

Тернопільський
Енциклопедичний
Словник

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ ЛОВНИК

Редакційна колегія:

*Геннадій Яворський (голова), Богдан Мельничук (заступник),
Михайло Ониськів (секретар), Микола Алексієвець,
Ярослав Баранець, Володимир Барна, Євген Безкоровайний,
Любомира Бойцун, Єфрем Гасай, Олег Герман, Василь Деревляний,
Ігор Дуда, Ольга Заставецька, Володимир Кирич, Юрій Ковальков,
Володимир Кравець, Богдан Куневич, Роман Матейко,
Петро Медведик, Галина Моліцька, Богдан Пиндус, Любов Півцьо,
Олег Полянський, Ярослав Сачко, о. Роман Сливка,
Володимир Слюзар, Михайло Сохацький, Богдан Строцьонь,
Петро Тимочко, Богдан Хаварівський, Володимир Ханас,
Мирослав Ханас, Гаврило Чернихівський, Дарія Чубата,
о. Микола Шаварин, Сергій Юрій.*

Тернопіль
Видавничо-поліграфічний
комбінат "Збруч"
2004

ББК 92 (4 УКР-4 ТЕР)

УДК 031 (477. 84)

Т 35

“Тернопільський Енциклопедичний Словник” – перше в історії області видання, що подає про Тернопільщину систематизовану новітню інформацію з різних галузей: історії, географії, економіки, політики, освіти, науки, літератури, мистецтва, спорту тощо; містить відомості про визначних уродженців краю та відомих людей, які тут жили і творили. Видання буде корисним для науковців, педагогів, студентів і школярів, краєзнавців, усіх, хто цікавиться минулим та сучасним регіону.

ISBN 966–528–197–6

© Редакційно-видавнича група
“Тернопільського Енциклопедичного
Словника” (ТЕС), 2004
© Редакційно-видавнича група ТЕС,
оригінал-макет, 2004

ПЕРЕДМОВА

Потреба видати систематизовані відомості про Тернопільщину, її минувшину та сьогодення назріла давно. Адже том “Тернопільська область”, що 1973 року вийшов у серії “Історія міст і сіл УРСР”, безнадійно застарів. Тому 11 листопада 2002 року третя сесія Тернопільської обласної ради четвертого скликання (голова обласної ради А. О. Жукінський) підтримала пропозицію ініціативної групи і прийняла рішення “Про організацію видання “Тернопільського Енциклопедичного Словника” (ТЕС)”. Було затверджено редакційну колегію та створено при ній редакційно-видавничу групу. На перших засіданнях редколегії вирішено, що ТЕС має бути енциклопедією нового типу і вирізнитися з-поміж аналогічних видань минулих років неупередженістю. Тому ми прагнули уникати ідеологічно забарвлених оцінок явищ, подій, постатей, подати матеріали на об’єктивній, реалістичній основі. При підготовці ТЕС добрим порадиником для нас стала “Енциклопедія Сучасної України” (ЕСУ), підготовка якої триває під егідою Національної академії наук України та Наукового товариства ім. Т. Шевченка; перший том вийшов у Києві в 2001 році. З головною редакційною колегією та координаційним бюро ЕСУ ми налагодили тісну співпрацю, зокрема щодо обміну базами даних.

ТЕС має на меті подати інформацію з різних сфер життя області. Редколегія зіткнулася з певними труднощами щодо критеріїв добору і практичного пошуку такої інформації, виявлення її джерел. До значної частини гасел, що стосуються персоналій чи реалій новітнього періоду становлення Української держави, не було матеріалів у галузевих енциклопедіях і спеціалізованих виданнях, до деяких – загалом у пресі та літературі. Ми не робили абсолютною нормою добір персоналій лише за формальними ознаками (науковими та іншими званнями, приналежністю до творчих спілок, нагородами). Значну увагу приділили замовчуваним фактам українського життя. Цілком можливо, щось із вартого належного поцінування – упущено. Адже постійно виникають нові структури й інституції, творчі спілки поповнюються новими талантами, інформація про відомі події та явища багатшає завдяки новим фактам. У зв’язку з цим вважаємо за необхідне видати, крім запланованих томів, том доповнень і додатків.

Тернопільщина – перлина України, екологічно один із найчистіших її регіонів, який за кількістю унікальних об’єктів природно-заповідного фонду поступається лише Чернігівській, Львівській та Закарпатській областям. Гори Медобори, що оперізують значну частину області, таять у собі стільки див: і ботанічних, і геологічних, й історичних! Віддавна вражають неповторною красою найбільші у світі гіпсові печери і другі за величиною – карстові, що неподалік с. Кривче Борщівського району, та Дністровський каньйон з його унікальною рослинністю. В області створено три державних історико-архітектурних заповідники – Бережанський, Збаразький і Кременецько-Почаївський. За кількістю пам’яток архітектури Тернопільщина займає третє місце в державі, а за числом старовинних замків (їх 34) – перше.

А яка ще з областей України може похвалитися такими відомими всьому християнському світові релігійними святинами – Свято-Успенською Почаївською лаврою та Духовним центром Зарваницької Божої Матері!? Крім того, за роки незалежності відреставровано, відбудовано та зведено понад сімсот храмів, більше сотні будується, і серед них – майбутній Свято-Троїцький Духовний центр на честь Данила Галицького в Тернополі.

Славне й історичне минуле краю, що виплекав і дав насагу для служіння Вітчизні багатьом лицарям честі, – від князя тербовельського Василька Ростиславича і легендарного першого гетьмана України Дмитра Вишневецького-Байди до діячів ОУН і УПА Ярослава Стецька та Дмитра Клячківського (“Клима Савура”).

Тернопільська земля – батьківщина глави УГКЦ, кардинала Йосифа Сліпого. Вона стала колискою натхнення письменників Богдана Лепкого, Юліуша Словацького і Нобелівського лауреата Шмуеля Йосефа Агнона, співців стрілецької звитяги Михайла Гайворонського, Романа Купчинського і Левка Лепкого, лауреатів Шевченківської премії, письменників Романа Андріяшика, Івана Гнатюка, Романа Лубківського і Степана Сапеляка, диригента Андрія Кушніренка, літературознавця Григорія Штона, художників Олени Кульчицької та Івана Марчука, а також істориків Івана Джиджори і Мирона Кордуби, психолога та соціолога Олександра Кульчицького, мовознавця Василя Сімовича. Тут розквітнув талант співачки світової слави Соломії Крушельницької, композиторів Василя Барвінського і Дениса Січинського, художників Михайла Бойчука та Якова Гніздовського, скульптора Михайла Парашука, фізиків Івана Пулюя й Олександра Смакули, громадсько-просвітнього діяча Олександра Барвінського, академіків Володимира Гнатюка, Івана Горбачевського, Станіслава Дністрянского і Кирила Студинського, багатьох інших діячів української науки та культури.

ТЕС ставить перед собою завдання зорієнтувати нове покоління діаспори, яке вийшло з Тернопілля, щодо змін в області та Україні загалом наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, відколи постала новітня Українська держава. Разом з тим – подати відомості про тих визначних земляків, котрі волею долі опинилися в еміграції і багато зробили для утвердження авторитету не тільки нашої діаспори, а й усього українства. Показавши внесок земляків у розвій інших націй, ми водночас не обминули і представників тих народів, які прислужились Україні, зокрема Тернопільщині.

Словник включає відомості: адміністративні та географічно-природничі; про флору і фауну; про населені пункти області; про її історію, економіку, громадсько-політичне життя й інші сфери діяльності людей; про визначних уродженців Тернопільщини та відомих осіб, котрі творили і творять історію нашого краю.

Кразназавці отримали унікальну нагоду оприлюднити ті безцінні знахідки, що розкривають минуле й сучасне регіону, доповнити інформацію про знаних людей, відкрити нові імена, увічнити незаслужено забутих. Адже, для прикладу, кожен зникаючий хутірець – краплинка у річищі Держави – є відзеркаленням її історії, Україною в мініатюрі. Тож недопустимо занедбати пам’ять про нього.

Творення енциклопедії – копітка, складна й інтенсивна праця, але таке видання доконче потрібне, воно вартує зусиль інтелектуального загалу області й, безперечно, коштів. Не всі зібрані матеріали в повному обсязі ввійшли до ТЕС, проте вони можуть прислужитися майбутнім дослідникам, упорядникам інших довідників. Ми щиро вдячні всім, хто допоміг і допомагає у творенні багатотомника. Ця спільна праця має на меті показати нерозривну сув’язь поколінь, допомогти зберегти історичну пам’ять народу, зокрема людей нашого краю.

Геннадій ЯВОРСЬКИЙ,

голова редакційної колегії “Тернопільського Енциклопедичного Словника”, керівник секретаріату Тернопільської обласної ради.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КОРИСТУВАННЯ “ТЕРНОПІЛЬСЬКИМ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИМ СЛОВНИКОМ” (ТЕС)

Усі гасла в ТЕС розміщені за українським алфавітом і подані напівжирним шрифтом. На словах назв гасел вказаний наголос. В окремих випадках за наявності у назві гасла синоніма чи іншої назви вони вміщені після основної назви гасла.

Назви гасел подані, як правило, у називному відмінку однини, лише в окремих випадках, коли це відповідає загальноживаній науковій термінології, використано форму множини (наприклад: “*Бернардинці*”, “*Венеди*”).

Якщо назва гасла складається з кількох слів, то спочатку подано слово, що є основним за логічним значенням і точно вказує на зміст статті. Назви гасел про підприємства, культурно-мистецькі та природні пам’ятки, вищі навчальні заклади, товариства, колективи й організації тощо подані переважно за географічною ознакою (наприклад: “*Бережанський склозавод*”).

Коли слово чи слова назви гасла повторюються в тексті, вони позначені початковими літерами (наприклад: “*Антологія*” – А.; “*Ботанічний сад*” – Б. с.). Прізвище, ім’я та по батькові скорочене в тексті до початкової літери прізвища (наприклад: “*Вериківський Михайло Іванович*” – В.).

У статтях-персоналіях у дужках наведені уточнення – оригінальне написання прізвища та імені, якщо персоналії з інших країн (в окремих випадках), справжні прізвища, псевдоніми, криптоніми, псевда, що відокремлені крапкою з комою від дати народження (дат життя). Терміни, запозичені з іноземних мов, здебільшого мають відповідні пояснення.

Дати життя, подій до 1918 року, що стосуються українських діячів та історії України, подані переважно за старим стилем. Якщо є дві дати, то перша – за старим стилем, а друга – за новим. У тексті в усіх датах числа, що означають рік, вказані без слова “*рік*”, одночасно при них не вжито прийменник *в* (*y*).

Відомості про населені пункти подані за нинішнім адміністративно-територіальним поділом, про що свідчить слово “*нині*”. Якщо місця народження і смерті діячів однакові, то в другому випадку написано: *Там само*.

Прізвища, окремі поняття і назви, виділені у ТЕС в окрему словникову статтю, подані у тексті курсивом.

Поряд із загальноживаними в енциклопедичних виданнях скороченнями у ТЕС використано їх систему, прийняту для цього багатотомника (див. *Скорочення, вживані в ТЕС*).

У тексті, бібліографії творів і праць, списку літератури назви подані мовою оригіналу або в перекладі українською. Якщо всі твори чи праці видані в одному місці, це зазначено раз при останньому джерелі (наприклад: *усі* – Т., тобто Тернопіль). Якщо твори чи праці одного й того ж автора (авторів) перераховані підряд, то замість прізвища подано: *Його ж* або *Вони ж*. При посиланні на одне і те ж джерело, коли воно сусіднє, вказано: *Там само*.

Ілюстративні та картографічні матеріали, таблиці та схеми подані в колонках тексту й на окремих аркушах. В останньому випадку наприкінці статті є відповідне посилання.

У ТЕС загальні назви та тексти гасел подані за 4-м виданням “Українського правопису” (К., 1993).

СКОРОЧЕННЯ, ВЖИВАНІ В ТЕС

Система скорочень у “Тернопільському Енциклопедичному Словнику” аналогічна тій, що застосована в “Енциклопедії Сучасної України”. Разом із тим є окремі доповнення з урахуванням особливостей Тернопільської області, специфіки поданого матеріалу тощо.

1. Прикметники і дієприкметники, що закінчуються на:

– авський	– ентальний	– ільський
– адський	– еський	– інський
– ажний	– ецький	– ічий
– азський	– євий	– ічний
– айський	– зький	– кий
– альний	– ивий	– ний
– альський	– ивний	– ній
– аний	– инський	– ований
– анський	– ирський	– овий
– арський	– истий	– овський
– ативний	– иський	– одський
– атський	– ицький	– ольський
– ацький	– ичий	– орський
– євий	– ичний	– ський
– ейський	– іальний	– уальний
– ельний	– івний	– цький
– ельський	– івський	– чий
– ений	– ійний	– ький
– енний	– ійський	– яний
– енський	– ільний	– янський

та інші можуть бути скорочені відсіканням цієї частини слова.

2. Прикметники, що закінчуються на:

– графічний	– навчий
– логічний	– номічний,

можуть бути скорочені відсіканням частини слова:

– афічний	– авчий
– огічний	– омічний.

3. У складних прикметниках, що пишуться разом або через дефіс, відсікається кожна складова частина чи одна з них відповідно до загальних правил скорочення:

зовнішньоекономічний – зовн.-екон.

хіміко-біологічний – хім.-біол.

греко-католицький – греко-катол.

4. Назви регіонів України (областей) можуть бути скорочені так:

АР Крим – Автономна Республіка Крим

Вінн. – Вінницька

Волин. – Волинська

Дніпроп. – Дніпропетровська

Донец. – Донецька

Житомир. – Житомирська

Закарп. – Закарпатська

Запоріж. – Запорізька

Івано-Фр. – Івано-Франківська

Київ. – Київська

Кіровоград. – Кіровоградська

Луган. – Луганська

Львів. – Львівська

Микол. – Миколаївська

Одес. – Одеська

Полтав. – Полтавська

Рівнен. – Рівненська

Сум. – Сумська

Терноп. – Тернопільська

Харків. – Харківська

Херсон. – Херсонська

Хмельн. – Хмельницька

Черкас. – Черкаська

Чернів. – Чернівецька

Черніг. – Чернігівська

5. Назви районів Тернопільської області можуть бути скорочені так:

Бережан. – Бережанський

Борщів. – Борщівський

Бучац. – Бучацький

Гусятин. – Гусятинський

Заліщиц. – Заліщицький

Збараз. – Збаразський

Зборів. – Зборівський

Козів. – Козівський

Кременец. – Кременецький

Лановец. – Лановецький

Монастирис. – Монастирський

Підволочис. – Підволочиський

Підгаєц. – Підгаєцький

Теребовлян. – Теребовлянський

Терноп. – Тернопільський

Чортків. – Чортківський

Шумс. – Шумський

6. Інші слова та словосполучення можуть бути скорочені так:

A

австр. – австрійський
автореф. – автореферат
Аграр. ПУ – Аграрна партія України
адм. – адміністративний
АЕС – атомна електростанція
АН – Академія інженерних наук
АК – Армія Крайова
акад. – академік; академія
АКМ – Академія красних мистецтв
акц. – акціонерний
АЛ – Армія Людова
алюм. – алюмінієвий
АМ – Академія мистецтв
амер. – американський
АМН – Академія медичних наук
АМНУ – Академія медичних наук України
АМУ – Академія мистецтв України
АН – Академія наук
англ. – англійський
анот. – анотація
АНУ – Академія наук України
АО – автономний округ
АПК – аграрно-промисловий комплекс
АПН – Академія педагогічних наук
АПНУ – Академія педагогічних наук України
АПЦ – Автономна православна церква
АР – Автономна республіка
арк. – аркуш
арм. – армійський
АРМУ – Асоціація революційних митців України
АРСР – Автономна Радянська Соціалістична Республіка
арт. – артист
арх. – архітектор (із прізвищем)
археол. – археологічний
архіт. – архітектурний
арх-ра – архітектура
АС – автоматизована система
асист. – асистент
АСК – автоматизована система керування
асоц. – асоціація
асп. – аспірант
АТ – акціонерне товариство
АУП – Асоціація українських письменників

B

бас. – басейн (із назвою)
б-ба – боротьба
біол. – біологічний
б-ка – бібліотека
бл. – близько (з цифрою)

буд. – будівельний
буд-во – будівництво
буковин. – буковинський
бурж. – буржуазний
бух. – бухгалтер, бухгалтерський
бюл. – бюлетень (із назвою)

B

ВАК – Вища атестаційна комісія
ВАТ – відкрите акціонерне товариство
ВДК – Всесоюзний державний інститут кінематографії
ВДНГ – Виставка досягнень народного господарства
в. – вік
вел. – великий
вет. – ветеринарний
вид. – видання; видавець
вид-во – видавництво
визв. – визвольний
викл. – викладач
вип. – випуск
вироб. – виробничий
вироб-во – виробництво
вис. – висота (з цифрою)
відділ. – відділення
відп. – відповідальний
ВКП(б) – Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВМФ – Військово-морський флот
ВНДІ – Всесоюзний науково-дослідний інститут
ВНЗ – вищий навчальний заклад
внутр. – внутрішній
в. о. – виконуючий обов'язки
ВО – виробниче об'єднання
воєв-во – воєводство
ВП – Військо Польське
ВПС – Військово-повітряні сили
ВПШ – Вища партійна школа
ВР – Верховна Рада
ВТТ – виправно-трудовий табір
ВУАН – Всеукраїнська академія наук
ВУСК – Всеукраїнська спілка краєзнавців
ВУЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ВУЧК – Всеукраїнська надзвичайна комісія з боротьби із контрреволюцією і саботажем (рос.: Всеукраинская чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем)
ВЦРПС – Всесоюзна центральна рада професійних спілок
ВЧК – Всеросійська надзвичайна комісія (рос.: Всероссийская чрезвычайная комиссия)
ВШ – вища школа

Г

г. – газета (з назвою); гора (з назвою)
галиц. – галицький
ген. – генеральний
геол.-мінерал. – геолого-мінералогічний
геом. – геометричний
Герой Рад. Союзу – Герой Радянського Союзу
Герой соц. праці – Герой соціалістичної праці
г-зія – гімназія
гл. – глава (з цифрою)
глиб. – глибина (з цифрою)
год. – година
гол. – головний
гол. н. с. – головний науковий співробітник
госп. – господарський
госп-во – господарство
ГПУ – Державне політичне управління (рос.: Государственное политическое управление)
ГР – Головна Рада
грн. – гривня
громад. – громадський
губ. – губернія (з назвою), губернський
ГУЛАГ – Державне управління таборів (рос.: Государственное управление лагерей)

Д

ДАТО – Державний архів Тернопільської області
дек. – декан
демокр. – демократичний
ДемПУ – Демократична партія України
деп. – департамент (із назвою)
держ. – державний
Держ. премія в галузі н. і т. – Державна премія в галузі науки і техніки
дес. – десятина
дир. – директор
дис. – дисертація
дит. – дитячий
діам. – діаметр
дійс. – дійсний
ДІНАУ – Державне інформаційне агентство України
ДЛГО – державне лісове господарське об'єднання
ДМТМК – Державний музей театрального, музичного та кіномистецтва
ДМУНДМ – Державний музей українського народного декоративного мистецтва
ДМУОМ – Державний музей українського образотворчого мистецтва
добр. т-во – добровільне товариство
довж. – довжина (з цифрою)
дол. – долар
доп. – доповідь
дослідж. – дослідження

доц. – доцент

ДПУ – Державне політичне управління
д-р – доктор
драм. – драматичний
ДСТ – добровільне спортивне товариство
ДТСААФ – Добровільне товариство сприяння авіації, армії та флоту
д/ф – документальний фільм (із назвою)
ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа

Е

екон. – економічний
енцикл. – енциклопедія
ЕОМ – електронно-обчислювальна машина
ЕСУ – Енциклопедія Сучасної України
етногр. – етнографічний
ЕУ – Енциклопедія Українознавства

Є

єпис. – єпископ
ЄС – Європейський Союз

Ж

ж. – журнал (із назвою)
жит. – житель
жін. – жіночий

З

зав. – завідувач (із назвою установи)
заг. – загальний
закін. – закінчив (ла)
залізн. – залізнична
засл. – заслужений
засл. діяч н. і т. – заслужений діяч науки і техніки
засн. – засновник, засновано
заст. – заступник
ЗАТ – закрите акціонерне товариство
затв. – затверджений, затверджено
зб. – збірник, збірка (з назвою)
з-д – завод
зібр. – зібрання
ЗМІ – засоби масової інформації
ЗНТШ – Записки НТШ
зовн. – зовнішній
ЗОУНР – Західна область Української Народної Республіки
ЗОШ – загальноосвітня школа
ЗС – Збройні сили
ЗУЗ – західні українські землі
ЗУНР – Західно-Українська Народна Республіка
зх. – захід, західний

І

іл. – ілюстрація
ім. – імені
ІМФЕ – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАНУ

ін. – інший
інж. – інженер, інженерний
ІНО – Інститут народної освіти
іноз. – іноземний
ін-т – інститут
інформ. – інформаційний
істор. – історичний

К

к. – карта (з назвою)
кам. – кам'яна
канад. – канадський
канд. – кандидат
катол. – католицький
каф. – кафедра
КБ – конструкторське бюро
КДБ – Комітет державної безпеки
кер. – керівник
кер-во – керівництво
кін. – кінець (із цифрою)
кл. – клас
КМ – Кабінет Міністрів
кн. – книга (з назвою)
княз-во – князівство
коэф. – коефіцієнт
кол. – колективний
колиш. – колишній
команд. – командування
компроміс. – компромісний
ком-р – командир
ком-т – комітет
конф. – конференція
кооп. – кооперативний
кор. – кореспондент
КП – комуністична партія
КПЗУ – Комуністична партія Західної України
КПРС – Комуністична партія Радянського Союзу
КПУ – Комуністична партія України
красн. – красназнавчий
край. – крайовий
крб. – карбованець
крипт. – криптонім
к. с. – кінська сила
КСП – колективне сільськогосподарське підприємство
к-сть – кількість
КУК – Комітет українців Канади
культ.-освіт. – культурно-освітній
КУН – Конгрес українських націоналістів
к/ф – кінофільм (із назвою)

Л

лаб. – лабораторія
ЛВУ – Ліга визволення України
ЛДПУ – Ліберально-демократична партія України

лібр. – лібрето (з назвою)
лірич. – лірична
літ. – література (в бібліографії), літературний
літ-ра – література
ЛНБ – Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАНУ
люд. – людський

М

м. – місто, море (з назвою); місце (з цифрою)
МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергії
макс. – максимальний
мал. – малюнок
Марій. друж. – Марійська дружина
матем. – математичний
МАУ – Міжнародна асоціація українців
маш.-буд. – машинобудівний
МВС – Міністерство внутрішніх справ
МВФ – Міжнародний валютний фонд
МДБ – Міністерство державної безпеки
мед. – медичний
мемор. – меморіальний
мех. – механічний
МЕХП – Музей етнографії та художнього промислу
МЗС – Міністерство закордонних справ
мист-во – мистецтво
міжвід. – міжвідомчий
міжнар. – міжнародний
мін. – мінімальний
мін-во – міністерство (у назві)
місц. – місцевий
міськвно – міський відділ народної освіти
м-ко – містечко (з назвою)
м. н. с. – молодший науковий співробітник
МО – Міністерство оборони, Міністерство освіти
МОЗ – Міністерство охорони здоров'я
МОК – Міжнародний олімпійський комітет
мор. – морський
м. сп. – майстер спорту
м. сп. міжнар. кл. – майстер спорту міжнародного класу
МТС – машинно-тракторна станція

Н

навч. – навчання; навчальний
нагородж. – нагороджений, нагороджено
НАНУ – Національна академія наук України
напр. – наприклад
нар. – народний
насел. – населений, населення
нац. – національний
нач. – начальник
НБУ – Національний банк України
НВО – науково-виробниче об'єднання

НВП – науково-виробниче підприємство
н.-д. – науково-дослідний
НДІ – науково-дослідний інститут
НДП – Народно-демократична партія
НДПІ – науково-дослідний і проєктний інститут
НДС – науково-дослідна станція
н. е. – наша ера
нім. – німецький
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ
НКДБ – Народний комісаріат державної безпеки
НЛУК – Національна ліга українських композиторів
НМІ – Національний музей історії
НМЛ – Національний музей літератури
НМУНДМ – Національний музей українського народного декоративного мистецтва
НРУ – Народний рух України
н. с. – науковий співробітник
НСАУ – Національна спілка архітекторів України
НСЖУ – Національна спілка журналістів України
НСКУ – Національна спілка композиторів України
НСМНМУ – Національна спілка майстрів народного мистецтва України
НСПУ – Національна спілка письменників України
НСТДУ – Національна спілка театральних діячів України
НСХУ – Національна спілка художників України
НТШ – Наукове товариство ім. Т. Шевченка
НХМ – Національний художній музей

О

о. – отець (з іменем)
об'єдн. – об'єднання (у назві)
обл. – область (із назвою), обласний
облвно – обласний відділ народної освіти
облво – обласний відділ освіти
обр. – обраний
образотв. – образотворче
ОБСЕ – Організація з безпеки та співробітництва Європи
о-в – острів
ОГПУ – Об'єднане державне політичне управління (рос.: Объединенное государственное политическое управление)
од. – одиниця
ОДА – обласна державна адміністрація
оз. – озеро (з назвою)
окр. – окружний
оо. – отці
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ОП – орендне підприємство

опубл. – опублікований, опубліковано
орг-тор – організатор
орг-ція – організація
осв. – освітній
осн. – основний
ОСУЗ – осередньо східні українські землі
ОУК – Об'єднання українок Канади
ОУН – Організація українських націоналістів
ОУН(б) – Організація українських націоналістів (бандерівців)
ОУН(м) – Організація українських націоналістів (мельниківців)

П

ПАП – приватне аграрне підприємство
парт. – партійний
пд. – південь, південний
пд.-зх. – південно-західний
пд.-сх. – південно-східний
пед. – педагогічний
перейм. – перейменованим
перекл. – переклад, перекладач
ПЗУ – Партія зелених України
ПЗУЗ – північно-західні українські землі
п-ів – півострів (із назвою)
підпр-во – підприємство
ПК – палац культури
пл. – площа (з цифрою)
пн. – північ, північний
пн.-зх. – північно-західний
пн.-сх. – північно-східний
побл. – поблизу
пов. – повіт (із назвою)
поділ. – подільський
пол. – половина (з цифрою)
польс. – польський
пом. – помічник
потуж. – потужність (із цифрою)
поч. – початок, початковий
правн. – правничий
православ. – православний
прац. – працівник
прибл. – приблизно
прим. – примірник
пров. – провінція
пров. н. с. – провідний науковий співробітник
пром. – промисловий
пром-сть – промисловість
проф. – професор
п/с – поштова скринька
псевд. – псевдонім
ПТУ – професійно-технічне училище
ПУН – Провід українських націоналістів

Р

р. – річка (з назвою)
РА – Радянська армія
рад. – радянський
рай. – районний
райвно – районний відділ народної освіти
райво – районний відділ освіти
РАН – Російська академія наук
рац. – раціональний
РБК – районний будинок культури
РВВС – районний відділ внутрішніх справ
РДА – районна державна адміністрація
рев. – революційний
ред. – редакція, редактор
реж. – режисер
реліг. – релігійний
респ. – республіка; республіканський
рец. – рецензія
рис. – рисунок
РКП(б) – Російська комуністична партія (більшовиків)
РКЦ – римо-католицька церква
РМ – Рада Міністрів
р. м. – рівень моря
р-н – район
р. н. – рік народження
РНК – Рада народних комісарів
рос. – російський
РПЦ – Російська православна церква
р., рр. – рік, роки (з цифрою)
РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСДРП – Російська соціал-демократична робітничка партія
р. см. – рік смерті
РСР – Радянська Соціалістична Республіка
РУП – Революційна українська партія
РУРП – Русько-Українська радикальна партія
рус. – руський
РФ – Російська Федерація
Р. Х. – Різдво Христове

С

с. – село (з назвою), сторінка (з цифрою)
СА – Спілка архітекторів
сан. – санітарний
сан.-гігієн. – санітарно-гігієнічний
САУ – Спілка архітекторів України
СБ – Служба безпеки
СБУ – Служба безпеки України
св. – святий
світ. – світовий
СВУ – Спілка визволення України
с.-г. – сільськогосподарський
с. госп-во – сільське господарство

с.-д. – соціал-демократичний
секр. – секретар
СелПУ – Селянська партія України
серед. – середина, середня
СЕС – санітарно-епідеміологічна станція
СЖ – Спілка журналістів
СЖУ – Спілка журналістів України
симф. – симфонічний, симфонія (з номером)
сільс. – сільський
СК – Спілка композиторів
СКБ – спеціальне конструкторське бюро
СКін – Спілка кінематографістів
СКінУ – Спілка кінематографістів України
СКУ – Спілка композиторів України
снт – селище міського типу
СНД – Співдружність Незалежних Держав
СОТ – Світова організація торгівлі
СОУ – Спілка офіцерів України
соц. – соціальний
СП – Спілка письменників; спільне підприємство (з назвою)
С.-Петербург. – Санкт-Петербурзький
співавт. – співавторство
співзасн. – співзасновник
співроб. – співробітник
співроб-во – співробітництво
СПТУ – сільське професійно-технічне училище
СПУ – Спілка письменників України
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
ст. – століття (з цифрою); стаття, станція (з назвою)
стат. – статистичний, статський (у званні)
ст. викл. – старший викладач
створ. – створено
СТДУ – Спілка театральних діячів України
ст. інж. – старший інженер
ст. лікар – старший лікар
ст. н. с. – старший науковий співробітник
ст. ст. – старий стиль
ступ. – ступінь
СУА – Союз українців Америки
СУБ – Союз українців Британії
СУЗ – східні українські землі
СУМ – Спілка української молоді
сумісн. – сумісництво
сусп-во – суспільство
СХ – Спілка художників
сх. – схід, східний
СХУ – Спілка художників України
СШ – середня школа
США – Сполучені Штати Америки
с-ще – селище

Т

т. – том, томи (з цифрою)
табл. – таблиця
ТАНГ – Тернопільська академія народного господарства
танц. – танцювальний
т-во – товариство
ТДМА – Тернопільська державна медична академія ім. І. Горбачевського
ТДПУ – Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка
ТДТУ – Тернопільський державний технічний університет ім. І. Пулюя
ТЕПО – Тернопільський експериментальний інститут педагогічної освіти
ТЕС – Тернопільський Енциклопедичний Словник
теор. – теоретичний
тер. – територія (у контексті); територіальний
тех. – технічний
т. зв. – так званий
тис. – тисяча, тисячоліття (з цифрою)
ТІСІТ – Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій
ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю
ТОКМ – Тернопільський обласний краєзнавчий музей
ТОО – Тернопільська обласна організація
торг. – торговельний
ТОХМ – Тернопільський обласний художній музей
т-ра – температура
ТТБ – Тернопільське телебачення
ТУМ – Товариство української мови ім. Т. Шевченка
т/ф – телефільм (із назвою)

У

УААН – Українська академія аграрних наук
УАПЦ – Українська автокефальна православна церква
УВАН – Українська вільна академія наук
УВО – Українська військова організація
УВС – Управління внутрішніх справ
УВУ – Український вільний університет
УГА – Українська Галицька Армія
УГВР – Українська Головна Визвольна Рада
УГКЦ – Українська греко-католицька церква
угор. – угорський
УКК – Український крайовий комітет
укр. – український
УКЦ – Українська католицька церква
УЛЕ – Українська літературна енциклопедія
УЛТ – Українське лікарське товариство

УМВБ – Українська міжнародна валютна біржа
УНА – Українська національна асамблея
УНДО – Українське національно-демократичне об'єднання
УНДП – Українська національно-демократична партія
УНП – Українська народна партія
УНР – Українська Народна Республіка
УНРада – Українська Національна Рада
УНСО – Українська національна самооборона
ун-т – університет
УПА – Українська Повстанська Армія
упр. – управління
УПЦ КП – Українська православна церква Київського патріархату
УПЦ МП – Українська православна церква Московського патріархату
УРЕ – Українська Радянська Енциклопедія
УРП – Українська республіканська партія
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСДП – Українська соціал-демократична партія
УСДРП – Українська соціал-демократична робітничка партія
УСПП – Українська спілка промисловців та підприємців
УСС – Українські Січові Стрільці
утвор. – утворено
УТТ – Українське театральне товариство
УХДП – Українська християнсько-демократична партія
УЦР – Українська Центральна Рада
уч. – учень
учит. – учительська
УЧХ – Український Червоний Хрест
уч-ще – училище

Ф

ФАП – фельдшерсько-акушерський пункт
фіз.-матем. – фізико-математичний
філол. – філологічний
філос. – філософський
фінанс. – фінансовий
ФК – футбольний клуб
ф-ка – фабрика
ф-но – фортепіано
франц. – французький
ФРН – Федеративна Республіка Німеччина
ФСТ – фізкультурно-спортивне товариство (з назвою)
ф-т – факультет

Х

х. – хутір (із назвою)
ХМ – художній музей
христ. – християнський

худож. – художній

х/ф – художній фільм (із назвою)

Ц

ЦВК – Центральна виборча комісія;
Центральний виконавчий комітет

ЦДАМЛІМ – Центральний державний архів-
музей літератури і мистецтва

ЦДІА – Центральний державний історичний
архів

церк. – церковний

ЦК – Центральний комітет

ЦКБ – центральне конструкторське бюро

ЦР – Центральна Рада

ЦСУ – Центральне статистичне управління

Ч

ч. – частина

ЧА – Червона армія

ЧАЕС – Чорнобильська атомна електростанція

чв. – чверть

чем-т – чемпіонат

чес. – чеський

чл. – член

чл.-кор. – член-кореспондент

ЧНІ – Чин найсвятішого Ізбавителя (отці
Редemptористи)

чол. – чоловічий

ЧСВВ – Чин святого Василя Великого (отці
Василіяни)

ЧУГА – Червона Українська Галицька Армія

Ш

швидк. – швидкість (із цифрою)

шир. – ширина (з цифрою)

шк. – школа

шт. – штука; штат (із назвою)

Щ

щоміс. – щомісячник, щомісячний

щоріч. – щорічник, щорічний

щотиж. – щотижневик, щотижневий

Ю

ювіл. – ювілейний

ЮНЕСКО – Комісія ООН з питань освіти,
науки, культури

юрид. – юридичний

**7. Основні положення уніфікації опису
видань та скорочення, вживані в бібліографії
ТЕС.**

Скорочення назв міст

В. – Вінниця

Д. – Донецьк

Дн. – Дніпропетровськ

Ж. – Житомир

З. – Запоріжжя

Івано-Фр. – Івано-Франківськ

К. – Київ

Кр. – Кіровоград

Л. – Львів

Лг. – Луганськ

Луц. – Луцьк

М. – Миколаїв

О. – Одеса

П. – Полтава

Р. – Рівне

С. – Суми

Св. – Севастополь

Сф. – Сімферополь

Т. – Тернопіль

Уж. – Ужгород

Х. – Харків

Хм. – Хмельницький

Хн. – Херсон

Чг. – Чернігів

Чк. – Черкаси

Чц. – Чернівці

Назви місяців

Січ. Янв. Jan.

Лют. Фев. Feb.

Берез. Март March

Квіт. Апр. April

Трав. Май May

Черв. Іюнь June

Лип. Іюль July

Серп. Авг. Aug.

Верес. Сен. Sept.

Жовт. Окт. Oct.

Листоп. Нояб. Nov.

Груд. Дек. Dec.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Карту підготувала д-р геогр. н. О. В. Заставецька.

АБАЗИЙ

Андрій (р. н. невід. – лютий 1703, біля с. Ладижин, нині Тростянець, р-ну Вінн. обл.) – військовик. Брацлавський полковник від 1690. Під час повстання під проводом *С. Палія* козац. загони на чолі з А. воювали проти польс. військ на Брацлавщині та Поділлі. За переказами, наприкінці 1702 – на початку 1703 А. перебував на тер. ниніш. Борщів. р-ну, організовуючи місц. жителів на збройні виступи. В бою був важко поранений, полонений і посаджений на палю.

Б. Мельничук.

АБАКАРОВА

Еліна Магодівна (23. 05. 1966, м. Махачкала, Дагестан, Росія) – архітекторка, художниця. Стипендіатка ін-ту танцю “Kalaashram” (“Храм мистецтва”) в м. Делі (Індія, 1999). Закін. худож. та муз. школи у Бережанах, ф-т арх-ри Львів. політех. ін-ту (нині ун-т “Львівська політехніка”). Працювала в архіт. бюро та худож. кооперативі у Бережанах. Навчалась у м. Катманду (Непал) та м. Делі класич. індій. танців (1990, 1991–94). Працює в галузі живопису та графіки. Персон. виставки у м. Катманду (1992, 1993). Керівник ансамблю індій. танцю “Амріта” (створ. 1995; звання “народний” від 1999) при ПК “Березіль” у Тернополі.

В. Павук.

АБГАРОВИЧ

Кастан (Abgarowicz Kajetan; псевд. – Абгар Солтан; 07. 08. 1856, с. Черніїв, нині Тисмениц. р-ну Івано-Фр. обл. – 27. 07. 1909, м. Трускавець, нині Львів. обл.) – польський письменник. За походжен-

ням вірменин. Навчався у Львів. ун-ті (до 1875). Перервавши навчання, займався с. госп-вом на Підгаєччині. Тут почав літ. діяльність. Автор романів, новел, оповідань, літературознавчої праці про Ю. Федьковича та ін. творів.

Літ.: Ткачов С., Ханас В. 250 імен на карті Тернопілля: Краєзнавчо-біографічний покажчик. – Т., 1996; ЕСУ. – К., 2001. – Т. 1.

В. Ханас.

АБЛАМОВИЧ

Ігнацій (Abłamowicz Ignacy; 1787–1848, м. Київ) – польський педагог. Закін. Вілен. (нині Вільнюс.) ун-т. Продовжив навчання в Парижі (1818–24). Працював проф. фізики і метеорології Кременец. ліцею (1827–31), проф. фізики Київ. ун-ту (1834–37). Курси лекцій залишилися у рукописах.

С. Ткачов, В. Ханас.

АБРАГАМОВСЬКА-ГРИЦЬКО-КІБЮК

Стефанія Степанівна (1897, м-ко Микулинці, нині смт Теребовлян. р-ну – 24. 03. 1982, м. Вайтстоун, шт. Нью-Йорк; похов. у м. Баунд-Брук, шт. Нью-Джерсі, США) – громадська діячка. Почес. чл. СУА. Дочка *С. Абрагамовського*. Голова т-ва “Жіноча громада” в Нью-Йорку (1923–25). 1925 – співзасн. та голова відділу, 1932–43 – чл. Гол. управи, заст. голови СУА. Голова президії 1-го Укр. жіночого конгресу в США і 4-ї конференції СУА.

Входила до ред. колегії “Ювілейного Альманаху Української Жіночої Громади 1921–31” (1931). Фінансово підтримувала ж. “Наше життя”, Український музей, видання 3-го т. зб. “Шляхами Золотого Поділля” (1983), де опубл. спогад “Мої рідні Микулинці – весняне місто мого дитинства”. 1972 відвідала Тернопільщину.

Літ.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1; ЕСУ. – К., 2001. – Т. 1.

Х. Весна.

АБРАГАМОВСЬКИЙ

Степан (1857, м-ко Микулинці, нині смт Теребовлян. р-ну – 1916, там само) – громадський діяч. Батько *С. Абрагамовської-Грицько-Кібюк*. Засновник і кер. т-ва “Січ” у Микулинцях; тривалий час – кер. Микулин. представництва Львів. страхового т-ва “Дністер”. Голова Укр. нар.-дем.

партії в окрузі; співзасновник та довголіт. чл. управи міськ. “Просвіти”, діяльний в ін. укр. громад. орг-ціях.

Г. Кушнерик, Б. Пиндус.

АБРАМОВИЧ

Никанор Никандрович (справж. – Бурчак-Абрамович; 27. 07 (08. 08). 1883, с. Мизове, нині Старовижів. р-ну Волин. обл. – 21. 03. 1969, м. Карлсруе, Німеччина) – церковний і культурно-освітній діяч, митрополит УАПЦ. Брат *П. Абрамовича*. Закін. *Волинську духовну семінарію* в Житомирі (до 1902 діяла в Кременці), духовну академію в Києві. В період УНР – один із організаторів церк. й освіт. життя на Волині.

1918 – ред. ж. “Світець”, 1919 – спів-ред. ж. “Громадянин”. Голова Собору в Почаєві 3–10 жовтня 1921, який ухвалив рішення про українізацію церкви. Співорганізатор відновлення УАПЦ 1941–42.

9 лютого 1942 хіротонізов. на єпископа, від березня того ж року – єпископ Київський і Чигиринський. У Почаєві вів переговори з митрополитом Укр. автоном. церкви *Олексієм (Громадським)* про об’єднання двох церков, підписав 8 жовтня 1942 “*Акт поєднання*”. Від 1944 – в Німеччині. 1953 обраний митрополитом УАПЦ в еміграції. Від 1948 – голова Богослов. наук. ін-ту УАПЦ. Ред. ж. “Богословський вісник” і “Рідна Церква”, видань “Службника” (1949) і “Часослова” (1950). Автор праць “Догматично-канонічний устрій Вселенської Православної Церкви”, “Історія Дерманського монастиря” (обидві – 1948), “Старі церковні звичаї на Волині” (1950), статей на церк. й істор.-краєзн. теми.

Лит.: Народжені Україною: Меморіальний альманах у 2-х т. – К., 2002. – Т. 1.

П. Гуцал, М. Костриця (ЕСУ).

АБРАМОВИЧ

Петро Никандрович (16 (28). 01. 1881, с. Мизове, нині Старовижів. р-ну Волин. обл. – після 1931) – громадсько-освітній діяч, педагог, краєзнавець. Брат *Н. Абрамовича*. Магістр богослов’я (1904). Закін. *Волинську духовну семінарію* у Кременці (1900), С.-Петербур. духовну академію (1904). Викладав у Тиврів. духовній шк. на Вінниччині, від 1906 – у Волин. духовній семінарії в Житомирі.

Один із засновників у Житомирі Волин. нар. ун-ту (1917) і Братства св. Спаса (1918). Перший ректор (1919–20) та викл. (1919–31) Волин. ІНО. Як прихильник укр. нац. руху зазнав утисків від тоталітар. режиму; органи ДПУ вважали його “укр. буржуаз. націоналістом”. 1931 виїхав до Харкова, де викладав у пед. ін-ті. Подальша доля невідома.

М. Костриця (ЕСУ).

АБРИСОВСЬКИЙ

Савин Йосипович (1874, с. Петликівці, нині Старі Петликівці Бучац. р-ну – 1900, м. Косів, нині Івано-Франківськ, обл.) – композитор-аматор, художник. Навчавсь у г-зії в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), 1892–96 – у Кракові. АКМ. Через хворобу повернувся до батьків у м. Косів. Автор творів для фортепіано та гітари (опубл. у Львові 1899 і Станіславі 1903). 1898 брав участь у худож. виставці у Львові. Був знайомий з *О. Кобилянською*, котрій послужив прототипом Нестора в повісті “Через кладку”.

П. Медведик.

АБСОЛЮТНИЙ

МАКСИМУМ ТЕМПЕРАТУРИ

– найвище значення температури повітря у певному пункті, країні або на Землі в цілому. А. м. т. для метеостанцій Терноп. обл.: м. Чортків – плюс 38,8° С, м. Тернопіль – плюс 36° С (обидва – серпень 1946); м. Кременець – плюс 37,3° С, м. Бережани – плюс 36,6° С (обидва – серпень 1952). Найтеплішим на Тернопільщині був 1989, коли середньорічна т-ра повітря становила плюс 8,9° С. при клімат. нормі плюс 7,1° С.

І. Дем’янова.

АБСОЛЮТНИЙ МІНІМУМ ТЕМПЕРАТУРИ

– найнижче значення температури повітря у певному пункті, країні або на Землі в цілому. А. м. т. для метеостанцій Терноп. обл. зафікс. до 1944: с. Білокриниця Кременец. р-ну – мінус 36° С, м. Тернопіль – мінус 34° С, м. Бережани – мінус 33° С. Згодом найнижча т-ра була зафіксована: с. Білокриниця Кременец. р-ну – мінус 30,9° С (1949–50), мінус 31,6° С (1986–87), м. Бережани – мінус 30,5° С (1962–63), м. Чортків – мінус 31,6° С (1962–63). Найхолоднішим був 1980 із середньорічною т-рою плюс 5,7° С.

І. Заверуха.

АВАГ’ЯН

Олександр Беніамінович (12. 11. 1944, м. Київ – 26. 07. 1988, смт Меджибіж Летичів. р-ну Хмельн. обл.) – археолог, музикант, поет, спелеолог. Працював в Архіп.-археол. загоні Ін-ту ар-

хеології АН УРСР (1981–84), в Укр. спец. наук.-реставрац. проект. ін-ті (1985–88). Співзасн. укр. спелеоархеології (скелеїстики), автор першої наук. систематизації давньоукр. печер. споруд. Організував експедиції для дослідж. печер *Озерна* та *Оптимістична* біля с. Кривче Борщів. р-ну, в результаті яких було виявлено, що вони – одні з найбільших у світі. На честь А. названо грот у печері Голубі озера. 1962 організував рок-ансамбль “Березень”. У співавт. з М. Ніколаєвим та В. Криштофовичем створив рок-оперу “Марія Оранта”.

Т. Бобровський, Б. Жолдак (ЕСУ).

“АВА́ЛЬ”

– акціонерний поштово-пенсійний банк (АППБ). Засн. у березні 1992 в Києві. Чл. Асоціації укр. банків (1993). Один із найбільших банків України; функціонують понад 1200 структур. підрозділів. Займає провідне місце за розміром статут. капіталу, заг. і високоліквід. активами, вкладеннями у цінні папери, к-стю рахунків юрид. і фіз. осіб. Серед акціонерів – Пенсійний фонд України, Укрпошта, Укртелеком. З-поміж укр. банків “А.” має найбільші активи – бл. 7 млрд. грн. Терноп. обл. дирекція банку діє від 6 червня 1994; працюють 29 відділень (8 – у Тернополі, 21 – у р-нах області), які обслуговують понад 4,4 тис. юрид. і 50 тис. фіз. осіб. “А.” – лідер із кредитування серед 15-и банків установ, які діють на Тернопільщині. Надає широкий спектр банк. послуг (понад 300 видів) усім верствам населення. Пропонує населенню програми споживч. кредитування на купівлю житла, автомобілів, побут. техніки тощо; сприяє розвитку серед. та малого бізнесу; кредитує торг. компанії, мережу автозаправ. станцій, фермер. госп-ва, заклади громад. харчування та ін.; обслуговує кожного 5-го жителя області. При Терноп. дирекції функціонує Західний навч. центр АППБ “Аваль”, де спеціалісти з 8 обл. підвищують кваліфікацію.

М. Стельмах.

“АВАНГА́РД”

– футбольна команда м. Тернопіль майстрів класу “Б” (1960–68) та другої ліги (1969–71) СРСР. Зіграла 478 матчів першості, здобула 177 перемог; 152 матчі звела вничю та 149 зустрічей програла, з різницею 532:467 м’ячів. Найрезультативніші перемоги (6:2) та (5:0) здобуто над командами “Спартак” (Івано-Франківськ, 1961) та “Десна” (Чернігів, 1970); найприкрішої поразки (0:6) завдали арміяці Львова (1960). 1968 авангардівці вперше в історії футболу Тернопільщини стали

чемпіонами України і завоювали путівку в другу лігу. Чемпіон. звання здобули: воротарі – В. Собковський, А. Томків; захисники – В. Щегольков, Г. Колцун, В. Ліщенко, Г. Молев, В. Першин, Л. Устинов; півзахисники – М. Коновалов, В. Науменко, В. Прошкін; нападники – Р. Весна, А. Козлов, В. Секеч, Г. Сіріонов, М. Шевчук, Б. Юров. Ст. тренер – В. Вацкевич, тренер – І. Осипов. Найбільше сезонів (11) за команду зіграв Г. Колцун, кращим бомбардиром клубу став із 51 м’ячем В. Секеч. Наставники команди – П. Боголюбов (1960), М. Котов (1961), Т. Попович (1962), В. Вацкевич (1963–65, 1968), А. Архипов (1965–66), О. Макаров (1967), В. Онисько (1969), В. Щегольков (1970), Л. Родос (1971).

Л. Легкий.

АВА́РИ (ОБРИ)

– великий племінний союз, в якому провідну роль відігравали тюркомовні племена. На тер. сучас. України прийшли з Центр. Азії в 6 ст. За кременец. легендою про дівчину Ірву, А. штурмували міцеву фортецю, яку обороняли *дуліби*.

В. Лавренюк.

А́ВГУСТ II

Фридерік (Фрідріх Сильний; 12. 05. 1670, м. Дрезден, Німеччина – 31. 01. 1733, там само) – курфюрст Саксонії (1694–1733) і король Польщі (1697–1706, 1709–33). 1698 відвідав гетьмана А. Сенявського у Літньому палаці (Мисливсько-му дворці) в с. Рай біля Бережан.

І. Ганцова.

А́ВГУСТ III

(Фрідріх-Август; 17. 10. 1696, м. Дрезден, Німеччина – 05. 10. 1763, там само) – курфюрст Саксонії та король Польщі (1733–63). Перебував у Бережанах і Збаражі.

В. Ханас.

АВГУСТІ́ВКА

– село у Козівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Хоробрів і Хоростець. Розташ. за 25 км від райцентру і 10 км від найбл. залізн. ст. Зборів. Насел. 582 особи (2003). Перша писемна згадка – 1713 як хутір, володіння графа Потоцького. Восени 1915 в А. була епідемія холери, від якої померло більше 30 осіб. Від червня 1916 до липня 1917 біля села пролягала лінія фронту, значна частина будівель була зруйнована. Взимку 1918–19 майже всі чоловіки воювали в УГА. В А. була штаб-квартира командувача УПА Р. Шухевича (осінь 1944–весна 1945). Є церква св. Онуфрія (1913, реконстр. 1994; кам.). Спорудж. пам’ятник воїнам РА (1965), символ. могилу

Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка; вокал.-інструм. ансамбль (удост. звання “народний”). У селі народ. поет, вчений-економіст проф. *В. Вихрущ*, актор, режисер та літератор *Б. Кирилюк*; проживав священик і літератор *П. Олійник*. Біля села виявлено археол. пам’ятки давньорус. культури. Про А. йдеться у кн. *П. Олійника “Зошити”* (К., 1995).

І. Дем’янова, В. Уніят.

АВДИКОВИЧ

Орест Львович (псевд. – Данило Троян; 16. 02. 1877, с. Дубківці, нині належ. до с. Раштівці Гусятин. р-ну – 29. 10. 1918, м. Відень, похов. у м. Перемишль, нині Пшемисль, Польща) – педагог, письменник, літературознавець. Чоловік *К. Авдикович-Глинської*. Дитинство минуло в

с. Голешів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Закін. г-зію та філос. ф-т ун-ту (1901) у Львові, навчався у Гірничій академії в м. Леобен (Австрія, 1898). Вчителював у Перемишлі – в польс., від 1903 – в укр. г-зіях і водночас в укр. ліцеї для дівчат. Від

1905 – перший адміністратор і префект г-зії, ін-ту, від 1909 – проф. г-зії. Від 1908 – голова Перемишл. філії Т-ва наук. викладів ім. П. Могили. Автор зб. оповідань “Поезія і проза”, “Нарис одної доби” (обидві – 1899), “Нетлі” (1900), “Демон руїни” (1901), “Моя популярність та інші оповідання” (1905; усі – Л.), літературозн. розвідок “Лев Василівич-Сапогівський” (1899), “Огляд літературної діяльності Олександра Кониського” (1908), “Форма писань Маркіяна Шашкевича” (1911; усі – Перемишль) та ін. Оповідання “Гуси” опубл. ж. “Тернопіль” (1992. – Літературна Тернопільщина. – Дод. 4. – Вип. 2. – Ч. 1).

Тв.: Образки з життя: Оповідання, новели, нариси. – Л., 1989.

В. Полск, Є. Нахлік (ЕСУ).

АВДИКОВИЧ-ГЛІНСЬКА

Климентина Миколаївна (з дому – Січинська; 27. 07. 1884, м. Копичинці, нині Гусятин. р-ну – 10. 10. 1965, м. Відень, Австрія) – промисловець, меценат. Дружина *О. Авдиковича*. 1922 відкрила у м. Перемишль (нині Пшемисль, Польща) ф-ку

солодощів “Фортуна”, яку того ж року перебазовано до Львова (одна з перших укр. ф-к у Галичині). 1924 з митрополитом *А. Шептицьким* заснувала спільне підпр-во – цукеркову ф-ку “Фортуна Нова”, яка в різні часи мала кілька крамниць у Львові та по одній у Стрию і Дрогобичі. Восени 1939 “Фортуна Нову” націоналізувала рад. влада. Після 2-ї світ. війни ф-ка ввійшла до підпр-ва, що нині відоме як кондитер. фірма “Світоч”. А.-Г. була учасницею жін. руху, матеріально підтримувала “Союз українок”, у червні 1934 спонсорувала Жіночий конгрес у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), в якому брала участь. Від 1944 жила у Відні.

Я. Сенік (ЕСУ).

АВДІВСЬКИЙ

Анатолій Тимофійович (16. 08. 1933, с. Федварі, нині с. Підлісне Олександрів. р-ну Кіровоград. обл.) – хоровий диригент. Герой України (2003). Нар. арт. УРСР (1975). Нар. арт. СРСР (1983). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1968). Держ. премія СРСР (1978). Проф. (1986), академік. Від 1966 – голова Всеукр. муз. спілки, президент Укр. нац. муз. ком-ту Міжнар. муз. ради ЮНЕСКО. Худож. кер. і гол. диригент Нац. засл. академ. укр. нар. хору ім. Г. Верьовки, з яким не раз виступав на Тернопільщині (Тернопіль, Кременець, Борщів, Почаїв; 1972, 1977), у т. ч. в Тернополі на відкритті Співочого поля (1986) і святкуванні 450-ліття міста (1990).

І. Дуда.

АВДІДАР

Йосеф (1906, м. Кременець) – ізраїльський військовий і політичний діяч. Від 1925 проживав у Палестині (Ерец-Ізраїль). 1950–55 – командуючий Центр. і Пд. військ. округами ізраїл. армії, 1955–58 – посол Ізраїлю в СРСР, 1958–60 – ген. дир. мін-ва праці, 1960–68 – посол Ізраїлю в Аргентині.

В. Ханас.

АВРАМЕНКО

Василь Кирилович (10 (22). 03. 1895, м-ко Стеблів, нині смт Черкас. обл. – 06. 05. 1981, м. Нью-Йорк, США; 04. 05. 1993 перепохов. у Стебліві) – хо-

реограф, актор. Із театром *М. Садовського* навесні 1919 виступав у Тернополі та ін. містах нашого краю. Від 1921 жив у Галичині. 1922–23 вів танцювальні гуртки в Кременці, Луцьку, Дубно. 8 вересня 1924 виступав у Тернополі. 1926 виїхав до Канади, потім жив у США. Засн. та керівник Гол. школи укр. нац. танцю, створ. “Балет Авраменка”. Гастролював в Америці та Європі. Автор підручника “Українські національні танці, музика і стрій” (1946).

П. Гуцал, Г. Чернихівський.

АВРАМЕНКО

Георгій Титович (15 (28). 03. 1905, м. Київ – 30. 06. 1978, там само) – актор, режисер. Засл. арт. УРСР (1964). Навчався у торг. ін-ті.

Працював у Харків. Новому театрі ім. Лесі Українки (1924), пересув. театрах Києва, Вінниці, Жмеринки (1925–29), Житомир. театрі “Червоний шлях” (1933–38), першому Київ. робітничо-колгоспному театрі (1939–40), Кам’янець-Поділ. (1945–46) і Терноп. (1947–75) укр. муз.-драм. театрах. Виконавець характер. та коміч. ролей: Хома Кичатий (“Назар Стодоля” Т. Шевченка), Шельменко (“Шельменко-денщик” Г. Квітки-Основ’яненка), Добродух (“Як сходило сонце” І. Микитенка), Довгоносик (“В степах України” О. Корнійчука), Товченик (“Незабутнє” за О. Довженком), Кряж (“Веселка” М. Зарудного). Поставив спектаклі “Чужа дитина” В. Шкваркіна, “Приїздить у Дзвонкове” О. Корнійчука (обидва – 1947), “Перша весна” І. Кологойди, “Майська ніч” М. Старицького (обидва – 1948), “Втрачений дім” С. Михалкова (1951), “Шельменко-денщик” Г. Квітки-Основ’яненка (1958), “Родина щіткарів” Мирослава Ірчана (1959, співреж.), “Маги-наймика” І. Тогобочного за Т. Шевченком, “Жених з Аргентини” В. Минка (обидва – 1961), “Сватання на Гончарівці” Г. Квітки-Основ’яненка (1962).

Лит.: Корнієнко О. Тернопільський театр ім. Т. Г. Шевченка. – К., 1980.

П. Медведик.

АВРАТИНСЬКА ВИСОЧИНА

(Авратинське узгір’я; назва – від с. Авратин, нині Волочис. р-ну Хмельн. обл.) – підвищена ділянка

поверхні Землі, розташована в північно-східній частині Тернопільської області. Є вододілом між річками Збруч, Ушиця, Горинь і верхів’ям Пд. Бугу в межах Збараз., Підволочис., Лановец. р-нів Терноп. обл. та Волочис. р-ну Хмельн. обл., між Медоборами та Кременец. горами. Поверхня слабохвиляста. Абсолютні величини сягають 375 м. Назву впровадили рос. географи в 1-й пол. 19 ст.

Б. Пиндус, Й. Свинко.

АВРІНІЯ СКЕЛЬНА

(*Aurinia saxatilis* (L.) Desv) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11 листопада 2002 № 64). Належ. до родини Хрестоцвітів (Brassicaceae). Вид наскел.-степ. угруповань. Під охороною – в природ. заповіднику “Медобору”.

Лит.: Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

АВСТРІЯ, АВСТРІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

(Österreich, Republik Österreich) – держава у Центральній Європі. Тер. – 83859 км². Насел. – 8,065 млн. осіб (2001). Столиця – м. Відень. Адм.-тер. поділ – 9 федерат. земель. Держ. устрій – парламент. республіка. Офіц. мова – німецька. Датою утворення австр. держави вважають 1156. Сучасна А. Р. виникла після краху Австро-Угор. імперії у жовтні 1918. 1772 А., в якій від 1282 правила династія Габсбургів, взяла участь разом із Пруссією та Росією у першому поділі Речі Посполитої і захопила Галичину, в т. ч. більшу частину сучас. Тернопільщини (крім Кременеччини і ч. Збаражчини), 1774 – Буковину. На укр. землях, що зайняла А., було створ. корон. край із центром у Львові – “Королівство Галичини і Володимирії”.

Б. Мельничук, В. Ханас.

АВСТРО-УГОРЩИНА,

АВСТРО-УГОРСЬКА ІМПЕРІЯ

(Österreich-Ungarn; офіційно від 14. 11. 1868 – Österreichisch-Ungarische Monarchie – Австро-Угорська монархія) – дуалістична (двоєдина) держава, що існувала 1867–1918. Виникла в результаті компроміс. угоди 1867 між австр. й угор. правляч. колами. Союз цих сил Габсбурги прагнули використати для збереження свого правління в державі. Кордон між двома ч. А.-У. пролягав по р. Лейті (звідси назва Австрії – Ціслейтанія, Угорщини – Транслейтанія). Укр.

землі Буковини та Галичини (в т. ч. сучас. Тернопільщина, крім ниніш. Кременец., Лановец., Шумс. і ч. Збараз. р-нів, тер. яких належала до Росії) входили до Ціслеїтанії; тер. Галичини становила *Галиц. намісництво* з центром у Львові. Карпат. Україна (сучас. Закарп. обл.) входила до Транслейтанії. За формою правління А.-У. була спадковою (владу її обмежувала конституція від 20 жовтня 1860) та дуаліст. (на основі угоди з Угорщиною від 21 листопада 1867) монархією. Прагнучи зберегти імперію, Габсбурги намагалися поглибити суперечності між її народами, давали певні пільги панівним верствам нац. меншин. Українці, які 1910 станов. 8% населення А.-У., були позбавлені багатьох політ. прав; їхнє представництво в австр. парламенті та *Галицькому сеймі* залишалось обмеженим. Уряд передав управління Галиц. сеймом польс. політ. колам. Нац. мова і культура на укр. землях зазнавали утисків; австр. власті й польс. кола не допускали відкриття укр. ун-ту у Львові. Під час 1-ї світ. війни А.-У. виступила разом із Німеччиною, Болгарією та Туреччиною (*Четверний союз*) проти країн Антанги. 1914–17 одним із важл. театрив воєн. дій була Галичина, в т. ч. Тернопільщина, що призвело до великої руйнації краю. В жовтні 1918 внаслідок поразки Четверного союзу у війні монархія Габсбургів розпалася. На тер. колиш. А.-У. виникли незалежні держави: Австрія, Угорщина, Чехословачина; ч. земель увійшла до Югославії, Румунії, Польщі. Українці Галичини, Буковини і Закарпаття здійснили спробу створ. свою державу – *Західно-Українську Народну Республіку*, але при підтримці Антанги вона була повалена.

Б. Мельничук, В. Ханас.

АВСЮКЕВИЧ-БЕРЕЗОВСЬКА

Марфа (13. 07. 1880, м. Катеринослав, нині Дніпропетровськ – 19. 06. 1965, м. Київ) – актриса. Дружина *Г. Березовського*. 1906–20 працювала в театрі *М. Садовського*, з цим колективом навесні 1919 перебувала на Тернопільщині. Разом із чоловіком вела драм. гурток т-ва “Просвіта” в Кременці (1927–39).

Лім.: Василько В. М. Садовський та його театр. – К., 1962.

П. Медведик.

АВТОВОКЗАЛ (АВТОСТАНЦІЯ)

– комплекс споруд для обслуговування пасажирів міжміських і приміських автобусних ліній. Нині діючий А. у Тернополі відкрито 1971, він належить до 1-го класу. До послуг пасажирів – кімната матері та дитини, пошта, перукарня, кафе, аптеч. і

газет. кіоски, квитк. каси, довідкове бюро, телефони-автомати, камери зберігання. А. забезпечує автобус. сполучення з райцентрами та ін. насел. пунктами області, з окремими обл. центрами України і Києвом. У Тернополі є також автостанція, яка обслуговує автобус. сполученням приміські насел. пункти. Всього в обл. – 40 автостанцій. Нині з Тернополя курсують автобуси до Варшави, Вроцлава, Жешува (Польща), Праги (Чехія), Бреста (Білорусь), Кишинева (Молдова) та ін. міст ряду країн.

Х. Весна, І. Дем'янова.

АВТОКЕФАЛІЯ

(від грецьк. *autos* – сам, *kephalē* – голова) – незалежність і самоврядування помісних православних церков. А. виникла на сх. Рим. імперії в 4 ст.: Константинопольська, Александрійська, Антіохійська та Срусалімська церкви. Згідно з церк. канонами, прийнятими на Вселен. соборах, Константинопол. патріарх займає “перше місце по честі” серед православ. ієрархів. Будучи першим серед рівних, він виконує роль координатора загальноцерк. життя, бере участь у вирішенні церк. проблем, своїм авторитетом надає силу тим чи іншим рішенням. Із поширенням православ'я кількість автокефал. церков збільшилася; нині їх – 15, які офіційно визнав Вселен. патріарх. 7 церков – самопроголошені, серед них – УПЦ КП та УАПЦ (обидві церкви мають значну кількість прихильників у Терноп. обл.).

Е. Бистрицька.

АВТОНОМІЯ

– самоврядування певної частини держави, що здійснюється відповідно до основного закону (конституції). 1861 Галичина (до неї входила більша ч. тер. Тернопільщини) отримала А. від австр. цісаря. Діяв *Галицький сейм*, послів (депутатів) якого обирали, край. виділ і підпорядковані йому органи місц. самоврядування. Влада в автоном. краї належала фактично польс. колам. Уряд. мовою 1867 стала польська (українці-посли сейму мали право виступати і подавати письм. внесення укр. мовою). Від 1848 укр. політ. сили боролися за поділ Галичини на укр. і польс. частини з утворенням окремої укр. автоном. провінції, однак до розпаду Австро-Угорщини в жовтні 1918 цього не було досягнуто.

М. Ониськів.

АВТОНОМНА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА

– церква, яку двічі намагалися створити в Україні православні ієрархи. Перша спроба створення АПЦ у РПЦ – на 2-й сесії Всеукр. православ

собору 20 червня – 11 липня 1918. Очолював її митрополит Київ. і Галиц. *Антоній (Храповицький)*. 1930-і автономію анулювали. Друге встановлення автономії – 1941–45, пов'язане з Тернопільщиною. Очолив акцію архієпископ *Олексій (Громадський)*. 18 серпня 1941 під його головуван. відбувся собор у Почаїв. лаврі, який ухвалив підпорядкування АПЦ Москов. патріархату. Предстоятелем церкви був обраний архієпископ Олексій, її ієрархія нараховувала 16 єпископів. Наступ. собор відбувся у Почаїв. лаврі в грудні 1941. Його рішенням Олексія возведено в сан митрополита і проголошено екзархом України. РПЦ, а також релігійні діячі, які ініціювали створення УАПЦ, рішення собору не визнали. Значну кількість прихильників АПЦ мала на Волині, в Черніг., Дніпроп., Микол. обл. та в Києві. Їй підпорядков. Києво-Печер. та Почаїв. лаври, було відновл. діяльність *Кременец. духовної семінарії*. Посилення контролю над АПЦ та УАПЦ з боку окупац. нім. влади пошвидко переговорний процес між обома укр. церквами. 8 жовтня 1942 в Почаїв. лаврі підписаний “*Акт поєднання*” церков в одну УАПЦ. Під тиском опозиційно налаштованих ієрархів митрополит Олексій відкликав свій підпис. Децентралізації церкви сприяла також політика фашист. окупац. влади. Духовенство АПЦ намагалось зосередити свою діяльність на розбудові реліг. життя, однак під тиском властей випустило кілька послань на підтримку окупац. режиму. 7 травня 1943 по дорозі з Кременця до Луцька митрополита Олексія вбито в зброй. сутичці. АПЦ припинила існування 1944.

Е. Бистрицька.

АВТОПОРТРЕТ

– портрет живописця, графіка або скульптора, який виконав він сам. В А. автор передає свою зовнішність, оцінку своєї особи та творчих засад. Відомі А. уродженців Тернопільщини: *Я. Гніздовського, О. Кульчицької, Л. Левицького, С. Мамчура, А. Манастирського, М. Николайчука, П. Обая, М. Паращука, О. Шатківського, Д. Шолдри, П. Шпорчука* та ін.

І. Дуда.

АГАПІТ

(Вишневський Антоній; 16 (28). 07. 1867, Волинь – 1924, м. Катеринослав, нині Дніпропетровськ) – релігійний діяч, православний архієпископ (1918). Закін. *Волин. духовну семінарію* в Кременці (1888) та Київ. духовну академію (1896). 1902 хіротонізований на єпископа. Голова Передсобор. ради (грудень 1917), яка готувала 1-й Всеукр. право-

слав. собор. У грудні 1918 А. брав участь у зустрічі Директорії УНР на Софіїв. площі в Києві. Після того, як 1 січня 1919 Директорія УНР оголосила автокефалію укр. церкви, А. запропонували очолити новоорганізов. Синод УАПЦ. У травні 1919 А. брав участь у Ставропол. соборі, на якому було сформовано Вище церк. упр. пд.-сх. Росії. А. висловив невдоволення поширенням його юрисдикції на єпархії в Україні. У листопаді 1919 в Новочеркаську над А. відбувся церк. суд, який звинуватив його у самовільному відокремленні від закон. патріарха. Патріарх РПЦ не затвердив рішення цього суду; А. 1921 очолив Катеринослав. єпархію.

А. Стародуб (ЕСУ).

АГНОН

Шмуель Йосеф (справж. – Чачекс; 17. 07. 1888, м. Бучач – 17. 02. 1970, м. Гдера, Ізраїль) – єврейський письменник. Чл. Академії мови Ізраїлю. Держ. премія Ізраїлю (1954, 1958). Нобелів. премія (1966). Писав мовою іврит. Значна ч. творчості А. пов'язана з Галичиною. Друкуватися почав від 1904 в євр. часописах краю. 1908 опубл. оповідання “Покинуті”, що дало йому визнання і від назви якого мовою іврит утвор.

псевдонім, котрий від 1924 став його офіційним прізвищем. 1908–12 жив у Палестині; опублікував свою першу повість “Скручене все одно колись вирівняється”. Того ж року виїхав до Німеччини, в якій жив до 1930. Видав кілька книг: “У колі праведних” (1921); “Біля затвора” (1922); “Історії легенд” (1922; усі – в Гамбурзі). Перша з них особливо цікава тим, що в її розділі “Польща” йдеться переважно про Галичину, зокрема про м. Бучач. 1931 вийшло 4-томне вид. творів А. Того ж року він відвідав Львів, Бучач, Тернопіль, Залізці, Золочів, Броди. Ця подорож стала підґрунтям для написання роману “Гість на одну ніч” (1939), в якому А. показав також побут та звичаї галиц. українців. Повернувшись до Єрусалима, займався літ. працею. 1998 в Бучачі, Львові, Золочеві та ін. містах Зх. України знято ч. д/ф “Агнон” із серії “Письменники століття”, який 1999 отримав 1-у премію на фестивалі в

Палермо (Італія). 2002 в Тернополі відбулись 11-і Нобелів. читання, присвячені А.; на них було репрезентовано переклади творів письменника “Бучач. Обітована земля його серця” та бібліогр. покажчик літ-ри про нього.

Тв.: У серцевині морів (Уривок із роману) // Тернопіль. – 1992. – Тернопільщина літературна. – Дод. 4. – Вип. 2. – Ч. 1.; Що вплинуло на мою творчість...: 3 промови, виголошені під час вручення Нобелівської премії // Відродження. – 1993. – № 7; Бучач мого родинне місто. – Т., 2002.

Літ: Ковальков Ю. Від Бучача до серцевини морів... // Вільне життя. – 1991. – 21 черв.; Мельничук О. Лауреат премії Нобеля // Тернопіль вечірній. – 1993. – 7 серп.; Бергер Е. Самуїл Йосиф Агнон: Методологічні проблеми художньої творчості // Studia Methodologica: До 105-річчя Ш. Й. Агнона. – Т., 1995. – Вип. 1; Шмуель Йосеф Агнон – лауреат Нобелівської премії: Літературно-краєзнавчий збірник. – Т., 1998; Левченко О. Його обітовані землі – Бучач і Єрусалим // Свобода. – 1998. – 18 лип.; Бубній П., Ковальков Ю. Наші речники у дзеркалі Агнона // Русалка Дністрова. – 1998. – Число 13; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

Ю. Ковальков, Ю. Покальчук (ЕСУ).

АГОРН

Андрій (1703, м. Холм, нині м. Хелм, Польща – 1780) – маляр, архітектор. Брав участь у спорудж. костюлу в с. Вел. Вікнини на Збаражчині, оздоблював його фресками (1763–64).

І. Дуда.

АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– провідна галузь господарства області. Його частка у вироб-ві вал. продукції обл. – понад 60%. А. с. е. Т. виробляє 3% загальнодерж. продукції с. госп-ва; цукру та спирту – більше 10%. Нині в ньому є 1018 тис. га с.-г. угідь, у т. ч. 834 тис. га ріллі – 0,82 га на одного жителя; 9307 тракторів, 2547 зернокомбайнів (на 1000 га ріллі припадає 16 тракторів, на 1000 га зернових – 7 комбайнів). Працюють 78,3 тис. осіб, або 28% від усіх зайнятих у сусп. вироб-ві. Після реформування А. с. е. Т. створено 578 с.-г. підпр-в, у т. ч. приватно-оренд. – 297, госп. т-в – 247, кооп. – 14, держ. – 8, ін. форм – 12, селян.-фермер. госп-в – 721, обслуговуючих кооперативів – 25. В обл. найбільшу питому вагу мають зернопродукт. та цукробуряк. підкомплекси. Зернопродукт. об'єднує 432 тис. га посівів зерн. та зернобоб. культур, 15 хлібоприйм. пунктів, понад 250 млинів і крупорушок, майже 150 пекарень і цехів. До цукробуряк. підкомплексу належать 9 цукрозаводів заг. вироб. потужністю 35 тис. т на добу, а також понад 500 бурякосіячих

госп-в із посів. пл. 78 тис. га. Із 1997 госп-ва обл. від реалізації цукросировини мають збитки. Більшість цукрозаводів через нестачу сировини зменшили обсяги вироб-ва цукру. Нині А. с. е. Т. потребує держ. підтримки, посилення інвест. політики для збільш. обсягів вироб-ва продовольчої продукції та соц.-екон. перетворень на селі. Програмою діяльності Уряду України “Реформи заради добробуту” на 2000–04 передбачено завершити реформування с.-г. підпр-в на засадах приват. власності, формування інфраструктури аграр. ринку, орг-цію обслуговуючих кооперативів, розширення мережі МТС, впровадження екон. методів держ. впливу на аграр. сектор, що відповідає вимогам щодо розвитку вироб-ва в ринк. умовах.

С. Дусановський.

АГРОКЛІМАТИЧНЕ РАЙОНУВАННЯ

– науково обґрунтований поділ території за ознаками подібності та відмінності агрокліматичних ресурсів і за ступенем забезпеченості потреб сільськогосподарськими ресурсами. Тернопільщина належить до вологої, помірно теплої зони: осн. ч. території – до підзони достат. зволоження ґрунту (гідротерміч. коеф. – 2,0–1,3, сума т-р у градусах – 2400–2600); пд. ч. (Борщів. і Заліщиц. р-ни) – до Передкарпат. вологого, теплого р-ну (гідротерміч. коеф. – 1,6–1,3, сума т-р – 2400–2600).

М. Колопенюк.

АДАМІВКА

(нині передмістя Бережан) – містечко, що 1584 – 1843 існувало біля м. Бережани. Одна з причин його виникнення – нестача площі під забудову в Бережанах. У м-ку жили полонені татари, згодом – селяни з навкол. сіл. 1615 А. – власність А.-І. Сенявського. Після його смерті 1619 м-ком володіли сини Александр, Миколай і Прокоп, пізніше – Ієронім-Адам (син Прокопа), після нього (до 1684) – правнук Миколай-Ієронім і остан. із Сенявських – праправнук Адам-Миколай (помер 1726). 1600 при церкві св. Миколая в А. постало братство, статут якого затвердив львів. єпископ Г. Балабан. Тоді в м-ку діяв гончар. цех. Близькість до Бережан не сприяла екон. розвитку А., яка через деякий час занепадала. 1625 громада м-ка була підпорядк. Бережан. магістратові на правах автономії. 1843 А. як окремих насел. пункт перестала існувати, об'єднана з Бережанами. Із найдавн. архіт. пам'ятників збереглася церква св. Миколая (1691; дерев.).

О. Клименко, В. Уніят, Б. Хаварівський.

АДАМОВИЧ

Валентина Іванівна (15.11. 1930, м. Кременець) – літератор, педагог, краєзнавець. Закін. Кременец. пед. ін-т (1954). Працювала в СШ – Доброводівській Збараз. та Горинській Кременец. р-нів, потім – у Кременці: інспектором райвно, заст. дир. школи-інтернату, 1979–86 – вчителькою СШ № 1. Автор більш як 50 оповідань, новел і повісті. Твори опублік. в ж. “Тернопіль” і г. “Диалог”. Малу прозу пише від 1950-х, однак у рад. період через “слабке ідейне спрямування” її творів не публікували. Автор кн. “На поклик волі” (Кременець, 2002). Оповідання “Характерник” включено до програми творів із позакл. читання для уч. СШ. Співавт. монографії “Оксана Лятуринська: життя і творчість” (Кременець–Т., 2002).

Г. Чернихівський.

АДАМЦЕВИЧ

Євген Олександрович (19. 12. 1903 (01. 01. 1904), с. Солониця, нині Лубен. р-ну Полтав. обл.

– 19. 11. 1972, с. Холмівка, нині Бахчисарай. р-ну АР Крим) – кобзар. Дитиною втратив зір. Відновив “Запорізький марш” і виконував його; після здобуття Україною незалежності цей твір (в обробці *В. Гуцала*) став одним із муз. символів нашої держави.

1960-і з групою кобзарів виступав із концертами в Терноп. обл., кілька разів бував на Кременеччині, тоді ж більше року проживав у с. Великі Бережці цього району в своєї дочки Лариси Зібаревої. У Кременец. краєзн. музеї зберіг. одяг кобзаря, його бандура та фото.

Лит.: Чернихівський Г. Бандура Євгена Адамцевича // Народна творчість та етнографія. – 1985. – № 1.

В. Лавренюк, Г. Чернихівський.

АДВЕНТИЗМ

(від латин. *adventus* – пришестя) – течія пізнього протестантизму. Найчисельніші – адвентисти сьомого дня (АСД). В Україні діє Уніонна конференція Церкви АСД, на Тернопільщині – 13 її громад.

А. Гудима.

АДВОКАТУРА

– добровільне професійне об’єднання юристів, яке згідно з Конституцією України покликане

сприяти захисту прав і свобод та представляти інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства та юридичних осіб, надавати їм юридичну допомогу. До 1939 адвокати в Галичині відігравали значну громад.-політ. роль: майже кожен адвокат-українець брав участь у роботі нац. сусп.-політ. або культ.-освіт. орг-цій і т-в, правн. освіти населення, займався благодійною діяльністю. Чимало адвокатів обрали послами австр. парламенту, Галиц. і польсь. сеймів. На Тернопільщині були відомі адвокати: *С. Баран, В. Бачинський, С. Брикович, С. Голубович, А. Горбачевський, В. Лучаківський, Л. Онуферко* та ін. Нині в утвореній 1946 обл. колегії адвокатів – 189 осіб. Більшість із них – чл. Спільки адвокатів України; її Терноп. відділ. утвор. 1991. Організаційними формами А. в Україні є адвокат. об’єднання (колегії, адвокат. фірми, контори тощо) та індивід. адвокат. діяльність.

І. Дем’янова, Б. Мельничук.

АДЕНОФОРА ЛІЛІЄЛІСТА

(*Adenofora lilifolia* (L.) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Дзвоникові (Campanulaceae). Трапл. дуже рідко в лісах, на узліссях, серед чагарників.

Г. Синиця.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– територіальна організація краю на певні адміністративні одиниці від давніх часів до сучасності. Тернопільщина – одна з 24-х областей України, розташ. на споконвічних укр. землях. Тер. та геогр. межі обл. визначені з її утворенням 4 грудня 1939 в тогочас. УРСР. На півночі Терноп. обл. межує з Рівнен., на сході – з Хмельн., на півдні – з Чернів., на заході – з Івано-Фр. і Львів. областями. Початки адм.-тер. поділу належать до часів Київ. Русі. Великий князь київ. *Володимир Святославич* приєднав у кін. 10 ст. до своїх володінь нові землі на зх. тер. сучас. Тернопільщини, яка охоплює Зх. Поділля, ч. Сх. Галичини і Пд. Волині. Відтоді вона ввійшла до Давньоукр. держави. Найдавнішими літописними “городами” на Тернопільщині є Микулинці, Тербовля і Шумськ. У час розпаду Київ. Русі близько 1084 виникло удільне *Тербовльське княз-во*. Воно займало центр. і пд. ч. сучас. Тернопільщини. Зх. її ч. входила до Звенигород. княз-ва. 1141 обидва княз-ва ввійшли на правах земель-княз-в (волостей) у Галиц. княз-во. У пн. ч. Тернопільщини в серед. 12 ст. постало *Шумс.*

княз-во, яке 1170 опинилося під владою князя дорогобузького. 1199 вся тер. Тернопільщини увійшла до *Галицько-Волинської держави*. Новими центрами волостей, крім Теревовлі та Шумська, стали Збараж і Кременець. Після того, як Галиц.-Волин. держава 1349 припинила існування, за її землі розгорілася б-ба між Литвою, Польщею й Угорщиною. Польс. корона захопила галиц. землі, а *Велике князівство Литовське* – Збараж. і Кременец. волості. 1372–79 і 1385–87 на тер. Сх. Галичини існувало васал. від угор. корони держ. утворення – т. зв. “*Руське королівство*”. До нього належали також галиц. землі сучас. Тернопільщини, а від 1377 – і Кременеччина. Після ліквідації “Рус. королівства” його тер. відійшла до Польщі. 1387 на східногалиц. землях у Польс. державі була створена окрема тер. одиниця – “Королівство Русі”, яке мало внутр. автономію. Поділля, що охоплює пд.-сх. ч. Тернопільщини, після 1363 увійшло до володіння литов. князів із роду Коріатовичів, котрі незабаром визнали себе васалами польс. короля. 1395 цей край (округи Скала і Червоногород) разом з усім Поділлям був переданий у приватне володіння Спиткові з Мельштина. 1400–30 Зх. Поділля перебувало у Великому княз-ві Литовському, а потім відійшло до Польс. королівства. 1434 Сх. Галичина та Зх. Поділля остаточно були приєднані до Польщі. Більша ч. Тернопільщини увійшла до Галиц. і Теревовлян. староств (від 16 ст. – повітів) Галиц. землі Рус. воєв-ва. Західноподіл. землі краю склали Червоногород. староство Поділ. воєв-ва. Волин. княз-во, що існував. від 1387 в складі Литви, було ліквідоване 1452, його волості (староства) стали провінціями на правах приват. володіння. Кременец. волость відійшла до корол. домену, а Збараж. набула статусу княжої волості (васал. княз-ва). 1463 зі *Збараж. княз-ва* виділилась окрема волость із центром у Вишнівці – приватне володіння князів *Вишневецьких*. Більшість міст і містечок Тернопільщини 14–18 ст. мали магдебур. право, згідно з яким здобували самоуправління. Управляв містом магістрат – вибор. орган на чолі з *бургомістром*; разом із війтом, якого призначав власник міста і який представляв суд. владу, магістрат становив міську адміністрацію. Магдебур. право (повне чи обмежене) міста і містечка Тернопільщини отримали в такі роки: 1387 – Теревовля, 1420 – Дришів і Жуків, 1438 – Кременець, 1443 – Нараїв і Скала (нині Скала-Подільська), 1448 – Червоногород, 1453 – Бедриківці, 1485 – Золотники, 1505 – Філіпковці (нині Пилипче), 1515 – Бучач, 1518 – Ягільниця, 1519 – Язловець, 1520

– Заложці (нині Залізці), 1530 – Бережани і Борки (нині Великі Бірки), 1531 – Куропатники, 1532 – Чортків, 1539 – Підгайці, 1542 – Озерна, 1548 – Тернопіль та Устя-Зелене, 1549 – Будзанів (нині Буданів) і Товсте (нині Заліщиц. р-ну), 1550 – Горожанка, 1553 – Сухостав, 1559 – Барис і Гусятин, 1564 – Копичинці, 1568 – Андріїв (нині Новий Олексинець) і Попівці, 1577 – Козлів, 1578 – Золотий Потік і Хоростків, 1595 – Микулинці, 1600 – Скалат, 1610 – Голгочі (нині Голгоча) і Струсів, 1619 – Касперівці, 1620 – Вербів, 1621 – Лідихів, 1629 – Борщів, 1646 – Новий Бжезь (нині Збриж), 1689 – Зборів, 1700 – Окопи, 1720 – Гримайлів і Товсте (нині Гусятин. р-ну), 1729 – Завалів, 1766 – Заліщики, 1767 – Мельниці (нині Мельниця-Подільська), 1778 – Почаїв. Багато містечок внаслідок несприятл. екон. факторів і нападів завойовників через деякий час втратили магдебурію. Після *Люблінської унії* 1 липня 1569 всі землі Тернопільщини опинилися під владою Польщі в новоутвор. державі – *Речі Посполитій*. Тер. ниніш. Збараж., Кременец., Лановец., Шумс. і пн. ч. тер. Підволочис. р-нів увійшла до Кременец. пов. Волин. воєв-ва. Воно було створене в складі Литви 1568 і через рік перейшло безпосередньо під відання польс. корони. Ч. Тернопільщини між Збручем і Стрипою на південь від лінії сіл Суходіл–Пробіжна–Угринь–Палашівка–Рипинці, що нині обіймає тер. Борщів., Заліщиц., більшість тер. Чортків., невелику тер. Бучац. і Гусятин. р-нів, склали Червоногород. повіт Поділ. воєв-ва. Тер. ниніш. Бучац., Монастирис., Підгаєц. і невелика тер. Теревовлян. р-нів увійшли до Галиц. повіту, а решта тер. Тернопільщини склали Теревовлян. повіт Руського воєв-ва. Згідно з *Бучацьким мирним договором* від 18 жовтня 1672 Поділля відійшло до Осман. імперії. Тер. Тернопільщини між Збручем і Стрипою на південь від лінії насел. пунктів Гусятин–Гадинківці–Біла–Білобожниця–Джурин–Бучач опинилася під владою Порти і склали Чортків. нахію Кам’янец. ейялету Поділ. пашалику. За умовами *Карловиц. мир. договору* 16 січня 1699 ці землі, як і все Поділля, знову відійшли до Речі Посполитої. Фактично Польща повернула їх собі після 1683 в результаті воєн. дій. 5 серпня 1772 в Петербурзі між *Австрією*, *Пруссією* і *Росією* була підписана таємна конвенція про 1-й поділ Польщі, за якою Австрія захопила Галичину. Згідно з австр.-рос. угодою 18 вересня 1773 Австрія зайняла також пд. ч. Кременеччини. Отже, тер. Тернопільщини на північ від лінії сіл Білозірка–Москалівка–Верещаки–Шимківці–Колодне–Заруддя–Раковець–

Бутин–Устечко–Башуки–Лопушне–Крутнів, включаючи їх, залишалася за Річчю Посполитою, а решта відійшла до Австр. імперії. На захоплених Австрією галиц. і буковин. землях було створ. адм.-тер. одиницю – корон. край “*Королівство Галичини і Володимирії*” з центром у Львові. 1782 він був поділений на округи (“циркули”), які склалися з дистриктів. Тер. Тернопільщини обіймали 3 округи – Бережан., Заліщиц. (від 1788 – Чортків.) і Тернопільський. Окремі насел. пункти в зх. ч. ниніш. Тернопільщини входили до Бродів., Золочів. і Станіслав. округів. Деякий час зберіг. поділ дистриктів на домонії. Кількість округів, дистриктів та їхні межі згодом не раз змінювалися. Адм. владу в округах і дистриктах здійснювали посадові держ. службовці – старости, в домоніях – мандатори. Низовою адм. ланкою була громада на чолі з війтом і становила окремих насел. пункт. Містами управляли магістрати. Частина тер. Тернопільщини на схід від лінії містечок Заліщиці–Зборів і р. Стрипи, що перебувала в імперії Габсбургів, за умовами *Віденського (Шенбрунського) мирного договору* 14 жовтня 1809 відійшла до Росії. Під її владою ця тер. перебувала з весни 1810 до літа 1815. Указом рос. імператора 15 червня 1810 тут було створено адм.-тер. одиницю – “*Тернопільський край*” із центром у Тернополі, який отримав статус округ. міста. Спочатку край поділявся на 2 округи – Терноп. і Заліщиц., 1814 був утворений 3-й округ – Тербовлянський. Управляв краєм намісник, якого призначав цар. Згідно із заклоч. пактом *Віденського конгресу* 6 червня 1815 тер. “Тернопільського краю” була повернена Австрії. 1867 Австр. імперія стала дуаліст. й отримала офіц. назву *Австро-Угорщина*. Землі Тернопільщини, що перебували під владою Габсбургів, увійшли до австр. ч. монархії – провінції “*Галицьке намісництво*”. Його тер. була поділена на повіти (створені до 1867), адм. владу в яких здійснювали старости, а повіти – на гміни, що об’єдн. 2 і більше сільс. насел. пунктів. В австр. ч. Тернопільщини було 12 повітів: Бережан., Борщів., Бучац., Гусятин., Заліщиц., Збараз., Зборів., Підгаєц., Скалат., Тербовлян., Терноп. і Чортківський. Деякі насел. пункти на заході краю входили до Бродів., Золочів., Перемишлян., Рогатин. і Галиц. повітів. 23 січня 1793 Австрія і Росія уклали угоду про 2-й, а в червні 1795 – про 3-й поділ Польщі. Тер. Тернопільщини, що після 1772 залишалася під владою Речі Посполитої, була передана Рос. імперії і включена до Волин. намісництва. У вересні 1797 ці землі увійшли до Кременец. повіту

Волин. губернії. Повіт поділявся на волості, а ті – на громади, що склалися з окремого сільс. насел. пункту. Волосними центрами були Білозірка, Бірки, Великі Бережці, Великі Дедекали, Вишгородок, Вишнівець, Кременець, Ланівці, Новий Олексинець, Почаїв, Шумськ. З поч. 1-ї світ. війни в адм.-тер. поділі Тернопільщини відбулися суттєві зміни. В серпні 1914 Сх. Галичину і ч. Буковини окупували війська Росії. Наступ. місяця тут було створ. воєн. генерал-губернаторство Галичини, до якого входили Львів., Перемишль., Терноп. і Чернів. губернії. Останні поділялися на повіти. В *Тернопільській губернії* їх було 15: Бережан., Богородчан., Борщів., Бучац., Гусятин. (повіт. управління – в Копичинцях), Заліщиц., Збараз., Калус., Підгаєц., Скалат., Станіслав., Тербовлян., Терноп., Тлумац. і Чортківський. Тер. повітів була в межах часів Австро-Угорщини. Адм. влада належала губернатору і підлеглим йому нач. повіт. управлінь. Вся адміністрація складалася з військових і службовців, які прибули з рос. губерній. Після наступу австро-нім. армії влітку 1915 Терноп. губ. існувала в межах 8 сх. повітів, хоча воєн. генерал-губ-тво Галичини 23 листопада 1915 було ліквідоване. В результаті наступу рос. військ на поч. літа 1916 її тер. відновилася у межах поперед. повітів (замість Тлумац. – Надвірнян. повіт). 3 липня 1916 було створ. воєн. генерал-губернаторство області Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни, в складі Терноп. і Чернів. губерній. У наступ. період тер. Терноп. губ. зменшилася, в червні 1917 її зх. межа проходила по лінії м-к Зборів–Козова–Підгайці–Монастириська–Коропець. Влітку–восени 1917 австро-нім. війська зайняли майже всю тер. Терноп. губ., 7 грудня 1917 вона була ліквідована. В краї відновила діяльність австр. адміністрація. Збараз. і Скалат. повіти, які рос. армія втримала, до лютого 1918 були в підпорядкуванні волин. губернатора. В Кременец. повіті під час війни адм.-тер. змін не було, тільки восени 1917 його зх. ч. окупували нім. війська. В результаті розпаду Австро-Угорщини і *Листопадового Зриву 1918* на укр. етнічних землях Галичини виникла укр. держава, яка 13 листопада 1918 отримала назву *Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР)*. Того ж дня був прийнятий “Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії”, в якому визначений адм.-тер. устрій ЗУНР. Її тер. поділялася на 3 воєв-ва – Львів., Станіслав. і Терноп., котрі склалися з повітів. У Терноп. воєв-ві центрами 19 повітів були Бережани, Бібрка, Бор-

щів, Броди, Бучач, Гусятин, Заліщики, Збараж, Зборів, Золочів, Кам'янка-Струмилова, Перемишляни, Підгайці, Радеків, Рогатин, Скалат, Тербовля, Тернопіль, Чортків. Тер. повітів збереж. у тих межах, що й за Австро-Угорщини. В умовах польс.-укр. війни, яка розпочалася в листопаді 1918, створити цивіл. адміністрацію воев-в не було змоги. *Державному секретаріату ЗУНР* безпосередньо підпорядк. повіт. комісари. Значні повноваження мали воєн. коменданти військ. округів. Після того, як польс. війська захопили Львів, вищі органи держ. влади ЗУНР переїхали в Тернопіль. Від 24 листопада до 31 грудня 1918 місто тимчасово було столицею республіки. 22 січня 1919 в Києві було прийнято *Акт Злуки*, який проголосив об'єднання двох укр. держав у незалежну соборну *Українську Народну Республіку (УНР)*. Наступ. дня Трудовий конгрес України прийняв закон "Про форму влади в Україні", згідно з яким ЗУНР ставала ЗОУНР. Однак під час безперерв. війни і постійної зміни політ. ситуації в Україні реальне возз'єднання УНР і ЗУНР в єдину державу не відбулося. На поч. липня 1919 внаслідок наступу польс. армії тер. ЗУНР обмежувалася невеликою ч. пд. Тернопільщини між Збручем, Дністром і лінією міст Заліщики–Гусятин. Відступаючи під натиском переваж. сил противника, УГА та керівництво ЗУНР 17–18 липня 1919 перейшли Збруч і вступили на Велику Україну. ЗУНР як держава перестала існувати, хоч її уряд до 23 липня 1923 продовжував діяти в еміграції. 21 листопада 1919 був підписаний "Договір між Союзними державами і Польщею про Східну Галичину", згідно з яким край тимчас. й на правах тер. автономії залишався в Польс. державі. Однак Рада послів держав Антанти 14 березня 1923 прийняла остаточне рішення про включ. укр. земель Сх. Галичини до Польщі. В липні–вересні 1920 під час польс.-рад. війни внаслідок захоплення ЧА третини тер. Сх. Галичини існувало держ. утворення більшов. партії та рад. уряду Росії – *Галицька Соціалістична Радянська Республіка (ГСРР)*, проголош. 15 липня 1920 декларацією *Галревкому*, який називав себе тимчас. роб.-селян. урядом Галичини. Галревком перебував у Тернополі. У ГСРР опинилися повністю 18 і частково 4 повіті колиш. Австро-Угорщини та ЗУНР, серед них – усі повіті на Тернопільщині. Адм. владу на місцях зосередили в своїх руках повіт., міськ. та сільс. ревкоми. ГСРР припинила існув. 21 вересня 1920 після вимушеного відступу більшов. військ зі Сх. Гали-

чини. Тер. Тернопільщини, що від 1793 перебувала під владою Росії, з проголош. незалежності УНР 25 січня 1918 ввійшла до її складу. Тернопільщина з усією Волинною була визнана за Укр. державою *Брестським мирним договором* від 9 лютого 1918 між УНР і країнами Четверного союзу. Через місяць УЦР прийняла закон про адм.-тер. устрій України. Згідно з цим документом у складі землі Волинь створ. Кременец. повіт. 1918–20 на тер. повіту постійно тривали воєн. дії, її займали нім., польс. та більшов. війська, тому налагодити стабільну діяльність укр. держ. адміністрації не було змоги. У вересні 1920 Кременец. повіт окупувала польс. армія. Від 21 вересня 1920 вся тер. Тернопільщини опинилася під владою Польщі. Разом з ін. західноукр. землями вона залишилась у Другій Речі Посполитій за умовами *Ризького мирного договору* від 18 березня 1921 між Польщею і рад. Росією й Україною. У вересні 1921 польс. уряд створив на тер. т. зв. *Східної Малопольщі* 6 воев-в, серед них – Волин. і Тернопільське. Воев-ва склалися з повітів, а ті – з гмін, які об'єдн. сільс. громади. Терноп. воев-во поділялося на 17 повітів, центрами яких були Бережани, Борщів, Броди, Бучач, Заліщики, Збараж, Зборів, Золочів, Кам'янка-Струмилова, Копичинці, Перемишляни, Підгайці, Радеків, Скалат, Тербовля, Тернопіль, Чортків. Пн. ч. Тернопільщини ввійшла до Кременец. повіту Волин. воев-ва. Центрами гмін у терноп. його частині були Великі Бережці, Білозірка, Великі Дедеркали, Вишгородок, Вишнівець, Катербург (нині Катеринівка), Колодно, Ланівці, Почаїв, Старий Олексинець, Угорськ, Шумськ. Окремі села на зх. Тернопільщини належали до Галиц. і Рогатин. пов. Станіслав. воеводства. Найзначніші адм.-тер. зміни в повітах і гмінах сталися 1 квітня 1932. Адм. владу у воев-ві очолював воевода, в пов. – староста, в місті – бургомістр, у гміні – війт, у селі – солтис. На початку 2-ї світ. війни, після 17 вересня 1939 західноукр. землі зайняла армія СРСР. Були створ. тимчас. воев-ва, повітові та міські управління, в селах – сільс. ком-ти, які проводили політику рад. влади. 27 жовтня 1939 *Народні Збори Західної України* прийняли ухвалу про включ. Зх. України до СРСР у складі *УРСР*. 1 листопада 1939 позачергова сесія ВР СРСР прийняла закон про входж. Зх. України до СРСР, а 15 листопада 1939 позачергова сесія ВР УРСР – закон про возз'єднання Зх. України з УРСР. Постановою Президії ВР УРСР від 4 грудня 1939 в Зх. Україні впровадж. існуючий в УРСР адм.-тер. устрій і

створ. 6 обл., серед них – Терноп. з центром у Тернополі. В січні 1940 вона була поділена на 38 р-нів: Бережан., Білобожниц., Борщів., Буданів., Бучац., Великобірків., Велико-глибочец., Вишнівець., Гримайлів., Гусятин., Заліщиц., Заложців., Збараз., Зборів., Золотників., Золотопотіц., Катербурз. (з жовтня 1940 – Великодедеркал.), Козів., Козлів., Копичин., Кременец., Лановець., Мельниця-Поділ., Микулинець., Монастирис., Новосільс., Підволочис., Підгасц., Почаїв., Пробіжнян., Скала-Поділ., Скалат., Струсів., Тереховлян., Товстен., Устя-Зелен. (з червня 1940 – Коропець.), Чортків., Шумський. Тернопіль був окремою адм.-тер. одиницею. Низовою ланкою стали сільради депутатів трудящих, які об'єдн. 1 або кілька сільс. насел. пунктів. У липні 1941 після поч. нім.-рад. війни Тернопільщину окупували нім.-фашист. загарбники. Тер. колиш. Терноп. воєв-ва була приєднана 1 серпня 1941 до дистрикту “Галичина” Ген. губернії Німеччини. Тут було відновл. поділ на повіти і гміни. Тер. Кременец. повіту Волин. воєв-ва гітлерівці долучили до ген. округу “Волинь і Поділля” рейхскомісаріату “Україна”, створ. 20 серпня 1941. На окупов. землях адм. функції виконували нім. військ. власті. Після того, як у липні 1944 РА повністю звільнила тер. Тернопільщини від нім.-фашист. військ, було відновлено адм.-тер. поділ довоєн. рад. періоду. В зв'язку з тим, що Тернопіль був майже повністю зруйнований, обл. органи влади й упр. до серпня 1946 перебували в Збаражі, а потім – у Чорткові. З метою вдосконалення й ефективності упр. всіма сферами життя обл. в кін. 1950-х – на поч. 1960-х на Тернопільщині були здійснені суттєві адм.-тер. зміни. В січні 1959 розформували Коропець і Скала-Поділ., у березні 1959 – Білобожниц., Буданів., Гримайлів., Новосільс., Пробіжнян. і Струсів., у грудні 1962 – Великобірків., Великодедеркал., Великоглибочец., Вишнівець., Заложців., Золотників., Золотопотіц., Козлів., Копичин., Мельниця-Поділ., Микулинець., Монастирис., Підгасц., Почаїв., Скалат., Товстен. р-ни і створ. новий р-н – Тернопільський. Невеликі адм.-тер. зміни в р-нах відбулися 1965–66. Указом Президії ВР УРСР від 8 грудня 1966 було відновлено Монастирис. р-н. Від середини 1940-х до кін. 1980-х в обл. зменш. к-сть насел. пунктів. Якщо в 1946 їх було 1704, 1958 – 1056, то в 1987 – 974. Скороч. тривало переважно шляхом об'єдн. мал. сіл і хуторів з ін. селами або включення їх у межі міст чи смт. 1946–67 на Тернопільщині припинили існув. 202 насел. пункти внаслідок пересел. жителів. Об'єдн. насел. пунктів та пересел. жителів

не завжди були виправданими і доцільними, інколи їх проводили внаслідок політики ліквідації т. зв. “безперспективних сіл”. Понад 100 сіл перейменували, й робили це інколи з ідеол. мотивів, часто з поруш. істор. традицій. Після проголош. 24 серпня 1991 держ. незалежності України в обл. вдосконалено адм.-тер. поділ, зважаючи на сучасні потреби, традиції минулого й інтереси жителів Тернопільщини. 6 грудня 1991 ВР України постановила створити Підгасц. р-н. Відновлена діяльність багатьох сільрад, на карті обл. знову є чимало сіл, які раніше були вилучені з обліку, низці насел. пунктів повернено істор. назви. Ці заходи стали можливими в результаті утвердж. демократії в Україні, є проявом зростання ролі місц. самоврядування та забезпеч. конституційних прав громадян. За станом на 1 січня 2003 Тернопільщина складається із 17 р-нів: Бережан., Борщів., Бучац., Гусятин., Заліщиц., Збараз., Зборів., Козів., Кременец., Лановець., Монастирис., Підволочис., Підгасц., Тереховлян., Терноп., Чортків., Шумський. В області є 1053 насел. пункти, з них: 18 міст – Бережани, Борщів, Бучач, Залішки, Збараж, Зборів, Копичинці, Кременець, Ланівці, Монастирська, Підгайці, Почаїв, Скалат, Тереховля, Тернопіль, Хоростків, Чортків і Шумськ, 17 смт – Велика Березовиця, Великі Бірки, Вишнівець, Гримайлів, Гусятин, Дружба, Заводське, Залізи, Золотий Потік, Козлів, Козова, Коропець, Мельниця-Подільська, Микулиніц, Підволочиськ, Скала-Подільська і Товсте, 1018 сіл. Державну й адм. владу забезпечують обл. рада й ОДА, 17 рай. рад і РДА, 18 міських, 17 селищ. і 581 сільрада.

П. Гуцал.

АДУШКІН

Іван Прокопович (23. 06. 1916, с. Симкіно, нині Большеберезников. р-ну Республіки Мордовія, РФ – 08. 01. 1975, м. Тернопіль) – військовик, капітан запасу (1945). Герой Рад. Союзу (1944). Учасник рад.-фін. та нім.-рад. воєн. Навесні 1944 – лейтенант, ком-р танк. роти 4-ї гвард. танк. армії; відзначивсь у боях з нім.-фашист. військами за Збараж, Великі Бірки, Гусятин, Чортків, Залішки. Від 1945 працював на Тернопільщині: в авто-

тресті у Чорткові; 1953–71 – нач. Терноп. обл. автотресту.

Н. Халуца.

“АЗБУЧНА ВІЙНА”

– боротьба української громадськості Східної Галичини 1830–50-і проти спроб австрійських урядових і польських шовіністичних кіл латинізувати український алфавіт. Проти цієї реакц. концепції виступили чл. “Руської трійци” та їх однодумці. Спроби губернатора *А. Голуховського* 1859 законодав. шляхом запровадити лат. шрифт в укр. азбуку викликали протест укр. громадськості краю. Проти латинізації серед ін. виступили уродж. Тернопільщини *І. Борискевич, М. Куземський, Р. Мох, І. Федорович, Г. Шашкевич*. Протест підтримали відомі вчені-славісти Ф. Міклошич і П. Шафарик. Це змусило реакційні кола відмовитися від латинізації укр. писемності; 1861 уряд скасував свої розпорядження.

В. Барна, Є. Паньків.

АЙДУКЕВИЧ

Казімеж (Ajdukiewicz Kazimierz; 12.12.1890, м. Тернопіль – 12. 04. 1963, м. Варшава, Польща) – польський логік, філософ, математик, семантик. Д-р філософії (1912), д-р бібліотечної справи (1920), проф. (1925). Дійс. чл. Польс. АН (1952). Закін. Терноп. г-зін. Навчався у Львів. та в Геттінген. (Німеччина, 1913–14) ун-тах. Під час 1-ї світ. війни воював у австр. армії на Італ. фронті, 1919–20 – у польс. армії. 1920–30-і належав до Львів.-Варшав. школи логіки і семантики. Працював доц. каф. філософії Львів. ун-ту (1921–25), проф. Варшав. ун-ту (1925–28), зав. каф. логіки (1928–29) і проф. (1939–41) Львів. ун-ту, зав. каф. фізики Львів. мед. ін-ту (1944–45). Під час нім. окупації – службовець, викладав у підпіл. польс. школі. Від 1945 – в Познан. ун-ті: зав. каф. теорії і методології науки (1945–55), ректор (1948–52). Від 1955 – проф. каф. логіки Варшав. ун-ту й одночасно – зав. відділ. логіки Ін-ту філософії та соціології Польс. АН, заст. дир. цього ін-ту (1954–61). Засн. і ред. ж. “Studia Logica” (1954–63). Займався теорією та методологією наук, розробив семант. теорію мови і теорію дефініції вислову, дав філос. оцінку і тлумачення досягнень заг. та матем. логіки. З друку вийшло 115 праць

А. польс., англ., нім. мовами і мовою есперанто. 1990 у Тернополі відбулися наук.-методол. читання, присвяч. 100-річчю від дня народження А. (їх матеріали опубліковані).

Лит.: ЕСУ. – К., 2001. – Т. 1.; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

В. Ханас.

“АЙЇОВА”

– перша в Тернопільській області ферма – сільськогосподарське підприємство на орендованій землі (420 га). Створ. 1988 в Лановец. р-ні й названа за аналогією до одноймен. шт. США. Орг-тор – І. Гусар. 1992 ферму відвідав голова ВР України *І. Плющ*. Про “А.” американці зняли документ. фільм.

Б. Волинський.

“АКАДЕМІЯ”

– студентська жіноча гандбольна команда Тернопільської академії народного господарства. Розпочала виступи 1974 під назвою “Буревісник”. Трираз. сріб. призер Спартакіади Мін-ва освіти УРСР, сріб. призер чем-тів ДСТ “Буревісник” (1975–79), володар Кубка СРСР серед ВНЗ (1977), 5-е місце на спартакіаді ЦР ДСТ “Буревісник” СРСР (1978). 1978–85 виступала на чем-ті 1-ї ліги кл. “А” (як команда “Буревісник”, потім – “Кристал”). 1981–83 завоювала бронз. медалі чем-тів і Спартакіади УРСР, 1982–83 – бронз. медалі чем-ту СРСР. 1999 команда відновлена у ТАНГ під назвою “А.”. Виступала в групі “Б” вищої ліги України. Бронз. (2001) і сріб. (2002) призер чем-тів України. Від 2003 виступає у Суперлізі України. Тренер команди від 1974 – *В. Грабовенко*.

Б. Мельничук.

АКВА

Андреа дель (1584 – р. см. невід.) – військовий інженер, архітектор. За походженням італієць (м. Венеція). Після 1608 працював у Галичині. 1626–31 керував будівництвом замку в Збаражі, згодом брав участь у спорудженні фортеці в м-ку Ягільниця (нині с. Чортків. р-ну).

Б. Пиндус.

АКВАРÉЛЬ

– 1) малярська техніка; 2) клейові непокривні фарби, що розводять водою, в складниках яких нема білила; 3) малюнок, виконаний такими фарбами на папері. Відомі А. уродж. Тернопільщини, художників *О. Кульчицької, А. Малюци, М. Николайчука, Ю. Панькевича* та ін.

І. Дула.

АКОНІТ БЕССЕРА

(*Aconitum Besseranum Andrz*; нар. назва – вовкобій) – рідкісна ендемічна багаторічна трав’яниста рослина. Занесена до Червоної книги Ук-

раїни. Належ. до родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*). Рослина отруйна. Відкрив і описав *В. Бессер*. Зрідка трапл. в широколист. лісах, у чагарниках зх. ч. лісостепу (на тер. заповідника “Медобори”).

Лит.: *Заверуха Б.* Флора Волино-Подолли і ее генезис. – К., 1985; *Векірчик К.* Отруйні лікарські рослини: Посібник-довідник. – Т., 1999.

Н. Мшанецька.

АКОНІТ КУЩІСТИЙ

(*Akonitum eulophum Reichenb*) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*). Реліктовий вид. Росте в лісах, на узліссях, серед чагарників. Під охороною в заповіднику “Медобори”.

Г. Синиця.

АКОНІТ МОЛДАВСЬКИЙ

(*Akonitum moldavicum Hacg.*; нар. назви – вовкобой, вовкобойник) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*). Росте в широколист. лісах, на узліссях, серед чагарників.

Г. Синиця.

АКОНІТ СТРОКАТИЙ

(*Akonitum variegatum L.*) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*). Росте в лісах, на узліссях, серед чагарників.

Г. Синиця.

“АКО́РД”

– чоловічий вокальний квартет. Створ. 1998 на муз.-пед. ф-ті ТДПУ. Учасники “А.” – В. Футорський, В. Гапій, Я. Пиріг та В. Забчук; разом із квартетом виступає У. Пюрко. У творч. доробку “А.” – понад 60 творів різних стилевих напрямків: нар. пісні, твори сучас. композиторів, пісні народів світу, духовні переспіви, колядки та щедрівки. “А.” – учасник мист. подій у Терноп. обл., програм місц. радіо і телебачення. Виступав у Франції, Німеччині, Польщі та ін. країнах. Підготував сольні

програми “Допоки музика звучить...” та “Ой радуйся, земле”, що записані на аудіокасети. Від 2003 “А.” працює в Терноп. обл. філармонії. Худож. кер. – *Є. Гунько*.

О. Смоляк.

“АКО́РДИ”

– збірка поетичних творів українських літераторів, що вийшла 1903 у Львові з підзаголовком “Антологія української лірики від смерті Шевченка”. Упоряд. і ред. – *І. Франко*, худож. оформлення *Ю. Панькевича*. “А.” – перша зб. укр. лірики 2-ї пол. 19 ст. В ній представлена творчість 88 поетів, серед них – *Б. Лепкого, О. Маковея, Марка Мурави, К. Попович-Боярської, В. Щурата* та ін., життя і творчість яких пов’язані з Тернопільщиною. 1992 “А.” перевидало київ. вид-во “Веселка”.

Б. Волинський.

АКСЬО́НОВ

Володимир Григорович (01. 01. 1937, м. Полтава) – спортсмен (футболіст), тренер. Засл. тренер України (1990). Закін. Кременец. пед. ін-т (1960, нині ТДПУ). Виступав у командах майстрів Полтави, Кіровограда, Дрогобича, Тернополя (“Авангард”; 1959–60). 1984–85 – нач. команди “Нива”, згодом очолив футбол. школу “Колосок” у Тернополі. 1988–95 – президент Терноп. обл. футбол. клубу “Нива”. 1989–91 – тренер юнац. збірних СРСР і України. Від 1991 – інспектор Федерації футболу України. Із Тернополя переїхав на проживання в Полтаву.

П. Бубній, Г. Гунтік.

АКТ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

– політичний документ, прийнятий з ініціативи ОУН(б) 30 червня 1941 у Львові на зібранні українських діячів. У ньому йшлося про те, що волею укр. народу ОУН під проводом *С. Бандери* проголосила відновлення Укр. держави, яка виникла після *Акта Злуки УНР і ЗУНР* 22 січня 1919. Було заявлено про продовження б-би проти рос.

окупації України, зокрема шляхом співпраці з Німеччиною. Головою уряду – Укр. держ. правління – призначено *Я. Стецька*. Однак розпочати роботу не вдалося, бо нім. окупац. влада ліквідувала Укр. державу й заборонила діяльність її уряду; *С. Бандеру*, *Я. Стецька* та ін. діячів ОУН(б) запроторили в концтабори. Звітку про А. в. У. д. з радістю сприйняла більшість населення Тернопільщини. В усіх містах і багатьох селах відбулись урочисті збори та богослужіння. Масовими були зібрання, зокрема, у Вовківцях, Гарбузові, Перепельниках, Загір’ї, Білоголовах, Ярославичах Зборів. повіту. В Тернополі 27 липня 1941 відбулася багатоголосна маніфестація; українці зайняли адм. установи міста, упр. округи очолив *В. Охримович*. Однак незабаром окупац. власті заарештували його та ін. укр. керівників.

Р. Матейко.

АКТ ЗЛУКИ УНР І ЗУНР

– політико-правове об’єднання Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки в одну соборну державу. Його проголосили 22 січня 1919 на Софійському майдані в Києві й наступного дня затвердив Трудовий конгрес України. Ідея соборності була зумовлена попередньою розчленованістю укр. земель у Рос. та Австро-Угор. імперіях. Питання про об’єднання постало відразу після виникнення ЗУНР у листопаді 1918. Делегація ЗУНР 1 грудня того ж року уклала з *Директорією УНР* Передвступний договір про злуку, після чого умови його проведення обговорювали на засіданні уряду ЗУНР у Тернополі 8–9 і 21–22 грудня з участю представника УНР *Г. Сидоренка*. 3 січня 1919 Передвступний договір ратифікувала сесія УНРади в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), а невдовзі 65 галиц. делегатів, серед яких – *Л. Бачинський*, *С. Вітик*, *Д. Вітовський*, *Р. Перфецький*, *Ф. Старух*, *В. Стефаник*, *Л. Цегельський*, *М. Чубатий* та ін., виїхали з Тернополя до Києва на урочистий Акт Злуки. Від 22 січня 1919 Сх. Галичина стала ч. єдиної Укр. держави, отримала офіц. назву Західна область УНР (ЗОУНР). Однак укр.-більшов. та укр.-польс. війни не дали змоги реалізувати Акт Злуки. Обидві ч. Укр. держави продовжували боротися за незалежність власн. шляхами, зберігали свою армію й уряд. структури, проводили самост. політику. В грудні 1919 після підписання польс.-укр. угоди, за якою *Директорія УНР* на чолі з *С. Петлюрою* визнала право Польщі на Сх. Галичину, уряд ЗУНР денонсував Акт Злуки. Незважаючи на це, А. З. УНР і ЗУНР став довгоочік. та визнач. подією в історії України. Вперше за кілька століть ідея соборності

із заповіт. мрій та сподівань укр. народу, з програм політ. партій почала реально втілюватися в життя, завершившись після 2-ї світ. війни. 22 січня 1990, в 71-у річницю А. З. УНР і ЗУНР, тисячі жителів Тернопільщини взяли участь у живому людському “Ланцюзі єднання” від Львова до Києва. В нашому краї, як і в усій країні, День соборності України відзначають як велике нац.-держ. свято.

П. Гуцал, Р. Матейко.

“АКТ ПОЄДНАННЯ”

– документ, що проголошував об’єднання Української автокефальної православної церкви й Автономної православної церкви в УАПЦ. “А. п.” декларував подолання розколу в укр. православ’ї. 8 жовтня 1942 в *Почаїв. лаврі* його підписали архієпископ УАПЦ *Абрамович Никанор*, єпископ УАПЦ *Метислав (Скрипник)* та митрополит АПЦ *Олексій (Громадський)*. Вищим органом упр. церквою до скликання Всеукр. Поміс. собору мав стати Священ. синод. Було підкреслено, що ліквідов. всі розбіжності канон. характеру. Більшість єпископату АПЦ сприйняла акт вороже. Негативно поставилися до нього також фашист. окупанти. Після трагіч. загибелі митрополита Олексія в травні 1943 цей визначальний для укр. церкви документ не був втілений у життя.

Е. Бистрицька.

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

– політико-правовий документ, що прийняла Верховна Рада УРСР 24 серпня 1991. 19–21 серпня 1991 військ.-компарт. сили СРСР зробили спробу держ. перевороту з метою збереження рад. імперії. Держ. ком-т із надзвич. стану (ДКНС, рос. – ГКЧП) вирішив припинити діяльність небажаних для нового режиму органів влади, політ. партій, громад. орг-цій і рухів, заборонити мітинги, демонстрації та страйки, встановити контроль над ЗМІ. В цих умовах 20 серпня в Києві утвор. коаліція “Незалежна демократична Україна”. Через 4 дні після провалу путчу відбулася позачерг. сесія ВР УРСР, яка ухвалила історичний документ – А. п. н. У. Його одностайно підтримав блок нац.-демокр. сил – Народна Рада, до якої входили 8 нар. депутатів від Тернопільщини. УРСР припинила існування, і на політ. карті світу виникла нова держава – Україна. Відповідно до даного акта ВР підпорядкувала собі всі війська, дислоковані на тер. республіки; створ. Мін-во оборони України, Нац. банк, оголосила про створ. СБУ замість колиш. КДБ. Усі підпр-ва союз. підпорядкування в Україні були оголошені її власністю.

Р. Матейко.

АКУЛОВ**Володимир Петрович** (10. 10. 1944, смт Гусятин)

– вчений-фізик, педагог. Д-р фіз.-матем. н. (1987). Проф. (1989). Закін. Харків. ун-т (1968). Працював у фіз.-тех. ін-ті (1968–97) та пед. ін-ті (1989–93) у Харкові; від 1998 – проф. коледжу Баруха при Нью-Йорк. ун-ті. Досліджує матем. методи у фізиці та питання теорії елементар. часток. Автор низки наук. праць.

І. Бандос (ЕСУ).

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО

– товариство, що має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій (паїв) рівної номінальної вартості; відповідає за зобов'язаннями тільки майном товариства; є формою організації господарської діяльності промислових підприємств або торгових об'єднань. АТ – юрид. особа, має у власності відособлене майно, може від свого імені отримувати та здійсн. майнові й особисті немайнові права, мати обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді. Є 2 види АТ: відкрите (ВАТ), акції якого можна розповсюдж. шляхом купівлі-продажу на біржах, і закриті (ЗАТ), акції якого розподіляють між засн. і не можна розповсюдж. шляхом купівлі-продажу на біржах. У м. Тернопіль зареєстровано 102 АТ (ВАТ – 57, ЗАТ – 45).

І. Яремчук.

АКЦІЯ “ВІСЛА”

– військова операція комуністичного режиму Польщі 1947 з примусового переселення автохтонного українського населення Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя на північно-західну територію Польської держави. 9 вересня 1944 був підписаний договір між Польщею та УРСР про обмін населенням у прикордон. р-нах. Це стало 1-м етапом депортації українців Закарпаття. За польс. даними, до серпня 1946 з цієї тер. депортовано 482 тис. осіб в Україну, з них майже 100 тис. потрапили на Тернопільщину. Найбільші регіони розселення – ниніш. Монастирис., Теребовлян., Бережан., Чортків., Борщів., Заліщиц., Підволочис. і Збараз. р-ни. Бажаючи добровільно залишити рідні землі було небагато. В укр. селах створювалися загони самооборони. Депортація та насильницькі дії проти укр. населення викликали

закономірну протидію укр. нац.-патріот. сил, зокрема ОУН і УПА. В цих умовах кер-во Польщі вирішило виселити українців з їх істор. земель. 2-й етап депортації розпочався після того, як у с. Яблонне в бою з відділом УПА 28 березня 1947 загинув заст. міністра оборони Польщі генерал К. Сверчевський. Того ж дня на засіданні політбюро ЦК Польс. об'єдн. роб. партії було прийнято рішення про заг. депортацію укр. населення на нові пн.-зх. землі, що були повернуті Польщі після 2-ї світ. війни. Ця акція отримала назву “Вісла”. Через місяць польс. війська розпочали зачистку тер. Закарпаття від українців. За польс. даними, всього було виселено 140575 осіб. Під час А. “В.” на тер. України людей не виселяли. 9 серпня 1990 Сенат Польщі прийняв ухвалу, якою засудив А. “В.”.

Лит.: Сергійчук В. Трагедія українців Польщі. – Т., 1997; ЕСУ. – К., 2001. – Т. 1.

В. Барна.

АЛЕКСАНДРОВ

Григорій Семенович (17 (30). 09. 1904, м. Полтава – 20. 08. 1990, м. Київ) – кінооператор. Засл. діяч мист-в УРСР (1988). Перебував на Тернопільщині у вересні 1939 в творчій бригаді *О. Довженка*.

Є. Гасай.

АЛЕКСАНДРОВСЬКИЙ

Іван (1784, Росія – після 1840) – мовознавець, перекладач. Закін. Петербур. ун-т. Від 1807 викладав рос. мову, літ-ру й історію у Вищій Волинській г-зії у Кременці (від 1819 – лицей). Автор перекладів, праць із мовознавства.

Лит.: Ткачов С., Ханас В. 250 імен на карті Тернопілля: Краєзнавчо-біографічний покажчик. – Т., 1996.

В. Ханас.

АЛЕКСЄВИЧ

Ярослав Ілліч (05. 10. 1935, с. Курівці, нині Зборів. р-ну) – вчений-епідеміолог, мікробіолог, імунолог. Д-р мед. н. (1991). Закін. Львів. мед. ін-т (1959). Працював лікарем (1959–62), н. с. у Львів. ін-ті епідеміології та мікробіології (1962–70). Від 1970 – співроб., від 1979 – зав. Центр. н.-д. лаб. Львів. мед. ін-ту (нині Нац. мед. ун-т). Відкрив антигемолізін. фактор імунітету, механізм виживання в екстрем. умовах, доімуно. коагуляц. захист організму від чужорід. тіл. Автор наук. і навч.-метод. праць.

В. Ковалишин (ЕСУ).

АЛЕКСЄВА

Олена Семенівна (25. 04. 1926, Шварцівський рудник Широких. р-ну Дніпроп. обл.) – вчений-агроном. Д-р с.-г. н. (1971). Проф. (1973). Засл. діяч н. і т. України (1992). Закін. Київ. с.-г. ін-т (1950). Прац. на Терноп. селекц.-дослід. ст. (1950–55); у НДІ землероб. і тваринництва зх. обл.

України (1956–71). Від 1971 – у Кам'янець-Поділ. с.-г. ін-ті (нині Поділ. аграрно-тех. академія); проф., зав. каф., зав. проблем. лаб. гречки (нині НДІ круп'яних культур; від 1997 – дир.). За участю А. організ. терноп. вироб.-наук. систему “Гречка” (1987).

П. Филипчук (ЕСУ).

АЛЕКСЄНКО

Борис Васильович (18. 08. 1929, м. Краснодар, нині РФ) – композитор. Чл. НСКУ (1968). Закін. 1958 Київ. консерваторію. 1958–62 працював худож. кер. Терноп. обл. філармонії, викладав у Терноп. муз. уч-щі. Згодом – у Києві. Від 1989 – голова правління Муз. фонду НСКУ.

Г. Конькова (ЕСУ).

АЛЕКСІВЕЦЬ

Микола Минович (10. 02. 1941, м. Дубровиця Рівнен. обл.) – вчений-історик, педагог. Д-р істор. н. (1987). Проф. (1989).

Засл. прац. освіти України (2000). Чл. ВУСК (2001). Закін. істор. ф-т Київ ун-ту (1968). Працював ст. викл., доц. Терноп. фінанс.-екон. ін-ту (нині – ТАНГ; 1971–77). Від 1977 – в Терноп. пед. ін-ті (нині ТДПУ); 1977–93 – зав. каф., про-реktor з навч. роботи; від 1993 – зав. каф. нової і новіт. історії та методики виклад. історії, дек. істор. ф-ту. Очолює Асоціацію істориків Тернопільщини, секцію історії Малої АН. 1999 Міжнар. біогр. центр у м. Кембрідж (Вел. Британія) присвоїв А. звання “Міжнародна людина тисячоліття” в номінації “2000 видатних науковців ХХ століття”. Автор майже 300 наук. і наук.-метод. праць з проблем вітчиз. та всесвіт. історії, в т. ч. монографій “Победа, изменившая мир” (К., 1990), “Культурне відродження в Україні” (Т., 1993; співавт.), “Діяльність “Просвіти” у національно-культурному відродженні Східної Галичини 1868–1914” (Т., 1999; співавт.) та ін.

Б. Мельничук.

ЛИЧ

Степан Йосипович (справж. – Мокрій; 08. 06. 1946, с. Серединки, нині Терноп. р-ну – 13. 10. 1984, м. Тернопіль) – поет. Прикутий хворобою до ліжка, закін. СШ екстерном. Перебував у Бережан. пульмонол. санаторії, Підгасц. будинку інвалідів,

геріатрич. інтернаті в с. Петриків Терноп. р-ну. Вперше вірші було опублік. у терноп. газетах, згодом – у піврічн. “Поезія” (К., 1985) та респ. пресі, зокрема “Гонець від сонця і весни” (Літературна Україна. – 1985. – 17 січ.); “Земле, я оптиміст, як і ти” (Жовтень. – 1985. – Ч. 11). Посмертно вийшла зб. “Сяйво благословенне” (К., 1988, упоряд. Я. Гевко). Понад 200 віршів – у рукописах. Окремі поезії опубл. ж. “Тернопіль” у додатку “Тернопільщина літературна” (1991. – Вип. 1). Про А. на ТТБ знято д/ф “Небо любові” (1996; сценар. І. Дем’янової, реж. Т. Кармазин).

Лит.: Гевко Я. “На світ крізь райдугу дивлось...” // Тернопілля '96: Регіональний щорічник. – Т., 1996; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

І. Дем’янова, Б. Мельничук.

АЛІПІЙ

(1932 – 1981) – монах, релігійний діяч. Був архімандритом Почаїв. лаври. 1960-і тричі ув’язнювала рад. влада. Помер у тюрмі.

Лит.: Мартирологія Українських Церков. Т. 1. – Торонто–Балтимор, 1987.

І. Дуда.

АЛМАЗОВ

Олекса Дмитрович (06 (18). 01. 1886, м. Херсон – 13. 12. 1936, м. Луцьк) – військовик. Генерал-хорунжий Армії УНР. Влітку 1919 відзначився в боях із Таращан. бригадою Ча на Шумщині. В липні-серпні 1920 гармат. дивізіон під команд. А. вів оборон. бої на пд. Тернопільщини. 21 листопада 1920 з Армією УНР перейшов р. Збруч у р-ні Підволочиська і був інтернований. Від 1930 жив у Луцьку, працював у зем. упр. Волин. воев-ва, в справах служби перебував у Кременец. повіті.

П. Гуцал.

АЛЧЄВСЬКА

Христя (Христина) Олексіївна (04 (16). 03. 1882, м. Харків – 27. 10. 1931, там само) – письменниця, педагог, перекладач. Перебувала у Тернополі, зокрема гостювала в сім’ї Марії та Онуфрія Солтисів.

Б. Мельничук.

АЛЬБСЬКІ ВІДКЛАДИ В БІЛЬЧЕ-ЗОЛОТОМУ

– відслонення, геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. в обриві біля дороги до м. Борщів на сх. околиці с. Більче-Золоте Борщів. р-ну. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 27. 12. 1976 № 637. Перебуває у віданні Більче-Золотец. сільради. Площа 0,03 га. Охорон. під зелен.

глауконіт-кварц. пісками і піщано-опоковими відкладами сеноманського ярусу (верхня крейда) відслонення піскуватих вапняків з вел. к-стю уламків мор. їжаків, моховаток і черепашок молосків. Нижня ч. товщі має чітку виражену косу верствуватість з кутами падіння до 16° на пн. схід. Ці піскуваті вапняки належать до альб. ярусу (нижня крейда); їх видима потужність до 10 м; поверхня альб. відкладів розмита донними течіями.

Лит.: М. Сивий, В. Кітура. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. П'ятківський.

АЛЬМАНАХ

– стара назва календарів-довідників; нині – збірник літературних творів різних авторів. 1910 у Тернополі вперше в Україні був виданий А. “Русалка Дністрова”, який підготували і надрукували в Будапешті 1837 діячі “Руської трійці”. 1930-і в Тернополі виходили А. “Сяйво”, “Чарзілля”. 1957 випущено “Тернопільський альманах”. Ж. “Тернопіль” видав літ. додатки альманах. типу “Тернопільщина літературна” (1991–92); *Галицько-Волинське братство* – А. “Курінь”; т-во “Меморіал” ім. В. Стуса – А. “Зродились ми великої години” (Ч. 1, 1992).

Б. Мельничук, М. Ониськів.

АЛЬОХІН

Олександр Олександрович (31. 10. 1892, м. Москва, Росія – 24. 03. 1946, м. Ешторіал, Португалія; похов. у м. Париж, Франція) – російський шахіст, шаховий теоретик і літератор. Чемпіон світу з шахів (1927–35, 1937–46). Д-р права. Після контузії в бою на поч. 1916 лікувався в шпиталі у Тернополі. Тут дав сеанс одночас. гри “наосліп”, в одній із партій здійснив блискучу комбінацію, котру наводять у шах. підручниках.

М. Добровольський.

АМАТОРСЬКИЙ ТЕАТР

– тип самодіяльного народного театру, в якому виконавцями є непрофесійні актори. В Галичині, в т. ч. на Тернопільщині, А. т. виник на поч. 18 ст.; в кін. 19 – 1-й пол. 20 ст. значно поширився завдяки діяльності т-ва “Просвіта”. В репертуарі колективів була укр. класика та заруб. драматургія. Нині найвідом. на Тернопільщині А. т. діють у Копичинцях, Озерній (Зборів. р-ну), Борщеві, Бучачі, Кременці та ін. Всього в обл. функціонують 640 театр. колективів (з них 335 дит.), у т. ч. – 23 нар. театри та 8 зразк. дит. театр. колективи, 5 театрів мініатюр і 10 театр. студій; 621 гурток худож. слова (з них 335 дит.), а також 121 худож.-освіт. гурток (з них 30 дит.).

В. Мельник.

“АМВОН”

(від грец. – місце на підвищенні; в храмі – місце, з якого духовенство виголошує промови) – газета, обласний релігійно-громадський часопис. Зареєстров. 12 серпня 1991. Засн. – Терноп. духовна семінарія св. рівноапостол. Кирила і Мефодія в м. Збараж. Ред. – о. Р. Сливка.

Х. Весна.

АМВРОСІЙ

(в миру – Гудко Василь; 28. 12. 1867, Люблін. губ., нині Польща – липень 1918, ст. Тюрлема Моск.-Казан. залізниці, Росія) – релігійний діяч, єпископ РПЦ. 1901–04 – ректор *Волинської духовної семінарії* (до 1902 діяла в Кременці). 30 травня 1904 висвяч. на єпис. Кременец.; 1909–14 – єпис. Балтський. Виголошував проповіді укр. мовою, що в РПЦ було заборонено. 1914 перевед. на кафе. єпис. Сарапульс. та Єлабзького. Влітку 1917 звільн. з єпархії. Вбили більшовики.

А. Стародуб (ЕСУ).

“АМЕРИКА”

– перший часопис української діаспори США. Виходив 1886–90 у м. Шенандоа (шт. Пенсильванія), вид. уродж. Тернопільщини *І. Волянський*. Від 1912 під назвою “А.” виходить газета в м. Нью-Брітшіш (шт. Коннектікут), яку видає Союз укр.-католиків “Провидіння”. Редактори – *О. Назарук, В. Лотоцький, Л. Цегельський, А. Цурковський*.

Б. Пиндус.

АМОСОВ

Микола Михайлович (06. 12. 1913, с. Ольхове, нині М'ясин. р-ну Вологод. обл., РФ – 12. 12. 2002, м. Київ) – хірург-кардіолог, біокібернетик, філософ, письменник. Засл. діяч н. України (1959). Акад. НАНУ (1969) і АМНУ (1993). Чл. НСПУ (1975). Ленін. премія (1961). Герой соц. праці (1973). Держ. премії УРСР (1978, 1988) та України (1997) в галузі н. і т. Почес. відзнака Президента України (1993). Дир. (1983–88; від 1988 – почес. дир.) Ін-ту серцево-судин. хірургії. Автор повістей і романів, з яких найвідом. – “Думи і серце” (1965). 1956 брав участь у роботі міжобл. хірург. конф. у Тернополі, в травні 1976 виступав з лекціями в Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА) і в Чорткові.

Х. Весна.

АМФІЛОХІЙ

(в миру – Головатюк Яків Варнавович; 06. 12. 1894, с. Мала Іловиця, нині Шумс. р-ну – 01. 01. 1971, м. Почаїв Кременец. р-ну) – ієромонах, схим-ігумен Почаївської лаври. Під час служби в рос. армії 1914–17 – фельдшер. На поч. 1930-х прийшов у Почаїв. лавру, 8 липня 1932 постри-

жений у монахи під іменем Йосиф. Продовжував лікувати людей; по Волині поширилася слава про нього, як цілителя. Один із нагхненників спротиву закриттю Почаїв. лаври 1963, за що зазнав переслідувань від властей. Потім проживав у родин. селі, перед смертю знову прийняв постриг під іменем А. За переказами, після смерті А. ті, хто приходили на його могилу, позбувалися хвороб. 12 травня 2002 синод єпископів УПЦ МП визнав А. святим. Моці його перенесені в підземну ч. однієї з лавр. церков.

Х. Весна, А. Сивирин.

АНАКАМПТИС ПІРАМІДАЛЬНИЙ

(*Anacamptis pyramidalis* (L.) Rich.; нар. назва – зозулинець реброверхий) – рідкісна багаторічна трав'яниста рослина. Занесена до “Червоної книги України” (1996). Належ. до родини Зозулинцеві (Orchidaceae). Зростає у світлих лісах, на галявинах та узліссях. На тер. області трапл. рідко (в Бережан. р-ні).

Н. Мшанецька.

АНАСТАЗІЄВСЬКИЙ

Микола (14. 08. 1891, м-ко Скала-над-Збручем, нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну – 28. 05.

*М. Анастазієвський.
Автопортрет.*

1974, м. Міннеаполіс, шт. Міннесота, США) – художник, мистецтвознавець, педагог, громадський діяч. Навчався в Краків. АМ (1913–23, з перервою) та Ін-ті худож. і приклад. миства у Варшаві. 1918–19 – живописець у Мін-ві освіти УНР у м. Кам'янець (нині Кам'янець-Подільський). 1923–27 – учитель малювання у г-зіях Помор'я (Польща). Після повернення в Галичину займався творчою працею. 1940–44 викладав малювання в укр. г-зії та тех. школі у Холмі (нині м. Хелм, Польща). Від 1945 в Німеччині, працював у різьбяр.-маляр. студії С. Литвиненка в Берхтесгадені. 1950 емігр. до США; займався переважно графікою. В творчості А. переважали побут. сюжети і напюрморти, різдвяні та великодні поштові листівки. Учасник виставок у Львові, Кракові, Мюнхені, Детройті, Нью-Йорку.

І. Дуда, Б. Певний (ЕСУ).

АНАТОЛІЙ

(Анатоль; 1-а пол. 17 ст., Волинь – після 1675, м. Почаїв, нині Кременец. р-ну) – художник. Ієромонах Почаїв. монастиря, був пом. єпископа Волин. єпархії. Написав картину “Облога Почасва турками 1675”, яка до поч. 20 ст. зберігалася в Почаїв. лаврі (відома з гравюри Н. Зубрицького, 1704).

Лім.: Мистецтво України: Енциклопедія. – К., 1995. – Т. 1.

І. Дуда, Б. Пиндус.

АНАТОЛІЙ

(в миру – Грисюк Андрій Григорович; 20. 08. 1880, м. Ковель, нині Волин. обл. – 10. 02. (за ін. даними – 23. 01.) 1938) – церковний діяч. Закін. Волин. духовну семінарію в Кременці (1900) і Київ. духовну академію. 1905–12 – доц., проф. Київ. духовної академії. Єпископ Чистопільський (1913). Ректор Казан. духовної академії (1913–22). Ув'язн. 1924 у концтабір на Соловец. островах. Архієпископ (1928–32), митрополит Одеський і Херсонський (від 1932). Вдруге ув'язн. 1936. Помер у концтаборі.

М. Кривецький.

АНГЕЛІВКА

– село в Заліщицькому районі. Підпорядк. Поділ. сільраді. Розташ. за 28 км від райцентру і 3 км від найбл. залізн. ст. Товсте на лінії Тернопіль–Чернівці. Насел. 214 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1810. Назв. на честь Ангеліни Лянцкоронської з роду Слонецьких. 1900 в А. проживало 307 осіб. Після 2-ї світ. війни деякий час мало назву Весняне. Є каплиця Різдва Христового (1895; кам.), “фігура” Божої Матері, кам. хрест, пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985).

Б. Мельничук, В. Уніят.

АНГЕЛІВКА

– село в Тернопільському районі. Підпорядк. Романів. сільраді. 1985–93 назив. Пігореєве. Розташ. на берегах р. Качава, за 18 км від Тернополя і 4 км від найбл. залізн. ст. Вел. Бірки. Насел. 590 осіб (2001). 1920-і відоме як хутір Янелівка. Є церква св. Покрови Пресвятої Богородиці (1992). Встановл. пам'ят. знак Герою Рад. Союзу *М. Пігореєву*, хрест на пам'ять про голодомор 1933 (1996). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка, ВАТ “Ангелівка”.

В. Уніят.

АНГЕЛОВИЧ

Антін (14. 04. 1756, с. Гринів Борец. пов., нині Польща – 09. 08. 1814, м. Львів) – релігійний діяч, перший митрополит відновленої 1807 Галицько-Львівської митрополії. На тер. “*Тернопільського краю*” створив окрему консисторію з підпорядкув. Львів. митрополії (проіснувала від 21 серпня 1810

до 21 жовтня 1811). Після її ліквідації синод РПЦ створ. "Тернопільський уряд духовний".

Лит.: Гончарук Т. Галицькі митрополити. – Т., 2002.

Б. Мельничук, Б. Пиндус.

АНГЕЛЮК

Олесь Антонович (17. 08. 1921, м. Новочеркаськ, нині Ростов. обл., РФ) – громадський діяч, літератор, публіцист. Батько походив із с. Крогулець (нині Гусятин. р-ну). Закін. Терноп. г-зію. 1915 переїхав на Наддніпрян. Україну, потім – на Прикарпаття. Навчався у Новочеркаск. індустр. та Ставроп. с.-г. ін-тах. 15 квітня 1943 заарешт. органи НКВС, 23 березня 1944 засудж. на 10 р. ВТГ за "агітацію з метою приєднання Ставрополля і Кубані до України". Звільн. 1953. Закін. мех.-машинобуд. ф-т Грузин. політех. ін-ту, працював проєктувальником у м. Руставі та м. Ставрополь. Від грудня 1982 жив у Тернополі, працював конструктором на з-ді залізобетон. конструкцій. Був чл. літоб'єднання при обл. орг-ції СПУ, ТУМ, "Меморіалу", Край. ради НРУ. 1990 переїхав у м. Дубляни біля Львова. Чл. політ. ради Львів. орг-ції Спілки політв'язнів України, від 1992 – ред. часопису "Нескорені". Поезії, новели, нариси, статті А. опубл. у ж. "Дзвін", "Біль", "Зона", "Тернопіль", г. "Відродження", "Дзвін", "Русалка Дністрова" та ін. виданнях. Автор зб. поезій "Спадок" (Л., 1996), "Усе життя – розлукою було" (Т., 1997), спогадів про В. Стуса і Б. Антоненка-Давидовича.

Б. Мельничук.

АНДЕРМАН

Андреа – італійський телепродюсер і режисер. Почес. громадянин с. Нивра Борщів. р-ну. З цього села походять предки А.; сюди він приїжджав 2002, коли привозив в Україну проєкт "Трав'яга в Парижі".

Лит.: Максимов М. Андре Андерман зафільтмує "Мазепу" і "Пана Коцького" // Україна молода. – 2003. – 3 лип.

І. Дуда.

АНДЖЕЙОВСЬКИЙ

(Андржейовський) Антон Лук'янович (псевд. – Старий Детьок; 1785, с. Варковичі, нині Дубнів. р-ну Рівнен. обл. – 12 (24).12.1868, м. Біла Церква, похов. у с. Ставище, нині смт Київ. обл.) – природознавець, письменник. Навчався у Вищій Волин. г-зії в Кременці, закін. Вілен. ун-т. Зав. каф. зоології та ботаніки у Вищій Волин. г-зії (від 1819 – Кременец. ліцей), ад'юнкт каф. зоології та ботаніки Київ. ун-ту (1834–38), проф. Ніжин. ліцею (1839–56). Проводив ботан. обстеження Поділля

і Волині, в т. ч. Кременеччини, опубл. низку наук. праць. Автор істор. повістей "Сили Владислава Германа", "Добислав", "Грамоти старого Детьока про Волинь". Літ. твори у 4-х т. вийшли польсь. мовою (Вільно, 1861–62).

В. Ханас, Г. Черняхівський.

АНДРІЙКІВ

Олександр Євгенович (03. 01. 1942, с. Мельниця-Подільська, нині смт Борщів. р-ну) – вчений-механік. Д-р тех. н. (1979). Проф. (1983). Чл.-кор. НАНУ (1988). Держ. премія України в галузі н. і т. (1995), премія ім. О. Динника АН УРСР (1987), премія РМ СРСР (1989). Закін. Львів. ун-т. Від 1964 працює у Фіз.-матем. ін-ті АН УРСР (нині НАНУ) у Львові: від 1980 – зав. відділом, від 1994 – гол. н. с., дир. міжгалуз. дослід. центру "Протон". Одночасно від 1984 – проф. Львів. ун-ту. Голова тех. підком-ту "Воднева деградація матеріалів" Європ. т-ва з цілісності конструкцій. Тематика дослідж.: механіка руйнування і міцність матеріалів, теорія пружності й пластичності, водневе матеріалознавство, тертя і зношування матеріалів, методи неруйнів. контролю.

Г. Максимович (ЕСУ).

АНДРІЙКО

Дмитро (1869, с. Романівка, нині Теребовлян. р-ну – 04. 02. 1925, м. Нью-Йорк, США) – український педагог і громадсько-освітній діяч у США. Закін. учит. семінарію в Тернополі, учителював у Теребовлі. 1907 виїхав у США; був учителем, дир. шкіл у Нью-Джерсі та Нью-Йорку. Від 1909 – секр. т-ва "Просвіта", від 1920 – чл. гол. уряду Укр. нар. союзу та ред. г. "Свобода". Автор "Практичних вказівок для вчителів українських шкіл в Америці" (1916), "Букваря" (1918, обидві – Філадельфія) та шк. читанок. Ред. освіт. ж. "Цвітак" (1914–17) та "Рідна школа" (1918–19). Зібрав, упоряд. і видав у Нью-Йорку 2 зб. під назвою "Звуки України" (1919, 1923) із текстами і нотами укр. пісень.

Б. Ясінький (ЕСУ).

АНДРІЙКО

Юрій (1899, м. Теребовля – 13. 04. 1975, м. Нью-Йорк, США) – лікар, громадський діяч. Виїхав у

США 1913. Студіював медицину в Колумб. ун-ті, потім – у Берлінському (Німеччина). Навчання закін. 1928 докторатом. А. – один із перших укр. лікарів у США; 13 р. працював лікарем у Нью-Йорку, потім – у ветеран. шпиталі в Кестле Пойнті. Вийшов на пенсію 1967. 1920-і організов. допомогу укр. діаспори США для УВУ в Празі та укр. студентів у Берліні. 1930 – співзасн. у США орг-ції “Молода Україна”.

В. Слюзар.

АНДРЕЙЧИН

Михайло Антонович (22. 02. 1940, с. Веселівка Тербовлян. р-ну) – лікар-інфекціоніст, епідеміолог. Д-р мед. н. (1981). Проф. (1983). Засл. діяч н. і т. України (1995). Почес. медалі Фонду миру (1986) та *А. Річинського* “За значний внесок у духовність України” (2002), сріб. медаль ВДНГ (1989). Нагорода Ярослава Мудрого АН вищої школи України (1997). Дійс. чл. Нью-Йорк. АН (1995), чл. Європ. т-ва з хіміотерапії інфекц. хвороб (1996),

почес. чл. Всесвіт. біогр. центру Кембрідж. ун-ту (1999), Польського т-ва лікарів-епідеміологів та інфекціоністів. Ім'я А. внесено у Всесвіт. бібліогр. довідник видат. людей “Хто є Хто” (1999). Закін. Копичин. СШ, 1963 – Терноп. мед. ін-т. Працював терапевтом у Бережан. р-ні. Від 1966 – у Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): клін. ординатор, асист., доц., проф.; від 1981 – зав. каф. інфекц. хвороб та епідеміології, від 1983 – проректор з наук. роботи. Від 1998 – голова Асоц. інфекціоністів України. Гол. ред. ж. “Інфекційні хвороби”. Вдосконалив діагностику низки інфекц. хвороб, розширив уявлення про їх патогенез, описав їхню термосеміотику і кілька нових клін. ознак, запропонував методи їх лікування. Автор і співавт. понад 450 праць, серед них – 20 монографій, довідників, навч. посібників. За ред. А. вид. “Довідник фельдшера” у 2-х т., перші україномовні підручники з інфекц. хвороб та епідеміології для ВНЗ. Має 34 автор. свідоцтва і патенти на винаходи. Ініціатор випуску перших в Україні компакт-дисків “Інфекційні хвороби” й “Епідеміологія”. Заснував наук. школу інфекціоністів.

Б. Мельничук.

“АНДРІВСЬКИЙ”

– торговий комплекс у Тернополі. Відкритий 2001. Власник – ТОВ “Наугілус”, дир. – С. Новиков. У комплекс “А.” входять ресторан-клуб “Стейк-Хаус”, піцерія, більярдна та магазин “Продукти”. Торг. марка “Піца Челентано” відзначена 1-м місцем у номінації “Народне визнання” на Всеукр. конкурсі “Бренд року 2001”.

М. Кривецький.

АНДРІВСЬКИЙ ОБРЯД

(місц. назви – “Андрія”, “Андрея”) – цикл обрядових дій, пов’язаних зі святом апостола Андрія Первозваного. Припадає на вечір 12 грудня. Його витоки – дохристиянські. Раніше А. о. на Тернопільщині складався з прологу та 2-х частин. Пролог – підготов. період: винаймання хаги для вечорниць, приготування ритуал. страв, принесення ворожил. атрибутів і запрошування парубків чи побратимів. Перша ч. А. о. – дівоча, ворожильна; кожна дівчина – учасниця дійства випікала балабушок і клала на ослінчик, супроводж. магіч. замовляннями. Чийого балабушка пес з’їдав першим, та дівчина мала першою вийти заміж; якщо не вийде, то ще рік дівуватиме. На Тернопільщині поширені ворожіння – на півневі та курці, відгадування предметів із зав’язан. очима, сіяння конопляного насіння довкола хаги, запалювання ниток, виливання води на гарячий віск тощо. Друга ч. А. о. – прихід до хаги парубків із подарунками. Дівчата перешкоджали їхньому приходові: перемотували мотузкою стежку, глузували, згодом запрошували за гостин. стіл. Після вечері тривали комічні ігри та забави. Найпошир. були ігри “Калета”, “Сповідь”, “Пошта”, “Каву солодити”, “Рвати рожу” та ін. Наприкінці вечорниць дівчата ходили попід вікна сусідів або родичів, калатали ложками і запитували: “Чи ви є всі?”, на що чули відповідь: “Щоб повіддавалися всі!” Прийшовши на своє подвір’я, дівчата зрізали вишневу гілочку і ставили у воду: якщо до Різдва зацвіте, то дівчині щаслива доля на одруження. Парубки після вечорниць робили збитки: виносили на городи січкарні, знімали ворота чи хвіртки і несли на подвір’я майбутніх наречених. Найбільшим бешкетом вважали витягнути на дах хаги сани або воза. Донині з А. о. збереглися дівочі ворожіння та хлопчачі збитки.

П. Смоляк.

АНДРІШИН

Йосиф (11. 05. 1939, Франція – 22. 06. 2003, м. Львів) – релігійний діяч, богослов. Д-р теології.

Батьки – вихідці із с. Доброполе Буцац. р-ну. Навчався в Укр. малій семінарії у Франції, 1958–64 – у Папській семінарії св. Йосафата в Римі. Був душпастирем у Франції, 1968–71 – в м. Томпсон (Канада). 1-й ректор Міжсепарх. духовної семінарії у Канаді. 1993 переїхав у Львів, став головою Патріаршого трибуналу та священослужителем собору св. Юра. Викладав канон. право в духовній семінарії Святого Духа, Богослов. академії й Ін-ті вищої реліг. культури. Чл. Комісії партикуляр. права, голова Патріаршої комісії “Справедливість і мир”. Упоряд. “Посібник для єпископів”. 1993–2003 неодноразово відправляв св. літургії в церкві с. Доброполе.

В. Барна.

АНДРІЙ

(р. н. невід. – 1255, м. Кременець) – посадник Данила Галицького у Кременці. Під час того, коли монголо-татари на чолі з Куремсою оточили місто, А. потрапив у полон і був страчений.

О. Гаврилюк.

АНДРІЙ

(рр. н. і см. невід.) – переписувач. Ймовірно, був духовною особою. Відомо, що А. у Тернополі переписав 1604 “Беседи Євангельськіє”. Рукопис зберігався в б-ці Крехів. монастиря на Львівщині до кін. 1930-х (його подальша доля невідома).

В. Ханас.

АНДРІЙ

(р. н. невід., м. Бережани – р. і м. см. невід.) – співак. Навчався в Києво-Могилян. колегії. 1652 відряджений у Москву, де співав у хорі півчих дяків при цар. дворі. За деякими даними, потім повернувся в Київ.

В. Барна.

АНДРІЙЧУК

Володимир Андрійович (07. 02. 1950, с. Карначівка Лановец. р-ну) – вчений-фізик. Д-р тех. н. (2003). Закін. Вербовец. СШ Лановец. р-ну (1967), фіз.

ф-т Львів. держ. ун-ту (1972). 1972–85 працював у цьому ВНЗ: інж., ст. інж. каф. фізики напівпровідників; ст. н. с. НДС. Від 1985 – доц. каф. енергетики Терноп. філіалу Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ), 1991 – доц. каф. фізики та світлотехніки. Автор

бл. 40 наук. праць, має 6 патентів на винаходи. Переможець конкурсу наук. проектів Держ. фонду фундамент. досліджень як кер. проекту “Моделювання фотобіологічних процесів у змінних світлових полях”.

О. Герман.

АНДРІЙЧУК

Петро Олександрович (17. 01. 1958, м. Борщів)

– диригент, композитор. Чл. НЛУК (1999). Засл. прац. культури України (1992). Проф. (1999). 1973–77 навчався у Терноп. муз. уч-щі. Закін. Київ. консерваторію (1982). Від 1979 – концертмейстер, від 1992 – худож. кер., гол. диригент нар. ансамблю пісні й танцю України “Дарничанка”. Від 1989 – викладає у Київ. нац. ун-ті культури і мист-в. Гастролював у країнах СНД, Польщі, Румунії, Югославії, Чехії, Словаччині, Вел. Британії, Франції. Автор обробок і аранжувань укр. нар. пісень для хору та вокал. ансамблів, пісень на слова укр. поетів. Упоряд. і муз. ред. зб. пісень “Дорога до мами” (Т., 2002), куди ввійшли твори на сл. терноп. поетів *В. Деря, Г. Костів-Гуски* та ін.

Г. Коцькова (ЕСУ), О. Смоляк.

АНДРІЯШИК

Роман Васильович (09. 05. 1933, с. Королівка, нині Борщів. р-ну – 02. 10. 2000, м. Київ) – письменник.

Чл. НСПУ (1966).

Держ. премія України ім. Т. Шевченка (1998). Серед освіти здобув у Борщеві (1951). Навчався на фіз.-матем. ф-ті Чернів. ун-ту (1951–54), закін. Львів. ун-т (1964). Працював журналістом (1957–68). Друкуватися почав 1964. 1968–76

перебував на творчій роботі, 1976–78 – наук. ред. УРЕ. 1978–93 – ст. ред. прози вид-ва “Український письменник”. Під час “застою” твори багатьох укр. письменників, з-поміж яких і роман “Полтва” (1969) А., потрапили під прес

цензури. В романі “Люди зі страху” (1966) подане нове трактування війни – не як вияв героїзму, а як антигуман. механізм продукування насильства та духовного нищення. Тему цього твору А. продовжив у романі “Додому нема вороття” (1969), де показав намагання героя вижити та зберегти люд. гідність у мотлосі воєн. подій. Цей своєрід. триптих антимілітар. тематики А. завершив романом “Сад без листопаду” (1980), герой якого відчув на собі руйнівну силу “неоголошеної атомної війни”. Худож. осмислення дійсності А. ґрунтоване на поєднанні нац. традиції зі стилев. особливостями зх.-європ. модерну, що відносить його до найцікав. укр. прозаїків 2-ї пол. 20 ст. Перу письменника належать також роман “Сторонець” (1992) про долю Ю. Федьковича, драми “В кінці престолу” (1994) та “Велика гра” (не опубл.) – про патріарха Володимира (Романюка). Під час пожежі в батьк. хаті А. згоріли рукописи роману “Камінний хрест” про В. Стефаніка та незакінч. роману “Мойсей” про І. Франка.

Тв.: Кровна справа. – К., 1978; Думна дорога. – К., 1982.

Лит.: Зозуляк Є., Ониськів М. Спадок для віку від Романа Андріяшика // Вільне життя. – 2000. – 11 листоп.; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

Л. Тарнашинська, Г. Герасимова (ЕСУ).

АНДРОХОВИЧ

Амвросій (05 (17). 10. 1879, с. Лисець, нині смт Тисменич, р-ну Івано-Фр. обл. – 1942, м. Краків, Польща) – педагог, історик. Д-р філософії (1909). Дійс. чл. НТШ (1923). 1898–1902 навчався на правн. ф-ті ун-тів Львова та Кракова, 1904–08 – на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Від 1909 викладав у г-зіях Коломиї, Львова, Теревовлі, Перемишля. Дир. учит. семінарії у Сокалі (1928–31) та Львові (1931–34), проф. Богослов. греко-катол. академії у Львові (1941–42). Автор праць з історії церк. життя та культури Галичини.

Б. Пиндус.

АНДРҀГА (МАЛА́ АНДРҀГА)

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Білокриниц. сільраді. Розташ. над р. Іква, за 8 км від райцентру. Насел. 279 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1545 як власність Малого Андрушка. 22 грудня 1919 польсь. військо розстріляло в А. кілька чоловіків за зберігання зброї. Діє б-ка. Поблизу А. є поклади торфу. На околиці села розташ. Малоандрус. ботан. заказник місц. значення (34,4 га). В А. проживав письменник *С. Даушков*, який тут написав повість “Було колись” та зібрав бл. 250 казок.

М. Мельничук, В. Щирба.

АНДРҀНЦІВ

Михайло Васильович (31. 03. 1949, с. Малашівці

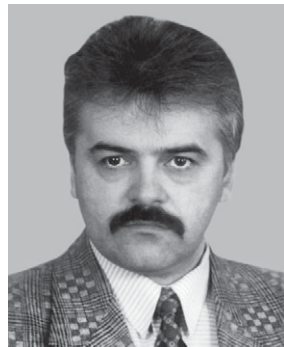
Зборів. р-ну) – економіст, громадський діяч. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1977, нині ТАНГ). Працював провід. спеціалістом Терноп. торг.-промисл. палати, експертом від Торг.-промисл. палати України в Угорщині. Від жовтня 2001 – заст. нач. упр. з питань внутр. політики Терноп. ОДА. Голова Терноп. обл. т-ва Укр. реєстр. козацтва (від грудня 2002).

І. Дем’янова.

АНДРУСІШИН

Богдан Іванович (10. 01. 1959, с. Хоростець, нині Козів. р-ну) – історик, археограф. Д-р істор. н. (1997). Проф.

(1997). Закін. Київ. пед. ін-т (1983). Від 1986 викладає в Київ. пед. ін-ті (нині Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова): від 1997 – проф. каф. історії України, зав. каф. правознавства, 1998 – декан соц.-гуманітар. ф-ту. Вивчає соц.-екон. історію Укр. революції, історію держави, права та церкви в Україні 1917–20, культурол. питання етногенезу укр. народу.

В. Короткий (ЕСУ).

АНДРҀСІВСЬКЕ ПЕРЕМІР’Я 1667

– угода про перемир’я між Річчю Посполитою і Московською державою про припинення війни 1654–67, укладена 30 січня (09 лютого) 1667 в с. Андрусів біля Смоленська. За умовами А. п. Лівобережна Україна залишалася під владою москов. царя, а Правобережна – під владою польсь. короля. Перемир’я викликало вел. незадоволення серед укр. сусп-ва, посилювало розкол козац. старшини. Порушивши Переяслав. договір 1654, воно закріпило насильниц. поділ тер. України на дві частини, що остаточно було затвердж. “Вічним миром” 1686, зумовило продовження т. зв. “Руїни”, в якій постраждала Тернопільщина.

Б. Мельничук, В. Ханас.

АНДРУСЬЯК**Богдан Олексійович** (05. 10. 1955, с. Чернилява

Яворів. р-ну Львів. обл.) – поет, громадсько-культурний діяч. Чл. НСПУ (2003). Закін. Терноп. пед. ін-т (1984, нині ТДПУ). Працівник Бережан. рай. відділу внутр. справ, майор міліції. Твори друкував у ж. “Тернопіль” та ін. період. виданнях.

Автор кн. “Заповідник розстріляних лебедів” (1998), “Ментовський хрест” (2000; обидві – Т.).

В. Барна.**АНДРУСЬЯК****Микола Григорович** (20. 02. 1902, с. Переволочна, нині Буськ. р-ну Львів. обл. – 25. 01. 1985, м. Бостон, шт. Массачусетс, США) – історик. Д-р філософії (1928). Дійс. чл. НТШ. Закін. Львів. ун-т (1926). У грудні 1918 перебував у Тернополі, в травні–липні 1919 в УГА воював на Тернопільщині. Від 1950 жив у США. Автор книг з історії України та Галичини, статей, зокрема в істор.-мемуар. зб. “Бучач і Бучаччина” (1972), “Збаражчина” (1980; Т. 1), “Зборівщина: Над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи” (1985).**П. Гуцал.****АНДРУШІВКА**

– село в Шумському районі. Центр сільради, який підпорядк. села Кутянка, Переморівка та Руська Гута. Біля А. є два хутори – Пасіки і Полянки. Розташ. на березі р. Кутянка, за 18 км від райцентру і 27 км від найбл. залізн. ст. Острог. Насел. 409 осіб (2001). Уперше згадане в 2-й пол. 16 ст. 1650 належало до Острог. сзуїт. колегії. В кін. 19 ст. проживало 565 осіб. Влітку 1943 поблизу А. відбувся переможний бій куреня УПА з підрозділом АК. Є церква св. Миколая (1895; дерев.), Дім молитви ХВС (1935; дерев.). Споруджено три “фігури”, пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1987), бюст І. Альошину (1988). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

Б. Хаварівський, В. Ханас.**АНДРУШКІВ****Богдан Миколайович** (19. 06. 1947, с. Мегенів Зборів. р-ну) – економіст, громадський діяч, письменник. Д-р екон. н. (1991), проф. (1993). Засл. діяч н. і т. України (1993). Чл. Академії екон. н. України (1993) та Міжнар. АРН (1997). Чл. Укр. екол. академії (1995) та Міжнар. академії

екон. н. (1997). Чл., віце-президент Укр. акад. екон. кібернетики (1998). Золота медаль ім. М. Туган-Барановського; ордени: ім. Д. Вишневецького (1999) та ім. Миколи-Чудотворця (2002). Лауреат всеукр. премії ім. Братів Лепких (1998). Чл. НСПУ (1996). Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1976, нині ТАНГ). 1992–2000 – заст. голови Терноп. обл. ради, голова екон. ком-ту обл. виконкому, 1-й заст. голови ОДА. Від 2000 очолює Терноп. обл. раду профспілок. Одночасно (від 1982) викладає за сумісництвом у ТАНГу. Від 2002 – президент ТІСГТ. Наук. праці присвячені проблемам упр. вироб-вом і вдосконал. госп. механізмів, питанням комунал. госп-ва, розвитку кооперування, менеджменту, природоохорон. справи тощо. Автор і співавт. понад 300 наук. праць, із них монографії:

“Теоретичні основи управління виробництвом” (Л., 1992), “Шляхи розвитку підприємства в умовах ринку” (1992), “Катехизми державного відродження” (1995), “Безпечна життєдіяльність населення – необхідна умова успішності економічного розвитку суспільства” (1996), “Основи менеджменту” (1996; всі – Т.). Видав 16 худож. і худож.-публіцист. книг: “Незабутий біль” (1994), “Хліб для розуму” (1993, 1995), “Казки для дорослих” (1996), “Гріхи наші...” (1997), “Історія одного кумедного життя, або Пригоди хлопаки-невдахи” (1997), “Рудий” (1998), “Тернистими стежками” (2003; всі – Т.) та ін.

Лит.: Колісник Р. Три шляхи-дороги, що не кожному судилося пройти. – Т., 1997; Моховик Н. У дзеркалі слова і діла, або Таланту багатогранний діамант. – Т., 2002.**Б. Мельничук.****АНДР ШКІВ****Софія** (р. н. невід., Заліщиц. пов.) – громадська діячка. Почес. чл. СУА (1990). 1949 емігр. до США. Від 1950 – чл. 28-го відділу СУА, де працювала в референтурі сусп. опіки, 1969 – чл. комісії сусп. опіки для ведення справ стипендії до Європи при Гол. управі СУА.*Лит.:* “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.**І. Гаврильцо.**

АНДРУЩЕНКО

Володимир Леонідович (07. 04. 1940, с. Глинськ Світловод. р-ну Кіровогр. обл.) – вчений-економіст. Д-р екон. н., проф. (2002). Диплом Ярослава Мудрого в галузі науки і техніки АН ВШ України (1998). Закін. фінанс.-екон. ф-т Київ. ін-ту нар. госп-ва. 1970–2001 – викладав у Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (нині ТАНГУ). У травні 2001 перевед. на роботу в Академію держ. подат. служби України (доц., проф. каф. податк. політики й оподаткування). Від вересня 2002 за сумісництвом – доц. каф. фінансів ТАНГУ. Автор понад 80 наук. праць.

Б. Мельничук, В. Письменний.

АНЕМО́НА РОЗЛІ́ГА

(*Anemone laxa* Juz.; нар. назва – вітрениця) – багаторічна трав'яниста рослина, занесена до “Червоної книги України” (1996). Належ. до родини Жовтецеві (Ranunculaceae). Трапл. на узліссях, лучно-степ. схилах в Бережан. та Буцац. р-нах. Потребує додатк. заходів щодо охорони через знищення як ранньоквітучий ефемероїд.

Н. Мшанецька.

АНІ́СИМОВИ

– вокальний дует. Брат і сестра. Засл. артисти України (1988). Лауреати 3-го респ. конкурсу арт. естради (Чернівці, 1982), Гран-прі на всесоюз. конкурсі (Ялта, 1983), лауреати конкурсу “С песней по жизни” (Москва, 1984). **Віктор**

Леонідович (20. 11. 1959, м. Ніжин Черніг. обл.) – співак (тенор). Закін. Київ. уч-ще естрадно-цирк. мист-ва (1981). Акомпанує на гітарі.

Любов Леонідівна (17. 06. 1963, м. Ніжин Черніг. обл.) Закін. Київ. уч-ще естрадно-цирк. мист-ва (1982). Співає (сопрано), акомпанує на скрипці, флейті, окарині. 1981–85 А. – артисти Терноп., від 1985 – Вінн. філармонії. У репертуарі – твори укр. та зарубіж. композиторів. Гастролі в респ. колиш. СРСР, Польщі, Вел. Британії, Ізраїлі. Випустили платівку (1986), компакт-диски “Спогади і мрії”, “Золота осінь”, касету “Молитва коханця”, зб. “Співають Анисимови” (К., 1990).

Г. Конькова (ЕСУ).

АНІ́ЩЕНКО

Микола Федорович (13 (26). 05. 1915, м. Мелітополь, нині Запоріз. обл.) – театральний художник. Засл. арт. України (1993). Чл. НСТДУ (1953). Чл. НСХУ (1967). Закін. 1941 Харків. худож. ін-т. 1945–47 працював художником у Терноп. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка, в якому оформив вистави “Майська ніч” М. Старицького за М. Гоголем, “Під каштанами Праги” К. Симонова, “Мрія” О. Корнійчука, “Назар Стодоля” Т. Шевченка, “Російське питання” К. Симонова; потім – в ін. театрах України. Від 1938 бере участь у виставках.

Б. Волинський.

А́НІН

Віктор Іванович (02. 12. 1956, с. Обич, нині Шумс. р-ну) – вчений у галузі будівництва, громадський діяч. Канд. тех. н. Проф. Чл. Академії буд-ва України. Навчався в Севастоп. буд. технікумі, 1978–83 – Київ. інж.-буд. ін-ті. Працював (від майстра дільниці до гол. інженера) в буд. комбінаті в Києві. Після закін. аспірантури викладав у Київ. нац. ун-ті. Був консультантом 1-го заст. міністра економіки України. Від 1998 – дир. ТОВ “Промгаз”, одночасно – проф. Київ. нац. ун-ту буд-ва і арх-ри.

Б. Мельничук.

А́ННА

(рр. н. і см. невід.) – княгиня. Друга дружина *Романа Мстиславича*, мати *Данила Галицького* і *Василька Романовича*, дочка візант. імператора Ісаака II Ангела. Після смерті чоловіка в червні 1205 намагалася від імені синів правити у Галицько-Волин. княз-ві (до нього тоді входила тер. сучас. Тернопільщини), але її спроби успіху не мали. 1219 прийняла чернечий постриг. Остання літопис. згадка про неї датована 1253. Похов. у м. Володимир-Волинський.

В. Ханас.

А́ННИ СВА́ТОЇ Я́РМАРОК

– міжнародний щорічний ярмарок у Тернополі, на якому торгували кіньми. Впровадж. на основі корол. привілею 1724. Відбувався на майдані Торговиця, або Кінська торговиця (нині майдан Волі) 26 липня і тривав 2 тижні. Приїжджали купці з Угорщини, Чехії, Росії та ін. країн. Під час ярмарку відбувалися кінні змагання, виступи театр. та цирк. труп. З часом втрапив значення кінського торговища, і на ньому продавали дешевий крам із Польщі. 1920-і торг. павільйони та ятки перемістилися з Торговиці (від 1883 міськ. сквер) на Казимирів. площу (нині вул. Д. Січинського). Із впровадженням 1930-і т. зв. Сх. торгів А. с. я. втратив розмах.

Л. Бойцун.

АНОПЛІЙ САМАРСЬКИЙ

(*Anoplus samariensis*) – комаха з родини Дорожні оси (*Pompilidae*) з ряду Перетинчастокрилі (*Hymenoptera*). Зрідка трапляється в Буцац. р-ні. Занес. до Червоної

книги України.

С. Подобівський.

АНОХІН

Василь Сергійович (17. 03. 1915, с. Буринь, нині Путивл. р-ну Сум. обл. – 19. 04. 1975, м. Теребовля) – прозаїк, драматург. 1940 після закін. Харків. бібліот. ін-ту – у Теребовлян. технікумі політосвіти, де викладав бібліот. справу. Учасник 2-ї світ. війни. Продовжував пед. роботу в Теребовлян. культ.-освіт. уч-щі. Друкувався від 1940; автор оповідань і п'єс. 1967 у Львові вийшла зб. “Надзбручанська новина”.

І. Дуда, Г. Кушнерик.

АНТИ

– східнослов'янські племена, які в 4–6 століттях заселяли територію між Дністром і Дніпром. До ант. племен. союзу належали переважно племена *черняхівської культури*, які жили також на тер. сучас. Тернопільщини. В обл. відомо понад 50 їхніх поселень, найбільш досліджені – біля сіл Великі Вікнини та Кретівці (Збараз. р-н), Яблунів (Гусятин. р-н), Новосілка (Заліщиц. р-н).

О. Гаврилюк.

АНТИМОНОПÓЛЬНОГО КОМПІТЕТУ УКРАЇНИ

Тернопільське обласне територіальне відділення – державний орган, який контролює дотримання антимонопольного законодавства, сприяє розвитку добросовісної конкуренції в усіх сферах економіки, бере участь у розробці та реалізації регіональних програм ринкових перетворень, захищає законні інтереси підприємців і споживачів. Створ. 22 квітня 1994. Має 3 відділи (2 – досліджень та розслідувань; 1 – загальний).

І. Дем'янова, І. Кузик.

АНТИРЕЛІГІЙНИЙ ТЕРÓР

– система цілеспрямованих акцій КПРС і радянського уряду в СРСР, спрямованих на знищення релігійної свідомості людей, усунення церкви із суспільного життя та запровадження нової “релігії” – віри в комунізм. Супроводж. ліквідацією церк. общин, закриттям чи знесенням культ. споруд, переслідуванням та фіз. винищенням духовенства, атеїст. пропагандою. А. т. розпочався після встановл. рад. влади і був спрямований проти всіх конфесій. На поч. 1960-х парт.-рад. кер-во посилює антиреліг. роботу, спрямувавши її в

першу чергу проти правосл. церкви: 1960–65 було закрито 4165 церков – майже 50% від їх чисельності 1960, зокрема на Тернопільщині – 36%. Закриті храми використовували під склади, клуби, спортивні зали, різні музеї, в т. ч. музеї атеїзму. В Україні 1965–74 щорічно закривали в серед. 48 храмів РПЦ, 1974–87 – 22; закрили всі семінарії, за винятком Одеської; із 13 монастирів 1970-і залишили діючими 7. Внаслідок А. т. зазнала втрат РКЦ. У Зх. Україні 1944 закрили більшість костьолів, понад 100 священників заарештували й ув'язнили у ВТТ або депортували в Сибір. Решту духовенства після 1945 змусили виїхати в Польщу. На Поділлі, Волині та Сх. Галичині залишилося бл. 20 священників. На Тернопільщині 1945 було 254 костьоли, а після виселення поляків 1 квітня 1946 діяли лише 23 костьоли, було 16 священників. 1958 в обл. залишилося 8 костьолів: у селах Галушинці Підволочис. р-ну, Королівка, Лосяч Борщів. р-ну, Ридодуби та хутір Хом'яківка (нині с. Косів) Чортків. р-ну, смт Підволочиськ, містах Борщів і Кременець, які обслуговували оо. Ю. Адамчик, С. Вичисаний, Я. Мацишин, Б. Мерецький, К. Фейшакер. Діяли нелегально не зареєстр. владою або зняті з реєстрації костьоли в селах Дорофіївка, Полупанівка, Старий Скалат Підволочис. р-ну, Семаківці Чортків. р-ну, смт Шумське (нині м. Шумськ), містах Збараж, Скалат і Тернопіль, які підпільно обслугов. згадані священники. В кін. 1980-х на Тернопільщині легально діяли тільки 3 костьоли: в Боршеві, Кременці та Галушинцях, парохами яких були оо. М. Трофим'як (нині Луцький єпископ-ордиарій) і Б. Мерецький. А. т. у всій повноті відбився й на УГКЦ, яку рад. влада на Львів. псевдособорі 8–10 березня 1946 заборонила. 1943 УГКЦ мала 4488 церков, 203 монастирі, богослов. академію та 5 духовних семінарій, 2987 священників, 1610 монахів і монахинь. 11 квітня 1945 органи НКВС заарешт. й ув'язнили єпископат УГКЦ на чолі із митрополитом *Й. Сліпим*; не всі з них повернулися з ув'язнення живими. Така ж доля спіткала біле духовенство та чернецтво церкви, бл. 500 із них було заарешт. і заслано в концтабори. Храми УГКЦ були передані РПЦ, яка при сприянні парт.-держ. влади у традиційно греко-катол. Галичині насаджувала москов. православ'я. В травні 1945 на Тернопільщині УГКЦ нарахов. вже 336 священників і 529 храмів; 227 священників перейшло в РПЦ, решта була ув'язнена чи діяла в підпіллі. Наприкінці 1946

влада закрила в обл. всі монастирі УГКЦ – 8 чол. і 4 жін. та 18 домів-осідків. А. т. не був милостивим і до Свідків Єгови. На Тернопільщині в кін. 1950-х діяло нелегально 77 їх громад заг. к-стю понад 700 віруючих у 97 насел. пунктах. Чисельність Свідків Єгови в наступні роки не зменшувалася, хоча за розповсюдж. реліг. літ-ри та місіонер. діяльність десятки з них були засуджені. А. т. торкнувся також баптистів та адвентистів. Загалом, проведення А. т., викорінення “реліг. пережитків”, обмеження діяльності реліг. орг-цій і віруючих, експерименти з масовою агеїзацією населення не дали для парт.-рад. влади бажаних результатів, а навпаки, стали однією з причин краху комуніст. ідеології та СРСР.

Я. Стоцький.

АНТКІВ

Богдан Михайлович (14. 01. 1915, с. Острів, нині Терноп. р-ну – 22. 12. 1998, м. Львів) – актор, драматург, диригент, композитор. Батько З.-Б. Антківа, брат М. Антківа. Засл. арт. України (1952). Навчався в Терноп. укр. г-зії (після 1944 – СШ № 1). Початкову муз. освіту отримав на курсах хор. диригування в Тернополі (1933–34). Закін. Львів. консерваторію (1969). 1937–38 перебував у Станіслав. в’язниці за участь у діяльності т-ва “Відродження”, після чого був виселен. на Львівщину. Працював у хор. капелі обл. філармонії (1940–41), обл. драм. театрі ім. І. Франка (1944–48) й обл. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка (1948–63) в Тернополі; Львів. академ. укр. драм. театрі ім. М. Заньковецької (1963–98). Диригент хор. капели Львів. ун-ту (1973–75). Виконавець героїко-романт. і характер. ролей: Гонга (“Гайдамаки” за Т. Шевченком), Михайло (“Украдене щастя” за І. Франком), Верховий (“Обочина” М. Зарудного), Яків (“Данило Галицький” В. Босовича), Кобзар (“Маруся Чурай” за Л. Костенко) та ін. Автор музики до вистав Терноп. обл. муз.-драм. театру (1950–58): “Ой не ходи, Грищо...” М. Старицького, “Люди доброї волі” Г. Мдівані, “Весняний Потік” З. Прокopenка, “Директор” С. Альошина, “Зоряні ночі” В. Вакуленка, “Буйна голівонька” Б. Мінца, “Наливайко” В. Грипича та В. Серпикова за І. Ле та

ін. Інсценізував проз. твори: “Розлука” І. Цюпи (1961); “На зламі ночі” (1964), “Край битого шляху” (1966), “Несподівані зустрічі” Р. Іваничука, “Прапорносці” О. Гончара (1975; всі – співавт.), “Мотря” Б. Лепкого (1994) та ін. Автор музики до романсів, хорів і пісень. Переклав п’єси: Я. Івашкевича “Літо в Ноані”, Г. Запольської “Мужчина” та “Жабуся”. Виступав у Тернополі під час гастролей театру ім. М. Заньковецької 1980, 1985, 1990 та ін. роках.

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001; ЕСУ. – К., 2001. – Т. 1.

І. Дуда, П. Медведик.

АНТКІВ

Зиновій-Богдан Богданович (06. 04. 1942, с. Острів, нині Терноп. р-ну) – хоровий диригент. Син Б. Антківа. Нар. арт. України (1991). Орден “За заслуги” 3-го ступ. (1999). 1959–61 навчався у Терноп. муз. уч-щі. Закін. Львів. консерваторію (1969, кл. М. Колесси). 1969–84 – хормейстер капели “Думка”, від 1984 – худож. кер., диригент, гол. диригент Держ. чол. хор. капели ім. Л. Ревуцького (м. Київ). При хорі 1989 створ. ансамбль “Боян” та юнацький хор. З цими колективами гастролював у різних країнах, брав участь у міжнар. фестивалях, записав компакт-диски нар. і духовної музики.

І. Дуда.

Михайло Михайлович (23. 03. 1923, с. Острів, нині Терноп. р-ну – 31. 08. 1993, м. Львів) – диригент. Брат Б. Антківа. Канд. мистецтвознавства (1956). Закін. Львів. консерваторію, 1957–93 – її викладач. Кер. ансамблю “Дністер”, чоловіч. хору “Гомін”.

І. Дуда.

АНТОЛОГІЯ

(з грец. буквально – зібрання квітів) – збірник творів різних авторів, здебільшого одного жанру або роду, іноді об’єднаних за тематичним принципом. 1790–91 вид. у Почасві “Богогласник” – А. духовних пісень. Особливо поширилися А. на поч. 20 ст. (“Вік”, “Акорди”, “Розвага”, “Українська муза” та ін.). Серед А. рад. періоду: “Українська радянська новела” (1948), “Антологія українського оповідання” (Т. 1–4, 1960), “Антологія

української поезії” (Т. 1–6, 1984–86) та ін., де представлена творчість і уродж. Тернопільщини, зокрема в останній – *І. Гнатюка, Г. Гордасевич, Б. Демкова, П. Думки, Я. Кондри, Р. Лубківського, Д. Наливайка, О. Сенатович, М. Тарнавського, С. Твердохліба, С. Чарнецького*. 1983 видана А. “Слов’янська ліра” (упоряд. Р. Лубківський). Серед вид. на Заході А., що давали альтернат. версію розвитку поезії, – “Координати. Антологія сучасної української поезії на Заході” (Нью-Йорк, 1969; 2 т.), яку уклали Б. Рубчак та уродж. Тернопільщини *Б. Бойчук*. Однією з перших А. в незалеж. Україні став зб. духовної поезії західноукр. авторів “*Богославень*” (Т., 1994). Також у Тернополі 1998 видана “авторська антологія нової укр. поезії” (упоряд. *В. Махно*) “Дев’ятдесятники”. Того ж року в Києві вийшла друком А. молод. драматургії “У чеканні театру”, де опубл. п’єса “Учитель” *А. Дністрового* – вихідця з Тернопільщини.

В. Слюзар.

АНТОНЕВИЧ

Влодзімеж (Antoniewicz Włodzimierz; 15. 07. 1893, м. Самбір, нині Львів. обл. – 20. 05. 1973, м. Варшава, Польща) – польський археолог. Д-р історії (1920). Чл. Польс. АН (1957). 1920–64 – доц., проф. Варшав. ун-ту; 1921–39 – проф. давн. історії Вільн. польс. ун-ту. 1920–30-і проводив археол. дослідження в Галичині, в т. ч. на Тернопільщині. Автор бл. 300 наук. праць.

Ю. Малєєв.

АНТОНЕВИЧ-БОЛОЗ

Миколай (Antoniewicz-Boloz Mikołaj; 1801, м. Львів – 01. 06. 1885, м. Радзішов, Польща) – польський поет, перекладач. Навчався в г-зії оо. Василян у Бучачі. Учасник польс. повстання 1830–31. Автор зб. поезій “Збройні рими” (1931), істор. драм, перекладів з німецької.

Лит.: *Ткачов С., Ханас В.* 250 імен на карті Тернопілля: Краснзнавчо-біографічний покажчик. – Т., 1996.

В. Ханас.

АНТОНЕВИЧ-БОЛОЗ

Ян (Antoniewicz-Boloz Jan; 03. 05. 1858, с. Скоморохи, нині Бучац. р-ну – 29. 09. 1922, м. Бад-Ельстер, Німеччина) – польський історик, мистецтвознавець, літературознавець. За походженням вірменин. Д-р філософії (1880). Проф. (1893). Чл. Польс. АН (1897). Навчався в Краків. (1876–80), Вроцлав. (1880–82), Мюнхен. (1884–86) ун-тах. Працював кер. каф. історії новіт. мист-ва Львів. ун-ту (1893–1922) і дир. Ін-ту історії мист-ва (1894–1922). Співзасн. наук. т-ва у Львові (1920). Досліджував питання теорії мист-ва, а також історію польс. літ-ри та мист-ва, зокрема епохи ренесансу і модернізму.

В. Ханас.

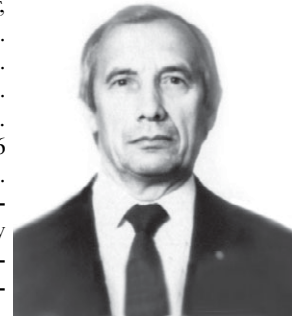
АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ

Борис Дмитрович (25. 07 (05. 08), 1899, м. Ромни, нині Сум. обл. – 08. 05. 1984, м. Київ) – письменник. Чл. СП СРСР (1957). 1919 перебував у Підволочиську, Богданівці (нині Підволочис. р-ну) та Тернополі, про що написав в оповід. “Блакитна Галілея”. 1958 приїжджав у села Окопи, Трубчин, Боришківці та Вигода Борщів. р-ну, зустрічався з *С. Долинюк*; написав про це у нарисі “Нема Збруча”, опубл. у кн. “Збруч” (1959).

В. Барна.

АНТОНІВ

Василь Федорович (24. 12. 1936, с. Ославиця, нині Саноц. пов., Польща) – український і російський вчений-оториноларинголог, громадський діяч. Д-р мед. н. (1982). Проф. (1983). Чл. правління Всесвіт. федерації УЛТ. 1946 з родиною депортов. з Лемківщини в Україну, проживав у с. Полупанівка Підволочис. р-ну. Навчався у Чернів. мед. ін-ті, закін. навч. у Терноп. мед. ін-ті (1961, нині ТДМА). Від 1964 живе і працює в Москві (нині РФ): клін. ординатор, доц., проф. Центр. ін-ту вдосконал. лікарів; від 1992 – зав. каф. оториноларингології Ун-ту дружби народів (нині Рос. ун-т дружби народів). Впровадив у клін. практику понад 30 нових операцій при пухлинах лорорганів. Автор більш як 200 наук. робіт, у т. ч. 6 монографій, 2 атласів. Голова ради Т-ва українців Москви “Славутич”.

М. Ониськів.

АНТОНІВ

– село у Чортківському районі. Підпорядк. Свидів. сільраді. Розташ. за 22 км від райцентру і 5 км від найбл. заліз. ст. Товсте на лінії Тернопіль – Чернівці. Насел. 386 осіб (2003). Перша писемна згадка – кін. 18 ст. Назва походить від 1-го поселення Антона. Є церква св. Покрови Пресвятої Богородиці (1884; кам.; арх. Ф. Захарашевич; реставр. 1989), костьол (1936; кам.), капличка Матері Божої (1989), каплиця (1926). Спорудж. погруддя Т. Шевченка (1959), пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1975), насипана символ. могила УСС. Діють ЗОШ I ступ., клуб, б-ка.

В. Уніят.

АНТОНІВЕЦЬКИЙ СОСНЯК

— ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. біля с. Антонівці Шумс. р-ну, в квад. 54 вид. 1-го Волин. лісництва Кременец. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Антонівці-Свинодобри”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 13 га. Під охороною високопродукт. сосн. насадження 1-го бонітету віком 80 років.

І. Сліпченко.

АНТОНІВЦІ

— село в Шумському районі. Підпорядк. Іловиц. сільраді. Насел. 24 особи (2001). Перша писемна згадка — 1540. У 16 ст. А. належали М. Четвертинському, згодом відійшли до князів Збаразьких, пізніше — до Вишневецьких. Були млин, філярварок. Від 4 квітня до 19 серпня 1943 в А. розташ. штаб УПА “Південь”. Після 2-ї світ. війни указом Президії ВР УРСР 1952 А. ліквідовані; практично знищені ще восени 1946, коли 177 родин вивезли в с. Розділ та с. Привітне Запоріз. обл., ін. розселили на Шумщині та Лановеччині. А. офіційно відновлені 29 квітня 1990. Відкрито мемор. комплекс-музей “Табір УПА” (1992), є повстан. цвинтар. У селі народився історик і літератор *М. Скорупський*. Біля А. тривають розкопки давньорус. городища Уніас 9–13 ст. (дослідж. О. Гаврилук), виявлено археол. пам'ятки ранньозаліз. віку. Про село написав поему *Г. Петрук-Попик*.

С. Синюк, В. Ханас.

АНТОНІЙ

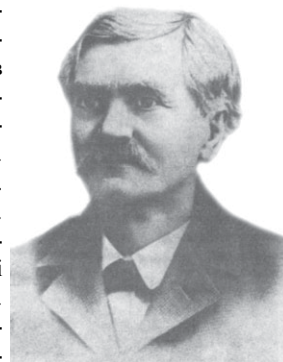
(в миру — Храповицький Олексій Павлович; 17 (29). 03. 1863, Росія — 10. 08. 1936, м. Белград, Югославія) — митрополит РПЦ. Єпископ (1902–06), архієпис. (1906–14) Волин. і Житомир., священоархімандрит Почаїв. лаври; архієпис. (1914–18) Харків. і Охтирський. Під час зайняття рос. армією Сх. Галичини відвідував край для насадження православ'я (вересень 1914 — червень 1915). Від травня 1918 — митрополит Київ. і Галицький. У грудні 1918 Директорія УНР усунула А. з єпархії за антиукр. діяльність; він був вивезений до Буцац. монастиря оо. Василян. Від 1920 — в еміграції.

Б. Мельничук.

АНТОНОВИЧ

Володимир Боніфатійович (06 (18). 01. 1834, м-ко Махнівка, нині с. Комсомольське Козятин. р-ну Вінн. обл. — 08 (21). 03. 1908, м. Київ) — історик, археолог, археограф. Батько *Д. Антоновича*.

Підготував “Археологічну карту Волинської губернії”, в якій вперше систематиз. відомості про археол. пам'ятки Пд. Волині, вклуч. тер. Кременец. повіту. Матеріали досліджень про Шумськ і його околиці опубл. у праці “Про місцезнаходження літописних міст Шумська і Пересопниці” (1901).

С. Синюк, Б. Строчень.

АНТОНОВИЧ

Дмитро Володимирович (02 (14). 11. 1877, м. Київ — 12. 10. 1945, м. Прага, Чехія) — історик культури, громадсько-політичний та освітній діяч. Син *В. Антоновича*. Брав участь у нелегал. діяльності проти цар. режиму Росії. Влітку 1903 А. разом із *В. Винниченком* затрим. у Підволочиську за спробу провезти заборон. літ-ру; звільн. після сплати штрафу. Чл. 1-го складу ЦР (1917), міністр мор. справ (1918) і міністр мистецтв (1919) УНР. Від 1920 жив у Празі; один із фундаторів, проф. УВУ, його ректор (1928–30, 1937–38). Автор багатьох наук. праць.

П. Гуцал.

АНТОНОВИЧ

Мирослава Володимирівна (псевдо “Сурма”; 08. 05. 1913, с. Боднарів, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. — 15. 02. 2000, м. Івано-Франківськ) — діячка ОУН. Двоюродна сестра *С. Бандери*. Проживала в селах Ягільниця (нині Чортків. р-ну), Вовківці (нині Борщів. р-ну) й Увисла (нині Гусятин. р-ну), де її батько був парохом. 1933 закін. г-зію у Стрию. Працювала вчителькою в с. Цигани (нині Борщів. р-ну), від 1939 — в Копичинцях, Хоросткові, Увислі. У березні 1944 вступила в ОУН, була зв'язковою. Від липня 1944 — рай. провідник ОУН (серед жінок), їй підпорядк. 10 станиць на Гусятинщині. В с. Увисла 1 січня 1945 А., хвору на запалення легенів, заарешт. й ув'язнили в Чортків. тюрмі. 23 березня 1945 військ. трибунал у Тернополі засудив її до розстрілу, який замінили на 20 р. ВТТ. Покарання відбувала в Норильську; учасниця повстання в'язнів у липні 1953. Звільн. 12 липня 1960. Після повернення в Україну А. на Тернопільщині та Львівщині не прописували. За допомогою *Ірини Вільде* влаштувалася опікункою її батька *Д. Макогона* в Станіславі (нині — Івано-Франківськ).

Б. Мельничук.

АНТОНОВИЧ-МЕЛЬНИК

Катерина Миколаївна (19. 11 (02. 12). 1859, м. Хорол, нині Полтав. обл. – 12. 01. 1942, м. Київ) – історик, археолог. Дружина *В. Антоновича*. Чл. НТШ у Львові. 1880-і брала участь в археол. розкопках біля Шумська. На поч. серпня 1885 приїхала в Тернопіль, звідки з групою укр. студент. молоді мандрувала Тернопільщиною. Від 1919 працювала в ВУАН. Опублікувала частину рукопис. творів В. Антоновича, підготувала до друку два т. його наук. праць. Автор книг і статей з археології та давньої історії України.

С. Сннюк, О. Сьомочкіна-Рижко (ЕСУ).

АНТОФІЙЧУК

Володимир Іванович (13. 01. 1955, с. Латківці Борщів. р-ну) – літературознавець, культуролог, педагог. Д-р філол. н., проф. (2002). 1977 закін. філол. ф-т Чернів. ун-ту. Працював учителем у школі с. Шупарка Борщів. р-ну (1977–78). Від 1978 – в Чернів. ун-ті: асист., доц. (1994–2002), проф. каф. укр. літ-ри. Автор праць “Образ Іуди Іскаріота в українській літературі” (1999), “Євангельські образи в українській літературі ХХ століття” (2001), “Культурологія. Короткий термінологічний словник” (2002; всі – Чц.)

В. Мельничук (м. Чернівці).

АПОЛЛОН

(*Parnassius apollo*) – комаха з родини Парусники (*Papilionidae*) ряду Лускокрилі (*Lepidoptera*). Занесений до Червоної книги України. Трапляється майже в усіх р-нах Терноп. області.

С. Подобівський.

АПОСТОЛ

Данило Павлович (04 (14). 12. 1654, Полтавщина – 17 (28). 01. 1734, с. Сорочинці, нині Великі Сорочинці Миргород. р-ну Полтав. обл.) – військовий і державний діяч. Гетьман Лівобережної України (1727–34). В серпні 1705 як полковник Миргород. полку війська *І. Мазени* перебував на Збаражчині та Зборівщині під час походу на Варшаву.

В. Ханас.

АРКАС

Микола Миколайович (21. 08. (02. 09.) 1880, м. Миколаїв – 13. 12. 1938, м. Хуст, нині Закарпат. обл.) – військовик, театральний діяч. Син композитора й історика М. Аркаса. Генерал-хорунжий Армії УНР (1919) Від кінця 1918 – в укр. армії, ком-р полку 2-ї Волин. дивізії. В квітні–

червні 1919 і липні–вересні 1920 воював на Тернопільщині. 1920–30-і – актор і режисер укр. труп у Станіславі (нині Івано-Франківськ) і Коломиї, “Руського театру” в Ужгороді, з якими виступав у містах Тернопільщини.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

АРМІЯ ГАЛЛЕРА

– польське військово об’єднання, яке в травні–липні 1919 воювало на Тернопільщині. Командуючий – генерал Ю. Галлер. Сформована Антантою і США у Франції з метою використання її польсь. урядом у б-бі проти більшов. військ. Нарховувала бл. 80 тис. вояків. Однією з умов переїзду А. Г. у Польщу була неучасть її у війні проти ЗУНР. Проте 15 травня 1919 польсь. уряд направив А. Г. на укр.-польсь. фронт у Галичині й Волині, що дало змогу його військам перехопити ініціативу в боях з УГА. Під час *Чортківської офензиви* А. Г. зазнала значних втрат. Однак, отримавши допомогу від Антанти, війська Польщі витіснили УГА за р. Збруч. Після окупації Сх. Галичини і Волині А. Г. була розформована.

В. Ханас.

АРМІЯ КРАЙОВА

(*Armia Krajowa*; з польсь. дослівно – вітчизняна армія) – польська підпільна військова організація 1939–1945. Створ. в листопаді 1939 на окупов. Німеччиною та СРСР тер. довоєн. Польщі. На західноукр. землях 1939–41 ч. АК склали 3-є Львів. угруповання, до якого входив Терноп. округ з 4-х інспекторатів (Тернопіль, Бережани, Золочів, Чортків); тер. Кременец. повіту входила до Волин. округу. За польсь. підрахунками, на кінець 1943 в АК на Тернопільщині було бл. 10 тис. осіб. Після приходу РА окремі підрозділи АК перейшли в підпорядкування рад. влади і стали основою “винищувальних батальйонів”; ч. аківців вступила до Війська Польського, інших роззброїли війська НКВС і заарештували.

Літ.: *О. Гайдай, Б. Хаварівський, В. Ханас.* Предтеча. Польський рух опору на Тернопільщині 1939–1941. – Т., 2002.

В. Ханас.

АРМІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

– збройні сили України періоду визвольних змагань 1917–21. Умови для створ. майбут. А. УНР виникли 1917 після краху рос. царизму та поч. Укр. революції. Однак кер-во ЦР (*М. Грушевський, В. Винниченко* та ін.) дотримувалося помилк. думки, що Україні регулярні ЗС не потрібні, достатньо буде сформувати тільки нар. ополчення (міліцію). Першим кроком у створ. А. УНР стало заснув. у Києві Укр. військ. клубу ім. гетьмана П. Полуботка (відділ. клубу виникли незабаром

поряд з ін. містами в Бучачі, Тернополі, Кременці, Заліщиках). Серед солдатів-українців рос. армії почався рух за т. зв. українізацію, тобто виділення українських ч. і переведення їх на тер. України. У квітні виникла перша така ч. – 1-й козац. полк ім. гетьмана Б. Хмельницького (восени 1917 полк вирушив на фронт і займав оборону в р-ні Скалат–Старий Скалат). У липні 1917 командування рос. армії дало офіц. дозвіл на українізацію окремих арм. корпусів. Найуспішніше проведена українізація 34-го корпусу генерала *П. Скоропадського* (до серед. липня 1917 корпус дислокувався на Тернопільщині). Після проголош. УНР 20 листопада 1917 укр. уряд підпорядкував усі військ. частини, розташ. на тер. України, створив Ген. штаб, Ген. секретаріат з військ. справ (військ. мін-во) під кер-вом *С. Петлюри*. В грудні була сформована одна з перших регуляр. ч. А. УНР – курінь Січових Стрільців, в якому служили й уродж. Тернопільщини. В умовах агресії більшов. Росії проти УНР ЦР прийняла “Закон про утворення Українського Народного Війська” і почала формувати армію. Однак її розбудова була перервана приходом до влади гетьмана П. Скоропадського 29 квітня 1918. У листопаді того ж року відбулося антигетьман. повстання, Директорія проголосила відновл. УНР. Було реорганізовано А. УНР, запроваджено посаду Гол. отамана (ним став *С. Петлюра*). В результаті боїв із більшов. і денікін. військами А. УНР у квітні 1919 утримувала лише ч. Пд. Волині та Сх. Галичини (тер. Кременец., ч. тер. Борщів., Збараз. і Терноп. повітів). Тоді вона розпалася на окремі загони, позбавлені централіз. керівництва. На поч. квітня з Буковини через Заліщики, Чортків і Тернопіль були переправл. в р-н Кременця і Почаєва ч. Запоріз. корпусу, однак перед відправл. їх роззброїли румун. власті. Командування А. УНР реорганізувало її; в сх. повітах Тернопільщини провели мобілізацію. В серед. червня А. УНР здійснила наступ з-під Кременця та Збаража на Волочиськ і Проскурів (нині Хмельницький), оволоділа ч. тер. Поділля разом із Кам’янцем-Подільським. На підготовл. плацдарм 17–18 липня з тер. Тернопільщини відступила УГА. Об’єднані армії розпочали похід на Київ і здобули його 30 серпня. Восени 1919 А. УНР була оточена більшов., денікін. і польсь. військами й утримувала невел. плацдарм навколо Кам’янця-Подільського – “чотирикутник смерті”. На поч. грудня її ч. зосередилися на Волині; командування вирішило вести партизан. дії –

розпоч. 1-й зимовий похід А. УНР, який тривав до 6 травня 1920. На підставі Варшав. угоди 22 квітня 1920 відбувся спіл. укр.-польс. похід проти ЧА; 7 травня було звільнено Київ. Командування ЧА організувало контрнаступ, польс. та укр. війська змушені були відступити. В липні ч. А. УНР під команд. генералів *О. Алмазова*, *О. Загородського*, *І. Омеляновича-Павленка*, *О. Удовиченка*, вели оборон., а у вересні 1920 – наступ. бої в р-ні Скали, Чорткова, Теревовлі, Бучача, Монастириськ. Підписавши 12 жовтня 1920 перемир’я з рад. Росією, Польща залишила свого укр. союзника напризволяще. Ще більше місяця А. УНР продовжувала б-бу з ворогом. 21 листопада під натиском ЧА вона перейшла р. Збруч на лінії Підволочиськ–Токи, і на тер. Тернопільщини її інтернували поляки. В жовтні–листопаді 1921 відбувся зброй. рейд окремих ч. А. УНР – *2-й зимовий похід*. Одна з груп – Подільська вирушила з-під Гусятина у рад. Україну. Похід закінчився невдачею. Це був останній зброй. виступ А. УНР проти рад. влади в Україні.

П. Гуцал, Р. Матейко.

АРСАН

Орест Михайлович (19. 06. 1941, с. Ласківці Теревовлян. р-ну) – вчений-гідробіолог. Д-р біол. н. (1988). Проф. (1996). Закін. біол. ф-т Чернів. ун-ту (1965). Після закін. 1968 аспірантури Ін-ту гідробіології НАНУ працює в цьому наук. закладі: від 1988 – зав. відділу водної токсикології, від 1997 – заст. директора. Фахівець з екол. фізіології, біохімії риб та водної токсикології. Автор праць із проблем температурної акліматизації риб, визначення екол.-токсикол. ситуацій водойм різного типу тощо.

М. Хом’як (ЕСУ).

АРСЄНИЧ

Микола Васильович (псевдо “Березовський”, “Михайло”, “Дем’ян”, “Максим”, “Григор”; 27. 09. 1910, с. Нижній Березів, нині Косів. р-ну Івано-Фр. обл. – 23. 01. 1947, с. Жуків Бережан. р-ну) – діяч ОУН і УПА. Золотий хрест за слуги УГВР (1946). Чл. УВО, Пласту, ОУН (1929). Навчався у Коломий. г-зії, 1931 здав матуру у Львів. держ. г-зії.

Вступив на юрид. ф-т Львів. ун-ту, одночасно працював адміністратором у г. “Нове село”. Кількараз. політ. в'язень польс. тюрем, у т. ч. львів. “Бригідок” (1937–38). Делегат Конгресу укр. студентства у Львові (1939). Учасник військ. курсів ОУН у Кракові (1940), Великого (2-го) Збору ОУН у Кракові (1940), *Великого (3-го Надзвич.) Збору ОУН* біля Бережан (21–25 серпня 1943). Обраний чл. Проводу ОУН. Голова (шеф) СБ УПА (1941–47). Оточений загоном МВС, загинув разом із дружиною у кріївці.

Лім.: Дем'ян Г. Матеріали до енциклопедії “ОУН і УПА” // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10.

М. Кривецький, Б. Мельничук.

АРТЮШЕНКО

Яків Федорович (1901, с. Макарів Яр, нині с. Красний Яр Краснодар. р-ну Луган. обл. – р. і м. см. невід.) – громадський діяч. Від липня 1944 до 23 травня 1946 – голова виконкому Терноп. обл. ради. 1946 виїхав у Київ.

Н. Халуца.

АРУМ БЕССЕРІВ

(*Arum besseranum Schott*) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Ароїдні (Araceae). Реліктовий, ендемічний вид. Рослина отруйна. Трапл. у ліс. масивах. Під охороною в регіон. ландшафт. парку “Загребелля” (м. Тернопіль), заповіднику “Медобори” та його філії “Кременецькі гори”.

Г. Синиця.

АРУТЮНЯН

Олена Євгенівна (12. 06. 1962, м. Тернопіль) – живописець, графік. Чл. НСХУ (1994). Закін. худож.-граф. ф-т Одес. пед. ін-ту (1985). 1985–96 – викл. каф. образотворч. мист-ва Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Працює в галузі станкового живопису, графіки. Учасниця всеукр. та міжнар. виставок; персон. – у Тернополі (1986, 1993).

Тв.: “Меланхолія” (1990), “Червона квітка” (1992), “Покаяння” (1993), “Стара фортеця” (1994), “Морський бриз”, “Підбитий птах” (обидва – 1995).

Т. Удіна.

АРХЕОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА

– група споріднених археологічних пам'яток, що займають певну територію, належать до одного часового періоду та мають місцеві особливості. На Тернопільщині зафіксовані такі А. к.: *ашельська, середній палеоліт (муст'є), пізній палеоліт, мезоліт, лінійно-стрічкової кераміки, трипільська, лендельська, кулястих амфор, підкарпатська шнурової кераміки, городоцько-здовбицька шнурової кераміки, багатоваликівної кераміки, комарівсько-тишинецька, Ноа, лужицька, фракійський гальцитат, висоцька, західно-подільська (волинська) група скіфського часу, черепинсько-лагодівська група скіфського часу, сарматська, поморська, латенська, Поенешти-Лукашівська, пшеворська, зарубинецька, литицька, черняхівська, вельбарська, празька, Лука-Райковецька, давньоруська.*

М. Бігус.

АРХЕОЛОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО

– громадська організація для дослідження, популяризації та охорони археологічних пам'яток Галичини. Створ. 1876 після того, як представник Віден. центр. комісії пошуків і збереж. старожитностей А. Кіркор виявив і дослідив 1874 велику к-сть археол. пам'яток на тер. сучас. Борщів. р-ну, зокрема в сел. Більче-Золоте, Сапогів, Глибочок. Діяло до поч. 1-ї світ. війни. Навколо А. т. об'єдналися відомі вчені К. Гадачек, В. Деметрикевич, Л. Козловський, І. Коперницький, Б. Януш та ін. Результати дослідж. опубл. у наук. виданнях, зібрані археол. матеріали збагатили колекції музеїв Львова, Кракова, Відня. Завдяки їх праці галиц. р-ни Тернопільщини в кін. 19–на поч. 20 ст. були одними з найкраще вивчених регіонів Зх. України.

Лім.: Бандриківський М. Вивчення скіфських старожитностей на Борщівщині // Літопис Борщівщини. – Борщів, 1993. – Вип. 3.

Б. Строєць, Г. Яворський.

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– науково-пошукова робота з виявлення та вивчення викопних матеріалів розвитку суспільства на території краю. А. д. на Т. розпочав 1876 А. Кіркор спільно з І. Козебрюцьким, дослідивши біля с. Сапогів (нині Борщів. р-ну) три поховання з матеріалом скіф. етніч. групи; згодом він розкопав скіф. курган поблизу с. Іване-Пусте (нині Борщів. р-ну). 1889–92 їх продовжив на тер. тогочас. Борщів., Гусятин. та Заліщиц. повітів Г. Оссовський, зокрема розкопав трипл. об'єкти в печері *Вертеба*, де виявив мідний кинджал, багато

кераміч. матеріалу та ін. предмети. 1906–12 біля с. Кошилівці (нині Заліщиц. р-ну) *К. Гадачек* досліджував трипіл. поселення в урочищі Обоз, потім – поселення культури лійчастого посуду біля с. Коропець (нині смт Монастирис. р-ну). Влітку 1914 печеру Вертеба досліджувала експедиція під кер. Я. Чекановського і виявила матеріали енеоліт. доби. Невел. А. д. на Т. перед 1-ю світ. війною проводив В. Гребеняк. 1920–30-і вагомий внесок в археологію краю зробили *О. Кандиба (Ольжич)* та *О. Цинкаловський*. Перший провів дослідження на пд. Тернопільщини, відкрив низку нових пам'яток, особливо детально вивчав печеру Вертеба, в якій відкрив 3 горизонти трипіл. культури. *О. Цинкаловський* провів археол. розвідки у волин. ч. Тернопільщини, відкрив сотні археол. пам'яток. 1931 Г. Цегак-Голубічова дослідила могильники черняхів. культури біля сіл Чагарі Збаразькі та Романове Село (нині Збараз. р-ну). Після 2-ї світ. війни А. д. на Т. проводили експедиції зі Львова, Києва, Кам'янка-Подільського, Москви, Ленінграда (нині Санкт-Петербург), якими керували *В. Баран*, *М. Бандрівський*, *О. Ганіна*, *Л. Крушельницька*, *Ю. Малєєв*, *І. Русанова*, *В. Савич*, *І. Свєшніков*, *Б. Тимошук* та ін. *Л. Крушельницька* провела 1964–66 розкопки біля с. Звиняч Чортків. та с. Колодібка Заліщиц. р-нів. 1968 літопис. *Данилів* досліджував *П. Раппопорт*. Тоді ж *В. Савич* розпочав вивчення стоянки *Куличівка* (розташ. у межах сучас. Кременця), відкривши вперше на Тернопільщині наземні, опалювані вогнищами житл. споруди. *О. Ганіна* досліджувала скіф. поселення біля с. Заліся Борщів. р-ну. 1980-і давньорус. городища-святини вивчала *І. Русанова*; біля с. Крутилів Гусятин. р-ну виявлений матеріал, що змінив традиц. погляди на вірування сх. слов'ян. *Б. Тимошук* провів дослідження Тербовлі, остаточно локалізував “град” на Замковій горі. 1990-і могильник висоц. культури біля с. Петриків Терноп. р-ну дослідив *М. Бандрівський*. Від серед. 1960-х розкопками могильника черняхів. культури в с. Чистилів Терноп. р-ну розпочато археол. дослідження Терноп. краєзн. музею; в кін. 1980-х розкопки вели археологи *І. Герета*, *О. Гаврилюк*, *М. Левчук*, *В. Олійник*, *О. Ситник*, *М. Сохацький*, *Б. Строць*, *М. Ягодинська*. 1973 *І. Герета* розпочав вивчення могильника в с. Чернелів-Руський Терноп. р-ну; до 2001 дослідив 315 поховань помор. і черняхів. культур та давньорус. часу. Серед відомих здобутків археолога – виявлення князів. поховання зі сріб. фібулами,

бронз. наконечниками стріл та пряжок, золотим ауреусом (монетою) рим. імператриці Отацилли Севери (244–249). Від 1977 А. д. на Т. проводив *О. Ситник*. 1988–89 некрополі черняхів. культури в селах Острів і Романове Село вивчав *Б. Строць*; згодом він досліджував вельбаро-черняхів. поселення поблизу с. Кобиля Збараз. р-ну. Давньорус. городища біля с. Старий Збараж і Тербовлі вивчала *М. Ягодинська*. Ряд палеоліт. стоянок на Лановечинні досліджував *М. Левчук*. Від 1996 давньорус. городища в селах Борщівка Лановец. р-ну, Старий Тараж Кременец. р-ну, Васківці й Антонівці Шумс. р-ну, Городище Зборів. р-ну, Кровинка Тербовлян. р-ну та Біла Терноп. р-ну досліджував *О. Гаврилюк*. *О. Петровський* обстежив ряд пам'яток археології на Бережанщині та Збаражчині. Від 2000 в А. д. на Т. бере участь обл. комун. інспекція охорони пам'яток історії та культури.

О. Гаврилюк, Б. Строць.

АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ

– городища, кургани, могильники, залишки стародавніх поселень, культові місця та споруди, наскельні зображення, ділянки історичного культурного шару тощо, які свідчать про життя людей у давні епохи. На Тернопільщині представлені всі види пам'яток. Відомо понад 1300 А. п., 449 з них – місц., а 6 – нап. значення. Це – стоянки ран. палеоліту у Вел. Глибочку Терноп. і Буглові Лановец. р-нів, черняхів. культури – могильник у Чернелів-Руському Терноп. та поселення в Кобиля Збараз. р-нів, давньорус. городища біля Городниці (Богіт) та Крутилова (Звенигород) Гусятин. р-ну.

Б. Строць.

АРХІВНА СПРАВА НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– діяльність, пов'язана з функціонуванням архівів – установ, в яких зберігаються писемні матеріали, фото-, кіно- і фотодокументи, науково-технічна документація й інші документи історичного значення. Перші збірки документів були укладені на Тернопільщині, найімовірніше, 12–13 ст. при дворах тербовлян. і шумс. князів. Власне архіви виникли пізніше; їх мали міські магістрати, гродські суди, монастирі, магнат.-шляхет. родини, де зберігались актові книги, грамоти на магдебур. право, володіння маєтками, торгівлю, привілеї, документи про повинності підданих і госп. діяльність тощо. На поч. 20 ст. функціонували держ., громад., церк. та приватні архіви. Вел. та цінні архівні зібрання були в Буцац. монастирі ЧСВВ і Почаїв. лаврі, Терноп. магістраті, маєтку

Федоровичів у с. Вікно (нині Гусятин. р-ну) та ін. Сучас. система А. с. на Т. склалася після утвор. області в кін. 1939. Всі матеріали архівів області є складовою ч. Нац. архів. фонду (НАФ) України, ч. укр. та світ. істор.-культ. спадщини. Зберігання документів НАФ, що мають місцеве значення, та здійснення упр. А. с. забезпечує нині мережа архів. установ: *Державний архів Тернопільської області*, його 18 архів. відділів – 17 РДА і Терноп. міської ради, архів. підрозділи держ. і самовряд. установ і навч. закладів, держ. та громад. музеїв, держ., колектив. і приват. підпр-в та орг-цій, об'єднань громадян. У держ. архівосховищах є 3572 фонди, 703346 одиниць зберігання (од. зб.), 1768 од. зб. наук.-тех. документації, 27868 од. зб. фотодокументів, 606 од. зб. фонових документів, 17 од. зб. кінодокументів за 1557–2000. Всі установи, орг-ції та підпр-ва, служб. й приватні особи зобов'язані забезпечувати схоронність і поповнення архів. фондів. Матеріали архівів – джерело наук. досліджень, використов. для потреб держ. упр. та самоврядування, а також окремих громадян. На архівні установи покладені обов'язки надання довідок для громадян та орг-цій. Громадяни України та зарубіж. країн мають право користуватися в архів. установах документами або їх копіями відповідно до правил користування і збереження матеріалів.

Н. Сергєєва, Б. Хаварівський.

АРХІТЕКТУРА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

(лат. *architectura*, від грец. *ἀρχιτέκτων* – головний будівничий) – мистецтво проектування та спорудження будівель відповідно до вимог міцності, краси й доцільності; частина матеріальної культури, сфера виробництва, що естетично формує просторове середовище людини. Терноп. обл. за потенціалом і величиною архіт. спадщини – один із найбагат. регіонів України. Нині тут на держ. обліку – майже 1,5 тис. пам'яток арх-ри, з них – 34 фортеці (третина всіх укр. замків) і залишки бл. 300 давньорус. городищ. Найдавн. пам'ятки арх-ри краю є в Борщів. р-ні: Траяновий вал уздовж р. Збруч від с. Гермаківка до р. Дністер, давньослов'ян. дохристиян. печерний храм біля с. Міжгір'я (нині Монастирок), Миколаїв. церква кінця 13 ст. у с. Збручанське. Пам'ятки арх-ри 14–17 ст. можна поділити на два основ. типи: замки і культові споруди. Перші будували для оборони від зовн. ворога і як житл. приміщ. княжі роди: Бучацьких, Вишневецьких, Збараських, Калиновських, Коріатовичів, Сапегів, Сенявських,

Потоцьких, Язловецьких та ін. Буд. матеріалом були цегла, вапняк або пісковик, що легше піддавались обтісуванню і краще надавалися до різьблення. Тоді ж сформувались особливості укр. стилю в кам. спорудах церков, костельов, синагог, замків, у якому зх. готич. та ренесанс. впливи гармонійно поєднувалися з укр. нар. дерев. арх-рою. Укр., литов. та польс. магнати будували замки-фортеці, а біля них виростали міста – центри торгівлі та промислу, які також мали оборонні укріплення (Теребовля, Бучач, Кременець, Бережани, Язловець). *Теребовлянський замок* часів Київ. Русі був спочатку дерев'яний, у 14 ст. став кам'яним. Його подвір'я оточували товсті стіни з велетен. вежею на краю гори. Замкові споруди ніби продовжували гору, утворюючи єдине ціле. *Язловецький* і *Бучацький замки* технікою мурування та формою бійниць нагадують Теребовлян., але арх-рою відрізняються від нього. Кременець відомий оборон. спорудами ще з часів хана Батия (13 ст.). Замок готич. стилю (14 ст.) після 6-тижневої облоги 1648 взяв штурмом і зруйнував козац. загін *М. Кривоноса*. *Бережанський замок* розташ. на одному з островів р. Золота Липа. Належить до перехідного типу, будівля – велична. Нерегулярний у плані двір, утвор. палацом і житл. корпусами, розташ. вздовж нього. В укр. церк. буд-ві осн. архіт. типом були т. зв. зрубні храми. Це тридільні одноверхі або безкупольні хатнього типу дерев. церкви – найвиразн. зразки нар. стилю; поділялися на 3 частини: вівтар, власне церква і бабинець. Вікна – шестикут. форми. Такі церкви збереглися у селах Щепанів Козів., Урмань Бережан., Оліїв Зборів. р-нів. Дерев. дзвіниці церков Миколаївської у Бережанах, Успенської в Чорткові та в с. Волиця Гусятин. р-ну відокремлені від них і служили інколи як сторож. вежі. Такі ж дзвіниці збереглися при кам. церквах у селах Озеряни Борщів. і Білявинці Бучач. р-нів. Дерев. церкви спорудж. без жодного цвяха, трималися тільки на зарубках і тиблях. Зовні й усередині їх прикрашали мист. різьбою та настін. малюнками, що надавали особливої краси. Різьбили передовсім іконостаси. Орнамент нагадував рослини, гілки і грона винограду. В ньому простежувався вплив візантій. мист-ва, яке на укр. ґрунті набрало нац. форм. Іконостаси трималися на зарубках і піднімалися кількома ярусами до купола. Пам'ятки такого типу – церкви: св. Іоанна Богослова у с. Скорики та св. Дмитрія у с. Козярі Підволочис., Покрови Пресв. Богородиці у с. Деренівка

Теребовлян. та св. Миколая в с. Нагірянка Чортків. р-нів. Церква св. Миколая (1777) у с. Сапогів Борщів. р-ну разом із дерев. дзвіницею, загорожею та різьбл. воротами творить цілісний архіт. комплекс. Згодом архіт. стиль тридільної церкви перенесли у буд-во кам. храмів. Окремим типом кам. споруд є церкви-фортеці та монастирі. Звичай захищатися від ворога у церкві дуже давній. Твердинями були Миколаївська церква в Теребовлі, Успенська в Підгайцях, Миколаївська в Бучачі, Преображенська в с. Залужжя біля Збаража тощо. Монастирями-фортецями були Угорницький Василіянський, кармелітів у Теребовлі, бернардинців у Збаражі та Почаївський (від 1833 – лавра). Будівлі Угорницького монастиря, що збереглися, належать до 16–17 ст. Церква була пристосована для оборони, повторює класич. типи укр. дерев. церков із прямокут. бабинцем і гранчастою апсидою. У пн. стіні бабинця розташ. східці на горище та вежу, що мала бійниці для вогнепальної зброї. Кутові оборон. башти, перекриті високими наметовими дахами, разом зі стінами, зведеними з червоного і сірого теребовлян. каменю й комплексом житл., госп. та культових споруд становили не тільки міцний вузол оборони, а й цікавий архіт. ансамбль. Золотою добою розвитку укр. мист-ва треба вважати 17–18 ст. Живучи спільним мист. життям із Зх. Європою, Тернопільщина перейняла новий напрям у мист-ві – бароко. До нього належать костюли – Домініканський у Тернополі, Троїцький у Микулинцях і св. Станіслава у Заліщиках, Троїцький собор у Бережанах, комплекс єзуїт. колегії у Кременці, монастир ЧСВВ і ратуша в Бучачі, палац у с. Язловець. У Бучац. ратуші, яку збудував *Б. Меретин*, переважають числ. вертикал. членування, зроблені з вел. худож. тактом. Витонч. світлотіньовим рисунком вони надають споруді легкості, стрункості й динамічності. Скульптура ратуші, яку виконав *І.-Г. Пінзель*, органічно злита з арх-рою. Як приклад планування, оригінал. синтезу мист-в, ця будівля не має аналогів в арх-рі 18 ст. в Україні. У буд-ві Успенського собору Почаїв. лаври арх. *Г. Гофман* майстерно використав скелясті тераси гори і перетворив її на масив. стилобат, що піднімається, немов велетен. піраміда. Завершує терасу велич. золотoverхий храм, усе це надає комплексу вродистої монументальності. Тоді ж традиційно розвивалася дерев. арх-ра, прикладом якої є церкви у селах Сапогів та Висічка Борщів., Козин і Крогулець Гусятин., Конюхи Козів., Старий

Почаїв Кременец., Скорики та Козярі Підволочис., Деренівка і Довге Теребовлян., Новостав і Кордишів Шумс. р-нів, Вознесен. церква в Чорткові. Дерев. житл. будинки 18 ст. збереглися тільки у Кременці. Вони переважно одноповерхові з мансардою або світлицею, влаштованою на рівні високого двосхил. даху, перекритого черв. дахівкою чи гонтом. Конструкція стін закрита глиняною обмазкою і побілкою. У місті зберігся ще один тип дерев. буд.-заїздів, що поєднували функції житла, готелю, корчми і закритої стоянки для коней та екіпажів. Елементи бароко мають синагоги, нерідко з розкішним аттиком та прикрасами, де використані сх. мотиви у зображ. левів, птахів тощо. Такі споруди збереж. у Бережанах, Гусятині, Чорткові, Підгайцях, Заліщиках. Напрямок класицизму, як реакція проти бурхливого, напруженого стилю бароко, започаткований у краї ще в серед. 18 ст. У спокійних і навіть суворих класич. формах зведено палац у смт Вишівець (див. *Вишневецький палацо-парковий комплекс*). Пам'ятка відображає важливий період у розвитку садибної арх-ри – трансформацію оборон. замку в палац. Арх-ру 2-ї пол. 19 ст. характеризує поєднання різних стилів, т. зв. еkleктизм, породжений розпадом класицизму як стилю і як методу архіт. творчості. Відроджуються європ. і нац. архіт. традиції (неоготика, неоренесанс, необароко, неокласицизм). Цікавий приклад цього періоду – палац графа Бадені у смт Коропець Монастирис. р-ну: осн. будівля у стилі класицизму, а завершення куполів та дахів має необарокові елементи. Наприкін. 19 – на поч. 20 ст. активно розвивали буд-во, наука і техніка, використовували нові матеріали і конструкції (метал, цемент, залізобетон, скло, кераміка). Постали нові, досі незнані типи споруд: багатоповерх. житл. будинки, залізн. вокзали, криті торг. пасажі, спортзали тощо. Одним з кращих є залізн. вокзал у Тернополі (1870, перебуд. 1906), кінний манеж і спортзал у Теребовлі, торг. пасаж у Бучачі, ратуша в Чорткові. Із розвитком Галиц. залізниці наприкінці 19 ст. почали будувати великопрольотні мости (метал. у Тернополі та Чорткові, кам. у селах Буцнів, нині Терноп., Кровинка і Плебанівка Теребовлян. р-нів, через р. Дністер біля Заліщик, залізн. тунель у Бучачі. Стиліст. напрямом неоготики найкраще представляють культові будівлі: парафіяльний костюл у Тернополі (1904–08, зруйн. 1954); арх. Т.-М. Тальовський), перебуд. костюл у Чорткові та новозбуд. у с. Лосяч Борщів. р-ну. На межі 19 – поч. 20 ст.

До ст. **АРХІТЕКТУРА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

Церква у с. Висічка Борщівського району.

Церква у с.Сапогів Борщівського району (після реставрації).

Палац у смт Вишнівець Збарзького району.

Палац у с. Язловець Бучацького району.

Сучасний архітектурний ансамбль центру м. Тернопіль.

Церква Іоанна Богослова у с. Скорики Підволочиського району.

До ст. **АРХІТЕКТУРА САКРАЛЬНА
ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

Миколаївська церква у м. Березани.

Вознесенська церква у м. Чортків.

на Тернопільщині поширився стиль модерн; школа модерну розвинулася переважно під впливом віден. та львів. архітекторів. Для споруд цього стилю характерні витонченість деталей, декор. литво й ковани ґрати, різьблення на дереві та камені тощо. Спорудами модерну були забудовані в осн. центри Тернополя, Бучача, Заліщик, Підгайців, Скалата. В арх-рі поч. 20 ст. спостерігаємо синтез мист-в. Числ. громад. й культ. споруди декоровані скульптурою, розписами та мозаїкою. Троїцький собор у Почасві (1914, арх. *О. Щусев*) з трьох боків прикрашений мозаїками *М. Реріха*. Для арх-ри періоду відбудови міст і сіл після 2-ї світ. війни характерне використ. різних класич. форм і прийомів. При відбудові майже повністю зруйнованого Тернополя створ. нові квартали, міський центр зі скверами, бульварами, вулицями та мальовн. ставом на р. Серет (1945, арх. *В. Новиков, Н. Панчук*). Постали перші, сповнені суворої простоти і лаконізму мемор. комплекси на честь воїнів, які загинули в б-бі проти фашизму. Швидке збільш. міськ. населення та наук.-тех. прогрес 1960–70-х змінили стиліст. спрямованість арх-ри. Для масов. буд-ва розроблено типові проекти житл. і громад. споруд, більше уваги приділяють вирішенню технол., техніко-екон. та соц. проблем і менше – архіт. виразності та комфортності. Набуває поширення напрямок конструктивізму, якому властиве пристосування кожної ч. до свого практич. призначення, цілковите усунення декор. прикрас і непотрібних додатків. Конструктивізм широко поєднується залізобетон. конструкціями, склом та ін. новіт. буд. матеріалами. До таких будов можна віднести споруди ТТС, ПК “Березіль” у Тернополі та багато інших.

Я. Пелехатий.

АРХІТЕКТУРА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ САКРАЛЬНА

(з латин. sacer – священний) – галузь архітектури, споруди релігійного культу або їх комплексу. Особливість А. с. – в її органічній композиції та структурі, пронизаній ідей. змістом релігії, що через арх-ру впливає на віруючих і формує в них реліг. настрої та почуття. А. с. має досконалі естет. елементи та символи духовної дійсності, які дають людині віру, поєднують її з Богом. На тер. України вона постала із запровадженням християнства. В Київ. Русі А. с. була під впливом візант.-роман. стилю, який домінував у правосл. церк. буд-ві в наступні віки. Галиц.-Волин. літопис повідомляє

про церкву св. Симеона у Шумську 1233. Збудована 1610 Миколаїв. церква в Бучачі має характерні ознаки цього стилю. 14 – на поч. 17 ст. в А. с. катол. церкви переважав готич. стиль: монастир бернардинців (1610) в Гусятині, костюл (1634) у Підгайцях та ін. Від 16 до пол. 17 ст. розвивався ренесансний стиль, зразками якого є Троїцький (1554) та Миколаївський (1630–83) костюли в Бережанах, Успенська церква (1652–53) в Підгайцях, монастирі кармелітів (1635–39) та василіян (17 ст.) у Терембовлі. Від кін. 17 ст. розвинувся новий стиль – бароко. На Тернопільщині збереглося найбільше пам’яток А. с. цього стилю: костюл і келії Домінікан. монастиря (1749–79) у Тернополі, Троїцький собор (1768, перебудов. 1893–1903) у Бережанах, Успенський костюл (1761–63), Хрестовоздвиженська (1753–70) та Покровська (1764) церкви в Бучачі, монастир бернардинців (1627) у Збаражі, церква Всіх Святих (1773–75) у Почасві, Богоявленський монастир (1760) та ансамбль єзуїт. колегії (1731–43) у Кременці, Троїцький костюл (1761–79) в смт Микулинці. Важливе місце в укр. А. с. займають хрещаті дерев’яні храми. Зразками таких церков є: Миколаївська (1691) у Бережанах, Спаська (1772) у Підгайцях, Покровська (1643) у Почасві, Вознесенська (1738) та Успенська (1635) у Чорткові, церква Іоанна Богослова (1644) у с. Скорики Підволочис. р-ну. Є й ін. давні зразки А. с.: церкви Воздвиженська (16 ст.) та Різдва Христового (1608) у Тернополі, Онуфрійська церква (16 ст.) у Гусятині, синагога (17 ст.) у Підгайцях, костюл (18 ст.) у Заліщиках, Миколаївська церква (16 ст.) у Терембовлі та ін. Особливо слід відзначити комплекси А. с. – *Почайвська лавра* (16–19 ст.) і *Духовний центр Зарваницької Божої Матері* (2000).

Лит.: Українське сакральне мистецтво. – Л., 1994; *Довганюк І.* Архітектура українських церков. – Л., 1997; *Андрушків Б.* Зарваниця – святиня землі української. – Т., 2000.

о. М. Пастух.

АСОЦІАЦІЇ ФЕРМЕРІВ УКРАЇНИ

Тернопільська обласна організація – громадська організація, створена у червні 1991. 1-й голова – І. Томич, від лютого 1998 – В. Жовтук. Об’єднує 740 фермерів; заг. пл. ріллі в них становить 36,5 тис. га, ще 42 тис. га орендують у селян. У вал. вироб-ві с.-г. продукції АПК області фермер. частка становить 10–12%.

К. Валігура.

АСОЦІАЦІЯ ПАСІЧНИКІВ ім. МИКОЛИ МИХАЛЄВИЧА

– громадська організація, що об'єднує пасічників-любителів Тернопільщини. Продовжує традиції *Подільської пасічної спілки*. Зас. в грудні 2001. Голова – Б. Рудка. Щорічно організовує “Свято меду”, проводить благодійні акції, влаштовує зустрічі пасічників із різних регіонів України.

І. Дем'янова.

АСПЛЕНІЙ ВОЛОСОВІДНИЙ

(*Asplenium trichomanes L.*) – багаторічна папороть заввишки 5–15 см. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Багатоніжкові (Polypodiaceae). Ростає в ущелинах та розколинах скель. Під охороною в заповіднику “Медобори”, в межах ботан. пам'ятки місц. значення “Оприлівські папороті” Збараз. р-ну.

Г. Синиця.

АСПЛЕНІЙ МУРОВІЙ

(*Asplenium ruta-muraria L.*) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Багатоніжкові (Polypodiaceae). Зрідка трапл. на виходах скельних, переважно вапняк. порід. Під охороною в заповіднику “Медобори”, в межах ботан. пам'ятки місц. значення “Оприлівські папороті” Збараз. р-ну.

Г. Синиця.

АСТАФ'ЄВ

Олександр Григорович (10. 08. 1952, мис Лазарева Хабаров. краю, нині РФ) – поет, літературознавець, публіцист. Д-р філол. н. (1999), проф. (1999). Чл. НСПУ (1992). Лауреат літ. премій ім. Б. Грінченка (1995) та М. Коцюбинського (2000). Народився в сім'ї репресованих на заслани. 1952–69 проживав у с. Вовківці Борщів. р-ну. Закін. СШ у Борщеві (1969), Укр. полігр. ін-т у Львові (1980). 1970–79, 1981–85

працював у Тернополі; 1980–81 – зав. ред. львів. вид-ва “Каменярь”; 1986–2001 – викладач каф. укр. літ-ри Ніжин. пед. ін-ту (нині ун-т). 1996–98 читав лекції у Варшав. ун-ті. Від 2001 – проф. каф. теорії літ-ри і компаративістики Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Автор зб. поезій “Листяний дзвін” (Л., 1981), “Заручини” (К., 1988), “Слова, народжені снігами” (Ніжин, 1995), “Зблизька і на відстані” (Ніжин, 1999). Видав монографії, гол. чином про творчість поетів укр. діаспори: “Нарис життя і творчості Ігоря Качуровського” (1994), “Апокаліпсис Євгена Маланюка” (1997; обидві – Ніжин), “Лірика української діаспори: еволюція стильових систем” (1998), “Художні системи українського зарубіжжя” (2000; обидві – К.) та ін., опубл. низку статей в укр. і зарубіж. виданнях. Упоряд. і ред. антологій “Поети “Нью-Йоркської групи” та “Празька школа” (2003; обидві – Х.).

Лит.: Астаф'єв Олександр Григорович: Бібліографічний покажчик. – К., 2003.

Б. Мельничук.

“АСТОН”

– приватне видавництво у Тернополі. Діє з 1991. Спеціалізується на виданні навч.-метод. л-ри для учнів, студентів та педагогів. Книги відзначені на обл. та всеукр. оглядах-виставках і конкурсах.

Б. Мельничук.

АСТРАНЦІЯ ВЕЛІКА

(*Astrantia major L.*; нар. назви – напрасниця, гоюче зілля) – багаторічна трав'яниста рослина. Занесена до “Червоної книги України” (1996). Належ. до родини Зонтичні (Ariaceae). Трапл. зрідка на ліс. галявинах та узліссях у всіх р-нах області.

Н. Мшанецька.

АТАМАНЕЦЬ

Іван (1882, за ін. даними – 1886, с. Нижчі Луб'янки, нині Збараз. р-ну – 13. 12. 1985, м. Гемтремк, шт. Мічиган, США) – диригент, громадсько-культурний діяч. Від 1913 – в США. 1926 заснував Укр. нац. хор “Думка” в Детройті, з яким до 1953 виступав у США та Канаді. Керував укр. школою, духовим оркестром, хором ім. М. Лисенка. Почес. голова Ком-ту укр. студій в Іллінойс. ун-ті.

Х. Весна.

АТАМАНІОК

Василь Іванович (14. 03. 1897, с. Яблунів, нині смт Косів. р-ну Івано-Фр. обл. – 03. 11. 1937, урочище Сандормох біля м. Медвежьегорськ, нині Респ. Карелія, РФ) – письменник, літературознавець. Брат *М. Атаманюка*. Навчався у Коломий. г-зії та Львів. ун-ті. Воював у Легіоні

УСС, у т. ч. 1915–16 на Тернопільщині. Від 1922 – у Києві. Входив до літ. орг-ції “Західна Україна”. Автор зб. поезій та оповідань. 1933 заарешт. та ув’язнений, розстріляний у концтаборі.

Б. Мельничук.

АТАМАНЮК

Іван (1919, с. Соколів, нині Тереховлян. р-ну – 1967, Австралія) – громадський діяч. Після 2-ї світ. війни – в Англії, вчитель в укр. школах, виховник у Спілці укр. молоді (СУМ). 1953 виїхав в Австралію. Входив до кер-ва органів ОУН, Антибільшов. блоку народів, СУМ та Ліги визволення України.

Лит.: Українці в Австралії: Енциклопедичний довідник. – Сідней, 2001.

Б. Мельничук.

АТАМАНЮК

Іван Петрович (17. 09. 1907, с. Яблунів, нині смт Косів. р-ну Івано-Фр. обл. – 30. 01. 1989, м. Коломия, тієї ж обл.) – педагог, письменник, перекладач. Навчався в Коломий. г-зії і Ягеллон. ун-ті (м. Краків, Польща). 1939–44 викладав іноз. мови в школі та г-зії Чорткова. Від літа 1944 жив у Яблуневі. Автор оповідань, поезій, нарисів у період. виданнях.

Лит.: Енциклопедія Коломийщини. – Коломия, 1996. – Зшиток 1.

Б. Мельничук.

АТАМАНЮК

Михайло Іванович (псевд. – Ярема Гірниченко; 01. 01. 1888, с. Стопчатів, нині Косів. р-ну Івано-Фр. обл. – 1939, м. Чернівці) – письменник, перекладач. Брат *В. Атаманюка*. Закін. учит. семінарію в Заліщиках. Учителював на Буковині. Автор оповідань, п’єс, нарисів. Переклав укр. мовою роман *К. Францо* “За правду”.

Б. Волинський.

АТАМАНЮК

Петро (07. 11. 1921, с. Соколів, нині Тереховлян. р-ну) – громадсько-культурний діяч. Від 1953 – в Австралії. Діяч Ліги визволення України, “Української громади”. Фундатор Дому укр. молоді, оселі “Говерла”, храму-пам’ятника на честь 1000-ліття християнства в Русі-Україні. Меценат Фондації українознавчих студій.

Б. Мельничук.

АТЛАСИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

– систематизовані, цілісні зібрання географічних карт про природу, населення та господарство Тернопільщини. 1-й рукопис. варіант. А. Т. о. підготув. у 2-й пол. 1980-х викладачі природн. ф-ту Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ) під кер. *Й. Свинка*, однак він не був надрукований. “Навчально-красознавчий атлас Тернопільської

області” (2000), що орієнтов. на вивчення географії краю та турист.-екскурс. діяльність, підготували до друку викладачі геогр. ф-тів Львів. нац. ун-ту та ТДПУ; в ньому на 24 с. вміщено 42 карти різної тематики з довідк. матеріалами. 2001 у вид-ві “Мапа” вийшов з друку “Географічний атлас Тернопільської області”, призначений для ЗОШ 2-го ступеня. Змістовий матеріал для карт атласу підібрали викладачі геогр. ф-ту ТДПУ під кер-вом *О. Заставецької*. В ньому вміщено 20 карт з пояснюв. текстами, малюнками та фотографіями, що відображають адм.-тер. устрій, природу, населення, культуру краю.

І. Дігчук.

АФГАНЦІ

– воїни-інтернаціоналісти, котрі 1979–1989 в складі 40-ї армії обмеженого контингенту

радянських військ воювали в Демократичній Республіці Афганістан (ДРА). Терноп. обл. орг-ція Укр. спілки ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів) створ. 26 листопада 1993. Голова – *В. Мисько*. 1994 у Тернополі на пр. Злуки встановлено пам’ятник полеглим воїнам-афганцям (авт. –

Пам’ятник полеглим воїнам-афганцям у Тернополі.

скульп. *К. Сікорський*, арх. *Д. Чепіль*) і відкрито музей. В Афганістані воювало понад 1700 жителів Тернопільщини; з них 46 стали інвалідами, 2 – Бريدун Володимир (05. 07. 1961, с. Нараїв Бережан. р-ну – 08. 06. 1980, пров. Кундуз) та Гуцал Іван (04. 08. 1960, м. Хоростків Гусятин. р-ну – 08. 06. 1980, пров. Кундуз) – пропали безвісти. Звання Героя Рад. Союзу удостоєний *Горошко Ярослав* (04. 10. 1957, с. Борщівка Лановец. р-ну – 08. 06. 1994, загинув трагічно); його іменем назв. школа в рідн. селі. 48 воїнів в ДРА загинули: Бабак Анатолій (26. 01. 1965, с. Залісці Збараз. р-ну – 30. 11. 1983); Бадицький Петро (09. 07. 1960, с. Яргорів Монастирис. р-ну – 01. 07. 1980); Білецький Петро (15. 08. 1961, с. Завалів Бережан. р-ну – 05. 05. 1980); Богач Євген (16. 05. 1961, с. Кривче Борщів. р-ну – 06. 02. 1988); Влізло Василь (06. 07. 1961, с. Голгоча Бережан. р-ну – 04. 09. 1980); Гальчук Орест (22. 01. 1965, с. Сапова Тереховлян. р-ну – 18. 10. 1984); Головецький Володимир (02. 04. 1966, с. Сверхківці Заліщиц. р-ну – 24. 03.

1985); Гончарук Олег (06. 02. 1967, смт Вишнівець Збараз. р-ну – 02. 03. 1986); Гриньків Богдан (20. 03. 1966, с. Медведівці Бучац. р-ну – 25. 10. 1985; його ім'ям названо поле ПАП “Медведівці” й встановл. пам'ят. знак); Гричак Валерій (17. 09. 1966, с. Устя Борщів. р-ну – 04. 01. 1987); Денека Володимир (26. 02. 1961, с. Ладичин Теробовлян. р-ну – 06. 01. 1981; його іменем назв. вул. у Ладичині); Дисевич Ярослав (27. 05. 1960, с. Слобідка Теробовлян. р-ну – 11. 05. 1980; його іменем назв. вул. у с. Долина цього ж р-ну); Дмитрієв Олександр (02. 07. 1963, с. Свидова Чортків. р-ну – 17. 02. 1984); Драбчук Григорій (16. 04. 1963, с. Оришківці Лановец. р-ну – 04. 06. 1983); Дуда Ігор (18. 06. 1961, с. Потутори Бережан. р-ну – 09. 05. 1984); Дудик Богдан (10. 10. 1967, м. Копичинці Гусятин. р-ну – 24. 08. 1987); Жуковський Василь (23. 09. 1967, с. Рохманів Шумс. р-ну – 25. 11. 1987); Жупник Микола (07. 10. 1965, с. Шупарка Борщів. р-ну – 18. 12. 1984); Захарко Ігор (26. 12. 1957, м. Бережани – 05. 06. 1986; його іменем назв. вул. у Бережанах); Знак Теодозій (19. 01. 1961, с. Білявинці Бучац. р-ну – 04. 03. 1980); Кильба Василь (21. 06. 1960, с. Раштівці Гусятин. р-ну – 06. 03. 1981); Козак Іван (01. 07. 1962, с. Вищі Луб'янки Збараз. р-ну – 02. 02. 1982); Колодка Богдан (24. 03. 1968, с. Конохи Козів. р-ну – 11. 09. 1987); Косолапов Анатолій (07. 04. 1955, с. Грицьків Городец. р-ну Хмельн. обл.; проживав у м. Тернопіль – 21. 03. 1983); Крук Володимир (26. 04. 1964, смт Козлів Козів. р-ну – 17. 08. 1984); Куриляк Андрій (28. 01. 1968, смт Коропець Монастирис. р-ну – 30. 12. 1987; його іменем назв. вул. у Коропці); Луб'янський Валерій (19. 03. 1961, м. Рига, Латвія; проживав у Заліщиках – 31. 08. 1980, похов. у Заліщиках); Маньковський Олексій (14. 03. 1965, с. Великі Вікнини Збараз. р-ну – 12. 01. 1984); Марчук Євген (06. 02. 1964, с. Токи Підволочис. р-ну – 08. 09. 1984; на буд. школи в с. Токи встановл. пам'ят. таблицю); Матевашук Віктор (17. 01. 1965, с. Радосівка Шумс. р-ну – 25. 06. 1984); Мельник Зеновій (25. 03. 1954, с. Вишнівчик Теробовлян. р-ну – 12. 03. 1981; його іменем назв. вул. у Вишнівчику); Микитин Микола (07. 01. 1961, с. Хоми Зборів. р-ну – 10. 11. 1981; його іменем назв. вул. у Хомах); Найсик Віталій (23. 04. 1967, с. Загірці Лановец. р-ну – 01. 01. 1987); Олійник Степан (10. 12. 1962, с. Золотники Теробовлян. р-ну – 27. 09. 1983; його іменем назв. вул. у Золотниках); Осецький Віталій

(28. 01. 1962, с. Кинахівці Збараз. р-ну – 19. 03. 1985); Пліщук Ярослав (12. 03. 1963, с. Біла Чортків. р-ну – 09. 09. 1984; його іменем назв. вул. у Білій); Погорілий Ігор (04. 04. 1953, с. Слов'ятин Бережан. р-ну – 24. 06. 1986); Пронишин Василь (25. 01. 1966, с. Багатківці Теробовлян. р-ну – 07. 07. 1985; його іменем назв. вул. у Багатківцях); Проскураков Юрій (12. 03. 1956, с. Біряково Сокол. р-ну Волгоград. обл., Росія – 14. 10. 1980); Протасевич Тарас (11. 10. 1962, м. Тернопіль – 13. 04. 1986; його іменем назв. вул. у Тернополі); Рудницький Павло (21. 07. 1960, с. Влашинці Лановец. р-ну – 18. 05. 1980); Слободян Богдан (16. 06. 1952, м. Тернопіль – 27. 10. 1984); Ступ'як Дмитро (24. 10. 1964, смт Коропець Монастирис. р-ну – 24. 03. 1985); Томчук Павло (01. 06. 1961, с. Борсуки Лановец. р-ну – 15. 01. 1981); Турський Павло (08. 10. 1965, с. Синява Збараз. р-ну – 25. 09. 1986); Циганок Валерій (03. 09. 1963, с. Крижі Кременец. р-ну – 30. 04. 1984); Циганок Михайло (24. 01. 1965, с. Великі Бережці Кременец. р-ну – 01. 03. 1984); Чорний Віталій (01. 11. 1968, с. Заліське Тальнів. р-ну Черкас. обл. – 25. 10. 1988, похов. у Бережанах).

Лит.: Садовська Г. Не злетіти соколу в небо... // Вільне життя. – 1994. – 20 трав.; *Погорецький В.* Книга пам'яті. Афганістан (1979–1989). Тернопільська область: Мартиролог. – Т., 2002; *Ліберний О.* Не вернулись соколи з афганської бойни // Свобода. – 2002. – 21 лют.

І. Дем'янова.

АШЕЛЬСЬКА КУЛЬТУРА

– археологічна культура раннього палеоліту (бл. 1,5 млн. – 150 тис. р. до н. е.). Назва походить від м-ка Сент-Ашель у Франції. В ашел. епоху вперше з'явилася давня людина (архантроп) на тер. України. На Тернопільщині виявлено 5 пам'яток А. к.; найбільш відомі та досліджені – Вел. Глибочок I у Терноп. р-ні (відкрив 1979 *О. Ситник*) і Буглів 5 у Лановец. р-ні (відкрив 1989 *М. Левчук*).

М. Бігус, О. Гаврилюк.

“БАБА”

– камінь, що височіє над р. Нічлава у с. Бабинці Борщів. р-ну. Ймовірно, дав назву поселенню. Колись велетенський і грубо обтесаний, він нагадував постать скуленої жінки. Збереглася нижня ч. каменя. За переказами, “Б.” зруйнував удар блискавки. За місц. легендою – це закам’яніла дівчина, яка, спокутуючи тяжкі гріхи, приходила вимолювати прощення. Коли ж її покута закінчилася, хтось зруйнував фігуру, щоби камінь залишився для застереження ін. від гріхів.

Лит.: Шнайдер А. Бабинці: Красзнавча розвідка з 1874 р. // Літопис Борщівщини. – Борщів, 1993. – Вип. 2.

І. Дем’янова.

БАБАД

– прізвище династії рабинів у Тернополі. Йошуа-Гешель Б., Йозеф Б., Менахем-Моніш Б. (19 ст.) – автори теол. творів-коментарів до Старого Завіту, широко відомих у єврей. реліг. колах.

Е. Бергер.

БАБАДЖАНЯН

Амазасп Хачатурович (05 (18). 02. 1906, с. Чардахли, нині Шамхор. р-ну, Азербайджан – 01. 10. 1977, м. Москва, нині РФ) – радянський військовий діяч. Маршал бронетанк. військ (1975). Герой Рад. Союзу (1944). В березні 1944 20-а гвард. механіз. бригада під команд. полковника Б. вела бої на пд. Тернопільщини, звільнила від нім. військ більш як 60 насел. пунктів і форсувала р. Дністер біля м. Заліщики. 1950–59 Б. – 1-й заст. командувача ПрикВО, до якого належала Терноп. обл.

В. Слюзар.

БАБЕЛЬ

Ісаак Еммануїлович (13. 07. 1894, м. Одеса – 27. 01. 1940, м. Харків) – російський письменник. Як боєць більшов. 1-ї Кінної армії в липні 1920 воював на пн. Тернопільщини, про що залишив спогади у зб. оповідань “Кінармія” (1926). Репресований.

Б. Мельничук.

БАБЕНКОВ

Геннадій Дмитрович (22. 05. 1946, м. Тернопіль) – вчений-хірург. Д-р мед. н. (1995). Закін. Терноп. мед. ін-т (1971, нині ТДМА). Працював лікарем (1971–74), клін. ординатором у Київ. мед. ін-ті (1974–76), 1976–99 – ст. н. с. Ін-ту клін. та експеримент. хірургії МОЗ України (м. Київ). Від 1999 – проф., зав. каф. шпитал. хірургії Луган. мед. ун-ту.

А. Пустовіт (ЕСУ).

БАБИН

Микола (р. н. невід., с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну – р. і м. см. невід.) – історик, географ. Під час 1-ї світ. війни – сотник австр. армії. Чл. делегації УЦР на мирних переговорах у Брест-Литовську в лютому 1918.

І. Гаврильцо.

БАБИНА ГОРА

– геоморфологічне утворення, геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на пд. окраїні с. Залужжя Збараз. р-ну на маківці виступу правого берега р. Гнізна. Оголошена об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131 зі змінами, затвердж. рішенням Терноп. обл. ради від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні Залуж. сільради (4,3 га) і Терноп. держлісгоспу (3,1 га). Під охороною – відрога Товтрової гряди, складена рифовими органогенно-детритовими й онкоїдними вапняками неоген. віку, в яких трапляються скам’янілі рештки мор. фауни.

І. Бай.

БАБИНА ДОЛІНА

– урочище біля с. Постолівка Гусятинського району. Тут є комплекс споруд давньослов’ян. (“язичеської”) релігії. Святилище датоване 2-ю пол. 12 – 1-ю пол. 13 ст. У комплексі – капище, 4 жертвні камери, жертовна яма і 2 колодязі. Досліджує археолог *М. Ягодинська*.

П. Гуцал.

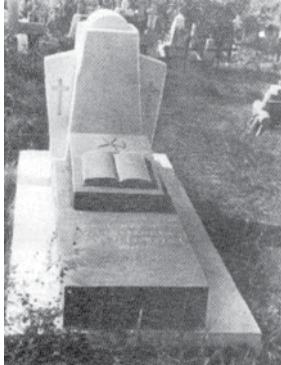
БАБИНЕЦЬКИЙ МЕНГІР

– геоморфологічне утворення, геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн. околиці с. Бабинці Борщів. р-ну у верх. ч. лівого схилу долини р. Нічлава. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 27. 12. 1976 № 537. Перебуває у віданні Бабиноц. сільради. Пл. 0,05 га. Під охороною – вапняк. останець оригін. форми, з яким пов’язана легенда про скіф. бабу.

І. Бай.

БАБИНЦІ

– село в Борщівському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Нічлава, за 18 км від райцентру та залізн. ст. Борщів. Насел. 931 особа (2003). Перша писемна згадка – 16 ст. Назва, ймовірно, походить від каменя “Баба”, що височіє біля села.

Могила К. Попович-Боярської.

1872 пожежа знищила 50 дворів, загинули люди. До 1939 діяли читальня “Просвіти”, “Народний дім”, т-ва “Сільський господар” і “Сокол”. Є церква св. Трійці (1869), “фігура” Матері Божої (2003). Встановлено хрест на честь скасування панщини 1848, пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1966), обеліск колиш. голові сільради М. Шкварку (1966), насипана символ. могила воякам УПА (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку. В селі народилися проф. М. Гнатюк, поетка та громад. діячка Г. Костів-Гуска. 1941–45 в Б. проживала і тут похована поетка К. Попович-Боярська, на пам’ять про яку встанов. мемор. таблиця (1980). Біля Б. виявлено археол. пам’ятки серед. палеоліту та мезоліту, давньорус. городище (12 ст.).

І. Дем’янова, Б. Мельничук.

БАБИЧ

Ростислав Олексійович (17. 04. 1937, м. Рівне) – диригент, педагог. Нар. арт. України (1988). 1962–66 – викл. Терноп. муз. уч-ща ім. С. Крушельницької. Від 1966 – гол. диригент Укр. нац. “Балету на льоду”, пізніше – естрадно-симф. оркестру Київ. мюзик-холу та Київ. естрадно-симф. оркестру Нац. радіо України. Від 1988 – зав. каф. естрад. музики, проф. Київ. ун-ту культури та мистецтв.

В. Барна.

БАБІВНА

Ганна Іллівна (02 (14). 11. 1897, с. Добромірка, нині Збараз. р-ну – 02. 08. 1979, м. Харків) – актриса театру й кіно. Дружина Я. Бортника. Дебютувала 1918 в Терноп. укр. драм. театрі. Працювала в “Кийдрамте” (1920–21), “Березолі”

(1922–34), Харків. укр. драм. театрі (1935–60, з перервою). Після ув’язнення і розстрілу чоловіка 1938 була безпідставно заарешт. і 5 р. відбувала покарання.

Ролі: в театрі – Марія Іванівна (“Хазяїн” І. Карпенка-Карого, Баранова-Казино (“Мина Мазайло” М. Куліша), Любов Ярова (однойм. п’єса К. Треньова), Шкандибиха (“Лимерівна” Панаса Мирного), фрау Міллер (“Підступність і кохання” Ф. Шіллера); в кіно – Баба (“Вендетта”, 1924, Одеса), Василина (“Над Черемошем”, 1955, Київ).

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

П. Медведик.

БАБІЙ

Василь Федорович – (02. 03. 1884, с. Великий

Говилів, нині Тербовлян. р-ну – 1977, м. Торонто, Канада) – адвокат, громадський діяч. Д-р права (1914). Навчався у Терноп. і Коломий. г-зіях. 1911 закін. Львів. ун-т, докторат здобув в ун-ті м. Грац (Австрія). Від грудня 1918 – в УГА: ком-р артилер. батареї, полку. 1920–30-і – адвокат у Копичинцях, голова повіт. “Лугу”, дир. філії “Українбанку”. В період нім. окупації працював у Чорткові, під час формування укр. дивізії “Галичина” – уповноваж. її військ. управи в повіті. 1944 виїхав у Німеччину, потім – у Канаду. Один із орг-торів написання історії Копичин. повіту.

Г. Кушнерик.

БАБІЙ

Домка (з дому – Зілинська; 1896, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну – 03. 07. 1983, м. Торонто, Канада) – громадська діячка, меценатка. Грамота УВАН. У Канаді від 1928. Жертвувала значні кошти на УГКЦ, укр. пресу та наук. видання.

Х. Весна.

БАБІЙ

Іван Іванович (17. 05. 1964, с. Голгоча, нині Підгаєц. р-ну) – підприємець, громадський діяч.

Депутат Терн. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Після закінчення ін-ту з 1986 працював учителем Голгочан. і Мозолів. шкіл на Підгаєччині. Від 1992 – заст. голови і кер. секретаріату Підгаєц. рай. ради, від 1994 – перший заст. голови Підгаєц. РДА. 1995 закін. Академію

держ. упр. при Президентові України (магістр держ. упр.). 1995–97 працював у Нац. агенстві України з реконструкції та розвитку, яке займалося інтеграцією нашої держави до Європ. Спільноти. 1997–99 – представник нім. фірми “Оверлак Фурніри ГмБХ” в Україні. Від 1997 – дир. ТОВ “Укршпон” (м. Київ) – одного з найбільших у галузі підпр-в із переробки деревини.

О. Дацко.

БАБІЙ

Лев (16. 02. 1927, с. Вівся, нині Козів. р-ну) – український громадський діяч у Канаді. Шевченків. медаль КУК (1995), Золотий Хрест Братства вояків УПА. Навчався у Бережанах. 1944 – у дивізії “Галичина”. Від 1952 – у Канаді. 1976–86 – голова станиці Братства вояків УПА в Торонто, від 1986 – голова край. та чл. Гол. управи цього Братства. Секр. Допомог. ком-ту бережанців у Торонто; чл., голова ком-ту вид-ва, яке випустило 1-й т. зб. “Бережанська Земля” (1970). Голова редколегії 2-го т. “Бережанської Землі” (1998). Власник буд. фірми; жертводавець на укр. потреби. Учасник репрезентації 2-го т. “Бережанської Землі” у Бережанах, Козові та с. Денисів Козів. р-ну.

Н. Волинський.

БАБІЙ

Олесь (псевд. – Хмелик; 17. 03. 1897, с. Середня, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 02. 03. 1975,

м. Чикаго, США) – письменник, літературознавець, публіцист. Навчався в учит. семінарії у Чорткові (1912–14). Вищу освіту здобув у Празі (Чехія, 1924–29). Воював в УСС та УГА. Разом із *В. Бобинським*, *Р. Купчинським* та *Ю. Шкрумеляком* утвор. поет.-мист. групу “Митуса” (Львів, 1922). Ред. ж. “Національна думка” (1926–27). Учасник установ. зборів ОУН (1929). Від 1930 – у Словаччині. 1945 переїхав у Німеччину, згодом – до США. Працював у ред. укр. газети в Чиказ. ун-ті.

Б. Волинський.

БАБІЙ

Петро Іванович (1927, с. Калагарівка, нині Гусятин. р-ну) – ланковий. Герой соц. праці (1948). Очоловав ланку, яка вирощувала цукр. буряки й ін. тех., а також зерн. культури. 1965–82 – майстер кахельн. цеху Бережан. склозаводу.

Н. Халуца.

БАБІЙ

Степан Олександрович (28. 03. 1940, с. Голибиси, нині Мирове Шумс. р-ну) – поет, прозаїк, публіцист, громадський діяч. Чл. НСПУ (1981). Обл. літ. премія ім. В. Поліщука. Навчався 1 р. на філол. ф-ті Львів. ун-ту. Закін. Терноп. мед. ін-т (1970, нині ТДМА). Працював лікарем на Рівненщині. 1990–92 – зав. відділу культури Рівнен. міськ. ради, 1993–94 – заст. представника Президента України в Рівнен. обл., 1995–97 – заст. голови Здолбунів. РДА з гуманітар. питань. Нині – на творчій роботі, голова Рівнен. обл. орг-ції НСПУ. Автор 16 збірок поезій, публіцист. статей.

Лит.: Дем'янчук Г. Степан Бабій: Літературний портрет. – Р., 2000.

Б. Мельничук.

БАБІЙ

Ярослав Миколайович (псевдо “Шах”; 1914, с. Великий Говилів, нині Теребовлян. р-ну – 30. 06. 1947, х. Драгоманівка, нині село Козів. р-ну) – діяч ОУН і УПА. До 1938 навчався у Терноп. і Рогатин. г-зіях. Працював учителем у родин. селі, очол. т-во “Відродження”. Чл. ОУН. Зазнав переслідувань польсь. поліції, 1933 поранений. Від 1940 діяв у підпіллі. В березні 1941 Б. заарешт. підрозділ НКВС; по дорозі з Копичинців до Теребовлі зумів утекти. Під час нім. окупації продовжував підпіл. бороть-

бу: до 1942 – рай. провідник ОУН, згодом – організатор, референт округ. проводу ОУН, від 1945 – округ. провідник ОУН Тернопільщини. Загинув у бою із загоном МДБ.

І. Дуда, Г. Кушнерик.

БАБІЙ

Ярослав Федорович (06. 09.1942, с. Середня, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 06. 07. 1997, м. Рівне) – режисер театру. Засл. діяч мист-в Туvin. АР (1983). Закін. 1972 Київ. ін-т театр. мист-ва. Реж. Терноп. (1972–73) та Рівнен. (1973–86, 1979–84 – гол. реж.) укр. муз.-драм. театрів. У Тернополі поставив вистави “Сід” П. Корнеля (1972), “Бережи ім'я своє” А. Школьника (1973), “Українські класичні водевілі” (“По-модному” М. Старицького, “По ревізії” М. Кропивницького, “На перші гулі” С. Васильченка; 1973). 1986–92 – гол. реж. Львів. обл. укр. муз.-драм. театру в Дрогобичі, де вперше в сучас. Україні інсценізував (спільно з *Б. Мельничуком*) і поставив спектаклі “Мазепа” та “Сотниківна” за творами *Б. Лепкого*. В червні 1991 з цим театром гастролював у Тернополі.

І. Дем'янова.

БАБІЙ-ОЧЕРЕТОВСЬКА

Неоніла Леонідівна (11. 01. 1947, м. Кременець) – музикознавець, філософ. Канд. філос. н. (1976). Д-р мистецтвознавства (1988), проф. (1989). Чл. НСКУ (1975). Закін. Харків. ін-т мист-в (1969), де відтоді й працює: викл., доц., проф., проректор з наук. роботи; від 1989 – зав. каф. історії укр. культури. Автор наук. праць з культурології, муз. естетики та критики, українознавства.

Г. Ботунова (ЕСУ).

БАБЛЯК

Володимир Самійлович (05 (18). 04. 1916, с. Великий Жванчик, нині Дунаєвц. р-ну Хмельн. обл. – 20. 11. 1970, м. Київ; похов. у м. Чернівці) – письменник, журналіст. Чл. СП СРСР (1960). 1948–49 працював у ред. г. “*Вільне життя*” в Тернополі.

І. Дуда.

БАБУНЯК

Ярослав Лярійович (02. 01. 1924, с. Вербів, нині Бережан. р-ну) – диригент, співак (бас, баритон),

бандурист, громадсько-культурний діяч. Засл. діяч мист-в України (2001). Почес. чл. Всеукр. т-ва “Просвіта”.

Ювілейна медаль “Просвіти”. Лауреат (разом із хором “Гомін”) Всеукр. премій ім. Братів Лепких (м. Тернопіль, 1999) та ім. І. Огієнка (2002). 1-й лауреат Міжнар. муз. фест. гри на бандурі (Валія, 1953), Міжнар. муз. фест. у солоспівах (1950–60). Закін. Бережан. г-зію, консерваторію в м. Манчестер (Вел. Британія, 1957). Доброволець дивізії “Галичина”. У таборі військовополонених (Італія–Англія, 1945–48) – соліст, кер. хору “Бурлака” і бандуристів. Від 1948 постійно проживає у Вел. Британії. 1949 заснував у Манчестері чол. самодіял. хор “Гомін” (його кер. і диригент), який став лауреатом 8-ми міжнар. фест., виступав майже в усіх країнах Європи, США і Канаді, удостоєний почес. назви “Репрезентативний хор Союзу українців у Великій Британії”. Ініціатор спільних концертів хорів-побратимів “Гомін” (Львів, Київ, Манчестер, 1995) та хору “Бурлака” (Торонто, Канада, 1997). Гол. диригент ювіл. хорів до 20, 25-річчя Пласту в діаспорі та 60-річчя укр. Пласту. Гол. диригент ювіл. “Хору Тисячоліття з Великобританії” та концертів збір. хорів з нагоди 1000-ліття хрещення Русі-України (Лондон, Рим, 1988) і на 3-му Світ. конгресі вільних українців (1978, США).

Я. Павлів.

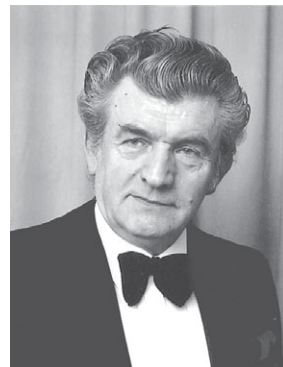
БАБЧ НСЬКА

Марія (псевд. – Зірка; 1919, с. Торське, нині Заліщиц. р-ну) – актриса. 1935–39 виступала в мандр. театр. трупах *П. Карабінєвича*, *О. Урбанського*, *М. Коморовського*. Від вересня 1939 – в Терноп. обл. укр. театрі. Ролі у виставах “Нагалка Полтавка” *І. Котляревського*, “Запорожець за Дунаєм” *С. Гулака-Артемівського*, “Циганка Аза” *М. Старицького*, “Украдене щастя” *І. Франка* та інші. 1945 виїхала до Польщі.

І. Дуда.

БАБЧУК

Емма Антонівна (10. 05. 1942, с. Жорнище, нині Іллінець. р-ну Вінн. обл.) – журналіст, публіцист. Засл. журналіст України (1994). Журн. премія “Ніка”, міжнар. премія ім. П. Орлика (обидві

– 1998). Ред. 2-х платівок “Співає Тернопілля” (1972). У радіопередачах розповідала про текстильників Тернополя (1973), У. Лендюк та її хорланку (1977), тернопільців *О. Германа, А. Горчинського, В. Барну, Є. Гасая та ін.*

Х. Весна.

БАБЧУК

Мирослав Михайлович (26. 08. 1962, смт Ділятин Надвірнян. р-ну Івано-Фр. обл.) – музикант.

Чоловік *С. Бабчук*. Засл. арт. України (2002). 1-а премія Всеукр. конкурсу арт. естради (Ужгород, 1990). Закін. Рівнен. ін-т культури. Від 1988 – кер. ансамблю нар. музики “Візерунок” (фольк-гурт “Веселі галичани”) Терноп. обл. філармонії. Разом із ансам-

блем – учасник міжнар. конкурсів та фестивалів у Канаді, США, Франції, Німеччині, Вел. Британії, Польщі та ін. країнах.

М. Колопенюк.

БАБЧУК

Світлана Олександрівна (26. 09. 1969, с. Бережки Дубровиц. р-ну Рівнен. обл.) – співачка.

Дружина *М. Бабчука*. Засл. арт. України (2002). 1-а премія Всеукр. конкурсу арт. естради (Ужгород, 1990). Закін. Дубнів. культ.-освіт. уч-ще (1987). Від 1990 – солістка ансамблю нар. музики “Візерунок” (фольк-гурт “Веселі галичани”) Терноп. обл. філар-

монії. Учасниця міжнар. конкурсів та фестивалів у Канаді, США, Франції, Німеччині, Вел. Британії, Польщі та ін. країнах.

М. Колопенюк.

БАБ'ЯК

Григорій (1875, с. Великий Говилів, нині Тербовлян. р-ну – р. і м. невід.) – педагог, фітотерапевт. Навчався у г-зії в Бучачі та Ягеллон. ун-ті в Кракові. 1901–14 – проф. г-зії у Бережанах.

1915 Б. вивезли як заручника рос. війська в Оренбур. губернію, звідки повернувся 1918. 1919 виїхав до Вінниці, згодом працював тут дир. пед. ін-ту. 1924–33 викладав у м. Хшанів (Польща). Вийшовши на пенсію, повернувся до Бережан, де вирощував та заготовляв лікар. рослини. Від 1941 перебував у Вінниці. Остання звістка від Б. передана у квітні 1947 зі с. Коси (нині Могилів-Поділ. р-ну Вінн. обл.).

Г. Кушнерик.

БАБ'ЯК

Павло (28. 09. 1897, с. Курники, нині Терноп. р-ну – 07. 05. 1982, м. Чикаго, США) – кооператор, громадський діяч. Чл. НТШ у США. Навчався в Терноп. укр. г-зії (1910–14). Вивчав право в Укр. таємн. ун-ті у Львові та Ягеллон. ун-ті в Кракові. 1919 – доброволець УГА (хорунжий, поручник). 1922–23 Б. ув'язнила польс. влада. 1931–39 працював у повіт. союзі кооперативів у Збаражі, згодом учительовав. 1944 виїхав до Австрії, вчитель і дир. укр. г-зії у Зальцбурзі. Від 1950 – у США. Дир. кредит. кооперативи “Самопоміч” (до 1963) й ошад. каси “Певність” (до 1969) у Чикаго. Співзасн. і голова Учит. громади. Один із ініціаторів і меценатів будівництва в Чикаго собору св. Володимира і Ольги.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БАБ'ЯК

Павло (р. н. невід., Бережанщина – 08. 10. 1992, США) – церковний діяч. Навчався в Терноп. і Бережан. г-зіях. Богослов'я вивчав у Львові, Гіршбергу (Німеччина) та Кулемборгу (Голландія). Переїхав у Торонто (Канада), де працював у вид-ві “Томін України”, потім – у б-ках унів. Урбана та Бодлера (США). Душпастир греко-катол. парафії у Бодлері. Видав працю “Наукова творчість Івана Франка, базована на старожидівському письменстві та біблійних мотивах” (укр. й англ. мовами). Співавт. розвідки про перших укр. поселенців у Канаді.

Б. Мельничук.

БАБ'ЯК

Петро Григорович (11. 08. 1926, с. Велика Плавуча, нині Козів. р-ну) – літературознавець, бібліограф, архівіст, журналіст. Дійс. чл. НТШ. Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1960). Працював у львів. друкарні “Атлас” (1952–53), вид-ві Львів. ун-ту (1953–56). Від 1956 – бібліотекар, гол. бібліограф, зав. сектору, наук. працівник відділу рукописів ЛНБ. Дослідник життя і творчості *І. Франка, Ю. Федьковича, Марка Вовчка,*

С. Ярошинської, Уляни Кравченко, Марка Черемшини, Б.-І. Антонича та ін. Автор більш як 300 публікацій у наук. збірниках, енциклопед. і період. виданнях про укр. письменників, композиторів, художників, вчених, у т. ч. про О. Барвінського, І. Блажкевич, М. Гайворонського, В. Гнатюка, Б. Лепкого, Д. Січинського. Підготував до друку епістолярну спадщину низки діячів укр. культури. Упорядник зб. "Твори" К. Попович (Л., 1990).

Тв.: бібліогр. покажчики "Петро Козланюк" (1964), "Наталія Кобринська" (1967), "Марко Вовчок" (1969), "Особисті архівні фонди відділу рукописів Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника" (1977, 1995), "Іванна Блажкевич" (1980), "Марійка Підгірянка" (1981), "Михайло Павлик" (1986; усі – Л.), "Яків Струханчук" (К., 1993).

Лім.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 1999. – Вип. 6.

Б. Мельничук.

БАВОРІВ

– село в Тернопільському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Застав'є. Розташ. на лів. березі р. Гнізна, за 20 км від Тернополя і 3 км від найбл. заліз. ст. Прошова. Насел. 688 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1439 як власність С. Баворовського. 1540 в документах Б. згадане як приватне м-ко, яке мало оборон. замок. У серед. 1589 біля Б. були розбиті крим. татари. 1779 магнати Баворовські отримали титул графів Священ. Рим. імперії. З розвитком Тернополя як оборон. й екон. центру м-ко Б. занепало. Збереглися руїни мурів, фундамент замку та підзем. хід. Є церква Різдва Іоанна Хрестителя (1747; мур.), римо-катол. костюл (його збудував за власні кошти ксьондз Я. Шубер на поч. 20 ст.). Споруджено пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969). У селі народилися письменник та історик *В. Будзиновський*, польсь. природознавець *М. Ломницький*, громадсько-політичний діяч *В. Слюзар*. Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка. Біля Б. виявлено археол. пам'ятки черняхівської та культури кулястих амфор.

Б. Мельничук, В. Уніят.

БАГАТКІВЦІ

– село у Терехівлянському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Воля Глухівська. Розташ. на лів. березі р. Стрипа, за 40 км від райцентру і 18 км від найбл. заліз. ст. Денисів. Насел. 682 особи (2001). Перша

писемна згадка – 1473 як власність Яна Бучацького з Литвинова. В істор. джерелах 1564 і 1581 Б. фігурують як містечко. В 2-й пол. 18 ст. Б. належали галиц. підкоморію Постемському. В 19 ст. селом володів граф Бадені, а перед 1-ю світ. війною – графи Баворовські. До 1939 в Б. були т-ва "Просвіта", "Союз українців", "Відродження". Діє церква св. Георгія (1928; кам.). Встановлено кам. хрест на честь скасування панщини 1848 (відновл. 1990), пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1969), насипана символ. могила УСС (1989). Функціонують ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Б. народився диригент, музикант І. Б'єгас, реліг. діяч *Я. Левицький*, художник та актор *Г. Цимбала*, самодіяльний актор і музикант *В. Якимець*; проживали диригент І. Гарник, письменник Ю. Горліс-Горський.

О. Клименко, В. Уніят.

БАГАТОВАЛІКОВОЇ КЕРАМІКИ КУЛЬТУРА

– культура епохи середньої бронзи 17–15 століть до н. е. Її племена жили в Подніпров'ї та на Правобережжі й частково заселяли тер. сучас. Тернопільщини. Назву отримала від глин. посуду, оздобл. вел. к-стю наліпних валиків. Орнамент посуду багатий і різноманіт., часто вишуканий. Племена Б. к. к. займалися випасним скотарством. На Тернопільщині відома одна пам'ятка цієї культури – могильник біля с. Остап'є Підволочис. р-ну, яке 1929 досліджував Я. Брик. Розкопано 4 кургани; виявлено посуд, крем'яні знаряддя праці, кісткові та бронз. прикраси; дно, стіни і перекриття поховань викладені камінням.

Лім.: Тернопілля: сторінки історії. – Т., 1995; Словник-довідник з археології. – К., 1996.

М. Бігус, П. Гуцал.

БАГЛАЇ

Левко (псевдо "Дмитро", "Чабан", "Радист"; 09. 08. 1925, с. Базниківка, нині Бережан. р-ну – 22. 05. 1951, Польща) – військовик, громадський діяч. 1944–45 воював в Укр. нац. армії. Потрапив у полон до англійців, 1948 звільнений, проживав у м. Ноттінгем. Голова відділу Союзу українців у Вел. Британії. У лютому 1951 погодився бути розвідником в Україні. Згодом Б. перекинули літаком у Польщу, де він загинув неподалік Любачева у Синівських лісах.

Б. Мельничук.

БАГРІЙ

Андрій Петрович (01. 09. 1968, м. Чортків) – тренер (пауерліфтинг). Чоловік і тренер *Т. Багрії*. Засл. тренер України (2003). Закін. Борщів. радгосптехнікум. Заснував у Чорткові спорт. клуб “Азов”. Працює тренером Терноп. ДЮСШ “Авангард” обл. орг-ції ФСТ “Україна”.

Підготував 1 засл. м. сп. міжнар. кл., і 2 м. сп. **Х. Весна, Г. Гунтік.**

БАГРІЙ

Володимир Семенович (16. 04. 1951, с. Трибухівці Бучач. р-ну) – композитор, педагог. Канд. пед. н. Навчався в Терноп. муз. уч-щі. Закін. Київ. ін-т культури (1975). Автор низки пісень. **В. Барна.**

БАГРІЙ

Петро Федорович (19. 06. 1960, с. Болязуби Збараз. р-ну) – спортсмен-гирьовик, тренер. М. сп. міжнар. кл. (1997). Закін. Вінн. пед. ін-т (1987). Бронз. призер чем-ту України (1994–96). Чемпіон України (1997), володар Кубка України (1997–99). 1997 – чемпіон світу, 1999 – бронз. призер чем-ту світу. Від 1988 – викл. фіз. виховання Збараз. СПТУ-25. Виступає за ССТ “Колос”.

П. Бубній, Г. Гунтік.

БАГРІЙ

Тамара Степанівна (27. 03. 1974, м. Чортків) – спортсменка (пауерліфтинг). Дружина

А. Багрія. М. сп. міжнар. кл. (2002). Засл. м. сп. України (2003). Чемпіонка Європи у вправі “жим лежачи” (2003). Рекордсменка та чемпіонка України з триборства (2002, 2003). Срібна (1997, 2003) і бронз. (1999–2002) призерка чем-тів світу. Чл. зб. команди України від 2002. Працює тренером Терноп. ДЮСШ “Авангард”.

Б. Білоус, П. Бубній.

БАГРЯНИЙ

Іван (Лозов’ягін Іван Павлович; 19 (22). 09. 1906, м. Охтирка, нині Сумс. обл. – 25. 08. 1963, м. Сан Блазієн, похов. у м. Новий Ульм, Німеччина) – письменник, публіцист, художник, громадсько-політичний діяч. У січні 1944 написав у Тернополі поему “Туляй-Поле”. Дружина Б. Галина Тригуб родом із Тернопільщини.

П. Бубній.

БАДЕНІ

Казимир-Фелікс (14. 10. 1846, с. Сурохів, нині Польща – 09. 07. 1909, м. Буськ, нині Львів. обл.) – австрійський державний діяч. За походженням італієць. 1888–95 – намісник Галичини, 1895–97 – прем’єр-міністр Австро-Угорщини. 1890 уклав угоду з *О. Барвінським*, *Ю. Романчуком* та ін. народовцями (т. зв. “нова ера”) з метою стабілізувати укр.-польс. відносини в краї ціною незнач. поступок українцям, однак її умови не виконав. Під час виборів 1897 (відомі як “криваві баденів. вибори”) через протидію властей не був обраний на Збаражчині послом австр. парламенту *І. Франко*. Як намісник Б. не раз перебував на Тернопільщині.

Р. Матейко.

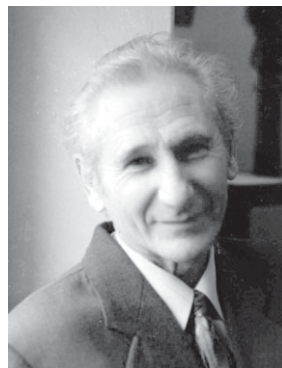
БАДЗЬО

Юрій Васильович (25. 04. 1936, с. Копинівці, нині Мукачів. р-ну Закарп. обл.) – літературознавець, публіцист, громадсько-політичний діяч. Чл. НСПУ (1996). Учасник правозахисного руху в УРСР (1960–80-і). В грудні 1979 засуджений на 7 р. таборів та 5 р. заслання. 1990–92 перебував на Тернопільщині як перший голова ДемПУ.

В. Слюзар.

БАДЯК

Володимир Петрович (02. 02. 1938, с. Тилява Сільна, нині Саноц. пов., Польща) – історик, культуролог. Канд. іст. н. (1980). Д-р філософії (1988). Проф. (1998). 1946 депорт. з батьками в с. Теофілка Козів. р-ну.

Закін. Львів. ун-т. (1965). Від 1980 – зав. каф. гуманітар. наук, кер. ред.-видав. відділу Львів. АМ. Автор понад 230 наук. і навч.-метод. робіт з археології й історії України та краєзнавства. Від 1990 – упоряд. і ред. “Вісника Львівської академії мистецтв”.

І. Герста, Р. Матейко.

БАЖАН

Микола Платонович (09. 10. 1904, м. Кам'янець-Подільський, нині Хмельн. обл. – 23. 11. 1983, м. Київ) – поет, громадський діяч. Чл. СП СРСР (1934). 1969 перебував у Кременці на святкуванні 160-річного ювілею *Ю. Словацького*. Тоді ж виступав на урочист. вечорі в Терноп. обл. муз.-драм. театрі.

І. Дуда.

БАЖАНСЬКИЙ

Порфирій Іванович (24. 02. 1836, с. Белелуя, нині Снятин. р-ну Івано-Фр. обл. – 29. 12. 1920, м. Львів) – священник, композитор, музикознавець, письменник. 1846–56 навчався в г-зіях Бучача, Станіслава (нині Івано-Фр.) і Чернівців. Закін. Львів. духовну семінарію (1865). Був парохом у Жаб'є (нині смт Верховина Івано-Фр. обл.), від 1871 – у Сороках (нині с. Сороки-Львівські). Зібрав і видав “Русько-народні галицькі мелодії” (1905–12). Автор опер, оперет, музикознав. праць. 23 квітня 1891 за участю Б. у Тернополі відбулася прем'єра його опери “Марійка – татарська бранка з Покуття” (1889).

Л. Мазепа, П. Медведик.

БАЗАР

– село у Чортківському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Джуринка, за 27 км від райцентру і 11 км від найбл. залізн. ст. Джурин. Насел. 1036 осіб (2003). Село відоме з 16 ст. під назвою Митниця, назва Б. відома 1632. 1920–30-і діляли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Союз українок”, “Рідна школа”, кредит. спілка “Поміч”, кооператива “Сільського господаря”. Є церква Успіння св. Анни (1905; мур.). Споруджені хрест на честь скасування панщини 1848, пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1976), символ. могила Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, дошк. заклад, три заклади торгівлі, цегел. з-д, млин. У селі народився єпископ *В. Маланчук*. Про Б. видано кн. І. Гулея “Погляд крізь сльози і грати” (1997).

І. Дем'янова, І. Мотузинин.

БАЗАР

Антін (05. 09. 1898, с. Настасів, нині Терноп. р-ну – 09. 11. 1968, м. Торонто, Канада) – ветеринар, громадський діяч. Навчався в Терноп. укр. г-зії (1910–20, з перервами). В 1-у світ. війну воював в австр. армії на італ. фронті. Ветеринарні студії закін. у Чехословаччині. 1928–39 працював у с. Буданів на Теробовлянщині. 1944 виїхав до Німеччини, 1949 – до Канади, де в м. Торонто очолював Ком-т теробовлян.

Б. Пиндус.

БАЗАРИНЦІ

– село в Збаразькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Тарасівка, Чорний Ліс, Малий Глибочок; приєдн. х. Забрід. Розташ. на березі р. Гнізна, за 1 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Збараж. Насел. 684 особи (2001). Перша писемна згадка – 1594 під назвою Базар у “Щоденнику” *Е. Лясоти*. Є церква св. Михайла (1888; мур.). Споруджено хрест на честь скасування панщини 1848, дві “фігури” – на одній з них зберігся напис: “Свята Покрова. В пам'ять пожежі у Базаринцях 5 жовтня 1907 року”. Діє б-ка. Про насел. пункти Базарин. сільради видано кн. М. Грозовського “Чотири села над Гнізною” (Т., 1997).

І. Воркун, В. Уніят.

БАЗИЛИКУТ

Богдан Омелянович (24. 08. 1938, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну) – співак (ліричний тенор), педагог. Нар. арт. України (1992). Закін. муз.-пед. ф-т Львів. (нині Дрогобиц.) пед. ін-ту (1960) та вокал. ф-т Львів. консерваторії (1971). 1971–79, 1984–90 – соліст Львів. театру опери та балету, 1979–83 – ансамблю пісні і танцю Пд. групи рад. військ в Угорщині. 1960–61, 1964–71 і від 1987 – викл., доц., проф. Дрогобиц. пед. ін-ту (нині ун-т). Серед аудіокасет Б. – “Стрілецькі пісні” *Р. Купчинського*. Виступав на гастролях у Бельгії, Данії, Польщі, Угорщині та ін. країнах.

Партії: Андрій (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського), Петро (“Наталка Полтавка” М. Лисенка), Ленський (“Євгеній Онегін” П. Чайковського), Альфред (“Травіата” Дж. Верді), Стефан (“Страшний двір” С. Моношка), Надір (“Шукачі перлів” Ж. Бізе) та ін.

В. Грабовський (ЕСУ), І. Дуда.

БАЗНІК

Михайло Якович (03. 06. 1889, с. Целіїв, нині Гусятин. р-ну – 05. 10. 1976, м. Київ) – педагог, громадський діяч. Закін. учит. семінарію в Заліщиках (1912). Воював в УГА. 1923–25 – дир. школи у Копичинцях. Автор наук. і метод. публікацій у пед. виданнях.

Я. Погребенник (ЕСУ).

БАЗНИКІВКА

– село в Бережанському районі. Підпорядк. Саранчуків. сільрад. Насел. 116 осіб (2001). Вихідці з Б. воювали в Легіоні УСС, УГА, дивізії “Галичина”, УПА. Поблизу Б. облаштовано місця колиш. боїв і загибелі повстанців із групи “Гордієнка”. Є церква Положення пояса Пресвятої Богородиці (1930; відновл. 1990; кам.). Діє ЗОШ 1 ступ. В селі народився громад. діяч *Л. Баглай*. На тер. Б. виявлено поховання часів Київ. Русі (12–13 ст.).

В. Уніят.

БАЗЯК

Євгеніуш (Baziak Eugeniusz; 08. 03. 1890, м. Тернопіль – 15. 06. 1962, м. Варшава, Польща) – польський церковний діяч. Єпископ (1929). Д-р теології (1921). 1912 висвяч. на священника, був вікарієм у Тернополі (1914–19). Віце-ректор і ректор духовної семінарії у Львові (1924–39). Від листопада 1944 – Львів. архієпископ; невдовзі виїхав у Любачів (Польща). Одночасно від 1958 керував Краків. єпархією. 28 вересня 1958 висвятив на єпископа К. Войтилу – майбут. Папу Івана Павла II.

С. Ткачов, В. Ханас.

БАЙ

Світлана Петрівна (13. 09. 1951, с. Хотовиця Кременец. р-ну) – архітектор. Чл. НСАУ (1987). 1973 закін. Львів. політех. ін-т (нині ун-т “Львівська політехніка”). Проектує об’єкти соц.-культ. сфери. Працює гол. арх. “Тернопіль-агропроект”.

А. Водоп’ян.

“БАЙДА”

– Всеукраїнський фестиваль козацької пісні в Тернополі. Проводиться з ініціативи та під егідою

Вел. ради Укр. козацтва Терноп. обл. Фестивали відбулися 6–7 жовтня 2001, 12–13 жовтня 2002

та 29–30 серпня 2003 (в остан. брали участь також представники кримськотатар. народу, Росії та Сербії).

І. Вардинець.

БАЙДАК

Алла Євгенівна (14. 03. 1938, м. Городня Черніг. обл.) – народна майстриня. Чл. НСМНМУ (2001). Премія ім. О. Кульчицької (1992). 1944 з батьками переїхала в с. Максимівка Збараж. р-ну, 1949 – у Збараж. Закін. Терноп. мед. ін-т (1967, нині ТДМА). Працювала в лікарнях Збаража та Вишнівця, від 1991 – терапевт Терноп. міськ. лікарні № 2. Виготовляє гердани, комірці, силянки з бісеру, декор. квіти, вишиті рушники, скатерки, серветки, килими, обрус, сукні. Учасниця виставок у Тернополі та Києві (1991–94), Москві (1987, 1988).

Лит.: Гриб А. Барвисті джерела. – Т., 1988.

А. Гриб.

БАЙДАК

Іван (04. 07. 1897, с. Кривеньке, нині Чортків. р-ну – 06. 06. 1971, м. Вінніпег, Канада) – військовик, громадський діяч. Навчався в Терноп. г-зії. 1918 вступив у Києві в полк Січових Стрільців під команд. *С. Коновальця*, з яким навесні 1919 воював на Кременеччині. Від 1929 – у Канаді. Секр., голова Ін-ту т-ва “Просвіта” у Вінніпезі. Голова Союзу колиш. укр. вояків, Ком-ту політ. в’язнів і кредит. спілки Пн. Вінніпега.

Х. Весна.

БАЙКІВЦІ

– село в Тернопільському районі. Центр сільради, якій підпорядк. х. Гаї Ходорівські, Гаї Чумакові та Русанівка. Розташ. на лів. березі р. Гніздишна, за 5 км від Тернополя. Насел. 1366 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1653. Є церква св. Параскеви (1990). Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1974), символ. могилу УСС (1990), пам’ятник Т. Шевченку (2002; скульп. І. Сонсядло). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка., ФАП. У селі народилися громад. діяч *О. Балабан*, журналіст *Я. Логин*.

В. Уніят.

БАЙКО

– українські співачки, сестри (вокальне тріо). Нар. арт. УРСР (1979). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1976). Нар. в с. Яблуниці на Лемківщині (нині Польща). 1958 закін. Львів. консерваторію. **Даниїла Яківна Б.** (20. 08. 1929) – від 1969 викл. Львів. пед. уч-ща. **Марія Яківна Б.** (02. 03. 1931) – від 1982 проф. Львів.

консерваторії (нині Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка). **Ніна Яківна Б.** (25. 08. 1933) – проф. Київ. ун-ту культури та мистецтв. Виступали з концертами в Тернополі (1955, 1958), Чорткові (1958); брали участь у Всеукр. конгресі лемків та міжнар. святі лемків. культури “Гори наші Бескиди” в Тернополі (1992). Марія Б. виступала з сольним концертом у Тернополі (1990), брала участь у конкурсах співаків ім. С. Крушельницької (1990–98), створ. Терноп. т-ва “Лемківщина” (1990), фестивалів лемків. культури в Монастириськах (1991, 2001–02) та с. Гутисько Бережан. р-ну (1999), вечорі пам’яті В. Вихруща (2002).

В. Барна, І. Дуда.

БАЙРАК

Володимир Васильович (чернече ім’я – Віталій; 24. 02. 1907, с. Швайківці, нині Чортків. р-ну – 1946, м. Дрогобич Львів. обл.) – релігійний діяч, ієромонах-василіянин. Навчався у Чортків. г-зії. 1924 вступив до монастиря ЧСВВ у Крехові на Львівщині. Служив заст. ігумена Жовків. монастиря. Брав участь у багатьох місіях в Зх. Україні, зокрема, виступав із проповідями в Гадинківцях, Пробіжній, Товстенському, Колиндянах, та ін. насел. пунктах Тернопільщини. Ігумен Дрогобиц. монастиря від червня 1941. 17 вересня 1945 Б. заарешт. органи МДБ і 13 листопада того ж року засуд. на 8 р. ув’язнення в таборах з конфіскацією майна, якого в нього не було. Помер у тюрмі внаслідок знущань. Реабіліт. 14 серпня 1995. 27 червня 2001 Папа Іван Павло II проголосив Б. небес. заступником Дрогобича.

Лит.: Церква мучеників. – Л., 2002.

Б. Пивдус.

БАЙРАК

Григорій (16. 10. 1896, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну – 28. 07. 1983, м. Едмонтон, Канада) – вчитель, громадський діяч. Закін. укр. г-зію у Тернополі (1914). Воював в УГА (поручник). Навчався в Укр. таємному ун-ті та Торг. академії у Львові. 1923 емігрував до Канади. Співзасн. і голова Братства українців-католиків Канади в пров. Альберта, управитель часопису “Українські вісті”, голова Укр. нар. дому.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БАЙРАК

Іван (04, за ін. даними – 06. 06. 1911, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну) – громадський діяч. Закін. школу в Копичинцях. 1929 емігрував до Канади. Співзасн. Укр. нац. об’єднання та вид-ва “Новий

шлях” у м. Едмонтон. Від 1945 очолював друкарню “Нового шляху”. Чл. дирекції торг. спілки “Карпатія”, голова кооперативи “Калина” (1974–82).

Лит.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БАЙРАК

Михайло (20. 05. 1900, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну) – громадський діяч, меценат. Навчався у Копичин. г-зії. Служив в УГА. 1926 прибув до Канади. Співвласник підпр-ва “Том Міт Маркет” в Едмонтоні (1940–69). Співзасн. і голова (від 1936) Укр. стрілец. громади (УСГ), голова (від 1938) Укр. нац. орг-ції, секр. кредит. спілки “Поступ” (1950–60), чл. Укр.-канад. архіву-музею. Меценат Фондації ім. Т. Шевченка й ін. укр. орг-цій. Упорядник матеріалів з історії УСГ. Видав кн. “Українська Стрільська Громада в Едмонтоні” (1978).

Б. Волинський.

БАЙРАК

Павло (19. 12. 1912, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну) – громадський діяч. Навчався в Чортків. г-зії. Від 1928 – в Канаді. В м. Едмонтон працював в Укр. нар. домі, гетьман. орг-ціях. Співзасн. відділу КУК, Клубу укр. професіоналістів і підприсмців (УПП) у м. Калгарі.

І. Гаврильцьо.

БАЙРОК

Любослав-Антін Антонович (з дому, ймовірно, Байрак; 27. 04. 1930, м. Бучач) – геолог. Д-р геології (1960). 1947 прибув до Канади. Закін. Альберт. ун-т в Едмонтоні (1954). Працював у Дослід. раді пров. Альберта (1957–72), викл. в Альберт. ун-ті (1962–68). Від 1972 – президент фірми “Байрок-Поверхнева геологія ЛТД”. Автор і співавт. більше 80 наук. праць і 50 геол. карт. Чл. Археол. т-ва, Асоц. інж. і геологів Альберти.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БАКА

Володимир Петрович (02. 07. 1934, м. Калуш, нині Івано-Фр. обл.) – танцюрист, балетмейстер. Засл. арт. УРСР (1973). 1959–77 – соліст ансамблю танцю “Надзбручанка”, 1968–77 – естрад. групи “Дністер” Терноп. обл. філармонії. Від 1980 – кер. нар. самодіял. ансамблю танцю Терноп. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ). Згодом – кер. хореогр. ансамблю “Юність” у м. Калуш Івано-Фр. обл. Виступав із концертами у багатьох країнах.

І. Дуда, П. Медведик.

БАКАЛІЇК

Олег Йосипович (28. 10. 1942, м. Тернопіль) – вчений-медик, педагог. Д-р мед. н. (1995). Проф.

(1996). Закін. Терноп. мед. ін-т (1964, нині ТДМА). Працював лікарем-кардіологом у Казахстані (1964–79). Від 1980 – у ТДМА: асист., доц., проф. (1996–97) каф. факультет. терапії, проф. каф. шпитал. терапії № 2 (від 1997). Досліджує

патогенез серцево-судин. захворювань, захворювань суглобів та нирок; розробляє немедикаментозні методи лікування (дозоване лікувал. голодування, мікрохвил. резонансна терапія). Автор і співавт. більше 270 наук. праць, у т. ч. 2 монографій; має 9 винаходів і 3 патенти.

М. Андрейчин.

БАКОТИ

– село в Кременецькому районі, підпорядк. Млинів. сільраді. До Б. приєднано х. Підгонтівка. Розташ. біля р. Горинь. Насел. 275 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1463 (Архів Сангушків). 1703 належало князям Вишневецьким. Є церква Собору Пресвятої Богородиці (1913). Діє б-ка. У селі народився історик *М. Бречкевич*.

Н. Сергєєва, В. Ханас.

БАКУШЕВИЧ

Іванна Всеволодівна (07. 07. 1954, м. Львів) – вчений-економіст, педагог. Зав. каф. менеджменту ТДТУ (1994).

Канд. екон. н. (1991), доц. Акад. Академії екон. наук України (1998), чл. Амер. Академії менеджменту (1996). Фулбрайтівський проф., кер. багатьох міжнар. партнер. проектів та програм співроб. з ВНЗ США, Польщі, тренер-консультант Консорціуму з удосконалення менеджмент. освіти в Україні (2000). Закін. механіко-машинобуд. ф-т Львів. політех. ін-ту (1976). Автор

більше 60 наук. праць, статей, посібників та монографій.

І. Дем'янова.

БАКУШЕВИЧ

Ярослав Михайлович (12. 01. 1954, м. Львів) – вчений-економіст, педагог. Канд. тех. н. (1984).

Академік Академії екон. кібернетики України (1998). Дійс. чл. Міжнар. орг-ції інженерів електроніки (відділ. антен і космосу) (IEEE) від 1999. Закін. Львів. політех. ін-т (1976). Від 1987 – доц. ТДТУ. Від 2002 – ректор Терноп. ін-ту соціал. та інформац. технологій. Дослідж. кінематику та динаміку керування антенними пристроями супутн. зв'язку, оптимізацію динаміч. параметрів антен у стаціонар. та перехід. режимах. Автор більше 60 наук. праць, статей, винаходів, посібників.

І. Дем'янова.

БАЛАБАН

Василь (30. 12. 1920, с. Шляхтинці, нині Терноп. р-ну) – інженер-механік, громадський діяч. Працював у США. Чл. Укр. інж. т-ва Америки.

Х. Весна.

БАЛАБАН

Олександр (р. і м. н. невід. – 1637) – полковник, староста вінницький, рогатинський, теребовельський. Походив із галиц. православ. родини. 1631 закін. буд-во нового замку в Теребовлі.

В. Лавренюк.

БАЛАДИ

– багатострофічні музично-поетичні твори, характерні драматичним розвитком і трагічною розв'язкою. Належать до епіч. групи муз. фольклору. Беруть поч. із дохристиян. часів. За змістом Б. Тернопільщини становлять 4 основні групи: міфолог.-фантаст., істор., родин.-побут. та соц.-побут. Сюжетні колізії міфол.-фантаст. Б. побудовані переважно на метаморфозах: невістка перевтілюється на пташку і прилітає до свого роду, маги перетворює невістку за непослух на тополь тощо. Цю групу на Тернопільщині представляють балади “Ой за гасем зелененьким брала вдова лен дрібненький”, “Коло млина, коло броду”, “Виряджала мати сина у солдати” та ін. З Б. істор. змісту найчастіше виконують

“В славнім місті на риночку капелія грала”, “Мала Гандзелька чотири браття”, “Ой п’є слава Лимериха на меду...” та ін. Найбільший пласт у репертуарі терноп. співаків – Б. з любов. підосновою: “Ой там під лісом, під дубиною”, “Ой червоно сонце сходить”, “Злетів сокіл з ліса” та ін. Б. соц.-побут. змісту розповідають переважно про перебування в неволі чи смерть козака, чумака, рекрута, воїна, емігранта. З цієї групи найпоширен. на Тернопільщині – “Ой у полі жито”, “Чорна рілля ізорана”, “Ішов жовняр з війни”, “Ой плили гусоньки” та ін. Останнім часом Б. виконують рідше, і вони трансформуються у жанр любовних чи станових пісень.

О. Смоляк.

БАЛАМ ТОВ

Олег (27. 09. 1969, м. Азов, Ростов. обл., Р.Ф.) – спортсмен (греко-римська боротьба). М. сп. міжнар. кл. (1989). Від 1988 живе у Тернополі. Чемпіон світу серед юніорів (1989) у напівсеред. вазі (до 82 кг). Учасник чем-ту світу 1993 в Стокгольмі (Швеція). Володар кубка СРСР (1991). Сріб. призер чем-тів України (1989, 1990, 1991, 1993).

П. Бубній.

БАЛАН

Іван Дмитрович (02. 08. 1941, с. Стрільківці Борщів. р-ну) – графік. Чл. НСХУ (1992). Закін. Укр. полігр. ін-т у Львові (1975). Працював викл. Чернів. культ.-осв. уч-ща, ст. художником н.-д. сектору Чернів. ун-ту, від 1982 – художник Чернів. худож.-вироб. комбінату Худож. фонду України. Автор портретів, натюрмортів, краєвидів, екслібрисів, кн. графіки та ін. Учасник числ. виставок.

Г. Дем’ян (ЕСУ).

БАЛАНДЮК

Антін (рр. і м. нар. і см. невід.) – самодіяльний композитор. Належав до Пресової квартири Легіону УСС. Автор музики до стрілец. пісень. В УСС та УГА 1915–19 перебував на Тернопільщині.

Б. Пиндус.

БАЛАХОНОВА

Ангела Анатоліївна (18. 12. 1972, м. Шахтарськ Донец. обл.) – спортсменка (стрибки з жердиною, біг). М. сп. міжнар. кл. (1994). Ордени “За заслуги” 3-го ступ. (1998) та Княгині Ольги 3-го ступ. (1999). Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1994). Рекордсменка світу 1998 та Європи 1997–99. Володарка Кубка Європи серед молоді 1995, Кубка Європи 1997, Кубка Європи серед клубів 1998, чемпіонка Європи у закритих приміщеннях і на повітрі (1998), срібна

призерка чем-ту світу 1999, багатораз. чемпіонка України 1996–2001. Чл. збірної команди України з легкої атлетики. Проживає у Києві.

П. Бубній. В. Строгалев (ЕСУ).

БАЛ Й

Степан (Стефан-Максим) **Володимирович** (04. 02. 1885, с. Великі Бірки, нині смт Терноп. р-ну – 13. 09. 1952, м. Варшава, Польща) – психолог, педагог, філософ. Д-р філософії (1911), д-р медицини (1923), проф. (1927). Чл. НТШ (1917). Чл. Польс. АН (1952). Закін. г-зію у Тернополі, Львів. ун-т. Викладав в укр. г-зіях Тернополя, Перемишля і Львова.

Від 1920 читав лекції в Укр. таєм. ун-ті (Львів), працював доц. в Укр. ун-ті м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський). Від 1927 – проф. психології, 1928–52 – зав. каф. психології виховання Варшав. ун-ту, водночас очолював Ін-т психології виховання цього ун-ту, Держ. учит. ін-т, Пед. ін-т Союзу польс. учителів (1936–51). Під час нім. окупації працював у Варшав. і Краків. підпіль. ун-тах. Брав участь у діяльності Польс. філос. т-ва у Львові (від 1910 – дійс. чл., 1925–28 – засн. і кер. психол. секції) та Т-ва наук. викладів ім. П. Могили (від 1920). Чл. Варшав. філос. та наук. т-в. Наук. дослідж. присвяч. емоц.-вольовій сфері люд. психіки (почування, воля), проблемам характеру, розумінню експерименту в психології. Ім’я Б. присвоєно Великобірків. ЗОШ 1–3 ступ. Терноп. р-ну, на її приміщенні встанов. мемор. таблицю (1998). У Тернополі відбулися наук.-методол. читання, присвяч. Б. Уривки з його праць опубл. у ж. “Мандрівець” (1995, № 2), г. “Русалка Дністрова”, “Тернопіль вечірній” та ін.

Пр.: Вибрані праці з соціальної і педагогічної психології // Пер. з польс. С. і Н. Ткачових. – Т., 1995.

Лит.: Ханас В. Психолог з Великих Бірок // Тернопіль вечірній. – 1995. – 11 лют.; Уніят В. Перший ювілей у школі імені С.-М. Балея // Вісник Тернопілля. – 2002. – 29 листоп.; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

М. Верніков (ЕСУ), **В. Ханас.**

БАЛІШТА

Василь (1891; за ін. даними 1893, с. Токи, нині Підволочис. р-ну – 05. 02. 1973, м. Канора,

Канада) – диригент, адвокат, діяч культури. 1913 виїхав до Канади, де створив і провадив хори та драм. гуртки у містах Торонто, Вінніпег. Від 1935 – адвокат у Канорі. Керував хорами при церкві й Укр. нар. домі. Голова місц. відділу КУК.

Лит.: Гасай Є. Село Токи та його околиці: Історико-краснзнавчий нарис. – Т., 1992.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БАЇЛИК

Іван-Борис (23. 09. 1913, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну – 29. 06. 1989, м. Ряшів, похов. у м. Варшава, Польща) – історик церкви. Д-р філософії (1951). Чернець ЧСВВ (від 1929). Навчався у семінаріях оо. Василян, вивчав історію церкви в Академії католическої теології (1946–51). Служив священиком у Перемишлі, с. Улашківці Чортків. р-ну (1942–43), у Бучачі (1943–44), Варшаві, Ярославі. Автор низки наук. праць з історії церкви в Україні від часів князя Володимира Великого до сучас. історії УКЦ у Польщі.

С. Заброварний (ЕСУ).

Б ЛІЦЬКИЙ

Михайло Григорович (06. 03. 1947, м. Монастириська – 28. 01. 1997, м. Кременець) – журналіст,

публіцист, громадський діяч. Засл. журналіст України (1987). Закін. ф-т журналістики Львів. держ. ун-ту (1973). Працював у ред. Монастириськ. рай. газети – зав. відділом с. госп-ва, відповід. секр., заст. редактора. Від 1978 – ред. Кременец. рай. г. “Пропор перемоги” (від січня 1992 – “Діалог”). 1993–97 – влас. кор. г. “Свобода” (м. Тернопіль). Автор багатьох публікацій на актуальні теми, в т. ч. у колект. зб. та журналах. Один із організаторів громад. життя р-ну та обл. орг-ції НСЖУ.

В. Хмільський.

БАЛКО

Степан (21. 01. 1921, с. Осташівці, нині Зборів. р-ну – 24. 07. 1998, м. Сідней, Австралія) – громадський діяч, аудитор. Один із перших учителів “Рідної школи” в Сіднеї (1950–60), співорганізатор і перший голова дирекції Фондації українознав. студій каф. українознавства при Австрал. ун-ті.

Лит.: Українці Австралії: Енциклопедичний довідник. – Сідней, 2001.

Б. Мельничук.

БАЛЛАБ Н

Яків (1861, м. Бережани – р. і м. см. невід.) – архітектор. Закін. архіт. ф-т Львів. політехніки (1887). Працював 1890–1914 у Львові. Проєктував у формах неоренесансу і необароко.

Ю. Бірюльов (ЕСУ).

БАЛОБА́Н

(*Falco cherrug*) – птах із ряду Соколоподібні, родини Соколині. Ареал виду охоплює Пд.-Сх. Європу і Азію. На тер. України гнізд. в лісостеп. і степ. зоні (бл. 150 пар). Трапл. і в Терноп. обл. Занес. до Червоної книги МСОП та Конвенції про міжнар. торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебув. під загрозою зникнення (СІТЕС).

В. Кваша.

БАЛТАРÓВИЧ

Андрій Романович (15. 12. 1947, м. Тернопіль)

– громадський діяч, підприємець. Походить із відомої на Тернопільщині в 1930-і родини сільс. підприємців. Закін. Терноп. філіал Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ). Після 1991 – один із організаторів госп. укладу Тернополя, від 2002 – перший заст. міськ. голови.

Г. Яворський.

БАЛТАРÓВИЧ

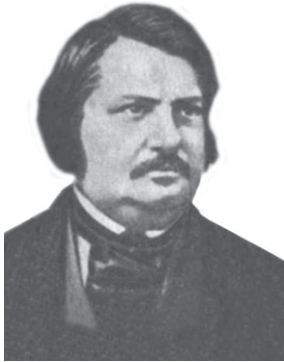
Володимир Симеонович (справж. **Стон**; 08. 06. 1904, м. Золочів, Львів. обл. – 11. 10. 1968, м. Прага, похов. у маєтку Вейпртах, поблизу Праги, Чехія) – лікар, композитор, співак-аматор. Закін. Терноп. укр. г-зію (1922). Вивчав медицину у Львові (1923–25), продовжив у Карловому ун-ті в Празі (1926–30, з перервою). Автор оперет, муз. комедій, хорів, пісень та ін. творів.

Лит.: Мистецтво України: Енциклопедія. – К., 1995.

П. Медведик.

БАЛЬЗÁК

Оноре де (20. 05. 1799, м. Тур, Франція – 18. 08. 1850, м. Париж, там само) – французький письменник. Наприкінці вересня 1848, їдучи до Е. Ганської (з дому – Ржевуська) у с. Верхівня

(нині Ружин. р-ну Житомир. обл.), чекаючи вирішення прикордон. формальностей, на 4 дні зупинився у м-ку Вишнівець (нині смт Збараз. р-ну) в палаці князів Вишневецьких, де жила дочка Ганської Анна, заміжня за графом Г. Мнішеком.

Враження про Вишнівець виклав у листах до Е. Ганської в Париж, назвавши, зокрема, палац і парк на березі Горині “польським Версалем” і запропонувавши проекти залізничні та спорудження тут ставків, суконної ф-ки.

Лит.: Черніхівський Г. Бальзак на Тернопіллі // Вільне життя. – 1984. – 23 трав.; *Бубній П., Ковальков Ю.* Остання любов Бальзака // Вільне життя. – 2001. – 26 трав.

Г. Черніхівський.

БАЛЬКО

Богдан-Степан (15. 08. 1918, с. Довге, нині Тербовлян. р-ну – 17. 08. 1981, м. Вінніпег, Канада) – ветеринар, диригент, громадський діяч. Воював в Укр. Нац. Армії. Диригент хору в м. Метц (Франція, 1947–48). 1948 поселився у м. Вінніпег (Канада), де був диригентом хорів. Президент Манітоб. вет. асоц., голова Об'єдн. укр. вет. лікарів Канади, голова Ради укр. культури в Канаді.

Лит.: Др Богдан-Степан Балько // Вісті комбатанта. – 1981. – Ч. 5–6.

Х. Весна.

БАЛЮК

Іван (15. 03. 1894, с. Трибухівці, нині Бучац. р-ну – 27. 08. 1915, с. Завалів, нині Підгаєц. р-ну) – поет, публіцист, громадський діяч. 1914 закін. Бучац. г-зію, де був головою Драгоман. гуртка. Учасник нац. молодіж. руху, чл. повіт. проводу філій “Просвіти”, “Січі”. У липні 1913 надіслав *В. Гнатюкові* власні записи нар. пісень, коломийок, зб. гаївок, зібраних у Трибухівцях і в Джурині (нині Чортків. р-ну). 10 серпня 1914 добровольцем вступив до Легіону УСС: вістун, четар. Пройшов з УСС шлях від Карпат до Дністра і Золотої Липи. Нагородж. 25 квітня 1915 австр. срібною медаллю. Брав участь у виданні стрілец. ж. “Шляхи”. Листувався із СВУ,

разом із *В. Бобинським, Р. Купчинським, В. Кучабським, І. Іванцем і Л. Гецем* випускав стрілецькі рукоп. часописи. Загинув у бою з рос. військами. “Стрілецький Календар-Альманах Пресової Кватири У. С. В. в полі на звичайний рік 1917” (Л., 1917) опублікував шість віршів Б., об'єднаних назвою “Скошений цвіт”, його спогади “Під Галичем”, “Листи з поля” до С. Ю. Масляка, а також біогр. довідку про Б., вмістив спомини його друзів.

Лит.: Мельничук Б. Четар Іван Балюк: воїн і поет // Вільне життя. – 1990. – 9 жовт.; *Його ж.* Не всім журавлям долетіти у вирій... // Вільне життя. – 1990. – 22 груд.; *Його ж.* “Посилаю трохи... пісень, коломийок...” // Західна Україна. – 1996. – № 19.

Б. Мельничук.

БАЛЮХ

Василь Олексійович (14. 06. 1951, с. Дітківці Зборів. р-ну) – фотохудожник, ілюстратор книг, кінотелеоператор. Чл. Спілки фотохудожників

України (1994). 1-е місце на Міжнар. фотоконкурсі (Німеччина, країни СНД, Ізраїль, 2001). Працював у редакціях рай. газет у Бережанах, Зборові та Гусятині (1970–72), майстром-викладачем ПТУ облбупуправління, зав. обл. клубом-лабораторією кіноаматорів Тернопільщини, телеоператором Терноп. телерадіомов. об'єднання, фотокор. ж. “Тернопіль” і г. “Ровесник” (Тернопіль). Нині – фотокор. ж. “Людина і світ”, позаштат. фотокор. г. “Сільські вісті”. Проілюстрував фотографіями “Географічну Енциклопедію України” (1–3 т., 1989–93); путівники у вид-вах Львова, Кисва, Тернополя: “Подорож у казку” *В. Радзівського* (1984), “Кременець” *Г. Черніхівського* (1987), “Тернопіль. Що? Де? Як?” *І. Дуди і Б. Мельничука* (1989), “Церква св. Парасковії у Горошовій” *І. Мороза* (2002) та ін.; фотоальбоми “Тернопіль” (К., 1996), “Україна” (К., 1999), “Храми України” (К., 2000); путівники – “Картинна галерея Тернопільського музею” *І. Герети* (1981), “Хоростківський дендропарк” (1988) *В. Корчемного* та ін.; настінні календарі “Мальовнича Україна”. Автор поштівок про Тернопіль, Зарваницю (2000–03) та ін.; серії календариків (1998–2003).

Кінооператор фільмів про природу Поділля: “Отчий край”, “Заповідними стежками” (збір. у ДАТО).

Х. Весна, П. Медведик.

БАНАДІГА

Наталія Василівна (16. 08. 1964, м. Тернопіль) – вчений у галузі педіатрії. Д-р мед. н. (2000), проф. (2001). Закін. Терноп. мед. ін-т (нині ТДМА). Від 1996 – доц. каф. дит. хвороб, від 2001 – проф. каф. шпитальної та факультет. педіатрії, зав. каф. педіатрії ф-ту післядиплом. освіти ТДМА. 1997–2000 – позаштат. обл. дит. алерголог. Автор понад 160 наук. публікацій, 9 раціоналіз. пропозицій. Має патент на винахід.

Л. Гришук.

БАНАХ

Онуфрій Степанович (24. 06. 1934, с. Галич, нині Підгаєц. р-ну) – вчений-фізико-хімік. Д-р хім. н. (1992), проф. (1994). Чл. НТШ (1992). Закін. Львів. ун-т (1957), де відтоді працював н. с., ст. викладачем. 1971–75 – ст. викл. Львів. політех. ін-ту. Від 1975 – у Львів. мед. ін-ті (нині ун-т): асист., доц., проф. каф. заг. біонеорган. та фізколоїд. хімії. Започаткував наук. напрямок – розроблення та газохроматогр. дослідж. модифікацій синтет. і природ. цеолітів для аналізу забруднень повітря.

І. Даценко, Я.-Р. Федорів (ЕСУ).

БАНАХ

Павло Ілліч (псевд. і крипт. – Розлавецький, Бнх; 06 (18). 04. 1869, с. Винники, нині м. Львів. обл. – р. і м. см. невід.) – педагог, літератор. Від 1894 працював у школах Бучача, Самбора. Опубл. низку статей, переважно на пед. тематику, оповідання в г. “Діло”.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 2003. – Вип. 10.

І. Гаврильцо.

БАНАХ

Степан Мирославович (02. 05. 1942, с. Заставче, нині Підгаєц. р-ну – 04. 12. 1997, м. Луцьк) – живописець, фотохудожник. Працював завучем Луц. дит. худож. школи. Фотографії експонував

на всеукр. (1975–77) та всесоюз. (1975–83) виставках. Персон. виставка – Луцьк (1998).

О. Никорак (ЕСУ).

БАНДІРА

Андрій Михайлович (11. 12. 1882, м. Стрий, нині Львів. обл. – 10. 07. 1941, м. Київ) – священник УГКЦ. Батько *Богдана, Василя, Володимири, Марти-Марії, Оксани, Олександра і Степана Бандерів*. Чл. НТШ (1910). Закін. Стрий. г-зію (1905), богослов. ф-т Львів. ун-ту. Посол УНРади ЗУНР. Перебував на Тернопільщині як військ. капелан 9-го полку *3-ї Бережан. бригади* УГА. Від 28 травня до 8 червня 1919 разом із сім'єю проживав у Бучачі, згодом переїхав до с. Ягільниця (нині Чортків. р-ну). Зазнав репресій від більшовицької влади. Востаннє органи НКВС заарешт. Б. вночі з 22 на 23 травня 1941 в с. Тростянець (нині Долин. р-ну Івано-Фр. обл.); 8 липня засудж. до страти.

Лит.: Дем'ян Г. Матеріали до Енциклопедії “ОУН і УПА” // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 9.

Б. Мельничук.

БАНДІРА

Богдан Андрійович (псевдо “Митар”; 04. 04. 1919, с. Старий Угринів, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – р. і м. см. невід.) – учасник національно-визвольної боротьби. Чл. ОУН. Син *А. Бандери*, брат *С. Бандери*. У травні – вересні 1919 перебував на Тернопільщині. 1943 переїхав із Рогатина до Херсона; Дрогобиц. обл. упр. НКДБ вважало, що для кер-ва Херсон. обл. проводом ОУН. Є свідчення, що перебував там до кінця 1945. Сліди загубилися. За однією версією, загинув, за ін. – до 1963 проживав за кордоном.

Лит.: Дем'ян Г. Матеріали до Енциклопедії “ОУН і УПА” // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10.

Б. Мельничук.

БАНДІРА

Василь Андрійович (12. 02. 1915, с. Старий Угринів, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 21. 07. 1942, м. Освенцім, Польща) – учасник національно-визвольної боротьби, діяч ОУН. Син *А. Бандери*, брат *С. Бандери*. У травні-вересні 1919 перебував на Тернопільщині. Після 30 червня 1941 – референт СБ обл. проводу ОУН у Станіславі (нині Івано-Франківськ). Ув'язнен. гестапо вночі з 14 на 15 вересня того ж року. Від 20 липня 1942 – в концтаборі Освенцім, де його замучили.

Лит.: Дем'ян Г. Матеріали до Енциклопедії “ОУН і УПА” // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10.

Б. Мельничук.

БАНДЄРА

Марта-Марія Андріївна (22. 06. 1907, с. Старий Угринів, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 13. 11. 1982, смт Сухобузимське одноймен. р-ну Краснояр. краю, нині РФ) – педагог, громадсько-політична діячка. Дочка *А. Бандери*, сестра *С. Бандери*. У травні–вересні 1919 перебувала на Тернопільщині. Кер. Долин. рай. проводу жін. мережі ОУН. 22 травня 1941 разом із батьком і сестрою Оксаною Б. заарешт. органи НКДБ у с. Тростянець Долин. р-ну (нині – Івано-Фр. обл.). Із заслання в Краснояр. краї звільнена 4 березня 1960, але дозволу на повернення в Україну не отримала. Перепохов. у соборі св. Юра у Львові, потім – у родин. селі.

Лит.: Дем'ян Г. Матеріали до Енциклопедії “ОУН і УПА” // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10.

Б. Мельничук.

БАНДЄРА

Оксана Андріївна (22. 12. 1917, с. Старий Угринів, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл.) – педагог, громадсько-культурна діячка. Дочка *А. Бандери*, сестра *С. Бандери*. У травні–вересні 1919 перебувала на Тернопільщині. Після смерті матері 22 квітня 1921 виховувалась у тітки Людмили – дружини о. Чорторійського в с. Кобиловолоки (нині Тереховля. р-ну). 1933 поверн. в с. Ст. Угринів. Підтримувала нац.-визв. діяльність чл. ОУН. 22 травня 1941 разом із батьком і сестрою Мартою-Марією заарешт. НКДБ. Звільнена зі спецпоселення у Краснояр. краї 23 лютого 1960, але виїзд в Україну тривалий час не дозволяли. На рідну землю повернулася 5 серпня 1989. Від 1995 – почес. громадянка м. Стрий Львів. обл., мешкає там само.

Лит.: Дем'ян Г. Матеріали до Енциклопедії “ОУН і УПА” // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10.

Б. Мельничук.

БАНДЄРА

Олександр Андрійович (25. 03. 1911, с. Старий Угринів, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – кін. липня 1942, м. Освенцім, Польща) – політик, діяч ОУН від 1933. Син *А. Бандери*, брат *С. Бандери*. У травні–вересні 1919 перебував на Тернопільщині. За рішенням ОУН 1933 виїхав до Італії, де навчавсь у Рим. вищій школі екон.-політ. наук, захистив доктор. дис. Працював у Рим. станиці ОУН. Після проголош. *Акту відновлення Української держави* приїхав на Львівщину, де його заарешт. гестапо. Від 22 липня 1942 ув'язнений у концтаборі Освенцім; там його закатували.

Лит.: Дем'ян Г. Матеріали до Енциклопедії “ОУН і УПА” // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10.

Б. Мельничук.

БАНДЄРА

Степан Андрійович (псевдо і крипт. – “Бийлихо”, “А. Власт”, “С. А.”, “САС”, “С. А. С.”, “С. А. Сірий”, “С. Б.”, “Сірий”, “Степан Попель”, “В. Тесляр”, “Ярич” та ін.; 01. 01. 1909, с. Старий Угринів, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 15. 10. 1959, м. Мюнхен, Німеччина) – державний, політичний і військовий діяч, лідер національно-визвольного руху України

1930–50, його теоретик, головний натхненник і організатор підготовки збройної боротьби УПА, провідник революційної ОУН. Син *А. Бандери*. Від 28 травня до 8 червня 1919 родина Бандерів (батько, мати й діти – дочки *Марта-Марія*, *Володимира* й *Оксана*, сини – *Степан*, *Олександр*, *Василь* і *Богдан*) у зв'язку з подіями польсь.-укр. війни перебувала в м. Бучач у родині Гафтковичів, згодом переїхала до с. Ягільниця (нині Чортків. р-ну), де до вересня того ж року проживала у місц. пароха о. В. Антоновича – чоловіка К. Глодзинської, сестри матері С. Бандери Мирослави. Згодом мати з дітьми повернулася до Ст. Угринова. У селах Козівка Терноп. і Вербів Бережан. р-нів встановлено пам'ятники С. Бандері, його іменем названо центр. проспект м. Тернополя.

Лит.: Шподарунок І. Шлях родини Бандерів проліг через Бучач // Русалка Дністрова. – 1998. – Ч. 14.

Б. Мельничук.

БАНДЄРА-ДАВИДЮК

Володимира Андріївна (10. 03. 1913, с. Старий Угринів, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 11. 08. 2001, м. Стрий Львів. обл.) – громадсько-культурна діячка, учасниця національно-визвольного руху. Дочка *А. Бандери*, сестра *С. Бандери*. У травні–вересні 1919 перебувала на Тернопільщині. 23 березня 1946 заарешт. у Бориславі разом із чоловіком, священником Ф. Давидюком, який очолював Калус. повіт. провід ОУН. Засудж. 7 вересня 1946 на 10 р. ВТТ і 5 р. позбавлення прав кожному з конфіскацією майна. Повернулася в Україну 1956.

Лит.: Дем'ян Г. Матеріали до Енциклопедії “ОУН і УПА” // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 10.

Б. Мельничук.

БАНДЕРІВЦІ

– неофіційна назва членів революційної ОУН та їхніх однодумців і прихильників. Походить від прізвища лідера цієї орг-ції *С. Бандери*. Назву Б. вживають щодо послідов. і рішучих борців за держ. незалежність і соборність усіх укр. земель. Під час визв. 6-би ОУН і УПА 1940–50-і цим терміном називали себе її учасники. У такому ж значенні його вжито в повстан. піснях нар. та літ. походження, напр.: “Ми – хлопці-бандерівці зі зброєю в руках бороним рідну землю, живемо у лісах...” Спроби комуністів надати назві Б. негатив. змісту в середовищі нац. свідомого українства успіху не мали. Рішучі прихильники незалежності народів Кавказу й Серед. Азії називали себе азербайджан. бандерівцями, туркестан. бандерівцями і т. д.

Кліше-дереворит роботи Ніла Хасевича для друку пропагандистських листівок.

Г. Дем'ян.

БАНДРІВСЬКИЙ

Ернест Тітус (Bandrowski Ernest Titus; 03. 01. 1853, м. Рава-Руська, нині Львів. обл. – 28. 11. 1920, м. Краків, Польща) – польський вчений-хімік, громадський діяч. Д-р філософії (Львів, 1877), д-р хімії (Краків, 1880). Чл. Польс. АМ у Кракові (1894). Навчався в г-зії оо. Василіян у Бучачі. Від 1882 – проф. хімії в Тех.-пром. академії в Кракові, згодом декан ф-ту Ягеллон. ун-ту (1882–1920). Від 1908 – депутат Галиц. сейму, 1915–18 – віце-президент Кракова. Автор “Загальної хімії” у 2-х т. (1891, 1893), “Проекту термінології органічної хімії” (1907).

П. Гуцал, С. Ткачов.

БАНДУРА, КОБЗА

– національні музичні інструменти українців. У музикознав. літ-рі часто синонімічно вживають ці дві назви. Сучасна Б. у генезі мала прототип укр. струнної бандури-кобзи у кількох різновидах. Існування К. як нар. щипк. інструменту в Україні простежується за документами 13 ст.

Уявлення про первісну К. дають стародавні картини про козака Мамаю (інструмент лютнеподіб. форми). Кобза-бандура від 16 ст. стала популярним нар. інструментом. У 20 ст. Б. докорінно видозмінили майстри *Г. Хоткевич*, *В. Тузиченко*, *І. Скляр*, *В. Герасименко*. Стародавню Б. зберіг *Г. Ткаченко* (Харківщина), автентичну кобзу реконструював *В. Кушпет* (Київ). 1970-і відбулася спроба виготовлення “нової” кобзи. В майстерні *В. Зуляка* Мельнице-Поділ. комбінату Борщів. р-ну виготовляли 6-струн. інструмент домброво-гітар. взірця, який було введено в оркестри укр. нар. інструментів. На Тернопільщині є поодинокі майстри, котрі виготовляють кобзар. інструменти, зокрема, *С. Пташкін* – Б. харків. взірця. На К. взірця *О. Вересая* музикує *Ю. Барішовець*. Отже, сьогодні Б. і К. – це два різних інструменти, що відрізняються будовою, кількістю струн, способом гри.

Бандура.

Кобза.

М. Євгенєва.

БАНДУРИСТИ, КОБЗАРИ

– українські народні співці, котрі супроводжують свій спів грою на *бандурі*. На Тернопільщині кобзар. мистецтво розвинулось у 20 ст.: Струсів. засл. капела бандуристів “*Кобзар*”, бандуристи *З. Бережан* (Бережанщина), *М. Чорний-Досінчук* (Кременеччина), *Ю. Олійник* (м. Тернопіль). Нині до Нац. спілки кобзарів України входять *Ю. Барішовець*, *О. Бистрицька*, *Н. Ткачук* (м. Шумськ), *Я. Кубіт* (м. Теребовля), *Л. Агаманчук*, *І. Виспінський*, *М. Євгенєва*, *О. Козій*, *І. Турко* (м. Тернопіль), *М. Носатий* (с. Струсів). 1960-і популяризували кобзар. мист-во жінки-бандуристки *Г. Білогуб-Вернигір* на Теребовлянщині та *А. Голуб* у Терноп. муз. уч-щі, в класі якої навчався *М. Литвин*. Нині діють аматор. ансамблі “*Барви*” та “*Диво-струни*”, дит. ансамбль бандуристів *Заліщиц. муз. школи*. Відроджують кобзар. традиції *Д. Губ'як*, *Т. Кузьмич*, *П. Хом'як*, *О. Ціж* та ін. Гри на бандурі навчають у майже всіх дит. муз. школах, у Чортків. пед. уч-щі, Теребовлян. вищому уч-щі культури, Терноп. муз. уч-щі, Кременец.

гуманітарно-пед. ін-ті та на муз.-пед. ф-ті ТДПУ. Учні-бандуристи беруть участь в обл. огляді-конкурсі “Творчість юних” у Тернополі, регіон., всеукр. та міжнар. фестивалях і конкурсах. Зокрема, в травні 2000 вони виступали на міжнар. конкурс-фестивалі “Срібні струни” у ТДПУ. 1989 започатк. Кобзарське свято, в якому беруть участь колективи України, 1991 – капела бандуристів ім. Т. Шевченка із Детройта (США). На обл. телебаченні записані програми духовної музики “Втішайтеся, люди!” (1995), “Голос коляди”, “У звуках кобзи хай історія озветься” (обидві – 2000). Тоді ж на базі ЗОШ № 6, 8, 16, 18, 23 Тернополя створ. “Малу кобзарську школу”. Вихованка Терноп. муз. уч-ща Л. Ковальчук – переможець 1-го Міжнар. конкурсу бандуристів ім. Г. Хоткевича (Київ, 1993). Дипломанти 1-го Всеукр. конкурсу студентів-бандуристів ВНЗ України (1992) – О. Станкевич і О. Музичук, його лауреат – тріо Л. Квасниця-Агаманчук, О. Музичук та М. Ціж. Володар Гран-прі міжнар. пісен. фестивалів у Кельце (Польща, 1999) і Тернополі (2000), переможець Всеукр. фестивалю кобзар. мист-ва ім. К. Місевича у Дубно (2000) – тріо бандуристок У. Пюрко, І. Гальчак та О. Гатала. Дипломом міжнар. фестивалю “Срібні струни” у Тернополі (2000) відзнач. У. Пюрко, О. Лісовець, ансамбль бандуристів ТДПУ (кер. М. Євгенєва та О. Дубас). Дипломами 1-го Всеукр. конкурсу кобзар. мист-ва “Під срібний дзвін бандур” (Миколаїв, 2003) нагородж. тріо бандуристок Н. Кулик, О. Світова та І. Гальчак, солістка І. Гальчак, тріо бандуристок Богуслава, Христина та Марія Простаки. Останнє тріо відзнач. також дипломом лауреата фестивалю дит. духовної пісні “О Маги Божо, о Райський Цвіте!” (Тернопіль, 2003) і почес. грамотою на святі укр. культури “Над Ославою” в Мокрому (Польща, 2003). У творч. звіті майстрів мист-в Терноп. області в Києві в червні 2003 брали участь Струсів. засл. капела бандуристів “Кобзар”, нар. аматор. капела бандуристок з Кременця (кер. О. Бистрицька), ансамблі “Барви” та “Диво-струни”, дит. ансамбль бандуристів Заліщиц. муз. школи (кер. Н. Кафлюк та Г. Федорчук), тріо бандуристок сестер Простаків.

М. Євгенєва.

БАНДУРКА

Іван Петрович (16. 01. 1954, с. Яблунів Гусятин. р-ну) – педагог, публіцист, літератор, громадський діяч. Чл. НСЖУ (1995). Чл. Всесвіт. громад. орг-ції Укр. козацтва (1997), чл. ред. г. “Українське козацтво” (1998). Козац. Хрест. і нагорода укр. козаків Франції “Відзнака Наливайка”. За-

кін. філол. ф-т Івано-Фр. пед. ін-ту (1975). Очоловав Яблунів. сільраду (1980–94). Ініціював

відкриття в селі музею І. Франка (1976), першого в Україні пам'ятника солдат. вдовам (1984), пам'ятника і мемор. дошки І. Франку (1991), пам'ятника Т. Шевченку (1992). Ред. і упоряд. мемуарів М. Палія “Полон гіркіший від полину” (2003). Автор

вид. у Тернополі книг “Через терня до волі” (2000), “Праця на вітгар нації, або Доля Михайла Палія” (2001), “Зернятка життя” (2001), “Чотири вежі Богдана Мельничука” (2002), “Барвінковий словосвіт Євгена Зозуляка” (2003), “Тернопільщина туристична” (2003, співавт.).

І. Дем'янова.

БАПТИЗМ

(від грец. – занурювати, хрестити у воді) – течія пізнього протестантизму. Виникла в Англії 1609–11. Провідне становище у новому реліг. напрямку зайняли часткові (партикулярні) баптисти. Це вплинуло на основоположні засади віровчення та орг-цію церкви. Церк. общинами керують вибрані пресвітери та церк. рада. 1944–45 у колиш. Рад. Союзі утворилась єдина орг-ція Єванг. християн-баптистів (ЄХБ). В Україні діють Всеукр. союз об'єднань ЄХБ (ВСО ЄХБ), громади Ради церков ЄХБ, незалежні громади ЄХБ та громади єванг. християн. На Тернопільщині перші громади Б. організували жителі сіл Свинюхи (нині Очеретне Кременец. р-ну) і Озерянка (нині належ. до с. Заруддя Зборів. р-ну). Тепер в області діють 16 громад ЄХБ.

А. Гудима.

БАРАБАШ

Софія (з дому – Ковальська; 1897, с. Кобиловолоки, нині Теребовлян. р-ну – р. і м. см. невід.) – вчителька, громадська діячка. Від 1941 – в Німеччині. Після переїзду до Канади (м. Монреаль) прилучилася до роботи в Лізі укр. катол. жінок (ЛУКЖ). Почес. чл. ЛУКЖ (1971). Працювала в “Рідній школі”, співпрац. з ред. часопису “Сторінка ЛУКЖ”, де друкувала свої статті.

Х. Весна.

БАРАБОЛЯК

Микола (27. 10. 1908, м. Монастирська) – вчений-юрист. Закін. правн. ф-т Львів. ун-ту (1930), студіював право в ун-ті у Кракові (1931) та УВУ в Празі (1944). Переїхав у США. Доц. УВУ в Мюнхені; автор праць з цивіл. процес. права. Чл. кількох акад. установ США, Амер. асоц. політ. наук. Від 1964 – кор. “The New Star” (“Нова зірка”), дописував до укр. період. видань. Вписаний у АМWS (“Чоловіки та жінки американської науки”), ОЕА (“Видагні науковці Америки”).

Лит.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Б. Мельничук.

БАРАЉЬ

Арнольд Густавович (псевд. – Савка, Владислав; 31. 05. 1890, м. Львів – 07. 10. 1957, м. Москва, нині РФ) – громадсько-політичний діяч. У липні – вересні 1920 – заст. голови *Галревкому* в Тернополі, чл. Політбюро й Організац. ком-ту КП Сх. Галичини.

Лит.: Борці за возз’єднання: Біографічний довідник. – Л., 1989.

І. Ганцова.

БАРАЃН

Анна Михайлівна (10.08. 1912, с. Палашівка, нині Чортків. р-ну) – вишивальниця. Працювала у родин. селі. Від 1974 – у Тернополі. Вишиває хрестиком, стебнівкою, гладдю та низинкою рушники, доріжки, серветки, подушки, накидки, краватки, жін. сукні та блузки, чол. сорочки, дит. одяг. Учасниця виставок у Тернополі (від 1978), Києві (1980–82, 1984, 1987), Москві (1982, 1987) і Пензі (1979). Індивід. виставка – Тернопіль (1983).

А. Гриб, І. Дуда.

БАРАЃН

Василь Павлович (01. 09. 1937, с. Біще, нині Бережан. р-ну) – господарник. Засл. лісівник України (2001). Орден “Знак пошани”. Навчався в Кременец. лісотех. технікумі (1961–65), закін. Львів. лісотех. ін-т (1973). Від 1962 працює в Урман. лісництві Бережан. р-ну: контролер, технік-лісовод, пом. лісничого, лісничий (від 1970).

Н. Волинєць.

БАРАЃН

Володимир Данилович (09. 08. 1927, с. Дем’янів, нині Галиц. р-ну Івано-Фр. обл.) – історик, археолог. Д-р істор. н., проф. Чл.-кор. НАНУ. Від 1969 – зав. відділ. слов’ян. археології, заст. дир. Ін-ту археології в Києві. Автор бл. 300 наук. праць; серед монографій – “Ранні слов’яни між Дністром і Прип’яттю” (1972), “Черняхівська культура” (1981). Дослідж. ранньослов’ян. поселення в селах Зелений Гай Заліщиц. та Івачів Горішній Терноп. районів.

Б. Строчєнь, Л. Строчєнь.

БАРАЃН

Григорій Якович (псевд. – Радошівський; 01. 12. 1930, с. Радошівка, нині Шумс. р-ну) – поет, журналіст, громадський діяч. Чл. НСПУ (1995). *Премія ім. Братів Ленкиних* (2002). 1948, будучи учнем Кременец. школи, репресований; ув’язнення відбував у Сибіру (1949–56). Закін. ф-т журналістики Львів. ун-ту (1964). Працював

зав. клубом у с. Тилівка Шумс. р-ну, в рай. газетах у с. Великі Дедеркали на Шумщині, містах Борщеві та Зборові. 1991–92 – ред. г. “Дзвін” у Тернополі. Від 1992 – дир. музею “Зборівська битва”. Автор зб. поезій “Квіти на постаментах” (Л., 1965), “Біль перебитого крила” (1993), “Мальви прийдуть на поклін” (1995), “Підпалені присмерки” (1999), “В гучнім оркестрі завірюх” (2001), спогадів “І після смерті не дамо” (2002; усі – Т.), краєзн. кн. “Над Стрипоєю” (1981), “Заліщики” (1988; обидві – Л.), числ. публікацій у зб. та періодиці, зокрема в ж. “Тернопіль” нарисів “Смакуючи нові доноси”, “Під катовим портретом”, “На чужому полі” та ін.

Б. Мельничук.

БАРАЃН

Євген Михайлович (23. 05. 1961, с. Джурич Чортків. р-ну) – літературознавець. Канд. філол. н. (1994), доц. Чл. НСПУ (1997). Премія ім. О. Білецького (1999). Закін. Львів. ун-т (1984). Від 1994 викладає на каф. укр. літ-ри Прикарпат. пед. ун-ту (м. Івано-Франківськ). Чл. ред. ради ж. “Сова”. Неодноразово перебував у Тернополі на

творчих зустрічах. Автор зб. есеїв, статей і текстів “Замах на міражі” (1997), “Зоїлові трени...” (1998), “Українська історична проза другої половини ХІХ – початку ХХ ст. і Орест Левицький” (1999; усі – Л.), “Звичайний читач: Літературно-критичні тексти” (Т., 2000) та ін. публікацій про сучас. літ. процес в Україні.

І. Дем'янова, П. Ляшкевич (ЕСУ).

БАРАН

Михайло Лукич (20. 10. (за ін. даними 10. 11.) 1884, м-ко Скала, нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну – 03. 11. 1937, урочище Сандормох біля м. Медвежьегорськ, нині Респ. Карелія, РФ) – військовий, громадсько-політичний та освітній діяч. Закін. Чернів. ун-т. Чл. УСДП (від 1903). У серпні 1914 вступив у Легіон УСС; наприкінці грудня того ж року потрапив у рос. полон. Один із засн. КП Сх. Галичини 1919. У лютому 1920 признач. ком-ром 1-ї бригади ЧУГА. В липні–вересні 1920 – заст. голови *Галревкому* у Тернополі, брав участь у розробці його законодав. актів. Після закін. війни – комісар Київ. школи черв. старшин, зав. Київ. губ. народосвітою (1922–23), дир. Уман. технікуму (1923–24), ректор Київ. ін-ту нар. госп-ва (1925–27), проректор Комуніст. ун-ту в Харкові (1927–28), проф. Київ. ІНО, працівник ЦК КП(б)У, дир. Київ. філіалу Ін-ту літ-ри АН України (1928–33). Після виступу з гострим осудом політики КП заарешт. 29 липня 1933 і 14 лютого 1934 засудж. на 5 років таборів. Ув'язнення відбував на Соловках. 9 жовтня 1937 Б. засудили до страти. Реабілітований 1958. На честь Б. в смт Скала-Подільська встановлено мемор. дошку (1987).

Лит.: Підгайний С. Українська інтелігенція на Соловках. – Т., 1999.

Є. Гасай.

БАРАН

Михайло Миколайович (03. 03. 1928, с. Хмеліська, нині Підволочис. р-ну) – кобзар, композитор, поет, художник, фольклорист, громадсько-культурний діяч. Засл. прац. культури України (1988). Лауреат 1-го респ. конкурсу кобзар.

мист-ва (Канів, 1989). 1-а премія на Міжнар. фестивалі нар. мист-ва (Німеччина, 1993). Від 1930

М. Баран із синами Орестом (зліва) і Тарасом.

жив у селах Галушинці та Жеребки (нині Підволочис. р-ну). Навчався в г-зії в Тернополі (1942–44). Від 1944 – у Львові. Закін. Львів. культ.-освіт. уч-ще (1969), муз.-пед. ф-т Дрогобиц. пед. ін-ту (1979). Працював художником, вчителем музики, 1971–88 – заст. голови правління Львів. обл. відділення Муз. т-ва України. Орг-тор і худож. кер. ансамблів і капел бандуристів “Вишиванка”, “Діброва”, “Зелен-клен”, “Зірниця”, “Срібні струни”, “Троянда”, “Червона калина”. Виступає як співак-бандурист солістом та разом із синами Орестом і Тарасом у тріо “Жайвори”. В репертуарі – понад 200 нар. дум і пісень, творів укр. композиторів і власних. Учасник всеукр. та міжнар. фестивалів. Гастролював у багатьох країнах. Створив низку картин, малюнків і портретів. Опубл. статті про діячів мист-ва та історії. Збирає і пропагує кобзар. спадщину. Брав участь у створенні на Львівщині музеїв Ф. Колесси, С. Крушельницької, М. Менцинського, О. Мишути та ін. Автор зб. “Щедринь” (1998).

Лит.: Фролова Т. Дума про час. [Написано з розповідей М. Барана]. – Л., 2003.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

БАРАН

Олег Тарасович (15. 03. 1971, м. Червоноград Львів. обл.) – композитор, аранжувальник. Закін. Терноп. пед. ін-т (1992, нині ТДПУ). Працював у муз. студіях у Львові та Києві. Учасник фестивалів “Марія” (1992–93), “Червона рута”, “Мелодія” (1994–2002), “Тарас Бульба”, “Зелена Гора” (Польща, 2000). Співпрацює з І. Братушиком і О. Хомою, П. Дворським, О. Пекуном, Т. Повалій та ін. співаками.

Л. Горенко-Баранівська (ЕСУ).

БАРА́Н

Остап (05. 02. 1908, с. Рай, нині Бережан. р-ну – 1990, США) – лікар, громадський діяч. Д-р медицини. Чл. УЛГ Америки, Нью-Йорк. мед. т-ва. Почес. чл. Академії родин. лікарів США. Закін. г-зію у Бережанах (1927). Навчався у Ягеллон. ун-ті в Кракові. Працював лікарем у с. Золотники, нині Теробовлян. р-ну, згодом – у Теробовлі; під час нім. окупації – у Бережанах. 1944 емігрував на Захід. 1945–49 – лікар у таборі для переміщ. осіб у Мюнхені (Німеччина). 1949 переїхав до США (м. Нью-Йорк). Працював лікарем. 1951 розробив методи епідуральної анестезії, сконструював для цього спец. голку. 1953–84 отримав 4 мед. патенти. Від 1986 перебував на пенсії. Автор низки мед. наук. праць.

Лит.: Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.-Чикаго, 1994. – Кн. 1.

Б. Волинський, Н. Совінська.

БАРА́Н

Степан Іванович (25. 01. 1879, с. Крукеничі, нині Мостис. р-ну Львів. обл. – 04. 06. 1953, м. Мюнхен, Німеччина) – адвокат, публіцист, громадсько-політичний діяч. Д-р права (1909). Дійс. чл. НТШ (1930). Закін. Львів. ун-т (1906), навчався у Віден. і Берлін. ун-тах. Адвокат у Бережанах, згодом – у Тернополі. Чл. НДП (від 1899), УНДО (від 1925), входив до їх кер. органів. У жовтні–листопаді 1918 – чл. УНРади у Львові; від 9 листопада – держ. секр. земельних справ уряду ЗУНР. Жовтень 1919 – липень 1920 – заст. голови Всеукр. нац. ради; співавт. проекту Конституції УНР. 1922–39 – у Тернополі. Очолював філію “Просвіти” (1922–24), видавав г. “Подільський голос” (1928–30). 1928–39 – депутат сейму Польщі. Під час 2-ї світ. війни перебував у Холмі (нині м. Хелм, Польща), від 1944 – в Німеччині. 1951–53 – голова уряду УНР в екзилі. Автор праць “Історія української адвокатури” (1934), “Земельні справи в Галичині” (1947) та ін., низки публіцист. брошур і статей.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 1996. – Вип. 3; Довідник з історії України. – К., 2002.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

БАРАНЕ́ЦЬ ЗВИЧА́ЙНИЙ

(*Huperzia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et C. Mert; нар. назви – п’ядич, куряча лапка) – багаторічна спорова рослина. Занесена до “Червоної книги України” (1996). Належ. до родини Баранцеві (Huperziaceae). Росте в тінистих лісах, на скелях. Рослина декор., фарбувал. та лікар. (протиалкогол. залежності). Потребує додатк. заходів охорони. Трапляється в Борщів., Кременец., Монастирис., Шумс. р-нах.

Н. Мшанецька.

БАРАНЕ́ЦЬ

Ярослав Дмитрович (12. 08. 1941, с. Присівці Зборів. р-ну) – фінансист, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради (від 2002), чл. її президії, голова постійної комісії з питань бюджету. Закін. екон. ф-т Львів. ун-ту (1968). 1962–70 працював у Почаїв. та Зборів. відділ. Держбанку. 1970–81 – зав. Зборів. рай. фінанс. відділом, 1981–87 – заст. зав. фінанс. відділом виконкому Терноп. обл. ради нар. депутатів. 1987–89 – нач. Терноп. обл. упр. Агропромбанку. Від квітня 1989 – нач. гол. фінанс. упр. Терноп. ОДА.

М. Ониськів, Б. Пиндус.

БАРА́НИК

Василь Матвійович (1880, с. Кобиловолоки, нині Теробовлян. р-ну – червень, 1941, м. Тернопіль) – правник, громадсько-політичний діяч. Закін. Краків. ун-т (1905). Працював в адвокат. канцелярії *В. Охримовича* в Заліщиках. Під час 1-ї світ. війни – в австр. армії. У період ЗУНР – референт у держ. секретаріаті війск. справ, уповноваж. уряду в Чортків. повіті, повіт. комісар у Борщеві, чл. УНРади ЗУНР від Заліщиц. повіту. Від 1924 – адвокат у Заліщиках. Чл. ЦК УНДО. 1928–30 – депутат польсь. сейму. 19 вересня 1940 органи НКВС заарешт. Б. й ув’язнили у Чортків. тюрмі,

згодом перевели у Тернопіль. Розстріляний без суду перед відступом рад. військ.

Літ.: Куликівський А. Вони прославили рідну землю. – Л. – Тербовля, 1999.

Г. Кушнерик, Б. Пиндус.

БАРА́НИК

Михайло (25. 02. 1888, с. Кобиловолоки, нині Тербовлян. р-ну – 04. 09. 1961, м. Львів) – педагог, громадсько-освітній діяч. Навчався в г-зіях Львова та Тернополя, закін. Львів. ун-т. Викладав у г-зії в Кракові (Польща). Від 1918 – сотник УГА. Дир., проф. г-зій у Городенці (1924–27) та Коломиї (1927–31) на Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.). Від 1931 – дир., проф. г-зії в Дрогобичі на Львівщині. Під час нім. окупації видавав у Львові тижневик “Вільне слово”. 1944 органи НКДБ заарешт. Б. і ув’язнили у ВТТ. До Львова повернувся 1954.

Літ.: Енциклопедія Коломийщини. – Коломия, 1998. – Зшиток 2.

Б. Мельничук.

БАРА́НІВКА

– село в Бережанському районі. Підпорядк. Куропатн. сільраді. Розташ. на правому березі р. Ценівка. Насел. 250 осіб (2001). Під час 1-ї світ. війни поблизу села пролягала лінія фронту, багато будівель було зруйновано. Жителі Б. воювали в УСС та УГА. Діяли читальня “Просвіти” (від 1934), хор, 4-класна школа, осередок ОУН. 1930-і на Великдень на знак протесту проти пацифікації вивішували на дзвіниці синьо-жовтий прапор. Є церква Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії (1906; мур.; відновл. у кін. 1980-х). Встановлено пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипана символ. могила УСС. Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

В. Уніят.

БАРА́НОВ

Віктор Федорович (14. 10. 1950, с. Кривуші, нині Кременчуц. р-ну Полтав. обл.) – поет, прозаїк. Чл. НСПУ (1983). Брав участь у зустрічах із читачами (1985, Тернопіль, Бережани; 1987, Тернопіль, Бережани, Підволочиськ), святах літ-ри “Золота осінь” (1985, Тернопіль, Тербовля, Чортків. р-н), “Тернопільська весна” (1989, Тернопіль, Бучач, Збараж), “Медобори” (1996, Збараж, Ланівці), “Хліб України” (1997, Тернопіль), відзначенні 70-річчя від дня народження *Р. Андрияшика* (2003, Тернопіль, Борщів).

В. Барна.

БАРАНОВСЬКИЙ

Євген (11. 02. 1914, м. Бучач – 04. 02. 1985, м. Кіяма, Австралія) – ветеринарний лікар, громадський діяч. Д-р ветеринарії (1946). У родин. місті закін. г-зію (1934), ветеринарію студіював у Варшаві, Відні,

Львові, Лейпцігу, Ганновері. До Австралії приїхав 1950. Один із організаторів УЛТ Австралії, чл. його управи. Працював у Пласті. Належав до Ліберал. партії Австралії. Чл. Австрал. вет. асоц., клубу “Rotary”. Автор статей у періодиці.

Г. Яворський.

БАРАНОВСЬКИЙ

Роман (1905, Бучаччина) – ветеринарний лікар, громадський діяч. Д-р ветеринарії. Чл. НТШ, УВАН у США. 1924 закін. г-зію в Бучачі, 1931 – Акад. вет. медицини у Львові. 1949 емігрував до США, працював в установах різних штатів. Голова Об’єдн. укр. вет. лікарів в Америці (1950, 1961–63), ред. вет. ж. “Інформативний листок” (1950–63). Президент Гол. ради асоц. українців в Америці. 1967–71 – президент УНРади УНР в екзилі, заст. міністра зовн. справ уряду УНР в екзилі (до 1969).

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-Мемуарний Збірник. – Нью-Йорк–Лондон–Париж–Сідней–Торонто, 1972.

І. Дуда.

БАРБОЛ К

Парфеній Олексійович (01. 03. 1937, с. Великі Загайці, нині Шумс. р-ну) – живописець-аматор. Від 1960 живе і працює в Тернополі. Живопису навчився самотужки. Від 1983 – учасник виставок у Тернополі, Києві, Москві та ін. містах. Індивід. виставки – Тернопіль (1985, 1987, 1993). Лауреат фестивалів нар. творчості (1985, 1987). Окремі твори зберіг. у муз. збірках Тернополя.

Літ.: Барболук П. Каталог. – Т., 1989; *Дачок І.* Президент дякував художнику // Тернопіль вечірній. – 1993. – 3 квіт.

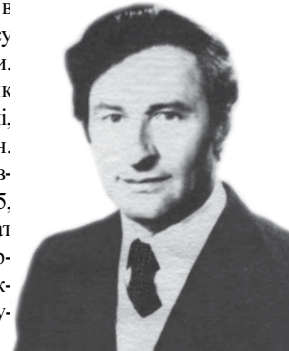
І. Дуда.

БАРБО́Т де МАРНІ

Микола (12. 02. 1829, Пермська губернія, Росія – 16. 04. 1877, м. Санкт-Петербург, там само) – російський геолог, природознавець. Проф. Петербур. гірнич. ін-ту. Один із організаторів і чл. Геол. комітету, ініціатор першого страгигр. розчленування палеогену і неогену рівнин. ч. України. 1860–80-і проводив геол. обстеження Волині, Поділля та Галичини, в т. ч. Тернопільщини.

Літ.: *Баженов Л.* Поділля в працях дослідників і краєзнавців. – Кам’янець-Подільський, 1993.

Б. Волинський.

“БАРВИ”

– народний аматорський ансамбль бандуристів Тернопільського обласного методичного центру

народної творчості. Створений 2000 з ініціативи та під кер. *М. Свєгньєвої*. В репертуарі – духовні та великодні пісні, коляди, інструм. твори; концерт. програми “Голос коляди”, “У вінок Кобзареві”, “Дзвени, бандуро”. Ансамбль і його менші форми (соло, дует, тріо) – постій. учасники культ.-мист. заходів у Тернополі. Виступав у Польщі на фольк. фестивалі-ярмарку (м. Бжозов, травень 2003) і міжнар. фестивалі укр. культури “Свято над Ославою” (с. Мокре, серпень 2003). Учасник 1-го Всеукр. фестивалю кобзар. мист-ва та 1-го фестивалю слов’ян. народів (Миколаївщина, травень 2003). “Б.” – дипломант 3-го Всеукр. фестивалю козац. пісні “*Байда*” (Тернопіль, серпень 2003).

І. Дем’янова.

БАРВІНСЬКА

Свєгенія Максимівна (20. 12. 1854, м. Львів – 20. 12. 1913, там само) – піаністка, хоровий диригент, громадська діячка. Дружина *Олександра*, мати *Богдана* та *Василя Барвінських*. Закін. учит. ін-т у Львові (1874). Організатор і кер. чол. та жін. хорів у Тернополі (1882–86). 1891–95 – диригент львів. хору “Боян”. Пропагувала творчість укр. композиторів.

Л. Мазєпа (ЕСУ).

БАРВІНСЬКИЙ

Богдан Олександрович (псевд. і крипт. – Т. Вінковський, Б. Б.; 15. 07. 1880, м. Тернопіль – 08. 02. 1958, м. Львів) – історик, архівіст, археограф, бібліотекознавець, педагог. Син *Олександра* та *Свєгенії*, брат *Василя Барвінських*. Д-р філософії (1907). Дійс. чл. НТШ (1914). Навчання почав у Терноп., закін. – у Львів. акад. г-зії (1898). Вступив 1898 на філос. ф-т Львів. ун-ту, історію студіював у *М. Грушевського*. Продовжив навчання у Віден. та Берлін. ун-тах. Працював у Львові в Край. архіві гродських і

земських актів, від 1908 – в б-ці ун-ту. До 1918 – секр. істор.-філос. секції НТШ. 1921–25 – проф. Укр. таєм. ун-ту у Львові. Викладав у г-зії сестер Василянок та ун-ті. 1939–41 – дир. б-ки Львів. ун-ту; 1942–44 – бібліотекар у “Народному домі”; 1944–47 – ст. н. с., зав. відділу рукописів Львів. філії б-ки АН УРСР. Досліджував історію шляхти, освіти та церкви в Україні. Зібрав матеріали до генеалогії роду Барвінських. Автор наук. праць, статей і рецензій. З ініціативи *Б. Мельничука* “Історія українського народу” Б. вперше у сучас. Україні перевид. 1991 в Тернополі.

Пр.: Історичні причинки: розвідки, замітки, матеріали до історії України-Руси. Т. 1–2. – Жовква – Л., 1908–09; Оповідання з рідної історії. – Л., 1911; Наше народне ім’я (Україна, українці, українські). – Л., 1916; Як основано українську гімназію в Тернополі // Новий час. – 1934. – 25 лип.; Коротка історія Галичини продовж тисячоліття 907–1941. – Л., 1941; Опришки (як вони виглядали в 17-му та 18-му століттях) // Тернопілля ’95: Регіональний річник. – Т., 1995.

Лит.: Українські архівісти: Бібліографічний довідник. – К., 1999. – Вип. 1; Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 2001. – Вип. 8.

Г. Сварник (ЕСУ), **В. Ханас.**

БАРВІНСЬКИЙ

Василь Олександрович (20. 02. 1888, м. Тернопіль – 09. 06. 1963, м. Львів) – композитор, піаніст, музикознавець, педагог, громадсько-культурний діяч. Син *Олександра та Свєгенії*, брат *Богдана Барвінських*. Д-р мистецтвознавства (1940), почесний д-р Укр. ун-ту в Празі (1938). Закін. Празьку консерваторію (класи ф-но і композиції).

1911–14 працював у Празі (приватна муз.-пед. діяльність, гастролі у Чехословаччині). Від 1914 – у Львові: 1915–39 – проф. і дир. Вишого муз. ін-ту ім. М. Лисенка, водночас (1922–28) викладав теор. дисципліни в муз. ін-ті А. Нементовської; 1921, 1924, 1925 – чл. правління т-ва “Львівський “Боян””; 1934 – співорг-тор і чл. правління, 1936–39 – голова Спілки укр. профес. музикантів; чл. Муз. т-ва ім. М. Лисенка, 1932–39 – у творчо-концертній групі “Богема”. 1939 Б. – депутат Нар. зборів Зх. України. 1939–41 і 1944–48 – проф. і ректор Львів. консерваторії, 1941–44 – дир. муз.

школи. 1939–41 – голова Львів. оргкомітету СКУ. 1948 репресований, до 1958 перебував на засланні у Мордовії. 1964 реабілітований. Автор вокал-інструм. етногр. картини “Українське весілля” (1914), кантати “Заповіт” (сл. Т. Шевченка, 1917), творів для симф. оркестру й камерно-інструм. творів, варіацій на тему укр. нар. колядок (1917), циклів п’єс, хорових творів, обробок укр. нар. пісень і пісень ін. народів, статей та рецензій.

Літ.: *Павлишин С.* Сага роду Барвінських // Вісник НТШ. – 1995. – № 6–11.

Б. Пиндус.

БАРВІНСЬКИЙ

Володимир Григорович (псевд. і крипт. – Василь Барвінок, Василь Барвінський, Римидолов, В.,

В. Б., Василь Б., О-га та ін.; 25. 02. 1850, с. Шляхтинці, нині Терноп. р-ну – 03.02. 1883, м. Львів) – громадсько-політичний діяч, публіцист, письменник, критик, юрист, видавець. Син *Г. Барвінського*. Брат *Івана, Іполита, Олександра* й *Осипа Барвінських*.

У Терноп. закін. нар. школу (1859–60), навчався в г-зії, де належав до таємної учнів. “Громади”. Закін. 1872 правн. ф-т Львів. ун-ту. До 1880 працював у канцеляріях львів. адвокатів. Чл.-засн. “Просвіти” (1868) та “Рідної школи”. Працював у “Руському товаристві педагогічному”, “Руській бесіді”, “Ставропігіївському інституті”. Співред., ред. (1876–80) ж. “Правда”. Співзасн. і перший ред. г. “Діло” (1880–83). Автор ст. на громад., політ., наук., літ. та ін. теми (у “Правді” більше 100, у “Ділі” – бл. 230). 30 листопада 1880 організ. у Львові 1-е нар. віче, на якому виголосив промову про екон. становище, проти колонізації нар. шкіл. Автор повістей “Скошений цвіт” (1877), “Сонні мари молодого питомця” (1879); оповідань “Мужик і пан”, “Химерні любовці” (обидва – 1872), “Безталанне сватання” (1880), праць “Огляд творчості І. Крашевського” (1879), “Доля України, її значення” (1880), “Стан нашого селянства” (1882) та ін., просвіт. брошур “Вексель і лихва – наша біда” (1875), “Тридцять літ тверезости” (1876). Видавав у Львові як літ. додаток до “Діла” “Бібліотеку

найзнаменитіших повістей”, у якій вийшли перші переклади укр. мовою творів М. Гоголя, Ч. Діккенса, Е. Золя, Е. Ожешко, І. Тургенєва, Г. Флобера. У цій серії випустив свій переклад 3-ї ч. нім. повісті Г. Раймунда “В обороні честі”, повість О. Фейльєта “Любов убогого молодця”. Також переклав і опубл. у “Правді” повісті П. Куліша “Теклося” та “Яків Яковлевич. Споминки молодих літ Миколи М.”.

Б. Мельничук.

БАРВІНСЬКИЙ

Григорій Григорович (26. 08. 1802, с. Ярчівці, нині Зборів. р-ну – 13. 01. 1880, с. Шляхтинці, нині Терноп. р-ну) – свяще-

ник, культурно-громадський діяч, етнограф. Син священика Григорія Барвінського і Пелагеї (з дому Розумовська). Батько *Володимира, Івана, Іполита, Олександра, Осипа* Барвінських. Навчався у Золочеві (2 р.) і Львові у норм. школі. Закін. у цьому місті г-зію (1824) та духовну семінарію (1829). 1830 одружився з Домінікою – дочкою священика Д. Білинського із с. Козівка Терноп. повіту. 17 грудня 1830 висвячений і признач. парохом с. Баворів (нині Терноп. р-ну), де служив до 1831. Згодом – парох у с. Шляхтинці; виконував священичі обов’язки також у сусідніх Курниках і Лозові (всі села – нині Терноп. р-ну). 1843 почав добровільно навчати у школі дітей релігії, за що округ. уряд висловив письм. похвалу. Залишив записи нар. пісень (зберіг. у відділі ЛНБ). Похов. в с. Шляхтинці біля церкви.

Дж.: ЛНБ. Відділ рукописів. – Ф. № 11 (Барвінські). – Спр. 1 /п. 1.

Літ.: *Медведик П.* Літературно-мистецька та наукова Зборівщина: Словник біографій визначних людей. – Т., 1998.

П. Баб’як, П. Медведик.

БАРВІНСЬКИЙ

Євген Іванович (03. 01. 1874, с. Постоївка, нині Гусятин. р-ну – 16. 05. 1947, м. Краків, Польща) – історик, архівіст, бібліограф, юрист, видавець. Д-р філософії (1898). Чл. НТШ у Львові (1893), істор. комісії Польс. АМ, Слов’ян. ін-ту в Празі. Офіцерські нагороди: Хрест Ордену Відродження Польщі, Хрест

Ордену Білого Лева, орден “Meritul Cultural”. Навчався на правн. ф-ті Львів. ун-ту, згодом перевівся на філософський. 1897 Б. – фейлетоніст у ред. г. “Руслан”. Друкував статті у ж. “Правда” (1895), “Записках НТШ” (1898), г. “Галичина”, “Діло” (1901) та ін. 1913–39 – дир. Держ. архіву у Львові. У цьому ж архіві від осені 1939 до січня 1940 – ст. н. с., із січня 1941 до січня 1944 – хранитель фондів. Із березня 1944 – хранитель фондів у Держ. архіві Кракова. 1932–47 – заст. голови Гол. ради Польсь. істор. т-ва, 1926–30 – голова його львів. відділення. Від 1923 – чл. Кваліфікац. комісії при Мін-ві віросповідань та релігії. Інвентаризував віден. архів. документи 1919, 1920 та 1924, опрацьовував і подавав зауваження до проекту архів. польсь.-австр. договору (1923–30). 1928–35 – Ген. комісар Польщі по розподілу сілезьких документів; склав у Чехо-Словаччині та Сілезії опис архів. документів колиш. Цешинської економії. Впорядкував та описав фонди Держ. архіву Львова: актів Крайової табулі, Галиц. намісництва, Львів. апеляц. суду 1784–1909, Карного суду 1825–91, фінанс. прокуратури та ін. Автор праць “Причинки до історії зносин цісаря Рудольфа II і Папи Климентія VIII з козаками в р. 1593–94” (1896), “Набіг козаків на Очаків 1545 р.” (1897), “Отець Никола” (1899), “Тарас Шевченко. Його життя і твори” (1913) та ін.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 2000. – Вип. 7.

П. Баб'як, Б. Мельничук.

БАРВІНСЬКИЙ

Іван Григорович (30. 04. 1833, с. Шляхтинці, нині Терноп. р-ну – 1900, с. Постолівка, нині Гусятин. р-ну) – священник, культурно-громадський діяч. Син *Г. Барвінського*. Брат *Володимира, Іполита, Олександра й Осипа Барвінських*. Закін. г-зію у Тернополі, 1852–56 навчався на богослов. ф-ті Львів. ун-ту. Від 1858 – адміністратор у с. Тростянець (нині Зборів. р-ну), з 1859 – сотрудник (пом. священника) в с. Перемилів (нині Гусятин. р-ну). Згодом – адміністратор у с. Слов'ятин (нині Борщів. р-ну). Від 1865 – парох у с. Постолівка (нині – Гусятин. р-ну). Після отримання крилошанських відзнак – заст. декана Гусятин. деканату. Чл. повіт. ради. У ЛНБ зберіг. 79 листів Б. до його братів.

Б. Мельничук.

БАРВІНСЬКИЙ

Іполит Григорович (1831, с. Шляхтинці, нині Терноп. р-ну – 17. 05. 1885, с. Нестерівці, нині Зборів. р-ну) – священник, культурно-громадський діяч, літератор, краєзнавець. Син *Г. Барвінського*. Брат *Володимира, Івана, Олександра й Осипа Барвінських*. Закін. духовну семінарію у Львові. Парох у Білківцях і Нестерівцях, нині Зборів. р-ну В останньому селі розбудував приходство, мав велику б-ку, в його домі зупинялися вчені *І. Горбачевський, І. Пулюй, єпископ І. Сембратович*. Б. – автор нариса “Літопис села Нестерівці” (1881–83), статей і заміток мовного, істор. і реліг. змісту. Залишив матеріали до порівняльного словника (1881, укр., польсь., латин.), а також гумор. оповідання й анекдоти.

П. Медведик.

БАРВІНСЬКИЙ

Мартин Григорович (22. 04. 1784, с. Осташівці, нині Зборів. р-ну – 03. 04. 1865, м. Львів) – церковний діяч, педагог. Д-р теології (1810). Закін. г-зію оо. Василян у Збаражі (1797–1802), навчався на філос. ф-ті Львів. і теол. ф-ті Віден. ун-тів. 1810–14 – префект Львів. греко-катол. семінарії, 1811–13 – проф. біблійної науки і старогрецької мови в лиціє Львова. Декан теол. ф-ту Львів. ун-ту (1823–24), його ректор (1837–38). Багаторіч. чл. греко-катол. капітули, від 1864 – папський прелат. Автор богослов. праць. Виступав у справах укр. нар. шкіл у Галичині.

П. Медведик.

БАРВІНСЬКИЙ

Олександр Григорович (псевд. – Австрієць, Олег Подолянин, Verax та ін.; 08 (20.). 06. 1847, с. Шляхтинці, нині Терноп. р-ну – 25. 12. 1926, м. Львів) – культурно-освітній і громадсько-політичний діяч, історик, педагог, публіцист, видавець. Син *Г. Барвінського*, брат *Володимира, Івана, Іполита й Осипа*, чоловік *Євгенії*, батько *Богдана, Василя* та *Олександра Барвінських, Ольги Бачинської*. Дійс. чл. НТШ (1899). Навчався у Терноп. г-зії (1857–65), на філос. ф-ті

Львів. ун-ту (1865–69). Від 1869 – заст. вчителя г-зії в Бережанах, від 1871 – ст. вчитель семінарії у Тернополі, від 1888 – проф. учит. семінарії у Львові. Посол австр. парламенту (1891–1907) та Галиц. сейму (1894–1904). Чл. Шкільної ради Галиц. намісництва (1893–1918), чл. Палати панів австр. рейхсрату (1917–18). Брав участь у створенні в жовтні 1918 Укр. Нац. Ради, секр. освіти та віросповідання в уряді ЗУНР. За сприяння Б. 1876 в Тернополі відкриті філія “Просвіти” (1884–85 – її голова) та “Міщанська читальня” (згодом – “Міщанське брацтво”). 1884 за його участі заснована “Руська бесіда”. 1885 Б. обрано радником до ради Тернополя. Від 1888 жив у Львові. 1891–96 – голова “Укр. пед. т-ва”, згодом почесний чл. його, а також “Просвіти”, “Руської бесіди”, “Сільського господаря”, “Учительської громади”. Чл.-кор. віден. Архівальної ради, заст. сеньйора Ставропігій. братства і голова кураторії “Народного дому” у Львові. Один із творців політ. акції польс.-укр. порозуміння – т. зв. “нової ери” (1890–94). 1896 співорг.-тор і голова Укр. катол. русько-нар. союзу (1911 реорганіз. у Християнську суспільну партію). Створив 1894 у Львові. ун-ті каф. укр. історії та запросив викладачем *М. Грушевського*. Б. – автор і упорядник хрестоматій (читанок) з укр. літ-ри для г-зій та вчит. семінарії. Запровадив фонетичний правопис і термін “українсько-руський” у шкіль. підручниках та пресі. Сприяв заснув. кількох укр. г-зій у Сх. Галичині, в т. ч. у Тернополі (1898). Ініціатор реформування НТШ 1892, його голова (1893–97), ред. 4-х т. “Записок НТШ”, голова мовної й археолог. комісії НТШ. Ред. г. “Правда” (1888–98), ж. “Учитель” (1889), видавець і ред. ж. “Дзвінок” (1890), “Руслан” (1894–1914). Видавав “Руську історичну бібліотеку” (Т.–Л., 1883–94, 24 тт.; у Тернополі вийшло 15 тт.). Написав низку статей з проблем шкіль. освіти, укр. історії, мовознавства, політ. життя. У Б. в Тернополі й Шляхтинцях гостював письменник *П. Куліш* (1869, 1872, 1879). 1997 в с. Шляхтинці на будинку школи встановлено пам’ятну таблицю на честь Б., у приміщенні школи відкрито кімнату-музей сім’ї Б. Його іменем названо Чортків. пед. уч-ще.

Пр.: Ілюстрована історія Руси: У 5 част. – Т., 1880–1884; Ілюстрована історія Руси від найдавніших до нинішніх часів. – 1890; Історія України–Руси. – 1904; Історія української літератури. Т. 1–2. – 1920,

1921; Коротка історія українського народу. – 1926, перевид. в Тернополі 1991; Спомини з мого життя. Ч. 1–2. – 1912, 1913 (всі – Л.).

Б. Мельничук, В. Ханас.

БАРВІНСЬКИЙ

Осип Григорович (псевд. і крипт. – Осип Б., Ос. Б., Й. Б-ський, І. Григорович, М. Нетяга; 29. 09. 1844, с. Шляхтинці, нині Терноп. р-ну – 08. 02. 1889, с. Сервири, нині с. Сировари Зборів. р-ну) – священик і письменник. Син *Г. Барвінського*. Брат *Володимира, Івана, Іполита й Олександра Барвінських*. Закін. Терноп.

г-зію (1866), духовну семінарію у Львові (1871). Від 1871 – парох у с. Острів біля Тернополя, згодом на Зборівщині – у Пліснях і Гарбузові, Сервирах (1878–89). Літ. діяльність почав у духовній семінарії, виступаючи у Львові. часописах “Правда”, “Діло”, “Нива”, “Вінок”. У вид-ві “Просвіти” вийшли його популярні книжечки та статті з порадами для селян на госп. теми. Автор трагедії “Павло Полуботок, наказний гетьман України” (вид. 1887 у Львові) та драми “Чернігівка” (за повістю М. Костомарова; уривок з 5-ї дії п’єси і біографію Б. опубл. ж. “Тернопіль”, 1993, № 3). Незавершеними залишилися п’єси Б. “Тиміш Хмельницький”, трилогія “Іван Виговський”, у рукопису істор. повість “За правду і волю”. Автор поеми “Гаврилова рада”, оповідань, наук. праць. Переклав і видав сербські нар. пісні “Косове поле” і “Сон цариці Милиці” (1873, 1875). Записи нар. пісень, які зробив Б. (козацькі та бурлацькі – у Шляхтинцях), опубл. (1905–07) у зб. “Русько-народні галицькі мелодії” *П. Бажанського* і зберіг. у ЛНБ.

Лит.: Мельничук Б. Родина Барвінських // Тернопіль вечірній. – 1992. – 15 січ.

П. Медведик, В. Ханас.

БАРВІНСЬКИЙ

Ярослав Осипович (15. 10. 1926, с. Тустоголови, нині Зборів. р-ну) – вчений-кардіолог, хірург. Д-р медицини (1955). Дійс. чл. ВУАН та НТШ. Чл. УЛТ Пн. Америки (УЛТПА), Чл. Корол. мед. т-ва (Вел. Британія) та ін. мед. т-в й асоціацій. Почес. грамота УЛТПА в Чикаго

(1991). Шевченк. медаль XIII Конгресу українців Канади. Закін. укр. г-зію у Тернополі

(1944). Навчався у Львів. мед. ін-ті, Мюнхен. ун-ті. 1948 емігрував до Канади. Навчався у Манітоб. ун-ті. Працював у лікарнях Канади та США. Від 1961 – в Манітоб. ун-ті: інструктор-демонстратор, асист.-проф. хірургії, від 1974 – проф. мед.

ф-ту. Водночас від 1974 – хірург Вінніпез. генеральної та дит. лікарень. Від 1983 – дир. єдиної у Канаді провінційної (Манітоба) програми серцевої хірургії. Автор книг із проблем кардіоторакальної хірургії, більше 100 наук. праць. Чл. дирекції Шевченк. фундації, ЛВУ, фундації “Свята Софія” та ін. укр. орг-цій. Жертводавець на гром., церк., культ. та мед. потреби в Україні. Зокрема, дав кошти на добудову церкви в с. Тустоголови і подарував їй реліг. статую. Не раз бував в Україні, 1992–94 читав лекції у ВНЗ Львова, Тернополя, Києва.

М. Ониськів.

БАРД

Петро (26. 11. 1927, м. Бучач) – педагог, громадський діяч. Від 1954 – громадянин США. Здобував освіту в ун-ті шт. Огайо (бакалавр, 1960) і коледжі Мірлбері (мистецтвознавець, 1965). Від 1961 викладав математику у вищій школі м. Дайтон. Президент Укр. навч. клубу Огайського ун-ту (1958–60), чл. Нац. ради вчителів математики, Дайтон. об’єднання вчителів. Виступав у Клівленд. укр. хорі.

Б. Мельничук.

БАРДАЧЕВСЬКИЙ

Василь Степанович (01. 01. 1950, с. Товсте Гусятин. р-ну) – керамік. Чл. НСМНМУ (1990). Працював у Терноп. худож.-вироб. комбінаті, в Гусятин. РБК, від 1987 – кер. Товстен. дит. зразк. студії худож. кераміки. Декор.-вжитк. посуд зберіг. в Гусятин. і Терноп. краєзн. музеях, музеї Т. Шевченка у Палермо (Канада). Учасник виставок у Тернополі та Києві (1988, 1990–2000).

А. Гриб.

БАРИШ

– річка у Бучацькому районі, ліва притока Дністра. Довж. 38 км, пл. бас. 186 км². Починається з джерел

побл. с. Озеряни Бучац. р-ну. Долина річки у верхній течії трапецієвидна, нижче – каньйоноподібна, глиб. у пониззі 60–80 м, шир. 0,5–1,0 км. Заплава завширшки 150–200 м. Річище слабо звивисте, шир. 3–5 м. Похил річки 5,3 м/км. Замерзає наприкінці листопада – на поч. грудня, скресає на поч. березня. Воду Б. використовують для госп. потреб. Хім. склад – гідрокарбонатно-кальцієвий. Береги Б., особливо поблизу Дністра, приваблюють чимало туристів.

Й. Свинко.

БАРИШ

– село у Бучацькому районі. Центр сільради, до якої приєднано хутори Гаї Бариські та Гутишино. Розташ. на березі р. Баріш – притоки Дністра, за 15 км від райцентру і 14 км від найбл. залізн. ст. Насел. 2494 особи (2003). Перша писемна згадка – 1454, згідно з Актами гродськими і земськими. 1558 стало власністю Язловецьких. 1559 польсь. король Сигізмунд II Август дав дозвіл переймен. Б. на місто. У результаті нападів турків і татар містечко занепало. Його відродження розпочалося після 1680, коли шляхтичі Шавловські привезли із зх. Польщі багато поселенців. Б. мав статус міста до 2-ї світ. війни. Діяли каса ощадності та позичок (із 1904), т-во “Січ” (з 1912), читальня “Просвіти”. Є церква Воскресіння Христового (1864) та “фігура” Матері Божої (2000). Встановлено кам’яний хрест на честь скасування панщини, пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1968), спорудж. символ. могилу УСС (1991; кам.). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка, цегел. з-д, столяр. цех, млин, пилорама, є дендропарк. У селі народилися громад. діяч, інж. у США *П. Борушенко*, піаністка, проф. музики *Л. Борушенко-Моро*, федеральний суддя США *Б. Футей* – “Почесний громадянин села Баріш”. Це звання за активне сприяння місц. тер. громаді в здійсненні благоустрою, підведенні газу до сільс. осель, велику спонсор. та практичну допомогу щодо поліпшення добробуту односельців також присвоєно (2003) єпископові Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ *П. Василюку*, священникові УАПЦ с. Баріш *П. Висоцькому*, пенсіонерів з укр. діаспори в Канаді *П. Гишці*, керівникові секретаріату обл. ради, депутатів обл. ради від Бучац. вибор. округу № 4 *Г. Яворському*.

Я. Труш, В. Уніят.

БАРИШЕВ

Володимир Степанович (03. 06. 1941, м. Чортків) – спортсмен (вільна боротьба). М. сп. СРСР (1962). Чемпіон України (1965). Закін. Кременец. пед.

ін-т (1964). Після закін. спорт. виступів працює тренером у Терноп. ДЮСШ № 1.

П. Бубній, О. Ліберний.

БАРИШОВЕЦЬ

Юрій Миколайович (22. 09. 1965, м. Збараж) – музикант, репрезентант кобзарського репертуару на кобзі взірця

О. Вересая. Чл. НСКУ. Лауреат всеукр. огляду нар. творчості (Тернопіль, 1999), дипломант міжнар. фестивалю укр. фольклору (Тернопіль, 2000). Закін. Терноп. муз. уч-ще ім. С. Крушельницької (кл. ф-но), Івано-Фр.

пед. ін-т (нині Прикарпат. пед. ун-т). Учень В. Кушпета (1989). Учасник фестивалів суч. пісні та попул. музики, кобзар. з'їздів.

М. Євгенєва.

БАРНА

Володимир Андрійович (02. 06. 1953, смт Товсте Заліщиц. р-ну) – поет, публіцист, літературознавець, перекладач,

громадсько-культурний діяч. Чл. НСПУ (1994) і НСЖУ (1981). Дипломант обл. премії ім. В. Вихруща (2003). Закін. Товстен. СШ, ф-т журналістики Львів. ун-ту (1975). Працював ред. Терноп.

обл. радіо, кор.-організатором у Терноп. та Івано-Фр. обл., зав. Зх.-укр. філії, дир. Бюро пропаганди худож. літ-ри НСПУ. Голова Терноп. обл. (1990–94) і співголова Край. т-ва “Лемківщина” (1992–96), чл. управи Світ. федерації лемків (США, 1993–96). Від 2001 – голова Терноп. обл. орг-ції НСПУ. Твори друкував у періодиці України, Польщі, Росії, Білорусі, Словаччини, США, Аргентини. Автор книг “В долонях все-світу” (К., 1991), “Бескиди” (Збараж, 1992), “Пейзажі душі” (К., 1994), “Мое Опілля” (Т., 1997), “Rosa na lancetach traw” (“Роса на списках трав” – укр. і польс. мовами; Польща, Криниця, 1998),

“Мелодия срэбнай ночы” (білорус.; Брест, 1998), “Сльоза в зіницях неба” (укр. та есперанто), “Апокрифи неба”, “Янгол слова” (всі три – Т., 2002). Вірші Б. перекладені іспан., англ., польс., білорус., рос. та есперанто мовами.

Літ.: Бандурка І. Творча зрілість письменника // Вільне життя. – 2003. – 10 черв.; Баранов В. На порозі літа // Свобода. – 2003. – 5 лип.

Б. Мельничук.

БАРНА

Микола Миколайович (08. 02. 1938, с. Радочина Горлиц. пов.

Краків. воєвод., Польща) – вчений-ботанік, педагог. Д-р біол. н. (2002), проф. (1997). Відмінник охорони природи (1983), відмінник нар. освіти (1987). Чл. Еколог. акад. України (1995). Доцент Фонду Сороса (1998). Закін. Львів. лісогосп. ф-т лісотех. ін-ту (1961, нині Укр. лісотех. ун-т). Від 1971 працює в Терноп. пед. ін-ті (нині ТДПУ): викл., ст. викл., доц., проф., зав. каф. ботаніки (від 1971), заст. декана хім.-біол. ф-ту (1977–85), від 1991 – декан цього ж ф-ту. Займається наук.-дослід. роботою з проблем репродуктивної біології квіткових рослин. Має 5 винаходів, двом з них присвоєно прізвище Б. Автор бл. 200 наук. і наук.-метод. праць.

І. Дем'янова.

БАРОНЧ

Садок (Barącz Sadok; справж. ім'я та прізвище – Вінценти Фереріуш; 29. 04. 1814, м. Станіслав, нині Івано-Франківськ – 02. 04. 1892, м-ко Підкамінь, нині смт Львів. обл.) – польський історик, фольклорист, архівіст. Вірменин за національністю. Чл.-кор. Наук. т-ва у Кракові (1858). Закін. філос. (1833) та богослов. (1835) ф-ти Львів. ун-ту. Вікарій і бібліотекар Домінікан. парохії у Львові, проф. (1839). Від 1855 – прокуратор Домінікан. монастиря у м-ку Підкамінь. Звідти навідувався у м-ко Залізці (нині Зборів. р-ну) і м. Бучач. Автор праць (усі польс. мовою): “Життєписи славних вірмен у Польщі” (1856), “Нариси вірменської історії” (1869), “Пам'ятки Бучацькі” (1882), “Залізці” (1889) та ін.

П. Медведик.

БА́РТКІВ

Богдан Михайлович (псевд. – Б. Данько; 31. 08. 1938, с. Осташівці, нині Зборів. р-ну – 23. 06. 1979, м. Тернопіль, похов. у с. Осташівці) – журналіст. 1956 закін. Озернян. СШ. Навчався 1959–64 на ф-ті журналістики Львів. ун-ту. Працював у Терноп. обл. г. “Вільне життя”. Разом з П. *Перебийносом* організував обл. молодіж. г. “Ровесник”; був у ній (до кінця 1966) відп. секретарем, зав. відділу, літ. редактором. Пізніше знову працював у ред. “Вільного життя”. Автор багатьох публікацій у респ. та обл. період. виданнях.

М. Добровольський.

БА́РТКІВ

Євген Григорович (04. 06. 1955, с. Осташівці Зборів. р-ну) – журналіст, громадсько-політичний діяч. Закін. ф-т журналістики Львів. ун-ту (1981). Працював у Тернополі робітником на комбайн. з-ді, в багатотираж. пресі, зокрема ред. г. “Радист”, у ред. г. “Тернопіль вечірній”. Один із зачинателів НРУ в Тернополі.

Депутат Терноп. міськ. ради 1, 3 і 4 скликань, її секретар (від 2002).

Б. Мельничук.

БА́РТКІВ

Микола (13. 11. 1919, с. Волощина, нині Бережан. р-ну – 08. 01. 1996, м. Вітбі, біля м. Торонто, Канада) – український громадський діяч. Ген. секр. Ліги українців Канади. Чл. ОУН, Укр. державниц. фронту, дирекції вид-ва “Гомін України”, Т-ва колиш. вояків УПА. Один із орг-торів і виховник СУМ.

Б. Волинський.

БАРТОШЕ́ВИЧ

Домінік (Bartoszewicz Dominik; 1801, с. Йордани, нині біля м. Вільнюс, Литва – 1851, м. Варшава, Польща) – польський педагог, мовознавець. Д-р філології (1827). Закін. філол. ф-т Вільнен. ун-ту (1823). 1828–31 – проф. Кременец. ліцею, згодом – проф. Варшав. ун-ту. Автор “Польсько-російського словника” (2 тт., 1841, 1843).

П. Гуцал.

БАРТОШІ́НСЬКИЙ

Збігнєв Владиславович (08. 09. 1929, м-ко Скала-над Збручем, нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну) – вчений-геолог. Д-р геол.-мінерал. н. (1983). Проф. (1985). Закін. Львів. ун-т (1952). Працював нач. партії Амакин. експедиції Якут. тер. геол. упр. Мінгеології СРСР (1952–63). 1963–99 – доц., проф. каф. мінералогії Львів. ун-ту. Досліджував мінерал. кристалографію, мінералогію природ. алмазів та їхні фіз. властивості, закономірності розподілу алмазів на тер. алмазонос. провінцій. Автор наук. публікацій.

Б. Якимович (ЕСУ).

БАРТОШІ́ВКА

– село у Козівському районі. Підпорядк. Щепанів. сільраді. Раніше – хутір, який був приєднаний до с. Щепанів. Розташ. за 11 км від райцентру і 4 км від найбл. залізн. ст. Криве. Насел. 92 особи (2001) .

В. Ханас.

БАРЧУ́К

Олег Олександрович (11. 10. 1957, с. Борсуки Лановец. р-ну) – правник, громадський діяч. Полковник міліції. Орден Б. Хмельницького (1999). Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Терноп. філіал Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ), Саратов. школу міліції (1983) та юрид. ф-т Чернів. ун-ту. Від 1983

працював на різних посадах в органах МВС. 1998–2000 – нач. Заліщиц. РВВС. 2000–02 – нач. упр. ДАІ в Терноп. обл., 2002–03 – заст. нач. УМВС України в Терноп. обл. Від червня 2003 – перший заст. голови ДПА в Терноп. обл. – нач. упр. податк. міліції.

Лит.: Сивирин А. Хрест Лугового. – Т., 2002.

І. Дем’янова.

БАСАРА́Б

Іван (1888, с. Новосілка, нині Підгаєц. р-ну – 01. 02. 1961, м. Едмонтон, Канада) – адвокат, громадський діяч. У Канаді – від 1904. Студіював право в Манітоб. (від 1915) та в Едмонтон. (від 1919) ун-тах. 1922 відкрив першу укр. адвокат. канцелярію в Едмонтоні. Голова Братства українців-католиків Канади в пров. Альберта,

чл. дир. вид-ва “Українські вісті”. Від 1944 – королів. радник.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БАСАРАБ

Ольга Михайлівна (з дому – Левицька; 01 (12). 09. 1889, с. Підгороддя, нині Рогатин, р-ну Івано-Фр. обл. – 12. 02. 1924, м. Львів) – діячка УВО. Навчалася у Торг. академії та на правн. ф-ті ун-ту у Відні. 1910–11 викладала в торг. школі й одночасно проходила практику в Укр. кредит. т-ві у Тернополі. Під час 1-ї світ. війни – одна з орг-торів і стрілець жін. чети Легіону УСС. 1918 – 1922 – радник посольства ЗУНР у Відні. 1923 приїхала до Львова для налагодж. роботи між край. і закордон. осередками УВО. Працювала в Гол. управі Союзу українок. 9 лютого 1924 Б. заарешт. польс. поліція. Під час допиту закатована.

Б. Мельничук, Б. Пиндус.

БАСАРАБА

Роман Іванович (02. 01. 1948, с. Худіївці Борщів. р-ну) – лікар, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Чернів. мед. ін-т (1975). Від 1976 – викл., заст. дир. Чортків. мед. уч-ща (розробив програму тестового навчання і контролю знань з курсу хірургії), ургент. хірург Чортків. ЦРЛ. Як кер. групи чл. НРУ домігся визнання Чорнобил. зони в Чортків. р-ні. Активіст громадського життя району й області.

О. Дацко.

БАСИСТИЙ

Стефан (03. 04. 1883, с. Кобиловолоки, нині Тербовлян. р-ну – 09. 06. 1927, м. Вінніпег, Канада) – громадський діяч. 1907 прибув до Канади. Співзасн. у Вінніпезі Укр. нар. дому, т-ва “Взасмна поміч” та Укр. правосл. громади у Вінніпезі, діяльний в інших громад. орг-ціях.

В. Слюзар.

БАСИСТІОК

Ольга Іванівна (19. 08. 1950, с. Поляни Волочис. р-ну Хмельн. обл.) – співачка (ліричне сопрано). Нар. арт. УРСР (1985). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1987). Від 1981 – солістка Будинку орган. та камер. музики України в Києві. Не раз виступала на Тернопільщині, зокрема 23 травня 1993 співала в обл. центрі.

Х. Весна.

БАСОК

Борис Іванович (12. 05. 1956, с. Великі Кусківці Лановец. р-ну) – вчений-фізик. Канд. фіз.-матем. н. (1984), д-р тех. н. (1998). Держ. премія України в галузі н. і т. (1997). Закін. Київ. ун-т (1978) та Міжнар. ін-т менеджменту в Києві (1993). Від

1994 – заст. дир. Ін-ту тех. теплофізики НАНУ. Досліджує проблеми дискретно-імпульс. трансформації енергії в рідин. дисперсійних середовищах, розробляє енергозберіг. технології.

О. Чайка (ЕСУ).

БАССА

Ольга (з дому – Васишин; бл. 1900, м. Тернопіль – після 1983, м. Монреаль, Канада) – громадська діячка. Дружина *П. Басси*. 1915–17 – актриса театру “Тернопільські театральні вечори”. 1929 емігрувала до Канади (м. Монреаль). Співзасн. жін. т-ва ім. О. Басараб (1926), Укр. жін. орг-ції ім. Лесі Українки (1934). Організувала нар. школу. Учасниця аматор. гуртків і хору. Одна із фундаторів зб. “Шляхами Золотого Поділля”.

Б. Мельничук, Б. Пиндус.

БАССА

Пилип (27. 11. 1889, с. Лісневичі, нині Пустомит. р-ну Львів. обл. – 23. 11. 1961, м. Монреаль, Канада) – актор, диригент, скрипаль, музикознавець, співак-аматор. Чоловік *О. Басси*. 1915–17 – актор, хормейстер і диригент театру “Тернопільські театральні вечори”. Від грудня 1918 – старшина УГА. 1920 повернувся до Тернополя; викладав музику і спів, очолював хор і оркестр в укр. г-зії; навчав співу в жін. семінарії; заснував хори в селах Великі Гаї та Шляхтинці (нині Терноп. р-ну). 1929 емігрував до Канади (м. Монреаль). Організував хори й оркестри, викладав музику у франц. ун-ті та школах. 1943–45 – капельмейстер духов. оркестру в канад. армії. Вивчав можливість застосування музики в медицині при лікуванні важкохворих.

Лит.: Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина: Регіональний Історично-Мемуарний Збірник. – Філадельфія, 1983. – Т. III.

П. Медведик, Б. Пиндус.

БАСТЮК

Богдан Іванович (19. 07. 1949, с. Мишковичі, нині Терноп. р-ну) – письменник. Чл. НСПУ

(1988). Всеукр. Премія ім. Братів Лепких (1993) та літ. премія ім. У. Самчука (2002). Навчався у місц. 8-річці та терноп. СШ № 8. Закін. Львів. с.-г. ін-т (1972). Працював інж. у колгоспі, в Терноп. відділі наук.-тех. інформації Укрінформагпрому. Нині – фермер у родин. селі. Літ. твори опубліковані у ж. “Дніпро”,

“Перевал”, “Перець”, “Сова”, “Україна”, “Хлібороб України”, г. “Літературна Україна”, “Молодь України”, “Веселі вісті” та ін., обласній періодиці, альманасі “Вітрила”, кварталниках “Поєзія”, а також за кордоном, зокрема у США. Відомий як прозаїк, поет, автор гумор. і сатирич. творів. На вірші Б. написали музику до пісень *Т. Хмурич*, *Б. Пілат*, *В. Подуфалій* та ін. Творчість Б. аналіз. *А. Качнельсон*, *П. Сорока*, *Л. Гарнашинська*, *Г. Чернінь*, ін. відомі критики.

Тв.: зб. поезій – Коріння. – 1978; Вдома. – 1987 (обидві – К.); Трава у профіль. – Л., 1990; Сто мініатюр. – Збараж, 1992; Цілушка. – Т., 2000; зб. сатири і гумору – Дефіцитна кандидатура. – К., 1989; Сільська аеробіка. – 1990; На кривому цвяшкю. – 1997; Для дорогої родини. – 1999; Сміхомаргіналії. – 2001 (усі – Т.); цикл повістей – Сопігора. – 1991–93; Пасинки Європи. – 1999; Війна у війні. – 2003 (всі – Т.).

Б. Мельничук.

БАСЮК

Тимофій Андрійович (псевдо “Володимир Яворенко”; 1918, с. Борсуки, нині Лановець, р-ну – лютий

1944, с. Синівці того ж р-ну) – діяч національно-визвольного руху. Влітку 1940 призв. до ЧА. Після поч. нім.-рад. війни воював на Пд.-Зх. фронті; потрапив в оточення і повернувся додому. Дир. рільн. школи в с. Борсуки. У підпіллі очолював пропаганд. відділ Лановець.

екзекутиви ОУН(б). Влітку 1942 – організатор і ком-р Фронту укр. революції (ФУР), який діяв на пд. Волині, зокрема на Кременеччині. В січні 1943 загін “Яворенка” захопив у Кременці друкарню і перевіз її на х. Червона побли. урочища Кіптіха, згодом – у підземелля Дерман. монастиря, де вона працювала до 1953. На поч. 1943 загони ФУР розбили Кременец. в’язницю, заснували повстан. базу біля с. Антонівці Шумс. р-ну. Після того, як фашисти спалили 29 квітня 1943 с. Молотків Лановець, р-ну, – розстріляли нач. нім. жандармерії Егера. Бої з німцями відбулися біля сіл Гнидава, Карначівка, Чайчинці (нині Лановець, р-ну). Загинув за нез’ясов. обставин. У Ланівцях на честь Б. встановлена пам’ятна таблиця.

І. Дем’янова, П. Рамський.

БАТАЛЬЙОНИ ХЛІПСЬКІ

(Bataliony Chłopskie) – польські підпільні збройні формування під час 2-ї світової війни. Створ. у листопаді 1940 на тер. довоєн. Польщі. Співпрац.

з *Армією Крайовою*. В Сх. Галичині й на Волині засн. 1941 і склали 9-у округу. На Тернопільщині діяли Кременец. та Скалат. інспекторати Б. х. Припинили існування влітку 1944.

К. Науменко (ЕСУ), В. Ханас.

БАТІЙ

(Бату, Сайнхан; 1208 – 1255) – монгольський хан (1236), засновник і правитель Золотої Орди (1242). Онук Чінгісхана. 1237–41 здійснив похід на Русь. Взимку 1240–41 військо Б. захопило тер. ниніш. Волині та Галичини, але Кременця та Даниліва взяти не змогло. Відомості про це подані у *Галиц.-Волин. літописі*: “А коли побачив [Батий – *Г. Ч.*], що Крем’янець і город Данилів неможливо взяти йому, то відійшов од них”.

Г. Черняхівський.

БАТРИН

Павло Іванович (01. 01. 1945, с. Росохач Чортків. р-ну) – господарник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 3-го і 4-го скликань (від 1998). Закін. Снятин. с.-г. технікум (1972, Івано-Фр. обл.). Працював агрономом, бригадиром колгоспу в с. Росохач, зав. відгод. пунктом у с. Нагірянка Чортків. р-ну, дир. МП “Канрон”. Від 1994 – голова правління аграрно-акціонер. госп-ва “Золота нива”, згодом – дир. одноймен. ПАП (с. Шульганівка Чортків. р-ну).

О. Дацко.

БАТЮК

Антін (11. 06. 1894, м. Збараж – 23. 10. 1978, м. Скрантон, США) – громадський діяч, видавець. Закін. учит. семінарію в Тернополі (1912). Воював в УСС, УГА; від осені 1919 – старшина Армії УНР. Студював право (1920) в Укр. держ. ун-ті в Кам’янці (нині м. Кам’янець-Подільський). 1922 емігр. до США. Правничі студії продов. у Міннеаполіс. і Пенсильван. ун-тах. 1928–33 працював у ред. г. “Народна воля”; 1929–33 – управитель вид-ва; 1946–72 – голова Укр. роб. (брат.) союзу; від 1951 – секр. Укр. конгрес. ком-ту Америки.

І. Дуда, Б. Мельничук.

БАТЮК

Степан Якович (20. 12. 1891, с. Стоянів, нині Радек. р-ну Львів. обл. – 10. 03. 1965, с. Салівка, нині приєднано до с. Ягільниці Чортків. р-ну) – художник, різьбяр, майстер витинанки. Працював учителем на Лемківщині. 1945 переселений із Польщі в Україну, бібліотекар у с. Салівка (до 1957). Учасник обл. і респ. виставок нар. мист-ва. Твори зберіг. в ТОКМ, ДМУНДМ, у музеях Канева, Кіровограда, Львова та ін. міст.

С. Буберак, С. Костюк.

БАУЕР

Броніслав (Bauer Bronislaw; 1851, м-ко Гримаїлів, нині смт Гусятин. р-ну – р. і м. см. невід.) – польський архітектор. Закін. архіт. ф-т Львів. політехніки (1876). 1881–1939 – уповноважений архітектор у Львові. За його проектами, вирішеними у формах неоренесансу, необароко, модерну, споруджені: Лісотех. школа (1881), житл. буд. (нині музей О. Кульчицької) (1890), власна вілла у стилі “піттореск” (1892), кілька житл. буд. та ін. споруди. Виконав проект буд. г-зії у Бродах (1879, співавт. І. Долинський). Автор статей у львів. ж. “Dźwignia”.

Ю. Бірюльов (ЕСУ).

БАХТАЛОВСЬКИЙ

Степан-Йосиф (07. 01. 1889, с. Яблунів, нині Гусятин. р-ну – 29. 11. 1984, м. Саскатун; похов. у м. Йоркгон, Канада) – священик, педагог. Вивчав філософію в Римі, теологію у духовній семінарії в Станіславі (нині Івано-Франківськ). Від 1922 – в Канаді та США. Ігумен у різних монастирях; дир., проф. семінарії у Йорктоні. Заснував велику семінарію і новіціят ЧНІ. Від 1946 – парох у Ньюарку, Торонто, Вінніпезі, Айтуні. Упорядник молитовника “З нами Бог”. Автор кн. “Біографії єпископів, владик-страдників”, статей у реліг. часописах.

Лит.: *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БАХТІНСЬКИЙ

Михайло Йосипович (05. 06. 1934, с. Губник Гайсин. р-ну Вінн. обл.) – поет, журналіст. Чл. НСПУ (1991). Рятуючись від повоєн. голоду, 1947 жив у с. Монилівка Зборів. р-ну. Нині – на творчій роботі у Києві. Автор кн. поезій “Материнські зорі” (1973), “В полоні вічної краси” (1983), “Ми – Вітчизни солдати” (1984), “Джерела любові” (1988) та ін.; пісень.

М. Ониськів.

БАХТІН

Олександр Єгорович (вересень, 1918, с. Казанське, нині Лівен. р-ну Орлов. обл., РФ – 03. 04. 1944, с. Пилява Бучац. р-ну; похов. у с. Косів Чортків. р-ну) – військовик. Герой Рад. Союзу (1944). Учасник нім.-рад. війни. Відзначився під час форсування Дніпра і боїв за Київ восени 1943. Загинув у бою.

Н. Халуца.

БАЦЕЛЛІ

Матеуш (Bacelli Mateusz; 1772, м. Люцца, Італія – 1850, с. Чорний Острів, нині смт Хмельн. обл.)

– італійський художник. Чл. Рим. АМ св. Луки. Від 1787 студіював малярство у Римі. 1806 запрошений учителем малювання та італ. мови для дітей *Т. Чацького*. Згодом викладав у Кременец. ліцеї, працював у Кам’янці (нині Кам’янець-Подільський) та Чорному Острові. Виконав низку портретів та реліг. картин.

І. Дуда.

БАЧІНСЬКА

Марія Никанорівна (з дому – Білошицька; 12. 11. 1893, м. Острог, нині Рівнен. обл. – 28. 05. 1956, смт Новоамвросіївське Амвросіїв. р-ну Донец. обл.) – педагог, жертва політичних репресій. Дружина *С. Бачинського*. Закін. учит. курси в Кременці. Вчителювала. Заарешт. 1940, вислана на спецпоселення до Казахстану. Повернулася в Україну 1944.

І. Дем’янова.

БАЧІНСЬКА

Ольга Олександрівна (30. 04. 1874, м. Тернопіль – 08. 06. 1955, м. Торонто, Канада) – громадська діячка. Дочка *О. Барвінського*. Навчалася в Тернополі та Львові. Викладала в Ін-ті сестер Василянок, укр. дівочій школі Укр. пед. т-ва. Співзасн. т-ва “Українська захоронка”, голова Т-ва вакацій. осель у Львові (1901). Секр. жін. кооперативи “Труд”. Після 2-ї світ. війни – у Канаді.

І. Дуда, Б. Мельничук.

БАЧІНСЬКИЙ

Валерій Йосипович (17. 01. 1957, м. Заліщики) – громадсько-культурний діяч. Засл. діяч мист-в України (2001). Орден “Знак пошани”, срібна медаль ВДНГ. Почесна відзнака Мін-ва культури і мист-в України “За досягнення в розвитку культури і мистецтв” (2003). Закін. Київ. держ. ін-т культури (1978), Академію держ. упр. при Президентові України (2000). Викл. мистецького циклу в Тербовлян. культ.-освіт. уч-щі (1978–80). Від 1999 – нач. упр. культури Терноп. ОДА. Мист. кер. творчих звітів р-нів в обл. центрі, Терноп. обл. у м. Києві (2002–03).

М. Хмурич.

БАЧИНСЬКИЙ

Василь (крипт. – Б., В. Б.; 1892, с. Довжанка, нині Терноп. р-ну – р. і м. см. невід.) – журналіст, громадський діяч. 1919 – сотник УГА, брав участь у *Чортківській офензиві*, про що написав спогади. У Тернополі – співорг-тор “*Подільського братства*”, відп. ред. г. “*Подільський голос*” (1928–30). Ред. часописів “*Народна освіта*” (1928–39) і “*Народна справа*” (1938–39) у Львові. Автор книг “*Україна рве кайдани: У двадцятьліття української революції*” (1937), “*Генерал Мирон Тарнавський, начальний вождь УГА*” (1938), “*Народний трибун: Життя і праця д-ра Євгена Олесницького*” (1938; усі – Л.). 1944 емігрував на Захід.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 1996. – Вип. 6.

М. Бачинський (ЕСУ), Н. Совінська.

БАЧИНСЬКИЙ

Володимир Миколайович (30. 01 (11. 02.). 1880, м. Самбір, нині Львів. обл. – 26. 05. 1927, м. Львів.) – адвокат, громадсько-політичний діяч. Д-р права. Закін. Бережан. г-зію, навчався на правн. ф-ті Львів. ун-ту. До 1914 працював адвокатом у Бережанах, Львові, Підгайцях. Секр. Нар. ком-ту НДП, 1910–11 – ред. г. “*Діло*”. Посол австр. парламенту (1911) і Галиц. сейму (1913) від округу Бережани–Підгайці. Чл. УНРади ЗУНР (1918). 1920-і – голова Укр. труд. партії, ред. г. “*Громадська думка*”, голова “*Міжпартійної ради*” – блоку політ. партій, які 1925 створ. УНДО. Від 1924 очолював Укр. еміграц. ком-т, що займався переселенням українців Галичини за океан.

Лит.: Тернопілля '95: Регіональний річник. – Т., 1995.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

БАЧИНСЬКИЙ

Володислав (псевд. – Василь Котлович; 1833 – 1883, м. Львів) – священник, письменник, освітній діяч. Учитель г-зії в Тернополі. Згодом – ректор духовної семінарії у Львові, крилошанин митрополічної капітули. Один із засновників “*Руського педагогічного товариства*”.

Б. Пиндус.

БАЧИНСЬКИЙ

Лев Васильович (14. 07. 1872, с. Серафінці, нині Городенк. р-ну Івано-Фр. обл. – 11. 04. 1930, м. Грімменштайн, Австрія; похов. у м. Івано-Франківськ) – адвокат, громадсько-політичний діяч. Д-р права. Один із кер. РУРП, голова Укр. радикал. партії (1924–30). Під час виборів 1897 засудж. на 14 днів арешту, який відбув у Тернополі. Як віце-президент УНРади ЗУНР перебував у Тернополі в листопаді–грудні 1918. Кер. делегації ЗУНР під час *Акту Злуки* 22 січня 1919 в Києві.

П. Гуцал, Р. Матейко.

БАЧИНСЬКИЙ

Любомир Петрович (29. 06. 1937, с. Золота Слобода, нині Козів. р-ну) – архітектор. Чл. НСАУ (1976). 1972 закін. Львів. політех. ін-т. Осн. роботи: планування центрів сіл Яблунів (1967–69), Нижбірок (1972–76) і Котівка (1983) Гусятин. р-ну, Мужилів і Рогачин (1982, співавт.) Бережан. р-ну, молодіж. табір “*Лісова пісня*” в м. Борщів (1975–80, співавт.), реконст. церкви Пресвятої Богородиці в родин. селі (1989–90). Автор архіт. ч. мемор. комплексів у с. Косів Чортків. (1981) та с. Золота Слобода Козів. р-нів (1987).

І. Дула.

БАЧИНСЬКИЙ

Михайло (псевд. – Орест Філаретів; 1866, Тернопільщина – 1912) – священник, поет. Закін. г-зію у Бережанах, навчавсь у Львові. Друк. вірші у ж. “*Зоря*”, “*Дзвінок*”. Кращі поезії (балада “*Братчики*” (1887), вірші “*Вперед, гадко!*”, “*Не пізно ще!*” (обидва – 1888), “*Поділля перед жнивими*” (1892) та ін.) увійшли до антологій “*Струни*” й “*Українська муза*”, літ. збірників.

Лит.: УЛЕ. – К., 1988. – Т. 1.

Б. Мельничук.

БАЧИНСЬКИЙ

Олександр Гаврилович (псевд. і крипт. – Миролуб, Правдолуб, Правдолуб-Миролуб, Бачинський-Лишкович Ол., Бач. Ал., АБ; 24. 03. 1844, с. Сороцьке, нині Тереховлян. р-ну – 09. 06. 1933, м. Львів) – церковний діяч, богослов, педагог, письменник, видавець, перекладач. Д-р богослов'я. Батько *Ю. Бачинського*. Закін. теол. ф-т Львів. ун-ту (1867). Другий священник (“сотрудник”) у с. Новосілки-Кут (нині с. Новосілка Підгаєц. р-ну), від грудня 1871 – священник у с. Підвербець (нині с. Вербів Бережан. р-ну). 1873 переведений у Львів: проповідник при церкві св. Великомученика Георгія, управляючий “*Фонду архієпархіального свя-*

щеничих вдів і сиріт”, віце-ректор греко-католическої семінарії, проф. катехизму в ун-ті, ред. часопису “Руский Сіон”. 1881–83 – парох у м. Болехів (нині Долин. р-ну Івано-Франків. обл.) 1883–1914 – ректор і проф. Львів. духовної семінарії. У митропол. капітулі: асесор, крилошанин (1893), канцлер, від 1920 – ген. вікарій і радник апеляц. трибуналу. Від 1896 – Папський шамбелян. 1920-і під час зарубіж. поїздок митрополит *А. Шенцицький* уповноважував Б. “виконувати уряд”. 1886, 1889 і 1892 Б. обирали до Львів. міськ. думи. Видавець і ред. “Богословської бібліотеки” (11 вип.), підручників із богослов’я та ін. церк. літ-ри. 1920 очолив філос.-теол. секцію Богослов. наук. т-ва. Автор праць, зокрема, “Короткий виклад богослов’я догматичного основного і приватного” (1898), “Псалтир мовою церковнослов’янською в перекладі на мову народно-руську” (1903; обидві – Л.) та ін., статей у реліг. виданнях. Перекладав церк. і теол. книги укр. мовою.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 1996. – Вип. 3.

М. Бачинський (ЕСУ), **М. Ониськів**.

БАЧИНСЬКИЙ

Омелян Миколайович (13. 03. 1886, Галичина – 1948, Бельгія) – культурно-освітній діяч, педагог. Навчався на філол. ф-ті Віден. ун-ту. Викл. у Бережан. г-зії, належав до гуртка “Молода Україна” (1900–10). Диригував хором т-ва “Боян”. Під час 1-ї світ. війни – співроб. СВУ у Відні, ред. часописів “Вісник” і “Ukrainische Nachrichten”. 1936–38 – дир. г-зії “Рідна школа” в Тернополі; відтак перейшов до г-зії в Чортків. Від вересня 1939 – у Кракові (Польща).

І. Дуда, Б. Пиндус.

БАЧИНСЬКИЙ

Омелян (15. 04. 1912, м. Бережани – 19. 10. 1974, м. Монреаль, Канада) – продюсер. Від 1956 – громадянин США. 1952–74 працював в укр. відділі радіоканалу “International”, від 1967 – його гол. продюсер.

Лит.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Х. Весна.

БАЧИНСЬКИЙ

Петро Петрович (15. 01. 1932, с. Кодаки Васильків. р-ну Київ. обл.) – вчений-біохімік. Д-р мед. н., проф. (1973). Закін. Київ. мед. ін-т (1956). Асист., доц., заст. декана, ст. н. с. у Терноп. мед. ін-ті (1959–71, нині ТДМА). Від 1984 – у

Дніпропетровську, нині – в ун-ті зав. каф. матем. моделювання та фіз.-хім. методів дослідж. в медицині.

Ю. Сапа (ЕСУ).

БАЧИНСЬКИЙ

Сергій Васильович (псевд. – С. Бач., Наддніпрянець, Кремінчанин, Свій, Острожанин, Notunelus, Obserwator; крипт. – Б-ський, Б. С., Я., К., Я. Я. та ін; 26. 02. 1887, м. Катеринослав, нині м. Дніпропетровськ – 22. 06. 1941, м. Київ, похов. у Биківнян. лісі поблизу Києва) – педагог, публіцист, громадсько-політичний діяч. 1917 – чл. ЦР у Києві. В лютому–червні 1919 – заст. міністра закордон. справ УНР. 21 листопада 1920 разом із кер-вом та Армією УНР під натиском ЧА перейшов р. Збруч біля Підволочиська. В Кременці 1922–23 працював у “Спілці кооператорів”, ред. часопису “Зоря кращого”. 1940 Б. заарешт. органи НКВС, 1941 засуд. до розстрілу. Автор книг і брошур, зокрема “Історія Кременця”, “Історія Кременецької “Просвіти”, “Описи важніших пам’яток – історичного та наукового значення” (всі – Кременець, 1923), статей і фейлетонів.

Лит.: Верстюк В., Остапко Т. Діячі Української Центральної Ради. – К., 1988; Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 2003. – Вип. 10.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

БАЧИНСЬКИЙ

Юліан Олександрович (псевд. і крипт. – Сумний, Юродивий, Julian B., Ю. Б.; 28. 03. 1870, с. Новосілка, нині Підгаєц. р-ну – 06. 06. 1940, нині Респ. Карелія, РФ) – адвокат, публіцист, громадсько-політичний діяч. Д-р права (1898). Син *О. Бачинського*. Навчався у Львів. та Берлін. ун-тах. Працював адвокатом, 1890–97 – один із кер. і теоретиків РУРП. 1895 опубл. працю “Ukraina irredenta” (“Україна уярмлена”), в якій першим в укр. сусп.-політ. думці обґрунтував концепцію самостійної Укр. держави. Від 1899 – чл. УСДП Галичини, входив до її керівництва (до 1914). 1905–06 – у Канаді та США. Чл. УНРади ЗУНР. Навесні 1919 признач. головою дипломат. місії УНР у Вашингтоні. 1921

повернувся до Відня, 1923 переїхав до Берліна, де співпрацював з ред. г. “Український Прапор”. Став прихильником рад. України, 1931 зробив спробу виїхати до неї, однак польсь. поліція його заарешт. і ув’язнила. Після звільнення 1932 жив у Празі. 1933 прибув до Харкова, працював у ред. УРЕ. 1934 заарешт. і відправл. до Києва, де його звинуватили у терорист. діяльності. 1935 засудж. на 10 р. ув’язнення, покарання відбував в Біломор.-Балт. таборі, де помер. Реабіліт. 1957. Автор низки публіцист. книг, брошур і статей, перекладів.

Лит.: *Бегей І.* Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник. – К., 2001; *Шаповал Ю.* Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії. – К., 2001.

П. Гуцал, О. Мукомела (ЕСУ).

БАШКІВЦІ

– село у Шумському районі. Підпорядк. Тіляв. сільради. До села приєднано х. Довжок. Насел. 313 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1545, згідно з ревізією Кременец. замку належало М. Лосятинському. 1564 власником Б. була М. Буковецька. В істор. документах трапляються назви Боконці, Бушковці. Діє б-ка.

Б. Хаварівський.

БАШТА

Олександр Ілліч (16. 05. 1961, м. Стрий Львів. обл.) – спортсмен (плавець). М. сп. України (2001). Представляє Терноп. обл. центр фіз. культури і спорту інвалідів “Інваспорт”. Закін. Баламов. військ. уч-ще (РФ), льотчик. Багатораз. чемпіон і рекордсмен України з плавання та пауерліфтингу.

Г. Гунтік.

БАШУКІ

– село в Кременецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Новий Олексинець. До села приєднано х. Галяси. Розташ. на березі р. Добринь – притоки Горині за 55 км від райцентру і 25 км від найбл. заліз. ст. Збараж. Насел. 919 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1583 як власність А. Вишневецького. Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП.

Н. Сергєва, Б. Хаварівський.

БАШУЦЬКА-САМІЦІВ

Софія (псевдо “Мотря”, “Зірка”; 29. 06. 1921, м. Зборів – 25. 05. 2002, там само) – учасниця національно-визвольної боротьби. Чл. ОУН (1940). Отримала пром.-пед. освіту. З поч. нім. окупації – кер. жін. орг-ції “Січ”. Від весни 1943 – у відділі секрет. інформації ОУН у с. Литвинів на Підгаєччині, у вересні 1943 – березні 1944 працювала в Край. проводі ОУН у с. Денисів Козів. р-ну. У січні 1951 її заарешт. у м. Стрий на Львівщині. Засуджена на 25 р. таборів. Звільнена 1956, проживала в м. Стрий, згодом – у м. Зборів.

О. Гуменюк.

БДЖІЛЬНИЦТВО ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– одна з галузей господарства області. Перші відомості про Б. Т. належать до часів Галиц.-Волин. князівства, про що оповідає легенда “Як бджоли врятували Теребовлю”. Згодом бджільництво розвинулось у багатьох мастках, передмістях і селах, особливо – від поч. 19 ст. 1920–39 Б. Т. було найрозвинут. у Польщі. 1925, за даними загальнопольс. конгресу з бджільництва, 1-ше місце за кількістю вуликів на 1 км² серед 16-ти воєводств займало Тернопільське. 1932 засн. *Подільська пасічницька спілка*, яка об’єднала бджолярів Терноп., Збараз., Скалат., Теребовлян., Бережан., Підгаєц., Золочів. повітів. 1939 вона нарахов. понад 2200 членів, усіх пасічників було 4000. Кооператив забезпечував майже половину збуту меду з пасік Тернопільщини: на рік 20–25 вагонів (вагон – 10 т). Найбільшу пасіку в Європі (понад 3000 пнів) тоді мали С. та О. Білинські на Збаражчині. На поч. 20 ст. Кременец. повіт займав провідне місце за бджолярством у Росії. Великі пасіки тут мали брати О. і П. Яськевичі, П. Миндзар (Вишнівець), М. Семенюх (с. Бережці). 700 бджол. сімей утримувала Почаїв. Свято-Успен. лавра. 1910 засн. Кременец. т-во пасічників. Розвиткові бджільництва сприяли відомі діячі-вмілі пасічники: композитор, *о. П. Бажанський*, який видав кілька книжок з бджільництва; літературознавець, *о. Й. Застирець* – автор кн. “Наука пасічництва” (Л., 1935). Підвалини бджільництва в нашому краї заклали М. Боярський, Ю.-Р. Любінецький, *о. М. Михалевич*, *о. І. Наумович*, М. Паньків, В. Пилипчик. З поч. колективізації більшість вел. пасік забрали до колгоспів Тернопільщини і за її межі. На базі пасіки Білинських організували в Збаражі обл. контору бджільництва. В колгоспах і радгоспах обл. 1979 було 29 тис., 1990 – 38 тис., 1994 – 23 тис. бджолосімей. Населення мало від 110 до 150 тис. бджолосімей. Терноп. обл. т-во пасічників-любителів займалося переважно

розподілом цукру для підгодівлі бджіл. “Тернопіль-бджолопром” постійно організовував семінари-наради, курси пасічників. 1997 в с. Петриків pobl. Тернополя відкрито єдину в Україні каплицю Зосима і Саватія – покровителів бджільництва, 2001 в с. Чернелів-Руський Терноп. р-ну – пам’ятник і мемор. дошку о. М. Михалевичу. Створ. *Асоціацію пасічників ім. М. Михалевича*, яку очолює Б. Рудка – кер. Західноукр. регіон. центру, віце-президент Спілки пасічників України (2002); у Терноп., Лановец., Кременец., Чортків., Бережан. р-нах діють її осередки.

І. Дем’янова, Б. Рудка.

БЕДЗИК

Дмитро Іванович (20. 10 (01. 11.) 1898, с. Вільхівці, Сяноц. пов., нині Польща – 27. 11. 1982, м. Київ) – письменник. 1913–14 навчався у ремісн.-будівн. школі при монастирі оо. Василіян у Бучачі. 1971 побував у Бучачі, Тернополі, Монастириськах, с. Велеснів Монастирис. р-ну, збираючи матеріал для трилогії “Украдені гори”; в її 1-й книзі від імені героя В. Юркевича розповів про своє навчання в Бучачі.

І. Дуда, Б. Пиндус.

БЕДНАРСЬКИЙ

Богдан Методійович (02. 01. 1921, с. Городище, нині Козів. р-ну – 30. 06. 1949, м. Аугсбург, Німеччина) – поет, літературознавець, перекладач. Брат *В.-М. Беднарського-Волода*. 1940 закін. польс. г-зію в Бережанах. Навчався на філол. ф-ті Львів. ун-ту (1940–41). Продовжив навчання у Берліні (політологія) та Празі, де 1942–45 студіював україністику в УВУ і славистику в Карл. ун-ті. Після приходу РА – в таборі для переміщ. осіб. Унікаючи насильн. репатріації до СРСР, де 1941 органи НКВС знищили у Терноп. тюрмі його батька, переплив у грудні 1945 Дунай і захворів. Після кількох операцій помер. Вірші почав писати в Бережан. г-зії. Зберігся рукопис ранніх творів – зб. “Поезії”. Належав до наймолод. покоління “празької школи” поетів. Перекладав поезії з рос., польс., білорус. й нім. мов. Серед літературознав. праць – “Тристан та Ізоolda” (увійшла разом із 49 віршами, оповіданнями і 30 перекладами в зб. “Шляхетне серце” (К., 1994).

Б. Мельничук, М. Неврлий (ЕСУ).

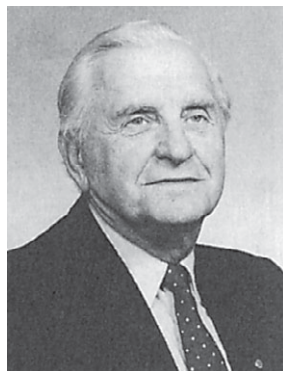
БЕДНАРСЬКИЙ

Пйотр (12. 07. 1938, с. Оришківці, нині Гусятин. р-ну) – польський поет. Премія ім. Ю. Конрада (1978). 1947 виїхав у Польщу. Працював на флоті. Проживає в м. Колобжег. Дебютував у літ-рі 1968. Автор кн.: “Краплі солі” (1976), “Чорне насіння” (1978), “Ланцелот” (1986) та ін.

С. Ткачов.

БЕДНАРСЬКИЙ-ВÓЛОД

Володимир-Маріан Методійович (01. 01. 1927, с. Бишки, нині Козів. р-ну – 30. 09. 1996, м. Торонто,

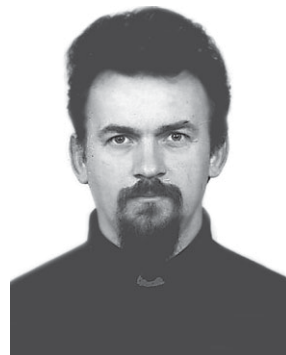
Канада) – скульптор, графік. Брат *Б. Беднарського*. Премія преси “Найкращий колір” (Монреаль, 1957). Освіту здобув у Бережанах та Празі, студії продовжив у Мюнхен. ун-ті (після 1945). Служив у 1-й дивізії Укр. Нац. Армії (1944–45). Емігрував до Канади, де вивчав ужитк. мист-во та рекламу в ун-ті “Сант Джордж Вільям”(нині “Конкордія”) в Монреалі. Дир. і менеджер у фірмах та агентствах. Мист. дир. і оформлювач виставок “Україна” та “Експо ‘67” (Монреаль), до 100-річчя Манітоби “Майбутнє українців Квебека” (1972). Персон. виставки – Монреаль, Чикаго, Едмонтон, Торонто та ін. Автор екслібрисів, листівок, медальйонів, художник-оформлювач книжок (зокрема “*Бережанська Земля*”, 2 тт. 1970; 1998), журналів, театр. вистав тощо. Чл. Клубу укр. професіоналістів і підприємців Канади. 1993 відвідав Бережани; передав музеєві книги, картини, блоки марок, худож. листівки.

Тв.: пам’ятник Слави УПА (1988) на укр. цвинтарі в м. Оквіл (пров. Онтаріо); проект пам’ятника в Києві жертвам голодомору 1932–33; дошки до 100-ліття укр. поселень у Канаді й 1000-ліття християнства в Україні; серія ліноритів до опери “Купало” А. Вахнянина; ікона Богоматері (1992), “Молитва за Україну”, “Чорнобиль”.

І. Дуда, Б. Мельничук.

БЕДНАРЧУК

Андрій Володимирович (28. 02. 1960, м. Тернопіль) – живописець. Чл. НСХУ (1994). Працював у худож. майстернях Тернополя, нині – на творчій роботі. Від 1993 – учасник обл. і респ. виставок у Києві, Львові, Тернополі, міжнар. пленеру митців у Кам’янці-Подільському, 3-х виставок модерн. мист-ва (1996, 1999, 2002).

І. Дорош.

БЕДРИКІВЦІ

– село в Заліщицькому районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Жиравка, Левонівка та Мулінівка. Розташ. в долині р. Тупа – притоки Серету за 7 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Заліщики. Насел. 1757 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1438 під назвою Бедрихівці; 1453 згадані в істор. документах як місто. 1469 – власність Міхала з Бучача. Після татар. нападів Б. занепали, 1649 про них згадано як село у зв'язку з участю селян у повстанні. 1899–1939 діяло т-во “Просвіта”. Є церква св. Михайла (1883; мур.), каплиця баронів Бруніцких і Турнау (19 ст.), каплиця (1990; відновл.), “фігура” Божої Матері (1993). Насипано могилу загиблим у 1-й світ. війні угор. воїнам (1915), символ. могилу УСС (1992), встанов. пам'ят. знак полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985), пам'ят. хрест на відзнаку проголош. незалежності України (1992), пам'ят. хрест на місці боїв УПА (1993), хрест і капличку на честь скасування панщини (1994; відновл.). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. нар. творчості, б-ка, музей історії села. Працюють ПАП “Бедриківське” і “Янтар”. У селі народ. громад. діяч, господарник *С. Кобіс*. На тер. Б. виявлено археол. пам'ятки трипільської та голіградської культури, могильник часів Київ. Русі.

І. Костинюк, В. Уніят.

БЕДРІЙ-АНТІЙ

Анатоль Євгенович (04. 05. 1931, м. Тернопіль – 31. 10. 1996, м. Міссіга, Канада) – журналіст, історик, громадсько-політичний діяч. 1944 виїхав до Німеччини, потім – до США. Вищу освіту здобув в амер. ун-тах Сіттон Голл у Нью-Йорку та Колумбійському, УВУ в Мюнхені. Співзасн. і чл. СУМ Америки. Кер. сектору ідеології у Проводі ОУН, гол. ред. його органу г. “Шлях Перемоги”, чл. відновленого Укр. Держ. Правління. Від 1977 – в Канаді, гол. ред. тижневика “Гомін України” (1979–80). Досліджував історію ОУН та УПА, проблеми нац.-визв. б-би, держ. буд-ва в сучас. Україні, культурології. Автор числ. книг, брошур, статей, рец. у збірниках, журналах і газетах.

Пр.: Українська Держава, відновлена Актом 30 червня 1941 року. – Нью-Йорк–Лондон–Мюнхен–Торонто, 1981 (2-е вид. – К., 2001); Українські герої. – К., 1995.

Г. Дем'ян (ЕСУ).

БЕЗВЕРХА

Тамара Павлівна (20. 11. 1935, с. Підлісці, нині Кременец. р-ну) – вчений-педіатр. Д-р мед. н. (1979). Закін. Львів. мед. ін-т (1958). Працювала лікарем (1958–60), м. н. с. Львів. НДІ охорони материнства і дитинства (1960–64). Від 1965 – в Ін-ті ендокринології та обміну речовин АМНУ (Київ): м. н. с., ст. н. с., від 1986 – кер. відділу наук.-мед. інформації. Вивчає профілакт. вплив на організм дітей природ. фіз. факторів, функціон. активність наднирників у хворих на цукр. діабет. Автор низки наук. праць.

Н. Сологуб (ЕСУ).

БЕЗДІЛЬНИЙ

Микола Павлович (11. 11. 1923, м. Нові Санжари, нині смт Полтав. обл. – 22. 10. 1980, м. Бережани) – художник, педагог. Засл. майстер нар. творчості УРСР (1973). Почес. громадянин м. Бережани (1989, посмертно). Учасник нім.-рад. війни (1943–44). Закін. Полтав. муз. уч-ще (1951). Викладав у муз. школі Збаража (1951–55), дир. Бережан. муз. школи (1955–80). Автор бл. 100 муз. творів, понад 600 творів живопису, графіки, різьби по дереву, кераміки, карбув. на металі, тиснення на шкірі. Від 1953 – учасник виставок; персон. – в Москві (1967), Львові, Києві (1967, 1970, 1972, 1975, 1976), Тернополі (1975, посмертно 1982). Роботи зберіг. у МХП НАНУ, ТОХМ, Бережан. краєзн. музеї, приват. колекціях в Україні, США та Канаді.

Лит.: Микола Бездільний: Каталог. – Т., 1982.

А. Гриб, І. Дуда.

БЕЗДУХ

Прокіп – (15. 03. 1921, с. Вербів, нині Бережан. р-ну – 07. 05. 1992, м. Рочестер, США) – громадський діяч. Чл. Юнацтва ОУН. Служив у дивізії “Галичина”. Від 1954 – в м. Рочестер. Голова місц. орг-ції: СУМ Америки, Укр. нар. дому, оселі “Холодний Яр” та ін.

І. Гаврильцьо.

БЕЗЕЛІЦЬ

– річка у Зборівському районі та Львівській області, ліва притока Західного Бугу. Довж.

41 км, пл. бас. 232 км². Починається біля с. Нище Зборів. р-ну.

Б. Пиндус.

БЕЗИМЕНСЬКИЙ

Олександр Іллєч (19. 01. 1898, м. Житомир – 26. 06. 1973, м. Москва, нині РФ) – російський поет. 1941 працював у г. “Красная Армия” – органі Пд.-Зх. фронту; поїзд-друкарня розташ. біля Тернополя, неподалік від р-ну бойових дій.

Є. Гасай.

БЕЗКОРОВАЙНА-СТЕЦЬКІВ

Неоніля Василівна (27. 06. 1921, м. Тернопіль – 10. 03. 1998, м. Буффало, шт. Нью-Йорк, США) – актриса, педагог, громадська діячка. Дочка *В. Безкоровайного*. Освіту здобула в г-зіях Золочева, Тернополя та Львова. Студіювала укр. філологію у Львів. ун-ті. В червні 1941 Б.-С. заарешт. органи НКВС як чл. ОУН, була засуджена на львів. “процесі 59”. 1942–44 навчалась у Муз. ін-ті ім. М. Лисенка і в драм. студіях В. Бендерського, *В. Блавацького*, *Й. Гірянця*. 1944 виїхала до Австрії, продовжувала студії в Інсбруц. ун-ті. Від 1949 – у США. Співзасновниця драм. гуртка “Чайка”, дир. укр. школи в Буффало. Меценатка, опікунка Укр. музею в Нью-Йорку. Впорядкувала творчу спадщину батька, основну її ч. передала в Терноп. краєзн. музей. 1997 співала на вечорі В. Безкоровайного у Тернополі.

Б. Мельничук, Б. Пиндус.

БЕЗКОРОВАЙНИЙ

Василь Васильович (12. 01. 1880, м. Тернопіль – 05. 03. 1966, м. Буффало, США) – композитор,

диригент, піаніст. Батько *Н. Безкоровайної-Стецьків*. Навчався у Тернополі в учит. семінарії та г-зії. 1898 написав перший твір “Гей, хто на світі...” (сл. І. Франка) для баритона і чол. хору. Навчання продовжував у Львові – одночасно в політехніці та консерваторії, після перерви для лікування – в ун-ті.

1908–10 викладав у Вищому муз. ін-ті й укр. акад. г-зії у Львові, диригент хору “Боян”. Працював у г-зіях Тарнова (Польща, 1910–11) та Станіслава (нині Івано-Франківськ, 1911–13).

Від 1914 – в Тернополі: вчитель укр. г-зії, диригент хору “Боян”. 1919 Б. заарешт. польсь. влада і ув’язн. у Стшалкові побл. Каліша. Повернувшись до Тернополя, організував філію Вищого муз. ін-ту, в якому викладав. 1929 перевед. до Золочева, де заснував смичк. і дух. оркестри. Від 1935 – знову в Тернополі; виступав як піаніст-аккомпаніатор із хорами на Шевченк. концертах і вечорах на честь діячів укр. культури. 1938 переїхав до Львова. Від 1944 – в Австрії, від 1949 – у США. В м. Буффало керував хором Укр. конгрес. ком-ту Америки, аккомпанував на концертах, писав музику. 1992 Н. Безкоровайна-Стецьків передала твори Б. і ч. його архіву до ТОКМ.

Тв.: для симф. оркестру – “Українська різдвяна увертюра” (1956), “Думка-шумка”, “Для розради”; фортепіанні п’єси – “Спомини з гір” (1911), “Хризантеми” (1911–13), “В гаю зеленім”, “Пісня без слів” (обидві – 1912), “Заколисна пісня” (1919); для скрипки – “Українська рапсодія”; для цитри – “В’язанка народних пісень”, “Для розради” (1911); танки – “Гуцулка”, “Козачок”, “Незабудька”, “Пластунка”; для віолончелі з ф-но – “Ой, Морозе, Морозенку”, “Над річкою беріжком”, “Ой зійди, зійди”; хоріві – “Полуботок”, “Думи мої”, “Садок вишневий...” (всі – на сл. Т. Шевченка), “Гей, хто в світі крашу долю має” (сл. І. Франка); дит. казка-оперета “Червона Шапочка” (1960, лібрето Л. Полтави); водевіль “Жабуриння” (співають з В. Балтаровичем); псалми, пісні на слова укр. поетів і власні; колядки, танці; обробки нар. пісень; музика до вистав – “Тополя” Г. Лужницького за Т. Шевченком (1938), “Мина Мазайло” М. Куліша (1942).

П. Медведик.

БЕЗКОРОВАЙНИЙ

Гордій Євгенович (16. 05. 1969, м. Заліщици) – журналіст, літератор, перекладач. Син *Є. Безкоровайного*. Чл. НСЖУ (1992), АУП (1997). Премія НСЖУ “Дебют” (1992), обл. літ. премія ім. С. Будного (1995). Закін. Терноп. пед. ін-т (нині ТДПУ, 1993). Від 2001 – зав. літ. ч. Терноп. обл. театру актора і ляльки, ред. вид-ва “Богдан – Навчальна книга”. Добірки поезій Б. опубл. у зб. “Західний вітер” (1994), антології “Дев’яностатники” (1998) й “Антології української поезії II половини ХХ сторіччя” (2001). Перекладає з англ., польсь., рос., серб. літератур.

В. Дерій.

БЕЗКОРОВАЙНИЙ

Євген Іванович (24. 03. 1947, с. Ворвулинці Заліщиц. р-ну) – журналіст, поет. Батько *Г. Безкоровайного*. Чл. НСЖУ (1980). Закін. Львів. ун-т (1972). Працював у заліщиц., терноп. рай. газетах; був на громад. роботі. Кор. Держтелерадіо

України в Терноп. обл.; відп. секр. обл. орг-ції Т-ва книголюбів; гол. ред. г. "Ровесник" (1976–80) і "Селянська доля" (1990–96); заст. зав. відділу, зав. прес-служби апарату Терноп. ОДА. Від 2002 – нач. упр. у справах преси та інф. Терноп. ОДА. Автор зб. поезій "Яворина" (1997), "Профіль любові" (2003, обидві – Т.). Вірші Б. опубл. у ж. "Жовтень", "Ранок", "Україна", "Тернопіль" та ін. період. виданнях.

В. Дерій.

БЕЗКОРОВАЙНИЙ

Іван (1912, с. Токи, нині Підволочис. р-ну) – підприємець, громадський діяч. Від 1928 – в Канаді. Голова філії Укр. нац. об'єдн. в м. Торонто, співзасн. і чл. ін. укр. громад. орг-цій.

Б. Волинський.

БЕЗЌДНЯ

– озерце природного походження, гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ.

за 500 м на сх. від с. Миролубівка Терноп. р-ну в долині р. Гнида. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні Миролубів. сільради. Пл. 0,33 га.

І. Бай.

БЕЗП'АЉКО

Осип (псевдо "Остап", "Андрій", "Задорожний"; 1914, с. Бенів, нині с. Золочівка Золочів. р-ну Львів. обл. – 03. 08. 1947, с. Теляче, нині с. Мирне Підгаєц. р-ну) – діяч ОУН та УПА. Закін. Золочів. г-зію, де вступив у Юнацтво ОУН. Від 1937 – заст. провідника, від 1940 – провідник ОУН Золочів. округу. 1942–43 – край. провідник ОУН на Кіровоградщині, Чигиринщині й Уманщині; восени 1943 організував відділи УПА в

Холодному Яру на Уманщині. 1943 – чл. Край. проводу пд.-сх. укр. земель (ПСУЗ). 1944 входив до край. військ. штабу "Львів". Організував на Бережанщині 2-у сотню Укр. нар. самооборони. Політ. референт, край. провідник ОУН Поділ. краю (від 1945). Останній ком-р військ. округи "Лисоня". Загинув у бою з підрозділом МДБ.

М. Кривецький, Б. Мельничук.

БЕЗРОБІТТЯ Й ЗАЙНЯТИСТЬ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– взаємопов'язані реалії сучасних ринкових відносин. Згідно із Законом України "Про зайнятість населення" безробітні – це працездатні громадяни працездат. віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або ін. передбачених законодавством доходів і зареєстровані у держ. службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи (Ст. 2). Безробіття – неодмін. супутник ринк. відносин. Для Тернопільщини безробіття – явище давнє. Документи ДАТО свідчать про малоефект. політику зайнятості австр. і польсь. окупац. властей, діяльність у Тернополі й повіт. містах "бірж праці" та ін. посеред. структур із працевлаштування. Функціонували також "Державне управління посередництва праці", "Бюро надання праці", відділи праці та соц. опіки тощо. Всі послуги приват. посеред. структур на ринку праці були платними за рахунок як пошуковців роботи, так і роботодавців. Держ. (магістратські) "біржі праці" надавали послуги безкоштовно. У Тернополі діяльність "біржі праці" налагодилася 1870–80. Тут реєстрували пошуковців роботи; частині з них надавали статус безробіт.; виплачували грош. допомогу; позбавляли її тих безробіт., які несвоєчасно відвідували "біржу" чи відмовлялися від запропонов. постій. або тимчас. праці; організовували сезонні та громад. роботи тощо. У Чорткові "біржа праці" створ. 1873 при міськ. магістраті; 1926 тут перебував на обліку 121 безробіт. мешканець, 1931 – 530 безробітних. Допомогою безробіт. опікувалась і громадськість. У гмінах створювали ком-ти у справах безробіт., діяли воєвод. та повіт. громад. ком-ти допомоги безробітним. У період запровадження ринк. відносин РМ УРСР прийняла постанову від 21. 12. 1990 № 381 "Про створення державної служби зайнятості в Українській РСР". Терноп. обл. служба зайнятості утвор. рішенням виконкому обл. ради нар. депутатів від 15. 01. 1991 № 6 на базі відділу облвиконкому по труд. ресурсах та в результаті реорганізації створ. рішенням облвиконкому від 23. 08. 1989 № 195

госпрозрахунк. центру та бюро по працевлаштуванню, перенавчанню і профорієнтації населення – в обл. службу зайнятості відділу праці та соц. питань облвиконкому. Невдовзі обл. служба зайнятості стала окремою структурою, до якої належать Терноп. обл. і міськ. та 17 рай. центрів зайнятості. Обл. центр зайнятості від часу його створ. очолює Б. Довжук. Різке зростання безробіття почалося 1996 – 11032 особи; 1997 – 21043, 1998 – 32806, 1999 – 39259, 2000 – 42620. Із 2001 – короткочасне, переважно сезонне (у весн.-літн. період) зменш. чисел. безробіт.: на 1 січня 2002 – 39798 осіб. На 1 січня 2003 їх к-сть збільшилася до 42401, в основному за рах. мас. реєстрації безробіт. мешканців сіл, частка яких на поч. 2003 досягла 53,5% від заг. чисел. безробітних. За 12 р. діяльності обл. служби зайнятості за допомогою у працевлаштуванні звернулося понад 330 тис. осіб, більшості з яких відповідно до законодавства надано статус безробіт. та виплачено допомогу. Працевлашт. понад 130 тис. осіб, майже 24000, переважно молодих, отримали першу чи ін. професію за кошти Фонду. Безробіття, низький рівень зарплати породжують значну трудову міграцію. Щороку на заробітках у Польщі, Італії, Росії та ін. країнах перебувають, за даними обл. служби зайнятості, бл. 43,4 тис. осіб, у сезон – бл. 50 тис., що перевищує чисел. зареєстр. безробіт. в області.

О. Левченко.

БЕЗРУЧКО

Марко Данилович (31. 10. 1883, с. Великий Токмак, нині м. Токмак Запоріз. обл. – 10. 02. 1944, м. Варшава, Польща) – військовик. Генерал-хорунжий Армії УНР (1920). Під час 1-ї світ. війни як офіцер штабу 30-го і 42-го арм. корпусів Пд.-3х. фронту воював на Тернопільщині. Від 1918 – в укр. армії; нач. штабу Окрем. корпусу Січових Стрільців, який у червні–липні 1919 вів бої з частинами ЧА в р-ні Шумська, Кременця і Ланівців. 1940–44 – військ. міністр уряду УНР в екзилі. Автор споминів “Українські Січові Стрільці на службі Батьківщині”.

П. Гуцал.

БЕЗУБКА

Йосип (08. 02. 1901, с. Озерна, нині Зборів. р-ну – р. см. невід., Канада) – громадський діяч, меценат. Доброволець УГА. 1926 прибув до Канади. Чл. Шевченк. фундації, ін. укр. орг-цій.

Б. Волинський.

БЕЗУШКО

Володимир (22. 08. 1894, с. Корчин, нині Сколів. р-ну Львів. обл. – р. см. невід., м. Філадельфія, США) – літературознавець, педагог. Д-р філософії (1926). Дійс. чл. НТШ, чл.-кор. УВАН. Навчався в ун-тах Праги, Граца, Відня. Учителював у Бережанах. Від 1947 – в США. Автор понад 200 публікацій. Відомий лист Б. з Бережан *К. Студинському*.

Б. Пиндус.

БЕЗУШКО

Володимир (псевдо „Юрій”; 1923, с. Йосипівка, нині Терноп. р-ну – 09. 06. 1944, біля с. Іванівка Тербовлян. р-ну) – діяч ОУН та УПА. 1941–43 навчався в Терноп. укр. г-зії. Від 1943 – референт пропаганди Терноп. округи. Загинув у бою.

Б. Пиндус.

БЕЙ

Василь Іванович (псевдо “Василенко”, “Титар”, “Улас”; 1922, с. Литвинів, нині Підгаєц. р-ну – травень, 1952, с. Чернихів Зборів. р-ну) – діяч ОУН та УПА. Срібний Хрест Заслуги УГВР (1948). Чл. Проводу ОУН (1949–52). Закін. г-зію у Бережанах, навчався у Львів. ун-ті (1939–41). Провідник Юнацтва ОУН Бережан. округи (до 1941), Терноп. обл. округи (1942–44). Край. референт пропаганди (1945–47), край. провідник ОУН Поділ. краю (1947–49) та ОСУЗ (1949–52). Автор брошури “Як це насправді з допомогою російського народу” (1949) та статей. Загинув за невід. обставин.

П. Гуцал.

Б К

Марія (Маруся-Євгенія, псевд. Маруся Синенька; 1908, м. Форд Сіті, шт. Пенсильванія, США) – адвокат, журналістка, громадська діячка. Д-р права (1932). 1920-і навчалася у г-зіях Чорткова й Коломиї, проживала у Бучачі. Студіювала право в Піттсбурзі. ун-ті. Видавець і ред. укр. ж. “Жіночий світ” (1933–34), співред. ж. “Українська зоря”. Перша українка-адвокат у США. 1950–70 – радник у міській управі Детройта. Авторка укр. книжок для дітей і молоді, публікацій у збірниках та пресі.

І. Дуда.

БЕКЕСЬВИЧ

Роман Андрійович (01. 01. 1923, с. Сороцьке, нині Тербовлян. р-ну) – архітектор. Чл. НСАУ (1957). Закін. Львів. політех. ін-т (1953). Працював у проєкт. ін-тах Кишинева (1953–70) і Львова

(1971–85). Автор реконструкції драм. театру ім. А. Чехова (1966) і готелю “Турист” у Кишиневі, телевіз. центру (1984) у Львові та ін. проєктів.

І. Дуда.

БЕКЕРСДОРФ

– сільське поселення, яке нині належить до с. Новосілка Підгаєцького району. Створ. нім. колоністи 1784. До 1787 – назва Фелькенштайн. Насел. пункт виник у результаті прохання власниці Підгайців К. Рогалінської до австр. уряду поселити на її землях 60 родин. Перші поселенці були протестантами, невдовзі їх замінили католики з нім. провінції Пфальц. Колонія припинила існування 1940, коли згідно з договором між Німеччиною та СРСР її мешканцям дозволили виїхати на істор. батьківщину. Житлові будинки в Б. заселили українці, депорт. з Польщі.

Б. Пиндус.

БЕКОВ

Дмитро Борисович (1926, м. Умань, нині Черкас. обл.) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1966), проф. (1967). Закін. Військ.-мед. академію в Ленінграді (нині Санкт-Петербург, РФ). Від 1965 – зав. каф. Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Автор більше 50 публікацій. Наук. зацікавлення: дослідження і лікування мозку людини.

Б. Пиндус.

БЕЛАДОНА ЗВИЧАЙНА

(нар. назви – красавка, сонник, отруйниця) – рідкісна трав'яниста багаторічна рослина. Занесена до Червоної книги України. Належить до родини пасльонових. Отруйна, застосов. у медицині. Росте в бук. і широколист. змішаних лісах, на галявинах, узліссях. На тер. Терноп. обл. трапляється зрідка.

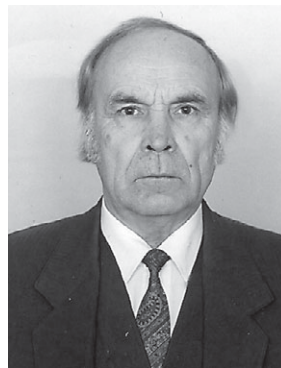
Лит.: Чайковський М. Пам'ятки природи Тернопільщини: Ілюстрований нарис. – Л., 1977; Основи екологічних знань. – Т., 1994.

С. Зелінка, М. Чайковський.

БЕЛЕБЕХА

Іван Олексійович (10. 11. 1930, с. Синиха Куп'ян. р-ну Харків. обл.) – вчений-економіст, публіцист. Д-р екон. н. (1979). Закін. Одес. кредит.-екон. ін-т. 1976–81 – доц., зав. каф. бух. обліку Терноп. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ);

був куратором студент. групи, в якій навчався *В. Ющенко*. Від 1988 – проф. Харків. тех. ін-ту с. госп.-ва. Досліджує вдосконалення бух. обліку. Автор наук. праць, публіцист. кн. “Поразки та надії України” (1996), “Українська еліта” (1999), “Україна і комунізм” в 2-х т. (2000, 2003; усі – Х.) та ін.

В. Дерій, Б. Мельничук.

БЕЛІКОВ

Костянтин Васильович (21. 06. 1911 – 09. 10. 1968, м. Тернопіль) – медик. Засл. лікар УРСР. Від 1949 працював на Тернопільщині. Відомий як спеціаліст у галузі щелепно-обличної хірургії. Один із фундаторів обл. лікарні, яку очолював від 1958.

Г. Конопелько.

БЕЛІНСЬКИЙ

Ярослав (псевдо “Бистрий”, 1921, с. Товстенке, нині Чортків. р-ну – 24. 04. 1946) – діяч ОУН та УПА. Після закін. Чортків. пед. школи 1941 вчителював на Лановеччині. 1941 вступив в ОУН, працював у відділі пропаганди. В січні 1943 перебував у селах Осники, Козачки, Молотків Лановец. р-ну. Від лютого 1943 – у загоні УПА ком-ра “Крука”. Від жовтня 1943 – сотенний, того ж місяця його сотня розгромила нім. загін у с. Бариш Бучач. р-ну. В грудні 1943 на чолі куреня УПА вирушив у рейд до Умані, однак дійшов тільки до Вінниччини. Згодом за наказом штабу УПА-Південь направл. на тер. Гусятин., Копичинец. і Гримайлів. р-нів, де сформував новий курінь. У грудні 1944 курінь Б. проводив рейди на Кам'янець-Подільщині. 7 січня 1945 в бою поблиш. с. Босири Чортків. р-ну Б. поранений і потрапив у полон. 12 лютого 1946 трибунал НКВС засудив його до розстрілу.

Б. Мельничук, В. Уніят.

БЕЛІВСЬКИЙ

Август (Belowski August; 23. 03. 1806, с. Креховичі, нині Рожнят. р-ну Івано-Фр. обл. – 12. 10. 1876, м. Львів) – польський історик, архівіст, поет, перекладач. Чл.-кор. Петербур. АН. 1828 закін. г-зію в Бучачі. Навчався у Львів. ун-ті. Від

1845 працював в Оссоленіумі у Львові. Автор істор. і літературознав. праць, упоряд. зб. архів. документів. 1833 видав вірш. і проз. переклад “Слова о полку Ігоревім”. Перекладав укр. нар. пісні, твори нім. поетів.

П. Гуцал.

БЕМКО

Володимир (16. 09. 1889, м-ко Козова – 15. 08. 1965, м. Нью-Йорк, США) – правник,

військовик, громадський діяч. Закін. Бережан. г-зію, навчався у Львів. і Краків. ун-тах. Під час 1-ї світ. війни – в австр. армії на Серб. та Італ. фронтах. Після поранення – в Коломиї, де став ініціатором таєм. Військ. ком-ту; 1 листопада 1918 – співорг-тор військ.

перевороту в цьому місті. Воював в УГА. Від весни 1919 – заст. держ. секр. військ. справ ЗУНР у Станіславі (нині Івано-Франківськ). 1920–30-і – адвокат у Бережанах; голова т-ва “Рідна школа”, Повіт. союзу кооп., Нар. дому, повіт. ком-ту УНДО. 1944 емігрував до Австрії, від 1953 – у США (м. Ньюарк, шт. Нью-Джерсі). Один із ініціаторів видання зб. “Бережанська Земля” (т. 1, 1970), автор у ньому нарису “Бережани–Бережанщина”.

Б. Воллинський.

БЕНЕВА́

– село у Теребовлянському районі. Центр сільради. До Б. приєднано х. Зади. Розташ. над р. Стрипа. Насел. 374 особи (2001). Перша писемна згадка – 1504. До 1939 діяли т-ва “Просвіта” та “Сокіл”. Є церква Пресвятої Трійці (1927; дерев.). Споруджено пам’ят. хрест на честь скасування панщини (відновл. 1990), пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1970), насипано символ. могилу УСС (1990). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка. У Б. народилися хор. диригент, композитор *Т. Хмурич*, поет, літературознавець *Б. Чопик*.

В. Уніят.

БЕНЕШ

Ярослав-Володимир Миколайович (25. 01. 1915, с. Годи, нині Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. – 04. 07. 1966, м. Торонто, Канада) – церковний

і освітній діяч. Закін. духовну семінарію у Станіславі (нині Івано-Франківськ). 1939–44 – священник у с. Тудорів (нині Гусятин. р-ну). Від 1948 – у Канаді, священник у м. Торонто. Співпрац. у “Рідній школі”, на курсах українознавства. Капелан СУМ, духов. провідник у Лізі укр. катол. жінок. Автор статей у періодиці, спогадів.

І. Гаврильцьо.

БЕНОЕ́

Кароль (Benoit Charle, Бенуа Шарль; рр. і м. н. і см. невід.) – військовий інженер, архітектор. За походженням француз. 1684–98 працював у Станіславі (нині Івано-Франківськ). Збудував торг. зал у м-ку (нині смт) Гусятин (не зберігся).

І. Дуда.

БЕНО́НИ

Павлина (10. 12. 1923, с. Капустинці, нині Чортків. р-ну) – учасниця національно-визвольного руху. Чл. Юнацтва ОУН (1943), від 1944 – в УПА. Заарешт. 1946, засуджена на 10 р. позбавлення волі. Покарання відбувала в Комі АРСР і Казахстані. Від 1957 проживала в Абхазії, 1992 повернулася в Україну. Від 1998 – у Чехії. Авторка спогадів, опубл. у зб. “Нескорена Берегиня” (Торонто–Л., 2002).

Б. Мельничук.

БЕНТОНІ́ТИ

(ін. назва – бентонітові глини) – глини, що утворилися у водних басейнах у результаті діagenетичних змін вулканічних туфів і попелу. До Б. входять гідрослюди, каолініт, палигорскіт, монтморилоніт, цеоліти тощо. Родовища та прояви Б. належать до різних генет. типів. У Терноп. обл. – 1 родовище (не розробляється), запаси – 0,4 млн. т.

В. Соловеський (ЕСУ).

БЕ́НЦАЛЕВА

Теодозія Іванівна (1894, м. Калущ, нині Івано-Фр. обл. – 16. 05. 1919, м. Тернопіль) – актриса. Перша дружина *М. Бенцяля*. Сценічну діяльність розпочала у львів. театрі т-ва “Руська бесіда” (1913). Влітку 1914 театр виступав у Заліщиках, Чорткові, Борщеві. Навесні 1915 Б. разом із чоловіком проживала у с. Довжанка (нині Терноп. р-ну). Працювала у театрі “*Тернопільські театральні вечори*” (1915–17), *Українському театрі* в Тернополі (1918–19). Серед ролей: Терпелиха (“Наталка Полтавка” І. Котляревського), Морозиха (“Дай серцю волю, заведе в неволю” М. Кропивницького), Мотря (“Шельменко-денщик” Г. Квітки-Основ’яненка),

Палажка (“Мартин Боруля” І. Карпенка-Карого), Кулина (“Хмара” О. Суходольського).

П. Медведик.

БЕНЦАЛЬ

Микола Гнатович (24.05. 1891, с. Курівці, нині Зборів. р-ну – 09. 09. 1938, м. Коломия, нині

Івано-Фр. обл.) – актор, режисер, театральний діяч. Батько *Я. Бенцяля-Євшана*. Чоловік *Т. Бенцалевої*, згодом – *О. Бенцаль-Карп'як*. Учень *Й. Стадника*, *Леся Курбаса*. Сценіч. діяльність розпочав 1910 у львів. театрі т-ва

“Руська бесіда”. Навесні 1915 проживав у с. Довжанка (нині Терноп. р-ну), де його заарешт. рос. власті. Звільнений з ув'язнення за допомогою *Леся Курбаса*. Вступив до театру “*Тернопільські театральні вечори*”, з березня 1916 до серпня 1917 – його кер. і режисер. Восени 1918 створив з *А. Бучмою* *Укр. театр* у Тернополі (навесні 1919 реорганіз. у *Новий Львів. театр*). У липні 1919 разом з УГА театр Б. перебрався у Правобереж. Україну. На поч. 1920 повернувся в Галичину, майже 2 місяці перебував у польс. тюрмі. Згодом організував Львів. нар. незалеж. театр. Актор і реж. пересув. труп у Зх. Україні – *І. Когутяка*, *О. Міткевич*. 1925–38 – у театрах *Й. Стадника* та ім. *І. Тобілевича*. Від 1922 майже щорічно гастролював на Тернопільщині. Вперше поставив спектаклі за п'єсами *Я. Барнича* “*Дівчина з Маслосоюзу*” (1935) і “*Пригода в Черчі*” (1936). Автор споминів “*У в'язниці і на сцені: Спогади про “Тернопільські театральні вечори”*” (1937; опубл. ж. “*Тернопіль*”, 1991, № 2). На могилі є погруддя-пам'ятник (скульп. *С. Литвиненко*). У с. Курівці створ. мемор. музей Б. Пам'ятна дошка на честь *Леся Курбаса* і Б. (скульп. *В. Козловський*, *Д. Пилип'як*) встановлена 1991 на будинку Терноп. обл. філармонії.

Лім.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

П. Медведик.

БЕНЦАЛЬ-ЄВШАН

Ярослав Миколайович (26. 02. 1916, м. Тернопіль – 21. 07. 1964, м. Мюнхен, Німеччина) – громадсько-політичний діяч. Чл. ОУН. Син

М. Бенцяля. Закін. богослов. студії. 1944 виїхав до Німеччини. Голова Гол. управи центр. представництва укр. еміграції, Край. управи Братства колиш. вояків 1-ї дивізії Укр. Нац. Армії. Ред. г. “*Шлях Перемоги*”. Від 1953 – кер. секретаріату Проводу Закордон. частин ОУН.

Л. Йолкіна (ЕСУ).

БЕНЦАЛЬ-КАРП'ЯК

Олена Олександрівна (з дому – Сімнич; 27. 05. 1901, м. Меджибіж, нині Лeticів. р-ну Хмельн. обл. – 11. 07. 1990, м. Міннеаполіс, США) – співачка оперети (сопрано), актриса. Друга дружина *М. Бенцяля*. Артистка *Нового Львів. театру* (1919–20), “*Української бесіди*” (1922–24), труп *О. Міткевич* (1924–25), *Й. Стадника* (1926–29) та ін. театрів. Часто гастролювала на Тернопільщині. 1922–37 не раз перебувала на відпочинку в с. Курівці (нині Зборів. р-ну). В еміграції виступала в Укр. театрі у Німеччині; у США – кер. драм. гуртка (1951–54). Чл. правління Об'єдн. митців укр. сцени (1971–76).

Лім.: *Гуцько О.* Їх слід на Зборівській землі: Бібліографічний покажчик. – Т., 1996.

П. Медведик.

БЕНЧ

Григорій (12. 12. 1905, с. Вілька Сяноц. повіту, нині Польща – 02. 10. 1988, м. Трускавець Львів. обл.) – майстер різьби по дереву. Батько *О. Бенч*. 1945 депортов. у с. Гутисько Бережан. р-ну, згодом переїхав до м. Трускавець. Різьбив ужиткові речі, шкатулки, побут.-декор. палиці. Учасник респ. виставок.

В. Барна.

БЕНЧ

Михайло Іванович (06. 03. 1949, с. Заруддя, нині Травневе Збараз. р-ну) – фотохудожник, публіцист. Лауреат міжнар., всесоюз., всеукр. фотовиставок. Закін. Москов. ун-т мистецтв (1976). Від 1972 донині працює в Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (ТАНГ): зав. фотолабораторії та кор. г. “*Академія*”. Фотокор на “*Олімпіаді-80*” у Москві. Персон. виставки: “*Спорт – посол миру*”, “*Візит Папи Римського в Україну*”, “*Боже, Україну збережи*”, “*З любов'ю до Вас*”

(1999, 2000). Проілюстрував фотоальбоми “Тернопіль” (1996), “Симфонія Катедрального Собору: Минуле і сучасність” (1999; обидва – Т.).

Л. Щербак.

БЕНЧ

Ольга Григорівна (14. 03. 1955, с. Гутисько Бережан. р-ну) – хоровий диригент, педагог, музикознавець. Канд. мистецтвознавства (1990), проф. Засл. діяч мист-в України (1998). Чл. НСКУ (1999). Дочка *Г. Бенча*. Закін. Львів. консерваторію (1981). Від 1984 працює у Київ. консерваторії (нині Нац. муз. академія України), від 2002 – проф. каф. хор. диригування.

Організатор та худож. кер. камер. хору “Український спів” (1992). Заст. голови муз. секції т-ва “Україна” (від 1994). Автор публікацій із питань теорії, історії та сучас. стану укр. хор. мист-ва. Співукладач кн. “Визначні постаті Тернопілля” (К., 2003).

Л. Кияновська (ЕСУ).

БЕНЬКОВСЬКИЙ

Ігнатій (1732, с. Возище, належ. до м. Володимир-Волинський Волин. обл. – 1778, с. Гошів, нині Долин. р-ну Івано-Фр. обл.) – художник, поет. 1753 став ченцем *Почаїв. монастиря*. Розписував храми, малював ікони у монастирях Волині та Галичини. 1776–78 знову – у Почаєві. Від квітня 1778 – у Гошівському монастирі.

Лит.: *Жовтовський П.* Художнє життя на Україні в XVI–XVIII ст. – К., 1983; *Мистецтво України: Енциклопедія.* – К., 1995. – Т. 1.

І. Дуда.

БЕНЯЧ

Францішек (Beniacz Franciszek; 15. 08. 1842, м. Ланьцут, Польща – 27. 11. 1898, м. Краків, там само) – польський вчений-геолог. Чл. Краків. АН (1877). Започаткував видання “Геологічного атласу Галичини”, виконав для нього карти пд. регіону Тернопільщини. Під час експедицій вивчав також флору і фауну Зх. Поділля.

П. Гуцал.

БЕРГЕР

Еммануїл Наумович (02 (15). 01. 1910, м. Київ – 07. 11. 1999, м. Тернопіль) – вчений-пато-

фізіолог. Д-р мед. н. (1965). Проф. (1960). Закін. Київ. мед. ін-т (1935). Від 1957 – у Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): доц., проф., зав. каф. (1959–75). Працював у галузі патофізіології нерв.-гуморал. регуляції функцій організму. Автор бл. 100 наук. праць, краєзн. публікацій. Відомий як колекціонер екслібрисів, книжк. графіки; у ТОХМ зберіг. бл. 7 тис. книжк. знаків Б.

І. Дуда, В. Файфура.

БЕРДАЛЬ

Григорій (21. 03. 1897, с. Вілька Сяноц. повіту, нині Польща – 1960, с. Гутисько Бережан. р-ну) – народний різьбяр. 1945 депорт. у с. Гутисько. Круглої різьби навчався у М. Орисяка. Виготовляв побут.-декор. палиці з рослин. орнаментом, топірці та ручки, стиліз. птахів і тварин, декор. шкатулки, дит. іграшки. Вміння передав дітям *Іванові*, *Миколі* та *Катерині*. Учасник худож. виставок.

В. Барна.

БЕРДАЛЬ

Іван Григорович (15. 03. 1928, с. Вілька Сяноц. повіту, нині Польща – 20. 05. 1986, м. Трускавець Львів. обл.) – різьбяр по дереву. Син *Г. Бердаля*. 1945 депорт. у с. Гутисько Бережан. р-ну, згодом переїхав у м. Трускавець. Автор низки скульптур малих форм. Учасник респ. та обл. виставок. Твори Б. зберіг. у Львів. музеї нар. арх-ри та побуту.

В. Барна.

БЕРДЕЙ

Ігор Михайлович (13. 05. 1956, с. Соснів Тербовлян. р-ну) – естрадний співак (тенор). Засл. арт. України (1999). Гран-прі на всеукр. конкурсі естрад. пісні (Тернопіль, 1995), 1-а премія на міжнар. конкурсі “Доля” (Чернівці, 1996). Закін. Москов. нар. ун-т мист-в (1983). Працював в ансамблях “*Дністер*” (Тернопіль, 1973–74) і “*Світязь*” (Луцьк, 1978–79), на студії “Електроклуб” (м. Москва). Від 1995 – у Тернополі, виступає самостійно, здійснює аранжування. Учасник передач укр. радіо “Від

суботи до суботи”, “Нове ім’я”, “12 мінус 2” та ін. телепередач. Гастролює в Україні, Італії та ін. країнах. Магнітоальбом і компакт-диск “Дивний сон” (2003).

Б. Мельничук.

БЕРДІЙ

Михайло Григорович (06. 06. 1950, с. Бенева Теробовлян. р-ну) – фінансист. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1977, нині ТАНГ). Працював у Бережан., Теробовлян. відділ., від 1974 – в Терноп. обл. конторі Держбанку СРСР (ревізор,

ст. економіст, заст. нач. упр.). Згодом – нач. обл. упр. Житлосоцбанку СРСР, дир. обл. дирекції Укрсоцбанку. 1996–2000 – заст. голови правління АКБ Укрсоцбанк, 2000–01 – 1-й заст. голови Держ. казначейства України.

Від 2001 – заст. голови правління ВАТ КБ “Хрещатик” (м. Київ).

М. Ониськів.

БЕРЕГОВИЙ

Георгій Тимофійович (15. 04. 1921, с. Федорівка, нині Карлів. р-ну Полтав. обл. – 30. 07. 1995, м. Москва, РФ) – військовик, льотчик-космонавт СРСР. Генерал-лейтенант авіації (1977). Двічі Герой Рад. Союзу (1944, 1968). У березні–квітні 1944 воював на Тернопільщині в авіац. корпусі 1-го Укр. фронту.

І. Дем’янова.

БЕРЕГОВОЙ

Іван Йосипович (05. 01. 1942, с. Сичівка, нині Хрестинів. р-ну Черкас. обл.) – філософ, соціолог. Д-р філос. н. (1992), проф. (1993). Закін. Київ. ун-т (1968). 1971–72 – викл. філософії у Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА). Від 2002 – проф. Нац. ун-ту “Острозька академія”. Досліджує методологію наук, пізнання, проблеми духовності, соціології та теорії держ. управління.

Л. Бублейник (ЕСУ).

БЕРЕЖАН

Зиновій (справж. прізвищ. – Штокалко; 25. 05. 1920, м. Бережани – 28. 06. 1968, м. Нью-Йорк, США)

– бандурист, композитор, музикознавець, поет, лікар. Син П. Штокалка. Д-р медицини (1951). Закін. г-зію у Бережанах. Навчався у Львів. мед. ін-ті (1939–41). Від 1944 – у таборі для переміщ. осіб у Німеччині. 1950 закін. мед. ф-т Мюнхен. ун-ту. 1952 виїхав до США. Працював у лікарні Метрополітен; згодом – на дільниці у Брукліні. У мед. колах відомий як лікар-онколог, дерматолог, автор праць з етимології новоутворень та лікування злоякісних пухлин. У мист. середовищі знаний як бандурист-віртуоз. Від 1939 разом з Ю. Сінгалевичем і Ф. Якимцем входив у Львові до тріо бандуристів. Зібрав і опрацював понад 300 дум і балад, козац., стрілец., повстан. та ін. пісень. Автор “Кобзарського підручника” (К. – Едмонтон, 1992), багатьох пісень і дум. Соліст і чл. управи Капели бандуристів ім. Т. Шевченка в США.

Тв.: Вірші // Координати: Антологія сучасної української поезії на Заході. – Мюнхен, 1969. – Т. 2; На окраїнах ночі. – Штуттгарт–Нью-Йорк, 1977.

Лит.: Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Б. Мельничук. В. Неборак (ЕСУ).

БЕРЕЖАНИ

– місто Тернопільської області, райцентр. Розташ. на берегах р. Золота Липа за 52 км на зх. від обл. центру. Заліз. ст. на лінії Тернопіль–Ходорів. Міськ. раді підпорядковані села Рай і Лісники. Насел. 19,4 тис. осіб (2003), з них українців – 95%; проживають також росіяни, вірмени, азербайджанці, євреї, татари. Перша писемна згадка – 1375. Магдебурзьке право місто отримало 1530. До Б. входили передмістя Підзамче, Містечко та Адамівка. 16–18 ст. містом володіли магнати Сенявські. Під час нац.-визв. війни під проводом Б. Хмельницького 1648 міщани-українці підтримали повстанців; 1649 і 1655 козац. загони штурмували замок. 1695 у місті було 404 будинки, 3475 жителів. Від 1772 Б. належали до

Панорама м. Бережани.

Австрії; 1781 стали повіт. містом. Від 1789 в місті діяла г-зія. 1895 засн. філія “Просвіти”. У серпні–вересні 1916 у боях на г. Лисоня побл. Б. Легион УСС героїчно стримував натиск рос. армії. Під час 1-ї світ. війни місто зазнало вел. руйнувань. У листопаді 1918 – липні 1919 – повіт. центр ЗУНР; у Б. розміщ. Нач. команда (штаб) УГА. 1919–39 – під владою Польщі. Від вересня 1939 – у складі УРСР; згодом – рай-центр. 1940 почали працювати пед., торг. і деревооброб. школи, краєзн. музей, Буд. культури, б-ки. Органи НКВС розпочали масові репресії проти населення. Від 7 липня 1941 до 22 липня 1944 Б. – під нім.-фашист. окупацією. Нині в місті працюють 12 пром. і 6 с.-г. підпр-в, зокрема ВАТ – “Бережанський склозавод”, “Бережанський цегельний завод “Керамік”, птахофірма “Бережанська”, “Велес”. Діють *Бережанський агротех. ін-т*, 4 ЗОШ, г-зія, 4 дитсадки, 2 лікарні, поліклініка, дит. пульмонол. санаторій, міжрай. тубдиспансер, Буд. культури, клуб, муз. та худож. школи, 4 музеї (*Бережанський краєзнавчий музей, Бережанський музей книги, Лепкого Богдана меморіальний музей, Бережанський музей переслідуваної церкви*). Продовжують роботу т-во “Боян”, осередок т-ва “Просвіта”. Працюють 7 нар. колективів худож. самодіяльності. Є парк, 2 зони відпочинку, 2 готелі. Діють реліг. громади: УГКЦ, УАПЦ, ЄХБ, РКЦ, Свідків Єгови. Б. внесені до списку істор. міст і селищ 1-ї категорії цінності України; 2001 місту надано статус Держ. істор.-архит. заповідника. Серед архит. пам’яток: *Бережанський замок (1534–54); каплиця св. Трійці (1554); ратуша з годинник. вежею (1803); церкви – Миколаївська (1691), Вірменська (1750) та Пресвятої Трійці (1768, перебуд. 1892–*

*1903); комплекс монастиря бернардинців із костьолами Різдва Богородиці (1600) і дзвіницею (1741) та св. Миколая (1630–83) з колегіями (1716–42). Зберігся будинок письменника й адвоката А. Чайковського (проживав 1890–1910; 1894 у нього гостював І. Франко). 1805–1924 у ратуші діяла г-зія (див. *Бережанська гімназія*). У Б. народилися художники О. Кульчицька, В. Савчак, письменник Ф. Коковський, скульптор В. Бідула, композитор і диригент Н. Нижанківський, поети Г. Мороз, Р. Мох, О. Сенатович, С. Твердохліб, громад.-політ. діяч, канд. мед. н. А. Хлопась, математик М. Чайковський та ін. Творили у місті скульптори Г. Горст (1584), Ян Пфістер (1627–36) і Л. Марконі (19 ст.). У Б. перебували мандрівник У. Вердум, король Август II, гетьман І. Мазепа, цар Петро I,*

Пам'ятник Б. Лепкому в Бережанах.

Пам'ятний знак у Бережанах до 50-ліття депортації українців із Лемківщини.

Вид на Вірменську церкву і парафіяльний костьол.

глава уряду ЗУНР *С. Голубович*, Гол. отаман УНР *С. Петлюра* та ін. Споруджено мемор. комплекс жертвам нім.-рад. війни (1978, скульп. *Е. Мисько*), пам'ятники *Т. Шевченку* (1993, скульп. *М. Посекіра, Л. Яремчук*) та *Б. Лепкому* (1997, скульп. *І. Сонсядло*), встановлено погруддя *А. Чайковського* (1996, скульп. *І. Сонсядло*) та *Д. Мирона-Орлика*, мемор. таблиці *І. Франкові* (1981), *М. Шашкевичу* (1987, скульп. *І. Козлик*), *Б. Лепкому* (1991, скульп. *К. Сікорський*), пам'ятний знак до 50-ліття депортації українців із Лемківщини (1996). На міському цвинтарі – меморіал нім. воїнам, полеглим у 1-у світ. війну. На тер. Б. виявлені залишки 3-х стоянок доби пізн. палеоліту.

Лит.: *Герета І.* Бережани. – Л., 1989; *Бережанська Земля: Історично-Мемуарний Збірник.* – Нью-Йорк–Лондон–Сідней–Торонто, 1970. – Т. 1; *Торонто–Нью-Йорк–Лондон–Сідней–Бережани–Козова*, 1998. – Т. 2; *Мазурак Я.* Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000; *Бережани: Путівник.* – Л., 2002.

В. Зорик, І. Синишин.

БЕРЕЖАНКА

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Іванків. сільраді. Насел. 237 осіб (2001). Відоме з 17 ст. Є костьол. Встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини. Діє б-ка. Біля Б. виявлено поселення трипільської та черняхівської культур.

В. Ханас.

БЕРЕЖАНКА

– село у Лановецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Жуківці. До села приедн. х. Доманинка. Розташ. на березі р. Жирак, за 12 км від райцентру. Залізн. ст. на лінії Тернопіль – Шепетівка. Насел. 550 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1463. У документах йдеться про напад татар на Доманинку в серпні 1615. Від 1699 Б. з

навкол. селами перебувала у володінні нащадків гетьмана *І. Виговського*, котрі збудували у центрі Доманинки палац і каплицю-усипальницю (не зберег.). У листопаді 1781 в Доманинку приїжджав польс. король *С.-А. Понятовський*; відвідав тут свого приятеля *Ю. Радзимінського*. 1920–30-і діяло т-во “Просвіта”. Є церква св. Юрія (16 ст.), збереглася ще одна церква (1875). Насипано козац. могили з написом “Невідомим борцям за віру, нарід і волю”, встановлено пам'ят. знак воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У Б. народився лікар, громад. діяч *П. Глібов*. На околиці села досліджено поселення та могильник черняхівської культури, знайдено скарб римських монет 2 ст. У Б. є парк – пам'ятка садово-паркового мист-ва місц. значення.

Г. Басюк.

БЕРЕЖАНСЬКА БРИГАДА УГА

– військова частина 2-го корпусу УГА. Сформована на поч. 1919 з бойов. групи “Наварія”, яка воювала під Львовом. В УГА бригада отримала 3-й порядк. номер. До неї входили 2 піхот. полки (5 куренів), гармат. полк, кінна сотня, чета зв'язку. Бригада відзначилася під час *Чортківської офензиви*. Перший ком-р – *А. Вольф*, від кінця червня 1919 бригадою командували *О. Лесняк, С. Горук, М. Кучер*. Після переходу за Збруч дійшла з боями до Коростеня на Житомирщині. Згодом вимушено увійшла до ЧУГА. У травні 1920 в р-ні Гайсина на Вінниччині бригаду оточили польс. війська, й вона була інтернована.

П. Гуцал, В. Ханас.

БЕРЕЖАНСЬКА БУЧІНА

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Куряни Бережан. р-ну, в кв. 69 вид. 6,13 Курян. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “Куряни”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 21 га. Під охороною – високопродукт. букове насадження 1 бонітету віком 90 років.

І. Бай.

БЕРЕЖАНСЬКА ГІМНАЗІЯ

– середній навчальний заклад у м. Бережани. Засн. 1789 з нім. мовою викладання; від 1874 мовою викладання була польська; 1905 утвор. україномовні класи. Від 1805 навч. класи г-зії розміщ. у буд. міськ. ратуші. Відіграла помітну роль у духов-

Будинок Бережанської ратуші, в якому діяла гімназія (1805–1924).

ному розвитку Сх. Галичини, укр. відродженні в краї. 1900–10 у г-зії діяв учнів. гурток “Молода Україна”. В ній працювали відомі укр. педагоги *О. Барвінський, З. Кузеля, Б. Лепкий, С. Томашівський* та ін. Учнями Б. г. були *М. Шашкевич, Р. Мох, О. Огоновський, М. Рудницький, Ф. Коковський, М. Яцків, М. Мороз, В. Савчак, Я. Струхманчук, Т. Осадца, Я. Бабуняк, С. Соневицький, М. Лабунька, О. Дяків-Горновий, М. Кушнір, Я. Старух, А. Чернецький* та ін., чимало діячів польсь., нім., чес. культури. Г-зія працювала до 1944; 1992 відновила діяльність. Від 2003 носить ім'я Б. Лепкого.

Н. Волинцев, Н. Голод.

“БЕРЕЖАНСЬКА ЗЕМЛЯ”

– двотомний історично-мемуарний збірник. 1-й том (Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто: К-т вид-ва “Бережани”, 1970); 2-й том (Торонто–Нью-Йорк–Сідней–Бережани–Козова: Гол. к-т Бережани і Козівщини, 1998).

Б. Мельничук.

БЕРЕЖАНСЬКА ОКРУГА (1918–1919)

– військовий округ на території ЗУНР. Утвор. розпорядженням № 3 від 13 листопада 1918 Держ. секретаріату військ. справ ЗУНР. Включав Бережан., Бібр., Перемишлян., Підгасц. і Рогатин. повіти.

В. Ханас.

“БЕРЕЖАНСЬКА РАТУША”

– газета, видання Бережанської міської ради. Засн. 2002. Редактор – Я. Шургот. Висвітлює екон.-госп. й культ.-мист. життя міста.

Н. Волинцев.

“БЕРЕЖАНСЬКЕ ВІЧЕ”

– щотижнева газета Бережанської районної ради і райдержадміністрації. Виходить від вересня 1990 на зміну г. “Нове життя”. Осн. тематика – висвітлення життя р-ну, питань нац. відродження.

В. Савчук.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ

АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ (БАТІ)

– вищий навчальний заклад 3-го рівня акредитації в м. Бережани. Від 1997 входить у структуру Нац. аграр. університету в Києві. Ректор – *В. Павлівський*. Історія БАТІ починається 1959 від заснув. у місті технікуму механізації с. госп-ва (1966 переймен. на технікум механізації і електрифікації с. госп-ва; 1992 реорганіз. в агротех. коледж). Нинішній статус отримав 2001. БАТІ готує фахівців 11 спеціальностей 3-х рівнів (мол. спеціаліст, бакалавр, спеціаліст). Діють 3 ф-ти, навчається бл. 3 тис. студентів (разом із заоч. формою навчання). Працюють 197 викладачів, із них 4 д-ри і 59 канд. наук. Функціонують 22 каф., відділ гуманіст. освіти та виховання, 2 центри – наук.-видав. і комп'ют.-інформ. технологій. У 8 корпусах – 20 навч. кабінетів, 45 лабораторій, 11 лекц. аудиторій, 3 кабінети диплом. і курс. проектування, 15 комп'ют. класів, навч.-вироб. майстерні, СТО автомобілів, б-ка, акт. зал, 2 гуртожитки, студент. кафе, музей історії ін-ту. Діють автотрактородром і спорт.-оздоров. комплекс. Бл. 400 студентів і викл. ін-ту стажувалися в Австрії, Швейцарії, Данії. БАТІ співпрац. з Віден. ун-том культури землеробства, Вищою екон. школою та Наук.-досл. центром альтер. дизел. палива м. Візельбург (Австрія), Ін-том біодинаміч. с. госп-ва м. Фрік (Швейцарія) та ін. навч. закладами Європи.

І. Дем'янова.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ

Віктор Олегович

(24. 08. 1973, м. Кременець) – спортсмен (стрибки на лижах із трампліну). М. сп. України (1993). Закін. Київ. ун-т фіз. культури та спорту (1995). Чемпіон України (1993), багатораз. призер чемпіонатів і Кубків України. Від 2002 – викл. Львів. інституту фізичної культури.

Г. Гунтік.

“БЕРЕЖАНСЬКИЙ ВІСТНИК”

– щотижнева газета, орган повітової Української Національної Ради ЗУНР у м. Бережани. Виходила від 30 січня до травня 1919. Ред. *М. Західний*;

відп. за ред. *Т. Старух*. У логотипі видання зазначено, що це “політична, просвітна і господарська часопись”, призначена для укр. громадянства. Серед рубрик – “В світі”, “У нас на Україні”, “Урядовий відділ”, “В повіті”, “Бережани”, “Звідомлення Українського генерального штабу”.

Б. Мельничук.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ ДЕНДРОПАРК

– дендрологічний парк місцевого значення. Розташ. у с. Рай Бережан. р-ну, в кв. 24 вид. 1 Бережан. лісництва Бережан. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс” у межах ліс. урочища “Рай”. Засн. 1966. Рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131 Б. д. надано статус “парк-пам’ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення”. Сучас. статус – від 1996. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 5 га. Тут ростуть 63 види дерев і чагарників: дуб червоний, болотний, ялина срібляста, клени гостролистий, сріблястий та польовий, ясен пухнастий, оцтове дерево, платан, сосна звичайна, чорна та Веймутова, горіх маньчжурський, дугласія, спірея звичайна, магнолія падуболиста та ін. Б. д. – база наук. лісогосп. досліджень із вивчення, впровадж. та акліматизації видів деревно-чагарникових порід.

Лит.: Природа Тернопільської області. – К., 1979.

І. П’ятківський.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ ЗАМОК

– пам’ятка житлово-фортифікаційного мистецтва епохи Відродження. Репрезентує загальноєвроп. архіт. традиції 16–17 ст. в Україні. Буд-во Б. з. розпочав 1534 рус. воєвода М. Сенявський. Первіс. варіант споруди заверш. 1554. Вона мала 5-кутне накреслення і фортифікац.-нерегулярне планування; палац. ч. органічно вписана у систему оборон. стін і низьких широких веж. Замк. комплекс був різноярусний, у ньому гармонійно поєднувалися обороноздатні можливості з естетикою житл. приміщень. Авторство первин. проекту Б. з. остаточно не встановлено, хоча безсумнівно є його італ. походження. Інтер’єри замку не раз перебудовували. 17 ст. він отримав зовн. оборонну лінію бастион. типу. Б. з. багато разів відбивав татар. набіги, 1675 витримав облогу турец. війська. Тільки двічі фортецю захоплювали: 1648 її взяли штурмом козац. загони під команд. *М. Кривоноса*, 1655 гарнізон капітулював перед швед. армією. 1698 в замку побував польс. король *Август II*, 1707 – укр. гетьман *І. Мазепа* і рос. цар *Петро I*. Б. з. був резиденцією *Сенявських* до 1726, тут зберіг. одна

Бережанський замок.

з найбагат. приват. колекцій живопис. творів (див. *Бережанського замку збірка живопису*). Композиц. центром замк. комплексу був костьол. Його споруджували тривалий час, тому в архіт. стилістиці є значна еклектичність; центр. неф зведено 1554, пізніше добудов. каплиці для надгробків представників Сенявських. Надгробки виконали *Г. Горст*, *Г. Гутте*, *Я. Пфістер*, *С. Чешек*. 1726 замок перейшов у власність родини Чарторийських, 1778 – граф. роду Любомирських, 1816 – князів Потоцьких. Нові господарі Б. з. використ. будівлі не за призначенням. 1870 реставрували костьол. У 1-у світ. війну замок і костьол зазнали вел. руйнувань. Реставр. пропозиції С. Бідацького 1933 не були здійснені. Не дали результатів реставр. проекти 1980, 1989 і 1991.

В. Параций.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ

Іван (Підвисоцький; р. н. невід., с. Підвисоке, нині Бережан. р-ну – 1642, м. Київ) – священик, друкар, освітній діяч. В істор. документах згаданий як “отець Бережанський” та “Іоанн Підвисоцький”. Походж. прізвища пов’язують із топонімією с. Підвисоке. Працював у друкарні в м. Острог на Рівненщині. 1628 брав участь у церк. суді над М. Смотрицьким. 1636 переїхав до Києва, де став протопопом у Києво-Печер. лаврі. Незадовго до смерті виготовив для першої молдав. друкарні грец. шрифт.

Б. Пиндус.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

– культурно-освітній заклад у м. Бережани. Створ. 20 вересня 1980 як відділ *Тернопільського краєзнавчого музею*; від 2002 – самост. заклад. Ініціатор засн. – С. Дудар. У музеї 18 залів (церк. атрибутики; нац. відродження; виробів місц. пром. підпр-в і нар. майстрів керам. справи; лемків. культури; худож. відділ та ін.), де є понад 12 тис. експонатів. Фонди музею щорічно поповнюються більш як 300 експонатами. Розділи – археологія,

природа, історія рідного краю, етнографія і побут, літ-ра, історія УСС, “Пласт” і молодий рух у повіті”, “2-а світова війна”, “УПА і Бережанщина”, “Історія хорового співу в краю”, “Гімназія – центр освіти, науки і культури”. Окремий розділ присвяч. культ. життю бережанців у діаспорі. При музеї створ. т-во “Лемківщина” та гурт “Лемкиня”, клуб вишивальниць, раду художників. Щорічно музей проводить 2–3 наук. конф., щомісяця – мист. виставки тощо.

Г. Брицька (ЕСУ).

БЕРЕЖАНСЬКИЙ МУЗЕЙ КНИГИ

– культурно-освітній заклад у м. Бережани. Засн. у червні 1984 як міжобл. метод. центр пропаганди

книги; від 1991 – регіон. центр укр. книги. Від 1994 – відділ Тернопільського краєзнавчого музею. Поширює інформацію з історії книгодрукування, творч. життя письменників Зх. України, репрезентує книжк. новинки. Розміщений у 6-ти залах 1-го поверху ратуші. В експозиції музею представлені стародруки, матеріали про творчість *М. Шашкевича*, *І. Франка*, *О. Маковея*, *М. Яцківа*, *Т. Бордуляка*, *В. Стефаника*, *А. Чайковського*, а також сучас. письменників, котрі підтримують творчі зв'язки з Бережанщиною, – *Р. Лубківського*, *Д. Павличка* та ін. документи про діяльність Т-ва книголюбів тощо. Окрема експозиція присвяч. меценат. діяльності *Р. Смика*. 1992 в музеї розгорнуто експозицію, що 1995 реорганізована у *Лепкого Богдана музей*. У фондах Б. м. к. зберіг. унік. видання: 17 стародруків 17–19 ст., перше вид. “Кобзаря” Т. Шевченка, “Грамматика языка малорусского в Галиції, сочиненная Иваном Вагилевичем” (Л., 1845), “Грамматика рутенської (русинської) мови” Й. Левицького (Перемишль, 1834) та ін.; маляр. роботи – “Мадонна з дітями” *Л. Лепкого*, графіка *О. Кульчицької*, картини *В. Беднарського*, *М. Кузіва*, *Т. Осадиці*, *Д. Шайноги* та ін. 1990–94 музей провів акцію “Історична книга – школам”. Від поч. діяльності влаштув. понад 150 книжк.-ілюстрат. виставок. Співпрацює з літ.-мист. часописом “*Жайвір*”, займається видав. діяльністю. Серед видань – зб. “Лисоня” (1996), “Лежить на серці доля

України. На пошану подвижника української культури д-ра Романа Смика” (2003), бібліогр. покажчики “Шашкевичіана Музею книги” (1998), “Бережани. Штрихи до бібліографії” (2000), біогр. довідники та ін.

Літ.: Методичний центр пропаганди книги: Путівник. – К., 1985; *Волинцев Н.* Храм книги. – Бережани, 1994; *Її ж.* Вітражі. Храм книги–2. – Бережани–Т., 1999.

Н. Волинцев.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ НАРОДНИЙ АМАТОРСЬКИЙ ХОР “ПРОСВІТА”

– самодіяльний співочий колектив у м. Бережани. *Всеукр. премія ім. Братів Лепких* (1998). Хор має 35 співаків та оркестр (8 музикантів). У репертуарі бл. 90 класич., нар. і духовних творів. Учасник міжнар. та всеукр. фестивалів, оглядів нар. творчості, свят. концертів. Диригент і худож. кер. – *З. Головацький*.

Н. Волинцев.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ

Олег Петрович (26. 11. 1944, с. Петриків Терноп. р-ну) – тренер (лижне двоборство). Засл. тренер України (2002). Закін. Кременец. пед. ін-т (1968). Підготував 15 м. с. України. Від 1999 – гол. тренер збірної команди України з лиж. двоборства серед юнаків. Працює у Кременец. СДЮШОР фізкульт.-спорт. т-ва “Україна”.

П. Бубній, Г. Гунтік.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ РАЙОН

– район у західній частині Тернопільської області. Утвор. у січні 1940. Пл. 660 км². Насел. 44,6 тис. осіб (2003); з них 96% – українці, проживають також росіяни, білоруси, поляки, євреї, татари. У р-ні – 1 місто (Бережани) та 56 сіл. Тер. р-ну – в межах Поділ. горбогір'я (макс. вис. 443 м), поверхня якого розчлен. долинами лівих приток р. Дністер (найбільші – Золота Липа та Коропець, на яких знаходяться 17 ставків і Бережан. водосховище). Ліси займають 22,3 тис. га. Є поклади глини, вапняків, кварц. пісків, торфу, значні запаси каменю; ґрунти – опідзолені чорноземи, темно-сірі опідзолені та ясно-сірі лісові. Тер. Б. р. була заселена ще в добу пізн. палеоліту

Бережанський район.

(38 тис. р. до н. е.). В кін. 10 ст. увійшла до Київ. Русі, потім – до Галицько-Волин. держави. 14–18 ст. Бережанщина перебувала під владою Польщі, 1772–1918 – Австрії. Від листопада 1918 до липня 1919 належала до ЗУНР, 1919–39 – знову до Польщі, від вересня 1939 – до УРСР. Від кін. 19 ст. до 1939 на Бережанщині діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, “Учительська громада”, “Січ”, “Сокіл”, “Пласт”, “Українська бесіда”, “Рідна школа”. В 1-у світ. війну на тер. краю тривали жорстокі бої між австр. і рос. арміями, героїчно воювали УСС, чимало сіл було зруйновано. 1930 більшість насел. пунктів Бережан. повіту зазнали “пацифікації”. Від 1930-х розгорнули діяльність підпільні групи ОУН. 1940-і – на поч. 1950-х на Бережанщині активно діяли групи УПА. В серпні 1943 поблизу Бережан відбувся Великий (3-й Надзвичайний) Збір ОУН. 665 жителів р-ну загинули в рядах РА під час нім.-рад. війни. У рад. період с. госп-во було колективізоване. В листопаді 1990 відновило діяльність т-во “Просвіта”. Нині в р-ні працюють 14 пром. підпр-в, у т. ч. ВАТ “Бережанський склозавод”, “Підвисоцький завод будматеріалів”, “Бережанський цегельний з-д “Керамік”, “Рогачинський завод скловиробів ТОВ “Декор” та ін. С. госп-во спеціаліз. на вирощув. зерн. і тех.

(зокрема цукр. буряків) культур, вироб-ві продукції тваринництва. Діють *Бережанський агротехнічний інститут*, 45 ЗОШ, школадитсадок, спецшкола-інтернат, Буд. творчості школярів, дит. художня та муз. школи, райлікарня, 2 поліклініки, міжрай. тубдиспансер, дит. пульмонол. санаторій, 3 амбулаторії, дільнична лікарня, 33 ФАП, 8 Буд. культури, 35 клубів, 43 б-ки, 7 музеїв. Традиції хор. мист-ва розвивають Бережан. нар. хор. капела “Боян”, нар. аматор. хор “Просвіта”, аматор. жін. камер. хор муз. школи. Діють футбол. клуби “Сокіл” та “Нива”, турист. клуб “Ходак”. Зареєстровано 77 реліг. громад: 44 – УГКЦ, 11 – УАПЦ, 7 – УПЦ КП, 11 – РКЦ, 3 – СХБ, 1 – Свідків Єгови. Архіт. пам’ятки, меморіали та пам’ятники видаг. діячам – у Бережанах, палац Потоцьких (1816) у с. Рай, монастир оо. Василян (1760) у с. Краснопуща. На Бережанщині народилися письменники *П. Гринчишин*, *М. Кушнір*, *А. Лотоцький*, *Л. Лотоцький*, *В. Масляк*, *Р. Мох*, *Л. Різник*, *М. Чумарна*; художники *М. Кузів*, *О. Кульчицька*, *М. Мороз*, *А. Наконечний*, *О. Шупляк*; скульптор *В. Бідула*; архітектор *А. Осада*; вчені *З. Кузеля*, *О. Куца*, *М. Лабунька*, *М. Осада*, *С. Федчишин*, *М. Якубець*; диригенти *Я. Бабуняк*, *В. Климків*; громад.-політ. діячі *Т. Буйняк*, *Д. Мирон*, *А. Чернецький*; мистецтвознавець *О. Бенч*;

Бережанщина.

композитори *Л. Лепкий*, *В. Подуфалій* та ін. Тут проживали *О. Гижя*, *М. Кічура*, *М. Кушнір*, *Б. Лепкий*, *О. Сенатович*, *Т. Старух*, *Я. Струханчук*, *А. Чайковський* та ін. На тер. р-ну – *Голицький ботаніко-ентомологічний заказник*, *Райвський парк* (1750), заказник “*Лисоня*” разом з історико-мемор. комплексом (1994), дуб *Б. Хмельницького* (700 р.), дуб “*Богатир*” (400 р.), *Бережанська*, *Куропатницька*, *Нарайівська*, *Урманська бучини*, відслонення гірських порід у нижн. течії р. Золота Липа тощо.

Р. Висоцький, О. Заставецька, І. Синишин.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ СКЛОЗАВОД

– промислове підприємство корпорації “Укр-будматеріали” у м. Бережани. Засн. 1961; від 1993 – ВАТ. Працюють 1300 осіб. Спеціаліз. на вироб-ві посуду, розсіювачів для побут. світильників, кахелю тощо. Осн. спосіб вироб-ва – ручне видування й декорування. В асортименті – бл. 500 видів продукції. Вироби експортують

до Німеччини, Болгарії, Молдови, Росії, Латвії та ін. країн. З-д очолювали: І. Цап, М. Варнавін, від 1982 – Г. Видойник.

Г. Тиха.

БЕРЕЖАНСЬКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР

– пересувний театр у м. Бережани 1940–41. Гол. реж. – М. Хороманський. У трупі виступали: П. Карабінович, І. Кузенко, С. Кузьова, О. Пришляк, І. Шикунський, В. Росса (диригент).

П. Медведик.

“БЕРЕЖАНСЬКІ ВІСТІ”

– щомісячна газета. Виходила в м. Бережани від 1935. Вид. і відп. ред. Ю. Поплавський. Ред. газети ставила своїм завданням виконувати для українців “роль виховного і будуючого чинника”. Серед рубрик – “З життя Бережанщини”, “Огляд світових і краєвих подій”, “Практичні поради”, “Правничий куток”, “Думки”, “Відгадайте”, “Усмішки”. У ЛНБ збереглося 5 номерів 1935–36.

Лит.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. – Л., 2001.

Б. Мельничук.

БЕРЕЖАНСЬКОГО**ЗАМКУ ЗБІРКА ЖИВОПISY**

– збірка монументального та станкового живопису князів Сенявських у замку м. Бережани. Її засн. – М. Сенявський. 1762 зб. розташ. у 14 залах, покоях та б-ці. Стіни залів були розпис. картинами на військ. теми. На плафонах 2-х вел. залів – батальні композиції, що відтвор. битви проти турків під Журавним (1676) і Віднем (1683). Вел. зал прикрашали 48 портретів королів Польщі; у “віденському” залі – портрети

Петра I та королеви Ядвіги, в ін. приміщеннях – М. Сенявського, його дружини та нащадків, А. Потоцького, ін. корон. гетьманів. Одним із авторів робіт вважають маляра *Василя* зі Львова. Нині окремі твори Б. з. з. ж. зберіг. у Львів. КГ, НМЛ, ДМУОМ та ін. музеях України.

Лит.: Жолтовський П. Художнє життя на Україні в XVI–XVIII ст. – К., 1983.

В. Уніят.

БЕРЕЖНИЙ

Ігор Петрович (10. 03. 1976, с. Настасів Терноп. р-ну) – поет. Чл. НСПУ (2003). *Премія ім. С. Будного* (2003). Закін. філол. ф-т ТДПУ (1998). Нині – викл. укр. мови і літ-ри Терноп. вищ. ПТУ № 10. Твори друкував у всеукр. та обл. пресі. 2003 брав участь у всеукр. нараді молодих літераторів у м. Ялта (Крим). Автор кн. “Силуети кам’яних дерев” (2001).

В. Барна.

БЕРЕЗА

Анна (з дому – Пташник; 1905, м. Бучач) – громадська діячка, меценатка. Дружина *І. Берези*. В Австралії – засн. відділу Союзу українок і його постійна голова. Учителька “Рідної школи”, учасниця церк. хору.

Б. Мельничук.

БЕРЕЗА

Василь (1754, Бережанщина –1835) – маляр. Навчався у Рим. АМ св. Луки. Малював світські портрети, жанр. та реліг. картини.

І. Дуда.

БЕРЕЗА

Володимир (05. 09. 1895, м. Бучач – р. см. невід., Соловецькі о-ви, нині РФ) – військовик. Закін. г-зію в Бучачі. 1914–19 – старшина Легіону УСС та УГА. Перебував у ЧУГА. 28 квітня 1920 Б. заарешт. у Києві більшовики. Загинув в ув’язненні. Стаття Б. “Карпатська стежа” опубл. у зб. “За волю України” (Нью-Йорк, 1967).

Г. Яворський.

БЕРЕЗА

Іван (1902, м. Бучач – р. см. невід., Австралія) – громадський діяч, меценат. Чоловік *А. Берези*.

Учасник визвольних змагань. 1944 виїхав у Німеччину, 1949 – в Австралію (м. Водонга). Тут був співзасн. Укр. громади, її головою; згодом – чл., голова управи церк. братства.

Б. Мельничук.

БЕРЕЗА ТЕМНА

(*Betula obscura A. Kotula*; нар. назва – береза чорна) – дерево із невластивою для беріз вишнево-коричневою або темно-сірою корою. Заввишки до 12 м. Належ. до родини Березові (*Betulaceae*). Занесена до “Червоної книги України. Рослинний світ” (1996). Трапл. на вапняк. схилах Кременец. гір.

Н. Мшанецька.

БЕРЕЗИНА

– заповідне урочище. Розташ. поблизу с. Волиця Лановец. р-ну, поряд із піщаним кар’єром та у кв. 60 вид. 1–3 Лановец. лісництва Кременец. держлісгоспу. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496 зі змінами, затвердж. рішенням Терноп. обл. ради від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні місц. агрофірми (6,7 га) та Кременец. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс” (14,5 га). Пл. 21,2 га. Під охороною – схил пд.-сх. експозиції з лучно-степ. та степ. фітоценозами. Цінність становлять гадючник шести-пелюстковий, цмин пісковий, первоцвіт весняний та ін. рідкісні й такі, що перебувають на грані зникнення, види рослин. світу на тер. обл. Місце оселення корисної ентомофауни.

І. Бай.

БЕРЕЗІНЬСЬКА

Ольга Омелянівна (псевд. – Омеляна О.; р. і м. н. і см. невід.) – поетка. Біогр. дані не встановлені. Один із віршів Б. у зб. “Молодість” підписано “Бурканів, 14. 08. 1906 року” (нині с. Бурканів Теремовлян. р-ну). Автор зб. “Молодість” і “Переписні листки” (обидві – Перемишль, 1907). Поезії та вірш. фейлетони опубл. у часописах “Руслан”, “Бджола”, “Українська хата”.

Ю. П’ядик (ЕСУ).

БЕРЕЗІВСЬКИЙ

Петро Степанович (11. 03. 1951, с. Білоголови Зборів. р-ну) – вчений-економіст. Д-р екон. н. (1998), проф. Закін. Кременец. с.-г. технікум. 1972–77 навчався на екон. ф-ті Львів. с.-г. ін-ту (нині аграр. ун-т), де й працює після його за-

кінчення: асист., доц., заст. декана екон. ф-ту, від 2000 – зав. каф. орг-ції вироб-ва і аграр. бізнесу. Досліджує шляхи підвищення вироб-ва та формув. ринку продукції у Карпат. регіоні. Автор і співавтор бл. 200 наук. публікацій, у т. ч. 7 монографій.

П. Гарасим, В. Плисюк.

“БЕРЕЗІЛЬ”

– найбільший палац культури у Тернополі. Відкритий 6 листопада 1977 під назвою “Октябрь”, з нагоди чого в ньому була показана концерт. програма. У лютому 1978 відбувся перший вел. концерт митців Терноп. обл. на власній новій сцені. В січні 1990 з ініціативи *М. Ониськіва* і *Г. Яворського* та за підтримки НРУ “Октябрь” рішенням міськ. ради перейменований на ПК “Березіль” ім. Леся Курбаса. Нині тут працюють

12 аматор. колективів, у т. ч. 5 нар. (ансамбль танцю “Червона калина”, хор “Заграда”, жін. хор “Дзвони пам’яті”, ансамбль нар. музики, вокал. студія “Шанс”) і 2 зразкові (дит. танц. ансамбль “Сонечко”, дит. театр). Керують ними відомі музиканти та хореографи З. Бирда, В. Верней, І. Козловський, М. Шамлі та ін. На гол. сцені міста виступають майстри мист-в і творчі колективи області, України та зарубіжжя.

Г. Ніколайчук.

“БЕРЕЗІЛЬ”

– театрально-мистецьке об’єднання. Діяло 1922–35, засн. у Києві *Леся Курбас*. У “Б.” поєднували сцен. творчу, експеримент., навч.-виховну і наук.

роботу. Він був своєрід. АМ, заклав в Україні підвалини розвитку різних театр. видів і жанрів. 1926 переїхав до Харкова і реорганіз. у Центр. театр республіки “Березіль” (від 1935 – Харків. укр. драм. театр ім. Т. Шевченка; від лютого 2003 – Театр Леся Курбаса “Березіль”). До 1933 кер. “Б.” був Леся Курбас, після його арешту рад. власті ліквідували творчі здобутки театру. В “Б.” працювало чимало акторів, життя і діяльність яких пов’язані з Тернопільщиною: *Г. Бабійвна, Я. Бортник, А. Бучма, В. Василько, Й. Гірняк, С. Коваль, М. Крушельницький, Ф. Лопатинський* та ін.

Б. Пиндус.

БЕРЕЗІН

Юхим Йосипович (сцен. псевд. – Штепсель; 11. 11. 1919, м. Одеса) – актор естради. Нар. арт. УРСР (1960). Від 1940 – на естраді в дуеті з *Ю. Тимошенком* (псевд. Тарапунька). Виступав у Тернополі 1949, 1952, 1961, 1964, 1975. Після смерті Ю. Тимошенка 1986 підгот. програму “Штепсель про Тарапуньку”, приїжджав з нею на Тернопільщину. В липні 1991 виступав у Буд. культури с. Яблунів Гусятин. р-ну. Виїхав до Ізраїлю.

І. Дуда.

БЕРЕЗОВСЬКИЙ

Володимир Семенович (1882, Львівщина – 1956, м. Загожелець, Польща) – хоровий диригент, композитор. Від 1931 – радник податк. уряду в Тернополі, одночасно керував хором т-ва “*Боян*” (1931–38). 1940–41 – хормейстер Терноп. драм. театру, інспектор Терноп. обл. відділу культури. Зі своїми хорами брав участь у концертах пам’яті Т. Шевченка, І. Франка, у фестивалях укр. пісні. Після 2-ї світ. війни працював у Польщі. Автор творів для хорів, обробок укр. нар. пісень.

П. Медведик.

БЕРЕЗОВСЬКИЙ

Григорій Андрійович (04 (16). 07. 1878, м. Катеринослав, нині Дніпропетровськ – 1952, с. Підлісці Кременец. р-ну) – актор, режисер. Чоловік *М. Авсюкевич-Березовської*. Працював у Театрі *М. Садовського*, разом з ним навесні 1919 перебував на Тернопільщині. 1928–37 – реж. аматор. драм. гуртка у Кременці,

де поставив п’єси “Назар Стодоля” Т. Шевченка, “Лісова пісня” Лесі Українки, “Ой не ходи, Грищо...” М. Старицького та ін. Автор рукопис. “Згадок” про Театр М. Садовського (зберіг. у ДМТМК).

П. Медведик.

БЕРЕЗОВСЬКИЙ

Лев (чернече ім’я – Лазар; 16. 04. 1866 (за ін. даними – 1868), с. Мозолівка, нині Підгасц. р-ну – 12. 02 (за ін. даними – 27. 02 або 12. 11). 1952, м. Глен-Ков, США) – релігійний діяч, редактор, видавець. Навчався у василіян. школі в Бучачі та Львів. духовній семінарії. 1893 висвячений на священника; згодом – префект духовної семінарії у Львові. 1896 вступив до Добромиль. монастиря ЧСВВ; редагував ж. “Місіонар”, додаток для молоді “Малий місіонар”, Календар “Місіонара”. Запровадив фонет. правопис замість етимологічного. Від 1906 – ігумен монастиря у Жовкві на Львівщині. 1908–15 – ректор папської семінарії та прокуратор ЧСВВ в Урбан. ун-ті в Римі. 1915 повернувся в Галичину, далі редагував “Місіонар”. 1921–25 знову перебував у Римі. Від 1925 викл. у монастир. школах Крехова та Лаврова. 1931 Б. вибрали ген. консультором ЧСВВ, в зв’язку з чим виїхав до Риму. 1948 переселився до США; від 1952 – у монастирі в Глен-Кові. Укладав молитовник “Гостинець” (з о. П. Філясом) і перекладав Євангеліє (з о. *Т. Галуцинським*). Залиш. у рукописах переклади “Наслідування Христа” Т. Кемпійського та псалмів. Автор кн. “Спогади”.

Б. Мельничук. М. Романюк (ЕСУ).

БЕРЕКА

(*Sorbus torminalis* (L.) Grantz; нар. назви – берек, богорожник) – дерево з родини Розоцвіті (Rosaceae). Внесене до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2000 № 64). Трапл. у світлих широколист. лісах. Під охороною в заказнику “*Обіжєвський*” (Заліщиц. р-н).

Г. Синиця.

БЕРЕКЕТА

Богдан Васильович (21. 12. 1938, с. Кошляки, нині Підволочис. р-ну – 17. 02. 1999, м. Луцьк) – журналіст, публіцист. Засл. журналіст України. Закін. Львів. ун-т. Працював у ред. газет Новоград-Волинського та Луцька. Був власкором г. “Голос України” у Волин. обл. Автор кн. “Вічні розмови”.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

БЕРЕ́КОВА ДІБРО́ВА В ШУТРО́МИНЦЯХ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Шутроминці Заліщиц. р-ну, в кв. 21 вид. 4, 5, 7, 8 Дорогичів. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Нирків”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 13,8 га. Під охороною – береки природ. походження в дуб. насадженнях, що мають наук.-пізнав., істор. та естет. цінність.

І. Бай.

БЕРЕМ’ЯНИ

– село у Бучацькому районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Млинки та Говда. Розташ. на березі р. Дністер, за 25 км від райцентру і залізн. ст. Бучач. Насел. 732 особи (2001). Перша писемна згадка – 15 ст. До 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, кооператива “Зоря”. Є церква св. Миколая (1877). Споруджено пам’ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1976) та на честь скасування панщини (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У Б. народилися громад. діячі *П. Гайдуцький* та *І. Захарчук*. На тер. Б. розкопані поховання доби міді, бронзи та 5 курганів скіф. часів. Є пам’ятка природи Червона гора. Про село видані кн. Б. Рафалюка “Берем’яни” та П. Рафалюка “Закоханий у життя і... квіти” (обидві – 2002).

Р. Баран, В. Уніят.

БЕРЕМ’ЯНСЬКА

НАСКЕ́ЛЬНО-СТЕПОВА́ ДІЛЯ́НКА

– ботанічна пам’ятка природи місцевого зна-

чення, частина ландшафтного парку “*Дністровський каньйон*”. Розташ. на пд.-сх. околиці с. Берем’яни Бучац. р-ну, на лів. схилі долини р. Дністер, нижче за течією від гирла р. Стрипа. На лів. скеляст. березі піднімається Червона гора висотою 360 м. Червоні девон. пісковики, що

утвор. тут стрімкі скелі, розміщені в 3–4 тераси вздовж гори. Строкатий рельєф, ґрунтово-гідрол., морфол. і мікроклімат. умови сприяли формув. багатой наскел.-степ. та ліс. флори і фауни. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 12. 1976 № 736 зі змінами, затвердж. рішенням Терноп. обл. ради від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні селян. спілки “Берем’яни”. Пл. 18 га. Під охороною – ділянка аборигенної скельної та степ. флори в межах урочища “Червона гора”. Особливо цінні – ясенець білий, зіновать подільська – види, занесені до Червоної книги України; молодило руське, півники угорські, герань криваво-червона та ін. – рідкісні й такі, що перебувають на грані зникнення, види рослин на тер. області. Місце оселення корис. ентомофауни.

І. Бай, С. Ляхович.

БЕ́РЕСТ

Осип (1900, м. Львів – 1972, м. Лайма, США) – лікар, науковець, публіцист. Навчався в ун-тах Львова, Праги, Відня. Працював лікарем у Терноп. укр. г-зії; тут розпочав наук. і публіцист. діяльність. Від 1941 – в Польщі, від 1944 – в Австрії. Згодом виїхав до США, де займався лікар. практикою. Автор понад 50 публікацій. Залишив у рукописах кн. “Лікування зелами” та “Короткий начерк анатомії людини”.

В. Барна.

БЕРЕСТЕ́ЙСЬКА ЦЕРКОВ́НА У́НІЯ 1596

(лат. unio – спілка, союз) – об’єднання Київської православної митрополії з католицькою церквою, проголошене на соборі у м. Берестя (нині м. Брест, Білорусь). Внаслідок Б. ц. у. в Україні утвор. “з’єднана”, “уніатська”, “греко-католицька” (назва від кін. 18 ст.) церква, яка перебувала в канон. залежності від Ватикану, але зберігала сх. візант. обряд, свою мову богослужінь, нац. календар, власні особливості церк. орг-ції та реліг. традиції. Визначальним завданням ієрархів Київ. митрополії в укладенні Б. ц. у. було зберегти нац. самобутність українців і білорусів та їх церкви в катол. Речі Посполитій. Підготовка до укладення унії почалася 1590-і. На синодах єпископів у Сокалі та Новгородку 1594 було прийнято директиви, в Бресті 1595 – “артикули” (33 ст. уній. єднання). У грудні 1595 в Римі владики І. Потій і К. Терлецький у присутності Папи Климента VIII та Колегії кардиналів від імені митрополита М. Рогози та єпископів Київ. митрополії визнали зверхність катол. церкви.

Папською буллою “Deset Romanum Pontificem” від 23 лютого 1596 визнано унію з Київ. церквою. Митрополит М. Рогоза скликав 6–10 жовтня 1596 синод у Бересті, який повинен був схвалити це рішення. Учасники синоду розділилися на 2 групи. Противники унії на чолі з князем *К.-В. Острозьким* і представником константиноп. патріарха Никифором, до яких приєдналися єпископи Г. Балабан і М. Копистянський, провели окремі правосл. собор. Вони осудили дії митрополита М. Рогози та 5 єпископів, котрі прийняли унію, прагнучи наблизити укр. духовенство та мирян до зх. світу. Незважаючи на це, М. Рогоза та вірні йому єпископи довершили згідно з канон. правом синод, який прийняв унію з Рим. престолом. Крім зазначених церк.-реліг. умов, правосл. духовенство, яке визнало рішення Б. ц. у., було зрівняне в правах з катол., звільнене від сплати податків та виконання ін. повинностей. Але обіцяних єпископам місць у сенаті Польщі не надали. Отож, із 8 єпархій Київ. митрополії унію прийняли 6: Київська, Володимир-Волинська, Туровська, Луцька, Холмська і Полоцька. Таким чином, в Україні правосл. церква розкололась, і цей фактор став на перешкоді консолідації укр. народу, зокрема під час нац.-визв. війни 1648–57 на чолі з *Б. Хмельницьким*. Згодом до уніат. церкви приєдналися Перемишльська (1691), Львівська (1700) і Луцька (1702, повторно) єпархії; відтоді її вірними стали українці на тер. сучас. Тернопільщини. Цар. уряд, насаджуючи москов. православ'я, ліквідував греко-католическу церкву 1839 на Правобереж. Україні та Волині, 1875 – на Холмщині. Греко-католическу церкву в Зх. Україні ліквідував парт.-держ. апарат СРСР на псевдособорі у Львові 8–10 березня 1946. Після цього вона діяла вільно на Заході, в нашій країні – у підпіллі до 20 листопада 1989, коли рішенням Ради у справах релігій при РМ УРСР було дозволено реєстрацію греко-католических громад. 1946 на Тернопільщині було 270 священників УГКЦ, із котрих згодом 188 перейшло в москов. православ'я. 47 отців, які залишилися вірними Б. ц. у., заарешт. й ув'язнено. Понад 500 греко-католических храмів захопила РПЦ. 1967 діяла підпільна семінарія УГКЦ в Тернополі, 1970–80-і – семінарія в Бучачі. На поч. 1980-х в області проживало 30 священників УГКЦ, було 53 парохії. Вийшовши з підпілля, УГКЦ відновила і зміцнила вплив на Тернопільщині; 2002 у 2 єпархіях (Терноп.-Зборів. і Бучац.) – 750 парохій, 17 монастирів, 3 духовних навч. заклади,

195 неділ. шкіл, 1 місія, 667 храмів, 310 священників; видає г. “*Божий сіяч*”.

Я. Стоцький.

БЕРЕТЕЦЬКА БИТВА 1651

– бойові дії між українською та польською арміями 18–30 червня (за н. ст. 28 червня – 10 липня) 1651 біля м-ка Берестечко (нині місто Горохів. р-ну Волин. обл.). Перед битвою від поч. травня козац.-селян. військо під команд. *Б. Хмельницького* перебувало на Тернопільщині, його гол. сили дислокувалися в р-ні Зборова, Збаража і с. Колодно (нині Збараз. р-ну); відбулося кілька локал. боїв із польс. загонами, найбільший – 2 травня біля с. Купчинці (нині Козів. р-ну). Через м-ко Вишнівець, с. Горинка (нині Кременец. р-ну) та м. Кременець укр. армія прибула під Берестечко. У перші дні Б. б. вона разом із союзниками-татарами успішно атакувала польс. армію. В кульмінац. момент битви 20 червня крим. хан *Іслам-Гірей* зі своїми загонами залишив поле бою, внаслідок чого козац.-селян. військо було оточене в таборі. Укр. гетьман намагався повернути татар, але хан затримав його біля себе і через Кременеччину подався під Старокостянтинів. Укр. армія під команд. наказ. гетьмана *І. Богуня* зуміла вирватися з оточення. Після Б. б. *Б. Хмельницький* вимушений був укласти невігід. для України Білоцерків. мирний договір. 1911 монахи Почаїв. лаври впорядкували козац. поховання біля Берестечка, звели на місці битви церкву.

П. Гуцал.

БЕРЕСТОК

(раніше – Берестя) – село в Заліщицькому районі. Підпорядк. Угриньків. сільраді. Насел. 223 особи (2001). Перша писемна згадка – 1806. 1900 в селі проживало 188 осіб. Встановлено пам'ят. хрест на честь проголошення незалежності України (1990-і). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

І. Гаврильцьо.

БЕРЕСТЯНСЬКА-СІДОР

Юлія (20. 12. 1920, м. Тереховля) – лікар, громадська діячка. Закін. укр. г-зю в Тернополі. Чл. УЛГ Пн. Америки. Медицину вивчала у Львів. й Інсбруц. (Австрія) ун-тах. Емігрувавши до США, 1950 нострифікувала диплом; була лікарем у м. Глен-Еллін (шт. Іллінойс). Одночасно 30 р. працювала в клініці вбогих у м. Вгітон. Співзасновниця-меценатка місійної станції в м. Назарет (Близький Схід), яку відвідала 1968.

Б. Мельничук.

БЕРЕСТЯНСЬКИЙ

Володимир (17. 01. 1920, с. Слобідка Струсівська, нині с. Кам'янка Тереховлян. р-ну) –

громадський і церковний діяч. Серед. освіти здобув у Теробовлі. Від 1936 – в Канаді. Секр. парафії св. Андрія у Вінніпезі, Братства українців-католиків, відділу КУК.

Х. Весна.

БЕРІМІВЦІ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, до якої входить с. Кудинівці. До села приєднано хутори Гальчина Долина та Гострий Горб. Розташ. на березі р. Стрипа, за 9 км від райцентру і 6 км від найбл. залізн. ст. Зборів (у с. Млинівці). Насел. 372 особи (2003). Перша писемна згадка – 1532. Є церква св. Євстахія (1924; дерев.; відновл.). Споруджено пам'ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985), та на честь скасування панщини (реставр. 1992). На тер. села діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, відділ зв'язку, ТзОВ “Теркон-Агро”. Поблизу Б. виявлено археол. пам'ятки черняхівської та давньоруської культур.

В. Уніят.

БЕРІНДА

Памво (світ. ім'я – Павло; р. н. невід, ймовір., с. Чайковичі, нині Самбір, р-ну Львів, обл.; за ін. даними 1570, Буковина – 23. 07. 1632, м. Київ) – письменник, перекладач, лексикограф, гравер, друкар. Після смерті єпископа Г. Балабана 1607 працював у старості рогатин. і теробовлян. *О. Балабана*, з яким, очевидно, бував на Тернопільщині. Від 1619 перебував у Києві. Підготував і видав 1-й укр. словник “Лексикон словенороский альбо імен толкование” (1627).

Б. Мельничук.

БЕРКЕТА

Василь (р. н. невід, Тернопільщина) – жертводавець. Від 1948 проживає в Австралії. Не раз привозив звідси в Україну гуманітарну допомогу. 1996 – ініціатор оголошення в Австралії жалоби у день Чорнобил. катастрофи, відправи молебнів за її жертвами та збору допомоги постраждалим.

І. Гаврильцо.

БЕРКУТ

(*Aquila chrysaetos*) – рідкісний птах із ряду Соколоподібні, родини Яструбині. Занесений до Червоної книги України. Гніздиться в Українських Карпатах (4–5 пар), Волин. і Рівнен. обл. (1–2 пари). Трапляється на тер. Терноп. обл. під час сезонних кочівель.

В. Кваша.

БЕРНАДІВКА

– село у Теробовлянському районі. Підпорядк. Струсів. сільраді. Розташ. на березі р. Птюха (Бернадівка) на пн.-зх. від м.Теробовля. Насел. 278 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1430. До 1992 відоме під назвою Лощинівка. Є церква Введення в Храм Пречистої Діви Марії (1865; арх. М. Жабський), встанов. 3 “фігури” святих. Діє б-ка. У Б. народився літератор *О. Жабський*.

В. Уніят, Л. Яблонська.

БЕРНАКЕВИЧ

Василь (рр. та м. н. і см. невід.) – український різьбяр. 1774 виконав різьблений амвон для трапезної церкви Почаїв. монастиря 1781 продовжував працювати в Почаєві.

Б. Пиндус.

БЕРНАРДІНЦІ

(**Бернардини**) – монахи католицького ордену Братів менших. Заснував св. Франциск Ассизький 1209. Звідси інша, поширеніша назва – францисканці. 1223 статут ордену затв. Папа Римський. 15 ст. францисканці розгорнули місіонер. діяльність у Польщі. Тут вони називалися бернардинцями на честь св. Бернарда з м. Сієна (Італія), іменем якого було названо перший франциск. костюл у Кракові (1453). 1460 постали їхні монастирі у Львові та Самборі, згодом у Луцьку, Дубні, Житомирі та ін. містах. На Тернопільщині монастирі Б. були зведені в Гусятині (1610), Збаражі (1627), Бережанах (1638); костюли – в селах (нині Збараз. р-ну): Грицівці (1894), Стриївка (1901), Максимівка та Синява (1908), Зарудечко (1934), Кретівці (1936). Нині Б. на Тернопільщині мають монастирі в м. Збараж і с. Старий Скалат Підволочис. р-ну.

П. Гуцал, М. Ониськів.

БЕРНАТОВИЧ

Фелікс Александер (Bernatowicz Feliks Aleksander; 18. 05. 1786, м. Ковно, нині м. Каунас, Литва – 07. 11. 1836, м. Ломж, Франція) – польський письменник, журналіст, історик. Навчався у *Вищій Волин. з-зі* в Кременці та ун-ті у м. Вільно (нині Вільнюс). Автор істор. романів “Поята – дочка Ласдейки, або Литвини в XIV ст.” (4 тт., 1826), “Налснч” (3 тт., 1828), комедії “Клопоти холостяка”, повістей “Нерозумний шлюб”, “Листи двох закоханих”, “Повісті з народних переказів і звичаїв”, розвідки “Життя князя Адама Чарторийського” та ін.

П. Гуцал, І. Дуда.

БЕРНАЦЬКИЙ

Іван Йосипович (01. 07. 1946, с. Городниця Підволочис. р-ну) – актор. Нар. арт. України (1991).

Закін. Скалат. СШ (1963), студію при Терноп. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка (1965), Київ. ін-т театр. мист-ва ім. І. Карпенка-Карого (1969, викл. В. Биковець). Працював актором Волин. муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка у Луцьку, від 1980 –

актор Львів. академ. театру ім. М. Заньковецької. Б. – автор літ.-театр. композицій за творами Т. Шевченка (“Гайдамаки”, 1988, “Згадайте, братія моя”, 1990). Серед ролей – Мандрівний Дяк (“Маруся Чурай” за Л. Костенко), Петро (“Наталка Полтавка” І. Котляревського), Кочубей (“Мазепа” за Б. Лепким), Іоанн Хреститель (“Ісус, Син Бога Живого” В. Босовича) та ін.; у кіно – Священик (“Загибель богів”, 1988), Гуцул Петро (телесеріал “Час збирати каміння”, 1990–95). Нині проживає у США.

І. Дуда.

БЕРНАЦЬКИЙ

Никодим (Biernacki Nikodim; 1826, м. Тернопіль – 06. 05. 1892, м. Сянок, нині Санок, Польща, за ін. даними м. Хирів, нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) – польський скрипаль і композитор. Музики навчався у с. Чорний Острів (нині смт Хмельн. обл.). Від 1850 виступав з концертами в Австрії, Німеччині, Росії, США й Україні; 1857 – у Тернополі, дохід від концерту офірував на буд-во шпиталю. Придвор. скрипаль імператора Мексики Максиміліана I (1865–67). Опубл. “Галицькі народні пісні” у своїй обробці, “Сувенір для Петергофа”, “Коломийки” та ін. твори. Автор інструм. і вокал. творів, більшість із яких за життя Б. не була видана.

Лит.: S. Orgelbranda Encyklopedia Powszechna. – Warszawa, 1860. – Т. 3.

І. Дуда.

БЕРНИК

Мирон Степанович (22. 09. 1944, с. Худиківці Борщів. р-ну) – електромонтер, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання

(від 2002). Закін. Кам’янець-Поділ. індустріал. технікум. Від 1980 працює електромонтером Борщів. району електромереж. Від 1996 – голова рай. орг-ції НРУ.

О. Дацко.

БЕРНСТРЕМ

Бонні (Bernstrom Bonnie; 07. 05. 1948, м. Карлсуга, Швеція) – шведська громадська діячка. Перша жінка-президент Лібер. молодіж. партії Швеції, депутат риксдагу. Голова консалтинг. компанії “Спрангбродан”, яка займається міжнар. консультаціями з питань гендеру та лідерства (від 1994). Кер. укр.-швед. гендерної програми “Ольга” (від 2000). У листопаді 2001 та жовтні 2003 перебувала на Тернопільщині, з її ініціативи створено команду “Ольга” і гендерні групи.

В. Ханас.

БЕРТНИКИ

– село у Монастириському районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Бертничка, за 5 км від райцентру. Насел. 450 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1454. Під час нац.-визв. війни укр. народу під проводом *Б. Хмельницького* жителі брали участь у військ. діях. 1920–30-і працювали т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Рідна школа”, “Союз українок”, “Сільський господар”, кооператива. 1977–92 Б. мали назву Лісове. Є церква св. Михайла (1928; кам.). Діють ЗОШ I ступ., б-ка. У Б. народився поет *Б. Бойчук*.

Д. Грицина, В. Уніят.

БЕСАГА

Василь Йосипович (12. 11. 1964, с. Бобулинці Бучац. р-ну) – архітектор. Чл. НСАУ (1996). Закін. Київ. інж.-буд. ін-т (1991). Працював арх. у Діпроцивільпромбуді, нині – у НДІ “Проектреконструкція” в Тернополі, проектує ландшафтну арх-ру, житл. і громад. споруди, оздоблення фасадів, скульптуру парків і дит. майданчиків. Учасник всеукр. виставок і конкурсів.

І. Дем’янова.

БЕССЕР

Віктор Віллібальдович (1825, м. Кременець – 1891) – науковець, лікар-патолог. Син *В. Бессера*. 1846–51 навчався на мед. ф-ті Москов. ун-ту. Знання з медицини вдосконалював у Відні, Празі, Берліні. Від 1860 – зав. кафедри в Мед.-хірург. (згодом переймен. на Військ.-мед.) академії. Пожертвував Київ. ун-ту значну суму на заснування стипендій.

Б. Пиндус.

БЕССЕР

Віллібальд-Готліб (07. 07. 1784, м. Інсбрук, Австрія – 23. 10. 1842, м. Кременець) – вчений-ботанік. Батько *В. Бессера*. Д-р медицини (1807). Чл. Краків. АМ (1833) і Петербур. АН (1835), наук. т-в у Берліні, Бонні, Варшаві, Лондоні, Москві. Закін. Краків. ун-т (1807). Від 1809 – проф. ботаніки, зоології та природ. історії у *Вищій Волин. г-зії* (від 1819 – ліцей) у Кременці. Дир. Кременец. ботан. саду, збагатив його колекцію (1823 – біля 12 тис. видів рослин). Після закриття ліцею 1831 – проф., зав. каф. ботаніки Київ. ун-ту (1834–38). Разом з учнями зібрав великий гербарій (нині зберіг. у Центр. наук.-природ. музеї НАН України). Виявив і описав бл. 100 видів рослин. Автор понад 40 праць із систематики рослин і флористики (латин., нім. і франц. мовами). Видав 11 каталогів рослин Кременец. ботан. саду (один нині зберіг. у Кременец. краєзн. музеї) та кілька каталогів рослин Волині й Поділля. 1841 повернувся до Кременця. Похов. на Монастир. цвинтарі.

Пр.: Флора Галичини. – Т. 1–2. – 1809; Флора Південно-Західного краю. – 1822.

П. Гуцал, Г. Чернихівський.

БЕХЕР

(Бехерт, Бейхер) Іоанн Непомук – скульптор. Працював у Львові. 1758, 1765–66 виконував різьбяр. роботи для костюлу оо. Кармелітів у Теробовлі: орнамент для сповідальні, декор. оздоблення органа та ін.

І. Дуда.

БЕЦЬ

Володимир Андрійович (16. 12. 1925, с. Лисичинці, нині Підволочис. р-ну) – скульптор. Чл. НСХУ (1974). Навчався в худож. уч-щі (відділ живопису) та ін-ті приклад. та декор. мист-ва у Львові. 1956–63 працював у Тернополі. Згодом – у Львові: викладав в уч-щі приклад. мист-ва ім. І. Труша, політех. ін-ті. Від 1956 бере участь

у виставках: Тернопіль, Львів, Київ, Москва. Серед творів: станкові – портрет *С. Руданського* (1967), рельєф “Верховино, світку ти наш” (1974; обидва – дерево); монумент. роботи – надгробок поету *С. Будному* в с. Струсів на Теробовлянщині (1959), пам’ятник *Т. Шевченку* в с. Синява Збараз. р-ну (1961), монумент Перемоги у м. Підгайці (1974, камінь) та ін.

Пам’ятник на могилі С. Будного в с. Струсів.

І. Дуда, Г. Кушнерик.

БЕШТ

(справж. Баал-Шем-Тов Ізраїль; між 1698 і 1700, м-ко Окопи, нині с. Борщів. р-ну – 1759 або 1760, м-ко, нині смт Меджибіж Хмельн. обл.) – єврейський релігійний реформатор, народний цілитель. Творець особл. напряму в релігії євреїв, відом. під назвою „хасидизм”. 1734 оселився у м-ку Глусте (нині смт Товсте Заліщиц. р-ну), де набув слави чудотвор. цілителя, вміло використ. цілющі трави, інші засоби лікування.

Б. Пиндус.

БЕНЯШ

Юзеф (Bieniasz Jzyzef; псевд. – Bezet; 18. 03. 1892, м. Подзвезжинець, Польща – 02. 08. 1961, м. Краків, там само) – польський письменник. Учасник 1-ї світ. та польс.-укр. (1918–19) воєн, воював на тер. Тернопільщини. Автор книг для молоді, оповідань, п’єс, рецензій.

В. Полск (ЕСУ), **В. Ханас.**

БЖЕСЬКИЙ

Роман Степанович (псевд. і крипт. – Вернигорець, Р. Гармаш, Роман Задеснянський, Р. Млиновецький, Р. Паклен, Дажбожич та ін.; 23. 03. 1894, м. Ніжин, нині Черніг. обл. – 04. 04. 1982, м. Детройт, США) – громадський діяч, історик, поет. Учасник визв. змагань в Україні 1917–20 (комісар Мін-ва освіти, інструктор УЦР, урядовець Мін-ва іноз. справ). Емігрував 1920 на Волинь. 1920–39, 1941–43 проживав у Кременці, де вів громад.-політ. діяльність. Від

1941 – ред. г. “Волинсь” (м. Рівне). Згодом німці заарешт. Б., перебував у концтаборі. В еміграції – у Мюнхені (Німеччина), Детройті (США). Автор понад 120 книг, числ. наук. статей, рецензій, у т. ч. про *В. Винниченка*, *Д. Донцова*, *О. Ольжича*, *С. Маланюка*, *М. Семенка*, *М. Хвильового*. Дружина, *Н. Бжеська*, 1988 видала у м. Торонто бібліографію друк. праць Б. 1994 у Кременці на будинку, де він проживав, встанов. мемор. таблицю; в Кременец. краєзн. музеї Б. присвяч. розділ експозиції.

Лит.: Черняхівський Г. Повернення // Свобода. – 1995. – 15 верес.; *Його ж.* Роман Бжеський, якого ми мало знаємо // Шлях перемоги. – 1997. – 14 серп.

О. Астаф'єв, Г. Черняхівський.

БЗОВА

Марія (з дому – Скибицька; 07. 04. 1896, с. Лисичники, нині Заліщиц. р-ну – 01. 12. 1982, м. Піс Рівер, Канада) – громадська діячка. Від 1912 – в Канаді. У м. Райкфорт (пров. Альберта) заснувала й очолила Жін. т-во ім. М. Борецької. Очоловала “Рідну школу”, готувала вистави та концерти. Автор віршів, статей у пресі.

В. Барна.

БЗОВА-СТАХІВ

Теофіла (псевдо “Тава”, “Марта Мороз”, “Ірина”, “Маруся”; 01. 09. 1911, с. Носів, нині Підгаєц. р-ну – 23. 06. 2003, м. Етобікоке, Канада) – громадсько-політична діячка. 1930-і – чл. Підгаєц. повіт. проводу ОУН, від 1937 – його кер. Із 1931 працювала в жін. мережі ОУН та в референтурі пропаганди ОУН у Кракові. 1941 повернулася на батьківщину.

Працювала у відділі жіноцтва край. езекутиви ОУН. 1945 із чоловіком П. Федорівим (“Дальничем”) за дорученням *Р. Шухевича* розпочали підпіл. роботу в Закерзонні під кер-вом край. провідника *Я. Старуха* (“Стяга”). Заарешт., 1950–58 відбувала тюремне ув'язнення. 1960 виїхала до Канади, де діяльна в укр. орг-ціях. Амер. жін. громада включила Б.-С. у список найвизначн. 100 Героїнь світу.

І. Олешук.

БЗОВІЦЬКИЙ

Павло (17. 05. 1923, м. Зборів – 24. 06. 1990, м. Гартфорд, США) – громадський діяч. Діяльний у станиці Братства колиш. вояків 1-ї дивізії Укр. Нац. Армії, Укр. конгрес. ком-ті Америки, Орг-ції оборони чотирьох свобод України, осередку СУМ Америки.

Б. Волинський.

БЗОВІЦЯ

– село в Зборівському районі. Центр сільради. Розташ. на Поділ. височині, за 18 км від райцентру і 15 км від найбл. залізн. ст. Зборів (у с. Млинівці). Насел. 289 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1520 (під назвою Заставки – дані з книги, яку вели при місц. церкві). Діяли братства Найсвятіших Тайн (від 1858), тверезості (від 1901), т-ва “Просвіта” (від 1911), “Луг”, гурток “Орли”, кооператива “Селянська поміч” (1926). Від березня до липня 1944 на тер. Б. пролягала лінія фронту. 1970–90-і Б. мала назву Комунарівка. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1701; дерев.). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. 1996 громада прийняла рішення про буд-во нової церкви. У Б. народився громад. діяч *В. Стахів*.

В. Уніят.

БІБЕЛКА

– річка в Бережанському районі. Витікає із джерел біля с. Слов'ятин, протікає через с. Шумляни, впадає в р. Дністер біля с. Дубівці Галиц. р-ну Івано-Фр. обл. Довжина річки 29 км, пл. басейну 129 км², похил 5,4 м/км.

Й. Свинко.

БІЖІВЦІ

– село у Шумському районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Кума, за 6 км від райцентру і 19 км від найбл. залізн. ст. Лепесівка. Насел. 725 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1703. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1907; кам.), Дім молитви ХВС (1930), капличка. Споруджено

пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1966), насипана символ. могила Борцям за вільну Україну. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку, 3 торг. заклади, млин; є ставок (6,9 га).

В. Уніят, Б. Хаварівський.

БИКОВ

Іван Єгорович (05. 06. 1927, м. Дніпропетровськ) – актор. Засл. арт. України (1968). Закін. Дніпроп. театр. уч-ще (1948). Працював у Чернів., Луган., Терноп. (1960–88) обл. муз.-драм. театрах. Актор героїко-романтич. ампула. Автор зб. гуморист. віршів “Сміхотерапія” (1998). Займається лозоплетінням; учасник респ. виставок ужитк. мист-ва, лауреат всеоюз. виставки (1987).

І. Дем'янова.

БИКОВЕН

– поселення (“город”) на території сучасної Тернопільщини, згадане 1214 в Галицько-Волинському літописі. Нині не існує. Точне місцезнаходження невідоме. За літопис. даними, Б. розташ. на сх. від Галича поряд із Теребовлею, Збаражем та Моклековим. На думку *П. Білинського*, Б. був на місці урочища Бикове поблис. Біла біля Тернополя; *М. Грушевський* схилився до цієї версії. Л. Махновець подав як можливе розташування Б. городище біля с. Оліїв Зборів. р-ну або в урочищі Бузок біля с. Городище того ж р-ну. Є також версія, що Б. був в урочищі Монастирисько біля с. Дубівці Терноп. р-ну.

Літ.: Літопис руський. – К., 1989.

Б. Пиндус, В. Ханас.

БИКОВСЬКА

Марія Михайлівна (у заміжжі Беляєва; 1871, м. нар. невід., – 1930-і, Югославія) – педагог, літератор. Закін. Кременец. єпарх. уч-ще. Працювала вчителькою у Піддубцях, Мішаниці, Вел. Бережцях. Учасниця літ. гуртка “Плеяда”. Переклала укр. мовою оповідання В. Короленка “Старий дзвонар”, писала малу прозу. 6 липня 1907 у с. Вел. Бережці (нині Кременец. р-ну) в Б. гостювали *Леся Українка* і *К. Квітка*. Леся Українка присвятила Б. оповідання “Школа”

(1895). На родин. будинку Биковських у Кременці встанов. мемор. таблиця на честь перебування *Лесі Українки* та *К. Квітки*.

Г. Чернихівський.

БИКОВСЬКИЙ

Пйотр-Якса (Bykowski Pjotr Jaksa; 31. 01. 1823, с. Якушинці, нині Вінниц. р-ну Вінниц. обл. – 03. 06. 1889, м. Варшава, Польща) – польський письменник. Тривал. час проживав у Кременці, від 1848 – у Кам'янці (нині Кам'янець-Подільський), від 1863 – у Варшаві. Автор повістей “Спогади волоцюги” (тт. 1–4, 1872–84), “Останні депутати сейму” (1876), драми “Народження” (1860).

В. Ханас.

БИЛИНЄЦЬ КОМАРИНИЙ

(*Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br.; нар. назви – кукушник, ручки Христові) – багаторічна трав'яниста рослина з підземними бульбами. Занесена до “Червоної книги України. Рослинний світ” (1996). Належ. до родини Зозулинцеві (Orchidaceae). Квіти лілово-рожеві, подібні до комара, пахнуть гвоздикою. Рослина трапл. на лучно-степ. схилах, у світлих лісах, серед чагарників.

Літ.: *Чайковський М.* Пам'ятки природи Тернопільщини: Ілюстрований нарис. – Л., 1977.

Н. Мшанецька.

БИЛІВ

Любомир (12. 05. 1912, с. Бекерсдорф, нині належить до с. Новосілка Підгаєц. р-ну – 14. 06. 1987, США) – лікар, громадський діяч. Д-р медицини (1945). Чл. УЛТ Пн. Америки і Амер. психіатр. асоціації. Навчався у г-зіях Березан і Стрия. Студіював медицину в Краків. (Польща) і Праз. (Чехія) ун-тах. 1949 емігрував до США. Працював у лікарнях шт. Нью-Йорк.

І. Гаврильцьо.

БИНЧ

Василь Андрійович (15. 10. 1922, с. Вілька, нині Санец. пов., Польща) – різьбяр. Майстер круглої

різьби по дереву, вчився у М. Орисику. 1945 переселився у м. Підгайці. В кінці 1940-х виїхав у м-ко Моршин Львів. обл. Скульптури малих форм зберіг. в музеях Львова і Києва.

I. Дуда.

БИНЧ

Григорій (12. 12. 1905, с. Вілька, нині Саноц. пов., Польща – 11. 10. 1988, м. Трускавець Львів. обл.) – різьбяр. 1945 переселився в с. Гутисько Бережан. р-ну, 1948 переїхав до Львова. Різьбив палиці з головами фантаст. звірів. Вироби експон. у Львові, Києві, Москві; зберіг. у музеях України, Польщі, Словаччини, США.

I. Дуда.

БИХ

Микола Якимович (16 (28). 08. 1889, с. Жеребки Шляхетські, нині с. Жеребки Підволочис. р-ну – 22. 10. 1944, нині Комі-Пермяц. АО, РФ) – адвокат, громадсько-політичний діяч. Батько *М. Биха*. Д-р права (1928). Чл. ЦК УНДО (1930–35, 1936–39). Навчався у Терноп. укр. г-зії (1899–1907). Закін. Львів. ун-т (1911). Під час 1-ї світ. війни воював в австр. армії на Галиц. фронті, перебував у рос. полоні. Від 1921 – адвокат, управитель укр. бурси у Львові. 1930–32 жив у Копичинцях, від 1932 – у Станіславі (нині Івано-Франківськ); займався адвокат. практикою, очолювавав регіон. орг-цію УНДО. 10 жовтня 1939 Б. заарешт. органи НКВС. Помер в ув'язненні. Реабіліт. 1994.

П. Гуцал.

БИХ

Мирослав Миколайович (17. 04. 1921, м. Тара, нині Омська обл., РФ – 16. 05. 1992, м. Пассейк, США) – лікар, громадський діяч. Син *М. Биха*. Д-р медицини. 1921 прибув з батьками із Сибіру до Львова. 1930–32 жив у Копичинцях, від 1932 – в Станіславі (нині Івано-Франківськ); відвідував з батьком його родинне с. Жеребки (нині Підволочис. р-ну). Вивчав медицину у Львові (1941–43). Чл. ОУН, воював у дивізії “Галичина”. 1945–48 – у Німеччині, де закін. мед. студії в м. Ерланген. У США брав участь у діяльності укр. орг-цій: чл. езекутиви Укр. конгрес. ком-ту Америки, голова Укр. відділу амер. приятелів Антибільшов. блоку народів та ін.

П. Гуцал.

БИЧІНСЬКИЙ

Зіновій (Зенон, Зигмонт; псевд. – Анин, Ганин; 08 (20). 12. 1880, с. Урмань, нині Бережан. р-ну – 19. 06. за ін. даними 10. 07. 1947, м. Анн-Арбор, США) – релігійний діяч, письменник.

Закін. Бережан. г-зю (1898), студіював право у Львів. ун-ті (1899–1903). Від 1904 – в США. Працював у ред. г. “Свобода”, навчався у пресвітер. семінарії в Алегені та Манітоб. колегії у Вінніпезі (Канада), після чого став пастором. Ред. часописів “Канадійський фермер” і “Канадійський ранок” у Вінніпезі. Організував Ліберал. клуб. Учителював у пров. Альберта. 1910 переїхав до м. Анн-Арбор (шт. Мічиган, США), працював бібліотекарем у місц. ун-ті. 1912–15 – редагував місячник “Союз”, згодом “Ранок” – орган укр. пресвітеріан. церкви в Канаді. Автор теол. праць, оповідань із життя укр. першопоселенців на канад. землі, п’єси “В Старім і Новім краю” (1908), повісті “Емігранти”, роману “Ключі журавлів”. Ред. першого укр. календаря “Поселенець” (1907), один із перших літ. критиків у Канаді. Кілька років працював проповідником у м. Кенора. 1928–30 – в Укр. євангельській реформатор. церкві в Галичині з осідком у Львові, де видавав часопис “Українська реформація”. 1930 повернувся до США в м. Анн-Арбор, де працював у б-ці ун-ту.

Лит.: Романюк М. Оратаї журналістської ниви. – Л., 2002.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БИЧКІВСЬКИЙ ДУБ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Роста поблизу с. Бичківці Чортків. р-ну в кв. 7 вид. П Білец. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Бичківці”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 10. 1972 № 537. Перебуває у віданні Чортків. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,03 га. Під охороною – дуб черешчатий віком понад 400 р. та діам. 160 см. Залишок Поділ. дібров. Висота – 25 м. Проекція крони пн.-пд. – 15 метрів, на сх.-зх. – 20 метрів. Помітна стара громобійна тріщина.

I. Бай.

БИЧКІВЦІ

– село у Чортківському районі. Центр сільради. Розташ. на пр. березі р. Серет, за 12 км від

райцентру. Насел. 850 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1442 (під назвою Угельче). Жителі села 1837 взяли участь у повстанні під проводом С. Штогрини. У Б. діяли публічна школа (від 1875), т-ва “Просвіта” (від 1892), “Сільський господар”, “Луг” (від 1931). 1943 організ. осередок ОУН. Є церква Іоанна Богослова (1827; кам.), каплиця УАПЦ (1992). Встановлено хрест на честь скасування панщини (1892), пам’ятник до 40-річчя Перемоги (1985). Насипано могилу УСС (1990), символ. могилу Борцям за волю України (1995). Діють музей історії церкви (від 1995), ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, поштове відділ., 3 магазини. У Б. народився актор, засл. арт. України *А. Цибульський*. У селі виявлено пам’ятки трипільської культури. На тер. Б. є дві ботанічні пам’ятки природи – сосна Веймутова і дуб пірамідальний (понад 350 р.).

І. Дем’янова, Т. Малиміна-Базиляк.

БИЧКО

Зиновій Михайлович (06. 03. 1951, с. Грабовець Стрий, р-ну Львів. обл.) – мовознавець, діалектолог, педагог.

Канд. філол. н. (1983). Доц. (1985). 1976 закін. філол. ф-т Львів. ун-ту. 1976–94 працював на каф. укр. мови цього ВНЗ. Від 1994 викладає в ТДПУ. Автор низки наук. праць; досліджує проблеми укр. діалектології та історії укр. мови, обґрунтував системність лексич. складу наддністрян. діалекту. Від 1999 – заст. голови Терноп. обл. орг-ції т-ва “Просвіта”.

Б. Мельничук.

БИШКИ

– село у Козівському районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Манівка. Насел. 567 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1450. До 1939 діяло т-во “Просвіта”. 1943 у Б. була штаб-квартира генерал-хорунжого УПА *Р. Шухевича*. Є церква Воскресіння Христового під Покровом Пресвятої Богородиці (1939; кам.). Встановлена “фігура” Божої Матері (1998), спорудж. хрест на честь скасування панщини, хрест-пам’ятник до Дня незалежності України (1991), пам’ятник Борцям за волю України (2000), насипані могили воякові Легіону УСС *Д. Кухтелю* та невідомим повстанцям із написом “Спіть сини в тій надії, що

збудуться ваші мрії”. Діють б-ка, музей нац.-визв. боротьби ім. *Я. Бусела* (від 1999). У Б. народилися художник *М. Беднарський*, науковець, громад.-політ. діяч, *Д. Гайдук*, громад. діяч, видавець *С. Голяш*, диригент *С. Джуровський*, громад. діяч *Є. Івашків*, діяч ОУН *С. Левицький*, нар. умілець, вишивальниця *М. Хамар*; перебував письменник *А. Лотоцький*, працював літератор *Г. Сім’я*, навчався у місц. школі диригент і літератор *М. Федчишин*. Видано кн. *І. Шагая* “Село Бишки” (Лондон, 2000).

Пам’ятник Борцям за волю України.

М. Ониськів, В. Уніят.

БІБЕРОВИЧ

Іван (1854 – 15. 11. 1920, м. Коломия, Івано-Фр. обл.) – актор, режисер, театральний діяч. Чоловік *І. Біберовичевої*. Є дані, що закін. Терноп. г-зію (1874). Того ж року почав сцен. діяльність у театрі т-ва “Руська бесіда” у Львові, 1882–92 – його директор. З цим колективом не раз виступав на Тернопільщині, зокрема 1885 в Підволочиську, Скалаті, Тереховлі, Підгайцях, Бережанах; у Тернополі – навесні 1865 і три місяці 1872. 1880–81 виступ. у трупі *О. Бачинського*.

Б. Мельничук.

БІБЕРОВИЧЕВА

Іванна Антонівна (з дому – Коралевич; 30. 12. 1861, с. Фалиш, нині Станків Стрий, р-ну Львів. обл. – 07. 09. 1937, м. Коломия, нині Івано-Фр. обл.) – актриса (сцен. псевд. до 1879 – Ляновська). Дружина *І. Біберовича*. Із театром т-ва “Руська бесіда” (1874–92) не раз виступала на Тернопільщині, зокрема 1885 в Підволочиську, Скалаті, Тереховлі, Підгайцях, Бережанах.

Б. Мельничук.

БІБЛІОТЕКА НАУКОВА

ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

– структурний підрозділ музею. Засн. у жовтні 1945. Комплектували книгами з б-к та приват.

збірок. Основу б-ки склала книгозбірня *Л. Фінкеля*, яку він 1928 заповів Поділ. регіон. музею – попереднику ТОКМ. Нині поповнюється шляхом купівлі, передплати, надходжень від приват. осіб з України та діаспори. У фонді б-ки – понад 11,7 тис. книг 18–21 ст.; відділи – історія, археологія, етнографія, природознавство, нумізматики, книгознавство, мист-во, худож. літ-ра, зарубіж. літ-ра. Створ. окрему фонд. групу рідкіс. книг (8157 прим.). Б-ка поповнилася літ-рою з книгозбірень *Леся Курбаса*, *М. Ониськівка*, *В. Лавренюка*, *В. Василька*, *І. Смоля*, *Б. Головина* та ін.

М. Левчук.

БІБЛІОТЕКА НАУКОВА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

– культурно-освітня установа. Засн. 1966 як б-ка філіалу Київ. ін-ту нар. госп-ва; від 1971 – б-ка Терноп. фінанс.-екон. ін-ту; ниніш. статус – від 1994. Фонд галузевий, заг. к-сть – понад 270 тис. прим. укр. та іноз. мовами, в т. ч. наук. літ-ри – 80 тис., навч. літ-ри – 159 тис., худож. літ-ри – понад 20 тис., а також 1443 період. і понад 14 тис. іноз. видань. Фонд комплектують літ-рою переважно екон. профілю. Довідк.-бібліогр. апарат складається з ген., алфавіт. та системат. каталогів і картотек; від 2001 діє електрон. каталог. Встановлена система “УФД – Бібліотека” для комплекс. автоматизації роботи. До послуг майже 30 тис. читачів – 2 абонементи, 3 чит. зали та чит. зали за профілями при ін-тах ТАНГ. Від 2003 діє електронна б-ка (спільно з Данією).

К. Вольний.

БІБЛІОТЕКА НАУКОВО-ДОВІДКОВА ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

– структурний підрозділ архіву. Діє від часу його створення 1939. Комплектували з б-к установ, відомств, навч. закладів, монастирів, т-в, громад. орг-цій, а також публ. і приват. зібрань. Під час 2-ї світ. війни фашисти знищили ч. книжк. фонду. Нині у б-ці 40 тис. прим.: істор., краєзн., публіцист. літ-ра, статист. збірники, уряд. постанови та розпорядження, законодавча літ-ра австр., польс., рос. і рад. періодів, енциклопедії, галуз. довідники, словники, газети та журнали 18–21 ст., видані укр. та іноз. мовами. У фонді – понад 200 рідкіс. видань: першодруки, Біблії, істор. та правн. праці, богослов. трактати, псалтирі 16–18 ст. Від поч. 1990-х Б. формує

відділ діаспор. літ-ри з Австралії, Аргентини, Вел. Британії, Канади, Німеччини, Польщі, Франції, США, яку подарували *В. Дідюк*, *П. Пундій*, *Р. Смик*, *Д. Штогрин*, *С. Ярмусь* та ін.

О. Сулима, Б. Хаварівський.

БІБЛІОТЕКА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ім. І. Пулюя

– культурно-освітня установа. Засн. 1962 як б-ка заг.-тех. ф-ту Львів. політех. ін-ту, від 1964 – б-ка філіалу цього ін-ту, від 1991 – б-ка Терноп. приладобуд. ін-ту, від 1996 – сучасна назва. В б-ці працюють 2 абонементи, чит. й електрон. чит. зали, 2 відділи (комплект. та наук. обробки літ-ри та довідк.-інформ.). Фонд б-ки багатогалуз.; заг. к-сть – 143 тис. прим. укр. та іноз. мовами, з них 131 тис. наук. і 8,2 тис. худож. літ-ри, в т. ч. 9 тис. іноз. літ-ри. Є обмін. фонд. Бібліот. фонд комплектують літ-рою з технології машинобудування, обчислюв. техніки, верстатів і інструментів, електротехніки, металознавства, автоматизації вироб-ва, комп’ютер. наук, економіки, орг-ції планування, математики, фізики, хімії, стандартизації тощо. Створ. електрон. б-ка.

Г. Попівняк.

БІБЛІОТЕКА ОБЛАСНА ДЛЯ ДІТЕЙ

– культурно-освітня, науково-інформаційна установа. Підпорядк. Мін-ву культури і мист-в України. Засн. у січні 1940. Обслуговує дітей, підлітків і орг-торів дит. читання. В структурі б-ки 7 відділів: обслугов. дошкільників та учнів 1–4 кл.; обслугов. учнів 5–11 кл.; мист-в; комплект. та обробки літ-ри; зберігання і використ. бібліот. фонду; довід.-бібліогр. та інформ. роботи; удоскон. методики бібліот. роботи з дітьми і 2 сектори: масової роботи й автоматизації, механізації бібліот. процесів. Фонд – 150 тис. прим. Б-ка передплачує газет бл. 50 назв та журналів бл. 100 назв. Довідк.-бібліогр. апарат б-ки складається з каталогів – абеткового; системат.; системат. грамзаписів; системат. нотних видань; картотек – системат.; краєзн., наук.-метод. і пед. літ-ри; абеткової назв літ-ри; метод.-бібліогр. матеріалів; темат. пісень; абеткових грамзаписів, композиторів, виконавців, репродукцій. До послуг користувачів – інтернет-центр (www.chbibl.iatp.org.ua). У бібліотеці діють програми “Бібліотека і освіта”, “Бібліотека і користувач” і “Діти і книга”. Бібліотека щорічно обслуговує 12,5 тис. користувачів.

Н. Новицька.

БІБЛІОТЕКА ОБЛАСНА ДЛЯ МОЛОДІ

– культурно-освітня, науково-інформаційна установа. Підпорядк. Мін-ву культури і мист-в України. Засн. 1980 як обласна б-ка для юнацтва; сучасна назва – від 1994. У б-ці 8 відділів:

В абонементному відділі обласної бібліотеки для молоді.

комплект. та обробки літ-ри; організ., зберіг. та використ. книжк. фонду; інформ.-бібліогр.; абонемент; чит. зал; автоматизації та інформ. технологій; метод.-координац. діяльності та мас. роботи; мистецький і 3 сектори: дитячий; періодики; соц.-психол. допомоги. Від 2001 функціонує інтернет-центр. Б-ка має постійний онлайн-доступ до повнотекст. електрон. видань з гуманіт., природ. і тех. наук. Фонд універсальний, нараховує 120 тис. прим. укр. та іноз. мовами з різних галузей знань, у т. ч. худож. літ-ри – 62,5 тис. Довідк. апарат б-ки склад. з каталогів (ген. абетковий; чит. абетковий; системат.; електрон. системат.; краєзн.; аудіовіз. документів), картотек (системат. статей; назв худож. творів; назв пісень і нот), алф.-предм. покажчика і фонду довідк. літ-ри. У б-ці діють творчі програми: психол. консультація “Магнолія”, “Молодь і дозвілля”, клуб “Як досягти успіху”, театр книги “Діалог”, літ.-мист. вітальня “Зустрічі без прощань”, “Обласна бібліотека для молоді – читачам з обмеженими можливостями”, карт. галерея. Б-ка має сторінку в інтернеті (www.yl.edu.te.ua).

М. Хмурич.

БІБЛІОТЕКА ОБЛАСНА НАУКОВА МЕДИЧНА

– культурно-освітня установа в м. Тернопіль. Підпорядк. Мін-ву охорони здоров’я України. Засн. в жовтні 1945. Фонд нараховує 193 тис. прим. книг і період. видання (106 назв) укр. та іноз. мовами. У б-ці – чит. зал, абонемент, комп’ютер. каб., 2 відділи. Має 3 філії в лікарнях Тернополя.

В. Корженевська.

БІБЛІОТЕКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА

– культурно-освітня, науково-дослідна установа. Підпорядк. Мін-ву культури і мист-в України. Засн. 15 листопада 1939 на базі приват. б-к. 1984 присв. статус наук., сучас. назва – від 1991. У б-ці – 13 відділів і 3 сектори. Діють абонемент, спеціаліз. чит. зали, інтернет-центр. Фонд б-ки універсальний, заг. к-сть – 580 тис. прим. укр. та іноз. мовами: книг – 468 тис., період. вид. – 101,7 тис., спец. видів тех. документації та неопубл. вид. – 9,9 тис. Комплектують літ-рою з усіх галузей знань. Щороку фонд поповн. 8–9 тис. прим. У фонді зберіг: бл. 23 тис. прим. рідкіс. видань та стародруків. Б-ка – гол. установа в бібліогр.-інформ. обслуговуванні населення та метод., координ. центр б-к різних видів Терноп. регіону, обл. депозитарій краєзн. літ-ри, центр книгообміну та МБА. Довідк.-бібліогр. апарат складається з каталогів (алфавіт. книг укр. і рос. мовами; системат.; краєзн. літ-ри; іноз. літ-ри;

Приміщення обласної універсальної наукової бібліотеки.

електрон.; нових надходжень) і картотек (системат.; назв худож. творів; назв муз. творів, нот; алфавіт. та систем. неопубл. документів; живопису тощо). Щорічно б-ка обслуговує більше 20 тис. користувачів, видає понад 25 метод.-бібліогр. матеріалів.

В. Вітенко.

БІБЛІОТЕКА ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ім. В. Гнатюка

– культурно-освітня установа. Засн. 1940 як б-ка Кременец. учит. ін-ту, від 1969 – Терноп. пед. ін-ту, сучасна назва – від 1997. Має 6 відділів:

комплектування; наук. обробки літ-ри; наук.-інформ. забезпечення та автоматизації; абонемент; чит. зали; довідк.-бібліографічний. Фонд б-ки універсальний, заг. к-сть – 630 тис. прим. укр. та іноз. мовами; з них 65 тис. худож. літ-ри, 27 тис. іноз. мовами, журнали 924-х назв (з них 312 іноз. мовами), газети 52-х назв. У фонді зберіг. 21 тис. рідкіс. видань: енциклопедії, словники, періодика 18–19 ст., прижиттєві видання *Лесі Українки*, А. Міцкевича, Ю. Словацького, Т. Шевченка та ін. Фонд комплектують літ-рою з педагогіки, історії, філології, психології, філософії, природ. наук, музики, фіз. виховання тощо. Пошук. апарат б-ки складається з каталогів (ген. алфавіт.; читац. алфавіт.; системат.; період. видань; іноз. літ-ри; алфавіт. авторефер. дисертацій), картотек (системат.; темат. за профілем ун-ту; праць викладачів). Від 2001 функціонує автомат. система “УФД–Бібліотека”. Є електрон. каталог нових надходжень дисертацій та автореф. дисертацій, період. видань тощо. Б-ка обслуговує читачів у 5-х чит. залах і на 2-х абонементях.

Л. Галпош.

БІБЛІОТЕКА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ ім. І. Горбачевського

– культурно-освітня установа. Підпорядк. МОЗ України. Засн. 1957, сучасна назва – від 1997. У б-ці – 3 відділи, 2 абонементи, чит. зал для іноз. студентів, комп’ют. чит. зали з виходом в інтернет, філія в гуртожитку. Фонд галузевий, заг. к-сть – 355 тис. прим. укр. та іноз. мовами: книги – 312 тис., період. видання – 39, 5 тис., спец. види тех. документації та неопубл. матеріали – 3,8 тис. Комплектується літ-рою з медицини та суміж. наук. Є фонд рідкіс. видань. Довідк.-бібліогр. апарат складається з каталогів (алфавіт.; системат.; предмет.; авторефератів; іноз. літ-ри) і картотек (системат.; краєзн.; персоналій; праць співроб. академії).

Д. Тараненко.

БІГАНІЧ

Лука Дмитрович (10. 08. 1927, с. Волосате, Лемківщина, нині Польща) – скульптор. Закін. Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва (1955). Працює в галузі станк. і монум. скульптури. Автор погруддя *В. Гнатюка* в с. Велеснів Монастирис. р-ну (1971), пам’ятників на могилах *В. Гжицького* і *В. Гнатюка* у Львові, портретів *С. Крушель-*

Пам’ятник В. Гнатюку в с. Велеснів.

ницької (1965, 1972) та ін. 1970 приїжджав до Тернополя на відкриття виставок.

І. Дула.

БІГАНСЬКИЙ

Лукаш (18. 10. 1755, с. Млинівці, нині Зборів. р-ну – 06. 06. 1839, м. Варшава, нині Польща) – польський військовий діяч. Генерал бригади (1807). Під час польс. повстання (1794) – ад’ютант Т. Костюшка. Учасник австр. кампанії 1807–09 та франц.-рос. війни 1812–13. Від 1826 – генерал дивізії.

П. Гуцал.

БІГУНЯК

Володимир Васильович (10. 04. 1943, с. Баниця Краків. воєв-ва, Польща) – вчений-комбустіолог, педагог. Проф. (1995). Д-р мед. н. (1996). Держ. премія України в галузі н. і т. (2002). Почес. громадянин м. Тернопіль (2003). Закін. Терноп. мед. ін-т (1966, нині ТДМА). Працював у Буцац. рай. лікарні, від 1970 – у Терноп. міськ. лікарні № 1.

1976 організував обл. опіковий відділ, який очолював до 1995. Від 1992 – в ТДМА: викл., проф. каф. травматології та ортопедії з курсом комбустіології, від 1997 – проректор з лікувал. роботи. Наук. розробки стосуються нових методів визначення глибини опіків, можливості їх корекції та лікування, токсичності сироватки крові, кріоконсервування та ліофілізації ксенодермотрансплантатів. Розробив методику виготовлення і використання заміників шкіри для місц. лікування опік. ран. Організ. єдиний у СНД банк ліофілізованих ксенодермотрансплантатів (МП “Комбустіолог”), який забезпечує заміниками шкіри опік. відділи України.

М. Андрейчин.

БІГУС

Петро (02. 1882, с. Великі Бірки, нині смт Терноп. р-ну – 29. 10. 1966, м. Торонто, Канада) – педагог, громадсько-освітній і кооперативний діяч. Навчався у г-зії та вчит. семінарії в Тернополі. Вчителював на Тернопільщині та Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.) Один з ініціаторів відкриття 1912 в Рогатині укр. приват. г-зії. Сотник УСС, після *Листопад. зру-*

ву 1918 – комендант укр. війська в Бережанах. Воював в УГА. 1922 відродив у Рогатині хор “Боян” і філію т-ва “Прогресивіта”. Співорг-тор Рогатин. Повіт. союзу кооператив; секр., згодом – голова його надзірної ради. Від 1924 – дир. школи у с. Черче біля Рогатина. 1929

організував купелеву спілку “Мінеральний живець Черче”. Приятелював з *Богданом* (лікувався на курорті “Черче”) і *Левком* (дир. курорту) *Лепкими*; у вересні 1939 допоміг їм виїхати за кордон. Співпрацював з ОУН. 1940 кілька місяців перебував у тюрмі НКВС. 1941–44 – голова Укр. допомог. ком-ту на Рогатинщині. 1944 виїхав до Німеччини, 1949 – до Канади. Жив у Торонто, секр. Укр.-канад. легіону та Кредит. спілки.

Р. Мацелюх.

БІГЕЛЯЙЗЕН

Генрик (Biegeleisen Henryk; 24. 10. 1855, с. Товсте, нині Гусятин. р-ну – 01. 04. 1934, м. Львів) – польський літературознавець, етнограф. Д-р філології (1882). Навчався в г-зіях Тернополя та Бережан, ун-тах Львова, Мюнхена і Лейпцига. Викладав у г-зіях, працював у ред. період. видань Львова. Автор понад 200 наук. праць. Ред. і автор передмов до творів А. Міцкевича (1–4 тт., 1893), *Ю. Словацького* (1–6 тт., 1894), А. Фредра (1894) та ін. Редагував “Бібліотеку польських книгарень” (1893–98). Був другом *І. Франка*, опубл. про нього спогади (1927).

П. Гуцал.

БІДНИЙ

Дмитро Іванович (16. 12. 1977, м. Тернопіль) – спортсмен (настільний теніс). М. сп. міжнар. кл. (2001). Закін. ТДМА (2001). Від 1999 – чл. нац. збірної команди України з настіл. тенісу (інваспорт). Абсолют. чемпіон світу з настіл. тенісу

(2001). Від 2001 працює лікарем обл. клініч. психоневрол. лікарні.

П. Бубній, Г. Гунтік.

БІДНІВ

Василь Олексійович (псевд. – В. В. Поперешній, В. Степовий, В. Широцький; 02 (14). 01. 1874, м-ко Широке, нині смт Дніпроп. обл. – 01. 04. 1935, м. Варшава, Польща) – історик, бібліограф, архівіст, педагог, публіцист, громадсько-освітній діяч. Магістр богослов'я (1909). Чл. Укр. наук. т-ва в Києві (1911), НТШ у Львові (1928). Закін. Київ. духовну академію (1902). Від жовтня 1918 – проф. Укр. держ. ун-ту в Кам'янці (нині Кам'янець-Подільський), згодом – декан богослов. ф-ту. Від вересня 1921 до квітня 1922 – викл. історії церкви в Кременец. духовній семінарії; одночасно ред. часопису “*Православна Волинь*”. Від 1922 – проф. УВУ та Укр. пед. ін-ту ім. М. Драгоманова в Празі, від 1929 – проф. богослов. ф-ту Варшав. ун-ту. Автор низки наук. праць з історії України, церкви та запоріж. козацтва, в т. ч. опубл. у кременец. часописах “*Духовний сіяч*” і “*Православна Волинь*”.

П. Гуцал, Г. Чернихівський.

БІДНЯК

Микола (01. 02. 1930, м. Торонто, Канада – 28. 11. 2000, м. Львів) – живописець. Проф. Львів. АМ (1993). Держ. премія України ім. Т. Шевченка (1995). 1945 в Німеччині внаслідок нещас. випадку втратив руки; єдиний українець – чл. Світ. асоц. митців, які малюють устами або ногами. Автор ікон, істор. картин, пейзажів, книж. графіки. У квітні 1991 перебував у Тернополі з нагоди відкриття своєї виставки в карт. галереї (нині ТОХМ).

Б. Мельничук.

БІДУЛА

Василь (1868, с. Лапшин, нині Бережан. р-ну – 1925, там само; похов. у м. Бережани) – народний майстер дерев'яної скульптури. Зображував переважно селян: “Жінка з індичкою”, “На ярмарок”, “Селянин із телям”, “Селянка пасе коро-

В. Бідула
"Жінка з відничкою".

Моздир М. Українська народна дерев'яна скульптура. – К., 1980.

ву", "Мисливець", "Жебраки", "Селянин з волами і возом" та ін. Автор скульп. робіт із каменю (надмогил. пам'ятники, монумент *Марку Мураві* (С. Лепкому). Створив пам'ятник Т. Шевченку – один із перших у Галичині (знищ. 1920-і польс. шовіністи). Найбільші колекції творів Б. зберіг. у НМЛ та Львів. МЕХП.

Літ.: Будзан А. Різьба по дереву в західних областях України. – К., 1960; Чарновський О. Українська народна скульптура. – Л., 1976;

І. Дуда, М. Селівачов (ЕСУ).

БІДЯК

Богдан (23. 11. 1928, с. Раковець, нині Терехівлян. р-ну – 03. 12. 1977, м. Глен-Спей, США) – журналіст, культурний діяч. Орг-тор хору "Молода думка" у м. Нью-Йорк. Кер. укр. радіомовлення у м. Порт-Джервіс, ред. часопису "Українське село" і кер. хору "Думка" у м. Глен-Спей. Автор статей у період. виданнях.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БІЗАНЦ

Альфред-Карл (15. 11. 1890, с. Дорнфельд, нині с. Тернопілля Пустомит. р-ну Львів. обл. – після 1945) – військовик. Підполковник УГА та Армії УНР, полковник нім. армії (1939–45). За походженням австрієць. 1918 – ком-р "Полудневої групи" в боях за Львів; згодом – 7-ї (Львів.) бригади УГА. Один з ініціаторів *Чортків. офензиви*; командував групою прориву в боях під Бережанами. 1920 змушений перейти на службу в ЧУГА. Під час 2-ї світ. війни Б. – референт укр. справ в упр. дистрикту "Галичина" Ген. губернії, голова військ. управи дивізії "Галичина". В травні 1945 Б. заарешт. рад. спецслужби у Відні. Подальша доля невідома.

Літ.: Литвин М., Науменко К. Історія Галицького стрілецтва. – Л., 1991; Боляновський А. Дивізія "Галичина". – Л., 2000.

П. Гуцал, Б. Пиндус.

"БІЗНЕС-КОМПАНЬЙОН"

– щомісячний інформаційно-аналітичний журнал для ділових людей Тернопільщини. Виходить від січня 2000. Засн. і вид. – СП "Бізнес-центр "Орієнтир". Кер. проекту – Н. Лопатинська.

І. Дем'янова.

БІЛА

– село в Тернопільському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Більські Чагарі. Розташ. на правому березі р. Серет, за 1 км від Тернополя та залізн. станції. Насел. 2927 осіб (2001). Перша писемна згадка – 2-га пол. 16 ст. (власник Тернополя *К.-В. Острозький*, записуючи поле, на шпальтах грамоти згадав Б.). На полях pobl. Б. було перше терноп. летовище (аеродром), на якому 1912 демонстрував польоти італієць С. Дель Кампо. У селі є церква св. Миколая (1815;

Пам'ятник на могилі
А. Крушельницького
в с. Біла.

мур.) та новозбуд., "фігура" Матері Божої. Діє мемор. музей С. Крушельницької (1963); на сільс. цвинтарі є пам'ятник її батькові А. Крушельницькому. Насипана символ. могила УСС (1991), встанов. пам'ят. знак на честь 2000-ліття Р. Х. (2000). Діють ЗОШ 1–2 ступ. ім. С. Крушельницької, б-ка. У Б. народилися фотохудожник *А. Зюбровський*, бібліограф *О. Кізлик*, співачка *Г. Крушельницька*, літературознавець *В. Семенина*; тут проживала співачка *С. Крушельницька*, працює краєзнавець *П. Медведик*. Біла Б. виявлено археол. пам'ятки лужицької, поморської, висоцької та черняхівської культур.

В. Уніят, В. Ханас.

БІЛА

– село в Чортківському районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Вавринів, Залужжя, Зелена, Золотарка, Кадуб, Камінна, Худобина; хутори Неглиби, Торієва, Мокляки – нині незаселені. Розташ. на правому березі р. Серет, за 3 км від райцентру і залізн. ст. Чортків. Насел. 3951 особа (2003). Перша писемна згадка – 1442

Пам'ятний знак –
символ віри, символ
добра, с. Біла.

як Біле Велике. В Б. були дерев. церква (1732; перевез. 1934 до села Тудорів, нині Гусятин, р-ну) та церква Воскресіння Христового (1742; дерев.; знищена 1962); є домінік. костюл, церква Різдва Пресвятої Богородиці (1903, кам.; реконстр. 2003), “фігура” Матері Божої (авт. О. Марчак), 6 капличок, будують храм УГКЦ. До 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Рідна школа”, “Союз українок”. Споруджено пам’ятні хрести, мемор. комплекс полеглим у 2-й світ. війні односельцям; встанов. мемор. плита священникові С. Чеховському; насипано символ. могилу Борцям за волю України (відновл. 1995). Діють ЗОШ 1–3 ступ., 2 б-ки. У Б. народилися диригент *П. Болехівський-Боян*, громад.-політ. діяч *Я. Мальований*, д-р хім. н. *О. Поліщук*, вишивальник П. Сендей, журналіст і науковець, ред. г. “*Вільне життя*” *П. Федоршин*. Біля Б. виявлено археол. пам’ятки давньорус. культури; є відслонення гірських порід силурій. і девон. періодів (урочище Камінна), відслонення четвертин. періоду.

І. Дем’янова, І. Книш, Т. Малиміна-Базиляк.

БІЛА КРИНІЦЯ № 1

– джерело, гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. біля с. Васильківці Гусятин. р-ну в межах урочища “Юрківці”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 21. 08. 2000 № 187. Перебуває у віданні Васильків. сільради. Пл. 0,02 га. Під охороною – джерело питної води, що має наук.-пізнав. та істор.-культ. значення. Легенда пов’язує виникнення Б. к. з церквою, що провалилася під землю в час набігу татар; на її місці виникло джерело.

І. П’ятківський.

БІЛА КРИНІЦЯ № 2

– джерело, гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн.-сх. околиці с. Харитонівка Заліщиц. р-ну в межах лівої ч. долини невел. потічка, що впадає в р. Тупа. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні місцевої селян. спілки “Зоря”. Пл. 0,02 га. Під охороною – джерело питної води, що має наук.-пізнав. та істор.-культ. значення.

І. П’ятківський.

БІЛАК

Епі-Степан (13. 03. 1926, с. Космирин, нині Буцац. р-ну) – релігійний діяч. Жив у США, нині – в Швейцарії (м. Лозанна). 1958 заснував місію “Слов’янський світ для Христа”. Від 1959 вів

свангел. передачі укр. мовою на трансвіт. радіо з Монако й ін. країн, в Україні – з Тернополя та Києва. 1992 брав участь у заснуванні благодій. асоц. “Україна для Христа”. Співініціатор видання зб. “*Бережанська Земля*”. Видав кн. “Проповіді Пислання Правди” (1993).

Х. Весна, Б. Мельничук.

БІЛАНЮК

Лариса Ярославівна (з дому – Зубаль; 15. 07. 1941, с. Потік Зборів. р-ну) – лікар-радіолог, вчений. Д-р медицини, проф. (1982). Дійс. чл. УВАН (1996), НТШ (2002). Іноз. чл. АМНУ (2001). Чл. УЛТ та Укр. радіологічної асоц. Пн. Америки. Мед. освіту здобула в Детройт. ун-ті (1965). Нині – проф. мед. школи Пенсильван. ун-ту (м. Філадельфія). Кер. ком-ту Амер.-укр. мед. наук. групи, голова ред. ради “Українського радіологічного журналу” (м. Харків). Автор низки наук. публікацій.

Я. Ганіткевич, П. Пундій (ЕСУ).

БІЛАНЮК

Петро-Борис Терентійович (04. 08. 1932, м. Заліщики – 08. 09. 1999, м. Торонто, Канада) – релігійний діяч, теолог. Д-р богослов’я (1961), д-р філософії (1972). Чл. НТШ (1962), УВАН (1980) у Канаді. Золота медаль св. Петра і Павла (1966). 1949 емігрував до Канади. Закін. Монреал. ун-т (1955), студії в Римі (1965). Від 1962 – проф. богослов’я у колегії св. Михаїла Торонт. ун-ту. Від 1973 – проф. цер. історії в УВУ в Мюнхені, від 1978 – проф. богослов’я в Ін-ті Іоанна ХХІІІ у Нью-Йорку. Ред. ж. “За рідну церкву” (1966–72). Чл. Канад. теол. т-ва, Катол. теол. т-ва Америки, Укр. істор. т-ва та ін. Автор книг та ін. наук. праць з церк. історії.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БІЛАС

Іван Григорович (09. 05. 1953, с. Шоломичі, Городец. р-ну Львів. обл.) – військовик, правознавець, громадсько-політичний діяч. Генерал-майор (1995). Д-р істор. н. (1994). Депутат ВР України (1994, 1998). Засл. юрист України (1997). Викладає у Львів. ун-ті внутр. справ МВС України. 1996 і 2002 перебував на Тернопільщині під час зустрічей із виборцями.

П. Гуцал.

БІЛАШ

Олександр Іванович (06. 03. 1931, с. Градизьк, нині смт Полтав. обл. – 06. 05. 2003, м. Київ) – композитор. Нар. арт. України (1977), нар. арт. СРСР (1990). Герой України. Держ. премія України ім. Т. Шевченка (1975). Не раз перебував на Тернопільщині, зокрема в травні 1986 взяв участь у відкритті нової експозиції музею *С. Крушельницької* в с. Біла Терноп. р-ну.

Б. Мельничук.

БІЛГОРІДСЬКА ОРДА

(ін. назви – Буджанська орда, Добруджанська орда, Орда малих ногаїв) – етнополітичне утворення ногаїв кінця 16 – 17 століття. Проживали на тер. між гирлами річок Дністер і Дунай із центром поблизу м. Білгород (нині м. Білгород-Дністровський Одес. обл.). Б. о. перебувала у васал. залежності від Крим. ханства. 1603 мурза Кантимір об'єднав ногаїв у самост. ханство, яке згодом перейшло у підданство турец. султана. Заради торгівлі невіллями, що давала значні прибутки, Б. о. напала на Річ Посполиту, в т. ч. на тер. суч. Тернопільщини. Особливо руйнівні напади 1618–24. У лютому 1624 загопи Б. о. були розбиті під Чортковом.

П. Гуцал.

БІЛІВЧИ

Йосип Донатович (09 (21). 10. 1866 – 16. 10. 1942, м. Краків, Польща) – військовик. Генерал-хорунжий Армії УНР (1920). У 3-й Заліз. дивізії в червні–липні 1919, липні та вересні 1920 воював на Тернопільщині.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

БІЛІНЬКИЙ

Євген (р. н. невід., с. Медин, нині Підволочис. р-ну – р. і м. см. невід.) – художник. Навчався у Терноп. г-зії. Студіював малярство в Краків. АКМ. Разом з ін. митцями розмальовував дерев. церкву Покрови Пресвятої Богородиці в Медині (1862); Б. належить образ “Страшний суд” на пд. стіні цього храму. В с. Голошинці (нині с. Підволочис. р-ну) розмалював каплицю. Помер молодим.

І. Дуда.

БІЛІНЬКИЙ

Теодор (1856 – 1939) – педагог, громадський діяч. Навчався в Бережан. г-зії. Дир. учит. семінарії (1894–14), жін. учит. семінарії (1921–31) у м. Самбір на Львівщині. Автор статей на пед. теми.

Б. Пиндус.

БІЛІЦЬКА

Марія Іларіонівна (з дому – Білинська; 1864, м. Тернопіль – 30. 12. 1937, м. Львів) – педагог, громадська діячка. Сестра *Й. Білинського*, дружина *В. Білецького*. Голова “Клубу русинок” і “Жіночої громади” у Львові. Співорг-тор (1898), викл. укр. мови, кер. (від 1908) першої приват. укр. дів. школи ім. Т. Шевченка. Очолювала Ін-т св. Ольги (1899–1922). 1910 разом з ін. представниками “Жіночої громади” обстоювала у Галиц. сеймі рівноправність жінок. Під час 1-ї світ. війни працювала в ком-тах допомоги інвалідам і голодуючим. 1921–22 – голова Союзу українок, 1925–26 – голова Укр. т-ва опіки над інвалідами. Чл. Нар. к-ту НДП, чл.-засн. Труд. партії України. Орг-тор і кер. жін. вироб.-вихов. кооперативи “Труд”, яка давала дівчатам-українкам заг. освіту та профес. підготовку.

Б. Волинський. З. Служинська (ЕСУ).

БІЛІЦЬКА

Текля Теодорівна (07. 12. 1899, м. Тернопіль – 26. 08. 1965, м. Чикаго, США) – письменниця. Закін. учит. семінарію у Львові (1919). 1945 емігрувала до Німеччини; 1950 – у США (м. Чикаго). Друкувала казки й оповідання у львів. ж. “Світ дитини” і “Малі друзі”, в Німеччині – у ж. “Малі друзі”, США – “Веселка”. У Торонто (Канада) вийшли зб. Б. “Бабуніні казки” (1959), “Квітка щастя” (по-смертно). Чл.-засн. Об'єдн. письменників дит. літ-ри.

Лит.: Ми і наші діти. – Торонто–Нью-Йорк, 1965.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БІЛІЦЬКИЙ

Василь (1857, с. Любич Королівський, нині Польща – 24. 11. 1931, м. Рогатин, нині Івано-Фр. обл.) – педагог, громадсько-освітній діяч. Закін. г-зію в м. Белз (нині Польща), Львів. ун-т. Проф. історії в г-зіях Самбора, Тернополя і Львова (до 1914). 1924–25 – дир. приват. г-зії в Рогатині. Автор наук. праць.

Б. Волинський.

БІЛІЦЬКИЙ

Михайло Семенович (08. 11. 1910, м. Кобеляки Полтав. обл.) – письменник. Член СП СРСР (1956). Учасник нім.-рад. війни. Працював у ред. газет на Волині, у Львові та Тернополі, ж. “Перець”. Автор низки зб. гумору та сатири, книг для дітей та ін. творів.

С. Гринівський, В. Ханас.

БІЛІЦЬКІ

Йосеф (02.03.1795, м. Хрудім, Чехія – р. і м. см. невід.) – педагог, науковець. Із середини 1820-х більше 15 р. викладав класич. граматику в г-зії у Бережанах. Автор наук. праць.

В. Барна.

БІЛИЙ БЕРЕГ

– лівий берег р. Стрипа біля м. Зборів. Тут 5 червня 1649 відбулися вирішальні події *Зборівської битви*. Коли на Б. б. переправилося польс. військо, його атакували козац. загони і татар. кіннота. Після жорстокого бою, який тривав увесь день, польс. армія опинилася в катастроф. становищі; король *Ян Казимир* змушений був укласти *Зборівський мирний договір*. Улітку 2002 на Б. б. проводила археол. розкопки укр.-амер.-польс. експедиція. Матеріали про Б. б. та події на ньому представлені в експозиції музею *“Зборівська битва”* (м. Зборів).

П. Гуцал.

БІЛИЙ

Михайло Дмитрович (06. 02. 1933, м. В'єрзи, Франція) – літератур (прозаїк). Чл. обл. літ.

об'єдн. при ТОО НСПУ. Закін. торг.-комерц. школу в м. Бережани, Львів. технікум рад. торгівлі, навчався в Київ. ін-ті торгівлі. Нині проживає у Тернополі. Для творчості характерне заглиблення в істор. минуле рідн. краю. Автор книг *“Тернова дорога”* (Дубно, 1998), *“Згасали зорі над Україною”*, *“Паралелі злочинів”* (обидві – 2002), *“Під крилом чорного ангела”* (2003; усі – Т.).

Б. Мельничук.

БІЛИЙ ПОТІК

– село в Чортківському районі. Підпорядк. Ридодубів. сільраді. Розташ. над р. Білий Потік (Біла), за 14 км від райцентру і 5 км від найбл. залізн. ст. Насел. 300 осіб (2003). 1910 було найбільше жителів – 1259. До 1939 діяло т-во *“Просвіта”*. Є церква Покрови Пречистої

Діви Марії (1805; кам.), костюл Матері Божої Ченстоховської (1933; мур.), капличка св. Покрови (1998; мур.). Споруджено пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, дошк. заклад. Поблизу Б. П. виявлено залишки поселення трипільської та могильник комарівсько-тшинецької культур.

Ю. Ковальков, В. Уніят.

БІЛИК

Антон Іванович (27. 04. 1935, с. Гиньківці, нині Заліщиц. р-ну) – господарник. Засл. працівник с. госп-ва України (1993). Ордени Леніна (1966), Трудового Червоного Прапора (1972), *“Знак Пошани”* (1977), *“За заслуги”* III ступ. (1997). Закін. Львів. с.-г. ін-т. Працював головою колгоспу в с. Іванівка Тербовлян. р-ну (до 2000), після реформування госп-ва у ПАП *“Іванівське”* – його директор.

І. Дем'янова.

БІЛИК

Володимир Васильович (10. 05. 1927, м. Бережани) – спектрограф, громадський діяч у Канаді. Закін. ун-т у Монреалі. 1954–60 – гол. спектрограф Канад. мідної компанії. Від 1960 – на дослід. роботі. Автор наук. праць. Чл. Канад. т-ва приклад. спектроскопії.

Х. Весна.

БІЛИК

Любомир Степанович (09. 05. 1953, с. Заднишівка, нині належить до смт Підволочиськ) – вчений-лікар, педагог. Брат *М. Білика*. Канд. мед. н. (1996). Засл. лікар України (1996). Чл. Укр. акад. екон. кібернетики (1999), чл.-кор. Укр. екол. АН (2000). Орден *“За заслуги”* III ступ. (2002). Депутат Терноп. обл. ради 1–4 скликань

(від 1990), чл. її президії, голова постійної комісії з питань освіти, науки, молодіж. політики, фізкультури, спорту та туризму. Закін. Терноп. мед. ін-т (1976, нині ТДМА). Працював лікарем, гол. лікарем лікарень с. Токи Підволочис. і сіл Катеринівка та Великі Дедеркали Шумс. р-нів (1976–92). Від 1992 – дир. Чортків. мед. уч-ща (нині коледж). Займається експерим. дослідженнями доцільності використ. ентеросорбентів полісорбом у поєднанні з гепатопротекторами для підвищ. ефективності фармакотерапії гострих уражень печінки хім. агентами. Автор наук. праць.

М. Ониськів, В. Слюзар.

БІЛИК

Микола Теодорович (13. 02. 1959, м. Скалат Підволочис. р-ну) – архітектор. Чл. НСАУ (1987). 1981 закін. Львів. політех. ін-т (нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював у ВПКП “Світло”, “Техінмаш”, нині – у ГПВАПБ упр. містобудування та арх-ри в Тернополі. Проектує гол. чином об’єкти соц.-культ. сфери. Серед робіт – житл. забудова і заклади громад. харчування ВО “Ватра”, магазини в Бучачі та Чорткові, церк. споруди в селах Байківці Терноп., Білобожниця і Косів Чортків., Юськівці Лановец. р-нів.

П. Гуцал.

БІЛИК

Мирослав Миколайович (18. 11. 1959, м. Тернопіль) – інженер-винахідник, підприємець. Медаль “Винахідник”, церк. орден св. Архістратиґа Михаїла (2002). Закін. Львів. політех. ін-т (нині ун-т “Львівська політехніка”, 1981). Працював на підпр-вах Тернополя. Від 1998 – голова правління ВАТ “Галичина”.

В. Уніят.

БІЛИК

Мирослав Степанович (11. 09. 1948, с. Оріховець Підволочис. р-ну) – архітектор, громадський діяч. Брат *Л. Білика*. Чл. НСАУ (1986). Д-р арх-ри (1989). Засл. арх. України (1995). Дійс. чл. Укр. акад. арх-ри (2000). Орден лицар. доблесті Архістратиґа Михаїла (2001), медаль “За громадянську мужність” (2002). Лауреат міжнар. нагород. Депутат Терноп. обл. ради 3–4 скликань (від 1998), чл. її президії, голова постійної комі-

сії з питань осн. вироб. інфраструктури, буд-ва, арх-ри та житл.-комун. госп-ва. Чл. президії НТР Держбуду України (2000). Закін. Грузин. політех. ін-т (1978). Від 1993 – президент корпорації “ТерноКОРС” у Тернополі. Учасник багатьох архіт. конкурсів, щоріч. міжнар. виставок “Будівництво та архітектура”. Автор більше 100 наук. праць, понад 50 проєктів. Серед осн. робіт – Собор єднання у смт Підволочиськ (1993), ген.

Новоапостольська церква у Тернополі. Кер. автор. колективу М. Білик.

план істор.-архіт. забудови м. Збараж (1994–95), буд. Центру охорони праці (1996–97), Новоапостол. церква (1997), інд. житл. комплекс на вул. Підкови (2003; усі – Тернопіль) та ін. Голова правління Терноп. т-ва пам’яток історії та культури (від 1993).

А. Водоп’ян, І. Дем’янова.

БІЛИК

Руслан Іванович (29. 08. 1962, м. Зборів) – архітектор. Чл. НСАУ (1991). Працює у ТВП “Тернопільархпроект”. Осн. роботи: монумент козац. слави на П’ятниц. цвинтарі у м. Кременець (1991), пам’ятник *Б. Лепкому* в с. Жуків Березан. р-ну (1991), церква св. Миколая (1992), Святотроїць. духовний центр ім. Д. Галицького та собор Св. Трійці (1998), церква Різдва Пресв. Богородиці (2000), надгробок на могилі *В. Вихруща* (2002; всі – м. Тернопіль); меморіал воякам УПА в с. Тудорів Гусятин. р-ну (2002) та ін.

Пам’ятник Б. Лепкому в с. Жуків.

А. Водоп’ян.

БІЛІНІВКА

– село в Гусятинському районі. Підпорядк. Лежанів. сільрадї. Розташ. над р. Гнилка, за 14 км від райцентру і 16 км від найбл. залізн. ст. Гримайлів. Насел. 61 особа (2003). Споруджена капличка Пресвятої Богородиці (1990), насипана символ. могила УСС (1990).

Я. Гончар, В. Уніят.

БІЛІНКЕВИЧ

Степан (чернече ім'я – Симеон; р. і м. н. невід. – 1831) – монах-василіянин, церковно-освітній діяч. Від 1779 – канівський архимандрит, згодом – провінціал ЧСВВ у Кременці.

І. Дуда.

БІЛІНСЬКА

Орися Володимирівна (20. 09. 1949, с. Блищанка Заліщиц. р-ну) – громадсько-культурна діячка, майстер народної творчості, редактор. Закін. Київ. ін-т нар. госп-ва (1973). Майстер нар. промислів заповідника “Древній Київ”; учасниця нар. хору “Томін”, “Жіночої громади”, кийв. земляцтва “Тернопілля”. Упоряд. кулінар. кн. “Фест файна господиня”.

В. Барна.

БІЛІНСЬКА

Ростислава (у заміжжі – Темницька; р. н. невід. с. Кошобинці, нині Гусятин. р-ну – р. і м. см. невід.) – піаністка. Одна з найвідом. піаністок Галичини на поч. 20 ст. Після 1-ї світ. війни – викл. Вищого муз. ін-ту у Львові, згодом емігрувала до США.

Х. Весна.

БІЛІНСЬКИЙ

Андрій Клавдійович (16. 04. 1916, м. Чернівці – 12. 11. 1995, м. Мюнхен, Німеччина) – вчений-

правознавець, публіцист. Д-р права (1961). Закін. Березан. г-зію (1933). Навчався у Краків. і Мюнхен. ун-тах, студював політ. науки в Берліні. Воював у дивізії “Галичина”, 1944 потрапив у рад. полон. Звільн. 1953, виїхав у ФРН. 1957–81 – наук. с.

Ін-ту сх. права, 1965–95 – проф. УВУ в Мюнхені. Автор понад 50 наук. праць з питань рад. права й економіки, споминів “В концтаборах СРСР” (1961), публіцист. статей.

П. Гуцал.

БІЛІНСЬКИЙ

Борис Тарасович (16. 07. 1933, м. Збараж) – вчений-медик, хірург-онколог, громадський діяч.

Онук *В. Білинського*, син *Т. Білинського*. Д-р мед. н. (1972), проф. (1977). Засл. діяч н. і т. України (1993). Дійс. чл. НТШ (1992). Акад. Академії вищої школи України (1993). Чл. Нью-Йорк. АН (1994). Чл. Європ. асоц. дослідження раку (1992), Європ. т-ва мамологів (1994). Закін. Львів. мед. ін-т (1956). Працював у лікарнях Борислава, Городка і Львова. Від 1966 – у Львів. мед. ін-ті (нині ун-т): доц., проф., зав. каф. онкології і радіології (від 1986), одночасно – проректор з лікув. роботи (1981–91) та з наук. роботи (1991–2000). Автор понад 200 наук. праць, посібників, першого підручника укр. мовою з онкології (1998). Президент Львів. обл. відділ. Фонду милосердя і здоров'я України (1989).

Б. Мельничук.

БІЛІНСЬКИЙ

Володимир Теофілович (15 (27). 05. 1869, с. Стрілиски Нові, нині с. Нові Стрілища Жидачів. р-ну Львів. обл. – 07. 05. 1918, м. Збараж) – лікар, громадсько-політичний діяч. Дід *Б. Білинського*, батько *Т. Білинського*. Студював медицину у Відні. 1894 прибув до Збаража, де зайнявся приват. лікувал. практикою. Як чл. соціал-демокр., а потім нац.-демокр. партії вів активну політ. роботу, співпрац. з *І. Франком*, при кандидуванні письменника послом до австр. парламенту – орг-тор передвиборних віч, агітував за нього. Співзасн. УЛТ у Львові. Заснував у Збаражі “Читальню доктора *В. Білинського*” (1900), першу укр. приватну г-зію (1911), Укр. нар. дім (побуд. власним коштом). Багато уваги приділяв орг-ції “Соколів” і стрільцтва на Збаражчині. Активіст “Просвіти”, “Рідної школи”, “Сільського господаря”, “Української бесіди”, “Народної торгівлі” та ін. Як укр. патріота 1916 Б. арешт. рос. власті. 1918 боровся з епідемією тифу і помер від цієї хвороби.

Р. Матейко, Б. Пиндус.

БІЛИНСЬКИЙ

Володимир (псевд. – В. Кримський; 24. 12. 1919, м. Чортків – 27. 03. 1996, м. Вінніпег, Канада) – лікар, громадський діяч, письменник. Д-р медицини (1952). Чл. Королів. т-ва здоров'я в Лондоні, УІТ Пн. Америки. Закін. г-зію “Рідної школи” у Чорткові, мед. студії в Інсбруці (Австрія). 1949 виїхав до Канади; працював у лікарні Вінніпега, від 1952 – дир.

лікарні у Вайтмонті. Шкіл. радник і голова шкіл. округи в пров. Манітоба. Від 1986 – міськ. радник Ваймонга. Літ. діяльність розпочав 1943, літ. ред. ж. “Студентський прапор” у Львові. В еміграції опублікував оповідання у ж. “Звено” (Інсбрук), “Литаври” (Зальцбург), “Нові дні” (Торонто), “Овид” (Буенос-Айрес, Чикаго). Автор кн. про Ю. Клена “Храм Грааля” (Інсбрук, 1948). Видав зб. своїх новел “Етап” (Буенос-Айрес, 1953).

Я. Ганіткевич (ЕСУ), **П. Пундій**.

БІЛИНСЬКИЙ

Дмитро Григорович (15. 09. 1874, с. Колиндяни, нині Чортків. р-ну – 28. 10. 1941, там само) – народний майстер художньої різьби по дереву. Створ. композиції та фігурки (вис. до 30 см) “Т. Шевченко”, “Автопортрет”, “За книжкою”, “Колядники”, на біблійні теми та ін. Твори експон. у Кракові (1948), Парижі (1949). Зберіг. у ТОКМ, НМЛ, МХП НАН України, музеях Польщі, приват. колекціях.

І. Дуда, М. Моздир.

БІЛИНСЬКИЙ

Іван (16. 05. 1811, с. Дегова, нині Рогатин. р-ну Івано-Фр. обл. – 10. 07. 1882, с. Долиняни, нині того ж р-ну) – фольклорист. Закін. 1836 Львів. ун-т. Належав до гуртка “Руська Трійця”. Брав участь у виданні альманаху “*Русалка Дністрова*” (1837), надрукував у ньому свої записи укр. весільних пісень, переважну більшість яких здійснив на Бережанщині. Близько 60 із укр. нар. пісень, які записав Б., опубл. у зб. Ж. Паулі “Пісні українського народу в Галичині” (тт. 1–2, 1839–40). Рукописний збірник Б. зберігається у ЛНБ.

П. Медведик.

БІЛИНСЬКИЙ

Йосип Іларіонович (1859, за ін. даними – 1860, с. Козівка, нині Терноп. р-ну – кін. 1925, за ін.

даними – поч. 1926, м. Монтус, Швейцарія) – фармацевт, громадський діяч, меценат. Закін. г-зію у Самборі, фармац. відділ. філос. ф-ту Львів. ун-ту. 1880-і прибув у м. Каїр, де відкрив власну аптеку, став придвор. аптекарем кедива (намісника султана) Оттоман. імперії в Єгипті. 1904 за службу присвоєно звання бея (полковника). Автор праці “*Eine neue und genaue Zuckerbestimmungs methode in glarns*” (Відень, 1904), яку використовували для діагностики діабету при ожирінні. Б. надавав кошти на друкування творів укр. письменників і період. видань, підтримку укр. студентства, розвиток освіти, буд-во бурс у Тернополі та Новому Сончі (нині Нови-Сонч, Польща). Сприяв лікуванню в Єгипті *Лесі України*, Д. Яворницького, Б. Грінченка, підтримував дружні стосунки з С. Крушельницькою. 1906 цар нагородив Б. орденом Залізного Хреста. На поч. 1-ї світ. війни Б. повернувся до Відня, де займався мед. забезпеченням армії; пожертвував вел. суму на орг-цію медицини в Галичині.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БІЛИНСЬКИЙ

Михайло (1791, с. Чернихів, нині Зборів. р-ну – після 1864) – священик, громадський діяч. Закін. г-зію в Бережанах і духовну семінарію у Львові (1820). Отримав призначення на Терноп. парафію. За його почином влітку 1848 в Тернополі була створена окружна Руська Рада як філія *Головної Руської Ради* у Львові.

Б. Пиндус.

БІЛИНСЬКИЙ

Петро Іванович (11. 07. 1958, с. Чабарівка Гусятин. р-ну) – лікар-травматолог, літератор. Канд. мед. н. Закін. Терноп. мед. ін-т (нині ТДМА, 1981). Працював лікарем у Калуші (Івано-Фр. обл.), Стрию (Львів. обл.) та Харкові. Від 1998 – кер. колективу наук.-досл. робіт у Центрі лікування переломів шийки стегна Київ. міської адміністрації. Наук. дослідж. в галузі стабільного біол., малоінвазивного остеосинтезу; 15 патентів. Автор слів пісень на музику В. Волощука.

М. Рудаков (ЕСУ).

БІЛИНСЬКИЙ

Петро Степанович (19. 01. 1847, с. Чернихів, нині Зборів. р-ну – 13. 12. 1916, с. Зарваниця, нині Тербовлян. р-ну) – священик, фольклорист, історик, освітній діяч. Закін. г-зію у Тернополі (1870), духовну семінарію у Львові (1874). Був парохом у селах Тернопільщини: Залісцях, Вел.

Бірках, Киданові, Нестерівцях, Довжанці, від 1897 – у Зарваниці. Його записи нар. пісень та ін. фольклор. матеріалів опубл. у зб. “Русько-народні галицькі мелодії” *П. Бажанського* (1905–12), “Колядки і щедрівки” (1914), “Коломийки” *В. Гнатюка* (1905), “Казки Західного Поділля” *П. Медведика* (1994). Б. передав *М. Грушевському* 2 рукописні зб. нар. пісень 18 ст., що надрук. у “Записках НТШ” (1897, т. 15). Автор істор. розвідки “Місто Тернопіль і його околиці” (Т., 1894), статей про села Терноп. округи.

П. Медведик.

БІЛІНСЬКИЙ

Тарас Володимирович (1903, м. Збараж – 05. 07. 1941) – лікар, громадський діяч. Д-р медицини (1927). Чл. УЛТ у Львові. Син *В. Білинського*, батько *Б. Білинського*. Закін. г-зію у Тернополі (1921), мед. ф-т ун-ту в Граці (Австрія, 1927). Від 1930 вів приватну практику в Збаражі. Чл. “Просвіти”, “Рідної школи”, “Української бесіди”. 1939, після встановлення рад. влади, призначений гол. лікарем Збараз. лікарні. Б. заарешт. органи НКВС, але невдовзі звільнили завдяки підтримці збаражчан. Закатували енкаведисти. З нагоди 100-річчя від дня народж. Б. на буд. Збараз. рай. лікарні відкрито мемор. дошку.

Б. Білинський.

БІЛІНСЬКИЙ

Ярослав (псевдо “Бистрий”; 1921, с. Товстенке Чортків. р-ну – 24. 04. 1946, м. Чортків.) – діяч ОУН і УПА. Від літа 1941 – чл. референтури пропаганди ОУН у пн. р-нах ниніш. Хмельн. обл. Навесні 1942 заарешт. гестапо, втік із концтабору. Від 1943 – в УПА, ком-р куреня ВО “Богун” на Вінниччині. Організовував курені на Тернопільщині, ком-р ВО УПА “Південь”. У бою 7 січня 1945 важко поранений, потрапив до рук енкаведистів. 12 лютого 1946 засудили до страти і незабаром розстріляли.

М. Кривецький.

БІЛІ ХОРВАТИ

– частина слов’янського племені хорватів, яке жило в Прикарпатті та верхів’ї р. Дністер 6–10

ст. Серед ін. земель заселяли пд.-зх. тер. сучас. Тернопільщини. На поч. 7 ст. більшість хорватів переселилася на Балкани. 992 вел. князь київ. *Володимир Святославич* приєднав землі т. зв. Білої Хорватії до своєї держави – Київ. Русі.

П. Гуцал.

БІЛІВЦІ

– село в Борщівському районі. Підпорядк. Вигод. сільраді. Розташ. на березі р. Дністер, за 56 км від райцентру і 28 км від найбл. заліз. ст. Іване-Пусте. Насел. 579 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1515. Діяли т-во “Просвіта”, “Братство тверезості”. Є церква св. Миколая (1875). Встановлено пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипана козац. могила. Діють ЗОШ 1 ступ., 6-ка. Поблизу Б. виявлено залишки поселень трипільської, пражської та підкарпатської культури шнурової кераміки.

Б. Мельничук, Н. Сергєєва.

БІЛІНСЬКИЙ

Леон (Bielicki Leon; 15. 06. 1846, м. Заліщики – 06. 06. 1923, м. Відень, Австрія) – польський політичний діяч. Д-р права (1870). Чл. Краків. АН (1882). Навчався в г-зіях Бучача і Тернополя. Закін. Львів. ун-т (1868); викладав у ньому, його ректор (1878–79). Посол Галиц. сейму (від 1871) й австр. парламенту (від 1883). Міністр фінансів в австр. уряді (1895–97, 1909–10, 1912–15). 1919 Б. пропонували посаду прем’єр-міністра Польщі, однак відмовився від неї.

П. Гуцал, В. Ханас.

БІЛІНСЬКИЙ

Ян (Bielicki Jan; 27. 04. 1879, м. Монастирська – 03. 10. 1939, м. Познань, Польща) – польський педагог, перекладач. Д-р філології (1893). Закін. відділ. германістики та класич. філології Львів. ун-ту (1891). Працював у г-зіях Львова, Кракова і Познані. Від 1926 – проф. Познан. ун-ту. Автор наук. праць. Переклав польс. мовою твори М. Твена, Р. Сабатіні та ін. зарубіж. письменників.

П. Гуцал, С. Ткачов.

БІЛКА

– річка в Лановецькому районі. Права притока р. Жирак. Витікає з джерел на пн. с. Вербовець, протікає через с. Мартишківці, впадає в р. Жирак у с. Мала Білка. Довж. 17 км, пл. басейну – 46 км².

Й. Свинко.

БІЛКІВЦІ

– село в Зборівському районі. Підпорядк. Богданів. сільраді. Розташ. на березі р. Восушка

– притоки р. Стрипа, за 24 км від райцентру і 9 км від найбл. заліз. ст. Ярчівці. Насел. 218 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1532. Є церква св. Миколая Чудотворця (1844). Встановлено хрест на честь скасування панщини (відновл. 1990-і), насипана символ. могила полеглим воякам УПА. Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

В. Ханас, М. Шилівська.

БІЛОБОЖНИЦЯ

– село в Чортківському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Калинівщина і Семаківці. До Б. приєднано хутори Кривче та Мазурівка. Розташ. за 7 км від райцентру. В селі є заліз. ст. Насел. 1896 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1532. Документи Галиц. намісництва свідчать, що 16–19 ст. Б. мала титул містечка і свій герб. Перед 2-ю світ. війною діяли Нар. дім, “Рідна школа”, “Союз українок”, “Січ”, читальня “Просвіти”. 1940–59 – райцентр. Є церква Преображення Господнього (1991; мур.), костюл св. Апостолів Петра і Павла (2001), капличка Матері Божої (автор Б. Погорецький). Встановлено кам’яний хрест на честь скасування панщини 1848, хрест Борцям за волю України (1993; мур.), пам’ятник *М. Борискевичу* (1990). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка. У Б. народилися реліг. діяч *Й. Заячківський*, композитор, диригент *І. Кобилянський*, актор *М. Коцюлим*, місц. СШ закін. актор *А. Цибульський*.

**Я. Гресків, І. Дем’янова,
Т. Малиміна-Базиляк.**

БІЛОГОЛОВИ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Нетерпинці. До села приєднано х. Піднетерпинці. Розташ. на березі р. Лопушанка, за 24 км від райцентру і 18 км від найбл. заліз. ст. Зборів. Насел. 761 особа (2003). Перша писемна згадка – 17 ст. Під час 1-ї світ. війни село було майже повністю знищене. До 1939 діяли т-во “Просвіта”, громад. ошадна каса. Є церква Пресвятої Богородиці (1948; реставр.; кам.). Встановлено пам’ят. знак полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1965), насипана могила січ. стрільця С. Чорного (1989), спорудж. пам’ятник УСС (1993; реставр.). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У Б. народився актор *С. Шагайда (Шагадин)*.

М. Кравчик, В. Уніят.

БІЛОГУБ-ВЕРНИГІР

Ганна Сергіївна (12. 01. 1900, м. Перемишль, нині м. Пшемисль, Польща – 07. 02. 1972, с. Струсів Тереховлян. р-ну) – бандуристка, педагог, освітня діячка. Співзасн. Струсів. засл. капели “Кобзар”. Виконав. майстерністю Б.-В.

захоплювалися *М. Рудницька, Д. Котко, М. Скрипник, М. Колесса*; останній подарував їй зб. нар. дум із написом: “Першій жінці-бандуристці”. Проживала в м. Луцьк, 1947 поселилася в с. Настасів (нині Терноп. р-ну). Від 1950 вчителювала у Кровинків. та Лошнів. школах, 1962–69 – у Струсів. школі-інтернаті. 1956 почала навчати кобзар. грамоти струсів. аматорів.

Г. Кушнерик.

БІЛОЗІР БОЛОТНИЙ

(*Parnassia palustris L.*; нар. назви – білосор болотяний, гадай-зілля) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Належ. до родини Білозорові (*Parnassiaceae*). Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Росте на луках, болотах, берегах річок і озер.

Г. Синиця.

БІЛОЗІР

Ігор Йосипович (24. 03. 1955, м. Радеків Львів. обл. – 28. 05. 2000, м. Львів) – естрадний спі-

вак, композитор, автор пісень. Перший чоловік *О. Білозір*. Нар. арт. України (1996). Засн., худож. кер. і соліст ВІА “Ватра” у Львові (1979). Не раз виступав із концертами на Тернопільщині, в т. ч. 1981, коли ансамбль став лауреатом респ. фестивалю в Тернополі, 1990 під час святкування 450-річчя обл. центру. Загинув внаслідок хуліган. нападу.

Б. Мельничук, І. Пилипець.

БІЛОЗІР

Оксана Володимирівна (з дому – Розумкевич; 30. 05. 1957, смт Смига Дубнів. р-ну Рівнен. обл.) – естрадна співачка. Перша дружина *І. Білозіра*. Нар. арт. України (1994). Нар. депутат України (від 2002). Батько походить із с. Тустоголови (нині Зборів. р-ну). 1964–65 навчалася у Зборів. СШ. Закін. Львів. консерваторію (1986). Від 1979 – солістка ВІА “Ватра” у Львові. Від 1990 виступас з влас. програмами. Від 1996 – проф., зав. каф. естрад. співу Київ. нац. ун-ту культури та мист-в. Не раз виступала на Тернопільщині. Пісню “Ой зелене жито, зелене” вперше почула і записала в с. Молотків Лановец. р-ну.

І. Буняк.

БІЛОЗІРКА

– село у Лановецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Шушківці. Розташ. на берегах р. Самець, за 15 км від райцентру і 17 – від заліз. ст. Ланівці. Насел. 1002 особи (2001). Перша писемна згадка – 1545. 1583 належала князю П. Збараському, згодом перейшла до князів *Вишневецьких*, потім – до Огінських та Бжостовських. На поч. 20 ст. належала рос. дворянам Тепляковим. Міські права Б. отримала у другій пол. 18 ст. Волосний центр Кременец. пов. Волин. губ. від 1797. У 18 ст. в Б. діяла ф-ка парус. полотна, щорічно відбувалося 5 ярмарків. 1911 у Б. були: волос. і міськ. управи, 27 крамниць, телеграф, кредит. т-во, пошта. Діяло т-во “Просвіта”. 1939 рад. влада перевела Б. в статус села. На поч. зими 1943 біля сільс. церкви відбулася збройна сутичка між УПА і рад. партизанами. Є каплиця-усипальниця (1879), церква св. Архистратига Михаїла (1898; кам.). Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1978), насипані могили невідомим борцям за волю України часів визвольних змагань 1918–21 (1990) і загиблим 1944 воякам УПА (1992). Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, відділ. зв’язку. У Б. народилися килимарниця, нар. майстриня *Г. Борковська*, поетка *Т. Фролова*, господарник, громад.-політ. діяч *Б. Якубишин*.

Г. Басюк, О. Наконечний, О. Хаблюк.

БІЛОЗІРСКА ЗАПЛАВА р. ЗБРУЧ

– урочище, ботанічний заказник місцевого значення. Розташ. на пд. сх. від с. Білозірка Лановец. р-ну. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від

18. 03. 1994. Перебуває у віданні агрофірми “Білозірська”. Пл. 12 га. Під охороною – типовий водоболот. масив зх. лісостепу, що є стабілізатором водн. режиму прилеглих тер., місцем акумулювання водн. запасів, формування витоку р. Збруч, підтримання екол. балансу в регіоні.

І. Бай.

БЛОКРИНИЦЬКИЙ ДЕНДРОПАРК

– дендрологічний парк місцевого значення. Розташ. у с. Білокриниця Кременец. р-ну, в

межах садиби Кременец. лісотехнікуму. Засн. у 2-й пол. 19 ст. Рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131 Б. д. було надано статус “парк – пам’ятка садово-парк. мист-ва місц. значення”. Сучас. статус – від 1996. Перебуває у віданні Кременец. лісотехнікуму. Пл. 16 га. Істор. даних про створ. парку та його вид. склад не збереглося; 1920 всі архів. матеріали були спалені. За зовн. виглядом Б. д. можна вважати, що це був природ. дуб. масив. Згодом у ньому прокладені просіки алей. типу, обсажені модриною європей., липою дрібнолистою, березою бородавчастою, куртинами та ін. породами. Від осені 1974 розпоч. реконструкція території: розбита дорожня мережа алей. типу, введено екзот. і декор. породи. Нині у Б. д. зростають 450 видів форм та різновид. дерев і чагарників; він – навч. база Кременец. лісотехнікуму, база наук. лісогосп. досліджень з вивч., впровадж. й акліматизації різних видів деревно-чагарник. порід.

І. П’ятківський.

БЛОКРИНИЦЬКИЙ ЗАКАЗНИК

– урочище, загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. між с. Фешуки і м. Кременець у кв. 24–30, 40 Білокриниц. лісництва Кременец. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”, у межах ліс. урочища *Буда*. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 457 га. Під охороною – місце відтвор. та відновл. мислив. фауни. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя Б. з. надані у корист. Кременец. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереж. та відтвор. мислив. фауни.

І. Бай.

БЛОКРИНИЦЬКІ БУЧИННИ № 1 і № 2

– ботанічні пам’ятки природи місцевого значення. Розташ. пobl. с. Башківці Шумс. р-ну, в кв. 55 вид. 18, 19, 21 і кв. 59 вид. 4, 6 Білокриниц. лісництва, у межах ліс. урочища “Антонівці–Свинодебри”. Оголош. об’єктами природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 9,7 га. Під охороною – буково-дубове насадження Іа бонітету віком 70 р.

І. Бай.

БЛОКРИНИЦЯ

– село в Зборівському районі. Підпорядк. Тростянец. сільраді. До села приєднано х. Заліський. Розташ. на березі р. Лопушанка –

притоки р. Серет, за 17 км від райцентру. Насел. 235 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1532. 1930-і діяла громад. ошадна каса. Є церква Воздвиження Чесного Хреста (1913; кам.). Насипана козац. могила. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП.

М. Ониськів.

БІЛОКРИНИЦЯ

– село в Кременецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Андруга, Веселівка, Лішня. До Б. приєднано с. Велика Андруга та хутори Заліський і Хутір. Розташ. на березі р. Дядківська Криниця – притоки р. Іква, за 5 км від райцентру. На пд. та сх. оточене Кременец. горами. Через село проходить автотраса Чернівці–Київ. Насел. 2225 осіб (2003). Перша писемна згадка – у грамоті князя *Свидригайла* від 9 травня 1438. У 1-й пол. 16 ст. Б. належала до Кременец. замку, була власністю Б. Білокриницького (згідно з матеріалами ревізії 1545), потім тривалий час нею володіли князі Збаразькі, котрі й заснували тут замок. 1605 його знищили татари. Згодом замок у Б. став резиденцією князя К. Вишневецького. 1705 на хрестинах доньки *М.-С. Вишневецького* побував гетьман *І. Мазепа*. 1725 Б. перейшла до князів Радзівілів, від них у 19 ст. – до Чосновських. 1866 Б. придбав таємний радник Київ. генерал-губернатора О. Воронін; за його заповітом 1892 в замку було відкрито с.-г. школу (сучас. Кременец. лісотех. технікум). Є церква Іоанна Богослова (1890; кам.). Споруджено пам'ятники: полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1969), на честь першого повстан. загону на Кременеччині в 2-у світ. війну під команд. “Хрона” – *М. Медведєвського* (2003). В лісотехнікумі та школі працюють краєзн. музеї. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, 3 б-ки, ФАП, відділ. зв'язку, амбулаторія, швейна майстерня, 4 магазини, ЗАТ “Молоко”. У Б. народилися поет-пісняр С. Байдук, дир. ВАТ “Укрфанерпром” П. Горбатюк, музикант і композитор О. Щак. У Б. побували *Т. Шевченко*, *Леся Українка*, Президент України *Л. Кучма*. Поблизу Б. виявлено археол. пам'ятки пізн. палеоліту, мезоліту, лендельської, черняхівської, давньорус., комарівсько-тшинецької культур.

В. Мазурчук, В. Уніят, Г. Чернихівський.

БІЛОКРИНИЦЯ

– село у Підгаєцькому районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Коропець, за 7 км від райцентру і 36 км від найбл. залізн. ст. Потутори.

Насел. 603 особи (2003). Перша писемна згадка – 1490. При селі були хутори Поплави та Мазурський. За участь в ОУН і УПА жителів х. Поплави вивезли у Сибір, а житл. будинки знищили. На х. Мазурському проживало польсь. насел., яке також депортували в Сибір. Є церква св. Параскеви П'ятниці (1939). Споруджено дві могили воякам австр. армії (1915), могилу УСС (1990; мур.), пам'ят. знак “Білокриниці – 500” (1990; автор М. Шаль). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка, с.-г. ТЗОВ “Світанок” і “Білокриницьке”, фермер. госп-во “Висока гора”. У Б. народився діяч ОУН *М. Сорока*.

І. Буняк, В. Уніят.

БІЛОПОТІЦЬКИЙ ТИП

– поховання комарівсько-тшинецької культури, пізній етап бронзового віку (15–17 ст. до н. е.). Назва походить від с. Білий Потік (нині Чортків. р-ну), де вперше виявлена пам'ятка – ґрунт. могильник із тілопокладеннями у кам. гробницях. Скорчені кістяки були у неглиб. ямах, по периметру яких стояли на ребрі кам. плити; похований лежав на прав. боці, головою на південь. Поховання були одиночні або парні. Подібні поховання виявлені в селах Берем'яни Буцац. р-ну та Городниці Івано-Фр. обл. Вперше дослідив Ю. Костжевський 1925. Б. т. виділив Т. Сулімирський у кін. 1930-х.

М. Ягодницька.

БІЛОСКІРКА

– село в Тернопільському районі. Підпорядк. Грабовец. сільраді. Розташ. на лів. березі р. Гнізна, за 12 км від обл. центру і 6 км від найбл. залізн. ст. Прошова. Насел. 373 особи

Церква Христа Чоловіколюбця.

(2003). Перша писемна згадка – 1650, в контексті “присяги селян Теребовельської землі про спустошенне сіл. 3 лютого – 11 марта н. ст. 1650” (Жерела до історії України-Руси. – Л., 1901. – Т. V. – С. 284). В кін. 19 ст. були фільварок, який

належав О. Созанському, корчма, млин. Діяли читальня “Просвіти” (від 1913), кредитна спілка, 2-класна школа. Є церква Христа Чоловіколюбця (Серця Христового; 1994; арх. В. Скочиляс). Встановлено хрест при в’їзді в село (1898), спорудж. капличка на честь місц. громади (відновл. 1999). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП, крамниця. У Б. народилися громад.-політ. діяч Я. Деревляний, історик *Я. Стоцький*, який видав про село свою кн. “Білоскірки спалена слеза” (Т., 2002).

Я. Стоцький.

БЛОУС

Богдан Володимирович (27. 07. 1940, с. Тростянець Бережан. р-ну) – педагог, тренер, спортивний діяч. Почес. знак Міжнар. конфедерації спорт. орг-цій (2001). Закін. Терноп. пед. ін-т (нині ТДПУ). Від травня 2001 – голова Терноп. обл. ради фізкульт.-спорт. т-ва “Україна”. Автор публікацій на теми спорту.

Я. Павлів.

БЛОУС

Мирон Йосипович (24. 03. 1947, с. Ценів Козів. р-ну) – різьбяр. Чл. НСХУ (1989), НСМНМУ (1994). Закін. Нікопол. пед. уч-ще (1967). Працював у Терноп. ЗОШ № 7 (1967–68); від 1969 – в Терноп. худож.-вироб. комбінаті; від 1993 – голова Терноп. осередку НСМНМУ. Учасник обл. і всеукр. виставок (від 1978). Виготовляє сувенірні вироби з дерева в техніці тригранно-виїмк. різьби – декор. палітурки до книг, тарелі, шкатулки, куманці тощо. Розробляв обкладинки до альбому “Олімпіада-80”. Твори зберіг. в Терноп. і Бережан. краєзн. музеях, Мін-ві культури та мист-в України.

І. Дуда, Т. Удіна.

БЛОУС

Ольга Степанівна (02. 01. 1949, м. Тернопіль) – економіст, педагог. Канд. екон. н. (1988), доц. (1992). Чл. Укр. акад. екон. кібернетики (1999). Закін. Київ. ін-т нар. госп-ва (1970, нині нац. екон. ун-т). Від 1980 – в Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (нині ТАНГ): ст. інж.-економіст, ст. викл., доц. каф. екон. аналізу. За сумісництвом від 1995 – проректор, від 1998 – ректор Ін-ту економіки та під-

присмництва (м. Тернопіль). Наук. дослідження – у сфері екон. аналізу.

Г. Стародубець.

БЛОУС

Федір (Теодор) Іванович (27. 07. 1828, с. Витків, нині Новий Витків Радеків. р-ну Львів. обл. – 15. 02. 1892, м. Коломия, нині Івано-Фр. обл.) – педагог, письменник, видавець, громадсько-освітній діяч. Закін. філос. ф-т Львів. ун-ту (1854). Викладав у г-зіях Львова і Тернополя (1856–61), був дир. г-зій у Коломиї та Бохні (Польща). Відвідував садиби *Федоровичів* у селах Вікно (нині Гусятин. р-ну) та Кам’янки (нині Підволочис. р-ну). Співзасн. позичк. т-в у Тернополі та Микулинцях. Посол Галиц. сейму (1861, 1871). Автор повістей, істор. розвідок, брошур. Видав із власними передмовами “Афоризми І. Федоровича” (1882) та “Гадки В. Федоровича” (1883).

П. Гуцал, Б. Пиндус.

БЛОЦВІТ ВЕСНЯНИЙ

(*Leucojum vernum* L.; нар. назви – дідух, нарцис лісовий) – багаторічна трав’яниста цибулинна рослина. Занесена до Червоної книги України. Належ. до родини Амарилісових (Amaryllidaceae). Трапл. на вогких луках, ліс. галявинах, серед чагарників. Вид відомий у Монастирис. р-ні. Декор. рослина, що на тер. області потребує суворої охорони.

Лит.: *Чайковський М.* Пам’ятки природи Тернопільщини: Ілюстрований нарис. – Л., 1977.

Н. Мшанецька.

БІЛЬ

Ярослав Теодорович (25. 06. 1946, м. Бучач) – художник, педагог. Чл. НСХУ. Закін. Львів. уч-ще прикл. та декор. мист-ва (1973). Від 1988 – викл. Бучац. худож. школи. Твори експон. на обл. та всеукр. виставках.

В. Барна.

БІЛЬКЕ

Карло (24. 06. 1898, м. Гогетратен, Бельгія – 21. 08. 1948, м. Стеенаерт, там само) – релігійний діяч. На заклик митрополита *А. Шептицького* до унійної праці на Сході приїхав 1917 до новіціату оо. Редемптористів у Збоїських біля Львова, висвяч. 1923. 1932–39 – проповідник у Тер-

нополі; часто їздив на місії по парафіях Сх. Галичини.

Б. Волинський.

БІЛЬЧЕВСЬКИЙ

Юзеф (Bilczewski Józef; 26. 04. 1860, с. Вілямовіце pobl. м. Бельско-Бяла, Польща – 23. 03. 1923, м. Львів) – католицький церковний діяч. Єпископ від 1884, згодом – архієпископ Львівський. 11 жовтня 1908 освятив парафіял. костюл Божої Матері Неустанної Помочі в Тернополі. Не раз відвідував парохії на Тернопільщині. Беатифіков. 2001 під час візиту Папи Римського Івана Павла II в Україну.

В. Ханас.

БІЛЬЧЕ-ЗОЛОТЄ

– село в Борщівському районі. До 1882 – Більче. Центр сільради, якій підпорядк. села Юр'ямпіль, Монастирок і Мушкарів. Розташ. на берегах р. Серет, за 18 км від райцентру і 12 км від найбл. заліз. ст. Озеряни. Насел. 2002 особи (2001). Перша писемна згадка – 1482. У документах 1651 і 1652 Більче згадане як м-ко. 1958 стала до ладу ГЕС (потужн. 530 квт.). Є церква

Більче-Золотецька ГЕС.

св. Михаїла, яку побудували князі Сапєги (1871, мур.; розписував 1912 *М. Сосенко*). Споруджено каплицю (1898), дзвіницю на честь 20-ї річниці УНР (1938), пам'ят. хрест на честь скасування панщини, 2 пам'ятники Т. Шевченку, пам'ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам (1965), загиблому під час визволення села від фашистів полковникові В. Шиленкову, *О. Ольжичу*, воякам УПА. Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка, 2 бази відпочинку, міжрай. лікарня реабілітації (гол. лікар – *В. Вершигора*). У Б. народилися підприємець, громад. діяч *Л. Боднарчук*, філолог, природознавець *І. Верхратський*, реліг. і громад. діяч *Р. Ганкевич*, письменник, журналіст *М. Герасимчук*, письменник *о. І. Данильчук*, пасічник *М. Паньків*, історик, археолог і громад. діяч *М. Сохацький*, польс. художниця *М. Чайковська-Козицька*; проживав письменник *В. Софронів-Левицький*, нині проживає засл. прац. культури України *Б. Мандрик*. Поблизу Б. виявлено

археол. пам'ятки серед. і пізн. палеоліту, трипільської, голіградської, черняхівської та давньорус. культур. У Б.-З. є пам'ятка сад. мист-ва держ. значення – *ландшафтний парк* (1800). На пн. околиці села розташ. печера *Вертеба* – унікальна геол. та археол. пам'ятка загальнодерж. значення.

М. Бігус, М. Гав'юк, І. Дем'янова.

БІЛЬЧЕ-ЗОЛОТЄЦЬКИЙ

ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК

– пам'ятка садово-паркового мистецтва державного значення. Розташ. у с. Більче-Золоте Борщів. р-ну. Постановою РМ УРСР від 29. 01. 1960 № 105 парку надано статус об'єкта природно-заповід. фонду. Перебуває у віданні Більче-Золотец. сільради. Пл. 11 га. Парк разом із палацом закладений на поч. 19 ст. (в 2-у світ. війну палац зруйнований); 1839 побуд. костюл з

Костюл у парку.

усипальницею. Парк створ. у ландшафт. стилі. На його тер. зберег. храм і старов. в'їзні ворота; є стадіон, ставок, що живиться джерел. водами. У парку ростуть близько 400 вікових дерев, серед них – 2 тюльпан. дерева, 3 чорних горіхи, 2 сосни Веймутова (їх діам. 90–105 см). Також є птелея трилиста, ялина сиза колючої форми, магнолія падуболиста, спірея верболиста та ін. 1966 парк поповнили новими цінними деревами та кущами з *Гермаківського дендропарку*. В кін. 19 ст. на тер. Б.-З. л. п. проводили археол. дослідження пам'яток трипільської культури.

Лит.: *Клименко Ю., Кузнецов С., Черняк В.* Старовинні парки України загальнодержавного значення. – Т., 1996.

М. Гав'юк, Я. Пелехатий, І. П'ятківський.

БІЛЬЧЕ-ЗОЛОТЄЦЬКІ ДІЛЯНКИ № 1, № 2

– ботанічні пам'ятки природи місцевого значення. Розташ. за 1 і 3 км на пн. сх. від с. Більче-Золоте Борщів. р-ну. Оголош. об'єктами природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебувають у віданні Більче-Золотец. сільради. Пл. по 0,5 га. Під охороною – ділянки степ. гіпсофільної флори, що зростає на виходах гіпсів на поверхню. Місце оселення корисної ентомофауни.

І. Бай.

БІЛЬЧЕ-ЗОЛОТІЦЬКІ ТОПОЛИ

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростають на зх. околиці с. Більче-Золоте Борщів. р-ну. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 21. 08. 2000 № 187. Перебувають у віданні Більче-Золотец. сільради. Пл. 0,03 га. Під охороною – 3 дерева тополи білої віком понад 100 р. і діам. 136, 140, 150 см, що мають наук.-пізнав., істор. та естет. цінність.

І. Бай.

БІЛЬЧУК

Петро Устимович (07. 12. 1938, с. Огіївка Старокостянтин. р-ну, нині Хмельн. обл. – 21. 09. 1999, м. Тернопіль) – громадський діяч. 1961 закін. Львів. с.-г. ін-т (нині аграр. ун-т). 1961–77 перебував на громад. роботі. 1977–79 – голова виконкому Теребовлян. рай. ради, 1979–97 – зав. орг.-інструктор. відділу Терноп. облвиконкому, обл. ради й ОДА. Від 1999 працював у Тернополі методистом Центру перепідготовки працівників держ. влади та місц. самоврядування.

О. Дацко.

“БІЛЬШОВІК”

– газета. Виходила в Тернополі 21 липня – 11 вересня 1920, коли ч. тер. Сх. Галичини зайняли більшов. війська. Спочатку – фронт. видання політвідділу 14-ї армії, від 24 серпня – орган ЦК КПСГ. Ред. – *І. Кулик*, один із працівників – *Мирослав Ірчан*. Опубл. офіц. документи *Галреволю*, агіт. матеріали, памфлети тощо.

П. Бабій.

БІЛЬЯРД НА ТЕРНОПІЛЬщині

– вид спорту. Розвивався від поч. 20 ст., в рад. період – напівлегально. 1986 відбувся 1-й чем-т області; переможець – В. Орчук. 2002 створ. обл. федерація (голова – М. Здоровцев). У квітні 2003 в Тернополі відкрито клуб для профес. більярду “Массе”, у червні того ж року в ньому відбувся міжнар. турнір із рос. більярду. Сформовано жін. команду (12 чл.), яка бере участь у чем-тах України.

І. Дем'янова.

БІЛЯВИНЦІ

– село в Бучацькому районі. Підпорядк. Старопетликив. сільраді. Розташ. за 14 км від райцентру. Насел. 624 особи (2001). Діяли т-ва “Луг” (із 1928), “Сокіл”, “Відродження”, гурток т-ва “Рідна школа”, читальня “Просвіти”, Нар. дім. Є пам'ятка арх-ри держ. значення – дерев. дзвіниця 18 ст., церква Пресвятої Трійці (1909), капличка та хрест на честь скасування панщини. Діє б-ка. У Б. народилися письменник, журналіст

І. Боднарук, нар. майстриня рогозоплетіння *Г. Вівчар*, громад. діяч, агроном *І. Козира*, співачка *С. Крушельницька*.

Б. Волинський.

БІЛЯВСЬКИЙ

Євстахій (Остап; бл. 1740, с. Городище, нині Зборів. р-ну – 1804, м. Львів) – живописець. 1760-і навчався в Академії св. Луки в Римі. Працював у Львові, 1780 вступив до Ставропігій. братства, 1783 отримав шляхетство. Відомий як останній львів. цеховий майстер. Малював портрети, образи для церков. Розписав каплицю св. Миколая монастиря ЧСВВ у Крехові на Львівщині (1776), іконостаси Успенської (Волоської) та Петропавлів. церков у Львові (1750–95).

І. Дула.

БІЛЯН

Ярослав Степанович (08. 11. 1948, с. Біла, нині Терноп. р-ну – 11. 09. 2003, м. Тернопіль) – економіст, громадський діяч. Нагороди СРСР. Закін. фінанс.-екон. ін-т (1977, нині ТАНГ). Працював токарем ВО “Ватра”. 1970–77 – на громад. роботі. Від 1977 – інструктор Терноп. облвиконкому. 1984–88 – дир. Терноп. міськ. спорткомплексу. Від 1988 – заст. нач. обл. упр. по пресі, від 1999 – проректор ТДПУ. Автор публікацій у період. виданнях.

Г. Яворський.

БІЛЯШІВСЬКИЙ

Микола Федотович (12. (24). 10. 1867, м. Умань, нині Черкас. обл. – 24. 04. 1926, м. Київ, похов. у м. Канів тієї ж обл.) – мистецтвознавець, етнограф, археолог, громадсько-культурний діяч. Академік ВУАН (1919), почесний чл. АН України (1918), дійс. чл. НТШ (1909). Чл. УЦР (1917–18). Один із засн. Київ. міськ. худож.-пром. і наук. музею, 1902–23 – його дир. Дослідж. пам'ятки давньорус. мист-ва, укр. мист-ва 15–20 ст. Автор бл. 400 наук. праць. 1915–17 відвідував Тернопільщину як уповноважений Рос. АН з охорони пам'яток культури в Галичині та Буковині, збирав і фотографував мист. пам'ятки. Співорг-тор виставки “Народне мистецтво Буковини і Галичини” (м. Київ, весна 1917).

П. Гуцал.

БІОГРУПА ВІКОВИХ БУКІВ

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростають поблизу с. Зарубинці Збараз. р-ну, в кв. 29 вид. 20 Збараз. лісництва Терноп. держлісгоспу, в межах ліс. урочища “Залужжя”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994.

Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,2 га. Під охороною – 8 дерев бука лісового віком 100–150 р., діам. 72–92 см, цінних у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

БІРКИ

– село в Шумському районі. Підпорядк. Соснів. сільраді. Насел. 481 особа (2001). Перша писемна згадка – перша пол. 16 ст.; згідно з ревізією Кременец. замку, село належало П. Товмачу, 1583 – князеві Підгорському, 1726 – М. Грушинському. За переписом 1911 в Б. діяли однокласна школа, горілчана крамниця, 2 водяних млини, кооператива. Працюють ЗоШ 1–2 ступ., б-ка. У Б. народився єпископ *Володимир (Дідович)*. Поблизу Б. виявлено археол. пам’ятки трипільської та давньоруської культур.

В. Уніят, Б. Хаварівський.

БІРЧАК (БИРЧАК)

Володимир Іванович (псевд. – Н. А. Коліні; крипт. – В. Б.; 12. 03. 1881, с. Любинці, нині Стрий, р-ну Львів. обл. – 21. 09. 1952, м. Тайшет Іркут. обл., нині РФ) – письменник, літературознавець, педагог, журналіст. Д-р філології (1909). Дійс. чл. НТШ. Перед 1-ю світ. війною відвідав Тербовлю, збираючи матеріал для повісті про князя *Василька Ростиславича*. В червні–липні 1919 разом з УГА перебував на Тернопільщині. Влітку 1945 Б. заарешт. органи НКДБ у Празі (Чехія); вивез. в СРСР і засуджений. 1996 в Тернополі вперше в Україні видана істор. повість Б. “Василько Ростиславич”.

П. Гуцал.

БІРЮКОВ

Олександр Володимирович (06. 04. 1953, м. Тернопіль) – спортсмен (велоспорт), тренер, спортивний діяч. Засл. прац. фіз. культури і спорту України (2003). М. сп. СРСР (1978). Національний суддя. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1979, нині ТАНГ) і Терноп. пед. ін-т (1987, нині ТДПУ). Багатораз. чемпіон і призер всеукр. змагань ЦР ДСТ “Буревісник” та “Локомотив”. Від 2001 – нач. Терноп. обл. упр. з фіз. вихов. та спорту Ком-ту з фіз. вихов. та спорту Мін-ва освіти і науки України.

Г. Гунтік, Б. Мельничук.

БІСКУП

Ігор Іванович (11. 08. 1960, м. Монастирська) – футболіст, тренер. М. сп. Закін. Терноп. пед. ін-т (нині ТДПУ). На майстер. рівні провів 18 сезонів, зіграв 555 матчів, забив 51 м’яч. Чемпіон області 1976 (“Будівельник”, м. Монастирська), 1980 (“Нива”, м. Підгайці). Володар Кубка (1980) і чемпіон (1982) УРСР серед КФК. Сріб. (1987) і бронз. (1989) призер чем-ту УРСР серед команд 2-ї ліги. 2000–травень 2003 – тренер команди “Нива” (м. Тернопіль).

Л. Легкий.

БІСКУП

Степан Іванович (05. 04. 1940, с. Криниця Ново-Сончів. пов. Краків. воєв-ва, Польща) – інженер, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). 1946 переселений із батьками у м. Монастирська. Закін. Борщів. технікум механізації с. госп-ва, Кам’янець-Поділ. с.-г. ін-т. Працював інж. Борщів. рай. об’єдн. “Сільгосптехніка”, ст. інж. Борщів. і гол. інж. Збараз. цукр. заводів, гол. інж. Збараз. рай. об’єдн. “Сільгосптехніка”. 1985–92 – голова Збараз. рай. ради, 1995–97 – голова Збараз. РДА. Від 1997 – нач. Збараз. СПМ-8.

О. Дацко.

БІСКУПСЬКИЙ

Антоній (15. 06. 1923, с. Лисичники, нині Заліщиц. р-ну – 14. 06. 1988, м. Вроцлав, Польща) – польський вчений-біолог. Д-р с.-г. н., проф. Закін. школу в Заліщиках (1940). Навчався у Вроцлав. ун-ті, працював у ньому. Автор майже 200 наук. праць з питань переробки цукру, зерна та ін. с.-г. продукції.

С. Ткачов.

БІЩЕ

– село в Бережанському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Залужжя. Розташ. на березі р. Золота Липа, за 18 км від райцентру. Насел. 556 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1339. Згодом шляхтич Я. Бош на основі королів. привілею заклав м-ко Б. та фортифікац. домінік. коствол. 1417 король *Владислав II Ягайло* гостю-

Костьол у с. Біще.

вав тут із дружиною С. Пілцькою-Грановською, якій належало Б. Є костьол (16 ст.), церква св. мучеників Бориса та Гліба (1927; дерев.), новозбуд. однойменна церква (1996; кам.), польс. цвинтар (16–20 ст.). Споруджено капличку Божої Матері (1870; реконстр. 2003), пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні

воїнам-односельцям (1983); насипані символ. могили в урочищі “Вали” (віднов. 1990) і на місці загибелі трьох вояків УПА (1992); встановлено хрест з нагоди проголош. незалежності України (1991), мемор. таблицю борцям ОУН та УПА (1996), пам'ятник жителям села, які загинули за волю України (1999; збудов. за кошти жителя США В. Ворони). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка. У Б. народилися засл. лісник України В. Баран, проф. Й. Відаевич, художники М. Кузів та О. Шупляк, громад.-освіт. діяч О. Миколишин.

О. Клименко, В. Уніят, В. Файфура.

БЛАВАЦЬКА

Олександра Дмитрівна (10. 05. 1925, м. Бережани) – концертмейстер, громадська діячка. Навчалася у Львів. держ. консерваторії (кл. арфи). Заарешт. у Львові 1945, звинувач. у намірі отруїти письменників Остапа Вишню, Л. Новиченка, В. Сосяру, М. Рильського, котрі гостювали у Львові. Засудж. 1946 на 10 р. ув'язнення. 1957 повернулася до Львова. Працювала концертмейстером у ПК залізничників, на громад. засадах – у Спільці політ'язнів, Всеукр. об'єдн. ветеранів, міськ. осередку т-ва “Рідна школа” та ін.

Лит.: Нескорена Березина: Жертви московсько-комуністичного терору ХХ століття. – Торонто-Л., 2002.

І. Заверуха.

“БЛАГОВІСТ”

– газета. Виходила від 3 вересня 1990 як орган Укр. Незалеж. Правосл. Церкви, потім – УАПЦ. Видання здійснював єпископ Терноп. і Буцацький Василь. Припинила існування 1992.

П. Бабій.

БЛАГОВІЩЕННЯ

(від – блага вість) – одне з дванадцяти великих християнських свят. Католики святкують його 25 березня, православні – 7 квітня; цього дня архангел Гавриїл сповістив Діві Марії про те, що вона народить Сина Божого. На Б. святити проскурки, які вважали цілющими; товчену проскурку змішували зі землею і сіяли на межах лану, щоб він родив. На Підгаєччині та Буцаччині цього дня селяни ставили ікону Божої Матері на джку з посівним зерном, примовляючи: “Благослови нас, Мати Божа, і ти, архангеле Гавриїле, добрим урожаєм у цьому році”. До ниніш. часу збереглися вірування, що після Б. із землі на поверхню вилазять плазуни, і тільки тоді можна розпочинати польові роботи. Господарі старалися впродовж тижня після свята засіяти ниви, “бо все ростиме на похвалу”. Цього дня заборонялося працювати. Вірили також, що коли на Б. дівчина знайде первоцвіт, то влітку вийде заміж. За давнім звичаєм, від цього свята розпочин. постійні молод. та дитячі ігри-забави. Б. супроводжувалося радісним настроєм та надією на добрий рік.

О. Смоляк.

БЛАГОДІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ

“УКРАЇНСЬКА РОДИНА”

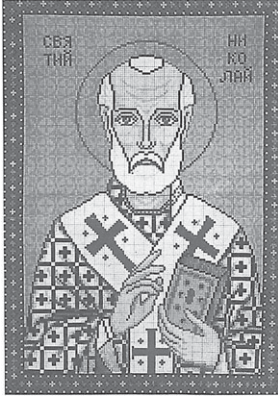
– недержавна некомерційна установа, структурний підрозділ міжнародного проекту “Турбота про дитину”. Створ. в травні 1994. Діяльність спрямована на проведення добродійних заходів у Терноп. обл. Установа займається пошук. роботою з допомогою волонтерів, співпрацює з навч. закладами, налагоджує зв'язки з підпр.-вами, комерц. і приват. структурами; організує імпрези, екскурсії, семінари тощо, спрямовані на формування родини та її духовний розвиток. До роботи залучені науковці й педагоги. Понад 1300 дітей отримали матеріал. допомогу, 1062 – мають постій. спонсорів. Очолює орг-цію І. Найдук.

І. Дем'янова.

БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ

Дмитро (21. 08. 1910, с. Вислок Горішній Сяноц. пов., нині Польща) – священник, теолог, вишиваль-

Ікона св. Миколая.

ник. Д-р богослов'я. 1933–46 навчався в ун-тах св. Урбана та св. Григорія в Римі. 1946–73 служив на парафіях у США, від 1973 – у Римі. Вишивав хоругви та ікони (створив їх понад 250). 1999 у Львові відкрито Музей вишив. ікон і хоругв о. Д. Блажейовського. Навесні 1992 і влітку 1997 у ТОКМ відбулися виставки його мист. творів; Б. приїжджав на їх відкриття до Тернополя. Серед експон. вишитих ікон – чудотворні образи Богородиці Почаївської та Богородиці Зарваницької.

В. Барна, І. Дуда.

БЛАЖКЕВИЧ

Богдан Іванович (29. 08. 1912, с. Суботів, нині Галиц. р-ну Івано-Фр. обл. – 08. 10. 1986,

м. Львів) – вчений у галузі теоретичної електротехніки. Д-р тех. н. (1965), проф. Засл. діяч н. УРСР (1976). Син *Іванни* та *Івана Блажкевичів*. Дитячі та юнацькі роки минули у с. Денисів (нині Козів. р-ну). Навчався в Терноп. г-зії. Закін. мех. ф-т Львів. політехніки (1939); працював у цьому ВНЗ викладачем, від 1953 – доц., від 1965 – проф. каф. теор. основ електротехніки. Одночасно – ст. н. с., зав. відділу теорії електр. кіл, консультант Фіз.-мех. ін-ту АН УРСР (1954–86). Б. належать фундамент. дослідження в галузі теорії електр. кіл із багатополос. елементами. Розробляв прилади для дослідж. електр. полів у міжпланет. плазмі на косм. станціях, супутниках та висот. аеростатах. Один із фундаторів наук. напрямку – фізикометрії.

Б. Савак, В. Хома.

БЛАЖКЕВИЧ

Іван Дмитрович (03. 02. 1881, с. Купчинці, нині Козів. р-ну – 23. 06. 1945, с. Денисів того ж р-ну)

– педагог, культурно-освітній діяч. Чоловік *Іванни*, батько *Богдана*, брат *Ілька Блажкевичів*. Навчався в г-зії та вчит. семінарії у Тернополі. Від 1902 працював учителем у с. Прошова (нині Терноп. р-ну). 1910–14 – дир. школи в селах Суботів і Залуква (нині Галиц. р-ну Івано-Фр. обл.). Під час 1-ї світ. війни воював в австр. армії, потрапив у рос. полон, з якого повернувся 1921. 1925–28 – дир. школи в с. Ішків (нині Козів. р-ну), 1939–43 – у с. Денисів. Орг-тор і диригент шкільних та сільс. хорів у селах, де працював. Автор музики пісень на сл. *Іванни Блажкевич*, *Б. Лепкого* та ін.

В. Хома.

БЛАЖКЕВИЧ

Іванна Омелянівна (09. 10. 1886, с. Денисів, нині Козів. р-ну – 11. 03. 1977, там само) – письменниця, педагог,

публіцист, етнограф, фольклорист, громадська діячка. Сестра *Є. Бородівсича*, дружина *Івана*, мати *Богдана Блажкевичів*. Чл. СПУ (1963). Закін. школу в Тернополі (1900), здала у Львові екстерном іспити за вчит. семінарію (1910). Учительувала в селах Суботів і Залуква (нині Галиц. р-ну Івано-Фр. обл.) 1911–19, Станіславі (нині Івано-Франківськ) 1920–21, у родин. селі 1922–50. 1941–43 – дир. с.-г. школи. В період польс. окупації 1919–39 зазнала переслідувань властей. Займалася культ.-освіт. роботою, керувала жін. гуртком, була референтом “Союзу українок” на Тернопільщині. Депутат Нар. Зборів Зх. України (1939). Публікувала свої твори від 1908. Співпрацювала з часописами “Жіноча доля” (1925–39, Коломия), “Жіночий голос” (1931–39, Львів) та ін.

І. Блажкевич.

Портрет Я. Миколишина.

У Львові вийшли друком її вірш. п'єси для дітей "Святий Миколай у 1920 році" (1920), "Тарас у дядька" (1923), "Діло в честь Тараса", "Вертеп" (обидві – 1924), "В мамин день" (1931), "Івась-характерник: Сценічна картина з дитячих літ Івана Франка в 3-х діях" (1936); зб. поезій "Миля книжечка" (1928), зб. "Оповідання" (1937), "Подоланочка" (1958); у Києві – кн. "Прилетів лелека" (1971), "Чи є в світі що світліше" (1977), "Ластівочка" (1986); у Тернополі – "У дитячому садочку" та "Драматичні твори для дітей", зб. "Пісні з-над Стрипи в записах Івонни Блажкевич" (укл. й автори передмови *В. Хома* і *В. Подуфалій*) та ін. Вірші Б. увійшли до виданих у Тернополі зб. духовної поезії "*Богославень*" (укл. *Б. Мельничук*, *М. Ониськів*, 1994), читанок "Рости на щастя України-мами" (1991), "Я дитина українська" (1993), "Буде нами втішатися Україна-мама" (2000; укладач усіх – *Б. Мельничук*). Б. – автор ст. з літ-ри, педагогіки, етнографії, кооперації тощо, спогадів про *І. Франка*, *О. Кобилянську*, *В. Стефаніка*, *Т. Бордуляка*, *О. Кульчицьку*, *Й. Вітошинського*, *П. Думку* та ін. Записувала пісні, перекази, легенди, збирала етногр. матеріали. Ініціатор створ. *Денисівського краєзнавчого музею*. Стараннями правнучки письменниці *І. Рутило* 2002 перевид. праця Б. "Діточий садок у селі в часи літніх робіт" (1-е вид. – 1935). На тексти поезій Б. писали музику *А. Кос-Анатольський*, *В. Подуфалій* та ін. У Денисові створено музей-садибу Б., на його тер. встановлено пам'ятник письменниці (1988, скульп. *І. Мулярчук*). 1993 в Тернополі засн. *премія ім. І. Блажкевич*.

Літ.: *Хома В.* Івонна Блажкевич: Бібліографічний покажчик. – Л., 1980; *Савак Б.* Слово про нескореність: До 100-річчя від дня народження І. Блажкевич // *Жовтень*. – 1988. – № 10; *Хома В.* А Денисів село славне. – Т., 1997; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

Б. Мельничук, В. Хома.

БЛАЖКЕВИЧ ІВАННИ імені ПРЕМІЯ

– відзнака за твори для дітей, педагогічний доробок і пропаганду творчості письменниці. Заснували 1993 Терноп. обл. упр. по пресі та ред. ж. "*Тернопіль*" як всеукраїнську літ.-мист. премію. Лауреати – поет *М. Левицький*, краєзнавець *В. Хома*, художник *М. Цибулько* (1993); поет *В. Вихруц*, дир. Міжнар. центру науки, освіти та культури у Львові *О. Кондратюк*, письменник *Б. Мельничук*, краєзнавець *Б. Савак* (1994); поетка *О. Сенатович*, художник *В. Якубовський*, дир. ДАТО *Б. Хаварівський*

(1995); поет *Я. Сачко*, літератори *Я. Бенза*, *В. Ханас* (1996); поети *М. Іванців*, *В. Кравчук*, учениці Терноп. класич. г-зії *Н. Вологовська*, *І. Козачок* (2000); літератори *М. Чопик*, *В. Дерій* (2001). Від 2002 премія отримала статус обл. літературної, нею нагороджує Терноп. обл. орг-ція НСПУ. Лауреатами стали режисер *Буцац*, зразк. театру юного глядача *С. Гребеньовська* (посмертно), літератори *Б. Дерій*, *В. Паронова*, *С. Кравець*.

В. Дерій, М. Ониськів.

БЛАЖКЕВИЧ

Ілля Петрович (01. 04. 1894, с. Купчинці, нині

Козів. р-ну – 1978, м. Краків, Польща) – вчений-юрист. Д-р права. Закін. юрид. ф-т Львів. ун-ту. Адвокат у Золочеві (нині Львів. обл.) та Чорткові; діяч "Просвіти", кооп. руху. 1946 виїхав до Польщі, працював юристом у Кракові. Наук. праці з юриспруденції опубл. у польсь. та укр. виданнях.

Літ.: *Хома В.* Старовинні Купчинці. – Т., 2000.

В. Хома.

БЛАЖКЕВИЧ

Ілько Дмитрович (07. 08. 1873, с. Купчинці, нині Козів. р-ну – літо 1943, там само) – диригент,

Духовий оркестр с. Купчинці. В центрі – Ілько Блажкевич.

співак, музикант. Навчався в Терноп. учит. семінарії; громад. писар у родин. селі. Співак хору *Й. Вітошинського*; закін. у нього диригент. курси. Організатор духового оркестру, який 1909–14 був одним із кращих у Галичині. 1914 організував симфон. оркестр. Наприкінці 1915 вивезений у Росію як заложник. 1917–18 жив у

Києві, виступав у хорі *О. Кошиця*. 1921 організ. у Купчинцях хор, відновив симфон. та духовий оркестри, якими керував до смерті.

Лит.: Хома В. А Денисів село славне. – Т., 1997.

В. Хома.

БЛАНЖЕ

Якуб Дапре (р. н. невід., Франція – 20. 02. 1724, м-ко Вишнівець, нині смт Збараз. р-ну) – архітектор. За походженням француз. Майор королів. війська Речі Посполитої, придвор. арх. князів *Вишневецьких*. Автор проектів костьолу кармелітів і фортифікац. резиденції (збуд. після 1731) у Вишнівці. Похов. у назв. костьолі.

П. Гуцал.

БЛАХОВСЬКИЙ

Константи Антоній (Włachowski Konstanti Antoni; 20. 02. 1849, с. Конколювка, pobl. м. Жешув, Польща – 18. 04. 1921, м. Чернеєво, нині Познан. воєв-ва, там само) – польський критик, перекладач. Закін. 1874 Віден. мед.-хірург. академію. Служив лікарем у Тернополі, Станіславі (нині Івано-Франківськ), Львові. Вивчав і популяризував укр. літ-ру, зокрема творчість *Т. Шевченка*.

Лит.: УЛЕ. – К., 1988. – Т. 1.

Б. Волинський.

БЛІЩАНКА

– село в Заліщицькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Ставки та х. Теклівка. Розташ. на Поділ. височині, за 18 км від райцентру і 12 км від найбл. заліз. ст. Торське. Насел. 667 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1530. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1898), “Луг”, “Сокіл”, “Рідна школа”, “Сільський господар”, “Вишкіл хліборобської молоді”, “Союз українок”. Є церква св. Іоанна Богослова (1867, дерев.; 1996 реконстр.), церква УГКЦ (1999). Споруджено “фігуру” Божої Матері, пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968); встанов. хрест на честь скасування панщини (віднов. 1990), хрест з нагоди проголошення незалежності України (1991), пам’ят. хрест на честь вояка УПА М. Базики (1994); насипана символ. могила УСС (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка, кахельний з-д, селян. спілка “Україна”, фермер. госп-во. У Б. народилися громад.-культ. діячка *О. Білинська*, літератори Д. Горішний, П. Гошовський і Г. Рибцуник. На околицях Б. виявлено археол. пам’ятки доби пізн. палеоліту, трипільської, голіградської, липецької та черняхівської культур, 2 могильники часів Київ. Русі.

І. Дубецький, В. Лашта, В. Олійник.

БЛІХ

– село в Зборівському районі. 1953–91 називалося Буданівка. Підпорядк. Мильнів. сіль-раді. До села приєднано хутори Брідок та Манюки. Розташ. на берегах р. Гук, за 33 км від райцентру і 30 км від найбл. заліз. ст. Насел. 494 особи (2001). Перша писемна згадка – 18 ст., коли власником села був В. Дідушицький. Споруджено пам’ятники: під назвою “Свобода” на честь скасування панщини, полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1966), Т. Шевченку (1997); насипані символ. могили УСС та полеглим у боротьбі за волю України (обидві – 1991). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

В. Уніят, В. Ханас.

БЛІХАР

Євген Йосипович (08. 04. 1930, м. Тернопіль) – вчений-фтизіатр, педагог, громадський діяч. Д-р мед. н., проф. (1985). Закін. Івано-Фр. мед. ін-т (1955). Працював лікарем-фтизіатром, гол. лікарем протитуберк. лікарні у с. Сушин Тербовлян. р-ну (1955–58); гол. лікарем Терноп. обл. тубдиспансеру (1958–74). Від 1974 – у Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): асист., від 1979 – доц., від 1985 – проф. каф. туберкульозу. Напрямки наук. діяльності: організація фтизіатр. та пульмонол. служби, пошуки найефект. методик лікування хворих на туберкульоз легень. Автор більше 100 наук. праць, серед них монографії “Організація пульмонологічної допомоги” (1996), “Респіраторні і нереспіраторні функції легень у пульмонологічній патології та їх діагностичне значення” (1999), підручник “Фтизіатрія” (2002; усі – Т.); низки красн. статей.

Л. Гришук.

БЛІХАРСЬКИЙ

Чеслав Євгеніуш (Blicharski Czesław Eugeniusz; 05. 07. 1918, м. Тернопіль) – польський історик, публіцист. 1956 переїхав до Польщі. Опрацював 7-томний біогр. словник тернополян, тематичні альбоми з історії Тернополя. Автор кн. “Тернопіль, затриманий у кадрі пам’яті” (1992), “Тернопіль у 1809–1945 роках” (1993) та ін.

С. Ткачов, В. Ханас.

БЛОЦЬКИЙ

Броніслав Рудольф (Błocki Bronisław; 06. 12. 1854, с. Тулглови, нині Перемишл. воєв-ва, Польща – 27. 11. 1919, м. Львів) – польський вчений-ботанік. Д-р біології (1888), проф. (1911). Досліджував флору Зх. Поділля, Сх. Галичини та Карпат. Описав низку нових для науки видів рослин, зібрав їх колекцію, що зберіг. у гербаріях Львів., Чернів., Краків., Варшав. і С.-Петербур. ун-тів. Одна з перших праць Б. – стаття про флору біля сіл Більче (нині Більче-Золоте) та Цигани на Борщівщині, матеріали для якої вчений зібрав під час експедиції (1880).

П. Бабій.

БЛЮМЕНФЕЛЬД

Арон (румун. прізви. та ім'я – Ренаті Роман; 1847, с. Озеряни, нині Борщів. р-ну – 1908, м. Ясси, Румунія) – румунський драматург, співак. За походженням євреї. 1867 виїхав з Озерян.

Б. Мельничук.

БОБЕРСЬКИЙ

Владислав (Boberski Władysław; 23. 02. 1846, с. Пилатківці, нині Борщів. р-ну – 25. 11. 1891, м. Тернопіль) – польський педагог, природознавець, громадський діяч. Д-р філософії (1874). Закін. Львів. ун-т (1871). Від 1872 – ст. вчитель г-зії, інспектор нар. шкіл, від 1885 – дир. учит. семінарії у Тернополі. Автор шкіл. підручників, популяр. брошур і статей із ботаніки та педагогіки.

П. Гуцал.

БОБЕРСЬКИЙ

Іван (04. 08. 1873, с. Доброгостів, нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл. – 17. 08. 1947, м. Тржич, нині Словенія) – педагог,

публіцист, громадський діяч, організатор сокільсько-січового руху та фізичної культури в Галичині. 1908–14 – голова т-ва “Сокіл-Батько”. Приїжджав до Тернополя 1908 з футбол. дружиною, виступав перед учнями укр. г-зії. Один із орг-торів у Тернополі 1-го сокіл. здвигу 26 червня 1910. 1916 відвідав УСС у с. Соснів (нині Теребовлян. р-ну). У листопаді–грудні 1918 перебував у Тернополі як кер. відділу Держ. секретаріату військ. справ ЗУНР, ред. його “Вісника”. 1920 за дорученням уряду ЗУНР виїхав до США; 1931 повернувся в Європу. 1992

в Тернополі з ініціативи *Б. Мельничука* вперше в сучас. Україні видано кн. Б. “Рухові забави і гри”.

Б. Трофим'як.

БОБЕРСЬКИЙ

Казимир (1901, м. Тернопіль – р. і м. см. невід.) – археолог і єгиптолог. Від 1933 – проф. Варшав. ун-ту.

Б. Пиндус.

БОБІК

Марія Михайлівна (25. 06. 1952, с. Підруда Теребовлян. р-ну) – майстер декоративно-прикладного мистецтва. Чл. Співки майстрів нар. мист-ва України (1997). Творчою працею займається від 1988. Жіночі нашійні прикраси з бісеру (гердани, селянки, комірці) зберіг. у ТОКМ, приват. колекціях. Учасниця виставок: Тернопіль (1989–99), Київ (1990–99), персональні – Київ (1992), Тернопіль (1993).

Лит.: Гриб А. Барвисті джерела. – Т., 1998.

А. Гриб.

БОБІК

Омелян Іванович (05. 01. 1935, с. Богданівка, нині Підволочис. р-ну) – вчений-математик, педагог. Канд. фіз.-матем. н. (1967), проф. (1991). Закін. мех.-матем. ф-т Львів. ун-ту (1957). Працював у Плугів. СШ Золочів. р-ну Львів. обл. (1957–58). Від 1961 – у Львів. ун-ті (нині нац. ун-т): асист., ст. викл., доц. каф. вищої матем. і диференціал. рівнянь; декан мех.-матем. ф-ту; 1974–81 – проректор з навч. роботи, 1981–93 – проректор із заоч. форми навчання. Від 1998 – зав. каф. матем. і статистики Львів. банків. ін-ту Нац. банку України. Автор понад 60 наук. праць, у т. ч. 18 навч.-метод. посібників.

Р. Матейко.

БОБІКЕВИЧ

Костянтин (1855, с. Старі Скоморохи, нині Галиц. р-ну Івано-Фр. обл. – 09. 09. 1884, с. Пасічна, нині Надвір'ян. р-ну Івано-Фр. обл.) – письменник. Закін. 1874 Бережан. г-зію. Навчався на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Викладав у г-зії в Станіславі (нині Івано-Франківськ). У ж. “Зоря” опубл. оповідання “Клопоти “скінченого” академіка” (1881) і “На обзорилах” (1882), у г. “Руслан” – повість “Жертва панського весілля”.

Я. Мазурак, Б. Пиндус.

БОБІНСЬКИЙ

Борис Васильович (04. 09. 1929, м. Львів – 04. 09. 1970, біля м. Хотин Чернів. обл., похов. у м. Львів) – поет, режисер. Син *В. Бобинського*. Від 1947 жив на х. Весела Гора біля с. Мозолівка на Підгаєччині, потім – на Збаражчині та у с. Великі Гаї біля Тернополя, де вчителював у школі. Під час

навчання у Кременец. пед. ін-ті заарешт. 28 квітня 1950 за “антирадянську” діяльність, засудж. на 15 р. Звільнений 1955. Від 1957 жив у Львові. Автор низки віршів, сценарію телефільму про батька “Екслібрис поета” (1968).

Лит.: Кальба М., Олещук І. Борис Бобинський (Боб) // Тернопіль: Тернопільщина літературна. – Т., 1992. – Вип. 2. – Ч. 2.

Б. Волинський.

БОБІНСЬКИЙ

Василь Петрович (псевд. – Олена Коршун, Шершень; 11. 03. 1898, м. Кристинопіль, нині м. Червоноград Львів. обл. – 02. 01. 1938) – письменник, перекладач, публіцист. Батько *Б. Бобинського*. 1919 в УГА воював на Тернопільщині. Від 1923 працював у пресі Зх. України; видавав літ. тижневик “Світло” (1925–27), був ред. ж. “Вікна” (1927–30). 1930 переїхав до рад. України. Чл. літ. орг-ції “Західна Україна” та ВУСПП. 1933 Б. заарешт. органи ДПУ; засуд. на 3 р. таборів. 1937 заарешт. вдруге і незабаром розстріляний. 1956 реабілітований.

Б. Мельничук.

БОБІВНИК ТРИЛИСТИЙ

(*Menyanthes trifoliata* L.; народні назви – бібник трилистий, жаб’ячий вогірок) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Бобівникові. Рослина лікарська, медоносна. Росте на болотах, заболочених луках, у вільшняках.

Лит.: Доброчаєва Д. и др. Определитель высших растений Украины. – К., 1987.

Г. Синиця.

БОБР

Йордан (Bobr Jordan; березень 1825, м. Струнковице, Чехія – р. і м. см. невід.) – чеський інженер-будівельник. Закін. Празький політех. ін-т. Від кінця 1850-х упродовж 30 р. працював у Сх. Галичині, зокрема кер. буд-ва доріг у Терноп. окрузі.

В. Барна.

БОБРИК

Іван Іванович (06. 10. 1925, с. Митки, нині Бар. р-ну Вінн. обл.) – лікар-анатом. Д-р

мед. н., проф. (1976). Чл.-кор. АМНУ (1995). Держ. премія УРСР (1986). Засл. діяч н. і т. УРСР (1989). Закін. Київ. мед. ін-т (1955). Працював асист., доц., проф. каф. топогр. анатомії Терноп. мед. ін-ту (1958–78, нині ТДМА). Від 1978 – зав. каф. нормал. анатомії Київ. мед. ін-ту (нині нац. мед. ун-т).

Л. Пиріг (ЕСУ).

БОБРІВ ГАЙ

– заповідне урочище. Розташ. на околиці с. Бриків Шумс. р-ну, охоплює ч. лісоболат. масиву в межах заплави р. Кутянка. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990

№ 189. Перебуває у віданні КСП “Вільне життя”. Пл. 43 га. Під охороною – унікальна ділянка лісоболат. масиву, що є місцем проживання, відтворення та відновлення чисельності видри річкової, лелеки чорного, занесених до Червоної книги України; бобра європейського та ін. видів тварин.

І. Бай.

БОБРІВНИКИ

– село у Монастириському районі. Підпорядк. Лядській сільраді. До села приєднано х. Добромишль. Розташ. при впадінні р. Золота Липа в р. Дністер. Насел. 440 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1454. 1939 в Б. проживало 1120 осіб, діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Сокіл”, “Сільський господар”, Нар. дім, кооперація, аматор. гурток, молочарня, корчма. Є церква Воздвиження Чесного Хреста (1990). Насипана

символ. могила УСС. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка. У Б. народився польс. письменник, літературознавець *В. Пажневський*. Біля села виявлено археол. пам'ятки пізн. палеоліту та залишки поселення трипільської культури.

Д. Грицина, В. Уніят.

БОБРОВСЬКА

Євдокія Григорівна (23. 12. 1930, с. Плисове, нині Лозів. р-ну Харків. обл.) – актриса. Дружина *А. Бобровської*. Засл. арт. УРСР (1986). 1945–48 проживала у м. Бережани. 1952–56 – викл. Бережан. пед. уч-ща, Терноп. дит. муз. школи. 1957–94 – в Терноп. укр. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка (з перервою 1973–74, коли працювала у Хмельн. обл. муз.-драм. театрі). Створила низку колорит. гострохарактер. образів: Катерина, Маруся (“Оборона Буші”, “Ой не ходи, Грицю...” М. Старицького), Мавра, Марія (“У неділю рано зілля копала”, “Земля” за О. Кобилянською), Олександра (“На сьомому небі” М. Зарудного), Софія (“Ключі до щастя” О. Корнієнка), Митродора (“Гетьман Дорошенко” Л. Старицької-Черняхівської) та ін.

Лит.: *Весна X*. Сто ролей // *Ровесник*. – 1988. – № 47; Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

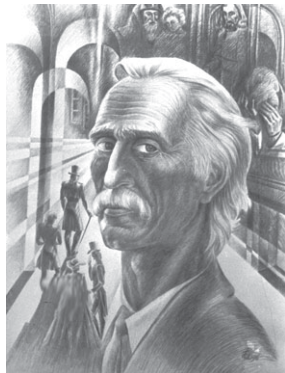

С. Бобровська у ролі Ангільди (“Сільва” І. Кальмана).

П. Медведик, В. Собуцька.

БОБРОВСЬКИЙ

Анатолій Вікторович (06. 05. 1935, с. Лісники, нині Кісво-Святошин. р-ну Київ. обл.) – режисер, актор. Чоловік *С. Бобровської*. Засл. арт. УРСР (1967). Закін. Київ. ін-т театр. мист-ва (1957). Від 1957 – актор, від 1969 – актор і реж. Терноп. обл. драм. театру ім. Т. Шевченка (з перервою 1973–74, коли працював у Хмельн.

А. Бобровський. Мал. П. Шпорчука.

обл. муз.-драм. театрі). Викладач Тереховлян. культ.-освіт. уч-ща (1963–69), Терноп. муз. уч-ща (від 1994).

Вистави: “Кар’єра Артуро Ут” Б. Брехта (1975), “Тарас Бульба” за М. Гоголем (1980, співреж.), “Наталка Полтавка” І. Котляревського (1981), “Мартин Боруля” І. Карпенка-Карого (1983, 2003), “Циганський барон” Й. Штрауса (1993) та ін.

Ролі: Андронаті, Івоніка (“У неділю рано зілля копала”, “Земля” за О. Кобилянською), Командор, Дядько Лев (“Камінний господар”, “Лісова пісня” Лесі Українки), Генерал (“Суєта” І. Карпенка-Карого), Заброта (“Незабутнє” за О. Довженком), Іван Франко (“Я бачив дивний сон” С. Новицької) та ін.; у кіно – Батько (“Дума про Британку” Ю. Яновського, 1970), Сват (“Дай серцю волю, заведе в неволю” М. Кропивницького, 1970), Шабер (“Полковник Шабер” за О. Бальзаком, 1993), Орест (“Один у полі – воїн”, 2003) та ін.

Б. Мельничук.

БОБУЛ

Іво (17. 06. 1953, с. Порубне Глибocz. р-ну Чернів. обл.) – естрадний співак. Нар. арт. України (1994). Лауреат всеукр. і міжнар. конкурсів. Від 22 березня 1989 до 2 квітня 1992 – соліст Терноп. обл. філармонії. Переїхав до Києва, де працює донині. Не раз виступав із концертами на Тернопільщині.

Б. Волницький.

БОБУЛИНЦІ

– село Бучацького району. Центр сільради. Розташ. на пр. березі р. Стрипа, за 17 км від райцентру і 18 км від найбл. залізн. ст. Насел. 786 осіб (2003). Перша писемна згадка – 16 ст. До 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Січ”, “Рідна школа”, Нар. дім, аматор. драмгурток. 1943 внаслідок пожежі село повністю згоріло. Є церква св. Архистратига Михаїла (1830), греко-катоц. храм (2000). Споруджено пам’ятник полеглим у 1-й світ. війні воїнам-односельцям, насипана могила УСС (1991); збереглися окремі надгробні пам’ятники польс. цвинтаря і залишки каплички. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку, цегел. з-д. У Б. народилися громад. діяч, журналіст Я. Деремєнда, культ.-освіт. діяч *Я. Сім’янович*, ботанік *К. Чорній*.

Й. Новицький, В. Уніят.

БОБ'ЮК

Андрій Трохимович (08. 12. 1926, с. Мізюринці, нині Шумс. р-ну) – літератор. Вояк УПА. 1962 переїхав у с. Карначівка Лановец. р-ну, де проживає донині. Твори опублікував у зб. “Молоді перчани” (1961), “Веселим пером” (1973),

“Веселий букет” (1978), “Веселий ярмарок” (1986, усі – К.) і в періодиці. Окремими вид. вийшли зб. сатири та гумору “Крізь осикову борону” (1969), роман “Ямпільський шлях” (1991), повість “В Шумських лісах” (1992).

М. Колопенюк.

БОГАЙЧУК

Павло Петрович (06. 11. 1896, с. Плиска, нині Лановець, р-ну – 21. 12. 1941, м. Ленінград, нині Санкт-Петербург, РФ) – радянський військовик. Генерал-майор. Закін. військ. академію ім. М. Фрунзе (1938). Під час 1-ї світ. війни воював на Румун. фронті. 1931–33 – нач. сектору Нар. комісаріату оборони СРСР (м. Москва). Учасник рад.-фін. і нім.-рад. воєн. Загинув у бою.

Є. Гасай.

БОГАТІР

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Рай Бережан. р-ну, в кв. 24 вид. 2 Бережан. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “Рай”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 28. 12. 1970 № 829. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – 450-річний дуб черещатий, діам. стовбура 170 см; цінний в істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях. Зростає в межах *Райвського парку*.

І. Бай.

БОГАТКО

Макар (1788 – р. і м. см. невід.) – російський мінералог, ботанік. Закін. філос. ф-т Вілен. ун-ту. 1806–07 досліджував мінерали та флору навколо Кременця. 1827–29 – дир. повіт. школи в Почасві, згодом – дир. г-зії у Вінниці. Автор праць із мінералогії, ботаніки та популяр. медицини.

П. Гуцал.

БОГАТІОК

Микола (02. 01. 1926, м. Тернопіль) – вчений-економіст. Д-р екон. н. (1951), д-р політ. н. (1954). Проф., дійс. чл. НТШ у США (1978). Вивчав економіку в ун-тах Граца (Австрія, 1945–46) та Мюнхена (Німеччина, 1946–49). Викладав у коледжах США (1959–95) та в УВУ (1973–95). Коментатор радіостанції “Голос Америки” (1975–85). Голова Постій. конференції при Укр. наук. ін-ті Гарвард. ун-ту (1975–83).

М. Мороз (ЕСУ).

БОГАЧЕВСЬКИЙ

Данило Сильвестрович (16. 08. 1890, с. Манаїв, нині Зборів. р-ну – 11. 10. 1985, м. Маклін, шт. Вірджинія, США) – правознавець, громадський

діяч. Брат *К. Богачевського*. Д-р права (1929). Навчався у Львів. ун-ті (1908–12). Служив в австр. армії (1915–18) та УГА (1918–19). Працював адвокатом (1921–44). Стажувався у Віден. ун-ті (1944–45). Від 1948 – в США. Адміністратор кредит. спілки самопомоги в м. Філадельфія (1954–65). Ред. “Бібліотеки українознавства НТШ” (т. 8–9), автор статей в укр. виданнях.

Пр.: На возі та під возом: Картини з життя галицького вояка і правника. – Торонто, 1976; Владика Константин Богачевський: Перший митрополит Української Католицької Церкви в США. – Філадельфія, 1980.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БОГАЧЕВСЬКИЙ

Костянтин Сильвестрович (17. 06. 1884, с. Манаїв, нині Зборів. р-ну – 06. 01. 1961, м. Філадельфія, шт. Пенсильванія, США) – релігійний діяч, теолог. Митрополит Української католицької церкви. Брат *Д. Богачевського*. Д-р богослов’я (1910). Закін. Львів. ун-т (1905), Катол. ун-т в Інсбруці (Австрія, 1908). Висвячений 1909. Під час 1-ї світ. війни – капелан

на Італ. фронті. Від 1917 – віце-ректор духовної семінарії, референт і радник митропол. консисторії у Львові; від 1918 – священник, декан і проф. духовної семінарії в Перемишлі. У травні 1924 призначений апостол. ескархом для українців-католиків у США; 15 червня 1924 висвяч. в Римі на єпископа. У США розбудовував нові парохії, дбав про створ. духовних семінарій, шкіл, б-к, часописів. Після 2-ї світ. війни створив Допомог. ком-т для емігрантів з України. Від 1954 – архієпископ, від 1958 – митрополит УКЦ в США. Меценат укр. інституцій.

Літ.: *Богачевський Д.* Владика Константин Богачевський: Перший митрополит Української Католицької Церкви в США. – Філадельфія, 1980; Зборівщина. Над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи: Історично-Мемуарний і Літературний Збірник. – Торонто – Нью-Йорк – Париж – Сідней, 1985.

Б. Головин.

БОГАЧИК

Людмила Іванівна (22. 09. 1917, с. Комаргород, нині Томашпіль. р-ну Вінн. обл. – 06. 04. 1984, м. Тернопіль) – вчений-інфекціоніст. Д-р мед. н.

(1968), проф. (1969). Закін. Київ. мед. ін-т (1939). Працювала у мед. ін-тах Вінниці та Запоріжжя. 1962–82 – доц., проф., зав. каф. інфекц. хвороб Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Автор понад 60 наук. праць.

Б. Волинський.

“БОГДАН – НАВЧАЛЬНА КНИГА”

– приватне видавництво у Тернополі. Діє від 1995. Випускає худож., навч., довідк. та метод. літ-ру з усіх предметів для середньої та вищої шкіл. Вид-во – постійний учасник і дипломант всеукр. і міжнар. книжк. ярмарок.

Є. Коршак.

БОГДАЊІВКА

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Білківці, Сировари, Яцківці. Розташ. на берегах р. Восушка – притоки р. Стрипа, за 23 км від райцентру і 8 км від найбл. заліз. ст. Насел. 195 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1598. До 1939 діяло т-во “Просвіта”. Є церква св. Анни (1910), “фігура” (1880). Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП.

В. Уніят, М. Шилівська.

БОГДАЊІВКА

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Дунаїв. сільраді. До села приєднано хутори Бондарі, Зайці та Рудочка. Розташ. на лів. березі р. Іква, за 18 км від райцентру. Насел. 414 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1500. 1562 село належало Б. Лосятинському, 1583 – В. Малиновському. Є церква св. Марії Магдалини, каплиця (1880). Споруджений меморіал козац. слави (1990). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП. На околицях Б. виявлено двохарове поселення раннього залізного віку, селище часів Київ. Русі (Богданівка II).

М. Гришук, Б. Хаварівський.

БОГДАЊІВКА

– село у Підволочиському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Гуляй-Поле. Розташ. за 12 км від райцентру, заліз. ст. Насел. 1131 особа (2001). Перша писемна згадка – 1583. У липні 1919 в Б. базувався штаб військ. групи “Підволочиськ” УГА, на заліз. ст. перебували керівники УНР на чолі з С. Петлюрою. Є церква св. Миколая (1896; реставр. 1909). Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1987), пам’ятник Т. Шевченку, насипана могила УСС. Діють ЗОШ 1–3 ступ.,

Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку. У Б. народилися вчений-математик і педагог О. Бобик, реліг. діяч у США М. Вояковський, науковець і письменник М. Палій; до 1914 село відвідував історик, держ.-політ. діяч М. Грушевський.

О. Бойчук, В. Лашта.

БОГДАЊІВСЬКИЙ СТЕП

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Колодрібка Заліщиц. р-ну на лівому віддал. схилі долини р. Дністер. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 13. 12. 1971 № 645 зі змінами, затвердж. рішенням Терноп. обл. ради від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні місц. селян. спілки “Мир”. Пл. 7,76 га. Місце оселення корисної ентомофауни. Під охороною – аборигенна скельна та степ. рослинність.

І. Бай.

БОГДАЊОВИЧ-ЗАРУДНИЙ

Самійло (рр. і м. н. та см. невід.) – військовий і державний діяч, дипломат, генеральний суддя Війська Запорізького. Під час нац.-визв. війни 1648–57 брав участь у військ. діяч у Галичині, зокрема в облозі Збаража та *Зборівській битві* 1649, в спільному поході укр.-рос. війська через Тернопільщину восени 1655. Вів переговори з крим. ханом Магомет-Гіреєм, результатом яких стало укладення 12 листопада 1655 *Озернянської угоди*.

П. Бабій.

БОГДАШЕВСЬКИЙ

Дмитро Іванович (19 (31). 10. 1861, с. Завидове, нині с. Завидів Іваничів. р-ну Волин. обл. – р. і м. см. невід.) – церковний діяч, педагог. Д-р богослов’я (1904). Навчався у *Волинській духовній семінарії* в Кременці, закін. Київ. духовну академію. Від 1887 – викл. духовної семінарії в Києві, від 1914 – її ректор. Праці опубл. у “*Волинських єпархіальних відомостях*” та ін. виданнях.

П. Гуцал.

БОГІТ (БОХУТ)

– давньоруське дохристиянське городище-святинище 10–13 століть. Займає найвищу гору (413 м) на Товтровому кряжі в Медоборах у Гусятин. р-ні. Вперше Б. дослідив археолог А. Кіркор у кін. 19 ст. Наук. вивчення започаткували 1984 співроб. Ін-ту археології АН СРСР І. Русанова та Б. Тимошук і Терноп. красн. музею М. Ягодинська. У Б. зафіксовано капище

для ідола, жертвну яму, ритуал. наземні будинки та тимчас. заглиблені житла для паломників. Б. було оточене системою валів і ровів. У комплекс городища входили курган. та ґрунт. могильники з тілоспаленням, поселення-супутники. Недалеко від Б. в р. Збруч 1848 знайшли т. зв. *Збруцького ідола*; є гіпотеза, що він був встановл. на горі Богит.

М. Ягодницька.

“БОГОГЛАСНИК”

– антологія духовних пісень із нотами та віршів морально-етичного змісту. Підготовлена і видана у Почаїв. монастирі 1790–91. Укладена на основі рукопис. співаників 17–1-ї пол. 18 ст. Складається із 248 поет. творів, із них укр. мовою – 212, польс. – 33, латин. – 3. Вміщені вірші Г. Кониського, Д. Туптала, *І. Пашковського*, Д. Левковського, Я. Кульчицького та ін.; а також анонім. авторів. Кілька десятків пісень склали почаїв. ченці, зокрема про напад турків на Почаїв. монастир 1675; оспівана чудотворна ікона Почаїв. Богородиці; вміщені пісні на честь престол. свят Зборова, Кременця, Почаєва, Тернополя. В наступний період “Б.” не раз перевидавали.

Г. Чернихівський.

БОГОЛІБОВ

Олександр Миколайович (29. 05. 1896, м. Чебоксари, нині Чуваська Республіка, РФ – 28. 02. 1956, м. Москва, там само) – радянський військовик. Генерал-полковник. Герой Рад. Союзу (1945). У березні–червні 1944 – нач. штабу 1-го Укр. фронту (штаб розміщувався у с. Токи Підволочис. р-ну); брав участь у розробці та проведенні *Прокурівсько-Чернівецької операції*, під час якої від нім. військ була звільнена більша ч. тер. Тернопільщини.

Є. Гасай.

БОГОНОС

Йосиф (23. 01. 1887, с. Перемилів, нині Гусятин. р-ну – 18. 06. 1945, м. Вінніпег, Канада) – педагог, громадський діяч. 1906 прибув до Канади. Працював учителем; перший голова Т-ва укр.-англ. учителів у пров. Саскачеван (1912). Від 1919 жив у м. Вінніпег; працював у Т-ві

допомоги дітям, співзасн. Ін-ту ім. П. Могили, чл. консисторії УГПЦ.

Х. Весна.

“БОГОСЛАВЕНЬ”

– збірник духовної поезії західноукраїнських авторів 16–20 століть, перший у сучасній Україні. Укладачі-ред. – *Б. Мельничук*, *М. Ониськів*. Виданий 1994 в Тернополі у б-ці ж. “*Тернопіль*” і г. “*Русалка Дністрова*”. Містить майже 700 творів 162-х відомих, вимушено забутих і молодих авторів з біогр. довідками про кожного. Вірші згруповані за темат. розділами. “Б.” розрахований на всіх, хто цікавиться духовною спадщиною укр. народу.

М. Колопенюк.

БОГУН

Іван Теодорович (р. і м. н. невід. – 17. 02. 1664, біля м. Новгород-Сіверський, нині Черніг. обл.) – військовик, полковник кальницький і паволоцький. Воював на Тернопільщині у вересні 1648; в липні 1649 у битві за Збараж важко поранений; у травні–червні 1651 брав участь в боях у нашому краї напередодні *Берестецької битви*. В січні 1654 на Переяслав. раді відмовився присягнути рос. цареві. Розстріляли поляки.

П. Гуцал.

БОГУСЛАВЕЦЬ (ВІРСТЮК)

Іван (псевдо “Співак”; 07. 10. 1922, с. Староміщина, нині Підволочис. р-ну – 01. 03. 1966, Канада) – булавний УПА. Після 2-ї світ. війни емігрував до Канади. Більше 20 р. рідні в Україні вважали Б. загиблим.

Б. Волинський, В. Уніят.

БОГУЦЬКИЙ

Ян (березень 1870, м. Тернопіль – 1948, м. Вроцлав, Польща) – польський вчений у галузі будівництва, інженер-конструктор. Д-р тех. н. (1905). Закін. Львів. політехніку (1892). 1895–1900 – проф. худож.-пром. школи; 1900–37 – доц. каф. тех. рисунка, проф. каф. буд. статич. та метал. буд-ва, декан архіт. ф-ту (1908–12) Політех. школи у Львові. 1939–41 – проф. Львів. політех. ін-ту, від 1945 – проф. Політех. ін-ту у Вроцлаві. У Львові виконав проекти: залізобетон. фундаменту Миськ. театру (1897, нині Нац. театр

опери та балету ім. С. Крушельницької), фундаменту та метал. конструкцій Худож.-пром. музею (1898, нині Нац. музей), конструкцій б-ки Львів. ун-ту (1901).

Ю. Бірюльов (ЕСУ).

БОГУШОВИЧ (БОГУШ)

Шимон (р. і м. н. невід. – бл. 1644, м. Львів) – художник. За походженням вірменин. На поч. 17 ст. – придвор. маляр князів *Вишневецьких* і *Мнішеків*, деякий час працював у м-ку Вишнівець (нині смт Збараз. р-ну). Автор портретів і картин (зберіг. у музеях Кракова, Львова, Москви).

Лит.: Мистецтво України: Енциклопедія. – К., 1995. – Т. 1.

В. Барна.

БОДАКИ

– село у Збаразькому районі. Центр сільради. Розташ. на пр. березі р. Горинь, за 24 км від райцентру і 18 км від найбл. заліз. ст. Ланівці. Насел. 1108 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1462. 1482 належало князю М. Збаразькому, пізніше перейшло до князів *Вишневецьких*. 1850 маєток у Б. став власністю княгині Абамелек, потім відповідно – Плятера, Толлі, Кочубея і князя Імеретинського. До 1939 діяло т-во “Просвіта”. С Святомиколаївська церква (1771; реконстр. 1900), на подвір’ї якої – пам’ят. хрест на честь реконстр. церкви (1900); 2 хрести (відн. 1988) до 1000-ліття хрещення Русі. Спороуджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967) і пам’ят. знак на місці загибелі борців ОУН та УПА. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ зв’язку. Поблизу Б. виявлено залишки поселення доби пізн. палеоліту, досліджено поселення трипільської і давньорус. культур.

Святомиколаївська церква.

Г. Колоденська, З. Яцишин.

БОДЗАН

Криштоф (Боццано де; рр. і м. н. та см. невід.) – архітектор. За походженням італієць, ймовірно, родом із м. Феррара. В остан. чверті 16 ст. працював у Тернополі, спроектував і збудував у місті кілька споруд.

П. Гуцал.

БОДНАР

Григорій (псевд. і крипт. – Бондаренко Г., Жукотинський; Г. Б.; Г. Б. із Бучацького; Г. Б. із-под Бучача; 1815, с. Жукотин, нині Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. – після 1882, с. Золотий Потік, нині смт Бучац. р-ну) – священик, літератор, перекладач. Закін. Львів. духовну семінарію (1841). Служив парохом у Золотому Потіці. Автор брошури “Дві сестриці – Русь і Польща” (Л., 1848), статей і віршів у львів. г. “Новини” (1849) та “Слово” (1861–71), перекладу уривка з “Енеїди” Вергілія в “Зорі галицькій” (1850). Більшість творів і перекладів Б. залиш. у рукописах.

І. Гаврильцо.

БОДНАР

Дмитро Ількович (05. 10. 1947, с. Верхівці Самбір. р-ну Львів. обл.) – вчений-математик. Д-р фіз.-матем. н. (1993), проф. (1996). Закін. Львів. ун-т. 1971–96 працював у Фіз.-матем. ін-ті АН УРСР (від 1978 – Ін-т приклад. проблем механіки). Від 1996 – проф. каф. приклад. математики ун-ту “Львівська політехніка”. Від 2000 – проф. каф. автоматиз. систем і програмування ТАНГ. У науці займається побудовою аналіт. теорії багатовимір. узагальнень неперервних дробів – гіллястих ланцюгових дробів (ГЛД). Автор понад 125 наук. праць, у т. ч. монографії “Ветвящиеся цепные дроби” (1986).

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т., 2003.

Б. Мельничук, В. Письменний.

БОДНАР

Ігор Андрійович (13. 10. 1980, с. Покутинці Вінків. р-ну Хмельн. обл.) – спортсмен (легка атлетика). М. сп. міжнар. кл. (2000). Орден України “За заслуги” 3-го ступ. (2000). Закін. Терноп. ВПУ № 4 (2000). Срібний призер XI Параолімпійських ігор у м. Сідней (Австралія) з легкої атлетики в бігу на 1500 м (2000). Тренується у Терноп. обл. центрі “Інваспорт”.

П. Бубній, Г. Гунтік.

БОДНАР

Лев-Ізидор (11. 07. 1921, м-ко Товсте, нині смт Заліщиц. р-ну) – дизайнер, педагог. Навчався у Львів. ун-ті (1942–44). Один із засн. і перший голова Укр. братства, орг-тор укр. неділ. школи

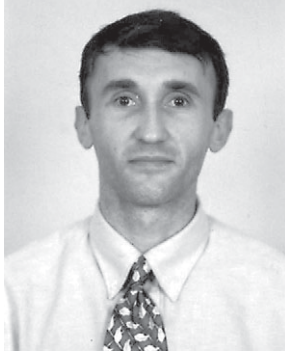
в Чикаго. Автор статей в укр. пресі США.

Лит.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

В. Барна, Б. Мельничук.

БОДНАР

Мирон Васильович (09. 10. 1967, смт Поморяни Золочів. р-ну Львів. обл.) – архітектор. Чл. НСАУ (1996). Закін. Львів. політех. ін-т (1989, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працює в ТВП “Тернопільархпроект”. Основні види діяльності: індивідуальне житлове буд-во, благоустрій (ландшафтна арх-ра), інтер’єри.

І. Дем’янова.

БОДНАР

Теодор (19. 09. 1885, с. Яблунів, нині Гусятин. р-ну – 25. 03. 1970, м. Вінніпег, Канада) – вчитель, агроном, громадський діяч. 1903 прибув до Канади. Після здобуття диплома 1910 вчителював. 1916–19 студіював рільництво в ун-ті. 1921–50 працював у держ. департаменті пров. Манітоба. Автор низки статей у часописах “Новий шлях”, “Український голос” та ін. Діяльний у КУК, Братстві українців-католиків Канади та ін. громад. орг-ціях.

Х. Весна.

БОДНАР

Юрій Васильович (28. 06. 1955, с. Довге Іршав. р-ну Закарп. обл.) – живописець. Чл. НСХУ (1999). Навчався в Терноп. респ. школі декоратив-рекламознавців (1972–76). Від 1976 працював у Тернополі в обл. худож.-вироб. комбінаті Худож. фонду України, нині – на творчій роботі. Займається станк. і монум.-декор. живописом. Учасник виставок.

І. Дула.

БОДНАР

Ярослав Ярославович (09. 11. 1945, с. Торгів Золочів. р-ну Львів. обл.) – вчений-медик, педагог. Д-р мед. н. (1992), проф. (1994). Чл. Міжнар. академії інтеграт. антропології (1994), НТШ (2002). Закін. Терноп. мед. ін-т (1970, нині ТДМА). Працює в цьому ВНЗ від його закінчення донині: 1972–94 – асист., доц., від 1994 – проф., зав.

каф. патолог. анатомії з курсом судової медицини, 1993–98 – проректор з навч. роботи. Вивчав легенево-серцеву та шлунк. патологію. Вперше серед вітчизн. вчених розробив клініко-морфол. критерії діагностики хроніч. неспециф. бронхопневмоній. Запатентував способи визначення кровопостачання серця та моделювання його адреналін. ушкоджень. Автор понад 180 наук. праць, 6 винаходів.

М. Андрейчин.

БОДНАР-БУЧІНСЬКА

Олександра (19. 06. 1919, м. Тернопіль) – фармацевт, громадська діячка. Чл. УЛТ Австралії. 1939–40 навчалася у Львів. мед. ін-ті. 1949 виїхала до Австралії. Від 1986 – голова Сусп. комісії ім. Х. Кононенка в м. Сідней.

Б. Волинський.

БОДНАРОВИЧ

Осип (02. 05. 1895, с. Золотники, нині Тербовлян. р-ну – 27. 06. 1944, м. Львів) – журналіст, громадський діяч. Навчався у Бережан. г-зії (1906–14) та Львів. ун-ті. 1920 – перший голова Спілки укр. нац. молоді, ред. її часопису “Смолоскипи” (1927–28). Працював у ред. львів. період. видань. Гол. ред. г. “Львівські вісті” (1941–44), “Воля Покуття” (1943–44) та ін.

Лит.: Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000; Горак Р. “З Божої ласки” // Дзвін. – 2002. – № 2.

Г. Кушнерик.

БОДНАРУК

Євген (1899, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну – 1965, Канада) – адвокат, громадський діяч. Д-р права (1932). Навчався в г-зіях Тернополя та Львова. 1919 воював в УГА. Закін. юрид. ф-т Львів. ун-ту. Від 1934 – адвокат у м-ку Отинія

(нині смт Івано-Фр. обл.), під час 2-ї світ. війни – в м. Коросно (нині Польща). Від 1948 – у Канаді (м. Торонто). Автор статті про родинне село в книзі “*Чортківська Округа*” та ін. публікацій. Діяльний в укр. орг-ціях.

І. Гаврильцо.

БОДНАРЇК

Жанна Любомирівна (17. 01. 1967, м. Івано-Франківськ) – естрадна співачка. Дочка *Л. Боднарука*. Засл. арт. України (1996). Закін. Нац. муз. академію (1994). Лауреат і дипломант всеукр. та міжнар. фестивалів. Не раз перебувала в м. Чортків, де народився батько, гастролювала на Тернопільщині.

Б. Волинський, В. Ханас.

БОДНАРЇК

Іван Лазарович (08. 12. 1903, с. Білявинці, нині Буцац. р-ну – 31. 12. 1990, м. Чикаго, США) – педагог, письменник, журналіст. Магістр філософії (1929). Навчався в Буцац. г-зії, закін. Львів. ун-т (1928). Викладав у г-зіях, учит. семінарії та школі в Стрию на Львівщині. 1944 емігрував до Німеччини; 1948 виїхав до Бразилії, де працював учителем духовної семінарії оо. Василян (1949–55), ред. г. “Праця”. Видав для укр. шкіл “Буквар” і “Другу читанку”, спогади про митрополита *А. Шептицького* “Великий Чернець і Народолобець” (1950). Від 1960 – в США (м. Чикаго). 1963 переїхав до Детройта, викладав укр. мову у Вищій василян. школі. 1974 повернувся до Чикаго, працював в Укр. нац. музеї. Автор статей в укр. часописах. В Україні вийшли кн. Б. “Між двома світами” (Донецьк, 1996), “Де залишилось моє серце: Статті про рідний край та його політичних і культурних діячів на Батьківщині й скитальщині” (Стрий, 1998), “Молитва до України: Статті” (Л., 2000).

Б. Мельничук, П. Лаврів (ЕСУ).

БОДНАРЇК

Любомир Мирославович (01. 06. 1938, м. Чортків) – диригент, хормейстер. Батько *Ж. Боднарук*. Засл. діяч мист-в України (1999). Закін. Львів. консерваторію (1972). 1964–67 – диригент і хормейстер Гуцул. ансамблю пісні і танцю Івано-Фр. обл. філармонії. 1979 Б. переїхав у Чернігів, створив ансамбль пісні “Полюсья”. Від 1984 – засл. дир. Черніг. муз. уч-ща. Організатор, кер. і диригент камер. хору ім. Д. Бортнянського (1997). Голова Черніг. обл. відділення хор. т-ва ім. М. Леонтовича. Ініціатор щорічних дит. фестивалів “Свято хору”, постійний гол. хормейстер творчих звітів майстрів мист-в і худож. колективів Чернігівщини.

Н. Потушняк (ЕСУ).

БОДНАРЧУК

Василь Миколайович (див. **ІОАН**)

БОДНАРЧУК

Іван Миколайович (див. **ВАСИЛІЙ**)

БОДНАРЧУК

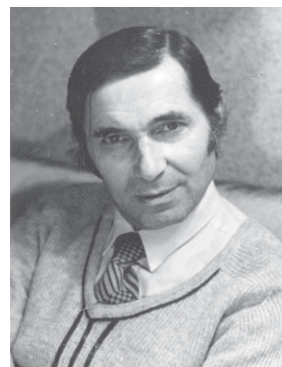
Калина (22. 03. 1902, с. Городок, нині Заліщиц. р-ну – р. см. невід., Канада) – громадська діячка, меценатка. Від 1925 – в Канаді. Одна з найактив. чл. Укр. нац. орг-ції, Укр. стрілець. громади. Співзасн. і голова Об’єднання українок Канади та ін. громад. установ.

В. Барна.

БОЄЧКО

Петро Миколайович (16. 11. 1935, с. Гермаківка, нині Борщів. р-ну) – живописець. Чл. НСХУ (1970).

Обл. мист. премія ім. Я. Лукавецького (2003, м. Івано-Франківськ). Закін. Львів. уч-ще приклад. мист-ва ім. І. Труша (1963). Працює в Івано-Фр. худож.-вироб. майстернях Худож. фонду України. Очоловав обл. орг-цію НСХУ. Роботи – в галузі станкового (пейзаж,

натюрморт) і монум. живопису. Автор мозаїк. робіт “Квітка з полонини” (1967, готель “Прикарпаття” у м. Калуш Івано-Фр. обл.), “Дума про крила” (1968, каса аеропорту в м. Івано-Франківськ), панно “Пісня лісу” (1984, Буд. культури в с. Вигода Івано-Фр. обл.) та ін. Від 1969 бере участь у респ. і закорд. виставках, персональні – в Івано-Франківську (1995, 1997–98). Твори зберіг. в музеях Івано-Франківська, Львова, Почасва.

Тв.: живопис – “З минулого” (1964), “Свято в Карпатах” (1982), “Епос Карпат” (1985), “Вода і Сонце”, “Воскресіння”, “Світло Різдва” (всі – 1989), “Слава борцям за волю України” (2001).

І. Герста, **І. Дуда.**

БОЖ (БОЗ, БУЗ, БУС)

– легендарний вождь (князь) антив у 4 столітті. За твердженням готського історика Йордана (6 ст.), в б-бі з готами анти спочатку перемагали. Близько 375 готи взяли Б. у полон і за наказом короля Вінігара стратили його разом із синами та 70-ма старійшинами. На думку дослідника В. Андрієвського, це відбулося на одній із волин. гір, що нині називається *Божя* (*Бужа*). Аргументованішою є

версія етнографа А. Кринька, що Б. розіп'яли на горі коло р. Рось (нині Бусова гора або Бусовиця поблизу с. Синява Рокитнян. р-ну Київ. обл.), котру нар. перекази також визначають, як місце страти ант. вождя. Варто зауважити, що тер. сучас. Тернопільщини була для антів і готів окраїн. землею.

В. Лавренюк.

БОЖА (БУЖА) ГОРА

– гора-останець у Кременецькому районі. Відділена від Кременец. гряди долиною р. Іква. Розташ. поблизу с. Великі Бережці, за 10 км на зах. від м. Кременець. Абс. позначка 366 м над р. м., підвищується над рівниною

Вид на Божу гору.

Малого Полісся на 120 м. Поверхня Б. г. плоска, схили круті. Складається з білої писальної крейди, покритої зверху неоген. пісками, пісковиками та оолітовими вапняками. Вкрита лісом (граб, береза, дуб, сосна) та багатою трав'яною рослинністю: понад 280 видів, серед яких рідкісні – мінуарція побільшена, ломиніс прямий, дзвоники чоловічі та ін. Під вершиною – джерело; здавна біля нього була капличка, нині спорудж. церкву. Б. г. – ч. заповідника *Медобори*, його філії – *Кременецькі гори*.

Й. Свинко.

БОЖЕНКО

Григорій Іванович (02. 11. 1926, с. Козлівка, Казанків. р-ну Миколаїв. обл.) – педагог, журналіст, громадський діяч. Чл.-кор. Укр. екол. АН (2002). Почес. чл. Укр. т-ва охорони природи. Чл. НСЖУ (1964). Учасник 2-ї світ. війни. 4 ордени, в т. ч. “За мужність”; медалі, серед яких “Захисник Вітчизни”. Депутат Терноп. обл. ради 3-х скликань. Закін. істор. ф-т Чернів. ун-ту. Працював у ред. газет *Монастирис.*, *Козів.* і *Бучац. р-нів*, у держ. виконав. органах. 1983–99 – голова президії Терноп. обл. орг-ції Укр. т-ва охорони природи. 1990 першим в Україні започаткував

вид. незалеж. природоохоронної г. “*Екологічний сполох*”. Автор повістей “Подільський природолюб” (Т., 1991), “Нескорена” (Бучач, 2001), публікацій у періодиці.

І. Єлагін.

“БОЖИЙ СІЯЧ”

– газета Тернопільсько-Зборівської єпархії Української греко-католицької церкви. Засн. у серпні 1995. Видавець – єпископ *М. Сабрига*. Гол. ред. – о. *О. Глубиш*. Виходить раз на місяць. Розповсюдж. у парафіях Терноп.-Зборів. та Бучац. єпархій. “Б. с.” висвітлює реліг.-духовне й нац. життя духовенства і мирян, питання історії церкви й України, мист-ва, просвіти тощо; приділяє увагу катехизації, вивченню Біблії і творів отців церкви, налагодженню міжконфесій. діалогу. Періодично вміщує додаток “Христовий виноградник” – орган Терноп. духовної семінарії.

Н. Шподарюнок.

БОЖИКІВ

– село у Бережанському районі. Центр сільради, до якої входять села Волощина, Квіткове і хутори Слобідка, Лози. Розташ. на пр. березі р. Золота Липа, за 18 км від райцентру і 10 км від найбл. заліз. ст. Потутори. Насел. 670 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1455. 1964–90 село мало назву Привітне. Є церква Миколая Чудотворця (1840; кам.), збереглися будівлі школи (2-а пол. 19 ст.) і Нар. дому (1905). Встановлено кам. хрест на честь скасування панщини 1848; споруджено дві “фігури” Миколая Чудотворця (1934; кам.), пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям; насипана символ. могила Борцям за волю України (1990); відкрито мемор. таблицю на честь поета-повстанця М. Кушніра (1997), пам'ятник Т. Шевченку (1999). Діють ЗОШ 1–2 ступ., відділ зв'язку. У Б. народилися вчений-економіст *М. Зінь*, поет *М. Кушнір*, історик, проф. *М. Клячко*, громад. діячі *В. Кудла* та *І. Легкий*, мовознавець *М. Осадця*, підстаршина УГА *М. Стеткевич*, д-р мед. н., проф. *Л. Тяжка*.

І. Дем'янова, К. Щур.

БОЖОЇ МАТЕРІ ЗАРВАНИЦЬКОЇ ІКОНА

– святиня Зарваниці, одна з найдавніших на Тернопільщині (13–14 ст.). Відома не тільки в Україні, а й за її межами. Поясний образ Богородиці, котра тримає на лівій руці малого Ісуса; розпростерті правиці обох постатей підняті для вітання та благословення; погляд Божої Матері спокійний, зосереджений. За переказами, після спустошення татар. ордами Києва один монах, рятуочись втечею від нападників, потрапив у неznані місця над р. Стрипа. Знеможений до краю, у молитві

Папа Римський Іван Павло II перед іконою Божої Матері Зарваницької.

просив Богородицю, щоб взяла його під свою опіку. Умиротворений молитвою, заснув. У сні йому з'явилися Пречиста Діва Марія і два ангели з білими ліліями в руках. Чернець упав перед Богородицею на коліна, а вона, посміхнувшись, доторкнулася до нього омофором. Монах прокинувся у чарівній долині, оповитій густим лісом. Вражений красою місцевості, побачив над джерелом ікону Пресвятої Богородиці з Ісусом на руках, котра світилася. Чернець залишився там. Згодом збудував капличку, куди помістив ікону; опісля тут звели церкву з монастирем. Село, що виникло біля цього святого місця, назвали Зарваницею. За переказами, ікона не раз зупиняла ворожі напади, а вода з джерела зцілювала калік і хворих. Заходами пароха Зарваниці о. П. Мандичевського 1867 відбулась урочиста коронація ікони. Папа Пій IX надав їй відпустового значення. 1921 художник П. Холодний реставрував її та виготовив копію. Після 2-ї світ. війни місц. жителі П. Деркач і Ю. Монастирська перехували ікону, 1988 передали її до Зарваниц. храму Пресвятої Трійці. Відтоді у Зарваниці відбуваються багатолюдні прощі. Нині на чудотвор. місці – духовний центр із собором Зарваницької Матері Божої. Під час офіц. візиту в Україну в червні 2001 Папа Римський Іван Павло II помолився перед іконою в церкві на Аскольдовій могилі у Києві, куди святиню привезли з нагоди урочин. Ще одну Б. М. З. і. відтворив у Філадельфії (США) живописець П. Андрусів; 1973 її освятив митрополит Й. Сліпий.

Н. Шподарунок.

БОЖОЇ МАТЕРІ ПОЧАЇВСЬКОЇ ІКОНА

– святиня Почаєва, одна з найвідоміших чудотворних ікон України. Малий поясний образ Матері Божої з Ісусом. Марія тримає Дитяtko на правій руці, голі ступні його торкаються лівого передпліччя Матері, в лівій руці якої – біла хустинка. Малий Ісус сперся лівою рукою на праве плече Марії, а правою – благословить. Дитяtko притиснуло голівку до обличчя Матері, котра схилила голову до сина; над головами Богородиці й Ісуса – німби у вигляді зірочок. За

церк. переказами, перший монастир на Почаїв. горі побудував І. Туркул, якому 17 квітня 1198 з'явилася Пречиста Діва. Монастир. хроніка згадує ще й другу з'яву: 1261 Божу Матір бачили на скелі монах та вівчарі (один із них називався І. Босий). Богоматір залишила на скелі відбиток стопи (слід правої ноги). 16 ст. Почаїв. гора була власністю родини Гойських. А. Гойська, жила поблизу в замку Орля (Вірля) і зберігала у каплиці ікону Божої Матері, яку подарував їй грец. митрополит Неофіт. Її брат Пилип, сліпий від народження, молився перед іконою і прозрів. 1597 за дозволом єпископа образ урочисто перенесли до монастир. церкви. Згодом на місці, де був відбиток стопи Богородиці, шляхтичі Домашевські збудували новий монастир і церкву Пресвятої Трійці. Від 1661 почали записувати чуда Б. М. П. і. Найбільше з них – порятунок Почаїв. монастиря під час нападу турків і татар 23 липня 1675. Папа Климентій XIV грамотою від 1 травня 1773, посилаючись на комісію, яка 1770 під кер. єпископа С. Рудницького-Любінського перевірила правдивість чуд, доручив урочисто коронувати чудотворну Почаїв. ікону. Корону переслано з Риму, а коронацію звершено на всецерковному святі з участю понад тисячі священників і бл. 100 тис. прихожан на Різдво Божої Матері.

Н. Шподарунок.

БОЖОЇ МАТЕРІ ТЕРЕБОВЕЛЬСЬКОЇ ОДИГІТРИ ЧУДОТВОРНА ІКОНА

– святиня Теревовлі. Вперше про неї згадано 1663. У грод. актах Теревовельського старства

вказано, що військ. рота бачила, як ікона Богоматері Святоспаського Підгорянського монастиря плакала. Це було в час турец. нападу на галиц. землі. За церк. переказами, 1672, коли фортецю обложили завойовники, сталося чудо. Турки наблизилися до Тере-

бовлі, й монахи перенесли ікону з монастир. церкви до замку, де помістили її в каплиці. Під час штурму оборонці замку та вороги побачили, як Пречиста Богоматір у соняч. вбранні ходить по мурах фортеці. Порох, який турки підклали під ці мури, вибухав, вбиваючи і калічачи нападників, на них же поверталися гарматні ядра. Перелякані загарбники зняли облогу і відійшли від Теробовлі; місто було врятоване. 1673 Львів. єпископ *Й. Шумлянський* переніс ікону Одигітрії до Львова і помістив у соборі св. Юра, де вона зберіг. досі.

А. Куликівський.

БОЖОЇ МАТЕРІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ЧУДОТВОРНА (ПЛАЧУЧА) ІКОНА

– святиня Тернополя. Від 1939 – в головному престолі церкви Різдва Христового. Поясний образ Богородиці з малим Ісусом на руках. Ікона від 1920-х – у срібному окладі (ризах), постаті – короновані. Віддавна перебувала в родині терноп. міщан Маркевичів. 1730 під час Великого посту зауважили, що з очей Божої Матері течуть сльози; тоді ж образ перенесли до церкви Воздвиження Чесного Хреста (над ставом) і повідомили про чудо церковну владу у Львові. Львів. єпископ і Київ. митрополит Афанасій Шептицький прислав комісію, яка ствердила правдивість чуда. Декретом від 15 липня 1730 ікону визнано чудотворною, на її честь встановлено празник у день Покрови Богоматері (14 жовтня). 1737 і 1834 декрет поновили. Підтвердження чудесних зцілень від ікони – дари вдячності: вилиті зі срібла символи оздоровлення душі й тіла (мініатюрні серця, руки, ноги тощо).

І. Дем'янова.

БОЇВКА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ

– структурні підрозділи *Служби безпеки (СБ)* ОУН періоду збройної боротьби. Діяли 1940–50-і при референтурах СБ усіх рівнів адм.-тер. поділу ОУН і виконували спец., охоронні та бойові функції. Окрема Б. СБ налічувала, як правило, від 3 до 8 осіб; чисельні боївки поділялися на рої (відділення). Для виконання важл. бойових операцій кілька Б. СБ об'єднувалися в одну

військ. групу. Найвідоміші операції – визволення провід. діячів ОУН – О. Гасина, *Я. Старуха* та Д. Грицяя із в'язниць гестапо у Львові та Дрогобичі, взяття м. Радехів на Львівщині та ін.

В. Мороз (ЕСУ), В. Ханас.

БОЇЛО

Ігор (1970, смт Козова) – музикант (валторна). Закін. Київ. консерваторію. Працював у Київ. театрі оперети, Малому симфон. оркестрі України, Зразково-показ. оркестрі Нац. гвардії України, театрі “Ла Скала” (м. Мілан, Італія). Нині – у Каїр. держ. опері (Стипет).

Б. Мельничук.

БОЙДУНІК

Осип (1894, м. Долина, нині Івано-Фр. обл. – 1966) – діяч ОУН, редактор, публіцист. Автор книги споминів “На переломі” (Париж, 1967). Воював 1919 в УГА на Тернопільщині.

Б. Волинський.

БОЙКИ

– етнографічна група українців. Традиційно населяють центр. і зх. ч. Карпат – гірські р-ни сучас. Львів., Івано-Фр. та Закарп. областей. Нині їх більше 2 млн. осіб, заг. пл. поселень – 8 тис. км². На Тернопільщині проживають в основному Б., відселені разом із *лемками* зі споконвічних укр. земель сучас. Польщі. Серед відомих Б. нашого краю – чл. НСПУ *В. Драбишинець* і *Я. Сачко*, проф. М. Бугір і *В. Ляницький*, актор *І. Сачко*, художник *Б. Ткачик*, громад. діяч *В. Янків* та ін. 2002 створ. Терноп. обл. т-во “*Бойківщина*”.

В. Кидра.

БОЙКІВ

Олександр Миколайович (28. 08. 1896, с. Спас, нині Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. – 29. 09. 1968, м. Париж, Франція) – діяч ОУН, журналіст. В УСС та УГА воював на Тернопільщині. Секретар *С. Коновальця* (1930, Швейцарія). У Франції – засн. г. “Українське слово” (1933), кер. терен. проводу ОУН (1938–48), гол. контрольник ОУН (1953–55), чл. Сенату ОУН (від 1964).

І. Гаврильцьо.

“БОЙКІВЩИНА”

– товариство; громадська організація бойків Тернопільщини, виселених з етнічної батьківщини на територію області після 2-ї світ. війни. Створ. у березні 2003. Сприяє етн.-духовному відродженню бойків, популяризує їхню самотню культуру, традиції, звичаї, обряди.

Осередок “Б.” у Тернополі склали М. Бугір, Я. Вагаг, С. Дністрян, В. Зелінка, В. Льницький, В. Коблик, Б. Куневич, О. Поляничко, І. Посоленик; діють рай. осередки в Бучачі та Кременці. Голова т-ва – С. Дністрян. Налагодж. зв'язки з ін. обл. та зарубіж. (Вел. Британія, США, Румунія) бойків. т-вами.

В. Янків.

БОЙКО

Богдан Пилипович (31. 01. 1945, с. Горинка Кременец. р-ну – 02. 06. 1988, м. Тернопіль) – архітектор. Чл. САУ (1975). 1962 закін. Львів. політех. ін-т. Працював у Липецьку (нині РФ). Від 1972 – в Терноп. філії проект. ін-ту “Діпроцивільпромбуд”. Автор проектів споруд: корпуси облсільгосптехніки й облміжколгоспбуду в Тернополі (1983), санаторій у с. Конопківка Теробовлян. р-ну (1983–89, співавт. С. Дзюбинський). Співавт. проекту реконструкції парку Нац. відродження у Тернополі (1983).

І. Дуда.

БОЙКО

Богдан Федорович (29. 09. 1954, с. Під'ярків Перемишлян. р-ну Львів. обл.) – економіст, громадсько-політичний діяч. Канд. екон. н. (1982). Закін. Львів. ун-т (1976). 1982–86 працював у Львів. с.-г. ін-ті, 1986–90 – ст. викл. Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Нар. депутат України (1990–2002). Від січня 1992 – голова Терноп. обл. ради та облвиконкому. 1996–98 – голова Терноп. ОДА. Орг-тор, голова партії “НРУ за єдність”. Співзасн. блоку “Народний рух України – державницька опозиція” (червень 2003). Автор наук. праць і публіцист. статей.

Г. Грешук.

БОЙКО

Іван Михайлович (13. 03. 1932, с. Вичулки, нині с. Гончарівка Монастирис. р-ну) – народний майстер-гончар. Чл. НСММ України (1990). Звання “народний майстер” присвоєно 1986. Навчався у гончара-односельця О. Поповича. Вироби (горнята-двійнята, кварта, підсвічники, миски, глечики, вазонки, збанки, монетки тощо) зберіг. в музеях Тернополя, Києва, Львова. Учасник респ. і міжнар. вис-

тавок, демонстрував гончарне мист-во на Олімпій. іграх у Москві (1980).

А. Гриб.

БОЙКО

Іван Никифорович (24. 11. 1910, с. Жорнище, нині Іллінець. р-ну Вінн. обл. – травень 1975, м. Київ) – військовик. Двічі Герой Рад. Союзу (1944). Відзначився в боях за м. Козятин Вінн. обл. і при форсуванні Дністра біля с. Устечко Заліщиц. р-ну.

Н. Халуца.

БОЙКО

Максим Семенович (12. 02. 1912, с. Лопушне, нині Кременец. р-ну – 06. 02. 1998, м. Блумінгтон, шт. Індіана, США) – вчений-бібліограф, економіст, журналіст. Д-р екон. н. (1969). Чл. Укр. істор. т-ва. Навчався у Почасві, Кременці та Вишнівці. Від 1940 перебував у Чехії, студіював в Укр. тех.-госп. ін-ті в Подєбрадах (1944–45). Закін. Вищу екон. школу в Мюнхені (Німеччина). Від 1949 – в Канаді. Співзасн. Ін-ту дослідів Волині у Вінніпезі (1951), його секретар. 1968 Б. засн. Осередок бібліографії Волині. Видав власним коштом понад 45 бібліогр. покажчиків: “Бібліографія джерел історії Волині” (1969), “Бібліографія періодики Волині. 1938–1960” (1970), “Друкарство Волині. 1678–1830” (1972), “Бібліографічний довідник поселень Волині: ХІХ ст.” (1973), “Книгодрукування в Почасві і Крем'янці та мандрівні друкарні” (1980) та ін.; кілька монографій і зб. джерел. Автор худож. творів “Зібране з розвіяних листків” (1982), “На сторожі волі Східної Брами” (1992), п'єс “Буросвіти”, “Не встидайся роду свого”, “Безкривавий хліб” (усі – 1992). Упорядник “Літопису Волині” (1952–60), ред. “Вісника історичних дослідів Волині” (від 1954) та ін. видань. Автор більш як 500 праць. 1992 відвідав родин. село; збірки своїх творів подарував б-ці НТШ у Львові, музеям у Рівному та Торчині біля Луцька.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Г. Чернихівський.

БОЙКО

Назарій Ігорович (28. 02. 1982, с. Залужжя Збараз. р-ну – 05. 07. 2003, м. Львів) – спортсмен (гирьовий спорт, вільна боротьба). М. сп. Чемпіон Європи серед юніорів. Двораз. призер Кубка України, переможець і призер міжнар. турнірів. Трагічно загинув.

І. Дем'янова.

БОЙКО

Олександр (р. н. невід., с. Шпиколоси Кременец. р-ну – 02. 10. 1994, там само) – діяч ОУН і УПА.

Керівник окружної культ.-освіт. референтури ОУН на Кременеччині (1942–43). Від 1943 – в курені “Хрона” (М. Медведецького) УПА. У травні 1943 брав участь в обороні с. Стіжок (нині Шумськ. р-ну) від нім. військ. Із приходом ЧА емігрував до Франції, де викладав у навч. закладах.

Лит.: Гладенюк В. Остання путь – на Україну // Тернистий шлях. – 1994. – 22 жовтня.

Б. Мельничук, В. Уніят.

БОЙКО

Роман Володимирович (12. 11. 1943, с. Чернихівці Збараз. р-ну) – вчений-математик. Д-р фіз.-матем. н. (1992), проф. (1994). Орден “За заслуги” 3-го ступ. (1997). Засл. діяч н. і т. України (2002). Закін. Київ. ун-т (1966). Від 1969 працює в Ін-ті математики НАНУ. Одночасно – проф. Київ. нац. ун-ту “Київ. політех. ін-т”, згодом – Київ. нац. ун-ту харч. технологій. 1992–2000 – вчений секр., 2000–01 – заст. голови, від 2001 – 1-й заст. голови ВАК України. Радник-експерт Нац. комісії з радіац. захисту населення України. Фахівець у галузі теорії ймовірностей та матем. статистики. Наук. інтереси стосуються теорії гіллястих випадкових процесів, побудови та дослідження стохаст. матем. моделей процесів природи. Автор понад 60 наук. праць.

Р. Матейко, Б. Трофим'як.

БОЙКО

Роман Петрович (20. 05. 1942, с. Скоморохи Терноп. р-ну) – співак (бас-баритон), педагог, громадський діяч. Засл. арт. УРСР (1989). Лауреат міжнар. конкурсів вокалістів у Каунасі (1967) і “Золоті трембіти” в Трускавці (1991), всеукр. конкурсу виконавців пісень на вірші І. Франка у Львові (1981). Всеукр. премії ім. С. Крушельницької (1986, 1991) та ім. *Братів Ленких* (1998). Голова т-ва митців Тернопільщини “Боян” (від 1993).

Закін. Терноп. муз. уч-ще ім. С. Крушельницької (1968), Львів. консерваторію (1972). 1972–74 – соліст Київ. театру оперети. Від 1974 – викл. Терноп. муз. уч-ща й одночасно – камерний співак Терноп. відділ. Укр. муз. т-ва, від 1986 – кер. фольклор. ансамблю “*Терноцвіт*”. 1990–92 – нач. Терноп. обл. упр. культури. 1992–2002 – голова асоціації “*Світ культури*” в Тернополі. 1993 – дир., худож. кер. “*Оркестри Воли*”. Від 1994 – доц. каф. історії та філософії ТАНГ. У репертуарі – арії з опер та оперет, романси укр. і зарубіж. композиторів, нар., повстан. та стрілецькі пісні. Написав п'єсу “*Жорна смерті*” (1992). Автор музики до пісень “*Ой там на Івана*” (сл. В. *Вихруща*), “*Павутинка*” (сл. М. *Левецького*), “*Пісня козаків*” (співавт., сл. Б. *Мельничука*) та ін.

П. Медведик.

БОЙКО

Ярослав Петрович (16. 12. 1952, с. Великі Бірки, нині смт Терноп. р-ну) – спортсмен, тренер (футбол). Засл. тренер України (2001). Закін. Терноп. пед. ін-т (1975, нині ТДПУ). Від 1999 – тренер Терноп. ДЮСШ та “Інваспорту”.

П. Бубній, Г. Гунтік.

БОЙЦУН

Йосип Онуфрійович (псевдо – “Сурмач”; 25. 01. 1925, с. Дубівці, нині Терноп. р-ну – 1947) – діяч ОУН. Закін. школу в родин. селі. 1938–44 навчався у Терноп. г-зії “Рідна школа”, де вступив до Юнацтва ОУН. 1943 за фальш. доносом зарешт. гестапо і відправл. у концтабір Бухенвальд. На поч. 1944 звільнений. Тоді ж відновив навчання в г-зії. Із приходом РА пішов у підпілля й очолив підрайон. відділ Козлів. р-ну. За свідченнями, загинув, йдучи на зв'язок.

М. Ханас.

БОЙЦУН

Любомира Степанівна (21. 04. 1945, м. Тернопіль) – архівіст, краєзнавець. Чл. ВУСК (1992). Закін. філол. ф-т Чернів. ун-ту (1968). Працювала в ДАТО. Упоряд. зб. документів з історії Тернопільщини. Автор бібліогр. покажчика “*Михайло Парашук*”, календаря “*Тернопіль історичний*” (2000), путівника “*Завітайте у Тернопіль*” (2003), кн. “*Тернопіль у плині літ: Історико-краєзнавчі замальовки*”

(2003), числ. публікацій на красн. тематику.

Лит.: Савак Б. Краснаваці Тернопільщини. – Денисів, 2003.

М. Ониськів.

БОЙЦУН

Олександр (07. 08. 1879, м. Тернопіль – 18. 03. 1949, табір Буцбах, Німеччина) – педагог, громадський діяч. Навч. у Львів. і Праз. ун-тах. Викл. лат. й укр. мови у Терноп. укр. г-зії (1905–08), очолював Чортків. г-зію “Рідної школи” (1913–14). Наприкінці 1918 представляв уряд ЗУНР на Самбірщині. Згодом до 1944 працював у г-зіях у Станіславі (нині Івано-Франківськ). Чл. т-в “Боян”, “Учительська громада”, “Рідна школа”, “Сокилі”, книгарні “Український народний базар”. 1944 емігрував до Німеччини, де очолював укр. табірну г-зію. Автор публікацій у періодиці.

Лит.: Альманах Станіславської Землі. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1985. – Т. III.

Б. Волинський.

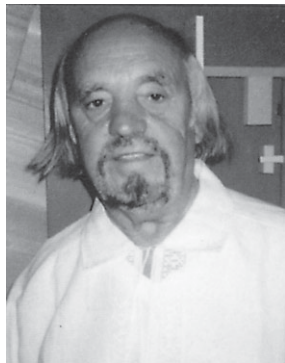
БОЙЧУК

Авксентій (26. 02. 1888, с. Іване-Пусте, нині Борщів. р-ну – 01. 08. 1971, там само) – священник, педагог, церковний діяч. Д-р богослов'я (1916). Закін. Львів. укр. акад. г-зію, навчався у Станіслав. духовній семінарії (1909–13) та Віден. ун-ті (1916–20). Віце-ректор, ректор і проф. Станіслав. духовної семінарії (1920–39). Ред. ж. “Добрий пастир” (1930–36). 1939–44 – священник у селах Надсяння (нині Польща). 24 жовтня 1945 Б. заарешт. органи МДБ, до лютого 1947 перебував у київ. тюрмі; засудж. на 10 р. ув'язнення. Від 1956 проживав у родин. селі

Б. Головин. о. І. Пелехатий (ЕСУ).

БОЙЧУК

Богдан Миколайович (11. 10. 1927, с. Бергники, нині Монастирис. р-ну) – український письменник, перекладач, критик у США. Чл. НСПУ (1992). Від 1944 проживав у Німеччині, від 1949 – у США. Співорг-тор “Нью-Йорк. групи” укр. поетів. Разом із Б. Рубчаком підготував і видав 2-томну антологію поезії “Кординати” (1969).

Відп. ред. літ.-мист. ж. “Світовид”, чл. ред. колегії ж. “Сучасність”. Автор зб. поезій “Час болю”

(1957), “Спомини любови” (1963; обидві – Нью-Йорк), “Вірші для Мехіко” (Мюнхен, 1964), “Вірші вибрані й передостанні” (1983; обидві – Нью-Йорк), “Третя осінь” (1991), “Вірші кохання й молитви” (2002; обидві – К.), поем “Земля була пустошня” (1959), “Подорож з учителем” (1976; обидві – Нью-Йорк) та ін., роману “Дві жінки Альберта” (К., 2002). Виступає також у жанрі драматургії: зб. “Дві драми” (Нью-Йорк, 1968), п'єси “Голод 1933” і “Приречені”. Автор монографії “Театр-студія Йосипа Гірняка та Олімпії Добровольської”, числ. публікацій у періодиці. Переклав твори С. Беккета “Чекаючи на Годо” (1972), С. Кюніца “Вінок цей – небезпека” (1977), Д. Ігнатова “Здивований гість” (1982) та ін. Упорядник кн. “Спомини” *Й. Гірняка* (1982). Твори Б. перекладено англ., польс., румун. та ін. мовами. В жовтні 1997 виступав на творчому вечорі в ТДПУ.

Лит.: Ткачук М. Богдан Бойчук. – Т., 1994.

М. Ільницький (ЕСУ), **Б. Мельничук.**

БОЙЧУК

Богдан Романович (18. 03. 1963, с. Більче-Золоте Борщів. р-ну) – вчений-медик. Д-р мед. н. (1999), проф. (2001). Закін. Терноп. мед. ін-т (1986, нині ТДМА), де й працює: асист., ст. викл., доц., зав. каф. гігієни та екології, від 2002 – зав. каф. мед. біології, генетики та паразитології. Вивчає етіологію, патогенез, клініку, диференц. діагностику, фармакотерапію та профілактику отруєнь грибами.

В. Сергета.

БОЙЧУК

Іван Васильович (21. 10. 1951, с. Скв'ятин Борщів. р-ну) – громадський діяч. Закін. ф-т живопису і графіки Москов. нар. ун-ту мист-в (1989). Співорг-тор НРУ на Тернопільщині; від 1990 працював у Терноп. край. раді НРУ, від 1992 – чл. Центр. пров. НРУ. 1996–98 – голова Терноп. обл. ради. 1998–2002 – нар. депутат України. Згодом відійшов від актив. політ. діяльності.

Г. Грешук.

БОЙЧУК

Іван Павлович (15. 09. 1892, с. Могильниця, нині Тербовлян. р-ну – 28. 09. 1976, м. Торонто, Канада) – громадський діяч. У Канаду прибув 1913. Входив до групи, яка 1922 заснувала КП Канади, чл. її ЦК. Секр.-скарбник т-ва “Український робітничо-фермерський дім” (від 1935), Т-ва об'єдн. укр. канадців (1946–66). Від 1949 очолював Канад. слов'ян. комітет.

Х. Весна.

БОЙЧУК

Михайло Львович (30. 10. 1882, с. Романівка, нині Теробовлян. р-ну – 13. 07. 1937, м. Київ) –

живописець, графік. Один із засн. мону. мистецтва України 20 ст. Брат *Т. Бойчука*, батько *Г. Бойчук-Щенко*. Чл. НТШ (1912), УНТ (1917). Навчався в студії *Ю. Панькевича* у Львові. 1899–1906 на кошти НТШ і митрополита *А. Шенцицького* студіював у Віден.,

Краків. та Мюнхен. АМ. 1908–11 удосконалював майстерність у Парижі, де брав участь у виставках; 1909 засн. тут майстерню неовізант. мист-ва, яка стала початком його творчої школи. 1910 Б. повернувся на батьківщину: працював над мону. розписами у м. Ярослав (нині Польща), реставрував ікони в Нац. музеї у Львові, розписав церкву монастиря оо. Василіян у с. Словіта (нині Золочів. р-ну Львів. обл.), намалював ікону “Покрова Богородиці”, автопортрет та ін. 1912–14 провів реставрац. роботи в с. Лемеші (нині Козелец. р-ну Черніг. обл.). На поч. 1-ї світ. війни рос. влада відправила Б. в заслання, звідки повернувся у Київ навесні 1917. Співзасн. Укр. АМ (1917; від 1922 – Ін-т пластич. мист-ва, від 1924 – Київ. худож. ін-т), де працював до 1936. Фундатор АРМУ (1925). 1930–32 – кер. каф. композиції АМ у Ленінграді (нині Санкт-Петербург, РФ). Під час реставрації Софій. собору запропонував свій метод закріплення фресок. Реставрував музей Ханенків у Києві, Слєцький монастир у Чернігові. Виступив як художник-новатор у галузі мону. мист-ва; підготував плеяду учнів (*Т. Бойчук*, *А. Іванова*, *І. Липківський*, *О. Павленко*, *І. Падалка*, *В. Седляр* та ін.). Осн. твори Б. і бойчукістів: розписи Луцьких казарм у Києві (1919), санаторію ім. ВУЦВК на Хаджибеївському лимані в Одесі (1928), Червонозавод. театру в Харкові (1933–35). Автор декорацій для вистав “Молодого театру” в Києві (1918), низки портретів викл. Київ. кооп. ін-ту (1925), ескізів гобелена “Обжинки” (1935) тощо. Основа його мист-ва – творення нац. стилю, що характерний композиц. ясністю, високою пластич. культурою та досконалою

майстерністю. В мону. стилі Б. органічно переплетено орнаментальність візант. фресок із врівноваж. ритмічною та колір. гармонією італ. Проторенесансу, іконопису й укр. нар. картини. 25 листопада 1936 органи НКВС заарештували Б. і згодом розстріляли. Більшість творів митця знищили; його учні також загинули або зазнали репресій; школу “бойчукістів” розгромили. Відродження імені Б. та його спадщини відбулося 1980-і. 1991 в містах України була експон. виставка “Бойчук і бойчукісти, бойчукізм”. Іменем митця названі вулиці в Тернополі й Теробовлі. 1990 засн. обл. мист. премію ім. *М. Бойчука*. В с. Романівка встанов. пам’ятник братам Б. (1992, скульп. *Б. Рудий*). Ім’я Б. присвоєне Київ. ін-ту декор.-приклад. мистецтва і дизайну.

Лит.: *Дуда І.* Майстер фрески // Вільне життя – 1982. – 30 жовт.; *Білокінь С.* Михайло Бойчук: Джерела й література. – К., 1986; *Юрчишин О.* Життя, віддане мистецтву: Листування М. Бойчука. – К., 1990; *Рітко О.* Бойчук і бойчукісти, бойчукізм: Каталог виставки. – Л., 1991; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

С. Білокінь (ЕСУ), І. Дуда.

БОЙЧУК

Тимофій (Тимко) Львович (27. 09. 1896, с. Романівка, нині Теробовлян. р-ну – 1922, м. Ки-

Т. БОЙЧУК
Автопортрет. 1918 р.

їв) – живописець-монументаліст. Брат і учень *М. Бойчука*. Навесні 1914 разом із братом виїхав у с. Лемеші на Чернігівщині. Після поч. 1-ї світ. війни відправлений у заслання на Соловки. Навесні 1917 прибув до Києва, навчався в АМ і працював під кер. брата в галузі мону. і

станк. малярства. Твори Б. – переважно сюжет. композиції із зображ. селян. життя: “Сцена з базару”, “Вулиця в містечку” (обидві – 1916), “Коні на пасовиську” (1917), “Хлопець і дівчина”, “Баби на городі”, “Садять картоплю”, “У шевській майстерні”, “Біля яблуні” (всі – 1919–21), “Автопортрет” (1920) та ін. Композиц. система, структура образів, тональна гама творів митця ґрунтовані на глибокому вивч. мист-ва епо-

До ст. **БОЙЧУК Михайло Львович**

*М. БОЙЧУК. Портрет Богдана Липкого.
Поч. 1910-х рр.*

М. БОЙЧУК. Голова Спасителя.

Майстерня М. БОЙЧУКА. Фрагмент розпису Луцьких казарм у Києві. 1919 р.

До ст. **БОЙЧУК Тимофій Львович**

*Т. БОЙЧУК. Ілюстрація
до оповідання Л. Яновської "Опука". 1919 р.*

*Т. БОЙЧУК. Хлопець і дівчина.
1918, 1919. Картон, темпера.*

*Т. БОЙЧУК.
Торгують насінням.
1919–1920.
Картон, темпера.*

хи Проторенесансу, візант. малярства, давньо-рус. іконопису й укр. нар. мист-ва. Б. брав участь у розписах Луцьких казарм у Києві (1919) та Київ. опер. театру. Виконав разом з І. Падалкою ілюстрації до зб. для дітей “Барвінок” (1919). Майже всі твори Б. були знищені під час розгрому “бойчукістів”; ті, що збереглися, нині у фондах НХМ (Київ) і ДТГ (Москва, РФ).

Лит.: Кушнерик Г. Трагічна доля братів Бойчуків // Тербовлянщина: Краєзнавчий і літературно-мистецький альманах-календар на 2001 рік. – Т., 2001; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

І. Дуда, Г. Кушнерик. Н. Сасенко (ЕСУ).

БОЙЧУК-ЩЕПКО

Анна Михайлівна (1933, м. Київ) – журналіст. Дочка М. Бойчука. Восени 1938 друга дружина

М. Бойчука А. Гербурт, рятуючись після загибелі чоловіка від репресій, виїхала з дітьми (син Майк від першого шлюбу з поетом М. Йогансеном і дочка Анна) до Москви, звідки переселилася в м-ко Дровніно; на поч. нім.-рад. війни повернулася до Києва, а восени 1943 прибула в Німеччину (м. Мюнхен). Від поч. 1960-х до 1978 Б. – у США (м. Нью-Йорк). Повернулася до Мюнхена, працювала в укр. ред. радіо “Свобода”. Після 1998 знову проживає у Нью-Йорку. Вперше приїхала на Тернопільщину в серпні 1992; перебувала тут також у жовтні–листопаді того ж року на відзначенні 110-річчя від дня народження свого батька.

Б. Мельничук.

БОЙЧУКА́ МИХАЙЛА імені

ЛІТЕРАТУ́РНО-МИСТЕ́ЦЬКА ПРЭ́МІЯ

– відзнака Тернопільської обласної ради за кращі твори професійного образотворчого мистецтва. Встановлена 1990. Нагородж. раз на 2 р. В день народження Б. – 30 жовтня лауреатам премії вручають Диплом, Пам’ятну медаль і грошову пре-

Пам’ятна медаль лауреата премії ім. М. Бойчука.

мію. Лауреати премії – 15 осіб: 1990 – мистецький гурт “Хоругва” (Д. Стецько, І. Зілінко, А. Зюбровський, С. Ковальчук, М. Лисак, П. Мороз, М. Николайчук, Я. Новак, Б. Рудий); 1992 – К. Сікорський – сценограф і скульптор; 1994 – Д. Шайнога – живописець; 1996 – Б. Ткачик – живописець; 1998 – О. Маляр – скульптор; 2000 – М. Шевчук – живописець; 2002 – В. Чорнобай – живописець.

І. Дуда.

БО́КІВ

– село у Підгаєцькому районі. Центр сільради. До 1950 за 2 км від села був х. Коноплицька; жителів примусово переселили в Б., а хутір ліквідували. Назва села походить від місця розташування – на бік від шляху Підгайці – Галич через Завалів, а також з боку ін. шляху через Литвинів. Розташ. за 27 км від райцентру і 20 км від найбл. залізн. ст. Потутори. Насел. 468 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1439. Діяли т-ва “Сокіл”, “Рідна школа”, читальня “Просвіти”, кооператива “Щадниця”. Є церква (1714; дерев.). Збереглися залишки давніх оборон. валів. Насипана символ. могила УСС (1990), є братська могила воякам УПА. Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У Б. народилися журналіст М. Галій, д-р права Р. Шенкірик.

М. Ониськів, В. Уніят.

БОЛБОЧА́Н

Петро Федорович (1883, Буковина – 26. 06. 1919, с. Балин, нині Літин. р-ну Вінн. обл.) – військовик. Полковник Армії УНР. У грудні 1918 признач. команд. арм. групи на Лівобережній Україні; згодом *Директорія УНР* усунула Б. від командування, після чого перебував у Станіславі (нині Івано-Франківськ). У травні 1919 прибув до Тернополя, де зустрівся з С. Петлюрою. 6 червня у Проскуріві (нині Хмельницький) самовільно проголосив себе командуючим Запоріж. корпусом. Такі дії Б. були розцінені як спроба держ. перевороту; його заарешт. і за вироком військ. трибуналу розстріляли.

П. Гуцал.

БОЛЕХІВСЬКИЙ

Іван (23.01.1912, ймовірно, Чортківщина) – церковно-громадський діяч. Закін. г-зію в Чорткові. Навчався у малій духовній семінарії в Рогатині, Богослов. академії у Львові, Карлов. ун-ті й УВУ в Празі. Ув’язнений 1939 у польсь. таборі Береза Каргузька. Голова СУМ в Німеччині (1946). Від 1949 – у Канаді. Секр. Укр. нар. дому (1950) і Централі українців-католиків Канади (1977–80). Публікував статті в укр. періодиці.

Х. Весна.

БОЛЕХІВСЬКИЙ-БОЯН

Петро (справж. – Болахівський; 07. 12. 1910, с. Біла, нині Чортків. р-ну – січень 1995, м. Глендейл, шт. Каліфорнія, США) – оперний співак (баритон), композитор, громадський діяч. Чл. ОУН (1931; псевдо “Прометей”). Закін. Вищий муз. ін-т у Львові (1938). Організував хори, оркестри на Чортківщині. 1939 дебютував на сцені мілан. театру “Ла Скала” (Італія). Повернувшись на багківщину, продовжував підпіл. діяльність в ОУН; влітку 1941 за наказом проводу перейшов у Кременец. округу. В с. Вишгородок (нині Лановец. р-ну) організ. чол. хор “Прометей”. У травні 1943 в Тернополі заарешт. гестапо, згодом вивез. до концтабору Аушвіц (Німеччина). 1946–48 вдосконалював вокал. майстерність у консерваторії, соліст. опери в Мюнхені. Від 1948 – у Канаді (м. Едмонтон). 1955 переїхав до США (м. Глендейл), де відкрив студію навчання співу, виступав з концертами. Від поч. 1960-х жив у Лос-Анджелесі. Автор низки пісень, кращі з яких увійшли до кн. “Пісні і спогади бандерівця” (Т., 1995).

Х. Весна, Б. Мельничук.

БОЛЕШУК

Володимир Михайлович (17. 12. 1974, м. Тернопіль) – економіст, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002), чл. її президії, уповноважений представник депутата. фракції “Наша Україна”. Закін. ТАНГ (1996; магістратуру – 1998). Працював інспектором відділу житл. субсидій Терноп. РДА, консультантом Терноп. рай. ради. Від 1998 – нач. фонду комунал. майна Терноп. р-ну.

О. Дацко.

БОЛОЖІВКА

– річка в Шумському районі. Витікає з джерел на тер. Хмельн. обл. східніше від с. Боложівка, впадає у р. Вілія східніше від м. Шумськ. Довж. 12 км, пл. басейну 29 м².

Й. Свинко.

БОЛОЖІВКА

– село у Шумському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Боложівочка (Кума) –

притоки р. Вілія, за 10 км від райцентру і 20 км від найбл. залізн. ст. Насел. 920 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1446 (грамота князя *Свидригайла*). Згідно з поборовим реєстром 1570 власником села був С. Шуйський; згодом – Малинські, на поч. 20 ст. – граф Чосновський. Тоді воно належало до Остроз. повіту. 1913–14 через Б. була прокладена залізниця від Ямпольа до Кисва для перевезення військ. вантажів (знята 1918–21). 1925 в Б. сталася велика пожежа. Від 1 липня 1941 до 15 березня 1944 Б. окупували німці. Через село проходило влітку 1943 з’єднання *С. Ковпака*, поблизу дів рад. загін під команд. *А. Одухи*. Є церква св. Покрови (1909; кам.), церква-капличка св. Миколая. Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, торг. заклад.

В. Уніят.

БОЛОТНИЙ

Микола Іванович (05. 12. 1935, с. Яремівка Ізюм. р-ну Харків. обл.) – співак (ліричний тенор). Засл. артист УРСР (1973). Лауреат всеукр. та міжнар. конкурсів і фестивалів. Закін. Кишинів. консерваторію (1966). Працював у Чернів. обл. філармонії. 1975–92 – соліст Терноп. обл. філармонії, 1977–83 – її худож. керівник. Від 1992 – викл. Терноп. муз. уч-ща ім. С. Крушельницької. 1970 знявся з Буковинським ансамблем пісні й танцю в муз. фільмі “Буковинська весна”. Виконавець вокал. творів укр. і зарубіж. класики, нар. пісень. Виступав на гастролях у багатьох країнах. Автор музики більше 100 пісень (у т. ч. на власні слова) і романсів, 9 п’єс для скрипки та фортепіано.

Літ.: Мельничук Б. Пісенний світ Миколи Болотного // Вільне життя. – 1990. – 27 берез.

Б. Волницький.

БОЛОТНИЙ

Сергій Миколайович (23. 04. 1975, м. Чернівці) – музикант, скрипаль. Син *М. Болотного*, брат *О. Бражкіної*. 1-а премія міжнар. конкурсу сучас. музики “OESTIG”; 2-а – міжнар. конкурсу ім. Л. Яначека в Австрії (обидві – 2001; з *О. Браж-*

кіною). Лауреат міжнар. конкурсу молодих скрипалів в Узбекистані (1992), всеукр. конкурсів “Нові імена України” (1994–95; з О. Бражкіною) та “Motorola” в Києві (1995). Від 1976 – в Тернополі. 1993–97 навчався у Нац. академії музики в Києві. Від 1996 –

студент, від 2002 – аспірант Віден. академії музики. Концертує від 1989 як соліст і в дуеті з О. Бражкіною. Від 1997 – соліст Терноп. обл. філармонії, від 2001 – міжнар. муз. агентури та віден. ансамблю “Wiener Bachsolisten”. Працює з оркестрами: Львів. і Харків. філармоній; Терноп., Івано-Фр. і Турин. (Італія) камерними; Чернів. симфонічним; концертує з віден. ансамблями “Klezmatov” та “Wiener Streichquartett”.

Лім.: Барна В. Український Паганіні із Тернополя // Ровесник. – 1997. – 10 квіт.; *Довгий А.* А тепер – Відень // Тернопіль вечірній. – 1998. – 14 серп.

І. Дем’янова.

БОЛОТО “СКАЇБОР”

– гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на околиці с. Тютків Тербовлян. р-ну. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 28. 12. 1970 № 829. Перебуває у віданні госп-ва “Промінь”. Пл. 0,33 га. Під охороною – типова болотна рослинність зх. лісостепу. Особливу цінність становить росичка комахоїдна, занесена до Червоної книги України.

І. Бай.

БОЛТАРОВИЧ

Зоряна Євгенівна (03. 01. 1935, с. Задвір’я, нині Буськ. р-ну Львів. обл. – 18. 07. 1992, м. Львів) – етнограф. Закін. Львів. ун-т (1957). Від 1962 працювала у МХП АН УРСР (нині Львів. відділ. Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського НАНУ). Збирала на Тернопільщині матеріали етнографічні та до кн. “Народна медицина українців” (К., 1990).

П. Гуцал.

БОЛЮХ

Василь (12. 01. 1889, с. Кутківці, нині належить до м. Тернопіль – 17. 10. 1953, м. Мель-

бурн, Австралія) – громадсько-політичний і господарський діяч. Батько *М. і Ю. Болюхів*. Навчався у Терноп. укр. г-зії, вивчав право у Львів. ун-ті. В листопаді 1918 – перший комендант Тернополя, згодом – сотник УГА; з переходом за

Збруч – комендант Житомира і Проскурова (нині м. Хмельницький). Голова, секр. Терноп. повіт. ком-ту УНДО (від 1925). Голова надзир. ради “Українського банку”, чл. виділу т-ва “Сільський господар”, почес. голова Т-ва укр. купців і промисловців у Тернополі. 1935–39 – посол сейму Польщі. Від 1944 перебував в Австрії та Німеччині, чл. контрол. комісії Центр. представництва укр. еміграції. Чл. Укр. Нац. Ради УНР в екзилі. 1949 виїхав до Австралії (від 1950 – у Мельбурні). Перший голова Об’єдн. українців Австралії (від 1950), голова управи Укр. громади Вікторії (1951–52).

Лім.: Мельничук Б. Згадаймо ще раз Василя Болюха // Тернопіль вечірній. – 1992. – 11 лип.; Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. 1898–1998. – Т.–Л., 1998.

Б. Мельничук.

БОЛЮХ

Мирослав Васильович (12. 01. 1921, м. Тернопіль) – громадсько-політичний і кооперативний діяч, журналіст. Син *В. Болюха*, брат *Ю. Болюха*. Чл. ОУН (1935). Навчався у Терноп. г-зії “Рідної школи”. 1937 заарешт., після суд. процесу виїхав 1939 до Холма (нині м. Хелм, Польща). Навчався у Відні, закін. Тех.-госп. ін-т у Мюнхені (1945). У Німеччині 1945–49 – чл. Зовн. представництва укр. еміграції. Від 1949 – в Австралії (м. Мельбурн). Голова Союзу укр. орг-цій Австралії, його контрол. комісії. Чл. УГВР в екзилі, 1967–72 – заст. президента Світ. конгресу вільних українців. Голова дир. ко-

оперативу “Дністер”, Ради укр. кооператорів Австралії, оргком-ту “Акції Сарсель” (на видання ЕУ). Співорг-тор Фонду допомоги Україні (від 1989). Автор статей у періодиці. Ред. часописів “Кооперативне слово” (1975–78) та “Церква і життя” (1988–94), англ. зб. “Людська відвага і гідність” (1968), зб. документів Укр. Гельсін. групи “За права народу” (1980); співред. кн. “Українці в Австралії” (1966). Влітку 1992 приїжджав до Тернополя.

Лит.: Ханас В. “Я син українського народу...” // Тернопіль вечірній. – 1932. – 25 лип.; Енциклопедія Української Діаспори. – К.–Нью-Йорк–Чикаго–Мельбурн, 1995. – Т. 4.

Б. Мельничук.

БОЛЮХ

Роман Іванович (09. 03. 1930, с. Мотрунки Красилів. р-ну Хмельн. обл.) – поет. Чл. НСПУ (1993). Літ. премії ім. М. Годованця (1993) та ім. В. Буласка (1997). Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1959). Працював у дитбудинку в Теревовлі, дир. шкіл на Тернопільщині. Проживає в с. Зеленче Дунаєвц. р-ну Хмельн. обл. Автор збірок лірики, сагири та гумору.

І. Гаврильцо. М. Федунець (ЕСУ).

БОЛЮХ

Юрій Васильович (1922, с. Кутківці, нині належить до м. Тернопіль) – підприємець. Син *В. Болюха*, брат *М. Болюха*. Навчався у Терноп. г-зії “Рідної школи”. Володів текстил. крамницею в Тернополі. Від 1944 – на еміграції в Австрії та Німеччині. 1949 переїхав в Австралію (м. Мельбурн). Власник підпр-ва. Очолював спорт. т-во “Леви”. Діяльний в укр. громад. орг-ціях, автор статей у пресі.

Лит.: Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. 1898–1998. – Т.–Л., 1998.

Х. Весна.

БОЛІЗУБИ

– село у Збаразькому районі. Підпорядк. Колоднен. сільраді. До села приєднано хутори Зграбники та Нагнидовеччина. Розташ. на березі р. Гнізна, за 12 км від райцентру і заліз. ст. Збараж. Насел. 480 осіб (2001). Перша писемна згадка під назвою Болізуби – 1583 (за поборовим реєстром Кременец. повіту). Належало князеві *К.-В. Острозькому*, 1913 – Грохольським. Є церква св. Трійці (1907), Дім молитви ЄХБ (1991). Діють ЗОШ І ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У селі народився спортсмен *П. Багрий*.

В. Уніят, Б. Хаварівський.

БОМБА

Іван (04. 11. 1917, с. Терпилівка, нині Підволочис. р-ну) – інженер-будівельник, громад-

ський діяч. 1939–44 навчався в ун-ті та політех. ін-ті у Львові. 1944 виїхав до Австрії; від 1945 перебував у Німеччині, де закін. Мюнхен. політехніку. Від 1948 – в Австралії (м. Сідней). До 1982 працював у держ. проект. установах. Співзасн. і чл. управи Укр. т-ва інж. Австралії, 1973–95 – його голова. Чл. Ін-ту інж. Австралії. Автор статей в “Енциклопедії Української Діаспори” (т. 4; 1995), збірниках і періодиці.

Б. Волинський.

БОМБА

Мирослав Ярославич (05. 04. 1955, с. Голошинці Підволочис. р-ну) – вчений-агроном. Д-р с.-г. н. (1998), проф.

(1999). Чл. Міжнар. АН екології та безпеки життєдіяльності (1997). Закін. агроном. ф-т Львів. с.-г. ін-ту (1981, нині аграр. ун-т). Від 1985 – асп., викл., доц., проф. каф. загального землеробства; від 1993 – проректор з наук. роботи цього ж ВНЗ. Автор та співавт. наук. праць.

Р. Матейко.

БОНА

– (02. 02. 1494, замок Вічевано біля м. Павія, Італія – 19. 11. 1557, м. Барі, там само) – польська королева від 1518, дружина *Сигізмунда I*.

Походила з італ. князів. роду Сфорців. 1537 стала власницею Кременец. староства. У Кременці засн. шпиталь, надала місту привілеї для розвитку ремесел і торгівлі, виділила кошти на буд-во костьолу, відбудувала й укріпила замок на горі

(відтоді вона назив. Б.). Завдяки її реформам місто стало одним із центрів Волині.

Лит.: Ельгорт Б. Кременець. – Л., 1969; *Вогиска М.* Bona Sforca. – Warszawa, 1989.

П. Гуцал, В. Лавренко.

БОНДАР

Валерій Євгенович (01. 01. 1956, смт Мельниця-Подільська Борщів. р-ну) – графік. Чл. Нац. укр. асоціації митців. Закін. Харків. ін-т комунал. госп-ва (1978). Проживає в Харкові. Працює у галузі станк. і книжк. графіки, живопису на склі, плаката. Проілюстрував кн. “Очима серця: Антологія репресованої лірики” (1993), “Щедрик” (1994), “Дзига: Енциклопедія дитячих ігор” (1998); зб. поезій В. Гаряєва, С. Сапеляка, В. Стуса та ін. Учасник всеукр. і міжнар. виставок.

О. Різниченко (ЕСУ).

БОНДАР

Іван Андрійович (01. 09. 1880, с. Вовків, нині Перемишлян. р-ну Львів. обл. – 18. 12. 1968, м. Львів) – педагог-математик, громадський діяч. Закін. Бережан. г-зію, Львів. та Віден. ун-ти. Працював в учит. семінарії (1906–14) та г-зії (1916–19) в Тернополі, укр. г-зіях у Чорткові (1922–23) та Перемишлі (1923–25), г-зії “Рідна школа” (1925–27) й укр. г-зії (1928–30) в Тернополі. 1930–39 – дир. Терноп. філії “Укр. банку”. Діяльний у громад. житті міста, автор статей. Від осені 1939 жив у Львові, викладав у школах міста.

Б. Пиндус.

БОНДАРЕНКО

Юрій Іванович (15. 07. 1936, с. Магіївка Бахмац. р-ну Черніг. обл.) – вчений-патфізіолог. Д-р мед. н. (1989), проф. (1990). Закін. Терноп. мед. ін-т (1961, нині ТДМА). Працював лікарем (1961–64). Від 1967 – асист., доц., проф. каф. патол. фізіології ТДМА. Осн. напрям наук. досліджень – вивчення патогенет. механізмів стресор. пошкодження слизової шлунка та серця. Автор низки наук. праць.

В. Файфура.

БОНИ

– паперові грошові знаки, інколи з гарантованим обміном на загальнодержавні банкноти, що їх випускали банки, міські магістрати, фінансові установи, фабрики чи приватні особи. Характерна їхня ознака – неонов’язковість. Поділяються Б. на приватні та місцеві. У Галичині, в т. ч. на Тернопільщині, вони поширилися 1848–51 через нестачу дрібних сріб. і мід. монет. У червні 1849

приватні Б. вартістю 2, 3 і 5 крейцерів спільно випускали в Бережанах купці С. Натансон, М. Рапапорт та І. Фаденхехт. У Коропці невід. емітент увів до обігу Б. вартістю 3,9 і 15 крейцерів з датою 10 липня 1849. М. Ламм зі Старого Міста (нині село Підгасц. р-ну) впровадив серію грош. знаків вартістю 2,5 і 6 крейцерів. У с. Нараїв (нині Бережан. р-ну) зафіксував емісію Б. вартістю 6 крейцерів крамар С. Шафель. Під час 1-ї світ. війни та Визв. змагань в Україні паперові Б. випускали магістрати Тернополя (1914, 1919), Збаража (1919) та Кременця (1919–20). 1995–99 внаслідок затримки виплати зароб. плати деякі підпр-ва України випускали внутрішні Б. Зокрема, 1999 кер-во ВАТ “Булат” (смт Микулинці Теребовлян. р-ну) для погашення заборг. із зароб. платою та задоволення споживчих потреб працівників підпр-ва ввело в обіг “талони багатораз. використання”, тобто Б. номіналами 1, 5, 10, 25 і 50 грн.

О. Клименко.

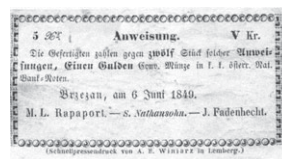
БОНІВКА

– село в Кременецькому районі. Підпорядк. Чугалів. сільраді. До села приєднано х. Білецька Долина. На х. Шнури побл. Б. до 1941 проживали чеські поселенці; нині не проживає ніхто. Село розташ. по кряжу Кременец. гір, за 1 км від райцентру. Насел. 577 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1538. У селі діють ЗОШ I ступ., клуб, б-ка, ФАП.

Н. Сергєєва, В. Уніят.

БОНІСТИКА

– спеціальна дисципліна, що вивчає грошові знаки, бони та їхні замітники як історичні джерела і культурні пам’ятки; розділ нумізматики. 1805 створ. нумізMAT. кабінет *Вищої Волин. г-зії* (від 1819 – ліцей) у Кременці, основу якого склала особиста колекція її засн. *Т. Чацького*. Крім монет та медалей, у кабінеті зберігалися бони, емітовані під час повстання *Т. Костюшка*. Після закриття Кременец. ліцею нумізMAT. колекцію передали створ. 1834 Київ. ун-ту. Невелика колекція бон зберігалася у Тернополі в *Поділ. краєзн. музеї*, відкритому 1913; під час 1-ї світ. війни вона була знищена. Масове колекціонування бон на

Бони 5 крейцерів. Бережани, 1849.

Бони 3 крб. Кременець, 1919.

Тернопільщині розпочалося від поч. 1920-х, коли реальна цінність папер. грошей різко впала, і їх без значних матеріал. збитків можна було залишити собі на згадку. Відомими колекціонерами бон були *Б. Козубський*, *Л. Маслов* та *В. Данилевич* у Кременці. Часописи Галичини публікували матеріали *О. Вітенка*, *М. Гнатишака* та ін. на теми Б. За часів рад. влади колекціонування бон було напівлегальним. Приватна колекція бон рад. періоду *М. Іванова* (м. Тернопіль) була найбільшою в СРСР. Поряд із практикою колекціонування закладали підвалини наук. Б. 1986 в ТАНГ проф. *Р. Тхоржевський* створив бонно-нумізмат. центр; на його базі проведено кілька наук. конференцій, видано збірники та монографії.

Лит.: *Тхоржевський Р.* Нариси історії грошей в Україні. – Т., 1999.

О. Клименко.

БОНКОВСЬКИЙ

Ян Вінценти (Bonkowski Jan Wincenty; 1760, с. Вишнівчик, нині Тереховлян. р-ну – 1826, м. Львів) – польський графік-аматор, громадський діяч. Власник с. Цецова (нині с. Калинівка Зборів. р-ну). Співорг-тор Оссолінеуму у Львові. Залишив малюнки, кілька гравюр на металі, зарисовки монет і медалей.

І. Дуда.

БОНН

Франс Ксаверій (04. 02. 1882, м. Брюгге, Бельгія – 21. 11. 1945, м. Сант-Дірфілд, США) – священник-редемпторист, громадський діяч. За походженням бельгієць. Від 1911 перебував у монастирі оо. Василіян у Крехові (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Під час 1-ї світ. війни – адміністратор Терноп. парохії. Від поч. 1919 – капелан в УГА, перекладач укр. делегацій на переговорах із місіями Антанти в Галичині. Згодом виїхав до Ватикану із дипломат. місією УНР. Від кін. 1921 – у США, працював серед укр. громад у шт. Пенсильванія.

Б. Волинський, Б. Пиндус.

у війську Речі Посполитої королів. інженером. Керував переважно буд-вом укріплень і фортець в Україні. Не раз перебував на Тернопільщині, зокрема відвідував Зборів. 1651 видав кн. “Опис України”. Склав геогр. і військ. топогр. карти України, а також 12 карт окремих її частин; на картах Б. нанесено чимало насел. пунктів сучас. Тернопільщини.

Б. Пиндус.

БОПРЕ

Антоні-Юзеф (Beaupre Antoni-Juzef; 1801, с. Гніздці, нині м. Городенка Івано-Фр. обл. – 21. 08. 1872, м. Кременець) – лікар, громадський діяч. За походженням француз. Д-р медицини. Закін. Кременец. ліцей (1824), мед. ф-т Вілен. ун-ту (1829). Працював лікарем у Кременці. Після поразки повстання 1830–31 засудж. до страти, яку замінили на 20 р. заслання в Сибір. Повернувся 1857 до Кременця. Матеріали про Б. експон. у Кременец. краєзн. музеї.

В. Ханас, Г. Черняхівський.

БОРАЧОК

Мар'ян (Маріан) Юліанович (01. 02. 1912, с. Ілавче, нині Тереховлян. р-ну – 07. 11. 1993, м. Буффало, США) – живописець. Син *Ю. Борачка*, брат *С. Борачка*. Закін. г-зію в Тереховлі. Студіював малярство у Кракові. Займався різьбою по дереву, карбуванням на міді, малюванням на порцеляні, худож. фотографією. Вирізьбив і позолотив дерев'яну раму для *ікони Тереховельської Божої Матері*. Орг-тор і один із кер. “Пласту”, “Сокола”, спорт. команд на Тереховлянщині. Допомігав у створенні Музею ім. князя Василька. Від 1944 – в еміграції в Німеччині, 1950 виїхав до США. Перший кер. пластової орг-ції “Новий Сокіл”. Автор декорацій до вистав, портретів, серед них – портрет *Й. Сліпного* (1968).

І. Дуда, Б. Мельничук.

БОРАЧОК

Северин Юліанович (22. 06. 1898, с. Сороцьке, нині Тереховлян. р-ну – 08. 07. 1975, м. Річмонд, шт. Віргінія, США) – живописець. Син

БОПЛАН

Гійом Левассер де (бл. 1600, Нормандія – 06. 12. 1673, м. Руан, Франція) – французький військовий інженер, картограф. 1630–47 служив

Ю. Борачка, брат М. Борачка. Закін. г-зію у Тербовлі. Доброволець УСС. Навчався у Краків. АМ (1920–24), учень Ю. Панкевича. Студії продовжив у Парижі (1925–37). В Тербовлі – один із засн., голова Музею ім. князя Василька; 1936 розписав церкву св. Миколая.

Продовжив поліхромію церкви Вознесіння Господа Нашого Ісуса Христа у с. Настасів (нині Терноп. р-ну). Від 1933 експонував твори на виставках у містах Європи та Пн. Америки. 1944 виїхав до Німеччини (м. Мюнхен). Після виставки своїх творів 1956 в Нью-Йорку залишився на постійне проживання у США. Малював сцени з життя, портрети, натюрморти.

Лит.: Мистецтво української діаспори. – К., 1998. – Вип. 1; Тербовлянщина: Краснзавчий і літературно-мистецький альманах-календар на 2001 рік. – Т., 2001.

І. Дуда, Б. Волинський.

БОРАЧОК

Юліан (1868 – р. см. невід.) – священик, маляр, літератор. Батько М. і С. Борачків. Закін. духовну семінарію 1895. Був парохом у с. Ілавче (нині Тербовлян. р-ну); виконав у місц. церкві всі настінні розписи. Автор кількох літ. творів, зокрема п'єси “Мобілізація” та реліг. драми “Дмитрій”.

Лит.: Тербовлянщина: Краснзавчий і літературно-мистецький альманах-календар на 2001 рік. – Т., 2001.

І. Зінчишин, Г. Кушнерик.

БОРДУЛЯК

Тимотей (Тимотій) Гнатович (псевд. – Т. Бондаршин, Т. Ветлина та ін.; 02. 02. 1863, с. Бордуляки, нині Бродів. р-ну Львів. обл. – 16. 10. 1936, с. Великий Ходачків, нині Козів. р-ну) – священик, письменник, перекладач, освітній діяч. Закін. богослов. ф-т Львів. ун-ту (1889). 1890–93 учителював у се-

лах Голгоча (нині Підгаєц. р-ну) та Заставці (нині Монастирис. р-ну). Висвятившись, був парохом у селах Городище (нині Зборів. р-ну; 1893–1904) та Великий Ходачків (від 1905). Літ. творчість почав наприкінці 1880-х перекладами прози та влас. поезіями. Потім писав невел. новели з життя галиц. селянства. 1891–98 Б. опубл. у період. виданнях 22 оповідання, що згодом склали його першу збірку. Проза Б. тематично близька до новелістики В. Стефаніка, Марка Черемшини, О. Кобилянської та ін. західноукр. прозаїків. Його твори виходили в перекладах нім., польс., рос., чес. мовами. Вільно володіючи кількома європ. мовами, Б. перекладав твори світ. письменства (“Електра” Софокла, ч. “Божественної комедії” Данте, “Слово о полку Ігоревім” та ін.).

Тв.: зб. – Ближні. – Л., 1899; Оповідання з галицького життя. – К., 1903; Оповідання. – К., 1927; Вибрані твори. – Х.–К., 1930; Вибрані оповідання. – Л., 1953; Твори. – К., 1958.

Лит.: Медведик П. Літературно-мистецька і наукова Зборівщина: Словник біографій визначних людей. – Т., 1998; Петраш О. “Пишу, і то інтенсивно пишу” // Дзвін. – 2003. – № 2.

Б. Савак, В. Хома.

БОРґґО

Сергій Миколайович (26. 11. 1912, м. Шумськ – 01. 05. 1988, м. Львів) – живописець, графік. Чл. СХУ (1955). Навчався в іконопис. майстерні Почаїв. лаври (1927–34), у Варшав. АМ (1936–39). 1939–41 – художник у Луцьку. Учасник 2-ї світ. війни. 1946 переїхав до Львова, де працював у монум. цеху Худож. фонду УРСР та Істор. музеї. У Тернополі – співавтор діорами для краєзн. музею (1961), мозаїки в кафе “Космос” (1964), композиції в ресторані “Тернопіль” (1965). Учасник респ. і всесоюз. виставок; персон. – у Львові (1984).

І. Дуда.

БОРґґО

Юрій (справж. – Пашковський; псевдо “Чумак”; 26. 03. 1922, с. Лубна, Ланьцут. пов., Польща) – громадський діяч, письменник. Почес. громадянин м. Бережани (1999). Чл. ОУН (1939). Воював в УПА. Від 1949 – в Австралії. 1999 відвідав Тернопільщину. Автор кн. “У вирі боротьби” (1971), “Рейд без зброї” (1982), “З найкращими” (1986) та ін.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

БОРґґЬКИЙ

Ісидор Семенович (01. 10. 1911, с. Острівець, нині Тербовлян. р-ну – 23. 07. 2003, м. Торонто, Канада) – релігійний діяч, єпископ УКЦ. Ор-

ден України “За заслуги” 3-го ступ. (2002). Навчався у Теробовлян. і Терноп. г-зіях. Закін. Богослов. академію у Львові (1936), студії продовжив у колегії св. Андрія в Мюнхені. Висвяч. на священника у липні 1938; в грудні того ж року виїхав до Канади, перебував на парафіях. Від 1948 – титуляр. єпископ, апостол. екзарх українців-католиків екзархату Сх. Канади; від 1956 – єпископ Торонт. єпархії. Ініціатор засн. укр. шкіл, колегії св. Василя Великого, видання “Альманаху Торонтської єпархії” (1964). Після 1991 не раз відвідував Тернопільщину, зокрема в травні 1995 освятив приміщення Теробовлян. г-зії, у липні 1997 приїжджав на святкування 900-річчя Теробовлі.

Лит.: Теробовельська Земля: Історично-Мемуарний Збірник. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1968; “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Головин, Б. Мельничук.

БОРЕЦЬКИЙ

Микола Миколайович (19. 12. 1879, с. Сарни, нині Монастирищ. р-ну Черкас. обл. – 05. 12. 1936, Соловецькі о-ви, нині РФ) – релігійний діяч, митрополит УАПЦ. Під час 1-ї світ. війни як священник 250-го піхот. полку, благочинний 65-ї дивізії рос. армії перебував на Тернопільщині. Від 1921 – єпископ УАПЦ; 1927 обраний її першоієрархом. 1930 Б. заарешт. органи ДПУ; засудж. на 8 р. таборів. Загинув в ув’язненні.

Б. Волинський, П. Бабій.

БОРЗЕНКО

Сергій Олександрович 02. 07. 1909, м. Харків – 19. 02. 1972, м. Москва, нині РФ) – російський письменник, журналіст. Герой. Рад. Союзу (1943). Під час нім.-рад. війни – співробітник фронт. газет. У травні 1944 перебував у селах Скорики і Токи Підволочис. р-ну; в останньому брав участь у нараді військ. журналістів 1-го Укр. фронту.

С. Гасай.

БОРИСЕНКО

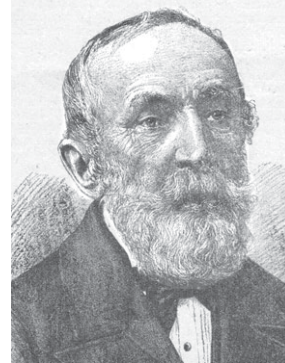
Мирон Дмитрович (03. 06. 1942, м. Бережани) – лікар. Від 1953 – громадянин США. Д-р

медицини. Чл. Амер. асоціації анатомів, Т-ва трансплантації США. Закін. ун-т св. Лаврентія (1964). Від 1970 – проф. анатомії Нац. ін-ту дослідження здоров’я. Автор статей у ж. “Transplantation” та ін. мед. виданнях.

Х. Весна.

БОРИСИКЕВИЧ

Іван Іванович (1815, с. Увисла, нині Гусятин. р-ну – 30. 01. 1892, м. Відень, Австрія) – адвокат,

громадський діяч. Навчався в Терноп. г-зії (1824–32). Закін. Львів. ун-т (1837). Заст. голови Головної Руської Ради у Львові (1848–49). Ініціатор формув. укр. нар. гвардій, орг-тор та учасник Собору рус. вчених, один із фундаторів “Галицько-руської матиці”. Виступав за створ. автоном. укр. провінції в Австр. державі. Посол Галиц. сейму (1861). Чл. “Народної ради” (1885), почес. чл. Терноп. “Просвіти” (1891).

Лит.: Тернопілля ’96: Регіональний річник. – Т., 1996.

П. Гуцал.

БОРИСИКЕВИЧ

Михайло Михайлович (01. 03. 1848, с. Білобожниця, нині Чортків. р-ну – 18. 09. 1899,

м. Грац, Австрія) – вчений-офтальмолог. Д-р медицини. Навчався у школі в Бучачі, г-зіях Станіслава (нині Івано-Франківськ) і Тернополя. Закін. мед. ф-т Віден. ун-ту (1872). Працював в очній клініці у Відні, служив військ. лікарем. Від 1887 – проф. окулістики,

декан мед. ф-ту Інсбруц. ун-ту, від 1892 – проф. Грац. ун-ту. Автор низки праць з окулістики, деякі з них були пріоритет. у світ. науці. Один із небагатьох українців, який став дійс. проф. відомих європ. ун-тів. Приїжджав на батьківщину, де безкоштовно надавав лікар. допомогу. В родин. селі Б. зведено пам’ятник.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

М. Ониськів.

БОРИЧІВКА

– річка в Тербовлянському районі. Ліва притока р. Гнізна. Витікає з джерел біля однойм. села, впадає в р. Гнізна у с. Лошнів. Довж. 15 км, пл. басейну 43 км², похил 5,5 м/км.

Й. Свинко.

БОРИЧІВКА

– село в Тербовлянському районі. Підпорядк. Тербовлян. міськраді (від 1960). До села приєднано х. Дубина. Розташ. над р. Боричівка – притокою р. Серет. Насел. 550 осіб (2001). Є церква Різдва Богородиці (1944; кам.). 1939–41 у Б. працював польс. мовознавець *Ф. Славський*. Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. Поблизу Б. виявлено археол. пам’ятки черняхівської культури.

В. Уніят.

БОРИЧІВСЬКИЙ ЗАКАЗНИК

– водойма, орнітологічний заказник місцевого значення. Розташ. на околиці с. Боричівка Тербовлян. р-ну. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні місц. госп-ва “Сади”. Пл. 14,2 га. Під охороною – комплекс водоболот. та мислив. орнітофауни, рідкісні види водної та болот. рослинності. Трапляються водяна курочка, лунь болотний, мартин звичайний, плиска біла, чирок-тріскунок, очеретянка дроздовидна, ремез та ін. види птахів.

І. Бай.

БОРИШКІВЦІ

– село в Борщівському районі. Підпорядк. Вигодів. сільраді. Розташ. при впадінні р. Збруч у р. Дністер. Насел. 625 осіб (2001). Відоме з 18 ст. Є пам’ятник на честь скасування панщини 1848. Діє б-ка. В селі проживала двічі Герой соц. праці *Є. Долинюк*. На околицях Б. збереглися залишки *Траянового валу*, могильника і поселення трипільської та пшеворської культур.

М. Ониськів.

БОРКОВСЬКА

Ганна Степанівна (02. 01. 1937, с. Білозірка, нині Лановец. р-ну) – килимарниця, народна майстриня. Від 1982 проживає у Тернополі; працювала в комбінаті Худож. фонду України. Твори – ткані килими з квіток. і геом. візерунком зберіг. у краєзн. музеях Тернополя та Кременця. 1967–95 учасниця виставок у Тернополі, Києві, Москві.

А. Гриб.

БОРКОВСЬКИЙ

Борис Григорович (09. 08. 1912, м. Почаїв, нині Кременец. р-ну – р. і м. см. невід.) – живописець. Закін. Варшав. АМ. Працював у галузях монум. і станкового живопису; писав пейзажі та побут. картини. Творам Б. притаманні реаліст. манера. Учасник виставок гуртка “Спокій” у Варшаві, Луцьку, Рівному, Кременці (1935–38).

Р. Яців (ЕСУ).

БОРКОВСЬКИЙ

Олександр Михайлович (псевд. – Українець, Олекса Старожинський; крипт. – А. Б., Ал. Б., Б-й; 23. 03. (04. 04.) 1841, с. Загутин біля м. Жешув, нині Польща – 05. 10. 1921, с. Ваньковичі, нині Самбір. р-ну Львів. обл.) – літературознавець, публіцист, перекладач, педагог. Навчався на філол. ф-ті Львів. ун-ту (1860–63). Викладав у г-зіях Львова, Бережан (1870–72) та ін. Співзасн. т-ва “Просвіта” (1868). Ред. ж. “Зоря”, г. “Свобода”, “Діло” і “Батьківщина”. Автор статей, брошур, перекладів творів антич., франц., англ., рос. письменників; підручників грец. і латин. граматики.

Т. Гринівський.

БОРКОВСЬКИЙ

Роман (справж. – Кукурудза; 14. 05. 1903, с. Лапшин, нині Бережан. р-ну – 02. 03. 1977, м. Лондон, Вел. Британія) – журналіст, громадський діяч. Добровольцем вступив в УГА, воював в Армії УНР. Закін. Львів. ун-т. Учителював у Чортків. і Бережан. г-зіях. Від 1944 – в Німеччині, брав участь у діяльності ОУН(б). 1948 прибув у Вел. Британію. Співзасн. ж. “Визвольний шлях”, Укр. видав. спілки; чл. ради Союзу українців Вел. Британії (1949–54), гол. управи Спілки укр. журналістів у цій країні. Дир. школи українознавства в Лондоні (1955–62). Гол. ред. тижневика “Українська думка” (1962–77).

Б. Волинський. С. Фостун (ЕСУ).

БОРКОВСЬКИЙ

Роман Тарасович (24. 01. 1915, с. Великий Глибочок, нині Терноп. р-ну) – бібліотекар, громадський діяч. Навчався у Терноп. укр. г-зії (до 1930). Студіював право у Львів. ун-ті (1934–37). Закін. УВУ (м. Мюнхен, Німеччина, 1949) та Колумб. ун-т (США, 1959). Від 1957 працював у Нью-Йорк. публіч. б-ці, чл. її правління. Чл. УГВР, асоц. “За вільну Україну”. Голова Асоц. укр. бібліотекарів Америки (1956–72).

С. Гринівський.

БОРКОВСЬКИЙ-ДУНІН

Александр Лешек (Borkowski-Dunin Alexander Leszek; 11. 01. 1811, с. Городок, нині Заліщиц. р-ну – 30. 11. 1896, м. Львів) – польський поет, публіцист, перекладач. Навчався у Львів. та Віден. ун-тах (1827–34). Учасник польс. повстання 1830–31. Співорг-тор у Львові групи поетів-романтиків. Автор поем “Козак” (1830), “Цимбаліада” (1845); повісті “Провінціальщина” (2 т.; 1843, 1849), балади “Королева глибин” (1862), віршів, оповідань, статей, худож. перекладів. Підтримував творчі зв’язки з *І. Вагилевичем*.

В. Горбоватий, Б. Пиндус.

БОВОЇЦЬ

Тарас Дмитрович (псевдо “Тарас Бульба”, “Байда”, “Гонта”, “Чуб”; 09. 03. 1908, с. Бистричі, нині Березнів. р-ну Рівнен. обл. – 15. 05. 1981, м. Торонто, Канада) – військовик, громадсько-політичний діяч. Генерал-хорунжий (1941). 1930 заснував нелегал. орг-цію “Українське Національне Відродження”. В’язень Берези Картузької (1934–35). Після поч. нім.-рад. війни 1941 створив “Поліську Січ”. У грудні 1941 і січні 1942 зустріч. у Кременці з полковником І. Литвиненком. У липні 1943 очолив Укр. нар.-рев. армію, яку 18–19 серпня того ж року роззброїли підрозділи УПА. Від грудня 1943 до вересня 1944 – в’язень нім. концтабору Саксенгаузен. Автор мемуарів, у яких йдеться і про події на Тернопільщині.

П. Гуцал.

БОРОВІЙ

Модест Володимирович (05. 12. 1934, с. Мшанець Тербовлян. р-ну) – інженер-будівельник, науковець, громадський діяч. Канд. тех. н. (1981), доц. (1991). Засл. будівельник України (1995). Депутат Терноп. обл. ради (1973–98). Закін. Львів. політех. ін-т (1958). Працю-

вав у Тернополі ст. інж. “Міськшляхрембуду” (1958–61). Гол. інж., дир. з-ду холод. асфальтобетону в с. Великий Глибочок (1961–71). 1971–72 – кер. трестом “Західшляхбудматеріали”. 1972–95 – нач. Терноп. “Облшляхбуду”, одночасно – викл. Терноп. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ). Працює доцентом Європ. ун-ту (м. Тернопіль). Автор понад 20 наук. праць.

І. Дем’янова.

БОРОВІК

Віталій Гаврилович (справж. – Боровиков; крипт. – В. Б., В. Б-к; 18 (30). 10. 1864, м. Ніжин, нині Черніг. обл. – р. і м. см. невід.) – публіцист, поет, перекладач. Закін. Київ. ун-т (1889). Працював у держ. установах Полтав., Херсон., Таврій. та Волин. губерній. На поч. 1900-х поселився в Кременці, займався буд-вом шкіл і доріг, налагодж. мед. обслуговування. У червні 1906 тут у Б. гостював *М. Коцюбинський*, який був його близьким другом. Після 1917 Б. переїхав до Одеси. Автор публіцист. творів “Вісті з Волині” (1889), “З України” (1893). Писав вірші, деякі з них увійшли до антології “*Акорди*” (1903), займався перекладами та фольклористикою, збирав матеріали для тлумач. словника укр. мови. Написав спогади про *М. Коцюбинського* (1928). Репресований у 1930-х, загинув в ув’язненні.

Г. Чернихівський.

БОРОДАЙ

Василь Захарович (05 (18). 08. 1917, м. Катеринослав, нині м. Дніпропетровськ) – скульптор. Проф. (1971). Дійс. чл. АМ СРСР (1973). Нар. художник СРСР (1977). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1968). Закін. Київ. худож. ін-т; 1966–73 – його ректор. Голова правління СХУ (1968–82). Автор низки композицій, серії графіч. і скульп. творів, серед яких бронз. погруддя *Ю. Словацького* у Кременці (1969).

М. Ониськів, В. Слюзар.

БОРОДАЙКО

Любомир (04. 08. 1912, м. Бережани) – лікар, громадський діяч. Закін. Бережан. г-зію (1931). Навчався у Загреб., Праз. та Львів. ун-тах, де був

активним у молодіж. русі; 1942 отримав диплом лікаря. Від липня 1944 – у Німеччині, у таборах для переміщених осіб. 1947 прибув до Бразилії, адміністратор шпиталю у Паранавії (шт. Парана). Згодом переїхав до Канади. 1957 переселився до США, працював у мед. центрі Белв'ю (шт. Нью-Йорк). Наприкінці 1960-х поселився у Клівленді (шт. Огайо). Діяльний в укр. громад. орг-ціях США. Автор наук. і публіцист. статей.

Б. Волинський.

БОРОДІВІЧ

Євген Омелянович (06. 01. 1889, с. Денисів, нині Козів. р-ну – 17. 03. 1924, м. Тарнобжег, Польща; похов. у м. Івано-Франківськ) – літератор. Брат *Івanni Блажкевич*. Навчався у Терноп. г-зії. Закін. Львів. політехніку. Працював інж. у Підгайцях. Під час 1-ї світ. війни – старшина УСС, 1918–19 – УГА. Писав поезію, переклав укр. мовою твори австр. письменників. Автор мемуар.-белетрист. кн. “В чотирикутнику смерті” (1921; перевид. у Тернополі 1984). Значна ч. творчого доробку Б. втрачена.

Б. Савак, В. Хома.

БОРОДІВІЧ

Остап (1883, с. Денисів, нині Козів. р-ну – 1920, м. Ярославль, нині РФ) – військовик, громадський діяч. Навчався у Терноп. г-зії. Закін. Львів. вет. академію (1908). Працював ветлікарем на Буковині. Під час 1-ї світ. війни – офіцер австр. армії, військ. ветлікар на фронті. Учасник Листопад. зриву в Сх. Галичині (1918). Від кін. 1918 – референт Держ. секретаріату військ. справ ЗУНР, сотник, орг-тор і кер. вет. служби УГА. Від лютого 1920 – нач. вет. служби при штабі ЧУГА у Києві. У квітні Б. заарешт. органи ВЧК, вивезли до підмосков. концтабору Кожухів, у липні – в Ярослав. тюрму, де й загинув.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. – Л., 1998.

М. Тимочко (ЕСУ).

БОРОДІВІЧ

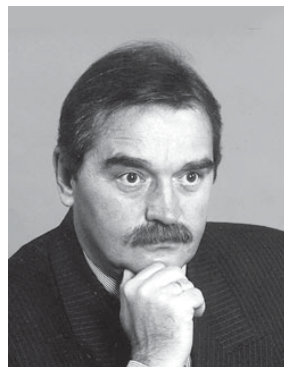
Роман-Володимир (02. 08. 1919, м. Збараж) – скрипаль, диригент, композитор, поет. Навчався

у Львів. муз. ін-ті та Віден. консерваторії. Професійно займався музикою в США, куди виїхав після 2-ї світ. війни. Автор інструм., хор. і вокал. творів на слова укр. та зарубіж. поетів (бл. 1800) і власні тексти (бл. 290). Створив реліг. рапсодії, цикл солоспівів на власні слова.

Р. Кухар.

БОРОДІЙ

Олег Олексійович (29. 07. 1955, м. Кам'янка, нині Молдова) – вчений-економіст. Д-р екон. н.

(1993). Нагороди СРСР. Закін. Терноп. фінанс-екон. ін-т (1976, нині ТАНГ), де згодом – ст. викл., доц., заст. декана. Працював у Київ. ін-ті нар. госп-ва (нині Нац. екон. академія), був на громад. роботі. Від 1991 – ген. дир. СП “Глобал-Космед”. Як науковець досліджує менеджмент та ефективність інж. праці. Автор понад 100 наук. і метод. праць з проблем економіки та орг-ції вироб-ва, зокрема “Проблеми комплексного планування і стимулювання циклу “дослідження–виробництво” в умовах КТБ” (Братислава, 1977), “Удосконалення регулювання дослідно-експериментального забезпечення циклу “дослідження–виробництво” (Москва, 1983), “Методологічні та методичні проблеми підвищення соціально-економічної ефективності формування і використання інженерно-технічного потенціалу у промисловості” (К., 1993).

Б. Мельничук.

БОРОЗНИЙ

Степан Іванович (07. 07. 1921, с. Монастириха, нині Гусятин. р-ну) – громадський діяч. Чл. ОУН. Навч. у польс. г-зії в Тернополі, учит. семінарії в Самборі. Під час нім. окупації вів підп. роботу на Скалатщині. Воював в УПА. 1945 попл. м. Калущ Б. захопили енкаведисти; засудж. до страти, яку замінили на 20 р. таборів. Відбував ув'язнення в Норильську, 1959 покарання замінено засланням. 1964 оселився в Нікополі на Дніпропетровщині. Автор низки віршів і статей опубл. у пресі. 1993 реабілітований.

В. Овсієнко (ЕСУ).

БОРОК

– ліс або поселення на території Галичини. Згаданий у *Галиц.-Волин. літописі*: навесні 1242

татари розбили тут військо галиц. князя Ростислава Михайловича. Ймовірно, Б. – нині смт Вел. Бірки Терноп. р-ну (колиш. Борки).

В. Ханас.

БОРСА

Антін (20. 12. 1905, с. Товстенке, нині Чортків. р-ну) – священник, освітній діяч. Навчався в Чортків. укр. г-зії, школі оо. Василіян. 1932 закін. духовну семінарію в Станіславі (нині Івано-Франківськ). Служив парохом у Коропці та Буданові на Тернопільщині. 1936 виїхав у США. Священик, декан у Джерсі-Сіті, Філадельфії та ін. містах. Автор богослов. праць, уклав “Календар Провидіння”, брав участь у виданні зб. “*Чортківська Округа*” (1974).

Б. Волинський.

БОРСУК

(*Meles meles*) – ссавець із ряду Хижі звірі, родини Куницеві. Занесений до Червоної книги України. Ареал виду охоплює Європу й Азію, переважно лісові ділянки з пересіченим рельєфом і низьким рівнем ґрунтових вод. Поширений на всій тер. Терноп. обл.

Лім.: Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу. – Х., 2002.

В. Кваша.

БОРСУКІ

– село в Лановецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Нападівка та Синівці. Розташ. на пр. березі р. Горинь, за 8 км від райцентру і заліз. ст. Ланівці. Насел. 952 особи (2003). Перша писемна згадка – 1453 як власність князя С. Збарзького. На поч. 18 ст. – власність В. Заленського. 1911 у Б. проживало 1235 осіб. Діяли волосне упр., нар. 1-класне уч-ще (від 1871), церк.-приход. 3-річна школа, т-во “Просвіта”. Є церква св. Миколая (1892). Споруджена дерев. каплиця на честь скасування панщини, пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967), стела на честь воїна-афганця П. Томчука (1989), каплиця (1996; мур.). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку, агрофірма “Горинь”. У Б. народилися правник, громад. діяч *О. Барчук*, діяч нац.-визв. руху *Т. Басюк*, художники *А. і В. Шандруки*, генерал *П. Шандрук*; 1920-і проживав майбутній патріарх Київський і всієї України *Мстислав (С. Скрипник)*. Поблизу Б. виявлено археол. пам’ятки підкарпатської культури шнурової кераміки та черняхівської культури. Біля села є вел. став пл. 400 га.

О. Стецюк, В. Уніят.

БОРТНИК

Ігор Петрович (21. 01. 1940, с. Нивиці, нині Радохів. р-ну Львів. обл.) – живописець. Чл. НСХУ (1985). 1968–74 навчався у Київ. худож. ін-ті. Від 1974 – в Тернополі. Працює у галузі станк. картини, пейзажу і натюрморту. Учасник виставок у Тернополі, Львові, Києві (від 1975), індивідуальна – Тернопіль (1986, разом із скульп. *І. Мулярчуком*). Картини зберіг. в музеях міст Тернопіль, Яремче та ін.

І. Дуда.

БОРТНИК

Януарій Дем’янович (03. 05. 1897, с. Озерна, нині Зборів. р-ну – 16. 01. 1938, м. Київ) – актор, режисер. Чоловік *Г. Бабійни*. Навчався у Терноп. укр. г-зії. Творчу діяльність почав 1915 у театрі “*Тернопільські театральні вечори*”; на афішах Б. називали псевд. *Н. Загребельний*. Від листопада 1918 – актор *Укр. театру* в Тернополі (в березні 1919 реорганіз. у Новий Львів. театр). Згодом – у театрі ім. І. Франка (м. Вінниця, 1920), де зіграв ролі Лірника (“*Великий льох*” за Т. Шевченком), Цирульника (“*Затоплений дзвін*” Г. Гауптмана), Антоніо (“*Весілля Фігаро*” Бомарше). 1922–28 – режисер 3-ї студії-майстерні (м. Біла Церква) театру “*Березіль*”. Працював у “*Киїдрамте*”, “*Веселому пролетарі*”, Харків. театрі муз. комедії, Дніпроп. укр. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка, Харків. театрі Революції. Поставив вистави “*Гайдамаки*” за Т. Шевченком, “*Про що тирса шелестіла*” С. Черкасенка (обидві – 1924), “*Шпана*” В. Ярошенка (1926), “*Яблуневий полон*” І. Дніпровського (1927), “*Змова Фієско на Генуї*” Ф. Шіллера, “*Вечір образів*” за В. Стефаніком, “*Ярмарок*” Остапа Вишні (всі – 1928), “*Шоколадний воячок*” Б. Шоу (переробка Б.),

“Соло на флейті” І. Микитенка (обидві – 1936) та ін. Заарешт. 28 вересня 1937 в Харкові й незабаром розстріляний. Реабілітований 1956. У родин. селі Б. встановлено мемор. таблицю (1997).

П. Медведик.

БОРУХІВСЬКІ ОЗЕРЦЯ

– гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. у х. Борухи Озерян. сільради Борщів. р-ну, з правого боку автошляху Тернопіль–Борщів. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1976 № 637. Перебуває у віданні місц. госп-ва “Озерянське”. Пл. 5 га. Під охороною – природні озера карст. походження, що мають наук.-пізнав. цінність.

І. Бай.

БОРУШЕНКО

Оксана Павлівна (бл. 1936, с. Бариш, нині Буцац. р-ну) – вчений-історик. Дочка *П. Борушенка*, сестра *Л. Борушенко-Моро*. Д-р економіки (1963) та історії (1972), проф. Проживає у Бразилії. Від 1973 очолює каф. новіт. історії в Паран. ун-ті. Серед праць – ст. “Наші поселенці в Аргентині” та “Наші поселенці в Бразилії” в зб. “*Бучач і Бучаччина*” (1972).

І. Дуда.

БОРУШЕНКО

Павло (17. 07. 1902, с. Бариш, нині Буцац. р-ну – 14. 12. 1980, м. Курітіба, Бразилія) – громадський діяч, інженер. Батько *О. Борушенка*, *Л. Борушенко-Моро*. Закін. Львів. укр. акад. г-зію (1924). Навчався у Львові в Укр. таємн. ун-ті, потім – у Політехніці. Навесні 1944 виїхав у Німеччину (м. Регенсбург). 1949 емігрував до Бразилії. Працював інженером на держ. підпр-вах та установах. Чл. ред. г. “Хлібороб” і “Праця” (Бразилія), “Гомін України” (Канада), “Шлях Перемоги”, в яких опубл. низку статей. Активіст Т-ва прихильників укр. культури й ін. орг-цій.

Х. Весна.

БОРУШЕНКО-МОРО

Лариса Павлівна (бл. 1940, с. Бариш, нині Буцац. р-ну) – піаністка. Дочка *П. Борушенка*, сестра *О. Борушенка*. Проживає у Бразилії. 1964 закін. студії бібліотекознавства Паран. ун-ту й одночасно – муз. студії в м. Курітіба. Від 1969 – проф.-асист. музики консерваторії у м. Велас-Артес (шт. Парана).

І. Дуда, І. Гаврильцьо.

БОРЩАК

Глько (справж. – Баршак Ілля Львович; 19. 07. 1892, с-ще Нагортав, нині приєдн. до м. Херсон

– 11. 10. 1959, м. Париж, Франція) – історик, літературознавець, публіцист. Улітку 1916 як прапорщик рос. армії воював на пд. Тернопільщини у військах Пд.-Зх. фронту. Учасник Визв. змагань 1917–20. Від 1920 жив у Франції. Автор бл. 400 праць укр. і франц. мовами з політ. історії України, укр.-західноєвроп. зв’язків. 1991 у Тернополі вперше в сучас. Україні видано за ред. *Б. Мельничука* працю Б. і Р. Мартеля “Іван Мазепа: життя й пориви великого гетьмана”.

П. Гуцал.

БОРЩЕВСЬКИЙ

Валентин (20. 04. 1910, с. Долинське, нині Ананьїв. р-ну Одес. обл. – 03. 06. 1989, м. Дніпропетровськ) – вчений-історик. Д-р істор. н. (1966), проф. Закін. Одес. ун-т (1940). 1940–41 – викл. Кременец. учит. ін-ту. Брав участь у нім.-рад. війні. Від 1946 працював у Дніпроп. ун-ті зав. каф. Автор понад 50 наук. праць.

Б. Волинський.

БОРЩІВ

– місто Тернопільської області, райцентр. Розташ. на пд. сх. Тернопільщини, на лів. березі р. Нічлава – притоки р. Дністер. Насел. 11,4 тис. осіб (2003). Заліз. станція. Автобусне сполучення від 1958. Назва походить, ймовірно, від рослини борщівника. Перша писемна згадка – 1456 як власність шляхтичів Дудинських. 1629 Б. отримав магдебур. право. На поч. 17 ст. спорудж. замок, згодом перебуд. на палац (не зберігся). 1672 місто окупували турец. завойовники, які перебували тут 11 р. 1772 Б. відійшов до Австрії. 1809–15 перебував під владою Росії, після чого повернений до володінь *Габсбургів*, був центром повіту. Від 1882 діє тютюн.-ферментац. ф-ка; працювали гуральня, броварня, цегельня, папірня. 1886 побуд. церква Успіння Пресв. Богородиці. 1891 засн. читальня “Просвіти”, її орг-тор і перший голова – В. Дроздовський; потім очолювали *М. Дорундяк*, А. Лунів, П. Смаль, о. Й. Малицький, В. Чировський, Й. Шалацький. 1896–1901 у Б. бував *М. Гру-*

Пам’ятник Т. Шевченку в Борщеві.

шевський, деякий час працював адвокат *І. Калитовський*, від 1914 жила співачка *Л. Петровичева*. 1909 зведено “Народний дім” (арх. *В. Нагірний*), в якому розмістилася “Просвіта” (нині – краєзн. музей). Приїздив на гастролі театр

Центральна площа Борщівки.

т-ва “Руська бесіда” зі Львова: 1875 – з участю *М. Кропивницького*, потім – *С. Яновича* та його сина *Леся Курбаса*. Від серпня 1914 до липня 1917 Б. окупували рос. війська. Під час Визв. змагав тут зупинявся штаб Армії УНР під проводом *С. Петлюри*. На поч. липня 1919 у Б. переїхав уряд ЗУНР на чолі з *С. Петрушевичем*. Від 27 липня до 15 вересня 1920 у Б. перебували війська ЧА, був організ. більшов. ревком. До вересня 1939 Б. – повіт. місто Терноп. воєводства Польщі. Діяли приват. польс. г-зія, польс. та єврей. 7-річні школи, укр. 2-річна школа. 17 вересня 1939 ЧА знову вступила в місто. Від 7 липня 1941 до 6 квітня 1944 Б. перебував під нім. окупацією. Є церква св. Івана Хрестителя (1994), церква св. Петра і Павла (2002), “фігура” Ісуса Христа. Споруджені пам’ятники *А. Міцкевичу* (1898), *І. Франку* (1983), меморіал Слави (1975, реконстр. 1985), *Т. Шевченку* (1991), монумент Борцям за волю України (1993). Діють: 3 СШ, дит. муз. школа, агротех. коледж, ПТУ, ДЮСШ, кінотеатр, Буд. культури, краєзн. музей, лікарня. Підпр-ва: цукр. (1962), спирт. і цегел. з-ди, сирзавод, ф-ка канц. виробів “Поділля”. Збереглися залишки городища часів Київ. Русі. У приміській зоні – парк культури та відпочинку. В Б. народилися господарник, громад. діяч *Б. Вороблевський*, діячі укр. еміграції в Америці: драматург і поет *С. Ковбель*, психолог *Б. Цимбалістий*. СШ у місті закін. письменник *Р. Андріяшик*, д-ри н. *В. Осадчук*, *Я. Ризницький*, *В. Скорохід*, поет і літературознавець *О. Астаф’єв*. Проживають поетка, громад. діячка *Г. Костів-Гуска*, митці *С. Маковський*, *М. Роженко* та *В. Стецько*.

Літ.: *Дуда І.* Борщів: Путівник. – Т., 1989; Літопис Борщівщини: Науково-краєзнавчий збірник. – Борщів, 1992–2001. – Вип. 1–10.

І. Дуда.

БОРЩІВКА

– село в Кременецькому районі. Підпорядк. Лосятин. сільраді. Насел. 222 особи (2001). Перша писемна згадка – 1725. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1753; дерев.). Встановлено пам’ят. знак полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1990). Діє ЗОШ 1 ступ. Біля Б. виявлено пам’ятки доби бронзи та давньорус. городище.

Ю. Ковальков.

БОРЩІВКА

– село в Лановецькому районі. Центр сільради. Розташ. на лів. березі р. Горинь, за 12 км від райцентру і заліз. ст. Ланівці. Насел. 1170 осіб (2003). Відоме з 15 ст. 1943 у Б. відбувся бій між УПА та німцями. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1894; дерев.). Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), облаштовано партизан. стоянку на місці рейду з’єднання *С. Ковпака* (1985; кам.). Діють ЗОШ 1–3 ступ. ім. *Я. Горошка*, б-ка, ФАП, Буд. культури, відділ. зв’язку. У Б. народилися Герой Рад. Союзу *Я. Горошко*, громад. діяч *В. Негода*, журналіст *Я. Пальчик*, письменник *Т. Сергійчук*. На тер. села виявлено поселення черняхівської культури та рештки давньорус. городища 12–13 ст.

Г. Басюк, П. Вавринюк.

БОРЩІВСЬКИЙ

АГРОТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ

– вищий навчальний заклад 1–2 рівнів акредитації в м. Борщів. Започатк. з 1-річної с.-г. школи, засн. 1946. 1955 на її базі створ. технікум

механізації с. госп-ва, який 1988 реорганіз. у радгосп-технікум. Ниніш. статус – від 1994. Готує бакалаврів за спеціальністю механізація

с. госп-ва; молодших фахівців за спеціальностями: механізація с. госп-ва, електрифікація й автоматизація с. госп-ва, товарознавство та комерц. діяльність, буд-во й експлуатація будівель і споруд, агрономія; кваліфік. робітників за спеціальностями: слюсар з ремонту с.-г. техніки, водій автомобіля, тракторист, електромонтер, продавець, лаборант-агрохімік, майстер-тютюнник, муляр-штукатур. В коледжі навчаються 720 студентів (стаціонар); працюють 101 викл., 15 майстрів вироб. навчання. Дир. – Я. Козій. Б. а. к. має 600 га землі; входить у навч.-наук.-вироб. комплекс при Поділ. аграр.-тех. акад. (м. Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.). На базі коледжу діють Респ. курси підвищ. кваліфікації майстрів вироб. навчання.

В. Гіщинський.

“БОРЩІВСЬКИЙ ГОЛОС”

– газета, орган Державного повітового комісаріату ЗУНР у м. Борщів. Виходила з лютого або березня 1919. У ЛНБ збережено 2 числа за 1919. Серед рубрик – “Урядовий відділ”, “Оголошення”.

Б. Мельничук.

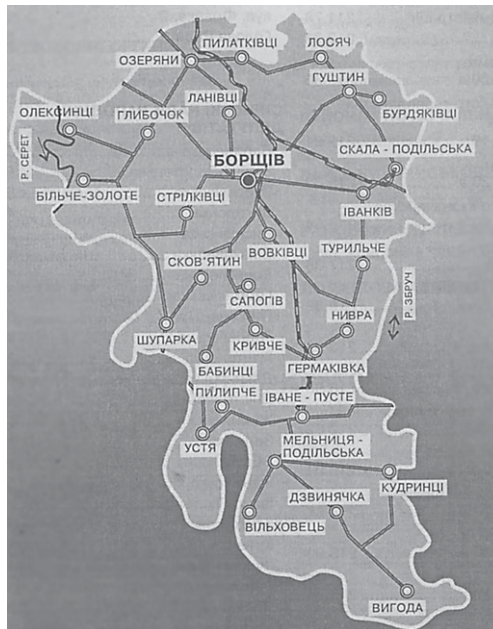
БОРЩІВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

– культурно-освітній заклад у м. Борщів. Створ. 1976 на громад. засадах. 1979 отримав статус держ., 2003 – обл. музею. Дир. – *М. Сохацький* (від 1988). Діють відділи: істор.-краєзн., музей Т. Шевченка, картин. галерея, печера-музей *Вертеба*. Розташ. у приміщенні буд. “Народний дім”. Заг. к-сть фондів – понад 12 тис. предметів. Зберіг. археол. колекції (зокрема трипільської кераміки), колекція вишитих сорочок (т. зв. “борщівська сорочка”), колекція творів укр. художників (зокрема роботи *Я. Гніздовського* і *Л. Левицького*). Представлено експонати з історії Борщівщини від найдавні часів, предмети побуту й етнографії. В музеї відбулися конференції до 90-річчя *О. Кандиби-Ольжича* (1997), міжнар. археол. з питань трипільської культури (1999) та ін. Від 1990 працює археол. експедиція. Музей видає наук.-краєзн. зб. “*Літопис Борщівщини*”.

Н. Ніколин, М. Сохацький.

БОРЩІВСЬКИЙ РАЙОН

– район у південно-східній частині Тернопільської області. Створ. у січні 1940. Пл. – 1,008 тис. км². Насел. 74,6 тис. осіб (2003); українці становлять 98,7% мешканців, проживають також росіяни, поляки, євреї. У р-ні 72 насел. пункти, з них: м. Борщів, 2 смт (Скала-Подільська та

Мельниця-Подільська) і 69 сіл. Заліз. ст. – Борщів, Вовківці, Гермаківка, Іване-Пусте, Озеряни, Пилатківці. Місцевість р-ну належить до лісостеп. зони, відрізняється розчленов. рельєфом, значною глибиною ерозійн. врізу річок, каньйоноподіб. річк. долинами зі стрімк. схилами та вузьк. руслами. Поклади гіпсу, вапняк. пісковіку, глини, каменю, мінеральні джерела. Осн. річки: Збруч (244 км), Серет (242 км), Нічлава (83 км), Циганка (27 км) – ліві притоки р. Дністер. Найпоширеніший тип ґрунтів – сіропідзолені. Агроклімат. р-н називають “теплим Поділлям”, тут найдовша на Тернопільщині тривалість літ. сезону. Село Окопи – найнижча точка рельєфу області (116 м над р. м.). Найбільші підпр-ва: промислові – Борщів.

Залишок Сторожової вежі у с. Окопи.

Вид на р. Збруч
та старожитності Скали-Подільської.

спиртозавод, “Тютюн Імплекс”; 14 ТОВ – “Прогрес”, “Колос”, “Сокіл”, “Рап Соя Трейдінг” тощо; ЗАТ “Птахофабрика Борщівська”. Діяло 28 ПАП: найбільші – “Перемога”, “Земля”, “Юр’ямпільське”. У р-ні – 62 ЗОШ, 15 дит. дошк. закладів, 4 школи естет. виховання, школа мист-в, ДЮСШ, 2 буд. творчості, станція юних техніків, *Борців. агротех. коледж*, філія Товстен. СПТУ, 2 музеї – истор.-краєзн. і худож.-меморіальний, 3 лікарні, 2 поліклініки, 9 амбулаторій, 2 фельдшер.-оздоров. пункти, 56 ФАП, районний табір відпочинку дітей “Лісова пісня”, оздоров. комплекс “Збруч”, 71 заклад культури, 65 б-к, кінотеатр, Буд. культури, Палац студентів. Бази відпочинку: ТАНГ, ТДПУ, Чортків. мед. коледжу, санаторій реабілітації (с. Більче-Золоте). Звання “народний” удостоєні 17 аматор. колективів. У р-ні діють: ансамбль пісні й танцю “Збручани”, оркестр нар. музики, естрадно-симфон. оркестр, зразк. дит. хор “Пролісок”, хор, капела “Елегія”, хор рай. лікарні, хор агротех. коледжу. Виступають футбол. команда “Борців”, 36 футбол. і 22 волейбол. команд. За к-стю пам’яток історії, культури та

Районний табір відпочинку дітей “Лісова пісня”.

природи Б. р. займає одне з провід. місць в області. На його території – палеоліт. стоянки (60 тис. р. до н. е.), поселення й окремі пам’ятки трипільської культури, печера *Вертеба* – всесвіт. відома пам’ятка археології та природи, пам’ятка *Михалків. скарб*, скіфські та ранньослов’ян. старожитності (жертвний камінь печер. храму 9 ст.) тощо. Збереглися залишки оборон. системи римлян – *Траянів вал*, 10 давньорус. городищ, руїни середньовіч. оборон. замків 16–18 ст., культ. споруди та палаци 16–19 ст. Серед пам’яток природи – карстові печери *Оптимістична* (с. Королівка), *Озерна* (с. Стрільківці), *Кристална* (с. Кривче); заказники – *Дністровський каньйон*, *Гермаківський дендропарк*. Чимало ботан. пам’яток – дерев, яким по 200–500 р., і рідкісних рослин-реліктів. На тер. Б. р. народилися: письменники *Л. Василович*, *С. Вісньовський*, *Є. Зозуляк*, *С. Ковбель*, *Я. Кондра*, *Г. Костів-Гуска*, *В. Левицький-Софронів*, *Д. Николишин*; мовознавець *І. Верхратський*; художники *Г. Герасимович*, *Я. Гніздовський*, *Л. Левицький*, *М. Чайковська-Козицька*; діячі культури *М. Колянківський*, *М. Левіцький*, *М. Старицький (Міро Скала)*, *В. Юрчак*; громад.-політ. діячі *М. Баран*, *А. Голуховський*, *З. Носковський*, історик, археолог і громад. діяч *М. Сохацький*, двічі Герой соц. праці *Є. Долинюк*. Тут проживали та працювали *М. Дорундяк*, *І. Калитовський*, *К. Попович-Боярська*; перебували *М. Грушевський*, *Є. Петрушевич*, *С. Петлюра*, *Г. Сінкевич*, *І. Франко*, *А. Шнайдер* та ін.; археол. розкопки проводили *К. Гадачек*, *І. Герета*, *О. Кандиба-Ольжич*, *А. Кіркор*, *Г. Оссовський*, *І. Свешніков*.

І. Дуда, І. Чепесюк.

БОРЩІВЩИНИ ПЕЧЕРИ

– карстові печери у Борщівському районі. Нині в офіц. реєстрі їх нараховується 94. У тортонському віці неоген. періоду на дні Сармат. моря, що займало тер. сучас. Поділля, відклалися потужні пласти гіпсу, на які згодом нашарув. вапняки, пісковики, глина. Коли Сармат. море відступило, на його дні залиш. осадові породи з густою сіткою тектоніч. тріщин, що почали поступово вкриватися лесоподіб. суглинками та лесами. Вода циркулювала по тріщинах у гіпс. товщах, внаслідок чого утвор. підземні порожнини у вигляді каналів, галерей і гrotів, розташ. на глиб. 10–60 м. Згодом ріки дедалі глибше врізались у Поділ. плато, і печери звільн. від води; почався процес їхнього “оздоблення”, що триває донині. Вперше Б. п. згадані в кн. І. Ржачинського “Натуральна історія Польського королівства” (1721). У них

стабільні температура, режим та умови зволоження (т-ра повітря 10–11°C, відносна вологість 80–100%). Деякі Б. п. належать до найбільших у світі. За довжиною 2-ю після амер. Мамонтової та 1-ю серед гіпсових вважають печеру *Оптимістичну* побли с. Королівка (214 км).

Наймальовничіша та цікава – печера *Озерна* біля с. Стрілківці (115,6 км); сдина з Б. п. має підземні озера. Найбільш “багатоповерхова” – печера *Попелюшка*, що має 3 поверхи, з’єднаних між собою 15–20-метров. колодязями. В с. Кривче є вхід до печери *Кристална* (ін. назви – Кришталева, Кривченська; 22 км), що обладнана для відвідування туристами. На пн. зх. від с. Більче-Золоте – вхід у печеру *Вертеба* (7820 м). Біля с. Сапогів розташ. печера *Ювілейна*. Інші менші за розмірами та наук. значенням печери: Збручанська біля с. Збручанське (254 м); На Хомах біля х. Хоми (126 м); Двох Озер біля с. Гермаківка (57 м); Язиченська біля с. Міжгір’я (42 м). В останній виявлено давньослов’ян. печер. храм 9 ст. з плоским жертвен. каменем діам. 4 м і товщиною 65 см. (т. зв. “Язиченська святиня”). Восени 1985 відкрили печеру Борщівська. Дослідження Б. п. нині продовжують чл. спелеоклубу “Поділля” й археол. експедиції Борщів. краєзн. музею.

Лит.: *Радзівський В.* Подорож у підземну казку: Путівник по карстових печерах Тернопільщини. – Л., 1984; *Дудар О.* Пам’ятки природи Борщівщини // Літопис Борщівщини. – 1996. – Вип. 6; *Дроздовський Й.* Природа Борщівського району. – Т., 1999.

М. Сохацький.

БОСИРИ

– село в Чортківському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Босирка – притоки р. Збруч, за 47 км від райцентру і 12 км від заліз. ст. Скала-Подільська. 1963–93 село мало назву Вересневе. Насел. 205 осіб (2003). Перша писемна згадка – 18 ст. 1920–30-і діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Луг”, кооператива, каса взаємодопомоги. Є церква Покрови Пресвятої Богородиці (1906; мур.), капличка на честь

скасування панщини 1848. Діють клуб, б-ка, ФАП, 2 магазини.

Б. Величенко, І. Дем’янова.

БОТАНІЧНИЙ САД

– науково-дослідна природоохоронна установа, створена з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження у спеціальних умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої та світової флори. Тер. Б. с. Терноп. обл. є ч. природно-заповід. фонду України; створ. указом Президента України (Б. с. держ. значення) або рішенням Терноп. обл. ради (Б. с. місц. значення). Ділянки землі та водн. простору з усіма природ. ресурсами вилучають з госп. користування і згідно із законодавством України передають Б. с. Вони відіграють важливу роль у збереж. генофонду дикої флори; створ. ділянки рідкісних і звич. видів рослин, а також рослинності, характер. для даної місцевості. Рослини в Б. с. вирощують у відкрит. ґрунті й оранжереях. Колекції розміщують здебільшого за геогр., системними й екол. принципами. На тер. Б. с. заборонена будь-яка діяльність, що не пов’язана з їх статусом і загрожує збереженню флори. У Терноп. обл. діють Б. с.: *Кременець*. держ. значення (пл. 200 га) та Голиц. і Почаїв. лікар. рослин місц. значення (пл. 58,3 га).

І. П’ятківський.

БОТЮК

Ярослав-Роман (08. 10. 1926, с. Устя-Зелене, нині Монастирис. р-ну) – правник, громадський діяч. Навчався у Бучачі та Чорткові. Від 1951 – в Канаді. Закін. Торонт. ун-т (1962). Працював в адвокат. палаті (1964); відзнач. титулом королів. радника (1980). Правний дорадник КУК у Торонто (1962–84).

Лит.: *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БОФОНИ

(скороч. слів “бойовий фонд”) – однобічні, рідше двобічні грошові документи (квитанції) з оунівською чи національною символікою з написами “Бойовий фонд ОУН”, “Революційний фонд ОУН”, “Національний фонд ОУН” тощо або лише зі символікою

без написів, із фіксованими номіналами чи без номіналів. У Галичині Б. називали “бефони” і “бифони”, на Волині та Поліссі – “біфони”. Уповноваж. особи від імені ОУН видавали Б. населенню за внесені добровільно, стягнуті як контингент або реквізов. кошти у вигляді готівки, продуктів, одягу тощо, а також використовували в агітац.-пропаганд. роботі. Б. не зберігали, оскільки рад. влада карала їх власників ув’язненням. Випускали “Галицьку” та “Волинську” серії Б.; їх друкували в підпіл. друкарнях ім. С. Петлюри (1944–45), “Воля народам” (1944–46), ім. Д. Карпенка-Яструба (1946), ім. К. Савура (1946–47), ім. І. Климів-Легенди (1948), ім. Т. Шевченка (1949), ім. Арсенича-Михайла (1949–50), ім. П. Голяда і Я. Пришляка (1949–50) та Центр. Проводу ОУН. Виконавцем більшості Б. був графік *Н. Хасевич*. Відомі Б. Бережан. (1947; номіналом 50, 100, 500 злотих) і Новосіл. (1952; номіналом 50 і 100 злотих) надрайон. проводів ОУН.

Лит.: Климченко О. Грошові документи ОУН (бофони) 1939–1952 років. – Т., 1999.

О. Клименко.

БОХЕНЕК

Ян (р. і м. н. та см. невід.) – польський скульптор. Навчався у школі в м. Закопане (Польща). Творив наприк. 19 – на поч. 20 ст. Автор пам’ятників С. Хжановській у м. Тереховля (відкр. 1900; не зберігся), А. Міцкевичу в м-ку, нині смт Гусятин (1911, у співавт. з П. Гарасимовичем; не зберігся).

І. Дула.

БОХЕНСЬКА

Євгенія Іванівна (псевд. і крипт. – Евг., Бох., Е. Б., Євгенія, М-а, Марта; 03. 01. 1867, с. Красносельці, нині Збараз, р-ну – 30. 10. 1944, с. Голешів, нині Жидачів, р-ну Львів, обл.) – письменниця, фольклористка, педагог, громадсько-культурна діячка. Навчалася у школі в Збаражі. Закін. Терноп. учит. семінарію (1884). Від 1885 працювала вчителькою у родин. селі, Збаражі, згодом – на Львівщині та Станіславщині (нині Івано-Франківщина). Діяльна у т-вах “Просвіта” та

“Союз українок”. Співпрац. з ОУН. Друкувалася від 1884. Великий вплив на її творчість мав *І. Франко*, з яким Б. спілкувалася від кінця 1880-х. За фольклор. мотивами створила вірші “Літа мої молоденькі”, “Пусти мене, мамцю” (обидва – 1884), “Дівчина і рутка” (1893). Написала переспіви за мотивами творів польс. поетів. У прозі Б. переважали психол. етюди з життя селян (“Запомога”, 1903), молоді (цикл “Зі споминів семінаристкі”, 1906), інтелігенції (“Тихі драми: І. Лист; II. По дорозі”, 1900), дітей-сиріт (“Мариня”, 1890) та ін. Опубл. “Спомини про Корнила Устияновича” (1918). Майже весь архів Б. загинув у 2-у світ. війну. Фольклорні записи Б. зберіг. у ІМФЕ НАНУ, автографи літ. творів – у ЛНБ. 2002 у Львові видана зб. Б. “Твори”.

Лит.: Баб’як П. “Я б летіла пташиною...” // Друг читача. – 1991. – 6 листоп.; Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини 1997. – Т., 1996.

Г. Дем’ян (ЕСУ), **о. Р. Сливка.**

БОЦЮРКІВ

Богдан-Ростислав Іларійович (02. 09. 1925, м. Бучач – 01. 10. 1998, м. Оттава, похов. у м. Едмонтон, Канада) – вчений-політолог, громадський діяч. Д-р політології (1961). Дійс. чл. НТШ (1972). Навчався в г-зії у Львові, у Франкфурт. ун-ті (Німеччина). Під час 2-ї світ. війни брав участь в укр. нац.-визв. русі. Від 1947 – в Канаді. Студіював у Манітоб. (Канада) і Чиказ. (США) ун-тах. 1956–69 – викл. Альберт. ун-ту, 1979–82 – співдир. Канад. ін-ту укр. студій цього ун-ту. 1969–72 – дир. Ін-ту рад. і східноєвроп. досліджень; проф. Карлтон. ун-ту (м. Оттава; до 1992). Співроб. ред. ЕУ; чл. редколегій ж. “Гарвардські українські студії” (1978–98), “Слов’янський огляд” (1981–83) та ін. Президент Канад. асоц. славістів. Радник при Держ. департаменті Канади (1973–79). Автор низки праць з питань прав людини, дисидент. руху, реліг. політики в СРСР.

Лит.: Ониськів М. Звідусіль // Вільне життя. – 2002. – 21 трав.

М. Закривецький (ЕСУ), **Б. Мельничук.**

БОЦЮРКІВ

Іларіон (1881, за ін. даними – 1880, с. Слобідка Горішня, нині Монастирис, р-ну – 28. 08. 1935, с. Сороки, нині Бучац, р-ну) – правник, громадський діяч. Був адвокатом у Львові. 1915 вивезений у Росію. В листопаді 1918 – червні 1919 – комісар ЗУНР у Бучац. повіті. 1920–33 – голова філії т-ва “Просвіта”, надзир. ради Повіт. союзу кооператив, “Міщанського братства” в Бучачі.

І. Дула.

БОЧАН

Ігор Омелянович (02. 08. 1952, с. Гайворонка Тербовлян. р-ну) – вчений-економіст. Д-р екон. н. (2002), проф. Засл. прац. освіти України. Орден “За заслуги” 3-го ступ. Закін. Львів ун-т. Працює дир. Львів. екон. бізнес-коледжу. Досліджує приват. сектор у різних екон. системах. Автор більше 50 наук. праць, серед них монографії та посібники.

Лит.: Провідні вчені Західного регіону України (Економіка та право). – Л., 2003.

Б. Мельничук.

БОЧКОВСЬКИЙ

Володимир Олександрович (28. 06. 1923, м. Тирасполь, нині Молдова) – радянський військовик, генерал-лейтенант. Закін. Харків. військ. танк. уч-ще, Акад. бронетанк. військ. Як ком-р танк. батальйону Б. у березні 1944 відзначився в боях за Чортків і при форсуванні р. Дністер, за що удостоєний звання Героя Рад. Союзу.

Н. Халуца.

БОШКО

Богдан (29. 05. 1953, м. Борщів) – архітектор, дизайнер. Закін. Вишниц. уч-ще приклад. мист-ва (1972), Львів. ін-т приклад. і декор. мист-ва (1980). Працює у галузі архіт.-худож. вирішення музей. експозицій та ін. інтер’єрів. Осн. роботи: оформлення відділу історії ТОКМ (1981–82), експозицій музеїв “Молотківська трагедія” у с. Молотків Лановец. р-ну (1985–86) і літ.-мемор. Б. Лепкого у м. Бережани (1994–95) та ін. Брав участь у виставках у Москві (1981), Тернополі (1983–90) та ін. містах.

В. Лавренюк.

“БОЯН” БЕРЕЖАНСЬКИЙ

– музично-хорове товариство та його хор у м. Бережани. Засн. 1892 *Д. Січинський, А. Чайковський* і *В. Яворський*. Голова т-ва 1893–95 – *О. Нижанківський*. 1898 у Бережанах разом із “Б.” виступала *С. Крушельницька*. Серед перших солістів – *Д. Глібовицька, К. Дичковська,*

Г. Нижанківська, О. Бачинський, І. Рибак та ін. В репертуарі чол. і мішан. хорів – твори укр. та зарубіж. муз. класики, нар. пісні. 1914–22 “Б.” не діяв. Після його відновлення 1922 диригентами були *Д. Блавацький, Р. Шипайло, Ф. Побігушко, П. Гановський, Л. Мігоцький*. У кін. 1939 припинив діяльність. 1955 “Б.” відродивсь як хор. капела (мішан. акад. хор); від 1967 – самодіял. засл. хор. капела при Бережан. Буд. культури. 1977 присвоєно звання “народна”. Худож. кер. і диригентами капели були *Є. Якимів, З. Мартинюк, Р. Плонка, І. Легкий, Б. Кухарук*; нині “Б.” очолює *Ю. Власенко*. Капела – учасник всесоюз. фестивалів нар. творчості (4-раз. лауреат) і респ. оглядів самодіял. мист-ва (тричі – дипломант). Гастролює в Україні й за кордоном.

Н. Волинсьць.

“БОЯН” ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ

– музичне товариство та його хор у м. Тернопіль 1901–39. Засн. *І. Левицький, О. Терлецький* і режисер аматор. театру *І. Мидловський*. До серпня 1914 перші двоє – диригенти мішан. та чол. хорів, останній – голова т-ва. “Б.” влаштував концерти, вечорниці, зустрічі з діячами мист-ва. 1909–10 при т-ві діяли курси сільс. диригентів, 1913–14 – перша в Тернополі укр. муз. школа. У репертуарі хорів “Б.” – твори укр. і зарубіж. композиторів, колядки, нар. та духовні пісні. 1914–18 і 1919–28 т-во не діяло через заборону властей. Після відновлення “Б.” мав мішан. акапельний хор і струн. оркестр, муз. школу (викл. *Б. Комаровський, Ю. Крих, І. Любчик-Крих*; сприяв у роботі *С. Людкевич*). Голова т-ва і співдиригент – *О. Сіяк*, гол. диригенти *В. Безкоровайний, В. Березовський, В. Менціцький, В. Майковський*. “Б.” відіграв значну роль у розвитку хор. співу та муз. культури на Тернопільщині.

П. Медведик.

БОЯНІВСЬКИЙ

Осип (1886, м. Бережани – 01. 06. 1944, м. Вінніпег, Канада) – громадський діяч. Під час навчання у Бережан. г-зі належав до гуртка “Молода Україна”. Від 1910 – в США, потім – у Канаді. Співорг-тор Укр. нар. дому, секр. міськ. Червоного Хреста, Укр.-канад. горожан. ком-ту та ін. укр. громад. орг-цій у Вінніпегу.

Х. Весна.

БОЯРСЬКА

Ісидора (з дому – Малюка; 08. 07. 1917, с. Пальчинці, нині Підволочис. р-ну) – мистецтво-

знавець, громадська діячка. Після 2-ї світ. війни виїхала до США. Чл. Укр. жін. ліги Америки. Автор кн. "Українські народні різдвяні звичаї" (1956), статей у період. виданнях.

Б. Мельничук.

БОЯРЧУК

Андрій Володимирович (04. 05. 1961, с. Березівка Радеків. р-ну Львів. обл.) – технолог, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Київ. ін-т харч. пром-сті (1984). Від 1986 – гол. технолог, 1987 – гол. інженер, від 1988 – дир. Козлів. спиргозаводу (Козів. р-н).

М. Токарчук.

БРАЖИНА

Григорій Йосипович (20. 02. 1946, с. Хмелівка Тербовлян. р-ну) – господарник. Закін. Івано-Фр. ін-т нафти і газу (1970). Працював нач. Прилуц. упр. бурових робіт об'єдн. "Укрнафта" (1984–89), кер. буров. контракту (1989–90; Ірак), відділу буріння СП "В'єтсовлетро" (1990–95, В'єтнам), упр. перспектив розвитку наук.-тех. прогресу й екології (1995–97). Від 1997 – заст. голови Держ. ком-ту нафти та газу України, від 1998 – заст. голови правління з питань буріння нафт. і газ. свердловин, від 2000 – заст., від 2003 – радник голови правління АТ "Укрнафта".

І. Дем'янова.

БРАЖКІНА

Олена Миколаївна (10. 09. 1972, м. Чернівці) – піаністка, концертмейстер. Дочка *М. Болотного*, сестра *С. Болотного*; їх концертмейстер та дует. партнер. 1-а премія міжнар. конкурсу від австр. т-ва сучас. музики "OESTIG"; 2-а – міжнар. конкурсу ім. Л. Яначека в Австрії (обидві – з С. Болотним, 2001). Від 1976 проживає в Тернополі. Навчалася у Терноп. муз. уч-щі ім. С. Крушельницької. Закін. Нац. акад. музики (1996). Від 1997 – солістка, акомпаніатор, майстер камерн. ансамблю Терноп. обл. філармонії. Офіційний концертмейстер: 1997 – міжнар. академії "Прага-Відень-Будапешт"; 1997–2003 – міжнар. муз. фестивалів і конкурсів у Болгарії, Словенії, Австрії й Італії.

І. Заверуха.

БРАЖНИКИ

(**дубовий** – *Marumba guercus*; **мертва голова** – *Acherontia atropos*; **олеандровий** – *Daphnis nerii*; **прозерпіна** – *Proserpinus proserpina*; **скабіозний** – *Hemaris tityus*) – комахи. Належать до родини Бражники ряду Лускокрилі.

Бражник мертва голова.

Занесені до Червоної книги України. Зрідка трапляються в Заліщиц., Гусятин. і Буцац. р-нах.

Лім.: Проблеми екології рідного краю: Навчальні матеріали. – Т., 1993.

С. Подобівський.

БРАНДЕЛЬ-ОМЕЦІНСЬКА

Ірена (16. 12. 1923, м. Заліщики) – польська художниця. Навчалася у Варшав. АМ (1946–55). Працює у техніці живопису, gobелену. Учасниця виставок у Польщі, Франції та ін. країнах.

С. Ткачов.

БРАТАСІЮК

Марія Григорівна (з дому – Патеї; 23. 11. 1956, с. Кордишів Шумс. р-ну) – вчений-філософ, правознавець, педагог, поетка. Д-р філос. н. (1995), проф. (1997). Навчалася в Кременец. пед. уч-щі. Закін. філос. ф-т Київ. (1980) і ф-т правознавства Львів. (2001) ун-тів. Працювала в Івано-Фр. ін-ті нафти і газу (1980–87), Терноп. пед. ін-ті (1987–97, нині ТДПУ). Від 1997 – в ТАНГ, проф. каф. теорії держави та права. Автор понад 120 наук. праць, підручників, зокрема "Нариси з філософії", "Філософія права: Курс лекцій" (Ч.1, обидва – Т., 2000). Під прізвищем Патеї-Братасюк видала збірки поезій: "На вістрі полум'я свічі: Вінок поезій Назарію Яремчуку" (1996), "Яблука з батьківського саду" (1999), "Єдиність твоя нескінченна..." (2000), "Запах жніва" (2003; усі – Т.).

Лім.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т., 2003.

П. Гуцал.

БРАТИЧАК

Михайло Миколайович (02. 02. 1946, м. Підгайці) – вчений-хімік. Д-р хім. н. (1991), проф.

Навчався у Львів. політех. ін-ті (1964–69, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працює в цьому ВНЗ проф. каф. технології основ орган. та нафтохім. синтезу. Автор більше 200 наук. праць. Займається створ. низько- і високомолекулярних ініціаторів, структуруючих та вулканізуючих агентів при синтезі лінійних і просторово-змитих полімерів. Має 43 автор. свідоцтва на винаходи.

Р. Матейко.

БРАТКІВСЬКА

Теофілія Іллівна (справж. – Братковська;

20. 06. 1924, с. Радимно Ярослав. пов., нині Польща)

– оперна співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1968). 1944 була переселена зі сім'єю в Збараж, потім переїхала до Львова. Навчалася у Львів. муз. уч-щі. Вдосконалювала вокал. майстерність у *С. Крушельницької* (1948–50).

1945–57 – артистка хору, 1957–84 – солістка Львів. театру опери та балету, виконавець низки провідних партій. Гастролювала в багатьох містах України, зокрема в Тернополі.

Лім.: Ігнатенко В. На сцені Львівської опери. – Л., 1998.

В. Ігнатенко (ЕСУ).

БРАТНІ СТОЛІ

– в Галичині, у т. ч. на Тернопільщині, груповий обід односельців та гостей на чолі зі священником біля церкви після богослужіння в день храмового свята (празнику). Організовували в складчину.

М. Кришук.

БРАТСТВА

– громадсько-церковні культурно-просвітницькі організації православних міщан і шляхти в Україні 16–18 ст. Виникли при церквах і спочатку мали реліг.-благодій. характер. Із посиленням нац. і реліг. утисків у Речі Посполитій діяльність Б. була спрямована на захист прав і вольностей, забезпечення нац.-культ. інтересів українців. Відіграли значну роль у розвитку та збагаченні укр. духовної культури, збереженні реліг.-церк. життя в умовах іноз. панування. Діяли у Львові, Києві, Луцьку та ін. містах. Документально підтверджено існув. Б. у Тернополі, Кременці,

Бережанах, Підгайцях. Зокрема в Тернополі статути Б. і його школи затвердив 1589 князь *К.-В. Острозький*; воно опікувалося шпиталем, буд-вом церкви Різдва Христового тощо. В серед. 1630-х старанням *Л. Древинського* та *Д. Малицького* при підтримці єпископа *А. Пузини* постало одне з найвідом. на Волині Б. – Кременецьке. Воно діяло при Богоявлен. монастирі, утримувало школу, статут якої затвердив митрополит П. Могила, мало друкарню (відомі три її друки) та б-ку, відстоювало права укр. населення перед польс. владою. З поч. Нац.-визв. війни 1648–57 Б. на тер. сучас. Тернопільщини припинили існування. Від кін. 17 ст. подекуди відродились як об'єд. на парафіях мирян, які дбали про церк. майно, проведення реліг. свят і займалися благодійністю. В Сх. Галичині ці Б. були ліквідовані декретом австр. цісаря у березні 1788.

Є. Паньків, Г. Черніхівський.

БРАТСТВО ОУН-УПА

ПОДІЛЬСЬКОГО КРАЮ “ЛІСОНЯ”

– громадсько-добродійна організація, структурний підрозділ Всеукраїнського братства ОУН-УПА ім. генерала Р. Шухевича (Тараса Чупринки). Створ. у квітні 1992. Гол. управа – в Тернополі; очолює *П. Касінчук*. Проводить діяльність за утвердж. Укр. соборної самостійної держави мир. засобами. Основою Б. є первин. осередки – станиці, створ. за тер. принципом; окремим підрозділом є Вінн. станиця. Його чл. – колишні чл. ОУН, вояки УПА, Карпат. Січі, ін. учасники Визв. змагань, а також ті, хто визнає його статут і досягнув повноліття. Чисельність орг-ції – понад 1200 осіб. Б. проводить заходи з відзначення істор. дат і пам'яті видатних осіб укр. нації, розшукує та впорядковує місця поховань вояків УПА і чл. ОУН, висвітлює у ЗМІ події нац.-визв. руху, доповнює “Літопис УПА”, організовує спорт. змагання тощо. 4 червня 2000 в Тернополі вперше відсвяткували День героїв. Б. створює музеї нац.-визв. змагань (м. Бережани, м. Чортків, с. Іванків Борщів. р-ну та ін.).

І. Дем'янова, П. Касінчук.

БРАУНЗЕЙС

Юзеф (Braunzejs Józef; 29. 11. 1837, м. Новий Санч, нині м. Нови-Сонч, Польща – 14. 01. 1915, м. Львів) – польський архітектор. 1864–69 працював у Бережанах, Кракові, від 1872 – у буд. департаменті Львова. Спорудив у Львові капітулу собору св. Юра, дзвіницю Домінікан. собору, навч. корпуси мед. ф-ту ун-ту та ін.

І. Дула.

БРЕЖНЄВ

Леонід Ілліч (06 (19). 12. 1906, с. Кам'янське, нині приєдн. до м. Дніпродзержинськ Дніпроп. обл. – 10. 11. 1982, м. Москва, нині РФ) – радянський партійний і державний діяч. Від 1964 – перший, від 1966 – Ген. секр. ЦК КПРС. Навесні–влітку 1944 як нач. політвідділу 18-ї армії, підполковник Б. брав участь у нарадах політпрацівників 1-го Укр. фронту в с. Токи Підволочис. р-ну, у військ. операціях поблизу м-ка (нині смт) Скала-Подільська, в передислокації штабу армії до м. Кременець.

Є. Гасай.

БРЄЗДЕНЬ

Микола Павлович (17. 12. 1926, с. Залав'є, нині Теревовлян. р-ну) – педагог, краєзнавець, художник, громадський діяч. Чл. ВУСК (1994). Станічний Юнацтва ОУН у родин. селі (1942–44). 1944–45 воював у РА на фронті. Закін. істор. ф-т Львів. ун-ту (1954). Працював в установах культури та освіти. Від 1968 – учасник *Струсів. засл. капели бандуристів “Кобзар”*. Як художник-аматор взяв участь у виставках у Тернополі (від 1973), Києві (1982–83), Каневі (1989) та ін. містах. Очолює Теревовлян. управу *Братства ОУН-УПА Подільського краю “Лисоня”*. Автор кн. “Топоніміка Теревовлі та її околиць”, “Новітня історія України” та ін.

І. Дуда, Г. Кушнерик.

БРЄСТСЬКИЙ МІРНИЙ ДОГОВІР 1918

– мирна угода між УНР і країнами Четвертого союзу – Німеччиною, Австро-Угорщиною,

Делегація УНР на переговорах у м. Брест. Перший зліва в другому ряді – А. Жуковський.

Болгарією та Туреччиною, укладена 27 січня (9 лютого) 1918 в м. Брест (нині Республіка Білорусь). Договір проголошував почес. і тривалий мир, знаменував міжнар. визнання УНР. Кордони між УНР та Австро-Угорщиною утвердили в межах до поч. 1-ї світ. війни, отже, Сх. Галичина,

а в ній більша ч. тер. Тернопільщини, Пн. Буковина і Закарпаття залишалися від владою монархії *Габсбургів*. Австр. уряд зобов'язувався створ. на укр. землях автономію, однак обіцянки не виконав. Тер. Кременец. повіту колиш. Рос. імперії визнали у складі УНР. У межах прикордон. смуги була дозволена взаємна дрібна торгівля. Військовополонених з обох сторін мали звільнити. Крім мир. договору, УНР уклала додатк. угоди з кожною із протилеж. договір. держав. Після підписання Б. м. д. австр. армія зайняла тер. Збараз., Скалат., ч. тер. Терноп. і Гусятин. повітів, яка до того часу була під контролем військ УНР. Чл. делегації УНР на переговорах у м. Брест були уродженці Тернопільщини *М. Бабин і А. Жуковський*.

П. Гуцал.

БРЄЧКЄВИЧ

Митрофан Васильович (04 (16). 06. 1870, с. Бакоти, нині Кременец. р-ну – 23. 08. 1963, м. Київ) – вчений-історик, славіст. Засл. діяч науки УРСР (1948). Навчався у *Волин. духовній семінарії* в Кременці. Закін. Юр'єв. (нині м. Тарту, Естонія) ун-т (1901); 1913–22 – проф. Казан. ун-ту, 1923–31 – Дніпроп. ІНО. Від 1931 – на пенсії, 1938 повернувся до пед. діяльності: викладав у пед. ін-ті й ун-ті в Києві, у пед. ін-тах Сталінграда (нині Волгоград), Бірська та Бугуруслана. 1944–50 – в Київ. ун-ті, від 1946 – зав. каф. історії серед. віків. Досліджував історію помор. слов'ян, їхню б-бу проти нім. колонізації. Праця Б. “Східно-поморське князівство та його занепад. Початкова історія Гданського коридору XIII–XIV ст.” (1929) стала значним внеском в укр. славістику. У рукописі залиш. “Нарис історії середніх віків” (1946) та ін. праці.

В. Короткий (ЕСУ), В. Ханас.

БРИГІДЕР

Михайло (24. 09. 1908, с. Малашівці, нині Зборів. р-ну – 14. 07. 1966, м. Торонто, Канада) – громадський діяч. Закін. г-зію в Тернополі, Вищу торг. школу у Варшаві. Сотник УПА. Від 1943 – в дивізії “Галичина”. Після 2-ї світ. війни – в Німеччині, згодом – у Канаді. Голова відділів ЛВУ в м. Торонто та м. Саскатун, край. управи Братства вояків 1-ї Укр. дивізії Укр. Нац. Армії, спорт. т-ва “Україна”.

Х. Весна.

БРИДЖ

– різновид гри у карти. Відзначається інтелектуальністю, складністю процесу. В 3х. Ук-

раїні Б.-клуби існували до 1939, зокрема в Тернополі популярним був роверний Б. У січні 1972 прийнято уряд. рішення про заборону секцій спорт. Б., розпущені його федерації. 1977–78 на квартирі тернополянина В. Анзіна проведені чем-ти України. 1980 за сприяння дир. шах. клубу “Авангард” Я. Тамаріна створ. секція Б. (нині Терноп. клуб Б.). Від 1982 розігрують перехід. кубок Тернополя з Б. 1991 створ. Укр. федерація спорт. Б., провед. змагання за перший Кубок України, який виграли І. Легкий та О. Осінський із Тернополя. Гравцями вищої ліги різного часу були тернополяни: Р. Бабій, А. Болонний, А. Гарбар, Я. Голда, О. Горинь, О. Засоба, О. Лисенко. 1996 Я. Голда організував Б.-навчання в тех. та пед. ліцеях, ТАНГ, ТДПУ; проведена першість Тернополя серед школярів (переможці – Ю. Рудик і Д. Кривко). 1999 команда із трьох тернополян здобула сріб. медалі на 3-й Олімпіаді з розум. видів спорту в Лондоні (Вел. Британія).

І. Заверуха.

БРИК

Михайло Теодорович (01. 01. 1941, с. Юстинівка Підгаєц. р-ну) – вчений-хімік, педагог. Д-р хім. н. (1980), проф. (1988). Чл. Європ. наук. т-ва EVRO-SCIENCE (1997). Закін. Кременец. пед. ін-т (1962), аспірантуру Ін-ту хімії високомолекуляр. сполук АН УРСР (1965). 1968–98 працював в Ін-ті колоїд. хімії і хімії води АН УРСР. Від 1998 – проф., зав. каф. хімії, наук. кер. Центру екол. досліджень, проректор, 1-й віце-президент, віце-президент з наук. роботи Нац. ун-ту “Києво-Могилянська академія”. Дослідження в галузі хімії високомолекуляр. сполук, колоїд. хімії полімерів, мембран і мембран. технологій. Автор 12 монографій та понад 350 статей, 25 винаходів і патентів. Від 1992 – президент Укр. мембран. т-ва. Чл.-кор. “Клубу дослідників” у м. Нью-Йорк (США).

Літ.: Михайло Теодорович Брик: Бібліографічний покажчик. – К., 2000.

І. Дем’янова, В. Троян.

БРИК

Олександр Семенович (07. 08. 1895, с. Колодівка, нині Підволочис. р-ну – 05. 09. 1984,

м. Торонто, похов. у м. Вінніпег, Канада) – підприємець, громадський діяч. Навчався в Терноп. г-зії. 1927 емігрував до Канади. Чл. відділу КУК, дирекції т-ва “Тризуб” та ін. громад. орг-цій у Вінніпезі. Автор кн. “Мої життєві студії” (1956), “Велике людовбивство” (1959), “Українсько-жидівські взаємовідносини” (1962), “Тернистий шлях українського народу” (1969), “П’ять перед дванадцятьою”(1974, усі – Вінніпег), статей у пресі.

Літ.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Волинський, М. Кришук.

БРИК

Роман Антонович (1920, с. Колодівка, нині Підволочис. р-ну) – громадський діяч. Від 1930 – у Канаді. 1975 засн. власну компанію “Рей-Брик-Ріалті”. Голова укр. театру, ген. секр. президії КУК, дир. кредит. орг-ції “Карпатія”, дир. буд. “Святої родини”, чл. інших укр. т-в у Вінніпезі.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Х. Весна.

БРИКАЇЛЬСЬКА

Казимира (Brikalska Kazimierza; 21. 10. 1915, с. Главче, нині Теревовлян. р-ну) – польська художниця. Працює в галузі книжк. графіки, гобелену. Учасниця багатьох виставок у Польщі та за кордоном.

С. Ткачов.

БРИКІВ

– село у Шумському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Косовиця. Розташ. на берегах р. Кума – притоки р. Вілія, за 3 км від райцентру і 23 км від найбл. заліз. ст. Лепесівка. Насел. 1006 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1566 під назвою Бриківці, коли староста кременец. не допускав князя Ю. Воронцького до володіння селом. 1570 Б. був власністю Дибовської, 1583 – К. Колодзінського. Після польс. повстання 1863–64 село забрано до казни й передано графам Блудовим. 1911 значна частина власності у Б. належала Савицькому. Є церква св. Георгія Побідоносця (1800; дерев.), капличка (реконст. 2003). Споруджено пам’ятники Т. Шевченку (1960), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967), першому голові колгоспу І. Бойку (1987). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку, кафе-бар, торг. заклад. У Б. народився реліг. діяч *Х. Сакович*. Виявлено археол. пам’ятки двох стоянок пізн. палеоліту, поселення трипільської культури, бронз. наконечники стріл

скіф. періоду, скарб рим. монет 2 ст., 2 городища і курган. могильник часів Київ. Русі. На тер. села розміщена природно-заповідна зона “Бобрів гай”.

М. Бігус, В. Унят, Б. Хаварівський.

БРИКОВИЧ

Володимир Лукич (псевдо “Гонта”; 29. 07. 1877, м. Тернопіль – 12. 12. 1953, там само) – правник, громадський діяч. Закін. Терноп. г-зію. Навчався у Краків. і Львів. ун-тах. Працював суддею у Тернополі. Від грудня 1918 – сотник УГА, початковий суддя Терноп. окруж. суду. Разом з УГА перебував на Сх. Україні, потрапив у більшов. полон. Навесні 1921 повернувся до Тернополя. Працював у філіях “Просвіти” і “Рідної школи”.

Б. Пиндус.

БРИКОВИЧ

Іван (1875, м. Тернопіль – 10. 08. 1951, с. Колодіївка, нині Тисмен. р-ну Івано-Фр. обл., похов. у м. Станіслав, нині Івано-Франківськ) – священник, громадський діяч. Батько *Д. Горняткевич*. Закін. г-зію в Тернополі, теол. студії у Львів. ун-ті. Працював на парафіях у селах Великий Глибочок, Магдалівка, Прошова, Пилява, потім 40 р. – у с. Кривеньке на Гусятинщині. 1919 – духівник 9-ї (Белзької) бригади УГА, перебував на Сх. Україні. Після 1946, не бажаючи прийняти рос. православ'я, залишив душпастир. працю.

Лит.: Лебедович І. Полеві духовники УГА. – Вінніпег, 1963.

Б. Пиндус.

БРИКОВИЧ

Лярій (Лларіон) Матвійович (псевд. – Осип Подільський; 03. 11. 1881, м. Тернопіль – лютий

1942, м. Магнітогорськ, нині Челябін. обл., РФ) – педагог, перекладач, літератор, громадський діяч. Почес. чл. т-ва “Просвіта” (1996, посмертно). Закін. г-зію у Тернополі. Навчався у Львів., Краків. та Віден. ун-тах. До 1930 викладав грец., латин. і нім. мови в Терноп. г-зії, одночасно – дир. г-зії “Рідної школи” (1921–30). Від листопада 1918 до липня 1919 – заст. повіт. комісара ЗУНР; воював в УГА, разом з нею перебував на Сх. Україні. 1924–39

– голова Терноп. філії “Просвіти”. Після ліквідації г-зії 1930 очолив кооперативу “Будучність”; співдир. ф-ки “Калина”. 23 червня 1940 заарешт. і вивезений на Урал, де помер від непосильної праці на шахті.

Тв.: Хоч не складно, але ладно: Приказки. – 1934; Псалми. – 1936; Похвала народним строям. Правда – билиця (обидва – 1937; усі – Т.).

Б. Головин, Л. Левенець.

БРИКОВИЧ

Роман (03. 09. 1900, с. Магдалівка, нині Підволочис. р-ну – 26. 03., за ін. даними – 28. 05. 1977, м. Монреаль, Канада) – педагог, кооператор, громадський діяч. Навч. у Терноп. укр. г-зії (1913–14). 1919 – стрілець в УГА. Закін. Ягеллон. ун-т у Кракові. Дир. Повіт. союзу кооператив у м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну), 1941–44 – бургомістр міста. 1944 виїхав до Німеччини, 1948 – до Канади. Працював 20 р. дир. укр. школи, головою відділу ЛВУ, був чл. багатьох укр. громад. орг-цій у Монреалі.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БРИКОВИЧ

Степан (1883, за ін. даними – 1884, м. Тернопіль – 1948, м. Вюрцбург, Німеччина) – адвокат, громадський діяч. Закін. Терноп. г-зію (1904), правничі студії у Львів. ун-ті. Мав адвокат. канцелярію у Тернополі, був головою “Міщанського братства”. Голова осередку Укр. пед. т-ва, гуртка “Рідної школи”, 1941–42 – голова Укр. окруж. допомог. ком-ту. Від 1944 – на еміграції.

М. Левчук.

БРИЛІНСЬКИЙ

Юрій Богданович (25. 03. 1942, с. Бориня Турків. р-ну Львів. обл.) – актор. Засл. арт. України (1992). Від 1943 жив у селах Улашківці Чортків., Горішня Слобідка Монастирськ., Шульганівка і Ягільниця Чортків. р-нів. Після закін. Ягільн. СШ працював у місц. колгоспі. 1960–64 навчався на філол. ф-ті Львів. ун-ту. Від 1963 – актор Львів. акад. (нині нац.) укр. драм. театру ім. М. Заньковецької. Зіграв понад 120 ролей на сцені, знімався в кінофільмах. Не раз гастролював на Тернопільщині.

І. Дуда.

БРИНДЗЯ

Зіновій Федорович (03. 05. 1950, с. Шупарка Борщів. р-ну) – вчений-економіст. Д-р екон. н. (1997), проф. (1998). Закін. Львів. с.-г. ін-т (1976, нині аграр. ун-т). Працював у колгоспі “Поділля” Терноп. р-ну, Терноп. філії тресту “Оргтехбуд”, Терноп. РДА. Від 1995 – зав. каф. земел.

відносин і технол. дисциплін ТАНГ. Вивчає проблеми реформування земел. відносин, рац. природокористування і охорони довкілля; регіон. особливості використання земел. ресурсів та моніторинг земель. Автор 50 наук. праць.

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т., 2003.

Б. Мельничук, В. Письменний.

БРИТАН

Володимир (1927, с. Млинівці, нині Зборів, р-ну) – меценат, громадський діяч. Служив у дивізії “Галичина”. У Швеції закін. тех. ін-т, став менеджером. Заст. голови укр. громади у Швеції. Від 1991 займається благодійністю для України: привіз комп’ютери для Києво-Могилян. академії та Зборів. г-зії, літ-ру для Терноп. обл. універсал. наук. б-ки тощо.

І. Гаврильцьо.

БРІДІОК (РУДА)

– річка в Тернопільському районі. Права притока р. Серет. Витікає з джерел біля с. Домаморич, протікає через села Забойки, Почапинці, Драганівка, впадає в р. Серет у с. Буцнів. Довж. 18 км, пл. басейну 85 км², похил 3,2 м/км.

Й. Свинко.

БРІЛЬ

Степан (01. 01. 1886, с. Петриків, нині Терноп. р-ну – 27. 12. 1975, м. Торонто, Канада) – педагог, військовик, меценат. Закін. учит. семінарію в Тернополі (1907). Учителював у селах Гусятин. повіту. Підхорунжий УСС. 1916 в бою під Потуторами на Бережанщині потрапив у москов. полон. 1918 повернувся до Тернополя, вступив до УГА. Брав участь у бойових діях, у т. ч. в *Чортків. офензиві*. Працював урядовцем комісаріату УНР у Житомирі. Після 2-ї світ. війни емігрував до Канади (м. Торонто).

Жертводавець на укр. потреби, автор статті про с. Тудорів у книзі “*Чортківська Округа*” (1974), спогадів.

Х. Весна, М. Левчук.

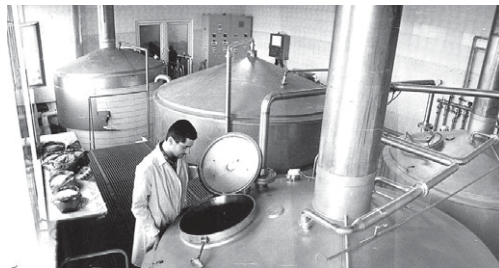
“БРОВАР”

– пивоварня, відкрите акціонерне підприємство. Розташ. у смт Микулинці Теробовлян. р-ну. Перша згадка про вироб-во пива у м-ку датована 1497, коли микулинець. воєвода Тієран послав

Один із корпусів підприємства.

польс. королю Ольбріхту в Теробовлю бочки з пивом. Відомо, що 1715 власник пивоварні сплачував пивом податки. Від заснування підпр-во працювало безперервно. Протягом тривал. часу Микулинець. пивзавод входив до Терноп. пивоб’єднання. 1993 на базі держ. підпр-ва створено орендне підпр-во пивоварів. Від 1995 воно при-

Триває процес варіння пива.

вагиз. і переймен. на ВАТ “Бровар”. Нині пивоварня випускає 6 видів пива, що за якістю відповідають найвищим світ. стандартам. Його виготовляють із кращих укр. пивовар. сортів ячменю та хмелю. Потужність “Б.” – 1200 тис. декалітрів пива, 500 тис. декалітрів мінерал. стол. води та 2 тис. т солоду в рік. Висока якість микулинець. пива не раз відзначена нагородами, зокрема на міжнар. виставці у Києві-2003: “Українське” – гран-прі; “Микулин. Медове” та “Пішеничне” – золоті медалі; “Микулин-900” – срібна.

С. Троян.

БРОВАР (БРОВАРНЯ)

– підприємство, на якому варять пиво. У Тернополі найдавні. Б. розташ. неподалік замку, в

р-ні сучас. майдану Волі; згодом збудували новий за церквою Різдва Христового. В інвентарі 1672 згадано 5 Б. – Берка, Лейби, Нестайчишина, Новіцького, Полянчика й солодівні Новіцького, Мося та Федора Дівички. Нинішній пивзавод “Опілля” розпочав роботу як Б. “Провалиха” 1851. У торг.-пром. переліку 1906 вказані пивоварні в містах Микулинці, Гусятин, Козова, Монастириська, Підгайці, Скалат, Бережани, Тернопіль (на Загребелі) та у с. Глібів (нині Гусятин. р-ну). В переліку 1913 Б. зазначені також у Бучачі, Нагірянці (нині Чортків. р-ну), Терпилівці (нині Підволочис. р-ну) та “Провалиха” у Тернополі. Виробляли бочк. та пляшк. пиво найменувань: бок, лежак, марцове (березневе) й ін. У Б. “Провалиха” 1913 випускали 14500 гекалітрів пива.

Лит.: Бойцун Л. Тернопіль у плінні літ. – Т., 2003.

Л. Бойцун.

БРОВАРІ

– село у Бучацькому районі. Підпорядк. Язловец. сільраді. Розташ. на берегах р. Вільховець, за 18 км від райцентру. Назва села походить, ймовірно, від роду заняття жителів – броварства. Насел. 362 особи (2001). Перша писемна згадка – поч. 18 ст. Діяли читальня “Просвіти”, т-ва “Січ”, “Луг”, спожив. і кредит. кооперативи, Нар. дім, церк. б-ка для прихожан (від 1928). Є церква Пресвятої Богородиці (1904), капличка (віднов.; 1992). Встановлено хрест на честь скасування панщини (1991; віднов.), насипана могила Невідомому солдатві 1-ї світ. війни. Уродженець Б. – меценат, громад. діяч Ю. Вербицький.

П. Германович, В. Уніят.

БРОДІН

Анатолій Іванович (16. 08. 1939, м. Коростень Житомир. обл.) – хоровий диригент, педагог. Засл. прац. культури України (1973). Закін. Терноп. муз. уч-ще (1961), Львів. консерваторію (1967). 1971–75 – худож. кер. капели бандуристів Буд. культури та викл. дит. муз. школи у Кременці.

Б. Мельничук.

БРОДОВИЧ

Мацей Юзеф (Brodowicz Maciej Józef; 24. 02. 1790, м-ко Гримайлів, нині смт Гусятин. р-ну – 22. 01. 1885, м. Краків, Польща) – польський вчений-медик, педагог, поет. Д-р медицини (1817). Навчався у Збараз. і Бережан. г-зіях, Львів. та Віден. ун-тах. Від 1823 – проф. Ягеллон. ун-ту, 1840–47 – його ректор. Автор наук. праць і зб. поезій “Польові квіти” (1871).

С. Ткачов, В. Ханас.

БРОНГАЛІВКА

– село в Підгаєцькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Вага та Михайлівка. До села приєднано х. Дубняки. Розташ. за 13 км від райцентру. Насел. 121 особа (2003). Відоме з 1-ї пол. 19 ст. Працювали читальня т-ва “Просвіта” (1907–39), гуртки “Сільського господаря” та самоосвіти. Є церква (1991; мур.). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка.

І. Дем’янова, І. Пона.

БРОНДУКОВ

Борислав Миколайович (01. 03. 1938, с. Гордещина Поліс. р-ну Київ. обл.) – актор театру і кіно. Нар. арт. УРСР (1988). Перебував у вересні 1967 в м. Борщів на прем’єрі фільму “Людина шукає райдугу” (про печеру Кристальна), в якому знімався.

І. Дуда.

БРОНЗОВИЙ ВІК

– період в історії людства, пов’язаний із винайденням бронзи та значним поширенням виробів із неї (кін. 3-го – поч. 1-го тис. до н. е.). У Б. в. заверш. процеси першого суп. поділу праці, формування і розвитку общин. ремесла, використ. упряжного коня та колісниць, відокремлення племен. верхівки, виникн. вел. етнокультурних утворень. На тер. Терноп. обл. у цей період існували археол. культури: рання бронза – підкарпатська культура шнурової кераміки, Городоцько-Здовбицька культура шнурової кераміки; середня бронза – культура багатоваликової кераміки, комарівсько-тишинецька культура; пізня бронза – культура Ноа, лужицька культура (ульвівецька група).

Лит.: Археологія Прикарпаття, Волини і Закарпаття (энеолит, бронза и раннее железо). – К., 1990; Словник-довідник з археології. – К., 1996.

М. Бігус.

БРУСИЛОВ

Олексій Олексійович (19 (31). 08. 1853, м. Тифліс, нині м. Тбілісі, Грузія – 17. 03. 1926, м. Москва, нині РФ) – російський військовий діяч. Генерал кавалерії (1912). У серпні 1914 – командувач 8-ї армії, яка воювала з австр. військами на Тернопільщині. Влітку 1916 війська Пд.-Зх. фронту під команд. Б. здійснили наступ (т. зв. “Брусилівський прорив”), головні події якого відбувалися на Тернопільщині. Автор мемуарів “Мої спомини” (1929), в яких йдеться і про перебіг 1-ї світ. війни в нашому краї.

П. Гуцал.

БРУСЛІНА КАРЛИКОВА

(*Euonymus nana* Vieb.; нар. назва – бересклет) – сланкий вічнозелений кущ заввишки 15–25 см. Належ. до родини Бруслинові. Занесена до Червоної книги України. Використ. у нар. медицині. Росте у широколистяних лісах та серед заростей верби. Трапляється у Гусятин. р-ні.

Лит.: Основи екології. – Т., 1998.

Н. Мшанецька.

БРУСНІЦЯ

(*Rhodococcum vitis-idaea* (L.) (Avror.); нар. назви – бруслина, борина) – вічнозелений чагарник із родини Брусничні. Харчова, медоносна, лікарська рослина, занесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Росте у вологих лісах, на галявинах.

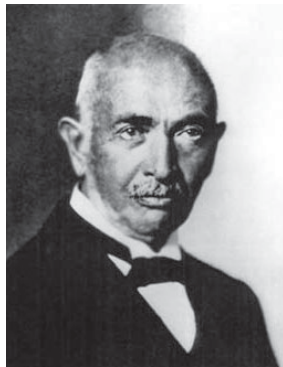

Лит.: Доброчаєва Д. и др. Определитель высших растений Украины. – К., 1987.

Г. Синиця.

БРЮКНЕР

Александр (Brükner Aleksander; 29. 01. 1856, м. Тернопіль – 24. 05. 1939, м. Берлін, Німеччина) – польський філолог-славіст, літературознавець, історик культури. Д-р філології (1878). Чл. Польс. акад. знань (1888), іноз. чл.-кор. С.-Петербур. АН (1889). Чл. НТШ. Початкову освіту здобув у Бережанах. Навч. в ун-тах Львова, Відня, Берліна, Лейпцига. Доц. Львів. ун-ту (1878–81), проф. мов і літ-р слов’ян. народів Берлін. ун-ту (1881–1924). Автор бл. 1500 наук. праць, серед них – “Нарис історії польської літератури” (1903), “Історія російської літератури” (1905), “Історія українського народу” (1906), “Нарис історії

слов’янських літератур і літературних мов” (1929, співавт.), “Історія польської культури” (тт. 1–4, 1930–39). Досліджував проблеми польс.-укр. літ. взаємин, творчість представників “укр. школи” в польс. літ-рі. Мав наук. контакти з укр. вченими, рецензував їхні праці. Використовував укр. фольклор.-етногр. матеріали.

Лит.: Тернопілля ’96: Регіональний річник. – Т., 1996; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

С. Ткачов, В. Ханас.

БРЮХОВЕЦЬКИЙ

В’ячеслав Степанович (14. 07. 1947, м. Дзанджикау, нині м. Орджонікідзе, Респ. Пн. Осетія-Аланія, РФ) – літературознавець, публіцист, педагог. Д-р філол. н. (1987), проф. Чл. НСПУ (1982). Від 1990 – президент Нац. ун-ту “Києво-Могилянська академія”. У вересні 1997 перебував у Тернополі на відкритті *Галицького коледжу*.

П. Бабій.

БУБЕЛА

Петро (1889, с. Лисиничі, нині Пустомит. р-ну Львів. обл. – квітень 1920, м. Одеса) – військовик, отаман (майор) УГА. Вхідив до Укр. військ. ком-ту, який здійснив Листоп. повстання у Львові. Від листопада 1918 до червня 1919 – товариш (заст.) держ. секр. військ. справ ЗУНР. Разом із Д. Вітовським перебував у Тернополі, займався створ. регуляр. армії. Розстріляли більшовики.

П. Гуцал.

БУБЕРНАК

Степан Іванович (28. 09. 1947, с. Салівка, нині с. Ягільниця Чортків. р-ну) – історик, краєзнавець, педагог, громадський діяч. Член ВУСК (2002). Засл. прац. культури України (2003). Закін. Одес. ун-т (1979). Працював у закладах культури, учителем Ягільн. СШ. Створив музей історії родин. села (1979). Автор кн.: “Легенди про Ягільницю”, “Доля моя з Україною злита” (обидві – 1997), “Кабінет історії в школі”, “Нетрадиційні типи уроків”, “На калині мене мати колихала”, “Моя стежина” (всі – 1999), “Читальня “Просвіти” в Ягільниці”, “Степан Баюк: учитель, митець, людина” (обидві – 2001), статей і нарисів у часописах.

Лит.: Савак Б. Краєзнавці Тернопільщини: Біографічний довідник. – Денисів, 2003.

І. Дем’янова, Б. Савак.

БУБНІВКА

– урочище, ботанічний заказник місцевого значення. Розташ. між селами Лисівці та Шипівці Заліщиц. р-ну, на лівому віддал. схилі долини

Сон чорніючий.

р. Серет, біля кар'єру. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні місц. селян. спілки. Під охороною – ділянка степ. та лучно-степ. флори. Цінність становлять сон чорніючий, сон великий, занесені до Червоної книги України, горичків весняний, гіацинтик блідий та ін. рідкіс. й такі, що перебувають на грані зникнення, види рослин. світу.

І. Бай.

БУБНІЙ

Петро Михайлович (псевд. – Б. Сосняк, Петро Муха; 25. 12. 1936, с. Хлівчани, нині Сокал. р-ну Львів. обл.) – журналіст, редактор, педагог. Чл. НСЖУ (1971). Закін. Львів. пед. ін-т у Дрогобичі (1960), Акад. сусп. н. у Москві (1984). Працював у ред. г. “Ровесник”, нач. Терноп. обл. упр. культури, гол. ред. Терноп. облтеле-радіооб'єднання. Чл. ред. ради ж. “Тернопіль”. Публікації у пресі від 1953. Автор поезій, статей із питань історії та культури у збірниках, укр. і зарубіж. період. виданнях. Перекладач, ред. низки видань. Співупоряд. першого в Україні “Словника українських імен біблійного походження” (2001).
Тв.: зб. поезій – “Провесін” (1959); красн. кн. – “Творещь подільських скарбів”, “Василь Корчемний: Нарис життя і творчості” (обидві – 1998), “Зарванія” (2001, 2002), “Тернопіль” (2002; усі – Т.).

М. Ониськів.

БУБНІЮК

Стефанія Миколаївна (1901, х. Троянівка, ймовірно той, що приєдн. до с. Боднарівка Гусятин. р-ну) – журналістка. Медаль КУК. Навчалася на вчит. курсах у Гусятині. 1926 виїхала до Канади. Від 1930 – в гол. управі Об'єдн. українок Канади. Ред. ж. “Жіночий світ”

у Вінніпезі (1951–73), співпрац. з часописами “Новий шлях” та “Український голос”.

І. Гаврильцьо.

БУГАЙ

Олександр Іванович (07. 01. 1926, с. Велика Круча Пирятин. р-ну Полтав. обл.) – геодезист,

літератор. Учасник нім.-рад. війни. Закін. Житомир. технікум землевпорядкування (1959). Від 1953 – в Тернополі. Як літератор працює в жанрі наук. фантастики. Вірші та проза Б. опубл. у періодиці, зб. “Яблуневий цвіт” та ін. На слова Б. написали музику

композитори *Б. Антків*, *І. Доскалов*, *О. Броневичський*, *І. Поклад* та ін. Автор зб. поезій “Будівничі” (Л., 1965); повістей “Замах на Селену” (1993), “Зустрічі після смерті” (1996), “Перевертень” (2000), “Роздвоєння душі” (1993, усі – Т.).

І. Дем'янова.

БУГАЙЧЕНКО

Іван Федотович (15. 08. 1913, с. Михайлівці, нині Первомай. р-ну Харків. обл. – 14. 01. 1943, с. Потіївка, нині Радомишл. р-ну Житомир. обл.) – громадський діяч. Герой Рад. Союзу (1965, посмертно). 1939–41 – 1-й секретар Терноп. обкому ЛКСМУ. Від липня 1941 – на підпіл. роботі в тилу нім. військ під іменем “Чорний Володимир”; очолював Потіїв. комсомол.-молод. підпілля на Житомирщині. 29 грудня 1942 Б. заарешт. гітлерівці і закопали живим у землю.

М. Колопенюк, П. Михальчук.

БУГЛІВ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Люлинці та Огрязківці; до 1989–90 були підпорядк. села Ванжулів, Короствава, Котиська, Печірна. Розташ. на берегах р. Буглівка, за 15 км від райцентру і 17 км від найбл. залізн. ст. Насел. 385 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1463 як володіння князів Збарзьких. 1619 Б. належав А. Порицькій, у кін. 19 ст. – Ржищевським, потім перейшов до родини польс. історика Ю. Дуніна-Карвицького. На Б. часто набігали турки і татари, поблизу села пролягав *Чорний шлях*. Діяли ошадкаса (від 1936), т-во “Просвіта”. Влітку 1943 через село проходили підрозділи з'єднання *С. Ковтака*.

Є церква св. Михаїла (1892; дерев.), капличка (19 ст.), Дім молитви ХВС. Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1973), погруддя Т. Шевченка (1988). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка. У Б. народилися художники П. Богачук, *І. Гаврилюк*, канд. іст. н. В. Воляник, канд. матем. н. Л. Мацюк, канд. тех. н. О. Мацюк, канд. с.-г. н. П. Фурман. Місцеву шк. закін. акторка *Є. Пінчук-Серебрякова*. На тер. Б. виявлено археол. пам'ятки серед. і пізн. палеоліту, підкарпатської культури шнурової кераміки.

Г. Басюк, В. Уніят.

БУГЛІВКА

– річка в Лановецькому районі, права притока р. Жирак. Витікає з джерел південніше с. Буглів, протікає через села Огризківці, Ванжулів і Карначівка, впадає в р. Жирак у Ланівцях. Довжина – 23 км, пл. басейну – 179 км².

Й. Свинко.

БУГЛІВСЬКИЙ СТРАТОТИП

– відслонення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн. околиці с. Огризківці Лановец. р-ну в яру, що прорізає правий схил р. Буглівка. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні місц. селян. спілки. Пл. 0,1 га. В циркоподібній улоговині під охороною – відслонення нижньосармат. товщі (міоцен), серед порід якої виділяються т. зв. буглів. верстви, складені кварц. пісками, пісковиками, піщанистими глинами, мергелями і вапняками, заг. потужністю бл. 16 м.

Лит.: М. Сивий, В. Кітура. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Бай.

БУГ'ЄРА

Неоніла-Наталка (з дому – Трач; 06. 10. 1926, с. Гнилички, нині Підволочис. р-ну – 06. 10. 1976, м. Торонто, Канада) – громадська діячка. Закін. Терноп. укр. г-зію (1944), навчалася на мед. ф-ті у Львові, Мюнхен. ун-ті (Німеччина). Згодом емігрувала до Канади, де займалася культ.-освіт. та громад. діяльністю.

Авторка публікацій у пресі, зокрема спогадів про Терноп. гімназію.

П. Тимочко.

БУГ'ЄРА

Орест (09. 06. 1922, с. Іванків, нині Борщів. р-ну) – лікар, громадський діяч. Чл. УЛТ Польщі. 1942 закін. укр. г-зію в Чорткові, 1962 – мед. акад. у м. Вроцлав (Польща).

Х. Весна.

БУДА

– урочище, загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. між м. Підгайці та селами Рудники і Мужилів Підгаєц. р-ну, в кв. 44–51 Підгаєц. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва, в межах ліс. урочища “Буда”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 398 га. Під охороною – місце відтворення та відновлення мислив. фауни. Трапляються борсук звичайний, який занесений до Червоної книги України, заєць сірий, білка звичайна, лисиця звичайна, куниця лісова, козуля звичайна, куріпка сіра – цінні та ін. мислив. види тварин. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя Б. надані у користування Кременец. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтворення мислив. фауни.

І. Бай.

БУДАНІВ

– село у Тербовлянському районі. До 1945 – Будзанів. Центр сільради, якій підпорядк. с. Папірня. Розташ. на берегах р. Серет, за 22 км від райцентру і 15 км від найбл. заліз. ст. Деренівка. Насел. 1724 особи (2002). Перша писемна згадка – 1549, коли король Сигізмунд Август дозволив дружині воєначальника Я. Будзановського Катерині із Золотників пере-

Вид на с. Буданів.

йменувати дідичне село Скоморохи на місто Б. Проте Скоморохи залишилися, а Б. розбудувався трохи далі на північ. Згідно з істор. хронікою 1575, у м-ку існував замок, але завершили його буд-во тільки на поч. 17 ст. 1631 замок перейшов у власність до О. Семінського, потім – до родини Левочинських. Восени 1648 міщани-українці Б. взяли участь у повстанні проти польс. шляхти. 18 ст. місто відродилося; щороку відбувалося 12 ярмарків. 1771 від холери загинуло кількасот мешканців. 1898 засн. ткацьку школу. 1900 в Б. проживала 5601 особа. До 1939 в селі діяли т-ва “Сокіл” (від 1903), “Просвіта”, “Луг”, Нар. дім. 1940 Б. переведений у статус села, водночас до 1959 залишався райцентром. 1954–55 діяла нац.-патріот. орг-ція “Молода Україна” під кер-вом *В. Крушельницького*. Є костьол (1765) та монастир. келії (18 ст.), церква Великомученика Георгія (1852; мур.), капличка УГКЦ (1992). Встановлено 2 хрести на місці колишніх церков, 3 хрести на честь скасування панщини. Споруджено обеліск Слави полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), насипана символ. могила з написом “Вічна слава героям, які загинули за волю України” (1990), встановл. мемор. дошка трьом воїнам-інтернаціоналістам. Діють ЗОШ 1–3 ступ., ПТУ (від 1959), Буд. культури, б-ка, дошк. заклад, ветлікарня, цегельня, 3 кар’єри, селян. спілка. У Б. народилися культ.-освіт. діяч *А. Ласько*, журналіст *Б. Процик*, проживає письменник *Б. Павлівський*, навчалися акад. *С. Костишин*, краєзнавець, публіцист, поет *М. Ониськів*. Поблизу Б. виявлено поселення трипільської та давньорус. культур, знайдено рим. монети 2 ст.

В. Уніят, Б. Хаварівський.

БУДАНІВСЬКЕ РОДОВИЩЕ ПІСКОВИКУ

– розташоване поблизу с. Буданів Тербовлянського району на землях Буданівського лісництва. Пл. 34 га. На родовищі розробляють нижньодєвон. пісковик – кварцовий, дрібнозернистий, сірий, сірувато-рожевий, рожевий, бузковий, бурувато-червоний; придатний для виготовл. облицювал. блоків і для бортового каміння. Запаси родовища – 4,7 млн. м³ активно розробляють.

М. Сивий.

БУДАНІВСЬКІ БУКИ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростають поблизу с. Папірня Тербовлян. р-ну, в кв. 44 вид. 1 Буданів. лісництва Терноп. держлісгоспу, в межах ліс. урочища

“Чорний ліс”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,5 га. Під охороною – 19 буків віком понад 100 р. і діам. 46–56 см, цінних у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

БУДАНІВСЬКІ ШАФРАНИ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Кобиловолоки Тербовлян. р-ну, в кв. 36 вид. 5, 6 і кв. 50 вид. 4 Буданів. лісництва Терноп. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Млиніська”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 30. 01. 2003. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 24 га. Під охороною – ділянка дубово-модриново-ялиново-граб. лісу як середовище зростання та відтворення шафрану Гейфеля, підсніжника звичайного, занесених до Червоної книги України, вовчих ягід звичайних – рідкіс. виду на тер. області.

І. Бай.

БУДЗАН

Антін Федорович (27. 08. 1911, с. Лозівка, нині Підволочис. р-ну – 06. 10. 1982, м. Львів) – мистецтвознавець. Канд. мистецтвознавства (1959). Чл. СХУ (1960). Закін. Львів. богослов. академію (1938), Ін-т живопису, скульптури та арх-ри в Ленінграді (1953, нині Санкт-Петербург). 1945 *Й. Слітий* висвятив Б. на священника. Працював у Львові в етногр. музеї, Малій семінарії, Укр. нац. музеї, Музеї худож. промислу, МЕХП АН УРСР. Автор більше 40 наук. праць, зокрема “Українська народна різьба по дереву” (1957), “Різьба по дереву в західних областях України” (1961), “Різьблення та художній метал” (1962, співавт.; усі – К.). Брав участь у підготовці акад. видань з історії укр. мистецтва.

І. Дуда. С. Павлюк (ЕСУ).

БУДЗАН

Богдан Павлович (05. 01. 1944, м. Збараж) – вчений, громадський діяч. Фахівець у галузях машинобудування та менеджменту. Канд. тех. н. (1979), проф. Чл. Укр. АН нац. прогресу (1992). Чл. Амер. зварюв. т-ва, нагляд. рад Європ. фундації розвитку менеджменту й Асоц. менеджмент-освіти країн Центр. та Сх. Європи. Закін. Київ. політех. ін-т (1975), Вищу екон. школу госп. упр. в Києві (1989). Вивчав менеджмент в Австрії, Вел. Британії, Канаді, Швейцарії. Працював на Полтав. з-ді газорозряд. ламп, в Ін-ті електро-

зварювання ім. С. Пагона АН УРСР. 1991–93 – зав. відділу з питань власності та підприємництва, відділу по зв'язках з міжнар. фінанс. орг-ціями КМ України; 1993–96 – ген. дир. Міжнар. фонду “Відродження”. Від 1997 – ген. дир., зав. каф. Міжнар. ін-ту менеджменту. Автор понад 90 наук. праць. Має 20 винаходів і 5 іноз. патентів. Співголова Терноп. земляцтва в Києві.

О. Корнієнко (ЕСУ), Б. Мельничук.

БУДЗАНІВСЬКИЙ

Мирослав Михайлович (1934, с. Ласківці, нині Тереховлян. р-ну – 18. 05. 1985, м. Хоростків, нині Гусятин. р-ну) – вчений-біолог, композитор. Канд. біол. н. Закін. Чернів. ун-т (1958), де згодом працював. Співав у хорах в родин. селі та під кер-вом С. Сабаша в Чернівцях. Працював на Хоростків. с.-г. дослід. станції. Опублікував наук. праці. Автор пісень, більшість з яких виконував під власний акомпанемент на баяні.

М. Ониськів.

БУДЗИНІВСЬКИЙ

В'ячеслав Титович (20. 01. 1868, с. Баворів, нині Терноп. р-ну – 14. 02. 1935, м. Львів) –

громадсько-політичний діяч, публіцист, письменник, історик. *Син Т. Будзинівського*. Чл. НТШ (1899). Навчався на філос. ф-ті Львів. та мед. ф-ті Віден. ун-тів (1888–95). Один із засн. і провід. діячів РУРП (1890–97). Ред. парт. часописів “Громадський голос” (1895–

96) і “Радикал” (1896). 1899 разом з *І. Франком*, *М. Грушевським* та ін. діячами створ. НДП, чл. її Нар. ком-ту. 1896–97 жив у Чернівцях, видавав г. “Праця”. Чл. ред. г. “Діло” (1898–99), ред. г. “Свобода” (1901–04) і ж. “Світ” (1906–07) у Львові. 1907 і 1911 обраний в окрузі Бучач–Монастириська–Підгайці послом австр. парламенту, очолював у ньому Укр. парламент. клуб. Під час 1-ї світ. війни – чл. СВУ у Відні. 1918–19 входив до УНРади ЗУНР. 1920 брав участь у створ. Укр. труд. партії, 1925 – УНДО; ред. його г. “Рада” (1925–27). Вийшовши з УНДО, засн. Укр. партію праці. Автор збірок оповідань і повістей “Оповідання” (1897), “Під одну булаву”, “Осаул Підкови” (обидві – 1920), “Кров

за кров” (1922), “Шагін Герей”, “До віри багьків” (обидві – 1924), “Волю бути козачкою” (1926), “Пригоди запорозьких скитальців”, “Кожух не на мене шитий”, “Опришок та інші оповідання” (всі три – 1927), “Перед бурєю” (1930), “Нерозлучні”, “Козак Шуба” (обидві – 1937) та ін.; п'єс. Серед праць Б. – “Хмельниччина”, “Козацькі часи у народній пісні” (обидві – 1906), “Гетьман Мазепа” (1909), “Історія України” (2 тт., 1924). 1990 та 1991 в Тернополі вперше в новітній Україні видані за ред. *Б. Мельничука* праці Б. “Наші гетьмани” і “Як Москва нищила Україну”.

Л. Щербак, В. Ханас.

БУДЗИНІВСЬКИЙ

Тит Євстахович (1839, с. Вовчухів, нині Городоц. р-ну Львів. обл. – 25. 09. 1897, м. Львів) – педагог, винахідник. Батько *В. Будзинівського*. Кін. 1860-х – поч. 1870-х – учитель школи в с. Баворів (нині Терноп. р-ну). Автор винаходів у механіці; перший українець, який зареєстрував свої відкриття у патент. службі Австро-Угорщини. Видав кілька популяр. книжок.

П. Бабій.

БУДЗИНСЬКИЙ

Міхал (Budzynski Michal; 1811, с. Михайлівці, нині Красилів. р-ну Хмельн. обл. – 07. 08. 1864, Волинь) – польський поет, перекладач. Закін. Кременец. ліцей і Вілен. ун-т. Брав участь у повстанні 1830–31. 1834–36 був ув'язнений, 1837–50 – в еміграції. Видав зб. “Проліски” (1839), “Поезії” (1841), фантазію “Вацлав Ржевуцький”, переклади тв. Шіллера, Байрона, Данте. Після смерті Б. вийшли його “Спогади з мого життя” (т. 1–2, 1880).

П. Гуцал, І. Дуда.

БУДІЛІВ

– село у Козівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Медова. До Б. приєднано хутори Висока Гора, Дуби, Млинець і Надстав. Розташ. на пр. березі р. Стрипа, за 22 км від райцентру. Насел. 918 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1456. До 1939 в селі діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Братство тверезості”. Є церква св. Параскеви (1932; кам.), каплиця Пречистої Божої Матері (2000). Споруджено кам'яний хрест на честь скасування панщини, пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1971), насипано могилу УСС (1991; відновл.), встановлено хрест на пам'ять про виселення польс. селян і знищення костюлу (2000). Діють ЗОШ 1–3 ступ., 6-ка. У Б. народилися економіст, громад. діяч *І. Пиріг*, педагог, проф. *М. Фиццла*; проживав нар. умілець,

різьбяр *С. Югас*; навчався в школі диригент *З. Коваль*. На тер. села знайдено археол. пам'ятки періоду неоліту.

О. Лаврук, О. Похальчишин, В. Уніят.

“БУДІВЕЛЬНИК”

– футбольна команда в м. Тернопіль. 1972–74 виступала в 2-й лізі чем-ту СРСР: 1972 – 15 місце із 24, 1973 – 20 із 23, 1974 – 19 із 20. Провела 128 матчів: В. – 36, Н. – 41, П. – 51, м'ячі – 126:157. У кінці сезону 1974 команду розформували.

Л. Легкий.

“БУДІВНИЧИЙ ЦЕРКВИ БОЖОЇ”

– євангельсько-християнський місячник. Виходив 1935–36 у м. Кременець за ред. Д. Гарасевича в співпраці з амер. місією Церкви Божої. Друкував богослов. статті, істор.-статист. матеріали про євангел. рух в Україні, поезії, біблійні оповідання для дітей, афоризми тощо. Політ. проблеми журнал принципово не висвітлював.

І. Павлюк (ЕСУ).

БУДІВСЬКИЙ

Петро Олексійович (31. 01. 1941, с. Ілавче Тереховлян. р-ну) – вчений-філолог. Д-р філол. н. (2001), проф. (1998). Чл. АН ВШ України (1993). Закін. Тереховлян. культ.-освіт. уч-ще і Чернів. ун-т (1969). Від 1972 працює в Луган. пед. ін-ті, 1990–97 – зав. каф. укр. літ-ри. Автор понад 160 наук. праць із фольклористики, історії

укр. літ-ри, музикознавства, серед них монографії “Українська народна лірика про сім'ю та побут” (1993), “Олекса Довбуш в історії, фольклорі та літературі: Проблема історичної та художньої правди” (1999; обидві – К.).

І. Костецький.

БУДКА

Богдан (р. н. невід., с. Добромірка, нині Збараз. р-ну – 1945) – поет, учасник Визвольних змагань 1940-х. Виходець із родини єпископа *Н. Будки*. Автор рукопис. зб. “Осінні серенади”, до якої увійшли 17 віршів, написаних влітку 1945 і присвячених друзі поета *Я. Іщук-Безкорвайній*.

Б. Пиндус.

БУДКА

Данило Михайлович (1895, с. Добромірка, нині Збараз. р-ну – 30. 01. 1981, м. Вінніпег, Канада) – кооператор, просвітний діяч. Брат *Н. Будки*. Закін. г-зію у Тернополі. 1928 виїхав до Канади. Очолював вироб. кооперативи у Вінніпезі. Ред. часописів “Канадійський Фармер” і “Канадійський Українець”, 1930–40-і – кер. Канад.-укр. ін-ту “Просвіти”.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БУДКА

Никита (Микита) Михайлович (07. 06. 1877, с. Добромірка, нині Збараз. р-ну – 01. 10. 1949, м. Караганда, нині Казахстан) – релігійний діяч. Брат *Д. Будки*. Д-р богослов'я (1909). Закін. г-зію в Тернополі (1897). Студював право і богослов'я у Львів. ун-ті, навчався в духовній семінарії. Працював учителем дітей князя *Л. Сапєги* в с. Більче-Золоте (нині Борщів. р-ну). Вищі теол. студії закін. в Інсбруку 1905, рукоположений на священника. Від 1906 – у Львові. Засн. 1910 місячник “Емігрант”. Із місіонер. метою виїжджав до Аргентини, Бразилії, Канади, Боснії. 1912 Папа Пій Х призначив Б. першим укр. єпископом у Канаді. 1927 відкликаний до Риму, наступного року повернувся до Львова. Єпископ-помічник *А. Шептицького*, Львів. декан, ген. вікарій митрополичої консисторії. Ініціатор й опікун відбудови відпуст. місця та Хресної дороги у с. Зарваниця на Тереховлянщині. 11 квітня 1945 Б. заарешт. у Львові органи НКДБ; засудж. на 8 р. таборів. Помер в ув'язненні. 27 червня 2001 Папа Римський Іван Павло II беатифікував Б., проголосивши Блаженним великомучеником.

Б. Головин, М. Комариця (ЕСУ).

БУДКИ

– село в Кременецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Валигори та Комарівка, х. Галяси. Розташ. за 32 км від райцентру і 20 км від найбл. залізн. ст. Радивилів (Львів. обл.). Насел. 1091 особа (2003). Перша писемна згадка –

перша пол. 16 ст. У селі є церква Симеона Стовпника (1907), каплиця на честь Пантелеймона Цілителя (1920). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985; арх. С. Соколов). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ зв'язку, магазин. У Б. народився вчений-лісівник, проф. *С. Генсірук*.

В. Уніят.

БУДНИЙ

Богдан Євгенович (25. 11. 1953, с. Горішня Слобідка Монастирис. р-ну) – педагог, видавець.

Д-р пед. н. (1997), проф. (2001). Закін. фіз.-матем. ф-т Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Працював учителем у школах Хмельн. обл. та в м. Тернопіль. Від 1979 – в ТДПУ: асист., ст. викл., доц., проф. каф. фізики. Автор понад 60 наук. праць.

Дир., гол. ред. приват. вид-ва “Богдан – Навчальна книга”(від 1995).

Є. Коршак.

БУДНИЙ

Всеволод-Богдан (01. 01. 1920, м. Тернопіль – 15. 04. 1986, м. Нью-Йорк, США) – журналіст, диригент, громадський діяч. Закін. г-зію в Тернополі, навчався у Вищому муз. ін-ті у Львові. Від 1943 – в дивізії “Галичина”. У таборах для полонених в Італії та Вел. Британії – співред. ж. “Батьківщина” і г. “Життя в таборі”. 1952 переїхав до Канади, 1953 – до США; диригент хорів у Буффало та Ньюарку. Збирав архів. документи й спогади вояків Укр. Нац. Армії, видав 1-й том матеріалів “Ріміні”.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БУДНИЙ

Степан Франкович (23. 08. 1933, м-ко Струсів, нині с. Тереховлян. р-ну – 22. 06. 1958, м. Тернопіль, похов. у с. Струсів) – поет. Чл. НСПУ (1991, посмертно). Закін. філол. ф-т Чернів. ун-ту (1957). Перші твори опубл. у багатотиражці ун-ту, обл. г. “Радянська Буковина” (м. Чернівці), готував до друку зб. поезій “Пелюстки кохання”. Працював учителем у с. Кровинка Тереховлян. р-ну, кор. струсів. рай. г. “Червоні зорі”. 1958 захворів на меланобластому. За неповних

півроку створив у лікарні цикл поезій “Щоденний бій”, підготував до друку зб. “Людина до сонця йде” (вийшла з благословення *П. Тичини*). Твори Б. опубл. в альманасі “Ранок” (1959), зб. “День поезії” (1967). Музику на сл. Б. створили Б.

та *І. Кравчуки, В. Подуфалий, Б. Климчук, О. Герман, В. Обухівський, М. Олещук, Л. Романчук* та ін. Б. став першим лауреатом літ.-мист. премії в Чернівцях. У Тернополі 1972 засн. обл. літ.-мист. премія його імені. У Струсів. ЗОШ від 1991 діє літ.-мемор. музей Б., його іменем названі вулиці у родин. селі та Тернополі. 1997 знято худож.-публіцист. фільм про Б. “Сонце у грудях моїх” (авт. сценарію і реж.-пост. *Я. Гевко*). 2003 в ДАТО створ. фонд Б.

Тв.: Людина до сонця йде. – К., 1961; Поезії. – К., 1972; Неопубліковані твори // Бібліотечка часопису “Воля”. – Тереховля, 1993; Син землі: Поезії. Художня проза. Щоденникові записи. У вінок поетів. Слово поета у піснях // Упоряд. *Г. Кушнерик, М. Ониськів*. – Л., 1997.

Лит.: Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

Я. Гевко, Г. Кушнерик.

БУДНИК-КЕКІШ

Євдокія Теодозіївна (псевдо “Леся”; 14. 03. 1924, с. Чайчинці, нині Лановець. р-ну) – громадська діячка. Чл. ОУН. 1942–45 діяла в підпіллі, пройшла мед. вишкіл. Заарешт. 1945 біля м. Почаїв, засуджена на 10 р. ВТТ. В ув'язненні перебувала у м. Воркута (нині РФ). Звільнена 1955, повернулася в Україну 1967. Учасниця хору нац.-патріот. пісні “Заграв” (м. Тернопіль). Видала кн. спогадів “Незламне моє покоління” (1997), “Там, де в'янули роки” (2002, обидві – Т.)

І. Дем'янова.

БУДНИКИ

– городище 10 – 12 ст. біля с. Антонівці Шумського району. Досліджує археол. експедиція Терноп. краєзн. музею. Віднайдено залишки жител, предмети господар. діяльності, прикраси.

П. Гуцал.

БУДНОГО СТЕП'ЯНА імені ПРЕМІЯ

– обласна відзнака за твори літератури і мистецтва. Заснов. 1972. Першим лауреатом був *Б. Демків*. Серед наступних: *Г. Безкорований, І. Бережний, А. Дністровий, В. Махно, С. Синюк, В. Хім'як, Б. Щавурський, В. Якобчук, Копичинец, нар. театр.*

В. Барна.

БУДОВА

– село у Козівському районі. Підпорядк. Кальнен. сільраді. Насел. 56 осіб (2001). Заснували 1938 поляки, які звели 20 будинків.

В. Лашта.

“БУДОВА ЦЕРКВИ”

– споживча кооператива в Тернополі, яка нагромаджувала кошти для будівництва церков. Створ. 1926, діяла у церк. приміщенні на вул. Руській. 1928 організовано філії на вул. Тарнавського і вул. кн. Острозького, від 1933 – на Зарудді. Дирекція “Б. ц.”: *М. Конрад, М. Кордуба* (дир.), *І. Лень*. Від 1929 – під кер-вом *Людві. союзу кооператив*, переймен. на “Торговельну спілку”. Існувала до вересня 1939.

Л. Левенець.

“БУДУЧНІСТЬ”

– товариство з виробництва і продажу паперових виробів у м. Тернопіль. Діяло 1910–39. 1920–30-і – продукційно-паперовий кооператив. “Б.” володіла тютюн. ф-кою (від 1925 – “*Калина*”), при ній мала крамницю та книгарню. Перша дирекція “Б.” – *Є. Білинський, І. Бондар, К. Редчук*; першу надзірну раду чл.-засн. очол. *С. Голубович*. Із прибутків “Б.” підтримувала укр. культ.-освіт. установи міста та повіту.

Л. Левенець.

БУДЬОННИЙ

Семен Михайлович (13 (25). 04. 1883, х. Козюрин, нині Пролетар. р-ну Ростов. обл., РФ – 26. 10. 1973, м. Москва, там само) – радянський військовик. Маршал (1935). Тричі Герой Рад. Союзу. У липні 1920 1-а Кінна армія під команд. Б. наступала на пн. Тернопільщини в напрямку на Львів, її штаб деякий час перебував у с. Загір'я (нині Зборів. р-ну).

П. Гуцал.

БУЗ'ОК

– урочище поблизу с. Городище Зборівського району. Зберег. залишки городища давньорус. доби. Є гіпотеза, що це – літопис. поселення *Биковен*.

В. Ханас.

БУК-ОДИНАК

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Вовківці Борщів. р-ну, в кв. 50 вид. 2 Борщів. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Дача Романського”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 13. 12. 1971 № 645. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – бук лісовий віком 160 р. та діам. 84 см, що має наук.-пізнав. й естет. цінність.

І. Бай.

БУК ЛІСОВИЙ № 1

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Затурин Підгаєц. р-ну, в кв. 40 вид. 9 Завалів. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва, у межах ліс. урочища “Завалів”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90. Характерний високою якістю стовбура та інтенсив. росту (вис. на 10% і діам. на 30% перевищує показники насаджень). Служить насін. базою для заготівлі живців і насіння. Одна з основних лісоутвор. порід області. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,01 га. Під охороною – плюсове (елітне) дерево бука лісового віком понад 102 р., діам. 62 см і вис. 40 м.

І. Бай.

БУК ЛІСОВИЙ № 2

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Пліхів Бережан. р-ну, в кв. 25 вид. 3 Урман. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва, в межах ліс. урочища “Урмань”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90. Характерний високою якістю стовбура та інтенсивністю росту (вис. на 10% і діам. на 30% перевищує показники насаджень). Служить насін. базою для заготівлі живців і насіння. Одна з основних лісоутвор. порід області. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,01 га. Під охороною – плюсове (елітне) дерево бука лісового віком понад 102 р., діам. 40 см і вис. 30,5 м.

І. Бай.

БУК ЛІСОВИЙ № 3

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Рогачин Бережан. р-ну, в

кв. 33 вид. 12 Нараїв. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва, у межах ліс. урочища "Нараївська дача". Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90. Характерний високою якістю стовбура та інтенсивністю росту (вис. на 10% і діам.

на 30% перевищує показники насаджень). Служить насін. базою для заготівлі живців і насіння. Одна з основних лісоутвор. порід області. Перебуває у віданні ДЛГО "Тернопільліс". Пл. 0,01 га. Під охороною – плюсове (елітне) дерево бука лісового віком понад 110 р., діам. 56 см і вис. 30 м.

І. Бай.

БУК ПУРПУРОЛІСТИЙ № 1

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, декоративна форма бука лісового (звичайного). Ростає у с. Глібів Гусятин. р-ну в межах старого парку, попл. контори ТзОВ "Відродження". Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні Глібів. сільради. Пл. 0,01 га. Під охороною – бук віком понад 150 р., що має наук.-пізнав., істор. та естет. цінність.

І. Бай.

БУК ПУРПУРОЛІСТИЙ № 2

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, декоративна форма бука лісового (звичайного). Ростає у м. Хоростків Гусятин. р-ну в межах садиби дослід. станції, попл. Буд. культури. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні Поділ. дослід. станції *Терноп. ін-ту агропром. вир-ва*. Пл. 0,01 га. Під охороною – бук віком понад 100 р., що має наук.-пізнав., істор. та естет. цінність.

І. Бай.

БУК ПУРПУРОЛІСТИЙ № 3

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, декоративна форма бука лісового (звичайного). Ростає у м. Кременець, на вул. Б. Харчука. Оголош. об'єктом природно-заповід.

фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 27. 12. 1976 № 637. Перебуває у віданні Кременец. ЖКК. Пл. 0,01 га. Під охороною – бук віком понад 100 р., діам. 68 см і вис. 18 м, що має наук.-пізнав., істор. та естет. цінність.

І. Бай.

БУКАЧІВСЬКА-ПАСТУШЕНКО

Стефанія (р. н. невід., м-ко Скала-над-Збручем, нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну – р. см. невід., Канада) – вчителька, меценатка. Закін. учит. семінарію у Станіславі (нині Івано-Франківськ). Від 1948 – в Канаді (м. Торонто). Б.-П. – одна з найбільших укр. меценатів у діаспорі: 1985 подарувала для Канад. фундації укр. студій 100 тис. дол.

Б. Волинський.

БУКОВСЬКИЙ

Никандер (04. 11. 1905, м-ко Вишнівець, нині смт Збараз. р-ну) – громадський діяч, меценат. 1929 виїхав до Канади. Секр., голова управ філій Укр. стрілец. громади та Укр. нац. об'єдн., чл. дирекції вид-ва "Новий шлях", від 1983 – президент Укр. ошадної спілки "Нова громада" у м. Саскатун (пров. Саскачеван). Чл.-засн. Укр.-канад. фундації ім. Т. Шевченка; стипенд. фонду при каф. українознавства Торонт. ун-ту.

І. Гаврильцьо.

БУКШОВАНИЙ

Йосип (Осип) Іванович (01. 06. 1890, с. Жаб'є, нині смт Верховина Івано-Фр. обл. – 08. 12. 1937, Соловец. о-ви, нині РФ) – військовик, журналіст, громадський діяч. Воював на Тернопільщині в УСС: командант (ком-р) сотні – 1914–15, Легіону – 1917–18. Від 1919 командував 2-ю (Коломийською) бригадою УГА, яка брала участь у

Чортків. офензиві. Після завершення. Визв. змагань залишився в рад. Україні. У травні 1933 Б. заарешт. органи ДПУ; розстріляний у концтаборі.

Б. Мельничук.

БУЛАНОВА

Валентина Костянтинівна (14. 03. 1923, с. Чалбаси, нині с. Виноградове Цюрюпин. р-ну Херсон. обл.) – актриса. Від 1946 працювала у

Коломий. та Івано-Фр. театрах, 1950–62 – у Терноп. обл. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка, потім – у Рівн. обл. театрі. Серед ролей: Ніна Василівна (“Рожеве павутиння” Я. Мамонтова), Шаулиха (“Наливайко” за І. Ле), Домаха (“Сільська честь” І. Карпенка-Карого).

В. Барна.

БУЛАТ

Лев (11. 04. 1947, м. Чернівці) – вчений-фізик. Д-р фіз.-матем. н. (1989), проф. (1990). Чл. Міждерж. т-ва термоелектриків, Міжнар. союзу матеріалознавців. Закін. Чернів. ун-т (1970). 1975–87 – асист., ст. викл., доц., ст. н. сп. н.-д. сектору Терноп. філіалу Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ). 1987–89 – нач. Терноп. відділу КБ Чернів. ун-ту. Від 1991 – кер. Терноп. відділ. Ін-ту термоелектрики НАНУ. 1992–94 – проф. каф. фізики ТДТУ. Нині працює в Акад. холоду (м. Санкт-Петербург, РФ). Займається проблемами прямого перетворення тепл. енергії в електричну. Автор понад 100 наук. праць, багатьох автор. свідоцтв і винаходів.

Б. Мельничук.

БУЛАТКА ВЕЛИКОКВІТКОВА

(*Cephalanthera damasonium* (Mill.)

Druce; нар. назви – дівока, булатка білда) – багаторічна кореневищна трав'яниста рослина. Занесена до Червоної книги України. Належ. до родини Зозулинцеві (Orchidaceae). Зовні дещо нагадує конвалію, проте квітконосне стебло значно вище (до 60 см) та облистнене дрібніш. листками. Використ. у нар. медицині. Трапляється в лісах, на узліссях у всіх р-нах області.

Н. Мшанецька.

БУЛАТКА ЧЕРВОНА

(*Cephalanthera rubra* (L.) Rich.;

нар. назва – булавочник червоний) – багаторічна кореневищна трав'яниста рослина. Занесена до Червоної книги України. Належить до родини Зозулинцеві (Orchidaceae). Трапляється на лучно-степ. схилах, у лист. вологих лісах Кременец., Гусятин., Бережан. та Заліщиц. р-нів.

Н. Мшанецька.

БУЛАХ

Анатолій Андрійович (30. 09. 1939, м. Кременчук Полтав. обл.) – вчений-біолог, педагог. Д-р біол. н. (1988), проф. (1996). Премія

ім. П. Симиренка АН УРСР (1990). Закін. Уман. с.-г. ін-т (1962). Працював агрономом Терноп. с.-г. дослід. станції. 1965–91 – в Ін-ті фізіології рослин і генетики АН УРСР. 1992–2000 – зав. каф., проф. каф. фізіології рослин та біотехнології Нац. аграр. ун-ту; від 2002 – зав. каф. Міжнар. Соломон. ун-ту.

С. Андрійченко (ЕСУ).

БУЛЁМА

Богдан (р. н. невід., с. Козярі, нині Підволочис. р-ну) – меценат. Фондатор зб. “Збаражчина” (т. 1, 1980; т. 2, 1985), автор статті “Церква в Козярах – свідок далекого минулого” у 1-у томі цього збірника.

І. Гаврильцьо.

БУЛКА

Юрій Петрович (24. 07. 1937, м. Львів) – музикознавець. Чл. НСКУ (1981). Канд. мистецтвознавства (1985). Закін. Львів. консерваторію (1960). Викл. Терноп. муз. уч-ща (1960–62). Від 1968 – викл., доц., зав. каф. теорії музики, одночасно 1988–91 – проректор Львів. консерваторії (нині Муз. академія).

Г. Конькова (ЕСУ).

БУЛЬБА

Лідія-Ярослава Степанівна (з дому – Сос; 04. 12. 1921, м. Чортків) – піаністка, педагог. Закін. Вищий муз. ін-т у Львові. Від 1944 – в Австрії, акомпанувала хору “Думка”. 1949 виїхала до США; працювала з хорами “Кобзар” і “Прометей” у “Театрі у п'ятницю”, диригентом школи св. Миколая в м. Філадельфія.

Б. Волинський.

БУНДЗА

Михайло (21. 02. 1903, с. Кобиліволоки, нині Тербовлян. р-ну – 04. 06. 1975, м. Торонто, Канада) – громадський діяч. У Канаді від 1922. Працював в укр. книгарнях, очолював “Взасмну поміч”, від 1932 – в управі Укр. нац. орг-ції в Торонто. Співзасн. церкви св. Андрея УГПЦ. Брав участь у виданні зб. “Тербовельська Земля” (1968).

Х. Весна.

БЎНДЗА

Петро Васильович (26. 08. 1983, с. Кобиловолоки Тербовлян. р-ну) – спортсмен (гирьовик). Навчається в ТДПУ. Виступає за спорт. т-во “Колос”. Чемпіон України, сріб. призер чемп-ту світу (2003).

Г. Гунтік.

БУНДУК КАНАДСЬКИЙ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Батьківщина – Пн. Америка. Росте у м. Залішки на цвинтарі, за 20 м від центр. входу. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 10. 1972 № 537. Перебуває у віданні Заліщиц. комбінату комун. підпр-тв. Пл. 0,01 га. Під охороною – бундук віком 100 р., діам. 81 см.

І. Бай.

БУНТ

Олег Євгенович (02. 04. 1948, с. Козівка, нині Терноп. обл.) – тренер з біатлону. Засл. тренер України (2003). Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1975, нині ТДПУ). Підготував 19 м. сп. України. Від 1999 – нач. Терноп. обл. центру олімп. підготовки.

Г. Гунтік.

БЎНЯК

Андронік Мусійович (30. 05. 1934, с. Оришківці, нині Лановец. р-ну) – вчений-енергетик. Батько

Н. Буняк. Канд. тех. н. (1974), проф. (2002). Закін. Львів. політех. ін-т (1966, нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1974 – в Терноп. політех. ін-ті (нині ТДГУ): доц. каф. фізики, зав. каф. енергетики, декан ф-ту. Нині – проф. каф. автоматизації

технол. процесів вироб-в. Наук. зацікавлення: дослідження електрон. устаткувань. Автор і співавт. понад 130 наук. і навч.-метод. праць. Розробив 24 винаходи, має 6 патентів. У періодиці публікує новели та поезії.

І. Заверуха.

БЎНЯК

Надія Андроніківна (02. 03. 1966, м. Тернопіль) – вчений-психолог, педагог. Дочка *А. Буняка*.

Д-р психол. н. (1998), проф. (2000). Закін. Терноп. мед. ін-т (1989, нині ТДМА). Лікар-педіатр у дит. дошк. закладах м. Тернополя. 1994–2000 – асист. каф. заг. гігієни та екології ТДМА. Від 2000 – зав. каф. психології у вироб. сфері ТДГУ. Автор понад 30 наук. публікацій, з них 3-х монографій. Досліджує проблеми психології та гігієни дітей.

Х. Весна.

БЎНЯК

Софія Олександрівна (30. 09. 1931, с. Грибова, нині Лановец. р-ну) – літератор, громадська

діячка. Ювілей. медаль “10 років Незалежності України” (2001). Навчалася у Львів. пед. ін-ті в Дрогобичі. 1950 Б. заарешт. органи МДБ; покарання відбувала у Новосибір. обл. Від 1954 – у Москві: закін. мед. уч-ще і пед. ін-т, працювала в 2-у Москов. мед. ін-ті, перекладачем у НДІ проблем ВШ. 1993–2002 проживала у Ланівцях, нині – у Києві. Вірші, нариси, статті опубл. у періодиці. Автор книг “Часчка”, “Світло погаслої зірки” (обидві – Ланівці, 1995), “Одіссея Ольги Горошко” (2000), “Зірки на долонях” (2001, обидві – К.). Ред.-упорядник літ.-мист. альманаху “Лан: Лановеччина творча” (Т., 2001).

І. Дем’янова, Б. Мельничук.

БУРАЧИНСЬКИЙ

Тит-Євген Йосипович (05. 01. 1880, с. Криворівня, нині Верховин. р-ну Івано-Фр. обл. – 23. 06. 1968, м. Тчев, Польща) – вчений-хірург. Д-р медицини. Дійс. чл. НТШ (1931), чл. УЛГ. 1919 – отаман УГА, кер. військ. шпиталю в Тернополі. Після 1925 – у Львові, від 1944 – в Польщі. Автор наук. і популяр. статей з медицини.

П. Пуцдій, Я. Ганіткевич (ЕСУ).

БУРАЧОК ГМЕЛІНА

(*Allyssum gmelinii* Jord) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Хрестоцвіті. Трапляється на вапняк. схилах. Під охороною – в заказнику “Голицький”.

Г. Синиця.

БУРГОМІСТР

(нім. Bürgermeister – міський голова) – вища посадова особа в органі самоврядування у середньовічних містах, які мали магдебурзьке право; в період Австрії та Польщі – голова магістрату. На тер. Кременец. повіту, який 1795–1918 входив до Росії, міське самоуправління здійснювали дума з управою. Після 1921 тут також діяли магістрати (від 1936 – управління) на чолі з Б. В. Галичині до 1866 Б. призначали, потім їх обирали. Від 1816 до 17 вересня 1939 Б. Тернополя були: 1816–26 – М. Князьолуцький; 1827–44 – Я. Марцінкевич; 1844–49 – А. Дзямський; 1850–53 – С. Джемалик; 1854 – урядування комісара; 1855–68 – В. Мандль; 1868–72 – Р. Шмідт; 1872–86 – Л. Козьмінський; 1886–94 – урядування комісара; 1894–96 – Ф. Погорецький; 1896–1903 – В. Лучаківський; 1903–09 – Л. Пунчерт; 1909–10 – С. Мандль; 1910–13 – урядування комісара; 1913–15 – Е. Міхаловський; 1917–18 – С. Мандль; 1920–29 – урядування комісара; 1930–34 – В. Ленкевич; 1934–39 – С. Відацький. У період ЗУНР міську владу в Тернополі очолював комісар С. Сидоряк.

Л. Бойцун.

БУРДА

Ярослав Антонович (05. 04. 1945, с. Подрусів Томашів. пов. Люблін. воєв-ва, Польща) – живописець. Чл. НСХУ (1992). Восени 1945 з родиною депортований в Україну. Від 1966 – в Тернополі. Закін. Львів. уч-ще ім. І. Труша, ун-т ім. Н. Крупської (м. Москва, нині РФ), Укр. полігр. ін-т (1995, нині Акад. друкарства) у Львові. Від 1982 працював у Терноп. худож. комбінаті; нині на творчій роботі. Працює в галузі станк. і монум.

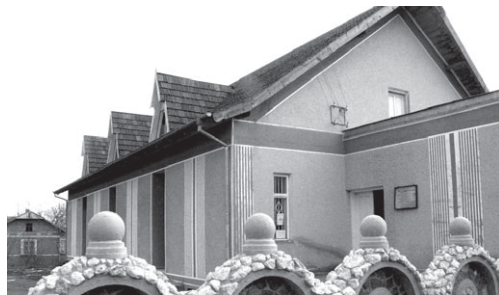

малярства. Учасник всеукр. та міжнар. виставок. Створив цикл композицій на тематику Чорнобил. катастрофи, серію картин на реліг. тематику та ін. Серед творів: “Чи буде суд?! Чи буде кара?..” (1989, темпера, картон); “Дума калинова” (портрет Т. Шевченка, 1990, олія, картон); “Агресивна композиція” (“Російський тоталізм”; 1991, металопластика); “Життя прожити – не поле перейти” (1999, металопластика); триптихи “Різдвяний натюрморт”, “Без назви” (обидва – 2002). Розписав церкви у селах Іване-Пусте Борщів. (1995–97) і Лошнів Терехівлян. р-нів (1999). Твори зберіг. у ТОКМ, ТХМ, приват. колекціях у різних країнах.

Б. Мельничук, Т. Удіна.

БУРДЯКІВЦІ

– село в Борщівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Дубівка та х. Збриж; приєднані хутори Кругла та Когутівка. Розташ. неподалік від р. Збруч, за 25 км від райцентру і 10 км від найбл. заліз. ст. Скала-Подільська. Насел. 1091

Художньо-меморіальний музей Л. Левицького.

особа (2003). Перша писемна згадка – 15 ст. Назва села походить від назви р. Бурда. У Б. діяли читальня “Просвіти”, кооператива “Сільського господаря”, “Луг”. Є костюл (1871; кам.), церква св. Димитрія (1896; кам.), капличка (1996). Встановлено хрест на честь скасування панщини 1848 (взято під держ. охорону), пам'ятники – Т. Шевченку (1911), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1966), до 150-річчя від дня народження Т. Шевченка (1964; скульп. В. Одрехівський), воїнові-визволителю; насипано 3 символ. могили: воїнам УСС, жертвам 2-ї світ. війни, воїнам УПА (1993); відновлено 12 пам'ят. хрестів. Діють худож.-мемор. музей Л. Левицького (від 1998), ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, 2 магазини. У Б. народилися письменник і журналіст С. Зозуляк, художники Л. Левицький та С. Маковський. Неподалік Б. виявлено археол. пам'ятки епохи бронзи, залишки поселень трипільської культури.

Є. Тадейчук, П. Тимочко.

БУРІЙ

Мирослав (04. 04. 1919, м. Монреаль, Канада) – громадський діяч. Юнаком переїхав в Україну до батьків у с. Настасів (нині Терноп. р-ну). Закін. семінарію у Львові. 1947 повернувся до Канади. Від 1953 – голова т-ва “Просвіта” у Монреалі.

Б. Волницький.

БУРКАНІВ

– село у Тереховлянському районі. Центр сільради. Розташ. на лівому березі р. Стрипа, за 28 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Насел. 873 особи (2003). Перша писемна згадка – 1564. До кін. 18 ст. називалося Кут. На поч. 19 ст. із присілків Кут, Ліскавки, Підмур’я та хуторів Рудка, Лиса Гора було створено Б. Через пожежі 1922, 1940 і 1944 у селі не збереглося давніх архіт. пам’яток. До 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Соціал”, гурток “Рідної школи”. Є капличка (1979; реставр.), церква Преображення Господнього (1991), храм УГКЦ (1995), п’ять “фігур”. Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1972). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, дошк. заклад, ФАП, 2 магазини. У Б. народилися художник-живописець *Х. Дохват*, д-р мед. н. *М. Кухтяк*, мистецтвознавець *Х. Саноцька*, лікар, проф. *Є. Саноцький*, д-р екон. н. *І. Фаріон*. У селі виявлено археол. пам’ятки трипільської, черняхівської культур та доби пізньої бронзи.

М. Бігус, П. Томашук, В. Уніят.

БУРКІВСЬКИЙ

Олександр Оттович (1874, м. Рівне – 1921, м. Варшава, Польща) – військовик. Генерал-хорунжий Армії УНР (1920). У квітні–червні 1919 воював у р-ні Почасва і Кременця, в липні та вересні 1920 командував бригадою 3-ї Заліз. дивізії в боях проти більшов. військ. на пд. Тернопільщини. У листопаді 1920 інтернований біля Підволочиська.

П. Гуцал.

“БУРЛАКА”

– ансамбль полонених вояків 1-ї Української дивізії Української Національної Армії. Створений 1945 у таборі в Беллярії-Ріміні (Італія). Діяв в Італії, 1947–48 – у Вел. Британії. Здобув славу одного з найкращих укр. хорів у Зх. Європі. Серед учасників “Б.” – вихідці з Тернопільщини: *Я. Бабуняк* – співорг-тор хору, його соліст і кер., *Н. Чорний* – адміністратор; *Я. Бучинський* – хорист; *В. Мота* – бандурист, соліст; *С. Кривенький* – соліст; *Ю. Кушнір*

(“Рурус”) – хорист, гуморист, автор і виконавець скетчів; *М. і Т. Пришляки* – солісти; *З. Чернецький* та ін. Відновив діяльність 1975 в м. Торонто (Канада). У липні 1990 хор уперше побував в Україні, зокрема виступив із концертом у Тернополі. Згодом “Б.” відвідав Україну 1993, 2000, коли співав у м. Зборів, с. Грабовець Терноп. р-ну та с. Зарваниця Тереховлян. р-ну (склав пожертву на розбудову Духовного центру).

Я. Павлів.

БУРЛІЙ (БУРЛЯЙ, БУРЛАЙ)

Кіндрат Дмитрович (рр. і м. н. та см. невід.) – гадацький полковник, дипломат, наказний гетьман, сподвижник *Б. Хмельницького*. Відзначився в липні 1649 під час облоги Збаража.

І. Дула.

БУРМА

Василь Олександрович (06. 01. 1936, с. Заріг Оржиц. р-ну Полтав. обл.) – журналіст, краєзнавець. Чл. НСЖУ

(1970), Спілки фотохудожників України (1999). Засл. журналіст України (1999). Закін. Львів. ун-т (1963). Відтоді працює репортером і фотокором терноп. обл. г. “*Вільне життя*”, де веде рубрику “Світ в об’єктиві Василя Бурми”.

Постійно друкується в ін. укр. виданнях, зокрема опубл. цикл статей “Замки Тернопілля” у г. “*Русалка Дністрова*” (1996–97). Учасник всеукр. і міжнар. виставок худож. фотографії. Останні за часом персон. виставки: “Країни, міста, люди” (1996), “Привиди старих замків” (2000), “Брати мої гречкосії” (2003). Автор красн. кн. “Тернопільське озеро” (1974), “Медобори” (1975), “Пам’ятник у Шумську” (1978), “Берега-

ми Серету” (1979), “Парк Слави в Тернополі” (1986; всі – Л.), проілюстрував світлинами більше 100 книг.

Х. Весна, І. Дуда.

БУРМІЦЬКА

Людмила Франківна (21. 04. 1962, м. Бучач) – співачка, хормейстер, викладач естрадного співу. Дружина *О. Бурміцького*. Закін. Терноп. муз. уч-ще (1981), Івано-Фр. пед. ін-т, Львів. консерваторію. 1985–98 – викл. Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ), засн. у Тернополі вокал.-інструм. ансамбль “Горлиця” (1985). 1998–2000 – хормейстер та реж.-постановник Ансамблю пісні й танцю МВС України; від 2000 – викл. естрад. співу Київ. нац. ун-ту культури і мист-в. Організувала в Києві чол. квартет “Новий стиль” (1998), вокал. ансамбль “Вівати” (1999), дит. вокал. ансамбль “Фа-соль-ки” (2001). Від 2001 виступає у дуєті з *О. Бурміцьким*. Записала аудіокасету “Кущ осінньої калини” (2002).

Л. Горенко-Баранівська (ЕСУ).

БУРМІЦЬКИЙ

Олександр Анатолійович (15. 09. 1961, м. Тернопіль) – композитор, диригент, баяніст. Чоловік *Л. Бурміцької*. Премія ім. І. Нечуя-Левицького (2001). Лауреат 10–13-го фестивалів “Пісенний вернісаж”, фестивалів “Пісня року”, “Фант-лото”, “Надія”. Закін. у Тернополі муз. уч-ще (1980) та пед. ін-т (1985, нині ТДПУ) Працював кер. естрад. ансамблю Терноп. ПК “*Березіль*” ім. *Леся Курбаса*, нар. вокал.-інструмент. ансамблю “Молодість” пед. ін-ту (1986–94), зав. муз. частиною Терноп. обл. театру актора і ляльки (1994–98). Від 1998 – кер. муз. частини Ансамблю пісні й танцю МВС України в Києві. У доробку Б. – хор. й інструмент. твори, бл. 200 естрад. і дит. пісень, романсів, театр. музика (твори до 24 вистав, у т. ч. “Маруся Богуславка” за *М. Старицьким*, “Вісста-віо” *Б. Мельничука*, “Казка про Ксеню і дванадцять місяців” за *Б. Лєтким*, “Матріополь” за *В. Тарнавським*, “Добродушко” за *Р. Заводвичем*). Серед найвідоміших пісень: “Послухай,

шелестять дощі” (сл. *М. Луківа*), “Ви вся в білому” (сл. *В. Крищенко*), “Кав’ярня кохання” (сл. *О. Лайко*), “Перша вчителька” (сл. *Г. Петрука-Попука*).

В. Якубовський. Н. Назарковська (ЕСУ).

БЇРСА

(лат. bursa – торба, гаманець) – гуртожиток для незаможних іногородніх учнів і студентів та, як виняток, дітей-сиріт міста. Одна з перших Б. у

Приміщення колишньої бурси у Тернополі, нині філії Укрсоцбанку на вул. С. Качали.

Тернополі засн. 1872. 15 липня 1899 Галиц. намісництво зареєстр. статут т-ва “Руська бурса у Тернополі” (від 1908 – “Українська бурса ім. А. Качали”); воно постало з ініціативи *В. Лучаківського*, який був першим його головою. Від лютого 1926 у приміщ. Б. діяла жіноча г-зія “Рідної школи”, котра згодом змінила статус і від 1937 користувалася будинком уже неподільно, а Б. перейшла в інше приміщення на вул. Костюшка (нині Камінна). У вересні 1876 зареєстр. статут т-ва “Бурса для синів сільських учителів”; 1894 ця “учительська бурса” перейшла в новозбуд. приміщення на вул. Стрілецькій (нині І. Франка). 1 жовтня 1899 почала діяти Б. (“інтернат”) для учнів учит. семінарії на розі вул. Лелевеля (нині Січових Стрільців) і Шевченка (нині Пирогова); власником будинку було Т-во опіки над інтернатом. 1902 створ. “Селянська бурса”, якою опікувалося “Руське товариство педагогічне”. 1905 відкрито Б. “Товариства польської бурси ім. М. Мацішевського” для учнів польс. г-зій та вищої реальної школи. 1911 вступила в дію польс. Б. “Товариства школи людової” на вул. о. С. Качали. Крім того, в Тернополі діяли Б. ім. А. Шептицького та єврейська, 1918–19 – також при Жін. ін-ті ім. княгині Ярославни. Утримувалися Б. за громад. кошти і добродійні пожертви.

Літ.: *Бойцун Л.* Тернопіль у плині літ: Історико-краєзнавчі замальовки. – Т., 2003.

Л. Бойцун.

БУРСТІН

Целестин Леонович (28. 01. 1888, м. Тернопіль – 02. 10. 1938, м. Мінськ, Білорусь) – біло-

руський вчений-математик. Д-р філософії (1912), проф. (1929). Акад. АН Білорус. РСР (1931). За походженням єврей. Закін. Віден. ун-т (1911). Працював в Австрії, де належав до КП (від 1925). Переїхав до СРСР. Від 1929 – зав. каф. вищої математики Білорус. ун-ту в Мінську, 1931–37 – дир. Фіз.-тех. ін-ту АН Білорус. РСР. 1937 Б. заарешт. органи НКВС; помер у тюрем. лікарні. Реабіліт. 1956. Наук. дослідж. у галузі теорії диференц. рівнянь та диференц. геометрії, алгебри, теорії дистрибуторних груп.

Лит.: Боголюбов А. Математики. Механики: Биографический справочник. – К., 1983.

О. Боголюбов (ЕСУ), В. Ханас.

БУРТНІЯК

Михайло Миколайович (24. 03. 1952, с. Іванків Борщів. р-ну) – лікар, громадський діяч. Депу-

тат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002), чл. її президії, уповноважений представник депутат. групи “За здоров’я і добробут”. Закін. Львів. мед. ін-т (нині нац. мед. ун-т). 1975–86 працював у Терноп. обл. сан.-епідем. станції: сан. лікарем, зав. відділом, заст. гол. лікаря. 1986–96 – голова Терноп. ком-ту проф. спілок працівників охорони здоров’я. Від 1996 – заст. нач., від 1999 – нач. упр. охорони здоров’я Терноп. ОДА.

О. Дацко.

БУРУНДАЙ

(Борундай, Бурандай, Бурондай; р. і м. н. та см. невід.) – монголо-татарський воєвода (“богатири”), темник війська хана *Батия*. Брав участь у поході на Русь і Сх. Європу (1237–42). 1258 призначений намісником сучас. правобережних укр. земель; “прибув з безліччю полків татарських” на Волинь. 1261 в Шумську відбулася зустріч Б. з князями *Васильком Романовичем* і *Левом Даниловичем*; за його наказом князі зруйнували укріплення Даниліва, Кременця, Луцька, Стіжка.

С. Сипюк, Г. Чернихівський.

БУРЯК

Леонід Йосипович (10. 07. 1953, м. Одеса) – футболіст, тренер. Засл. м. сп. (1975). П’ятираз.

чемпіон СРСР, чотирираз. володар Кубка СРСР, володар Кубка кубків і Суперкубка УЄФА (1975). Бронз. призер Олімп. ігор (1986). Виступав за команди “Чорноморець” (Одеса), “Динамо” (Київ), “Торпедо” (Москва), “Металіст” (Хар-

ків). За клуби вищої ліги зіграв 377 ігор, забив 63 м’ячі; за зб. СРСР – 47 матчів і 8 м’ячів. Від 1991 на тренер. роботі; 1993–94 – гол. тренер терноп. “*Ниви*”. Кращий тренер України (1994, 1995). Від 2002 до вересня 2003 – гол. тренер нац. зб. команди України. Автор кн. “Горячие точки поля” (1985).

Л. Легкий.

БУРЯКІВКА

– село в Заліщицькому районі. Центр сільради. Біля Б. був х. Польський, який ліквідували 1940; жителів вивезли у Сибір або переселили в Польщу. Розташ. на березі р. Джурин, за 43 км від райцентру і 23 км від найбл. залізн. ст. Насел. 865 осіб (2003). Перша писемна згадка 1666. Є церква св. Миколая (1792; кам.), дві каплички (1991, 1992), “фігура” св. Миколая (кін. 19 ст.; кам.). Споруджено кам. хрест на честь скасування панщини 1848, пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, 3 госп-ва – 2 фермер. і “Золота нива”. У Б. народилися господарник, громад.-політ. діяч *В. Жовтюк*, письменниця, громад. діячка *М. Куземко*. На околицях Б. виявлено пам’ятки доби бронзи та сармат. поховання.

Б. Волинський, В. Уніят.

БУРЯКОЦУКРОВИРОБНИЦТВО

– одна з галузей господарства Тернопільщини. Цукроварні Галичини 1844 переробили 555 тис. ц цукр. буряків. Однак у зв’язку з бурхл. нарощуванням вироб-ва цукру в Австрії, Чехії, Росії Б. краю не витримувало конкуренції і занепадало. На тер. Тернопільщини завозили цукор з ін. держав. Населення здебільшого вживало мед і юшку відварених цукр. буряків як солодку приправу. 1937

польс. спеціалісти побудували перший цукр. з-д – у с. Велика Березовиця (нині Терноп. р-ну). 1955–60 на Тернопільщині споруджено 8 цукр. з-дів, згодом ще два – Кременец. і Чортків. Протягом остан. років вироб-во цукру зменшилося.

І. Яремчук.

БУРЯЧОК

Андрій Андрійович (24. 08. 1925, с. Ошів Грубешів. пов., нині Польща) – мовознавець. Д-р філол. н. (1984). Закін. Львів. ун-т, працює в Ін-ті укр. мови НАНУ. Делегат установ. конференції ДПУ (вересень 1990, м. Тербовля).

М. Пендрак.

БУСЕЛ

Яків Григорович (псевдо “Багровий”, “Галина”, “Дніпровий”, “Заславський”, “Київський”, “Роман Галина”, “Шахтар”; 26. 01. 1912, м. Митава, нині Латвія – 15. 09. 1945, с. Бишки Козів. р-ну) – військовик, громадсько-політичний діяч. Від вересня 1941 – в підпіллі; референт пропаганди Край. проводу ОУН ПЗУЗ (до серпня 1944). Один з орг-торів УПА. Кер. політ.-вихов. відділу штабу УПА на Волині (згодом УПА-“Північ”), ред. підпіл. видань. Співробітник, шеф політ. штабу Гол. військ. штабу УПА (від кін. 1944). Взимку–навесні 1944 виконував обов’язки к-ра УПА-“Північ” як заст. *Д. Клячківського* (“*Клима Савура*”). Учасник *Великого (3-го Надзвич.) Збору ОУН*, обраний на ньому чл. Проводу ОУН (серпень 1943); Конференції поневол. народів Сх. Європи й Азії (листопад 1943, с. Будераж Здолбун. р-ну Рівн. обл.). Від кінця 1944 ідеолог.-політична референтура Проводу ОУН під кер. Б. діяла у криївці в с. Бишки. Тут Б. разом з референтами *О. Дяківим* (“*Горновим*”) і *П. Федунюм* (“*Полтавою*”) загинув у сутичці з опергрупою НКДБ. Місце похов. невідоме. Б. – автор кн. “Советський патріотизм” (1946; три видання – в підпіллі, одне – за кордоном). 22 серпня 1999 в хаті родини Лихолат у Бишках, де була криївка, відкрито Музей нац.-визвол. боротьби ім. Я. Бусела.

Б. Мельничук, В. Мороз.

БУТА

Микола (04. 12. 1916, с. Підгайчики, нині Зборів. р-ну) – громадський діяч. На поч. 2-ї світ. війни мобіліз. до польс. війська, потрапив у нім. полон. Від 1949 – в США. Діяльний в Укр. вільній громаді, Укр. нар. союзі, Укр. братському союзі, Союзі українців-католиків “Провидіння” й ін. орг-ціях. Чл. допомогов. ком-ту в Нью-Йорку, який збирав пожертви на видання зб. “*Збо-рищина*” (1985); його меценат.

Х. Весна, І. Гаврильцо.

БУТІН

Петро Дмитрович (06. 04. 1954, с. Загір’я Зборів. р-ну) – підприємець, літератор, меценат.

Один із перших підприємців Тернопільщини (від поч. 1990-х). Фінансово допоміг терноп. композиторові та співаку *І. Вовчаку*, письменникові *Б. Мельничуку*, літераторам *В. Кривецькому*, *В. Присяжному* та ін. у виданні їхніх творів.

Симпатик есперанто-руху, постійний меценат клубу есперантистів Тернополя. Автор зб. поезій “Тепло душі”, “Дорога додому” (обидві – 2004).

Л. Щербак.

БУТІН

– село у Збарязькому районі. Центр сільради. До села присдано хутори Дзвеняцький і Поляни. Розташ. на лівому березі р. Горинь, за 32 км від райцентру та залізн. ст. Збараж. Насел. 517 осіб (2003). Назва села походить, ймовірно, від зрубаного лісу (збрут – бут). Перша писемна згадка – 1463 як володіння князя С. Збарязького. 1582 – власність М. Збарязького, 1764 – К. Мнішек. Є церква св. Михаїла (1880), капличка Божої Матері та нова капличка (1999), дві “фігури”. Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка, млин (2001), два ПАП – “Андрощук” та “Добрий самарянин”.

В. Дворницька, В. Уніят.

БУТКО

Володимир Петрович (28. 06. 1948, с. Ризино Звенигород. р-ну Черкас. обл.) – спортсмен, тренер (лижні гонки та біатлон). Засл. тренер України (1998). Засл. працівник фіз. культури і спорту України (2000). Закін. ф-т фіз. вихов. Терноп. пед. ін-ту (1976, нині ТДПУ). Вхпив до зб. команд з лижних гонок і біатлону. Підготував 2 м. сп. міжнар. кл. (інваспорт). Від 2002 – тренер з біатлону фізкульт.-спорт. т-ва “Колос”.

П. Бубній, Г. Гунтік.

БУТКОВСЬКА

Світлана (Соломія) Іванівна (24. 09. 1959, м. Почаїв Кременец. р-ну) – художник ужиткового мистецтва. Чл. НСХУ (1999). Міжнар. відзнака м. Бітола (Македонія, 2001). Закін. Львів. уч-ще прикл. і декор. мист-ва (1978). 1978–93 –

художник Терноп. обл. комбінату Худож. фонду СХУ; від 1993 – викл. Терноп. худож. школи. Працює в галузі гобелену. Матеріали – вовна, льон, шнур, сизаль; техніка – ручне ткацтво. Учасниця всеукр. та міжнар. виставок у Києві,

Львові, Ужгороді, Херсоні, Торонто (1998–2003). Твори зберіг. у ТОКМ, приват. колекціях у різних країнах.

Т. Удіна.

БУТНІЦЬКИЙ

Іван Миколайович (09. 09. 1935, с. Вікно, нині Городенк. р-ну Івано-Фр. обл.) – вчений-біолог, педагог. Канд. біол. н. (1975). Закін. Чернів. ун-т (1957). Працював учителем у Волин. обл., від 1960 викладав у Чернів. ун-ті й Івано-Фр. пед. ін-ті. Від лютого 1970 – в Терноп. пед. ін-ті (нині – ТДПУ): асист., ст. викл., доц., 1979–80 – про-ректор з навч. роботи, 1981–84 – ректор, від серпня 1984 – зав. каф. ботаніки. Автор майже 100 наук. статей із фізіології та біохімії рослин, методики викладання біол. дисциплін.

Б. Волинський.

БУТОВИЧ

Микола (01. 12. 1895, с. Петрівка, нині Полтав. обл. – 21. 12. 1961, м. Гекензак, шт. Нью-Йорк, США) – живописець, графік. 1930–40-і проживав у Львові. Разом із *С. Гординським* не раз відвідував с. Сновидів (нині Буцац. р-ну); там змальовував Дністр. краєвиди. 1947 переселився до США.

Б. Пиндус.

БУТРИН

Мирослав Леонович (11. 04. 1926, с. Стегниківці, нині Терноп. р-ну – 29. 05. 2000, м. Львів) – літературознавець, бібліограф. Учасник нім.-рад. війни. Бойові нагороди СРСР. Орден України “За заслуги” 3-го ступ. (1997). Чл. НТШ. Канд. філол. н. (1972), проф. Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1957). Працював учителем, інспектором Львів. облпрофради. Від 1962 – гол. бібліотекар, зав. бібліогр. відділу наук. б-ки Львів. ун-ту; одночасно викладав в Укр. полігр. ін-ті у Львові (нині Акад. друкарства; тут зберігається книжк.

колекція Б.). Оpubлікував маловідомі матеріали про *І. Франка*, *М. Коцюбинського*, *М. Рильського*, *А. Макаренка* та ін. Автор бл. 120 наук. праць, зокрема покажчиків “Мова і стиль українських письменників” (1956; 1966), “Бібліографічні посібники з української літератури і мови” (1964, співавт.), “Чотириста років вітчизняного книгодрукування” (1964, співавт.), “Бібліографія періодичних видань Львівської області за 1939–1965 рр.” (1970), “Історія України в українському красному письменстві: Матеріали до бібліографічного покажчика” (1995; усї – Л.).

Л. Кульчицька (ЕСУ), П. Медведик.

БУТРИНСЬКИЙ

Мар’ян Михайлович (27. 08. 1927, м-ко Залізці, нині смт Зборів. р-ну – 20. 07. 1992, США) – священник, митрофорний протоіерей. Перебував у дивізії “Галичина”, 1-й Укр. дивізії Укр. Нац. Армії (1943–45). Навчався в Монреал. ун-ті (1950–53). Служив на парафіїх у пров. Онтаріо (Канада). Президент священничої ради Торонт. епархії (1969–70). Переїхав до США 1970; парох собору св. Володимира й Ольги, ред. “Церковного вісника” у Чикаго. Автор гімну “О щедрий Боже”.

Х. Весна, Б. Мельничук.

БУТУРЛІН

Василь Васильович (р. н. невід., Росія – 1656, м. Київ) – російський боярин, дипломат, військовик. Очоловав цар. посольство на Переяслав. раді 1654. У вересні 1655 рос. військом на чолі з Б. йшло походом через Ягільницю, Чортків, Підгайці, Бережани та ін. насел. пункти Тернопільщини на Львів; у листопаді того ж року поверталася через Зборів, Озерну, Збараж.

П. Гуцал.

БУЦИКИ

– село в Гусятинському районі. Підпорядк. Гримайлів. селищ. раді. Розташ. на правому березі р. Гнила. Насел. 440 осіб (2003). Першу згадку про Б. пов’язують з обороною Гримайлів. замку на поч. 17 ст. До 1939 діяло т-во “Просвіта”. Є церква Собору Пресвятої Богородиці (1860; мур.), капличка (1998). Споруджено

пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967), насипана символ. могила УСС (1990). Діє клуб. У селі народ. господарник, громад. діяч *С. Коціра*.

О. Савчин, В. Уніят.

БУЦНІВ

– село в Тернопільському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Серединки. Розташ. на правому березі р. Серет, за 10 км від обл. центру. Через село протікає р. Руда. Насел. 1223 особи (2001). Перша писемна згадка – 1464;

Вид на с. Буцнів.

власник – Я. Рей із Шумська здав село під заставу М. Любичькому. 1469 Б. як м-ко отримав магдебур. право. 1520 – власність Я. Ніпчиця, 1540 – М. Влодка. В Теревовлян. міськ. актах 1564 Б. найменовано містом “Бучнева”; 1628 згадано як адмін. центр “староства Буцнів”. У 1-й пол. 16 ст. збудовано кам. замок, який 1850 Серватовські перебудували на палац (згорів 1915). 1838 Б. втратив статус міста. До 1914 діяли фабрика поташу (від 1838), 2 млини, каменоломня, спиртзавод. Була церква оо. Василян (1735) УГКЦ; діє церква Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії УПЦ КП (1744; розмальовував 1880-і *К. Устиянович*), на фасаді якої

встановлено пам'ят. дошку з написом “В цьому Храмі в 1933–44 був парохом отець-ісповідник Василь Курилас, який десять літ страждав за віру Христову в більшовицьких тюрмах” (1992); костюл

(1890; арх. *Ю. Захарович*); капличка Божої Матері. Пам'ятка арх-ри – заліз. міст (1897, відновл. 1928–30). Споруджено пам'ятники на честь скасування панщини та полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям, насипана символ. могила Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка. У Б. народилися громад. діяч,

Церква Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії.

вчитель *Н. Басняк*, арх. *О. Луштинський*; проживав священник, етнограф і громад. діяч *І. Глинський*. Поблизу села виявлено археол. пам'ятки давньорус. культури. Видано кн. *Б. Новосядлого* “Буцнів – село над Серетом” (Т., 1998).

Б. Новосядлий.

БУЧАК

Андрій (р. н. невід., с. Стривька, нині Збараз. р-ну – 1919, м. Немирів, нині Вінн. обл.) – військовик. Сотник, ком-р 1-ї арт. батареї 4-ї (Золочів.) бригади УГА. Брав участь у *Чортків. офензиви*, в боях на Вел. Україні. Помер від тифу.

Б. Волинський.

БУЧАЦЬКА

ЗОЛОТОТКАЦЬКА МАНУФАКТУРА

– ткацьке підприємство, що діяло від 1830-х до 1939 в м. Бучач. На мануфактурі (згодом – ф-ці) створ. високохудож. виробу на замовлення і продаж, у т. ч. в закорд. худож. салони. Золотими і срібн. нитками ткали двосторонні килими (макати) та пояси; шовк. тканини для оббивки меблів; прошивки для декор. подушечок, котрі оздобл. вузькими орнамент. смугами, а по кінцях – пишним рослин. орнаментом (гілки, букети тощо). В орнамент. композиціях поєднували місц. нар. мотиви зі східними. Серед провідних майстрів-ткачів – родина Нагірянських. Вироби експонували на міжнар. виставках у Брюсселі, Парижі, Турині. Зберіг. у МЕХП НАНУ, Львів. істор. музеї, НМЛ та ін.

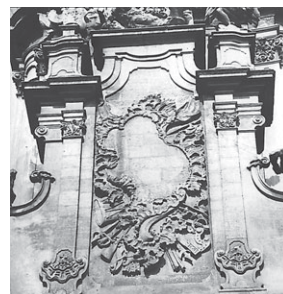
Лит.: Мистецтво України: Енциклопедія. – К., 1995. – Т. 1.

М. Станкевич.

БУЧАЦЬКА РАТУША

– унікальна пам'ятка архітектури середини 18 століття в м. Бучач. Зведена 1751 в стилі бароко;

арх. *Б. Меретин*, скульп. *Й.-Г. Пінзель*. Розташ. в ниж. ч. міста посеред невел. майдану, гармоніює з ландшафтом, вирізняється чітким окресленням об'ємів і досконалістю пропорцій. Споруда має яскраво виражену вертикал.

Деталь фронтона ратуші.

центр. композицію вежов. типу. На 2-поверховий куб. об'єм спирається 2-ярусна вежа з вел. вікнами. Пластику стін підкреслюють пілястри, крок і кількість яких неоднакові; на гол. фасаді –

Деталь фасаду ратуші.

6, на задньому – 5, на бічних – по 4; вони закін. капітелями корінф. ордеру і значно урізноманітнюють площину фасадів. Арх. форми позначені вишуканою, плинною пізньобарок. пластикою. Троє дверей нині – нижче від рівня майдану (культур. шар за 250 років піднявся на 1 м). Гол. фасад ратуші повернутий до заходу, на його фронтоні – картуш із родин. гербом “Пилява” фундатора ратуші *М. Потоцького*. На фігур. щиті з перехрещ. військ. атрибутами – напис “*М. Р. S. К.*” (“*Микола Потоцький – староста Канівський*”). Внутрішній простір поділений на 12 залів; поверхи з’єднані гвинт. сходами. За скульп. оздобленням та органіч. синтезом мист-в Б. р. не має аналогів в арх-рі України 18 ст. Початково фасад прикрашали 14 фігур; образи взяті з Біблії й антич. міфології. Скульптури відзнач. експресією пластич. мови та динамізмом композиції; тесані з цільного каменя-вапняку, подекуди є вставки. Частина їх загинула під час пожежі 29 липня 1865, кілька півфігур-каріатид під балконами на фасад. сті-

Скульптури *Й.-Г. Пінзеля* для Бучацької ратуші: “*Давид убиває Голяфа*”, “*Геракл роздирає пашу Немейському левові*”, “*Геракл убиває Лернейську гідру*”.

ні знищені в серед. 1950-х. Збереглися 9 статуй (усі пошкоджені): композиції (вис. 195 см) “*Геракл роздирає пашу Немейському левові*”, “*Геракл убиває Лернейську гідру*”, монум. статуй бога морів *Посейдона* та юнака *Давида* – переможця велетня *Голяфа* й ін. Нині львів. скульптори під кер. *Д. Кривача* виконують копії статуй; вони займають місце на ратуші, оригінали зберіг. у музеї. До 1847 на верх. ярусі вежі був годинник; 2002 його відновили. В 19 ст. на 1-у поверсі розміщалися повіт. староство та рада. Після 1920 будівлю віддали під житло та крамниці. 1982–92 в ній діяли істор.-краєзн. музей і дит. худож. школа. 1988–89 ратушу реставрували, тоді ж добуд. дерев. вежу.

Лит.: Історія українського мистецтва: В 6 т. – К., 1968. – Т. 3; *Логвин Г.* По Україні: Стародавні мистецькі пам’ятки. – К., 1968.

І. Дуда.

БУЧАЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ

(ГОРОДИСЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ) – рукописна книга, мистецька пам’ятка 13 століття. Написане на пергаменті кирилиц. уставом старослов’ян. мовою в давньорус. редакції. Має 160 аркушів; почат. аркуші втрачені. Текст – традиційне Євангеліє. Оздоблене кольор. плетінчаст. рослинно-геометр. ініціалами. Від 15 ст. зберігалось в Городис. монастирі на Волині, пізніше у Бучацькому (звідси обидві назви). Від початку 20 ст. – в б-ці *А. Шенцицького*. Описане в працях *І. Свенціцького* “*Бучацьке євангеліє, палеографічний опис*” (1911) та *О. Колесси* “*Південноволинське Городище і городиські рукописні пам’ятки XII–XVI вв.*” (1923). Зберіг. у Львів. музеї укр. мист-ва.

Г. Яворський.

БУЧАЦЬКИЙ АГРАРНИЙ КОЛЕДЖ

– вищий навчальний заклад 1–2 рівнів акредитації в м. Бучач. Засн. 1940 в с. Язловець Бучац. р-ну як зоовет. технікум; 1946 перевед. до Бучача; 1964 реорганіз. у радгосп-технікум. Ниніш. статус – від 1998. Готує фахівців: фельдшер вет. медицини, зоотехнік, агроном, технолог-орг-тор, землевпорядник, орг-тор

Приміщення коледжу.

вироб-ва (менеджер), юрист, бухгалтер освіт.-кваліфікац. рівнів, “кваліфікований робітник”, “молодший спеціаліст”, “бакалавр”. Навчаються понад 1050 студентів, працюють 126 викл., з них 4 канд. н. За час існув. закладу підготов. більш як 20 тис. спеціалістів. На базі Б. а. к. працює обл. школа підвищ. кваліфікації кер. і спеціалістів с. госп-ва.

О. Чайка.

БУЧАЦЬКИЙ

Володимир Хрисантович (1844, с. Яргорів, нині Монастирис. р-ну – 1912, м. Відень, Австрія) – актор, письменник. 1864–65 працював у нар. театрі т-ва “Руська бесіда” у Львові. Серед ролей – Гнаг (“Назар Стодоля” Т. Шевченка), Прокіп (“Верховинці” Ю. Коженевського) та ін. Написав комедію “Наші політики” (1871), переклав з франц. мови п’єси “Жінка замість сина” та “Година подружнього життя” (обидві – 1865), що йшли на сцені театру.

П. Медведик.

БУЧАЦЬКИЙ ЗАМОК

– фортифікаційно-житлова споруда, пам’ятка архітектури. Зведена 14 ст. на місці давн. городища на Замковій горі. 1630-і перебуд., укріпл. Збереглися залишки споруди колись овал. форми. На поч. 17 ст. замок мав оборонну стіну з двома вежами. Бійниці пристосовано для

Залишки оборонних мурів.

перехрес. обстрілу. На верх. ярусі на консолях споруджено дерев. бойові галереї. Житл. та господ. приміщення розташ. вздовж пн. частини оборон. мурів. У вересні 1648 Б. з. здобуло козац. військо. Сильних пошкоджень зазнав від турец. завойовників 1672 і 1675; 1676 його зруйнувано. 1684 польс. магнат І. Потоцький відбудував його, спорудив при ньому ренесанс. палац із ажурною арочною галереєю та фонтан (не збереглися).

І. Дуда.

БУЧАЦЬКИЙ ІНСТИТУТ

МЕНЕДЖМЕНТУ І АУДИТУ (БІМА)

– вищий навчальний заклад 3-го рівня акредитації. Засн. 1992 в м. Бучач. Готує фахівців

спеціальностей “облік і аудит” та “менеджмент у виробничій сфері”. Навчання триває 5 р. Працюють 45 викладачів, з них – 3 д-ри н., проф., 26 канд. н., доцентів. Ректор – проф. *І. Максимович*. Ін-т має 6 навч. корпусів, культ.-вихов. та спорт.-оздоров. комплекси, ред.-видав. центр, стадіон, їдальню, гуртожиток, Інтернет-центр тощо. БІМА розширює зв’язки з ін. навч. закладами України та за кордоном.

В. Дерій.

БУЧАЦЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

– культурно-освітній заклад. Засн. 1982 у м. Бучач; від 1988 – відділ *Терноп. краєзн. музею*. До 1992 музей розташ. у приміщенні міськ. ратуші (див. *Бучацька ратуша*). У фондах музею зберіг. археол. пам’ятки трипільської культури, знайдені на тер. Бучач. р-ну, зокрема в урочищі “Федір” (м. Бучач). Є фотографії, документи, твори письменника *Ш. Й. Агнона*. Етногр. матеріал розповідає про життя і побут селян кін. 19 – поч. 20 ст. В експозиції – фотоматеріали про історію Бучача і його околиць від поч. 20 ст.; розділ нумізматики представляє грошові знаки, що були в обігу на західноукр. землях під час їх перебування під владою Австро-Угорщини, Польщі й окупації Німеччиною, грошові знаки УПА (1948); розміщені матеріали про діяльність ОУН і УПА на тер. Бучаччини тощо.

Л. Легка.

БУЧАЦЬКИЙ МІРНИЙ ДОГОВІР

– угода, укладена між Річчю Посполитою та Османською імперією 18 жовтня 1672 в м. Бучач на початковому етапі польсько-турецької війни 1672–76. За його умовами Поділля відходило до Туреччини як Подільський пашалик із центром у Кам’янець-Подільському. Частина суч. Тернопільщини між Збручем і Стрипою на пд. від лінії Гусятин–Білобожниця–Бучач складала Чортків. нахію пашалику. Брацлавщина і пд. Київщина ввійшли до Укр. держави на чолі з гетьманом *П. Дорошенком*. Польща визнавала її існування і протекторат Туреччини. У тексті договору вперше офіційно вжита назва “Українська Держава”. Сейм Польщі у квітні 1673 відмовився затвердити Б. м. д., що призвело до продовження війни. Його умови ліквідовані Карловицьким мирним договором 16 січня 1699.

Лит.: Гуцал П. Бучацький мир // Історичний календар-97. – К., 1996.

П. Гуцал.

**БУЧАЦЬКИЙ МОНАСТІР
ОТЦІВ ВАСИЛІАН ЧЕСНОГО
ХРЕСТА ГОСПОДНЬОГО**

– громадження ченців Чину Святого Василя Великого в м. Бучач. Засн. 7 грудня 1712 на підставі фундац. грамоти польс. магната С. Потоцького.

Монастир розташ. на горі Федір. 1714 Львів. катол. архієпархія передала костюл св. Хреста для духовних відправ бучац. Василянам у тимчасову власність, від 1747 – на постійно. Монастир до 1782 належав до Литов. провінції ЧСВВ, згодом

Интер'єр церкви Бучацького монастиря оо. Василян.

перейшов у Галиц. провінцію. Бучац. Василянам від 1724 належав Жизномир. монастир Преображення Господнього. 1750–70-і тривало буд-во монастиря на кошти графа *М. Потоцького*. 1757–58 тут споруджено двоповерхове приміщення г-зії, 1765–71 – монастир. церкву Чесного і Животворячого Хреста; 1774–96 тривав розпис цього храму. 1754 до Б. м. приєднано Рукомиш. монастир св. Онуфрія та села Звенигород і Зелена; 1788 до Б. м. перейшли ченці та передано майно Струсів. монастиря св. Миколая внаслідок його редукації. 1816–18 збуд. галерею та підпірну стіну тераси, створ. штучні печери і статуї Непорочного Зачаття Богородиці й св. Онуфрія. 1819 до Б. м. приєднано монастирі: Задарівський св. Параскеви, Сокілецький Покрови Божої Матері й Угорницький св. Михаїла. 1849–54 тривало спорудження дзвіниці. 29 липня 1865 Б. м. зазнав руйнації внаслідок пожежі. 1900 відремонт. і відреставр. церкву та монастир. приміщення. 1946 діяльність Б. м. заборонила рад. влада. 1946–50 монастир. приміщення використ. для господар. потреб, 1950–86 тут розташ. СПТУ № 26. 1989 в Б. м. як пам'ятці архітектури розпочато держ. реставрац. роботи. 17 жовтня 1990 його з церквою передано у користування греко-катол. громаді міста. 17 березня 1991 в Б. м. повернулися оо. Василяни. Від 1992 розпочато реставрац. роботи всього

монастир. комплексу з його добудовою, розширенням, оновленням і розписом церкви, спорудженням господар. приміщень. 28 квітня 1993 монастир передано у власність оо. Василян. Усі ці роботи, як і духовно-освітні, здійснюють під кер-вом ігумена о. *І.-Т. Майковича* (від 17 березня 1991). Хронологія духовно-освіт. діяльності Б. м.: 1712–54 – богослов. семінарія; 1754–84, 1804–70 – шестикласна г-зія; 1754–1911 – конвікт; 1773–84 – вищі філос. курси; 1784–70 – чотирикласна гол. норм. школа; 1856–65 – препандія – дворічні підгот. курси для вчителів нар. шкіл; 1911–14, 1918–40, 1943–44 – Місійний ін-т ім. св. Йосафата. 1870–93 під опікою бучац. Василян була публ. чотирикласна г-зія. Продовжуючи духовно-освітню традицію своїх попередників, о. *І.-Т. Майкович* у вересні 1995 на підставі свідоцтва Мін-ва освіти і науки України відкрив при Б. м. і очолив Істор.-філос. ліцей ім. св. Йосафата. В ньому навчаються учні останніх 3–4 класів ЗОШ з усієї України за шкіль. програмою із поглибл. вивченням гуманітар. дисциплін; 2002–03 було 140 учнів.

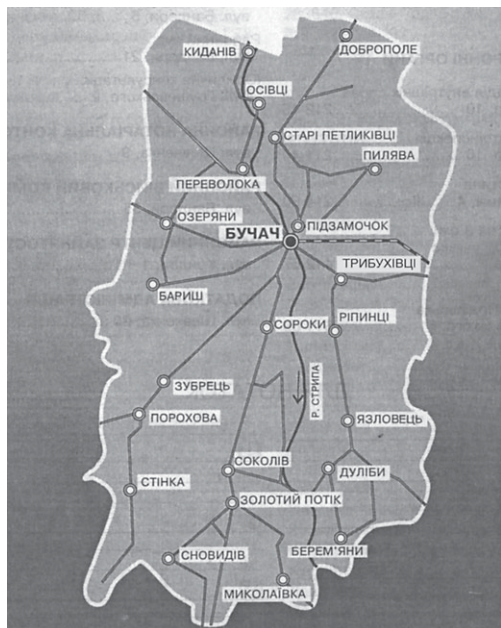
Я. Стоцький.

БУЧАЦЬКИЙ РАЙОН

– адміністративний район у південно-західній частині Тернопільської області. Утвор. 1940. Пл. 802 км². Насел. 65 тис. осіб (2003). У р-ні – м. Бучач, смт Золотий Потік та 59 сіл. Заліз. ст. Бучач, Пишківці. Б. р. лежить у межах *Опілья*. Поверхня рівнинна, розчленов. глибокими долинами річок. Корисні копалини: вапняки (понад 100 родовищ), пісковики, травертин. Найбільші ріки – Дністер, його притоки Бариш і Стрипа. Створ. 28 ставків. Переважають чорноземи опідзолені й темно-сірі опідзолені ґрунти. Ліси займають 129,5 тис. га, багато реліктових та рідкіс. рослин. Початки заселення Б. р. сягають 40–25 тис. років тому, періоду палеоліту – пізньої стародавньої доби. На березі р. Стрипа виявлено залишки 2-х ранніх поселень племен трипільської культури та поховання бронз. віку. На тер. р-ну було давнє слов'ян. поселення, яке до серед. 14 ст. входило до

Панорама поблизу с. Язловець.

Буцацький район.

Галицько-Волинської держави. Наприкінці цього ж ст. внаслідок тривалої боротьби між Польщею і Литвою Галичину, в т. ч. Бучаччину, захопило Польс. королівство (від 1569 – Річ Посполита). 1772 після першого поділу Польщі тер. ниніш. Б. р. відійшла до Австрії (від 1867 – Австро-Угорщина). 1810–15 була під пануванням Росії. Потім Бучаччина знову прилучена до Австр. імперії, ввійшла до Станіслав. округу. В листопаді 1918 – липні 1919 входила до ЗУНР. Від 15 вересня 1920 до 18 вересня 1939 перебувала під владою Польщі. Вересень 1939 – серпень 1991 – в складі УРСР. 7 липня 1941 р-н захопила фашист. Німеччина; окупація тривала до 21 липня 1944. У р-ні розвинуті харч. пром-сть та вироб-во будматеріалів. Діють 11 пром. підпр-в, найбільші з яких: мех. з-д ЗАТ “Астрон”, ливарно-мех. “Квант”, цукр., хліб., сиророб. та мальтозний з-ди, комбінат хлібопродуктів, ф-ка “Берізка”; 45 с.-г. підпр-в та 74 фермер. госп-ва (2003). Діють 59 ЗОШ, худож. і муз. школи, ПТУ, Буцацький агроколедж, Буцацький інститут менеджменту і аудиту, відділення 4-х банків, 53 дитсадки, 2 Буд. школяра, станція юних техніків, 54 б-ки, 57 клуб. установ. У с. Скоморохи – держ. турист. база “Лісова”, в Бучачі – стадіон “Колос”, на якому виступає однойменний футбол. клуб (має свою спорт. школу). Діють музеї: рай. істор.-краєзн., музей-меморіал ім. В. Стуса, історії

агроколеджу та СПТУ-26, турист.-краєзн. у школах с. Сновидів і смт Золотий Потік, а також мемор. кімнати С. Крушельницької в с. Білявинці та М. Крушельницького в с. Пилява. У Б. р. зареєстровано 106 реліг. громад. Архіт. пам’ятки: замок (кін. 14 ст.), костюл (1634), церква в урочищі Монастирок (16 ст.), ратуша (18 ст.) й ін. – у Бучачі та його околицях; костюл (16 ст.), замок (1600) – у с. Підзамочок; палац М. Потоцького (17 ст.), Миколаївська церква (17 ст.), замок і в’їзна вежа (17 ст.), садиба Скворчинського (1848), церква Пресвятої Трійці та дзвіниця (1897), каплиця (19 ст.) – у смт Золотий Потік; парк, костюл, церква, палац і гробниця Марцеліни (16–18 ст.) – у с. Язловець; дзвіниця (18 ст.) – у с. Білявинці та ін. Філія т-ва “Просвіта” в Бучачі заснов. 1907; до 1939 у повіті було 50 її читалень. Археол. пам’ятки: стоянка в с. Миколаївка (30–12 тис. р. до н. е.), могильник у с. Жнибороди (9–13 ст.), городище в с. Стінка (9–13 ст.), ранньохристиян. печерні храми біля сіл Стінка і Рукомиш. У Б. р. – Придністровський ландшафтний заказник, багато пам’яток природи місц. значення: Переволоцькі джерела з водоспадами, Переволоцькі травертинові скелі (с. Переволока); Рукомишські скелі (с. Рукомиш); регіон. ландшафтний парк “Дністровський каньйон”, до якого належать природ. пам’ятки – печера “Жолоби” (с. Миколаївка), “Скелі семи джерел” (с. Скоморохи), “Рівна скеля” (с. Миколаївка), “Каскад русилівських водоспадів” (с. Русилів), “Вадівська бучина” (с. Стінка); “Берем’янська наскельно-степова ділянка” (с. Берем’яни); “Монастирська скеля”, “Сокілецькі водоспади”, “Сокілецька колонія чапел” (х. Сокілець). Уродженці Бучаччини: поет, четар УСС І. Балюк, письменник і журналіст І. Боднарук, актор і письменник В. Буцацький, діяч ОУН та УПА Я. Косарчин, співачка С. Крушельницька, актор і режисер М. Крушельницький, польс. поет К. Уейський та ін.

Водоспад біля с. Русилів.

Літ.: Дуда І. Бучач: Путівник. – Л., 1985; Бучач і Бучаччина: Історично-Мемуарний Збірник. –

Нью-Йорк–Лондон–Париж–Сідней–Торонто, 1972;
 Воробій О. Зродила героїв Бучацька земля – Т., 2000.

І. Дуда, С. Ляхович.

БУЧАЦЬКИ

– давня родина магнатів гербу “Абданк” (“Габданк”) литовського походження. Прізвище взяли від назви поселення Бучач, яким володіли від кін. 14 до серед. 16 ст. Б. відіграли помітну роль в історії Поділля. Міхал Б. (р. н. невід. – 1438) – галиц. староста; 1430 зайняв Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський) і все Поділля та приєднав їх до Польщі; воював з татарами, у бою з якими загинув. Ян Б. (р. н. невід. – 1462) був поділ. воєводою. Яків Б. (р. н. невід. – 1542) – реліг. та освіт. діяч, меценат; єпископ Кам’янецький (від 1518), згодом – Холмський і Полоцький (від 1538); останній представник роду Б. по чол. лінії. Катерина Б. (серед. 16 ст.) – сестра Якуба Б., дружина поділ. воєводи Я. Творовського. Беата Б. (16 ст.) – прабабця по батьків. лінії укр. гетьмана П. Орлика.

І. Дуда.

БУЧАЦЬКОЇ

МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ ІКОНОСТАС

– пам’ятка українського образотворчого мистецтва першої половини 18 століття. Фахівці вважають, що його створили майстри жовків. школи різьби по дереву та малярства (м. Жовква, нині Львів. обл.). Іконостас встановлено в церкві 1743. Виконаний у стилі бароко. Головне у ньому – архітектоніч. конструкції та декор. різьблення. Динаміка архіт. мас виділена значним збільшенням висоти центр. частини іконостасу, що надає йому пірамід. композиції; напружена пластичність декор. обрамлення передана суцільним різьбленням, у якому домінують виноградна лоза та зубчасті листки аканта. Живописні картини іконостасу стилістично пов’язані з його декором.

Літ.: Мистецтво України: Енциклопедія. – К., 1995. – Т. 1.

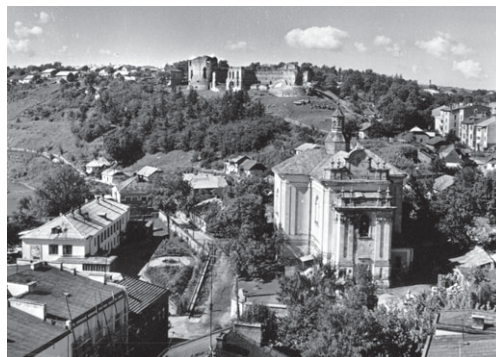
Л. Щербак.

Миколаївська церква.

БУЧАЧ

– місто Тернопільської області, райцентр. Розташ. на р. Стрипа – лівій притоці р. Дністер, за 72 км

Вид на м. Бучач із ратуші.

на пд. від обл. центру. Назва міста походить, найімовірніше, від слова “буча”, у значенні “корінна вода наповесні, бистрина і глибінь”. Стрипа протікає через місто між горами Баштовою, Замковою і Федір, поділяючи його на зх. і сх. частини. Пл. 10,26 км². Насел. 12,6 тис. осіб (2003). Кінцева залізн. станція. На тер. міста було давнє слов’ян. поселення. Перша писемна згадка – 1260. 1515 Б. отримав магдебур. право. 16–17 ст. був однією з фортець, що захищали Галичину від нападів татар і турків. 1672 місто захопила Туреччина. 18 жовтня того ж року підписано *Бучацький мирний договір*, за яким місто поділено на дві частини – сх. (“турецьку”) і зх. (“польську”); збереглася 400-річна “Золота” липа, під якою його підписали. Від 1772 Б. – під владою Австр. імперії. 1809–15 належав до Росії. 1815 за рішенням *Віденського конгресу* місто знову відійшло до Австрії. 1884 через Б. прокладено залізницю Станіслав–Ярмолинці, що сприяло розвитку пром-сті й торгівлі. 1910 в місті працювали 5 пром. артілей, які об’єднували 440 кустарів. На поч. листопада 1918 в Б. встановлено укр. владу, до липня 1919

Церква Покрови у м. Бучач.

місто було повіт. центром ЗУНР. 15 вересня 1920 Б. знову відійшов до Польщі. Від 1939 – місто

Фрагмент деревориту роботи Й.-Г. Пінзеля з церкви Покрови у Бучачі.

Терноп. області. Архіт. пам'ятки Б. – замок (кін. 14 ст.), церква в урочищі Монастирок (16 ст.), церква св. Миколая (1610) з дзвіницею (19 ст.), костьол оо. Домініканців (1652), комплекс монастиря оо. Василіян з церквою і дзвіницею (1753), ратуша (1750–51; арх. Б. М е р е т и н , скульп. Й.-Г. Пінзель), Успенський собор (1761–63), Хрестовоздвиженська (1753–70) і Покровська (1764) церкви. В останній були різьблені роботи Й.-Г. Пінзеля (нині зберіг. у ТОХМ і ТОКМ), настін. розпис виконав Я. Головацький. Пам'ятка природи – залишки парку кін. 18 – поч. 19 ст. Пам'ятки історії та культури: меморіал Слави (1954, реставр. 1984; скульп. С. Карпов, арх. О. Зайцев); погруддя Т. Шевченка (1968); поховання на міському цвинтарі Січових Стрільців і жертв репресій 1940-х (1992); символ. могили воjakам УПА та євреям, які загинули під час 2-ї світ. війни (1992); два пам'ятники Т. Шевченку (1994, скульп. В. Савчук, арх. М. Бевз; 1995, скульп. В. Римар, арх. Р. Кавецький); пам'ятна таблиця громад. діячів, д-ру В. Гамерському та композиторові, педагогу С. Ілевич (2002), монумент-фігура Ісуса Христа (2003, скульп. Р. Вільгушинський). Функціонують підпр-ва харч. пром-сті: цукр., спирт., сиророб., хліб. з-ди, комбінат хлібопродуктів, вироб.-консерв. комбінат. Діють з-ди “Квант”, “Астрон”, швейна ф-ка “Берізка”. У Б. є: 4 ЗОШ, г-зія, техн. ліцей, ліцей ім. св. Йосафата, 2 Буд. школяра, СПТУ, агроколедж, інститут менеджменту і аудиту; лікарня, стоматол. поліклініка, Буд. культури, кінотеатр, б-ка, муз. та худ. школи, 2 ДЮСШ, 2 готелі, 3 парки, музеї – істор.-краєзн., громад. музей-меморіал ім. В. Стуса, історії агроколеджу та СПТУ-26. В місті – один із найбільших в області стадіон, футбол. клуб “Колос” (1969–71 – володар Кубка СРСР). Діють: монастир оо. Василіян, церкви Чесного Хреста Господнього та Покрови Пресв. Богородиці (обидві – УГКЦ),

св. Миколая і св. Михаїла (обидві – УАПЦ), костьол Успіння Пресв. Богородиці, молитов. будинок ЄХБ. У Б. народилися євр. письменник, лауреат Нобелів. премії Ш. Й. Агнон, політ. діяч С. Візенталь, художник і поет В. Вороноук, реліг. діяч о. Т. Галуциньський, канд. мед. н., громад. діяч М. Гірняк, польс. політ. діяч О. Длуський, книговидавець Й. Кнебель, письменники О. Назарук і М. Островерха, польс. художник М. Чепіта. Протягом 19 ст. у г-зії при монастирі навчалися діячі укр. культури: письменник і фольклорист І. Вагилевич, письменники і педагоги І. Гушалевиц, Л. Василевич, А. Крушельницький, О. Левицький, поет А. Могильницький, композитор і музикознавець П. Бажанський, фольклорист і етнограф В. Гнатюк, живописець М. Сосенко, художник, письменник К. Устиянович, а також польс. художник Ю. Коссак і письменник, журналіст Я. Лям. У г-зії викладали письменники І. Грабович, Ю. Добриловський, В. Масляк, ігумен Бучач. монастиря І. Нерезій, педагог Г. Сингалевич. У книгозбірні г-зії зберігалося Бучацьке Євангеліє. 29 липня 1865 внаслідок пожежі вигоріла центр. частина міста (220 буд., Покровська церква, ратуша, синагога, монастир оо. Василіян і частина костьолу). Перша філія т-ва “Просвіта” заснов. 1907. 1924 зведено буд. “Міщанського братства”. 1924 під час археол. розкопок на горі Федір знайдено кам'яні колдкоподібні долота і широкі плоскі тесла зі старанно зашлиф. поверхнею, що типові для племен культури лінійно-стрічк. кераміки (6–3 тис. до н. е.). На березі р. Стрипа виявлено

Липа на південній околиці Бучача.

залишки двох поселень ранніх племен трипільської культури та поховань бронз. віку.

І. Дуда, О. Оверко.

“БУЧАЧ І БУЧАЧЧИНА”

– історично-мемуарний збірник (Нью-Йорк–Лондон–Париж–Сідней–Торонто: НТШ, Український архів. – Т. XXVII, 1972. – 944 с.). Ред. колегія: *М. Острроверха* – гол. ред., *С. Шитлявий* – координатор, *Р. Барановський*, *І. Бобик*, *І. Боднарук*, *П. Рогатинський* – чл. Обкл. виконав проф. *В. Пилишенко*; карту Бучац. повіту – проф. *В. Кубійович* і проф. *А. Жуківський*.

М. Колопенюк.

БУЧІНА В УРОЧИЩІ “БРАТЕРЩИНА”

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Борщівка Лановец. р-ну, в кв. 22 вид. 4 Лановец. лісництва у межах ліс. урочища “Братерщина”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 21. 08. 2000 № 187. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 4 га. Під охороною – буково-ясен. насадження Іа бонітету віком 70 р.

І. Бай.

БУЧІНСЬКА

Віра (04. 04. 1923, м-ко Микулинці, нині смт Тербовлян. р-ну) – громадська діячка, редактор. Навчалася в г-зії “Рідної школи” у Тернополі, пед. ліцеї у Бережанах. Під час нім.-рад. війни вчителювала. Від 1949 – у Вінніпезі (Канада). Працювала в Об’єдн. жінок ЛВУ та Лізі укр. католик. жінок Канади. Займалася орг-цією допомоги укр. дітям у Бразилії. 1977–80 – голова Крайової управи і заст. президента, координатор Централі, ген. секр. (від 1983) Ком-ту українок Канади; заст. голови Світ. федерації укр. жін. орг-цій. Заст. голови і секр. Централі укр. кооператорів Манітоби. Автор кн. “Слідами дияконіс – історія ЛУКЖК Манітоби”, числен. статей, репортажів. Ред. ж. “Наша дорога” (від 1974).

Х. Весна, Б. Волинський.

БУЧІНСЬКИЙ

Вінцент (Buczyński Wincenty; 17. 03. 1789, Білорусь – 29. 03. 1859, м. Тернопіль) – теолог, філософ. Викладав у єзуїт. закладах Полоцька, г-зії Тернополя. Автор філос. книг польськ. та латин. мовами.

С. Ткачов, В. Ханас.

БУЧІНСЬКИЙ

Дмитро Григорович (09. 04. 1913, с. Трибухівці, нині Бучац. р-ну – 04. 11. 1963, м. Рим, Італія,

похов. у м. Мадрид, Іспанія) – літературознавець, перекладач, бібліограф. Чл.-кор. УВАН, чл. НТШ. Закін. г-зію “Рідної школи” у Чорткові, Люблін. католик. ун-т, згодом студіював в УВУ (Мюнхен). Від 1948 проживав в Іспанії. Працював у Центрі орієнтальних студій. 1952–63 – гол. ред. укр. відділу Ісп. радіо. Представник УВАН і Муж довір’я УХР на Іспанію. Від 1963 – надзвич. проф. Укр. католик. ун-ту в Римі. Автор кн. “Україна під марійським прапором” (Лондон, 1958), “Християнсько-філософська думка Тараса Г. Шевченка” (Мадрид–Лондон, 1962). Оpubлікував у пресі понад 2000 статей, сприяв популяризації укр. літ-ри в іспаномов. країнах. Перекладав з ісп. прози, укладач бібліогр. покажчиків. Організатор виставок укр. книжки у Нац. музеї Мадрида.

Р. Доценко (ЕСУ), Б. Мельничук.

БУЧІНСЬКИЙ

Мелітон Осипович (24. 02. 1847, с. Криве, нині Підволочис. р-ну – 25. 04. 1903, м. Станіслав,

нині Івано-Франківськ) – фольклорист, етнограф, громадсько-освітній діяч. Чл. НТШ (1873). Закін. Віден. ун-т (1873). Від 1880-х – адвокат у Станіславі (нині Івано-Франківськ). Збирав фольклор., етногр. і діалектол.

матеріали на Покутті та Гуцульщині. Записи Б. друкувала західноукр. періодика (г. “Правда”, “Діло”); частина пісень увійшла до кн. *В. Антоновича* і *М. Драгоманова* “Исторические песни малорусского народа” (1874–75, т. 1–2) та опубл. в ін. фольклор. виданнях; казки надрук. у збірнику *І. Рудченка*. Перекладав сербські нар. пісні укр., а українські нім. мовами. Наук. цінність має листування М. Драгоманова з Б., яке видав *М. Павлик* (Л., 1910). Лексикогр. матеріали використав *Є. Желєхівський* для “Малорусько-німецького словаря” (Л. – Чц., 1886, т. 1–2). Фольклор. записи Б. зберіг. в ІМФЕАНУ, ЛНБ.

Пр.: Лихва і закон проти неї. – Л., 1882; Два документи до історії кріпацтва на Україні // Український археографічний збірник. – К., 1930. – Т. 3.

М. Грицик, Р. Кирчів (ЕСУ).

БУЧКО

Дмитро Григорович (08. 11. 1937, с. Закіпці, нині Люблін. воєв-ва, Польща) – вчений-мовознавець.

Д-р філол. н. (1993), проф. (1994), надзвич. проф. Люблін. катол. ун-ту, Люблін. ун-ту ім. М. Кюрі-Склодовської (1998). Чл. Польс. АН (2002). Восени 1945 депортований у м-ко Козлів (нині смт Козів. р-ну). Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1960). Працював ст. лаборантом в Ін-ті сусп. наук АН УРСР; викл., ст. викл., доц. Чернів. ун-ту. Від 1993 – доц., зав. каф. укр. і заг. мовознавства ТДПУ. Одночасно від 1998 викладає у Катол. ун-ті в Любліні (Польща): від 1999 – кер. каф. слов'ян. мов. Дослідж. з історії й ономастики укр. мови. Чл. автор. міжнар. колективу з укладання “Слов'янського ономастичного атласу”. Чл. Нац. ради з геогр. назв при КМ України. Відповідальний ред. “Наукових записок ТДПУ. Серія: Мовознавство”. Учасник міжнар. наук. конференцій та конгресів в Україні, Австрії, Білорусії, Польщі; 1, 2, 4 з'їздів українців світу (Київ, 1990; Львів, 1993; Одеса, 1996). Автор більше 150 наук. праць із топоніміки України, лексикографії, мовознавства.

М. Железняк (ЕСУ), В. Ханас.

БУЧКОВСЬКИЙ

Микита (1880, с. Іване-Пусте, нині Борщів. р-ну – 22. 03. 1965, м. Монреаль, Канада) – церковний та громадський діяч. До Канади емігрував 1907. Заснував у Монреалі парафію Укр. катол. церкви – св. Архістратига Михаїла, Святого Духа; відкрив т-ва “Самопоміч” і “Просвіта” ім. Т. Шевченка. Очололював читальню “Просвіти”.

Х. Весна.

БУЧМА

Амвросій Максиміліанович (14. 03. 1891, м. Львів – 06. 01. 1957, м. Київ) – актор, режисер. Нар. арт. УРСР (1940). Нар. арт. СРСР (1944). Держ. премія СРСР (1941, 1949). Як актор виступав від 1906. Влітку 1914 із пересув. театром гастролював у Галичині, в т. ч. на Тернопільщині (Заліщики, Борщів). На поч. 1919 вступив до

“Українського театру” в Тернополі, у березні того ж року – один із орг-торів *Нового Львів. театру*, який виступав на Тернопільщині.

П. Гуцал, Л. Щербак.

БУЧОК

Роман Олексійович (12. 06. 1924, с. Бережанка, нині Борщів. р-ну) – лікар, громадський діяч. Д-р медицини (1954). Член УЛТ Пн. Америки. Навчався у г-зії “Рідної школи” в Чорткові, потім – у Тернополі. Від 1943 – у дивізії “Галичина”. Брав участь у боях у Словаччині, Югославії й Австрії. Студіював медицину в Мадриді. Згодом емігрував до Канади, де 1956 відкрив приват. лікар. практику у Вінніпезі, від 1958 – засн. клініки McGregor Medical Centre, ст. партнер та ординатор у Мізерікордія Джeneral і Севен Овкс лікарнях. Автор наук. праць і досліджень. Проф. каф. мед. філософії Вінніпез. ун-ту. Президент Мед. християн. фундації Канади та Мед. катол. т-ва в Манітобі. Президент Братства українців-католиків Канади. Почес. чл. Лицарів Колумба; найменов. “Мужем тисячоліття” за фінанс. та організ. вклад у святкування 1000-ліття хрещення Руси-України (1988). Чл. клубу Укр. професіоналістів та підприємців, Ради освіт. фундації, Братства колиш. вояків 1-ї Укр. дивізії Укр. Нац. Армії та ін.

І. Гаврильцьо. П. Пундій (ЕСУ).

БУЯН

Іван Васильович (10. 02. 1932, с. Гурівка, нині Долин. р-ну Кіровоград. обл.) – вчений-економіст. Д-р екон. н. (1977), проф. (1979). Засл. діяч н. і т. України (2000). Закін. Львів. торг.-екон. ін-т (1954). 1976–87 – зав. каф. політекономії Київ. ін-ту харч. пром-сті. Від 1987 – зав. каф. екон. теорії ТАНГ. Наук. дослідж.: профес. і кваліфік. поділ пра-

ці, взаємозв'язок та взаємодія людини й економіки. Автор більше 100 наук. робіт, у т. ч. 2-х індивід. монографій.

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства.: Довідкове видання. – Т., – 2003.

Б. Мельничук, В. Письменний.

БЮДЖЕТ ДЕРЖАВНИЙ

– кошторис щорічних доходів і видатків держави, який заздалегідь розробляє уряд і затверджують законом. В Україні 1997 найважливішим джерелом доходів Б. д. був податок на додану вартість (28%), на другому місці – податок на прибуток підпр-в та орг-цій (21%), на третьому – прибутк. податок із громадян (12,1%), на четвертому – акцизний збір (4,3%). 1999 дохідна частина Б. д. України становила понад 33 млрд. грн., або 650 грн. на душу населення, що майже у 8 разів менше, ніж 1991. У Терноп. обл. 2002 залучено до держ. бюджету 225,4 млн. грн., з яких 114 млн. грн. (50,5%) – податок на додану вартість, по 37 млн. (16,5%) – акцизний збір та податок на прибуток. Тернопільщина – одна з областей із найнижчим індексом податко-спроможності. У заг. обсязі доходів бюджету області 70% – дотація та субвенція з Д. б. України.

І. Якобчук.

БЮДЖЕТ МІСЦЕВИЙ

– кошторис щорічних доходів і видатків місцевих органів влади. Визначається держ. устроєм і відповідним адмін. поділом. До місц. бюджетів Терноп. обл. 2002 надійшло 212 млн. грн. власних доходів. Обсяг доходів відповідно до Бюджет. кодексу України поділ. на дві групи: 1. Доходи, що закріплюють за бюджетами місц. самоврядування та враховують при визначенні обсягів міжбюджет. трансфертів; гол. джерело цих доходів – прибутк. податок із громадян (до 70% заг. обсягу). 2. Група 17 видів платежів, які не враховують при визначенні обсягу міжбюджет. трансфертів; головні з них – місц. податки і збори, плата за землю, податок із власників транспорт. засобів та ін. самохід. машин і механізмів, власні надходження бюджет. установ, що утримуються за рахунок коштів відповідного бюджету тощо.

І. Якобчук.

БЮРО ПРОПАГАНДИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

– громадська організація. Засн. 3 січня 1985. Від 1989 діяло і в Івано-Фр. області, від 1996 стало західноукр. філією. Кор.-орг-тор, зав., дир. від

часу створ. – *В. Барна*. Організовано понад 10 тис. виступів бл. 300 письменників України, Польщі, Росії, Аргентини, США, Канади та ін. країн. Свята, дні, тижні, декади літ-ри проведені в усіх р-нах Тернопільщини, Хмельн., Івано-Фр., Львів., Чернів. та ін. областях. До всеукр. програми “Національне відродження” включені міжнар. свято “Тернове поле” – у Тернополі, всеукр. свята в області: “Дністрове перевесло”, “Веселкове Опілля”, “Прикарпатська мозаїка”, “Білий Берег”, “Древній Теревовль”, “Пісні Поділля”, “Збараська облога”, “Хвилі Горині”, “Обрії Волині”, “Подільське намисто”, “Юність України” та ін.

В. Барна.

БЯЛОБЛОЦЬКИЙ

Ян (Białobłocki Jan; м. н. і см. невід, 1600 – після 1661) – польський поет, історик. Учасник Хотин. битви 1621. Секр. королів *Владислава IV Вази* та *Яна II Казимира*. 1647 перебував у військ. гарнізоні Кременця. Брав участь у битвах з армією *Б. Хмельницького* під Збарожем і Зборовом 1649. Ці події відтворив у кількох віршах та поемі “Klar meštwa”. 1661 видав “Панегірик польському народу на похвалу”.

П. Гуцал.

ВАВРИК

Василь-Борис (01. 12. 1911, с. Доброполе, нині Буцац. р-ну) – релігійний діяч, теолог, місіонер, педагог. Д-р теології (1946), проф. 1920 вступив до монастиря оо. Василян. Богослов'я студіював у Кристинополі та Жовкві на Львівщині, Григоріан. ун-ті та в Біблій. ін-ті у Римі. 1934 рукополож. на священника ЧСВВ. Богослов. навчання продовжив у Понтифік. біблій. ін-ті в Єрусалимі. 1950–54 – сотрудник (другий священник) парохії св. Юрія в Нью-Йорку, пізніше – проф. теології і Св. Письма у колегії св. Василя Великого у Вестоні (США). Автор праць “Червоні кати без маски” (1939), “Життя св. Терези” (1940), публікацій із серії “Слово Доброго Пастиря” та ін. Ред. ж. “Місіонар” (1931–39) у Жовкві, “Світло” (від 1961) в м. Торонто (Канада). Допишував до укр. катол. видань.

Б. Волинський.

ВАВРИК

Євген Петрович (24. 08. 1949, с. Костянтинівка, нині Терноп. р-ну) – режисер. Дипломант 1-го міжнар. фестивалю телефільмів “Мій рідний край” (1999, м. Ужгород). Від 1956 – в Тернополі. Закін. Тереховлян. культ.-освіт. уч-ще (1967), Харків. ін-т культури (1971), Київ. театр. ін-т (1981). 1971–82 – викладач, зав. відділ. Тереховлян. культ.-освіт. уч-ща, 1982–85 – реж., худож. кер. ПК “Октябрь” (нині “Березиль” ім. Леся Курбаса) у Тернополі, 1985–87 – ст. інспектор Терноп. обл. упр. культури, 1987–88 – зав. літ. частиною, реж.-пост. Терноп. обл. муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка. Від 1990 – на творчій реж. роботі. Постановник спектаклів: у Терноп. театрі – “Любов, джаз і чорт” Ю. Грушаса, “Шлюб за оголошенням”

В. Канівця, “Сотниківна” Б. Мельничука, С. Ваврика (за одноймен. повістю Б. Лепкого); Херсон. театрі ім. М. Куліша – “Ой Морозе-Морозенку” Л. Крупи; у Львів. обл. театрі ім. Ю. Дрогобича (м. Дрогобич) – “Яничари” Р. Іваничука і Б. Антківа; Львів. драм. театрі Зх. операт. командування (колиш. – ПрикВО) – “Василько – князь Тереховельський” Л. Крупи; Київ. академ. драм. театрі ім. І. Франка – “Даринка, Гриць і нечиста сила” В. Бойка, “Санаторійна зона” М. Хвильового (разом з С. Данченком) та ін.; у ПК “Березиль” – “Прапороносці” О. Гончара, Б. Олійника і О. Білаша. Реж. телефільмів, автор сценаріїв і гол. реж.-пост. мас. дійств та видовищ, зокрема творчих звітів Тернопільщини в НП “Україна” (м. Київ) “Горнись до тебе, Україно” (2000), “Україна – єдина” (2003).

П. Медведик.

ВАВРИК

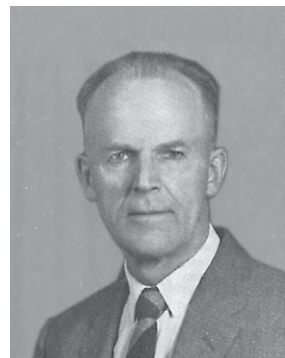
Іван Ількович (19. 06. 1937, с. Косів, нині Чортків. р-ну) – підприємець. Батько О. Дубас. Засл. прац. сфери послуг України (1997). 1955 закін. СШ у с. Джурин Чортків. р-ну, 1958 – житл.-комун. технікум у Чернівцях, 1986 – Терноп. фінанс.-екон. ін-т (нині ТАНГ). Учасник ліквідації наслідків катастрофи на Чорноб. АЕС. Нині – дир. т-ва “Побутрембуд” у Тернополі. Автор зб. поезій “Горикрай” (2002), кантички (малої антології) “Українська різдвяна містерія” (2004).

М. Ониськів.

ВАВРИК

Йосиф (11. 12. 1889, с. Лосяч, нині Борщів. р-ну – р. см. невід.) – меценат, педагог. Закін. школу в родин. селі. 1903 емігрував з батьками до Канади. Здобувши педагогічну освіту, 25 р. учителював у пров. Саскачеван. Фундатор зб. “Чортківська Округа”, вмістив у ньому спогади про рідне село.

Автор публікацій у періодиці, жертводавець на культ. та реліг. потреби.

Б. Волинський.

ВАВРИК

Михайло-Мирослав (15. 12. 1908, с. Ласківці, нині Теробовлян. р-ну – 01. 03. 1984, м. Нью-Йорк, США). – релігійний діяч, теолог. Д-р богослов'я (1939). Дійс. чл. НТШ (1963). Чл. Укр. Богослов. наук. т-ва. 1932 рукополож. на священника ЧСВВ. Студіював у Римі в Григоріан. ун-ті, Пап. орієнтал. ін-ті. Віце-ректор Укр. понтифік. колегії у Римі, очолював Богослов. колегію оо. Василян у Глен-Ков біля Нью-Йорка, працював у проводі василіян. вид-ва “Слово Доброго Пастиря” (Нью-Йорк), займався душпастир.-місій. працею у США і Канаді. Від 1960 – в Римі: духівник Укр. понтифік. колегії, від 1963 – ген. консулятор ЧСВВ. Співроб. і ред. видання “Записки ЧСВВ”. Автор праць “По наших Василянських монастирях”, “Нарис історії розвитку і стану Василянського чину” та ін. 1979 знову приїхав до США, проживав у монастирі в Глен-Ков, де займався літ. працею, працював проф. і вихователем семінаристів.

Б. Мельничук, М. Ониськів.

ВАВРІШИН

Володимир (02. 10. 1887, с. Мшанець, нині Теробовлян. р-ну – 03. 09. 1962, м. Чикаго, США) – громадський діяч. Навчався у Терноп. укр. г-зії, студіював право у Львів. ун-ті. 1941–1944 – посадник Теробовлі. У США – представник Гол. ком-ту теробовлян у м. Чикаго і шт. Мічиган для видання зб. “Теробовельська Земля” (1968).

П. Тимочко.

ВАВРІВ

Дмитро Михайлович (02. 02. 1953, с. Чистилів, нині Терноп. р-ну) – вчений-радіофізик. Д-р фіз.-матем. н. (1988), проф. (1992). Закін. Харків. ун-т (1975), працював у цьому

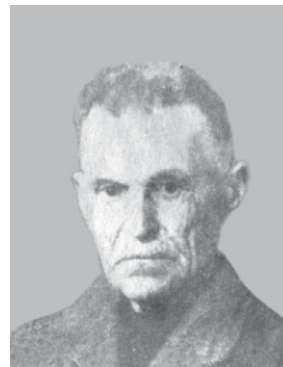
ВНЗ: інж., м. н. с., пров. н. с. каф. теорет. радіофізики. Від 1989 – зав. відділом електрон. надвисокочастотних приладів Радіоастрон. ін-ту НАНУ. Осн. напрямки наук.

діяльності: розробка електрон. приладів надвисоких частот, динамічний хаос і нелінійні явища у фіз. системах. Автор низки наук. праць.

А. Титаренко (ЕСУ).

ВАВРЬОВИЙ

Юхим Андрійович (справж. – Виливчук; 31. 03 (12. 04). 1890, с. Попівці, нині Кременец. р-ну – 03. 12. 1970, с. Новий Кокорів, того ж р-ну) – поет, фольклорист. Від 1907 жив у Києві. Від 1911 друкувався в газетах і журналах “Огни”, “Маяк”, “Громада”, “Слово”, “Згода”, “Печатное слово”. 1913–14 – секр. і фактично ред. ж. “Печатное слово”. 1930–40-і В. тричі ув’язнювала рад. влада. Від 1950 – на засланні у Краснояр. краї. Звільнений влітку 1953; 1956 реабіліт. 1960-і підготував до друку зб. поезій “Вогні горять”, однак вона не була видана. Кілька його віршів надрук. в г. “Літературна Україна”, зб. “Поезія” та ін. У незалеж. Україні твори В. опубл. в обл. і респ. період. виданнях, вийшла його кн. “Наче скошений цвіт...” (Кременець, 1994). 1995 в с. Попівці та с. Новий Кокорів на буд., де жив поет, встановлені пам’ятні таблиці. Рукописна спадщина В. зберіг. у фондах Кременец. краєзн. музею.

Літ.: Чернихівський Г. Наче скошений цвіт // Вільне життя. – 1990. – 17 квіт.; Його ж. “Світліть огні...” // Україна. – 1991. – № 28.

Г. Чернихівський.

ВАВРҀХ

Маркіян Васильович (11. 08. 1942, с. Кошляки Підволочис. р-ну) – вчений-фізик, педагог. Д-р фіз. н. (1987). Закін. фіз. ф-т Львів. ун-ту. Від 1971 – у Львів. відділ. Ін-ту теорет. фізики АН України: н. с., кер. відділу. Від 1996 – зав. каф. астрофізики Львів. нац. ун-ту. Автор понад 150 наук. праць.

І. Гаврильцьо.

ВА́ГА

– село у Підгаєцькому районі. Підпорядк. Бронгалів. сільраді. До села приєднано х. Вага-Онишівка. Розташ. обабіч шос. дороги Галич–Саганів, за 12 км від райцентру. Насел. 214 осіб (2003). Перша писемна згадка – кін. 18 ст. У кн. “Підгаєччина у спогадах емігрантів” (Козова, 1994) автор

О. Возна-Галипчак відзначає, що перед 1-ю світ. війною у В. було тільки 24 господарства, а перший поселенець – Пилип Гіряк. У селі діяли читальня “Просвіти” (від 1927), гурток самоосвіти, укр. приват. школа (1934–39). Є церква св. Михаїла (1991; мур.). Насипані символ. могили УСС та воякам УПА (1990), встанов. пам’ят. знаки з нагоди відродження Укр. держави та жертвам голодомору в Україні (1995).

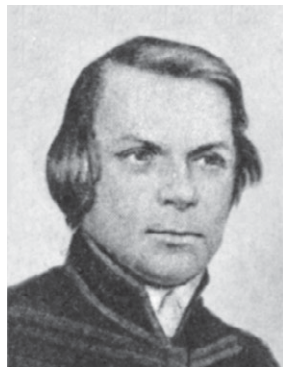
Символічна могила УСС і воякам УПА.

І. Дем’янова, І. Пона, В. Уніят.

ВАГИЛІВЧИЧ

Іван Миколайович (псевд. – Вагилевич Далибор, Волк Заклика; 02 (14). 09. 1811, с. Ясень, нині Рожнятів. р-ну Івано-Фр. обл. – 10 (22). 05. 1866, м. Львів) – поет, перекладач, філолог, етнограф, фольклорист. Навчався у школі в Бучачі, г-зії в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ) і духовній семінарії у Львові. 1841 висвячений, служив священником на Львівщині. Учасник подій 1848 у Львові, ред. г. “Дневник руський”. 1833 В., *М. Шашкевич* і *Я. Головацький* заснували літ.-просвіт. гурток “*Руська трійця*”. В. брав участь у підгот. і вид. альманаху “*Русалка Дністрова*”, опубл. у ньому свої балади, зібрані фолькл. твори з власним “Передговором к народним руським пісням”. Польс. мовою написав ряд поезій та дум. Підготував до друку “Словар южноруського язика” (1837). Автор праць “Розвідки про південноруську мову” (1841–49, опубл. 1936), “Замітки о руській літературі” і “Монастир Скит в Маняві” (обидві – 1848), етнограф. досліджень про гуцулів, бойків та лемків. Переклав укр. і польс. мовами “Слово о полку Ігоревім”. Більшість праць В. залиш. у рукописах.

П. Медведик, О. Петраш.

ВАГИЛІВЧИЧ

Михайло Михайлович (1851, м. Болехів, нині Долин. р-ну Івано-Фр. обл. – 1912, м. Сокаль, нині Львів. обл.) – письменник, педагог. Племінник *І. Вагилевича*. 1880 закін. Львів. ун-т. Викладав у вчит. семінаріях і г-зіях Дрогобича, Перемишля, Тернополя та Сокаля. Автор повістей “Домна Розагда, господаровна волоска” (1874), “Денис” (1876; обидві надрук. у ж. “Друг”), наук. праць.

П. Медведик.

ВАДЗІЮК

Степан Несторович (27. 03. 1956, с. Ладичин Тереховлян. р-ну) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н., проф. (1996). Чл. Укр. екол. АН (2000). Засл. діяч н. і т. України (1999). Закін. Терноп. мед. ін-т (нині ТДМА). Від 1980 працює у цьому ж ВНЗ, від 1991 – зав. каф. нормал. фізіології. Вивчає проблеми експеримент. ендокринології, психофізіол. змін організму залежно від метеоситуації у вік. аспекті. Автор числ. наук. праць, навч. посібників. Має 5 винаходів. Голова Терноп. обл. осередку Всеукр. екол. ліги.

М. Андрейчин.

ВАДІВСЬКА БУЧІНА

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Стінка Бучац. р-ну, в кв. 22 вид. 17, 18 Золотопотіц. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Вадова”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 05. 10. 1981 № 589. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 5,8 га. Під охороною – високопродукт. букове насадження 1 бонітету віком 80 р. та буково-грабово-яворо-липове насадження 1 бонітету віком 90 р.

І. Сліпченко.

ВАДІВСЬКИЙ ДУБ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Стінка Бучац. р-ну, в кв. 22 вид. 21 Золотопотіц. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Вадова”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні ДЛГО

“Тернопільліс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – дуб черешатий віком понад 400 р., діам. 160 см і вис. 30 м. Входить до регіон. ландшафт. парку “Дністровський каньйон”.

І. Бай.

ВАЖЕВСЬКИЙ

Тадеуш (Warzewski Tadeusz; 24. 09. 1896, с. Вигнанка, нині с. Горішня Вигнанка Чортків. р-ну – 05. 09. 1972, с. Зарите, побл. м. Нови-Сонч, Польща) – польський математик. Чл.-кор. (1952), дійс. чл. (1958) Польс. АН. Викладав в ун-тах Кракова, Варшави.

С. Ткачов.

ВАЙГЕЛЬ

Каспар (Wajhel Kasper; 10. 06. 1880, м. Львів – 04. 07. 1941, там само) – польський вчений-геодезист. Д-р матем. н. (1909), проф. (1912). Чл. Польс. акад. тех. н. 1903–08 працював інженером на буд-ві залізниці Львів–Підгайці. Від 1908 викладав у Львів. політехніці, 1929–30 – її ректор. Під його кер-вом 1930 створ. першу карту Польщі. Розстріляли гітлерівці.

П. Гуцал.

ВАЙДА

Роман Йосипович (01. 01. 1939, с. Лівчиці, нині Жидачів. р-ну Львів. обл. – 24. 11. 2001, м. Тернопіль) – вчений у галузі медицини.

Д-р мед. н., проф. (1988). Закін. Терноп. мед. ін-т (1964, нині ТДМА). Від 1966 в ТДМА: ст. лаб., асист., доц., від 1984 – зав. каф. оператив. хірургії і топогр. анатомії. Автор числ. наук. праць, підручника

“Основи клінічної анатомії та оперативної хірургії” (Т., 2001).

І. Герасимюк (ЕСУ).

ВАЙНШТЕЙН

Соломон Григорович (20. 06. 1938, м. Вінниця) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1976), проф. (1982). Закін. Вінн. мед. ін-т (1961). 1979–88 – зав. каф. терапії ф-ту удосконал. лікарів Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Сфера наук. зацікавлень: лікування хвороб шлунка і дванадцятипалої кишки. Автор і співавтор понад 150 наук. і навч.-метод. праць. Має автор. свідоцтва на винаходи.

В. Яковлєв.

ВАЉЕВО (ВОЛІВ, ВЕЛІВ)

– урочище на території сучасної Бриківської сільради (нині Шумського р-ну). До 17 ст. – село з монастирем. За нар. переказом – загинуло під час набігу татар 1672. Віціліле населення збудувало с. Бриків. За версією В. Рожка, місце Валів. монастиря позначене кам. хрестом.

С. Синюк.

ВАЉЕВСЬКА

Марія Колонна (Walewska Maria Kolonna; 1882, с. Суходіл, нині Гусятин. р-ну – р. і м. см. невід.) – польська письменниця, журналістка. Літ. діяльність почала в 17 р. Новели, істор. фрагменти, етюди і статті друкувала у галиц. періодиці. Автор кн. “Історичні силуети”, “Останні” (1899), “Барбара”, “На Голгофі”, “Вибір”, “Ave Rebbi”, “Хан Едигей”, “Кілька сторінок зі спогадів Марії Юзефіни”, “До дна” та ін.

В. Ханас.

ВАЉЕВСЬКИЙ

Степан (20. 02. 1932, с. Переюнина Горлиц. пов., Лемківщина, нині Польща) – архітектор. Чл. НСАУ. 1946–53 проживав у м. Монастирська. Закін. Львів. політех. ін-т (1959, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював в обл. проєкт. ін-ті у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Від 1985 – гол. спеціаліст Івано-Фр. проєктного ін-ту “Діпромiст”. Автор проєктів: профілакторію, торг. комплексу та їдальні турбази “Гуцульщина” у м. Яремче (1963–71), культ.-побут. комплексу в м. Делятин (1982; усі в співавт.), лижної бази у м. Ворохта та ін. Для Івано-Франківська спроектував акушер.-гінекол. корпус (1989), жін. консультацію, житл. будинки.

І. Дула.

ВАЉЕНЯ

Іван Юрійович (1947, с. Тарасівка Збараз. р-ну) – вчений, винахідник, громадський діяч. Все-

укр. премії за винаходи та в галузі н. і т. Канд. тех. н. Закін. Збараз. СШ (1964), Харків. авіац. ін-т (1970). Працював інж., м. і ст. н. с., кер. н.-д. відділу цього ВНЗ. 1990–94 – нар. депутат України; від вересня 1990 – заст. голови пост. комісії ВР України з питань Чорноб. катастрофи. Автор понад 100 наук. праць, а також винаходів, на багато з

яких видані патенти у США, Німеччині, Італії, Японії та ін. країнах.

Б. Мельничук.

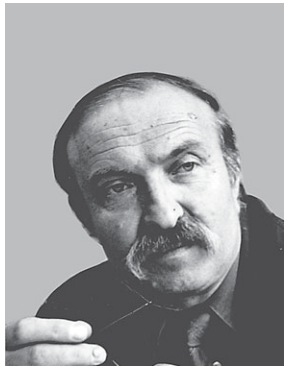
ВАЛІГУРА

В'ячеслав Степанович (01. 11. 1939, с. Валігури, нині Кременец. р-ну) – музикант, педагог. Засл. прац. культури УРСР (1989). Закін. Рівнен. муз. уч-ще (1962), Кіровоград. пед. ін-т (1977). Від 1963 – худож. кер. духового (від 1975 – нар. самодіяльного) оркестру Почаїв. міськ. Буд. культури. Автор пісень та ін. муз. творів.

І. Дуда.

ВАЛІГУРА

Костянтин Костянтинович (15. 09. 1936, смт Білогір'я, нині одноймен. р-ну Хмельн. обл.) – журналіст, публіцист. Чл. НСЖУ (1963). Засл. журналіст України (1997). Приз НСЖУ “Золоте перо” за серію публікацій (1993). 1954 закін. Білогір. СШ. Працював у ред. місц. рай. газети, після закін. ф-ту журналістики Львів. держ. ун-ту (1963) – у ред. чернівець. обл. г. “Радянська Буковина” (1963–82), терноп. обл. г. “Вільне життя” (1982–91). Від 1991 – у ред. новоствор. г. обл. ради “Відродження” (нині “Свобода”). Упоряд. і співавт. фотоальбомів “Чернівці” (1980), “Тернопільщина” (1987), “Буковина” (1989; всі – К.). Друкувався у кол. зб. (нариси, публіцист. статті), ж. “Україна”, ін. всеукр. виданнях. Коло журналіст. зацікавлень – культура, образотвор. мист-во, творчість нар. умільців, економіка, становлення фермерства і підприємництва, проблеми приватизації, зем. реформа, утвердження нових форм господарювання. Вів у г. “Свобода” рубрику “Клуб десяти народних депутатів від Тернопілля” (згодом – “Клуб народних депутатів України”); публікації порушували гострі проблеми розбудови державності, нац. відродження, реформування економіки, духовності. Гостями клубу за майже триріч. період були нар. депутати України *В. Чорновіл, Л. Горохівський, Б. Горинь, М. Ратушний, В. Бойко, А. Зарудний, Ю. Тима, М. Горбаль, Л. Кравчук, Л. Танок, Я. Джоджик* та ін.

І. Дем'янова.

ВАЛІГУРИ

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Будків. сільраді. До села приєднано х. Каплуни. Розташ. у пн.-зх. частині Кременец. р-ну, за 35 км від райцентру і 19 км від найбл. залізн. ст. Радивилів. Насел. 248 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1-а пол. 16 ст. Діють клуб, б-ка.

І. Буняк.

ВАНАТ

Іван Михайлович (23. 10. 1936, с. Дубно Ярослав. пов. Ряшів. воєв-ва, нині Польща) – лікар, педагог. Канд. мед. н. (1973). Чл. обл. ради т-ва “Україна-Світ”. 1945 депорт. у с. Джурин Чортків. р-ну. Закін. Терноп. мед. ін-т (1964, нині ТДМА). Від 1967 – викладач цього ВНЗ. Учасник 3-го Всесвіт. конгресу українців (2001).

Автор більше 100 наук. праць; опубл. бл. 50 наук.-публіцист. статей у зб., всеукр. пресі присвяч. політ. ситуації в незалеж. Україні, героям ОУН і УПА, жертвам штуч. голодоморів у нашій країні та ін. Першим серед вітчизн. дослідників виділив тип “інтелектуальної еліти”, опрацювавши стрижневі проблеми її становлення; розробив концепцію регіон. укр.-польс. екон. політики як складової добросусід. взаємин.

М. Бура.

ВАНАТ

Ірина Іванівна (08. 05. 1976, м. Монастирська) – спортсменка (жіночий футбол). М. сп. (1991). Закін. Львів. ун-т фіз. культури. Виступала за команди “Нива” (м. Баришівка), “Текстильник” (м. Раменське), “Арена” (м. Київ), “Чарний” (м. Сосновець, Польща), “Донецчанка” (м. Донецьк), “Галичанка” (м. Львів). Чемпіонка СРСР (1990–91) у команді “Нива”, володар кубка Польщі (1995), кубка Канади в команді “Оттава”. Проживає у Львові.

Г. Гунтік.

ВАН де МАЛЕ́ МАВРІКІЙ

(1892, Бельгія – р. і м. см. невід.) – католицький священник, редемпторист. За походженням бельгієць. 1943–44 очолював управу Монастирської церкви в Тернополі. Від 1947 – ген.

вікарій Апостольського візитатора для українців-католиків у Бельгії й Голландії, від 1953 – у Франції.

Б. Пиндус.

ВАНДЕРВЕЛЬДЕ

Еміль (Vandervelde Emil; 25. 01. 1866, м. Іксель, Бельгія – 27. 12. 1938, м. Брюссель, там само) – бельгійський політичний діяч. Як міністр іноз. справ Бельгії в серед. червня 1917 з *О. Керенським* приїжджав у Тернопіль, виступав на мітингу, відвідував р-н дислокації бельгій. бронедивізіону.

П. Гуцал.

ВАНДЯК

Богдан Михайлович (15. 05. 1959, с. Заліщики Бучац. р-ну) – художник-живописець. 1980 закін. Львів. уч-ще ім. І. Труша, 1982–84 навчався в Ін-ті живопису, скульптури та арх-ри ім. І. Рєпіна в Ленінграді (нині м. Санкт-Петербург, РФ), 1984–89 – у Львів. ін-ті прикл. та декор. мист-ва (в А. Бокотєя). Від 1990 проживає у м. Торонто (Канада).

Б. Волинський.

ВАНДЯК

Валерій Іванович (09. 12. 1951, с. Золотий Потік, нині смт Бучац. р-ну) – спортсмен (легка атлетика). М. сп. міжнар. кл. Закін. Київ. ін-т фіз. культури. Виступав у бігу на 3000 м з перешкодами. Чемпіон Всесвіт. універсиади 1987 в м. Загреб. (Хорватія), чемпіон СРСР (1989), бронз. призер Ігор доброї волі 1989 в м. Сіетл (США). Учасник двох чем-тів Європи. У профес. спорті закін. виступати 1992. Нині – підприємець.

Б. Мельничук.

ВАНЖИНСЬКИЙ

Порфирій (р. н. невід., Галичина – 1804, м. Холм, нині Хелм, Польща) – монах-василіянин, церковний та освітній діяч, єпископ. 1750–60-і – викладач, префект г-зії Бучац. монастиря, 1772–80 і 1788–90 – протоархімандрит ЧСВВ, 1790–1804 – єпископ Холм. греко-катол. єпархії.

П. Бабій.

ВАНЖУЛІВ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Мала Карначівка. Розташ. на берегах р. Буглівка, за 10 км від райцентру і 12 км від найбл. залізн. ст. Ланівці. Насел. 467 осіб (2001). Перша писемна згадка – 15 ст. Належало князям *Вишневецьким* та *Збараським*. Згідно з поборовим реєстром Кременец. повіту 1583 поселення було власністю княгині О. Вишневецької. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1750; дерев.), дві каплички (1896). Споруджені “фігура” (згідно з переказами – 17 ст.; дерев.), кам’яна стела, на якій – напис латин. мовою (1892), пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1975). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У В. народилися художник *І. Гуменюк*, археолог, історик, краєзнавець *М. Левчук*. Біля В. досліджено поселення пізнього палеоліту та поселення черняхівської культури. Є пам’ятка природи – дика груша (більше 300 р., взята під держ. охорону).

Г. Басюк, В. Бригадир, В. Уніят.

ВАНТУХ

Мирослав Михайлович (18. 01. 1939, с. Великосілка, нині Кам’янсько-Буз. р-ну Львів. обл.) – хореограф. Нар. арт. УРСР (1977). Від 1980 – худож. кер. Держ. засл. академ. ансамблю нар. танцю України ім. П. Вірського. 24–27 квітня 1995 – голова журі заключ. туру 1-го Всеукр. огляду-конкурсу ансамблів нар. танцю уч-щ культури у Тернополі.

І. Гаврильцо.

ВАНЧИЦЬКИЙ

Степан-Юліан (14. 10. 1888, с. Красне, нині Гусятин. р-ну – 18. 11. 1969, м. Сідней, Австралія) – правник, журналіст, громадський діяч. Закін. укр. г-зію у Тернополі (1908), правн. ф-т Львів. ун-ту (1912). Учасник Визвол. змагань у лавах УСС і УГА. 1924–44 – адвокат у м. Сянок (нині Санок, Польща). Діяльний у т-вах “Просвіта” та “Сільський господар”, співпрац. у г. “Діло” й “Українське слово”. Від кін. 1944 – в Німеччині, 1952 прибув до Австралії. Активіст укр. громад. життя в Сідней; заст. голови Укр. громади Нового Пд. Велсу (1957 і 1959), голова осередку НТШ (1957).

Х. Весна.

ВАНЧУРА

Василь Львович (25. 05. 1960, с. Сороцьке Тербовлян. р-ну) – видавець, діяч культури. Міжнар. літ. премія “Тріумф” (2003) за подвиж. видавн. діяльність, випуск книг укр. мовою. Закін.

Львів. політех. ін-т (1983, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював на з-ді “Квантор” (м. Збараж; 1983–87). 1989–93 – майстер, нач. СКБ у Тернополі. 1993–96 працював у вид-ві “Лілея”. Від 1996 – дир. вид-ва “Джурра”, від 1999 одночасно – дир. ж. “Сова”.

В. Дерій.

ВАРАВА

Борис Семенович (1925, м. Літин Вінн. обл. – 29. 01. 1945, м. Сьцинава, Польща) – військовик. Герой Рад. Союзу (1945, посмертно). Розвідник партизан. загону ім. Чапаєва, який діяв на Вінниччині. Від 1944 – на фронті; учасник боїв на тер. Тернопільщини. Відзначився під час форсування р. Одер, де й загинув.

Х. Весна, Н. Халуца.

ВАРВАРИНЦІ

– село у Тербовлянському районі. Підпорядк. Струсів. сільрадї. Розташ. на берегах р. Серет, за 4 км від райцентру. Перша писемна згадка – 1439. Насел. 1357 осіб (2001). У В. діяли нар. читальня (від 1904), “Сокол” (від 1905). Є церква св. Варвари (1870). Насипано могилу з пам’ят. знаком на честь полеглих за волю України (1990; відновл.), спорудж. 7 “фігур” святих. Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У В. народився скульптор *М. Паращук*.

М. Ониськів, Л. Яблонська.

ВАРДИНІЦЬ

Ігор Степанович (05. 02. 1957, м. Львів) – лікар-хірург, громадський діяч. Канд. мед. н. (1995), доц. (2002). Засл. лікар України (1997). Депутат Терноп. обл. ради 3-го і 4-го скликань (від 1998). Верховний отаман Галиц.-Волин. округу Укр. козацтва, генерал-отаман, чл. координац. ради відродження козацтва при Президентові України (2003). Закін. Терноп. мед. ін-т (1980, нині ТДМА). Працював гол. лікарем дільнич. лікарні в Новому Селі Підволочис. р-ну (1980–84), лікарні смт Вел.

Бірки Терноп. р-ну (1984–87), від 1987 – гол. лікар цього ж р-ну. Вперше в Україні відкрив у рай. лікарні лапароскопічний центр. Від 2002 – доц. каф. хірургії та сестрин. справи ТДМА, що діє на базі рай. лікарні. 1995 створив кінний курінь Укр. козацтва, чл. якого верхи пройшли 1997–98, 2003 шляхами козацької звитяги часів *Б. Хмельницького*.

І. Дем’янова.

ВАРЕНЖАК

Ян (Wareżak Jan; 09. 06. 1896, с. Кретівці, нині Збараж. р-ну – 17. 02. 1967, м. Лодзь, Польща) – історик, архівіст. Д-р історії (1956). Закін. Львів. ун-т. Зав. каф. ун-ту в м. Лодзь. Працював на різних посадах в архівах Варшави, Лодзі та ін. Автор наук. праць.

С. Ткачов.

ВАРЕНІЦЯ

Марія Михайлівна (25. 07. 1947, с. Стінка Бучац. р-ну) – вишивальниця. Засл. майстер нар. творчості України (1985). В родин. селі проживала до 1963. 1986 закін. Терноп. філіал Чортків. мед. уч-ща. Працює медсестрою в обл. клініч. психоневрологічній лікарні. Вишиває хрестиком, гладдю, козликком, ланцюжком, стебнівкою декор.

та темат. рушники, серветки, наволочки, накидки, сорочки, блузки, доріжки. Від 1982 бере участь у виставках нар. творчості в Тернополі, Києві, Львові. Персон. виставка в Тернополі 1983.

А. Гриб, І. Дула.

ВАРІЦЬКА

Валентина Федорівна (17 (30). 12. 1900, с. Іванівка, нині Білозер. р-ну Херсон. обл. – 03. 01. 1981, м. Харків) – актриса. Засл. арт. України (1930). Працювала в театрах Києва, Харкова, Дніпропетровська. 1939–41 – актриса новоствореного Терноп. обл. укр. держ. театру ім. І. Франка. 1946–60 працювала у Львові, обл. укр. муз.-драм. театрі в Дрогобичі.

Б. Пиндус.

ВАРІБРУС

Юрій Васильович (квітень, 1959, м. Тернопіль – 1992, там само) – спортсмен (греко-римська

боротьба). М. сп. СРСР (1978). Чемпіон України (1984). 4-е місце на чемпіонаті СРСР (1985). Переможець міжнар. турніру І. Петлясінського в Польщі. Загинув за нез'ясов. обставин.

Г. Гунтік.

ВАРІВОДА

Антін (10. 01. 1869, м. Сірет, нині Румунія – 14. 03. 1936, м. Відень, Австрія) – військовик. Полковник УГА. 16 березня – 30 вересня 1916 командував полком УСС, який дислокувався біля с. Соснів (нині Теребовлян. р-ну). Під командуванням В. УСС воювали на *Лисоні* та pobl. с. Потуроти на Бережанщині.

Б. Пиндус.

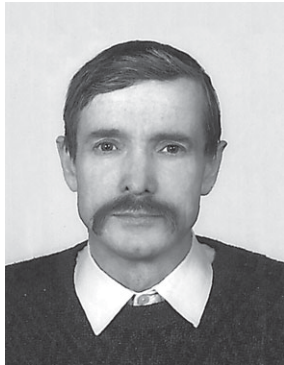
ВАРСЬКИЙ

Адольф Єжи (Warski Adolf Jerzy; 20. 04. 1868, м. Бучач – 21. 08. 1937, м. Москва, нині РФ) – польський громадський діяч, публіцист. Співорг-тор “Спілки польських робітників” (1889), Соціал-демократ. партії королівства Польс. і Литви (1893). Від 1906 – чл. РСДРП. Співорг-тор КП Польщі (1918), чл. її ЦК (1919–29). 1929 переїхав до СРСР. Репресований. Автор низки публікацій.

В. Ханас.

ВАРХОЛ

Роман Степанович (02. 01. 1957, с. Нагірянка Чортків. р-ну) – поет, педагог. Член НСПУ

(1994). Літ. премія “Світлослов” (2001). Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1979). Вчитель у школах Львова. Мешкає у с. Зимна Вода Пустомит. р-ну Львів. обл. Автор 17 поет. зб., зокрема “Мозаїка” (1989), “Тихий Дунай” (1994), “Ружа-лелія” (1996), “Кирилиця Карпат”

(1999), “Квітка Хорса” (2002), “Писаний терем”, “Марсове поле” (обидві –2003).

В. Дерій.

ВАРШАВСЬКА УГОДА 1920

– таємний договір між Директорією УНР й урядом Польщі. Укладений у Варшаві в квітні 1920. Передумовою В. у. були невдачі УНР у б-бі з більшовиц. Росією й Україною, білогвард. армією Денікіна та Польщею. Директорія УНР у вересні 1919 уклала перемир'я з урядом Польщі, в грудні того ж року визнала її претензії на західноукр. землі. Таке рішення викликало про-

тест кер. ЗУНР. Незважаючи на це, делегація УНР за наполяганням *С. Петлюри* підписала 22 квітня 1920 політ. конвенцію з польс. урядом. Згідно з її умовами Польща визнавала незалежність УНР і Директорію як верховну владу в ній; УНР відмовлялася від Сх. Галичини, Зх. Волині й Зх. Полісся на користь Польщі, офіційно визнавала владу польс. уряду на цих землях. 24 квітня було укладено військову конвенцію між обома державами. В. у. викликала різку негативну реакцію в Україні. Майже всі укр. політ. сили засудили її укладення. Особливо гострим було невдоволення укр. населення Сх. Галичини і Зх. Волині, в т. ч. Тернопільщини. Тоді, коли вихідці з цих земель воювали в Армії УНР, борючись за незалежність України, те, що Директорія УНР підписала В. у., було розцінено як віроломство і зрада. Після укладення Ризького мирн. договору 1921 В. у. втратила юрид. силу.

П. Гуцал.

ВАСИЛІВЧИЧ

Богдан Петрович (08. 03. 1935, с. Семенів, нині Теребовлян. р-ну – 10. 02. 1975, м. Львів) – публіцист, редактор, книговидавець. Закін. філол. ф-т і ф-т журналістики Львів. ун-ту. Працював у Львові в ред. ж. “Жовтень” (нині “Дзвін”) та вид-ві “Каменяр”. Автор кількох книг, числ. публікацій у періодиці.

М. Ониськів, В. Чайковська.

ВАСИЛІВЧИЧ

Володимир Владиславович (20. 07. 1911, с. Стара Могильниця, нині Теребовлян. р-ну –

28. 07. 1962, м. Адлер, нині РФ; похов. у м. Львів) – диригент, педагог. Засл. арт. УРСР (1956). Закін. вокал. ф-т Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка (1938) і консерваторію (кл. диригування *М. Колесси*, співу – *О. Бандрівської*) у Львові (1948). 1949–

62 – викл. Львів. консерваторії. Одночасно – диригент капели “Трембіта”. Упорядник 4-х випусків зб. “Хорові твори українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ ст.” (1965–73).

П. Медведик.

ВАСИЛІВЧИЧ

Тимотей (07. 10. 1874, с. Заздрість, нині Теребовлян. р-ну – 1924, США) – релігійний

діяч. Студіював теологію у Львові, в Ін-ті св. Августина у Відні. 1907 виїхав до Канади. Обслуговує громади поблизу м. Вінніпег. Належав до трійки священників (разом з О. Гуменецьким, І. Крохмальним), які виступали за збереження власних церк. традицій у житті греко-католическої церкви в Канаді; домагався створення незалеж. укр. єпископства. Службу священником продовжив у США.

Х. Весна, Б. Волинський.

ВАСИЛІВСЬКА

Ванда Львівна (21. 01. 1905, м. Краків, Польща – 29. 07. 1964, м. Київ) – польська і радянська письменниця, публіцист, громадська діячка. Чл. СП СРСР (1940). Після поч. нім.-рад. війни 1941 перебувала на Тернопільщині, зокрема в Тернополі – співорг-тор фронт. радіомовлення.

Є. Гасай.

ВАСИЛІЄНКО

Ганна (07. 11. 1903, м. Макіївка, нині Донец. обл. – 07. 07. 1963, м. Тернопіль) – вчений-мікробіолог, педагог. Канд. біол. н. (1951), доц. (1958). Закін. Харків. вет. ін-т (1930). 1941–45 – нач. вет. служби військ. частин 4-го Укр. фронту. 1945–54 – асист. каф. мікробіології Чернів. мед. ін-ту, 1954–57 – асист., доц. каф. мікробіології Донец. мед. ін-ту. Від 1957 – зав. каф. мікробіології Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА).

І. Ситник.

ВАСІЛИК

Василь (13. 01. 1909, с. Сороки, нині Бучач. р-ну – 29. 01. 1992, м. Буенос-Айрес, Аргентина) – громадський діяч, диригент хорів й оркестрів. 1927 закін. школу дяківства й диригування в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). 1929 прийнятий до Муз. ін-ту ім. М. Лисенка, але через хворобу не міг продовжувати навчання. Створив оркестри духових інструментів у селах Сороки та Базар, світські та церк. хори у селах Сороки, Ліщинці, Базар, Бурдяківці та м. Бучач. Від 1944 – у м. Ляндек (Австрія). Від 1948 – в м. Буенос-Айрес, де продовжував організовувати й вести хори. Гармонізатор церк. й нар. співу, оркестратор муз. творів і автор пісень. Написав спомини, що надруковані у зб. *“Бучач і Бучаччина”* (1972).

Б. Мельничук.

ВАСІЛИК

Лев (14. 04. 1921, с. Угринь, нині Чортків. р-ну – 13. 06. 2002, м. Івано-Франківськ) – лікар, громадський діяч. Чл. ОУН (1937), учасник прого-

лошення 30 червня 1941 у Львові *Акта відновлення Української держави*. 1943 закін. відділ. фармакології Львів. мед. ін-ту. За завданням Проводу ОУН лікував поранених і хворих у підпіл. шпиталях. Брав участь у боях на Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.). Восени 1944 В. заарешт. відділ СМЕРШ; Станіслав. військ. трибунал засуд. на 15 р. таборів. Звільн. 1956. Працював фармацевтом, зав. аптеки в Івано-Франківську. 1990-і – ініціатор відродження г-зії у цьому місті, староста її опіку. ради. Чл. Братства ОУН і УПА Карпат. краю, голова Івано-Фр. асоціації колиш. гімназистів. Співорг-тор світ. з'їздів гімназистів Станіславщини (1992, 2002).

М. Ониськів.

ВАСІЛИК

Михайло (20. 11. 1926, с. Сороки, нині Бучач. р-ну) – вчений-економіст, соціолог, історик. Навчався в Інсбруц. ун-ті (Австрія, 1949–50). 1950 виїхав до Аргентини. Закін. Понтифікальний аргентин. католический ун-т (ПАКУ), Аргентин. ун-т Дж. Кеннеді в м. Буенос-Айрес (1963). Доктор. дисертацію з економіки захистив в УВУ (м. Мюнхен, 1978). Від 1965 – проф., від 1974 – дир. філії Укр. католического ун-ту св. Климента в Буенос-Айресі; одночасно від 1965 – викл., від 1973 – асоційований проф., від 1990 – проф., зав. каф. ПАКУ. Голова Крайової пласт. старшини (1956–59, 1968–70), Крайової пласт. ради (1977–81, 1986, 1991, 1995–97), Укр. католического об'єдн. (1975–98), Укр. центр. репрезентації в Аргентині (1990–94); чл. управи Т-ва укр.-аргентин. високошкільників, Укр. інформ. видав. ін-ту, Укр. кредит. кооперативу *“Відродження”*. Ред. і видавець *“Бюлетеня Української Центральної Репрезентації в Аргентині”* (1990–94), укр.-іспан. ж. *“Скрипти”* (1984–96). Автор наук. праць.

М. Василик (ЕСУ), Г. Яворський.

ВАСІЛИК

Остап Дмитрович (01. 07. 1938, с. Сороки, нині Бучач. р-ну) – вчений у галузі фінансів. Д-р екон. н. (1990), проф. (1995). Закін. фінанс.-екон. ф-т Київ. ін-ту нар. госп-ва (1965). Працював інспектором Терноп. обл. фінанс. упр.,

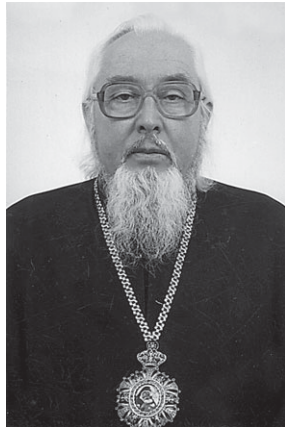

економістом, ст. економістом, зав. відділу Терноп. міськ. фінанс. відділу. 1968–84 – асп., викл., доц. каф. фінансів Київ. ін-ту нар. госп-ва. 1984–92 – зав. відділу Мін-ва фінансів України. Від 1992 – зав. каф. фінансів, грош. обігу та кредиту Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка; від 1994 – наук. консультант Президента України з питань фінанс. політики. Гол. ред. ж. “Фінанси України”. Досліджує проблеми теорії фінансів. Співавтор проєктів реформування фінанс. системи України, програми діяльності КМ України.

І. Гаврильцо.

ВАСИЛИК

Павло Якимович (08. 08. 1926, с. Бориславка (спалене 1945 внаслідок операції польс. АК) Перемишл. пов. Львів. воєв-ва, нині Польща) – релігійний діяч. Орден “За заслуги” 3-го ступеня (1999). Єпископ-ординарій Коломий.-Чернів. єпархії УГКЦ. 1945 разом із усіма жителями села депортований у с. Бариш Бучац. р-ну. 1946 повернувся до Львова для продовження богослов. навчання.

Долучився до нелегал. праці: допомагав поран. воякам УПА, писав вірші під псевдо “Сокіл” до підпіл. г. “Бюлетень” і забезпечував її необхід. матеріалами. 1 квітня 1947 ув’язнений разом із батьком за співпрацю з УПА. Львів. військ. трибунал засудив В. на 10 р. таборів та 5 р. позбавл. громад. прав. 1956 звільнений, повернувся в Бучац. р-н до батьків. Єпископ *М. Чарнецький* висвятив В. на священника УГКЦ, і він розпочав місій. душпастир. працю у Зх. Україні та на Закарпатті. 1959 вдруге заарешт. у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ); засудж. на 5 р. таборів та 5 р. заслання. Повернувшись з ув’яз-

нення, продовжував душпастир. працю. 1974 прийняв єпископ. хіротонію в с. Вільхівці Жидачів. р-ну Львів. обл. з рук владики Й. Федорика. 1987 на нараді з Ком-том для захисту прав укр. греко-католиків у СРСР під проводом його голови Й. Терелі було схвалено написати на ім’я Папи Римського та Президента СРСР М. Горбачова заяву про вихід УГКЦ з підпілля. Цю заяву підписали єпископ В., усі чл. Ком-ту, бл. 28 священників і 130 віруючих. Відтоді почалася справжня легалізація УГКЦ. 1990 кардинал *М.-І. Любачівський* призначив В. єпископом-коад’ютором із правом наступництва в Івано-Фр. єпархії. Крім душпастир. праці, В. викладав 3 р. в Івано-Фр. семінарії історію Вселен. церкви та УГКЦ. За рішенням Синоду УГКЦ 1993 В. інтронізов. на єпископа-ординарія новоутвор. Коломий.-Чернів. єпархії.

Лит.: Енциклопедія Коломийщини. – Коломия, 2000. – Зшиток 3.

Б. Мельничук.

ВАСИЛИК

Роман Якимович (08. 10. 1947, с. Бариш Бучац. р-ну) – художник. Закін. Ужгород. уч-ще приклад. мист-ва (1968), Львів. ін-т приклад. і декор. мист-ва (1973). Від 1974 – н. с., викл., зав. каф., з 1988 – декан ф-ту цього ВНЗ. Працює в галузях інтер’єру та його оформлення, сакрального мист-ва, зокрема розписав іконостас і запрестольну ікону каплиці мемор. комплексу-музею кардинала *Й. Сімога* в с. Заздрість Тереховлян. р-ну. Гол. худ. церкви Покрови Пресвятої Богородиці у Львові. Автор серії екслібрисів (експонув. на багатьох виставках), посібника “Сакральне мистецтво”, наук праць.

Долучився до нелегал. праці: допомагав поран. воякам УПА, писав вірші під псевдо “Сокіл” до підпіл. г. “Бюлетень” і забезпечував її необхід. матеріалами. 1 квітня 1947 ув’язнений разом із батьком за співпрацю з УПА. Львів. військ. трибунал засудив В. на 10 р. таборів та 5 р. позбавл. громад. прав. 1956 звільнений, повернувся в Бучац. р-н до батьків. Єпископ *М. Чарнецький* висвятив В. на священника УГКЦ, і він розпочав місій. душпастир. працю у Зх. Україні та на Закарпатті. 1959 вдруге заарешт. у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ); засудж. на 5 р. таборів та 5 р. заслання. Повернувшись з ув’яз-

В. Бадяк (ЕСУ).

ВАСИЛИК-ВАСИЛЬЧЕНКО

Дмитро (30. 09. 1923, с. Сороки, нині Бучац. р-ну – 02. 10. 1996, м. Брадфорд, Вел. Британія) – громадський діяч, меценат. Серед. освіту здобув у родин. селі та сусід. селах Жизномирі, Золотому Потоці, Язлівці, в м. Бучач. Брав участь у діяльності читальні “Просвіти”, Юнацтва ОУН, “Лугу” та юнац. “Січі”. Під час нім.-рад. війни

вступив у дивізію “Галичина”, перебував у полоні в Риміні (Італія), звідки переїхав до Вел. Британії. Від 1950 – в м. Брадфорд. Чл. Союзу українців у Вел. Британії, Спільки укр. молоді, Об’єдн. колиш. вояків-українців, Антибільшов. блоку народів; виховник, голова Спільки укр. молоді, учитель школи українознавства. Учасник хору “Діброва” і драмгуртків, чл. контр. комісії УТК “Лиман”, вишкільник Юнацтва ОУН.

Х. Весна.

ВАСИЛИШИН

Євстахій (Остан) (24. 12. 1897, м. Тернопіль – 29. 06. 1974, м. Вінніпег, Канада) – військовик, громадсько-політичний діяч. Добровольець УСС, УГА, Армії УНР (старшина). Закін. Терноп. г-зію (1922). Як член УВО заарешт. і ув’яз. у Тернополі (1922–23). 1924 виїхав до Канади – в пров. Квебек, потім у м. Вінніпег. До 1949 – дир. закорд. відділу голланд. компанії мор. транспорту “Кунард Лайн”. Від 1928 – голова Гол. управи Укр. стрілец. громади у Вінніпезі, згодом – її почес. голова. Співзасн. і довголіт. голова (від 1928) Укр. нац. орг-ції. Співзасн. КУК (1940), довголіт. чл. його езекутиви, активіст Укр. визвол. фонду, співорг-тор першої укр. книгарні-кооперативи “Калина”. 1949–50 – дир. Європ. представництва Фонду допомоги українцям Канади у Білефелді та Венторфі (брит. зона Німеччини). Співзасн. і голова Клубу професіоналістів і підприємців у Монреалі (1954). Дир. осередку укр. культури й освіти у Вінніпезі, голова Укр. ком-ту співпраці з Монреал. музеєм. Учасник двох Вел. Зборів ОУН у Європі, чл. Сенату ОУН(м).

Б. Мельничук.

ВАСИЛИШИН

Олег Васильович (02. 11. 1956, с. Хмельська Підволочис. р-ну) – педагог, літературознавець. Канд. філол. н. (1997). Закін. Ніжин. пед. ін-т ім. М. Гоголя (1981). Від 1987 працює в Кременец. пед. коледжі ім. Т. Шевченка (нині обл. гуманіт.-пед. ін-т): викл., проректор з наук. роботи, зав. каф. гуманіт. дисциплін (від вересня 2003 –

каф. соц.-гуманіт. дисциплін). Автор понад 40 публікацій, кн. новел “Голки в серці” (Збараж, 1992).

І. Дем’янова.

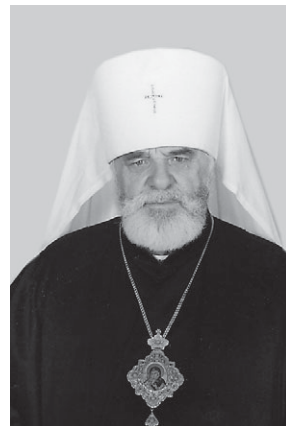
ВАСИЛИШИН-ГАРМАШ

Роман (1926, м. Чортків) – художник. Мист-во студіював у Мюнхені (Німеччина), Темпл ун-ті (США). Працював діорамістом у музеї Сівік-Центр у Філадельфії, де залишив ряд стінописів. Від 1959 бере участь в укр. і амер. виставках у Філадельфії та Нью-Йорку; його праці є в числ. колекціях.

І. Дуда.

ВАСІЛІЙ

(у миру – Боднарчук Іван Миколайович; 28. 01. 1925, с. Іване-Пусте, нині Борщів. р-ну) – релігійний діяч, митрополит УПЦ КП. Брат *В. Боднарчука*. Закін. 8-клас. школу в родин. селі, СШ – в м. Борщів. Від 21 вересня 1942 – чл. ОУН(б), псевдо “Архип”. 9 липня 1945 заарешт., за судж. на 10 р. ВТТ із конфіскацією майна та позбавленням на 5 р. громад. прав. Покарання відбував у м. Норильськ Краснояр. краю (нині РФ). 1953–56 навчався в гірсько-металург. технікумі (там само). 1956 повернувся із заслання до родин. села, працював електриком. 1957–59 навчався в духовній семінарії у м. Саратов (нині РФ). 4 вересня 1960 рукополож. у сан диякона в кафедр. храмі м. Житомир; 11 вересня 1960 там само – у сан священника. Служив на парафіях у с. Крилівка Андрусів. р-ну Житомир. обл., с. Кальна Долин. р-ну Івано-Фр. обл., с. Ясенів-Пільний Городенків. р-ну тієї ж обл., с. Стрийка Збараж. р-ну Терноп. обл., м. Трускавець Львів. обл., с. Михайлівичі Дрогобиц. р-ну тієї ж обл. У цьому селі прийняв монашество з іменем Василій. Став активним діячем руху за відродження УАПЦ в Україні. 1990 – перший єпископ відновленої УАПЦ. 1 квітня 1990 призначений єпископом, 5 червня 1990 – архієпископом Терноп. та Буцацьким. Від 16 січня 1996 – митрополит. 26 листопада 1996 Архієрейський Собор нагородив

Владика Василя титулом “Блаженніший”. 19 жовтня 1997 Терноп.-Буцац. єпархія УАПЦ увійшла до УПЦ КП, В. призначено митрополитом Терноп. і Буцац., керуючим Терноп.-Буцац. єпархією.

о. Б. Боднарчук.

ВАСИЛІЯНИ

– чернечий орден, створений у 4 ст. у Візантії. Спочатку поширили свій вплив у Пд.-Зх. Європі, згодом – на всій європ. території. В Русі з’явилися 11 ст. Після *Берестейської унії 1596* та створ. з’єднаної (греко-католицької церкви – ГКЦ) київ. митрополит Й. Рутський провів 1617 реформу монастирів й об’єднав їх в одну Віленську конгрегацію Пресвятої Трійці. 1636 чин нараховував біля 160 ченців і 36 монастирів; з останніх тільки 5 були на тер. України. Замоївський синод 1720 вирішив, що єпископами ГКЦ повинні бути лише В. 1739 у Львові була створена нова конгрегація В. – т. зв. Руська. 1743 обидві конгрегації об’єднані в одну – Чин Святого Василя Великого (ЧСВВ), який організаційно поділявся на 4 провінції – Литов., Білорус., Рус. і Галицьку; об’єднання затвердив Папа Бенедикт XIV. Чин проявив себе у душпастирстві, освіт.-вих. діяльності, місії, служінні, книж.-видав. сфері. 18 ст. однією з найбільших в Україні була друкарня Почаїв. монастиря, василіян. школи діяли в 7 укр. містах, у т. ч. в Бучачі. Після 3-го поділу Польщі 1795 провінції ЧСВВ, крім Галиц., опинилися в Рос. імперії; її уряд закрив 1839 всі василіян. монастирі. 1872 припинила діяльність також п’ята провінція ЧСВВ – Холмська. Галиц. провінція, яка перебувала під владою Австрії, на підставі декрету 1787 цесаря Йосифа II змушена була провести своє укрупнення. 1882–1904 здійснювали реформу ЧСВВ, апостол. листом Папи Льва XIII їй було доручено провести оо. Єзуїтам. 1932 чин мав 25 монастирів і поділявся на 4 провінції – Галиц., Бразил., Америк.-Канад. і Закарпатська. Галиц. провінція була найчисельнішою, 1936 мала 20 монастирів і 365 ченців, тоді, як увесь ЧСВВ налічував 652 ченці. Після заборони рад. владою ГКЦ 1946 перестала легально існувати Галицька, а наступ. року – Закарпат. провінції ЧСВВ. 1989 УГКЦ вийшла з підпілля, з нею і 92 В. 2003 в Україні було 331 ченець ЧСВВ у 31 монастирі. В Терноп. обл. – 16 В. у монастирях у Бучачі, Панівцях Боршів., Краснопуці Бережан., Струсові Тереховлян. та Улашківцях Чортків. р-нів. Крім них, зареєстр. ще 2 монастирі: в Михайлівці Боршів. р-ну та Чорткові, де поки що

нема ченців. Діє жін. василіян. монастир у Тернополі. При *Бучац. монастирі Чесного Хреста Господнього* 1995 відкрито лицей св. Йосифа.

Я. Стоцький.

ВАСИЛІОВИЧ

Лев Іванович (псевд. і крипт. – Сапогівський Лев, Недотятко Гринько, С.; 11. 04. 1858, м-ко Скала, нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну – 08. 05. 1883, с. Целіїв, нині Гусятин. р-ну) – письменник, літературознавець, педагог. Навчався в школі у с. Лосяч, Скалі, г-зії в Бучачі. 1876–79 вчителював у с. Сапогів, 1880 – у Скалі, 1880–82 – у с. Вільховець (нині всі Борщів. р-ну). Від 1882 жив у Львові, співпрац. у ред. г. “Зоря”. Від 1876 В. листувався з *І. Франком*. Автор повістей “Безвинний” і “Вирвана картка з моєї автобіографії”; оповідань, статей, рецензій.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 2002. – Вип. 9.

Б. Мельничук.

ВАСІЛЬ

(рр. і м. н. та см. невід.) – автор оповіді про осліплення теребовельського князя *Василька Ростиславича* в листопаді 1097. Твір написано, ймовірно, між 1098–1118 і включено у “Повість минулих літ”. Про В. у дослідників нема єдиної думки: одні (С. Пеленський) вважають його дружинником теребовел. князя; інші (Л. Махновець) – київ. боярином, посадником вел. київ. князя у м. Володимир-Волинський, який сам або хтось із його детальної розповіді написав про цей злочин; ще інші (Я. Яременко) – духівником, котрий був біля князя Василька після осліплення.

Лит.: *Пеленський В.* Василь Дружинник і його твір // Тернопілля ’95: Регіональний річник. – Т., 1995.

П. Гуцал, В. Ханас.

ВАСІЛЬ

зі Львова (рр. і м. н. та см. невід.) – живописець 2-ї пол. 17 – поч. 18 ст. Придвор. художник короля *Я. Собеського*. Автор іконостасу в церкві монастиря в с. Краснопуца на Бережанщині (втрачений під час пожежі 1894). Деякі мистецтвознавці приписують В. авторство іконостасу в церкві с. Озерна на Зборівщині.

І. Дула.

ВАСІЛЬКІВ

– село у Чортківському районі. Підпорядк. Кривенків. сільраді. При В. були хутори Безодня та Глибока Долина, які виключені з облік. даних у зв’язку з переселенням жителів. Розташ. у до-

лінії р. Кривчик, за 38 км від райцентру і 14 км від найбл. залізн. ст. Гусятин. Насел. 297 осіб (2003). У В. діяли читальня “Просвіти”, кооператива і т-во “Сільський господар”. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1992), капличка (відновл. 1997), збереглися залишки костьолу. Встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипана символ. могила УСС (1991). Діє б-ка. У селі народився педагог, етнограф *І. Голубович*.

Б. Хаварівський, В. Чубатий.

ВАСИЛЬКІВСЬКА СТЕПОВА ДІЛЯНКА

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. за с. Васильківці Гусятин. р-ну в урочищі “Юрківці”. Оголош. об’єктом при-

родно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994 зі змінами, затвердж. рішенням цієї ж ради від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні Васильків. сільради. Пл. 4,7 га. Під охороною – лучно-степові фітоценози, типові для зх. лісостепу. Місце оселення корис. ентомофауни. Ділянку ніколи не розорювали. В її межах зростають льонок жовтий, шавлія лучна, ін. види рослин.

І. Сліпченко.

ВАСИЛЬКІВЦІ

– заповідне урочище. Розташ. поблизу с. Васильківці Гусятин. р-ну, в кв. 44–45 Гусятин. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Васильківці”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Чортків. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 394 га. Під охороною – типові для зх. лісостепу природні комплекси з усією сукупністю їх компонентів, місця зростання підсніжника звичай., шафрану Гейфеля – видів, занес. до Червоної книги України, конвалії звичай., що є цінним лікар., а також рідкіс. видом у межах Терноп. обл., та місця гніздування співочих птахів.

І. Сліпченко.

ВАСИЛЬКІВЦІ

– село у Гусятинському районі. Центр сільради. До В. приєднано с. Юрківці та х. Глибока Долина, х. Безодня виключений із облік. даних у зв’язку з пересел. жителів. Розташ. на правому березі

Церква Різдва Богородиці.

р. Кривенька. Віддаль до райцентру – 11 км.; залізн. ст. на лінії Гусятин–Копичинці. Насел. 1340 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1573. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл” (від 1932), “Союз українців”, “Сільський господар”, кооператива, 2 млини, цегельня, молочарня. Є костьол (серед. 19 ст.; мур.; розпочато перебуд. на храм УПЦ КП), церква Різдва Богородиці (1936; мур.), каплиця (1913), “фігура” Божої Матері (19 ст.; 1998 реставр. і перебуд. на каплицю). Споруджено пам’ятники на честь

скасування панщини (1898; мур.), заснування Братства тверезості (1885), Незалежності України (1994; скульп. *І. Мулярчук*, арх. С. Ярема), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1965), насипана символ. могила УСС (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, дошк. заклад, 2 фермер. госп-ва. У селі народився лікар, краєзнавець,

Пам’ятник на честь Незалежності України.

публіцист В. Горбоватий. Неповдалі В. виявлено залишки 2-х поселень трипільської культури та 2 – давньоруських часів, знайдено монети пер-

ших століть н. е. Про насел. пункт видано кн. М. Кучмія “На зламі віків” (Т., 2000).

Л. Лесик, В. Уніят.

ВАСІЛЬКО

Василь Степанович (справж. – Миляєв; 26. 03 (07. 04). 1893, с. Бутин, нині Шполян. р-ну Черкас. обл. – 18. 03. 1972, м. Одеса) – актор, режисер, педагог, театрознавець. Нар. арт. СРСР (1944). У серпні – листопаді 1917 в 1-у Укр. козац. полку ім. Б. Хмельницького воював на фронті у р-ні Великих Бірок (нині Терноп. р-ну), Скалата і Старого Скалата (нині Підволочис. р-ну).

Літ.: Мельничук Б. Василь Василько: тернопільські сторінки біографії // Тернопіль вечірній. – 1993. – 30 жовт.

Б. Мельничук.

ВАСІЛЬКО РОМАНОВИЧ

(бл. 1203 – бл. 1269) – князь володимир-волинський. Син Романа Мстиславича, брат Данила Галицького. Після загибелі батька в червні 1205 разом із братом і матір'ю змушений був залишити Галич, деякий час перебував з ними в Польщі й Угорщині. Спільна б-ба Романовичів за повернення володінь заверш. 1234 об'єднанням Волин. княз-ва, престол якого обійняв В. Р., а 1238 – утвєрдж. Данила Романовича в Галичі. Обидва брати проводили спільну політику й успішно воювали з польс. та угор. загарбниками. *Галиц.-Волин. літопис* повідомляє, що в квітні 1233 Романовичі розгромили угор. військо в битві між Шумськом і Торчевим (існував, ймовірно, недалеко від Почаєва). В листопаді 1259 В. Р. зустрічав у Шумську *Бурундая* і змушений був на його вимогу зруйнувати фортечні мури Кременця та Луцька, а син Данила Лев – укріплення *Даниліва* і *Стіжка*. 1264 після смерті Данила Галицького В. Р. очолив династію Романовичів.

П. Гуцал.

ВАСІЛЬКО РОСТИСЛАВІЧ

(перед 1066 – 24. 02. 1124, ймовірно, м. Теребовля) – князь теребовельський від 1084. Правнук Ярослава Мудрого. Після смерті батька Ростислава Володимировича 1067 жив у Тмуторакані, потім – у Києві. Близько 1084 з братами *Володарем* і Рюриком захопив Володимир. землю, але змушений був її залишити; посів престол у Теребовлі. 1092 з половцями здійснив похід у Польщу, був учасником Любец. з'їзду рус. князів 1097. За намовою князя володимир. *Ігоря Давидовича* і за наказом вел. князя київ. Святослава Ізяславича, котрі остерігалися зміцнення влади В. Р., осліпили його у ніч на 7 листопада 1097 в м. Звенигород поблизу Києва. Разом із бра-

том Володарем, який звільнив його з полону, успішно воював із противниками на Русі, з угор. і польс. феодалами. Оповідь про осліплення В. Р. вміщена у літописі “Повість минулих літ”. У Теребовлі князю В. Р. зведено пам'ятник (1997; скульп. П. Кулик, арх. В. Блюсюк, І. Хотіснко), його іменем названа центр. вулиця міста (1990).

Г. Кушнерик, В. Ханас.

ВАСІЛЬЧЕНКО

Михайло (1876, Херсонщина – 27. 08. 1941, м. Холм, Польща) – військовик. Полковник армії УНР. Д-р медицини. Від весни 1920 – гол. лікар 3-ї Залізної дивізії під команд. *О. Удовиченка*, яка в липні–серпні того ж року вела бої з частинами ЧА у р-ні Гусятина, Чорткова, Бучача, Монастириськ. Автор кн. “Катаклізм”.

П. Бабій.

ВАСІЛЬЧЕНКО

Степан Васильович (справж. – Панасенко; 27. 12. 1878 (08. 01. 1879), м. Ічня, нині Черніг. обл. – 11. 08. 1932, м. Київ) – письменник. Від грудня 1914 до вересня 1917 служив у рос. армії, воював на Тернопільщині. Своє перебування на війні описав у кн. “Окопний щоденник”. Автор повістей, оповідань, новел, п'єс, кіносценаріїв, фейлетонів, перекладів.

В. Столяр.

ВАСИЛЮК

Василь Миколайович (25. 08. 1938, с. Новосілка, нині Заліщиц. р-ну) – вчений у галузі експериментальної та клінічної гастроентерології. Д-р мед. н. (1990), проф. (1998). Медалі “За освоєння цілинних земель” (1966), “Ветеран праці” (1986). Закін. 1961 лікув. ф-т, 1967 – клініч. ординатуру з терапії Чернів. мед. ін-ту. Працював терапевтом у клініках

Москви, Ленінграда (нині Санкт-Петербург), Новосибірська, Києва, Харкова, Бішкека, Львова. 1967–68 – зав. кабінетом функціон. діагностики Терноп. центр. рай. лікарні. 1968–70 – асист. каф. факультет. терапії Киргиз. мед. ін-ту. 1970–89 – асист. каф. пропедевтики Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). 1989–93 – асист. каф. шпитал. терапії. 1993–98 – доц., від 1998 – проф. цієї кафедри. Наук. розробки у ферментології, поверхнево-актив. речовинах (етоній); способах моделювання та лікування виразок шлунка. Має 3 автор. свідоцтва на способи моделювання виразки, 3 патенти України на нові лікар. форми етонію та способи лікування, 6 рацпропозицій.

П. Кузів.

ВАСИЛЮК

Микола Макарович (1915, м. Кременець – 1985, там само) – спортсмен (стрибки з трампліна). Один із перших “літаючих лижників” на Тернопільщині. 1936–39 виступав за “Кременецький клуб спортовий”. Як інвалід 1-ї групи виконував стрибки на одній нозі. Багатораз. переможець змагань Волин. воєв-ва. 1939–41 відповідав за спорт-масову роботу на Кременеччині.

Г. Гунтік.

ВАСЬКІВ

Микола Миколайович (11 (23). 10. 1898, с. Кути, нині Бродів. р-ну Львів. обл. – 01. 05. 1970, с. Іване-Пусте Борщів. р-ну) – педагог, літератор. Воював в УСС, УГА. 1920–30-і – вчитель, 1939–41 – дир. школи у родин. селі. Навесні 1940 В. заарешт. НКВС, після 3-місяч. ув’язнення звільнений. Влітку 1944 переїхав у с. Пилипче Борщів. р-ну, від 1947 жив у с. Іване-Пусте, викладав у школі англ. мову. Літ. творчість розпочав у 1920-і. Опублікував у Львові дві п’єси-одноактівки, повість “В філях Бистриці” (ж. “Народна справа”, 1930), поезії – в антології “Українські письменники – Пречистій Діві” (1934–35). У рукописі залишилася незакінч. драма “Рибалки” та поезії.

Лит.: Гасай С. Повернення з небуття // Русалка Дністрова. – 1995. – Ч. 17.

Є. Гасай.

ВАСЬКІВЦІ

– село у Шумському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Кути та Малі Садки. До В. належить х. Діброва, де проживає 23 особи. Був х. Пікульське Гутисько, виключений із облік. даних у зв’язку з переселенням жителів. Розташ.

на берегах р. Циганка – притоки р. Вілії, за 1,5 км від райцентру і 35 км від найбл. залізн. ст. Лепесівка. Насел. 835 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1583, згідно з поборовим реєстром Кременец. повіту село належало С. Шумській. Є церква св. Апостола Іоанна Богослова (1938; кам.). Спорудж. пам’ятник полеглим у нім-рад. війні воїнам-односельцям (1987), встанов. пам’ят. хрест загиблим воякам УПА. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, ПАП “Діброва”. У В. народилася поетка, медсестра УПА *Г. Ткачук*. На околиці В. виявлено залишки мезолітичної стоянки (10–8 тис. р. до н. е.), поселення доби неоліту і трипільської культури, рештки поселення черняхівської культури, поховання доби ран. бронзи та 2 ранньорус. городища.

В. Уніят, Е. Хвесюк.

ВАСЮТА

Сергій Іванович (30. 11. 1958, м. Івано-Франківськ) – вчений-історик. Д-р істор. н. (1996), проф. (2001).

Закінч. Івано-Фр. пед. ін-т (1981, нині Прикарпат. пед. ун-т). 1981–88 працював н. с. Ін-ту сусп. наук АН УРСР у Львові (нині Ін-т українознавства НАНУ), 1988–92 – доц. каф. історії України Львів. лісотех. ін-ту (нині Укр. лісотех.

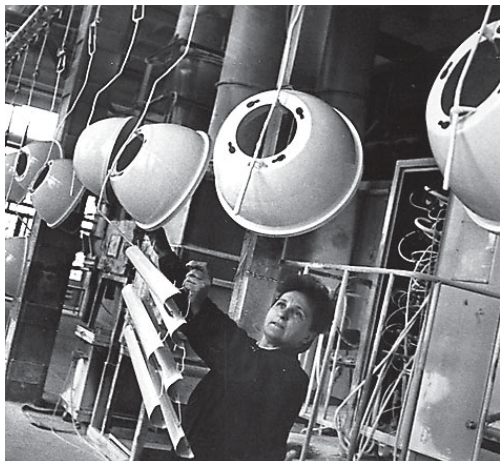

ун-т), 1992–94 – пров. н. с. Ін-ту педагогіки та психології профес. освіти АПНУ, 1996–97 – проф. каф. філософії нац. ун-ту “Львів. політехніка”. Від 1997 – проф. каф. українознавства ТАНГ, одночасно – консультант Ком-ту з питань екол. політики ВР України. Напрямки наук. дослідж.: історія України; проблеми істор. генезису та сучас. стан екології; посилення антропотехноген. пресингу; соц.-екол. суперечності розвитку урбанізованих тер. України.

П. Гуцал.

“ВАТРА”

– корпорація дев’яти спеціалізованих підприємств із стовідсотковим приватним капіталом, утворена прикінці 2003 на базі однойменного відкритого акціонерного товариства. Спеціалізується на вироб-ві світлотех. продукції. Орден Труд. черв. прапора; інтернац. приз Міжнар. клубу лідерів

На цій ділянці застосовують передову технологію фарбування деталей порошковим напиленням із наступною термічною обробкою.

торгівлі “За найкращу торгову марку 1994”; почес. знак Амер. фонду розвитку сх. країн “Золотий глобус”; приз Європейського клубу лідерів торгівлі “Діамантова зірка якості”; нагорода за виживання в кризових умовах економіки “Факел Бірмінгема – К”. Підпр-во утвор. на основі Терноп. з-ду “Електроарматура” 25 травня 1957. “В.” науково розробляє та виробляє: вибухозахищені освітлюв. прилади (ОП) для вибухонебезпеч. об’єктів газ., хім., нафтоперероб. пром-сті, вугіл. шахт; загальнопром. ОП; прожектори для спорт. споруд, загального освітлення відкритих просторів та архіт. об’єктів; енергоощадливі вул. й парк. сві-

Світильники “Ватри”.

тильники; ОП з люмінесцентн. лампами та лампами розжарювання; для локал. освітлення робочих зон верстатів; транспорт. засобів; ексклюзивні світильники з криштал. елементами і позолоченою арматурою; побут. світильники широкого асортименту; пускорегулюючу апаратуру для упр. газорозряд. лампами. 1979 “В.” вста-

новила більше 10 тис. унікал. прожекторів на спорт. об’єктах Олімпіади–80 у Москві; 1996 – 126 високохудож. позолочених люстр у ПК “Україна”; освітлювала приміщ. опери; сесійні зали ВР України (всі три – у Києві); об’єкти космодрому “Байконур” (Казахстан). Керівники “В.” – С. Журавльов (1957–63), П. Пижів (1963–69), М. Кондрагик (1969–77), Р. Яремчук (від 1977 – ген. дир., від 1996 – президент). Від 2002 – В. Щиренко (голова ради “В.”, ген. дир.). При “В.” функціонує Палац культури та спорту, де відбув. виступи мистец. колективів, худож. виставки, спорт. змагання.

М. Кривецький.

“ВАТРА-ШРЕДЕР”

– спільне українсько-бельгійське електротехнічне підприємство. Заснували 1990 ВАТ “Ватра” і бельг. фірма “Шредер”. “В.-Ш.” проектує, виробляє та реалізує світильники, прожектори для

Промисловий і адміністративно-побутовий корпус “Ватри-Шредер”.

освітлення вулиць, доріг, автомагістралей, мостів, тунелів, спорт. центрів, адм. і пром. будівель. Розробляє та впроваджує програми з реконструкції зовн. освітлення міст із використанням енергозберіг. технологій. Продукцію реалізує в Україні, Бельгії, Німеччині, Угорщині, Чехії та ін. країнах. Дир. – В. Дубовський.

Ю. Болюх.

ВАТУТІН

Микола Федорович (03 (16). 12. 1901, с. Чепухіно, нині Валуйс. р-ну Белгород. обл., РФ – 15. 04. 1944, м. Київ) – військовий діяч. Генерал армії (1943). Герой Рад. Союзу (1965, посмертно). У вересні–жовтні 1939 – нач. штабу Укр. фронту, війська якого зайняли Зх. Україну (від 18 вересня до 1 жовтня штаб був у Тернополі). Помер від поранення після сутички з підрозділом УПА біля с. Миятин Остроз. р-ну Рівнен. обл.

Є. Гасай.

ВАХНЯНИН

Анатоль (Наталь) Климентович (19. 09. 1841, с. Сенява Перемишл. пов., нині Польща – 11. 02.

1908, м. Львів) – композитор, педагог, громадський діяч. Засн. і перший голова т-ва “Січ” у Відні (1867), співзасн. “Просвіти” у Львові (1868), хор. т-в “Торбан” (1870), “Боян” (1891), засн. і перший дир. Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка у Львові (1903). По-

сол до Галиц. сейму й австр. парламенту. Автор статей, підручників, поезій, повістей, оповідань, хор. та сольних пісень, опери “Купало” та ін. творів. Не раз бував на Тернопільщині, зокрема у вересні 1883 приїжджав на відкриття читальні “Просвіти” в с. Староміщина (нині Підволочис. р-ну), 1884–87 брав участь у концертах у залі Нового замку в Тернополі.

Б. Пиндус.

ВАЦІК

Василь (12. 01. 1907, м. Тернопіль – р. і м. см. невід.) – громадський діяч. 1920–27 навчався у Терноп. укр. г-зії. Активний у громад. житті міста, зокрема у т-ві “Молода Громада”, де організ. самоосвітню секцію. Вищу агроном. освіту здобув у Дублянах біля Львова. Чл. ОУН, тех. т-ва “Основа” у Львові, згодом – голова культ.-освіт. секції в Дублянах. 1937–39 працював повіт. агрономом у Тернополі, Збаражі й Рудках. 1940 – плантаційний інспектор цукроварні “Поділля” біля Тернополя; 1941 Хлібороб. палата у Львові призначила В. нач. Терноп. станції захисту рослин. 1944 виїхав у м. Інсбрук (Австрія), згодом – у м. Торонто (Канада). Брав участь у діяльності “Клубів “Сеньйорів”. 1973 заснував дискус. клуб ім. Г. Сковороди. Як голова Ком-ту тернополя у Торонто організував 5-й з’їзд земляків у Канаді; очолював міську делегацію на 4-й та 6-й з’їзди. Допомогавав при виданні зб. “Шляхами Золотого Поділля”.

Б. Мельничук.

ВАЦІК

Йосип Петрович (18. 03. 1918, м. Тернопіль – 05. 02. 1999, там само) – ветеринарний лікар, громадський діяч. Медалі “За трудові досягнення” (1966), “Ветеран праці” (1978). Засл. вет. лікар УРСР (1968). Учасник нім.-рад. війни (1941–

45). Навчався у г-зії “Рідна школа” в Тернополі (1932–38). Студіював у Львів. ун-ті (1939–40), закін. Львів. зоовет. ін-т (1950). 1951–74 працював у Терноп. обл. управлінні с. госп-ва: гол. ветлікар, нач. відділу, заст. нач. управління. 1974–78 – нач. обл. вет. станції по б-бі з хворобами тварин.

Р. Гевко.

ВАЦІК

Михайло Якимович (14. 03. 1898, м. Тернопіль – 01. 08. 1967, м. Сан-Паоло, Бразилія) – художник, громадський діяч. Брат *Т. Вацика*. Учнем Терноп. укр. г-зії вступив до УСС. Воював в Армії УНР (старшина). Навчався у Краків. АМ (у проф. В. Яроцького), через матеріал. причини не закінчив її. 1926 емігрував до Бразилії (Сан-Паоло), де заснував і очолював т-во “Соборність”. Працював художником на ф-ці мануфактури. З творчих робіт відомі ікони для місцевих храмів, портрети муніцип. діячів м. Сао Кастано де Суль.

І. Дуда.

ВАЦІК

Роман Ярославович (26. 03. 1939, м. Збараж) – громадський діяч., господарник. Закін. Кременец.

лісотех. технікум (1958), Київ. ін-т нар. госп-ва (1969). 1963–76 працював на з-ді “Електроарматура”, згодом – кер. підрозділу ВО “Ватра”. Від 1976 – дир. Терноп. бази фірми “Меблі”, від 1994 – гол. інж. об’єдн. фірми “Меблі”.

Голова Міщанського братства (1995–2002). Від 2002 – голова координаційної ради гром. орг-цій Тернополя.

Х. Весна.

ВАЦІК

Теодор Якимович (11. 04. 1886, м. Тернопіль – 22. 06. 1968, м. Плятінг, Німеччина) – художник. Брат *М. Вацика*. Навчався у Терноп. г-зії; 1904–09 – у Краків. АМ (клас *Ю. Панькевича*), вдосконал. майстерність у Відні, Мюнхені та Венеції. Працював у Львові (1910–14), Відні (1920), Італії (1920–24), на Закарпатті (1925–35). Під час 1-ї світ. війни мобіліз. до австр. армії (старшина), воював на Італ. фронті, був полонений. Із УГА прибув до Одеси. 1920 виїхав до Італії, 1924 переїхав на Закарпаття (м. Берегово, від 1929 – м. Ужгород), де працював викладачем і продовж. мист. діяльність. Виконав поліхромію церкви в

Ужгороді. 1935–42 жив у Тернополі, розмалював церкву св. Михаїла в м-ку Товсте (нині – смт Заліщиц. р-ну). Емігрував 1942 до Німеччини. Автор багатьох ікон, портретів, жанр. картин, пейзажів, серії етюдів тірольс. замків, рисунків пером і тушшю та ін. Частина мист. спадщини В. залиш. в Італії, частина – у приват. колекціях на Закарпатті. Картини зберіг. у музеях Львова, Тернополя, Праги, Мюнхена та ін. Посмертні виставки – в США у Філадельфії та Нью-Йорку (обидві – 1974).

Т. Вацік. Автопортрет. Олія.

Лит.: Книга творчості Українських Мистців поза Батьківщиною. – Філадельфія, 1981; *Медведик П.* Щедра палітра: 3 блокнота красназвця // Вільне життя. – 1987. – 14 лип.; Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2001 рік. Бібліографічний список. – Т., 2000.

І. Дуда, П. Медведик.

“ВАШЕ ПРАВО”

– щомісячник. Заснувала 1999 у Тернополі громад. орг-ція “Відродження нації”. Ред. – Г. Кравець (1999), Я. Чайківська (2000–01).

В. Ханас.

ВАШКІВ

Павло Григорович (21. 12. 1932, с. Сілець, нині Сокал. р-ну Львів. обл. – 05. 04. 2002, м. Тернопіль) – вчений у галузі статистики. Канд. екон. н. (1982), проф. (1993). Закін. Львів. торг.-екон. ін-т (1956). Від 1957 – заст. гол. бух., гол. бух. Терноп. культури облспоживспілки; 1965–67 – гол. бух. заводу “Електроарматура” (м. Тернопіль). Від 1967 – викл. статистики, економіки і планування Терноп. кооп. технікуму. Від 1970 до кінця життя – у Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (нині ТАНГ): зав. вироб. практики студентів, проректор з адм.-госп. роботи, викл., ст. викл., доц., проф. каф. статистики, дек.

ф-ту підвищення кваліфікації спеціалістів нар. госп-ва (від 1984), дир. Ін-ту післядиплом. освіти (від 1994). Досліджував проблеми статистики промисловості й транспорту, міжнар. статистики. Автор понад 120 наук. праць, у т. ч. 1 монографії.

Б. Легкий.

ВАШКОВИЧ

Володимир (14. 10. 1920, с. Івачів, нині Зборів. р-ну – 04. 03. 1980, м. Манчестер, Вел. Британія) – громадський діяч, публіцист. Як чл. ОУН 1939 змушений був емігрувати, згодом виконував організац. доручення, переїжджаючи з Кракова на Стрийщину і Зборівщину; 1941 – чл. похідних груп. Від 1943 – в дивізії “Галичина” (старшина, ком-р сотні), брав участь у боях. Займав керівні пости в громад. і комбатант. орг-ціях у Вел. Британії. Член Політ. ради ОУН, Закордон. представництва УГВР.

Х. Весна, Б. Мельничук.

ВЕДМЄДИЦЯ ВЕЛІКА

(*Pericallia matronula*) – комаха. Належить до родини Медведиці (Arctiidae) ряду Лускокрилі (Lepidoptera). Поодинокі особини трапл. у Заліщиц. і Буцац. р-нах. Занесена до Червоної книги України.

С. Подобівський.

ВЕДМЄДИЦЯ ГЕРА

(*Callimorpha quadripunctaria*) – комаха. Належить до родини Медведиці (Arctiidae) ряду Лускокрилі (Lepidoptera). Порівняно часто трапляється у Бережан., Зборів., Заліщиц. і Буцац. р-нах. Занесена до Червоної книги України.

С. Подобівський.

ВЕДМЄДИЦЯ ХАЗЯЙКА

(*Callimorpha dominula*) – комаха. Належить до родини Медведиці (Arctiidae) ряду Лускокрилі (Lepidoptera). Порівняно часто трапл. у Бережан., Підгаєц., Зборів., Заліщиц. і Буцац. р-нах. Занесена до Червоної книги України.

С. Подобівський.

ВЕКІРЧИК

Кузьма Миколайович (15. 09. 1929, с. Задубрівці, нині Снятин. р-ну Івано-Фр. обл.) –

вчений-фізіолог, мікробіолог, педагог, журналіст. Канд. біол. н. (1965), проф. (1990). Відмінник нар. освіти УРСР (1972). Медалі “Ветеран праці” (1986) та А. Макаренка (1990). Чл. НСЖУ (2002). Почес. чл. Укр. т-ва фізіологів рослин, Ін-ту фізіології рослин і генетики НАН України (2002).

Чл. НТШ (2003). Закін. біол. ф-т Чернів. ун-ту (1957). Працював учителем Зеленец. СШ Кельменец. р-ну Чернів. обл. (1957–59). Від 1967 – доц. каф. ботаніки Кременец. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Від 1990 – проф. каф. ботаніки хіміко-біол. ф-ту ТДПУ, читає курси “Фізіологія рослин” і “Мікробіологія з основами вірусології”. Опубл. бл. 200 наук.-метод. і наук.-популяр. праць, серед них підручники для ВНЗ: “Мікробіологія” (1973), “Мікробіологія: Лабораторні роботи” (1976), “Фізіологія рослин” (1984), “Мікробіологія з основами вірусології” (1987, 2001), “Лабораторний практикум з мікробіології” (2001; усі – К.); довідник “Отруйні лікарські рослини” (1999; Т.). Автор статей у періодиці на природ. тематику, про відомих вчених і педагогів. Учасник міжнар., всеосоюз. і всеукр. наук. конференцій.

Б. Мельничук.

ВЕКСИЛОЛОГІЯ

(від лат. vexillum – прапор і грец. логос – наука) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає види прапорів, хоругв, бунчуків, стягів, штандартів тощо. Більшість із них входить до поняття клейноди (від нім. слова Kleinod – коштовність). 1-а писемна згадка про клейноди Поділля – у хроніці кравів. каноніка Я. Длугоша про Грюнвальд. битву (1410). Тоді лицарі земель збиралися під знамено (корогву або хоругву) місц. можновладця і творили військ. загін – хоругву, чий військ. стяг набував рангу клейнода землі. Я. Длугош детально описав крайовий герб “Подільське сонце”, зокрема відзначив, що хоругви трьох загонів із Поділ. землі були “з сонячним ликом на червоному тлі”. У війську *Великого князівства Литовського*, в якому стяги мали червоний колір, була Кременец. хоругва. Очевидно, на її прапорі був зображ. старовин. герб литов. князів – “Колонна” (колона), або герб “Погоня” (озброєний лицар — вершник). Мав свій

прапор і Терноп. піхотний полк рос. армії, який відзначився у Бородин. битві 1812. Герб князів Романовичів – золотий лев на блакитному тлі – було взято за відзнаку *Головної Руської Ради* 1848. Загони нар. гвардії у Бережанах та ін. містах, які створила ця Рада, мали названі кольори на своїх знаменах, де крім лева були образ реліг. патрона та цісар орел. 26 травня 1911 в Тернополі освятили місц. прапор “Сокола” і “Січі”: з одного боку на синьому підкладі – золотий лев, що спирається на скелю, під ним – напис: “Де сила, там воля”; з другого – св. Михайл на червон. полі й слова Т. Шевченка “Борітеся – поборе!””. Нині кожна муніцип. громада може мати свій герб та хоругву (прапор), що як власні знаки є символами її самоврядності.

Літ.: Клименко О., Хаварівський Б. Міська геральдика Тернопільщини. – Т., 2003.

О. Клименко.

ВІЛЕСНІВ

– село у Монастириському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Залісся. До села належать хутори Борсукова та Яценкова, приєднано х. Зруби. Розташ. на берегах р. Коропець – притоки р. Дністер, за 8 км від райцентру і 30 км від найбл. заліз. ст. Насел. 731 особа. Перша писемна згадка – 1454, згідно з книгою актів земських та громад. записів. За переказами, назва села походить від старословян. бога Велеса (покровителя скотарства, торгівлі та народної поезії). Під час 1-ї світ. війни село було майже повністю спалене. 1920–30-і діяли читальня “Просвіти”, т-ва “Луг”, “Рідна школа”, “Сільський господар”, аматор. гурток, оркестр. Є церква перенесення мощей св. Миколая (1864; кам., реставр. 1992; оновлена 1999, художник М. Довгань, прибуд. 2003). Насипана символ. могила Борцям за волю України (1938; віднов. 1993), споруджено пам’ятник акад. В. Гнатюку (1971; скульп. Л. Біганіч, арх. В. Блюсюк), пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1975; скульп. Д. Кривач, арх. О. Смуриков), встановлено дві пам’ят. таблиці В. Гнатюкові – у фойє музею (1968; скульп. Б. Романець) і на буд. школи (1991; скульп. Б. Рудий). Діють б-ка, обл. комунальний етнографічно-мемор. музей В. Гнатюка (1968), ГЕС (від 1952). Уродженці села – вчений-етнограф, акад. В. Гнатюк, поетеса і співачка М. Гримак, фольклорист М. Гук, самод. композитор і співак В. Льків; проживають засл. прац. культури України, засн. і дир. музею В. Гнатюка О. Черемшинський, чл. ВУСК Р. Че-

ремшинська; проводив арх. дослідження *І. Герета*. У В. виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту, трипільської культури та давньорус. городище (10–13 ст.).

О. Черемшинський.

ВЕЛЕТЕНЬ

– вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Рай Бережан. району, в кв. 24 вид. 2 Бережан. лісництва Бережан. державного лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “Рай”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 28. 12. 1970 № 829. Перебуває у віданні Бережан. держ. лісомислив. госп-ва. Пл. 0,02 га. Під охороною – 450-річний дуб діам. 172 см, цінний в істор., наук., пізнав. та естет. значеннях. Зростає у межах *Райвського парку* – пам'ятки сад.-парк. мист-ва загальнодерж. значення.

І. Бай.

ВЕЛЕХОВСЬКА

Надія (р. н. невід., с. Глинна, нині Козів. р-ну) – співачка, меценатка українського мистецтва. 1941 емігрувала у Словаччину. 1951–52 працювала в опереті Словац. театру в м. Пряшів, звільнена з політ. мотивів; згодом – в Укр. нар. ансамблі, після його розпаду – знову в опереті Пряшів. театру ім. Заборовського (до 1968). 1969 переїхала до Канади. Співала в хорі, Укр. опері у Торонто. Повністю фундувала видання книжки о. С. Сабола “Укрита фіялка” про похов. у Пряшеві сестру-василіянку В. Глібовицьку, жертвувала на церк. та нац. потреби.

Б. Волинський.

ВЕЛИГОРСЬКИЙ

Іван (09. 06. 1889, с. Серафінці, нині Городенків. р-ну Івано-Фр. обл. – 21. 07. 1955, м. Торонто, Канада) – педагог, громадський діяч. Д-р філософії. Чл. НТШ, згодом – секр. філії НТШ в Канаді. 1919 воював добровольцем в УГА, у т. ч. на Тернопільщині. Від 1924 вчителював у школах і г-зіях Городенки, Станіслава, Львова, Чорткова, Яворова. 1944 емігрував до Німеччини, 1948 переїхав у Канаду. Автор підручників, сподів., більше 200 статей.

Л. Щербак.

ВЕЛИКА БЕРЕЗОВИЦЯ

– селище міського типу в Тернопільському районі. Центр селищ. ради, якій підпорядк. с. Кип'ячка. Розташ. на берегах р. Серет, за 1 км від залізн. ст. на лінії Тернопіль–Чортків. Через с-ще пролягає автошлях Тернопіль–Чернівці. Насел. 6,7 тис. осіб (2003). Перша писемна згадка – 1474. 1745 село було власністю Я. Бучацького. 1891 частину села знищив ураган, загинули люди. 23 серпня 1914 у В. Б. відбувся бій, який тривав

Церква св. Володимира.

5 год. Від обстрілу рос. артилерії згоріла церква, пізніше за наказом командування рос. солдати спалили 85 госп-тв. Діяли т-во “Сільський господар”, читальня “Просвіти”, кооператива “Надія”, Нар. дім. Є церква Вознесіння Христового (1861; відбудов. 1922) та св. Володимира (1993), *Терноп. вища духовна семінарія ім. Й. Сліпого* (1990–91). Спорудж. пам'ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1989) і Т. Шевченку (1993, скульптор обох – *М. Невеселий*), насипана символ. могила УСС (1990). Діють ЗОШ 1–3 ступ., дошк. заклад “Кобзарик”, відділ зв'язку, поліклініка, ветлікарня, 6 магазинів, ресторан “Пролісок”. У В. Б. народилися поет, о. *П. Герета*, поет, громад. діяч *Л. Круна*, ре-

Пам'ятник Т. Шевченку.

дактор, громад. діяч *В. Свірський*, поет, старшина УГА *І. Сірант*, поет, художник *М. Тимчак*; проживав археолог, мистецтвознавець, історик *І. Герета*; перебував держ.-політ. діяч *Л. Кравчук*. У с-щі виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту, мезоліту, ранньозаліз. віку, черняхівської культури.

Б. Мельничук, В. Уніят.

ВЕЛІКА БІЛКА

– село у Лановецькому районі. Підпорядк. Малобілк. сільрад. Біля села були хутори Шандрок, Середницький, Бумя (нині незаселені). Розташ. на берегах р. Піскарка, за 15 км від райцентру, заліз. ст. на лінії Тернопіль–Шепетівка. Насел. 180 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1430, згідно зі “Статистическими описаниями” М. Теодоровича – володіння *І. Мокосієвича*. 1618 *В. Б.* спалила татар. орда. Наприкінці 17 ст. село потерпіло від нашествия сарани. Не раз виникали епідемії чуми та холери. Від 1927 діяли “Просвіта”, б-ка. Є капличка (1910). Насипана козацька могила (17 ст.), споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1973). Діє ЗОШ 1 ступеня.

М. Бобик, В. Уніят.

ВЕЛІКА ГОРЯНКА

– село у Кременецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Волиця та Мала Горянка. Розташ. на берегах р. Горинь. Насел. 454 особи (2001). Є церква св. Воскресіння (1924). Спорудж. пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967; скульп. *Т. Шульман*). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка.

В. Уніят.

ВЕЛІКА ІЛОВИЦЯ

– село у Шумському районі. Центр сільради, до якої входять села Мала Іловиця й Антонівці. Розташ. на берегах р. Іловка, за 18 км від райцентру. *В. І.* оточують Кременец. гори. Насел. 359 осіб (2003). Перша писемна згадка – 2-а пол. 16 ст., як власність *М. Четвертинського*. Після нього село перейшло до князів *Збараських*, згодом – *Вишневецьких*, *Радзивилів*, *Ходкевичів*. 1648 належало *Коморовським*. У 2-й пол. березня 1943 поблизу *В. І.* було організовано штаб УПА. Нині розпочато буд-во храму УПЦ КП. Спорудж. пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1988). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, пилорама, кам'яний кар'єр, заклад торгівлі. У селі народився поет, громад.-політ. діяч *Г. Петрук-Полик*. На околицях

В. І. виявлено 4 пізньопалеолітичні стоянки (35–10 тис. р. до н. е.).

І. Дем'янова, В. Лашта.

ВЕЛІКА ЛУКА

– село у Тернопільському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Хатки. Розташ. на пр. березі р. Серет, за 14 км від Тернополя і за 7 км від найбл. заліз. ст. Березовиця–Острів на лінії Тернопіль–Ходорів. Насел. 1225 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1473 під назвою *Довга Долина*. Є церква св. Архистратига *Михаїла*. Насипана символ. могила УСС (1992), спорудж. пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1995). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У *В. Л.* перебував 1898 літератор і громад. діяч *М. Павлик*.

В. Уніят.

ВЕЛІКА ПЛАВУЧА

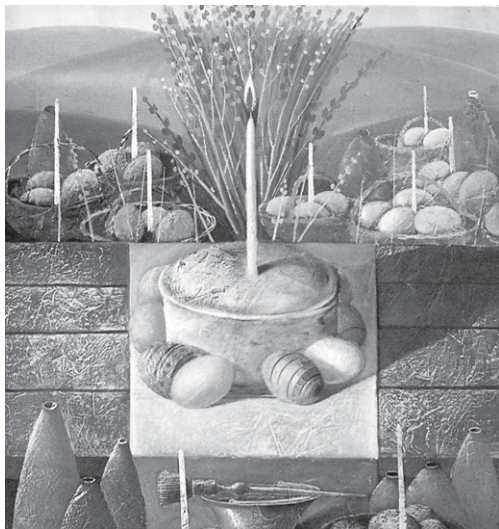
– село у Козівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Цицори. До села приєднано х. *Заруда*; х. *Гашена* виключений із облік. даних у зв'язку з переселенням жителів. Розташ. на берегах р. Цівка, за 21 км від райцентру і 8 км від найбл. заліз. ст. *Ярчівці* на лінії Тернопіль–Львів. Насел. 728 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1750. Діяли читальня “Просвіти”, т-ва “Січ”, “Сільський господар”, кооператива. Під час фашист. окупації село було частково спалене. Є церква св. *Миколая* (1750; дерев.; реконстр. 1977). Споруджено пам'ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985), *Т. Шевченку* (1990), насипано символ. могилу *Борцям за волю України* (1989). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У *В. П.* народилися літературознавець, бібліограф *П. Баб'як*, проф. *Є. Качан*, перекладач, культурно-громад. діяч *Б. Мельник*, душпастирював д-р о. *В. Левицький* (під його кер-вом було збуд. Нар. дім). На околицях села виявлене курганне поховання доби ранньої бронзи. Розкопано 3 давньорус. городища.

Г. Бортник, В. Уніят.

ВЕЛІКДЕНЬ (ПАСХА)

– одне з найвизначніших християнських свят на честь воскресіння Ісуса Христа. *В.* святкують після рівнодення з настанням повного місяця, тобто він підпорядкований місяч. циклу. *В.* завжди передує *Вербна (Лозова) неділя*. Після неї готуються до Великодних свят: прибирають оселі та обійстя, випікають обрядове печиво, готують м'ясні страви, розписують писанки, фар-

бують крашанки. У Страсний четвер стараються принести з церкви запалену свічку, якою випалюють хрести на дверях, щоб захистити

Б. Ткачик. Велик-День. Натюрморт. 2001.

оселю від нечистої сили. У Страсну п'ятницю християни "виносять" плащаницю, щоб поклонитися померлому Ісусові Христу. Донині на Тернопільщині, зокрема в її пн. р-нах, зберігся звичай у Великодню суботу запалювати на пагорбах багаття, що за переказами має очисну силу. Воно горить здебільшого до поч. Воскресної літургії, після якої посвячують великодні кошики, де, за звичаєм, лежать паска, крашанки, кільце кваси, корінець хрону, грудки масла і сиру, шматок сала, сіль. Великодній сніданок починають зі священого яйця. У селах обрядові ігри та забави започатковують діти. Парубки грають у "Лупака", "Коромисла", "Бокла", "Пилку", "Дзвіницю", "Вола" та ін. Дівчата водять хоровади, серед яких найпошир. "Огірочки", "Воротар", "Мости", "Вербовая дощечка", "Зельман", "Коструб" тощо. Найзабавнішим днем під час Великодніх свят був і залишається Зливаний понеділок. За дохристиян. традицією, цього дня святкують культ жіночого животворчого начала – води. Нею парубки обливають дівчат, примовляючи "Будь здорова, як вода, а багата, як земля" або "Христос воскрес!". Великодні свята завершує Провідна неділя. В ній акумульовані обрядові дійства, пов'язані з культом померлих. Проводи відбуваються на цвинтарях на могилах. Раніше там споживали переважно обрядові стра-

ви, залишаючи деяку частину для покійників; ніни відслужують парастаси за померлі душі.

О. Смоляк.

ВЕЛИКЕ КНЯЗІВСТВО ЛИТОВСЬКЕ

– держава у Східній Європі, що існувала від 1230-х до 1569. До неї входили лит., білорус., окраїнні рос. землі, а також українські, зокрема 1363–95, 1400–30 – Зх. Поділля (округи Скала та Червоногород); від 1387 – Пд. Волинь, включаючи сучас. Збаражчину, Кременеччину, Лановеччину і Шумщину. Після Люблінської унії 1569 вся тер. ниніш. Тернопільщини увійшла до польс. володінь.

П. Гуцал.

ВЕЛИКЕ СІДЛО

– геоморфологічне утворення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. за 2 км від с. Старий Скалат Підволочис. р-ну. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 04. 1983 № 496 зі змінами, затвердж. рішенням цієї ж ради від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні с.-г. підпр-ва ім. Леся Курбаса Підволочис. р-ну. Пл. 14,7 га. Під охороною – частина викопного мор. рифу, складеного щільними вапняками.

І. Сліпченко.

ВЕЛИКИЙ ГЛИБОЧОК

– село у Тернопільському районі. 1985–89 – смт. Центр сільради. До села приєднано х. Під Гасм. Розташ. на берегах р. Нестерівка – пр. притоки р. Серет, за 10 км від Тернополя. Насел. 2455 осіб (2002). Перша писемна згадка – 1529, згідно з описом Черніх. замку. Частина назви "Великий" відома від 18 ст. 1546 власник Тернополя Я. Тарновський захопив Глибочок, що належав Б. Острозькій. Село зазнавало нападів татар 1544, 1575, 1629, 1653 і 1694. Під час Нац.-визв. війни 1648–57 під проводом Б. Хмельницького багато жителів В. Г. вступило в загони М. Кривоноса. 1772 В. Г. відійшов до Австрії. 1810–15 – із Терноп.

Пам'ятник Я. Стецьку.

краєм входив до Росії, 1815 повернений до Австрії. 1870 через село проклали залізницю, що з'єднала його зі Львовом і Тернополем. Діяли т-ва "Просвіта" (від 1903), "Січ" (від 1905), чотирикл. школа (від 1910). У серпні 1914 В. Г. зайняли рос. війська, працював госпіталь. У листопаді 1918 В. Г. увійшов до ЗУНР. Від вересня 1920 – до Польщі. 17 вересня 1939 у село увійшла ЧА. В січні 1940 створено Великоглибочец. р-н (існував до кін. 1962, коли В. Г. перейшов до Зборів. р-ну, від січня 1967 – до Терноп. р-ну). Від 30 червня 1941 до 23 березня 1944 В. Г. перебував під нім.-фашист. окупацією. Від 3 серпня 1941 в селі діяв концтабір. Є церква Різдва Пресвятої Бого-

Заповідник місцевого значення "Вільшина".

родиці (1846; мур.), дві каплички, "фігура" Пресвятої Богородиці (1961; віднов. 1991). Споруджено пам'ятники на честь скасування панщини 1848 (віднов. 1990), Т. Шевченку (1966), воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1968), воякам УПА (1993), Я. Стецьку (2002; скульп. О. Маляр), встанов. пам'ят. знаки "За тверезість" (1874) та воякам УПА (2003), меморіал. дошка Я. Стецьку. Працюють шкільна кімната-музей (2001), сільс. музей (2002) Я. Стецька. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, відділ. зв'язку, лікарня Червоного Хреста. У В. Г. народилися громад. діяч у США Р. Борковський, архітектор О. Кобат (Турчин), педагог, громад. діяч Л. Турчин, літераторка Г. Шекерява-Шпак. Проживав політ. діяч Я. Стецько. Перебували письменники І. Франко та Лесь Мартович (1898), А. Малишко і В. Собко (1939), композитори Є. Козак і Г. Майборода, художник І. Зілінко, митрополит А. Шептицький. Проживає фольклорист і музикознавець П. Медведик. Працювали режисерами у самод. нар. драм. театрі (від березня 1972) С. Ваврик, Т. Давидко, у рай. г. "Голос колгоспника" мистецтвознавець, журналіст, О. Федорук. На околицях села виявлено пізньопалеолітичну стоянку, поселення періоду раннього бронзи, могильник і поселення періоду раннього заліза, розкопано 3 кургани періоду Київ. Русі. Біля В. Г. розміщені Серетський гідрологічний

заказник, Чистилівський орнітологічний заказник (обидва – загальнодерж. значення), заповідник місц. значення "Вільшина".

Б. Мельничук, В. Уніят.

ВЕЛИКИЙ ГОВІЛІВ

– село у Тербовлянському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Малий Говилів. Розташ. на березі р. Тайна – притоки р. Збруч, за 18 км від райцентру і 5 км від найбл. заліз. ст. Хоростків. Насел. 1160 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1564. Діяла читальня т-ва "Просвіта" (від 1875). Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1852). Спорудж. хрест на честь скасування панщини, пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1963), насипана символ. могила УСС (1991), встанов. пам'ят. хрест на честь 5-річчя незалежності України (1996). У селі народилися правознавець, старшина УГА В. Бабій, художник і скульптор Я. Голець, громад. діяч, нар. майстер Д. Мимрик, економіст, громад. політ. діяч С. Олесницький. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку, 3 магазини.

В. Уніят.

ВЕЛИКИЙ ЗБІР

(ТРЕТІЙ НАДЗВИЧАЙНИЙ) ОУН

– зібрання найвищого органу ОУН, що відбулося 21–25 серпня 1943 неподалік від м. Бережани. На ньому розроблено програму дій ОУН та УПА в нових воєнно-політ. умовах, змінено внутрішню структуру орг-ції, створ. Бюро Проводу ОУН із 3-х осіб. Провідником ОУН – кер. Бюро Проводу ОУН обрано Р. Шухевича, чл. Бюро, його рівноправ. заступниками – Р. Волошина і Д. Майвського. В. з. (Т. н.) ОУН став важл. етапом у розвитку нац.-визв. б-би укр. народу під час 2-ї світ. війни.

М. Ониськів.

ВЕЛИКИЙ КУНІНЕЦЬ

– село у Збарязькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Малий Кунинець. Біля насел. пункту є х. Дубини. Розташ. за 40 км від райцентру і 15 км від найбл. заліз. ст. Кременець. Насел. 988 осіб (2003). Відомий від 1-ї пол. 17 ст. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1914). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям

Храм Різдва Пресвятої Богородиці.

(1967; скульп. В. Афонічев). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку.

Г. Качан, В. Лашта.

ВЕЛИКИЙ ХОДАЧКІВ

– село у Козівському районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Колисандрівка, Колійова і Хатки. Розташ. неподалік р. Рудка, за 20 км від райцентру, через село пролягає залізниця Тернопіль – Рогатин. Насел. 1394 особи (2003). Перша писемна згадка – 1758. Діяла читальня “Просвіти”. 15 квітня 1944 фашисти вбили 365 мирних жителів, майже повністю спалили село, з 710 хат уціліло близько 30. 1944–46 із Польщі переселено у В. Х. 210 сімей. Є церква Покрови Божої Матері (1888; мур.), могила з пам'ятником (білий мармур) письменника о. Т. Бордуляка. Спорудж. братську могилу жертвам фашист. злочину 15 квітня 1944. Встановлено погруддя Героя Рад. Союзу В. Чалдаєва (1980), мемор. дошку з барельєфом (1988; скульп. М. Невеселій), пам'ятник Т. Бордуляку (1991; скульп. Р. Вільгушинський; арх. Б. Гаврилюк). Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку, “Будмонтажмеханізація”, СМПК-2. У В. Х. народились інженери І. Баюс, С. Криль, Д. Старушак, винахідник-раціоналізатор І. Гавришко, полковник І. Гавришко, канд. екон. н. М. Хопчан. Проживав 1905–36 письменник, о. Т. Бордуляк.

М. Антошків, І. Гаврильцо.

ВЕЛИКІ БЕРЕЖЦІ

– село у Кременецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Іква, Малі Бережці, Хотівка. До В. Б. приєднано х. Підгора. Розташ. на березі р. Іква, за 12 км від райцентру і 9 км від найбл. залізн. ст. Кременець. Насел. 986 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1500, за королів. привілеєм село було подароване панам Бережцьким. У документах трапляється назва Підбережці. Від 18 ст. – резиденція і власність графів Тарнавсь-

Пам'ятник Т. Бордуляку.

ких. У 2-й пол. 18 ст. село отримало статус м-ка, тут відбувалися щотижневі ярмарки. Власники В. Б. побудували кілька палаців, папірню, 2 млини, гуральню, пивоварню, родову каплицю. В м-ку проживала велика єврейська община – бл. 400 осіб, яка мала початкову школу, синагогу, цвинтар. У В. Б. протягом тривалого часу дислокувався батальйон драгунів 31-го Ризького полку рос. армії. У 2-й пол. 19 ст. В. Б. – центр утвореної Бережецької волості. 1890 відкрито Бережц. однокл. уч-ще. Під час 1-ї світ. війни село було повністю зруйноване. 1920–39 – центр Бережц. гміни. Від 1925 діяла “Просвіта”. Під час нім.-рад. війни воєнки УПА тричі напали на нім. гарнізон у селі. Є церква Введення Богородиці у храм (1918). Споруджено пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967; скульп. Г. Шульман), погруддя *Лесі Українки* (1987), встановлено мемор. дошку О. Неприцькому-Грановському. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, літературно-мемор. музей О. Неприцького-Грановського, ФАП, дошкіл. заклад, аптека, відділ. зв'язку, тер. центр реабілітації, 4 магазини, кафе. У селі народився поет, вчений, громад. діяч О. Неприцький-Грановський, арх. В. Олексюк. На околицях В. Б. виявлено поселення доби мезоліту, трипільської культури, 2 поселення доби бронзи й давньорус. поховання. Є геологічна пам'ятка природи – *Божжа (Бужа) гора*.

Ж. Пазюк, В. Уніят.

ВЕЛИКІ БІРКИ

– селище міського типу в Тернопільському районі. Центр селищ. ради. Розташ. на берегах р. Гнізна – лівої притоки р. Серет, за 12 км від Тернополя. Насел. 3,3 тис. осіб (2003). Перша писемна згадка – 1243, згідно з Літописом руським; за ін. джерелами – 1410, коли староста Подільський і Теребовельський П. Владкович підтвердив уклад межі між селами Чернилів та Борки. В істор. літ-рі є назви поселення: Борок (13 ст.), с. Бурки (15 ст.), м. Бурек (16–18 ст.), м-ко Подбур'є (17 ст.), с. Бурки Великі (18–20 ст.), Великі Бірки (1967), сучасна назва і статус – від 27 травня 1978. Назва походить, ймовірно, від великих борів, що оточували поселення. Протягом 15–16 ст. королівщина Борки разом із чотирма навколиш. селами входила до Теребовлян. староства (повіту) Галицької землі Королівства Польського. Привілеєм від 9 червня 1530 польс. король Сигізмунд I дозволив Кам'янецькому підстарості та посесорові королів. села Бо-

рек І. Сорочицькому викуп тих сіл із рук П. Цвіклейовського. 15 червня того ж року новий власник Борок отримав від королів привілей надати м-ку магдебур. право. За часів Австрії В. Б. стали селом, яке входило до Терноп. повіту коронного краю Галичини і Володимирії. Діяло

Церква св. Великомучениці Параскеви.

т-во тверезості (від 1878), за ініціативою О. Барвінського 1899 у В. Б. була заснована читальня “Просвіти”. З утворенням Другої Речі Посполитої належало до Терноп. повіту Терноп. воєв-ва, тоді В. Б. – центр гміни, до якої входили 11 сільс. громад. Від грудня 1939, з утворенням Терноп. області, В. Б. – центр р-ну (до січня 1963). У період нім.-фашист. окупації (1941–44) В. Б. – центр гміни в Терноп. окрузі Ген. губернії Генерал-губернаторства Третього рейху. З ліквідацією Великобірк. р-ну село (1963–67) входило до Підволочис. р-ну. Від січня 1967 належить до Терноп. р-ну. Є церква св. Великомучениці Параскеви (1902; 1920-і іконостас розписав А. Манастирський). Зберігся земляний вал замку 16–17 ст. Встанов. метал. хрест на пам’ять про скасування панщини 1848, хрест про заснув. т-ва тверезості (1878). Спорудж. пам’ятник воїнам ЧА, полеглим на тер. Великобірк. р-ну (1955); пам’ятник воїнам-односельцям, загиблим у нім.-рад. війні (1967); меморіал Борцям за волю України (1992), до котрого належать дві насипні могили, на вершинах яких встанов. хрести, та пам’ят. кам’яна стела з написом: “Тут впали за волю сини України...”: ліва могила з берез. хрестом насипана на честь полеглих УСС та вояків УГА, права – на місці перепихання 34-х полон. вояків УПА, підпільників і заручників, яких гітлерівці розстріляли у с-щі в січні 1944. У травні 1995 відкрито пам’ятник Т. Шевченку (скульп. М. Невеселий, арх. П. Галоха). Постановою КМ України від 19 листопада 1997 місц. ЗОШ 1–3 ступ. присвоєно ім’я С. Балея, пам’ят. таблицю йому встанов. в березні 1998 на центр. корпусі

школи. Діють ВАТ “Агропромтехніка”, ТзОВ ф-ка “Веснянка”, 2 млини. У В. Б. народилися психолог, педагог, академік С. Балея, просвітянин П. Бігує, науковець К. Дейна, педагог і громад. діяч Ф. Загора, крилошанин о. Є. Мацелюх, генерал С. Жидек, польс. військ. історик А. Карпінський, д-р, о. С. Кравчук, ректор Укр. військ.-мед. академії, генерал-лейтенант В. Пасько, підпільниця ОУН, почес. голова Союзу Українок Америки К. Пелешок, голова об’єднання жінок ЛВУ в Канаді М. Солонинка, військ. діяч С. Чарнецький. Проживали громад. діяч, о. д-р В.-В. Гавліч, актор і режисер Й. Стадник; перебували поет П. Воронько, громад.-політ. діяч Л. Кравчук; проводив археол. дослідження І. Герета (1987). На околицях В. Б. виявлено могильник 8–6 ст. до н. е.

Р. Мацелюх.

ВЕЛИКІ ВІКНИНИ

– село у Збараському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Котюжин та Малі Вікнини. До села приєднано х. Ковалівка; х. Княжина виключ. з облiк. даних у зв’язку з пересел. жителів. Розташ. на березі р. Самець, за 45 км від райцентру і 15 км від найбл. залізн. ст. Ланівці. Насел. 1014 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1545 як помістя Д. Вишневецького. Є церква св. Великомученика Георгія Побідоносця та дзвіниця (1741; дер.), дiм молитви АСД (1998; кам.). Встановлено пам’ят. хрест на честь запровадж. християнства у Київ. Русі (1903), пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1972; скульп. І. Козлик). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд культури, б-ка, ФАП, ТОВ “Славутич”. На тер. В. В. виявлено поселення 9–7 ст. до н. е., пам’ятки черняхівської та давньорус. культур.

В. Коляда, В. Уніят.

ВЕЛИКІ ГАЇ

– село у Тернопільському районі. Центр сільради. Розташ. на Волино-Подiл. височині, за 1 км від Тернополя. Насел. 3607 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1785. Поселення виникло у зв’язку з переселенням міщан Тернополя під час епідемії чуми. Свідчення цього – гробниця з пам’ятником (зберігся), на якому є напис: “Тут переховувався від чуми, тут умер, тут його і заховали разом з дружиною й дітьми Ст. Броярка 1770 р.”. В. Г. стали передмістям Тернополя. 1933 магістрат Тернополя ухвалив відділити від міста всі передмістя з укр. більшістю, в т. ч. В. Г. Остаточно В. Г. відокремили від Тернополя 1936 після ухвали сейму і сенату. Відтоді у селі місц.

владу очолював солтис, який підпорядк. владі с. Велика Березовиця. До 1939 діяла молодіж. організація “Доріст”. 18 квітня 1950 у В. Г. відбулася збройна сутичка між частинами МДБ та бовіркою УПА. Є церква Серця Христового (1910). Споруджено

На птахофабриці “Тернопільська”.

пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1965), насипана символ. могила Борцям за волю України (1991), встанов. пам’ятник Т. Шевченку (1991), пам’ят. хрести на місці загибелі вояків УПА (1992) та на честь скасування панщини (рестав. 1994). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, ВАТ птахофабрика “Тернопільська”, АТ “Коверст”, культ. комплекс “Гай Кобзаря” зі Співочим полем. У В. Г. народилися Герой соц. праці *В. Давидович*, правник держ. діяч *Я. Давидович*, кооператор, краєзнавець *І. Кордуба*, громадський діяч у США *В. Мацьків*, реліг. діяч, о. *Я. Сеньківський*, публіцист, редактор, культурно-громад. діяч *М. Сосновський*. Проживав поет, драматург *Б. Бобинський*. На околиці В. Г. виявлена скіфська могила.

В. Уніят.

ВЕЛИКІ ДЕДЕРКАЛИ

– село у Шумському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Вовківці та Малі Дедеркали. До села приєднано х. Обори. Розташ. на берегах р. Кума – притоки р. Вілія, за 20 км від райцентру і 12 км від найбл. залізн. ст. Лепесівка. Насел. 1264 особи (2003). Перша писемна згадка – 1545, згідно з актами Кременец. замку згадане як володіння шляхтичів Дедеркало-Волковських. Жителі В. Д. брали участь у Нац.-визв. війні укр. народу під проводом *Б. Хмельницького* (1648–57). 1735 А. Вишпольський спорудив костюл із монастирем, 1760 М. Прейс та його дружина Тереза побудували кам. костюл на честь св. Хреста та монастир (нині – храм Ікони Спасителя, переданий громаді УПЦ КП). 1772 в селі спорудж. катол. монастир, оточений кам. муром із вежами. Після 3-го поділу Речі Посполитої 1795 В. Д. увійшли до Кременец. повіту, стали центром волості. В другій пол. 19 ст. у селі діяли водяний млин, крупорушка, олійня, 3 ремісничі майстерні, кілька невеликих торг. закладів. 1893 до В. Д. з

Острога переведено учител. семінарію (під час 1-ї світ. війни її евакуювали до Бахмача), працювало однокл. уч-ще, перетворене напр. 19 ст. на двокл. (до 1919). Влітку 1915 село перебувало у фронтівій зоні, зазнало великих руйнувань. Мало статус райцентру (жовтень 1940 – грудень 1961), потім увійшло до Шумс. р-ну. Споруджена братська могила воїнам РА (1963), погруддя М. Вітряченко (1985). Є церква св. Вознесіння (1935), дім молитви СХБ (1995). Діють ЗОШ 1–3 ступ., б-ка, ФАП, відділ. зв’язку, лікарня, 3 крамниці. Уродженець В. Д. – польсь. громад. діяч, філософ Г. Коллонтай. Поблизу В. Д. виявлено археол. пам’ятки черняхівської культури.

М. Бігус, В. Уніят.

ВЕЛИКІ ЗАГАЙЦІ

– село у Шумському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Малі Загайці й Тури. При В. З. були хутори Монастирищина, Ліс, Руда, Степ, Степанський, виключені з облік. даних у зв’язку з переселенням жителів. Розташ. за 18 км від райцентру і 20 км від найбл. залізн. ст. Лепесівка. Насел. 1230 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1345. Є церква (1705). Насипана “Ганнусина могила” – на пам’ять про дівчину, яка загинула у боях з польс. шляхтою в козацькому полку (серед. 17 ст.), пам’ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), *Г. Шостацькому* (1980). У В. З. діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку. В селі народилися живописець *П. Барболук*, художник *А. Кирилюк*, громад. діяч, інженер Г. Кривуша, нар. арт. України, чл.-кор. АМУ *А. Кушніренко*, Герой Рад. Союзу Г. Шостацький.

В. Лашта.

ВЕЛИКІ КУСКІВЦІ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради. Розташ. за 12 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Ланівці. Насел. 740 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1648 як Кушківці, володіння князів *Вишневецьких*. В. К. згадані у документах 1785 як Коськівці. На поч. 19 ст. були власністю графа Ржевуського, пізніше – Мілевича. Від 1886 в селі діяла церк.-приход. школа. 1916–20 через В. К. пролягала залізниця. Діяло т-во “Просвіта”. Є церква св. Архістратиґа Михаїла (1930; дерев.). Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1971; скульп. Г. Басюк). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку, торг. заклад.

О. Бондарець, В. Карпович.

ВЕЛІКІ МЛИНІВЦІ

– село у Кременецькому районі. 1964–92 – Радянське. Центр сільради, якій підпорядк. с. Підлісці. До села приєднано х. Скірка. Розташ. на пр. березі р. Іква – притоки р. Стир, за 6 км від райцентру і 3 км від найбл. залізн. ст. Кременець. Насел. 1164 особи (2001). Перша писемна згадка – 1482 як власність *С. Збарзького*. На поч. 19 ст. В. М. належали до Кременецького староства. 1818 у селі було 2 млини та 2 корчми. Діяло т-во “Просвіта”. 22 липня 1941 – 19 березня 1944 В. М. – під нім.-фашист. окупацією. Є церква Благовіщення Пресвятої Богородиці (1860, мур.; реконстр. 1989) і дзвіниця (1883), каплиця св. Ольги (2001), козац. хрести. Встановлено пам’ят. знак полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП, СТОВ “Гарт”. У В. М. народився громад. діяч І. Терновий. Поблизу села виявлено стоянку доби мезоліту (8 тис. р. до н. е.). Є пам’ятка природи – 300-річна липа.

В. Уніят.

ВЕЛІКІ ЧОРНОКІНЦІ

– село в Чортківському районі. Центр сільради. Розташ. над р. Нічлава, за 35 км від райцентру і 17 км від найбл. залізн. ст. Гадинківці. Насел. 1220 осіб (2001). До 2-ї пол. 17 ст. село називалося Боднарі, пізніше – Чорні Коні (згідно з переказами, під час холери виникла чутка: якщо село тричі оборати чорними волами, то хвороба зникне; на жаль, у селі не було чорних волів, тоді вирішили оборати село чорними кінями). Згодом село для зручності стали називати Чорнокінці. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Сокил”. До 1965 село було поділене на Великі та Малі Чорнокінці, потім їх об’єднали в один насел. пункт. У серед. 1990-х знову поділили на Великі та Малі Чорнокінці. Є церква св. Покрови (1996; кам.), капличка. Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1973), могилу Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У В. Ч. народилися окружний провідник СБ ОУН і УПА С. Галушка (псевдо “Остап”), курінний “Сірих вовків” *П. Хамчук* (псевд. “Бистрий”). На околицях села виявлено пам’ятки трипільської культури, поховання доби міді кін. 3 – поч. 2 тис. до н. е. (дослідив польсь. археолог *А. Кіркор*).

Б. Грабець, В. Лашта.

ВЕЛИКОМЛИНІВЦЬКИЙ БÉРЕСТ

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає у с. Великі Млинівці

Кременецького р-ну. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 21. 12. 1977 № 554. Перебуває у віданні Великомлинів. сільради. Пл. 0,02 га. Під охороною – дерево береста віком понад 100 р., діам. 105 см, цінне у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ВЕЛІЧКО

Валентин Петрович (19. 02. 1942, станиця Отрадная Отраднін. р-ну Краснодар. краю, нині РФ) – живописець, педагог. 1949 жив у с. Великі Бірки, нині Терноп. р-ну, 1950 – в Бережанах, потім – у Теребовлі. Від 1958 – у Кременці. 1959–63 навчався у місцевому пед. ін-ті, працював у місц. СШ, від 1969 – викладач пед. уч-ща. Займається живописом від 1965. Автор пейзажів “Ранок”, “Над Іквою було село...”, “Дівочі скелі”, “Балюстрада” та ін. Брав участь у худож. виставках у Кременці, Тернополі, Києві. Персон. виставки – Кременець (1987), Почаїв (1989), Тернопіль (1990).

І. Дуда.

ВЕЛІЧКО

Григорій Іванович (21. 10. 1863, м. Миколаїв, нині Львів. обл. – 1935, м. Москва, нині РФ) – вчений, педагог, освітній діяч. Д-р філософії (1893). Дійс. чл. НТШ (1899). Перший укр. д-р у галузі географії. Навчався у Львів. та Віден. ун-тах, Сорбонні та Колеж де Франс у Парижі. 1899–1903 – учитель укр. г-зії у Тернополі. Орг-тор і популяризатор фахово-агрон. праці, виступав з лекціями на цю тематику в насел. пунктах Тернопільщини. Автор наук. праць з історії та географії, популяр. брошур, споминів про І. Франка.

Лит.: Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. 1898–1998. – Т.–Л., 1998.

Л. Хома.

ВЕЛІЧКО

Самійло Васильович (1670, Полтавщина – після 1728, там само) – козацький літописець. Автор “Літопису” у 4-х ч. (повний текст не зберігся; вперше опубл. 1848–64), що є одним із найважливіх джерел з історії України 1648–1700; переклав з нім. мови збірку “Космографія”. 1702 з козац. військом проходив через м. Збараж і Залізці (нині смт Зборів. р-ну).

П. Гуцал.

ВЕЛИЧКОВСЬКИЙ

Василь (01. 06. 1903, м. Станіслав, нині Івано-Франківськ – 30. 06. 1973, м. Вінніпег, Канада) –

релігійний діяч. Від 1920 навчався у Львів. духовній семінарії. 1925 вступив у Чин Найсвятішого Избавителя (ЧНІ). Помічник єпископа *М. Чарнецького*, ігумен монастиря ЧНІ у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Від 1941 – місіонер у Кам'янець-Подільському. Від 1942 – настоятель монастиря у Тернополі. 1945 НКДБ заарешт. В.; засуд. на 10 р. таборів. 1955 звільнений, повернувся до Тернополя. 1963 в Москві митрополит ГКЦ *Й. Слітий* таємно рукоположив В. на єпископа. У Тернополі В. заснував таємну духовну семінарію. 1969 заарешт. вдруге і засуджений. 1972 висланий за межі СРСР, виїхав до Югославії, звідти – до Канади. 27 червня 2001 проголошений Блаженным священномучеником.

Лит.: Церква мучеників. – Л., 2002.

Б. Головин.

ВЕЛЬБАРСЬКА КУЛЬТУРА

– культура племен, які жили в 1–4 століттях на території Польщі й України (переважно на Волині). Назва походить від могильника Мальборк-Вельбарк у Нижньому Повісленні. Раніше пам'ятки В. к. в Україні були відомі під назвою культура Брест-Тришин. На Тернопільщині досліджували поселення в селах Борсуки Лановець і Малашівці Зборів. р-нів. Окремі риси В. к. простежуються в черняхівських поселеннях (Кобилля Збараз. й Очеретне Кременец. р-нів) і могильниках (Чернелів-Руський Терноп. і Токи Підволочис. р-нів). Житлом слугували вел. наземні будівлі пл. 50–100 м². Кераміка ліпна, в поховальному обряді характерні тілопокладення пн. орієнтації. На думку дослідників, В. к. залишили племена гепідів і готів.

Б. Строць.

ВЕНГЕР

Ігор Касянович (11. 01. 1951, м. Тернопіль) – лікар-хірург. Д-р мед. н. (1997), проф. (1999). Закін. Терноп. мед. ін-т (1974, нині ТДМА). Працював хірургом-ординатором Борщів. центр. рай. лікарні (1974–79), Терноп. обл. клін. лікарні (1979–84). Від 1984 – у ТДМА: асист., доц., проф. каф. шпитал. хірургії. Осн. напрямки на-

ук. досліджень: хірургія гепато-панкреатодуоденальної зони, хірургія аорти та магістральних артерій, розробка реконструктивних операцій, методи попередження тромбозу реконструйованих судин, реперфузійний синдром і хірургічні методи лікування гіперліпідемії.

М. Бех (ЕСУ).

ВЕНГРИНОВИЧ

Володимир Васильович (17. 01. 1956, м. Монастирська) – спортсмен (футбол), тренер. Закін. Бережан. технікум механізації та електрифікації (1981). Виступав за команди “Будівельник” (м. Монастирська), “Нива” (м. Підгайці), “Нива” (м. Бережани), “Нива” (м. Тернопіль) та ін. Чемпіон України ФСТ “Колос” із “Нивою” (м. Підгайці, 1979). 1980 – володар Кубка України серед команд КФК у тій же команді. 1983–91 виступав у терноп. “Ниві”. Під його керівництвом команда стала володарем Кубка України серед колективів фізкультури (1998). Працює тренером футбол. клубу “Зоря” (м. Хоростків Гусятин. р-ну).

Г. Гунтік.

ВЕНГРИНОВИЧ

Олександр Іванович (23. 11. 1939, м. Криниця Ново-Сончів. пов. Краків. воєв-ва, Польща) – громадський діяч. Орден “Знак пошани” (1972). 1945–77 проживав у м. Монастирська. Закін. Терноп. пед. ін-т (1988, нині ТДПУ). 1962–98 (із перервами) працював у системі Терноп. облспоживспілки, нині займається підприємн. діяльністю. 1990–94 – заст. голови, 1994–98 і від 2000 – голова Терноп. обл. т-ва “Лемківщина”. Чл. президії Світ. федерації укр. лемків. об'єднань. Орг-тор обл., край. і всеукр. фестивалів лемків. культури на Тернопільщині. Від 2001 – голова Всеукр. т-ва “Лемківщина”.

І. Дуда.

ВЕНЕДИ

– найдавніші слов'янські племена, які жили в 1–5 століттях на території між Дніпром на сході, Віслою на заході та Карпатами і Середнім Подністров'ям на півдні. Сліди їхньої матеріал. діяльності становлять *зарубинецьку культуру*, поширену на тер. Волині та Поділля, в т. ч. частини ниніш. Тернопільщини. Займалися осілим землеробством, домаш. скотарством, мисливством, ремеслом. 3–4 ст. В., які заселяли Наддністрянщину, створили перше слов'ян. протодерж. утворення – дулібський племінний союз. В. причетні до етногенезу сх. і зх. слов'ян.

П. Бабій.

ВЕНІВСЬКИЙ

Ігнацій (Weniewski Ignacy; 28. 01. 1896, м. Тернопіль – р. та м. см. невід.) – польський історик літератури, перекладач. Від 1914 навчався в Парижі у Сорбонні. 1919–22 продов. студії у Львів. ун-ті, деякий час у ньому працював. Від 1923 – у Варшаві. Після 2-ї світ. війни емігр. до Англії. Автор багатьох книг, у т. ч. “Вплив класичної культури на польську культуру” (1982).

С. Ткачов.

ВЕРБА БІЛА

– вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає в с. Великі Млинівці Кременец. р-ну. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні Великомлинів. сільради. Пл. 0,02 га. Під охороною – дерево верби білої віком понад 100 р. та діам. 145 см, цінне у наук.-пізнав. й естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ВЕРБІЦЬКА

Елеонора (з дому – Годзінська, 19. 04. 1908, с. Передмістя, нині Бучац. р-ну – 15. 02. 1998, м. Буенос-Айрес, Аргентина) – громадська діячка. 1937 приїхала до Аргентини, поселилася в Буенос-Айресі. Працювала у секції Укр. жіноцтва при т-ві “Просвіта”, перша голова Об'єднання жінок “Просвіти”. Брала участь у хорових гуртках парафії Укр. катол. церкви; різних громад. орг-ціях.

Б. Мельничук.

ВЕРБІЦЬКИЙ

Тимофій (псевд. – Тимофій Александрович, Тимофій Вер; р. н. невід. – бл. 1642) – друкар, видавець. Ймовірно, 1618–19 працював у Почаєві та с. Рохманів (нині с. Шумс. р-ну) в дру-

карні *К. Транквіліона-Ставровецького*, анонімно видав його твори “*Зерцало Богословії*” та “*Євангеліє учительное*”. 1620 жив у Києві, був рестровим козаком, 1621–24 працював у Києво-Печер. друкарні. За сприяння І. Борецького заснував на Подолі власну друкарню, де випустив “*Часослов*” (1625, 2-е вид. 1626), перші кий. друковані “*Буквар*” і “*Псалтир*” (1628). Бл. 1635 виїхав у м. Кимпулунг (Волощина, нині Румунія) для кер-ва друкарнею, яку П. Могила подарував волоському господареві М. Басарабу. Брав участь у редагуванні книг, писав до них передмови.

Лит.: Ісаєвич Я. Преемники первопечатника. – М., 1981.

П. Гуцал.

ВЕРБІЦЬКИЙ

Юліан (27. 10. 1898, с. Броварі, нині Бучац. р-ну – 21. 06. 1977, Канада) – меценат, громадський діяч. Доброволець УГА. Після 1-ї світ. війни емігрував до Канади. Активіст Укр. стрілец. громади, Укр. нац. орг-ції (УНО). Жертводавець на Шевченк. фундацію, філію УНО в Гамільтоні та ін. укр. установи.

Б. Волинський.

ВЕРБІВ

– село у Бережанському районі. Центр сільради. Підпорядк. хутори Калинівка, Розсохи, Старий

Вербів. Розташ. за 12 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Бережани. Насел. 856 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1448. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1898), “Січ”. У селі знайдено скарб із коштовностями 12 – поч. 13 ст. (зберіг. у Львів. істор. музеї). Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1938; кам.). Встановлено пам'ятники на честь скасування панщини (віднов. 1989) і 550-ліття села (1998), пам'ятники-погруддя Т. Шевченка (1983), С. Бандери (2003; скульп. *П. Кулик*, фундатор Д. Пилипець), пам'ят. стелу полеглим у нім.-рад. війні воїнам-

односельцям, (1985), пам'ятні хрести на честь проголошення незалежності України та репресованим односельцям 1940–53 (обидва – 1991), мемор. таблиці *Я. Бабуняку* та *І. Бабуняку* і *М. Семчишину* (“Дону”), монумент “Борцям за волю України” (2001), пам'ятну арку на честь 555-ліття села (2003). Діє музей історії села. У В. народилися диригент *Я. Бабуняк*, художник *Я. Крук*, реліг. діяч *о. І. Лужецький*, літератор *Б. Дуда*. Проживали літератори *І. Білоус* та *Г. Лесів-Гультай*, архітектор *Л. Кутна*, самодіял. художники *Я. Крук*, *Я. Макогін*, майстер нар. творчості *К. Лужецька*, журналіст *Я. Павлів*, діяч ОУН *М. Семчишин*, засл. працівник промисловості, чл.-кор. АН України *П. Ченіль*. Проживають літератори *М. Дуда*, *М. Каня*, *І. Кочило*, *О. Козак*, *М. Кондраг*, самодіял. композитор *І. Петрів*. Селу присвячено істор. нарис *С. Хамара*.

Я. Павлів, В. Часковський, І. Чернецький.

ВЕРБІВ

– село у Підгаєцькому районі. Центр сільради. До В. належав х. Райок, виключ. з адм.-тер. поділу у зв'язку з переселенням жителів у село. Розташ. на пр. березі р. Коропець, за 5 км від райцентру і 35 км від найбл. залізн. ст. Потутори. Насел. 968 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1441, згідно з даними ІЦДІА України у Львові: 28 травня 1494 у Львові розглядали тяжбу, яку зніціював Станіслав із Требухова за дідиччину у Вербові. Згодом село належало Потоцьким. 1620 В. як центр волості отримав міські права. Містечко мало 11 ремісничих підпр-в. Під час татар. нападу 1624 ординці вбили і забрали в ясир 229 осіб. Після Потоцьких власником В. став граф *П. Водзіцький*, наприкінці 19 ст. належало вірмен. родині *Торосевичів*. Діяли т-ва “Січ”, “Просвіта” (1894), “Сокіл” (1923). У березні 1914 у В. зібрався повіт. з'їзд “Січі” для вшанування 100-річчя з дня народж. *Т. Шевченка*. 1935 відбулося повіт. свято жінок, в якому брали участь 3000 осіб із Підгаєччини. 11 січня 1964 рішенням виконкому Терноп. обл. ради село переймен. на *Першотравневе*. 13 листопада 1992 згідно з постановою Президії ВР України переймен. знову на В. С церква св. Миколая (1835; мур.). Споруджено пам'ятники на честь скасування панщини (реставр. 1990; кам.), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1980), пам'ят. знак на честь 550-річчя села (1994; кам.), погруддя *М. Мізерного* (1996), насипана символ. могила полеглим за волю України (1991). Діють

ЗОШ 1–2 ст., Буд. культури, б-ка, 2 заклади торгівлі. У В. народилися громад. діячі в США *П. Бездух*, *Г. Головка* та в Австралії – літератор *А. Війтович*, редактор, публіцист *В. Воронович*, ком-р УПА *М. Мізерний* (псевдо “Рен”). Поблизу В. виявлено археол. пам'ятки давньорус. культури.

В. Карпович, І. Кушлик, Б. Мельничук.

ВЕРБІВЕЦЬ

– річка в Бережанському районі, права притока р. Золота Липа. Бере початок із джерел біля с. Вербів, впадає у Золоту Липу в с. Лапшин. Довжина 10 км, пл. басейну 18 км². Воду використовують для с.-г. і побут. потреб.

Й. Свинко.

ВЕРБІВКА

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Турильчен. сільраді. До В. входить х. Вигода. Розташ. за 22 км від райцентру і 13 км від найбл. залізн. ст. Скала-Подільська. Насел. 239 осіб (2001). Є церква св. Димитрія (1890). Встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини. Діє б-ка.

В. Лашта.

ВЕРБІВЦІ

– село у Тербовлянському районі, центр сільради. Розташ. на берегах р. Звиняч – притоки р. Серет, за 32 км від райцентру і 23 км від найбл. залізн. ст. Деренівка. Насел. 900 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1577. Є церква св. Миколая (1872; кам.), пам'ятник на честь скасування панщини, на якому зберігся напис “Ісусе Христе Сину Божий помилуй нас” (1848; відновл. 1995), пам'ят. таблиця з прізвищами односельців – січових стрільців і вояків УГА, які загинули за волю України 1914–20 (1936; в приміщенні церкви), насипані могили УСС (1942; відновл.), Борцям за волю України (1990), встановлено пам'ят. знак воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1988), “фігуру” Матері Божої (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. В селі народився засл. арт. України, співак *Я. Головчук*, художник *Я. Новак*, хор. диригент *М. Носатий*. Поблизу В. виявлено археол. пам'ятки неоліту, трипільської культури та культури кулястих амфор.

В. Уніят.

ВЕРБКА

– село у Монастириському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Діброва. За рад. часів було перейменоване на Прогрес. Розташ. між

вододілом річок Дністер та Коропець, за 18 км від райцентру. Насел. 497 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1864 як власність Масловського. У В. споруджено пам'ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1986), загиблому воякові УПА – “Бистрому” (2000). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У селі народився гол. інж. “Нафтопромгазу” (РФ) С. Мужів.

М. Ониськів.

ВЕРБНА (ЛОЗОВА) НЕДІЛЯ

– християнське свято, яке припадає на неділю за тиждень перед *Великоднем*. На Тернопільщині відзначають урочисто, зі своєрідними обрядами. Верба – найдавніший тотем українців, що символізує відродження, оновлення природи, має велику життєву силу. Через те він закріпився і в християн. звичаєвості: вербові гілки замінили пальмові, якими зустрічали Ісуса Христа як Месію при в'їзді в Єрусалим. За тиждень до Великодня у В. н. приносять із церкви посвячені вербові гілки і вдаряють ними зустрічних, а вдома – членів сім'ї, примовляючи: “Лоза б'є, не я б'ю, за тиждень – Великдень”. Посвяченою лозою в селах уперше виганяють на пасовище худобу, таку лозу зберігають в оселі за іконою та обкурюють дітей “від переляку”, запарюють окропом і миють волосся, аби відігнати хвороби, втикають у ґрунт на полі чи городі, щоб не рили кроти тощо.

О. Смоляк.

ВЕРБОВЕЦЬ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради. До В. належав х. Діброва (до 1951; нині належить

Пам'ятник Т. Шевченку.

до с. Коханівка Збараз. р-ну). Розташ. на берегах р. Самець – притоки р. Жирак, за 18 км від райцентру і 3 км від найбл. залізн. ст. Карначівка. Насел. 968 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1643. 1890 – власність князя Сулатана Збаразь-

кого. Згідно з переказами, на сучасній тер. В. було с. Комаринці, жителі якого вимерли від епідемії чуми. Князь Сулатан, якому належали ці землі, почав вербувати людей до заселення. Завербовані поселилися в долині біля річки; село назвали Вербоєць. Діяло т-во “Просвіта” (від 1932). Є церква св. Миколая Чудотворця (1818; мур.), капличка на відзнаку 10-ї річниці незалежності України (2001). Встановлено хрест на честь скасування панщини, пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985), погруддя Т. Шевченка (1989), хрест на могилі вояків Армії УНР, яких вбили більшовики 1920; спорудж. пам'ятник Борцям за волю України (1995). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку. У В. народилися проф. ун-ту “Львів. політехніка” А. Барвінський, акад. *Л. Середницький*, канд. екон. н. *Я. Смолий*, письменник та літературознавець *Г. Штонь*, проживав композитор, оперний співак, діяч ОУН *П. Болехівський-Боля*.

Є. Новосад, В. Уніят.

ВЕРБОВЕЦЬКО-ЗАЛІСЬКИЙ

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. у межах Вербоєць. сільради Лановець. р-ну, в т. ч. у кв. 31–34 Лановець. лісництва Кременец. держлісгоспу (урочище “Залісь”). Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Пл. 2699 га. Заказник перебуває у віданні Вербоєць. сільради та Кременец. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”. Під охороною – місце відтворення та відновлення мислив. фауни. Трапляються заєць-русак, білка звичай., лисиця звичай., куниця лісова, козуля звичай., куріпка сіра та ін. цінні мислив. види тварин. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя заказника надані у користування Лановець. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтворення мислив. фауни.

І. Сліпченко.

ВЕРБ'ЯТИН

– село у Бучацькому районі. Підпорядк. Озерян. сільраді. До села приєднано х. Підгорби. Розташ. за 9 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Насел. 355 осіб (2003). Перша писемна згадка – кін. 17 ст. Діяла читальня т-ва “Просвіта”. Є церква Чудо Михаїла (1889; дерев.). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка.

В. Семанишин.

ВЕРВЕС

Григорій Давидович (15. 04. 1920, с. Петрове, нині смт Кіровогр. обл. – 2001, м. Київ) –

літературознавець. Д-р філол. н. (1961), проф. (1962), чл.-кор. АН УРСР (1978). Перебував на Тернопільщині, зокрема в Кременці під час відзнач. ювілеїв *Ю. Словацького* 1959, 1969 і 1979; автор праць про нього.

Г. Черніхівський.

ВЕРГАНОВСЬКИЙ

Володимир Йосипович (07 (19). 03. 1876, с. Луковиця Вижня, нині Верхня Луковиця Стрий. р-ну Львів. обл. – 26. 11. 1946, Австрія) – вчений-правознавець. Д-р права (1900), д-р юрид. н., проф. (1940). Закін. правн. ф-т Львів. ун-ту, студіював у Берлін. і Віден. ун-тах. 1898–1904 працював у суд. установах Золочева і Підволочиська, 1906–08 – Львова. Від 1908 – приватдоцент Львів. ун-ту, голова Правн. комісії НТШ, ред. “Збірника Правничої комісії”. 1921–25 – декан, проф. Укр. таєм. ун-ту у Львові. Згодом – суддя Львів. окружн., потім – апеляц. суду, працював на юрид. ф-ті Львів. ун-ту. 1944 переїхав до Австрії. Автор праць з цивіл. процесу.

Б. Пиндус.

ВЕРГУН

Василь (07. 04. 1909, с. Потік (за ін. даними – с. Заланів), нині Рогатин. р-ну Івано-Фр. обл. – 25. 12. 1981, м. Нью-Йорк, США) – педагог, редактор, громадський діяч. Д-р філософії (1973, УВУ, м. Мюнхен). Працював у кооп.-банк. установах Тернополя, Городенки та Львова. Від 1945 перебував у Німеччині, 1955 переїхав до США. Автор наук. і публіцист. праць в укр. збірниках та період. виданнях.

Х. Весна.

ВЕРДАК

Шимон (26. 10. 1883, с. Кобилянці, нині Кроснян. воєв-во, Польща – 18. 09. 1949, м. Краків, там само) – польський вчений у галузі ботаніки та лісівництва. Д-р біології, проф. (1921). Один із зачинателів охорони природи та заповідної справи в Галичині. Здобув освіту в Ягеллон. ун-ті у Кракові. До 1914 – учитель г-зії в м. Борщів. 1916–46 викладав на лісовому ф-ті Львів. політехніки, від 1946 – на каф. ботаніки Ягеллон. ун-ту (м. Краків).

В. Борейко (ЕСУ).

ВЕРДУМ

Ульріх фон (Werdum Ulrich fon; 01. 01. 1632, с. Вердум, Східна Фрісландія, нині Німеччина – 20. 03. 1681, Німеччина) – німецький мандрівник, дипломат. Навчався у Франкерському (Гол-

ландія) та Гейдельберзькому (Німеччина) ун-тах. 1671–72 з франц. місією перебував в Україні, залишив про це докладний опис у щоденнику. У липні 1671 по дорозі до *Я. Собеського*, який воював проти турків, проїжджав через Зборів, Микулинці, Копичинці, с. Збриж (нині Борщів. р-ну), м-ко Скала (нині смт Скала-Подільська). У листопаді 1671 – січні 1672 побував у м-ку Вишнівець (нині смт Збараз. р-ну), с. Клебанівка (нині Підволочис. р-ну), Збараж, Тернопіль, с. Купчинці (нині Козів. р-ну), Козові, Підгайцях, Бережанах. “Щоденник” В. – цінне істор. джерело про Україну 2-ї пол. 18 ст., в т. ч. про тодішню Тернопільщину.

Тв.: Щоденник подорожі, яку я здійснив у роки 1670, 1671, 1672... через Королівство Польське // Жовтень. – 1983. – № 9.

П. Медведик.

ВÉРЕС

Микола (псевд. – Уманський; 01. 01. 1917, Уманщина) – письменник, актор, музикант. Навчався у Київ. лісотех. ін-ті. Від осені 1941 до поч. 1944 жив у Тернополі, працював актором театру. 1944–48 – у Німеччині, від 1948 – у Вел. Британії. Автор зб. поезій, драм. картини “Сосни шумлять”, числ. статей в укр. періодиці зх. країн.

Б. Тихий.

ВЕРЕТІЮК

Оксана Михайлівна (01. 01. 1955, с. Струсів Тербовлян. р-ну) – філолог-славіст, педагог. Канд. філос. н. (1989). Д-р габілітований гуманіт. н. (2001, Польща), д-р філол. н. (2003). проф. (2002). Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1978), аспірантуру при Ін-ті українознавства АН України (1989). Доктор. дисертацію захистила у Варшав. ун-ті. Доц. каф. теорії літ-ри і порівн. літературознавства ТДПУ. Одночасно від 2001 – проф. Жешув. ун-ту в Польщі. Автор майже 100 праць з літературознавства, теорії літ-ри, укр.-польс. взаємин, етики й естетики в літ-рі; серед них – монографії “Літературне життя українців у міжвоєнній Польщі” (Т., 1995), “Візія України у сучасному польському та українському романі”

(Варшава, 1998, польс. мовою), “Українське літературне життя у міжвоєнній Польщі” (Т., 2001).

П. Гуцал.

ВЕРЕЩАКИ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Зелений та Мусоровеччина, хутори Мала Думанинка і Паньківці виключені з облік. даних у зв'язку з переселенням жителів. Розташ. за 23 км від райцентру і 12 км від найбл. заліз. ст. Карначівка. Насел. 735 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1583, згідно з якою В. фігурують як м-ко – власність князя Воронезького. 1601 село спустош. татари. 1700 – власність Тимофівичів. Від 1869 діяла церк.-приход. школа. До 1914 В. – прикордонне село, відділене від земель Австро-Угорщини вузькою дорогою. 1943 через В. проходило з'єднання С. Ковпака. Є церква Казанської ікони Божої Матері (1867; дерев.). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У В. народилися діяч ОУН і УПА І. Климшин (псевдо “Крук”), журналіст і громад. діяч В. Ковальчук, громад. діяч І. Ковальчук, педагог, громад. діяч Г. Фарштей-Кичун, педагог М. Шмир. Проживали педагог, літератур В. Дячук, вчений-астроном, проф., академік І. Климшин.

Г. Басюк, Г. Кучер.

ВЕРЕЩІНСЬКИЙ

Йосиф (Wereszczyński Józef; 1539, м. Збараж – бл. 1598–99, м. Київ) – польський письменник, церковний діяч. Від 1577 – канонік у м. Холм, ігумен монастиря оо. Бенедиктинців. Від 1589 – київ. єпископ. Автор поет., полем., політ. творів, серед яких – “Дорога до швидкого і надійного освоєння в руському краї пустельних земель рицарством Королівства Польського” (1592), “Спосіб освоєння нового Кисва” (1595; обидва – Краків).

С. Ткачов, В. Ханас.

ВЕРІГА

Василь Іванович (03. 01. 1922, с. Колодрібка, нині Заліщиц. р-ну) – бібліотекар, історик, журналіст, редактор, громадський діяч. Чл. НСПУ (2000). Навчався в г-зіях у Заліщиках і Коломиї. Учителював у с. Королівка (нині Борщів. р-ну). 1943 вступив до дивізії “Галичина”, брав участь у битві під Бродами. 4 р. перебував у таборах для полонених в Італії (ред. часопису “Батьківщина” у Ріміні) й Вел. Британії. 1951 виїхав

до Канади. Голова Укр. нац. об'єдн. у Торонто (1955), голова край. управи Об'єдн. колиш. воєнків 1-ї Укр. дивізії Укр. Нац. Армії (1976–80). Студіював історію та бібліографію у Торонт. й Оттав. ун-тах. Ред. ж. “Вісті комбатанта” (1966–73),

голова видав. спілки “Новий шлях”. Від 1968 – бібліотекар у Торонт. ун-ті, де працював до виходу на пенсію (1987). Чл. управи НТШ в Канаді. Від 1967 – чл. Світ. конгресу вільних українців, від 1988 – його ген. секр., згодом – віце-президент. Чл. Укр. асоц. істориків, заст. президента Укр. нац. орг-ції. Голова Слов'ян. секції Амер. бібліот. асоц., чл. професор. асоц. Торонт. ун-ту та профес. орг-ції бібліотекарів. Автор багатьох книг. За наук. праці отримав ступінь “Бібліотекар 4-го рангу”, що дорівнює званню професора. Від 1991 не раз приїжджав в Україну. Співорг-тор зустрічі колиш. семінаристів та гімназистів (м. Заліщики, вересень 1994). Меценат Заліщиц. краєзн. музею. Учасник трьох Всесвіт. форумів українців у Києві. Проживає в м. Торонто.

Пр.: Листопадовий рейд. – К., 1995; Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). – Л., 1996; Визвольні змагання в Україні 1914–1923: У 2-х т. – Л., 1998; Слово і чин: Вибрані статті, доповіді, життєписи 1946–1988. – Л., 2001. Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини: Бібліографічний список. – Т., 2002.

Б. Мельничук, Л. Щербак.

ВЕРИКІВСЬКА

Ірина Михайлівна (25. 04. 1921, м. Київ) – мистецтвознавець. Канд. мистецтвознавства (1970). Дочка М. Вериківського. Не раз перебувала на батьківщині батька у Кременці. Закін. (1947) Київ. ун-т. Брала участь у підготовці зб. “Мистецька спадщина Т. Г. Шевченка” (т. 1–4, 1964). Автор праць “Художник і сцена” (1971), “Становлення української радянської сценографії” (1981), альбому “Федір Нірод” (1988) та ін.

Б. Волинський.

ВЕРИКІВСЬКИЙ

Михайло Іванович (08 (20). 11. 1896, м. Кременець – 14. 06. 1962, м. Київ) – композитор, ди-

ригент, фольклорист, педагог, музично-громадський діяч. Засл. діяч мист-в УРСР (1944). Проф. (1946). Закін. Київ. консерваторію. Від 1922 викладав у Муз.-драм. ін-ті ім. М. Лисенка та Київ. консерваторії (до 1960, з перервою 1941–44; від 1946 – її проф.).

1920 – кер. Укр. нац. хору; 1921–28 – співзасн., чл. правління і голова Т-ва ім. М. Леонтовича (кер. хору-студії при ньому); 1928–30 – голова президії та зав. наук.-творчим відділом Всеукр. т-ва рев. музикантів. 1926–28 – диригент Київ., 1928–35 – Харків. театрів опери та балету. 1940 – кер. Держ. капели “Думка”, 1950–58 – н. с. Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Автор камерної опери “Діла небесні” (1931), балету “Пан Каньовський” (1930), ораторії “Дума про дівку-бранку Марусю Богуславку” (1923), симф. сюїти “Веснянки” (1924). Творча спадщина композитора – твори понад 400 назв: опери “Сотник” (1939), “Наймичка” (1943, обидві – на сюжети поем Т. Шевченка) і “Слава” (1961), муз. комедія “Вій” (1936, 2-а ред. 1945 – комічна опера), кантата “Гнів слов’ян” (1941), драм. симф. поема “Петро Конашевич-Сагайдачний” (1944), понад 60 камерно-вокал. творів, понад 40 масових і бл. 100 пісень для дітей, бл. 100 обробок укр. нар. пісень для різних виконавців. В. створив музику для театрів “Березіль” та Київ. ім. І. Франка, Харків. дит. театру, театральних вистав, кінофільмів “Чорна хмара” (1936), “Назар Стодоля” (1937), “Кармелюк” (1938), “Київ” (1945), “Собор” (1946). У Кременці встановлена пам’ят. таблиця на будинку, де В. народився; іменем композитора названі муз. школа і вулиця міста.

Тв.: Вибрані хорові твори. – К., 1951; Вибрані твори. Т. 1–4. – К., 1975–81 (не заверш.). Література до зазначених і пам’ятних дат Тернопільщини: Бібліографічний список. – Т., 1996.

П. Медведик, Г. Чернихівський.

ВЕРЛАН

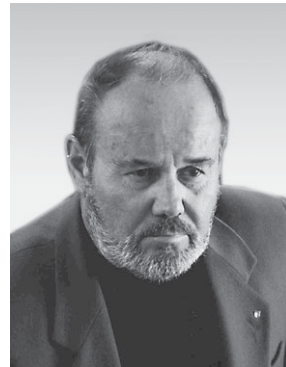
(рр. та м. н. і см. невід.) – один із керівників гайдамацького руху на Правобережній Україні 1730-х. Сотник надвірної міліції князів Любомирських у м-ку Шаргород (нині смт Вінн. обл.). Влітку 1734 сотня В. приєдналася до гайдамац.

повстання, В. став “наказним козацьким полковником”. 1,5 тис. загін В. був осн. силою повстанців, пройшов Брацлавщину, Поділля, пд.-зх. Волинь, захопив ряд насел. пунктів, зокрема Збараж.

Б. Пиндус.

ВЕРНІЙ

Володимир Миколайович (01. 09. 1934, с. Одрехова Саноц. пов. Ряшів. воєв-ва, Польща) – диригент, педагог. Засл. прац. культури (1988). Після депортації жив у м. Тереховля. Закін. Львів. консерваторію (1964). 1962–64 – диригент хор. капели Терноп. обл. філармонії. Від 1964 – викл. Терноп. муз. уч-ща (від 1986 очолює від-

діл. хор. диригування і беззмінний диригент хору “Легенда”). Створив у Тернополі перший у краї хор хлопчиків, хор. колективи центр. універмагу та комбінату “Будіндустрія”, лемківський нар. хор “*Конар Лемківщини*” (Терноп. р-ну) тощо. Очолював

Збараз. chol. хор. капелу “Прометей”. Був худож. кер. Струсів. засл. самодіял. капели бандуристів (Тереховлян. р-н), нар. хор. капели Буд. культури Терноп. комбайн. з-ду; з ними гастролював в Україні та за кордоном. Гол. реж. творчого звіту лемків. худож. колективів у Києві (1991), гол. реж.-постановник міжнар. фестивалю лемків. культури “Гори наші Бескиди” (1992), автор сценарію відкриття, гол. реж. і постановник концерту для учасників конгресу Світ. федерації лемків у Львові (1993). Нині – кер. самодіял. нар. хору “*Дзвони пам’яті*” Терноп. обл. орг-ції Союзу українок. Автор низки перекладів та аранжувань для хору, капели бандуристів, монографії “Розвиток хорового мистецтва на Тернопільщині”.

Б. Мельничук, Л. Щербак.

ВЕРТЄБА

(від давньослов’ян. “вертеп” – печера, яруга) – карстова печера, геологічна й археологічна пам’ятка загальнодержавного значення. Розташ. на лівому березі р. Серет за 2 км на пн. зх. від с. Більче-Золоте Борщів. р-ну. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду розпорядж. РМ УРСР

від 02. 08. 1971 № 61-р. Перебуває у віданні Більче-Золотец. сільради. В. – одна з найбільших у Європі печер, довжина її підзем. ходів – 7820 м.

Утворилась у верх. ч. товщі великокристал. гіпсу тортон. віку неоген. періоду під дією тектон. рухів та процесів карстування. Складається з широких галерей, розділених вузьк. перемичками. Стінки гладкі й темні, більшість ходів заповнена мулом; на склепіннях – карбонатні натічні утворення у вигляді кірок, рідше – невел. сталактитів (“бочки”, аномальної будови сталагміти, “місячне молоко”). Середньорічна т-ра у печері 9–10° при віднос. вологості 92–100%. В. виявили 1708, згодом вхід засипали. 1820 його знову відкрили і проникли в печеру. Перше археол. обстеження В. зробили 1876 А. Кіркор і С. Козібродський. 1890 проводили дослідження Г. Оссовський і Л. Сапега; вони виявили сліди перебування давніх людей, крем’яні знаряддя праці, залишки посуду, мідні речі тощо. 1898–1907 археол. розкопки продовжив В. Деметрикевич, влітку 1914 – Я. Чекановський і Я. Пастернак. Було знайдено речі трипільської культури, посуд лінійно-стрічкової кераміки, нові матеріали енеоліт. доби. Через наук. вартість археол. знахідок В. отримала тоді назву “Наддністрянська Помпея”. 1928 цінний археол. та антропол. матеріал, зокрема трипільської культури, виявив у печері О. Кандиба-Ольжич. 1956 розкопки у В. здійснив І. Свешніков. 1963–67 група терноп. спелеологів під кер. В. Радзівського виконала топогр. зйомку підзем. лабіринту. Від 1995 печеру комплексно обстежує археол. експедиція Борщів. красзн. музею. Знайдені у В. археол. матеріали зберіг. у музеях Борщева, Варшави, Відня, Кракова, Львова, Тернополя. Результати поперед. і сучас. розкопок свідчать про функціональне призначення печери: багато людей перебувало в ній протягом нетривалого часу в критичних ситуаціях, у період зовнішньої небезпеки.

Лит.: Радзівський В. У печерних лабіринтах Тернопільщини. – К., 1967; Свинко Й. Сторінки геологічного минулого рідного краю. – Т., 1991; Літопис Борщівщини: Науково-красназничий збірник. – Борщів, 2000. – Вип. 9.

М. Сивий, М. Сохацький.

ВЕРТЕЛКА

– село у Зборівському районі. Від 1977 підпорядк. Кобзарів. сільраді. В. належала до Ренів. (від 1954) і Мильнів. (1958–77) сільрад. До села належать хутори Дубина (12 дворів), Заболото (15 дворів), Корчунок та Піднетерпинський. Розташ. на лів. березі р. Серет, за 37 км від райцентру і 27 км від найбл. заліз. ст. Насел. 377 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1724. Діяли ф-ка переробки крейди (від 1808), т-во “Просвіта” (від 1925), ГЕС (1952–61). Є церква св. Великомученика Юрія (1920; реконстр. 1992), “фігури” св. Миколая (1883; відновл. 1991) та на честь скасування панщини (відновл. 1991). Споруджено пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1966), насипана символ. могила Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ 1 ступ., 6-ка. Поблизу В. виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту та бронзового віку.

В. Уніят.

ВЕРТЕП

– величне різдвяне дійство. “Вертеп” – печера у Вифлеємі, де, за біблійним сюжетом, народився Ісус Христос. 17–18 ст. В. називали дерев’яну скриньку для лялькових вистав. У верхній його частині розігрували сцени на євангел. сюжети, в нижній – жарт. сцени побут. характеру. В. відомий

Вертеп із с. Вербовець Лаповецького р-ну на Стівочому полі у Тернополі. 1990.

в Україні від 2-ї пол. 17 ст. У книгах Львів. братства є запис про видатки на створення В. (1666). Тексти вертеп. драми, що дійшли до нас, належать до кінця 18 ст. *Вертеп ляльковий* проіснував до 20 ст., згодом ляльок замінили люди. “Живий вертеп” як різновид нар. драми досі широко побутує в Україні, зокрема на Тернопільщині. У багатьох селах на Різдваї свята можна побачити Ангела, Пастухів, трьох Царів, Воїнів, Ірода, Смерть, Жида, Чорта. Нар. творчість доповнила

виставу персонажами з історії укр. народу – князями, гетьманами, козаками, бандуристами та ін. Мати-Україна, Княгиня Ольга, Роксолана, Маруся Богуславка, Символ Віри, Символ Надії, Символ Любові, Воля, Біда – такі сценіч. жін. персонажі В. із с. Гиновичі Бережан. р-ну. В с. Яблунів Гусятин. р-ну збереглася прадавня лялькова вистава “Шопка”. Її дійові особи – Священик, Господар, Господиня, Улан, Оленка, Смерть, Чорт. У рад. період під час антиреліг. пропаганди В. були заборонені, та все ж існували. 1990 під час Різдвяних свят на Театр. площі Тернополя вперше виступили В. Терноп. обл. муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка, сіл Мшанець Тербовлян., Підлісне Бережан., Галушинці Підволочис. р-нів. 14 січня 1990 в 1-х фестинах нар. обрядів та звичаїв Різдвяного циклу, які відбулися на Співочому полі в Тернополі, взяла участь 33 В. Орг-тори фестин – *М. Ониськів, М. Франків, Г. Шергей, Г. Яворський*. Тоді ж В.

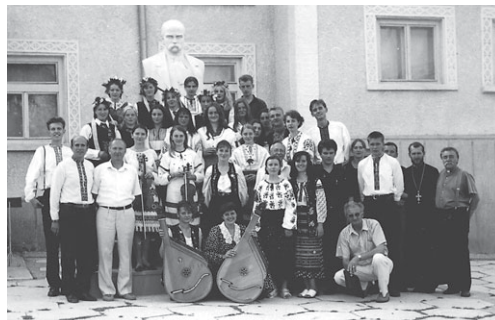
Вертеп із с. Іване-Пусте Борщівського р-ну. 1995.

із с. Зозулинці Заліщиц. р-ну взяв участь у театралізов. видовищі “Новорічні вогні” на ВДНГ України в Києві, його виступ записало укр. радіомовлення для трансляції. В. багатьох сіл і міст Тернопільщини брали участь в обл. конкурсах, святах “Ой радуйся, земле”, “Нова радість стала”.

Б. Синенька.

“ВЕРТЄП”

– культурно-просвітницьке товариство. Виникло напр. 1988 (установчі збори – 23 лютого 1989) в середовищі студентів Терноп. держ. пед. ін-ту (нині ТДПУ), молодих службовців, робітників, які вирішили відродити і показати тернополянам Різдвяний вертеп. Серед перших акцій т-ва: святкування 175-річчя Т. Шевченка (перший багатолод. мітинг у Тернополі), Великодні гаївки у гідропарку за участю т-ва Лева (м. Львів), Купальське свято на березі Терноп. ставу, вшанування стрілець. могил на Микулинец. цвин-

Фольклорна група товариства “Вертеп”.

тарі тощо. За 15-річну діяльність т-во провело 8 фольклор.-етногр. експедицій, видало 10 збірок фольклору, побувало з культ.-просвіт. місією в Умані, Каневі, Миколаєві, Сумах, Києві, Луцьку та за кордоном (Польща, Румунія, Росія). Т-во – лауреат багатьох фестивалів і конкурсів, учасник 1-го фестивалю “Червона рута”. Кер. “В.” – Б. Гордасевич (1989), А. Пасічник (1989), Р. Крамар (1990), *П. Шимків* (1991–92), Ф. Стрийвус (1993), Т. Гребеняк (1993 – 2003). Худож. кер. – О. Сташин (1989–90), Н. Пронь (1990–93), О. Гребеняк (з дому – Гуглевич; 1993–2003). У репертуарі т-ва більше 300 пісень. Учасники “В.” – понад 200 осіб. У середовищі вертепівців утворилося більше 20 подружніх пар, їхні діти виступають у колективі “Великодні зернятка”. Від 1996 чл. т-ва співають Святу Літургію у Катедральному соборі Тернополя. Чл. “В.” заснували молодіж. орг-ції Пласт (О. Мушій, *І. Гавдида*), УМХ (І. Калаш), СНУМ (*Ю. Тима*, Ю. Заблоцький), “Забуті могили” (І. Ясні), стали науковцями, громад.-політ. діячами.

П. Шимків.

ВЕРТЄП ЛЯЛЬКОВИЙ (ШОПКА)

– реліктовий атрибут різдвяної обрядовості, музично-театральне дійство, яке розкриває історію народження Ісуса Христа. На Тернопільщині з В. л. старші школярі здавна ходили колядувати, починаючи від Святого вечора і до останнього дня Різдвяних свят. Він зберігся у селах Заставці Монастирис. (ляльковод О. Джиджора), Яблунів (ляльковод В. Волошин) та Сухостав (ляльковод В. Лучак) Гусятин., Кобиловолоки Тербовлян. і Настасів (ляльковод С. Смоляк) Терноп. р-нів. У місцевій традиції представлений двома формами: одно- і двоповерх. будиночками. Останній властивий лише для с. Настасів. Перший поверх – своєрідна сцена, де розігрували реліг. та нар. побут. сценки, в яких брали участь різні персо-

нажі – три Царі, Священик, Козак, Дівчина, Господар, Господиня, Жид, Жидівка, Горшкодрай, Циган, Дід, Чорт, Смерть та ін. На другому була реліг. панорама: дерев'яна стаєнка, в якій – зображення Борогодиці, новонародженого Ісуса та Йосипа; на задньому плані – ясла, біля них воли; перед стаєнкою – три Царі та Пастушки. Фігурки (висота 7–8 см) персонажів розмальовували на білому папері, наклеювали на цупкий картон, вирізали і прибивали до дерев. дощечок, приклеєних до ниж. частини верх. поверху. Перед поч. вистави запалювали свічку. На першому поверсі до задньої стінки приклеювали намальований на білому папері фрагмент сільс. вулиці з невел. хатами під солом. стріхами та журавлем, з обох боків сцени прикріплювали дерев. декорації. На дні ниж. поверху прорізали рівчак, яким “водили” фігурки, і два невеличкі отвори, через котрі “входили” і “виходили” ляльки. Мав В. л. і завісу, з боків були прибиті два ремінці, за які носили вертепну скриньку. В задній стінці вирізали невелику дірку, через неї стежили за водінням ляльок і говорили текст їхніх ролей. В. л. під час показу вистав ставили на підвищення. На поч. театр. дійства колядували (переважно “Бог предвічний народився”) у супроводі муз. інструментів, а один із виконавців віншував. Учасниками В. л. були один-два ляльководи, відтворювачі ролей, носій кошика з ляльками та кросен, музикант.

П. Смоляк.

ВЕРХІВЦІ

– село у Гусятинському районі. Підпорядк. Перемилів. сільраді. Розташ. на берегах р. Тайна, за 37 км від райцентру і 10 км від найбл. залізн. ст. Хоростків. Насел. 460 осіб (2003). Є церква Різдва Христового (1888; дерев.). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967; скульп. С. Гончарик), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1991). Діють клуб, б-ка.

Б. Галабінський, В. Лашта.

ВЕРХНЯКІВЦІ

– село у Борщівському районі. Центр сільради. Раніше підпорядк. Борщів. міськраді. Розташ. в долині р. Нічлава, за 2 км від райцентру і 3 км від найбл. залізн. ст. Борщів. Насел. 687 осіб (2003). Діяли читальня “Просвіти” (від 1904), т-во “Луг”, кооператива. Є церква (1898), римокатол. каплиця (1921–22). Встановлено хрест на честь скасування панщини (1848; віднов. 1990), спорудж. пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968; скульп. Н. Золотухін), насипано символ. могилу Борцям за волю Укра-

Вид на с. Верхняківці.

їни (1992). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка, ПП “Пром-Дорекс”. Біля В. виявлено пам'ятки черняхівської культури, поселення давньорус. часу (12 ст.), могильник (6–12 ст.) та бронз. прикраси.

В. Уніят.

ВЕРХОВІНЕЦЬ

Василь Миколайович (справж. – Костів; 05. 01. 1880, с. Старий Мізунь, нині Долин. р-ну Івано-Фр. обл. – 11. 04. 1938, м. Київ) – композитор, етнограф, фольклорист, диригент, хореограф. Автор першого посібника з укр. хореографії “Теорія українського народного танцю” (1919; перевид. 1963, 1991). За свідченнями сучасників (“Шляхами Золотої Поділля”, Т. 3), 1913–14, повернувшись із Сходу в Зх. Україну, проживав у Тернополі, де створив аматор. театр. гурток, з яким виступав у навкол. селах і містечках.

Б. Пиндус.

ВЕРХОВІНКА

– річка в Зборівському районі, ліва притока Серету. Бере початок із джерела на пд.-зх. схилі Товтрової гряди, протікає через с. Мшанець і впадає в р. Серет біля с. Вертелка. Довжина В. 10 км., пл. басейну 18 км².

Й. Свинко.

ВЕРХРАТСЬКИЙ

Іван Григорович (псевд. – Любарт Горовський, Любарт Співомір, Лосун, Петро Правдолюб, Подоляк, Іван Щипавка; 26. 04. 1846, с. Більче, нині Більче-Золоте Борщів. р-ну – 29. 11. 1919, м. Львів) – педагог, мовознавець, природознавець, поет, перекладач. Дійсн. чл. НТШ (1899). Від 1850 жив у Львові. Закін. природн. відділ філос. ф-ту Львів ун-ту (1868), природн. курси в Кракові (1874). Працював учителем природознавства: 1868–71 – в г-зії Дрогобича (тут його учнем був *І. Франко*); 1871–75 – в реальній школі й 1875–1907 – в г-зіях у Львові, Станіславі (нині Івано-Франківськ), Ряшеві (нині Жешув, Польща). 1899–1911 – 1-й голова матем.-природн.-лікарської секції НТШ, ред. її “Збірника”. Наук. худож.-літ. і публіцист. спадщина В. – більше 200

друк. праць. Заклав основи укр. наук. термінології з природознавства. Автор підручників із ботаніки, зоології, мінералогії, сематології для серед. шкіл і г-зій, наук.-популяр. статей з природознавства і посібника з зоології для ун-тів (не опублікований). Видав у Львові зб. поет. і сатир. творів “Стрижок” (1864), “Калина” (1874), “Байки, приказки і повістки” (1876), “Чорнобровець”, “Тріюлети” (обидві – 1878); зб. перекладів “Вітка бозу”, “Наріжна каменіца О. Коженъовского” (обидві – 1873). Значну наук. цінність мають праці В. (статті, рецензії, брошури, монографії) з діалектології та лексикографії.

Лит.: *Сохацький М. І.* Верхратський – відомий український філолог, письменник і природознавець // Літопис Борщівщини: Історико-краєзнавчий збірник. – Борщів, 1993. – Вип. 4. Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2001 рік: Бібліографічний список. – Т., 2000.

Н. Параси.

ВЕРШІГОРА

Володимир Григорович (28. 12. 1934, с. Парайка, нині Чемировец. р-ну Хмельн. обл.) – лікар, господарник, громадський діяч. Засл. лікар УРСР (1985). Дійс. чл. Укр. екол. АН (2004). Медаль “За доблесну працю”. Відмінник охорони здоров’я. Депутат Терноп. обл. ради двох скликань (1994–2002). Закін. Терноп. мед. ін-т (1967, нині ТДМА). Після закін. донині – гол. лікар Більче-Золотец. дільн. лікарні реабілітації (Борщів. р-н).

І. Дем’янова.

ВЕРШІГОРА

Петро Петрович (03 (16). 05. 1905, с. Северинівка, нині Каменс. р-ну, Молдова – 27. 03. 1963, м. Москва, нині РФ) – російський письменник, радянський військовий діяч. Генерал-майор (1944). Герой Рад. Союзу (1944). Від 1942

– в партизан. загоні, потім – у з’єднанні *С. Ковпака*, де був нач. розвідки. Брав участь у Карпат. рейді, маршрут якого проліг через Тернопільщину (липень, вересень 1943). Автор худож.-документ. повістей “Люди з чистою совістю” (1946), “Карпатський рейд” (1950), де згадані події на тер. Терноп. обл., та ін. творів, наук. праць.

П. Гуцал.

ВЕРЬЇВКА

Григорій Гурійович (13 (25). 12. 1895, м-ко Березна, нині смт Менського р-ну Черніг. обл. – 21. 10. 1964, м. Київ) – композитор, хоровий диригент, педагог. Нар. арт. УРСР (1960). Від 1943 – орг-тор, худож. кер. і гол. диригент Укр. нар. хору (від 1965 – його імені). 1948, 1949 та в березні 1959 хор під кер-вом В. концертував у Тернополі.

І. Дуда.

ВЕСЕЛА

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Попівец. сільраді. До села приєднано хутори Гришуки та Сторожинці. Насел. 254 особи (2001).

В. Лашта.

ВЕСЕЛІВКА

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Білокриниц. сільраді. До села приєднано хутори Високий Горб та Дубина. Розташ. за 7 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Кременець. Насел. 433 особи (2001). Перша писемна згадка – 16 ст. як власність князів *Вишневецьких*. До 1890 В. належала Вороніну. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1990; мур.). Діє б-ка. Біля В. виявлено залишки давньорус. городища.

В. Уніят, Б. Хаварівський.

ВЕСЕЛІВСЬКИЙ

– ботанічний заказник загальнодержавного значення. Розташ. поблизу с. Веселівка Кременец. р-ну, в кв. 51 вид. 9, кв. 42, кв. 45 вид. 1, 2 Білокриниц. лісництва Кременец. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Антонівці-Свинодебри”. Створ. відповідно до постанови РМ УРСР від 16. 12. 1982 № 617. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 151 га. Під охороною – тер. з ділянками дубово-грабово-ясен. лісів віком 85–105 р. із домішкою берези бородавчастої, черешні лісової, сосни звичай., ялини європей. У трав’яному покриві переважа-

Скополія карніолійська.

ють яглиця звичай., копитняк європейський, фіалка запашна, медунка темна. Особливо цінні цибуля ведмежа, астранція велика, коручка морозниковидна, гніздівка звичай., скополія карніолійська – види рослин, занесені до Червоної книги України, а також арум Бессера, зубниця бульбиста, клопогін смердючий – рідкісні й такі, що перебув. на грані зникнення види рослин. на тер. області.

І. П'ятківський.

ВЕСЕЛОВСЬКИЙ

Іван Павлович (справж. – Гевко Ілько; 1926, с. Богданівка, нині Підволочис. р-ну – 25. 05. 1993, м. Тернопіль) – співак, діяч культури. Чл. Юнацтва ОУН (1931). Від 1942 – в УПА. Під час бою із загоном НКДБ біля с. Коршилівка Підволочис. р-ну захопл. у полон (1944). Засудж. до страти, яку замінили на 10 р. ув'язнення. 1954 переведений на довічне заслання в Сибір. Заочно закін. США і Москов. нар. ун-т мист-в, екстерном – вокал. відділ. Норил. муз. школи, згодом – Новосибір. оперну студію. Співорг-тор філармонії в Норильську. В репертуарі мав до 50 класич. опер. арій та укр. нар. пісні. 1967 при ПК створив укр. хор. капелу “Заполярна зірка”. Після повернення зі Сибіру проживав у м. Бельци (Молдова), від 1989 – в Тернополі.

З. Веселовська, І. Дуда.

ВЕСЕЛОВСЬКИЙ

Ян (Weselowski Jan; 1902, с. Жеребки Королівські, нині с. Жеребки Підволочис. р-ну – 19. 03. 1988, м. Вроцлав, Польща) – польський вчений-фізик, педагог. Д-р фіз. н. Навчався у г-зії в Тернополі та Кременец. ліцеї. Закін. Ягеллон. ун-т. Викладав математику і фізику в г-зії у Кракові, працював у наук.-дослід. ін-ті та ун-ті у Варшаві. Від 1948 – проф. каф. ядерної фізики Вроцлав. ун-ту. Автор наук. праць.

С. Ткачов.

ВЕСЕЛЬСЬКИЙ

Іван Шимонович (10. 09. 1930, с. Верьовка, нині Ємільчин. р-ну Житомир. обл. – 20. 02. 1999, м. Полтава) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1989), проф. (1989). Закін. Івано-Фр. мед. ін-т (1961). Працював гол. лікарем Полтав. обл. лікарні (1961–66), асист. Терноп. мед.

ін-ту (1969–75, ниті ТДМА), від 1975 – у Полтав. мед. стомат. ін-ті: доц., проф., зав. каф. (1990–95). Займався проблемами судин. патології голов. мозку. Автор числ. праць.

Н. Грицай (ЕСУ).

ВЕСІЛЛЯ

(від “весело”, “веселість”) – обряд одруження, що регламентує шлюбні стосунки, народне театралізоване музично-поетичне дійство, святкування, гостини на відзначення цієї події. На відміну

Фрагмент весілля у виконанні фольклорно-етнографічного ансамблю із с. Тростянець Бережанського р-ну.

від календар. дійств має громад. характер. Традиційно В. на Тернопільщині складається зі сватання, заручин і весільного обряду. Коли батьки нареченої під час сватання приймуть від старостів хліб, а вона пов'яже їх вишитими рушниками та зачепить за пояс нареченому хустку, тоді домовляються про день заручин, які нині відбуваються напередодні весіл. обряду. Дівчина заручається бути дружиною, даруючи хлопцеві сорочку, а він навзаєм обдаровує її. В. розпочиналося з випікання короваю, що супроводж. обрядовим дійством. На суботу припадають *віноклетини* у молоді. Нині цей обряд майже забутий. Сучас. В. відбувається у такій послідовності: вбирання молодої, прихід нареченого, “перейма” – торг за наречену, ритуальний викуп молодої, благословення батьків на спільне життя, вирядження молодих до шлюбу (церковне вінчання) – як кульмінація В., повернення зі шлюбу, весільний обід, дарування, пригощання короваєм, вечеря, викуп молодої у брата, відхід молодої до свекрухи (матері нареченого), де молода перетанцює весільний вельон (фату). На другий і третій день після В. припадають *пересувини* та *поправини* (гостина), на яких гостяться родичі молодих. Останнім часом В. на Тернопільщині звелось до одного дня. Залишилися тільки

деякі вузлові традиц. елементи та ритуальні дії, організатором яких є тамада (колись староста). Кожне село, регіон мають особливості, свій колорит у визначенні обряду одруження.

Б. Синенька, О. Смоляк.

ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ

– жанр народної пісні, функціонально пов'язаний з обрядом весілля. Обрядові В. п. становлять три групи: ладканки, сумні пісні та вівати. За змістом поділяються на сповідальні, магічні, величальні, любовні, жартівливі, сороміцькі. У весіл. обряді Тернопільщини ладканки виконують при випіканні короваю (Лановец., Кременец. та Шумс. р-ни), у пд. частині області – при одяганні молодої (нареченої) до шлюбу. Колись вони повністю супроводж. вузлові моменти обряду. Сумні пісні виконують на вінкоплетинах і під час ритуалу “розчісування коси”. Це своєрідні “баллади”, що розповідають про долю молодої після одруження. Сюжети, адресовані молодій-сироті, близькі до похорон. голосінь, – це ритуалістика доби. Оплакування молодої перед шлюбом має світоглядний сенс. Вівати (термін сформувався у середньовіччі під дією польс. впливу) – найпоширеніші. На сучас. весіллі пісні – розважальні, переважно жартівливі. Дуже мобільні, інколи творяться експромтом, коли гість іде дарувати (обдаровує) молодих, й адресовані конкрет. особам. В. п. Тернопільщини споріднені типовими ритмічними формами віршів, творять вузьке коло мелодич. типів, що є кістяком муз. частини всього обряду. дія. Мелодика речитативна (ладканки), континентна (сумні пісні), моторна (вівати). В. п. виконують, як правило, жіночі гурти (одноголосо), лише вівати – окремі виконавці з інструментальною переграю і переважно в діалогічній формі. Вони є візиткою сучас. весілля, яке втрапило сакральність і функціонує переважно як розважальне дія.

О. Смоляк.

“ВЕСНА”

– товариство з обмеженою відповідальністю у смт Гусятин. Засноване в лютому 1993. Осн. сфера діяльності – вироб-во мін. води “Надзбручанська” та вирощування і переробка с.-г. продукції. Почес. відзнака Держкомпідприємництва України (2001). Переможець Всеукр. конкурсу “Кращий роботодавець року” (2001, 2003). Засн. корпорації “Мінеральні води Надзбруччя” (2003). Дир. – В. Цільо.

М. Кривецький.

ВЕСНІВКА

– село у Козівському районі. Підпорядк. Денисів. сільраді. До села прислано х. Кочмарівка. Розташ. на березі р. Студенка, за 20 км від райцентру на лінії залізн. шляху Тернопіль–Ходорів. Насел. 93 особи (2001). Засноване в 2-й пол. 19 ст. як присілок с. Денисів. Є церква Вознесіння Христового. 21–25 вересня 1943 у В. відбувся Великий збір (3-й надзвичайний) ОУН, в якому брали участь *Р. Волошин, Р. Шухевич, М. Лебідь* та ін. чл. ОУН. У В. народилися поети і літератори *Б. Мазепа, Є. Півсетюк, О. Щербивлок-Небожук, Т. Федорів*. Біля В. виявлено поховання доби ранньої бронзи та пам'ятки часів Київ. Русі.

Б. Пиндус, В. Уніят.

ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

УПРАВЛІННЯ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– державна установа, яка виконує та проводить ветеринарні заходи, контролює санітарну якість продуктів харчування тваринного походження тощо. Лікарів-ветеринарів (лат. *veterinarius* – той, хто лікує худобу) в області об'єднує управління держ. вет. медицини (УДВМ). Реорганізоване 1981 із вет. відділу облсільгоспуправління, яке було заснов. 1944. Відділ налічував: 1944 – 31 фахівців; 1950 – 78; 1980 – 550; нині в УДВМ – 400 фахівців. Його очолювали: 1944 – Корнієнко; від червня 1946 – Кисельов; від листопада 1946 – П. Логовський; 1952–59 – С. Шаповалов; 1959–74 – Й. Вацик; 1974–81 – В. Мельник; 1981–2001 (УДВМ) – М. Голик; від 2001 – З. Крушельницький. Вет. лікарів на Тернопільщині готують Чортків. однорічна зоотех.-вет. школа, *Бучац. аграрний коледж*. Лікарі-ветеринари та зооінженери нашого краю – д-ри н. *Д. Гуфрій* і *В. Скорохід*; канд. н. *Б. Гайдук, М. Голик, П. Головач, Б. Груба, Я. Крижанівський, В. Кусень, Р. Малімін, Б. Романок, І. Фрич, В. Цимбала, М. Чипіга*. Вагомий внесок у розвиток вет. медицини зробили науковці *С. Гжицький* і *С. Стояновський*. Урядовими нагородами відзначені: *В. Шмельов* – засл. вет. лікар УРСР (1967); *Й. Вацик* – засл. вет. лікар УРСР (1968); *З. Кирик* – засл. прац. с. госп-ва (2001); *З. Крушельницький* – засл. прац. вет. медицини України (2003).

І. Дем'янова, Р. Гевко.

ВЕЧІРНИЦЯ МАЛА

(*Nyctalus leisleri*) – ссавець із ряду Рукокрилі, родини Звичайні кажани. Арéal охоплює зону листяних лісів Європи. Зимує поза межами Укра-

їни. Оселяється в дуплах дерев, шпаківнях і дуплянках. Занес. до Червоної книги України. У Терноп. обл. поширений у Заліщиц., Борщів. та Кременец. р-нах.

В. Кваша.

ВЕЧОРНИЦІ

– українські традиційні осінньо-зимові сходини для спільної праці та розваг. Відбувалися здебільшого від Покрови (14 жовтня) до Пилипівки. В. організовували, як правило, дівчата. Відбувалися В. у тих хатах, де були дівчата на виданні, або у вдовиних помешканнях. На В. пряли, вишивали, шили, микали вовну тощо. За роботою розповідали бувальщини, жартували, обговорювали новини й цікаві події, співали. Хлопці запрошували музик, влаштовували танці. Завершувалися В. спільно приготовленою вечерею. У нашій обл. В. відродили фольк.-етногр. колективи сіл Мушкатівка, Устя, Кудринці (Борщів.), Колодрібка, Синьків (Заліщиц.), Саранчуки (Бережан.), Яргорів, Лазарівка (Монастирис.), Підзамочок (Бучац.), Конохи (Козів.), Залісці (Збараз.), Новий Нижбірок, Сорока (Гусятин.), Поділля (Підволочис.), Підгайці (Шумс.), смт Вишнівець (Збараз. р-нів) та ін.

Б. Синенська, О. Смоляк.

ВЕШНЯК

Федір Якубович (Якубовський; р. н. невід., Полтавщина – грудень 1650, м. Чигирин, нині Черкас. обл.) – військовик, дипломат. На поч. Нац.-визв. війни перейшов на бік *Б. Хмельницького*. На чолі Чигирин. полку брав участь у боях на Поділлі та Галичині, в т. ч. у вересні 1648 на Тернопільщині. Наказний гетьман козац. війська під час *Збараз. облоги* і *Зборів. битви* влітку 1649.

П. Гуцал.

“ВЗАЇМНА ПОМІЧ УКРАЇНСЬКОГО УЧІТЕЛЬСТВА”

– товариство взаємодопомоги у Тернополі. Статут затверджено 10 березня 1923, діяльність охоплювала весь Терноп. повіт. Т-во поширювало ідеї укр. шкільництва, дбало про підвищення фах. рівня вчителів-українців, їх добробут і захист прав. Чл. сплачували внески – 3,5 злотих щомісячно. Т-во утримувало фах. б-ку і касу взаємодопомоги, обіг якої 1933 – 5580 зл. 1934–38 голови т-ва – В. Залужний, С. Пастушенко.

Лит.: *Бойцун Л.* Тернопіль у плині літ: Історико-краснавчі замальовки. – Т., 2003.

Л. Левенець.

“ВЗБРАННИЙ ВОЄВОДІ” ІКОНА

– твір українського іконописного мистецтва. Датована 1748. Зберігалась у церкві с. Сапогів Борщів. р-ну, нині – в ТОКМ. Автор – невідомий. Сюжет ікони ілюструє “Акафіст Богородиці” й відповідає кондаку № 1; одночасно відображає істор. події 1675 – облогу Почаїв. монастиря турец. військом. У лівій ч. ікони зображено Константиноп. патріарха з мафорієм, який він опускає в мор. хвилі. У правій ч. – бурхливе море з двома кораблями, що летять у мор. прірву разом із турками. Зверху на них падає каміння з хмари, на якій зображена Богородиця зі скіпетром у правій руці. В основі ікони – церк. переказ про те, що під час облоги монастиря монахи читали молитви за спасіння обителі, і лише після молитви “Взбранній воєводі” з’явилася Матір Божа на небі, й турец. військо відступило.

Л. Стронець.

ВІБУДІВ

– село у Козівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Вимислівка. До В. приєднано х. Сіножати. Розташ. на берегах р. Ценівка – притоки Золотої Липи, за 19 км від райцентру і 22 км від заліз. ст. Козова. Насел. 529 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1630 (рік побудови церкви). Діяли т-ва “Луг”, “Рідна школа”, “Сільський господар”, “Союз українок”. У червні 1965 в селі була велика повінь. Є церкви Різдва Христового (1851) та Ризоположення (1995; цегл.), дві каплички. Споруджено пам’ятники на честь скасування панщини (віднов. 1998), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985), на честь проголошення незалежності України (1992), на сипано три символ. могили. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У В. народилися різьбяр Я. Безкоровайний, д-р пед. н., чл.-кор. АПНУ *Г. Терещук*.

І. Павлюс-Свергун, Н. Халупа.

“ВІВІРКИ”

– ботанічний заказник місцевого значення. Розташ. поблизу с. Завалів Підгасц. р-ну, в кв. 8 вид. 7 Завалів. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “Вівірки”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 8 га. Під охороною – ділянка 60-річ. берез.-бук.-граб. лісу, де

Підсніжник звичайний.

масово зростає підсніжник звичай. – вид, занес. до Червоної книги України.

І. Сліпченко.

ВИГЖИВАЛЬСЬКИЙ

Фелікс – (Wygżywalski Feliks; 1875, м. Перемишль, нині Пшемисль, Польща – 04. 09. 1944, pobl. м. Жешув, там само) — польський живописець. Навчався у Мюнхені. Працював в Італії, від 1908 – у Львові. Автор вітражів у кафедрал. соборі Тернополя (1911). Твори зберіг. в картин. галереї й істор. музеї Львова, Сум. худож. музеї, приват. збірках.

І. Дуда.

ВИГОВСЬКИЙ

Данило Остапович (р. і м. н. невід. – 30. 11. 1659, м. Калуга, Росія) – військовик, бихівський полковник Війська Запорізького. Брат *І. Виговського*, зять *Б. Хмельницького*. Під час спільного рос.-укр. походу в Галичину восени 1655, який проходив через тер. Тернопільщини, – наказний гетьман козац. війська. Підтримував антимосков. політику гетьмана *І. Виговського*. У бою з рос. залогою в Києві потрапив у полон; закатований.

П. Бабій.

ВИГОВСЬКИЙ

Іван Остапович (р. н. невід., с Вигів, нині Коростен. р-ну Житомир. обл. – 16 (26). 03. 1664,

біля м. Лисянка, нині смт Черкас. обл.; похов. у м. Коростень Житомир. обл.) – державний і військовий діяч, гетьман України 1657–59. Брат *Д. Виговського*. Військ. писар *Б. Хмельницького*, потім – генеральний писар Війська Запорізько-

го. Учасник походу козац. війська в Галичину восени 1648 і влітку 1651, *Збарас. облоги* і *Зборів. битви* влітку 1649; брав участь в укладенні *Зборів. мирн. договору*. 25 жовтня 1657 обраний гетьманом України. Проводив політику союзу з Польщею, домагався реальної автономії України. У вересні 1659 змушений був передати гетьман. булаву *Ю. Хмельницькому*, перейшов на службу до польс. короля. Звинувач. у держ. зраді й за вироком польс. військ. суду розстріляний.

П. Гуцал.

ВІГОДА

– село у Борщівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Білівці, Боришківці, Окопи,

Пам'ятник *Є. Долинюк*.

Трубчин. Розташ. за 50 км від райцентру і 22 км від найбл. залізн. ст. Іване-Пусте на лінії Іване-Пусте–Чортків. Насел. 457 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1785. Є костюл (1890). Встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини (1848), спорудж. пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У В. працювала двічі Герой соц. праці *Є. Долинюк*, якій спорудж. пам'ятник-погруддя (1951; скульп. В. Вінайкін). Pobl. В. збереглися рештки *Траянового валу*, археол. пам'ятки трипільської культури.

В. Уніят.

ВІГОДА

– село в Гусятинському районі. Підпорядк. Гадинків. сільраді. До села приєднано х. Заремба. Розташ. за 48 км від райцентру. Насел. 181 особа (2001). Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1888) та церква на х. Заремба (2002). Діють клуб, б-ка.

В. Лашта.

ВІГОДА

– село у Заліщицькому районі. Підпорядк. Дунів. сільраді. Насел. 409 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1870. Є церква Усікновення глави Предтечі (1926; мур.). Встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини (віднов. 1991), споруджено пам'ятник-могилу воякам УПА (1994). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

В. Карпович.

ВІГОДСЬКЕ ДЖЕРЕЛЮ

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн. околиці с. Вигода Борщів. р-ну, в глибокій балці, що відкривається до р. Збруч. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні Вигод. сільради. Площа 0,01 га. Під охороною – джерело питної води.

І. Сліпченко.

ВІГОДСЬКИЙ ДУБ

– вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає pobl. с. Вигода

Борщів. р-ну, в кв. 86 вид. 4 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Окопська стінка”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 17. 11. 1969 № 747. Перебуває у віданні Чортків. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – дуб черешчатий віком 210 р., діам. 120 см, цінний у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ВИГОШЕВ

– давньоруське поселення (“город”). Згадане в Іпатіїв. літописі 1152 як володіння галиц. князя *Володимирка Володаревича*. Пізніше в істор. документах згадок нема, мабуть, знищене під час нашестя орд *Баття*. Деякі науковці асоціюють В. зі середньовіч. м-ком Вишгородок (нині – село Лановец. р-ну), котре згадане 1482 як власність князів *Збараських*. Більшість сучас. істориків місцезоташування В. вважають невстановленим, оскільки на тер. с. Вишгородок не знайдено слідів існування поселення часів Київ. Русі.

Г. Басюк.

ВИДЖІНСЬКИЙ

Андрій (Wydrzyński Andrzej; 01. 12. 1921, м. Тернопіль) – польський прозаїк, драматург. Під час 2-ї світ. війни брав участь у русі Опору, був в’язнем нім. концтаборів. Займався театр. діяльністю в Катовіцах, Лодзі, Варшаві. Автор драм “Комедія” (1949), “Люди й тіні” (1955–56), “Сонце крутиться довкола Землі” (1958) та ін.

С. Ткачов, В. Ханас.

ВИДОЙНИК

Галина Іванівна (10. 02. 1951, м. Львів) – господарник, громадська діячка. Засл. прац. промисловості України.

Орден “За заслуги” 3 ступ., Подяка Президента України. Депутат Терноп. обл. ради 3-го і 4-го скликань (від 1998). Закін. Львів. політех. ін-т (1972, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працювала технологом, дир. скло-тар. з-ду в с. Рогачин Березан. р-ну,

ст. інж.-технологом відділу підсоб. промислів Терноп. обл. управління с. госп-ва. Від 1979 – гол. інж., дир. (від 1985) Березан. держ. склян.

з-ду; від 1994 – голова правління ВАТ “*Бережанський склозавод*”.

М. Токарчук.

ВІДРА РІЧКОВА

(*Lutra lutra Linnaeus*) – ссавець із ряду Хижі звірі, родини Куницеві. Ареал виду охоплює Євразію і Пн. Африку. В Україні нараховують 1,5–2 тис. особин. У Терноп. обл. трапляється здебільшого в плавнях р. Дністер. Занесена до Європ. Червоного списку (1991), Червоної книги України.

В. Кваша.

ВІКА

Ян (Wyka Jan; 01. 03. 1902, м. Заліщики) – польський поет, прозаїк, публіцист. Студював полоністику та германістику в Ягеллон. ун-ті (м. Краків). Учасник громадян. війни в Іспанії (1936–39), співпрац. із часописом “Левар” (1933–36). Видав зб. віршів “Іспанська варшав’янка” (1953), книги “Записки на клаптиках” (т. 1, 1967; т. 2, 1983), “Іспанія після сорока років” (1984). Твори В. перекладав *Б. Демків*.

С. Ткачов, В. Ханас.

ВІМИСЛІВКА

– село у Козівському районі. Підпорядк. Вибудів. сільраді. Розташ. за 14 км від райцентру і 17 км від найбл. заліз. ст. Козова. Насел. 234 особи (2003). Перша писемна згадка – перша пол. 19 ст. Є церква св. Володимира (1990; дерев.). Насипано могилу та споруджено пам’ятник полеглим за волю України (1990). Діє б-ка. У В. народилися д-ри мед. н. *В. Подусовський* і *В. Прокопів*.

Л. Свергун, Г. Халуца.

ВІННИК

Іван (1915, с. Жизномир, нині Бучац. р-ну) – громадський діяч, меценат. 1942–44 – заст. дир. Повіт. союзу кооператив у Бучачі, 1945–50 – фінанс. референт Центр. представництва укр. еміграції (франц. зона). Від 1950 – в США (м. Нью-Йорк), нач. відділу одного з найбільших банків Америки – Фірст Нейшенел Сіті-Банк. Голова контр. комісії Укр. конгрес. ком-ту Америки та Орг-ції оборони чотирьох свобод України, секр. Гол. екзекутиви фонду катедр українознавства, заст. голови контр. комісії Укр. нар. союзу, голова ради дир. Укр. спортивного клубу.

Б. Мельничук.

ВІННИК

Ігор Романович (23. 05. 1956, смт Микулинці Тернопільн. р-ну) – художник. Чл. НСХУ (2000). Закін. Львів. худож. уч-ще приклад. і декор. мист-ва (1975) і Львів. худож. ін-т (нині АМ). До 1988 – викл. малярства і композиції у Львів. худож. ін-ті; 1989–91 працював у м. Чикаго (США). Творить у техніці мозаїки, фрески, вітражу. Учасник виставок.

Г. Брицька.

ВІННИЦЬКА

Ярослава (з дому – Сатурська; 17. 01. 1905, м. Тернопіль) – громадська діячка, журналістка. Студіювала філософію в ун-тах Відня та Кракова. Прибула до Канади 1948. Чл. управи Асоціації журналісток Світ. федерації укр. жін. орг-цій, активістка Ліги укр. катол. жінок (ЛУКЖ), чл. ред. ком-ту сторінки ЛУКЖ у тижневику “Наша мета” від 1957 (ред. – від 1969). Ред. кн. “Начерк історії ЛУКЖ Торонтської єпархії 1945–75”, секр. КУК в Торонто (1972–73).

Б. Волинський.

ВІННИЦЬКИЙ

Олег Володимирович (24. 01. 1981, м. Тернопіль) – спортсмен (фрістайл). М. сп. (1999). Чемпіон України з фрістайлу (2003), бронз. призер першості України з гірськолиж. спорту. Чл. зб. команди України. Навчається на ф-ті фіз. виховання ТДПУ.

Г. Гунтік.

ВІННИЧЕНКО

Володимир Кирилович (16 (28). 07. 1880, м. Єлисаветград, нині м. Кіровоград – 06. 03. 1951, м. Мужен, департ. Приморські Альпи, Франція) – письменник, публіцист, політичний діяч. Голова Ген. секретаріату УЦР (червень 1917 – січень 1918), голова *Директорії УНР*

(листопад 1918 – лютий 1919). Від 1920 – в еміграції. 1902 перебував у с. Старий Скалат (нині Підволочис. р-ну) в родині Яновичів, переправляв за допомогою дядька *Леся Курбаса* Романа заборонену літ-ру з Галичини в Росію (про це В. згадує у “Споминах”). Влітку 1903 В. разом із *Д. Антоновичем* затримали австр. жандарми в Підволочиську при спробі нелегального перевезення заборон. літ-ри. Відоме листування В. із вченим-філологом *В. Сімовичем* – уродж. с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну.

Б. Мельничук.

ВІННИЧЕНКО

Іван Данилович (22. 03. 1891, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну – квітень 1940, ймовірно, м. Чортків) – правник, громадсько-політичний діяч. Закін. 1914 г-зію в м. Коломия (нині Івано-Фр. обл.). Четар УСС. Після боїв на Тернопільщині потрапив до рос. полону, звідки втік. Закін. правн. ф-т Празького ун-ту (Чехія). Працював адвокатом у м. Бучач, м-ках (нині смт) Скала-Подільська і Мельниця-Подільська. Чл. президії т-ва “Просвіта”, заст. голови УНДО на Тернопільщині. 1940 В. заарешт., знищений без суду і слідства в катівнях НКВС.

Б. Мельничук.

ВІННИЧОК

Дмитро Павлович (псевдо “Легкий”; 01. 03. 1930, с. Розгядів, нині Зборів. р-ну) – художник, режисер, актор. Навчався на худож. відділ. ред.-видавн. ф-ту Львів. полігр. ін-ту (1948–49). 1949 засудж. на 10 р. ВТТ як чл. ОУН. Звільнений 1956. Закін. реж. ф-т Вищої шк. профспілок у Ленінграді (1956–59, нині Санкт-Петербург, РФ). Від 1961 – дир., реж. і художник нар. самод. театру ім. Лесі Українки при ПК у м. Червоноград (нині м. Кристинопіль Львів. обл.). 1969 гастролював із ним у Терноп. обл. (м. Зборів, м. Бережани, села Озерна, Жабиня, Розгядів, Храбузна, Урмань, Конохи й ін.). У доробку В. – розписи церков у селах Богутин, Храбузна, Бібшани; живопис. та графіч. роботи, частина з яких зберіг. у Львів. істор. музеї. З ініціативи В. 26 травня 1990 в с. Розгядів відкрито музей *Р. Купчинського*.

П. Медведик.

ВІННИЧУК

Лідія (Winniczuk Lidia; вересень 1905, м-ко, нині смт Підволочиськ) – польський педагог-письменниця. Проф. класич. філології Варшав. ун-ту. Автор підруч. латин. мови, книги мемуарів “Над Збручем, Стриєм, Віслою (1905–1927)”.

С. Ткачов, В. Ханас.

ВИНОГРАДНЕ

– село у Заліщицькому районі. До 1964 називалося Костільники. Підпорядк. Зозулин. сільрад. Розташ. над р. Дністер. Насел. 657 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1556 (Сіреджук П. Першовитоки. – К., 1994). Є церква св. Покрови (1892), дві каплички. Споруджено пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1991), встанов. пам'ят. хрести на честь проголошення незалежності України (1991) та Борцям за волю України (1992), насипано символ. могилу воякам УПА (1994). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка. У В. народився художник І. Салевич, проживав Герой соц. праці П. Мотрук.

В. Уніят.

ВИНОГРАДОВ

Віктор Григорович (11 (24). 11. 1912, м. Полтава – 14. 01. 1986, м. Новоросійськ Краснодар. краю,

нині РФ) – актор, режисер. Засл. арт. України (1957). Працював у театрах у Тирасполі, Старобільську, Краснодарі, Харкові; в Тернопол. (1951–60), Рівнен., Закарп. та Черніг. укр. муз.-драм. театрах. У Тернополі поставив спектаклі “З коханням не

жартують” П. Кальдерона (1952), “Закохана витівниця” Лопе де Вега (1953), “Буйна голівонька” Б. Мінца (1957) та ін.; зіграв ролі Левка (“Устим Кармалюк” В. Сухомлинського), Жолкевського (“Наливайко” за Іваном Ле), Шелеста (“Веселка” М. Зарудного).

П. Медведик.

ВИНОКЇР

Іон Срулевич (04.07.1930, м. Ружин Житомир. обл.) – археолог, історик. Д-р істор. н., проф. Чл. АН ВШ України. Закін. Чернів. ун-т (1953). Від 1963 працює в Кам'янець-Поділ. пед. ін-ті (нині ун-т). Розкопував могильники черняхів. культури в Раковці Збараз. (1962–63) та зарубинец. культури у Возиліві Буцац. (1969) р-нів. Автор бл. 500 наук. публікацій.

Б. Строєць, Л. Строєць.

ВИНЯТИНЦІ

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Голігради. Розташ. на берегах р. Хромова (Громова) – притоки Серету, за 24 км

від райцентру і найбл. залізн. ст. Заліщики. Насел. 793 особи (2003). Перша писемна згадка – 1566 (Сіреджук П. Першовитоки. – К., 1994). Діяла “Просвіта” (від 1901). Є церква Успіння Пречистої Діви Марії (1826), руїни римо-католицького костюлу Пріснодіви Марії Неустанної Помочі, богослужбна каплиця Положення Ризи Пресвятої Діви Марії (1896; наділена відпустом на 7 р. від Папи Пія IX і відпустом постійним від Папи Льва VIII), капличка і печера Божого гробу, каплиця св. Антонія (1994). Споруджено пам'ят. знак на честь скасування панщини (19 ст.; кам.), пам'ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967) та воякам УПА (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку. У В. народилися громад. діяч у США О. Гаврилюк, актор-аматор, культ. діяч у Канаді В. Гарп'як, актор, режисер С. Коханенко, громад. діяч у Канаді П. Легкун, д-р істор. н. П. Михайлина, д-р фіз.-мат. н. М. Нагнибіда. На тер. В. виявлено поселення трипільської культури. Є 16-метровий водоспад.

В. Олійник, Я. Тимофійчук.

ВИПАЛЮВАННЯ

– техніка декорування виробів із дерева, рогу та шкіри. Візерунок наносять розжареним метал. штампом або писаком, досягаючи розтяжки від золотавої фарби до чорної. Раніше на Тернопільщині малюнок на дереві випалювали штифтами (циліндрич. або коніч. стержнями). Відомий старий спосіб В. – за допомогою міцних кислот. Нині використов. електроприлади. Розрізняють плоске і глибоке В. Перше – просте за композицією і виконанням. До нього належить В. малюнка на рівні фоні площини, що відповідає контурній різьбі. Його застосов. для прикрашання точених і різьбл. дерев. сувенірів. Глибоке В. за технікою виконання відповідає різьбі з підібраним фоном і в декорат. мист-ві має самостійне значення. Застосов. при виготовленні настінних прикрас, скриньок, шкатулок і предметів домаш. вжитку. Вироби терноп. нар. майстрів, випалені рослин. та геометр. орнаментом (плакетки, ложки, черпаки, вилки, кухонні дошки, сільнички), експонують на обл. та всеукр. виставках. Високою майстерністю відзнач. портрети, які виконали Т. Береговий (Зборів. р-н), О. Бойчук (Шумс. р-н), М. Ковальчук (Лановец. р-н); ліричні пейзажі І. Вишневського (м. Кременець). Стільці, столики і настільні лампи виготовляє М. Балакунець (с. Пробіжна Чортків. р-ну).

А. Гриб.

ВИПРҰК

Клавдія (з дому – Костирська; 1887, м-ко Скала-над-Збручем, нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну – 1929, м. Монреаль, Канада) – громадська діячка, підприємець. 1905 емігрувала до Канади. Засн. т-ва “Вільна Україна”, читальні “Просвіта” ім. М. Драгоманова, Укр. жін. орг-ції ім. О. Басараб, співзасн. жін. т-ва “Доньки України” та ін., перша голова т-ва Червоного Хреста в Монреалі (1920).

Б. Мельничук.

ВИРЕЗҰБ

(*Rutilus frisii*) – риба з ряду Коропоподібні, родини Коропові. Трапл. у басейнах верх. і серед. Дністра в місцях зі швидкою течією, чистою водою і піщано-кам’янистим дном. У промисл. виловах не помічена. Занесена до Червоної книги України.

В. Кваша.

ВІСИПІВЦІ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Воробіївка, Кокутківці, Серединці. Розташ. на берегах р. Нестерівка – пр. притоки Серету, за 32 км від райцентру і 7 км від найбл. залізн. ст. Насел. 270 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1785. Є церква св. Параскеви (1867; мур.). Споруджено пам’ятники на честь скасування панщини та воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1974). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. Поблизу В. виявлено курган. могильник часів Київ. Русі.

В. Ясенівка.

ВІСІЧКА

– село у Борщівському районі. Центр сільради. Розташ. на пр. березі р. Нічлава, за 5 км від райцентру і 7 км від найбл. залізн. ст. Борщів. Насел. 609 осіб (2003). Є легенда, що колись тут було містечко. 1672 В. і замок захопили турки. 1675 тут із за-

Південно-східна вежа замку.

логою перебував *Я. Собеський*. 1820 село належало М. Голейовській-Чарковській. Є руїни замку (17 ст.; вціліла пд.-сх. вежа), церква св. Миколая з дзвіницею (1763, реконстр. 1954; збереглася дерев. стіна), костюль (19 ст.), капличка Діви Марії. Встановлено символ. хрест на честь

скасування панщини (1848; віднов. 1989), три хрести полеглим від тифу (1918), “Парубоцький хрест” (віднов. 1989), хрест на хвалу Богу (1991); спорудж. пам’ятники М. Святій (1986; скульп. *І. Козлик*), Т. Шевченку (1992; скульп. *І. Мулярчук*), насипана символ. могила Борцям за волю України (2003). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. За переказами, у В. перебували *Б. і Л. Ленкі*. На тер. В. виявлено давньоруське городище.

В. Уніят.

ВИСЛОБОДСЬКИЙ

Юліан-Антін Васильович (псевд. – Василь Зборовський, Старий Знакомий, Старий Русин; 1819, м. Зборів – 03. 06. 1871, м. Відень, Австрія) – друкар, видавець, журналіст, письменник. Серед. освіту здобув у Тернополі. Закін. ун-т (ймовірно, у Львові). Від 1848 – дир. друкарні Ставропільської ін-ту у Львові, перетворив її на безцензурну, організував при ній літографію. Чл.-засн. Гол. Руської Ради, учасник Собору руських вчених (1848). Від 1849 – у Відні: працівник Надвірної і держ. друкарень, потім – урядовець Мін-ва внутр. справ. Від 1864 – цісар. радник. Видавець і ред. укр. період. видань у Відні: “Вісник для русинів Австрійської держави” (1854–66, заголовок газети змінюв.), “Отечественный сборник” (1853–59, 1861–62, 1866), “Домова шкілька” (1854–56) та ін., ред. і перекладач (разом із *Я. Головацьким*) офіцій. зб. законів для українців “Общего вісника законів державних і правительства” (1849–58, заголовок змінюв.). Сприяв входженню укр. мови в письменство, боровся проти впровадження латин. шрифту для укр. видань, за єдність сх. і зх. гілок укр. народу. Автор зб. творів “Байки”, “Вірші”, оповідань “Вірні друзі” (1852), “Інвалід Петро”, “Павло Верховинець”, “Поворот вояка”, статей, нарисів і рецензій; брав участь у складанні укр. словника *Я. Головацького* і *Г. Шашкевича*. Перекладав укр. мовою тексти законів.

П. Медведик.

ВИСЛОЦЬКИЙ

Владислав (Wysłocki Władysław; 1841, с. Княгиничі, нині Рогатин. р-ну Івано-Фр. обл. – 1900, м. Краків, Польща) – польський бібліограф, історик літератури. Чл. Краків. АН (1878). Закін. Бережан. г-зію та Львів. ун-т. Працював учителем у г-зії; згодом у б-ках: від 1874 – Ягеллон. ун-ту в Кракові, від 1878 – історіогр. ін-ту АМ, від 1896 – Оссолінських у Львові; ред. “Przewodnika bibliograficznego”. Автор низки наук. праць.

І. Дуда, В. Ханас.

ВИСЛОЦЬКИЙ

Дмитро Федорович (псевд. – Ваньо Гулянка; 04. 11. 1888, с. Лабова Ново-Сончів. пов., нині Польща – 27. 12. 1968, м. Львів) – громадсько-культурний діяч, письменник, публіцист. Викладав історію та географію в Бучац. г-зії. 1912 видавав у м. Нови-Сонч г. “Лемко”, 1914 в м. Перемишль – г. “Русская земля”. Після 1-ї світ. війни емігрував до Канади, 1946 повернувся в Україну. Автор зб. “Наша книжка” (Нью-Йорк, 1945), де вмістив статті з історії лемків, нариси, оповідання.

Б. Пиндус.

ВИСОКЕ

– село у Монастириському районі. Центр сільради. Розташ. неподалік р. Золота Липа, за 15 км від райцентру і 36 км від найбл. залізн. ст. Бучач. Насел. 1314 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1785. До 1939 діяли читальня “Просвіти” (від 1925), гурток “Рідної школи”, т-во “Сільський господар”, споживча кооператива. До 1965 село називалося Товстобаби. Є церква Василя Великого (1925; дерев.), капличка (1999; мур.). Споруджено пам’ятник (1968) і насипано братську могилу полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям, є символ. могила УСС (1991). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, музеї історії села та красзнавчий, амбулаторія, аптека, дошк., заклад, відділ. зв’язку, 3 магазини.

М. Дудас, Г. Лашта-Уніят.

ВИСОЦЬКА КУЛЬТУРА

– культура племен, які жили 11–6 століття до н. е. на території сучасної Західної України. Назву отримала від могильника біля с. Висоцьке (нині Бродів. р-ну Львів. обл.). На Тернопільщині поховання В. к. виявлені біля Бережан, Тербовлі, Тернополя, сіл Вел. Глибочок, Петриків і Смиківці Терноп. р-ну, Лошнів Тербовлян. р-ну та ін. Поховання зроблені в невеликих ямах; пізніше – курганні. В могильниках знайдено посуд і прикраси. Поселення племен В. к. розташ. на невисоких берегах річок, не мали укріплень. Житлом служили неглибокі прямокутні напівземлянки, всередині яких були вогнища. Племена В. к. знаряддя виготовляли переважно з каменю, кременю і кісток; лише на заверш. етапі розвитку використ. залізні ножі.

Лит.: Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). – К., 1974; Археологія Прикарпаття, Волині і Закарпаття (энолит, бронза і раннее железо). – К., 1990.

П. Гуцал.

ВИСОЦЬКИЙ

Юзеф (Wysocki Józef; 1809, Поділля – 1873, м. Париж, Франція) – польський військовик. Генерал (1849). Закін. *Кременец. ліцей*. Після повстання 1830–31, в якому брав участь, виїхав до Франції. У листопаді 1848 – учасник Львів. повстання; 1849 на чолі польс. легіону прибув до Угорщини. Від 1853 жив у Парижі. Брав участь у польс. повстанні 1863–64. Автор спогадів, у т. ч. про події на Тернопільщині.

П. Бабій, І. Дуда.

ВИСПІНСЬКИЙ

Іван Ярославич (23. 06. 1964, с. Пишатинці Боршів. р-ну) – кобзар, фольклорист, автор пісень. Лауреат міжнар. пісен. фестивалю “Доля” (м. Чернівці), дипломант всеукр. фестивалю автор. пісн. та співан. поезії “Оберіг” (м. Луцьк, 1992). Закін. Тербовлян. культ.-освіт. уч-ще (1982), ф-т хор. диригування Рівнен. ін-ту культури (1989). Керував дит. зразк. фольк. ансамблем “Веснянка” Рівнен. Палацу піонерів. Брав участь у Всеосоюз. лабораторіях фольклору. Від 1989 – провід. методист із вокал.-хор. жанру Терноп. обл. метод. центру нар. творчості; 1983 створив при ньому ансамбль укр. пісні “*Тернове поле*”. Пісні, що В. записав у селах Тернопільщини, надрук. у збірниках “Ой прийшла весна з квітками”, “Нова радість стала” (обидва – Т., 1993), “*Літопис Борцівщини*” (вип. 3, 5, 7) та ін. Автор музики до пісень на сл. О. Богачука, В. Крищенко, *М. Левицького*, О. Олесья, М. Ткача, та ін., музикознав. та етногр. статей у періодиці.

І. Дем’янова.

ВІСТАВКИ В ТЕРНОПІЛІ

– публічний показ спеціально підібраних матеріалів і місце цього показу. Місцями орг-ції перших В. у Тернополі, що мали громад. резонанс, стали Миський (нині Старий) парк і зал ремісн. т-ва “Гвізда” (“Gwiazda”). 26 вересня – 2 жовтня 1884 на тер. парку відбувалася Крайова бджільничо-городницька виставка, для якої спорудили спец. павільйон; у липні 1887 в Миськ. парку – друга Край. етногр. виставка.

Були представлені: знаряддя та обладнання, їжа й напої, одяг і взуття, предмети, пов'яз. з нар. обрядами та звичаями, вироби нар. мист-ва. До орг. ком-ту входили *В. Федорович* (голова), *О. Барвінський*, *В. Боберський*, *Г. Федорович* та ін. На відкриття *В.* приїхав архієпископ *Рудольф Габсбург*, який високо оцінив культуру, побут і традиції українців. Терноп. фотограф *А. Сількевич* виготовив фотоальбом із 50 світлин; частина з них зберіг. в ТОКМ. 29 травня – 4 червня 1905 біля Міськ. парку на 18 тис. м² відбулася с.-г. виставка, яку організ. Господарче т-во, 1906 – пром. виставка у залі т-ва “Гвезда”. *В.* різної тематики організували укр. т-во “Просвіта” й польс. “Товариство народної школи”. Від 23 червня до 3 липня 1931 в Міськ. парку та двох гімназійних приміщеннях відбулися воеводська і регіон. *В.*, до них були видруковані план Тернополя, монографія “Тернопільське воеводство”. Від 1950-х організували обл. *В.*, на яких представляли здобутки с. госп-ва та пром-сті Тернопільщини. Постійно *В.* різноманіт. тематики експонують у ТОКМ, ТОХМ, ДАГО, худож. галереї НСХУ.

Л. Бойцун.

ВИТВІЦЬКИЙ

Степан Порфирівич (13. 03. 1884, с. Угорники, нині Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. – 19. 10. 1965, м. Нью-Йорк; похов. у м. Бавнд-Брук, США) – правник, політичний і державний діяч. Д-р права (1912). Перебував на Тернопільщині як чл. Пресової квартири УСС (1915–17), секр. УНРади ЗУНР, чл. її Виділу, держ. секр. закордон. справ ЗУНР (листопад 1918 – липень 1919). Учасник *Акту Злуки УНР і ЗУНР*. Один із засн. і провід. діячів УНДО, від 1938 – заст. його голови. 1935–39 – посол польс. сейму. Від 1944 – в еміграції, 1951 переїхав до США. В березні 1954 обраний Президентом УНР в екзилі (перебував на цьому посту до смерті).

Б. Мельничук.

ВИТВІНСЬКИЙ

Валентин Федорович (16. 01. 1924, м. Алатир Чуваш. АРСР – 02. 04. 1944, загинув у бою біля х. Зелена Чортків. р-ну, 1962 перепохов. у с. Пробіжна цього ж р-ну) – військовик. Герой Рад. Союзу (1943). Учасник нім.-рад. війни. Відзначився під час форсування Дніпра.

Н. Халуца.

ВИТИНАНКИ

– вид декоративно-ужиткового мистецтва; орнаментальні або сюжетні твори, ажурно вирізані ножицями чи ножем із паперу, шкіри, тканини.

На Тернопільщині селяни прикрашали житло різнокольоровими паперовими зірочками, квітами, ромбами, квадратами, кружечками. Звідси назва цього виду декорування – витинанки. 1920-і були поширені фіранки-“штемпелівки”, в яких невеликі ажурні прорізи “вирубували” інструментом – штемпельком, часто поєднуючи з витинанням узорів ножицями і розписом фарбами. 1950-і активно розвивалися *В.* великого розміру: “фіранки”, “лиштви”, “рушники”, “панно”, “рамочки”, котрі розвішували не лише на стінах, а й над вікнами і дверима. Гарні прикраси витинали у пд. р-нах області, зокрема “рушники” створювала *В. Яскілка*, “фіранки” – *С. Чайківська* (обидві – с. Підзамочок Буцац.), *І. Скрипка*, *І. Левчук* (с. Улашківці Чортків.), *С. Немака* (с. Вікно Гусятин. р-нів). Вони часто поєднували витинання з розписом. 1960–70-і творами вирізнялися *С. Батюк* (с. Салівка Чортків.), *М. Бездільний* (м. Бережани), *Н. Білецька* (м. Бучач), *Ю. Мізік* (с. Підзамочок Буцац.), *І. Яківчик* (с. Пробіжна Чортків.), *Ю. Жачко* (с. Пліхів Бережан. р-нів). 1980–90-і витинальники *М. Ремінецька* (м. Тернопіль), *Л. Козак* (с. Баріш Буцац.), *М. Бурдяк* (с. Біла Чортків.), *Д. Мимрик* (с. Вел. Говилів Теребовлян.), *В. Стадничук* (с. Михайлівка Борщів. р-нів) продовжили нар. традиції у декор. і сюжетно-темат. композиціях. Твори цих майстрів експон. на всеукр. та міжнар. виставках, зберіг. у музеях. Завдяки декоративності *В.* мають перспективи для розвитку і практ. застосування в побуті.

А. Гриб.

ВІТІК р. ГОРИНЬ

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у с. Волиця Кременец. р-ну, за 150 м від автошляху Кременець–Почаїв у долині потічка. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 21. 08. 2000 № 187. Перебуває у віданні Великогорян. сільради. Пл. 0,01 га. Під охороною – потужне джерело в долині потічка, що вважають місцем витоку р. Горинь.

І. Сліпченко.

ВИТІК р. НАРАЇВКА

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн. околиці с. Нараївка Бережан. р-ну. Оголош. об'єктом природ-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні місц. селян. спілки. Пл. 0,2 га. Під охороною – місце злиття двох потічків, що формують верхню частину русла р. Нараївка.

І. Сліпченко.

ВИТКІВЦІ

– село у Збарзькому районі. Підпорядк. Зарудян. сільраді. До села приєднано х. Квасниця. Розташ. на березі р. Гнізна. Насел. 230 осіб (2003). Є церква (1993; кам.). Діють клуб, б-ка, торг. заклад.

В. Ханас.

ВИТРИХОВСЬКИЙ

Микола Іванович (15. 12. 1929, с. Святе Ярослав. пов., нині Польща) – вчений-фізик. Канд. фіз. н. (1967). У квітні 1945 з батьками депортований в Україну, проживав у с. Цапівка (нині с. Поділля Заліщиц. р-ну). Закін. Заліщиц. СШ (1948), фіз.-матем. ф-т Чернів. ун-ту (1953). Живе у Києві, ст. н. с. Ін-ту напівпровідників НАНУ. Автор понад 150 наук. праць.

Й. Свинко.

ВИТЯГЛІВСЬКА

Тетяна Володимирівна (25. 05. 1964, м. Бучач) – художник-модельєр текстильної промисловості.

Дружина *М. Витягловського*. 1-а премія на міжнар. виставці “Осіній салон “Високий замок” (Львів, 2002) та ін. відзнаки. Чл. НСХУ (1995). Закін. Бучац. худож. школу, відділення худож. текстилю Львів. ін-ту приклад. та декор. мист-ва (1989, нині АМ).

Працює в техніці ручного ткацтва (вовна, синтетика, льон, сезаль). Від 1994 – викладач відділу образотвор. мист-ва школи мист-в у смт Заводське Чортків. р-ну. Учасниця всеукр. і міжнар. виставок. Персональні – Тернопіль, Славутич, Київ (усі – 1995), Німеччина (2000). Серед робіт: “Разом, дякуючи парасольці” (1998), “Сумна зустріч” (2000), “Випадкові свідки чужого кохання” (2002) та ін.

Т. Удіна.

ВИТЯГЛІВСЬКИЙ

Михайло Володимирович (11. 11. 1963, с. Сокопи Бучац. р-ну) – скульптор. Чоловік *Т. Витягловської*. Чл. НСХУ (1995). Закін.

Бучац. худож. школу, відділ худож. обробки дерева Косів. технікуму нар. худож. промислів (Івано-Фр. обл.), ф-т інтернаціонального мист-ва Львів. ін-ту приклад. та декор. мист-ва (1990, нині АМ). Працює в техніці дерев'яної пластики. Від 1994 – викладач відділу образотвор. мист-ва школи мист-в у смт Заводське Чортків. р-ну. Учасник всеукр. (від 1991) і міжнар. (від 1993) виставок. Персональні: Тернопіль (1995, 2000), Славутич, Київ (1995), Гамбург (Німеччина, 1996). Серед робіт: “Вікно до мого ангела” (1996), “Проти вітру суспільства і людського мислення” (1997), “Тришки тепла... і я народжусь” (1998) та ін.

Т. Удіна.

ВИХОВАНЕЦЬ

Іван Романович (09. 10. 1935, с. Колосова, нині Кременец. р-ну) – вчений-мовознавець. Д-р філол. н. (1983), проф. (1989). Чл.-кор. НАНУ (1992). Премія ім. І. Франка АН України (1989). Закін. Кременец. пед. уч-ще, філол. ф-т Львів. ун-ту. Працював учителем укр. мови і літ-ри Жолобків. СШ Шумс. р-ну (1959–60). Від 1991 – зав. відділу граматики Ін-ту укр. мови НАНУ. Автор понад 100 наук. праць з мовознавства. Один із укладачів “Словника укр. мови” (в 11-и т.).

Г. Черніхівський.

ВІХРУЩ

Анатолій Володимирович (18. 04. 1955, смт Ланівці) – вчений у галузі педагогіки. Син *В. Вихруща*. Д-р пед. н. (1994), проф. 1977 закін. за-

гальнотех. ф-т Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Працював у Терноп. пед. ін-ті викл., зав. каф. педагогіки. Від 2001 – ректор Терноп. експеримент. ін-ту пед. освіти. Створив наук. школу з питань історії педагогіки (15 пошукувачів захистили канд. дис.). Автор понад 60 наук. праць, у т. ч. 5 монографій. Видав зб. поезій “Розмова з батьком” (Т., 2003).

Б. Мельничук.

ВІХРУЩ

Володимир Павлович (псевд. – Володимир Українець; 04. 03. 1934, с. Августівка, нині Козів.

р-ну – 23. 06. 1999, м. Тернопіль) – вчений-економіст, поет, громадський і господарський діяч. Батько *А. Вихруща*. Д-р екон. н. (1991), проф. (1991). Чл. НСПУ (1976). Засл. економіст України (1990). Чл.-кор. Акад. підприємництва та менеджменту України (1995), академік Акад. екон. н. (1997). Чл. наук.-профес. т-ва ім. М. Міхновського. Орден Труд. черв. прапора, “Знак Пошани”. Премії ім. *Братів Ленких* (1992) та ім. *І. Блажкевич* (1994). Закін. Одес. кредит.-екон. ін-т (1959), Ін-т управління (м. Москва), Ін-т менеджменту (м. Київ). Працював ст. інспектором Лановец. райфінвідділу, головою колгоспу в с. Вербоivecь Лановец. р-ну, від 1965 – зав. Заліщиц. райфінвідділу, від 1968 – в Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (нині ТАНГ): ст. викл. каф. фінансів, декан. Упродовж 20 р. – голова облплану, заст. голови Терноп. облвиконкому. Від 1992 – зав. каф. економіки підприємств і корпорацій ТАНГ. Досліджував розвиток бізнесу, раціон. використання ресурсів на регіон. рівні. Автор понад 100 наук. праць, у т. ч. кількох монографій, навч. посібників, 22 зб. поезій та 5 зб. пісень. Низку віршів В. перекладено болгар., польс. та ін. мовами.

Лит.: “Доля моя з Україною злита”. Володимир Вихрущ: Бібліографічний покажчик літератури. – Т., 2003; Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т., 2003.

Б. Легкий, Б. Мельничук.

ВІХРУЩА ВОЛОДИМИРА імені ПРЕМІЯ

– обласна премія у галузі літератури. Заснована 2001 з ініціативи обл. ради профспілок (голова *Б. Андрушків*). Лауреати: 2001 – *О. Герман*, 2002 – *В. Присяжний*. Дипломанти: 2001 – *С. Зозуляк*, *В. Кравчук*, 2002 – *В. Барна*, *В. Колінько*, *Б. Мельничук*, *С. Тетерук*.

Н. Моховик.

ВИШГОРОДОК

– село у Лановецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Соколівка. Розташ. на берегах р. Свинорийка, за 18 км від райцентру і 3 км від найбл. заліз. ст. Вишгородок (у с. Влащинці того ж р-ну). Насел. 690 осіб (2001). Є версія (М. Карамзін, Л. Махновець), що перша писемна згадка – 1152 у Київ. літописі як *Висошев* за Іпатіївським списком. Офіційна перша згадка – 1482 як власність *князів Збараських*. Згодом В. належав Поріцьким, Конєцпольським, Вєлопольським, Чацьким, Потоцьким, Ржищевським. 1554 отримав магдебур. право. В “Атласі світу”, виданому в Амстердамі 1647, В. позначений як місто-фортеця Польщі. 1649 зруйнувало козац. військо. 1675 та 1697 зазнав спустошл. нападів турків і татар. 1708 розорили польс.-литов. та козац.-рос. війська. Згідно з указом імператора *Павла I* від 27 серпня 1797 В. увійшов до Волин. губернії, згодом став волосним центром. У селі 17 і 25 березня, 25 квітня, 24 червня, 6 серпня, 1 жовтня і 6 грудня відбувалися щорічні ярмарки; особливим попитом користувалися вишгород. килими. За переписом 1911 тут діяли: пошта, телеграф, 2-класна школа, аптека зі складом, водяний млин. Під час нім.-рад. війни бл. 1500 євреїв, котрі проживали у В., фашисти вивезли до Вишнівця і знищили. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1843; кам.), капличка (1995), залишки стародав. єврей. цвинтаря. Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1970), пам’ят. знаки – першим головам сільради М. Городецькому, М. Заскородньому та С. Пілярчуку (1987) і “Вишгородку – 850 років” (2002); впорядк. могила вояків УПА. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, дошк. заклад, відділ зв’язку, торг. центр. У В. народився нар. майстер-килимар С. Пчола.

Г. Басюк, Г. Стасюк, В. Уніят.

ВИШЕСЛАВСЬКИЙ

Леонід Миколайович (05 (18). 03. 1914, м. Миколаїв – 26. 12. 2002, м. Київ) – письменник, літературознавець, перекладач. Чл. СПУ (1939). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1984). У травні 1944 – учасник наради військ. кор. 1-го Укр. фронту в с. Токи Підволочис., потім перебував у селах Кобиловолоки і Струсів Теробовлян. р-нів; останнє село згадує в споминах. 1989 приїжджав у Кобиловолоки, виступав на творчих зустрічах.

Б. Воллинський.

ВИШИВАНИЙ

Василь (справж. – Габсбург-Лотрінген Вільгельм-Франц фон; 10. 02. 1895, м. Поль, Далмація, нині Італія – 18. 08. 1948, м. Київ) – принц австрійської династії Габсбургів, архієпископ, військовик. Внук імператора Франца-Йосифа I. Під час 1-ї світ. війни проїнявся справою укр. державності, став прибічником січ. стрільцтва. 1918 – ком-р арм. групи (до неї входив полк УСС), як з Тернопільщини вирушила на Вел. Україну; по дорозі до місця призначення в лютому 1918 зупинявся у Тернополі, відвідав староство, зустрічався з укр. священниками. Підтримував держ. політику ЗУНР; навесні 1919 перебував у Бучачі, де жив у монастирі оо. Василян. Після переходу УГА за Збруч служив в Армії УНР, став її полковником. Від 1920 перебував у Відні. 1921 видав зб. поезій укр. мовою “Минають дні”. У вересні 1947 В. у Відні заарешт. радян. контррозвідка. Вивезений в СРСР і 25 травня 1948 засудж. на 25 р. таборів. Помер у тюремній лікарні. Реабілітований 1989.

Лит.: *Ониськів М.* Архієпископ Вільгельм (полковник Василь Вишиваний) у Тернополі // Тернопіль вечірній. – 1992. – 19 верес.; *Тереженко Ю., Остапко Т.* Український патріот з династії Габсбургів. – К., 1999.

П. Гуцал, Б. Мельничук.

ВИШИВАНИЙ

Ярослав Григорович (01. 08. 1935, с. Юстинівка, нині Підгаєц. р-ну) – літературознавець, письменник. Канд. філол. н. (1987). 1940 вивезений із батьками в Сибір. Навчався в культ.-освіт. технікумі у Теробовлі. (1956–58). Закін. Чернів. ун-т (1966); доц. каф. укр. літ-ри цього ВНЗ. Автор наук. публікацій.

Вірші та прозові твори друкував у ж. “Вітчизна”, “Зміна” (нині – “Ранок”), зб. “Від Дністра до Черемоша” (1968), “Новоліття” (1974), “Сонячний годинник” (1976), “Вокальні ансамблі”. Видав зб. новел “Соловейкове крило” (1998), “Що ти знаєш про любов...” (1999), “Скажи мені правду” (2001), романів “Кардіограма долі” (2000), “Літо цвіту білого” (2002), повісті “Абеченики” (2003). Створив музику на вірші *С. Будного*, *А. Добрянського*, *М. Ткача* та ін. Пісня *В. й О. Демиденка* “Плаче захмарене небо” стала народною.

Б. Мельничук (Черн.), **М. Ониськів.**

ВИШИВКА

– вид народного декоративно-прикладного мистецтва. На Тернопільщині побутує здавна, про що свідчать археол. знахідки. Від кін. 12 ст.

Зразки вишивки Тернопільщини.

вишивали складні орнамент. та сюжетні зображення технікою “вприкріп”: золоті нитки накладали одна біля одної на тканину й прикріплювали до неї дрібними шовк. стібками. Відома пам’ятка 11–12 ст. із с. Жежава (нині с. Зелений Гай Заліщиц. р-ну), в якій цією технікою виконаний складний ромбоподіб. розвід із розетками на краях. Із найдавні. В. добре збереглися церковні речі (“воздушки”, плащаниці, антимінси) 16–18 ст.; серед пам’яток 18 ст. – речі домаш. вжитку: одяг, рушники, скатерки. 19 ст. у різних р-нах краю В. набула характер. особливостей. Для В. ниніш. Лановец., Кременец. і Шумс. р-нів властивий геометризов.-рослин. орнамент чорно-червон. колориту. Техніка вишивання – “хрестик”, “набірування”, “мережка”, “прутик”, “стебнівка”, “козлик”. У Терноп. р-ні мережки виконували натертими воском небіленими нитками. У В. Бучац. р-ну мотиви подавали вел. планом і чітко. Лінії ромбоподіб. узорів із гостр. зубчаст. вершками виконували низинкою. У деяких селах вишивали спец. стібком із дріб. круглих зяток, ніби з гудзичків, які розташ. кругл. розетками і півкругл. зубцями у тридільні мотиви. Ці т. зв. “кручені” узорі, вишиті чорн. або черв. нитками з додатком жовт. і зелен. кольорів, – особливість Бучаччини. Використ. шви: “гребінчастий”, “перекладовий”, “ретязь”, “поверхняця”, “обметування” та ін. У Монастирис. р-ні в

композиції В. вводять geometr. фігури, а також 4-пелюсткові розетки, хрестики, зубці, косі й хвилясті лінії, що вишивають чорн., черв., оранж., жовт. і зелен. нитками низинкою, гладдо та крученням. Характер. елементами узорів Бережанщини є т. зв. “долоньки”, а Борщівщини – “завитки”, “баранячі роги”, “ромбики”, “есовидні знаки”. В. із Борщів. і Заліщиц. р-нів виділяються густими, без пробілів тканини, узорами, що вишиті поверхн. стібками (кучерявим швом, об’ємною гладдо) вовн. нитками. При орнамент. подібності борщів. В. виділяються чорно-вишн. фоном, а заліщиц. – черв.-золотистим. В. білими нитками гладдо, вирізуванням, набируванням із використанням різних видів мережок (одинарні та подвійні стовпчики, шеляжок, гречечка та ін.) розвивалися не лише у пн., а й у пд. р-нах (зберіг. в Гусятин. і Терноп. красзн. музеях). Соковита поліхромія (багатобарвність) увійшла в місц. В. на поч. 20 ст. Нині для вишивання використовують шовк, крепдешин, капрон, сукно; нитки – муліне, ірис, шовк. В. оздоблюють одяг і предмети домаш. вжитку, святк. та сцен. одяг у майстернях райцентрів, Тернополя й Мельниці-Подільської, в цеху машинної В. у Микулинцях. Від 1948 нар. майстри краю експонують роботи на виставках (Тернопіль, Київ, Москва та ін.). Широко знані засл. майстрині нар. творчості України *М. Варениця* (с. Стінка Бучац. р-ну) та *Г. Герасимович* (с. Пилипче Борщів. р-ну), вишивальниці С. Кульчицька (Пожарнюк) із с. Чорнокілці Чортків., М. Зарембська з м. Копичинці Гусятин., Г. Баранишин із с. Ішків Козів., М. Віщук із с. Товсте Заліщиц., С. Кулина з с. Мечищів Бережан., В. Яцюк із с. Соснівка Шумс. р-нів, *Г. Баран* та *Є. Наконечна* з Тернополя. Вони виставляли роботи у Болгарії, Молдові, Польщі, Канаді, Росії. Персон. виставки В. у Тернополі та райцентрах мали Г. Баран, С. Наконечна, С. Кулина. Техніці вишивання навчають у ЗОШ, ПТУ, гуртках приклад. мист-ва закладів культури. Обл. метод. центр нар. творчості організовує для вишивальниць творчі конкурси. Лауреати обл. премії ім. О. Кульчицької – *П. Ткачук* із Терембівлі (1987), *А. Байдак* (1992) та *О. Поглюд* (1997) із Тернополя.

А. Гриб.

ВИШНЕВЕЦЬКА-МОГИЛЯНКА

Раїна (Прина) Єремівна (1589 – 1619, м-ко Вишнівець, нині смт Збараз. р-ну) – княгиня, меценатка. Дочка господаря Молдавії (1595–1606) С. Могили, двоюрідна сестра київ. митрополита П. Могили, дружина М. Вишневецького, мати *Я. Вишневецького*. Разом із чоловіком заснувала Густинський, Мгарський і Ладинський

монастирі. Підтримувала духовенство, братства та школи. 1619 в її маєтку в м-ку Рохманів (нині село біля м. Шумськ) *К. Транквіліон-Ставровецький* надрукував “Свангеліє учительное”.

Г. Чернихівський.

ВИШНЕВЕЦЬКИЙ

Дмитро Іванович (бл. 1516, ймовірно, м-ко Вишнівець, нині смт Збараз. р-ну – жовтень 1563,

м. Стамбул, Туреччина) – князь, староста канівський і черкаський (від 1550), перший гетьман Запорізької Січі (від 1553). Належав до старшої вітки князів *Вишневецьких*. Уперше В. згадано в істор. документах 1545. Як староста Канева і Черкас очолив захист пд. кордонів України від набігів татар. 1553 півроку перебував у Стамбулі; за однією з версій – домовлявся про викуп із турец. неволі двоюрід. брата Федора з сім’єю й одночасно виконував дипломат. доручення польс. короля. Повернувшись, продовжив б-бу з татарами. 1554–56 звів на о. Хортиця фортецю, яка стала опорним пунктом запоріз. козацтва; взимку 1557 успішно обороняв її від крим. війська. В жовтні 1558 В. перейшов на службу до москов. царя Івана Грозного. В липні 1562 повернувся у підданство польс. короля. На поч. 1563 здійснив похід у Молдавію, щоб зайняти її престол. Однак у битві поблизу м. Сучава його військо було розбите; В. потрапив у турец. полон, де за наказом султана Сулеймана I Пишного його скинули на вмуровані у вежу залізні гаки. На думку дослідників (*М. Грушевський, М. Костомаров, Д. Яворницький, К. Гуслистий, В. Сергійчук* та ін.), В. у нар. думках і піснях згаданий як козак Байда. У Вишнівці 1990 відкрито символ. могилу з написом на мемор. таблиці: “Байді-Вишневецькому від вдячних потомків на честь 500-річчя козацтва”, 1995 – пам’ят. знак. На о. Хортиця в Запоріжжі в жовтні 1999 йому зведено пам’ятник.

Лит.: Грушевський М. Байда-Вишневецький в поезії й історії // Наука і суспільство. – 1989. – № 4–5; Військово-історичний календар 2002. – К., 2002.

П. Гуцал.

ВИШНЕВЕЦЬКИЙ

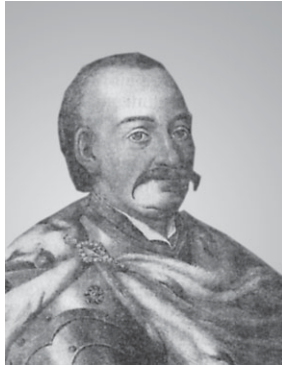
Міхал Корибут (Wisznioewski Michał Korybut; 31. 07. 1640 – 20. 11. 1673, м. Львів, похов. у

м. Краків, Польща) – польський король. Син *Я. Вишневецького*. Обраний на престол після відречення 1668 *Яна II Казимира*. Проводив політику придушення б-би гетьмана *П. Дорошенка* за Укр. державу, намагався повернути до Польщі Правобережну Україну. 1672 вимушено підписав не вигідний для Речі Посполитої *Буцацький мирний договір*. Не раз відвідував родин. маєток у м-ку Вишнівець (нині смт Збараз. р-ну).

Я. Гайдукевич.

ВИШНЕВЕЦЬКИЙ

Ярема (Єремія) Міхал (1612, м-ко Вишнівець, нині смт Збараз. р-ну – 22. 08. 1651, біля с. Павлоч, нині Попільнян. р-ну Житомир. обл.; перепохов. у

Польщі) – український князь, полководець Речі Посполитої. Належав до молодшої гілки роду *Вишневецьких*. Навчався у Львів. єзуїт. колегії, потім – в ун-тах Італії, Іспанії та Нідерландів.

1640 звів новий замок у Вишнівці. Був найбільшим магнатом в Україні. Свою резиденцією В. зробив м. Лубни (нині Полтав. обл.). Брав участь у походах в Московію 1632–34, придушенні козац. повстання під проводом П. Павлюка 1637–38, перемож. битвах з ординцями під Кам'янцем (нині Кам'янець-Подільський) 1643 та Охматовим 1644. 1631 перейшов на католицизм (за ін. даними – раніше, під час навчання у Львові). 1646 став руським воєводою, 1649 – коронним гетьманом. Від початку Нац.-визв. війни 1648–57 займав непримир. позицію щодо повстанців і гетьмана *Б. Хмельницького*; належав до тих політ. кіл Речі Посполитої, які за будь-яку ціну намагалися придушити нар. виступи. Талант В. як полководця проявився під час відступу з Лівобережжя 1648, *Збараської облоги* 1649 і *Берестецької битви* 1651. Помер раптово; за однією з версій – був отруєний. Похов. у Вишнівці, перепохов. у монастирі на Свентокшизьких горах у Польщі. Могила не збереглася.

Лит.: *Widacki J.* Książ Jaręma. – Katowice, 1984; *Мельник Л.* Князь Ярема Вишневецький // Київська старовина. – 1994. – № 2.

П. Гуцал.

ВИШНЕВЕЦЬКІ

– український князівський рід 15–18 століть. Прізвище походить від м-ка Вишнівець (нині смт Збараз. р-ну), яким рід володів від 1463. Мав 2 гілки: старшу, що вела родовід від литов. князя Ольгерда Корибутовича, і молодшу – від нащадків давньорус. князя *Інгвара Ярославича*. Володіли великою к-тю маєтків в Україні, займали важл. держ. посади в Речі Посполитій, відігравали помітну роль у військ.-політ., господ. і культ.-освіт. житті. Від др. пол. 16 ст. більшість В. прийняла катол. віру, окремі – кальвіністську. Найвідоміші представники: *Вишневецький Дмитро Іванович*; В. Андрій Іванович (рр. н. і см. невід.) – волин. каштелян (1569) і воєвода (1572); В. Костянтин Іванович (рр. н. і см. невід.) – житомир. староста (1583), противник Люблін. унії 1569; В. Михайло Олександрович (р. н. невід. – 15. 10. 1584, м. Київ) – київ. каштелян, канів. і черкас. староста; В. Януш (р. н. невід. – 1636) – кременец. староста, корон. конюший; *Вишневецький Ярема (Єремія) Міхал*; В. Дмитро (1631 – 1682) – краків. воєвода, вел. корон. гетьман; *Вишневецький Міхал Корибут*; В. Михайло-Сервацій (1680–1744) – волин. воєвода, засн. 1720 єзуїт. колегії в Кременці. 1744 рід В. по чол. лінії припинився.

П. Бабій.

ВИШНІВСЬКИЙ

Іван Євгенович (21. 02. 1957, с. Лучка Тереховлян. р-ну – 11. 05. 1996, м. Дніпропетровськ) – спортсмен (футболіст), тренер. М. сп. Сріб. призер чем-ту Європи в складі збірної СРСР (м. Мюнхен), чемпіон СРСР (1988, “Дніпро”), володар Кубка СРСР, сріб. призер першості Туреччини (“Фенербахче”). Виступав за команди майстрів “Нива” (Вінниця), “Спартак” (Москва), “Дніпро” (Дніпропетровськ), “Фенербахче” і “Сарієрспор” (Туреччина). В останній період працював тренером “Дніпра”.

М. Клава, Л. Легкий.

ВІШНІВЕЦЬ

– селище міського типу в Збараському районі (до 1939 – Вишневець). Центр селищ. ради, якій підпорядк. с. Загороддя. До В. приєднано хутори Вишневий (Варшавка), Мухавець і Чернявський. Розташ. на лів. березі р. Горинь, за 25 км від райцентру і 16 км від найбл. заліз. ст. Карначівка. Через с-ще пролягає автошлях Луцьк–Чернівці. Насел. 3940 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1395 як власність князя Корибута Ольгердовича. У привілеях польсь. короля Владислава III Варненчика від

9 липня 1463 є запис, що після смерті власника В. князя В. Несвізького місто переходить до його сина Солтана, який уперше почав іменуватися *Вишневецьким*. Із Д. *Вишневецьким* пов'язують

В'їзна брама до Вишневецького парку.

заснування Запоріж. Січі. Від кін. 15 ст. В. користувався магдебур. правом. 1494 татар. військо зруйнувало поселення. Від 1569 належав до Речі Посполитої, був важливим торг. центром Волині. 1640 *Я. Вишневецький* збудував замок. 1648, 1649 і 1651 м-ко займало козац. військо *Б. Хмельницького*. 1649 сарана знищила всі посіви навколо В., 1651 був великий голод. 1653, 1666, 1667 та 1672 м-ко зазнавало руйнувань від нападів татар. і турец. орд. 1744 після смерті останнього з роду Вишневецьких – Михайла-Сервація В. перейшов у власність князів Мнішеків. 1793 відійшов до Росії: згодом – центр волості у Кременец. пов. Волин. губернії. 1852 – власність княгині Абамелек, 1857 – графа В. Плятера, 1876 – ген. І. де Толлі, на поч. 20 ст. – промисловця Демидова. Під час 1-ї світ. війни у В. та навкол. селах стояли війська 11-ї рос. армії. З проголошенням УНР в січні 1918 ввійшов до її складу, в лютому того ж року м-ко зайняли нім. війська. Від вересня 1920 – під владою Польщі. 17 вересня 1939 у В. увійшла ЧА. В січні 1940 створ. Вишневецьк. р-н (існував до 1962, коли В. перейшов до Збараж. р-ну). Від 1 липня 1941 до 6 березня 1944 В. перебував під нім.-фашист. окупацією. Зберігся архіт.-ландшафт. палацово-парк. комплекс із церквою св. Вознесіння (1530, мур.; реставр. 1872; відбуд. 1992), палацом (1731–44), костельом кармелітів (арх. обидвох – *Я. Бланже*), парком (кін. 18 ст., арх. Д. Міллер), синагогою (16–17 ст.; перебуд. у 2-й пол. 20 ст.), каплицею св. Теклі (18 ст., майстри К. Колерт і Х. Сейнер), а також – євреїв. (16–18 ст.), правосл. (16–18 ст.)

і католиц. (18–20 ст.) некрополі; будинок оранжереї (поч. 19 ст.), цегельня (19 ст.), паровий млин (поч. 20 ст.). Споруджено пам'ятники на могилах Вишневецьких та Мнішеків (поч. 20 ст., впорядк. 1990), Т. Шевченку (1989; арх. В. Скочиляс, скульп. *В. Одрехівський*), жертвам фашизму (1989), діячам ОУН і воякам УПА та жертвам більшовизму (1992; арх. П. Міхевич); встановл. мемор. дошку на честь перебування Т. Шевченка у В. (1964), пам'ят. знак на честь Д. Вишневецького (1995; скульп. І. Душка), хрест на місці розстріляних діячів ОУН і вояків УПА (2000). Є музей – Вишневецьк. відділ. Держ. істор.-архіт. заповідника у м. Збараж, дім молитви ХВС (1990). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, ПТУ № 5, лікарня, 3 аптеки, відділ зв'язку, станція тех. обслуговування, консерв. завод – ТОВ “Інтер”, ВАТ “Вишневецький сирзавод”, шкіргалантерейна фабрика, ПАП “Вишневецький сад”. У В. народилися художник *О. Чернецький*, д-р наук, проф. *В. Маслюк*. Тут перебували: посол Рудольфа II *Еріх Лясота* (1594), *Лжедмитрій I* (1604), арх. *Гійом де Боплан* (1638), гетьман *Б. Хмельницький* (1651), князь Павло Петрович (майбут. цар *Павло I*; 1781), польс. король *А.-С. Понятовський* (1781; 1787), історик *М. Костомаров* (1845), поет і художник *Т. Шевченко* (1845), франц. письменник *Оноре де Бальзак* (1848), акад. *В. Щурат* (1905), міністри Тимчас. уряду Росії *О. Гучков* і *П. Мілюков* (1917), польс. генерал *В. Андерс* (1939), поети *П. Тичина* (1949) і *М. Рильський* (1960), письменник *О. Гончар* (1977) та ін. Навчалися у В. прозаїк *Б. Харчук*, поет *І. Гнатюк*, вчений-фізик *Р. Бартошевич*. Поховані: князі *М. Вишневецький*, *Р. Вишневецька-Могілянка*, *М.-С. Вишневецький*, графи *Міхал* і *Кароль Мнішеки*, Поблизу В. є пам'ятка природи – яр

Брама старого цвинтаря.

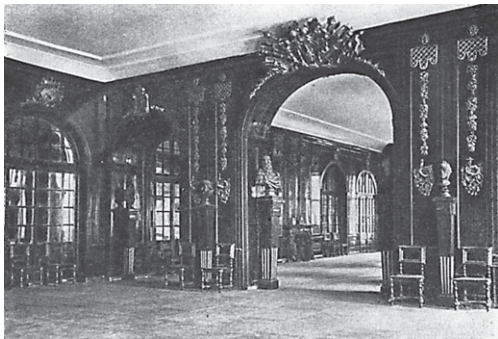
Вишнівець. Церква св. Вознесіння.

Жаб'як. Селищу присвячена кн. А. Малевича "Вишнівець: Путівник" (Т., 1989).

Б. Мельничук, В. Уніят.

ВИШНІВЕЦЬКИЙ ПАЛАЦ

– архітектурна пам'ятка 18 ст. загальнодержавного значення у смт Вишнівець Збараського р-ну. Колиш. резиденція остан. представника князів. роду *Вишневецьких* – Михайла-Сервація, а після його смерті 1744 – князів Мнішеків. Розташ. на місці оборон. замку 1395, який перебудував і укріпив 1640 Я. *Вишневецький*. Після руйнувань замку 2-ї пол. 17 ст. фортифікац. елементи відновлено 1705. 1730-і М.-С. Виш-

Дзеркальна галерея Вишнівецького палацу.

невецький збудував за проектом арх. Я. *Бланже* палац, який у кін. 18 ст. реконструйовано. Паралельно до гол. забудови закладено парк (див. *Вишнівецький парк*). В арх-рі В. п. поєднані риси пізнього бароко й класицизму. Після перебудови просторий палац набрав обрисів класич. стилю; його видовж. у плані двох'ярус. корпус із флангами, вищими на один ярус бічними еркерами становив симетричну П-подібну композицію. Центр. ч. фасаду з парад. входом оздоблена ризалітом, увінчаним трикут. щитом з пишним ліпленням. На задньому фасаді поміж ризалітами розміщ. аркові галереї. Брами до резиденції величні, виконані з наслідуванням антич. триумф. брам. Внутр. структура палацу була симетр., дзеркал.,

з вестибюлем зі сходами і салоном. Ряд залів у партері, поєднаних широкими арковими переходами, становили дзеркал. галерею з числен. предметами мист-ва (див. *Вишнівецького замку художня колекція*), що була однією з найвеличніших у приват. резиденціях Речі Посполитої 18 ст. *Оноре де Бальзак*, який відвідав Вишнівець 1848, назвав палац і парк „малим Версалем”. Під час 1-ї світ. війни В. п. був пошкоджений, 1920-і відбудов. (арх. В. *Городецький*). Навесні 1944 під час бойових дій зазнав значних руйнувань. 1950-і В. п. відремонт., однак первіс. вигляд, зокрема його внутр. убранство, не відновлено.

Лит.: *Нельговский Ю., Годованюк Е.* Каменные замки Западной Украины конца XVI – первой половины XVIII в. // Архитектурное наследство. – М., 1986. – Т. 34; Українське бароко та європейський контекст. – К., 1991.

П. Гуцал.

ВИШНІВЕЦЬКИЙ ПАРК

– пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення в смт Вишнівець Збараського р-ну. Постановою РМ УРСР від 29. 01. 1960 № 105 йому надано статус об'єкта природно-заповід. фонду. Перебуває у віданні Держ. істор.-архіт. заповідника в м. Збараж. Пл. 8 га. Початкова площа В. п. становила 219 га. Заклав 1731 князь М.-С. Вишневецький на тер. родинного маєтку за франц. проектом; в ост. чверті 18 ст. створення парку завершив арх. Д. Міллер. В. п. склався з 3-х частин: нижн. і верхн. садів, між якими на вел. виступі Замкової гори був створ. партер. Зі сх. боку побудов. розкіш. палац (див. *Вишнівецький палац*). Біля пдніжжя гори є церква св. Вознесіння (колиш. замк. церква 16 ст.). Частково зберег. цегляна загорожа та ворота у вигляді антич. арки. В. п. у ландшафт. стилі мав за першооснову природ. ліс, де росли дерева здебільшого місц. видів: сосни, ялини, дуби, клени, липи. Біля палацу парк був у регуляр. стилі, про що можна судити з розташування окремих дерев. Основ. фон створює липа сер-

Лавка в парку, на якій відпочивали Т. Шевченко, М. Костомаров, Оноре де Бальзак.

целиста віком більше 100 р., висаджена рядами або групами. Нині в парку ростуть бл. 370 вікових дерев 17 видів; на особл. увагу заслуговують ялина європ., бук лісовий, гірकोкаштан звич., тополя біла, ясени вузьколист. і звичайний тощо.

І. П'ятківський.

ВИШНІВЕЦЬКОГО

ЗАМКУ ХУДОЖНЯ КОЛЕКЦІЯ

– зібрання живопису, скульптури, предметів декоративно-ужиткового мистецтва, ювелірних виробів, зброї, художніх меблів, посуду, книг і рукописів 15–19 століть, що зберігалися в замку, а від 1740-х – у палаці князів *Вишневецьких* у м-ку Вишнівець (нині смт Збарзького р-ну). Була однією з найбагатших приват. мист. збірок у Речі Посполитій. Колекцію, започатковану 16 ст., остаточно зібрав остан. представник роду М.-С. Вишневецький; пізніше вона належала Мнішкам та ін. власникам палацу. До неї входило майже 600 портретів, серед них бл. 40 портретів кількох поколінь Вишневецьких, а також *Острозьких*, *Собеських* та ін. магнат. родів, польс. королів, чл. їх родин, молдав. і крим. правителів, діячів Речі Посполитої. У В. з. х. к. зберіг кілька десятків картин, у т. ч. Ван Дейка, Гольбейна Молодшого, Рембрандта, П. Рубенса, К.-Ж. Верне та ін. західноєвроп. митців. У б-ці були рідкісні книги та цінні рукописи. 1850-і Мнішки вивезли вел. частину В. з. х. к. у Францію. У вересні 1884 власник палацу І. де Толлі провів остан. розпродаж творів колекції. Цінні експонати потрапили в музеї Берліна, Варшави, Відня, Києва, Кракова, Львова, Москви, Парижа, у приватні зібрання. Під час 1-ї світ. війни В. з. х. к. фактично перестала існувати. В Україні зберіг. з колиш. колекції небагато картин: у Нац. музеї історії України в Києві, Олеськ. замку на Львівщині, Львів. карт. галереї, Києво-Печер. заповіднику.

ІІ. Гуцал.

ВИШНІВЧИК

– село у Теребовлянському районі. Центр сільради, якій підпорядк. х. Вишеньки (проживає 24 особи); х. Маківка приєднаний до села. Розташ. у долині р. Стрипа, за 45 км від райцентру і 21 км від найбл. заліз. ст. Бучач. Насел. 670 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1564. 1602 отримав магдебур. право. Після Нац.-визв. війни 1648–57 втратив міськ. статус. 19 ст. в селі були церква, костюль, двокласна школа, повіт. суд, нотаріат, пошта, аптека, гуральня, млин, станція жандармерії. До 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Січ”, “Союз українок”. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1861; реконстр.

1992; кам.), жін. монастир ЧСВВ (відновл. 1993), 2002 розпочато спорудження будинку молоді Терноп.-Зборів. єпархії УГКЦ. Встан. кам'яний хрест на честь скасування панщини (1848; відновл. 1993), пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), споруджена могила з каменю на місці масового поховання (108 осіб) вояків УПА (2002), насипана символ. могила воякам УПА (1995). У В. с: ЗОШ 1–3 ст., клуб, б-ка, дошк. заклад, аптека, амбулаторія, відділ зв'язку, АТС, ветдільниця, 4 торг. заклади. Уродженка В. – польс. співачка *М. Коханська-Сембріх*; тут навчався кардинал *Й. Сліпий*.

З. Бронцький, В. Уніят.

ВИЩА ВОЛІНСЬКА ГІМНАЗІЯ

– навчальний заклад у м. Кременець. Засн. 1805 з ініціативи польс. просвітителів *Г. Коллонтая* і *Т. Чацького*. Від 1819 – Кременец. ліцей. Була одним із найкращих серед. навч. закладів Європи. Курс навчання – 10 р. За програмою В. В. г. прирів. до Вілен. ун-ту. Утримув. на приватні пожертвування шляхти Волин. і Поділ. губерній. При г-зії діяли школи геометрів, механіків, садівників та вчит. семінарія. Функціонували астрон. обсерваторія, хім. лабораторія, матем., природн. і фіз. кабінети, б-ка (бл. 50 тис. т.), друкарня. 1806 засн. ботан. сад. Працювали природознавець *А. Анджейовський*, ботанік *В. Бессер*, історик *Й. Лелевель*, правознавець *О. Міцкевич* (брат поета *А. Міцкевича*), художник *Ю. Пічман*, літературознавець *Е. Словацький* та ін. Серед вихованців – *А.-Й. Бопре*, *С. Ворцель*, *Ю. Коженьовський*, *А. Мальчевський*, *Г. Олізар*, *Т. Падура* та ін. вчені, письменники, громад.-політ. діячі. Після поразки повстання 1830–31 заклад закрили, матер. базу перевезли до Києва, де 1834 відкрили ун-т св. Володимира. 1921 уряд Польщі відновив діяльність ліцею. У квітні 1940 на його базі створено Кременец. учит. ін-т, реорганіз. 1950 в педагогічний (1969 перевед. у м. Тернопіль). 1969–90 діяло Кременец. пед. уч-ще, від 1991 на його базі – пед. коледж (від 2003 – гуманітар.-пед. ін-т) та ліцей ім. Т. Шевченка. На будинку колиш. В. В. г. – пам'ят. таблиці на честь укр. і польс. діячів, які жили в Кременці.

ІІ. Гуцал, Г. Черніхівський.

ВИЩІ ЛУБ'ЯНКИ

– село у Збарзькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Новий Роговець і х. Ліски. Розташ. на берегах р. Слотівка (Самець) – притоки р. Гнізна, за 7 км від райцентру і 9 км від найбл. заліз. ст. Збараж. Насел. 1004 особи (2003). Перша писемна згадка – 1463. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1920), “Сільський господар”, “Союз українок”, “Луг”, Нар. дім (1922). Є цер-

Фрагмент пам'ятника
Несторові Морозенку.

ква Храму Пресвятої Богородиці (1880), Духовний центр (2000), капличка на честь 2000-річчя народження Ісуса Христа (2000), “фігура” св. Антонія (1873), дві “фігури” Ісуса Христа, п’ять “фігур” Божої Матері, козацькі могили на х. Ліски. Споруджено пам’ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967; скульп. В. Волошин), козац. полковникові *Несторові Морозенку*, УСС і воякам УПА (1992; скульп. *К. Сікорський*); насипано символ. могили УСС і воякам УПА (1990), встановлено пам’ят. хрест на честь проголошення незалежності України (1992; кам.), пам’ят. знак землякам, полеглим 1949 від загону МДБ (1999), пам’ят. таблицю о. А. Грабовичу (2000). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ зв’язку, торг. заклад. У В. Л. народився громад. діяч у Канаді *М. Попович*.

Я. Бучак, В. Уніят.

ВІВОШІВ

– урочище, ботанічний заказник місцевого значення. Розташ. в балці на околиці с. Горигляди Заліщиц. р-ну. Створ. відповідно до рішення Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні спілки пайовиків “Винягинська”. Пл. 18 га. Під охороною – лучно-степове різнотрав’я. Місце оселення корисної ентомофауни.

І. Сліпченко.

ВІВСЮНЕЦЬ ПУСТЕЛЬНИЙ

(*Helictotrichon desertorum* (Less.) Nevski) – регіонально-рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Злакові (Gramineae). Реліктовий вид поза межею ареалу. Зростає на кам’янистих місцях, частіше на вапняк. відслоненнях, покритих степ. рослинністю. Під охороною у природ. заповіднику “Медобори” та його філії “Кременецькі гори”.

Г. Синиця.

ВІВСЯ

– село у Козівському районі. Центр сільради. З облікових даних виключений х. Тригубів у зв’язку з переселенням жителів. Розташ. за 2 км від райцентру. Насел. 884 особи (2003). Перша писемна згадка – 1785. Діяли “Просвіта” та Нар.

дім (від 1924). 1937 у В. була велика пожежа, що охопила центр. вулицю. Є церква св. Архистратига Михаїла (1870); 1994 розпочато буд-во храму, 1999 – каплички. Встановлено пам’ят. хрест на честь скасування панщини (1848; кам.), пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1966), насипані могили – УСС, які загинули в бою біля с. Семиківці на Тербовлянщині 1916 (відновл. 1990) та воякам УПА, полеглим 1947 (1997). Діють ЗОШ 1–2 ст., б-ка. У В. народилися громад. діяч *Л. Бабій*, різьбяр і педагог *Л. Мельник*.

М. Нагірний, В. Уніят.

ВІВЧАР

Ганна Михайлівна (28. 01. 1922, с. Пишківці Буцац. р-ну) – народна майстриня. Чл. НСМНМУ (1990). Працювала в колгоспі у родин. селі. Вироби – кошики, сумки, декор. килимки. та ін. Зберіг. в музеях Києва, Тернополя, приват. колекціях. Учасниця виставок у м. Тернопіль (1986–91), м. Москва (нині РФ, 1987), м. Київ (1987–91).

А. Гриб.

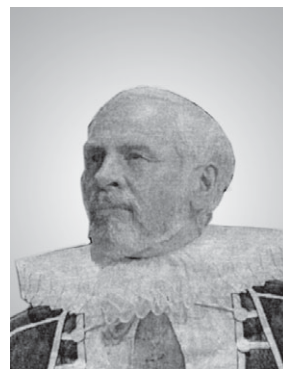
ВІВЧАР

Павло Іванович (16. 06. 1926, с. Мшанець Тербовлян. р-ну) – науковець, педагог, краєзнавець, громадський діяч. Канд. тех. н. Голова Львів. обл. т-ва ветеранів війни і репресованих, заст. голови Всеукр. об’єднання ветеранів 2-ї світ. війни. Закін. Терноп. г-зію (1944), Львів. політех. ін-т (1951). Працював у проектно-конструктор. установах Львова, від 1964 – доц. Львів. політех. ін-ту (нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1978 – зав. каф. Львів. с.-г. ін-ту (нині аграр. ун-т), був деканом буд. ф-ту. Автор більше 120 наук. і навч.-метод. публікацій.

Г. Кушнерик, В. Плисюк.

ВІВЧАРІВСЬКИЙ

Богдан (26. 11. 1939, Зборів. р-н) – співак. Закінчив муз. уч-ще в Ужгороді, навчався у Львів. консерваторії. Від 1964 – у вокал.-інструм. ансамблі “Дружба” під кер-вом О. Броневичького (м. Ленінград, нині Санкт-Петербург, РФ). Із 1976 – соліст вокал.-інструм. ансамблю “Поющие гитары”, на базі якого в серед. 1990-х постав. Санкт-Петербур. театр “Рок-опера”. Серед вистав, у яких

Б. Вівчарівський у рок-опері
О. Рибникова “Юнона” і “Авось”.

зайнятий В., – “Орфей та Еввідіка” (партія Харона), “Юнона” і “Авось”. Виступав з Ю. Антоновим, Е. П’єхою, О. Розенбаумом та ін. Гастролював у різних країнах.

М. Кривецький.

ВІДЕНСЬКИЙ КОНГРЕС 1814–15

– міжнародний конгрес, який відбувся у м. Відень (Австрія) у вересні 1814 – червні 1815 і підбив підсумки війни коаліції європейських держав проти наполеонівської Франції. Згідно зі Заключним актом В. к. 6 червня 1815 тер. “Тернопільського краю” приєднали до Австр. імперії.

П. Гуцал.

ВІДЕНСЬКИЙ

(ШЕНБРУННСЬКИЙ) ДОГОВІР 1809

– мирна угода між Австрією та Францією про закінчення війни. Підписана 14 жовтня 1809 в м. Відень у Шенбруннському палаці. Один із пунктів – передача тер. Сх. Галичини між річками Збруч і Стрипа до Росії, де наступ. року указом рос. царя було створено окрему адм. одиницю – “Тернопільський край”.

П. Бабій.

“ВІДЕРГЕБУРТ”

(укр. – “Відродження”) – Тернопільська обласна організація міжнародного товариства німців. Створ. у листопаді 1992. Засновники: Н. Кеніг, М. Горпенюк, Р. Тхоржевський, К. Томків, Е. Вузбергер. При “В.” діють культур. центр і молодіжна орг-ція. Нині орг-цію очолює Г. Черкашина.

М. Кривецький.

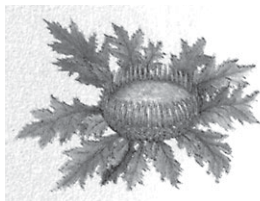
ВІДКАСНИК

ОСОТОВИДНИЙ (*Carlina cirsioides* Klok.; нар. назва – колючник); ТАТАРНИКОЛІСТИЙ (*Carlina onopordifolia* Bess. ex Szaf., Kulcz.

et Pawl; нар. назва – безстебельник) – дворічні трав’янисті рослини. Занес. до Червоної книги України та Європей. червоного списку тварин і рослин, що під загрозою зникнення у світ. масштабі (1991). Належ. до родини Айстрові (Asteraceae). Трапл. на лучно-степ. схилах Березан. р-ну та у Товтрах. Під охороною у заказнику “Голицький”.

Лит.: Чайковський М. Пам’ятки природи Тернопільщини: Ілюстрований нарис. – Л., 1977.

Н. Мшанецька.

Відкасник осотовидний.

“ВІДРОДЖЕННЯ”

– газета, видання Тернопільської обласної ради народних депутатів. Перший номер вийшов 26 жовтня 1990. Від 15 жовтня 1991 і донині виходить під назвою “Свобода”.

М. Ониськів.

“ВІДРОДЖЕННЯ”

– товариство творчої молоді (ТТМ) у Тернополі. Громад. орг-ція, що об’єднує інтелектуальну молодь з метою поглиб. навчання, підготовки до н.-д. роботи. Засн. за рішенням Терноп. міськ. ради у липні 1990 з ініціативи групи нар. депутатів України, кер. підпр-в, викладачів ВНЗ. При ТТМ працюють: школа, орієнтована на навчання за автор. програмами; клуби за інтересами; студент. комп’ютер. центр; ред.-видавн. відділ, б-ка. Президент “В.” – А. Пундик. Видано зб. матеріалів і досліджень учнів ТТМ “Пошуки та знахідки”.

А. Пундик.

“ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІЇ”

– громадська організація, заснована 1996 в Тернополі. Основні напрямки діяльності – правова просвіта населення, запобігання торгівлі жінками за кордоном. Голова – Г. Кравець.

В. Ханас.

ВІДСЛОНЕННЯ ВЕРХНЬОСИЛУРІЙСЬКИХ І НИЖНЬОДЕВОНСЬКИХ

ВІДКЛАДІВ У с. ДНІСТРОВЕ

– геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на окраїні с. Дністрове Борщів. р-ну, в яру на лів. схилі р. Дністер. Відслонюється потужна товща темних аргілітів з прошарками вапняків борщів. горизонту нижн. девону. Під ними залягають сірі вапняки та мергелі з вел. кількістю фауни різних груп: брахіопод, табулят, рогоз, пелецепод, моховаток та ін., що належать до дзвенигород. підсвіти скальської серії верх. силуру. У відслоненні є контакт між девон. і силурий. верствами. Такі ж відслонення виявлені нижче за течією Дністра за 400 м від с. Іване-Золоте та на окраїні с. Устечко Заліщиц. р-ну.

В. Гаврилишин, В. Ханас.

ВІДСЛОНЕННЯ ДЕВОНУ

– геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на 1 км вище за течією від м. Чортків, поблизу с. Вигнанка Чортків. р-ну, на лів. схилі р. Серет. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 25. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Вигнан. сільради. Пл. 0,1 га. Під охороною – відслонення потужної (бл. 40 м) товщі темно-коричн., зеленувато-сірих тонковерстуватих

аргілітів з окремими прошарками вапняків, що містять рештки тентакулітів, остракод, пелеліпод. Ці породи належать до жединського ярусу (нижній девон) і є стратотипом чортків. горизонту. Відслонення має важливе наук. значення.

Лит.: Сивий М., Кітура В. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ ДЕВОНУ № 1 В с. ВІСТРЯ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. за 50 м вище за течією від с. Вістря Монастирис. р-ну, на лів. березі р. Дністер. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Вістрян. сільради. Пл. 0,15 га. Під охороною – відслонення сіроколір. терогенних порід, що не містять палеонтолог. решток і умовно віднесених до серед. девону. У верх. частині відслонення знайдені рештки викоп. рослин: псилофітів (рід характер. для серед. девону), плауноподіб., членистостебл., папоротеподіб. і рослин не визнач. систематич. походження. Відслонення має важл. значення для встановлення історії розвитку рослин. світу.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ ДЕВОНУ № 2 В с. ВІСТРЯ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на 160 м вище за течією від с. Вістря Монастирис. р-ну, на лів. березі р. Дністер. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Вістрян. сільради. Пл. 0,15 га. Під охороною – відслонення (12-метрова товща) строкатих і сіроколір. теригенних порід, якими закін. розріз дністров. серії (нижній девон). Виявлені рештки псилофітів, членистостебл. і папоротеподіб., а також рештки риб. Відслонення має важл. значення для встановлення історії розвитку рослин. світу.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ КРЕЙДИ В м. КРЕМЕНЕЦЬ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у пн.-сх. частині м. Кременець у старому кар'єрі. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1976 № 637. Перебуває у віданні Кременец. заводоуправління будматеріалів. Пл. 0,25 га. Під охороною – відслонення потуж. товщі білої писальної м'якої крейди з кремевим відтінком із числ. рештками викопної мор. фауни (мор. їжаків і скатів, теребратулів, зубів акул та ін.). Крейда належ. до туронського ярусу крейдової системи. В товщі крейди чітко простеж.

5 горизонтів із конкреціями чорного і сірого кремнію, часто трапл. конкреції марказиту діам. 5–6 см.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ КРЕЙДОВОЇ СИСТЕМИ В с. ПИЛИПЧЕ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. нижче за течією від с. Пилипче Борщів. р-ну на правому схилі р. Нічлава. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Пл. 1 га. Під охороною – відслонення крейд. системи, утворене відкладами сеноманського ярусу (алевроліти та опоки з гніздами глауконіт-кварцових пісків потуж. до 3 м), верхньоальбського підярусу (опоки з халцедоновими кременями потужн. 4,5–5 м; дрібно- і середньозерн. вапняки з рештками мор. фауни потужн. до 2,5 м; фосфоритовий горизонт потуж. 0,1–0,2 м), середньоальбського підярусу (тонкозернисті піщанисті вапняки з рештками моховаток потуж. 0,3–0,5 м; середньозернисті піски з рештками голок мор. їжаків і зубів риб потуж. 1,8–2 м, тонкий прошарок галечника потуж. 0,05–0,15 м). Породи альбського ярусу заляг. на нерів. поверхні верхньо-силурій. утворень. У відслоненні найповніше представлені середньоальбські відклади, що дуже важливо для зіставлення різних за складом і генезисом альбських відкладів Поділля.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ КРЕМ'ЯНИХ УТВОРЕНЬ У м. КРЕМЕНЕЦЬ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на сх. околиці м. Кременець в яру біля підніжжя Дівочих скель. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Кременец. житл.-комун. комбінату. Пл. 0,1 га. Під охороною – відслонення білої писальної крейди з крем'яними утвореннями восково-жовтого кольору, видовженої або зігнутої форми; поверхня деяких покриття повздовж. ребрами висотою 2–3 мм, в інших – гладка, іноді на поверхні чітко виражені поперечні вузли. У поперечних розрізах видно повздовж. круглий темний стержень. Довж. добутих уламків 12–18 см, діам. 3–5 см. За виглядом крем'яні утворення нагадують уламки коренів і стебел рослин. Мікроскоп. дослідж. рослинної структури у зразках не виявили. Походження цих утворень не встановлено, ніде в інших місцях України їх не знаходили. Відслонення задерноване.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ**МІОЦЕНОВИХ ВІДКЛАДІВ У м. БУЧАЧ**

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у долині р. Стрипа біля залізн. моста в м. Бучач. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Бучач. комбінату комун. підпр.-в. Пл. 0,1 га. Під охороною – відслонення нагірян. верств гельветського ярусу неогенової системи потужністю 1 м, утворене ясно-сірими кварцово-глауконітовими пісками і пісковиками з прошарками вапняків, що залягають на розмитій поверхні та перекриваються бережанськими верствами, вираженими глиною та мергелем. Відслонення має наук. значення як стратотип нагірян. верств гельветського ярусу неогенової системи.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ**МІОЦЕНОВИХ ВІДКЛАДІВ У с. ЧЕХІВ**

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у с. Чехів Монастирис. р-ну в долині р. Коропець. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Чехів. сільради. Пл. 0,1 га. Під охороною – відслонення породи гельветського ярусу (міоцен), де є т. зв. бережанські й нагірянські верстви. Перші з них представлені темно-сірою глиною, ясно-сірим мергелем і зеленуватою піщаною глиною. Другі – ясно-жовтим вапняковистим пісковиком з галькою чорного кремнію. Загальна потужність відкладів 2,25 м. Відклади міоцену залягають на розмитій поверхні верхньокрейдового (туронського) вапняку. В. м. в. має наук. цінність як стратотип бережан. верств гельветського ярусу неогенової системи.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ НИЖЬОГО ДЕВОНУ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. при дорозі між селами Білоскірка та

Грабовець Терноп. р-ну, в кв. 7 вид. 4 Микулин. лісництва Терноп. держ. лісгоспу в межах ліс. урочища Білоскірка. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 18. 03. 1984 № 496. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,7 га. Під охороною – відслонення товщі червоноколірних відкладів нижнього девону (дністров. серія), представлені аргілітами і пісковиками.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ**НИЖЬОГО ДЕВОНУ В с. КОРЖОВА**

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. біля с. Коржова Монастирис. р-ну, в кар'єрі на пр. березі р. Золота Липа. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1984 № 131. Перебуває у віданні ВАТ “Коржівський гірничодобувний цех”. Пл. 0,25 га. Під охороною – відслонення середньодевонських темно-сірих, іноді майже чорних масивів товстоверстуватих, щільно бітумізов. доломітів, розбитих вертик. тріщинами на стовпчасті блоки. Видима потужність 11 м. Доломіти залягають під четвертинними суглинками (потужн. до 20 м) і невел. шаром ясно-сірих вапняків крейдового віку.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ**НИЖЬОГО САРМАТУ В с. ЗАЛІСЦІ**

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. в с. Залісці Шумс. р-ну, на лівому схилі потічка за 200 м від старого млина. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні с.-г. підпр.-ва “Залісся”. Пл. 0,5 га. Під охороною – відслонення нижньосармат. пісковиків, у верх. частині якого трапляються стяжіння і брили щільних вапняковистих пісковиків із кристалами кальциту, що переповнені піщинками кварциту. Розміри їх від 0,3–0,5 до 3–4 см, колір сірий, поверхня граней шерехата від дрібних піщинок, що становлять 55–60% обсягу кристалів; кварцовий пісок, який містить стяжіння, ясно-сірий, майже білий, дрібно-середньозернистий. Піщана товща перекрита вапняковистими пісковиками, ясно-сірими, плитчастими з прошарками піску. В Україні такі кристали виявлені лише в околицях Шумська, окремі знахідки відомі з околиць Рівного та Кременця. За межами України знайдені у США (шт. Дакота), Франції (біля м. Фонтенбло). Кристали каль-

циту з включенням піску викликають зацікавлення вчених як надзвич. рідкісні утворення.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ НИЖНЬОКРЕЙДОВИХ ВІДКЛАДІВ У с. БІЛЬЧЕ-ЗОЛОТЄ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на сх. окраїні с. Більче-Золоте Борщів. р-ну, в урвищі побл. дороги до м. Борщів. Має важливе значення для вивчення стратиграфії і палеографії регіону в ранньокрейдову епоху. Піскуваті вапняки з вел. к-тю уламків мор. їжаків, моховаток і черепашок моллюсків належать до альбського ярусу (нижня крейда) і залягають під зеленими глауконіт. кварцовими пісками та піщано-опоковими відкладами сеноманецького ярусу (верхня крейда). Видима потужність В. н. в. – до 10 м, поверхня альбських відкладів розмита дощовими течіями.

В. Ханас.

ВІДСЛОНЕННЯ П'ЯТОЇ ТЕРАСИ р. ДНІСТЕР

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у верхній частині крутого схилу долини р. Дністер на висоті бл. 80 м над його рівнем, зліва від дороги Касперівці–Заліщики, на вузькій ділянці між р. Тупа і р. Дністер навпроти с. Бедриківці Заліщиц. р-ну в кв. 80 вид. 20 Заліщиц. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Криве”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,1 га. Під охороною – відслонення алювіальних відкладів потужністю 5–8 м, представлені валуно-галечниковим, рідше піщаним матеріалом, що зверху перекритий лесоподібними суглинками. В гальці є подільські породи та породи, принесені з Карпат. Цоколь тераси складається з палеозойських порід.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ СИЛУРУ В смт СКАЛА-ПОДІЛЬСЬКА

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на сх. околиці смт Скала-Подільська Борщів. р-ну біля фортеці на правому березі р. Збруч. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90. Перебуває у віданні Скала-Поділ. селищ. ради. Пл. 0,1 га. Під охороною – відслонення товщ голубувато-сірих пе-

рекристалізованих вапняків рукшинської серії верхн. силуру.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ СИЛУРУ В с. ТРУБЧІН

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. за 500 м на пд. сх. від околиці с. Трубчин Борщів. р-ну на крутому лівому березі р. Дністер. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні Вигод. сільради. Пл. 1 га. Під охороною – товща порід (60–70 м), складена доломітовими мергелями, доломітами плитчастими і грудкуватими, часто бітумізованими вапняками рукшинської серії верхн. силуру. У відкладах є значна к-сть решток викопної фауни: брахіопод, табулят, остракод та ін. давніх мор. тварин.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ ШОСТОЇ ТЕРАСИ р. ДНІСТЕР

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Голігради Заліщиц. р-ну в стінці старого кар'єру біля дороги Заліщики–Борщів у кв. 41 Наддністриян. лісництва Чортків. держлісгоспу. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,05 га. Під охороною – відслонення галечника з валунами і піском видимої потужності 4–5 м. У гальці переважають породи, принесені рікою з Карпат (ясно-сірі кварцові пісковики, жовті, чорні,

коричневі, вишнево-червоні кремені та яшми, молочно-білий кварц); є місцеві породи – червоний девонський пісковик, чорний кремень, білі

крейдоподібні мергелі та літотамнієві вапняки. Сучасне русло р. Дністер пролягає за 10–12 км південніше від цього відслонення і врзане на глибок понад 100 м у породи, що становлять Подільське плато. Відслонення має наук.-пізнав. значення.

І. Сліпченко.

ВІДСЛОНЕННЯ ІОРСЬКИХ ВІДКЛАДІВ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. нижче за течією від с. Лука Монастирис. р-ну на лівому віддал. схилі р. Дністер ліворуч від дороги Лука–Петрилів. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 19. 11. 1984 № 320. Пл. 0,15 га. Під охороною – відслонення світло-жовтих вапняків і доломітів та різнобарв. терогенних утворень (аргілітів, пісковиків, конгломератів), що залягають на червоноколір. відкладах нижн. девону. Трапляються скам'янілі рештки риб.

І. Сліпченко.

ВІДТ

Северин (1862, м. Самбір, нині Львів. обл. – 14. 03. 1912, м. Давос, Швейцарія) – польський вчений. Від 1888 викладав у Львів. політехніці; від 1893 – проф. і зав. каф. політех. школи, 1905–06 – її ректор. Керував топогр. зніманням Тернополя.

П. Бабій.

ВІЖЕНЕР

Блез де (рр. та м. н. і см. невід.) – французький мандрівник 16 століття. 1573 видав у Парижі книгу “Опис Королівства Польського”, в якій дав геогр. та етногр. характеристику Волині й Поділля. Відвідав та описав Вишнівець і Кременець.

Лит.: Січинський В. Чужинці про Україну. – К., 1992.

П. Гуцал.

ВІЗЕНТАЛЬ

Симон (31. 12. 1908, м. Бучач – р. і м. см. невід.) – правозахисник, журналіст. Лицар ордена По-

чесного легіону Франції. Почес. д-р п'яти провід. зх. ун-тів. Вищі нагороди кількох держав. Закін. архіт.-буд. ф-т Львів. політехніки. 6 липня 1941 заарешт., ув'язн. у “Бригідках”, Янов., Хемніц., Бухенвальд., Маутхаузен. концтаборах. Згодом присвятив життя пошукові та покаранню воєнних злочинців. 1947 заснував власне докум. бюро в м. Лінц (Австрія), пізніше установа переїхала до Відня, де діяла під назвою Європейський центр документації. Досье центру – на 160 тис. воєн. злочинців, понад 1200 із них В. вдалося передати до суду, в т. ч. А. Ейхмана, котрого розшукували 15 р. В. першим опубл. секрет. протоколи договору Ріббентропа–Молотова, захищав добре ім'я секр. ООН К. Вальдхайма та ін. Автор кн. “Право, а не помста” (спогади про галиц. період життя, видані більш як 20 мовами світу), “Я полював на Ейхмана” та ін.

П. Бубній, Ю. Ковальков.

ВІЗЕРКАЛЮК

Лідія (28. 02. 1913, м. Кременець) – художниця. Закін. серед. школу у Кременці. Навчалася у консерваторії та в худож.-індустріал. школі у Києві. Під час 2-ї світ. війни виїхала в Зх. Європу, потім – до США, де продовж. мист. освіту в Лізі мист-ва у Коншогені (шт. Пенсильванія). Від 1971 – чл. Об'єдн. мистців-українців в Америці (ОМУА). Працювала переважно в олій. техніці, у жанрах натюрморту і красиду. Учасниця виставок ОМУА у Філадельфії та Нью-Йорку, ін. вернісажів у США.

І. Дула.

“ВІЗЕРУНОК”

(“Веселі галичани”) – ансамбль народної музики (фольк-гурт) Тернопільської обласної філармонії. Перша премія Респ. конкурсу артистів естради (м. Ужгород). Створ. 1988. Худож. кер., продюсер і ген. дир. – М. Бабчук. У “В.” – оркестрова група, солістка-вокалістка, балетна пара. Фольк-гурт репрезентує спів, музику, танці та гумор зх. регіону України на наших теренах і за кордоном. Самобутність колективу – у

використанні маловід. муз. інструментів (сопілка, дводенцівка, гуцульське ребро, бугай, ліра, кобза, фірлка та ін.). Ансамбль гастрол. у 15 країнах світу, в т. ч. у США, Канаді, Німеччині, Австрії, Польщі, Вел. Британії, Франції, Нідерландах. Учасник міжнар. фестивалів і конкурсів.

М. Колопенюк.

ВІЙТОВИЧ

Антоніна (1922, с. Вербів, нині Бережан. р-ну) – громадська діячка. Медалі: Т. Шевченка від СБУ; з нагоди 200-ліття Австралії та ін. Від 1949 – в Австралії. Виховниця в Пласті, співорг-тор, голова відділу Союзу українок у Меріляндс. Понад 20 р. – голова Суспільної опіки, розгорнула широку допомогуву діяльність, у т. ч. для України.

Х. Весна.

ВІКАЛЮК

Юрій Федорович (21. 01. 1936, с. Олено-Софіївка, нині Новобузьк. р-ну Микол. обл.) – вчений-патологоанатом. Д-р мед. н. (1989), проф. (1990). Закін. Чернів. мед. ін-т (1959). Працював у Чернівцях. Від 1966 – в Терноп. мед. ін-ті (нині – ТДМА): асист., доц., проф., зав. каф. патолог. анатомії. Осн. напрямки наук. досліджень: патоморфологія лімфатичної системи печінки та легень, патоморфологічна діагностика алкоголізму й ін. наркоманій. Автор низки наук. праць, у т. ч. монографій, навч.-метод. посібників.

Я. Бондар (ЕСУ), І. Буняк.

ВІКНІНИ

– природно озерця, гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на сх. околиці с. Вікно Гусятин. р-ну. Оголош. об'єктом

природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 20. 12. 1968 № 870. Перебуває у віданні місц. селян. спілки. Пл. 0,02 га. Під охороною – два озерця карст. походження. Одне озерце впорядковане, використ. для освячення води під час реліг. обрядів.

І. Сліпченко.

ВІКНО

– село в Гусятинському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Гнилка, за 40 км від райцентру і 5 км від найбл. залізн. ст. Гримайлів. Насел. 1332 особи (2001). Перша писемна згадка – 1464. Назва походить, ймовірно, від вікнин – карстових озерць. 1594 жителі В. брали участь у повстанні під проводом *С. Наливайка*. 1675 село спалили татари. У 1-й пол. 18 ст. В. було власністю Сенявських, 1788 належало Ізабеллі Чарторийській-Любомирській. Популярністю користувалася килимарня, знищена під час 1-ї світ. війни. Понад 20 жителів села воювали в УГА. Діяли т-во “Просвіта”, гуртки “Сільського господаря”, “Союзу українок”, “Рідної школи”. Під час 2-ї світ. війни німці розстріляли у В. євреїв, яких привели з Гримайлова; у селі був військ. госпіталь. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці

Скелі Івана Франка.

(1726; мур.), “фігури” св. Антонія та Пресвятої Богородиці, козац. могили. Споруджено пам'ятники на честь скасування панщини 1848 (віднов. 1991), *І. Франку* (1956), воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967); встановлено мемор. таблицю *І. Франку* (1987), написано символ. могилу УСС (1990). Є кімната-музей *І. Франка*. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, дошкіл. заклад, ФАП, відділ. зв'язку, млин. У В. народилися реліг. діяч, поет *О. Малицький*, громад. діячка *Н. Мохнацька*, правник, громад.-політ. діяч *В. Мудрий*, діяч ОУН та УПА *В. Турковський*. Проживали поетка *Дарія Віконська*, громад.-політ. діячі *В. та І. Федоровичі*. Перебували художники *М. Івасюк*, *К. Устиянович*, *І. Труш*, літературознавець *О. Терлецький*, письменник *І. Франко*, працював

громад. діяч, господарник *В. Олійник*. Біля В. виявлені скіф. поховання та рим. монети 2 ст. На тер. В. розташ. заповідники: гора *Гостра Скала*, *скелі Івана Франка* та *карстові озера*. Про насел. пункт видано 1998 у Тернополі кн. Г. Чемери “Село Вікно. Історія і сьогодення”.

В. Уніят, Г. Чемера.

ВІКОВАН

Іван Петрович (04. 04. 1946, с. Слов’ятин, нині Бережан. р-ну) – історик, краєзнавець. Засл. прац. культури України (1996). Закін. Львів. ун-т. Нині працює дир. музею-заповідника “Битва за Київ у 1943 році”. Автор наук. статей.

П. Гуцал.

ВІКОВЕ ДЕРЕВО МОДРИНИ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає побли. с. Підгороднє Терноп. р-ну, в кв. 49 вид. 3 Терноп. лісництва ДЛГО “Тернопільліс” у межах ліс. урочища “Іванівці”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – 2 дерева модрини європ. віком бл. 100 р. та діам. 74 і 91 см, цінних у наук.-пізнав. й естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ВІКОВІ ДУБИ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зрост. поблизу смт Скала-Подільська Борщів. р-ну в Кам’янець-Поділ. військ. держлісгоспі. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебувають у віданні в/ч 1067. Пл. 0,08 га. Під охороною – 7 дерев дуба звичай. (черешчатого) віком понад 200 р. та діам. 112–118 см, що мають наук.-пізнав. й естет. цінність.

І. Сліпченко.

ВІКОНЬСЬКА

Дарія (справж. – Федорович Іванна-Кароліна Володиславівна, у заміжжі – Малицька; ін. псевд. – І. Федоренко; 17. 02. 1893, м. Відень, Австрія – 23, за ін. даними 25. 10. 1945, там само) – письменниця, літературний критик, перекладач, громадська діячка. Дочка *В. Федоровича*, дружина *М. Малицького*. У дитячі роки часто була в маєтку батька у с. Вікно (нині Гусятин. р-ну). Освіту здобула в Німеччині, Франції та Вел. Британії. 1920–30-і жила в с. Шляхтинці (нині Терноп. р-ну). Публікувала свої твори від 1922. Автор зб. роздумів та есеїв “Райська яблінка” (1931) і “За державну бронзу” (1938), розвідки “Джеймс Джойс. Тайна його мистецького обличчя” (1934), статей і рецензій у ж. “Літературно-науковий

вістник”, “Нове життя”, “Жіноча доля”, “Дажбог”, г. “Діло” та ін. Від 1939 жила у Відні. Не бажаючи потрапити до рук органів НКДБ, покінчила життя самогубством.

Літ.: Тернопілля’ 95: Регіональний річник. – Т., 1995; Визначні постаті Тернопілля: Біографічний збірник. – К., 2003.

П. Бабій, Б. Мельничук.

ВІКТОРІВКА

– село у Козівському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Тудинка – притоки Дністра, за 4 км від райцентру і 2 км від найбл. залізн. ст. Насел. 573 особи (2001). Є церква св. Миколая (1992; мур.). Діють ЗОШ 1 ст., б-ка.

Я. Масира.

ВІКТЮК

Роман Григорович (28. 10. 1936, м. Львів) – режисер. Знімок В. – у фотоальбомі “50 людей світу, які повпливали на другу половину ХХ століття” (США). Гол. реж. і худож. кер. Театру Р. Віктюка (м. Москва, РФ). У різних країнах поставив бл. 200 вистав. 8 грудня 2000 виступав у Тернополі в ПК “Березиль”.

Б. Волинський.

ВІЛІЯ

– річка у Кременецькому і Шумському районах Тернопільської, Острозькому Рівненській та Білогірському й Ізяславському районах Хмельницької області. Ліва притока Горині (бас. Дніпра). Довж. 77 км (у межах Терноп. обл. –

Вілія поблизу с. Вілія.

– 32 км), пл. басейну – 1815 км². Започатк. із джерел біля с. Підлісне Кременец. р-ну. Долина коритоподібна, терасована, завширшки в межах обл. до 1,5–2 км, нижче – до 4 км. Заплава здебільшого заболочена, шир. її у верхів’ї до 150 м, нижче – до 1000 м і більше. Річище звивисте; шир. до 28 м, глиб. 1–2 м. Похил річки 1 м/км. Осн. притоки: Кутянка (ліва) і Кума (права). Живлення переважно снігове. Замерзає у грудні, скресає у березні. Зарегульована ставками. Воду використ. для госп. потреб. На берегах В. – м. Шумськ.

Й. Свинко.

ВІЛІЯ

– село у Шумському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Новосілки і Тетильківці. При В.

був х. Ольгине – виключ. з облк. даних у зв'язку з переселенням жителів. Розташ. на лів. березі р. Вілія, за 25 км від райцентру. Насел. 613 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1545 як власність М. Денисковича. Є церква Преображення Господнього (1707; дерев.). Діють ЗОШ 1–3 ступ., музей історії села, б-ка, ФАП, 3 торгов. заклади. На околицях В. виявлено стоянку пізн. палеоліту 35–10 тис. р. до н. е.

М. Лукашук, В. Уніят.

ВІЛЬГЕЛЬМ II

Фредерік-Віктор-Альберт Гогенцоллерн (27. 01. 1859; м. Потсдам, Німеччина – 04. 06. 1941, пров. Утрехт, Нідерланди) – кайзер Німеччини і король Пруссії (1888–1918). 26 липня 1917, невдовзі після того, як м. Тернопіль зайняли нім. війська, перебував тут. 1918 в сквері на вул. Міцкевича встановлено на честь цієї події пам'ят. знак – камінь із написом нім., франц. і польс. мовами (не зберігся).

Лит.: Przewodnik po wojewódstwie Tarnopolskiem z mapą. – Tarnopol, 1928.

І. Дуда.

ВІЛЬГУШІНСЬКИЙ

Роман Казимирович (30. 04. 1963, с. Язловець, нині Буцац. р-ну) – скульптор. Чл. НСХУ (1994). 1984–89 навчався у Львів. ін-ті декор. і приклад. мист-ва (спец. – худож. кераміка; викл. Д. Кривач, І. Франк). Від 1989 живе у Тернополі. Працює в галузі монум. і станк. скульптури. Персон. виставки – у Тернополі (1996, 1998). Учасник виставок у Тернополі, Києві, Львові та ін. містах.

Тв.: монумент. скульптури: погруддя Т. Шевченка (с. Богданівка Підволочис. р-ну, 1991), пам'ятник Т. Бордуляку (с. Великий Ходачків Козів. р-ну, 1992), мемор. комплекс воякам УГА (1993) та пам'ятник С. Бандері (1999, обидва – м. Тербовля), пам'ятні знаки воякам УПА (с. Зарванця і с. Вишнівчик Тербовлян. р-ну), скульптури Ангела-хоронителя (смт Підволочиск, смт Заводське Чортків. р-ну) і монумент Ісусові Христу (м. Бучач, 2003).

Б. Мельничук.

ВІЛЬДЕ

Ірина (справж. – Полотнюк Дарина Дмитрівна; 05. 05. 1907, м. Чернівці – 30. 10. 1982, м. Львів) –

письменниця. Чл. СПУ (1940). Держ. премія

УРСР ім. Т. Шевченка (1965). Не раз перебувала на Тернопільщині, зокрема в м. Хоростків – на батьківщині свого батька *Д. Макогона*, де зустрічалася з учнями і вчителями, ін. жителями, читала їм батькові вірші та свої твори; у м. Заліщики в своїй невістки А. Полотнюк, а також у м. Борщів, смт Скала-Подільська, у с. Біла Чортків р-ну. В с. Денисів Козів р-ну В. гостювала в *І. Блажкевич*.

Б. Пиндус.

“ВІЛЬНЕ ЖИТТЯ”

– незалежна громадсько-політична газета Тернопілля. Виходить від жовтня 1939. Спершу – орган тимчас. упр. м. Тернополя, від грудня 1939 – Терноп. обкому КП(б)У та облвиконкому. Від червня 1941 до листопада 1944 газета не виходила. Орден “Знак Пошани” (1980). Найбільш. тираж – понад 132 тис. прим. (1989). 2003 – понад 107 тис. прим. Від 26 вересня 1991 “В. ж.” – незалежне від держ. і парт. структур видання. Гол. ред.: С. Кушнір (вересень 1939 – червень 1941); А. Мазанько (листопад 1944 – червень 1948); І. Федоренко (червень 1948 – вересень 1949); В. Нужний (жовтень 1949 – листопад 1951); Я. Щербаченко (листопад 1951 – лютий 1957); *М. Костенко* (лютий 1957 – грудень 1976); *І. Гермаківський* (квітень 1977 – липень 1983); В. Полева (жовтень 1983 – січень 1990); *П. Федоришин* (від лютого 1990).

Лит.: Про себе, про друзів, про час / Автор-упорядник Л. Левицька. – Т., 1999.

І. Дем'янова.

“ВІЛЬНЕ СЛОВО”

– газета. Засн. у грудні 1944. Нині видавці – Козів. РДА і рай. рада. До 1991 виходила під назвою “Радянське слово”. Ред.: М. Годованець, Т. Гречана, П. Мукомел, Я. Тучапський, М. Шепеленко, Б. Скопівський та ін. Від жовтня 1998 – С. Шкарабан. 1987 наклад становив 7607 прим., виходила тричі на тиждень; нині – тижневик (6 стор.), наклад 1200. 1985 ред. вперше в обл. випустила газету в кольорі.

С. Шкарабан.

ВІЛЬСНЕР

Лейб (Лейба) (псевд. – Л. Шумський; 1919, м. Шумськ – 1988, м. Ленінград, нині Санкт-Петербург, РФ) – сходознавець, філолог, перекладач. Канд. філол. н. (1970). 1940–45 служив у ЧА. Закін. Ленінград. ун-т (1950). Від 1950 – н. с., зав. семітологічним відділ. Держ. публіч. б-ки ім. М. Салтикова-Щедрина. Автор більше 100 наук. праць зі семітського мовознавства, лексикографії, історії, зокрема посібника “Самаритянська мова” (1974). Перекладав рос. мовою з івриту та сирій. мови.

В. Ханас.

ВІЛЬХА СІРА

(*Alnus incana* L.) – кущ або дерево з родини Березові (Betulaceae). Внес. до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Реліктовий вид поза межею ареалу. Росте на берегах річок, на болотах, біля джерел, зрідка в ліс. масивах. Рослина лікар., медонос., декоративна. Під охороною – у *природ. заповіднику “Медобори”*.

Г. Сниця.

ВІЛЬХІВЕЦЬ (ОЛЬХОВЕЦЬ)

– річка в Бучацькому районі, ліва притока Стрипи. Довж. 38 км, пл. бас. 173 км². Започат. з джерел поблизу с. Доброполе, протікає через села Петликівці, Пилява, Ріпинці. Долина коритоподібна, в пониззі – каньйоноподібна. Заплава двобічна, шир. до 100–300 м, подекуди більше. Річище помірно звивисте, завширшки до 6–8 м. Похил річки 3,4 м/км. Живлення змішане, переважно снігове і дощове. Замерзає наприкінці грудня, скресає на поч. березня. Є ставки. Воду використ. для госп. потреб.

Й. Свинко.

ВІЛЬХІВЧИК

– село в Гусятинському районі, центр сільради. Розташ. на пр. березі р. Збруч, за 5 км від райцентру та найбл. заліз. ст. Насел. 649 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1760, згідно з документами ЦДІА України у Львові. Від 1907 діяла читальня “Просвіти”. Є костюл Тіла і Крові Ісуса Христа (1926; кам.), церква св. Мучениці Параскеви (1929; кам.), дві каплички (кін. 19 ст. і 1915). Споруджено пам’ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1966) та на честь скасування панщини (1985, реконстр.); насипана символ. могила Борцям за волю України (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У В. народилися релігійний діяч *А. Луговий*, літератор *І. Павчук*. Поблизу В. виявлено археол. пам’ятки трипільської культури.

В. Уніят.

ВІЛЬХОВЕЦЬ

– річка в Борщівському районі, ліва притока Дністра. Започат. із джерел східніше смт Мельниця-Подільська, впадає в р. Дністер у с. Вільховець. Довжина 15 км, пл. басейну 49 км². Воду використ. для с.-г. і побут. потреб.

Й. Свинко.

ВІЛЬХОВЕЦЬ

– село у Бережанському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Вільхівчик, за 5 км від райцентру і 6 км від найбл. заліз. ст. Бережани. Насел. 740 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1374. Діяло т-во “Просвіта”. Є церква Івана Хрестителя (1938), “фігура” Матері Божої (1998). Встановлено пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипана символ. могила воякам УПА (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У В. народилися літераторка М. Абрамець, письменник *А. Лотоцький*, ред. і видавець у Канаді П. Пігичин. Відома стрілецька пісня *Р. Купчинського* та *Л. Лепкого* “Гей там, у Вільхівці” (1918). Поблизу В. виявлено поховання 11–13 ст. із срібними та бронзовими прикрасами.

В. Лашта, Г. Фанго.

ВІЛЬХОВЕЦЬ

– село у Борщівському районі. Центр сільради. Біля В. був х. Зелена Ольховецька. Розташ. на лів. березі р. Дністер, за 40 км від райцентру і 12 км від найбл. заліз. ст. Іване-Пусте. Насел. 1663 особи (2001). Перша писемна згадка – 1517. Під час 1-ї світ. війни у В. було споруджено 3 мости (1915–16). Діяли т-ва “Просвіта” (від 1929), “Луг” (від 1936). 1933 внаслідок пожежі згоріла сх. частина села. Є церква Покрови Богородиці, каплички Матері Божої та св. Михайла. Встанов. хрест на честь скасування панщини, пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1974; скульп. І. Данилов); насипані могили УСС та воякам УПА. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ зв’язку. У В. народилися етнограф С. Колтатів, канд. мед. н. Я. Костів, нар. майстри Г. Старик і М. Чорна. Поблизу В. виявлено поховання часів Київ. Русі. Про В. у зб. “*Літопис Борщівщини*” (вип. 4–8) частково опублікована етногр. розвідка С. Колтатіва “Культура вільховчан”.

В. Уніят.

ВІЛЬХОВИЙ ПОТІК

– річка в Борщівському районі, права притока р. Збруч. Започат. із джерел на межиріччі Циганки і Збруча, впадає у Збруч в с. Нівра.

Довжина 10 км, пл. басейну 54 км². Воду використ. для с.-г. і побут. потреб.

Й. Свинко.

ВІЛЬЧИНСЬКИЙ

Влодзімеж (Wilczyński Włodzimierz; 13. 02. 1940, с. Полупанівка Підволочис. р-ну) – польський літературознавець. Д-р філології (1975). Чл. Польс. асоціації українців. Закін. СШ в с. Старий Скалат Підволочис. р-ну (1957). Навчався у Львів. ун-ті (1957–59). Від 1959 живе у Польщі. Закін. Варшав. ун-т. Працював у навч. закладах м. Кошалін і м. Колобжег, Вищій пед. школі в м. Зелена Гура. Автор наук. праць “Історична повість П. Куліша “Чорна рада” (1962), “Лев Толстой та Афанасій Фет” (1969), “З польсько-східнослов’янського літературного пограниччя” (1986), “Лексикон культури української” (1999) та ін., рецензій.

С. Ткачов, В. Ханас.

ВІЛЬЧИНСЬКИЙ

Олександр Казимирович (02. 01. 1963, с. Купчинці Козів. р-ну) – письменник, журналіст. Чл. НСПУ (1995), чл. АУП (2002). Закін. Львів. ун-т (1985). Працював в одес. газетах (1985–90). Від 1990 – в г. “Тернопіль вечірній”: зав. від. культури (1990–91), гол. ред. (1991–98, 2000–02). Прес-секр. Терноп. міськради (1998–2000). Від 2003 – ред. г. “Ринок праці”. Автор худож. творів “Що скаже батько” (1989), “День восьмий” (1989), “Стіна”, “Дежа вю: Спроба повернення” (2002), “Суто літературне вбивство” (2003) та ін.

М. Ониськів.

ВІЛЬШАНКА

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Ярчовец. сільраді. До 1960 В. як хутір входила до с. Ярчівці. Розташ. за 7 км від райцентру і 4 км від найбл. залізн. ст. Ярчівці. Насел. 218 осіб (2001). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

Г. Гошко.

ВІНГРАНОВСЬКИЙ

Микола Степанович (07. 11. 1936, м. Первомайськ Микол. обл.) – письменник, сценарист, кінорежисер і кіноактор. Чл. НСПУ (1962). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1984). Не раз перебував на Тернопільщині, зокрема 1969 в Кременці на святкуванні 160-річчя від дня народж. Ю. Словацького; мав творчі зустрічі у Тернополі та ін. містах обл.; збирав матеріал для кіносценарію та роману про С. Наливайку (1992).

Б. Мельничук.

ВІНІЦЬ

– назва обжинкового снопа, якого на Тернопільщині жінці після завершення жнив приносили господареві. Дарували з пісню: “Вийди, вийди, господарю, проти нас. Несем тобі вінчика в Божий час...” (запис. у с. Конюхи Козів. р-ну).

М. Кришук.

“ВІНІТÉКС”

– відкрите акціонерне товариство. Засн. 25 липня 1994 шляхом реорганізації держ. підпр-ва “Тер-

Виробництво штучної шкіри.

нопільський завод штучних шкір” (був введений в експлуатацію 5 листопада 1959). Проект. потужність його становила 500 тис. м² штуч. шкіри пластинної для галантер. виробів. Від 1962 зростали обсяги вироб-ва, освоєні нові види штуч. шкір, плівок, матеріалів тощо. 1989 вироблено більше 3 млн. м² взуттєвих, галантер. та спец. призначення штуч. шкір, 8 млн. м² плівок, 300 тис. м² ПВХ лінолеуму, споживачами яких були понад 230 взуттєвих і галантер. ф-к, пром. підпр-в, буд. орг-цій України та заруб. країн. На підпр-ві освоєно вироб-во вінілштуч. шкіри вогнетрив., трубного матеріалу для повітрогонів шахт, тентового матеріалу. Від 2001 інвестиції в осн. капітал “В.” за рах. власних коштів – 1 млн. 200 тис. грн. Підпр-во очолювали: П. Дубінін (1959–60), О. Сидорук (1960–68), Г. Якимішин (1968–86), О. Ліпагов (1986–2001), від 2001 – голова правління М. Федунець.

Г. Наконечний.

ВІНКОПЛÉТИНИ

– галицький обряд виплітання весільного вінка для нареченої (молодої) ввечері перед весіллям. Вінок із барвінку на Тернопільщині виплітають дівчата. Водночас готують нагрудні букети для молодих, друзів, дружок та світилок, старостів і гостей. Обряд супроводж. темаг. піснями і заверш. примірянням віночка. Молодий із друзьбами тоді ж викупляє у дівчат віночок і букети. На Волині обряд називають “гільце” (прикрашання гільця). Гільцем служить вершечок калини, молоденької сосни тощо.

М. Кришук.

ВІНОК

– дівоча прикраса та водночас оберіг, виплетений із польових чи лісових квітів і зеленого листя. Право носити В. мають тільки незаміжні дівчата. У побуті є складовою ч. нац. жін. однострою; виготовляють зі штучних квітів і листочків, прикраш. різнобарв. стрічками.

М. Кришук.

ВІНТЕР

Йосипа (в миру – Олена; 04. 01. 1901, Львівщина – р. см. невід., м. Львів) – релігійна діячка. Наставниця, потім – ігуменя монастиря сестер Студиток у с. Якторів, нині Золочів. р-ну Львів. обл. Орг-тор культ.-просвіт. та благочин. діяльності. В. двічі незаконно репрес. рад. влада (1939 – 2 р. ув’язнення, 1946 – 9 р. ув’язнення). Після повернення з тюрем і концтаборів у Мордовії, Іркутську та Красноярську через заборону проживати у Львові мешкала у м. Скалат Підволочис. р-ну.

Лім.: Іванюта В. Сестра Мати // Гомін волі. – 1993. – 29 січ.

М. Кривецький.

ВІНШУВАННЯ

– різдвяне вітання у віршованій формі, в народі – другий палазник. Віншувальники-хлопчики відіграють роль палазників. Вони сповіщають господаря про народження Ісуса Христа і зичать родині всіляких гараздів. На Тернопільщині звичай В. дуже поширений; для прикладу – зі словами: “Віншую вас з Різдвом Христовим на добру долю і щасливий вік, щоб вам жилося ліпше, як торік. Христос рождається!”

М. Кришук.

ВІРГУШ

Наталія Василівна (15. 02. 1948, м. Зборів) – поетка. Чл. НСПУ (1972). Закін. філол. ф-т Черкас. пед. ін-ту (1971). Живе в м. Черкаси. Працювала кор., зав. відділу ред. г. “Молодь Черкащини”, “Черкаська правда” (від 1991 – “Черкаський край”). Окремі твори перекл. польс. мовою.

Тв.: Роменовий вир. – Дн., 1971; Стривожені птахи. – К., 1973; Промінь поля. – К., 1985; Відкритий світ. – Дн., 1988; Спіралі

часу. – К., 1990; Очищення. – 1996; Не відрікаючись від себе. – 1997; Золоті сліди. – 1998 (всі – Чк.).

М. Ониськів.

ВІРЛІВ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Храбузна. Розташ. над р. Мала Стрипа, за 14 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Зборів (с. Млинівці). Насел. 346 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1765. Є церква св. Михаїла (1927; дерев.), капличка (2000; мур.). Споруджено пам’ятник на честь скасування панщини, насипано символ. могилу Борцям за волю України. У В. народилися вчений-медик *П. Кузів*, письменниця *Л. Тивонюк*, проживав польс. музикант, композитор, скрипаль *К. Ліпінський* (на його могилі встановл. пам’ятник).

Л. Панас, В. Уніят.

ВІРСЬКИЙ

Павло Іванович (12 (25). 02. 1905, м. Одеса – 05. 07. 1975, м. Київ) – балетмейстер. Нар. арт. СРСР (1960). Держ. премія СРСР (1950, 1970). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1965). Орг-тор і худож. кер. (1937–40), балетмейстер (1955–75) Ансамблю танцю УРСР (від 1977 – його імені). На поч. 1975 ансамбль під кер-вом В. гастролював у Тернополі.

І. Дуда.

ВІСІМНАДЦЯТА (ТЕРНОПІЛЬСЬКА) БРИГАДА УГА

– військова частина в 1-му корпусі Української Галицької Армії. Сформов. у серед. червня 1919 з підрозділів Терноп. військ. округи. Ком-р – сотник *І. Цьокан*, нач. штабу – поручник *Г. Славуца*, інтендант – сотник *М. Кошак*. До бригади

Командування 18-ї (Тернопільської) бригади УГА.

входили: 2 курені піхоти (ком-ри – поручники *М. Назаревич* і *В. Салаяк*), відділ кінноти (ком-р – поручник *В. Шкварок*), тех. сотня (ком-р – четар *Л. Шерер*), сотня жандармерії (ком-р – сотник *М. Аліськевич*), відділ зв’язку (ком-р – поручник *І. Саламаха*), гарматна батарея, санітар-

ний відділ. В. (Т.) б. брала участь у боях на за-ключ. етапі *Чортків. офензиви*; потім відступала з-під Золочева до Тернополя, вела оборонні бої з польсь. військами на р. Стрипа, на зх. від Микулинців і на р. Збруч. Однією з останніх частин УГА перейшла на Велику Україну в ніч на 18 липня 1919. Через м. Проскурів (нині Хмельницький) і м. Полонне дійшла до Житомира, де восени 1919 була розформована. Більшість стрільців і старшин В. (Т.) б. згодом померла від тифу в “чотирикутнику смерті” або потрапила у полон.

Лит.: Українська Галицька Армія: У 40-річчя її участі у Визвольних змаганнях в 1918–1919 рр. – Вінніпег, 1966. – Т. III.

Б. Волинський.

ВІСЛОЦЬКИЙ

Владислав (Wysłocki Władysław; 1841, с. Княгинине, нині Дубнів. р-ну Рівнен. обл. – 1900, м. Краків, Польща) – польський бібліограф, історик літератури. Закін. Бережан. г-зію та Львів. ун-т. Від 1869 працював у б-ці Осолінських у Львові, від 1874 – у б-ці Ягеллон. ун-ту в Краківі. Від 1878 – чл. Акад. історіограф. ін-ту, ред. “Бібліографічного путівника”. Співпрацював з Естрайхерами над укладанням “Польської бібліографії”. Автор числ. бібліогр. покажчиків.

Я. Мазурак.

“ВІСНИК ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ”

– друкований орган військового міністерства уряду ЗУНР. Виходив неперіодично від 1 грудня 1918 в м. Тернопіль (вийшло 4 номери), в січні–травні 1919 – в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Від червня 1919 – у м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський) під назвою “Вісник українського війська”. Ред. *І. Боберський.*

Г. Морозовська.

“ВІСНИК ІСТОРІЇ КРАЇЮ”

– часопис Державного історико-архітектурного заповідника в м. Збараж. Засн. 1994. Ред. – П. Боднарук. Виходить 12 разів на рік. Висвітлює цікаві факти з історії Збарожчини, пише про істор.-культ. спадщину насел. пунктів, подає укр. істор. календар тощо.

І. Дем’янова.

“ВІСНИК НАДЗБРУЧЧЯ”

– гусятинська районна газета. Виходить від 8 березня 1945 (до серпня 1990 – під назвою “Прапор комунізму”). Засн. і видавці – Гусятин. рай. рада, колектив редакції. Ред. – Р. Кучма.

К. Романів.

ВІСНИК ТАНГ

– науковий журнал Тернопільської академії народного господарства. Засн. у травні 1996.

Х. Весна.

“ВІСНИК ТЕРНОПІЛЛЯ”

– газета, рекламно-інформаційний тижневик. Виходила 1984–2003. Започатк. як “Тернопільська реклама” – додаток до г. “Вільне життя”. Від 1990 – самостійне видання під назвою “Вісник Тернопілля”. Вид. – ВАТ “ТВПК “Збруч”. Ред.: В. Андрєєв (1987), Б. Присяженюк (1987–96), О. Клочак (1996–2003), Є. Гриценко (2003).

І. Дем’янова.

ВІСНЬОВСЬКИЙ

Сигурд (Wisniowski Sygurd; 06. 04. 1841, с. Панівці Зелені, нині Панівці Борщів. р-ну – 23. 04. 1892, м. Коломия, нині Івано-Фр. обл.) – польський письменник, мандрівник, видавець, промисловець. Серед. освіту здобув у г-зіях Станіслава (нині Івано-Франківськ) і Львова. 1858 перебував у Румунії. 1859 повернувся до Львова, де навчався в ун-ті. 1860 побував у Румунії, Туреччині й Греції. В Італії – учасник повстання Дж. Гарібальді. 1862 повернувся в Галичину, потім поїхав до Англії та Австралії. Подорожував по Новій Зеландії та островах Полінезії. Двічі здійснив подорож навколо Землі. 1872 повернувся в Європу, влітку цього ж року виїхав до США. 1876 прибув до Варшави, невдовзі знову побував у Франції, Англії й Америці. Наприкінці життя осів у Галичині: власник нафт. родовища у с. Слобода Рунгурська (нині с. Слобода Коломий. р-ну Івано-Фр. обл.), дир. нафтоперегон. заводу, чл. повіт. відділу, управи Коломий. т-ва опіки і розвитку нафт. промислу. Спільно зі С. Щепановським заклав, фінансував і видавав польсь. двотижневик “Pomoc Własna” (від січня 1886). Автор повістей “Чорна і біла”, “Одетта”, “Діти королеви Океанії” (1877), подорож. нарисів і спогадів “Десять років в Австралії” (1873), “Образи з життя американського” (1874), “Листи з Чорних гір” (1875), “Світлячки в темному краю” (1879), новел, етюдів, статей. Переклав англ. мовою поему “Пан Тадеуш” А. Міцкевича.

Лит.: Енциклопедія Коломийщини. – Коломия, 2000. – Зшиток 3.

І. Дуда, Б. Мельничук.

“ВІСТІ ПРИДНІСТРОВ’Я”

– монастирська районна газета. Засн. 1941 під назвою “Ленінські всходи”, до війни вийшло 14 но-

мерів. Від лютого 1945 до серпня 1990 – під назвою “Ленінський промінь” (перерва в січні 1962 – лютому 1967 у зв’язку з ліквідацією р-ну). 1 вересня 1990 вийшла під ниніш. заголовком, 27 серпня 1991 набула нового статусу – орган. Монастирис. рай. ради і РДА.

Х. Весна.

ВІСТРЯ

– село у Монастириському районі. Центр сільради, яка раніше об’єднувала хутори Діброва-Вістряньська, Левентова, Цвітове, Ямне та с. Терребіж. Розташ. на лів. березі р. Дністер, за 33 км від райцентру і 53 км від найбл. заліз. ст. Бучач. Насел. 1066 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1754. У В. діяли читальня т-ва “Просвіта”, Нар. дім, т-во “Луг”, кооператива, школа, дошк. заклад, хор, аматор. гурток. Село не раз потерпало від повеней, зокрема під час повені 1941 загинуло 5 осіб. Є церква Пресвятої Богородиці (1873; дерев.), спорудж. ще одну церкву. Встановлено пам’ят. хрест на честь скасування панщини (1850), пам’ятник воїнам РА; насипані символи. могили Борцям за волю України (1990) та воякам УПА (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, дошк. заклад “Сонечко”, відділ. зв’язку, 4 заклади торгівлі, цегел. з-д.

І. Дем’янова, В. Заболотний.

ВІСТРЯНСЬКА ДІБРОВА

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Діброва Монастирис. р-ну, в кв. 84 вид. 1 і кв. 83 вид. 11 Коропець. лісництва Бучач. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Вістря”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 9,7 га. Під охороною – високопродукт. дуб. насадження 1 бонітету віком 80 р.

І. Сліпченко.

“ВІСЬ”

– мистецько-рекламна студія в Тернополі. Діє від 1997. В доробку – документ. ф-ми “Дорога хрес-

на Зарваниці”, “Ой зійшла зоря над Почасвом”, “Натхнення мого крем’яна колиска” та ін., аудіоальбоми, відеокліпи, рекламні ролики.

Б. Галицький.

ВІТВІЦЬКИЙ

Микола Михайлович (1780, с. Жураки, нині Богородчан. р-ну Івано-Фр. обл. – 1853, с. Диканька, нині смт Полтав. обл.) – біолог, пасічник. Закін. ун-т і приватну пасічничу школу у Львові. 1808–31 жив і працював у Кременці: викладав нім. мову і філософію у *Вищій Волинській г-зії* (від 1819 – ліцей), займався бджільництвом. 1831 цар. влада заслала В. у м. Вятка (нині РФ). Повернувся 1846, жив у м-ку Межиріч (нині с. Остроз. р-ну Рівнен. обл.). Автор праць “Практическое пчеловодство, или Правила для любителей пчел” (1842–45, ч. 1–5), “Сокращенная наука практического пчеловодства” (1846; обидві – Санкт-Петербург) та ін.

Б. Рудка.

ВІТВІЦЬКИЙ

Михайло Антонович (09. 08. 1932, с. Великий Купіль, нині Згурів. р-ну Київ. обл.) – вчений-селекціонер, біолог, ботанік. Д-р с.-г. н. (1997), проф. (1998). Закін. Київ. ун-т (1956). Працював м. н. с. Терноп. с.-г. дослід. станції (1956–63); ст. н. с. відділу селекції, пров. н. с. відділу селекції озимих культур, зав. лабораторії селекції озимого жита Укр. НДІ землеробства (нині Ін-т землеробства Укр. аграр. АН). Розробив способи селекції жита, вивів високопродукт. сорти озимого жита, ярої пшениці, корм. бобів. Автор наук. праць.

В. Сайко (ЕСУ).

ВІТВІЦЬКИЙ

Стефан (Witwicki Stefan; 13. 09. 1802, с. Янів, нині с. Іванів Калинів. р-ну Вінн. обл. – 15. 04. 1847, м. Рим, Італія) – польський письменник, публіцист. 1819 закін. Кременец. ліцей, в якому його батько був проф. Від 1820 жив у Варшаві, навчався в ун-ті, працював у мін-ві нар. освіти. Після поразки повстання 1830–31 емігрував у Францію. Автор зб. “Балади і романси” (1824, 1825; т. 1–2), “Нотатки Подолянина” (1826), “Сіль-

Пам’ятний знак І. Облещук, якого панські гайдуки закатували за розголошення вістей про скасування панщини.

ські пісні”, “Біблійні поезії” (обидві – 1830), поеми “Едмунд” (1829), книг публіцистики “Москалі в Польщі” (1833), “Вечори пільгрима” (1837, 1842; т. 1–2), “Листи з-за кордону” (1842), зб. нарисів “Галу-балу” (1850), балади “Замкова гора в Кременці”.

Лит.: УЛЕ. – К., 1988. – Т. 1.

С. Ткачов, Г. Чернихівський.

ВІТЕНКО

Олександр Лук'янович (14. 09. 1893, м. Кременець – 16. 12. 1973, там само) – краєзнавець, фольклорист. Волосний писар Великобережеч. волості. 1917–20 брав участь у Визв. змаганнях. У період УНР – чл. Кременец. міської управи. Секр. управи Кременец. повіт. т-ва “Просвіта”. Працював у канцелярії Волин. консисторії, ред. її друк. органу “*Духовний сіяч*”. Записав понад 3 тис. пісень, дум, легенд, романсів, казок. Записи зберіг. в ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України і Кременец. краєзн. музеї, надрук. у зб. “Весільні пісні” (К., 1982. – Кн. 1–2), “Пісні Тернопільщини” (К., 1989) та ін. Залишив у рукописах спогади, нариси про культ.-мист. життя краю кін. 19 – поч. 20 ст. (зберіг. у Кременец. краєзн. музеї).

Лит.: Чернихівський Г. Крем'яччина: історичне та літературне краєзнавство. – Кременець, 1992.

О. Легкун, Г. Чернихівський.

ВІТЕНЬКО

Ігор Володимирович (28. 03. 1938, с. Чернихівці, нині Збараз. р-ну – 21. 09. 1974, м. Винники Львів. обл.) – вчений-кібернетик, логік. Закін. серед. школу в м. Збараж, фіз.-матем. ф-т Львів. ун-ту (1960). Працював викладачем у Харків. ун-ті. 1967 захистив у Львові канд. дисертацію і переїхав працювати в Ужгород. ун-т, від 1972 – доц. каф. теор. кібернетики і матем. логіки. Підготував доктор. дисертацію, захист якої не дозволили з політ. мотивів: мати В., його брати і сестри були в УПА. Цькування і переслідування призвели до трагіч. кінця. 19 серпня 1974 В. приїхав до матері в с. Чернихівці, а через місяць його знайшли мертвим у Винників. лісі поблизу Львова. Автор 18 наук. праць і посібників, зокрема

“Схеми, алгоритми, многовиди” (1970), “Математична логіка” (1971), “Конструктивні операції” (1972).

Г. Возняк, І. Олещук.

ВІТИК

Семен Гнатович (21. 02. 1876, Дрогобиччина, нині Львів. обл. – 10. 10. 1937, м. Верхньоуральськ, нині м. Североуральськ, Свердлов. обл., РФ) – громадсько-політичний діяч, публіцист. Від 1899 – один з провід. діячів УСДП у Галичині. Як організатор селян. страйків 1902 перебував на Збаражчині, зокрема в селах Гнилиці, Ободівка, Нове Село (нині Підволочис. р-ну) й ін. Посол австр. парламенту (1907, 1911). Учасник *Акту Злуки УНР і ЗУНР*, голова президії Труд. конгресу України. Від кін. 1919 – у Відні. 1925 переїхав у рад. Україну. В квітні 1934 В. заарешт. і засудили, в ув'язненні розстріляли.

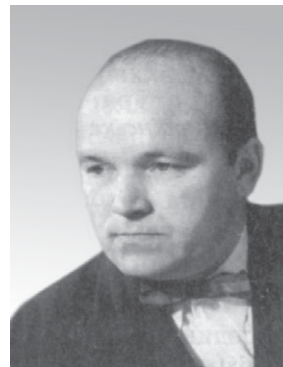
П. Гуцал.

ВІТКОВСЬКИЙ

Антін (17. 02. 1918, с. Завадівка, нині Монастирис. р-ну – 11. 02. 1978, м. Чикаго, США) – лікар, громадський діяч. Проживав у Підгайцях. 1938 зарах. на теолог. студії у Львові. Від 1940 – студент Львів. мед. ін-ту, звідки після арешту за націоналіст. діяльність засланий до Сибіру. Під час війни звільнений за умови, що вступить у ЧА і піде на фронт. Під Маріуполем потрапив у нім. полон, служив перекладачем. Після поранення під Ростовом-на-Дону продовжив у Львові мед. студії, 1948 став д-ром дантистики у Мюнхен. ун-ті. 1950 переїхав до США. Тут закін. 3-річні дантист. студії у Нортвестерн. ун-ті, 1956 почав мед. практику в Чикаго. Секр., заст. голови УЛП Пн. Америки. Голова Округ. ком-ту підгаєчан. Співзасн. Ком-ту оборони традицій УГКЦ (1964). Автор багатьох статей та ін. публікацій у пресі.

Лит.: Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.–Чикаго, 1996. – Кн. 2.

Б. Мельничук.

ВІТКОВСЬКИЙ

Кароль (Witkowski Karol; 10. 11. 1858, м. Заліщики – 04. 06. 1922, м. Краків, Польща) – польський військовий діяч. Закін. г-зію в Чернівцях,

кадет. корпус у Львові. Від 1878 служив в австр. армії. Під час 1-ї світ. війни потрапив у полон, інтерн. у Росію. Від 1918 – в армії Польщі, де організ. інтендант. службу. Вийшов у відставку в чині генерала бригади.

П. Бабій, С. Ткачов.

ВІТОВИЧ

Олег Васильович (07. 04. 1967, м. Кременець) – громадсько-політичний діяч. Депутат Львів. обл. ради (1990–98). Нар. депутат України, голова підком-ту ВР України з прав людини, нац. меншин і міжн. відносин. Медаль “За хоробрість” за участь у бойових діях у Придністров’ї, офіц. подяка уряду Грузії. Працював на львів. з-ді “Електрон”, ред. г. “Голос нації”, співроб. інформцентру “УНА-Захід”. Від 1989 – чл. УГС, співголова Львів. орг-ції СНУМ, від 1990 – чл. Проводу націоналіст. фракції СНУМ, чл. Проводу націоналіст. спілки. Ініціатор створ. УМА (нині УНА). Від 1991 – один з ініціаторів створ. УНСО, згодом – край. ком-р.

І. Дем’янова.

ВІТОВСЬКИЙ

Дмитро (08 (20). 11. 1887, с. Медуха, нині Галиц. р-ну Івано-Фр. обл. – 04. 08. 1919, Сілезія, похов. у м. Берлін, Німеччина) – військовик, полковник

УГА. Навчався на правн. ф-ті Львів. ун-ту, за участь у студент. виступах 1910 відратований і заарешт. Закін. навчання у Краків. ун-ті. Від серпня 1914 – в УСС: ком-р сотні, потім – куреня. Відзначився в боях на Маківці у Карпатах, влітку–восени 1915 – над р. Стрипа на Тернопільщині. Також воював на тер. сучас. Терноп. обл. восени 1917 – на поч. 1918. В кінці жовтня 1918 прибув до Львова, очолив Укр. військ. ком-т, який 1 листопада здійснив повстання; після його перемоги Укр. Нац. Рада проголосила утворення ЗУНР. Від 9 листопада – держ. секретар військ. справ в уряді ЗУНР. 22 листопада 1918 прибув до Тернополя і продовжив орг-цію регуляр. армії. Після відставки 13 лютого 1919 з поста держ. секретаря – чл. укр. делегації на Париз. мирн. конференції. Загинув в авіакатастрофі за нез’ясов. обставин.

П. Гуцал.

ВІТОВТ

(Вітаутас; 1350 – 27. 10. 1430, замок Тракай, Литва) – великий князь литовський (1392–1430). Проводив політику приєднання руських земель до *Вел. княз-ва Литовського*. 1392 зайняв Брацлавщину і Поділля, в т. ч. округи Скала та Червоногород на Зх. Поділлі. Відвоював у Польщі Збараж і Кременець (у Вел. княз-ві Литовському вони були до 1569). За наказом В. 1409–18 у Кременец. замку був ув’язнений *Свидригайло*.

П. Бабій.

ВІТОШІНСЬКИЙ

Борис (15. 06. 1927, с. Воробіївка, нині Підволочис. р-ну – 21. 07. 2000, м. Ляважоль, Аргентина) – громадський діяч, підприємець. 1941–43 навчався в укр. г-зії у Тернополі. Вояк дивізії “Галичина”, брав участь у боях під Бродами; після 1945 перебував у таборі військовополонених у Ріміні (Італія). Згодом проживав у Вел. Британії, від 1949 – в Аргентині. Голова управи т-ва “Просвіта” в м. Ляважоль, голова центр. т-ва “Просвіта” в Аргентині. Діяльний в Укр. визвол. фронті, чл. ОУН. Ініціатор придбання за кошти діаспори приміщення для укр. посольства в Буенос-Айресі. Голова спорт.-відпоч. оселі “Веселка”. Делегат 2-го Всесвіт. форуму українців у Києві (1997); приїжджав на Тернопільщину.

І. Гаврильцьо, Р. Матейко.

ВІТОШІНСЬКИЙ

Володимир Йосипович (29. 01. 1869, с. Денисів, нині Козів. р-ну – 15. 09. 1930, м. Відень, Австрія) – лікар, громадський діяч. Син о. *Й. Вітошинського*. Закін. Терноп. г-зію. Студіював медицину в Ягеллон. ун-ті (Краків). Від 1895 до липня 1930 – міський лікар у Тернополі. Засн. і голова надзир. ради Кооп. банку (колиш. Повіт. кредит. т-ва). Голова “Укр. бесіди”, діяльний у філіях “Просвіти” і “Сокола”. Протягом десяти років – безплат. лікар “Української бурси”. На поч. вересня 1930 виїхав на операцію до Відня, де й помер.

І. Дуда.

ВІТОШІНСЬКИЙ

Йосип (Осип) Сильвестрович (15 (27). 06. 1838, м. Косів, нині Івано-Фр. обл. – 24. 01. 1901, с. Денисів, нині Козів. р-ну) – священик, диригент, громадсько-освітній діяч. Батько *В. Вітошинського*. Навчався у Чернів., Самбір. і Перемишл. г-зіях. У Перемишлі вчився музики у Л. Седняка і Ф. Лоренса, у Львові – в І. Лаврівського. 1864 закін. Львів. духовну семінарію. Під час навчання співав у гімназ. і кафедр. хорах,

диригував хором семінаристів. Один із перших орг-торів і диригентів селян. хорів у Галичині, які співали з нот: 1865–68 – у с. Зарваниця (нині

Теребовлян. р-ну), від 1868 – в с. Денисів, де був парохом. *Денисівський хор* виступав із концертами у Львові, Тернополі, Бережанах, Станіславі, Коломиї та ін. містах; у липні 1887 – на етногр. виставці в Тернополі. У його репертуарі було бл. 100 творів укр. і зарубіж. композиторів. В. утримував у Денисові від 1884 2-річну школу диригентів (12 учнів), у якій вів курси теорії музики, сольфеджіо та диригування, хори учнів. Організував духовий оркестр. Записував укр. нар. пісні, які опубл. *П. Бажанський* у зб. “Русько-народні галицькі мелодії”. З ініціативи В. у Денисові 1870 організована читальня “Просвіти”, зведено пам’ятник тверезості, засн. касу взаємодопомоги, т-во допомоги сиротам, вдовам і бідним студентам, курси вишивання та садівництва. На буд., в якому жив В., відкрито мемор. таблицю; в селі встановлено пам’ятник диригенту.

Лит.: Медведик П. Самопосвята музиці народній // Вільне життя. – 1988. – 4 лип.; *Савак Б.* Селянський диригент // Жовтень. – 1989. – № 3.

П. Медведик, Б. Савак.

ВІТОШИНСЬКИЙ

Роман Зенонович (07. 11. 1940, м. Монастириська) – співак (ліричний тенор). Нар. арт. України

(1990). Закін. Львів. консерваторію (1969, нині муз. академія). Від 1968 – соліст Львів. театру опери та балету; одночасно – викл. Львів. муз. академії. Перебував на гастролях у Польщі, Німеччині, Франції, Канаді, США й ін. країнах. Основні партії: Альфред, Герцог (“Травіата”, “Ріголетто” Дж. Верді), Надір (“Шукачі перлів” Ж. Бізе), Рудольф (“Богема” Дж. Пуччі-

ні), Альфред (“Летюча миша” Й. Штрауса), Альмавіва (“Севільський цирюльник” Дж. Россіні).

І. Дуда.

ВІТОШИНСЬКИЙ

Ярослав Дем’янович (31. 12. 1919, с. Воробіївка, нині Підволочис. р-ну) – мистецтвознавець, режисер, діяч культури. Засл. діяч мист-в УРСР (1974), засл. діяч польсь. культури (1978). Закін. диригент. курс у Вишому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові (1939). Був на громад. роботі. 1953–74 – нач. Львів. обл. упр. культури. 1974–78 – перший заст. міністра культури УРСР. 1978–79 – дир. Київ. театру опери і балету. 1982–92 – дир. Респ. будинку актора в Києві. 1992–98 – віцепрезидент Укр. асоц. творчої інтелігенції “Світ культури”. Постановник урочистих концертів.

П. Бабій, І. Дуда.

ВІТОШИНСЬКИЙ-ДОБРОВОЛЯ

Йосип-Михайло (1857, Лемківщина, нині Польща – 09. 12. 1931, м. Львів) – військовик. Генерал-майор австр. армії, генерал-хорунжий Армії УНР. Під час 1-ї світ. війни команд. 130-ю бригадою (в ній воював Легіон УСС), яка влітку–восени 1915 воювала з рос. частинами над річками Золота Липа і Стрипа. Влітку 1919 – генерал Нач. команди УГА.

П. Гуцал.

ВІТРИЩАК

Валентин Якович (17. 06. 1937, с. Красносілка, нині Олександрів. р-ну Кіровогр. обл.) – вчений у галузі медицини. Д-р

мед. н. (1990), проф. (1991). Закін. Терноп. мед. ін-т (1965, нині ТДМА). Лікар-хірург, зав. хірург. відділення (1965–78), лікар-експерт, гол. експерт ЛТЕК Луган. обл. (1978–81), від 1981 – н. с., доц., проф., зав. каф. загальної гігієни та екології, від 1991 — зав. каф. загальної гігієни Луган. мед. ін-ту (нині – ун-т).

Ю. Вовк (ЕСУ).

ВІТТЕ

Кароль (Witte Karol; псевд. Валент, Спектатор; 1814 – 14. 06. 1878, м. Краків, Польща) – польський літератор, педагог. Закін. Кременец. лицей. Працював у Варшаві, дир. г-зії у Кракові. 1838–41

видавав “Pamiętnik sceny warszawskiej”, 1841–42 – ред. “Gazety Powszechnej”, 1843–44 – щоден. часопису “Dziennik Krajowy”. Автор кн. “Педагогічні бесіди” (Варшава, 1866), “Велика і мала політика Галичини” (1871), “Кременець. Пригоди і спогади студента першого класу” (1873; обидві – Краків), статей у періодиці.

І. Дуда.

ВІТТЕ

Ян де (Witte Jan de; 08. 07. 1709, біля м. Полтава – 22 (за ін. даними 24). 12. 1785, м. Кам'янець-Подільський, нині Хмельн. обл.) – польський архітектор, військовий інженер. Генерал-лейтенант. За походженням голландець. Від 1768 – комендант Кам'янец. та ін. фортець Поділля. Займався буд-вом і реконстр. костьолів, монастирів, палаців та фортифікац. споруд у Львові, Тербовлі, Кам'янці-Подільському. В. приписували авторство проекту Домінікан. костьолу в Тернополі (1749–79); за деякими даними, в костьолі була пам'ятна таблиця на його честь. 1773 виконав проект дерев. каплиці в Почаєві (не зберег.).

П. Гуцал.

ВІШНЄВСЬКИЙ

Міхал (Wiszniewski Michał; 27. 09. 1794, с. Фірлеїв, нині с. Липівка Рогатин. р-ну Івано-Фр. обл. – 15. 04. 1865, м. Ніцца, Франція) – польський письменник, літературознавець, філософ. Навчався у *Вищій Волин. г-зії* в Кременці, Единбур. ун-ті (Шотландія). 1822–24 – проф. філософії Кременец. ліцею, 1831–46 – Ягеллон. ун-ту (м. Краків). Від 1848 проживав в Італії. Автор праць з філософії, літературознавства, автобіогр. творів.

В. Ханас.

ВІЯТИК

Михайло Федорович (01. 02. 1968, с. Потік Козів. р-ну) – диригент, діяч культури. Медаль “10 років Збройним силам України” (2001). Дипломант 1-го, лауреат 2-го Всеукр. конкурсу козац. пісні “*Байда*” (2001, 2002), дипломант обл. конкурсу “Голос серця” (2001). Закін. муз. школу в смт Козова, Хмельн. муз. уч-ще, військ.-диригент. ф-т Москов. консерваторії (РФ). Працював викл. духових та удар. інструментів Летичів. дит. муз. школи Хмельн. обл., ст. викл. Казан. суворов. військ. уч-ща. Від 1993 – нач. оркестру-військ. диригент Львів. військ. ліцею, створив у цьому навч. закладі гурт “Опілля” та нар. колектив “Троїсті музики”. Від 1998 донині – нач. оркестру-військ. диригент Терноп. гарнізону, худож. кер. Терноп. муніципал. “*Оркестри Волі*”. Від 1999 – гол. диригент традиц. свята духової музики в Тернополі. Під кер-вом В. військ.

оркестр брав участь у звіт. концертах Терноп. обл. у Києві (1999, 2001, 2003). В. інструментував і зробив аранжування для духового оркестру понад 200 творів зарубіж. класики, укр. композиторів й нар. пісень.

С. Корницький.

ВЛАДИМИРСЬКИЙ-БУДАНОВ

Михайло Флегонтович (1838, с. Бороздіно, нині Тульс. обл. РФ – 25. 03. 1916, м. Київ) – історик права, архівіст. Д-р історії (1874). Чл.-кор. Петербур. АН (1903). Від 1875 – проф. Київ. ун-ту. Голова Київ. археогр. комісії, ред. “Архива Юго-Западной России” (1882–1914). Працював в архівах Кременця і Почаїв. лаври.

В. Столяр.

ВЛАДИСЛАВ П ЯГЕЛЛО

(справж. ім'я – Ягайло (Йогайло); 1348, Литва – 01. 06. 1434, м. Краків, Польща) – польський король від 1386. Засн. королів. династії Ягеллонів. 1387 здійснив похід у Сх. Галичину та Зх. Поділля (міста Тербовля, Скала, Червоногород), приєднав їх до Польщі. 1402, перебуваючи в Червоногороді, видав кілька привілеїв для поділ. міст. 1417 відвідав м-ко Біше (нині село) біля Бережан.

П. Бабій.

ВЛАДИСЛАВ ІV ВА́ЗА

(Władysław IV Waza; 19. 04. 1595, м. Варшава, Польща – 20. 05. 1648, м-ко Мереч; похов. у м. Краків, там само) – польський король від 1632. Влітку 1621 королевич В. на чолі війська йшов походом зі Львова через Тернопільщину до Хотина (нині м. Чернів. обл.), де спільно з козац. військом під команд. гетьмана *П. Сагайдачного* розгромив турец.-татар. армію.

П. Гуцал.

ВЛАСО́ВСЬКИЙ

Іван Федорович (28. 08. 1883, м. Харків – 10. 10. 1969, м. Торонто, Канада) – громадський діяч, педагог. Навчався у Харків. духовній семінарії, Київ. духовній академії. Від 1918 – дир., проф. укр. г-зії у Луцьку. Діяч “Просвіти”. 1928 обраний послом польс. сейму. Від 1934 – секр. Волин. консисторії, вид. часопису “Церква і нарід” (1934–39) у Кременці. 1939–41 вчителював у Кременці, 1942–43 – секр. адміністрації УАПЦ у Луцьку. Від 1948 – у Канаді. Автор низки кн.

Г. Черняхівський.

ВЛАЩИНЦІ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Піскарка, за 18 км від райцентру. Насел. 332 особи (2003). Вперше

згадане у 1-й пол. 15 ст. як власність І. Мокосієвича. Пізніше перейшло до князів Вишневецьких, згодом – до Мнішеків. На поч. 17 ст. спалила татар. орда. У 1-й пол. 17 ст. В. належали до Кременец. повіту Вишгород. волості. До 1939 в селі діяло т-во “Просвіта”. 1960 В. приєднано до с. Білка, потім – до с. Вишгородок. Є церква св. Архістратига Михаїла (1789; дерев.). Споруджено пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП.

В. Уніят.

ВЛОДАРСЬКИЙ

Броніслав (Włodarski Bronisław; 02. 11. 1895, м. Тернопіль – 09. 04. 1974, м. Гдиня, похов. у м. Торунь, Польща) – польський історик. Д-р історії (1923). Після закін. Львів. ун-ту 1920 викладав історію у г-зіях Львова. Автор монографій та ін. наук. праць.

С. Ткачов.

ВЛЧЕК

Індржіх (05.09.1885, м. Мала Скалице, нині Чехія – 1968, м. Прага, там само) – чеський художник. Як солдат австр. армії 1915 потрапив у рос. полон на Зборівщині. 1922 побував у місцях боїв чехословац. військ. частин під час 1-ї світ. війни, в т. ч. на Тернопільщині. Серед картин: “В окопах чехословацької бригади біля Зборова”, “Поле бою біля Домаморича” (нині – с. Терноп. р-ну), “На Зборівському полі бою 1922”. Автор книги “З подорожей до Зборова”.

Лит.: Чехи в Галичині. – Л., 1998.

В. Барна.

ВНУТРІШНІ ВОДИ

– поверхневі та підземні води Тернопільщини. Поверхневі – це води рік, озер, ставів, водосховищ, боліт. Найбільші обсяги води – у ріках. На тер. обл. протікають понад 2400 річок і потічків, із них 120 – завдовжки понад 10 км. Більшість річок обл. (бл. 80%) протікає у меридіал. напрямку і належить до басейну р. Дністер. Найбільші з них – Золота Липа, Коропець, Стрипа, Серет, Збруч, Нічлава, Джурина. Вони мають добре вироблені, у нижніх течіях навіть каньйоноподібні долини, глибоко врізані в поверхню: у верхів’ях – на 30–40 м, у пониззях – до 200 м. Ріки басейну Прип’яті – Іква, Вілія, Горинь течуть на пн. схід, їх гирла – за межами обл. У них пологі береги, повільна течія, слабо вироблені долини, заболоч. заплави; зміш. тип живлення: сніг, води, дощові, підзем.; атмосф. опади – 70%,

підземні води – 30% загал. стоку. Найвищий рівень води в ріках у березні–квітні та у першій пол. літа. Під час повеней рівень води може піднятися на 10–50 см за добу. Можливі й паводки, але вони нетривалі. Найниж. рівень води у ріках (межень) – у серпні–вересні та у грудні–лютому. Льодостав почин. у 2-й декаді грудня, іноді – на поч. січня. Товщина криги досягає 90 см. Скресають ріки наприк. лютого – поч. березня. В обл. дуже мало природ. озер. Невеликі карстові озерця – побли. с. Вікно Гусятин. р-ну (*Вікнини*) та біля с. Борухи Борщів. р-ну (Борухівські озера). Штучні озера – ставки і водосховища створені на ріках та у балках, де є водотоки. В області – 19 водосховищ заг. пл. 3450 га, найбільші з них – Залізців., Верхньоівачів., Терноп., Касперів., Підволочис., Бережанське. 659 ставів займають 5540 га. Окраса обл. центру – Терноп. став (400 га). Болота займають незначні площі в долинах рік, найбільше – в заплавах Горині, Вілії та Ікви, у верхів’ях і середніх течіях Стрипи, Серету, Золотої Липи, Джурина і Збруча. Вони – низинні, живляться підзем. водами; рослинність – осока, очерет, мохи, болотяне різнотрав’я. Використ. для видобутку торфу і як пасовища. Підземні води складаються із ґрунт. і власне підземних. Ґрунтові води залягають на глиб. 4–10 м, підземні – у водонос. горизонтах на глиб. 5–16, 30–40 і 60–80 м. Їх використ. для господар. і побут. потреб населення, пром. і с.-г. підпр-в. У Гусятин., Тереховлян., Терноп., Зборів., Збараз. і Бережан. р-нах є мінерал. води, які використ. для лікування захворювань внутр. органів і опорно-рух. апарату.

О. Заставецька.

ВОВК

Андрій (15 (27). 10. 1882, с. Демки, нині Драбів. р-ну Черкас. обл. – 11. 02. 1969, м. Новий Ульм, Німеччина) – військовик. Генерал-хорунжий Армії УНР (1921). У липні–вересні 1920 під команд. В. дивізії Поділ. групи Армії УНР вела бої на Тернопільщині, відзначилась у наступі на р. Збруч. Військ. міністр уряду УНР в екзилі (1920–21, 1957–61).

П. Гуцал, Б. Мельничук.

ВОВК

Василь Григорович (06. 01. 1948, с. Кути Маньків. р-ну Черкас. обл. – 18. 03. 2001, м. Бучач) – господарник, громадський діяч. Медаль “За трудову відзнаку” (1977). Закін. Уман. с.-г. ін-т (1975). Від 1975 – гол. агроном, голова колгоспу в Бу-

чац. р-ні. Від 1983 – секр., від 1985 – 2-й секр. Бучац. РК КПУ. Від 1987 – голова Бучац. райвиконкому, від 1990 – 1-й секретар Бучац. РК КПУ, від 1995 – голова Бучац. РДА. Від 1997 – нач. упр. с. госп-ва та продовольства Терноп. ОДА. Від квітня 1998 до вересня 1999 – голова Терноп. ОДА.

І. Дем'янова.

ВОВК

Мирослав Михайлович (псевдо “Сфрем”, “Корнило”; 02. 01. 1920, м. Босковице, Чехія – 29. 06. 1947, біля с. Драгоманивка, нині Козів. р-ну) – діяч ОУН. Закін. нар. школу в с. Ступки (нині Терноп. р-ну), г-зію в Тернополі 1938. 1936 вступив в ОУН. Навчався на правн. ф-ті Віден. ун-ту. В березні–вересні 1939 ув'язнений у польс. тюрмі. Учасник похідних груп ОУН на Сх. Україну (літо 1941), орг-гор підпіл. роботи у Львові. Від червня 1944 – обл. референт СБ на Дрогобиччині, від липня 1945 – край. референт СБ Поділ. краю. Загинув у бою з підрозділом МДБ.

М. Ханас, В. Хома.

ВОВК

Степан Миколайович (02. 01. 1942, с. Верхрата Рава-Рус. р-ну Львів. обл.) – вчений-філософ. Д-р філос. н.

(1986). Закін. СШ у смт Мельниця-Подільська Борщів. р-ну, фіз.-матем. ф-т Чернів. ун-ту (1964), аспірантуру Ін-ту філософії АН СРСР (1972). Сфера наук. діяльності: неklasична методологія, історія та культура давньої України, філос. основи природознавства. Опубл. більше 120 наук. праць, у т. ч. 5 книг.

Я. Павлів.

ВОВК

Юліан (р. н. невід., м. Монастириська) – диригент. Засл. прац. культури України. 11-річним втратив зір. Закін. спец. СШ, потім – муз. уч-ще та консерваторію у Львові. Від 1976 – у Львові, капелі бандуристів “Карпати”, її худож. керівник. У лютому 1993 капела виступала на Тернопільщині.

Б. Волинський.

ВОВКІВЦІ

– село у Борщівському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Циганка, за 5 км від

райцентру і найбл. залізн. ст. Борщів та 2 км від автошляху Мельниця-Подільська-Тернопіль. Насел. 1316 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1442. Діяли читальня “Просвіти”, т-ва “Сільський господар”, “Луг”, кооператива. Є церква св. Миколая (1780; віднов. 1901; дерев.). Щоріч. відпусти до вовків. чудотвор. ікони Пресвятої Богородиці. Встановлено пам'ят. хрести на честь скасування панщини (віднов. 1990) та жертвам сталін. репресій (1990), меморіал. таблицю акторові й режисерові Д. Жолобанюку, пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні; насипано символ. могилу воякам УПА. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У В. народилися громад. діяч у Угорщині Я. Гук, актор і режисер укр. театру в США В. Довганюк, польс. живописець П. Доманьський, самодіяльний композитор Я. Злонкевич, письменник і громад. діяч у Канаді С. Савчук, лікар і громад. діяч у Канаді П. Касіян, проживав поет і літературознавець О. Астаф'єв. Проживав Герой соц. праці А. Щепановський. На тер. В. виявлено поселення черняхівської культури (розкопано 5 поховань) та давньоруського часу.

Б. Мельничук, В. Уніят.

ВОВКІВЦІ

– село у Шумському районі. Підпорядк. Великодедеркал. сільраді. Розташ. над р. Полтва – притокою Горині, за 21 км від райцентру і 13 км від найбл. залізн. ст. Лепесівка. Насел. 458 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1570, згідно з поборовим реєстром Кременец. повіту. 1920 жителі В. Дедеркал напали на розміщений у В. польс. загін. Є церква Покрови Пресвятої Богородиці (1793; дерев.). Споруджено пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969; скульп. Л. Бізюк, Г. Дібус та ін.). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка.

Л. Сирота, В. Ханас.

ВОВКОВЕЦЬКИЙ ЗАКАЗНИК

– ботанічний природоохоронний об'єкт місцевого значення. Розташ. поблизу с. Вовківці Борщів. р-ну, в кв. 57 вид. 1,5 Борщів. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Турильче”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 19. 11. 1984 № 320. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 30,8 га. Під охороною – ділянка бук.-граб. лісу, де зростає шафран Гейфелів – вид. занес. до Червоної книги України.

І. Сліпченко.

ВОВЧАК

Ігор Михайлович (05. 06. 1960, м. Тернопіль) – співак. Літ.-мист. премія ім. Д. Луценка “Осіннє золото” (2003). Лауреат міжнар. і всеукр. конкурсів естрад. пісні. Навчався у Тербовлян. культ.-освіт. уч-щі, Київ. ін-ті культури. Від 1987 живе у Тернополі. Працював в обл. центрі нар. творчості, від 2000 – соліст обл. філармонії. Автор музики до багатьох пісень і романсів. Видав 4 аудіоальбоми.

Музику до багатьох пісень і романсів. Видав 4 аудіоальбоми.

Є. Зозуляк.

ВОВЧАНСЬКИЙ

Іван Федорович (14. 02. 1956, с. Вовче, Турків. р-ну Львів. обл.) – тренер з волейболу. Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1993, нині ТДПУ). Двораз. чемпіон Збройних сил СРСР з волейболу (1975, 1977). 1991–2000 – тренер команди “Надзбруччя” (м. Тернопіль). Від 2002 – тренер команди “Галичанка-Галекспорт” (ТАНГ).

Г. Гунтік, Б. Дікальчук.

ВОВЧИ ЯГОДИ ЗВИЧАЙНІ

(*Daphne meserereum* L.; нар. назва – вовче лико) – кущ до 1,5 м заввишки з родини Тимелеєві (Thymelaeaceae). Внесений до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Реліктовий вид на межі ареалу, спорадично трапл. у ліс. масивах. Під охороною – в природ. заповіднику “Медобори” та його філії “Кременецькі гори”, заказнику загальнодерж. значення “Голицький” у Бережан. р-ні. Вся рослина отруйна, особливо ягоди.

Г. Синиця.

ВОВЧКІВЦІ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Івачів та Нище. З обл.к. даних виключ. х. Подвірний у зв’язку з пересел. жителів. Розташ. на пр. березі Стрипи, за 13 км від райцентру і 9 км від найбл. залізн. ст. Зборів (с. Млинівці). Насел. 215 осіб (2002). Перша писемна згадка – 1724. 1848 через В. йшли рос. війська, походом на Угорщину. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1923), “Рідна школа”, “Сільський господар”, “Каменярі”, Хліборобський вишкіл моло-

Церква св. Димитрія.

ді, кооператива. Є церква св. Димитрія (1886; кам.). Насипано символ. могилу УСС (1919), встановлено пам’ятник Т. Шевченку (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку.

П. Медведик, В. Уніяк.

ВОВЧОК

Андрій Миколайович (11. 01. 1962, м. Харків) – господарник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Депутат Шумс. рай. ради (1987, 1998). Закін. Львів. лісотех. ін-т (1984). Працював у Сураз. лісництві Шумс. р-ну, був на громад. роботі. Від 1998 – дир. Терноп. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”. 2000–03 – перший заст. начальника Держ. упр. екології та природ. ресурсів у Терноп. області. Від 2003 – нач. Чернів. обл. упр. ліс. госп-ва.

М. Токарчук.

ВОВЧУК

Петро Богданович (17. 10. 1948, с. Гермаківка Борщів. р-ну) – господарник, громадський діяч. Від 1980 донині – депутат Терноп. обл. ради, від 2002 – чл. її президії, голова постійної комісії з питань соціальної політики, труд. міграції населення та праці. Закін. Кам’янець-Поділ. с.-г. ін-т (1973). Працював заст. кер. Збараз. рай. об’єдн. “Сільгосптехніка”, головою колгоспу в с. Нижчі Луб’янки Збараз. р-ну, нач. Лановец. рай. упр. с. госп-ва, був на громад. роботі; у Зборів. р-ні – голова райвиконкому, рай. ради, РДА, дир. міжколгосп. комбікорм. з-ду; згодом – голова Тербовлян. РДА, заст. голови Терноп. ОДА, 2000–01 – заст. дир. Терноп. центру стандартизації; заст. голови правління ВАТ “Тербовлянський хлібокомбінат”. Нині – дир. Зборів. рай. центру зайнятості.

О. Дацко.

ВОДЗІЦЬКА

Марія (Wodzicka Maria; 04. 08. 1878, м. Обезьож-Познань, Польща – 17. 03. 1966, м. Львів) – живописець. Від 1924 працювала у Львові. Бувала на Тернопільщині, змальовувала красвиди, відома картина “Вид Кременця” (1950-і). Ств. портрети уродженців Тернопільщини *О. Кульчицької, Л. Левицького, М. Рудницького*.

Б. Пиндус.

ВОДНІЦЬКИЙ

Казимир (Wodnicki Kazimierz; 1816 – 1889, м. Краків, Польща) – польський орнітолог. Дід *К.-А. Водницького*. Проживав у с. Олів на Зборівщині. Автор праць “Систематизований перелік птахів, поширених у давній Краківській землі” (1850), “Орнітологічна мандрівка в Татри і Карпати” (1851), “Про сокілництво і про мисливських птахів” (1858), “Польські орли” (1886). Творець колекції птахів Краків. АН.

П. Медведик.

ВОДНІЦЬКИЙ

Казимир-Антоні (Wodnicki Kazimierz Antoni; 04. 02. 1900, с. Олів, нині Зборів. р-ну – 14. 06. 1987, м. Веллінгтон, Нова Зеландія) – польський орнітолог. Онук *К. Водницького*. Автор наук. праць.

С. Ткачов.

ВОДОП'ЯН

Анатолій Іванович (17. 11. 1946, м. Галич, нині Івано-Фр. обл.) – архітектор. Від 1964 проживає у Тернополі. Закін. Львів. політех. ін-т (1974). Гол. арх. проекту в творч.-виробн. підпр-ві “Тернопільархпроект”. Від 1999 – голова правління обл. орг-ції НСАУ. Автор проектів навч. корпусу Чортків. мед. уч-ща (1987); церкви Пресвятої Трійці на вул. Чайковського (1993), собору Віри, Надії і Любові на вул. Коновальця (1997) у Тернополі; церкви св. Ольги і Володимира у смт Вел. Березовиця (1999).

І. Дула.

ВОДЯНИЙ ГОРІХ ПЛÁВАЮЧИЙ

(*Trapa natans L.*; нар. назва – рогулька) – однорічна водяна рослина із білими квітами. Належить до родини Водяногоріхові (Trarpaceae). Трапляється у повільних водоймах Розточчя–Опілля в

Кременец. р-ні. Можливо, зникла. Занесена до Червоної книги України.

Н. Мшанецька.

ВОДЯНИЙ

Тома (псевд. – Іван Билина; 03. 02. 1886, с. Малий Ходачків, нині Терноп. р-ну – 1970, м. Тернопіль) – педагог, громадський діяч, літератор. Закін. Терноп. укр. г-зію. Навчався у Львів. та Вільнюс. ун-тах. Викладав лат. і нім. мови в г-зіях Яворова та Тернополя. Учасник Визв. змагань (1918–20). Автор повісті “Моя сповідь” (1928), праць із педагогіки, спогадів про *Леся Курбаса*. Репресований, перебував на засланні в Сибіру.

В. Ханас.

ВОЄВÓДСЬКЕ ТУРІСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧЕ ТОВАРИСТВО

– культурно-просвітницьке товариство в Тернополі. Створ. 1925; 1930 змінило назву на “Подільське туристично-краєзнавче товариство”, відтоді – представник держ. ради охорони природи на Тернопільщині. Розташ. у буд. на перетині сучас. вулиць М. Коперника та В. Чорновола. Голова – *Т. Кунзек*. У т-ві зосередж. інформація про краєзн. роботу і турист. заходи на тер. воєв-ва, тут можна було придбати краєзн. видання, фотографії, пошт. листівки, фільми. 1931 при т-ві утвор. філателіст. секція. 1 червня 1937 відкрито центр. бюро обслугов. туристів та екскурсій.

Лит.: *Бойцун Л.* Тернопіль у плинні літ: Історико-краєзнавчі замальовки. – Т., 2003.

Л. Бойцун, Л. Левенець.

ВОЗІЛІВ

– село у Бучацькому районі. Центр сільради. При В. – х. Кут. Розташ. на лів. березі р. Дністер, за 24 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Насел. 1204 особи (2001). Перша писемна згадка – 1410. Від 1914 діяло т-во “Просвіта”. 1935 в селі була обширна пожежа, 1941 та 1947 – великі повені. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1991; побуд. на фундаменті старого храму 1557). Встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини (1865; відновл. 1950), пам'ятник І. Франку (1958), насипана символ. могила УСС (1993). Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка. У В. народилися педагог, д-р г-зії у м. Станіслав (нині – Івано-Франківськ) *Д. Джердж*, д-р філос. н. *М. Шлемкевич*. Поблизу В. знайдено бронзові знаряддя праці доби ранньої бронзи (3 тис. до н. е.), поселення і могильник на рубежі перших століть н. е.

М. Джердж, В. Уніят.

ВОЗИЛІВСЬКЕ ПОСЕЛЕННЯ

– селище на рубежі нової ери та її перших століть в урочищі Кривеньке у південно-східній частині с. Возилів Бучацького району. Пл. поселення – 900 x 120 м. 1969 В. п. дослідж. археол. експедиція Кам'янець-Поділ. пед. ін-ту (нині ун-т). Знайдено керам. посуд, залишки назем. житла і вогнища, глин. прясло, кам. точил. брусок та ін., що належать до липецької, пшеворської і зарубинецької культур, а також уламки антич. амфор.

І. Винокур, В. Мегей.

ВОЗИЛІВСЬКИЙ МОГІЛЬНИК

– поховання на рубежі нової ери та її перших століть в урочищі Довгий Іван у східній частині с. Возилів Бучацького району. 1969 В. м. дослідж. археол. експедиція Кам'янець-Поділ. пед. ін-ту (нині ун-т). Виявлено 9 поховань у глин. горщиках-урнах без додатков. речов. інвентаря. Кераміка В. м. належить до липецької та зарубинецької культур.

І. Винокур, В. Мегей.

ВОЗНІЦЬКИЙ

Борис Григорович (16. 04. 1926, с. Ульбарів, нині с. Нагірне Дубнів. р-ну Рівнен. обл.) – мистецтвознавець. Засл. прац. культури УРСР (1972). Від 1962 – дир. Львів. картин. галереї. 1960–72 в пошуках творів *Й.-Г. Пінзеля* відвідав Бучач, Буданів, Монастирська. Приїжджав до Тернополя з нагоди відкриття худож. виставок, зокрема 30 жовтня 1990 – “Бойчук і бойчукісти”. В Почасві організував виставку робіт скульптора *М. Поліювського*.

І. Дуда.

ВОЗНЮК

Людмила Володимирівна (06. 05. 1941, м. Київ) – вчений-мовознавець, педагог. Д-р пед. н. (1991), проф. (1992) Чл. Міжнар. академії пед. і соц. н. Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1965). Працює зав. каф. слов'ян. мов ТДПУ. Автор понад 100 наук. праць.

А. Григоров.

ВОЗНЯК

Григорій Михайлович (24. 11. 1933, с. Роджалів, нині Радохів. р-ну Львів. обл.) – математик, педагог. Канд. матем. н. (1979), доц. (1982). Закін. мех.-матем. ф-т Львів. ун-ту (1962). Вчителював на Львівщині, 1977–80 викладав у Луцьк. пед. ін-ті. Від 1980 – в Терноп. пед. ін-ті (нині ТДПУ), доц. каф. математики. Автор шкільних підручників з математики й алгебри (деякі з них перекл. польс., румун. й угор. мовами), праць з методики викладання матем. дисциплін, розвідок з історії математики, зокрема “Математики – дійсні члени

Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові” (Т., 1994), статей у періодиці.

П. Гуцал.

ВОЙНАРІВСЬКА

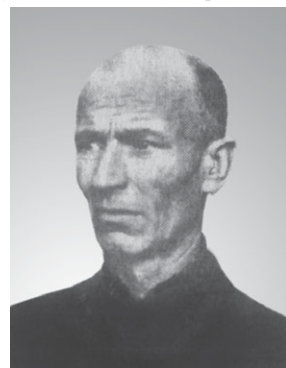
Емілія (р. н. невід., с. Людвиківка, нині Дворіччя Тербовлян. р-ну – р. см. невід., США) – лікар, громадська діячка. Закін. г-зію у Тернополі, студіювала дантистику у Варшав. ун-ті. 1935–39 працювала у Львові в “Порадні матері і дитини” – фундації митрополита *А. Шенцицького*, була діяльною в громад. житті. 1939 виїхала до Кракова, наприкінці війни – до Німеччини. 1950-ї емігрувала до США, де нострифікувала диплом, провадила приватну дантист. практику в Чикаго. Активна в укр. громад. орг-ціях, автор статей у періодиці.

Лит.: *Пундій П.* Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.-Чикаго, 1994. – Кн. 1.

І. Гаврильцо.

ВОЙТІНА

Гілярій Степанович (15 (27). 12. 1903, с. Денисів, нині Козів. р-ну – 26. 06. 1977, м. Тернопіль) – майстер різьби по дереву. 1950–58 репрес., перебував на засланні в Сибіру. Автор кількох десятків творів, серед них – “Денисівська церква з дзвіницею”, “Моя садиба”, “Пам'ятник князю Володимирові Святославичу”, “Приходь з бочівкою”, “Шевченківська хата” та ін. Брав участь в оздобленні ряду церков на Тернопільщині.

В. Хома.

ВОЙТІНА

Еліас (15. 05. 1942, с. Ішків, нині Козів. р-ну) – інженер, громадський діяч. Фахову освіту здобув 1960–63 у держ. коледжі в шт. Індіана (США). Чл. Укр. спілки інженерів Америки, діяльний в укр. громад. орг-ціях.

Лит.: *Ukrainians in North America.* – Champaign, Illinois, 1975.

Б. Мельничук.

ВОЙТІНА

Христофор (01. 03. 1930, с. Ішків, нині Козів. р-ну) – священник, громадський діяч. До монастиря оо. Василян вступив у Канаді (1953), богослов. студії закін. в м. Оттава. Диякон., зго-

дом священниці свячення отримав у м. Стемфорд. Служив у монастирі св. Йосафата в Глен Ков, сотрудник (пом. священника) парафії св. Юра в Нью-Йорку. Від 1976 – консультатор ЧСВВ Амер. провінції, від 1978 – парох церкви Чесного Хреста в Асторії (США). Активіст укр. громад. орг-цій, жертводавець на культ.-освіт. та церк. потреби.

Б. Волинський.

ВОЙТОВИЧ

Володимир (28. 07. 1923, м. Тереховля – 05. 02. 1992, м. Скарборо, Канада) – громадський і культурний діяч. Оркестрант дивізії “Галичина”. Війну закін. в Австрії, перебував в англ. полоні. Від 1951 – в Канаді. Активіст укр. громади, орг-тор і диригент хору в м. Сарнія (пров. Онтаріо). 1957 переїхав до м. Торонто. Диригент хору при церкві св. Петра і Павла в Скарборо біля Торонто, учасник хору дивізіоників “Бурлака”. Чл. Братства колиш. вояків 1-ї Укр. дивізії Укр. Нац. Армії.

Лит.: Вісті комбатанта. – 1992. – Ч. 2.

Б. Мельничук.

ВОЙТЮК

Яків Семенович (справж. – Макаренко; 02. 04. 1894, с. Сільце Холм. повіту Люблін. губ., нині Польща – 03. 11. 1937, Соловец. о-ви, нині РФ) – громадсько-політичний діяч, педагог. 1915–17 в рос. армії воював на Тернопільщині. 1922–28 – посол польс. сейму, був у ньому секр. Укр. парламент. репрезентації, потім – засн. і голова укр. с.-д. та комуніст. фракцій. 1928 виїхав в УРСР. Репресований; розстріляний в ув’язненні.

В. Резникова (ЕСУ).

ВОЙЦЕХОВИЧ

Василь Олександрович (23. 12. 1912 (05. 01. 1913), м. Краснокутськ, нині смт Харків. обл. – 21. 04. 1987, м. Київ) – діяч радянського партизанського руху, письменник. Герой Рад. Союзу (1944). Чл. СПУ (1976). Від 1939 – у ЧА, від поч. 1942 – в загоні (потім – з’єднанні) під команд. *С. Ковпака*, нач. операц. відділу штабу з’єднання. Брав участь у Карпат. рейді, маршрут якого проліг через Тернопільщину (липень, вересень 1943). Автор худож.-докум. кн. “Сто днів звитяги (Партизанські зшитки)” (1970), де згадані події на Тернопільщині, та ін. публікацій. У липні 1978 мав зустрічі з читачами в Лановец. р-ні.

П. Гуцал.

ВОЛИНЕЦЬ

Надія Іларіонівна (з дому – Савела; псевд. – Н. Ілярєнко; 04. 11. 1946, с. Бобрик Ромен. р-ну

Сум. обл.) – громадсько-культурна діячка. Засл. прац. культури України (2001). Чл. НСЖУ (1996), ВУСК (1999), Почес. чл. Всеукр. т-ва “Просвіта” (1998). “Людина року на Тернопіллі” (1995). *Премія ім. Братів Лепких* (1996). Почес. громадянка м. Бережани (1997). Закін. ф-т журналістики Львів. ун-ту (1973). Працювала заст. ред. рай. газети в Збаражі, ст. ред. Терноп. облполіграфвидаву, відповід. секр. рай. орг-ції Т-ва книголюбів; одночасно займалася створенням Між-обл. метод. центру пропаганди книги. Від 1984 – дир. Музею книги в м. Бережани. З її ініціативи та за участю в Бережанах встановлено пам’ят. таблиці: *І. Франку* (1981), *М. Шашкевичу* (1987), *Б. Лепкому* (1991), погруддя *А. Чайковського* (1996), пам’ятник *Б. Лепкому* (1997). В. – автор експозицій Музею книги, музеїв *Б. Лепкого* у м. Бережани та музей. кімнати *Б. Лепкого* у с. Жовчів Рогатин. р-ну Івано-Фр. обл. (обидві – 1995). Автор низки наук. і літ.-мист. публікацій, ред. і упоряд. книг.

Лит.: Тернопілля ’96: Регіональний річник. – Т., 1996; *Савак Б.* Краєзнавці Тернопілля: Біографічний довідник. – Денисів, 2002.

Г. Радченко, Б. Савак.

ВОЛИНЕЦЬ

Олександр Вікторович (09. 10. 1974, м. Тернопіль) – спортсмен (плавання). М. сп. міжнар. класу. 1996 закін. Терноп. приладобуд. ін-т (нині ТДТУ). Багатораз. чемпіон України, чемпіон Європи, багатораз. призер чем-тів Європи, бронз. призер чем-ту світу (2002). Фіналіст на дистанції 50 м вільним стилем на 27-х літніх Олімп. іграх у м. Сідней (Австралія). Від 1997 – чл. зб. команди України.

Г. Гунтік, Б. Дікальчук.

ВОЛИНЕЦЬ

Осип (15. 01. 1917, с. Острів, нині Терноп. р-ну) – громадський діяч. Навчався у школах в Острові й Тернополі. Від 22 вересня 1939 – у нім. полоні: табори у Польщі та Німеччині, металург. ф-ка у Вельсі (Австрія). Від 1948 – голова Спілки укр. молоді (СУМ) у цьому місті. 1949 виїхав до Австралії (м. Аделаїда). Голова місц. орг-ції Антибільшов. блоку народів, член управ ЛВУ, СУМ і Ком-ту розбудови Укр. нар. дому в Аделаїді, активний в Укр. держ. фронті та ін. укр. орг-ціях.

Б. Мельничук.

ВОЛІНСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ

– церковний навчальний заклад Російської православної церкви, що діяв у Кременці 1836–1902. Засн. 1796 в м. Острог (нині Рівнен. обл.). В. д. с. діяла у чол. Преображен. монастирі; там само перебували Волин. єпископ. і Волин. духовна консисторія. 1821 будівлі монастиря згоріли, і семінарію розташ. у м-ку Аннополь побл. Острога в маєтку князя Яблоновського. Від 1836 В. д. с. – у Кременці, в приміщ. колиш. ліцею; від 1902 діяла в м. Житомир. Закрита після жовтн. перевороту 1917. Ректори – архімандрити Симеон і Х. Дроботов, єпископ А. Гутко та ін. Викладачі – *М. Маньковський, С. Недільський, М. Петров, Г. Рафальський, М. Теодорович, А. Хойнацький* та ін. Вихованці В. д. с. – митрополит *Н. Абрамович*, композитор С. Лібацький, краєзнавець А. Сендальський та ін.

Лит.: Теодорович Н. Волинская духовная семинария. – Почаев, 1901.

Г. Чернихівський.

ВОЛІНСЬКЕ КНЯЗІВСТВО

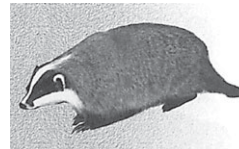
– державне утворення (удільне князівство), що існувало 1340–1452 у *Великому князівстві Литовському*. До нього входила тер. сучас. Збараз., Кременец., Лановец. і Шумс. р-нів. Перший правитель В. к. – Любарт Гедимінович. 1409–40 волин. князя усунули від влади; правив намісник. Від 1440 В. к. стало вотчиною *Свидригайла*. Після скасування удільного статусу князівства на його тер. створ. Володимир., Кременец. і Луцьк. повіти.

П. Гуцал.

ВОЛІНСЬКИЙ ЗАКАЗНИК

– загальнозоологічний природоохоронний об'єкт місцевого значення. Розташ. поблизу с. Забара Шумс. р-ну в кв. 62, 63, 71–76, 86–88, 95 Волин. лісництва Кременец. держлісгоспу в межах ліс.

урочища “Антонівці–Свинодебри”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні Кременец. держ-

Борсук лісовий.

лісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 689 га. Під охороною – числ. мислив. фауна: кабан дикий, козуля звичай., куниця ліс., лисиця звичай., заєць сірий, а також борсук лісовий – вид, занес. до Червоної книги України. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя заказника надані у користування Шумс. держ. мислив. госп-ву як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтвор. мислив. фауни.

І. Сліпченко.

“ВОЛІНСЬКІ СПАРХІАЛЬНІ ВІДОМОСТІ”

– офіційний орган Волинської єпархії Російської православної церкви. Виходив рос. мовою 1867–1918 у Житомирі (тричі на місяць, пізніше – тижневик). “В. е. в.” друкували у *Почаїв. лаврі*. Газета публікувала офіційні церк. документи, матеріали з реліг. й освіт. життя, істор. розвідки, біографії церк. діячів. Автори – *Г. Рафальський, М. Теодорович, К. Харламович* та ін.

Г. Чернихівський.

ВОЛІНЬ

– історико-географічний регіон у північно-західній частині України, в басейні верхів'я Західного Бугу та південних приток Прип'яті. До В. належить, окрім тер. ниніш. Волин., Рівнен. і ч. Житомир. обл., тер. сучас. Збараз., Кременец., Лановец. та Шумс. р-нів Терноп. обл. Назва походить від одноймен. городища, що згадане в “Повісті минулих літ” під 1018. 7–10 ст. у Волин. землі жили племена *дулібів, бужан, волинян* (більшість дослідників вважають їх істор. назвами одного східнослов'ян. союзу). На поч. 980-х увійшла до Київ. Русі. Після її розпаду на В. утвор. удільні князівства, і серед них – *Шумське*. 1199 виникла *Галицько-Волинська держава*. 13 ст. у волин. ч. сучас. Тернопільщини постали “городи” Данилів, Збараж, Кременец, Стіжок. Жителі цієї тер. зазнали 1241 і 1259 руйнів. нападів монголо-татар. Від серед. 14 ст. Зх. В. входила до Польс. королівства, Сх. В. – до *Великого князівства Литовського*; 1569 вся В. опинилася під владою Польщі. 1474–1699 грабіжн. походи на В. здійснювали крим. і ногай. орди. В кін. 16 – 1-й пол. 17 ст. край став одним із центрів укр.

нац.-культ. розвитку; в Острозі, Луцьку, Кременці й ін. містах діяли братства, розвинулося книгодрукарство. Під час Нац.-визв. війни 1648–57 під проводом *Б. Хмельницького* на Збаражчині та Кременеччині відбулися жорстокі бої між козац. і польс. військами, міста й села краю були розорені та знелюднені. 18 ст. одними з провідних міст В. стали Вишнівець і Кременець. 1773 більша ч. Збаражчини відійшла до Австрії та включена до її корон. краю – Королівства Галичини і Володимирії. Після 3-го поділу Речі Посполитої 1795 В. приєднана до Росії; 1797 тут створили Волин. губернію, в ній серед ін. був Кременец. повіт. Із проголошенням УНР В. стала її адм. одиницею. В квітні–червні 1919 на тер. Кременец. пов. зосереджувалась і вела бої з більшов. та польс. військами *Армія УНР*. 1921 уряд Польщі створив Волин. воєводство з центром у Луцьку; Кременець знову став повіт. містом. У вересні 1939 західноволин. землі України зайняла ЧА, вони були приєднані до УРСР. В грудні того ж року ця тер. ввійшла до новоствор. Волин. і Рівнен. та пн. ч. Терноп. областей. Під час нім.-фашист. окупації 1941–44 на В. розгорнула військ. дії УПА, потім вона вела збройну б-бу проти рад. режиму. На Всеукр. референдумі 1 грудня 1991 абсолютна більшість жителів В. проголосувала за відновлення держ. незалежності України.

Р. Матейко.

ВОЛИНЯК

Францішек (Woliniak Franciszek; 1906, с. Червоногород, нині належ. до с. Нирків Заліщиц. р-ну – 1981, м. Вітків Шльонський, Польща) – католицький священник, письменник. Магістр теології. Закін. Львів. духовну семінарію (1935). Вікарій у м-ку Товсте, нині смт Заліщиц. р-ну (1935–37), адміністратор парафії в с. Нові Петликівці, нині Бучац. р-ну (1938–40), душпастир у Вел. Бірках біля Тернополя (1940–44). 1945 виїхав у Польщу. Від 1946 перебував на душпастир. посадах у Вроцлав. дієцезії. Автор теол. праць.

В. Ханас.

ВОЛИНЯНИ

– східнослов'янські племена, які у 8–10 століттях заселяли межириччя Західного Бугу, Прип'яті та Горині. Не раз згадані в давньорус. літописах та ін. джерелах. На думку деяких істориків, про В. під назвою “валінана” згадував араб. мандрівник серед. 10 ст. Аль-Масуді. У другій пол. 10 ст.,

за твердж. Г. Баварського, В. мали 70 міст, фортець і замків. 981 великий київ. князь *Володимир Святославич* приєднав до своєї держави тер. Зх. Волині, заснував м. Володимир, що згодом стало столицею удільного княз-ва; до нього входила пн. частина сучас. Тернопільщини.

О. Гаврилюк, Р. Мороз.

В'ОЛИЦЯ

– село у Бережанському районі. Раніше називалося Вулька. Підпорядк. Рогачин. сільраді. Розташ. над притокою р. Нараївка. Насел. 533 особи (2001). Є церква св. Анни (1929; кам.). Насипано могилу воякам УПА. Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. Поблизу села виявлено курганный могильник, поселення доби ранньої бронзи.

В. Ханас.

В'ОЛИЦЯ

– село в Гусятинському районі. Підпорядк. Калагарів. сільраді. Розташ. за 47 км від рай-

Церква св. Анни.

центру і 23 км від найбл. залізн. ст. Гримайлів. Насел. 285 осіб (2003). Є церква св. Анни та дзвіниця (1750; дер.). Встановлено пам'ят. знак на честь скасування панщини, насипана символ. могила Борцям за волю України (віднов. 1994).

В. Гаджук.

В'ОЛИЦЯ

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Великогорян. сільраді. Розташ. на березі р. Горинь. Насел. 148 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1570, згідно з поборовим рестром Кременец. повіту.

В. Лашта.

В'ОЛИЦЯ

– село у Лановецькому районі. Підпорядк. Лановец. селищ. раді. Насел. 216 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1583, згідно з поборовим рестром Кременец. повіту. 1776 В. належала Я. Липському. Є церква св. Михаїла (кін. 1990-х). Насипано символ. могилу УСС (віднов. 1990). Діє ЗОШ 1 ступ.

В. Уніят.

ВОЛИЦЯ

– село у Підгаєцькому районі. Підпорядк. Голгочан. сільраді. До села приєднано х. Малі Голгочі. Розташ. за 16 км від райцентру. Насел. 345 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1424. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, кооперація. Встановлено пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипано символ. могилу Борцям за волю України (1993). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

В. Уніят.

ВОЛКОВ

Костянтин Степанович (30. 07. 1947, м. Золочів Львів. обл.) – вчений-біолог, педагог. Д-р біол. н. (1996), проф. (1997). Чл. Укр. АН нац. прогресу (1997), Міжнар. АН інтеграл. антропології (1997). Премія АН у галузі біології, хімії і медицини. (2003). Закін. фіз. ф-т Ужгород. ун-ту (1970), біол. ф-т Терноп. пед. ін-ту (1981, нині ТДПУ). Від 1972 – в Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): н. с., ст. викл., доц. (1984–95), від 1995 – зав. каф. гістології. Автор винаходів, наук. праць з морфогенезу деструкт. і регенератор. процесів у нейроендокрин. системі та опіков. ранах.

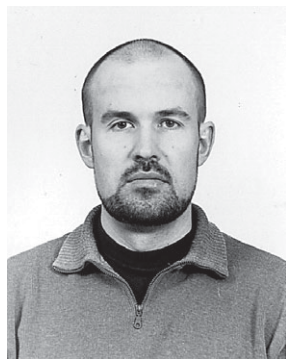

М. Андрейчин.

ВОЛКОВ

Олексій Михайлович (10. 05. 1965, м. Тернопіль) – лікар, письменник. Чл. НСПУ (2003). Гран-прі Всеукр. конкурсу “Золотий бабай” за рукопис роману “Пес”, що вийшов під назвою “Виконавець” (2000). Закін. Терноп. мед. ін-т (1988, нині ТДМА). Працював хірургом у Кіровоград. обл. лікарні (1989), від 1989 – в Козів. центр. рай. лікарні. Автор романів “Лікарня на відлюдді” (2001), “Подорож у безвихідь” (2002) та ін. прозових творів.

В. Барна.

ВОЛКОВА

Тетяна Сергіївна (05. 08. 1941, м. Дмитров Москов. обл., нині РФ) – вчений-філолог, педагог. Д-р філол. н. (1995), проф. (1997). Закін. Ужгород. ун-т (1965), працювала в цьому ВНЗ 1966–78. 1978–79 – доц. Луцьк. пед. ін-ту. Від 1979 – в Терноп. пед. ін-ті (нині ТДПУ), проф. каф. теорії літератури та порівняльного літературознавства. Автор низки наук. праць.

Г. Терещук.

ВОЛОВІК

Віктор Борисович (05. 05. 1969, м. Тернопіль) – тренер-вихователь, спортсмен (бокс). М. сп. Призер чемпіонатів СРСР, володар Кубка України (м. Керч). Власник собаки Дінар (амер. стаффордшир. тер’єр (амстаф); Терноп. обл. центр собаківництва Кінолог. спілки України), який був чемпіоном України, переможцем регіон. і нац. виставок в Україні, міжнар. виставок у Болгарії, Греції й Угорщині, кандидатом у міжнар. чемпіони; зайняв п’яте місце (“відмінно”) на чем-ті Європи “Євродогшоу” (м. Познань, Польща, 2000). 2003 вперше в історії укр. собаківництва став чемпіоном США. 2001 у Тернополі засн. Кубок Дінара, який щорічно отримує на обл. виставці власник кращого амстафа.

Д. Теличин.

ВОЛОВОДЮК

Володимир (Вальтер; 28. 10. 1929, с. Івачів Долішній, нині Терноп. р-ну) – інженер-механік, меценат. 1941–44 навчався у Терноп. укр. г-зії. До 1947 перебував у Німеччині, потім емігрував до США. Здобув ступінь бакалавра в Ін-ті технологій у м. Ньюарк (1953), магістра – в ун-ті у

Нью-Йорку (1960). Від 1973 працював в Асоц. ядерних компонентів, згодом до 1995 – у фірмі з буд-ва хім. і фармацевт. ф-к. Чл. Укр. асоціації інженерів Америки; активіст Пласту (філія м. Ньюарк), 1971–73 – її президент, від 1973 – віце-президент. Меценат фонду Укр. студент. орг-ції. Член НТШ, Координац. ком-ту допомоги Україні. Автор багатьох публікацій у наук. вид., має патенти на винаходи. Проживає в м. Нью-Джерсі (США).

Б. Мельничук.

ВОЛОДАР РОСТИСЛАВІВ

(р. н. невід. – 19. 03. 1124, ймовірно, м. Перемишль, нині Пшемисль, Польща) – князь перемишльський від 1084. Правнук Ярослава Мудрого. Звільнив із полону свого брата *Василька Ростиславича* – князя тербовельського після його осліплення, разом із ним успішно воював проти угор. і польс. феодалів, рус. князів, які намагалися захопити галиц. землі.

П. Гуцал.

ВОЛОДИМІР

(в миру – Дідович Володимир Микитович; 16. 09. 1922, с. Матвіївці, нині Шумс. р-ну – 20. 01. 1990, м. Мюнхен, Німеччина, похов. у м. Бавнд-Брук, США) – релігійний діяч. Закін. г-зію в м. Броди на Львівщині (1943). Воював в УПА. Студював теологію у Польщі. Від 1955 – в Німеччині, де продовж. студії на ф-ті права і сусп. екон. н. УВУ в Мюнхені (1962), залишився тут докторантом. Тривал. час – вч. секр. УВУ, чл. Вищ. церк. упр. УАПЦ у Німеччині. 1982 рукопкл. на священника, признач. на кер. европ. відділу митропол. канцелярії УАПЦ. Прийняв чернецтво, возвед. у сан архімандрита. 1983 хіротонізов. з титулом єпископа Лондонського, признач. керуючим єпархією у Вел. Британії, вікарієм митрополита для спец. доручень і тимчас. опікуном над Австрал. та Новозеланд. єпархією УАПЦ. 1986 підвищ. у сан архієпископа й іменов. правл. архієпископом Австрал. і Новозеланд. з осідком у м. Канберра. Перевидав “Требник” П. Могили.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Г. Черніхівський.

ВОЛОДИМІР

(в миру – Мороз Віорел Лазарович; 15. 08. 1959, с. Молодія Глибоц. р-ну Чернів. обл.) – церковний діяч. Хрест з оздобами на честь 750-

річчя Свято-Успенської Почаїв. лаври (1990). 1981, прийнятий послушником у Почаїв. лавру, постриж. у монашество, рукопкл. у сан ієродіякона (1983) та ієромонаха (1984). Закін. Москов. духовну семінарію. Ігумен, ризничий лаври (1989). Намісник Свято-Іоанно-Богословського монастиря у с. Хрещатик Чернів. обл. (1991), його архімандрит (1992). У вересні 1992 перевед. у Почаїв. лавру регентом хору та економіком. Від липня 1996 – її намісник, від грудня 2000 – єпископ Почаїв., вікарій Київ. митрополії.

М. Ониськів.

ВОЛОДИМІР

(в миру – Поліщук Василь Сергійович; 21. 07. 1949, с. Бірки Шумс. р-ну) – церковний діяч. Єпископ УПЦ КП. Закін. духовні семінарію (1973) та академію (1985) в Москві. 1973 висвячений, 1976 прийняв чернечий постриг. Служив священником у с. Малий Ходачків Терноп. р-ну (1973–75); настоятелем Свято-Нікольського монастиря в м. Мукачево (1975–78), Свято-Духівського монастиря в м. Вільнюс (1981–89), Юр’єва монастиря (засн. Ярослав Мудрий 1030) у Новгород. єпархії (1989–93), Всесвятського храму в м. Туров Гомел. обл. Білорусі (1994–95). 1996 – благочинний Глінської пустині в Сум. обл. Від 1997 – єпископ Івано-Франківський і Коломийський.

М. Ониськів.

ВОЛОДИМІР ІГОРЕВИЧ

(хрестильне ім’я – Петро; 08. 10. 1170 – р. см. невід.) – князь путивльський, галицький. Влітку 1206 галиц. бояри запросили його в Галич, вигнавши малолітніх *Данила* і *Василька Романовичів* з їхньою матір’ю *Анною*. В червні 1210 прихильники Романовичів разом з угор. військами змусили В. І. залишити галиц. престол; “гнали вони його до Нізди” (нині – р. Гнізна).

Лит.: Літопис руський. – К., 1989.

П. Бабій.

ВОЛОДИМІР МОНОМАХ

(Володимир Всеволодович, хрестильне ім’я – Васильї; 1053 – 19. 05. 1125, м. Київ) – державний і політичний діяч Київської Русі, полководець, великий князь київський. У своєму “Повчанні” згадує, що навесні 1084 здійснив похід на *Василька* і *Володаря Ростиславичів* “за Микулин, та не настигли їх” (найімовірніше, Микулин – нині село Полон. р-ну Хмельн. обл.), після чого пішов у Броди (нині місто Львів. обл.) на зустріч із луцьким князем Ярополком Ізяславичем. Засудив

осліплення теребовельського князя Василька Ростиславича, домігся покарання його кривдника волин. князя *Ігоря Давидовича*.

П. Бабій.

ВОЛОДИМІР МСТИСЛАВИЧ

(хрестильне ім'я – Дмитрій; 1132 – 10. 05. 1171, м. Київ) – князь луцький, володимир-волинський, полонийський і дорогобузький, великий князь київський. До його володінь входила пн. ч. сучас. Тернопільщини, зокрема міста Вигошев і Шумськ, які він 1152 не віддав своєму братові, вел. князю київ. *Ізяславові Мстиславичу*. Брав участь у битві з галиц. військом князя *Ярослава Володимировича* під Теребовлею 17 лютого 1154.

В. Столяр.

ВОЛОДИМІР СВЯТОСЛАВИЧ ВЕЛІКИЙ

(хрестильне ім'я Василій; р. н. невід. – 15. 02. 1015, м. Київ) – великий князь київський. У “Повісті минулих літ” згадано, що 981 В. здійснив похід на Зх. і приєднав “Перемишль, Червен та інші города, які є й до сьогодні під Руссю”, а 992 – похід на хорватів, які жили в Прикарпатті. Відтоді ці землі, включаючи тер. сучас. Тернопільщини, входили до Давньо-укр. держави. 988 запровадив у Київ. Русі християнство. 13 ст. правосл. церква канонізувала В. як рівноапостольного і зарахувала до лику святих.

С. Гординський.
Святий Володимир.

П. Гуцал.

ВОЛОДИМІРКО ВОЛОДАРЄВИЧ

(Володимир Володаревич; р. і м. нар. невід. – лютий 1153, м. Галич, нині Івано-Фр. обл.) – князь звенигородський (від 1124), перемишльський (від 1129), галицький (від 1141). Об'єднав Перемишль, Звенигород. і Теребовел. княз-ва в одне зі столицєю в Галичі (нині Івано-Фр. обл.). Успішно боровся з Угор. королівством, з яким уклав 1152 мирн. договір. Прагнув приєднати до свого княз-ва волин. землі. Під час одного з походів проти вел. князя київ. *Ізяслава Мстиславича*

в січні 1150 стояв із військом під Шумськом. В. В. заклав підвалини могутності Галиц. княз-ва.

П. Бабій.

ВОЛОДИСЛАВ

(ВЛАДИСЛАВ) П ВІГНАНЕЦЬ

(1105 – 30. 05. 1159) – великий князь краківський і шльонський. Як союзник вел. князя київ. *Всеволода Ольговича* на чолі свого війська брав участь у спільному поході проти князя *Володимирка Володаревича* восени 1144. Тоді війська антигалиц. коаліції прибули під Теребовлю, звідки пішли догори вздовж р. Серет і далі до ниніш. м. Броди на Львівщині.

В. Столяр.

ВОЛОСІВКА

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Ярчовец. сільраді. Розташ. над р. Гнилка, за 8 км від райцентру і 3 км від найбл. залізн. ст. Ярчівці на лінії Львів–Київ. Насел. 349 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1598. 1892 у В. була пошесть тифу. Діяло т-во “Луг”. Є церква св. Михаїла (1995; кам.). Споруджено пам'ятник трьом погалим січовим стрільцям (1929; кам.). Уродженець В. – краєзнавець С. Капшій. У сх. частині села є поклади торфу.

Г. Гошко, П. Медведик.

ВОЛОСЬКИЙ ШЛЯХ

(ін. назва – Молдавський) – один із шляхів, яким ногайські та кримсько-татарські ординці й турецькі війська нападали на Галичину, Західне Поділля і Покуття. Починався біля гирла Дністра на його правому боці, пролягав через Волощину (Молдавію – звідси обидві назви), біля фортеці Сороки повертав на захід уздовж Дністра. В р-ні м. Хотин або с. Устя (нині Борщів. р-ну) нападники переправлялися через Дністер і потрапляли у наш край, але найчастіше переходили річку вище, біля сіл Коропець чи Устя-Зелене (нині Монастирис. р-ну), звідки починали розбій. Часто В. ш. ординці поверталися зі здобиччю у свої землі, прийшовши на Волинь і Галичину *Кучманським* або *Чорним шляхами*.

П. Гуцал.

ВОЛОХАТІОК

Тарас (псевд. – Т. Дмитренко; 1898, с. Цигани, нині Борщів. р-ну) – письменник, священик. Воював в УГА. До Канади емігрував 1923. Автор числ. поезій, зб. оповідань, комедій-одноактів, перекладу гімну “О Канадо!”.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Мельничук, Б. Пиндус.

ВОЛОШИН

Олекса (30. 03. 1902, с. Будки, нині Кременець р-ну – 11. 10. 1995, м. Почаїв, того ж р-ну) – громадський і культурно-просвітній діяч. Закін. Кременець укр. г-зію (1927; однокласник *У. Самчука*). Діяльний у “Просвіті”, драм. гуртку. Співзасн. Укр. банку в Почасві. Належав до Укр. радикал. партії. Репресований 1940, 6 р. перебував у таборах Архангел. обл. (нині РФ). Реабіліт. 1989. Написав про своє життя спогади, що зберіг. у фондах Кременець. краєзн. музею.

Г. Черніхівський.

ВОЛОШИН

Ростислав Павлович (псевд. – Березюк, А. С. Борисенко, Горбенко, Левченко, Павленко; 03. 11. 1911, с. Озеряни, нині Дубнів. р-ну Рівнен. обл. – 22. 08. 1944, с. Гаї Нижні, нині Дрогобиць. р-ну Львів. обл.) – громадсько-політичний і військовий діяч, один із лідерів ОУН. 1930-х брав участь у створенні ОУН на Волині; голова Союзу укр. студент. орг-цій у Польщі, референт Край. ексекутиви ОУН на пн.-зх. укр. землях. Перебував у польс. тюрмах і таборі Береза Картузька, в більшовиц. та нім. ув’язненнях. Один із орг-торів УПА, кер. відділу її Край. військ. штабу, від весни 1943 – командант заплілля (нач. тилу) УПА. Головував на *Вел. зборі (3-му Надзвич.) ОУН*, який відбувся біля Бережан 21–25 серпня 1943, та на 1-у Вел. зборі УГВР (11–15 липня 1944), де обраний ген. секр. внутр. справ. Загинув у бою з рад. військами.

П. Гуцал.

ВОЛОШИН

Сергій Іванович (31. 03. 1958, м. Тербовля – 03. 03. 1997, м. Тернопіль) – громадський діяч. Закін. ТАНГ (1996). Працював на Микулин. комбінаті “Будіндустрія” (1979–81), у НВО “Ватра” у Тернополі (1981–97). Від осені 1989 брав участь у нац.-патріот. русі. Голова страйк.

ком-ту НВО “Ватра”, співголова обл. страйк. ком-ту, 1991 – заст. голови Всеукр. страйк. ком-ту. Депутат Терноп. міськ. ради (1990–94). Під час путчу 19 вересня 1991 В. прибув до Києва і працював у штабі НРУ. 4 вересня 1991 біля буд. ВР України вів мітинг, який завершився підняттям над парламентом нац. синьо-жовт. прапора. 1994–97 – секр.-референт нар. депутата України *Л. Кравчука*.

В. Дерій.

ВОЛОШИН

Ярослава (20. 05. 1922, с. Крогулець, нині Гусятин. р-ну) – педагог, громадська діячка, меценатка. 1972 виїхала до Канади, вчителювала до виходу на пенсію. Автор числ. публікацій в укр. жін. журналах, активна в Орг-ції українок Канади ім. О. Басараб. Сім’я В. виділила значні кошти на відкриття Нац. ун-ту “Києво-Могилянська академія”, видання зб. праць Б. Грінченка і *М. Драгоманова* “Діалоги про українську національну справу” (К., 1994), кн. “Буковинський курінь” і пам’ятник учасникам цього формування УСС, на “Просвіту” в Гусятині, допомогу воякам УПА с. Крогулець Гусятин р-ну, комплектування б-ки укр. діаспори в Крогулець. школі тощо.

Лит.: *Горбоватий В.* Душею вічно в Україні // Вісник Надзбруччя. – 1998. – 2 жовт.

Б. Мельничук.

ВОЛОШКА

МАРШАЛЛА (*Centaurea marschalliana* Spreng; нар. назва – блават-порушник); **СХІДНА** (*Centaurea orientalis* L.) – регіонально рідкісні трав’янисті рослини. Внесені до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Айстрові (*Asteraceae*). Реліктові види на межі ареалу. Зрідка зростають на вапняк. відслоненнях і степ. схилах. Під охороною у природ. заповіднику “*Медобори*”.

Г. Синиця.

ВОЛОШКА ТЕРНОПІЛЬСЬКА

(*Centaurea ternopoliensis* Dobroc) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Пере-

ліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Айстрові (Asteraceae). Росте в лісах, на узліссях, серед чагарників. Під охороною у заказнику загальнодерж. значення “Голіцький” у Бережан. р-ні.

Лім.: Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

ВОЛОЩИНА

– село у Бережанському районі. Із х. Раковець підпорядк. Божиків. сільраді. Розташ. на лів. березі р. Золота Липа, за 23 км від райцентру і 15 км від найбл. заліз. ст. Потутори. Насел. 410 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1785. Є церква Покладення ризи Пресвятої Богородиці (дерев.). Встановлено кам. хрест на честь скасування панщини (1848), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1990).

І. Дем'янова.

ВОЛОЩУК

Володимир Михайлович (02. 04. 1938, с. Давидківці, нині Чортків. р-ну) – вчений-геофізик. Д-р фіз.-матем. н. (1974), проф. (1986). Закін. Львів. ун-т (1962). 1991–97 – зав. каф. метеорології та кліматології Київ. ун-ту, одночасно 1994–96 – дир. Укр. н.-д. гідрометeor. ін-ту. Осн. напрямки наук. роботи: теорія фіз.-хім. трансформації, турбулентної дифузії та переносу атмосфер. аерозолів; напівемпірична теорія трансформації глобального та регіональних клімат. полів; заг. проблеми екології.

С. Бойченко (ЕСУ).

ВОЛОЩУК

Іван Степанович (22. 04. 1956, смт Іване-Пусте Борщів. р-ну) – вчений-педагог, історик педагогіки. Д-р пед. н. (1998). Закін. Київ. пед. ін-т (1979). Від 1985 – у

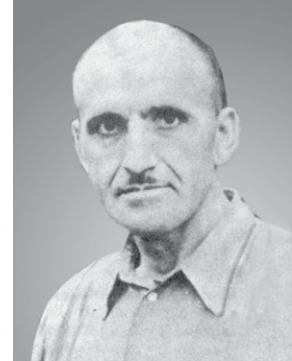
НДІ педагогіки УРСР (нині Ін-т педагогіки АПН України); м. н. с., ст. н. с. лабораторії труд. підготовки і політех. творчості, від 1991 – зав. лабораторії проблем сільс. школи, від 2001 – вчений секретар. Наук. інтереси – розвиток

творчих здібностей школярів, орг-ція навчання обдарованої учнів. молоді.

М. Ярмаченко (ЕСУ).

ВОЛОЩУК

Микола Іванович (08. 09. 1921, с. Криве, нині Козів. р-ну – 04. 07. 1978, м. Львів) – художник, поет. 1935–38 студіював живопис у мо-

настирі оо. Василян у Жовкві на Львівщині. 1939–41 – студент ф-ту живопису Ін-ту пластич. мист-ва у Львові (педагоги *О. Кульчицька, О. Курилас*). Після війни працював учителем сільс. школи. 1948 репресов.; покарання відбував у колим. таборах (1949–56). Вдруге засудж. 1958 у Львові; вивезений у Мордовію. Після звільнення 1964 працював у Львів. худож. фонді. Автор зб. поезій “Настрої” (1941), статей у ж. “Дзвіночок” (м. Львів), “Дукля” (Чехо-Словаччина), “Україна”, перекладів з білорус. творів М. Богдановича, незакін. роману (рукопис конфіск.), спогадів “Мій діярій” (рукопис). Відомо понад 160 маляр. творів В., у т. ч. олійні полотна, аквар. етюди, графіка. Серед них: “Сибірський етюд” (1956), “Сільський краєвид” (1971), “Франків дуб”, “Петро Калнишевський” (обидва – 1974). Брав участь у худож. виставках.

Лім.: Література до знаменних і пам'ятних дат на 2001 рік: Бібліографічний список. – Т., 2000.

В. Волощук, Б. Мельничук.

ВІЛЬСЬКИЙ

Василь Григорович (16. 02. 1917, м. Почаїв, нині Кременец. р-ну – 05. 11. 1967, м. Львів) – вчений у галузі сільського господарства. Д-р с.-г. н. (1967). Закін. Білокриниц. рільничу школу (1937, нині лісотехнікум) у Кременец. р-ні, с.-г. ф-т Львів. політех. ін-ту (1947, нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1947 працював у Львів. обл. зем. відділі, від 1952 – дир. філії Ін-ту землеробства і тваринництва зх. регіонів України (с. Оброшино Пустомит. р-ну Львів. обл.). Філія з ініціативи В. стала (1957) окремим н.-д. закладом. 1957–67 В. очолював його. Наук. зацікавлення вченого – рільництво, вирощування кукурудзи в зх. областях України. Автор багатьох на-

ук. праць. Від 1967 іменем В. названий проспект у с. Оброшино та ін-т, який він очолював.

Л. Вихованець.

ВОЛЬФ

Ар'є (1911, м. Чортків) – літературознавець. Закін. Чортків. учит. семінарію (1930). Навчався у Львів., Краків. і Ленінград. (нині Санкт-Петербург) ун-тах. Викладав у Чорткові та у Львів. торг.-екон. ін-ті. Заарешт. 1949 за звинув. у націоналізмі та створенні підпіл. орг-ції; засудж. на 10 р. таборів. Від 1955 – викл., доц. Харків. ун-ту. 1980 емігрував до Ізраїлю. Від 1981 – проф. Ін-ту Лео БАК у м. Єрусалим. Автор дослідж. з нім. літ-ри 19 ст. та ін. наук. праць.

В. Ханас.

“ВІЛЯ”

– громадсько-політична газета. Засн. – ДПУ. Виходила від 15 липня 1990 в Тербовлі накладом 5–50 тис. прим., розповсюдж. в усіх регіонах України. Ред. *Г. Кушнерик*. Вийшло 25 номерів. Зупинила випуск через фінанс. проблеми у вересні 1991.

Г. Кушнерик, М. Ониськів.

“ВІЛЯ”

– громадсько-політична газета Тербовлянщини. Виходить від 18 вересня 1992. Засн. – РДА, рай. рада, т-во “Просвіта”, колектив редакції. 1992–94 при часописі було налагоджено випуск культурол. б-ки, де надрук. нариси про видатн. людей Тербовлянщини, неопубл. твори *С. Будного, А. Іванчука*, зб. поезій *Р. Качурівського* та ін. Перший ред. тижневика – *Г. Кушнерик*, від листопада 1994 – *А. Ткач*.

Г. Кушнерик, М. Ониськів.

ВІЛЯ

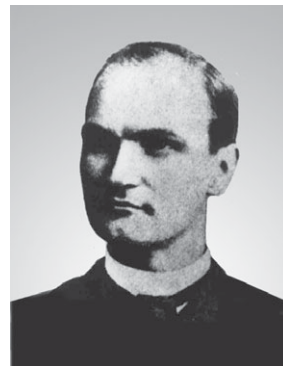
– село у Тербовлянському районі. Раніше називалося Воля Мазовецька. Підпорядк. Микулин. селищ. раді. Розташ. на лів. березі р. Серет. Насел. 817 осіб (2001). До 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Рідна школа”. Функціонують ЗОШ 1 ступ., б-ка. Поблизу В. виявлено археол. пам'ятки трипільської культури.

М. Бігус, В. Уніят.

ВОЛЯНСЬКИЙ

Іван Андрійович (02. 07. 1857, с. Яблунів, нині Гусятин. р-ну – 02. 08. 1926, с. Дичків, нині Терноп. р-ну) – священик, громадський діяч. 1875 закін. Терноп. г-зію. Студіював у Відні в духовній семінарії та ун-ті (математика, мови Бл. Сходу). Богослов. студії закін. 1880 у Львові. Завидавав парафіями в селах Настасів, нині Терноп. р-ну, Лука, нині Монастирис р-ну, Яблунів, нині Гусятин р-нів та ін. 1884 виїхав до США як пер-

ший укр. священик-місіонер. Заснував першу парафію св. Михаїла, перші читальню, кооп. крамницю, хор, оркестр та ін. у Шенандоа (шт. Пенсильванія), потім – ін. церк. громади. 19 грудня 1884 відбулася перша на америк. континенті служба Божа укр. мовою. Всього організував 10 греко-катол. парафій. 21 листопада 1886 посвятив у Шенандоа першу укр. церкву в США. 15 серпня того ж року почав випускати україномов. г. “Америка” (1891 – “Русское слово”, потім – “Свобода”). 1892 повернувся в Галичину, служив на парохії в с. Острівець біля Тербовлі. Чл. повіт. ради т-ва “Сільський господар”. 1896 виїхав до Бразилії для вивчення умов праці емігрантів і надання духовної допомоги. 1897 повернувся до Галичини, згодом – парох в Острівці. Від 1913 – парох с. Дичків (нині Терноп. р-ну). 1918 митрополит *А. Шептицький* призначив В. до місійної праці на Холмщині та Волині. Навесні 1920 повернувся до Дичкова.

Р. Матейко.

ВОЛЯНСЬКИЙ

Олекса Миколайович (07. 10. 1862, с. Звиняч, нині Чортків. р-ну – 1947, с. Соколівка, нині Косів. р-ну Івано-Фр. обл.) – священик, етнограф, культурно-освітній діяч. Дійсн. чл. НТШ (1905). Закін. Львів. духовну семінарію. Священик у м-ку Товсте (нині смт Заліщиц. р-ну), 1893–1923 – у с. Криворівня (нині Верховин. р-ну Івано-Фр. обл.). В його домі бували *І. Франко, Леся Українка, В. Гнатюк, Г. Хоткевич, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, І. Крип'якевич* та ін. діячі. Залишив спогади про *І. Франка, М. Коцюбинського* та ін. Листи В. до В. Гнатюка зберіг. у ЛНБ.

П. Арсенич.

ВОЛЯНСЬКИЙ

Павло Омелянович (псевд. – Павло Омелянович; 27. 01. 1888, с. Отиня, нині смт Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. – 30. 06. 1944, м. Познань, Польща, перепохов. у м. Гемптонбург, США) – педагог, громадсько-культурний діяч. Учителював в укр. г-зії в Копичинцях, був диригентом місц. хору. Від 1916 проживав у Польщі. Автор публікацій у пресі, багатьох пісень.

Б. Пиндус.

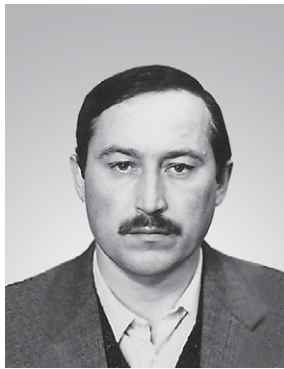
ВОНС

Ігор (псевдо “Бродич”; 20. 08. 1920, с. Чернелів-Руський, нині Терноп. р-ну – 12. 05. 1945, с. Купичволя, нині Жовків. р-ну Львів. обл.) – публіцист, громадський діяч. Чл. ОУН (1939). Закін. Терноп. г-зію (1938). Навчався у Львів. вищій торг. школі (1938–39). Від 1944 – сотенний відділу пропаганди ОУН; від грудня 1944 – чл. військ. округи “Буг”, ред. часопису “Стрілецькі вісті”. Загинув у сутичці із загоном НКДБ.

В. Ханас.

ВОНСИК

Дмитро Федорович (28. 10. 1947, с. Крутнів Кременец. р-ну) – художник. Чл. НСХУ (1982).

Закін. Почаїв. СШ, Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва (1970; спец. – худож. ткацтво). Від 1970 – в Терноп. худож.-вироб. комбінаті. Працює у жанрі монумент.-декор. розпису, кольор. графіки. Учасник всеукр. худож. виставок від 1973.

Серед творів – гобелени “Урожай” (“Сестри”, 1976), “Україна” (1977), “Літо” (“Врожай”); диптих із циклу “Пори року” (1987), “Пісня” (БК с. Улашківці Чортків. р-ну). Зберіг. в Мін-ві культури і мист-в України, музеях Тернополя, Почасва.

Лит.: Література до знаменних і пам’ятних дат на 1997 рік: Бібліографічний список. – Т., 1996.

І. Дуда.

ВОНСУЛІВ СІМ’Я

– громадські діячі. **Володимир В.** (05. 05. 1880, с. Мишків, нині Заліщиц. р-ну – 31. 05. 1927, с. Садки, цього ж р-ну) – батько. Закін. 1900 г-зію в м. Коломия (нині Івано-Фр. обл.), студіював теологію у Відні (Австрія). Після висвячення служив у парафіях на Тернопільщині. Заснував сільсь. кооперативи, будував читальні, був діяльний у “Просвіті” та

ін. укр. т-вах. **Богдан Володимирович В.** (26. 10. 1905, с. Більче-Золоте, нині Борщів. р-ну – 23. 02. 1946, м. Коломия) – син. Закін. Львів. акад. г-зію, виїхав на студії до м. Граца (Австрія), але через рапт. смерть батька повернувся додому

допомагати матері утримувати сім’ю. У Коломиї працював в укр. кооперації. У карпат. селах збирав гуцул. вишивки і зразки килимарства. Чл. Пласту й ОУН; був заарешт. 1941–44 працював у Коломиї перекладачем у т. зв. арбайтсамті, допомагав українцям уникнути вивезення до Німеччини. Від 1944 – актор Коломиї. драм. театру. Напередодні виборів 2 лютого 1946 заарешт., помер в ув’язненні. **Микола Володимирович В.**

(16. 11. 1906, с. Вовківці, нині Борщів. р-ну – 22. 07. 1974, с. Шепарівці Коломиї. р-ну Івано-Фр. обл.) – син. Греко-католицький священник. Закін. Львів. акад. г-зію, навчався у Львів. ун-ті, після смерті батька перейшов студіювати теологію до

м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Від 1931 – сотруди́ник (пом. священника) Святомихайлів. церкви в Коломиї. Викладав релігію у Коломиї. школі т-ва “Рідна школа” і в с. Шепарівці, обслуговував лікарню. Служив священником у с. Солотвино (нині Богородчан. р-ну Івано-Фр. обл.), в с. Кулачківці (нині Снятин. р-ну тієї ж обл.), де водночас працював задля культ.-освіт. і нац. піднесення громад. 23 червня 1941 В. разом із сестрами Марією і Мартою заарешт. енкаведисти і засуд. до розстрілу, однак приреченим вдалося врятуватися. 1945 знову заарешт. за те, що не зрікся греко-катол. віри, засуд. на 10 р. Покарання відбував у Казахстані. Після звільнення 1955 залиш. в м. Караганда на засланні. Працював будівельником, у своїй хаті-церковці продовжував душпастир. діяльність. Наприкінці

1959 В. виїхав з міста, повернувся до Коломиї, працював на папер. ф-ці. Водночас обслуговував греко-католиків сіл Шепарівці й Дятьківці та м. Коломия, за що зазнав переслідувань влади. Помер за нез'ясов. обставин. **Марія Володимирівна В.** (09. 11. 1907, с. Вовківці, нині

Борщів. р-ну – 17. 01. 1994, м. Коломия, похов. в с. Шепарівці) – дочка. Навчалася у г-зії сестер-василіянок у Львові, Чортків. учит. семінарії. Перебравшись до Коломиї, працювала в укр. кооперативі “Жіночий базар”.

Чл. ОУН, діяльна у філіях “Союзу українок”, “Просвіти”, “Сільського господаря”, т-ва ім. Г. Сковороди. Співала в хорі “Боян”, очолювала орг-цію “Жіноча служба в Україні”. 1939–41 учителювала в с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Фр. обл.). 23 червня 1941 заарешт. органи НКВС; засудж. до розстрілу, але вдалося втекти. 1941–44 В. очолювала у Коломиї “Союз українок”, викон. завдання ОУН; кілька разів затримувало гестапо. У березні 1944 комуніст. влада заарешт. В., ув'язн. у Чернівцях і Снятині. Тривал. час В. не могла знайти в Коломиї роботи, наприкінці 1959 влаштувалася нянею в школі-інтернаті. **Володимир Володимирович В.** (12. 01.

1915, с. Шишківці, нині Борщів. р-ну – 09. 05. 1934, м. Коломия) – син. Чл. ОУН. Навчався у Львів. малій семінарії, Коломий. г-зії. Не зважившись виконати наказ ОУН – убити дир. цієї г-зії Котецького, покінчив життя самогубством, що мало

широкий резонанс. **Іван Володимирович В.** (10. 03. 1917, с. Шишківці, нині Борщів. р-ну – 17. 06. 1972, м. Детройт, США) – син. Навчався у Львів. малій семінарії, згодом перебрався до Коломиї, де закін. г-зію, вступив до ОУН. Вояк укр. підрозділу “Нахтігаль” (четар) у нім. армії. Від

1945 в Німеччині, згодом – у США. Працював на різних роботах, на з-ді Форда. Діяльний в укр. орг-ціях, дописував до часописів. Нагородж. Золотим Хрестом заслуги за врятування митрополита *А. Шептицького* в червні 1941, коли підрозділ “Нахтігаль” першим

увійшов у Львів. **Марта Володимирівна В.** (08. 05. 1919, с. Шишківці, нині Борщів. р-ну – 11. 08. 1944, м. Страсбург, Німеччина) – дочка. Навчалася в Коломий. г-зії. Від вересня 1939 – шкільний бібліотекар. 23 червня 1941 заарешт.; засуд. до розстрілу. Врятувавшись, поверн. до Коломиї. Від 1942 – у Львові. 1944 виїхала на Захід. Загинула під час бомбардування.

Лит.: Мориквас Н. Донька отця Володимира // Літопис Червоної Калини. – 1991. – Число 6; *Кальба М.* ДУН (Дружина Українських Націоналістів). – Детройт, 1992; Енциклопедія Коломийщини. – Коломия, 2000. – Зшиток 3.

Б. Мельничук.

ВОРВУЛСВ

Микола Дмитрович (22. 01. 1917, м. Павловськ, нині Воронеж. обл., РФ – 29. 08. 1967, м. Київ) – український і білоруський співак (баритон). Нар. арт. СРСР (1956). 1957–67 – соліст Київ. театру опери та балету. В листопаді 1966 (разом із *З. Христинич*) виступав у Тернополі.

І. Дуда.

ВОРВУЛИНЦІ

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Гиньківці. До села приєднано х. Вербова. Розташ. на берегах р. Тупа, за 24 км від райцентру і 4 км від найбл. заліз. ст. Ворвулинці на лінії Тернопіль–Чернівці. Насел. 706 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1414 (Сіреджук П. Першовитоки. – К., 1994). 1569 в

істор. документах згадане як Ворворчинці. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1906), “Січ”, “Сільський господар”, “Луг”, кооператива. Є церква Покрови Пречистої Діви Марії (1879; кам.), три каплички. Встановлено хрест на честь скасування панщини (віднов. 1991), споруджено пам’ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), І. Франку (1972), воякам УПА (1992), пам’ятник-могилу УСС (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку. У В. народилися громад. діяч у США І. Малюк, політ. діяч у Канаді І. *Навізівський*. Проживав польс. прозаїк і публіцист З. *Доміно*. На тер. В. відкрито археол. пам’ятки трипільської і давньоруської культур, знайдено кам’яну гробницю культури кулястих амфор, досліджено курган культури шнурової кераміки.

І. Дубецький, В. Олійник, В. Уніят.

ВОРОБЕЦЬ

Тома (01. 07. 1899, м. Перемишляни, нині Львів. обл. – 16. 02. 1986, м. Чикаго, США) – лікар, громадський діяч. Д-р медицини (1930). Воював в УГА. Працював лікарем у Теревовлі (1931–39). 1941–42 співорг-тор і голова УЧХ у Львові. Автор публікацій у пресі.

Б. Пиндус.

ВОРОБЕЦЬ

Федір (псевдо “Верещака”, “Олекса”; 1922, с. Горожанка, нині Монастирис. р-ну – 1959, Іркутська обл., нині РФ) – діяч ОУН і УПА. 1939 закін. г-зію у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Чл. ОУН (1939). Брав участь у похід. групах ОУН на Житомирщину (1941). Районовий, надрайон. провідник ОУН в Олеську Львів. обл., окружний провідник ОУН Житомирщини (поч. 1943), ком-р Сх. ВО “Тютюнник” у ранзі хорунжого (осінь 1943), згодом – поручник. Заст. край. провідника ОУН Сх. краю “Одеса” ПЗУЗ (1944), ком-р ВО “444”, край. провідник (1945). 15 січня 1946 важко поранений у бою зі спец. групою НКДБ, замаскованою під вояків УПА, потрапив у руки ворога. Засудж. на смертну кару, яку замінено на 25 р. ув’язнення. Загинув у в’язнич. лікарні.

М. Кривецький.

ВОРОБІЇВКА

– село у Зборівському районі, підпорядк. Висипів. сільраді. Розташ. на берегах р. Нестерівка, за 31 км від райцентру, 2 км від найбл. залізн. ст. Цебрів. Насел. 254 особи (2003). Є греко-католи-

церква (1992). Насипана могила воякам УПА. Діє ЗОШ 1 ступ., є млин.

П. Медведик, В. Ясенівка.

ВОРОБІЇВКА

– село у Підволочиському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Медин, Пеньківці, Просівці. Розташ. за 16 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Підволочиськ. Насел. 252 особи (2003). Перша писемна згадка – 1785. До 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, “Союз українців”. Від липня 1941 до березня 1944 – під нім. окупацією. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1900). Споруджено пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969), встанов. пам’ят. хрест на честь проголошення незалежності України. Діють ЗОШ 1 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, 2 торг. заклади. У В. народився громад. діяч в Аргентині *Б. Вітошинський*.

І. Бакалюк, В. Уніят.

ВОРОБЛІВСЬКИЙ

Богдан Іванович (21. 02. 1956, м. Борщів) – господарський і громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 3-го і 4-го скликань (від 1998). Закін. Борщів. СШ № 1 (1973), Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1981, нині ТАНГ). 1973–79 працював у Терноп. упр. буд-ва. 1979–86 – на громад. роботі. Від червня 1986 до січня 1997 – заст. ген. дир. з питань підсоб. і с. госп-ва ВАТ “Тернопільський комбайновий завод”. Від січня 1997 – голова правління ВАТ “Козівський цукровий завод”, від червня 1999 – ген. дир. філії “Козова” ЗАТ “Тернопільський агропромисловий комплекс”, від березня 2000 – ген. дир. філії “Збараж” ЗАТ “Тернопільський агропромисловий комплекс” (нині – ТОВ “Збаражцукор”). Підпр-во, яке очолює В., за вироб. показниками – одне з кращих в Україні у своїй галузі; приділяє увагу соціал. сфері.

Лит.: Гарасимчук Б. Є стотисячний рубіж // Вільне життя. – 2003. – 6 листоп.

Б. Мельничук.

ВОРОЖЕЙКІН

Арсен Васильович (28. 10. 1912, с. Прокоф’єво, нині Городец. р-ну Горьков. обл., РФ – р. і м. см.

невід.) – радянський військовий діяч, льотчик, письменник. Двічі Герой Рад. Союзу (льотий, серпень 1944). Закін. Військ. акад. Генштабу. Учасник нім.-рад. війни. Відзначився у повітр. боях за Тернопільщину. Від 1957 – генерал-майор авіації. Жив і працював у Москві.

Н. Халуна.

ВОРОНІЦЬ КОЛОСИСТИЙ

(*Actea spicata L.*; нар. назви – адамове ребро, боже тіло) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*). Спорадично зростає в ліс. масивах, чагарниках. Під охороною в природ. заповіднику “Медобори” та його філії “Кременецькі гори”, заказнику “Толицький” у Бережан. р-ні. Рослина отруйна.

Г. Синиця.

ВОРОНИЙ

Микола Кіндратович (19. 12. 1871, м. Ростовна-Дону, нині РФ – 07. 06. 1938, м. Одеса) – письменник, публіцист, перекладач, діяч театру. Навчався у Львів. і Віден. ун-тах. 1896 виступав у Тернополі з театром т-ва “Руська бесіда”. На Тернопільщині перебував також навесні 1919 і восени 1920. В. безпідставно заарешт. органи НКВС, 29 квітня 1938 засуд. до розстрілу.

П. Гуцал.

ВОРОНИЧ

Нестор Романович (13. 04. 1889, с. Товсте, нині Гусятин. р-ну – 14. 09. 1965, м. Тернопіль) – лікар, громадський діяч. Закін. укр. г-зію у Тернополі (1909), мед. ф-т Віден. ун-ту (1916). Працював у клініках Відня (1920–26, лікар-офтальмолог), м. Кам'янець (нині Кам'янець-Подільський), де опинився як співроб. Міжнар. Черв. Хреста. Згодом працював у Харкові, 1929–35 – дир. протитрахомного диспансеру в м. Нахчиван (Нахчиван. АР). Від 1937 – лікар-окуліст у Тернополі. Голова міськ. філії УЛТ, т-ва “Відродження”. 23 червня 1941 В. заарешт. органи НКВС, перебував у Магнітогор. тюрмі. До Тернополя повернувся в липні 1946, до 1965 працював лікарем-окулістом у залізн. лікарні. Автор багатьох наук. статей у мед. журналах Австрії, Німеччини, Польщі та СРСР.

Ю. Воронич.

ВОРОНКА

Роман (12. 01. 1940, м. Бучач) – вчений, громадський діяч. Д-р матем. н. (1975), проф. Від 1944 проживав у Німеччині, від 1952 – в США.

Від 1962 розробляв електронні програми у комп'ютер. компанії ІВМ. Проф. матем. в Ін-ті технологій шт. Нью-Джерсі. Відзнач. найвищою нагородою США в галузі політех. освіти. Голова Т-ва укр. мови ім. Т. Шевченка, співзасн. фондів допомоги Руху, Україні, дітям Чорнобиля. Тісно співпрацює з Мін-вом освіти і науки України, читає лекції в Нац. ун-ті “Київський політехнічний. інститут”. Автор англо-укр. матем. словника. Відвідував Бучач.

Б. Мельничук.

ВОРОНОВИЧ

Василь Йосипович (17. 06. 1947, с. Вербів, нині Підгаєц. р-ну) – літератор, редактор, публіцист. Засл. прац. культури України. Закін. філол. ф-т Чернів. ун-ту. Вчителював у родин. селі. Був на громад. роботі. 1984 після доносів і звинувачень у націоналізмі звільнений із посади заст. гол. ред. вид-ва “Молодь” (м. Київ). Працював у ред. журналів “Однокласник” і “Ранок”. Від 1989 – гол. ред. дит. ж. “Барвінок” (видання нагородж. Почес. Грамотою КМУ). Автор низки літ.-критич. матеріалів, перекладів творів для дітей, зокрема романів та повістей В. Тендрякова (з рос.), В. Бонсельса (з нім.), упорядник збірників.

Х. Весна.

ВОРОНОВИЧ-ОСТРОГА

Василь (30. 06. 1923, с. Вербів, нині Бережан. р-ну – 19. 02. 2002, м. Лестер, Вел. Британія) – громадський діяч. Закін. школу в родин. селі, чл. т-ва “Просвіта”. Належав до Юнацтва ОУН, згодом – чл. ОУН, зв'язковий. Вояк дивізії “Галичина”. 1945–47 – в таборі полонених у Ріміні (Італія). Переселившись у Вел. Британію, працював на фермі. Від 1958 – в Лестері, робітник текстил. ф-ки “Кораг”. Доклав багато зусиль до розбудови ОУН у Вел. Британії, діяльний в укр. установах і орг-ціях цієї країни. Постійний жертводавець на нац. та церк. потреби.

Б. Волинський.

ВОРОНУХА

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. у межах Гаїв. сільради Кременец.

р-ну, в т. ч. у кв. 26–35 Кременец. лісництва Кременец. держлісгоспу (ліс. урочище “Воронуха”). Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні Гаїв. сільради (4277 га) та Кременец. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс” (537 га). Пл. 4814 га. Під охороною – численна мислив. фауна: заєць русак, білка звичай., лисиця звичай., куниця ліс., свиня дика, козуля звичай., сіра куріпка та ін. види, також борсук звичай. – вид, занес. до Червоної книги України. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя заказника надані у користування Кременец. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс” як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтвор. мислив. фауни.

І. Сліпченко.

ВОРОНЦОВ

Олександр Олександрович (01. 09. 1918, с. Покровське Курс. обл., нині РФ – 12. 08. 2002, м. Тернопіль) – вчений у галузі медицини, акушер-гінеколог. Д-р мед. н. (1968), проф. (1969). Учасник нім.-рад. війни. Держ. нагороди СРСР. Орден Б. Хмельницького 2-го ступ. (1999). Закін. Харків. мед. ін-т (1948). Від 1967 – зав. каф., проф. Терноп. мед. ін-ту (нині – ТДМА). 1984–86 – проф.-консультант цього ВНЗ. Автор монографій та ін. наук. праць.

С. Хміль.

ВОРОНЬКО

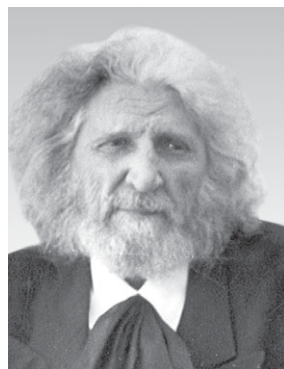
Платон Микитович (18. 11. (01. 12.) 1913, с. Чернеччина, нині Охтир. р-ну Сумс. обл. – 10. 08. 1988, м. Київ) – поет. Чл. СПУ (1944). Держ. премія СРСР (1951), Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1972), респ. премії ім. М. Островського (1960) та ім. Лесі Українки (1976). Депутат ВР УРСР (1978–86). Від 1942 – в загоні (потім – з’єднанні) під команд. *С. Ковпака* (ком-р сапер. групи), брав участь у Карпат. рейді, маршрут якого проліг через Тернопільщину (липень, вересень 1943); підривав мости у селах Великі Бірки, Малий Ходачків, Романівка, Смиківці (нині Терноп. р-ну). Про взяття Скалата написав вірш “Скалатська балада”. Після війни відвіду-

вав на Тернопільщині містя, де воював. Автор багатьох збірок поезій.

П. Гуцал.

ВОРОНІЮК

Володимир (24. 11. 1918, м. Бучач) – художник, поет, прозаїк, режисер, педагог, критик. У Бучачі закін. 7 кл., торгов. школу, вчител. курси, педаг. студії в г-зії. Вчителював у с. Возилів (нині Бучац. р-ну), де організ. драм. гурток. Малярству навчався у Львові: в худож. уч-щі *А. Манастирського*, мист. акад. школі, на вищих образотворч. студіях (малюнок і живопису). Навчання продовжував на Лемківщині, у Братиславі, Інсбруку та Відні. Навчався на філос. ф-ті Інсбруц. ун-ту. Перебував у таборі для інтернов. осіб, де організ. драмгуртки, ставив вистави, малював декорації. Після війни викладав малярство у мист. школі в Австрії. 1949 виїхав до Канади, від 1951 жив у м. Торонто. Працюючи на різних роботах, постійно творив – малював, писав, займався режисурою, грав у виставах. Автор проекту “Академії МЕЗО-МУЗ – Канадська Україна у просторі богів мистецтва”. Створив понад 300 картин. Основ. тематика – молит. медитації, Шевченкові образи, биль Чорнобиля, ландшафт. мотиви, портрети, автопортрети. Разом із дружиною Анною (з дому – Чокан, уродж. с. Більче-Золоте, нині Борщів. р-ну) постійно відправляв в Україну гуманітар. допомогу. Першу на батьківщині добірку його віршів опубл. 27 липня 2000 обл. г. “*Вільне життя*”. 25 грудня 2000 повернувся в Україну, поселився в Івано-Франківську. Після смерті дружини 1999 написав зб. віршів “*Анна-Ана Воронюк*” (Т., 2001). 84 живопис. полотна В. були представл. на персон. виставці у залі Терноп. обл. орг-ції НСХУ (травень–червень 2001), при відкритті якої він виступив. 6 картин і свої книги В. пода-рував Терноп. обл. краєзн. музеєві.

Тв.: зб. “Мистецька поезія” (Торонто–Л.–Т., 2001); “Поезія і проза: Спогади” (Торонто–Л., 2001); “Я – мистецтво, я – поезія” (Торонто–Івано-Фр.).

Лит.: *Зозуляк С.* Світ картини Володимира

Воронока // Вільне життя. – 2001. – 24 трав.; *Удіна Т.* Лиш Богом дарована іскра не згаса ніколи // Там само. – 2001. – 26 трав.

Б. Мельничук, Т. Удіна.

ВОРОНЮК

Михайло (р. н. невід., с. Сороки, нині Бучац. р-ну) – підприємець, громадський діяч. Закін. почат. школу в родин. селі, був діяльним у т-вах “Просвіта” й “Луг”. 1942 виїхав до Німеччини, навчався там у технікумі. Наприкінці війни – перекладач, допоміг сотням українців виїхати на Захід. Від 1949 – в Австралії. Робітник, потім власник комерц. підпр-ва, 4 споживчих крамниць і 2 мотелів. Співзасн. Укр. католич. парафії в Мельбурні. Жертводавець на церк. та громад. укр. потреби.

Б. Волинський.

ВОРОНЯК

Микола Михайлович (27. 12. 1922, с. Венглювка Кроснен. пов., Польща – 26. 06. 1974, м. Тернопіль) – хоревий диригент, композитор. Засл. прац. культури України (1973). Орден “Знак Пошани”. Закін. Львів. консерваторію (1952). Від 1952 – худож. кер. Терноп. обл. філармонії, гол. диригент її хор. капели. Від 1967 – голова обл. об’єднання самодіял. композиторів.

П. Медведик.

ВОРОНЯКИ

– відрізок північного берега Подільської височини між м. Золочів Львівської області та р. Іква (т. зв. Гологірсько-Кременецький східець). Вис. 350–467 м; розчленований річками, що спливають у Буг, Ікву та Стир.

Б. Пиндус.

ВІРОХ

Степан (06. 01. 1921, с. Кривеньке, нині Чортків. р-ну – 02. 01. 2002, м. Ньюарк, США) – лікар,

громадський діяч, меценат. Почес. чл. УЛТ Пн. Америки (УЛТПА) від 1989. 1942 закін. г-зію “Рідна школа” ім. М. Шашкевича в Чорткові. Чл. ОУН (1937), політв’язень. Мед. студії (дангистика) почав 1942 у Львові, закін. у Людвіг-Максимілян ун-ті в Мюнхені (1949, д-р). Тоді ж

емігрував до США. 1966–68 – голова Метропольного (м. Нью-Йорк) відділу УЛТПА, від 1970 – референт зовн. зв’язків т-ва. Голова т-ва “Церква в потребі” (1969–75) для морал. та фінанс. допомоги кардиналові *Й. Сліному*. Засн. і голова комісії зв’язків Укр. конгрес. ком-ту Америки з ієрархами укр. церков. Голова консолідац. комісії УНР у Нью-Йорку (1977). Чл. Ген. секретаріату Світ. федерації УЛТ, його представник до секретаріату Світ. конгресу вільних українців (СКВУ), представник до СКВУ від УЛТПА. Чл. Ради дир. у фундації ЕУ, орг-тор фондів на це видання; голова т-ва “Рідна школа” в Ньюарку. Автор числен. статей, у т. ч. в зб. “*Чортківська Округа*” (1974), жертводавець на цю книгу.

Літ.: Пундій П. Українські лікарі: Бібліографічний довідник. – Л.–Чикаго, 1996. – Кн. 2.

І. Гаврильцьо.

ВОРОЧУК

Володимир Дмитрович (28. 07. 1950, с. Савчинці Кременец. р-ну) – фінансист. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1972, нині ТАНГ). Працював у фінанс. органах Рівнен. обл., заст. дир. Рівнен. філії “Приватбанку”, кер. Рівнен. філії “Волинторгінвестбанку”. Від 1996 – нач. Рівнен. тер. відділ. Держ. комісії з цін. паперів і фонд. ринку. Всеукр. староста начальників тер. управлінь цієї комісії.

І. Дем’янова.

ВОРТМАН

Міля (Малка; 1902, м. Бучач – р. і м. см. невід.) – літературознавець, педагог. За походженням євреї. Закін. аспірантуру Москов. ун-ту. Викладав зарубіж. літ-ру в пед. ін-тах Армавіра, Архангельська, Ярославля (нині РФ). Видав кн. “Максим Горький” (1932), “До методології уроку літератури в школі” (1933), “Новели і монологи” (1937; всі – співавт.).

В. Ханас.

ВОРЦЕЛЬ

Станіслав-Габріель (Worcel Stanislaw Gabriel; псевд. – Гризозмір Тукан; 26.03. 1799, с. Степань, нині смт Сарнен. р-ну Рівнен. обл. – 03. 02. 1857, м. Лондон, Вел. Британія) – польський політичний діяч. Закін. Кременец. лицей (1819). Учасник повстання 1830–31. 1832 виїхав до Англії, де був одним із кер. польс. еміграції. Засн. польс. утопіч. соціалізму. Цар. влада Росії зарахувала В. до “першого розряду державних злочинців”.

Літ.: Кругляк В. Минуле й сучасне Волині: Історичні постаті краю. – Лц., 1991.

С. Ткачов, В. Ханас.

ВОСКРЕКАСЕНКО

Сергій Іларіонович (06 (18). 10. 1906, с. Лазірці, нині Канів. р-ну Черкас. обл. – 16. 05. 1979, м. Київ) – поет. Чл. СПУ (1936). 22 червня 1941 перебував у Тернополі з групою літераторів Пд.-Зх. фронту.

С. Гасай.

ВОСУШКА

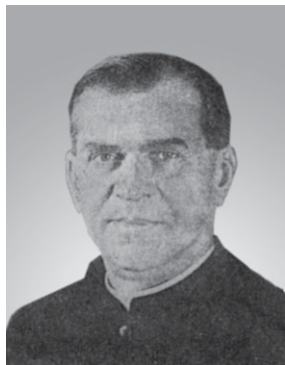
– річка в Зборівському та Козівському районах, ліва притока р. Стрипа (басейн Дністра). Довж. – 34 км, пл. бас. – 187 км². Започатк. з джерел біля с. Сировари Зборів. р-ну. Долина трапецієвидна, неглибока, шир. – 0,2 – 0,3 км. Заплава завшир. до 50 м. Річище слабо звивисте, шир. до 8 м. Похил річки – 1 м/км. Живлення змішане. Замерзає на поч. грудня, скресає у березні.

Й. Свинко.

ВОЯКОВСЬКИЙ

Микола (12. 06. 1899, с. Богданівка, нині Підволочис. р-ну – 12. 05. 1972, м. Коговз, США) – релігійний діяч. Навчався в г-зіях у Тернополі (укр. держ., 1910–14) та Станіславі (нині Івано-Франківськ). Засн. у Богданівці хор і драм. гурток. Воював в УСС, УГА. 1920–25 – на богослов. студіях у Львові. Висвяч. у квітні 1925. Душпастир. працю почав у Скалаті (1925), 1925–27 – на парафії в с. Оліїв на Зборівщині. Пом. пароха церкви св. Варвари у Відні (1939–41), душпастир укр. робітників у Судетах. 1941–45 – пом. візитатора, від 1945 – апостольський візитатор українців-католиків у Німеччині. Тут видавав “Урядовий вісник” Апостол. візитатури українців-католиків у Німеччині, заснував укр. катол. семінарію, кілька реліг. орг-цій. Від лютого 1948 – генерал. вікарій у Німеччині. В грудні того ж року виїхав до США: парох церков в Брукліні, в Буффало, в Коговзі. Автор публікацій у львів. (“Поступ”, “Нива”, “Нова Зоря”) та емігр. (“Логос”, “Шлях”) пресі, двотомника проповідей (1949, 1954).

Лім.: Пиндус Б. Чи зберігся в Тернополі будинок, в якому жила Марія Грушевська? // Свобода. – 2001. – 21 квіт.

Б. Волинський, Б. Пиндус.

ВРАБЕЛЬ

Олександр Михайлович (26. 02. 1931, с. Іванівці, нині Мукачів. р-ну Закарп. обл. – 06. 05. 2002, м. Львів) – співак (баритон). Чоловік *Т. Дідик*. Нар. арт. України (1972). Закін. Львів. консерваторію (1960). Працював солістом Львів. опери. Від 1994 – проф. Львів. муз. академії. В грудні 1993 перебував у Тернополі як чл. журі 1-го Всеукр. конкурсу солістів-вокалістів ім. К. Чічки-Андрієнка. Не раз приїжджав у смт Ланівці – на батьківщину дружини.

Б. Мельничук.

ВРУБЕЛЬ

Адам (Wrubel Adam; 1895 – 1993, м. Лондон) – католицький священик, громадський діяч. Почес. канонік Львів. митропол. капітули. Закін. Львів. духовну семінарію (1918). Висвячений 1919. Адміністратор парафії у Залізцях, нині Зборів. р-ну, ксьондз у Монастириськах та ін. Орг-тор буд-ва костель у селах Мильне (нині Зборів. р-ну), Матеушівка (нині Бучац. р-ну), Винявка (нині Хмельівка Терехівлян. р-ну). 26 жовтня 1939 заарешт. у Терехівлі; засудж. на смертну кару. Після амністії – військ. капелан польсь. армії в СРСР. Від 1946 – у Вел. Британії.

В. Ханас.

ВРУБЛІВСЬКА

Валерія Василівна (19. 12. 1938, м. Житомир) – прозаїк, драматург, сценаристка, перекладачка. Канд. філос. н. (1974). Чл. НСПУ (1975). Респ. премія ім. О. Корнійчука (1988). Закін. Київ. ун-т (1968). Автор повістей, романів, п’єс та ін. Під час роботи над романом-біографією “Соломія Крушельницька” (1979) побувала на Тернопільщині в місцях, пов’язаних із життям і творчістю співачки.

І. Дем’янова.

ВРУБЛІВСЬКИЙ

Іларій (1898, с. Королівка, нині Борщів. р-ну – р. см. невід., США) – православний священик, митрат, меценат. Воював в УГА, захворів на тиф, після одужання залишився на Вел. Україні. 1926 повернувся до Королівки. Працював у кооперативі, влаштував вистави-фестини в читальні

“Просвіти”. Від 1931 – в США. Служив на парафії у Ковтсвіллі, від 1950 – парох церкви св. апостолів Петра і Павла у Фріленді (шт. Пенсильванія). Канцлер дієцезії. Жертводавець на церк. та культ.-освітні потреби.

Б. Мельничук, Л. Щербак.

ВСЕВОЛОД ОЛЬГОВИЧ

(хрестильне ім'я – Кирило; р. і м. н. невід. – 01. 08. 1146, м. Київ) – князь чернігівський, великий князь київський (від березня 1139). Восени 1144 організував із союзниками похід проти галиц. князя *Володимирка Володаревича*. Війська супротивників зустрілися на пн. від Тербовлі й стали одне проти одного по обидва боки Серету, потім підійшли до Звенигорода (нині село Пустомит. р-ну Львів. обл.), де було укладено мир.

Лит.: Літопис руський. – К., 1989.

П. Гуцал.

ВСЕГАЛИЦЬКЕ

ВИДАВНИЦТВО (ВСЕГАЛВИДАВ)

– видавництво в м. Тернопіль у період *Галицької Соціалістичної Радянської Республіки*. Створ. на поч. вересня 1920. Кер. – *І. Кулик*; працювали *Олесь Досвітній, Мирослав Ірчан* та ін. Об'єднало друкарні, які націоналізував *Галревком*, випускало агітац. плакати, листівки, розпорядження властей, брошури. Виданий “Збірник декретів, декларацій і постанов Галревкому”, від 10 вересня виходила “Стінна газета Галицького радянського телеграфного агентства”. Припинило діяльність із відступом ЧА.

П. Сливка.

ВСЕУКРАЇНСЬКА ПРОЩА В ЗАРВАНИЦІ

– щорічний (від Вознесіння до Покрови), щонедільний і святковий відпусти прочан. 1867 після коронації ікони *Божої Матері Зарваницької* Папа Пій IX надав храмові, де вона була, відпустового значення. Для прочан, які масово відвідували святиню, 1930-і виходив часопис “*Зарваниця*” (ред. О. Княгиницький). 1949–89

Духовний центр у с. Зарваниця.

відбувалися таємні богослужіння. Від листопада 1989 відпусти проводять відкрито. Особливо масовими стали В. п. з нагоди посвяч. укр. народу під Покров Пресв. Богородиці (18–21 жовтня 1995), відзнач. 400-ліття Берестей. та 350-ліття Ужгород. уній (17–19 травня 1996). У програмі урочин – походи молоді зі свічками до чудотвор. місця, молебні, служби Божі, архієрейські літургії, духовні концерти тощо. Відтоді щорічно проводять Всеукр. відпусти такого масштабу, різні за тематикою. *Зарваниц. духов. центр* (нині всесвіт. Марійський відпуст. центр) відвідували митрополит *А. Шептицький* (1922), кардинал *М.-І. Любачівський* (1991), архієпископ *В. Стернюк* (1993), кардинал *Л. Гузар* (2002) та ін. високі духовні особи.

П. Бубній, І. Заверуха.

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ

ОБ'ЄДНАННЯ ВЕТЕРАНІВ (ВОВ)

– добровільна громадська організація, до якої входять Тернопільське міське та обласне відділення. Діє згідно з Конституцією України на основі власного статуту. Міське відділ. ВОВ утвор. 22 квітня 1996, обл. – 29 вересня 1996. Засн. за сприяння та з ініціативи ветеранів 2-ї світ. війни і праці *В. Собківа, А. Фліссака*, колиш. політв'язнів *А. Кліма, Г. Друля*, колиш. вояка УПА *П. Закалюка* та ін. Голова обох відділень – *В. Собків*, заст. – *П. Закалюк, С. Матвійків, Є. Кучма*. Об'єднання ветеранів Тернопільщини захищає соц. права й інтереси своїх чл., бере участь у громад. і політ. житті краю.

І. Дем'янова.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ

РЕФЕРЕНДУМ 1 ГРУДНЯ 1991

– всенародне голосування щодо *Акта проголошення незалежності України* 24 серпня 1991 року. Згідно з постановою ВР України Акт міг набрати юридичної чинності після схвалення на всенародному референдумі. Нац.-демократ. сили Тернопільщини взяли найдіяльнішу участь у підготовці до референдуму, в проведенні пропагандист. роботи в сх. і пд. регіонах України. Було відкрито Фонд державності, створ. й діяло бл. 100 худож.-агітац. груп і бригад (2400 осіб), які організували концерти та мітинги, поширювали газети, листівки й ін. просвітні матеріали. В референдумі взяли участь бл. 32 млн. осіб (84,5% громадян, котрі мали право голосу), майже 29 млн., або 90,35% з них схвалили документ, що проголошував Україну суверенною незалежною

державою. В Терноп. обл. 98,67% голосуючих відповіли “так” на запитання референдуму. Результати В. р. яскраво продемонстрували прагнення укр. народу жити у власній незалежній державі. Того ж дня проводили вибори Президента України; ним став *Л. Кравчук*.

Р. Матейко.

ВУЙЦИК-КЕПРУЛЯН

Броніслава (Wujcik-Kepulan Bronisława; 05. 08. 1890, м. Львів – 11. 04. 1938, м. Варшава, Польща) – польський музикознавець. Д-р мист-ва. Чл. Польс. т-ва орієнталістів. За походженням вірменка. Автор праць про музику галиц. вірменів. Збираючи матеріали для досліджень, відвідувала Бережани, Підгайці, Язловець (нині Буцац. р-ну).

Б. Волинський.

“ВУЛИЦЯ”

– молодіжне розважальне дійство, яке відбувалося ввечері й супроводжувалося співом, музикою, танцями. На Тернопільщині, як і в усій Україні, “В.” тривала від *Великодня* до Семена (14 вересня) у неділю та у свят. дні на вигоні, майдані посеред села, на лузі біля річки. “В.” скликали, як правило, дівочі та парубочі громади, молоді сімейні пари (до народження у них дітей). Активнішими були дівчата, які найшвидше приходили на вечірні гулянки, першими починали співати пісні-дотинки, які гуморист. змістом закликали парубків до розваг. Парубки у “В.” виконували здебільшого пасивну роль. У деяких місцевостях центр. та пн. Тернопільщини парубки й дівчата збирались окремо, а потім гуртувалися. Керували дів. і паруб. громадами старші дівчата та парубки, які розпочинали співи, вели переговори між громадами, домовлялися з музикантами, найпоширенішими серед котрих були трієсті (скрипка, цимбали та басоля). Основу молодіж. “В.” становив спів. Кожна група, як дівоча, так і парубоча, мала свій репертуар. Під час свят виконували відповідні пісні (на Великдень – гаївки-веснянки, на *Зелені свята* – трієцькі, згодом – петрівчані, купальські тощо). Між святами дівчата співали переважно любовні та жарт. пісні, парубки – козац., чумац., наймит., заробітчач., стрілец., хоча переважали любовні. “В.” тривала, як правило, до світанку, потім парубки проводжали дівчат додому. На Тернопільщині традиції “В.” були збережені до кінця 1970-х.

О. Смоляк.

ВУЛЬМАН

Шмуель (1896, м. Калушин, нині Варшав. воєво, Польща – 1941, м. Кременець) – єврейський

поет, публіцист. Друкуватися почав 1917 у Варшаві. Від поч. 2-ї світ. війни жив у м. Білосток, згодом – у селі біля Кременця. Убили фашисти під час облави. Автор зб. віршів “Дош” (1924), “Сонячні вікна” (1938), нарисів про життя і творчість польс. та єврей. письменників.

В. Ханас.

ВУСАЧ ВЕЛИКИЙ ДУБОВИЙ ЗАХІДНИЙ

(*Cerambyx cerdo*) – комаха. Належить до родини Вусачі ряду Жуки. Поширений у Кременец., Терноп., Тереховлян. і Заліщиц. р-нах. Порівняно рідкісний вид. Занесений до Червоної книги України.

С. Подобівський.

ВУСАЧ ЗЕМЛЯНИЙ ХРЕСТОНОСЕЦЬ

(*Dorcadion equestre*) – комаха. Належить до родини Вусачі ряду Жуки. Поширений у пд. р-нах Терноп. обл. Дуже рідко трапляються поодинокі особини. Занесений до Червоної книги України.

С. Подобівський.

ВУСАЧ МУСКУСНИЙ

(*Aromia moschata*) – комаха. Належ. до родини Вусачі ряду Жуки. Трапл. на всій тер. Терноп. обл. Занесений до Червоної книги України.

С. Подобівський.

ВУСАЧ ЧЕРВОНОКРИЛИЙ КЕЛЛЕРА

(*Purpuricenus kehleri*) – комаха. Належ. до родини Вусачі ряду Жуки. Поширений у пд. р-нах Терноп. обл. Дуже рідко трапляються поодинокі особини. Занесений до Червоної книги України.

С. Подобівський.

ВШЕЛЯЧІНСЬКИЙ

Владислав (Wszelaczyński Władysław; 1847, м. Копичинці, нині Гусятин. р-ну – 12. 02. 1896, м. Львів) – польський піаніст, композитор, педагог, диригент. Закін. Львів. консерваторію (кл. К. Мікулі). 1876–87 – співзасн. “Товариства приятелів музики”, кер. оркестру і хорів цього т-ва. 1877–80 – дир. та викл. муз. школи в Тернополі. Серед його учнів – *С. Крушельницька*, *Д. Січинський*. 1880–81 і 1887–96 – проф. гри на

фортепіано Львів. консерваторії. Виступав як піаніст у Тернополі та Львові. Автор багатьох фортепіан. творів та солоспівів, кн. "Про життя і творчість Фредеріка Шопена" (1885), "Адам Міцкевич у музиці" (1888) та ін.

Лит.: Література до знаменних і пам'ятних дат на 1997 рік: Бібліографічний список. – Т., 1996.

Л. Бойцун.

В'ЯЗІЛЬ СТРУНКІЙ

(*Coronilla elegans* Pans.; нар. назва – горішина) – багаторічна трав'яниста рослина. Занес. до Червоної книги України. Належ. до родини Бобові (Fabaceae). Трапл. на узліссях, у чагарниках, широколист. лісах. Пошир. у Бережан., Заліщиц., Борщів. р-нах. Рослина медоносна, лікарська.

Лит.: Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991; Основи екології. – Т., 1998.

Н. Мшанецька.

В'ЯЗІЛЬ УВІНЧАНІЙ

(*Coronilla coronata* L.) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до "Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл." (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Бобові (Fabaceae). Зростає на скелястих схилах і вапняках, у світл. листяних лісах, на узліссях. Під охороною в заказнику "Голицький" у Бережан. р-ні.

Лит.: Чайковський М. Пам'ятки природи Тернопільщини. – Л., 1977.

Г. Синиця.

ВЯЗЛІВ

Андрій Григорович (1862, Волинь – серпень 1919, м. Кам'янець-Подільський, нині Хмельн. обл.) – правник, громадсько-політичний діяч. Закін. юрид. ф-т Київ. ун-ту (1885). 1915–17 як представник ком-ту Всерос. союзу міст Пд.-Зх. фронту займався орг-цією допомоги цивіл. населенню Галичини і Буковини, не раз відвідував Тернопільщину. Від квітня 1917 – комісар Тимчас. уряду у Волин. губернії, від квітня 1918 – ген. суддя УНР. За Гетьманату – товариш (заст.) міністра судівництва, сенатор Адміністративного ген. суду, міністр судівництва Укр. Держави. На поч. 1919 очолив УЧХ. Від кін. травня до поч. липня 1919 із групою діячів УНР перебував на Тернопільщині.

П. Гуцал.

ВЯЛКОВ

Ніколас (1927, Латвія) – актор. Нар. арт. Латвії. Держ. премія Латвії. Закін. театр. ін-т у м. Рига.

Прац. у Латв. академ. театрі ім. Я. Райніса, знім. у фільмах. Пропагує укр. мист-во. Не раз перебував із творч. програмами на Тернопільщині, зокрема в м. Кременець у листопаді 2002.

І. Дем'янова.

В'ЯЧЕСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ

(р. і м. н. невід. – 11. 12. 1154, м. Київ) – князь переяславський, пересопницький і дорогобузький, великий князь київський. До його володінь як дорогобуз. князя входило *Шумське князівство*. Восени 1144 брав участь у спільному поході проти галиц. князя *Володимирка Володаревича*. Підтримав *Ізяслава Мстиславича* в поході на Галич, який завершився битвою під Тербовлею 17 лютого 1154.

Лит.: Літопис руський. – К., 1989.

П. Бабій.

ГАБРУСЕВИЧ

Іван Северинович (псевдо “Гребелька”, “Джон”, “Зубр”, “Іртен”, “Северко”; 1902, с. Вільховець, нині Бережан. р-ну – 16. 05. 1944, Австрія) – діяч ОУН.

Дитинство минуло у с. Годів, нині Зборів. р-ну. Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1931). Чл. ОУН (1929), кер. підреферентури Юнацтва ОУН край. ексекутиви. Створив нелегал. мережу молодіж. націоналіст. груп та орг-цій для акцій непокори властям; ред. ж. “Юнак”. Від липня 1931 – край. провідник ОУН на ЗУЗ. Від 1934 – в Берліні (Німеччина) та Відні (Австрія). Чл. Проводу ОУН, кер. його референтури ідеол. вишколу. Автор низки статей в укр. виданнях. Займався організац. роботою для проголошення у Львові 30 червня 1941 *Акту відновлення Української держави*. 15 вересня того ж року Г. заарешт. гестапо; загинув у концтаборі Заксенгаузен.

П. Гуцал.

ГАБСБУРГИ

(нім. Habsburger) – правляча династія в Австрії (1282–1918), Іспанії (1516–1700), Чехії й Угорщині (1526–1918), Австро-Угорщині (1867–1918). Імператори Священної Рим. імперії (1438–1806). У результаті 1-го поділу Польщі Австрія захопила 1772 Галичину та 1773 – невелику ч. Пд. Волині; відтоді й до осені 1918 більша ч. тер. сучас. Тернопільщини, за винятком 1810–15 і 1914–17 (див. *Адміністративно-територіальний поділ Тернопільщини*), входила до монархії Г. У Габсбур. імперії Галичина залишалася екон. найвідсталішим краєм, українці зазнавали утисків та обмежень у правах. На Тернопільщині з Г. побували: 1787– проїздом у Росію цар

Йосиф II; 1823 – Франц I (у Тернополі, де звелів спорудити новий будинок г-зії); 1833 – ерцгерцог (принц) Фердинанд д’Есте Г. (у Тернополі, подарував колекцію монет і виділив кошти на утримання г-зії); 1851 – цар Франц Йосиф I (у Тернополі); в липні 1887 – кронпринц, спадкоємець престолу Рудольф Г. (у Тернополі, з нагоди чого тут була організов. етногр. виставка); в серпні 1917 – цар Карл I (у Тернополі та ін. містах, після відступу з краю рос. військ); 1917–19 – архікнязь Вільгельм Г.-Лотрінген, котрий в укр. історії відомий як *Василь Вишиваний*. 11 листопада 1918 після розпаду імперії Карл I змушений був відректися престолу. На тер. Сх. Галичини, Закарпаття і Буковини, що раніше перебувала під владою Г., постала ЗУНР.

П. Бабій, Є. Паньків.

ГАБ’ЯК

Богдан Йосипович (18. 10. 1963, с. Денисів Козів. р-ну) – художник. Син *Й. Габ’яка*. Закін. Львів. уч-ще приклад. мист-ва (1983). Працює за спеціальністю у Тернополі. Займається живописом, різьбою по дереву і каменю, чеканкою по металу, монумент. настін. розписами тощо. Оформив “Будинок природи” в Денисів. школі, окремі з внутр. приміщень ТАНГ, Львів. ЗОШ № 11, дитсадків. Автор олій. портретів *Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, І. Блажкевич, Й. Вітошинського*, багатьох картин на реліг. тематику та ін. Учасник обл. і всеукр. худож. виставок. Збирає етногр. матеріали та маляр. твори у Зх. Україні, більше 100 з них передав на зберіг. у *Денисів. краєзн. музей*.

В. Хома.

ГАБ’ЯК

Йосип Михайлович (31. 08. 1930, с. Плотича, нині Козів. р-ну) – педагог, краєзнавець. Батько *Б. Габ’яка*. Чл. ВУСК (1992). Орден “Знак Пошани” (1966), срібна медаль ВДНГ та нагруд. знак за пам’ятко-охорон. працю (1987). Відмінник нар. освіти (1963). Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1960). Працював учителем у с. Конюхи, дир. школи у селах Дибше, Козівка, Денисів Козів. р-ну. Співзасн. шкіл. краєзн. музею (1967, реорг. в окремий музей

1984), засн. шкіл. музею природи (1987) у Денисові. 1993–99 – зав. Денисів. відділом ТОКМ. Автор публікацій у краєзн. збірниках, пресі.

Б. Савак.

**ГАВА-ГОЛІГРАДИ
(ГОЛІГРАДСЬКА) КУЛЬТУРА**

– одна з культур фракійського гальштату (6–7 ст. до н. е.). Пошир. у Прикарпатті, Закарпатті, Румунії, Словаччині, Угорщині. Названа від пам’яток поблизу с. Гава (Угорщина) і с. Голігради Заліщиц. р-ну. В пд. ч. Тернопільщини виявлено 70 поселень, 3 городища, 4 могилиники і 6 скарбів. Досліджували Г.-Г. к. на наших теренах археологи *Л. Крушельницька, Ю. Макеев, В. Олійник* та ін. Найвідоміші пам’ятки – городища в с. Лисичники (Заліщиц. р-ну; 160 га) і с. Кривче (Борщів. р-ну; 40 га), епонімна пам’ятка pobl. с. Голігради, два золотих скарби, знайдені в с. Михалків Борщів. р-ну.

Лит.: Словник-довідник з археології. – К., 1996. **М. Бігус.**

ГАВДІДА

Іван Михайлович (20. 09. 1966, с. Саранчуки Бережан. р-ну – 30. 08. 2003, м. Київ, похов. у родин. селі) – педагог, громадсько-політичний діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002), чл. її президії, уповноважений представник депутата фракції “Наша Україна”.

“Галицький лицар 2003” в номінації “Громадський діяч року” (посмертно). Закін. природ. ф-т Терноп. пед. ін-ту (1990, нині ТДПУ), вчителював у Саранчуках. Один із засн. т-ва “*Вертеп*” (м. Тернопіль). Ініціатор відродження Пласту на Бережанщині, його перший керівник. 1995–2000 – голова Терноп. обл. орг-ції КУН. Засн. і чл. правління всеукр. благодій. фонду “Соборність”. Від 2001 – голова правління міжнар. благодій. орг-ції “Центр національного відродження”. Заст. голови Терноп. обл. орг-ції Укр. Нар. Руху. Від жовтня 2001 – адміністратор ТЗОВ “Українська видавнича спілка”. Заст. голови Проводу ОУН, псевдо “Лісовий”. Загинув за нез’ясов. обставин.

О. Дацко.

ГАВЛІЧ

Володимир-Василь (29. 10. 1913, с. Смиківці, нині Терноп. р-ну – 07. 06. 1981, м. Нью-Йорк, похов. у м. Гемптонбург, США) – священник, громадський діяч. Закін. Терноп. г-зіу. Докторат з історії та германістики захистив у Віден. ун-ті (1944). Священик у Відні, в таборах для перемічених осіб у Німеччині й Австрії. Від 1946 – в США: парох у різних церквах, проф. семінарії оо. Василіян, викладач вищої школи в Хамтрамі (шт. Мічиган). Від 1970 служив на парафії св. Юра в Нью-Йорку. Автор брошур на реліг. теми, публікацій в укр. пресі, кер. василіян. радіопрограм у Чикаго, Детройті та Нью-Йорку.

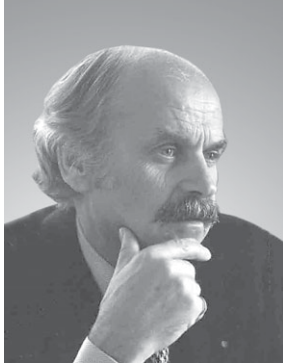

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Р. Мацелюх, Б. Мельничук.

ГАВРИЛІШИН

Богдан-Володимир Дмитрович (19. 10. 1926, м-ко Коропець, нині смт Монастирис. р-ну) – вчений-економіст, політолог, футуролог, громадський діяч. Д-р філософії та економіки (1975), проф. (1960). Чл. Міжнар. акад. менеджменту, Світ. акад. мист-ва й науки. Іноз. чл. НАНУ. Засл. діяч н. і т. України (1992). Чл. Рим. клубу – 100 найвідоміших у світі осіб. Почес. д-р права ун-тів Торонто, пров. Альберта (Канада), Івано-Франківська, Чернівців і ТАНГ. Золота медаль Президента Італ. Республіки (1975). Премія Фондації О. і Т. Антоновичів (Вашингтон, 1992). Орден України “За заслуги” 3-го ступ. (1996). Навчався в школах с. Жізномир (нині Бучац. р-ну) та Бучача, г-зіях Чорткова і Карлсфельда (Німеччина; закін. 1946). 1943 вивезений до Німеччини. 1948 переїхав до Канади. Трудовий шлях почав лісорубом. Студіював маш.-буд. інженерію в Торонт. ун-ті (1954). Працював у сфері інж. справи в Торонто і Квебеку. 1957–60 студії продовжив у Школі дир. індустрії та в Міжнар. ін-ті менеджменту (МІМ) у Женеві (Швейцарія). Після закін. навчання працював у МІМ: дир. з навчання (1960–66), дир. ін-ту (1966–86), почес. науковець (1986–89). 1996–97 – дир. Міжнар. акад. навколиш. середовища (Женева). Нині – президент “Фондації відродження”, чл. ради фонду Ж. Мо-

не для Європи в Лозанні (Швейцарія). Голова Дорадної ради при Президії ВР України (1990–98). Радник Президента України *Л. Кравчука* (1991–94), голови ВР України *І. Плюща* (1990–94), прем'єр-міністрів *В. Ющенка* (2000–01) та *В. Януковича* (від 2003). Президент ТАНГ (до 2002), читав лекції у ВНЗ Тернополя. Не раз приїжджав до Коропця: меценат студент. стипендій, жертводавець на буд-во в с-щі церкви св. Миколая і пам'ятника Т. Шевченку. Фундатор і голова Надзірної ради МІМ в Києві; 1990 заснував у ньому іменні премії для кращих випускників. Очолоє Київ. міжнар. центр перспект. досліджень. Г. – один із провідних вчених світу в сфері довготермін. прогнозування майбутніх геополіт. констеляцій і заг. розвитку цивілізації. Автор понад 100 наук. праць із проблем бізнесу й економіки, у т. ч. монографій “Навчання керівних кадрів: Методичні аспекти” (1977, англ.), “Дороговкази в майбутнє: До ефективніших суспільств” (1980, англ.; перевид. 11 мовами, в т. ч. укр.: К., 1990, 1993), “Перехід: Візії та реальність” (2001, англ.) та ін.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1. *Рожен О.* Особистість в інтеграційному суспільстві // Дзеркало тижня. – 2001. – 20 жовт.

Б. Мельничук.

ГАВРИЛІШИН

Ольга (з дому – Галат; 12. 06. 1943, м. Чортків) – економіст, статистик. Д-р економіки (1972). Чл. Амер. і Канад. екон. асоціацій, ін. профес. орг-цій. Асист. проф. у Квінс. ун-ті, викл. Сер Джордж Вільямс ун-ту. Проводила дослідження в Тунісі. Від 1973 – екон. консультант “Statistics Canada”. Автор низки наук. статей і розвідок.

Лит.: *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Б. Волинський.

ГАВРІЛІВ

Мирослав Софронівч (24. 07. 1885, м. Тарнув, Польща – 15. 02. 1932, м. Харків) – педагог, громадський діяч. Навчався у Львів. ун-ті. В липні–вересні 1920 – чл. *Галревкому* в Тернополі,

кер. відділу освіти. Від грудня 1920 – зав. Центр. пролетар. музею в Полтаві. 1924–30 – ректор Харків. ІНО, від 1930 – дир., н. с. НДІ педагогіки. Зазнав репресій. Трагічно загинув.

П. Гуцал.

ГАВРІЛКО

Михайло Омелянович (05. 10. 1882, х. Козацькі Хутори, нині с. Рунівщина Полтав. р-ну Полтав. обл. – 1920, за ін. даними 1922, Полтавщина) – скульптор. Від 1905 жив у Львові. 1907–12 навчався у Краків. АМ. Працював у Парижі. Відвідував с. Шульганівка (нині Чортків. р-ну), де парохом був його тесть Г. Гордієвський. Від 1915 – чотар УСС; працював у Пресовій квартирі Легіону в с. Соснів на Теробовлянщині, воював біля с. Настасів (нині Терноп. р-ну) та в ін. місцях Тернопільщини. Від грудня 1918 – в УГА. Після поразки Визвол. змагань залишився на Сх. України, брав участь в антибільшов. русі. Загинув у партизан. загоні недалеко від рідних місць.

І. Дуда, Б. Пиндус.

ГАВРИЛЮК

Андрій (1886, с. Нижчі Луб'янки, нині Збараз. р-ну – 21. 12. 1953, м. Когус, шт. Нью-Йорк, США) – лікар, громадський діяч. Закін. мед. студії у Львові та за кордоном. Від кін. 1918 – сотник УГА. Гол. лікар 3-ї і 7-ї бригад УГА, перебував у “чотирикутнику смерті”. Після війни – у Збаражі: голова повіт. орг-ції УНДО (від 1925), філії “Просвіти”, горожан. ком-ту допомоги та кооперативи “Сила”, Повіт. нар. ком-ту, секр. надзир. ради Повіт. союзу кооператив, чл. дирекції Міщан. нар. банку, радник міської управи. 1944 виїхав до Німеччини, потім емігрував до США.

Лит.: *Пундій П.* Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.–Чикаго, 1994. – Кн. 1.

Б. Волинський.

ГАВРИЛЮК

Володимир (19. 07. 1904, с. Зарванця, нині Теробовлян. р-ну – 15. 02. 2000, м. Монреаль, Канада) – художник, поет. Після закін. у Львові філії акад. г-зії відвідував приват. курси рисунка *Ф. Вигживальського* (1922–23), навчався у мист. школі О. Новаківського (1923–24) і на відділі рисунка та малярства Краків. АМ (1924–30). 1928 повернувся до Львова, де записався на курси декорації Вищої пром. школи. Як поет дебютував фрагментами поеми “Блукаючий дух” у ж. “Наука і письменство”, як художник – “Автопортретом” на 3-й виставці Львів. гуртка діячів укр. мист-ва. Від серед. 1930-х – учитель Бродів., Кременец., Рів-

нен. г-зій. Серед експонов. 1931–33 на виставках робіт – картина “Білий кінь”, акварелі “На торговниці”, “Лицарі”, “Дівчинка”. Чл. Спільки профес. митців-пластиків Польщі. Під час нім. окупації – кер. пром. школи у с. Глиняни (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). 1944 виїхав до Німеччини, потім – до США; від 1960-х – у Канаді (м. Монреаль). Вірш про *Й. Сліного* надрук. у зб. “Теребовельська Земля” під псевд. “Теребич”. Ж. “Естафета” назвав Г. першим укр. сюрреалістом. Автор зб. поезій “Соль в тиші” (Л., 1934), “День поезій” (1967), “Гінь і мандрівник” (Нью-Йорк, 1969), “Поезії” (Л., 1995).

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

І. Дуда.

ГАВРИЛЮК

Іван (01. 07. 1912, с. Зарваниця, нині Теребовлян. р-ну) – релігійний і громадський діяч, митрат. Пом. священника і катехит у Теребовлі (1939–44), душпастир у Словаччині, Австрії, Франції, Канаді. Від 1963 – почес. радник митропол. консисторії УГКЦ, від 1977 – митрофорний протоієрей. Ген. вікарій пров. Квебек, Канада. 1953–63 – президент Укр. кредит. спілки в Монреалі. Ред. вид. “Еклезія” (1957–64), автор статей у зб. “Українці в Монреалі” (1958) та укр. періодиці.

І. Гаврильцо.

ГАВРИЛЮК

Іван Васильович (псевдо “Шум”; 10. 02. 1922, с. Вищі Луб’янки, нині Збараз. р-ну – 12. 07. 1947, с. Новий Рогівець того ж р-ну) – діяч ОУН. Від 1938 – член ОУН. Під час нім. окупації розгорнув широку підпіль. мережу цієї орг-ції. 1946–47 – рай. провідник ОУН Збаражчини. Застрелився у кривці, коли її викрили емдебісти. Разом із Г. загинули його заст. із пропаганди І. Чепіль (“Голуб”), заст. із госп. частини М. Дячун (“Когут”), секр.-машиністка М. Сулима. 1989 їх останки перепохов. на Збараз. цвинтарі.

І. Олещук.

ГАВРИЛЮК

Іван Михайлович (02. 04. 1939, с. Буглів, нині Лановец. р-ну) – художник, книговидавець. Чл.

НСХУ, НСЖУ. 1967 закін. Львів. поліграф. ін-т (нині Укр. акад. друкарства). 32 р. працював гол. художником вид-ва “Дніпро”. Також оформляв книжки “Веселки”, “Радянського письменника” та ін. вид-в. Проілюстрував зб. поезій І.-М. Лобуна “Сороковірш, або Пташина планета людей” (Т., 2002).

Б. Мельничук.

ГАВРИЛЮК

Ігор Богданович (21. 03. 1977, м. Тернопіль) – оперний і камерний співак (лірико-драматичний тенор). Лауреат міжнар. муз. конкурсів “Ківаніс”, ім. М. Людкевича (м. Торонто, Канада; 1996, 1997), “Доля” (2000); все-укр. – “Крила України” (1999); телеконкурсів “Море друзів”, “Пісенний вернісаж” (1998); радіофестивалів “Пісня року” (1999), “Прем’єра пісні” (2002). Закін. Терноп. муз. уч-ще ім. С. Крушельницької (1994), Львів. муз. академію ім. М. Лисенка (2000). Нині – соліст-вокаліст Терноп. обл. філармонії. Нац. телерадіокомпанія України визнала Г. найкращим співаком року (1998, 1999, 2002).

І. Дем’янова.

ГАВРИЛЮК

Марія (з дому – Марцінова; 19. 08. 1891, с. Деренівка, нині Теребовлян. р-ну – 27. 09. 1964, м. Вінніпег, Канада) – громадсько-культурна діячка. Від 1904 – в Канаді. Одна з найкращих артисток-аматорок серед перших укр. емігрантів Канади. Чл. Т-ва укр. канад. жіноцтва, т-ва “Бандурист”, Драм. т-ва ім. М. Кропивницького, Жін. т-ва ім. княгині Ольги, Жін. т-ва ім. О. Кобилянської. Співорг-торка Ліги укр. катол. жінок Канади, секр. відділу Ком-ту українок Канади.

М. Пендрак.

ГАВРИЛЮК

Михайло (18. 11. 1905, с. Зарваниця, нині Теребовлян. р-ну – 11. 05. 1966, м. Монреаль, Канада) – священник УКЦ. Душпастирював в Австрії, Франції, Канаді. Меценат, один із фундаторів ЕУ.

Б. Волинський.

ГАВРИЛЮК

Олег Миколайович (26. 03. 1959, м. Тернопіль) – історик, археолог. Чл. ВУСК, НТШ. Відзнака

Мін-ва культури і мист-в України (2003). Закін. істор. ф-т Ужгород. ун-ту (1985). Від 1987 – м. н. с., від 1992 – зав. відділом стародав. історії ТОКМ. Досліджує слов'яно-давньоруський період (6–13 ст.). Розкопував давньорус. городище Уніас 10–13 ст. поблизу с. Антонівці Шумс. р-ну (1988–99), слов'ян. городище 6–7 ст. поблизу с. Кровинка Теробовлян. р-ну (2000–02) та ін. Оpubл. низку статей в укр. та зарубіж. виданнях. Учасник всеукр. і міжнар. наук. конференцій з археології та історії.

Лит.: *Баженів Л.* Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX – XX ст. – Кам'янець-Подільський, 1993.

В. Уніят.

ГАВРИЛЮК

Олександр Васильович (1881, м. Почаїв, нині Кременец. р-ну – р. і м. см. невід.) – диригент, музикознавець. Навчався у Москов. духовній семінарії, брав участь у концертах укр. музики, які влаштовували її вихованці. Викладач чол. г-зії в Житомирі, кер. її хору; згодом – кер. архієрейського хору. Автор муз. творів, статей на мист. теми.

Б. Пиндус.

ГАВРИЛЮК

Олександра Євгенівна (21. 01. 1936, с. Товстолуг, нині Терноп. р-ну – 28. 01. 1998, там само) – ланкова. Герой соц. праці (1965). Працювала у місц. колгоспі.

Н. Халуца.

ГАВРИЛЮК

Орест (18. 07. 1931, с. Винятинці, нині Заліщиц. р-ну) – лікар, громадський діяч. Д-р медицини (1961). Чл. УЛТ Пн. Америки, кількох амер. мед. т-в. Заст. голови Об'єдн. українців у Вашингтоні. Довголіт. чл. Пласту, очолював Гол. пласт. булаву. Ред. видань “Вітрила” (1957), “Пластовий Новак” (1971), “Бібліотека Воїнів

Орлиної Ради” (1966–70), “Пластовий шлях” (1966–70).

Лит.: *Пундій П.* Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.–Чикаго, 1996. – Кн. 2.

Б. Мельничук.

ГАВРИЛЮК

Федір (25. 01. 1889, с. Коцюбинчики, нині Чортків. р-ну – 31. 12. 1979, Канада) – громадський діяч, педагог. Від 1898 – в Канаді. Вчителював у серед. школах пров. Саскачеван. 1920–26 очолював Ін-т ім. П. Могили у Саскатуні. 1926–46 – інспектор шкіл пров. Саскачеван (перший шкіль. інспектор укр. походження в Канаді). Дир. Колегії св. Андрея у Вінніпезі (1946–50), дир. школи в Алберні (пров. Британська Колумбія, 1950–58). Активіст укр. громад. орг-цій, автор публікацій у пресі.

Т. Гринівський.

ГАВРИЛЮК

Юрій Іванович (09. 09. 1964, м. Більськ–Підляський, Польща) – поет, історик, редактор. Чл. НСПУ (2002). Гол. ред. ж. “Над Бугом і Нарвою” Союзу українців Підляшшя. Автор зб. віршів “В непроминаючому поході” (1986), “Негербовії генеалогії” (1988), “Голоси з Підляшшя” (1998) та ін. 2001 брав участь у міжнар. літ.-мист. святі “Тернове поле” в Тернополі.

В. Барна.

ГАВРИЛЯК

Мирон Степанович (1949, с. Соснів Теробовлян. р-ну) – артист. Засл. арт. України (1997). Закін. диригент.-хор. відділ Терноп. муз. уч-ща. 1972 – 74 – соліст Терноп. обл. філармонії; 1974 – 79 – викл. Бучац. муз. шк.; 1979–84 – в ансамблі пісні й танцю групи рад. військ у Німеччині (м. Магдебург), від 1984 – соліст-вокаліст ансамблю пісні й танцю Півден. операт. командування.

А. Кузьменко (ЕСУ).

ГАВРИСІШИН

Матвій (15. 11. 1882, с. Зелене, нині Гусятин. р-ну – 02. 10. 1967, м. Вінніпег, Канада) – громадський діяч. 1904 прибув до Канади. Брав участь в орг-ції громад. життя укр. емігрантів м. Вінніпег. 1912 відкрив власне підпр-во “Народна гостинниця” з рестораном, яке було осередком нарад українців міста. 1929–33 – представник часопису “Український голос” у цьому місті. Чл. Укр. нар. дому, Союзу українців-самостійників та ін. укр. орг-цій.

С. Гринівський.

ГАВРИСІШИН

Петро (18. 12. 1878, с. Зелене, нині Гусятин. р-ну – 02. 03. 1968, м. Вінніпег, Канада) – гро-

мадський діяч. Почес. грамота УВАН (1961). Від 1900 – в Канаді (м. Селкірк, пров. Манітоба; м. Вінніпег). Співорг-тор у Вінніпезі першої парафії греко-католическої церкви, т-ва “Рідна школа”, Допомог. т-ва ім. М. Шашкевича, парафії св. Андрея, Нар. кооперативи, кредит. спілки “Дніпро”. У цих орг-ціях був найчастіше головою. Співініціатор побудови пам’ятника М. Шашкевичу у Вінніпезі.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Волинський.

ГАВРИШ

Василь (14. 01. 1894, с. Калинівщина, нині Чортків. р-ну – р. і м. см. невід.) – громадський діяч, літератор. Від 1911 – в Канаді (м. Вінніпег, м. Едмонтон). Активіст громад. орг-цій, учасник театр. гуртків. Автор кн. “Моя Канада і я”, публікацій у пресі.

І. Гаврильцьо.

ГАВРИШ

Дмитро Васильович (18. 10. 1925, м. Косів, нині Івано-Фр. обл.) – майстер-різьбяр. Чоловік

О. Гавриш-Сікорської. Чл. НСХУ (1960). Закін. Косів. худож. уч-ще. Від 1973 живе і працює в Тернополі. Виконує високохудожні подарунк., декор. та побут. роботи. Оформляє інтер’єри. Учасник виставок у Тернополі, Києві, Львові, Москві (РФ), Монреалі (Канада),

Марселі (Франція), Токіо (Японія), Варшаві (Польща), Лейпцигу (Німеччина) та ін. містах.

І. Дуда.

ГАВРИШ-СІКОРСЬКА

Оксана Петрівна (18. 02. 1944, с. Ланівці Борщів. р-ну) – різьбярка. Дружина *Д. Гавриша.* Чл. НСМНМУ (1990). Закін. Косів. уч-ще приклад. мист-ва (1963). Працювала в худож.-виробн. майстернях Косова. Від 1973 – в Тернополі. Займається розписом і різьбою по дереву (писанки,

декор. тарелі), оформленням інтер’єрів (разом із *Д. Гавришем*). Учасниця збірних виставок в Івано-Франківську, Тернополі, Києві й Канаді.

І. Дуда.

ГАВРІШКО

Микола Йосипович (18. 10. 1912, с. Давидківці, нині Хмельн. р-ну Хмельн. обл. – 1976, м. Хмельницький) – військовик. Майор. Герой Рад. Союзу (1944). Учасник нім.-рад. війни. В березні 1944 як ком-р батальйону відзначився в боях на підступах до Чорткова та при форсуванні р. Дністер.

Н. Халуца.

ГАВРЮШЕНКО

Анатолій Якович (03. 10. 1928, м. Луганськ) – актор. Нар. арт. УРСР (1989). Закін. Харків. театр. ін-т (1951). Працював актором драми в Терноп., Дрогоб., Коломиї, Сум., Рівнен. укр. театрах. Серед ролей: “Василь” (“Лимерівна” Панаса Мирного), Майор (“Дами і гусари” О. Фредро), Кавалькадос (“Поцілунок Чаніти” Ю. Мілюткіна), Карл Моор (“Розбійники” Ф. Шіллера), Серебряков (“Дядя Ваня” А. Чехова), Прокіп Сірко (“За двома зайцями” М. Старицького), Дядько Лев (“Лісова пісня” Лесі Українки) та ін.

В. Петрів (ЕСУ).

ГАДАЧ

Ігор (08. 08. 1940, с. Золота Слобода, нині Козів. р-ну) – лікар, громадський діяч. Д-р медицини (1966). Чл. УЛТ Пн. Америки, Канад. спілки медиків, Акад. медиків у м. Торонто і Спілки клініч. гіпнозу. Автор наук. праць.

Х. Весна.

ГАДАЧЕК

Кароль (Hadaczek Karol; 27. 01. 1873, с. Грабовець, нині Богородчан. р-ну Івано-Фр. обл. – 19.

12. 1914, м. Львів) – польський археолог. За походженням чех. Чл.-кор. Польс. АН (1912). Д-р філософії (1900). 1905–14 – проф. Львів. ун-ту. Один із перших дослідників пшеворської культури, вивчав археол. пам’ятки в Сх. Галичині й на Зх. Поділлі, в т. ч. – трипіл. поселення біля с. Кошилівці (нині Заліщиц. р-ну) та місце скарбів у с. Михалків (нині

Борщів. р-ну). Автор праць “Золоті михалківські скарби” (1904), “Енеолітична промислова стоянка в Кошилівцях” (1914) та ін.

Лит.: Постагі української археології. – Л., 1998. – Вип. 7.

Ю. Малєв.

ГАЗД

Петро Іванович (21. 08. 1960, с. Зелена Бучац. р-ну) – підприємець, громадський діяч, музикант, педагог. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Терноп. муз. уч-ще (1978), Київ. ін-т культури (1986, нині Нац. ун-т культури і мист-в). Викл. муз. шкіл у м. Монастирська (1979–80), с. Джурин Чортків. р-ну, (1980–83), дир. муз. школи. в с. Язловець Бучац. р-ну (1984–95). 1983–84 працював у Бучац. радгосп-технікумі. 1995–2001 – приват. підприємець. Від 2001 – дир. ВАТ “Бучацький комбінат хлібопродуктів”.

М. Токарчук.

ГАДИНКІВЦІ

– село у Гусятинському районі (1964–91 – Комсомольське). Центр сільради, якій підпорядк. с. Вигода з х. Заремба. Розташ. на берегах р. Нічлава, за 27 км від райцентру; заліз. ст. на лінії Тернопіль–Чортків. Насел. 1046 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1562. Назва походить, ймовірно, від гадюк, які часто траплялися у цій місцевості. За переказом, раніше на місці Г. було с. Підвишеньки, яке спалили татари. У 19 ст. Г. належали польсь. шляхтичам Целецьким. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Луг”, “Рідна школа”. В ніч на 5 липня 2000 багато будинків у селі зруйновано внаслідок стихії. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1913; реставр. 2002), “фігура” Матері Божої. Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), встанов. пам’ят. знак на честь скасування панщини, погруддя *В. Сімовича* (1993; скульп. І. Мулярчук), насипана символ. могила УСС і воякам УПА (1990). Є кімната-музей історії села. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, ковбасний та макарон. цехи, торг. заклади. У Г. народилися історик, географ *М. Бабин*, громад. діячка *Д. Бабій*, громад. діячі у Канаді *Григорій, Іван, Михайло та Павло Байраки*, оперний співак, педагог *Б. Базилікут*, історик церкви *І.-Б. Балик*, адвокат *С. Боднарук*, художник *П. Липецький*, письменник *М. Каній*, мовознавець, педагог *В. Сімович*, реліг. діячі *о. М. Сімович, Г. Хомишин*, композитор, музикознавець *І. Соновецький* та ін. Поблизу Г. знайдено скарб римських монет (2 ст.).

М. Бісюк, В. Уніят.

ГАДЮЧНИК ЗВИЧАЙНИЙ

(*Filipendula vulgaris Moench.*; нар. назви – балабан, лабазник) – регіонально рідкісна рослина з родини Розоцвіті (Rosaceae). Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Використов. у нар. медицині. Зростає на степ. схилах, ліс. галявинах, у чагарниках спорадично на всій тер. області.

Лит.: *Смик Г.* Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

ГАЄВСЬКИЙ

Степан Юхимович (чернече ім’я – Сильвестр; псевд. – С. Гай, Л. Гайка, С. Смілянець, С. Юхимич; 09. 01. 1876, с. Михиринці, нині Теофіпол. р-ну Хмельн. обл. – 09. 09. 1975, м. Мельбурн, Австралія) – літературознавець, педагог, церковний діяч. Дійс. чл. НТШ та УВАН. Закін. духовне уч-ще Почаїв. лаври, Житомир. духовну семінарію, Київ. ун-т (1912). Під час 1-ї світ. війни воював у рос. армії на Тернопільщині. 1917–18 працював у Ген. секретаріаті ЦР в Києві. Від 1919 викладав у ВНЗ України. 1933–38 – на засланні. 1942 хіротонізов. на єпископа УАПЦ. Від 1944 – в Німеччині, від 1949 – в Австралії. Архієпископ Мельбурн. та Австрал.-Новозеландський (від 1953). Автор наук. праць.

П. Гуцал.

ГАСК

Андрій Микитович (псевд. – А. Дольний; 13. 10. 1873, с. Кадлубиська, нині с. Лучківці Бродів. р-ну Львів. обл. – 1949) – оперний співак (ліричний тенор). Закін. Віден. консерваторію (1901). Соліст опер. театрів Югославії, Польщі, Австрії, Італії. Виступав у Львові – в опер. театрі, Руському нар. театрі (1902–12, 1922–24), театрах *Й. Стадника* (1925–26) й ім. І. Тобілевича (1928–29); разом із двома остан. колективами гастролював у Бучачі, Тернополі, Чорткові й ін. містах і селах Тернопільщини. 1906 в Тернополі виступав із сольним концертом. У репертуарі – оперні партії, романси, укр. нар. пісні. 1940 репресований, в ув’язненні загинув.

П. Медведик.

ГАЇ

– село у Кременецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Града, Діброва, Кімнатка. До

села приєднано хутори Ковалики, Медлики, Олексюки, Панасюки (Паленики), Петруки, Росолі, Рудники, Хмелі. З облік. даних виключ. х. Гаївці (Струлія) у зв'язку з пересел. жителів. Розташ. за 16 км від райцентру. Насел. 367 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1785. Є церква св. Михаїла (1922). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП.

І. Буняк.

ГАЇ-ГРЕЧІНСЬКІ

– село у Тернопільському районі. Підпорядк. Шляхтинец. сільраді. Раніше хутір належав до с. Шляхтинці (нині Терноп. р-ну). Статус села надано відповідно до Постанови ВР України від 9 липня 2003; Г.-Г. взяті на облік як насел. пункт згідно з рішенням Терноп. обл. ради від 12 вересня 2003. У листопаді 2003 тут було 40 дворів, насел. – 96 осіб.

М. Ониськів, В. Уніят.

ГАЇ-ЗА-РУДІОУ

– село у Зборівському районі. Центр сільради. До села належить х. Ковтуни. Розташ. за 32 км від райцентру. Насел. 809 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1785. Діяла “Просвіта”. Є церква св. Юрія Побідоносця, про яку видано брошуру І. Макара. Насипано символ. могилу воїнам-односельцям – учасникам 2-ї світ. війни та Борцям за волю України. Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. На х. Ковтуни народився ткач-килимар, народ. майстер України *І. Покиданець*.

В. Уніят.

ГАЇ-РОЗТІЦЬКІ

– село у Зборівському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Крутяки; х. Закамінь викл.

Церква св. Вознесіння.

із облік. даних у зв'язку з переселенням жителів. Розташ. за 30 км від райцентру і 28 км від найбл. заліз. ст. Млинівці. Через село проліг автошлях

Чернівці–Дубно. Насел. 1053 особи (2001). Перша писемна згадка – 1785. Діяли т-во “Сокіл”, кооператива “Згода”. Є церква св. Вознесіння (1990; мур.), капличка Божої Матері, 8 “фігур”. Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1974; скульп. В. Млинко, арх. *Л. Довбенчук*), насипано символ. могилу воювачам УПА. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ зв'язку, ПАП “Розтоцьке”. У Г.-Р. народилися господарник, кер. у системі автомобіл. транспорту Терноп. обл. *З. Моравський*, д-р екон. н. *К. Патреляк*, проживав і похований килимар *І. Покиданець*.

В. Лашта.

ГАЇ-ШЕВЧЕНКІВСЬКІ

– село у Тернопільському районі. Центр сільради (від 1999). До 1990 – хутір, належав до Шляхтинец. та Лозів. сільрад. Розташ. за 5 км від Тернополя. Насел. 773 особи (2003). Хутір почали заселяти, найімовірніше, в серед. 19 ст. Діяв гурток “Рідної школи”. Є дві церкви-тимчасівки, “фігура” Божої Матері (1999), триває буд-во церкви Успіння Пресвятої Богородиці. Спорудж. пам'ятник 5-м повстанцям сотні “Бурлаки”, полеглим 21 травня 1945 в Шляхтинец. лісі (1990), встанов. пам'ят. знак на місці криївки ком-ра 3-ї воєнної округи “Лисоня” *В. Якубовського* (псевдо “Бондаренко”; 1994) і пам'ят. камінь на місці криївки надрайон. проводу УПА (2000). Діють 4 приватні підпр-ва. У Г.-Ш. народилися громад. діяч, будівельник *Б. Габлевич*, громад.-реліг. діячі о. А. та *В. Лотовичі*, поет *З. Сердюк*. Поблизу Г.-Ш. є *Шляхтинецький ботанічний заповідник* місцевого значення.

С. Лютинець, В. Уніят.

ГАЇВКИ-ВЕСНЯНКИ

– музично-поетичні твори, що є основою весняних свят та обрядів. На Тернопільщині їх називають переважно гаївками (подекуди – гаїлками, гаївками, яїлками, яївками, маївками; в Лановец., Кременец. та Шумс. р-нах – веснянками). Термін “гаївка” та його синоніми походять від імені праукр. бога Гаїла, який уособлював божество оновлюючої природи; йому поклонилися тільки в Галичині й на Поділлі; слово “веснянка”, похідне від весни, побутує на всіх ін. укр. теренах. Г.-В. охоплюють найбільш. час. проміжок від Обретіння (9 березня) до Вознесіння Христового, що припадає на 40-й день після Великодня. Нині функціонують протягом Великоднього тижня – від Воскресіння Христового до

Провідної неділі. Г.-В. поділ. на темат. групи: хвальні, вегетативні, любовні, жартівливі, напливові. В них домінують мотиви зустрічі весни, вітання птахів, оновлення природи, чарування-виросування злак. та город. культур, залицання молоді тощо. Г.-В. Тернопільщини властиві як симетр., так і несиметр. (відхилення від норми на 1–2 складноти) форми, хоча перші з них переважають. Несиметричні Г.-В.: “Зайчику”, “Сам ходжу, сам”, “Ой на горі мак”, “Ой ти, старий горобцо” та ін. Характерні вузькооб’ємні народномуз. форми: однорядкові та дворядкові з приспіваними та заспіваними. Мелодика Г.-В. переважно моторна, хоча є й речитативні інтонації, особливо вони властиві гайвкам хвалебної тематики. В цілому, гайвковому масиву притаманна спонукальна модальність, де домінуючим фактором є вербальна магія. Переважна більшість Г.-В. зберегла стародавні рухові елементи: колом (символ сонця), “змійкою” (символ вічності життя), шеренгами (символ руху небес. світил), рухи, що імітують ріст дерев, город. та злак. культур. Для них властивий антифонний спів, що підтверджує пріоритет ведучого гайвкового обряду над ін. учасниками та його знання весняної ритуалістики. В наш час Г.-В. виконують рідше, ніж раніше.

О. Смоляк.

ГАЙВА

Маріян-Дмитро (1921, с. Сільце, нині Підгаєць. р-ну) – військовик, громадський діяч, поет. Почес. орден св. Іоанна (1983), Золотий Хрест з мечами 1-го класу Об’єд. колиш. вояків-українців у Вел. Британії (ОбВУ, 1990), Золотий Хрест Братства колиш. вояків 1-ї Укр. дивізії Укр. Нац. Армії, Золота (1990) та Срібна (1975) відзнаки австр. ветеранів за довголітню співпрацю, Золота медаль австр. ветеранів (1981). Чл. ОУН (1938). Учитель у селах Рудники та Литвинів (обидва – нині Підгаєць. р-ну). Під час нім. окупації – у повіт. пропаганд. секції ОУН і УПА. Як поручник дивізії “Галичина” перебував на Закарпатті, у Німеччині, потрапив у франц. полон. Рятуючись від репатріації в СРСР, служив добровольцем в англ. війську на Бл. Сході. Згодом – у Вел. Британії. Чл.-засновник ОбВУ (1949), голова відділу СУБ у Лондоні (від 1950). Від 1953 – чл. його Гол. управи. Співініціатор спорудж. у цьому місті пам’ятника Володимирові Великому. Співорг-тор і учасник протягом 12 р. укр. танц. колективу “Лиман”. Представник видав. ком-ту зб. “Підгаєцька Земля” у Вел. Британії. 1992 приїжджав із делегацією укр. ветеранів в Ук-

раїну, перебував у Тернополі, відвідав родинне село. Автор віршів, кн. споминів “Все здається, начебто – недавно” (Лондон, 1998).

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Волницький.

ГАЙВОРОНКА

– село у Тербовлянському районі. Центр сільради. Розташ. на правому березі р. Стрипа, за 37 км від райцентру. Насел. 556 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1785. Є церква св. Анни (1870; кам.; реставр. 1990). Спорудж. пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1969), насипано символ. могилу УСС (1994). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Г. народилися літературознавець *Б. Завадський*, письменник *В. Завадський*. Поблизу Г. виявлено скарб римських монет (2 ст.).

О. Дорчак, В. Уніят.

ГАЙВОРОНСЬКИЙ

Михайло Іванович (справж. Гавронський; псевд. – Орест Тин, 15. 09. 1892, м. Заліщики – 11. 09. 1949, м. Нью-Йорк, США) – композитор, диригент, поет, критик, громадський діяч. Закін. Заліщиц. учит. семінарію (1912), навчався у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові. Від 1914 – в УСС, орг-тор і кер. духов. оркестру Легіону УСС (1915). Візитатор військ. оркестрів при УГА, кер. оркестру Укр. театру в м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський), Театру *М. Садовського* (1919). Гол. капельмейстер Армії УНР (1920). Після війни – у Львові: вчитель співу в жін. школі сестер Василянок, викл. Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка (1920–23), диригент хорів “Бандурист” і “Боян”, кер. хорів укр. театрів. Упоряд. “Співаника для дітей дошкільного та шкільного віку” (Л., 1922). Від 1923 – в США (м. Бунсокет). Учитель музики в укр. муз. школі, кер. оркестрів, хору, театр. гуртка. Муз. студії продовжував у Колумб. ун-ті. Співорг-тор у Нью-Йорку Укр. муз. консерваторії (1924) і струн. оркестру, яким керував до 1936; диригент хор. колективу “Сімка хорів” та ін. хорів.

Автор творів для симфон., духов. і струн. оркестрів, камерно-інструм., хор. творів, музики до театр. вистав, духовної музики. Написав слова і музику стрілец. пісень “Іхав стрілець на війноньку”, “Йде січове військо”, “Ой вправ стрілець” та ін., музику пісень на сл. *П. Карманського*, *М. Кураха*, *Б. Лепкого*, *Л. Лепкого*, *С. Чарнецького*, *Ю. Шкрумеляка* та ін. Видав “Картину в піснях” із життя УСС “Над Стрипою” (1916), зб. композицій до пісень “Полісся” (1933), “Поділля” (1936), три вип. стрілец. пісень (1936), кн. “Служба Божа”, “Месса” (обидві – 1939), “Колядки і щедрівки” (1942), “Коляди” (1943), “Збірник українських народних пісень для молоді” (1946), зб. п’єс для струн. оркестру (1952) тощо. Автор музикозн. статей. 1990 в Тернополі видана збірка “Повік не зів’яне. Стрілецькі пісні Михайла Гайворонського” (упоряд. *В. Подуфалий*, ред. *Б. Мельничук*). 1992 в Заліщиках Г. відкрито пам’ятник.

Лит.: *Витвицький М.* Михайло Гайворонський. – Нью-Йорк, 1954.

Х. Весна.

ГАЙДА

Ігор (28. 03. 1929, м. Тернопіль) – спеціаліст у галузі харчової промисловості, меценат. 1941–44 навчався в укр. г-зії у Тернополі. Закін. Бельг. ун-т у м. Лювен. Переїхав до США, де продовжив студії в ун-ті Зх. Мічигану (1968). Працював на підпр-вах харч. галузі, від 1970 – дир. підпр-ва, яке досліджує контроль за якістю. Чл. Спілки укр. інженерів Америки, Амер. асоц. менеджменту та контролю за якістю харч. продукції. Автор наук. статей у галуз. виданнях. Діяльний у Пласті, “Обнові”, Т-ві за патріархат та ін. Меценат УГКЦ, патрон Ін-ту укр. науковців та академіків. Проживає в м. Істон (шт. Коннектикут, США).

В. Мусевич, В. Файфура.

ГАЙДА

Пилип (24. 09. 1892, с. Пронятин, нині належ. до м. Тернопіль – 30. 08. 1989, м. Детройт, США) – педагог, громадський діяч. Закін. укр. г-зію у Тернополі. 1913–14 студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту, 1922–26 – у Грац. ун-ті (Австрія). 1917–18 в Києві працював у Мін-ві освіти; брав участь в орг-ції ун-ту в м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський). 1919 – старшина УГА, воював у “чотирикутнику смерті”. Вчитель укр. мови г-зії “Рідної школи” (1927–35), польс. г-зій (1935–39), СШ № 3 (1939–41), проф. укр. г-зії

(1941–44) у Тернополі. Від 1944 – в Польщі, Австрії, Німеччині; 1949 переїхав до США. Працював у школі українознавства в Детройті (1953–70). Секр. виконав. ради Асоц. укр. вчителів Америки. Чл. ред. колегії зб. “*Шляхами Золотої Поділля*” (3 т.). Автор статей у періодиці.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

І. Гаврильцьо.

ГАЙДИМОВСЬКА

Ольга (з дому – Романишин; 05. 10. 1921, м. Тербовля) – громадська діячка. Студіювала на мед. ф-ті у Львові, потім – у Мюнхені, куди виїхала під час 2-ї світ. війни. У Канаді (м. Ванкувер) – голова батьків. ком-ту опіки над СУМ, чл. Об’єднання жінок ЛВУ, протягом 4 р. – секр. Ліги укр. катол. жінок Канади (Нью-Вестмінстер. спархія). Вчителька, дир. парафіял. “Рідної школи”; довголіт. голова відділу Ком-ту українок Канади, і секр. Братства св. Миколая, чл.-секр. Ком-ту 1000-ліття хрещення України; чл. ком-ту “Вшанування жертв голоду в Україні”, Клубу укр. професіоналістів і підприємців.

Б. Мельничук.

ГАЙДУК

Дмитро Васильович (07. 11. 1919, с. Бишки, нині Козів. р-ну) – меценат, громадський діяч, публіцист. 1936 – чл. Юнацтва ОУН. 1938 – зв’язковий район. та надрайон. провідів ОУН, заарешт., воював у дивізії “Галичина” до її капітуляції. З Австрії переїхав до Мюнхена, де виконував обов’язки зв’язкового Проводу ОУН, спец. доручення *С. Бандери* та *Я. Стецька*. Від 1950 – в США (м. Нью-Йорк, згодом у м. Чикаго). Діяльний в укр. громад. орг-ціях. Пожертвував значні кошти на вид. “Літопису УПА”, облаштування музею ОУН і УПА ім. *Я. Бусела* в родин. селі, видання нарису *І. Шагая* “Село Бишки. Історія боротьби за волю”, пам’ятник Борцям за волю України, школу, б-ку і клуб у Бишках. Співавт. спогадів про Різдва Христове в родин. селі (2000).

Б. Мельничук, В. Уніят.

ГАЙДУКЕВИЧ

Євстахій (ймовір. 1884–86, с. Волощина, нині Бережан. р-ну – 1951, м. Новий Ульм, Німеччина) – священник, громадський діяч. Пом. священника у м. Підгайці, капелан УГА, парох с. Носів, Підгайців, від 1936 – декан Підгаєц. деканату. Під час нім. окупації – голова повіт. Укр. допомогового ком-ту. Від 1946 – парох скитальського табору в Регенсбурзі (Німеччина), голова Табір. ради, декан Регенсбур. деканату.

І. Гаврильцо.

ГАЙДУКЕВИЧ

Остап Іванович (21. 11. 1941, с. Волощина, нині Бережан. р-ну) – педагог, музикант, хоровий диригент. Чоловік *Я. Гайдукевича*. Закін. Теробовлян. культосвіт. технікум (1960, нині Вище уч-ще культури). Терноп. муз. уч-ще, Київ. ін-т культури (нині Нац. ун-т культури і мист-в) Працював дир. Монастирис. рай. буд. культури, завучем рай. муз. школи у смт Великі Бірки Терноп. р-ну, дир. Микулин. муз. школи Теробовлян. р-ну (1979–93). Від 1993 – дир. Терноп. обл. комплексної експеримент. школи мистецтв. Очолоював раду дир. шкіл естет. виховання області. Понад 40 р. популяризує укр. та духов. пісню. Провадив церков. хор у родин. селі, орг-тор і кер. хор. колективів сіл Волощина та Привітне (нині Божиків) Бережан. р-ну. Понад 12 р. керував жін. ансамблем і хором “*Конар Лемковини*” при БК с. Жовтневе Терноп. р-ну. Більше 15 р. – кер. нар. хору “Медобори” у с. Конопківка Теробовлян. р-ну. Як виконавець і соліст брав діяльну участь у роботі *Струсів. засл. капели бандуристів “Кобзар”*.

М. Ониськів.

ГАЙДУКЕВИЧ

Ярослав Михайлович (03. 10. 1901, м. Тернопіль – 27. 06. 1991, м. Городенка Івано-Фр. обл.) – перекладач, педагог. Навчався в ун-тах Граца (Австрія) та Крехова (Польща). Працював в укр. г-зіях Чорткова і Городенки, від 1939 – вчитель математики у Городенці та с. Чернятин (нині Городенків. р-ну Івано-Фр. обл.). В рукописах зберіг. його переклади “Загальної історії” М. Поповського, “Про обов’язки”, “Про

старість”, “Про дружбу”; переклав з латин. “Натурфілософію” проф. Ф. Прокоповича, опубл. в 3-том. виданні його творів (К.).

Б. Якимович (ЕСУ).

ГАЙДУКЕВИЧ

Ярослава Михайлівна (27. 08. 1944, с. Золота Слобода Козів. р-ну) – музейний працівник, краєзнавець. Дружина *О. Гайдукевича*. Чл. ВУСК (1992). Закін. Козів. СШ, філол. ф-т Львів. ун-ту (1966). Була вчителькою в с. Божиків Бережан. р-ну. Від 1974 – в ТОКМ: ст. н. прац., зав. відділу, заст. дир. з наук. роботи, вчений секр. (від 1984). Співаєт. публіцистичні “Тернопільський краєзнавчий музей” (1986) і “Музеї Тернопільщини” (1989; обидва – Л.), нарису “Тернопільський обласний краєзнавчий музей” (Т., 1998); упоряд. і ред. зб. “Наукові записки Тернопільського обласного краєзнавчого музею” та ін. видань; автор багатьох публікацій з історії та культури краю в альманахах, наук. і період. виданнях. Видала істор.-краєзн. розвідку про родинне село “Золота Слобода” (Т., 2001).

Лит.: Краєзнавці України (Сучасні дослідники краю): Довідник. – К.–Кам’янець-Подільський, 2003. – Т. 1.

П. Гуцал.

ГАЙДУЦЬКИЙ

Павло Іванович (06. 08. 1950, с. Берем’яни Буцац. р-ну) – вчений-економіст, господарник, державний діяч. Д-р екон. н. (1990), проф., Чл.-кор. УААН. Орден “За заслуги” 3-го ступ. (2000). Засл. діяч н. і т. України (1998). Премія ім. М. Туган-Барановського. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1972, нині ТАНГ). Працював ст. і гол. економістом Теробовлян. райсільгоспуправління (1972–75); ст. економістом, нач. відділу, заст. нач. контр.-ревіз.

упр. Мін-ва с. госп-ва (1975–85). Зав. каф., про-реktor Респ. вищої школи упр. Держагропрому України (1985–91), нач. відділу економіки УААН (1991–92). Зав. відділу фінанс. політики Адміністрації Президента України (1992–93). Заст. нач. упр. економіки, зав. відділу розвитку й аналізу екон. реформ, заст. нач. Гол. упр. з питань екон. реформ КМ України (1993–95). Голова Держ. ком-ту України із зем. ресурсів, міністр с. госп-ва і продовольства України (1995–96). Від 1997 – заст. глави Адміністрації Президента України, заст. гол. упр. з питань екон. політики. Чл. Держ. комісії з питань реорганізації в галузі науки, Валют.-кредит. ради КМ України (1998). Заст. голови Комісії з розробки Нац. програми розвитку с.-г. вироб-ва на 1996–2005. Чл. експерт. ради підприємців (від 1998), Комісії з питань аграр. політики при Президентові України (від 1999). Від січня 2000 – заст. голови Адміністрації Президента України – кер. Гол. упр. з питань екон. політики. Автор та співавт. числ. наук. праць, у т. ч.: “Економічний аналіз у сільському господарстві” (1990), “Оренда в агрокомплексі” (1991), “Економічні взаємовідносини підприємств АПК в умовах ринку” (1992), “Аграрна політика в Україні” (1993, співавт.), низки публікацій у пресі.

Г. Яворський.

ГАЙМАНОВИЧ

Ярослав-Софрон (24. 03. 1924, с. Іванків, нині Борщів. р-ну) – релігійний і громадський діяч. Воював у дивізії “Галичина”. Від 1951 – в Канаді. Після закін. ун-ту Урбаніум у Римі (1960) – священник у пров. Квебек, м. Монреаль. Активіст СУМ та ін. укр. орг-цій, чл. Ін-ту-заповідника М. Пашкевича у Вінніпезі. Меценат Шевченк. фундації. Митра від патріарха *Й. Сліного*.

Х. Весна.

ГАЙОК

– село у Бережанському районі, підпорядк. Лапшин. сільрадї. Поблизу Г. був х. Колонія, нині приєднаний до села. Розташ. на березі р. Золота Липа. Насел. 167 осіб (2001). Діє ЗОШ 1 ступ.

В. Ханас.

ГАКЕТ

Бальгазар (1739, м. Леконне, Франція – 10. 01. 1815, м. Відень, Австрія) – німецький вчений-природознавець. Проф. Львів. ун-ту (1787–1805). 1791–93 подорожував по Галичині й Зх. Поділлі, (міста Скала, Бучач, Заліщики, Тернопіль); про мандрівку Тернопільщиною розповів у 3-у томї праці “Природничо-політичний опис подорожі Дакією і Сарматією через Північні Карпати в 1788–95 рр.” (Лейпциг, 1790–96; 4 тт.).

П. Медведик.

ГАЛАБА́РДА

Йосип (30. 05. 1903, м. Тернопіль – 15. 06. 1981, м. Обера, шт. Місїйонес, Аргентина) – релігійний діяч УГКЦ, Закін. Львів. богослов. акад. (1926). Рукопокл. на священника 1929. Емігр. 1944, в Аргентині від 1948. Парох у різних містах (1948–81). Ред. реліг. місячника “Життя” (1970–72). Єромонах, ігумен ЧСВВ (1964–72). Орг-тор буд-ва церкви, дому сестер Василянок і школи у м. Беріссо.

М. Василик (ЕСУ).

ГАЛАБУ́РДА-ЧИГРИ́Н

Марічка (31. 08. 1952, м. Генк, Бельгія) – співачка, журналістка, громадська діячка. Співу навчалася в Королів. консерваторії у м. Антверпен (Бельгія). Виступала з опер. співаком *М. Скала-Старицьким*. Концерти в Бельгії, Вел. Британії, Італії, Канаді, Німеччині, Франції та ін. країнах. Від 1975 живе в Австралії (м. Сідней). Працювала диктором, ред. Австралій. радіо, була координатором двох укр.-австралій. програм на радіостанції RDJ. Майже 30 р. – кор. г. “Вільна думка”; часто друкує статті в ін. діаспорних виданнях. Активна в культ. житті укр. громади Австралії. У Тернополі видала кн. “Україно, моя Україно” (2000).

О. Снітовський.

ГАЛАМА́Й

Степан Петрович (псевд. – С. Г. Ламай, С. Беркут; 13. 11. 1913, с. Івачів, нині Зборів. р-ну) – юрист, журналіст, політичний і громадський діяч. Д-р права і сусп. н. (1941). Навчався у г-зіях Золочева і Тернополя. Закін. правн. ф-т Львів. ун-ту (1934). Чл. Юнацтва ОУН (1930). Після війни – у Центр. представництві укр. еміграції в Німеччині, де належав до Гол. управи, був кер. організ. заст. відділу. Один із представників Проводу Закордон. ч. ОУН у переговорах щодо створ. Укр. Нар. Ради (1948). Згодом емігрував до США. Ред. місячника “Вістник”, пізніше – г. “Шлях Перемоги” в Мюнхені, 1977–79 – гол. ред. ж. “Визвольний шлях” (Лондон). Дописував до ін. видань. Очолював Гол. управу Орг-ції оборони чотирьох свобод України (США). Від 1983 – в Канаді. Автор брошур “Причини нашої

програної” (1935) та “Підземні й наземні багатства України” (1936), кн. “Боротьба за визволення України. 1929–1989” (Торонто, 1991; перевид.: Л., 1993), споминів “У боротьбі за Українську державу” (Л., 2003).

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Т. Гринівський.

ГАЛАНЕЦЬ

Василь Григорович (01. 01. 1929, м. Почаїв, нині Кременець, р-ну) – вчений-економіст, педагог.

Д-р екон. н. (1983), проф. (1985). Засл. діяч н. і т. України (1993). Чл. Укр. технол. академії (1997). Закін. агрон. ф-т Львів. с.-г. ін-ту (1952; нині – аграр. ун-т). Працює у ньому від 1952: викл., доц. каф. економіки с. госп-ва, дек. екон. ф-ту, від 1969 – зав.

каф. екон.-матем. методів і обчислюв. техніки, проректор з наук. роботи, зав. каф. упр. та наук. орг-ції праці, від 1994 – зав. каф. менеджменту і права. Автор бл. 150 наук. і навч.-метод. праць.

П. Гарасим, В. Плисюк.

ГАЛІАСА

Василь Михайлович (псевдо “Зенон”, “Назар”, “Орлан”, “Савченко”, “Шрамченко”; 12. 11. 1920,

с. Білокриниця, нині Підгаєц, р-ну – 05. 10. 2002, м. Київ) – громадсько-політичний діяч. Закін. Київ. ін-т нар. госп-ва (1967). Від 1926 з родиною жив у с. Олесине (нині Козів, р-ну). Чл. Юнацтва ОУН (1937). У листопаді 1939 – червні 1940 ув’язнений у тюрмі НКВС у Бережанах. Під час нім. окупації – провідник Терноп., Чортків. та Бережан. округів. Окруж. провідник ОУН, орг-тор загонів УПА на Перемишльщині (1943–45), заст. край. провідника Закерзон. краю в Польщі (1945–47),

провідник ПЗУЗ (1948–53). Чл. Проводу ОУН та УГВР (від 1950). 11 липня 1953 в лісі поблизу Кременця Г. захопила спецгрупа МДБ; ув’язнення до 1960 відбував у Києві. Після звільнення працював на Київ. з-ді напівпровідник. приладів (до 1993). Від 1992 – позаштат. співроб. Ін-ту історіографії НАНУ, чл. Київ. братства ОУН-УПА. Автор брошур, статей в укр. і польс. виданнях.

І. Олешук, М. Ханас.

ГАЛЕЦЬКИЙ

Зигмунт (Halecki Zygmund; 21. 06. 1951, Польща) – польський мовознавець-діалектолог. Д-р філології. Закін. Католический університет у м. Люблін (Польща). 1994–96 викладав польс. мову в ТДПУ, доц. каф. укр. і заг. мовознавства цього ВНЗ. Автор праць з укр. діалектології, функціонування польс. діалектів в Україні.

С. Ткачов.

ГАЛЕЧКО

Софія (03. 05. 1891, м. Новий Сонч, нині Польща

– 20. 07. 1918, с. Пасічна, нині Надвірнян. р-ну Івано-Франків. обл.) – військовик. Влітку–восени 1915 і на поч. 1916 як командир чети (хорунжий) УСС воювала на Тернопільщині; про один із боїв поблизу сіл Соколів і Сокольники (нині Тербовлян. р-ну) написала спомин “Третя чета” (Літопис Червоної Калини. – 1931. – № 5). Трагічно загинула.

П. Гуцал.

ГАЛЕЩУК

Лука Кирилович (псевд. – Атаманець; 1906, с. Нижчі Луб’янки, нині Збараз, р-ну – 1965, там само) – педагог, поет. Навчався у школі в Збаражі, вчит. семінарії у Тернополі. Вхідив до молодіж. орг-ції “Каменярі”. 1940–41 жив у Львові, працював у ред. газет. Після 1945 – вчитель нім. мови у школах на Збаражчині, від 1955 – у Вербовець. СШ Лановець. р-ну. Автор поеми “Морозенко” (1938), ін. поем, лірич. віршів, сонетів, опубл. у періодиці. Більшість творів Г. залишилася в рукописах.

Лит.: Літературна Збаражчина. – Збараж, 1996.

П. Бабій.

ГАЛИЦЬКА АРМІЯ

– офіційна назва збройних сил Західно-Української Народної Республіки до 6 листопада 1919. Відтоді почали вживати іншу назву – УГА, що й увійшла як загальноприйнята в літературу з історії ЗУНР (див. *Українська Галицька Армія*).

П. Гуцал.

ГАЛИЦЬКА АСАМБЛЕЯ

– об'єднана сесія Івано-Франківської, Львівської і Тернопільської обласних Рад народних депутатів 16 лютого 1991 у Львові. Затвердила угоду про осн. принципи співроб-ва між цими обл. Радами і створ. регіон. координац. раду з метою співпраці в політ., екон., торг., наук.-техн., гуманітар., культур. сферах для піднесення життєвого рівня населення в умовах наростання кризи рад. сусп-ва. Були прийняті також ухвали “Про єдність українських земель” і “Про проведення 17 березня 1991 обласних референдумів про незалежність України”. В робочих органах Г. а. працювали *В. Вихруц, І. Герета, Я. Карп'як, В. Олійник, Г. Яворський* та ін.

М. Ониськів.

ГАЛИЦЬКА МИТРОПІЛІЯ

– церковно-адміністративна провінція (округ) на західноукраїнських землях. Створив 1303 патріарх Константинополь. православ. церкви з 6 епархій із осідком митрополита у Галичі на тер.

С. Гординський. Галицька митрополія.

Галицько-Волинської держави завдяки старанням її князя Юрія I Львовича. Через політ.-церк. причини 1347–71 не функціонувала; 1401 підпорядкована Київ. митрополії і припинила існування. Після приєднання Галичини до Австр. імперії Папа Римський на прохання цісаря 1807 створив Г. м. греко-катол. церкви з центром у Львові. Галиц. митрополитами були уродженці Тернопільщини *С. Литвинович* 1863–69 і *Й. Слітий* 1944–84.

П. Сливка.

ГАЛИЦЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА РАДЯНСЬКА РЕСПУБЛІКА (ГСРР)

– тимчасове маріонеткове державне утворення на території Східної Галичини в липні–вересні 1920. Створена за підтримки урядів рад. Росії й України після того, як ЧА зайняла частину західно-укр. земель, і *Галревком*, який задекларував себе урядом – найвищим органом влади в республіці, проголосив про її створення. Питання про держ. устрій і даліше існування ГСРР мав вирішити 1-й з'їзд рад робіт. і селян. депутатів Галичини, який передбачали скликати пізніше (за короткий час існування республіки він не відбувся). До ГСРР входила тер. повністю 16 і частково 4 повітів, що до 1914 належали до Австро-Угорщини, в т. ч. всіх 12 повітів Тернопільщини. Тимчасовою столицею респ. став Тернопіль. Офіційн. мови – укр., польс. та іврит. Декретами Галревкому була встановлена соціаліст. рад. влада, скасовані закони й органи влади попередніх держав у Сх. Галичині – Польщі, ЗУНР та Австро-Угорщини, ліквідована приватна власність на заводи, фабрики, банки – вони були визнані загальнодерж. власністю, проголошено рівність громадян усіх національностей, заг. і рівне виборче право, право трудящих на працю, освіту тощо. Поміщицькі, церк. та монастир. землі конфісковували й мали передати селянам. Були запроваджені заг. труд. повинність, 8-год. роб. день та ін. програмні норми більшовизму. Опорою влади стали сільс., міські та повіт. ревкоми (революц. ком-ти), які створ. відразу після вступу ЧА. Формувалися також осередки КПСГ, однак вони були малочисельні й не всюди. У насел. пунктах обирали нар. міліцію. Була створ. Галиц. надзвич. комісія (“ГАНКА”), яка розгорнула репресії проти т. зв. контрреволюц. елементів; її жертвами стали сотні людей. Політика Галревкому була класовою, він діяв на основі директив із Москви. ГСРР не мала осн. атрибутів держави: ні чітко визнач. території, ні власних збройних сил, фінансів, законодавства, ні самостійності у внутр. і зовн. політиці, що дає підстави вважати республіку несuverен. держ. утворенням. Під натиском польс. армії і частин Армії УНР 21 вересня 1920 більшов. війська відступили за р. Збруч; ГСРР припинила існування.

І. Лісна.

ГАЛИЦЬКЕ КНЯЗІВСТВО

– державне утворення в Галицькій землі 12 ст. Бл. 1141 князь *Володимирко Володаревич* об'єд-

нав удільні Звенигородське, Перемишльське і *Теребовльське* княз-ва в одне з центром у м. Галич (звідти назва новоствор. княз-ва). Правила в Г. к. *Володимирко Володаревич* (1141–53), *Ярослав Володимирович Осмомисл* (1153–87; за нього княз-во досягло найбільшої могутності), Олег-Мстислав Ярославич (1187, 1188), Володимир Ярославич (1187, 1188, 1190–99) і *Роман Мстиславич* (1188, 1199). Галицькі князі проводили самостійну політику, успішно воювали зі зовн. противниками. Незалежність Г. к. викликала неприязнь вел. князів київських, котрі 1144 і 1154 організ. походи у Галич, землю (в лютому 1154 битва між галиц. військом і об'єдн. полками рус. князів на чолі з вел. князем київ. *Ізяславом Мстиславичем* відбулася під Теребовлею). 1199 Г. к. припинило самостійне існування; володимир-волин. князь Роман Мстиславич зайняв його й об'єднав зі своїм у *Галицько-Волинську державу*.

П. Гуцал.

ГАЛИЦЬКЕ НАМІСНИЦТВО

– вищий виконавчий орган австрійської державної влади 1851–1918 в Галичині (провінція Королівство Галичини і Володимирії) з центром у Львові. Організація та діяльність Г. н. були визначені законом від 14 вересня 1852 зі змінами та доповненнями у законі від 19 травня 1868. Воно поділялося на департаменти: спочатку їх було 8, 1908 – 24, 1912 – 37; через них й ін. установи намісництво втілювало в життя акти і розпорядження центр. влади та власні директиви: щодо охорони провінції, підтримання правопорядку, питань освіти, віросповідання, торгівлі, промислу, рільництва, будівництва, частково фінансів та ін. Йому були підпорядковані поліція, повіт. староства, міські та сільс. органи управління. Очолював Г. н. намісник, якого призначав цісар. Намісник проводив у краї політику австр. уряду, затверджував нижчих урядовців, контролював діяльність управлінських структур, виконував доручення цісаря й уряду, представляв їхні інтереси в *Галицькому сеймі*. Інколи окремих повіт. старостам надавали спец. повноваження; так, у жовтні 1868 староста Терноп. повіту отримав статус радника Г. н. і право нагляду та вирішення найважливіш. справ у всіх 12 повітах на Тернопільщині. Традиційно галиц. намісниками призначали представників польс. аристократії, котрі проводили політику обмеження прав і свобод укр. населення Галичини; серед них – *А. Голуховський*, Альфред Потоцький (1875–83), Ф. Залеський (1883–88), *К. Бадені*, С. Сангушко (1895–

98), Л. Піпінський (1898–1903), А. Потоцький (1903–08), М. Бобринський (1908–13), В. Коритовський (1913–15). Останнім намісником був австр. генерал К. Гуйн (1915–18). Г. н. припинило діяльність у результаті перемоги *Листопадового повстання* 1918 у Львові та виникнення ЗУНР.

І. Лісна.

ГАЛИЦЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ САД

– природоохоронний об'єкт місцевого значення, де продукують лікарські рослини. Розташ. на пн. від с. Драганівка Терноп. р-ну, за 0,5 км від автошляху Тернопіль–Бережани. Тер. саду має горбистий рельєф, розділена на 3 ч. улоговиною з пн.-зх. та схилами із пд.-сходу. Межує з ліс. урочищем “Іванівка”, с.-г. землями та приват. забудовою. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1991 № 303. Перебуває у віданні ТДМА, є наук. базою її фармацевт. ф-ту. Пл. 28,3 га. В структурі саду є підрозділи: проблемна н.-д. лаб. інтенсив. технології вирощування лікар. рослин; адм.-госп. частина; б-ка та наук.-інформ. відділ. Тер. саду має наук., заповідну, експозиц. й адм.-госп. зони.

І. П'ятківський.

“ГАЛИЦЬКИЙ ВІСНИК”

– газета, тижневик. Виходить у м. Борщів. Засн.: 1991 – колектив редакції, т-во “Просвіта”, “Союз українок”, НРУ, УРП; від 1992 – Борщів. рай. рада, РДА і колектив редакції. Нині наклад – 2000 прим. Вих. на 6–12 стор., у т. ч. з додатками (газета в газеті): “Відродження”, “Галичанка”, “Дорога до храму” (спільно з Борщів. деканатом УГКЦ), “Нічлава” (літератур.), “Наше місто” (з Борщів. міськ. радою) та ін. Редактори – В. Магас (1991–92), від 1993 – М. Довгошя.

П. Довгошя.

ГАЛИЦЬКИЙ КОЛЕДЖ

– вищий навчальний заклад 1–2 рівнів акредитації в м. Тернопіль. Засн. 1992 на базі міськ. міжшкіл. навч.-вироб. комбінату як тех. ліцей; 1995 реорганіз. у ліцей; від серпня 1997 – ниніш. статус. Дир. – канд. фіз.-матем. н. М. Баб'юк. У структурі Г. к. – 6 відділень: екон., юрид., комп'ютер. технологій, дизайну, туризму, проф. підготовки та ліцей, який готує учнів для навчання в коледжі. Випускники отримують осв.-кваліфікац. рівні “молодший спеціаліст” і “бакалавр”; мають змогу здобути рівні “спеціаліст” і “магістр” у філії Київ. нац. ун-ту, нац. ун-ті “Києво-Могилянська академія”, нац. ун-ті “Острозька академія”, юрид. академії в Харкові. У Г. к. пра-

Приміщення, в якому діє Галицький коледж.

щоє 169 викл., з них 21 канд. н. 2003 Г. к. присвоєно ім'я В. Чорновола.

О. Чайка.

ГАЛИЦЬКИЙ РЕВОЛЮЦІЙНИЙ КОМІТЕТ (ГАЛРЕВКОМ)

– тимчасовий найвищий орган влади в *Галицькій Соціалістичній Радянській Республіці*. Створ. на спільн. засіданні політбюро ЦК КП(б)У та Галиц. організа. к-ту КП(б)У 8 липня 1920 в Харкові за вказівкою більшов. кер-ва з Москви. Після того, як війська ЧА зайняли частину тер. Сх. Галичини, Г. р. к. проголосив себе 15 липня тимчас. роб.-селян. урядом ГСРР. Місцем його перебування став Тернопіль. Голова Галревкому – В. Затонський, члени першого складу – М. Баран (заст.), Ф. Конар, М. Левицький, К. Литвинович, І. Немоловський. Згодом до Галревкому ввійшли М. Гаврилів, М. Козоріс, І. Сяк та ін; стенографом працював П. Кабарівський. Друк. орган – г. “Вісті”. Перший декрет – “Про встановлення соціалістичної радянської влади в Галичині” прийнятий 1 серпня 1920. Декретами, деклараціями та постановами уряд ГСРР розпочав здійснювати перетворення в усіх сферах життя на основі комуніст. програми, вживав заходів для налагодження роботи транспорту, промисловості, торгівлі, с. госп-ва, освіти та культури. Згідно з клас. доктриною боровся проти т. зв. “ворожих буржуазних елементів”. Під кер. Галревкому діяли 16 повіт., 48 міських і містечкових, більше 1100 сільс. ревкомів. Після наступу польс. армії та союзних частин *Армії УНР* більшов. війська, а з ними і Галревком, змушені були відступити 21 вересня 1920 за Збруч; Г. р. к. припинив існування.

І. Лісна.

ГАЛИЦЬКИЙ СЕЙМ

– крайовий представницький орган в австрійській провінції Королівство Галичини та Володимирії з Великим князівством Краківським

1861–1918. Створ. на підставі цісар. патенту (указу) від 26 лютого 1861. Склад, повноваження, регламент роботи і вибори Г. с. були визнач. прийнятими згодом Край. статутом і Виборчою сеймовою ординацією для Галичини. Спочатку сейм налічував 150 послів (депутатів), від 1900 – 161. Із них 9 були вірилістами (входили до сейму за посадою), решту обирали. Вибори не були загальними і рівними, через високий майн. ценз право голосу мало не більше 10% дорослого населення Галичини. Виборці поділялися на 4 курії: вел. власності, торг.-пром. палат, міст, містечок і сіл. Більшість українців із правом голосу належала до останньої курії, де вибори були двоступеневими, а голосування – усним і відкритим, що призводило до порушення волевиявлення виборців. Згідно з виборчим законом українці могли здобути в Г. с. третину мандатів, але насправді обирали не більше 20 послів. Сеймова каденція (термін роботи) тривала 6 р. Голову сейму (маршалка) та його заступника (віце-маршалка) призначав цісар. Щорічні сесії відбувалися у Львові, як правило, протягом місяця. У період між ними діяв керівний виконав. орган Г. с. – Крайовий виділ. На відміну від край. сейму, що існував 1775–1848 як дорадчий орган при губернаторові Галичини, Г. с. 1861 мав право держ. законодавчої ініціативи у питаннях життя провінції, займався збором місц. податків і складанням бюджету, видавав обов'язкові розпорядження для органів самоврядування в справах освіти, віросповідання, громад.-культ. сфери тощо. Вибори до Г. с. та участь у ньому послів-українців сприяли розвиткові укр. політ. руху, зростанню нац. самосвідомості укр. населення Галичини. Від вибор. округів на Тернопільщині до Г. с. в різний час були обрані В. Бачинський, І. Борискевич, С. Голубович, А. Горбачевський, О. Колесса, Є. Олесницький, Я. Остапчук, М. Петрицький, Т. Старух, Р. Яросевич та ін. укр. громад.-політ. діячі.

І. Лісна, Є. Паньків.

“ГАЛИЦЬКІ ЛЕВИ – СПОРТ”

– громадсько-спортивний клуб м. Тернополя та однойменна команда з вільної боротьби, якою він опікується. Заснов. у квітні 1997. Президент клубу – м. сп. з вільної б-би С. Цимбал. Команда “Г. л.” – призер багатьох міжнар., всеукр. і міжвідом. змагань, від 2002 вист. у чем-ті України серед клуб. колективів суперліги. На базі ЗОШ № 23 від вересня 2001 функціонує спецклас із вільної (тренер В. Красовецький) та греко-рим. (тренер

А. Телебан) б-би; його відвідують 22 спортсмени. На міжнар. турнірі з вільної б-би (2002, м. Брест, Білорусь) 6 із них вибороли нагороди.

І. Заверуха, Л. Никифорів.

ГАЛИЦЬКО-БУКОВИНСЬКЕ ВОЄННЕ

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВО

– назва в історичній літературі адміністративно-територіальної одиниці, створеної під час 1-ї світової війни на землях Галичини та Буковини, які окупувала рос. армія. Офіційно існували два воєн. генерал-губернаторства: 1) Галичини (вересень 1914 – листопад 1915; генерал-губернатор Г. Бобринський) і 2) областей Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни (липень 1916 – грудень 1917; генерал-губернатор Ф. Трепов, від квітня 1917 обласний комісар – Д. Дорошенко). В їх складі протягом війни функціонувала *Тернопільська губернія* (див. *Адміністративно-територіальний поділ Тернопільщини*).

П. Бабій.

ГАЛИЦЬКО-ВОЛІНСЬКА ДЕРЖАВА

– князівство, найбільше державне утворення на південно-західних українських землях 13–14 ст. Утворилася 1199 в результаті об'єднання Володимир-Волин. і Галиц. князівств під владою Романа Мстиславича. До Г.-В. д. входили в різний період на правах окремих земель (уділів), крім названих двох, Белзьке, Берестейське, Дорогобузьке, Звенигородське, Луцьке, Перемишльське, Тереховське, Холмське, Шумське й ін. удільні князівства. Центром Г.-В. д. в різний час були міста Галич, Холм (нині Хелм, Польща), Володимир-Волинський, Львів. На поч. 13 ст. Роман Мстиславич поширив вплив на Київ. землю, від його імені 1201–04 (з перервами) в Києві правив князь луцький, дорогобуз. і шумський *Інгвар Ярославич*. Після загибелі 1205 засновника Г.-В. д. її єдність і могутність були порушені; понад 30 р. тривали на цих землях міжусобна збройна б-ба та втручання угор. і польс. правителів. 1234 сини Романа Мстиславича *Данило* і *Василько* відвоювали владу останнього у Волин. княз-ві, 1238 остаточно утверд. в Галичині Данило. Г.-В. д. була відновлена, хоча фактично в обох її частинах самостійно правив кожен із братів. Данило Романович Галицький зайняв Київ і посадив у ньому намісником свого воєводу. 1240–41 Г.-В. д. зазнала спустошл. нашествия монгол. орд хана *Батия*; серед ін. міст були зруйновані Биковен, Збараж, Микулин (нині Микулинці), Тереховля, Шумськ, однак заво-

йовники не змогли взяти фортеці Кременця і Стіжка. Данило Романович намагався створ. разом з європ. державами і з допомогою Папи Римського антимонгол. коаліцію, з цієї метою прийняв 1253 титул короля. Його спроби зазнали невдачі, галиц.-волин. правитель змушений був самостійно боротись із Золотою Ордою. 1259 у Г.-В. д. здійснив похід монгол. темник *Бурундай*. Після смерті Данила Галицького 1264 почався поступовий її занепад, посилюлися суперечки та протистояння між Волин. і Галиц. землями. На поч. 14 ст. могутність держави відновив Юрій I Львович, котрий мав титул короля, домігся створ. *Галицької митрополії*. Останнього правителя Г.-В. д. Юрія II Тройденевича 1340 отруїли галиц. бояри, що дозволило польс. королеві Казимиру III здійснити похід у Сх. Галичину і пограбувати Львів. 1349 Г.-В. д. остаточно припинила існування, її тер. після тривалої б-би захопили Польс. королівство та *Велике князівство Литовське*.

П. Гуцал.

“ГАЛИЦЬКО-ВОЛІНСЬКЕ БРАТСТВО”

– громадська організація, обласне літературно-просвітницьке об'єднання. Створ. 1990. Голова правління – П. Сорока, заступники – В. Дячун, І. Потій. Чл. “Г.-В. б.” були О. Біркова, А. Боб'юк, О. Бугай, О. Василюшин, В. Гриб, В. Дерій, З. Кітбіда, О. Кушнір, Б. Кушнірик, В. Підгурський, Л. Романчук, Я. Сачко, В. Цибульський, В. Якимчук та ін. Від 1992 “Г.-В. б.” видавало літ.-мист. альманах “*Курінь*” (вийшло 3 числа в Збаражі, 5 – у Кременці; ред.-упоряд. І. Потій, П. Сорока). При об'єднанні діяло просвіт.-видав. т-во “Пегас”, ред. – П. Сорока. У т-ві вийшло друком більше 30-ти книг – у т. ч. кн. В. Барни, А. Боб'юка, В. Кравчука, В. Підгурського, І. Потія, Б. Щавурського, О. Щуплата та ін.

І. Дем'янова, В. Дерій.

ГАЛИЦЬКО-ВОЛІНСЬКИЙ ЛІТОПИС

– історично-літературна пам'ятка 13 століття. Разом із “Повістю минулих літ” і Київ. літописом становить за Іпатіїв. списком т. зв. Руський літопис. Розповідає про події 1205–92 на Русі та в *Галицько-Волинській державі* зокрема. У його укладанні брали участь, як вважають, щонайменше 5 авторів. Перша ч. – оповідь переважно про Галиц. землю, розгляд подій доведено до 1260. В другій ч. літопису висвітлені події від 1261, гол. чином на Волин. землі. У Г.-В. л. вперше серед писем. творів згадані Збараж і Кременець, нині не існуючі “городи” Биковен, Данилів і Стіжок;

йдеться про перебування *Данила Романовича* в Шумську 1233 та ін. події на тер. сучас. Тернопільщини.

В. Столяр.

ГАЛИЧ

– село у Підгаєцькому районі. Центр сільради. До села приєднано х. Марцелівка. Розташ. на березі р. Коропець, за 1 км від райцентру (Г. – фактично передмістя Підгайців). Насел. 566 осіб (2001). Діяли “Просвіта”, “Луг”, “Сільський господар” та ін. укр. т-ва. Є церква Спаса (1772; дерев.; реконстр.), церква Преображення Господнього на х. Марцелівка (1993). Насипана символ. могила Борцям за волю України (1992). У Г. народилися д-р хім. н., проф. *О. Банах*, діяч ОУН І. Корпан.

П. Рудий, В. Уніят.

“ГАЛИЧАНКА-ГАЛІКСПОРТ”

– жіноча волейбольна команда Тернопільської академії народного господарства. Від 1999 виступає в Суперлізі України. Бронз. призер чем-ту України (2000, 2001). Чемпіон України серед команд ВНЗ (1989, 1990, 1992, 1997–1999), володар Кубка України (1995); чемпіон Європи серед студент. команд (м. Афіни, Греція; 2002); чемпіон (1999), сріб. призер Універсіад України (2002, 2003). Учасник 20-х (м. Пальма-де-Майорка, Іспанія) і 21-х Всесвіт. універсіад (м. Пекін, Китай; 2001), багатьох міжнар. турнірів. Президент клубу – ректор ТАНГ *С. Юрій*, гол. тренер – А. Романович.

Х. Весна.

“ГАЛИЧИНА”

– дивізія; українська регулярна військова частина німецької армії під час 2-ї світової війни. Створ. при підтримці нім. кер-ва з ініціативи деяких укр. політ. і військ. діячів, котрі вважали Німеччину союзником у б-бі з більшов. Росією, а дивізію “Г.” розглядали як перший підрозділ майбут. укр. армії в б-бі за відновлення держ. незалежності України. Ці діячі прагнули використати потенціал Німеччини для досягнення власної політ. мети. ОУН(б) виступила проти створ. укр. військ. частин у нім. армії. Про формування дивізії оголош. 28 квітня 1943. Набором вояків та опікою над їх родинами займалася Військова управа з 14 осіб, повноваження якої затвердив губернатор дистрикту “Галичина” *О. Вехтер*. Очоловав її нім. полковник *А. Бізанц*, почесним головою став колишній генерал УГА *В. Курма-*

нович. На Тернопільщині добровольців набирали в 12 повітах, об’єднаних у 3 округи: Терноп. (уповноваж. *О. Гринкевич*), Бережан. (уповноваж. *Ф. Баб’як*) і Чортків. (уповноваж. *В. Бабій*).

Перший набір у дивізію – в травні 1943, у квітні наступ. року – мобілізація. 30 червня 1944 в дивізії було 13299 осіб, зокрема: 346 – старшини, 1131 – підстаршини, 11822 – вояки. Серед них вихідців із Тернопільщини – бл. 2200–2300 осіб. Командував дивізією ген. *Ф. Фрайтаг*. Командирами, за деякими винятками в нижчих підрозділах, були нім. офіцери. “Г.” мала статус інозем. з’єднання в структурі військ СС; її офіційна назва у травні 1943 –

Емблеми на копир і рукав.

“Стрілецька дивізія СС “Галичина”, в червні 1944 – “14-а гренадер. дивізія збройних сил СС (Галицька № 1)”, в жовтні того ж року – “14-а збройних сил СС гренадер. дивізія (Українська № 1)”. Добровольців трактували не як “есесівці”, а лише як вояків СС. Бойовий шлях дивізії не зачепив Тернопільщини. В липні 1944 у боях під Бродами її розбили рад. війська 1-го Укр. фронту; втрати дивізіяників вбитими та полоненими – понад 7 тис. осіб. За деякими даними, після цього понад тисячу дивізіяників воювали в УПА. Восени 1944 дивізія реорганіз., згодом вона брала участь у військ. діях у Словаччині та Югославії. 17 березня 1945 проголошено створ. Укр. Нац. Армії, її командуючим признач. уродженець Тернопільщини, генерал *П. Шандрук*; він видав наказ про перейменування “Г.” в 1-у Укр. дивізію Укр. Нац. Армії, хоча фактично вона залишалася в підпорядкуванні нім. командування. 25 квітня 1945 вояки дивізії прийняли присягу на вірність укр.

народу, тобто вона юридично вийшла з СС й офіційно стала структур. підрозділом Укр. Нац. Армії. Через два дні *П. Шандрук* наказав дивізії перейти до зх. союзників і скласти зброю. Дивізіяників утримували в таборах для військово-

полонених у Шпітгалі, Белярії, а потім – у Ріміні (Італія). Оскільки вони добровільно здались і на поч. 2-ї світ. війни були громадянами Польщі, то їх не репатріювали в СРСР. 1947–48 з таборів звільнили колиш. вояків “Г.”, більшість із них виїхала до Вел. Британії, згодом – до США або Канади. Серед таких – вихідці з Тернопільщини, нині відомі діячі укр. діаспори *Я. Бабуняк, В. Верига, Б. Левицький, І. Нагаєвський, Є. Побігуций, П. Саварин, Й. Скакальський* та ін.

Лит.: Боляновський А. Дивізія “Галичина”: Історія. – Л., 2000.

Б. Стасів.

ГАЛИЧИНА

– історико-географічний регіон у західній частині України та південно-східній частині Польщі, в басейні верхніх течій річок Дністер, Західний Буг і Сян. Нині до Г. належить тер. Івано-Фр., Львів. і Терноп. (крім волин. її ч.) областей України та Жешув., Замойс., Пшемисл. і Хелм. воєводств Польщі. В Україні Г. займає 8,2% території, тут проживає бл. 10% населення країни. Назва “Г.” походить від м. Галич (нині Івано-Фр. обл.), що 12–13 ст. був центром літописного краю – Галиц. землі. В др. пол. 1 тис. на її тер. проживали східнослов’ян. племена *білих хорватів, дулібів, волинян* та ін.; їхні землі наприкінці 10 ст. приєднав до своєї держави вел. князь київ. *Володимир Святославич*. Після розпаду Київ. Русі в Галиц. землі виникли Звенигород., Перемишл. і *Теребовльське* княз-ва. 1141 князь *Володимирко Володаревич* об’єднав їх в одне княз-во з центром у Галичі, яке 1199 увійшло до *Галицько-Волинської держави*. В другій пол. 14 ст., коли вона припинила існування, за землі Г. боролися *Велике князівство Литовське*, Польс. й Угор. королівства. Край остаточно захопила Польща, після його інкорпорації 1340 тут створ. Белз. і Руське воєв-ва; останнє складалось із земель Галиц. (в ній був *Теребовлян. повіт*), Львів., Перемишл., Сяноц. і Холмської. Вхідження Г. до Польс. королівства зумовило поширення на її тер. поляків та німців і катол. віри, обмеження прав корін. укр. населення та правосл. церкви. Разом з тим, Г. була прилучена до європ. цінностей і культури. 15–18 ст. край зазнавав руйнів. нападів крим. і ногай. татар, турец. та молдав. завойовників. Під час Нац.-визв. війни 1648–57 під проводом *Б. Хмельницького* укр. міщани і селяни в Г. масово виступили проти шляхти й магнатів. 1772 край захопила *Австрія* (від 1867 – Австро-Угор-

щина); в ній він перебував до 1918 як провінція “Королівство Галичини і Володимирії”. Від 1773 до провінції входили волин. землі Збаражчини, а 1774–1848 – Буковина. В період австр. панування за краєм остаточно утв. назва Г. Для зручності його умовно поділяли на 2 частини – сх. (укр.) і зх. (польську). Укр. населення від 1848 домагалось виділити сх. частину Г. в окрему автономну провінцію, однак австр. уряд ці вимоги не задовольнив. Від 1861 Г. мала красву автономію, діяв *Галицький сейм*. У 1-у світ. війну Г. стала ареною жорст. битв між рос. й австро-нім. арміями, край зазнав вел. руйнувань. Після розпаду Австро-Угорщини і *Листопадового зриву* 1918 на тер. Сх. Галичини, Закарпаття і Пн. Буковини утворилася ЗУНР, яка в січні 1919 проголосила об’єднання з УНР (див.: *Акт злуки УНР і ЗУНР*). З допомогою Антанти новоствор. Польща зуміла повалити ЗУНР і включила тер. Сх. Галичини до своєї держави; в офіц. документах всупереч істор. традиції польс. уряд вживав щодо Сх. Г. назву “Східна Малопольща”. 1920–30-і укр. населення Г. продовжувало б-бу за свої політ. і культ. права; діяли УВО, потім УНДО й ОУН, великим авторитетом користувалася ГКЦ на чолі з митрополитом *А. Шенгіївським*. На поч. 2-ї світ. війни після 17 вересня 1939 тер. Г. зайняли війська ЧА. 27 жовтня 1939 Нар. збори Зх. України у Львові прийняли декларацію про вхідження краю до СРСР і включення його до УРСР. У Г. розпочалися рад. перетворення. В грудні того ж року було створ. Львів., Дрогобиц. (1959 об’єдн. з Львів.), Станіслав. (нині Івано-Фр.) і *Тернопільська області*. Під час нім.-фашист. окупації край входив до дистрикту “Галичина” Ген. губернії. В перші післявоєнні роки на тер. Г. сталін. режим здійснював репресії проти мирних жителів та учасників Нац.-визв. б-би – чл. ОУН і вояків УПА; 1946 була ліквідована ГКЦ. До 1950 проведена примусова колективізація с. госп-ва. Темпи екон. розвитку Г. у рад. час значно зросли, однак його здійснювали адм. методами й часто без врахування істор. традицій регіону. Від кін. 1980-х нац.-патріот. сили краю були в авангарді б-би за демократизацію, повалення влади КПРС і відновлення держ. незалежності України (див. *Галицька асамблея*). Після 1991 в Г. відбулися докорінні перетворення в соц.-екон. і культ.-духовних сферах життя, відновлено нац.-істор. традиції, зніщено низку акцій, спрямованих на розвиток краю.

Р. Матейко, Є. Паньків.

ГАЛІБЕЙ

Іван (18. 04. 1894, м-ко Устя-Зелене, нині с. Монастирис. р-ну – бл. 1949) – священник, громадський діяч. Батько *Р. Галібея*. Від 1919 – капелан УГА, сотник. Під час *Чортків. офензиви* потрапив у полон, де пробув до 1920. Від 1925 – парох у с. Скоморохи (нині Бучац. р-ну). Тут заснував спожив. та кредит. кооперативи; голова надзир. ради “Повітового союзу кооператив” та філії Укр. банку в Бучачі. Г. заарешт. каральні органи СРСР, помер в ув’язненні.

Б. Пиндус.

ГАЛІБЕЙ

Роман Іванович (бл. 1925, с. Скоморохи, нині Бучац. р-ну) – інженер, громадський діяч. Син *І. Галібея*. Закін. 1948 Політехніку в м. Мюнхен (Німеччина). Голова Т-ва укр. інженерів в Америці (1967–69). Чл.-сенатор Ін-ту електричних і електронічних інженерів (США).

І. Гаврильцьо.

ГАЛІБЕЙ

Юрій-Адальберт (бл. 1884, ймовірно м-ко Устя-Зелене, нині с. Монастирис. р-ну – 13. 06. 1919) – священник. Духівник духовної семінарії в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), сотрудник (другий священник) церкви в м. Монастириська. Від поч. 1919 – військ. капелан УГА. Загинув у бою.

Б. Пиндус.

ГАЛІЙ

Микола (07. 12. 1892, с. Боків, нині Підгаєц. р-ну – 02. 10. 1971, м. Нью-Йорк, США) – громадський діяч, журналіст. Д-р філософії. Навчався у г-зіях Бережан і Перемишля. Від 1918 – комендант Підгайців; воював в УГА. Студіював у Празі (Чехія), займався журналістикою, видав твір “Геть маску” (про поневолення України більшовиками). Наприкінці 2-ї світ. війни переїхав до Ашафенбурга (Німеччина): голова скитал. табору, видавав табірну газету. Від 1950 – в США (Нью-Йорк). Чл. редколегії часопису “Вільна Україна”. 1960 видав кн. “Михайло Грушевський – вибрані праці”. Автор наук. і публіцист. статей.

Б. Мельничук.

ГАЛІМСЬКИЙ

Владислав Михайлович (Halimski Władysław; 27. 06. 1860, м. Київ – 09. 02. 1940, м. Бидгощ, Польща) – польський живописець. Чл. Петербур. АМ (1893), де навчався 1878–88. 1894–1917 – кер. у Києві власної худож. школи-студії. Від 1920 – у Польщі. 1924–32 – викладач Кременец. ліцею. Автор пейзажів України та Польщі, ін. картин. Деякі полотна зберіг. у Кременец. краєзн. музеї.

Г. Чернихівський.

ГАЛІЩИН

Анатолій Степанович (07. 11. 1941, с. Альт Веймар Сталінград. р-ну одноймен. обл., нині РФ – 14. 01. 1997, м. Київ) – вчений у галузі математики. Д-р фіз-мат. н. (1993), проф. (1994). Закін. Київ. ун-т (1964). Працював в Ін-ті тех. теплофізики АН УРСР, Терноп. пед. ін-ті (1979–72, нині ТДПУ), Ін-ті математики НАНУ, Київ. ін-ті сухопут. військ. Розробив методи розв’язання нелінійних крайових задач для диференціальних рівнянь із частинними похідними. Автор наук. праць.

М. Горбачук (ЕСУ).

ГАЛСТЯН

Степан Мнацаканович (25. 07. 1935, м. Єреван, Вірменія) – вчений у галузі хірургії. Д-р мед. н. (1975), проф. (1979). Закін. Єреван. мед. ін-т (1960). Проф. каф. заг. хірургії Терноп. мед. ін-ту (1979–81, нині ТДМА). Від 1981 – зав. каф. заг. хірургії Єреван. мед. ін-ту. Впровадив методи рентгенконтрастних флебографічних досліджень та операцій на глибших венах нижніх кінцівок. Автор наук. праць.

А. Паламарчук (ЕСУ).

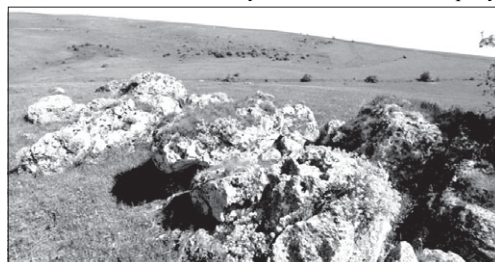
ГАЛУЩИНЕЦЬКЕ РОДОВИЩЕ ВАПНЯК

– нашарування вапнякової породи на орних землях та невіддях поблизу с. Галушчинці Підволочиського району. Пл. 59 га. Корисні копалини – вапняк черепашково-серпуловий, міцний, світло-сірий, літотамнієво-мергелистий, перекристалізований. Родовище взяте на баланс як запаси сировини для випалювання вапна; вапняки придатні також для вироб-ва буд. щебеню і буту, а рихлі різновиди – для отримання вапнякового борошна. Розробляє ВАТ “Тернопільський кар’єр”. Щорічно на родовищі виробляють понад 56 тис. м³ щебеню і 10 тис. м³ бутового каменю. Пром. запаси – бл. 61058 тис. м³.

М. Сивий.

**ГАЛУЩИНЕЦЬКИЙ
ЛАНДШАФТНИЙ ЗАКАЗНИК**

– природоохоронний об’єкт місцевого значення. Розташ. на сх. від с. Галушчинці Підволочис. р-ну,

на пд. від Галушин. цеху ВАТ “Тернопільський кар’єр” і лісу. Створ. рішенням Терноп. обл. ради від 26. 02. 1999 № 50. Перебуває у віданні КСП “Колос”. Пл. 51 га. Під охороною – фрагменти товтрової грядово-горбистої закарстової височини, складеної рифовими вапняками. Цінна степ. рослинність: ковила волосиста, занес. до Червоної книги України, та рідкіс. в області види – молодило руське, кизильник чорноплідний, осока низька, горицвіт весняний, асплений муровий, цибуля подільська, підмаренник забутий, тринія багатостеблова, шавлія поникла, юринея вапнякова.

І. Сліпченко.

ГАЛУЩИНСЬКИЙ

Іван Миколайович (12. 04. 1882, с. Звиняч, нині Чортків. р-ну – 18. 01. 1944, м. Львів) – педагог, громадсько-освітній діяч. Брат *М.* і *Т. Галущинських*. Закін. г-зію у Бучачі та філос. ф-т Чернів. ун-ту. Викладав у Перемишл. (1904–09), Рогатин. (1909–10) і Коломий. (1910–12) г-зіях. У листопаді 1918 організував у Тернополі “Студентську сотню”, до осені 1919 воював в УГА. 1912–14, 1923–30 – викл. математики, фізики і природознавства в укр. г-зії у Тернополі. Під час пацифікації восени 1930 Г. заарешт. і звільн. з пед. роботи. Працював у т-ві “Просвіта”. 1932–33 очолював у Тернополі Ком-т допомоги голодуючим в Україні. Голова Укр. пед. т-ва, співред. ж. “Рідна школа” у Львові (1933–39). Від вересня 1939 перебував у м. Люблін (Польща). 1943 повернувся до Львова, працював у кооп. спілках. Автор статей на пед. та громад.-політ. теми в періодиці.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 1996. – Вип. 3.

П. Гуцал.

ГАЛУЩИНСЬКИЙ

Михайло Миколайович (псевд. і крипт. – Височанський, Височанський Микола, Подорожник, Г-ий, Гл. М., Глщ. М., М., М. Г. та ін.; 25. 09. 1878, с. Звиняч, нині Чортків. р-ну – 23. 09. 1931, м. Львів) – педагог, військовик, публіцист, культурно-освітній і громадсько-політичний діяч. Брат *І.* та *Т. Галущинських*. Закін. у Тернополі г-зію, де входив до нелегал. учнів. т-ва “Громада”. Навчався на філос. ф-ті Львів. (1898–1900) та Віден. (1900–01) ун-тів, очолював “Академічну громаду” (Львів) і “Січ” (Відень), співред. ж. “Молода Україна”. Заст. учителя акад. г-зії у Львові, вчитель г-зії в Золочеві на Львівщині, дир. укр. приват. г-зії у Рогатині на Станіслав-

щині (нині Івано-Фр. обл.). Вересень 1914 – 14 березня 1915 – командант (ком-р) Легіону УСС; потім – військ. референт при штабі австр. армії у Відні. Учасник Листопад. повстання 1918 у Львові. Залишившись у місті після відступу УГА, займався опікою укр. полонених вояків і політв’язнів. Від 1923 – голова “Просвіти”; під керівництвом Г. т-во відродило і розширило діяльність, зокрема видавн. справу. 1921–25 – проф. Укр. таєм. ун-ту у

Львові. Чл. УНДО та його Нар. ком-ту (від 1925). 1926 і 1930 обраний послом польсь. сейму, від 1928 – сенатор, віце-президент сенату Польщі. Голова Укр. видав. спілки, чл. надзірної ради “Українського театру”, діяльний в ін. укр. орг-ціях. Автор брошур: “Народна освіта і виховання народу”, “Національне виховання” (обидві – 1920), “Шевченко – поет життя і чину”, “Михайло Драгоманов – ідеолог нової України”, “Одиниця і громада” (всі – 1921), “Новими шляхами”, “Українські народні бібліотеки і праця над поширенням книжки” (обидві – 1926), “Позашкільна освіта”, “Геть неписьменність” (обидві – 1927), “Наша анкета” (1930) та ін., числ. статей, нарисів, оглядів, рецензій у наук. виданнях та періодиці. 1934 вийшли мемуари Г. “З Українськими Січовими Стрільцями: Спомини з рр. 1914–1915”.

Лит.: Мельничук Б. Хорунжий народного прапора // Вільне життя. – 1991. – 25 верес.; Качкан В. Хай святиться ім’я твоє. – Л., 1998.

Б. Мельничук.

ГАЛУЩИНСЬКИЙ

Теодосій Миколайович (чернече ім’я – Тит; 13. 04. 1880, м. Бучач – 31. 08. 1952, м. Мондера, похов. у м. Едмонтон, Канада) – релігійний діяч, історик церкви, публіцист. Брат *І.* та *М. Галущинських*. Д-р богослов’я (1906). Від 1882 жив у с. Звиняч (нині Чортків. р-ну). Навчався у Бучач. і Терноп. г-зіях, Львів. духовній семінарії. Філософію та богослов’я студіював у Львові, Відні, Фрібурі й Інсбруці. 1908 вступив до ЧСВВ. 1912–15 – духівник в Укр. колегії св. Йосафата у Римі. 1915–19 – доц. Львів. ун-ту. Ректор Львів. духовної семінарії (1920–25), її проф. (1920–28), проф. Богослов. греко-катол. академії

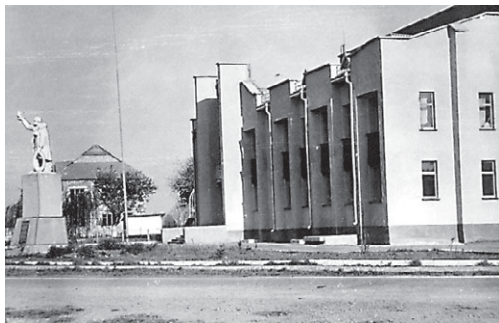
(1928–31). Від 1927 – ігумен монастиря св. Онуфрія у Львові. 1919–20 видавав часопис “Нова рада”. Гол. ред. ж. “Нова зоря” та “Добрий пастир” (1926–28). 1923 – перший голова Богослов. наук. т-ва. Від 1931 – у Римі: духівник Укр. колегії св. Йосафата (вдруге), чл. Конгрегації сх. церков., ген. консултор (від 1946); архімандрит (від 1949) ЧСВВ. Автор теолог. праць “Історія Біблійна Старого Завіта” (3 т., 1922–1930), “Значення св. Письма в проповідництві” (1923), “Від створення світу до смерті Мойсея”, “Акти Папи Іннокентія III. 1198–1216” (1944, латин. мовою) та ін., зб. проповідей “Недільний дзвін”, низки статей у “Записках ЧСВВ”, “Ниві”, “Поступі” й ін. церк. виданнях. Видав в укр. перекладі “Євангеліє” (1946).

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Волинський.

ГАЛУЩИНЦІ

– село у Підволочиському районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Качава, за 20 км від райцентру і 4 км від найбл. залізн. ст. Романівка. Насел. 659 осіб (2002). Перша писемна згадка – 1540 як власність шляхтичів Давидовських. На поч. 19 ст. маєток у Г. належав Е. Ліпчинському, згодом – Федоровичам. Є церква св. Миколая (1755; віднов. 1910, 1992), костюль (19 ст.). Спо-

Сільський будинок культури.

рудж. пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1969), насипана символ. могила УСС. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, дошк. заклад, відділ зв’язку, амбулаторія, ТОВ “Веда”, ЗАТ “Тернопіль-Агромарс”, вапняк. кар’єр. У селі народилися польсь. генерал А.-К. *Держановський*, гол. лікар Скалат. лікарні Б. Максимович, економіст М. Мац. Пobl. Г. виявлено археол. пам’ятки черняхівської культури та рим. монети 2 ст.; можна оглянути гео-

логічну пам’ятку природи – останці (викопні рифи Сармат. моря).

П. Гуцал, В. Уніят.

ГАЉЬКА

Гнат Михайлович (псевд. і крипт. – Жегога, Михайлов Навротник, И. М. Г., Ж. М. Н.; 01 (13). 02. 1824, с. Зарваниця, нині Тереховлян. р-ну – 26. 04. 1903, с. Дубківці, нині с. Раштівці Гусятин. р-ну) – священник, фольклорист, етнограф, освітній діяч. Закін. Львів. духовну семінарію (1850). Служив священником у селах Тернопільщини, зокрема від кін. 1850-х – у Дубківцях. Призначений Скалат. деканом. Посол *Галиц. сейму* й австр. парламенту. Видав фольклор.-етногр. кн. “Народний празник Купала” (1861), “Приказки” (1874), “З народних казок”, “Народні звичаї по галицькому березі річки Збруч” (обидві – 1893), “Народні притчі і римовки” (1894); зб. “Народні звичаї і обичаї над Збручем” (1860, ч. 1; 1862, ч. 2). Автор статей у львів. періодичі.

П. Медведик.

ГАЛЯБАРДА

Степан Петрович (02. 12. 1951, с. Суходіл Гусятин. р-ну) – поет-пісняр. Засл. діяч мист-в України. Орден “За заслуги” 3 ступ. (2001). Закін. філол. ф-т Чернів. держ. ун-ту. Працював у ред. Чортків. рай. газети (1973), був на громад. роботі у Тернополі й Києві. Від 1984 – в системі Держтелерадіо: відп. секр. дир. телебачення, гол. ред. молодіж. радіо-програм, заст. дир. телевіз. творч. об’єднання “Молодість”, гол. ред. радіостанції “Молода гвардія”, дир. радіостанції “Промінь” (від 1994). Автор текстів понад 200 популяр. пісень, муз. шоу-вистави “Я – Роксолана” (Івано-Фр. обл. муз.-драм. театр, 2001). У творч. доробку Г. – аудіоальбоми: “Не поверну човен”, “На Україну

повернись”, “Я люблю тільки Вас”, “Пісні С. Гальябарди”, “Яворина” та одноймен. компакт-диск. Зб. поезій: “Не поверну човен” (1991), “На Україну повернись” (1994), “Я чекаю тебе” (1996), “Догорас калина” (1997), “Пісні райського саду” (2001). У Терноп. ПК “Березиль” відбулися творчі вечори-бенефіси Г. (1997, 2004).

М. Ониськів, Г. Яворський.

ГАМЕРСЬКИЙ

Володимир (08. 10. 1890, м. Тарнобжег, Польща – 21. 07. 1945, pobl. м. Відень, Австрія) – громад. діяч, лікар. Д-р медицини. Закін. Віден. ун-т. Під час 1-ї світ. війни – старшина-медик австр. армії. Четар, від серпня 1919 – сотник УГА. Після війни проживав у Бучачі, працював повіт. лікарем. Чл. укр. т-в, зокрема “Рідної школи”. Після 1930 вклав власні кошти у “Повітовий союз кооператив”, чим врятував його від банкрутства. Фінансово і як лікар допомагав ОУН. У Бучачі Г. встановлена пам’ятна таблиця.

В. Уніят.

ГАМОРАК

Нестор Теодорович (09. 03. 1892, с. Стрільківці, нині Городенків. р-ну Івано-Фр. обл. – 01. 10. 1937, м. Харків) – вчений-ботанік. Д-р філософії (1915). Дитячі роки Г. минули у с. Устечко (нині Заліщиц. р-ну), де його батько був парохом. 1900 після смерті батька переїхав із матір’ю в м. Коломия, нині Івано-Фр. обл. Навчався у Віден. ун-ті. В січні–липні 1919 працював у прес-бюро Держ. секретаріату ЗУНР, з ним перебував на Тернопільщині. Від серпня 1919 – приват-доц. Укр. ун-ту в м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський); після вступу в місто Ча – викл. с.-г. ін-ту, проф., заст. дек. фіз.-матем. ф-ту. Від 1925 – проф., зав. каф. у Кам’янець-Поділ. ін-ті тех. наук. Від 1930 – в Києві: викл. в Ін-ті профес. освіти, зав. каф. відділу фізіології Ін-ту ботаніки ВУАН. Автор підручників, кн. “Світ бактерій”, наук. праць, популяр. книг. Органи ДПУ зарешт. Г. 29 грудня 1932; розстріляний.

Б. Мельничук.

ГАНДЗІЮК

Яків Григорович (1863, м-ко, нині смт Лозове Деражнян. р-ну Хмельн. обл. – лютий 1918, pobl. м. Київ) – військовик. Генерал-майор. Командував піхот. дивізією рос. армії, яка до серед. липня 1917 воювала на Тернопільщині. На поч. 1918 очолив 1-й Укр. корпус Армії УНР. Загинув у більшов. полоні.

П. Бабій.

ГАНКЕВИЧ

Климентій Миколайович (02. 09. 1842, с. На-стасів, нині Терноп. р-ну – 14. 11. 1924, м. Чер-

нівці) – педагог, мовознавець, психолог. Д-р філософії (1875). Навчався у Бережан. г-зії, Львів. і Чернів. ун-тах. Викладав у г-зіях Бережан і Чернівців. Автор книг “Психологія” (1868), “Основні риси слов’янської філософії” (1869, 1873; нім.), “Нарис психології” (1874) та ін. наук. праць, статей. Не раз бував у с. Вікно (нині Гусятин. р-ну), де опрацьовував архів і мист. зб. *В. Федоровича*; написав книги нім. мовою “Килимова ткацька фабрика і килимова школа Володислава Федоровича у Вікні” (1894) і “Володислав Федорович: Факти та замітки до його становища і діяльності” (1909).

П. Гуцал.

ГАНКЕВИЧ

Лев (01. 06. 1881; за ін. даними – 01. 06. 1883, м. Підволочиськ; за ін. даними – с. Староміщина, нині Підволочис. р-ну – 14. 12. 1962, м. Нью-Йорк, США) – адвокат, громадсько-політичний діяч. Д-р права. Правничі студії закін. у Празі. Працював адвокатом. Провід. діяч УСДП, 1911 очолив у ній фракцію, яка діяла на самостійницькій платформі. Під час 1-ї світ. війни – представник СВУ в Софії (Болгарія). В листопаді 1918 – заст. голови УНРади ЗУНР. Після відступу укр. війська зі Львова залишився у місті. До 1922 – ред. органу УСДП г. “Вперед” (Львів). 1929–33 – голова УСДП. Виступав захисником на багатьох політ. судових процесах над членами ОУН і УВО, зокрема на Варшав. процесі 1935–36, де були засуджені *С. Бандера*, *М. Лебідь* та ще 10 учасників укр. визвол. руху. 1944 виїхав до Німеччини, згодом – до США. У Нью-Йорку – засн. і перший голова Т-ва укр. правників. Автор низки публікацій з політики, державотворення, права в періодиці.

Х. Весна.

ГАНКЕВИЧ

Роман (27. 11. 1923, с. Більче-Золоте, нині Борщів. р-ну – 11. 12. 2003, Канада, похов. у с. Зарваниця Тербовлян. р-ну) – о. митрат, релігійний і громадський діяч. Шевченків. медаль КУК, Золотий Хрест Гол. управи Братства колиш. вояків Укр. Нац. Армії. Освіту здобував у с. Звиняч на Чортківщині, Чорткові, Терноп. г-зії “Рідної школи”. 1943–45 – у дивізії “Галичина”. Теол. студії закін. у

Бамбергу (Німеччина, 1950). 1950–52 – секр. т-ва “Обнова”, засн. і управитель хору “Думка” (м. Нью-Йорк). 1962 переїхав до Канади, служив на парафіях в Едмонтоні (1963–75), Тандер-Бей (пров. Онтаріо, 1975–81). Співзасн. Укр. патріарх. світового об’єдн. і Ради укр. громад. орг-цій Канади за патріархат УГКЦ. Від 1981 – парох церкви св. Духа в Гамільтоні, декан Гамільтон. округу (пров. Онтаріо). Від 1991 – канцлер Торонт. єпархії. Митрофорний протоєрей. Голова т-ва св. Андрея. 1975 кардинал *Й. Слітий* найменував Г. почес. крилошанином Львів. архієпархії. Чл. ком-ту буд-ва собору Зарваницької Божої Матері в с. Зарваниця.

І. Гаврильцо.

ГАНУЛЯК

Григорій (псевд. – Іван Манчуленко, Григорій Марусин; 01. 03. 1883, с. Синява, нині Санок. пов., Польща – 29. 08. 1945, м. Санок, там само) – письменник, журналіст, видавець. Від 1908 проживав у Львові. Власник і ред. вид-ва “Русалка”. Під час 1-ї світ. війни служив в австр. війську на тер. Зборівщини. Написав про ті часи документ. нарис “У Зборові”, опубл. у “Галергофському Альманасі”. 1928–34 – голова Союзу укр. купців у Львові. Автор віршів, оповідань, новел, спогадів, рецензій. Видавав листівки і п’єси (серія “Театральна бібліотека”).

І. Дула.

ГАП’ЮК

Ярослав Федорович (07. 09. 1948, с. Горигляди Монастирис. р-ну) – педагог, видавець, громадський діяч. Канд. пед. наук. Депутат Терноп. міськради 1-го скликання (1990–94). Закін. Терноп. пед. ін-т (1970, нині ТДПУ). Працював у Хоростків. СШ, Терноп. пед. ін-ті (доц., зав. каф., голова профспілк. ком-ту). Засн. вид-ва “Підручники і посібники” (1994; разом із *Я. Гринчишином*). Автор понад 30 наук. робіт, підручників, посібників з методики математики.

Я. Гринчишин.

ГАП’ЯК

Іван Григорович (24. 02. 1950, с. Сосулівка Чортків. р-ну) – живописець. Чл. НСХУ (1992). Закін. Львів. ін-т прикл. та декор. мист-ва (1976). Живе і працює у Львові. Серед творів: “Околиці подільського села”, “Подільський пейзаж” (обидва – 1979), “Львівський двір” (1985).

І. Дорош.

ГАРАП’ЯК

Василь (25. 09. 1904, с. Винятинці, нині Заліщиц. р-ну – 11. 01. 1983, м. Вінніпег, Канада) – актор-аматор, громадсько-культурний діяч, меценат. Від 1928 – в Канаді. Чл.-засн. “Рідної школи” та

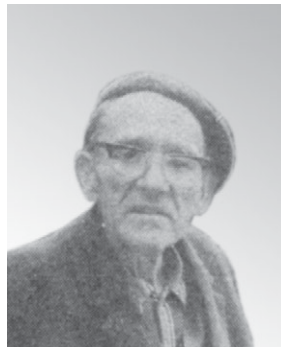
Допомог. т-ва ім. М. Шашкевича у Вінніпезі. Режисер аматор. вистав, за 30 р. зіграв у них понад 100 ролей. Жертводавець на Ін-т М. Шашкевича, КУК, УВАН, Шевченків. фундацію та ін.

Лит.: *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Б. Мельничук.

ГАРАСЄВИЧ

Іван Дем’янович (03.08. 1914, м. Кременець – 18. 10. 1977, там само) – художник, літератор.

Навчався у Кременец. укр. г-зії, 1940–41 – у Львів. худож. уч-щі. Від 1954 – чл. Т-ва художників Тернопільщини. Автор картин “Т. Шевченко у Кременці” (1958), “Т. Шевченко у Почасві” (1960), “Т. Шевченко на Замковій горі в Кременці” (1961), “Зустріч Т. Шевченка з варнаком” (1961; дві останні – у Кременец. краєзн. музеї). Зб. віршів “Душа в словах” вийшла по смертю у Кременці (1992).

Г. Чернихівський.

ГАРАСИМЧУК

Михайло Олексійович (10. 03. 1895, с. Більче-Золоте, нині Борщів. р-ну – 1983, Канада) – письменник, журналіст, громадський діяч. 1912 емігрував до Канади. Від 1917 – чл. УСДП Канади. Нариси та вірші публікував у г. “Робочий народ”. Від 1941 – кор. г. “Українське життя” (від 1965 – “Життя і слово”). Автор зб. оповідань “Відгомін” (1928), віршів, гуморист. та ін. худож. творів.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

В. Файфура.

ГАРБУЗ

Роман Степанович (02. 01. 1949, с. Шельпаки Підволочис. р-ну) – скульптор. Чл. НСХУ (1993). Закін. Львів. ін-т прикл. та декор. мист-ва (1971, педагоги з фаху – *З. Флінта*, Ю. Лашук). Живе і працює у Львові. Серед творів: “Наперекір війні” (1985), “Граї же, море” (1989), “Голгофа. Вік 20-й” (1990), “Данило – князь Галицький” (1991), “Лея” (1997).

І. Дорош.

ГАРБУЗІВ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Манаїв. При насел. пункті с

хутори Гай та Зарічанський. Біля Г. був х. Телеповий Став, виключ. з облк. даних у зв'язку з переселенням жителів. Розташ. на берегах р. Серет, за 22 км від райцентру і 18 км від найбл. залізн. ст. Насел. 304 особи (2003). Перша писемна згадка – 1232. Від 1598 Г. – власність Собеських. Під час 1-ї світ. війни село було частково зруйноване. Діяли т-во “Просвіта”, кооперація. Є церква св. Миколая (1920). Спорудж. пам'ятники на честь скасування панщини, воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985); насипана символ. могила Борцям за волю України (1990). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка. У Г. народилися філолог *В. Домбровський*, громад. діяч, канд. біол. н. *В. Лобур*, філософ *Г. Маланчук*, д-р богослов'я *Г. Миколів*, проф. Львів. зоовет. акад. *В. Півторак*. Поблизу Г. виявлено археол. пам'ятки раннього залізного віку та давньоруської культури. Про Г. видано істор. нарис *Н. Каменюк* “По забутих стежках” (2002).

М. Жукова, В. Уніят.

ГАРМАТІЙ

Василь Іванович (1813, с. Лучка, нині Терноп. р-ну – 21. 01. 1901, там само) – громадський діяч. Батько *Г. і Л. Гарматіїв*. 1848 обраний послом (депутатом) австр. парламенту від округу Теревовля–Микюлинці; разом з ін. селян. послами виступав за звільнення від панщини без викупу, поділ Галичини на укр. і польс. частини, держ. визнання укр. мови. Після розпуску парламенту повернувся в родин. село, орг-тор громад. життя. 1880-і – ініціатор відкриття читальні “Просвіти”. Брав участь у засн. 1890 та діяльності РУРП, чл. її гол. управи.

Я. Гайдукевич.

ГАРМАТІЙ

Григорій Васильович (29. 04. 1872, с. Лучка, нині Терноп. р-ну – 29. 12. 1930, м. Теревовля) – лікар, громадський діяч. Син *В. Гарматія*, брат *Л. Гарматія*. Д-р медицини. Закін. Терноп. г-зію, мед. ф-т Львів. ун-ту. Працював лікарем у с. Космач на Гуцульщині, згодом – у м. Теревовля (1898–1928). 1910 – співзасн. УЛТ у Львові, чл. ряду укр. т-в у Теревовлі. Під час 1-ї світ. війни – військ. лікар австр. армії.

П. Арсенич.

ГАРМАТІЙ

Лука Васильович (30. 10. 1866, с. Лучка, нині Терноп. р-ну – 31. 10. 1924, с. Могильниця, нині приєднано до м. Теревовля) – педагог, етнограф, фольклорист, громадсько-культурний діяч. Сит *В. Гарматія*, брат *Г. Гарматія*. Почес. чл. етногр. комісії НТШ (1905). Закін. учит. семінарію в Тернополі (1887). Вчителював у Струсові, Млиниськах (нині

Теребовлян. р-ну) і Теревовлі, 1893–1912 – в селах Тюдів, Криворівня, Розтоки і Голови на Косівщині (нині Івано-Фр. обл.). В Криворівні Г. познайомився і надалі підтримував зв'язки з *І. Франком*, *М. Грушевським*, *Г. Хоткевичем*, *В. Гнатюком*, *Лесею Українкою*, *Ф. Вовком* та ін. укр. діячами, допоміг *М. Коцюбинському* матеріалами для написання повісті “Тіні забутих предків”. Записав чимало фольклор. творів; багато з них опубл. у працях *С. Шухевича* “Гуцульщина” та *В. Гнатюка* “Колядки і щедрівки”. Вивчав культуру гуцулів, збирав зразки нар. мист-ва, значну ч. яких передав у музеї Львова, Коломиї, Праги (Чехія), Санкт-Петербурга (Росія). Діяч РУРП, брав участь у засн. читалень “Просвіти”, т-ва “Січ”, нар. шкіл. Автор спогадів про *М. Коцюбинського*. Восени 1912 повернувся в Могильницю, продовжував вчителювати.

Лит.: *Гнатюк В.* Лука Гарматій і його спогади про *М. Коцюбинського*. – Л., 1925; Тернопілля '96: Регіональний річник. – Т., 1996.

Я. Гайдукевич.

ГАРМАТЮК

Анатолій Панасович (псевд. – Г. Анатоліук; 14. 01. 1936, с. Мигалівці, нині Бар. р-ну Вінн. обл.) – поет, байкар. Чл. НСЖУ (1964), чл. НСПУ (1982). Літ. премії ім. С. Олійника (1969), ім. М. Годованця (1990), ім. С. Руданського (1994). Лауреат Всеукр. конкурсу “Байка–2001”. Закін. СШ в Чорткові (1953), Київ. політех. ін-т (1958) і Донец. ун-т (1978). Автор більше 20 збірок гумор. віршів, байок, фейлетонів. Живе і працює у Вінниці.

Б. Мельничук.

ГАРНИК

Зіновій Павлович (26. 11. 1938, с. Прошова, нині Терноп. р-ну – 26. 11. 1995, там само) – літератор, громадський діяч. Закін. Заліщиц. с.-г.

технікум, філол. ф-т Львів. ун-ту (1971). Працював агрономом, бібліотекарем у селах Смолянка та Прошова Терноп. р-ну. Ініціатор встановлення мемор. таблиці, присвяч. перебуванню в Прошові *І. Франка*. Восени 1989 створив і очолив у селі осередки НРУ та Т-ва укр. мови ім. Т. Шевченка, хор т-ва “Просвіта”. Орг-тор буд-ва символ. могили Борцям за волю України (жовтень 1990). Проводив мітинги, вечори до нац. свят, громад. панахиди, виступав на вічах у навкол. селах і Тернополі тощо. Вірші друк. у місц. та респ. періодиці, кол. збірках. Посмертно вийшла зб. поезій “Серце я віддав святим ідеям” (2001).

І. Дем’янова.

“ГАРТ”

– суспільно-політичний часопис. Орган Терноп. обл. орг-ції КУН. Засн. у січні 1997. Від травня 2001 виходить з ініціативи Молодіж. націоналіст. конгресу.

І. Заверуха.

ГАСАЙ

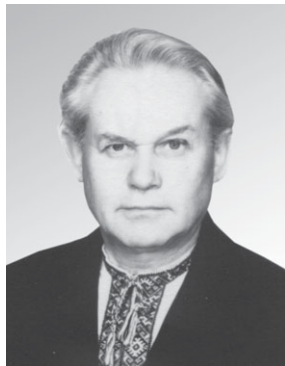
Василь (чернече ім’я – Венедикт; 27. 04. 1892, с. Токи, нині Підволочис. р-ну – 24. 12. 1990, м. Варшава, Польща) – монах-василіянин, диригент. Від 1920 – в монастирях у Варшаві, Бучачі, Дрогобичі, Перемишлі, де засн. хори, був їх диригентом.

Є. Гасай.

ГАСАЙ

Єфрем Олександрович (01. 04. 1938, с. Токи, нині Підволочис. р-ну) – історик, краєзнавець, публіцист. Чл. ВУСК (1978) і НСЖУ (1986). Почес. чл. Всеукр. т-ва “Просвіта” ім. Т. Шевченка (1998). Закін. Кам’янець-Поділ. пед. ін-т (1978, нині ун-т). 1973–89 – наук. працівник Терноп. обл. краєзн. музею. Від 1989 – ст. наук. ред., від 2003 – зав. наук. редакцією Терноп. обл. Книги Пам’яті. Автор книг “І гомін віків, і природи краса: Дорогами Підволочиського району” (1991; співавт.), “Село Токи та його околиці: Історико-краєзнавчий нарис” (1992), “Не втомлюся шукати” (1998), “Повернуті імена” (2002), понад 500 публікацій істор.-краєзн. та біогр.-публіцист. тематики у період. виданнях. Ред. і упоряд. низки книг.

Б. Головин.

ГАСІЮК

Анатолій Петрович (15. 05. 1941, смт Підволочиськ) – вчений у галузі патологоанатомії. Д-р мед. н., проф. (1990). Закін. Терноп. мед. ін-т (1964, нині ТДМА). Від 1968 працює в Укр. мед. стомат. акад. у Полтаві. Дослідження у сферах серцево-судин. патології та онкології. Автор наук. праць.

Н. Грицай (ЕСУ).

ГАСІЮК

Осип Амбровович (05. 04. 1951, с. Кошляки Підволочис. р-ну) – господарник, громадський діяч. Засл. прац. с. госп-ва України (2003). Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Бучац. радгосп-технікум, Львів. зоовет. ін-т (нині вет. акад.). Працював заст. голови колгоспу в родин. селі, заст. нач. Лановец. рай. управ. с. госп-ва, головою колгоспу в с. Лопушне; від 1986 – голова ПП “Агрофірма “Горинь” Лановец. р-ну.

М. Токарчук.

ГАЧОК

Петро Миколайович (1908, с. Святе Ярослав. пов. Ряшів. воєв-ва, Польща – 1966, с. Підгайчики Теребовлян. р-ну) – колгоспник. Герой соц. праці (1958). 1945 переселений на Тернопільщину. Від 1951 – голова місц. колгоспу.

Н. Халуца.

ГАШЕК

Ярослав (30. 04. 1883, м. Прага, Чехія – 03. 01. 1923, м. Ліпніце, там само) – чеський письменник. 1915 як солдат австр. армії потрапив у рос. полон. Брав участь у формуванні чехо-словац. військ. бригади, з якою у липні 1917 воював на Зборівщині.

Б. Пиндус.

ГАЮК

Гліб-Симон (27. 01. 1939, м. Кременець) – вчений-географ. Чл. НТШ у США. Чл. Асоц. амер. географів, Амер. геогр. асоц., Укр. істор. спілки, Асоц. вивчення народів СРСР. Закін. Висконсін. ун-т (1967). Від 1969 – асист. проф. у держ. коледжі Тоусона (м. Балтімор). Автор числ. публікацій у наук. виданнях.

Лит.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Б. Мельничук.

ГВАРДІЙСЬКЕ

– село у Теребовлянському районі. Центр сільради. Розташ. на березі потічка Мозолівка (Гниловоди) за 45 км від райцентру. Насел. 438 осіб (2001). До 1965 село називалося Гниловоди. Перша писемна згадка – 1785. Діяли т-во “Просвіта”, кооператива. Є церква Усічення голови Івана Хрестителя (1888, кам.), костьол (1937; кам.).

Спорудж. пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), віднов. символ. могилу Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, ПП “Оберіг”. У Г. народ. м. сп. міжнар. кл. *В. Зозуля*, засл. арт. України *С. П'ятничко*.

Д. Бугай, В. Гриник, С. Маслянюк.

ГВОЗДИКА АНДЖЕЙОВСЬКОГО

(*Dianthus andrzejowskianus* (Zapal.) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Гвоздикові (Caryophyllaceae). Зростає на кам'янистих схилах. Трапл. дуже рідко. Під охороною у природ. заповіднику “Медобори”.

Г. Синиця.

ГВОЗДИКА НЕСПРАВЖНЬОПІЗНЯ

(*Dianthus pseudoserotinus* Blocki.) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Гвоздикові (Caryophyllaceae). Ендемічний вид зх. частини України. Спорадично трапл. на вапняк. схилах Кременец. гір.

Г. Синиця.

ГВОЗДИКА ПОЛЬСЬКА

(*Dianthus polonicus* Zapal.) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Гвоздикові (Caryophyllaceae). Трапл. дуже рідко серед чагарників.

Г. Синиця.

ГЕВКО

Богдан Матвійович (24. 01. 1940, с. Нижчі Луб'янки Збараз. р-ну) – інженер, вчений, педагог. Син *Т.-М. Гевка*, батько *Р. Гевка*.

Д-р тех. н. (1987), проф. (1988). Чл. Укр. інж. акад. (1992). Засл. винахідник України (1990). Чл. Нац. ради Конгресу укр. інтелігенції. Закін. Львів. с.-г. ін-т (1962), нині аграр. ун-т). Працював на Тер-

ноп. машинобуд. з-ді (нині комбайн. з-д). Від 1971 – в Терноп. філіалі Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ): доц., зав. каф. машинобудування, про-ректор з наук. роботи, зав. каф. технології машинобудування. Автор 120 наук. публікацій, з них монографії “Технологія виготовлення спіралей шнеків” (1986), “Подаючі механізми сільськогосподарських машин” (1989), “Механізми з гвинтовими пристроями” (1992; усі – Л.). Має понад 300 автор. свідоцтв та патентів на винаходи.

Б. Волинський.

ГЕВКО

Роман Богданович (16. 10. 1964, м. Тернопіль) – вчений у галузі техніки. Син *Б. Гевка*. Д-р тех. н.

(2000), проф. (2001). Засл. винахідник України (1995). Закін. Київ. політех. ін-т (1987). Працював інженером-конструктором, заст. нач. н.-д. відділу ВАТ “Тернопільський комбайновий завод”. Від 1991 за сумісництвом – викл. ТДТУ. Від 1998 – в ТАНГ:

доц., зав. каф. машин і обладнання АПК. Досліджує проблеми оптимізації параметрів збиральних с.-г. машин і гнучких транспортуючих систем, техніко-еко-н. обґрунтування застосування обладнання, машин і технологій. Автор 210 винаходів, 38 з яких впроваджено у вироб-во, понад 100 наук. праць.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ГЕВКО

Роман Матвійович (28. 06. 1940, с. Романівка,

нині Терноп. р-ну) – економіст, громадський діяч. Брат *Я. Гевка*. Засл. працівник с. госп-ва України (2003). Депутат Тернопільської міської ради (1968–75). Закінчив Тернопільський фінанс.-еко-н. ін-т (1974, нині ТАНГ). Від 1987 – голова Терноп. обл. спілки садівницьких т-в.

І. Заверуха.

ГЕВКО

Тимофій-Матвій Степанович (22. 12. 1914, с. Нижчі Луб'янки, нині Збараз. р-ну – 08. 09. 1975, там само) – колгоспник. Герой соц. праці (1966). Батько *Б. Гевка*. Учасник нім.-рад. війни. Від 1953 – голова місц. колгоспу.

Н. Халуца.

ГЕВКО

Ярослав Матвійович (06. 06. 1943, с. Романівка, нині Терноп. р-ну) – літератор. Брат *Р. Гевка*.

Закін. 1960 СШ у смт Великі Бірки (нині Терноп. р-ну), гірн.-пром. школу в м. Кіровськ Луган. обл. (1961), Терноп. кооп. технікум (1974). Зібрав і впорядкував літ. спадщину поетів *С. Алича* (“Сяйво благословенне”, 1988) і *В. Ярмуша* (“Правди святе зерно”, 2003). Створив телефільми “Я відшукаю папороті цвіт” (1996, співавт.), “Сонце у грудях моїх” (1997) та ін. Ред. і упоряд. кн. *М. Руденка* “Гносис і сучасність” (2001), “Син Сонця Фаєтон” (2002), “Пером з янгольського крила” (2003; усі – Т.). Публікує у періодиці й кол. зб. новели, образки з життя та ін. літ. твори.

І. Дем'янова.

ГЕВУСЬ

Іван (1893, с. Добромірка, нині Збараз. р-ну – 09. 03. 1975, м. Торонто, Канада) – громадський діяч. 1924 створив і провадив у м. Торонто спорт. і культ.-освіт. т-во “Січ”.

І. Гаврильцо.

ГЕЛЕНКИ

– село у Козівському районі. До 1996 – Геленків. Центр сільради. До Г. приєднано х. Уланиха у зв'язку з переселенням жителів. Розташ. на Поділ. височині, за 4 км від райцентру. Насел. 570 осіб (2003). Відоме від кін. 17 ст. Є церква (1943; реставр. 1991), капличка (реставр. 2001), “фігура” Матері Божої (встанов. на честь скасування панщини). Діють ЗОШ І ступ., клуб, б-ка, 2 торг. заклади.

В. Федечко.

ГЕЛІОСПЕРМА ТАЄМНА

(*Heliosperma acranum Zahal.*) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Перелі-

ку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Гвоздикові (Caryophyllaceae). Зростає в розщелинах вапняк. скель. Трапл. дуже рідко над Дністром, в околицях м. Заліщики.

Г. Синиця.

ГЕЛЯС

Ярослав Томович (21. 11. 1916, с. Терпилівка, нині Підволочис. р-ну – 06. 10. 1992, м. Львів) –

актор, режисер, діяч культури. Нар. арт. УРСР (1964). Орден Труд. черв. прапора, “Знак Пошани”, ін. нагороди. Актор, пом. реж. мандр. театру під кер. *Б. Саррамаги*, *Й. Стадника*, ім. І. Тобілевича, львів. театрів ім. Лесі Українки та юного глядача,

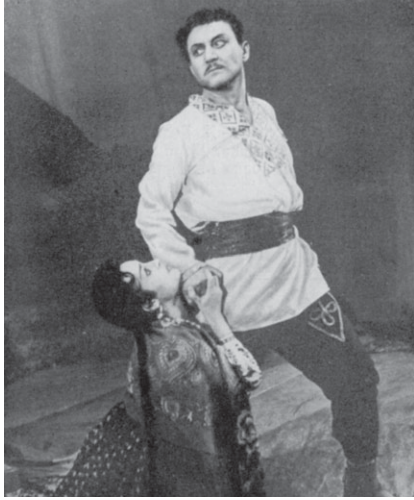
ім. М. Заньковецької, Харків. ім. Т. Шевченка, Київ. ім. І. Франка, Одес., Закарп. обл. муз.-драм. театрів. 1963–74 – гол. реж., актор Терноп. театру ім. Т. Шевченка. Поставив тут спектаклі: “Ой підуй в Бориславку” за І. Франком (1963), “Камінний господар” Лесі Українки (1964), “Дай серцю волю, заведе в неволю” М. Кропивницького (1965), “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемівського (1967), “Балладина” Ю. Словацького (1969), “Тигр та гієна” Ш. Петефі (1971), “Украдене щастя” І. Франка (1974) та ін., в більшості з яких зіграв гол. ролі. Як кіноактор знявся у ролях: Нілов (“Чортова дюжина”), Романовський (“Дума про Британку”), Стефан Дзвінка (“Олекса Довбуш”), Іван Франко (“Родина Коцюбинських”), Михайло Павлик (“Іван Франко”), Ганський (“Помилка Оноре де Бальзака”). В ДАГО створ. особовий фонд актора.

Літ.: Давидова І. Ярослав Геляс. – К., 1986; Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

П. Медведик.

ГЕМБІЦЬКИЙ

Тит Гаврилович (15. 01. 1842, с. Люлинці, нині с. Вишнівка Погребищен. р-ну Вінн. обл. – 23. 01. 1908, м. Львів) – актор, режисер, перекладач. За походженням поляк. На сцені дебютував 1859.

Із Г. Довгополовою у "Ой піду
я в Бориславку" за І. Франком. 1963.

До ст. **ГЕЛІАС Ярослав Томович**

Ярослав ГЕЛІАС у ролях у Тернопільському обласному музично-драматичному театрі ім. Т. Шевченка (нині – Тернопільський академічний театр ім. Т. Шевченка).

Я. Геліас (другий справа) з учнями (зліва направо): Б. Стецько,
М. Геліас, М. Коцюлим, В. Ячмінський, М. Гонта.

Із М. Гонтою в "Ціною любові" О. Корнієнка. 1964.

У "Синіх росах" М. Зарудного. 1966.

Із В. Ячмінським в "Єгорі Буличові
та інших" М. Горького. 1968.

У "Царі Івані Шишмані"
К. Зидарова. 1969.

Із Є. Бобровською
у "Тигри та гієні" Ш. Петефі. 1971.

Від 1869 проживав у Львові. Працював у нар. театрі т-ва “Руська бесіда” (1869–1905, з перервами), його дир. (1889–1900). 1873–83 і 1885–89 виступав у трупях *О. Бачинського*, з якими не раз гастролював на Тернопільщині. Автор “Історії заснування і розвою русько-народного театру в Галичині” (1904), переклав укр. мовою кілька п’єс зарубіж. драматургів.

І. Дем’янова.

ГЕНЗА

Олег (27. 11. 1931, с. Середне, нині Підгаєц, р-ну) – діяч культури. Хореограф і мист. кер. танц. ансамблю “Верховинці” СУМ в Нью-Йорку (США), діяльний в укр. орг-ціях.

Х. Весна.

ГЕНЗЕЛЬ

Тадеуш (Henzel Tadeusz; 10. 02. 1905, с. Вигнанка, нині Горішня Вигнанка Чортків, р-ну – 30. 05. 1955, м. Лодзь, Польща) – польський вчений-антрополог, етнолог, педагог. Д-р філософії (1932). Закін. г-зію в Чорткові, Львів. ун-т (1930), де згодом працював на каф. антропології. 1936–39 – викл. каф. біометрії Центр. ін-ту фіз. культури у Варшаві. Від 1949 – в ун-ті у м. Лодзь. Автор наук. статей.

П. Гуцал.

ГЕНСІРҮК

Степан Антонович (06. 01. 1923, с. Будки, нині Кременец, р-ну) – вчений-геоботанік, лісівник, педагог. Д-р с.-г. н. (1966), проф. (1976). Чл. Инж., Екол., Лісівничої, Технол. кібернетики АН України. Дійсн. чл. НТШ. Засл. діяч н. і т. України (1993). Премія ім. О. Шліхтера АН УРСР (1976) та ім. В. Вернадського (1998). Премія і золота медаль Міжнар. спілки ліс. н.-д. орг-цій (2000). Навчався в школі у Почаєві, г-зії та ліс. школі в Кременці. 1944–45 – соліст Терноп. обл. хор. капели, на Міжнар. конкурсі вокалістів у Москві (1949) здобув 1-е місце. Закін. лісотех. ін-т (1949) та консерваторію (1950, нині Муз. акад.) у Львові. 1951–59 і від 1986 – доц., проф. каф. лісівництва Львів. лісотех. ін-ту (нині ун-т). 1959–62 – ст. н. сп. Укр. НДІ

економіки й орг-ції с. госп-ва; 1962–86 – зав. відділу проблем ліс. ресурсів і охорони природи Ін-ту геофізики АН УРСР; 1962–70 і 1973–86 – чл. Ради з вивчення продукт. сил України. Автор і співавт. понад 500 наук. публікацій із питань географії лісів і ведення ліс. госп-ва, в т. ч. більше 30 монографій, з них – “Ліси українських Карпат та їх використання” (1962), “Лісові ресурси України, їх охорона і використання” (1973), “Земні скарби України” (1990), “Регіональне природокористування” (1992), “Ліси України” (1993) та ін. Гол. ред. 2-томної “Української енциклопедії лісівництва”. Про Г. створ. д/ф “Ліс і пісня” (1994).

Г. Черняхівський.

ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– розташування області відносно інших географічних об’єктів. Терноп. обл. займає 13,8 тис. км² (2,3% тер. України). Розташована у зх. ч. країни між 24°44 г і 26°44 г сх. д. та 48°30 г і 50°16 г пн. ш. Крайні пункти: с. Дуляби (зх.), с. Окопи (сх.), с. Переморівка (пн.), с. Білівці (пд.). Межує на пн. з Рівнен., на зх. – з Львів., на пд. зх. – з Івано-Фр., на пд. – з Чернів., на сх. – з Хмельн. областями. Межі області в основному природні: на сх. – р. Збруч, на пд. та пд. зх. – р. Дністер, на пн. зх. – Кременец. гори. Протяжність обл. з пн. на пд. – 195 км, із зх. на сх. – у серед. ч. – 129 км. Її геогр. центр (25°44 г пн. ш. 49°23 г сх. д.) – на 6 км східніше від смт Микулинці. Область розташ. у центр. ч. Європи, і це впливає на формування на її тер. помірно континент. клімату. Г. п. Т. у зх. ч. Поділ. височини визначає формування переважно лісостеп. природ. комплексів і в господар. розумінні вигідне. Її розміщ. у зх. ч. правобереж. лісостепу в зоні з родючими ґрунтами і достатнім зволоженням сприяє розвитку с.-г. вироб-ва. Область – поблизу (200–250 км) кордону з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією; на важливих транспорт. магістралях Київ–Львів, Львів–Одеса, Київ–Чернівці, Київ–Чоп, Львів–Донецьк, що робить її тер. вигідною для сполучення із зарубіж. країнами й з ін. обл. України та привабливою для інозем. інвесторів.

О. Заставецька.

ГЕОЛОГІЧНА БУДОВА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– структура земної кори та її зміни, послідовність формування гірських порід, закономірності утворення і розміщення корисних копалин на

території області. Тернопільщина розташ. у межах Волино-Поділ. плити Східно-Європ. давньої платформи. Ця плита має двочленну будову: кристал. фундамент та осадовий чохол. Глиб. залягання фундаменту: 1000–1500 м на крайн. сході обл., 2500–3000 м на заході. Порід фундаменту сягає низка глиб. свердловин: Заложці-1 (1680 м), Кременець-1 (1328 м), Бучач-1 (2032 м); ці кристал. породи представлені середньопротерозойсько-архейським комплексом (граніти, гранодіорити та ін.). Осадовий чохол становлять породи віком від пізн. протерозою (риффею) до антропогену включно. Породи рифею, венду, кембрію та ордовіку зустрінуті тільки свердловинами, і на поверхні ніде не відслонюються. Найдавнішими осадами, що можна спостерігати у пд.-сх. ч. області, є відклади силур. системи палеозою. Вони відслонюються у каньйоні р. Дністер та в долині р. Збруч, багато їх на схилах р. Дністер від с. Трубчин до с. Дністрове Борщів. р-ну. Дністров. розріз силуру – один із найкращих у світі за безперервною послідовністю на верстування порід, багатством та різноманітністю решток скам'янілих організмів, тому окремі його ділянки оголошено заповідними (біля с. Трубчин). Породи силур. системи – це типові морські та лагун. утворення: зеленкувато-сірі, світло-сірі, темно-сірі чи кремово-сірі вапняки, доломіти, мергелі, домерити. У породах трапл. рештки організмів, що вказують на фізико-геогр. обстановку того часу: умови седиментації змінювалися від відкрито-шельфових до прибережно-лагунних. У силур. відкладах трапл. числ. проверстки бентоніт. глин. Заг. потужність силур. порід у межах обл. – 450 м. На породах силур. системи в обл. залягають осади нижн. девону. Добре відслонюються нижньодевон. породи в долинах річок Дністер, Нічлава, Серет, Джурин, Стрипа, Коропець, Золота Липа та ін. Нижній девон складений породами 2-х серій: тиверської і дністровської. Тиверські породи (перешарування сірих вапняків, аргілітів і алевролітів) – з рештками фауни, які вказують на те, що тоді пд. ч. обл. залишалася неглибоким теплим (тропічним) морс. басейном. Лише підняття в кін. тиверського часу призвели до остаточного відступу (регресії) моря і формування акумулятивної рівнини з числ. озерами, затоками, дельтами рік, у яких відклалися породи дністров. серії: червоноколірні (забарвл. оксидами заліза) піщано-глинисті осади з рештками прісноводних панцирних риб та відбитками вологолюбних рослин (пси-

лофітів). Потужність порід нижн. девону у Подністров'ї перевищує 800 м. У серед. девон. періодів (біля 380 млн. р. тому) море затоплювало лише невелику ділянку на зх. обл. (лагуна), відклади цього часу трапл. у серед. течії р. Золота Липа (темно-сірі до чорних доломіти з прошарками глин і аргілітів) заг. потужністю до 20 м. Континент. умови, що встановилися в межах обл. у верх. девоні, тривали впродовж кам'яновугільного, пермського, тріасового та більшої ч. юрського періодів (понад 200 млн. р.). Відклади юрської системи відомі в долинах річок Золота Липа (біля с. Завадівка), Коропець (нижче від м. Монастирська та с. Устя-Зелене) і складені аргілітами, алевролітами, пісковиками, гравелітами та конгломератами, доломітами, вапняками оолітовими, органогенно-уламковими та ін. Заг. потужність порід верхньоярськ. віку перевищує 270 м. Відклади крейд. системи залягають на розмитій поверхні різновік. осадків. Власне ранньокрейд. відклади (альбські) відомі лише у Подністров'ї, де представлені мілководними осадами: зеленувато-сірими, кварцово-глауконіт. пісками й органогенними вапняками, інколи з піщаним цементом. Відслонення таких вапняків можна спостерігати на берегах Касперів. водосховища; потужність пісковиків до 20 м. Відклади сеноманського ярусу верх. крейди відслонюються у долинах річок Збруч, Нічлава, Джурин, Стрипа, Коропець. Складені вони глауконітовими пісками та пісковиками, вапняками, мергелями, опоками, конгломератами. У пн. р-нах обл. пошир. літологічно досить одноманітні відклади туронського ярусу верх. крейди. Переважно це біла писальна крейда та крейдоподібні вапняки, інколи збагачені конкреціями, стяжіннями чорних кременів. Кращі відслонення є в околицях Кременця, Вишнівця, Почаєва. Вище за розрізом турон. відклади переходять у літологічно близькі осади коньякського ярусу. У зх. і пн.-зх. ч. обл. поширені сантонські відклади верхньої крейди, представлені мергелями, мергелистими пісковиками тощо. Заг. потужність порід верх. крейди зростає зі сходу на захід, де може досягати понад 150 м. До кін. крейд. періоду (65 млн. р. тому) море повністю відступило з тер. обл., й континент. умови зберег. до серед. палеоген. періоду. Відклади еоцену пошир. спорадично у пн. ч. Тернопільщини. Це мор. осади – кварцово-глауконітові піски та пісковики незначн. потужності (до 15–20 м). Відомі в околицях Шумська, Ланівців, Вишнівця, Кременця та ін. Кінець палеоген.

періоду був характер. на Поділлі новою регресією моря. Однак уже в серед. міоцені спостеріг. нова мор. трансгресія, й осадки цього віку мають у Терноп. обл. значне поширення. Вони представлені двома ярусами: гельветським і тортонським. Порооди гельветського ярусу відомі у зх. ч. Тернопільщини на вододілах річок Стрипа, Коропець і Золота Липа. Складені вони із малопотуж. (до 6 м) мор. й озер. осадків: пісків, пісковиків, мергелів, вапняків. У тортон. віці відкладалися кварцові піски, пісковики, мергелі, багрянкові вапняки, прошарки бурого вугілля. Останні можна спостеріг. на схилах яру *Жаб'як*, неподалік від Вишнівця і Старого Почаєва та ін. Розріз верх. тортону складений гіпсами, кварцовими, кварцово-глауконітовими пісковиками, багрянковими (водорослевими), хемогенними та органогенно-уламковими вапняками. Гіпсова товща поширена тільки у пд. ч. області (Борщів., Чортків., Заліщиц. р-ни) і містить унікальні утвори – гіпсові печери, найдовші у світі. У сх. ч. неоген. моря в тортонському і сарматському віках сформувався вел. бар'єрний риф, що після відступу моря (бл. 10 млн. р. тому) залишився у рельєфі невисоким горбкуватим пасмом. Риф складений органогенними, рідше хемогенними вапняками. Породоутворюючими організмами були багрянні водорості (літотамні), корали, моховатки, моллюски, черви (верметуси). Пасмо відоме в літ-рі як *Подільські Товтри* (нар. назва "*Медобори*"); невисокі горби (до 60 м). Сарматські відклади збереглися лише у пн.-сх. та сх. ч. області. Складені вони зеленкуватими кварцово-глауконітовими пісками та пісковиками, піщанистими глинами, мергелями й органогенними і хемогенними вапняками. Органогенні вапняки відомі вздовж рифових споруд, вершини Кременец. гір – це вапняки оолітові. Заг. потужність неогенових осадків – 100–120 м. Від 2-ї пол. сармат. віку на тер. краю встановився континент. режим, що триває досі. Відклади антропогенної системи є на всій тер. обл., їх нема лише в каньйоноподіб. долинах р. Дністер та його лівих допливів, на крутих схилах Гологоро-Кременец. пасма й на вершинах Товтр. Представлені вони галечно-гравійними утворами, пісками, суглинками і супісками терасових рівнів рік Дністер, Горинь, Іква, Вілія, Серет та ін., а також потужними товщами лесів і лесовидних суглинків на вододілах та привододільних ділянках, що досягають потужностей 10–20 м. У суглинках інколи трапляються горизонти темно-коричневих викоп-

них ґрунтів. Леси та лесовидні суглинки сформувались у льодовикові епохи, викопні ґрунти утворилися в епохи потеплінь – міжльодовиков'я. Леси є материнською породою сучас. ґрунтоутворення. У Подністров'ї подекуди трапл. скельні відслонення таких специф. порід, як травертини (вапнякові туфи). Їх можна бачити в долинах річок Нічлава, Серет, Джурин, Стрипа, Золота Липа, Дністер та ін. Відклади антропогену та викопні орган. рештки, що містяться в них, вказують: у плейстоцені тер. ниніш. області перебувала в межах прильодовикової зони найбільшого (дніпровського) льодовика, що відступив біля 10–12 тис. р. тому. Тоді ж настала сучас. міжльодовикова епоха, почали формуватися ниніш. ландшафти, рослин. і тварин. світ.

Лит.: Природа Тернопільської області. – К., 1979. **М. Сивий.**

ГЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– вивчення геологічної будови території, складу та властивостей гірських порід, корисних копалин області. Г. д. Т. розпочалися на поч. 19 ст., їх проводили викл. *Вищої Волин. з-зії* в Кременці (від 1819 – ліцей) Е. Ейхвальд і Г. Яковицький. 1860-і *М. Барбот-де-Марні* опубл. статті про силурій. відклади обіч Дністра, гіпси Подністров'я, рифову будову *Поділ. Товтр.* Від 1880-х на тер. Сх. Галичини В. Гейсейре та А. Ломницький проводили геол. знімання; результати їх досліджень відобраз. у "Геологічному атласі Галичини" (1895–1912). Палеозойські відклади досліджували 1914–16 Р. Виржиківський і Б. Лічков. Девонські відклади стали 1923 об'єктом вивчення М. Гамерської. 1927–29 силурій. відклади басейнів Дністра, Збруча, Нічлави і Серету дослідж. Р. Козловський, який розчленував їх на 3 поверхи – скалівський, борщів. і чортків. та ряд горизонтів. Літологію давньопалеозой. відкладів досліджували С. Восанчук, Ф. Курочка, М. Сташук. Група москов. авторів опубл. 1957 монографію "Палеозойские отложения юго-запада Русской платформы", в якій ці відклади описані у межах області. Стратиграфію та викопну фауну і флору давньопалеозой. відкладів досліджували В. Гинда, В. Грищенко, Д. Дригант, А. Іщенко, О. Никифорова, Г. Помяновська, А. Хижнякова, П. Цегельнюк. Юрські відклади долини Дністра вперше описав С. Дуніковський (1881), 1922 їх вивчав І. Семирадський. Ґрунтовні дослідж. порід цього віку почалися після 2-ї світ. війни (публік. О. Анастасьєва, В. Добриніна, С. Міга-

чова, В. Первакова, Я. Сандлера, В. Славіна, В. Утробіна). Перші узагальнення про крейд. відклади Тернопільщини подані в “Геологічному атласі Галичини” та праці В. Ласкарева (1914). Важливе значення для пізнання крейдових, зокрема сеноман., відкладів мали дослідж. долини Дністра та його лівих приток, які Б. Кокошинська здійснила. 1920; згодом їх вивчали Д. Бобровник, Г. Бойчук, Ю. Сеньковський, А. Ясінська. 1968 вийшла кол. монографія “Стратиграфія та фауна крейдових відкладів заходу України”, 1969 – монографія С. Лазаренка і Б. Сребродольського “Мінералогія Поділля”, в якій детально охарактеризовані крейд. відклади краю. Біостратиграфія крейд. відкладів Волино-Поділ. плити розглянута в роботах С. Пастернака. У працях Ю. Сеньковського подана мінерало-петрогр. характеристика альб.-сеноман. відкладів крейд. системи, розглянуто генезис силіцидів тощо. 1989 опубл. кол. монографія про фосфорити Зх. України, в якій проаналіз. їх прояви у межах Терноп. обл. Кайнозой. відклади вивчав В. Фрідберг, який умовно поділив міоцен. осади на три яруси: вельвет., торгон. і сарматський. Біостратиграфію міоцен. відкладів вивчав В. Горецький, мінералого-петрогр. характеристику порід цього віку подано у публікаціях А. Щайнюк, бентоніт. глини досліджував Ю. Пекун. Монографія Л. Кудріна “Стратиграфія, фації і екологічний аналіз фауни палеогенових та неогенових відкладів Передкарпаття” (1966) відіграла важливу роль у палеогеогр. осмисленні кайнозой. історії нашого краю. Четвертинним відкладам Поділля, їх розчленуванню, лесовим товщам, неотектон. процесам присвячені роботи Ю. Полянського (1920–30-і). Ці проблеми розглянуті в працях сучас. дослідників А. Богущького, М. Демедюка, М. Куниці, М. Орла, *Й. Свинка*, І. Соколовського та ін. Загальні риси тектон. будови Поділля встановили В. Ласкарев (1914), згодом – В. Гейсейре, В. Зих, Л. Лунгерсгаузен, С. Назаревич, С. Опоков, А. Халубинська. В останні десятиліття опубл. роботи Т. Знаменської та І. Королюка про будову Товтр. кряжу, *К. Геренчука* про тектон. закономірності в орографії та річк. мережі краю, Т. Знаменської і про блокову тектоніку Волино-Поділля, І. Гофштейна і *Й. Свинка* про неотектон. процеси у регіоні. Систематичні геологорозвідув. роботи на тер. області почалися після 2-ї світ. війни, що сприяло розшир. мінерал.-сиров. бази, в основному буд. матеріалів, виявленню родовищ мінерал. вод, торфу тощо. Цілеспрямовані

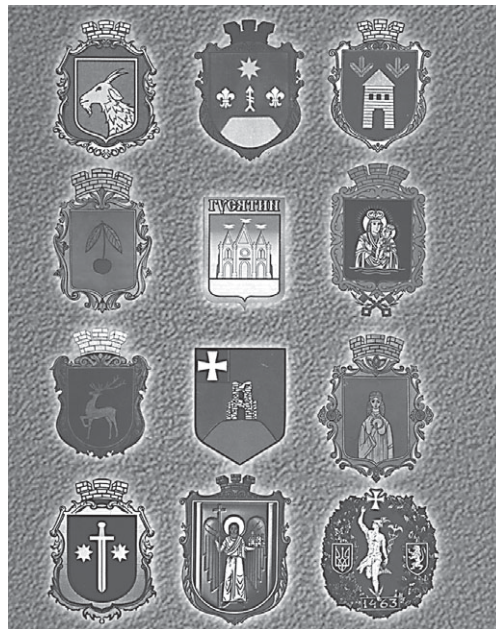
дослідж. 1950–80-і проводили геол. установи АН УРСР, Київ. і Чернів. ун-тів, Львів. геол. експедиція, орг-ції “Укргеолнеруд”, “Укргеолбуд”, “Укрколгосспроєкт”, “Міжколгоспгеолпроект” та ін. Від 1980-х на тер. області їх здійснюють колективи геол. й геогр. ф-тів Львів. ун-ту, Ін-ту геології та геохімії горючих копалин НАНУ, Укр. н.-д. геологорозвід. ін-ту, геогр. ф-ту ТДПУ. Відомості про геол. будову та корисні копалини краю подано в кол. монографії “Природа Тернопільської області” (1979). Геол. пам’ятки Тернопільщини описав *Й. Свинко* у довіднику-путівнику “Геологічні пам’ятники України” (1985). Мінерал. багатства краю проаналіз. у праці *М. Сивого* і *В. Кітупи* “Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області” (1999).

М. Сивий.

ГЕРАЛЬДИКА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– родові (власницькі), міські (муніципальні), територіальні (крайові), церковно-адміністративні та інші герби, що існували й існують на Тернопільщині. Герб – лаконічний графіч. знак, що має певне символ. значення, скомпонований за встановл. правилами і затвердж. відповідним актом держ. чи місц. влади. В період, коли міста України ще не мали гербів, родові та сімейні знаки були у правителів, ін. знатних осіб; тоді символ. знаки карбували на монетах, печатках, медальйонах тощо. Згодом частина таких знаків викор. у символіці деяких міських гербів. При розкопках городища Василів, що було 11–12 ст. на тер. *Теребовльського князівства*, знайдено “вавілон” – символ будівничої мудрості та “знаки Рюриковичів” – символи чи герби правлячої династії у Київ. Русі. 14–18 ст. – ранній період у розвитку Г. Т. Багатьом містам і містечкам було надано самоврядування на засадах магдебур. права (див. *Адміністративно-територіальний поділ Тернопільщини*); відповідно до цього права вони отримали герби. Серед міст Тернопільщини перший привілей на магдебурію отримала 1387 Теребовля. Очевидно, в королів. грамоті йшлося і про герб (печатку), однак точний час їх виготовлення і використання не з’ясований. Найдавн. печатки міста відомі від 16 ст.; на одній із них, що датована 1554 і нині зберіг. в музеї Чапських у Кракові, зображений півмісяць, увінчаний шестипромен. зіркою (найімовірніше – це родовий шляхетський герб “Леліва”). Згодом герб Теребовлі зазнавав змін, проте основа його залишалася сталою. Міські герби Тернопільщини

ранньогеральд. періоду не відрізняються вел. різноманітністю. У них переважали родова шляхетська символіка, зображення святих, християн. символи, архіт. мотиви тощо. Більшості гербів притаманна конкретність, хоча їх автори використ. і символ. аспекти. Від 14 ст. тер. сучас. Тернопільщини входила до Галиц. і Львів. земель Руськ. воєводства, Червоногород. повіту Поділ. воєводства і Кременец. повіту Волин. воєводства; відповідно до традиції розвивалася територіальна геральдика. Гербом Руськ. воєводства, а також Львів. землі, був золотий лев у золотій короні, який спирається на скелю, в блакит. полі. Галицька земля, що складалася з Галиц. і Теребовлян. повітів, мала промовистий герб: на срібному полі чита чорна галка в злеті із зеленого тригир'я, увінчана золотою короною. Гербом Поділ. воєводства була прадавня слов'ян. емблема у вигляді золотого сонця в 16-и променях на білому тлі. Волин. воєводство користувалося таким гербом: білий хрест на червоному полі, до якого після Люблінської унії 1569 доданий польсь. орел. У пізньогеральд. період відбувався процес отримання нових, підтвердж. або поновлення з деякими змінами старих гербів міст. Після входження Галичини до Австрії цісар. уряд перезатвердив від 1788 для міст Тернопільщини привілеї, у т. ч. герби, в яких символіка давніших відзнак цих міст повторювалася (герби Бережан, Збаража, Тернополя й ін). Громаді міста надсилали імператор. даровану грамоту (гербовий лист), за надання якої самоврядування повинно було внести до держ. казни певну платню. Подібні процеси в гербівництві відбувалися також у волин. ч. Тернопільщини (Кременец. повіт), яка після 1795 ввійшла до Росії. 1856–74 герольдмейстер Б. Кене на основі правил, що затверд. цар Олександр II, переформував більшість гербів Волин. губернії за новими настановами, в т. ч. герб Кременця. Після того, як Зх. Україну захопила 1920 Польща, для більшості повіт. міст було затвердж. герби, в яких повторено сюжети геральд. відзнак поперед. епох, а також створ. нові герби для міст, що з різних причин їх втратили; розроблено герби Волин. і Терноп. воєводств. У рад. період Г. Т. розвивалася тільки від 1960-х, парт. власті розглядали її як один із засобів монумент. пропаганди. 1982 створ. герб Тернополя: в центрі – зображення пелюсток терну; кодованою мовою геральдики ця квітка оповідала легенду про засн. міста на терновому полі. Емблеми Бережан, Заліщик, Козови та Кременця не були юридично впроваджені, їх використовували

Герби населених пунктів Тернопільщини (згори вниз, зліва направо): смт Козова, с. Бережці Кременец. р-ну, смт Вел. Бірки Терноп. р-ну, с. Вишнівчик Теребовлян. р-ну, смт Гусятин, с. Зарванця Теребовлян. р-ну, м. Бережани, м. Кременець, с. Ладичин Теребовлян. р-ну, смт Микулинці, м. Монастирська, смт Підволочиськ.

ли здебільшого на сувенір. продукції (значки, листівки тощо). Незважаючи на суттєві недоліки та численні спотворення, тогочасні міські герби репрезентували, хоч і в секуляризов. вигляді, індивід. та соціокульт. особливості міст. У незалеж. Україні розпочався бурхливий, суперечливий і нерідко стихійний процес герботворення, який намагається впорядкувати Укр. геральд. т-во шляхом опрацювання заг. засад, термінології, утвердження єдиних правил створення муніципал. символів. Нині мають герби міста Бережани, Борщів, Бучач, Збараж, Тернопіль, Чортків, смт Великі Бірки, Гусятин, Козова, с. Великі Бережці Кременец. р-ну та ін. насел. пункти. В листопаді 2003 затвердж. остаточний варіант символіки Тернопільщини. Автор – Д. Ченіль (див. *Герб Тернопільської області*). Конкурсну комісію очолював кер. секретаріату обл. ради Г. Яворський.

Лит.: Гречило А. Українська міська геральдика. – К.–Л., 1998; Клименко О., Хаварівський Б. Міська геральдика Тернопільщини. – Т., 2003.

О. Клименко.

ГЕРАСИМЕНКО

Анатолій Антонович (10. 08. 1916, с. Світличне, нині Ваврин. р-ну Черніг. обл.) – вчений у галу-

зі медицини. Д-р мед. н. (1969), проф. (1984). Ордені Вітчизняної війни та Черв. зірки, 7 медалей. Почес. грамота Президії ВР України. Закін. мед. ін-т (1941). Учасник нім.-рад. війни 1941–45; військ. лікар 3-го рангу. Від 1957 – в Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): асист., доц. каф. заг. хірургії, проф. каф. шпитал. хірургії; зав. (1972–84), проф.-консультант каф. заг. хірургії (1985–95). Нині – на пенсії. Дослідж. Г. присвячені хірургії печінки і жовчних шляхів, ургент. й ендокрин. хірургії. Здійснив цикл робіт із застосування нових шовних матеріалів у хірургії щитовид. залози. Опубл. понад 150 наук. статей, автор 5 винаходів.

М. Ляпис.

ГЕРАСИМОВ

Олександр Михайлович (31. 07 (12. 08). 1881, м. Козлов, нині Мічуринськ Тамбов. обл., РФ – 23. 07. 1963, м. Москва, РФ) – російський живописець. Нар. художник СРСР (1943), дійс. чл. АМ СРСР (1947), її президент (1947–57). 1916 із рос. військом перебував на Тернопільщині, малював красиви й архіт. пам'ятки, зокрема відома його картина “Братання на фронті під Тернополем. 1917”. Окремі роботи Г. зберіг. у ТОХМ.

Л. Бойцун.

ГЕРАСИМОВИЧ

Володимир Деонісійович (псевд. і крипт. – Василь Трохимович, Кирик, Шпирка, В. Г., В., Г-ч та ін.; 01 (13). 10. 1870, м. Золочів, нині Львів. обл. – 14. 08. 1940, с. Терпилівка, нині Підволочис. р-ну) – священик, письменник, перекладач, етнограф, культурно-освітній діяч. Навчався у Львові в духовній семінарії, на богослов. ф-ті ун-ту. Від 1895 служив на парохіях у с. Семичів (нині Долин. р-ну Івано-Фр. обл.), м. Тернопіль, від червня 1899 – в с. Терпилівка. У цьому селі засну-

вав читальню “Просвіти”, організував театр. гурток і хор, якими керував. Автор понад 30 худож. творів, опубл. у період. виданнях: оповідань, новел, перекладів, п'єс, брошури “Що таке економія”, фольк.-етногр. розвідок. 1996 в Тернополі відбулася наук. конференція “Вклад о. Володимира Герасимовича в українську науку і культуру”.

Лит.: Володимир Герасимович. 1870–1940: Бібліографічний покажчик. – Т., 1995.

Р. Матейко.

ГЕРАСИМОВИЧ

Ганна Юліанівна (28. 03. 1889, с. Пилипче, нині Борщів. р-ну – 31. 03. 1974, м. Косів, нині Івано-Фр. обл.) – вишивальниця. Засл. майстер нар. творчості України (1960). Чл. СХУ. Працювала зав. відділ. худож. вишивки в Косів. уч-щі приклад. мист-ва (1940–55). Учасниця респ. і всесоюз. виставок від 1940. Створ. самот. композиції вишив. орнаментів (ширми, фіранки, подушки, жін. блузки, чол. сорочки, рушники, жін. костюми, портрети, декор. панно, сюжетно-темат. декор. композиції). Твори зберіг. в музеях Києва, Львова, Коломиї, Тернополя.

А. Гриб.

ГЕРАСИМЧУК

Роман Дмитрович (19. 09. 1937, с. Вістря, нині Монастирис. р-ну) – вчений у галузі неврології. Д-р мед. н. (1996), проф. (1997). Закін. Станіслав. мед. ін-т (1961, нині Івано-Фр. мед. акад.). Працював лікарем (1961–65), від 1965 – в Івано-Фр. мед. ін-ті: клін. ординатор, асист., від 1967 – доц., від 1991 – зав. каф. нервових хвороб. 1978–80 – консультант-невропатолог центр. військ. шпиталю (Афганістан). Осн. напрямок наук. дослідж. – судинна патологія нерв. системи. Автор наук. праць. Почес. житель смт Коропець Монастирис. р-ну.

В. Боцюрко (ЕСУ).

ГЕРАСИМЧУК

Роман Петрович (12. 01. 1900, с. Старі Купновичі, нині Львів. обл. – р. і м. см. невід.) – етнограф, мистецтвознавець. Д-р філософії (1939), канд. мистецтвознавства (1957). Закін. консерваторію (1925) та ун-т (1935) у Львові. Працював у Львові в Культ.-істор. та Етногр. музеях, Музеї худож. пром-сті, Ін-ті мистецтвознавства, фольклору та етнографії Львів. відділу АН УРСР, Ін-ті сусп. н. АН УРСР; від 1955 – мол. н. сп., зав. відділом Укр. держ. музею етнографії та худож. промислу АН УРСР. Дослідж. у галузі укр. нар. мист-ва, в т. ч. Тернопільщини. Автор та співавт. числ. наук. праць, серед яких

монографія “Народное искусство Тернопольской области УССР” (Москва, 1957).

С. Павлюк (ЕСУ).

ГЕРАСИМ'ЮК

Ольга Володимирівна (з дому – Приходько; 1958, м. Пирятин Полтав. обл.) – журналіст, телеведуча. Орден Труд. Слави 4-го ступ. Двічі лауреат Євразій. форуму в Москві (1998–99). Премія ім. В. Марченка. Гран-прі міжнар. фестивалю “Екоєфір-99”. Золота медаль у телеконкурсі НСТУ “Незалежність-99”. Лауреат загальнонац. програм “Людина року-99”. Премія фонду “Український вимір” – “Найкращий журналіст 1999 року”. Від 1995 працює на телебаченні, від 1996 – автор-ведуча ТРК “Студія 1+1”. Від 1999 не раз перебувала у творч. відрядженнях на Тернопільщині, зокрема в обл. центрі, Бережан., Гусятин. та ін. районах знімала сюжети для передачі “Без табу” й ін. своїх автор. програм.

М. Ониськів.

ГЕРАЦЕНКО

Тетяна Вікторівна (16. 11. 1953, м. Тернопіль) – тренер зі спортивної гімнастики. Засл. тренер України (1998). Закінчила ф-т фізичного виховання Тернопільського педагогічного ін-ту (1975, нині ТДПУ). Від 1977 – тренер Тернопільської СДЮШОР. Підготувала 12 м. сп. України і м. сп. міжнар. класу.

Г. Гунтік.

ГЕРЬ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

– символічний знак, що виражає історичні й духовні традиції Тернопільщини. Разом із прапором становить офіц. символіку органів місц. самоврядування та виконав. влади Терноп. області. Затвердж. рішенням Терноп. обл. ради від 21. 12. 2001 № 317 з доповненнями, внесеними її рішенням від 18. 11. 2003 № 203. Згідно з “Положенням про зміст, опис і порядок застосування символіки Тернопільської області”, меч і ключ на гербі відображають істор. роль краю у захисті укр. земель та Європи від нашествия завойовників із прадав. часів. Три фортечні вежі символізують три істор. землі, з частин яких сформована

сучасна Терноп. обл., – Галичину, Волинь і Поділля, і характеризують один із найважл. істор. факторів регіону, в якому зосередж. найбільшу к-сть оборон. замків України. Малий герб – це заокруглений знизу щит синього фону, обрамлений золотою каймою. У главі щита – три срібні (білі) вежі з відчин. воротами, в яких золотий цоколь і золоті бійниці. В кожній вежі – три бланки. У центр. ч. щита – нахрест золоті меч (вертикально, вістрям донизу) і ключ (горизонтально, вушком вліво, борідкою донизу). Великий герб складається з малого герба і допоміж. позаштитних елементів: щита, накладеного на пшеничне колосся, декор. гілок укр. орнаменту та малинових стрічок девізу, що увінчані золотим тризубом. Право на використання Г. Т. о. належить тільки Терноп. обл. раді.

Великий герб Тернопільської області.

Малий герб Тернопільської області.

Д. Чепіль.

ГЕРЕНЧУК

Каленик Іванович (14. 11. 1904, с. Біла, нині Чемеров. р-ну Хмельн. обл. – 05. 02. 1984, м. Львів, похов. у м. Кам'янець-Подільський тієї ж обл.) – вчений-географ, педагог. Д-р геогр. н. (1958), проф. (1960). Викладав у ВНЗ Кам'янець-Подільського, Ростова (Росія), Чернівців і Львова. Досліджував географію і геологію Зх. України, в т. ч. Тернопільщини, брав участь у наук. конференціях у Кременці, Тернополі та ін. містах. Серед праць – “Природа Тернопільської області” (Л., 1979; співавт.).

Б. Пиндус.

ГЕРМАК

Роман Романович (19. 08. 1943, с. Бреликів на Лемківщині, нині Польща – 16. 10. 1995, м. Тернопіль) – художник. Чл. СХУ (1978). 1945 переселений із батьками в Україну, до 1963 проживав у Бережанах. Закін. Одес. худож. уч-ще (1970) і Київ. худож. ін-т (1976). Від 1978 жив і

працював у Тернополі. 1983–86 – відповід. секр. Терноп. обл. орг-ції СХУ. Працював у жанрі плаката (серія “Письменники-класики”), gobелена (зображення *І. Блажкевич, Леся Курбаса, Б. Лепкого, Юліана Опільського, Т. Шевченка* та ін.),

мозаїки і монумент. розпису, акварелі. Учасник всеукр. і міжнар. виставок; індивід. – 1993 в Тернополі (спільно з дружиною Людмилою та сином Станіславом).

І. Дем'янова.

ГЕРМАКІВКА

– село у Борщівському районі. Центр сільради. Розташ. за 3 км від р. Збруч і за 21 км від райцентру; в селі є заліз. ст. Насел. 1912 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1641. Діяли “Просвіта”, “Січ”, “Сокил”, “Луг” та ін. укр. т-ва. Є церква Успіння Божої Матері (1758), капличка (2001), “фігура” Ісуса Христа на честь 1000-ліття Хрещення Русі-України (2001). Спорудж. пам'ятники воїнам РА (1967), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1975, скульп. С. Бородовий), Т. Шевченку (1972; скульп. В. Горн) та діячеві ОУН і УПА А. Назарківу (1992); встанов. пам'ят. знаки на честь скасування панщини і засл. лісівникові України *М. Денеці* (1989); насипано символ. могилу Борцям за волю України (1993). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку. У Г. народилися живописець *П. Босчко*, господарник і громад. діяч *П. Вовчук*, громад. діяч у Канаді *І. Зельський*, музикант і диригент *В. Зуляк*, письменник *Д. Колісник*, громадський діяч у Вел. Британії *В. Лесюк-Соловій*, проф. Чернів. нац. ун-ту *М. Марченко*, художниця *М. Роженко*. Поблизу Г. зберігся *Трапів вал*. У Г. є пам'ятка садово-парк. мист-ва держ.

Пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у німецько-радянській війні.

значення – дендропарк (від 1956), урочище “*Дача Романського*”, пам'ятки природи – *Гермаківська бучина* та гіпсова *печера Двох озер*. Про Г. видано кн. *Д. Колісника* “*Моє село*” (Канада, 1950, 1952, 1955).

В. Босчко, Б. Мельничук, В. Уніят.

ГЕРМАКІВСЬКА БУЧІНА

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Гермаківка Борщів. р-ну в кв. 2 вид. 2 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “*Дача Романського*”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 05. 11. 1981 № 589. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 1,1 га. Під охороною – буково-дубові насадження 1 бонітету віком 100 років.

І. Сліпченко.

ГЕРМАКІВСЬКИЙ ДЕНДРОПАРК

– дендрологічний парк загальнодержавного значення. Розташ. у с. Гермаківка Борщів. р-ну, в кв. 15 вид. 17 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “*Дача Романського*”. Засн. 1956 з ініціативи *М. Денеки*. Постановою КМ України від 12. 10. 1992 № 584 затвердж. як об'єкт природ.-заповід. фонду загальнодерж. значення. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 56 га. 2000 в колекційно-дендрол. зоні Г. д. були дерева і чагарники 332 видів із 41 родини. Особливо цінні ясен білоцвітий, модрина польська, сосна кедрова європейська, сосна Станкевича, дуб австрійський, жостір фарбувальний, верба туполіста, клокичка периста, бузок східнокарпатський, тис ягідний, що занесені до Червоної книги України.

Вовче лико.

Сосна жовта.

Г. д. – база наук. лісгосп. досліджень із впровадження та акліматизації деревно-чагарник. порід різних видів.

Лит.: Географічна енциклопедія України. – К., 1989. – Т. 1.

І. П'ятківський.

ГЕРМАКІВСЬКИЙ

Іван Михайлович (14. 09. 1931, с. Кізя-Кудринька Кам'янець-Поділ. р-ну Хмельн. обл.) –

письменник, журналіст, фольклорист. Чл. НСЖУ (1959), НСПУ (1997). Орден “Знак Пошани” (1971). *Літ.-мист. премії ім. Уласа Самчука* (1999), *ім. Братів Лепких* (2002). Закін. філол. ф-т Чернів. держ. ун-ту (1954). Викладав у серед.

школі в смт Мельниця-Подільська нині Борщів р-ну, там же – ред. рай. газети; згодом працював у Тернополі: заст., гол. ред. г. “Вільне життя” (1962–71, 1977–82), влас. кор. у зх. обл. України г. “Сельская жизнь”, провід. наук. ред. обл. редакції Книги Пам’яті (1991–95). Автор романів “У пазурах білої смерті”, “Віхолю розметані” (обидва – 1995), “І ніколи не загине” (1996), “Колотнеча” (1998), тетралогії “Хрест над колискою” (1995–98), роману-трилогії “Шипуни” (1 і 2 кн. – 2003); кн. худож.-докум. повістей і нарисів “Непогора” (1997), “Ярилове чересло”, “На катах волі” (обидві – 2001), “Нам перелоги орагь” (2002). Як фольклорист зібрав і опрац. понад 1000 нар. пісень, прислів’їв, приповідок, ч. з яких опубл. у ж. “Народна творчість та етнографія” і “Жовтень” (нині “Дзвін”).

Лім.: Світлик О. Скинути кайдани, щоб оспівати // Літературна Україна. – 1997. – 25 верес.

Х. Весна, І. Дем’янова.

ГЕРМАКІВСЬКІ ЛІПИ

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростають поблизу с. Гермаківка Борщів. р-ну в кв. 11 вид. 5 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “*Дача Романського*”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 31. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,1 га. Під охороною – липові насадження 1 бонітету віком понад 100 років.

І. Сліпченко.

ГЕРМАН

Олег Михайлович (21. 03. 1948, с. Чернихів Зборів. р-ну) – науковець, письменник, громадський діяч. Чл. НСПУ (1993), НЛУК (1997). Канд. істор. н. (1995). Закін. Кобзарів. СШ Зборів. р-ну (1966), конструктор. ф-т Львів. політех. ін-ту (1972), нині ун-т “Львівська політехніка”), ф-т худож. конструювання Львів. ін-ту прикл.

мист-ва (1973). Від 1974 – в Терноп. політех. ін-ті (нині ТДТУ): викл. худож. конструювання, ст. викл., від 1992 – доц. каф. українознавства і філософії, від 1995 – проректор з гуманіт. освіти і виховання. 1990–91 – зав. відділу культури Терноп. міськ. ради, заст. голови обл. об’єдн. Т-ва укр. мови (нині т-во “Просвіта”). 1993–98 –

голова Терноп. обл. відділ. Укр. фонду культури. 2001 очолив *Ін-т нац. відродження ім. І. Герети* (м. Тернопіль). Опублікував понад 30 наук. статей, більше 100 публіцист. матеріалів у пресі, монографію з питань просвіт. руху на Тернопіллі (1999).

Створив та веде цикли радіо- і телепрограм з питань культурології. Учасник фестивалів авт. пісні “Оберіг-89, -90” та 1-го конкурсу укр. естрад. пісні “Червона рута” (1990); реж., сценарист і автор свят. дійств до 450-ліття Тернополя та освяч. нац. прапора в обл. центрі (1990), “Хресна дорога України” (1991), “Великодня родина” (1993), “Наша дума, наша пісня” (1995), звіт. концертів р-нів області та звіту Тернопільщини в Києві (всі – 2001). Реж.-постан. телефільмів “Ріка часу” (1999) і “Червоний жупан” (2000). Автор зб. поезій: “Прислухайтесь... Дзвенить струна” (1990), “Мелодія слова” (1992), “Настрій полудневого дощу” (1993), “Краплини тихої довіри” (1994), “Найпершою була любов” (1995), “Для тебе” (1996), “Душа болить словами” (1997), “Щаслива мить” (1999), “Хресне сходження” (2000), “Силуети” (2001) та ін. Як художник-графік бере участь в обл. худож. виставках, оформляє власні та книжки місц. авторів.

Є. Зозуляк.

ГЕРМАНОВИЧ

Генріх (Hermanowicz Henryk; 20. 10. 1912, м. Вільно, нині м. Вільнюс, Литва – 03. 05. 1992, м. Краків, Польща) – польський майстер фотомистецтва. Занесений в “Енциклопедію світової фотографії” (Швейцарія). 1937 – проф. Кременец. ліцею. Від 1940 – зав. фотолабораторією Кременец. краєзн. музею. Проілюстрував світлинами видані 1939 в Кременці до 130-ї річниці від дня народж. *Ю. Словацького* книги-альбоми “Кременець”, “Чудове рідне місто Юліуша Словацького”, “Місто великої туги”. 1945 переїхав до

Кракова. Автор числ. фотоальбомів та ін. видань. Брав участь у багатьох міжнар. виставках, лауреат низки нагород.

М. Гецевич, І. Дуда.

ГЕРТНЕР

Іоанн (рр. і м. н. та см. невід.) – різьбяр 18 ст. Працював у Львові. 1755–57 виготовив амвон та орнамент для двох вітарів у костьолі кармелітів у Терехові.

І. Дуда.

ГЕРШТАНСЬКИЙ

Дем'ян (1865, с. Старий Тараж, нині Кременецький р-н – 1936, м. Володимир-Волинський, нині Волин. обл.) – священик, громадський діяч. Закін. *Волин. духовну семінарію* в Кременці. Служив на парафії у Володимир-Волинському, протопресвітер. Посол польс. сейму (1922–28). Автор публікацій у періодиці.

Б. Пиндус.

ГЕТЬМАН

Михайло (14. 09. 1893, Зборівщина – 02. 02. 1981, м. Торонто, Канада) – журналіст, громадський діяч, художник. Під час 1-ї світ. війни воював в УСС. Від 1926 – в Канаді, з 1932 протягом багатьох років – голова проводу Канад. січової орг-ції. Співорг-тор Укр. видав. спілки (1934). Ред. часописів “Український робітник” (1937–49), “Наша держава” (1952–56). 1938–43, 1952–54 – гол. обозний Союзу гетьманців-державників Канади. Автор публіцист. книжок “На простий хлопський розум” (Чикаго, 1934), “Куди стреміти? Ідеологія українського робітника” (Торонто, 1937), числ. статей у пресі. Чл. Гетьман. ради, профес. пресових орг-цій.

Б. Мельничук.

ГЕЦЕВИЧ

Маргарита Георгіївна (09. 05. 1938, м. Луцьк) – історик, краєзнавець, перекладач. Закін. Кременецьк. пед. ін-т (1960). Відтоді – в Кременецьк. краєзн. музеї: наук. працівник, від 1968 – зав. літ. мемор. відділом *Ю. Словацького*. Автор досліджень “Слідами Ю. Словацького” (1977), “Кременець Словацького” (1994), перекладів листів Ю. Словацького до матері та його поезій, числ. публікацій у періодиці.

Г. Черніхівський.

ГЕЦК

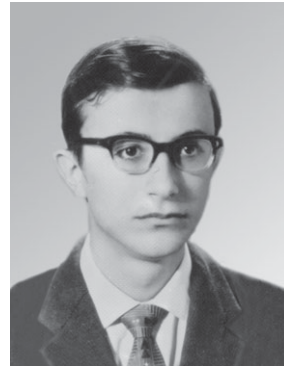
Корнель-Юліуш (Heck Korneli Julius; 09. 09. 1860, м. Зборів – 11. 07. 1911, м. Львів) – польський історик літератури, бібліограф, педагог. Д-р філології (1896). Закін. Березан. г-зію, Львів. ун-т (1882). Викладав у г-зіях Львова, Стрия, Кракова, працював у Львів. Оссолінеумі й краків.

Ягеллон. б-ці. Ред. “Бібліографічного тижневика” (1902–06). Автор праць “Життя і творчість Бартоломія і Шимона Зиморовичів на тлі відносин давнього Львова” (1894), “Шимон Зиморович, його життя і діяльність” (1901) та ін., опубл. переважно в наук. часописах.

П. Бабій.

ГІЖА

Богдан Орестович (28. 06. 1950, м. Березжани – 15. 07. 1973, м. Київ) – науковець-математик. Син

О. Гижі. Закін. Березжан. СШ № 1 (1967), матем. ф-т (спец. – теорія аналіт. функцій) Львів. ун-ту (1972). Прац. інж. у Київ. НДІ автоматиз. систем планування та керування в буд-ві. Автор наук. праць. Менш як за рік Г. розробив для ЕОМ автоматиз. програму редагування, аналогів якій тоді у світ. практиці не було. Трагічно загинув за нез'ясованих обставин.

Б. Тихий.

ГІЖА

Орест Маркович (14. 10. 1913, с. Висова Горлицьк. пов., нині Польща – 19. 02. 1990, м. Березжани) – лікар, фольклорист. Батько *Б. Гижі*. 1943 закін. курс теорії та композиції музики в *М. Колесси* у Львові. 1945 переселений із Польщі в Україну; проживав у Березжанах, де працював стоматологом. Зі студент. років вивчав і збирав пісен. та ін. фольклор лемків; записав і зробив паспортизацію бл. 450 пісень і балад; більшість з яких опубл. у його зб. “Українські народні пісні з Лемківщини” (К., 1972).

П. Бубній.

ГІКАВА

Емілія (з дому – Чорнейко, 18. 12. 1889, с. Пищатинці, нині Борщів. р-н – 27. 11. 1966, м. Вінніпег, Канада) – громадська діячка. Від 1901 – в Канаді. Співзасн. і секр. першої орг-ції українок Канади при Нар. домі у Вінніпезі (1916); працю-

вала в Укр. Черв. Хресті, управі “Жіночої громади”, в Укр. канад. жін. громаді. Від 1948 – голова Жін. т-ва ім. Лесі Українки.

Б. Волинський.

ГІКАВИЙ

Григорій (1855, с. Перемилів, нині Гусятин. р-ну – 12. 10. 1935, м. Гарленд, Канада) – один із українських першопоселенців у Канаді, будівничий церков. Спроекував і спорудив укр. храми в Етелберті, Велей-Ривері, Гарленді та ін., шкільні будинки в околиці Давфин (пров. Манітоба, Канада).

Х. Весна.

ГІКАВИЙ

Онуфрій (1885, с. Перемилів, нині Гусятин. р-ну – 04. 05. 1945, м. Вінніпег, Канада) – журналіст, редактор, громадський діяч, педагог. Від 1902 – в Канаді. Перший і довголіт. секр. Орг-ції укр. учителів у Вінніпезі. 1912–45 – ред. г. “Канадійський Фармер”. Співорг-тор Ком-ту укр. журналістів і письменників. Автор праць “Важливі закони Канади”, “Коротка історія Канади” та ін., статей.

Б. Мельничук.

ГІНДА

Володимир Андрійович (24. 07. 1932, с. Жеребки Королівські, нині с. Жеребки Підволочис. р-ну – 27. 03. 1985, м. Москва, нині РФ, похов. у м. Львів) – вчений. Канд. геол. н. (1966). Закін. природн. ф-т Кременец. пед. ін-ту (1958). Від 1961 – в Ін-ті геології та геохімії горючих копалин АН УРСР у Львові: аспірант, м., потім – ст. н. с. Від 1983 – вчений секр. Природн. музею у Львові. Автор наук. праць. Підготував доктор. дис., однак не встиг її захистити.

П. Гуцал.

ГІНОВИЧІ

– село у Бережанському районі. Підпорядк. Жуків. сільраді. До Г. приєднано х. Писарка. Розташ. на лів. березі р. Золота Липа, за 7 км від райцентру. Насел. 488 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1475. 1530–83 Г. – власність Сенявських. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1897), “Січ” (від 1908), “Луг”, “Сільський господар”, “Рідна школа”, “Союз українок”. Є церква Перенесення Мошеї св. Миколая (1931; мур., реставр. 1995), “фігура” Божої Матері (1990), “фігура” Ангела Хо-

ронителя на честь 2000-ліття народж. Ісуса Христа і 525-річчя заснування села (2000). Спорудж. пам’ятник Т. Шевченку (1999; скульп. В. Красновський), встанов. 2 хрести на честь скасування панщини, 5 христів на місці загибелі вояків УПА, пам’ят. знак на честь проголошення незалежності

Фігура ангела-хоронителя на честь 2000-ліття від дня народження Ісуса Христа і 525-річчя заснування с. Гиновичі.

України (1992); насипано могилу УСС, символ. могилу жертвам сталін. репресій (1989). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. У Г. народилися реліг. діяч, літератор о. І. Заверуха, художник *Я. Миколишин*, доц. ТАНГ М. Федчишин, канд. хім. н. В. Федина, славіст, літературознавець *М. Якубець*. Поблизу Г. виявлено поселення трипільської культури і знахідки часів Київ. Русі. Про село видано кн. О. Віятик (Штепованої) “Гиновичі. Історико-краєзнавчий нарис” (2002).

М. Подуфалій, В. Уніят.

ГІНЬКІВЦІ

– село у Заліщицькому районі. Підпорядк. Ворвулин. сільраді. При Г. був х. Вербова, нині не заселений. Розташ. на березі р. Тупа, за 19 км від райцентру. Насел. 349 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1427 (Сіреджук П. Першовитоки.–К., 1994.). Діяло т-во “Просвіта” (до 1939), працювали два млини і гуральня. Є церква Перенесення Мошеї св. Миколая (1876), капличка (1998). Спорудж. пам’ятники І. Франку (1974) і Т. Шевченку (1991). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП, ТОВ “Промінь”. У Г. народився академік, д-р мед. н. *В. Круцяк*. На околицях виявлено археол. пам’ятки трипільської культури.

В. Олійник, В. Уніят.

ГІАЦІНТИК БЛІДИЙ

(*Hyacinthella leocophaea* (C. Koch) Schur.) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Лілійні. Релікт. вид на межі ареалу. Зрідка зростає на кам. схилах. Під охороною в заповіднику “Медобори”, заказнику “Голицький” у межах ботан. пам’ятки природи місц. значення “На могилі” в Теревовлян. р-ні.

Г. Синиця.

ГІДРОГЕОЛОГІЧНА БУДОВА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– сукупність місцевих підземних вод, їх походження, умови залягання, динаміка, фізико-хімічний склад, властивості та закономірності поширення. Тер. Терноп. обл. розташ. у межах Волино-Поділ. артезіан. басейну і має сприятливі умови для живлення та формування підземних вод, що зв'язано з клімат. умовами й особливостями літологічного складу водовміщуючих порід. Виділяються водоносні горизонти й комплекси у четвертинних, неогенових, крейдяних, юрських, девонських і силурійських відкладах. У зв'язку із широким взаємозв'язком між водами цих відкладів окремі водонос. горизонти і комплекси виділяють за стратиграфічним принципом із урахуванням літології водовміщуючих порід. Водонос. горизонт у верхньочетвертинних і сучас. алювіальних відкладах поширений у долинах рік Серет, Стрипа, Горинь, Іква, Гнізна. Водовміщ. породами є переважно дрібнозернисті піски, суглинки, в ниж. ч. розрізу – лінзи галечників. Заг. потуж. водоносних відкладів не більше 5–6 м. Глибини залягання grunt. вод не перевищує 7–10 м, у серед. – 1–3 м. Живлення горизонту відбувається за рахунок атмосфер. опадів і переливання вод із напірних водонос. горизонтів. Води алювіальних відкладів мають гідрокарбонатно-кальцієвий склад і мінералізацію до 0,7 г/л, їх використовує сільс. населення для госп.-питних потреб. Підземні води середньо-верхньочетвертинних еолово-елювіально-делювіальних відкладів поширені спорадично. На окремих ділянках у ниж. ч. розрізу є прошарки дрібнозернистих пісків, в основі яких місцями залягають елювіальні глини. Потужність водонос. горизонту змінюється від 0,5 до 5–7 м, у серед. 2–3 м. Глибини залягання grunt. вод – 1,5–7 м. Ці води – гідрокарбонатні кальцієві, інколи кальцієво-натрієві і кальцієво-магнієві. Мінералізація змінюється від 0,2 до 1 г/л. Живлення водонос. горизонту відбувається за рахунок інфільтрації атмосфер. опадів. Водовміщуючими породами є вапняки, гіпси, інколи піски та пісковики. Води повністю дренуються долинами рік. Водоносні комплекси в неогенових відкладах нерідко мають напірні властивості. Величина напорів не перевищує 15–20 см. Глибина залягання підзем. вод збільшується до 10 м у заплавах річок, на дні балок і ярів, до 40–60 м у межах розчленованих водорозділів. Мінералізація підзем. вод становить 0,3–0,8 г/л, іонний склад – гідрокарбонатний кальцієвий. Місцями спостеріг. підвищений вміст у водах іонів натрію і магнію. У р-ні розвитку гіпсів поширені гідрокарбонатно-

сульфатні води. Живлення водонос. горизонту зв'язане з інфільтрацією атмосфер. опадів. У межах вододільних ділянок та їх схилів відбувається перелив неогенових відкладів у нижні верхньокрейдяні й палеозойські. Значне поширення та неглибоке залягання водовміщ. порід обумовлюють використ. цього комплексу для водопостач. населення і с.-г. підпр-в. Верхньокрейд. відклади мають два водоносних горизонти: верхній в об'єднаній товщі турон-сеноманських і нижній, що належить до сеноманських відкладів. Водовміщ. породи мають різні літологічний склад і площі поширення. Водонос. горизонт мергельно-крейдяних відкладів турон-сеноманського віку розвинутий у пн.-зх., зх., пд. ч. області. Води у відкладах турон-сенону зафіксовані при виходах джерел і в свердловинах. Води прісні, з мінералізацією 0,3–0,5 г/л; їх використов. для водопостачання. Водонос. горизонт сеноман. відкладів розвинутий майже на всій тер. обл. Водовміщ. породи – вапняки, пісковики, піски та конгломерати. Потуж. горизонту – 3–8 м; глибина залягання 60–100 м. Води сеноман. утворень – напірні. Коефіцієнти фільтрації водовміщ. порід змінюються від 0,35 до 3,65 м на добу. Води – гідрокарбонатні, інколи гідрокарбонатно-сульфатні кальцієві й кальцієво-магнієві з мінералізацією 0,3–0,5 г/л; їх використов. для водозабезпеч. невеликих насел. пунктів і пром. підпр-в. Водонос. горизонт юрських відкладів поширений на заході області й залягає у вигляді лінз на водонос. породах верхн. девону. Потужн. юрських водонос. порід змінюється в межах від 25 до 70,7 м. Води ненапірні, прісні, гідрокарбонатні, мінералізація в межах 0,3–0,5 г/л. Водонос. горизонт юрських відкладів можна використов. для водозабезп. с.-г. і пром. підпр-в. Водонос. комплекс девонських відкладів пошир. на тер. області, належить до теригенно-карбонатних порід усіх трьох відділів девону. Водонос. породами є тріщинуваті кавернозні доломіти, пісковики і доломітизовані вапняки серед. та верх. девону. Підзем. води – напірні, величина напору змінюється від 0 до 128 м. Води гідрокарбонатні кальцієві, кальцієво-магнієві або натрієві. Для водозабезпеч. пром. підпр-в, селян. спілок і населення води девон. відкладів використов. переважно у Тереховлян. і Терноп. р-нах (свердловини, колодязі й каптовані джерела). Водонос. комплекс силурій. відкладів пошир. повсюдно і належить до перешарованих аргілітів, вапняків, алеволітів і мергелів. Потуж. становить до 600 м. На денну поверхню силурійські відклади виходять у долинах річок Нічлава, Серет. Водонос.

породами є тріщинуваті вапняки і глинисті сланці. Підзем. води напірні (від 1,8 до 70,7 м.). Водоненість цих відкладів невелика, вода доброї якості, гідрокарбонатна, переважно кальцієво-магнієва, місцями натрієва, з мінералізацією 0,2–1 г/л. Для водопостачання використов. на окремих ділянках у сх. і пд.-сх. частинах тер. області.

В. Кітура.

ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНА СЛУЖБА

– установа, яка систематично спостерігає за станом погоди, режимом рік, озер, боліт. На Тернопільщині функціонують 4 метеор. станції (м. Бережани, с. Білокриниця Кременец. р-ну, м. Тернопіль і м. Чортків) та 11 гідрол. постів (третина з них – реперні). Тривалість рядів спостережень – від 58 до 108 років.

І. Дем'янова.

ГІЛЬ

Ярослав Якович (22. 06. 1949, с. Кудринці Борщів. р-ну – 05. 08. 1990, м. Кременець) –

лікар, громадський діяч. Депутат ВР СРСР (1989). Закін. Пробіжнян. СШ Чортків. р-ну, Терноп. мед. ін-т (1972, нині ТДМА). 1972–76 працював лікарем у Сум. обл., від 1976 – викл. терапії Кременец. мед. уч-ща; згодом – зав. відділ., від 1983 – гол. лікар Кременец.

рай. лікарні. Ініціатор буд-ва лікар. комплексу в Кременці, на одному з приміщень якого встановлена пам'ят. таблиця Г. (2003).

Б. Волинський.

ГІМНАЗІЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКА УКРАЇНСЬКА

– середній навчальний заклад у м. Тернопіль. Започ. у жовтні 1898, коли зусиллями *О. Барвінського* та ін. діячів почалися заняття в 1-у укр. класі польс. г-зії. Потім к-сть україномовних класів зростала, вони розташов. у Домінік. монастирі (нині приміщення ДАТО на вул. Сагайдачного). 1901 з них створ. самостійна укр. г-зія. Перша магура (іспит на атестат зрілості) відбулася 1906. 1903 г-зія переведена у приміщення реал. школи на вул. Музейній (нині Валова), 1911 – в новий будинок на вул. Костюшка (нині Камінна), на фронтоні якого був напис “Ц. К. Руська гімназія ім. Франца-Йосифа в Тернополі” (будинок не зберігся). 1914–16 г-зія не діяла, в її приміщенні був військ. шпиталь. Восени 1916 віднови-

Приміщення, в якому діяла гімназія (1911–30, з перервою 1914–20).

ла діяльність завдяки старанням укр. громадськості; заняття проводили в різних приміщеннях. За австр. влади та в період ЗУНР (1917–19) гімназистів навчали у приміщенні “Союзу повітових кооператив” на вул. Міцкевича (нині бульвар Т. Шевченка). Польс.-укр. війна і прихід ЧА (1919–20) перервали процес гімназ. освіти. Навчання відновилося у кін. 1920 в будинку на

вул. Камінній і тривало до 26 вересня 1930, коли влада ліквідувала г-зію. Це був один із антиукр. заходів у рамках “пацифікації”. Педагоги та учні Г. Т. у. об’єдналися з укр. жін. г-зією “Рідна школа”, що діяла в будинку бурси на вул. С. Качали; відтоді цей новий заклад працював як приватна г-зія “Рідна школа” гуманіт.-природ. типу. Після встановл. рад. влади у вересні 1939 на базі г-зії створ. СШ № 1; в ній продовжили навчання учні й працювала більшість викл. колиш. г-зії. Спочатку школа розташовувалася в приміщенні ниніш. ЗОШ № 3 на вул. Грушевського, потім – на вул. Коперника (тепер у ньому функціонує відновл. укр. г-зія). В роки нім. окупації Г. Т. у. відновилась і розмістилася на ниніш. бульв. Т. Шевченка, 1. Напередодні боїв за Тернопіль на поч. 1944 г-зія перестала існувати. Її спадкоємицею знову стала СШ № 1, яку реорганіз. 1991 у фіз.-матем. г-зію, 1996 – в Терноп. укр. г-зію ім. І. Франка. Дир. г-зії: 1901–05 – *О. Калитовський*, 1905–13 – *О. Савицький*, 1913–14 – *Р. Цеглинський*, 1918–25 – *Ю. Левицький*, 1925–30 – *М. Губчак*, 1930–35 – *М. Кузьміль*, 1935–38 – *О. Бачинський*, 1938–39, 1941–44 – *М. Тофан*, 1992–98 – *З. Личук*, від 1998 – *М. Ваврикович*. У різні періоди тут викладали: *С. Балей*, *П. Басса*, *І. Брикович*, *Т. Водяний*, *П. Гайда*, *І. Галуцинський*, *Н. Гірняк*, *М. Зарицький*, *П. Карманський*, *Ю. Крих*, *А. Музичка*, *Ю. Мушак*, *о. С. Ратич*, *І. Синиця*, *Я. Ярема* та ін. Випускниками г-зії були *М. Бых*, брати *В. і С. Гжицькі*, *М. Качалуба*, *І. Олексинин*, кардинал *Й. Сліпий*, *О. Смакула*, *Я. Стецько* та ін. відомі діячі.

Лит.: Українська гімназія в Тернополі 1898–1944 // Тернопіль. – 1992. – Дод. 3; Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. 1898–1998. – Т.–Л., 1998.

П. Тимочко.

ГІНГГО ДВОЛОПАТЄВЕ

– екзотичне дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Ростає на тер. садиби ЗОШ 1–2 ступ. у м. Заліщики, перебуває в її віданні. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 24. 03. 1977 № 131. Пл. 0,02 га. Під охороною – Г. д. віком 150 р. та діаметром 102 см.

І. Сліпченко.

ГІПОКРЕПІС ЧУБА́ТИЙ

(*Hippocrepis comosa* L.; нар. назва – горошок) – багаторічна трав'яниста рослина з жовтим віночком, верхівковою головкою та характерними спіралізованими плодами-бобами. Належить до родини Бобові. Занесена до Червоної книги України. Рослина медоносна, декоративна. Трапл. на лучно-степ. схилах у Бережан. р-ні.

Н. Мшанецька.

ГПС

– у чистому вигляді мінерал $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$, прозорий, безбарвний. Залежно від домішок колір гіпсу може бути білим, сірим, бурим, коричневим, жовтим, рожевим та ін. Широко застосов. при вироб-ві зв'язуючих сумішей, формуванні різноманіт. виробів, при гіпсуванні солончакових ґрунтів, вироб-ві цементу, в медицині, скульптурі та ін. В області поклади Г. поширені суціл. смугою у Подністров'ї вздовж пд.-зх. краю Волино-Поділ. плити. Ширина виходів Г. – від 1,5 до 40 км, сумарна потужність товщі досягає 45 м. Пн. межа поширення Г. – лінія насел. пунктів Коропець–Золотий Потік–Товсте–Борщів. У межах обл. виділяють прихованокристалічні, великокристалічні та верстуваті різновиди Г.; найпоширеніша перша відміна. Всі різновиди високої якості. На держ. балансі – 6 родовищ Г., пром. запаси яких – 25,89 млн. т. Найбільше – Шишківцецьке родовище (понад 20 млн. т) у Борщів. р-ні, дрібні – Борщів., Нирківське–1, Нирківське–2, Головчинецьке, Пилипчанське. Потенціал. резервом Г. сировини можуть служити попередньо обстежені родовища: Мельнице-Подільське, Ниврівське, Сапогівське, Сков'ятинське, Кудри-

нецьке Борщів.; Передмістівське, Золотопотіцьке Бучац.; Угринівське, Сосулівське Чортків. р-нів та ін.

В. Кітура, М. Сивий.

ГІПСЬКИЙ

Іван Іванович (08. 03. 1901, м. Кременець – 27. 10. 1978, там само) – педагог, диригент, фольклорист.

рист. Навчався у Кременец. реал. уч-щі. Закін. Дерман. учит. семінарію (1920), 2-річні муз. курси у Львові (1930) та Варшав. консерваторію (1937, заочно). 1912–23 – дир. школи в с. Підлісці (нині Кременец. р-ну), 1923–39 – інспектор

Кременец. шкіль. канцелярії, 1939–41 – вчитель СШ № 3, 1941–76 – дир. муз. школи й одночасно викл. співу в пед. ін-ті у Кременці. Худож. кер. і диригент Терноп. обл. хор. капели, яка базувалась у Кременці (1944–50). Збирав і впорядковував пісен. фольклор Волині. Рукопис. спадщина Г. зберіг. у Кременец. краєзн. музеї.

Г. Черняхівський.

ГІРЕЇ (ГЕРАЇ, ГЕРЕЇ)

– династія правителів Кримського ханства 1449–1783. Васали Османської імперії (від 1475). 1474–1699 організовували часті грабіжницькі походи в Україну крим. татар і залежної від них *Білгородської орди*. Напади, які очолювали хани, були особливо руйнівними. На Поділля, Волинь і Галичину, в т. ч. на тер. сучас. Тернопільщини, йшли *Волоцьким, Кучманським і Чорним шляхами*, знищували містечка й села, забирали людей в ясир. 1500 кримчаки на чолі з ханом Менглі II Г. спустошили Збаражчину та Кременеччину. На поч. 1626 Мехмед III Г. з ордою заклав табір біля Тернополя і грабував околиці Бережан, Бучача, Теребовлі та ін. поселень; у битві біля Устя-над-Дністром (нині с. Устя-Зелене Монастирис. р-ну) був розбитий. Хан Іслам III Г. (1604–1654) під час Нац.-визв. війни 1648–57 під проводом *Б. Хмельницького* був союзником укр. гетьмана, однак у *Зборівській 1649* і *Берестецькій 1651 битвах* порушив зобов'язання і не допустив розгрому польс. армії, а після закін. воєнних дій грабував укр. землі. Восени 1655 Мехмед IV Г.

напав під м-ком Залізці й с. Озерна (нині Зборів. р-ну) на рос.-укр. військо, уклав *Озернянську угоду*. 1676 орда під кер. хана Селіма Г. і турец. військо зруйнували Збараж та Скалат, штурмували Почаїв. монастир, Теробовлян. фортецю й укріплення ін. міст Тернопільщини. У вересні 1698 біля Підгайців відбулася битва польс. війська з крим.-ногай. ордою на чолі з калга-султаном (спадкоємцем хан. престолу) Капланом Г. – остання битва з ординцями на укр. землях. 1783 після того, як Крим захопила Росія, хан Шагін Г. зрікся престолу і виїхав до Туреччини, де за наказом султана був убитий.

П. Гуцал.

ГІРНИЙ

Богдан Богданович (25. 06. 1956, с. Супранівка Підволочис. р-ну) – скульптор. Закін. Львів. уч-ще прикл. і декор. мист-ва (1975). Навчався в Київ. худож. акад. (1987–92). До 1987 працював у Терноп. худож. комбінаті Худож. фонду УРСР. Автор портрета В. Стуса (1991), пам'ятника жертвам сталін. репресій у Самборі на Львівщині, композицій “Реквієм” (1992), “Пам'яті студентів, які загинули під Крутами” (1996), “Ой у полі три криниченьки”, “Дерево життя”, “Пора кохання” та ін., пам'ят. медалей; співавтор монум. комплексу Б. Хмельницькому в Черкасах (1995). Нині проживає за кордоном.

Пам'яті студентів, які загинули під Крутами.

І. Дем'янова.

ГІРНЯК

Володимир Йосипович (15. 10. 1897, с. Струсів, нині Теробовлян. р-ну – 26. 06. 1964, м. Порт-Джервіс, похований у м. Філадельфія, США) – громадський діяч. Брат *Йосипа, Никифора* і *Юліана Гіряків*. Доброволець Легіону УСС, воював в УГА (1914–19). Студіював філософію в

Укр. таєм. ун-ті у Львові. 1929 закін. матем.-природ. ф-т Львів. ун-ту. Від 1935 – адміністратор львів. вид-ва І. Тиктора “Українська преса”. Від 1949 – в США (м. Нью-Йорк), працював у канцелярії Укр. конгрес. ком-ту.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Мельничук.

ГІРНЯК

Григорій (26. 09. 1914, с. Бишки, нині Козів. р-ну – 19. 05. 2003, м. Канберра, Австралія) – громадський діяч. Почес. чл. ЛВУ. Чл. ОУН (1932), провідник Юнацтва ОУН Бережанщини. За патріот. діяльність Г. кілька разів був заарешт. Від 1938 – у підпіллі, провідник ОУН Перемишлян. пов. на Львівщині. 1944–48 студіював в Укр. екон. високій школі (м. Мюнхен). 1948 емігрував до Австралії; займав кер. пости в ОУН, Антибільшов. блоці народів, СУМ та ін. Працював у ред. ж. “Наша мета”, г. “Вільна думка”.

Лит.: Українці Австралії: Енциклопедичний довідник. – Сідней, 2001.

Б. Волинський.

ГІРНЯК

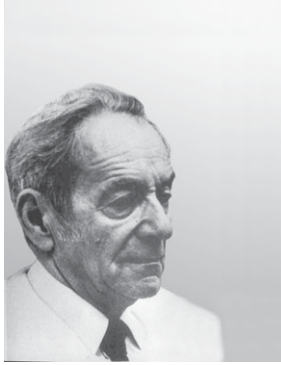
Іван (24. 04. 1911, с. Бишки, нині Козів. р-ну – 13. 12. 1988, м. Нью-Йорк, США) – публіцист, громадський діяч. Чл. ОУН. 1933 заарешт. за політ. діяльність, до 1936 перебував у в'язницях. 1941 – чл. орг. ком-ту з підготовки проголош. у Бережанах відновлення Укр. держави. Того ж року Г. заарешт. гестапо, перебував в ув'язненні у Кракові. 1944 працював у Лізі укр. політ. в'язнів у Мюнхені. Від 1949 – в США. Член Бережан. ком-ту, який видав зб. “*Бережанська Земля*”.

І. Гаврильцьо.

ГІРНЯК

Йосип Йосипович (14. 04. 1895, с. Струсів, нині Теробовлян. р-ну – 17. 01. 1989, м. Нью-Йорк, США) – актор, режисер, педагог, діяч культури. Брат *Володимира, Никифора* і *Юліана Гіряків*. Чл. Укр. акад. мист-в і науки. Актор. біографію

розпоч. 1914 в театрі т-ва “Руська Бесіда”, продовжив у похід. театрі УСС. Працював в Укр. драм. театрі ім. І. Франка, “*Березолі*” (м. Харків) під кер-вом *Леся Курбаса*. 27 грудня 1933 Г. заарешт. органи ДПУ; заслання відбував у

концтаборі в Чиб'ю (нині м. Ухта Перм. обл., РФ). Після звільнення – актор і реж. у Харків. театрі ім. Т. Шевченка. 1942–44 – в драм. трупі Львів. опер. театру, де поставив спектаклі “Гамлет” В. Шекспіра (вперше на укр. сцені), “Мина

Мазайло” М. Куліша, “Камінний господар” Лесі Українки. Навесні 1944 емігрував до Австрії, згодом – до Німеччини, працював в укр. табір. театрі. 1946 з дружиною О. Добровольською організ. театр-студію, де поставив 15 вистав. Займав відповідальні посади в Асоц. укр. акторів Німеччини. Від 1947 – в Нью-Йорку (США). Тут очолював Укр. театр в Америці, Театр слова (разом із дружиною). Зіграв у театрі 171 роль: Феноген (“Хазяїн” І. Карпенка-Карого), Кукса (“Пошилися у дурні” М. Кропивницького), Мина Мазайло, Кум, Зброжек (“Мина Мазайло”, “Народний Малахій”, “Маклена Граса” М. Куліша). Як режисер поставив 65 вистав: “Тайдамаки” за Т. Шевченком (1945), “Мати і я” та “Зайві люди” за М. Хвильовим (1949) й ін. Знявся у фільмі “Вендетта” (1924, Одеса). Від 1956 – продюсер і диктор укр. студії радіо “Свобода”. Автор кн. “Двадцятиріччя “Народного Малахія” (1948), “Лебедина пісня Леся Курбаса” (1951), “Спомини” (1982), статей у періодиці.

Лит.: Тербовлянщина: Краєзнавчий і літературно-мистецький альманах-календар на 2001 рік. – Т., 2001.

Г. Кушнерик, Б. Мельничук.

ГІРНЯК

Мирослав Ярославович (25. 01. 1948, м. Бучач) – лікар, громадський діяч. Канд. мед. н. Депутат Терноп. обл. ради 3 і 4 скликань (від 1998), чл. її президії, голова постійної комісії з питань охорони здоров'я, сім'ї, материнства і дитинства. Закін. Бучац. СШ, Терноп. мед. ін-т (1971, нині

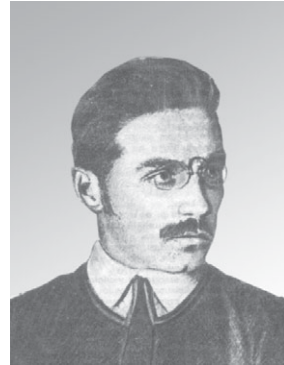
ТДМА). Працював ортопедом-травматологом, заст. гол. лікаря, від 1983 – гол. лікарем Лановец. рай. лікарні. Від 1989 донині – гол. лікар Терноп. обл. клін. лікарні. Присвоєні вищі категорії лікаря-гігієніста, орг-тора охорони здоров'я та лікаря-ортопеда. Автор наук. праць.

О. Дацко.

ГІРНЯК

Никифор Йосипович (23. 07. 1885, с. Струсів, нині Тербовлян. р-ну – 04. 03. 1962, м. Пасейк,

похов. у м. Філадельфія, США) – педагог, публіцист, військовик, громадський діяч. Брат *Володимира, Йосипа* та *Юліана Гірняків*. Д-р філософії (1912). Навчався у Львів. та Віден. ун-тах. Вчителював у г-зії “Рідної школи” в м. Рогатин (1912–14), був опі-

куном Пласту. На поч. 1-ї світ. війни організував Рогатин. сотню УСС, референт військ. справ при Бойовій управі УСС у Відні, сотник, командант (ком-р) коша УСС. У листопаді 1918 – командант Терноп. військ. округи, згодом – референт з мобілізації військ. секретаріату ЗУНР у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Від 1922 вчителював у г-зії “Рідної школи” в Тернополі, її дир.; усунутий з посади 1924 за працю в Пласті, продовжував викладати в г-зії укр., нім. та латин. мови до 1939. Голова окруж. Пласт. команди (від 1928), філії т-ва “Учительська громада”, Т-ва опіки над воєн. інвалідами, Т-ва охорони воєн. могил у Тернополі, чл. Гол. управи т-ва “Рідна школа” у Львові. Після поч. 2-ї світ. війни – в Укр. центр. ком-ті у Кракові, Гол. управі Укр. нац. об'єдн. в Берліні. 1941–44 в Тернополі викладав в укр. г-зії. 1944 організував у м. Відні г-зію для юнаків. Співорг-тор Союзу укр. пластунів в еміграції, його перший командант. Ген. секр. Центр. представництва укр. еміграції в Ні-

меччини, перший голова Братства УСС. 1949 виїхав до США. Працював в укр. школах. Орг-тор і дир. вид-ва кооперативи “Червона Калина”. Перший голова Нью-Йорк. відділу Об’єдн. колиш. воєнків укр. армій. Автор нарисів і спогадів.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Волинський, Л. Левенець.

ГІРНЯК

Юліан Йосипович (псевд. і крипт. – Олекса М., Ю. Г. та ін.; 08. 03. 1881, с. Струсів, нині Тербовлян. р-ну – 05. 06. 1970, м. Пассау, США) – теоретик хімії та фізики, громадський діяч, публіцист. Брат *Володимира, Йосипа і Никифора Гірняків*. Д-р тех. н. (1905). Дійс. чл. НТШ (1908). Закін. ун-т і політехніку у Львові. Поглиблював студії в лабораторії *І. Пулюя* (Прага, 1905–06). 1919 запрош. на посаду проф. в Укр. ун-т у м. Кам’янець-Подільський. Викладав в укр. г-зіях у Львові, Тернополі та Станіславі (нині Івано-Франківськ). 1921–25 – проф. Укр. таєм. ун-ту у Львові. Після вересня 1939 – доц. Львів. політех. ін-ту (нині ун-т “Львівська політехніка”). 1941 емігрував до США. Автор числ. наук. та публіцист. праць.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 1999. – Вип. 6.

Б. Мельничук.

ГІЦКЕ

Аркадіуш (Hicke Arkadiusz; 1815, м. Кременець – після 1873, ймовірно там само) – польський живописець-аматор. Навчався у Кременец. ліцеї. Учасник повстання 1830–31, після його поразки жив у Франції, США. Малював переважно портрети. За деякими даними, перед 1873 повернувся до Кременця. У міськ. костьолі був вівтар. образ його роботи – копія “Сікстинської мадонни” Рафаеля.

І. Дуда.

ГЛАДІЧ

Богдан Богданович (04. 06. 1948, с. Токи Підволочис. р-ну) – вчений-економіст, педагог. Канд. екон. н. (1979). Проф., чл. Міжнар. кадрової академії (1997). Закін. екон. ф-т Львів. с.-г. ін-ту (1971). Працював ст. економістом Підволочис. рай. упр. с. госп-ва, гол. агрономом КСП.

Від 1976 – викл., доц., дек. ф-ту Терноп. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ). 1996–97 – радник голови Терноп. ОДА, нач. обл. упр. с. госп-ва. Від 2000 – дир. Ін-ту аграр. (нині продовольчого) бізнесу ТАНГ. Автор більше 100 наук. і метод. публікацій, у т. ч. 8 навч. посібників і підручників.

М. Ониськів, Г. Яворський.

ГЛАДИШОВСЬКИЙ

Антін (22. 05. 1860, м. Тернопіль – 12. 10. 1923, м. Львів) – громадський, економічний та освітній діяч. Батько *О. Гладшівського*. Закін. Терноп. г-зію. Навчався на правн. ф-ті ун-ту та в Торг. академії у Відні. У травні 1898 обраний послом до Галиц. сейму (від Тернополя), перемігши на виборах *І. Франка*. Від 1912 – дир. “Краського союзу кредитового” у Львові. Голова Укр. пед. т-ва “Рідна школа” (1919–23). Чл. видав. спілки “Діло”, надзир. рад кількох господар. т-в і спілок Галичини.

І. Гаврильцьо.

ГЛАДИШОВСЬКИЙ

Олександр Антонович (1888, м. Тернопіль – 23. 11. 1966, США) – громадсько-політичний діяч. Син *А. Гладшівського*. Від 1898 навчався у г-зії в Тернополі. Закін. Львів. політехніку. 1916 потрапив у рос. полон. Влітку 1917 прибув до Києва, працював у мін-вах торгівлі та промислу, потім – закордон. справ УНР. Перший секр. посольства УНР у Швейцарії (від 1918) і Данії (1919–21). 1921 повернувся до Тернополя, подарював у своєму маєтку в с. Купчинці (Нині Козів. р-ну), брав участь у роботі “Просвіти” та ін. укр. т-в. Дир. канцелярії УНДО у Львові, чл. ЦК УНДО (від 1935). Навесні 1944 виїхав до Німеччини, згодом – до США. Жив у м. Нью-Йорк, працював у т-ві “Самопоміч”.

І. Дуда.

ГЛАДІЙ

Григорій Степанович (псевд. – Грегорій Гладі; 04. 12. 1954, м. Хоростків Гусятин. р-ну) – актор, режисер театру і кіно, педагог. 1976 закін. кіноактор. ф-т Київ. ін-ту театр. мист-ва ім. І. Карпенка-Карого. Працював у Київ. молодіж. театрі, згодом – у Каунас. драм. театрі (Литва). Студіював на реж. ф-ті Держ. ін-ту театр. мист-ва в Москві, водночас – актор у театрі “Школа драматичного мистецтва” А. Васильєва. Під час гастролей у Канаді (м. Монреаль) провів майстер-класи з учасниками університет. театру, після чого отримав запрошення на тривалу співпрацю. Від 1990 викладає в ун-ті Мак Гілл у Монреалі. Нац. театр. школі. З міжнар. трупою поставив спектаклі в Австрії, Канаді, Німеччині, США, Франції, Швейцарії та

Г. Гладкий у ролі Р. Шухевича.

ін. країнах. Створив образ генерала Р. Шухевича у фільмі “Нескорений” (2000). В Україні знявся у майже 20 фільмах: “В бій ідуть тільки “старіки”, “Загублені у пісках”, “Украдене щастя” та ін.; у кінострічках “Сірано де Бержерак”, “Анна Кареніна” (обидві – Москва), “Му-

зика для грудня” (Санкт-Петербург), “Відступник” (“Білорусьфільм”; приз в Іспанії за крашу чол. роль), “Дон Жуан” (Литва), “Шляхи смерті й ангели” (Угорщина), “Ідеальний чоловік” (Канада), у канад. і амер. телесеріалах “Таємний агент Нікіта”, “Швидка допомога”, “10-07. Поліція” та ін. 1998 провів у Нац. ун-ті “Кієво-Могилянська академія” майстер-класи.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Мельничук.

ГЛАДКИЙ

Володимир Михайлович (псевд. – Володимир Західний; 1908, х. Троянівка, нині належ. до с. Боднарівка Гусятин. р-ну – 18. 11. 1977, м. Київ) – публіцист, літературний критик, перекладач, громадський діяч. Навчався у г-зіях Чорткова і Тернополя. Чл. КПЗУ. 1926 перебрався в рад. Україну. 1932 нелегально прибув до Львова, де заарешт. і засудж. на 20 р. тюрми. Звільнений у вересні 1939. Учасник нім.-рад. війни 1941–45. Працював у Києві в ред. г. “Радянська Україна”, зав. відділу вид-ва “Радянська школа”, дир. худож. комбінату. Автор статей, оглядів, рецензій у періодиці, перекладів з нім., польс., рос. літератур.

П. Сливка.

ГЛАДКИЙ

Володимир Михайлович (12. 06. 1927, с. Жеребки Королівські, нині с. Жеребки Підволочис. р-ну – 17. 10. 1991, м. Тернопіль, похов. у м. Скалат Підволочис. р-ну) – літературознавець, педагог. Д-р філол. н. (1988), проф. (1989). Закін. г-зію у Тернополі, Чортків. пед. уч-ще, 1955 – філол. ф-т Кременец. пед. ін-ту. Працював учителем у школі родин. села, Скалат. СШ, її дир. Від 1958 – в Тернополі: інспектор облвно, заст. дир. СШ, викл. філіалу Львів. політех. ін-ту (нині

ТДТУ), доц., зав. каф. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ). Від 1984 – доц., проф. каф. укр. літ-ри пед. ін-ту (нині ТДПУ). Досліджував нім.-укр. літ. зв'язки, проблеми перекладу сучас. укр. літ-ри та порівнял. літературознавства. Автор

понад 60 наук. праць, серед яких “Епістолярна спадщина і новели В. Стефаніка” (1967) та ін.

П. Гуцал.

ГЛАДКИЙ

Гриць (Григорій; крипт. – Гр. Гл.; 19. 01. 1893, с. Чернихівці, нині Збараз. р-ну – 16. 09. 1936, м. Львів) – редактор, журналіст, громадський діяч. Закін. укр. г-зію у Тернополі. Під час 1-ї світ. війни воював на Галиц. фронті, влітку 1915 потрапив у рос. полон. Навесні 1917 прибув до Києва, вступив у полк Січових Стрільців під команд. С. Коновальця; 1920 – сотник Армії УНР. Від 1922 – в Луцьку: секр. Укр. парламент. репрезентації на Волині, співзасн. г. “Українська громада” (1926), діяч “Просвіти”. 1928 переїхав до Львова, вступив в УНДО. 1931–36 – відп. ред. часопису “Свобода”, дир. канцелярії УНДО. Голова Союзу укр. приват. урядовців Галичини (1934). Автор числ. публікацій у періодиці.

Лит.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 1999. – Вип. 6; Л., 2000. – Вип. 7.

Б. Волинський.

ГЛАДКИЙ

Матвій (р. н. невід. – 08. 05. 1652, біля м. Миргород, нині Полтав. обл.) – полковник миргородський від 1649. Відзначився у *Зборів. битві*, його полк першим увірвався в місто. Зі своїм полком перебував на Тернопільщині напередодні *Берестець. битви 1651*. Навесні 1652 був в опозиції до *Б. Хмельницького*, за вироком старшин. ради страчений.

П. Бабій.

ГЛАДУН

Володимир Федорович (14. 06. 1947, с. Сокилець Бучац. р-ну) – господарник, громадський діяч. Засл. працівник с. госп-ва України (1997). Закін. Кам'янець-Поділ. с.-г. ін-т (1974). 1974–75 – гол. агроном упр. с. госп-ва у Заліщиц. та Бучац. р-нах. 1975–91 на громадській роботі. Від

1991 – дир. Лановец. станції тех. обслуговування автомобілів акціонер. т-ва “Надзбруччя-Лада”. Від 1994 – голова Лановец. рай. ради. 1995–2000 – нач. відділ. виконавчої дирекції Фонду соц. страхування від нещасних випадків на вироб-ві та профес. захворювань України в Лановец. та Шумс. р-нах. Від червня 2002 – перший заст. голови Терноп. ОДА.

М. Ониськів.

ГЛАДУН

Зиновій Степанович (12. 04. 1950, м. Львів) – вчений-правознавець, педагог. Канд. юрид. н. (1986), доц. (1991). Чл. Укр. АН нац. прогресу (2001). Засл. юрист України (1993). Орден “За заслуги” 3-го ступ. (1999). *Премія ім. С. Дністрянського* (2003). Закін. Львів. ун-т (1973). Нач. каф. Львів. ін-ту внутр. справ (1996–98). Від 1998 – дир. юрид. ін-ту, зав. каф. конституц. та адм. права ТАНГ. Автор понад 200 наук. праць, з них окремими виданнями вийшли “Право і охорона здоров’я” (1991), “Проблеми здійснення в Україні адміністративної реформи” (2000), “Сучасні проблеми адміністративного права і напрямки їх вирішення” (2001), “Адміністративне право України” (2004) та ін.

І. Мельничук.

ГЛАДЬО

Богдан Михайлович (03. 05. 1933, с. Великі Підліски, нині Кам’яно-Бузьк. р-ну Львів. обл.) – вчений у галузі механіки, педагог. Канд. тех. н. (1971), проф. (1995). Закін. Львів. політех. ін-т (нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював гол. інж. автопарку та викл. лісотехнікуму в м. Кременець. Від 1964 – в Терноп. філіалі Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ): асист., ст. викл., доц.,

проф.; 1972–86 – дек. загальнотех. ф-ту, 1985–90 – зав. каф. тех. механіки. Досліджує динаміку машин із пружн. ланками. Опубл. понад 40 наук. праць.

О. Герман.

ГЛАДЯК

Ростислав (08. 06. 1950, с. Соснів Теребовлян. р-ну) – священник. Почесний крилошанин Львівської архієпархії. Закін. духовну семінарію у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ). Ієрейські свячення отримав 15 лютого 1979 в соборі св. Юра у Львові. Служив на парафіях у с. Коропець Монастирис. р-ну, с. Криве Козів. р-ну, с. Королівка Борщів р-ну. Від 1991 – в с. Суховоля Городоц. р-ну Львів. обл. Від 1995 – адміністратор собору св. Юра у Львові. Від 1998 очолює Комісію сакрального мист-ва Львів. архієпархії УГКЦ.

Літ.: Гладяк Р., Глистюк Я. Суховоля: Історичний нарис. – Л., 2001.

Х. Весна.

ГЛҀЧИКИ ЖОВТІ

(*Nuphar lutea (L.) Smith*; нар. назви – збанок, кувшинка) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Лататтєві (Nymphaeaceae). Зростає в стоячих і таких, що повільно течуть, водах. Рослина декоративна.

Літ.: Доброчаєва Д. и др. Определитель высших растений Украины. – К., 1987; Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

ГЛЕЩАВА

– село у Теребовлянському районі. Центр сільради. При Г. були хутори Стадниця та Мазури, виключені з облік. даних у зв’язку з пересел. жителів. На місці х. Стадниця – став, тер. Мазурів розорана. Розташ. на березі потічка Тарча, за 15 км від райцентру. Насел. 811 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1349, згідно з книгою Я. Байгера “Повіт Теребовлянський”. 1897 внаслідок пожежі згоріло 80 госп-в. Від 1903 у Г. був жін. монастир св. Йосифа. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”. 14 лютого 1945 в Г. відбувся бій між загонами УПА (20 чоловік) та РА (бл. 300 чоловік), загинуло 14 повстанців. 7 березня 1945 польс. боївка під проводом Кошовського Казіка (Матевуша) вчинила розправу над укр. насе-

Пам'ятник полеглим
у 2-й світовій війні.

ленням Глешави, було вбито жінку похилого віку та живим спалено 11-річного хлопця. Є церква св. Миколая (1897), “фігура” св. Миколая (1861; віднов. 1998). Спорудж. пам'ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1978) та на честь скасування панщини, встанов. мемор. таблицю *М. Крушельницькому*, який тут проживав. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, ПАП “Топільче”. У Г. народ. канд. екон. н. Г. Марцінишин, канд. тех. н. В. Смільський, ред., видавець у Канаді *М. Стечишин*, проф., д-р тех. н. *М. Стечишин*, ректор Ін-ту ім. П. Могили *Ю. Стечишин*, канд. екон. н. Г. Ціх. Поблизу Г. розкопано курганне поховання в кам. гробниці, де знайдено скляний посуд 2–3 ст. 2002 про насел. пункт видано кн. *М. Смаліги та М. Михайлюка*.

М. Галябарда, В. Уніят.

ГЛИБОЧОК

– село у Борщівському районі. Центр сільради. До Г. приєднано х. Пеньки. Розташ. на березі р. Драпана – притоки Нічлави, за 11 км від райцентру і 7 км від найбл. заліз. ст. Озеряни–Пилатківці. Насел. 1645 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1469. 1494 частково спалене внаслідок нападу татар. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, “Луг”, кооператива. Є церкви Пречистої Діви Марії (1896; мур.), Павла і Петра на х. Пеньки (1994; мур.), костюл (1890), “фігура” Божої Матері (1992). Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969), встанов. пам'ят. знаки на честь скасування панщини та проголошення незалежності України (1992), насипано символ. могили УСС (1993) і Борцям за волю України (1996). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, агрофірма, ВАТ “Надзбручанське”. У Г. народ. реліг. та громад. діяч о. А. Казновський, громад. діяч у Канаді *Й. Лозинський*, оперна й камерна співачка *С. Федчук*. Поблизу Г. виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту, поселення трипільської (4–3 тис. до н. е.) та черняхівської культур, давньорус. часу (12 ст.), поховання доби міді.

А. Парнета, В. Уніят.

ГЛІНИ БЕНТОНІТОВІ (БЕНТОНІТИ)

– порода, складена переважно з мінералів групи монтморилоніту. Мають високі абсорбційні, зв'язуючі властивості, пластичність. Використов. для виготовлення тонкої кераміки, як сорбенти – для очищення вин, соків, пива, рослин. олій, для регенерації мінерал. мастил, як каталізатор при крекінгу нафти, як комплексне добриво, у фармацевтиці, парфумерії тощо. Прошарки бентонітів силурійського віку (5–15 см) відомі у берегових схилах Дністра (Борщів. р-н), трапл. також серед сеноманських порід на р. Збруч. Бентоніти неогенового віку виявлені на околицях Кременця, сіл Жуківці, Старий Почаїв, Стіжок, Жолобки, Смиківці та ін. В області відоме єдине комплексне Бережан. родовище (мергелі, вапняки, бентоніти), що взяте на держ. баланс. Глини родовища належать до гелветського ярусу неогену, досягають потужн. 2 м і мають відбілювальні властивості. Запаси їх за пром. категоріями становлять 426 тис. т.

М. Сивий.

ГЛІНКА

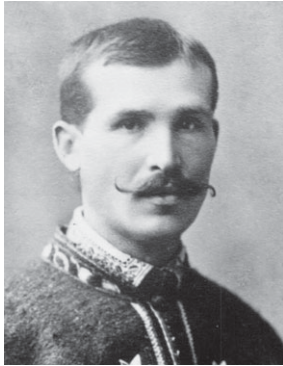
Антін Григорович (26. 05. 1906, с. Денисів, нині Козів. р-ну – 1957, м. Едмонтон, Канада) – журналіст, громадсько-політичний діяч. Син *Г. Глинки*, брат *І. Глинки*. У Канаді – від 1908. Вищу тех. освіту здобув у м. Едмонтон. 1935–40 видавав у Канаді укр. й англ. мовами ж. “Клич” і одночасно укр. г. “Соціальний кредит”. Працював у Сусп.-кредит. бюро, департаменті муніцип. справ у Едмонтоні. Двічі обраний послом (депутатом) до Федерал. парламенту Канади від Соціально-кредит. партії в окрузі Вегревіл (пров. Альберта); відвідував табори біженців у Європі, тільки про справи скитальців виголосив у парламенті 13 промов. Автор публіцист. статей у періодиці. До 25-річчя смерті Г. його сім'я видала у Канаді кн. “Антін Глінка. Посол Федерального Парляменту Канади 1940–49” (1982).

І. Гаврильцьо, Б. Савак.

ГЛІНКА

Григорій (31. 10. 1875, с. Денисів, нині Козів. р-ну – 1966, Канада) – фольклорист, літератор. Батько

А. та І. Глинок. Співак і музикант хору *О. Вітошинського* у родин. селі. Діяльний у “Просвіті”. Записував нар. пісні, надсилав їх *І. Франку, М. Павлику, В. Гнатюку, О. Маковею*. 1903 видав у Львові свій прозовий твір “Селянська доля”. Перед І-ю світ. війною виїхав до Канади. Тут продовжував літ. діяльність, залишив вел. творчий архів. Фольк. записи Г. зберіг у фондах НАНУ. Окремі записи пісень опубліковані у фольк. зб. “Балади” (3 т.).

Б. Волинський, Б. Савак.

ГЛІНКА

Ізидор Григорович (псевд. – Іван Гармата; 17. 02. 1909, с. Денисів, нині Козів. р-ну – 18. 05. 1983, м. Вінніпег, Канада) – учений-біохімік, журналіст, громадський діяч. Син *Г. Глинки*, брат *А. Глинки*. Д-р біохімії (1939). Почес. д-р природ. н. Манітоб. ун-ту (1975). Шевченків. медаль КУК (1967), нагорода Брандера від Амер. асоц. круп'яних культур за наук. дослідження (1966), найвища амер. нагорода для хіміків – Осборн-медаль (1976). Від 1910 – в Канаді. Навчався в Альберт. ун-ті в Едмонтоні, в Каліфорн. ін-ті технології (США). Працював у мін-ві с. госп-ва Канади (1939–47), на наук. роботі у Канад. збіжжєвій комісії (1947–72, м. Вінніпег). Видавець англомов. ж. “Хімія і технологія” (від 1963), співред. видання “Український коментар”, чл. редколегій наук. ж. “Хімія в Канаді”, “Хімія зернових” та ін. Автор понад 100 наук. статей у виданнях Канади, США, Японії, ФРН, Вел. Британії та ін. 1964 Амер. асоц. збіжжєвих хіміків опубл. працю Г. “Пшениця, хімія і технологія”, що була перекл. і видана рос. мовою у Москві. Друкував статті на громад. теми в г. “Український голос”; кращі статті видані в кн. “The Other Canadians” (1981). Чл.

Клубу укр. професіоналістів і підприємців; чл. колегії св. Андрея й управи Укр. культ. й освіт. центру у Вінніпезі, довліт. чл. і голова президії Шевченків. фундації при КУК.

Літ.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Б. Мельничук, Б. Савак.

ГЛІННА

– село у Козівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Золочівка. До села присєднано х. Окопи. Розташ. на пр. березі р. Стрипа, за 21 км від райцентру і 16 км від найбл. заліз. ст. Зборів. Насел. 585 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1502. Діяло т-во “Просвіта” (від 1924). Є стара церква (1856) та нова – св. Михаїла (1994), “фігура” на честь скасування панщини. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У Г. народ. співачка Н. Велеховська, різьбяр М. Дудар.

В. Уніят, М. Яворська.

ГЛІНСЬКИЙ

Іван Володимирович (07. 11. 1923, с. Потуші, нині Тиврів. р-ну Вінн. обл. – 16. 03. 1983, м. Могилів-Подільський, тієї ж обл.) – письменник, літературознавець, перекладач. Чл. СПУ (1964). Закін. Чернів. ун-т (1957). Автор оповідань, нарисів, п'єс, віршів, кн. “Твоє ім'я – твій друг” (1970). Вивчав польс. літ-ру та фольклор, укр.-польс. літ. зв'язки, перекладав з рос., білорус., молдав., нім., польс. мов, у т. ч. твори *Ю. Словацького*. Брав участь 1959, 1969, 1979 у святкуванні в Кременці ювілеїв Ю. Словацького.

Т. Сєніна.

ГЛІНСЬКИЙ

Ісидор (Сидір) Купріянович (16. 02. 1860, с. Чернелів-Руський, нині Терноп. р-ну – 1931, с. Буцнів, нині того ж р-ну) – священник, етнограф, громадсько-освітній діяч. Дійс. чл. НТШ (1893). Навчався у г-зії в Тернополі. (1870–77). Закін. теол. ф-т Львів. ун-ту (1881). Від 1887 – на парафії в Буцневі. Брав участь у культ.-освіт. житті Терноп. повіту, чл. шкіл. ради, “Просвіти”, т-ва охорони й опіки дітей. Збирав фольклор., краєзн. й археол. матеріали, передавав їх у НТШ, деякі з них опубліковані. Підтримував зв'язки з *О. Барвінським, Й. Білинським, О. Маковеєм, К. Устияновичем, В. Шухевичем*, чеським ученим *Ф. Ржегоржем* та ін. Особистий архів Г. зберіг. у ЛНБ.

Б. Новосядлий.

ГЛИНЧУКІЙ

– село у Збараському районі. Підпорядк. Колоден. сільраді. Насел. 32 особи (2001).

В. Лашта.

ГЛІБІВ

– село у Гусятинському районі. Центр сільради. При Г. був х. Тарасівка. Розташ. на берегах р. Гнилка, за 40 км від райцентру. Насел. 1004 особи (2003). Перша писемна згадка – 1564.

Пам'ятник Т. Шевченку.

1634 поміщиця с. Калагарівка Г. Лагодовська (Герод-Баба) пограбувала маєток поміщиків Лудзичких у Г. 1674 село частково знищили татари. Від 1810 Г. – власність С. Голієвського, від 1848 – родини Козебродських. Діяли

т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Союз українок”, “Сільський господар”. Є церква св. Онуфрія (1907; мур.), дві каплички. Споруджено пам'ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), Т. Шевченку (1992; скульп. Б. Рудий), встанов. пам'ят. хрест на честь скасування панщини (віднов. 1992), пам'ят. знак з нагоди 5-ї річниці незалежності України (1996), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, музей історії села. У Г. народ. громад. діячка у США Р. Вецаль. Поблизу Г. виявлено поселення трипільської культури та прикраси 7–5 ст. до н. е. Є пам'ятка природи – 150-річний бук. Видано кн. С. Заплітного “Глібів. Коротка історія села” (Г., 2002).

З. Бялко, Б. Волинський, В. Уніят.

ГЛІБОВ

Пилип Онисимович (28. 11. 1943, с. Бережанка Лановец. р-ну) – лікар-хірург вищої кваліфікації, громадський діяч. Депутат Заліщиц. рай. ради (1998), Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Терноп. мед. ін-т (1970, нині ТДМА). Працював хірургом Курган-Тюбин. міськ. лікарні (нині Таджикистан). Від 1973 – хірург Товстен. лікарні Заліщиц. р-ну, від 1974 – хірург Заліщиц. центр. рай. лікарні. Голова Асоц. лікарів цього ж р-ну, голова рай. орг-ції Конгресу укр. інтелігенції.

М. Токарчук.

ГЛІБОВІЦЬКА

Дарія Михайлівна (1886, Тернопільщина – 1934, м. Борислав, нині Львів. обл.) – концертна співачка (сопрано), піаністка, фольклористка, педагог. Тітка Б. і Л. Лепких. Дитячі роки минули в Кременці й Бережанах, де її батько був священником. 1890-і протягом тривалого часу жила в с. Цигани (нині Борщів. р-ну), записала тут нар. легенди, казки й новели, що були опубліковані. 1894–98 виступала у концертах “Бояна” Бережанського. 1903–10 – викладач гри на ф-но в укр. дівоч. ін-ті у Перемишлі. Автор спогадів про І. Франка.

П. Медведик.

ГЛІБОВІЦЬКИЙ

Клим (18. 01. 1875, с. Махнівці, нині Золочів. р-ну Львів. обл. – 24. 04. 1907, м-ко Куликів, нині смт Жовків. р-ну тієї ж обл.) – математик, педагог. Чл. НТШ. Навчався у Бережан. г-зії. Закін. Львів. ун-т (1896). Працював заст. вчителя г-зії в Тернополі (1896–98). Автор праць із теорії алгебр. рівнянь.

Б. Пиндус.

ГЛОБА́Л-КОСМЕ́Д

– спільне українсько-польсько-німецьке підприємство. Створ. 1992. Спеціалізується на вироб-ві косметики і побут. хімії. 3-є місце в Україні з вироб-ва і реалізації продукції у галузі. Переможець конкурсу в Україні “Кращий продукт–2000”. Ген. дир. – О. Бородій.

Б. Мельничук.

ГЛОВА́ЦЬКИЙ (ГОЛОВАЦЬКИЙ)

Яків Гнатович (чернече ім'я – Ісихій; 1735, с. Віньківці, нині смт Хмельн. обл. – р. і м. см. невід.) – художник. Від 1762 – маляр у Почаїв. монастирі, де згодом прийняв чернечий постриг. Працював у монастирях Загір'я і Підгірців на Львівщині, Бучача та ін. Виконав настін. розпис (композиції “Жертва Авраама”, “Самсон з левом”, “Життя Іоанна Дамаскина і св. Володимира”) Покров. церкви в Бучачі (бл. 1770, знищ. пожежею 1865). Автор портрета М. Потоцького. Одночасно викладав малярство в монастир. школі. Востаннє згаданий у документах 1782.

І. Дуда, Г. Чернихівський.

ГЛОГОВСЬКИЙ

Юрій (Jóhowski Jerzy; псевд. – “Гржимала”; 1777, м. Львів – 15. 09. 1838, там само) – польський архітектор, художник. 1809–38 працював у Львові: кер. буд. робіт у Галиц. дирекції буд-ва, інспектор держ. новобудов у Галичині та Буковині. Під час подорожей по Галичині, Покутті та Зх. Поділлі виконав акварел. та графічні малюнки місцевостей і їх жителів; зокрема відомі його

зображення селян із Могильниці, Довгого, Янова (нині Долина) на Теробовлянщині, Золотий Потік, Підзамочок, Язлівець на Бучаччині, міщан Заліщик, Бучача, Хоросткова.

І. Дуда.

ГЛЮДИ

– урочище, ботанічна пам'ятка природи загальнодержавного значення. Розташ. на лівому березі р. Дністер поблизу с. Колодрібка Заліщиц. р-ну, в кв. 56 вид. 28 Наддністрян. лісництва Чортків. держлісгоспу. Оголошене об'єктом природно-заповід. фонду розпорядженням ВМ УРСР від 14. 10. 1975 № 780. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 16 га. Під охороною – ділянка із залишками абориген. скельної та степ. флори. Зростають сон великий, ковила пірчаста і волосиста, ясенець білий, занесені до Червоної книги України; півники угорські, цибуля подільська і кругла, осока низька, гвоздика Анджейовського – регіон. рідкісні й такі, що перебувають на грані зникнення, види рослин на тер. області. Є реликт. та ендем. види. За багатством і різноманітністю видового складу Г. – один із визначних ландшафт. комплексів України.

О. Лехицька, І. П'ятківський.

ГЛЮТОВ

Олександр Леонідович (10. 12. 1953, м. Норильськ, нині РФ) – вчений у галузі філології, педагог, перекладач. Д-р філол. н. (1997), проф. (2001). Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1979), гуманіт. ф-т Вищої пед. школи (м. Зелена Гура, Польща). Від 1986 – асист., ст. викл., доц., проф. ТДПУ. 2000–03 – дир. н.-д. центру з проблем держ. упр. ТАНГ. Досліджує проблеми держ. упр. у сфері літ-ри і мист-ва. Автор понад 60 наук. праць. Перекладає українською твори польс. авторів.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ГЛЮБИШ

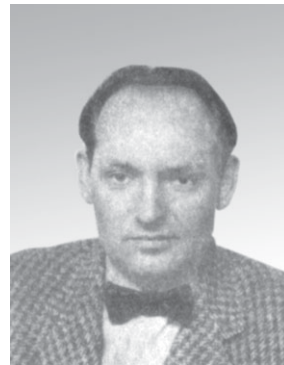
Орест Михайлович (20. 06. 1949, с. Забойки, нині Терноп. р-ну) – священик, журналіст. Магістр богослов'я (2000). Закін. ф-т журналістики Львів. ун-ту (1982), Терноп. вищу духовну семінарію ім. Й. Сліпого (1995), Люблін. католич. ун-т (Польща, 2000). Служить на парафії у селах Івачів Горішній та Івачів Долишній Терноп. р-ну,

викладає в духовній семінарії, веде на обл. радіо передачу “Христос – хліб життя”, ред. часопису Терноп.-Зборів. єпархії УГКЦ “*Божий сіяч*”. Автор новел і віршів, опубл. у періодиці, статей на реліг.-моральні та істор.-церковні теми, зокрема в регіон. річниках “Тернопілля” (1996, 1997).

П. Гуцал.

ГЛУВКО

Ростислав Олександрович (08. 05. 1927, м. Кременець – 04. 03. 1990, м. Лондон, Вел. Бри-

танія; перепохов. у м. Кременець) – художник, громадський діяч. 1940 разом із матір'ю (батько репрес.) висланий до Казахстану. 1942 з польс. військами виїхав через Іран до Палестини. Від 1947 – у Вел. Британії. У Лондоні здобув фахову освіту,

розпочав творити як художник-графік. Автор циклу ікон: “Вседержитель”, “Ісус Христос”, “Марія з дітями”, “Борис і Гліб”, “Св. Юрій”; істор. картин “Хрещення України”, “Похорон Пантелеймона Куліша”, “Козака несуть”; краєвидів “Церква у Маткові”, “Річмонд-парк”, “Венеціанська лагуна”, натюрморту “Троянди” та ін. Створив композиції на укр. тематику “Гамалія”, “А в тую святую та неділеньку рано...”. Працював переважно у техніці темпер, олій, акриліку, акварелі, а також у галузі книжк. графіки. Індивід. виставки в Лондоні (1980, 1982, 1985), Манчестері (1981), Торонто (Канада, 1985) та ін. Брав участь у багатьох міжнар. виставках, Всесвіт. виставці укр. митців у Галереї канад.-укр. мист-ва (1982). Проілюстрував англomовну кн. “Тисячоліття християнської культури в Україні” (Лондон, 1988). Створив плакати, пошт. листівки, програми, пропам'ятні значки.

Літ.: Чернихівський Г. Портрети пером. – Кременець–Т., 2001.

І. Дуда, Г. Чернихівський.

ГЛУХ (ГЛУХИЙ)

Йосип (рр. і м. н. та см. невід.) – полковник уманський 1648–1655, сподвижник *Б. Хмельницького*. Брав участь у боях козац. війська на Тернопільщині у вересні 1648, в *Збараз. облозі* та *Зборів. битві* влітку 1649. На Переяслав. раді в січні 1654 відмовився присягнути рос. цареві.

П. Гуцал.

ГЛУХЕНЬКИЙ

Тихон Тихонович (28. 06. 1896, с. Жадів, нині Семенів, р-ну Черніг. обл. – 01. 01. 1990, м. Тернопіль) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1965), проф. (1966). Закін. лікув. ф-т Ростов. ун-ту (1923). Асист., зав. каф. Львів. мед. ін-ту (1946–58, нині ун-т). Зав. каф. шкір. хвороб Терноп. мед. ін-ту (1958–74, нині ТДМА). Досліджував обмін речовин у хворих на хроніч. дерматози. Автор. бл. 100 наук. праць.

І. Дем'янова.

ГЛУШКА

– село у Заліщицькому районі. Підпорядк. Торськ. сільраді. Назва походить, ймовірно, від непрохідних лісів, глушини. Насел. 163 особи (2001). Перша писемна згадка – 1892 (Сіреджук П. Першовитоки. – К., 1994). Діяло т-во “Просвіта” (від 1927). Насипана символ. могила воякам УПА (1999). Є б-ка.

В. Уніят.

ГЛУШОК

Іван (05. 07. 1922, с. Лапшин, нині Бережан. р-ну) – поет, громадський діяч. Чл. Юнацтва ОУН, зв'язковий ОУН, вояк дивізії “Галичина”. Перебував у таборах для переміщ. осіб в Італії та Вел. Британії; емігр. до Канади. 1996 відвідав Україну. Автор зб. поезій “Сини мої” (Т., 1996).

В. Слюзар.

ГЛЯДКИ

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Чернихів. сільраді. Розташ. на пр. березі р. Серет. Насел. 272 особи (2001). Під час 1-ї світ. війни спалене. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Сільський господар”, “Рідна школа”. Є церква св. Миколая. Встанов. пам'ят. знак на честь скасування панщини, насипано символ. могилу воякам УПА (1990). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. У Г. народ. лікар, громад. діяч *Л. Карачко*. Поблизу Г. виявлено археол. пам'ятки середнього і пізнього палеоліту, мезоліту, черняхів. та давньорус. культур.

П. Медведик, В. Уніят.

ГМІРЯ

Борис Романович (05. 08. 1903, м. Лебедин, нині Сум. обл. – 01. 08. 1969, м. Київ) – співак (бас). Нар. арт. СРСР (1951). Держ. премія СРСР (1952). Від 1936 – соліст Харків., 1938–57 – Київ. театрів опери та балету. 26 січня 1969 в Терноп. обл. філармонії відбувся концерт Г. – “Вечір старовинного романсу”.

І. Дула.

ГНАТІЙКО

Зіновій Іванович (1943, с. Піддубівці Томашів. пов. Люблін. воєв-ва, Польща) – самодіяльний

композитор, хоровий диригент, фольклорист. Чл. Спілки самодіял. композиторів України. Лауреат всеукр. фестивалів нар. творчості. 1946 разом із батьками переселений у с. Дибче Козів. р-ну. Закін. Чортків. пед. уч-ще. Викл. музики ЗОШ, кер. хор. колективів на Козівщині. Написав музику до більш як 100 пісень, колядок і шедрівок, здійснив обробку низки укр. нар. пісень.

В. Хома.

ГНАТИК

Богдан Іванович (22. 01. 1952, с. Бережанка Борщів. р-ну) – астрофізик. Д-р фіз.-матем. н. (1997). Премія ім. М. Барабашова НАНУ (1998). Закін. Львів. ун-т (1974). 1976–2000 – н. с. Ін-ту приклад. проблем механіки і матем. НАНУ (м. Львів). Від 2000 – дир. Астроном. обсерваторії Київ. нац. ун-ту. Досліджує проблеми косміч. газодинаміки, нестаціонарні високотемпературні процеси та ударні хвилі в косміч. плазмі. Автор наук. праць.

А. Корсунь (ЕСУ).

ГНАТІШИН

Василь Григорович (02. 03. 1957, с. Урмань Бережан. р-ну) – господарник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Бережан. технікум механізації та електрифікації с. госп-ва (1976), Укр. с.-г. акад. (1981). Від 1981 – гол. інж., від 1987 – дир. Козів. райміжколгоспэнерго. Від 1988 – нач. електромереж Козів. району.

О. Дацко.

ГНАТІВ

Микола Ярославович (02. 11. 1957, с. Стриганці Бережан. р-ну) – господарник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Львів. політех. ін-т (1979, нині ун-т “Львівська політехніка”), Ін-т економіки і бізнесу на транспорті при Укр. транспорт. ун-ті. Працював майстром, гол. інж. Заліщиц. рай. шлях. рем.-буд. управління. Від 1982 – в упр. Терноп. облавтодору: нач. центр. вироб. лабораторії, нач. відділу інж. підготовки та орг-ції вироб-ва, заст. нач., гол. інженер, від 2000 – ген. директор.

М. Токарчук.

ГНАТЧЕНКО

Стефанія (18. 12. 1924, с. Кобиловолоки, нині Теребовлян. р-ну) – художниця. Закін. СШ у Дрогобичі (1944), емігрувала до Німеччини. Мист. освіту здобула в Мюнхені (1947–48) та у міськ. коледжі в Нью-Йорку (1957–60). Учасниця багатьох виставок у США, зокрема верніса-

жив США, літ.-мист. клубу в Нью-Йорку. Серед картин Г. – “Озеро восени” (оля).

Б. Волинський.

ГНАТЮК

Богдан (03. 05. 1940, с. Товсте, ймовірно, нині Гусятин. р-ну) – лікар, громадський діяч. Чл. УЛТ Пн. Америки, Амер. мед. асоціації. 1960–67 вивчав медицину в ун-ті у Гайдельбергу (Зх. Німеччина). 1984 – дипломант Амер. ради з акушерства та гінекології. Приватну практику почав 1975 в Аллен-Парку (шт. Мічиган). Від 1988 – інструктор лікарів.

Лит.: Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л. – Чикаго, 1996. – Кн. 2.

І. Гаврильцо.

ГНАТЮК

Богдан-Тарас (25. 07. 1915, м. Заліщики) – інженер-конструктор, учений, громадський діяч. Дійс. чл. НТШ, чл. Т-ва укр. інженерів Америки, Амер. ін-ту аеронавтики й астронавтики, АН Зх. Вірджинії, Ін-ту Франкліна в шт. Пенсильванія. Випускник Заліщиц. семінарії. Закін. (1935) пед. ін-т, Інж.-технол. ун-т у м. Данцінг (Німеччина, нині м. Гданськ, Польща, 1942; докторат з інженерії 1945). Як інженер-конструктор літаків працював у Гданську, Відні (Австрія), США. Проф. авіац. ф-ту в ун-ті Нотр-Дам (1957). Від 1960 – в Дрексель ун-ті у Філадельфії. Автор наук. праць англ., нім. і укр. мовами, публікацій у періодиці.

Лит.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Б. Мельничук.

ГНАТЮК

Володимир Михайлович (09. 05. 1871, с. Велеснів, нині Монастирис. р-ну – 06. 10. 1926, м. Львів) – етнограф, фольклорист, мовознавець, літературознавець, мистецтвознавець, перекладач, громадсько-культурний діяч. Дійсн. чл. НТШ (1898). Чл.-кор. Рос. АН (1902), чл. Чес. наук. т-ва (1905), наук. т-в Австрії, Німеччини, Швеції. Акад. ВУАН (1924). Премія Рос. АН ім. О. Котляревського (1913). Навчався в г-зіях у Бучачі та Станіславі (нині Івано-Франківськ). 1894 вступив на філос. ф-т Львів. ун-ту (студював у М. Грушевського й О. Колесси). Після його закін.

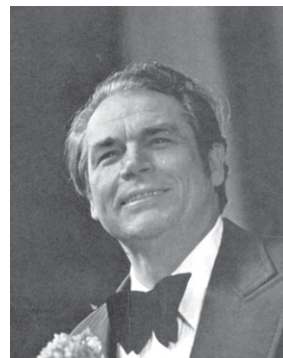
– вчений секр. НТШ у Львові; на цій посаді залишався до кінця життя. Від 1898 – ред. “Літературно-наукового вістника”, відпов. секр. і ред. “Українсько-руської видавничої спілки”. Збирати етногр. та фольклор. матеріали почав учнем Бучац. г-зії. Всього опубл. майже 1 тис. наук. праць. Першу розвідку “Лірники: Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т. ін. про лірників повіту Бучацького” надрук. 1896. Серед праць Г.: “Етнографічні матеріали з Угорської Руси” (т. 1, 2, 4–6; 1897–1911), “Галицько-руські народні легенди” (2 т.; 1902–1903), “Коломийки” (3 т.; 1905–07), “Гаївки” (1909), “Народні оповідання про опришків” (1910), “Колядки і щедрівки” (1914), “Українські народні байки” (2 т.; 1916), “Національне відродження австро-угорських українців” (1916), “Народні новели” (1917), “Народні байки” (1918), “Як повставав світ: Народні легенди з історії природи й людського побуту” (1926). Ред. творів укр. і зарубіж. письменників, перекладав укр. мовою з болгар., польс., рос., серб., чес., швед. та ін. літератур. У с. Велеснів діє Музей В. Гнатюка, його іменем назв. ТДПУ.

Лит.: Мушинка М. Володимир Гнатюк: Життя та його діяльність у галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. – Париж–Нью-Йорк–Сідней–Торонто, 1987; Володимир Гнатюк. Документи і матеріали (1871–1989). – Л., 1989; Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 1996 рік: Бібліографічний список. – Т., 1995.

О. Черемшинський.

ГНАТЮК

Дмитро Михайлович (28. 03. 1925, с. Старосілля, нині с. Новосілка Кіцман. р-ну Чернів. обл.) – співак (баритон), режисер, діяч культури. Нар. артист СРСР (1960). Герой соц. праці (1985). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1973), держ. премія СРСР (1977). Від 1951 – соліст, від

1988 – худож. кер. і гол. реж. Київ. театру опери і балету (нині Нац. опера України). Не раз виступав на Тернопільщині, зокрема 1970 (відвідав музей *С. Крушельницької* в с. Біла побл. Тернополя), 1981, травні–червні 1991 на святі “Вітаю тебе, Україно”, квітні 1995, лютому 2004 на відзн. у Терноп. акад. драм. театрі 190-річчя від дня нар. Т. Шевченка.

І. Заверуха.

ГНАТЮК

Іван Федорович (27. 07. 1929, с. Дзвиняча, нині Збараз. р-ну) – поет, прозаїк, перекладач.

Чл. НСПУ (1967). Нац. премія України ім. Т. Шевченка (2000). Навчався у Вишнів. ремісн. уч-щі, 1947–48 – в пед. уч-щі у Кременці, після спроби затримання органами МДБ – в Бродях на Львівщині. В грудні 1948 заарешт.; засудж. на

25 р. ВТТ. Ув'язнення відбував на Колимі. Після звільнення 1956 проживав в м. Дрогобич на Львівщині. Писати вірші почав у таборах, друкуватися – 1960 в журналах. Від 1965 опубл. 19 зб. поезій, серед них: “Паговіння” (1965), “Калина” (1966), “Повнява” (1966), “Жага” (1970), “Барельєфи пам'яті” (1977), “Турбота” (1983), “Благословенний світ” (1987), “Нове літочислення” (1990), “Хресна дорога” (1992), “Правда-мста” (1994). Автор книги споминів “Стежки-дороги” (1998) і зб. прози “Бездоріжжя” (2002). Перекладає твори білорус., польс., серб. й ін. зарубіж. поетів. Окремі вірші Г. перекладені інозем. мовами. Поет не раз мав творчі зустрічі в ТДПУ і Кременец. пед. коледжі, ін. колективах Тернопільщини; в січні 2002 виступав на репрезентації своїх книг у Терноп. обл. орг-ції НСПУ.

Лит.: Черніхівський Г. Голгофа Івана Гнатюка // Дзвін. – 1994. – № 1; Ліберний О. Наш земляк – лауреат Шевченківської премії // Свобода. – 2000. – 4 квіт.

Г. Черніхівський.

ГНАТЮК

Микола Васильович (17. 09. 1952, с. Шарлаївка, нині належ. до с. Волиця Теофіпол. р-ну Хмельн. обл.) – естрадний співак (баритон). Нар. арт. УРСР (1988). Лауреат міжнар. конкурсів і фес-

тивалів. Закін. естрад. студію у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ). Не раз виступав з концертами у Тернополі та ін. містах краю, зокрема 1998, 2003.

М. Гуцал.

ГНАТЮК

Мирослав-Володимир Васильович (19. 02. 1917, м. Залішки – 31. 07. 2001, м. Детройт, США) – лікар-психіатр, співак (бас), громадський діяч.

Чл. УЛТ Пн. Америки, Амер. мед. асоц., Амер. асоц. психіатрів. Навчався у Заліщиц. польс. та в Коломий. укр. г-зіях. Чл. ОУН (від 1936). Від 1940 студював у Львів. мед. ін-ті. На поч.

нім-рад. війни Г. заарешт. органи НКВС, однак зумів врятуватися. Від осені 1941 продовжив студії у Львові, провідник ОУН мед. ін-ту. Згодом – організа. референт Галичини, від 1945 – провідник ОУН в Німеччині. Співзасн. і соліст хору “Чайка”. Навчався в консерваторії у Відні й на мед. ф-ті ун-ту в Інсбруку (1946–47). Співав у квартеті *К. Цепенди* (м. Відень). Концертував із хором “Вагра” (дир. Л. Туркевич) в Австрії, Німеччині та Швейцарії, після 1949 – в США. Мав приватну мед. практику в м. Філадельфія, очолював один із найбільших психіатр. шпиталів у шт. Огайо. Представлений у довіднику “Хто є хто в психіатрії”. Автор наук. праць. Соліст хору “Кобза”, засн. і диригент хору в Плензант-Сіті. Співак, від 1989 – кер. капели бандуристів ім. Т. Шевченка в Детройті; 1991 вперше виступала в Україні, у т. ч. в Тернополі. Учасник хорів “Бурлака” в Торонто та вибраних співаків США і Канади. 1997 відкрив у власному будинку в передмісті Детройта Лівонія музей укр. нар. мист-ва.

Лит.: Е. Давиденко. Родичі за кордоном // Україна. – 1990. – № 44; Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.-Чикаго, 1996. – Кн. 2.

Б. Мельничук.

ГНАТЮК

Михайло Степанович (04. 10. 1944, с. Бабинці Борщів. р-ну) – вчений у галузі медицини. Д-р

мед. н. (1990), проф. (1991). Академік Інтернац. інтегративної акад. антропології (1992). Закін. Терноп. держ. мед. ін-т (1974, нині ТДМА). Від 1977 – асист., від 1989 – зав. центр. наук. лабораторії, ст. н. с., проф. каф. педіатрії, від 1999 – зав. каф.

норм. анатомії, від 2001 – зав. каф. операт. хірургії та топогр. анатомії, декан мед. ф-ту. Досліджує гіпертрофію серця при гіпертензіях у великому та малому колах кровообігу, ефективність застос. ентеросорбентів при пораж. печінки, тонкої та товстої кишок, вплив магніто-лазер. опромінення на регенераторні процеси при гепатитах і колітах, структур. зміни серця у новонароджених. Має 52 авт. свідоцтва на винаходи й патенти в експерим. та клін. медицині. Автор і співавт. 520 наук. робіт, у т. ч. 3 монографій. Підготував 2 д-ри і 10 канд. наук.

М. Андрейчин.

ГНАТЮК

Олена Павлівна (з дому – Майківська; листопад 1872, с. Хом'яківка, нині Тисмен. р-ну Івано-Фр. обл. – 12. 08. 1948, м. Гамбург, Німеччина) – громадська діячка. Дружина *В. Гнатюка*, з яким не раз бувала у с. Велеснів. Допомогала чоловікові записувати й опрацьовувати фольклор. матеріали, займалася вишивкою. Чл. Т-ва прихильників укр. літ-ри, науки і штуки, діяльна у жін. гуртках та об'єднаннях у Галичині.

О. Черемшинський.

ГНАТЮКА В. М. МУЗЕЙ

– обласний комунальний етнографічно-меморіальний музей у с. Велеснів Монастирського району. Засн. з ініціативи і за участі *О. Черемшинського*, який є дир. музею від дня його відкриття 31 травня 1969. Для музею 1964–67 споруджено окремих будинок. У зібранні матеріалів та експонатів брали участь *І. Герета*, *Б. Ельгорт*, ін. наук. працівники ТОКМ. Співпрацювали з орг-торами музею *М. Мушинка*, чеський україніст *Ф. Главачек*, *І. Коцюбинська*, дочка *В. Гнатюка* *О. Піснячевська* й ін. Допомогли у створ. музею ЛНБ, ІМФЕ ім. М. Рильського, Ін-т літератури ім. Т. Шевченка АН України та ін.

Експозицію оформляли київ. художники *Ю. Кисличенко* й *І. Левитська*. У фондах – понад 7 тис. експонатів. Спочатку музей діяв у 5, від 1976 – у 8 кімнатах. В експозиції 1–4-ї кімнат – матеріали про життя і наук. діяльність *В. Гнатюка*; є його речі, світлини, альбоми, книги з автографами вченого, предмети, що він зібрав під час експедиції. 5-а кімната – “Вшанування пам'яті *В. Гнатюка*”. 6-а – мемор. “Вітальня сім'ї *В. Гнатюка*”. 7-а кімната – мемор. “Робочий кабінет *В. Гнатюка*”; тут є особисті речі вченого та членів його сім'ї, рукописи і листи *В. Гнатюка*, рукописні фольклор. збірки *О. Бодяньського*, *Ф. Главачека*, *С. Гра-*

Музей *В. Гнатюка* у с. Велеснів.

бовського, *З. Доленги-Ходаковського*, *І. Франка* з архіву *В. Гнатюка*, спогади про нього *І. Крип'якевича*, видання праць вченого, книги з його б-ки, альбоми тощо. 8-а кімната – фондова та виставкова; тут розміщені осн. фонди музею та наук. б-ка, постійні виставки “Сива давнина Велеснева”, “Велеснів крізь віки” й організов. тимчас. темат. виставки. Перед входом у музей – погруддя *В. Гнатюка* (1971, скульп. *Л. Біганич*, арх. *В. Блюсюк*).

Літ.: *Герета І., Черемшинський О.* Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка у Велесневі: Нарис-путівник. Вид. 3-є, доп. – Л., 1991.

О. Черемшинський.

ГНЄЗДИЛОВ

Василь Георгійович (14. 01. 1922, с. Нижній Реут, нині Курськ. обл., РФ) – архітектор, скульптор. Засл. арх. УРСР (1980). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1979). Закін. Київ. худож. ін-т (1950). 1957 брав участь у Тернополі в створ. арх-ри малих форм, виконав інтер'єри приміщення обл. муз-драм. театру ім. Т. Шевченка.

І. Дуда.

ГНІДА

Іван (р. н. невід., Чортківщина – 07. 01. 1935, м. Монреаль, Канада) – видавець, редактор, громадський діяч. Працював у друкарні г. “Робочий народ” у м. Вінніпег. 1913 заснував у Монреалі власну друкарню “Новий світ”, видав 23 книжечки-“метелики”, кілька календарів-альманахів, від 1920 почав випускати ж. “Новий світ” (вийшло кілька чисел). Коли УСДП в Канаді перейшла на комуніст. позиції, усунувся від політ. життя.

І. Гаврильцьо.

ГНИДАВА

– село у Збараському районі. Підпорядк. Коханів. сільраді. Біля Г. до 1970-х був х. Лозина. Розташ. за 30 км від райцентру. Насел. 373 особи (2003). Перша писемна згадка – 1583 як власність М. Вишневецького. 1703 під назвою Гнидавки – власність князів *Острозьких*. При церкві св. Покрови (1728; дерев. не зберег.) була багата б-ка стародруків. На місці знищеної збудована нова церква (1914; мур.), є капличка св. Трійці. Спорудж. пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1974; скульп. М. Ягода). Поблизу Г. виявлено археол. пам’ятки пражської культури.

Г. Онишук, Б. Хаварівський.

ГНИЛА

– річка в Підволочиському та Гусятинському районах, права притока Збруча (басейн Дністра). Довж. 58 км, пл. бас. 747 км². Починається з джерел біля с. Старий Скалаг. Долина у верх. течії трапецієподібна, нижче – V-подібна, глибина в пониззі 35–40 м, шир. 0,5–1,5 км. Заплава завширшки до 350 м. Річище звивисте, шир. до 22 м. Похил річки 1,7 м/км. Осн. притока – Тайна (права). Замерзає у грудні, скресає наприкінці березня. Воду використ. для госп. потреб. На берегах Г. – м. Скалаг Підволочис. і смт Гримайлів Гусятин. р-нів.

Й. Свинко.

ГНИЛИЦІ

– село у Підволочиському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Дубина. Розташ. над

Вид на приміщення сільської ради.

р. Гнилка, за 24 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Підволочиськ. Насел. 779 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1463 як власність князів *Збараських*. 1474 село спалили татари. 1902 Г. – власність А. Сапєги. Діяли “Просвіта”, “Сільський господар”, “Союз українок” та ін. укр. т-ва. Є церква св. Покрови (1902). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У Г. народ. літератор, громад. діяч *І. Федорович*.

В. Лашта, В. Ханас.

ГНИЛИЧКИ

– село у Підволочиському районі. Підпорядк. Новосіл. сільраді. Розташ. на березі р. Гнилка. Насел. 404 особи (2001). 1882 москвофіл о. *І. Наумович* пообіцяв жителям Г. призначити православ. священника, через це багатьох мешканців звинувачено в переході на православ’я, що за часів Австро-Угорщини вважали держ. зрадою (насправді у селі не було жодного православного). Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, “Союз українок”, “Луг”, кооператива. Є церква Іоанна Богослова (1886). Встанов. пам’ятні знаки на честь скасування панщини та боротьби за тверезість. Діють клуб, б-ка, кімната-музей історії села. У Г. народ. громад. діячка *Н. Бугера*, літератор, о. В. Пилипчук.

В. Уніят, Я. Пелехатий.

ГНИЛЬЧЕ

– село у Підгаєцькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Пановичі та Червень. Розташ. за 21 км від райцентру. Насел. 593 особи (2001). Перша писемна згадка – 1395. Назва походить, ймовірно, від болотистої (гнилої) місцевості. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Рідна школа”. 1944 через протистояння поляків і українців Г. було спалене: вночі на 19 серпня 1944 вояки УПА спалили чотири польс. будинки (за сприяння більшовикам), а зранку того ж дня поляки сіл Гнильче і Пановичі разом із підрозділом НКДБ спалили всі будинки, де проживали українці; вбили 19 осіб. До 45-річчя від часу спалення села облаштовано криницю “Джерело пам’яті” (1989). Село почали заселяти знову в серед. 1945. Є церква Різдва Пресв. Богородиці (1950; мур.). Спорудж. пам’ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967) та Борцям за волю України (1996). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ зв’язку. У Г. народ. актор, співак *І. Григорович*, проф. Київ. ун-ту *Я. Калакура*.

М. Скорик, В. Уніят.

ГНІДА́Н

Олена Дмитрівна (27. 09. 1939, с. Долішне Залуччя, нині Снятин. р-ну Івано-Фр. обл.) – вчений-літературознавець. Д-р філол. н. (1992), проф. (1992). Закін. Станіслав. (1962, нині Івано-Фр.) пед. ін-т. Працювала бібліотекаркою, вчителькою в Івано-Фр. обл., викл. каф. музики Івано-Фр. пед. ін-ту в Києві, доц. пед. ін-ту (нині Нац. пед. ун-т), пед. ін-ту інозем. мов. 1994–99 – доц., проф. каф. Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Від 2000 – проф. каф. в НАУ. Досліджує проблеми впливу фольклору на літ-ру, поезику та індивід. стилі письменників. Автор наук. праць, підручників, навч.-метод. посібників.

А. Гуляк (ЕСУ).

ГНІЗДІ́ЧНА

– річка в Збарзькому та Тернопільському районах, права притока Гнізни (басейн Дністра). Довж. 39 км, пл. бас. 264 км². Започат. із джерел біля с. Кобилля Збараз. р-ну. Долина у верх. течії трапецієподібна, заболочена; на перетині Товтрової гряди – V-подібна, шириною від 300–500 м до 1200 м. Річище помірно звивисте – до 8 м, глибина до 1–1,5 м. Похил річки 1,8 м/км. Замерзає у грудні, скресає на поч. березня. Воду частково використовують для госп. потреб.

Й. Свинко.

ГНІЗДІ́ЧНЕ

– село у Збарзькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Хоми та Чеснівський Раковець. До села приєднано хутори Галатава, Ломаки та Салабай. Розташ. на берегах р. Гнізна, за 25 км

Церква Преображення Господнього.

від райцентру і найбіл. залізні. ст. Збараж. Насел. 1757 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1463, згідно з документом про поділ майна між князями *Збарзькими*. 1583 належало *К. Острозькому*. Є церква Преображення Господнього (1832;

мур.). Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1973; скульп. М. Фурманов). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП.

В. Уніят, Б. Хаварівський.

ГНІЗДІ́ВКА ЗВИЧА́ЙНА

(*Neottia nidus-avis* (L.) Rich; нар. назви – гайник, кукурузка безлиста) – сапрофітний багаторічник. Занесений до Червоної книги України. Корені рослини схожі до пташ. гнізда (звідси її назва). Належить до родини Зозулинцеві. Використов. у нар. медицині як печін. та протигрибков.

засіб. Ростає у широколиств. та міш. лісах, трапл. в усіх р-нах області.

Н. Мшанецька.

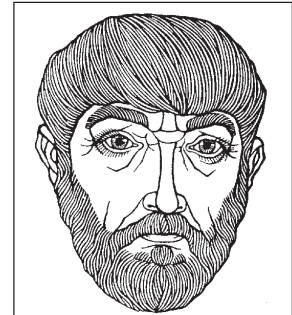
ГНІЗДІ́О ЛИП

– вікові дерева, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у м. Бучач на тер. садиби рай. вет. лікарні. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Бучач. рай. вет. лікарні. Пл. 0,04 га. Під охороною – штучно створ. гніздо з 12 лип, що у корен. частині зрослися, віком понад 100 р., цінних у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ГНІЗДІ́ВСЬКИЙ

Яків Якович (27. 01. 1915, с. Пилипче, нині Борщів. р-ну – 08. 11. 1985, м. Нью-Йорк, США; прах перепохов. у с. Пилипче) – графік, живописець, скульптор. Нагороди Асоц. амер. митців (1959, 1963), 1-й приз на Бостон. виставці художників (1961) та ін. Чл. Асоц. амер. художників-графіків, Укр. акад. наук і мист-ва, Укр. літ.-мист. клубу, Укр. худож. асоц. США. Навчався у г-з'яз Чорткова і Львова, школи прикл. мист-ва у Львові, АКМ у Варшаві. 1939 емігрував до Румунії, потім переїхав до Італії, звідти – у Хорватію. Студіював живопис і скульптуру в Загребській АМ (до 1942). Після 2-ї світ. війни жив у Мюнхені (Німеччина). 1949 емігру-

*Автопортрет.
Деревогит. 1971.*

США. Навчався у г-з'яз Чорткова і Львова, школи прикл. мист-ва у Львові, АКМ у Варшаві. 1939 емігрував до Румунії, потім переїхав до Італії, звідти – у Хорватію. Студіював живопис і скульптуру в Загребській АМ (до 1942). Після 2-ї світ. війни жив у Мюнхені (Німеччина). 1949 емігру-

До ст. ГНІЗДОВСЬКИЙ Яків Якович

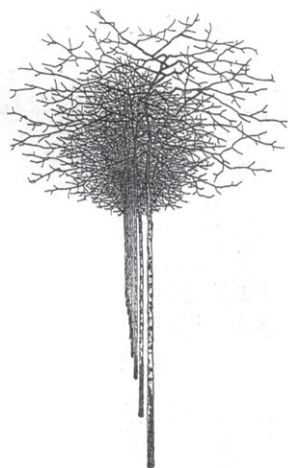
Екслібриси роботи Я. Гніздовського.

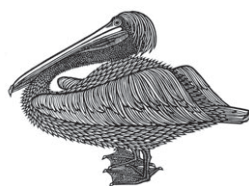
Куц. Дереворит. 1944.

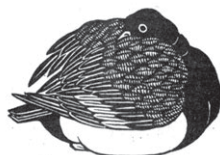
Дитина, яка молиться. 1947.

Овечка.
Дереворит. 1961.

Штлясті дуби. 1963.

Пелікан. Дереворит. 1966.

Спляча качка. Дереворит. 1968.

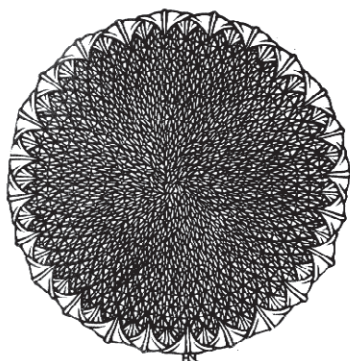

Дерево. Дереворит. 1971.

До ст. ГНІЗДОВСЬКИЙ Яків Якович

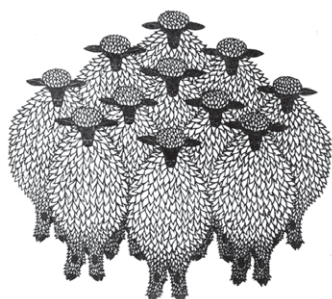
Зебра.
Дереворит. 1972.

Соняшник. Дереворит. 1972.

Орел.
Дереворит. 1974.

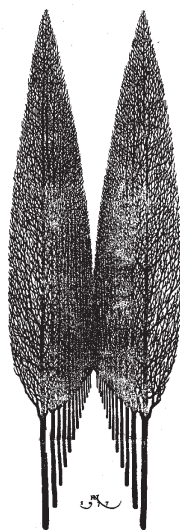
Отара овечок. Лінорит. 1975.

Сад взимку. Лінорит. 1978.

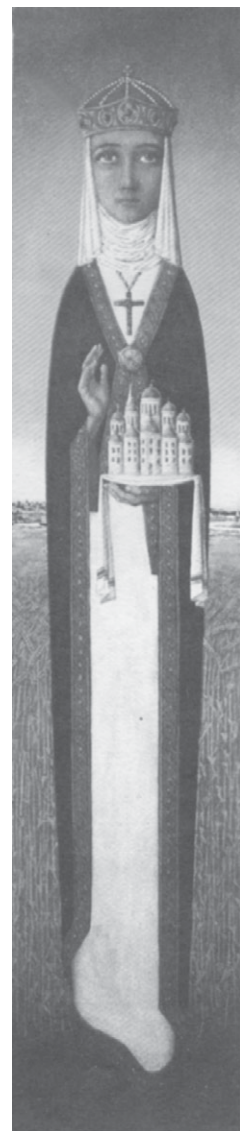
Хліб. Олія. 1981.

Тополі. 1977.

Олександр Довженко. Дереворит. 1980.

Княгиня Ольга.
Олія. 1982.

Конвалія. Дереворит. 1985.

вав до США, працював у вид-ві в Сантолі (шт. Міннесота). Згодом переїхав до Нью-Йорка. 1956–58 жив у Парижі. Мав понад 150 індивід. виставок, серед них: у Мюнхені (1947), Нью-Йорку (1954–86), Парижі (1957), Торонто (1961, 1963, 1980, 1983, 1985), Лондоні (1969, 1972, 1982), Чикаго (1971, 1978, 1985), Саскатуні і Монреалі (1979), Канберрі (1982), Вашингтоні (1982, 1984). Сфера творчості митця охоплює малярство, графіку (дереворит, лінорит), скульптуру і кераміку, мистецтвознавство. Живописні твори: “Академія” (1944–45), “Скитальці” (1946), “Яблуко” (1953), “Натурщиця” (1956), “Пшеничний лан” (1960), “З мого вікна”, “Помідори” (обидва – 1968), “Кошик яєць” (1974), “Цибуля” (1983; всі – олія), “Бруква” (1980), “Хліб” (1981, обидва – акрилік). 1982 виконав образи “Благовіщення”, “Княгиня Ольга” й ін. для іконостасу церкви св. Трійці у Кертонкстоні (шт. Нью-Йорк). Проілюстрував низку книжк. видань, у т. ч. зб. оповідань *А. Лотоцького* “Козак Байда” (Л., 1936), ювіл. видання “Слова о полку Ігоревім” (Філадельфія, 1950), зб. поем *І. Драча* англ. мовою (Нью-Йорк, 1978); оформив титул. сторінки і заголовки ж. “На слідах” (1955–58), “Сучасність” (1960), “Авангард” (худож. ред. якого був до кінця життя), кн. “Історія русів” (1956), Ю. Липи “Козаки в Московії” (1957), зб. В. Симоненка “Берег чекань”, Б.-І. Антонича “Зібрані твори” та ін., обгортку зб. “*Чортківська Округа*”, 2 платівки з муз. творами у виконанні *М. Скали-Старицького* (Монреаль, 1961). Автор проекту укр. азбуки, числ. екслібрисів, керам. творів, статей на мист. теми, спогадів. Твори зберіг. в музеях і зібраннях у США – Бостоні, Філадельфії, Клівленді, Вашингтоні (Білий Дім, ун-т); в ПАР, Іспанії та ін. країнах. Доробок митця висвітлений у зб. “Жак Гніздовський: Дереворізи 1944–1975” (Грент, шт. Луїзіана; 219 репродукцій), “Яків Гніздовський: Малюнки. Графіка. Кераміка. Статті” (Нью-Йорк, 1967), зб. книжк. знаків “*Ex libris*” (1986; 54 екслібриси) та ін. 1990 вдова митця С. Гніздовська після орг-ції виставок його творів в Україні (Київ, Львів, Тернопіль) передала 51 роботу музеям цих міст; подарувала Борщів. краєзн. музею особисті речі чоловіка, його роботи, книги, фотографії. 1992 в с. Пилипче відкрито музей художника.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

П. Бубній, І. Дуда.

ГНІЗНА (у верхів’ї – ГНІЗНА ГНИЛА)

– річка у Збарзькому, Тернопільському і Тербовлянському районах, ліва притока Серету

(басейн Дністра). Довж. 81 км, пл. бас. 1110 км². Починається з джерел біля с. Шимківці. Долина трапецієподібна, завширшки до 1 км і більше. Ширина заплави – 500 м. Річище звивисте, зарегульоване, ширина – до 10–15 м. Похил річки 0,9 м/км. Осн. притока – Гніздечна (права). Живлення мішане. Макс. витрата води – понад 74 м³/сек. Замерзає наприкінці грудня, скресає на поч. березня. Гідрол. пост – біля с. Плебанівка (від 1954). Воду використовують для госп. потреб. На берегах Г. – міста Збараж і Тербовля.

Й. Свинко.

ГНІЗНА ГНИЛА

– річка у Збарзькому та Тернопільському районах. Верхня частина р. Гнізна від витoku до злиття з р. Гніздечна біля с. Дичків Тернопільського району. Довж. 36 км, пл. бас. 410 км². Починається з джерел біля с. Шимківці. Долина трапецієподібна, завширшки до 1 км. Річище звивисте, зарегульоване, шир. 5–10 м. На берегах Г. Г. – м. Збараж.

Й. Свинко.

ГНІПКО

Зенон (02. 02. 1912, с. Товстолуг, нині Терноп. р-ну – 01. 10. 1993, м. Торонто, Канада) – дири-

гент, діяч культури. Навчався у Терноп. муз. школі (курс диригентури) в проф. *Ю. Криха* і *С. Людкевича* (приїжджав зі Львова). Перший хор вів у родин. селі (1932), згодом керував хором у сусід. с. Застінка, з цим колективом нагородж. на конкурсі колядок у Тернополі. Від кінця 1930-х жив у Тернополі, де брав участь у хорах “Кобза” і “Боян”. Навесні 1944 виїхав до Німеччини, створив хор у Дінкельсбільді, згодом емігрував до Канади. Тут організував і вів укр. хор “Лісовик” у Форт-Вільям. Засн. (1948) і гол. диригент хору “Прометей” у Торонто.

І. Дуда.

ГІВДА

Яків (р. н. невід., с. Сапова, нині Тербовлян. р-ну) – громадсько-політичний діяч. Станичний, підрайоновий провідник ОУН. Боровся з фашистами у підпіллі на Рогатинщині (нині Івано-Фр. обл.), потрапив у полон, працював на каторж.

роботах у Німеччині. В еміграції у Канаді діяльний у Укр. нац. об'єдн., ін. громад. орг-ціях. Автор спогадів та ін. публікацій у пресі. Після проголошення незалежності України не раз приїжджав на батьківщину.

Б. Волинський.

ГОВІКА

Василь (01. 01. 1904, с. Росохач Чортків. р-ну – 23. 03. 1993, м. Вінніпег, Канада) – лірник. Сдинний пропагандист цього виду мист-ва 1950–80-і на амер. континенті. Батько *М. Подкович (Говіки)*. У Канаді – від 1938. Під час 2-ї світ. війни – у канад. армії. Після війни заснував власне підпр-во. Діяльний у громад.-культ. житті українців. Чл. Укр. нац. об'єдн. (УНО). Давав концерти, виступав на імпрезах, урочинах в Торонто, Оттаві, Альберті та ін. містах Канади, а також США, зокрема у Детройті, де функціонує капела бандуристів. Під акомп. Г. співали виконавці-солісти і колективи. Мистецтвознавці В. Мороз, М. Бандера створили д/ф “В. Говіка з Вінніпегу”. Числ. публікацій про Г. зберіг. в осередку УНО у Вінніпегу та Оттавському держ. музеї.

О. Маруняк, Я. Павлів.

ГОВОРИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– різновиди загальнонародної мови, характерні сукупністю специфічних особливостей у фонетиці, граматиці й лексиці, якими відрізняються від інших говорів та літературної мови. Терноп. обл. займає ареал двох говорів пд.-зх. наріччя: волинського й наддністрянського. До представників волин. діалекту дослідники відносять жителів Кременец., Лановец. і Шумс. р-нів. Приблизно пд. межа носіїв волин. діалекту, що відділяє їх від представників наддністрян.: Белз–Буськ–Золочів–Збараж–Хмільник. На заході волин. говір межує з говорами польс. мови, на півночі – з поліс. діалектом, на сході – з поділ. говором. До найважливіс. рис волин. говору належать: звукосполучення [ри], [ир]: криниця, кирниця; рефлексии тьрт – [оў] і [о]: ковбаня, кобаня; відповідник [м'] – [мн']: комнір; [хв] у словах: пахва, лихва; морфемна структура іменника *лівша*: лівун, лівак, лівкутник, малькутник; суфікс -ач: грач; частки: нех, най, ней; лексичні риси: *піч* – пйец; *мурашки* – комахі, комарі. На решті тер. Терноп. області – наддністрян. говір. На заході його носії сусідають із представниками надсян. діалекту, на пд. заході – бойків., на півдні – з представниками гуцул. і буковин. говорів, на сході по р. Збруч – із жителями, котрі послугуються поділ. діалектом. Як найгол. риси наддністрян. говору можна виділити такі: приставний

голосний у дієсловах: иржати; рефлексии наголошеного ' : [e], [и] – ўз'єти, ўз'єти; [i] – місіц'; шч'єт'є; [и] – закр'їжу; [e] – нагн'є; [i] – саж'ї; Н. в. одн. іменника *квасоля*: фасол'ї, фасол'я, фасол'а; сполучення [йш] у прикметнику *тутешній* – тутейший; лексичні риси – *окрасць хліба*: цілушка; *яструб*: половик; *скатерть*: обрус; *толока*: клака; *гриби*: губи, печериці; *рубель* (до воза): рубел'; *ловити*: лапати. Тер. між річками Серет і Збруч, яку етнографи і фольклористи зараховують до Поділля, в діалект. плані належить до наддністрян. говору. Якщо є певні діалект. відмінності, то лише з говірками поділ. говору, про що свідчить 2-й том Атласу укр. мови. Наддністрян. говірки Тернопілля вивчали З. Бичко, К. Дейна, А. Залеський, К. Кисілевський, Г. Шило та ін.

З. Бичко, С. Панцьо.

ГОВОРОВ

Михайло Прокопович (08. 11. 1913, м. Тбілісі, Грузія – 20. 01. 1967, м. Тернопіль) – військовик. Полковник. Герой Рад. Союзу (1945). Учасник нім.-рад. війни. Від 1959 жив у Тернополі, працював зав. відділу кадрів на з-ді штучних шкір.

Н. Халуца.

ГОГОЛЬ МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ І ТЕРНОПІЛЬЩИНА

– з цим регіоном письменника пов'язувало чимало фактів, хоча він його не відвідував. Один із предків письменника, полковник козац. війська О. Гоголь брав участь у походах гетьманів *Б. Хмельницького* і *П. Дорошенка* в Галичину й на Волинь. Близьким родичем М. Гоголя по материн. лінії був *Р. Бжеський*, котрий 1920–39 і 1941–43 проживав у Кременці. З творчістю письменника почали в нашому краї ознайомлення після видання у Львові 1850 його повісті “Тарас Бульба”, яку вперше укр. мовою переклав викл. г-зії у Тернополі *П. Головацький*, і 1864–65 – двотомника “Вечори на хуторі біля Диканьки”. Зацікавленість творами М. Гоголя виявляли учні-українці г-зій у Тернополі та Бережанах, особливо від поч. 20 ст. 1901 в серії “Народна бібліотека” у Львові вийшло за матеріал. підтримки *М. Якуїва* в перекладі та з коментарями *В. Щурата* видання “Тараса Бульби”, яке поширювали в читальнях “Просвіти”. Творчість письменника була предметом літературознавчих оглядів уродженців Тернопільщини: *З. Кузеля* 1923 опубл. статтю про худож. вартість перекладу нім. мовою повістей М. Гоголя, *Я. Струхманчук* 1920–21 в Умані – рецензії на п'єси М. Гоголя в постановці Київ. драм. театру під кер. *Леся Курбаса*. Останній після переїзду з Тернополя до Києва в квітні 1916

дебютував у театрі М. Садовського роллю Хлестакова в “Ревізорі” М. Гоголя. П’єси за сюжетами творів письменника від. кін. 19 ст. не раз ставили на Тернопільщині укр. театри. Серед творів М. Гоголя, втілених на сцені Терноп. обл. муз.-драм. театру (нині академ. драм. театр ім. Т. Шевченка) – “Майська ніч” (варіант М. Старицького: 1945, реж. О. Свічкаренко; 1948, реж. Г. Авраменко; 1952, реж. К. Капатський; варіант А. Оселедчика: 1979, реж. А. Бобровський); “Вій” (варіант М. Кропивницького: 1948, реж. Д. Василенко; 1961, реж. В. Грипич); “Одруження” (1952, реж. О. Рінко); “Тарас Бульба” (варіант М. Рильського: 1980, реж. А. Бобровський, П. Загребельний). Постановкою першої глави повісті М. Гоголя “Страшна помста” закін. (1998) свої майстер-класи у нац. ун-ті “Києво-Могилянська академія” уродженець Тернопільщини Г. Гладій.

М. Ониськів.

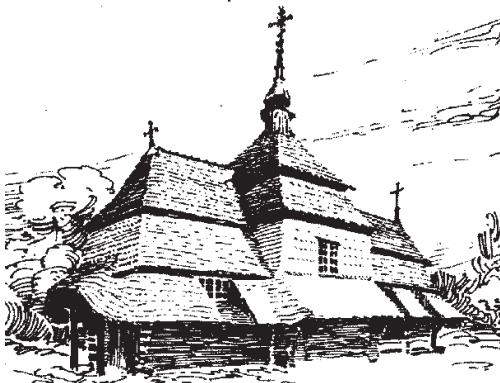
ГОДЕБСЬКИЙ

Ксаверій-Францішек (Hodebsky Ksawery Franciszek; 1801, м. Франкенталь, Німеччина – 17. 05. 1869, м. Львів) – польський поет, драматург, публіцист. Син Ц. Годабського – поета, прозаїка, активного громад. діяча, борця за незалежність Польщі. Закін. Кременец. ліцей. Видавав ж. “Ванда”, “Варшав’янин”, альманах “Флора” (1822), де друкував свої статті й фейлетони, худож. твори. Автор комедій, водевілів. Після поразки повстання 1830–31 емігрував до Франції. Від 1858 працював у б-ці Оссоленіуму у Львові.

В. Ханас.

ГОДІВ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Йосипівка та Цецівка. Розташ. на березі р. Зварич, за 18 км від рай-

Церква у Годіві (1700).

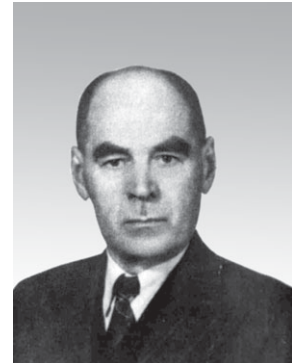
центру і 21 км від найбл. заліз. ст. Зборів. Насел. 750 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1440. 1694 під час нападу татар на село відбувся бій, в якому від ран загинув керівник оборонців Ян Загоровський; власник Г. граф Собеський наказав поставити йому пам’ятник (кам., зберігся донині). Від 1879 належало графові С. Потоцькому. 1929 відбувся страйк селян. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”. 18 липня 1944 Г. звільнено від нім.-фашист. загартників. Є церква св. Архістратиґа Михаїла (1928; дерев.). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985), насипано символ. могилу Борцям за волю України. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка. У Г. народ. письменник, журналіст, перекладач В. Луцик. Поблизу Г. виявлено археол. пам’ятки доби бронзи та раннього залізного віку. Із Г. походить родовід по батьківській лінії М. Шапкевича.

П. Медведик, В. Уніят.

ГОДІВАНІЙ

Степан (1896, с. Сировари, нині Зборів. р-ну – 11. 12. 1978, м. Торонто, Канада) – журналіст, громадський діяч.

1909–14 навчався в укр. г-зії у Тернополі. Студіював у Карловому ун-ті (Прага; докторат з філософії). Займався культ.-громад. роботою на Зборівщині; згодом – організ. референт “Просвіти” у Тербовлі, співред. катол. тижневика

“Нова зоря” у Львові. Статті публікував також у “Зборівських вістях”, “Літописі “Червоної калини” (Львів), “Хліборобському шляху” (Відень) та ін. часописах. Емігрувавши до Канади, співпрацював з місячником оо. Василян “Світло” у Торонто, де надрук. наук. праці “Перші сліди християнства на українських землях”, “Україна за наслідників Я. Мудрого”, “Україна за Мономаха”, “Наша церква в Галицько-Волинській державі” (1950–52) та ін.

П. Медведик.

ГОДІВАНІЙ

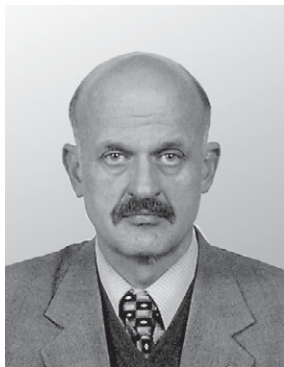
Федір (1865, с. Сировари, нині Зборів. р-ну – 1942, там само) – лірник (тенор). Осліпнувши, співав і грав на лірі у своєму селі та в сусід. –

Бзовиця, Нетерпинці, Нестерівці, Білківці, Богданівка, Кудинівці, Осташівці, Озерна та ін., а також на ярмарках у м-ку (нині смт) Залізці. У серпні 1910 фольклорист *О. Роздольський* записав у виконанні Г. на фонограф низку істор., реліг. та сімейно-побут. пісень.

П. Медведик.

ГОЙ

Володимир Михайлович (07. 04. 1957, м. Тернопіль) – архітектор. Чл. НСАУ (1984). Закін.

Львів. політех. ін-т (нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1979 працює у Тернополі. Осн. роботи: реконструкція центр. стадіону (1983–84), 2 житл. буд. на вул. Лесі Українки (1986–89), проекти спорт. комплексу на вул. Промисловій, Будинку природи і Палацу школярів (усі – співавт.) та ін.

І. Дуда.

ГОЙ

Михайло (1898, с. Михайлівка, нині Підгаєц. р-ну – 22. 01. 1920, с. Печера, нині Тульчин. р-ну Вінн. обл.) – військовик. Поручник УГА. Закін. Бережан. г-зію. Командант 1-го куреня *Бережан. бригади*. Помер від тифу.

В. Ханас.

ГОЙ

Петро Антонович (12. 07. 1925, с. Михайлівка, нині Підгаєц. р-ну – 16. 08. 2001, м. Нью-Йорк, США) – філософ,

бібліотекар, публіцист, громадський діяч. Д-р філософії, проф., дійс. чл. НТШ. Навчався у Рогатині й Бучачі. Закін. філос. ф-т УВУ (м. Мюнхен). Після приїзду до США продовжив студії у Колумбій. ун-ті в Нью-Йорку.

Бібліотекар цього ж ун-ту, згодом проф. Нью-Йорк. міського ун-ту. Від 1965 викладав на літ-

ніх курсах УВУ, організував студійні групи укр. студент. молоді “Стежками батьків по Європі”, з якими протягом 11 р. відвідував європ. країни; ініціатор встановлення пам’ят. плит на могилах видатних українців. Від 1975 – голова управи Амер. фундації УВУ (м. Нью-Йорк); 1988–92 – проректор, від 1992 – ректор УВУ. Ініціатор створення (1992) книгозбірні укр. діаспори в наук. б-ці Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка. Автор довідника слов’ян. бібліотекарів у США і Канаді, співавт. англ.-іспан. та іспан.-англ. словника бібліот. термінів, наук. праць з історії України. Ініціатор спільних з Україною проектів. Допоміг у буд-ві храму Божої Матері у Зарваниці, виданні наук. спадщини Г. Вашенка, А. Волошина та ін. Про життя і діяльність Г. йдеться у кн. Н. Мизака “Добром нагріте серце” (2003).

Лит.: Мельничук Б. Серед фундаторів Українського Вільного Університету – наш земляк // Тернопіль вечірній. – 1996. – 18 верес.

Б. Волинський.

ГОЙСЬКА

Анна Тихонівна (з дому – Козинська; р. н. невід., Волинь – після 1617, ймовірно, м-ко Орлі (Орля, Орлей), нині х. Заболотний побл. с. Вел. Бережці Кременец. р-ну) – шляхтянка, меценатка. Після смерті чоловіка – луцьк. земс. судді – володіла насел. пунктами Кімната, Комарівка, Почаїв і Савчинці, проживала в замку Орлі. 14 (24) листопада 1597 склала дарчу грамоту на заснування й утримання в Почаєві монастиря, подарувала в місц. церкву чудотворну ікону Божої Матері, яку 1559 привіз із Греції на Волинь митрополит Неофіт.

Г. Черняхівський.

“ГОЛ”

– щомісячна спортивна газета Тернопільщини, спільне видання ТВСКО “Природа” і г. “Західна Україна”. Ред. Я. Мармаш. Виходила в Тернополі (березень 1994 – літо 1996); висвітлювала фут-бол. новини в Україні та світі.

О. Ліберний.

ГОЛГОЧА

– село у Підгаєцькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Волиця. До села приєднано х. Нова Голгоча. Розташ. над р. Коропець, за 8 км від райцентру. Насел. 2144 особи (2001). Перша писемна згадка – 1445, згідно з актом про передачу в користування села галиц. старості Яну. 1610 Г. отримала міські права. 1700 м-ко Г. – власність П. Потоцького, 1772 – Ю. Корчевсь-

кого, від 1882 – Ф. Торосевича. 1872 внаслідок пожежі згоріли капличка і приміщення на 36 дворах. Діяли “Просвіта” (від 1886), “Січ” (від 1911) та ін. укр. т-ва. 1957 великих збитків завдала повінь. 1995 у Г. відбулися святкові заходи з нагоди 550-річчя села. Є церкви св. Косми і Дем’яна (2-а пол. 18 ст.; кам.), св. Архистратига Михаїла (1990-і, кам.), каплиці св. Івана Хрестителя (реставр. 1989) та на честь проголошення незалежності України (1992). Споруджено пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1979), встанов. хрести на честь скасування панщини (1850; кам.), 1000-ліття хрещення Русі-України (1988), скасування прокомуніст. влади (1993; кам.), місійний (1994), насипані символ. могили УСС (1989) та воякам УПА (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У Г. народ. господарник і громад. діяч *І. Бабій*, історик, діяч культури *І. Джиджора*, діяч ОУН *М. Джоджик*, громадські діячі у США *В. Колодчин* і *Ф. Колодчин*, етнограф *В. Навроцький*, сусп.-політ. діяч *О. Навроцький*, скульптор *І. Козлик*. У селі перебував письменник о. *Т. Бордуляк*. Поблизу Г. виявлено археол. пам’ятки давньорус. культури. На тер. села є пам’ятка природи – липа (1836).

Б. Мельничук, С. Пованда, В. Уніят.

ГОЛЕНДРА

– село у Підгаєцькому районі. Підпорядк. Староміс. сільраді. Розташ. за 1 км від райцентру. Насел. 309 осіб (2001). У кін. 1840-х належало княгині Чарторийській. До 1946 переважало польсь. населення.

В. Уніят.

ГОЛЕНІЩЕВ-КУТУЗОВ

Михайло Іларіонович (05 (16). 09. 1745, м. Санкт-Петербург, Росія – 16 (28). 04. 1813, м. Бунцлау, нині м. Болеславець, Польща; похов. у родин. місті) – російський військовик. Генерал-фельдмаршал (1812). Під його команд. рос. армія завдала поразки армії франц. імператора Наполеона I (1812–13). Вересень 1806 – березень 1808 – київ. військ. губернатор; тоді побував з інспекц. метою у Кременці, Почаєві, Шумську, подарував *Вищій Волинській гімназії* збірку книг.

П. Гуцал.

ГОЛЕЦЬ

Ганна Іванівна (16. 02. 1910, с. Камінське, нині Тростянець, р-ну Сум. обл. – 06. 10. 2001, м. Тернопіль) – акторка. Після закін. пед. технікуму вчителювала. Від 1935 – в Охтир. театрі, який у червні 1945 перевели до Тернополя. На сцені Терноп. обл. муз.-драм. театру зіграла низку ролей: Терпелиха (“Наталка Полтавка” І. Котляревсько-

го), Іваниха (“У неділю рано зілля копала” О. Кобилянської), Вустя, Дзвонариха, Гордиля (“Ой не ходи, Грицю...”, “Не судилось”, “Циганка Аза” М. Старицького), Кесарія (“Поки гарба не перекинулась” О. Йоселіані) та ін.

Лит.: Театральна

Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

П. Медведик.

ГОЛЕЦЬ

Ярослав Васильович (27. 11. 1941, с. Великий Говилів Теребовлян. р-ну) – скульптор, педагог. Закін. у Львові уч-ще прикл. мист-ва (1970), ін-т прикл. і декор. мист-ва (1975, АМ; спец. – худож. кераміка). Від 1975 працював у Тернополі, потім викладав у Теребовлян. культ.-освіт. уч-щі (нині вище уч-ще культури). Автор творів у Тернополі: рельєфи “Лісові мотиви” у ВПУ № 4 (1976), “Чотири пори року” в ПК “Текстильник” (1985); мемор. дошки І. Франку на буд. обл. філармонії, Лесі Українці на одноймен. вулиці (обидві – 1983) та ін.

І. Дуда.

ГОЛІЙ

Василь Костянтинович (1902, с. Седнів, нині смт Черніг. обл. – 1980, м. Тернопіль) – педагог, громадський діяч. Засл. учитель УРСР. Закін. Харків. пед. ін-т (1940). Від осені 1944 – зав. Терноп. облвно, заст. голови, секр. облвиконкому. Депутат ВР УРСР (1947–51).

М. Дудар.

ГОЛИК

Яків (Яцько; р. н. невід., с. Ігровиця, нині Терноп. р-ну – р. см. невід., там само) – різьбяр, самодіяльний винахідник 19 ст. Його винахід великогазового воза відзначений 1-ю нагородою на Львів. виставці.

В. Ханас.

ГОЛІНСЬКИЙ

Михайло Теодорович (02. 01. 1890, с. Вербівка, нині Рожнят. р-ну Івано-Фр. обл. – 01. 12. 1973, м. Едмонтон, Канада) – оперний співак. Мист-во співу опанував у Львові та Мілані (Італія). Як ад'ютант заст. держ. секретаря військ. справ уряду ЗУНР *П. Бубели* в листопаді–грудні 1918 перебував у Тернополі, в червні–липні 1919 – в Заліщиках. Співав

на сценах театрів Львова (1925, 1930–38), Одеси, Києва, Харкова, Тбілісі (Грузія) та Москви (1927–30), Європи, Канади й США. 27 вересня 1924 виступав у “Міщанському братстві” в Тернополі. 1927 відпочивав у Заліщиках. Від 1938 перебував у Канаді. У жовтні 2003 в Заліщиках відкрито на честь Г. мемор. таблицю.

П. Гуцал.

ГОЛІНСЬКИЙ

Петро (05. 07. 1892, с. Підгайчики, нині Тербовлян. р-ну – 27. 06. 1974, м. Мюнхен, Німеччина) – релігійний і громадський діяч. Навчався на теол. ф-тах Львів. та Інсбруц. (Австрія) ун-тів. Працював у повіт. комісії Укр. нац. ради в м. Рудки (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). Ред. часопису “Громадська думка”. Воював в УГА; потрапив у більшов. полон. Студіював у Карловому ун-ті (м. Прага). 1925–39 – викладач, катехит г-зій у Сокалі, Перемишлі, водночас 1932–39 – референт при ген. вікарієві в Ярославі. 1944 емігрував до Австрії, згодом – у Німеччину. Проф. Укр. духовної семінарії у Гіршбергу (Баварія). Від 1949 – Ген. вікарій, апостол. візитатор у Німеччині. Співзасн. г. “Християнський голос”.

Б. Головин.

ГОЛІЦЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– природоохоронний об'єкт загальнодержавного значення. Розташ. між селами Куряни і Демня Бережан. р-ну в межах пд. і пд.-зх. схилу гори Голиця. Створ. відповідно до постанови РМ УРСР від 16. 12. 1982 № 617. Перебуває у віданні ТДПУ. Пл. 60 га. Під охороною – тер. з ліс., лучно-степ., лучними і болот. фітоценозами. В заказнику зростають понад 270 видів судин. рослин, з них 22 види занесені до Червоної книги України, зокрема анемона розлога, билинець комарни-

ковий, відкасники осотовидний і татарниколистий, вовчі ягоди пахучі, гіпокрепіс чубатий та ін. Також є понад 50 видів регіон. рідкіс., і таких, що перебувають на грані зникнення на тер. області, зокрема в'язиль увінчаний, воловик Барельє, волошка тернопільська, горлицвіт весняний, конюшина блідо-жовта, гірська та червонувата, кадило сарматське та ін. Наук. дослідж. від 1990 здійснюють викладачі та студенти ТДПУ.

Лит.: М. Адамів, М. Барна, С. Зелінка та ін. Голицький ботаніко-ентомологічний заказник загальнодержавного значення. – Т., 1997.

І. П'ятківський.

ГОЛІГРАДИ

– село у Заліщицькому районі (1964–90-і – Червонограді). Підпорядк. Винятин. сільраді. Роз-

Річка Серет поблизу с. Голіград.

таш. на березі р. Серет, за 17 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Заліщики. Насел. 433 особи (2003). Перша писемна згадка – 1530 (Сіреджук П. Першовитоки. – К., 1994.). Діяло т-во “Просвіта”. Є стара церква св. Михаїла (1849; мур.) та нова (1996), капличка (1995), кам. хрести 17–18 ст. Встанов. меморіал. дошку на місці загибелі кер. партизанського загону *І. Цанка*, спорудж. пам'ятник воююч. УПА (1991). Діють ЗОШ І ступ., клуб, б-ка, ТОВ “Колос”, ПП “Голіграді”. У Г. народ. літератор, педагог Д. Горішний, канд. філол. н. М. Отава. Поблизу Г. в урочищі “Вигушів” виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту, трипільської, гава-голіград., давньорус. культур; у печері “Дятел” дослідж. поховання 17 ст.

В. Олійник, Я. Тимофійчук, В. Уніят.

ГОЛІЯТ

Роман (04. 08. 1921, с. Старе Місто, нині Підгаєц. р-ну) – журналіст. Д-р права (1949). Чл. НТШ, Укр. ін-ту в США (1965), Спілки укр. журналістів Америки. Закін. г-зію у Бережанах. Правничі студії завершив в УВУ (м. Мюнхен, Німеччина). Від 1950 – кор. г. “Свобода”. Автор книг “Ідеологічні переміни самоврядування” (Мюнхен, 1949), “Коротка історія Українського Вільного Університету” (Нью-Йорк, 1964), статей і рецензій у пресі.

Б. Мельничук.

ГОЛОВАНІВСЬКИЙ

Сава Овсійович (16 (29). 05. 1910, с. Єлизаветградка, нині смт Олександрів. р-ну Кіровогр. обл. – 02. 05. 1989, м. Київ) – поет, прозаїк, драматург. Чл. СПУ (1934). Автор понад 30 зб. поезій, романів, поем, оповідань, нарисів, п’єс, перекладів. На поч. нім.-рад. війни в червні 1941 як фронт. кор. перебував у Тернополі.

В. Барна, Є. Гасай.

ГОЛОВА́ТИЙ

Анатолій Іванович (15. 06. 1942, с. Слобідка-Смотрицька Чемеров. р-ну Хмельн. обл.) – фінансист, громадський діяч. 1972 закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (нині ТАНГ). Заст. міністра фінансів РФ (1992–96), заст. Керуючого справами Президента РФ (1996–2001). Від 2001 – заст. голови Виконавчого комітету – Виконавчого секретаря СНД.

В. Ханас.

ГОЛОВА́ТИЙ

Богдан Васильович (27. 05. 1947, с. Серединки, нині Терноп. р-ну) – господарник. Закін. Тереховлян. культ. освіт. уч-ще (1967, нині вище уч-ще культури). Від 1969 працював в об’єдн. парків культури та відпочинку Тернополя; від 1980 – дир. цього об’єднання. Від 1992 – нач. відділу постачання Терноп. авторем. з-ду. Від 1998 – сільс. голова с. Буцнів Терноп. р-ну. 1970–90 – диригент духового оркестру авторем. з-ду. 2001 – створив хор при сільс. буд. культури, займається культ.-просвіт. діяльністю серед односельців.

М. Ониськів.

ГОЛОВА́ЦЬКИЙ

Зиновій Іванович (10. 01. 1945, с. Шибалин Бережан. р-ну) – диригент, хормейстер. Засл. прац. культури України (2000). *Премія ім. Братів Лепких* (1998, із хором). Закін. Тереховлян. культ.-освіт. уч-ще (1970, нині вище уч-ще культури). Худож. кер., диригент, хормейстер хорів у Бережан. р-ні. Нині очолює хор т-ва “Просвіта”, який став лауреатом фестивалю “Яремче-96” та конкурсу ім. С. Крушельницької (2002).

Н. Волинєць.

ГОЛОВА́ЦЬКИЙ

Петро (р. н. невід. – червень 1649, біля м-ка Ріпниця, нині Білорусь) – полковник, сподвижник *Б. Хмельницького*. Відзначився під час взяття Збаража у вересні 1648. Поляки захоп. Г. у полон і стратили.

П. Гуцал.

ГОЛОВА́ЦЬКИЙ

Петро Федорович (1821, с. Чепелі, нині Бродів. р-ну Львів. обл. – 26. 09. 1853, с. Пистинь Косів. р-ну Івано-Фр. обл.) – педагог, перекладач, громадсько-освітній діяч. Брат *Я. Головацького*. 1848–49 – співроб. г. “Зоря галицька” (м. Львів). Спів-орг-тор укр. театру в Галичині. Від 1849 викладав у г-зії в Тернополі. Першим переклав українською повість М. Гоголя “Тарас Бульба” (Л., 1850). Більшість літ. і наук. спадщини Г. – в рукописах.

П. Медведик.

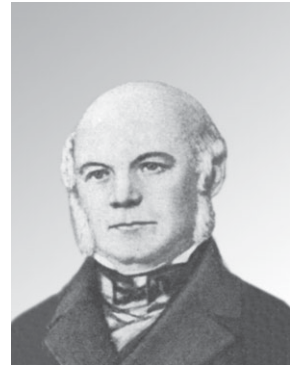
ГОЛОВА́ЦЬКИЙ

Яків Федорович (20. 10 (01. 11). 1814, с. Чепелі, нині Бродів. р-ну Львів. обл. – 13 (25). 05. 1888,

м. Вільно, нині м. Вільнюс, Литва) – письменник, фольклорист, вчений-славист, освітній діяч. Брат *П. Головацького*. Чл. Рос. геогр. т-ва. Під час навчання на філос. ф-ті ун-ту й одночасно – в духовній семінарії у Львові – чл. “Руської трійци”. За його безпосеред. участі вийшов альманах “*Русалка Дністрова*”. Від 1842 служив священником, 1846–48 – у с. Хмелева (нині Заліщиц. р-ну). У червні 1848 – заст. голови філії Гол. Рус. Ради в Чорткові; учасник Собору рус. вчених у Львові в жовтні того ж року. Від грудня 1848 – проф. укр. мови Львів. ун-ту, 1864–65 – його ректор. 1867 виїхав у Росію, працював головою Археогр. комісії для розбору древніх актів у Вільно. Підготував до друку “Львівський літопис” (1839), опубл. полеміч. статтю “Становище русинів у Галичині” (1846, нім. мовою), співвид. альманаху “Вінок русинам на обжинки” (1846–47). Автор “Граматики руської мови” (1849) та ін. праць, поезій і перекладів. 1878 видав у Москві зб. у 4-х т. “Народні пісні Галицької й Угорської Русі”.

Літ.: Матисякевич З. Український історик Яків Головацький. – Л., 2002.

О. Петраш.

ГОЛОВАЧ

Микола Йосифович (08. 09. 1962, с. Дружба Буцац. р-ну) – господарник. Закін. Кам'янець-Поділ. с.-г. ін-т (1985), навчався в Нац. акад. держ. упр. при Президентові (2001–03). 1985–89 – інж.-контролер, гол. інж. Буцац. радгоспу-технікуму; 1989–91 – на громад. роботі; 1991–94 – інж., гол. механік, дир. Буцац. з-ду “Квант”; 1994–98 – заст. голови, перший заст. голови Буцац. РДА. 1998–2002 – нач. упр. пром-сті, енергетики, транспорту та зв'язку Терноп. ОДА. Від червня 2002 – заст. голови Терноп. ОДА.

заст. голови, перший заст. голови Буцац. РДА. 1998–2002 – нач. упр. пром-сті, енергетики, транспорту та зв'язку Терноп. ОДА. Від червня 2002 – заст. голови Терноп. ОДА.

Г. Яворський.

ГОЛОВАЧ

Федір Васильович (14. 11. 1916, с. Домантове (нині не існує), належало до Чорнобил. р-ну Київ. обл. – 12. 07. 2001, м. Тернопіль) – історик, педагог. Канд. істор. н. (1966). Орден Вітчизн. війни 2-го ступ. та Б. Хмельницького. Закін. Київ. пед. ін-т (1952). Учасник нім.-рад. війни. Від 1968 – в Тернополі: викл. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ), доц. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Автор монографії про бджільництво в Україні (1979), статей у кн. “Історія міст і сіл України. Тернопільська область” (1973) і “Тернопільщина у Великій Вітчизняній війні” (1980), наук. публікацій.

Канд. істор. н. (1966). Орден Вітчизн. війни 2-го ступ. та Б. Хмельницького. Закін. Київ. пед. ін-т (1952). Учасник нім.-рад. війни. Від 1968 – в Тернополі: викл. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ), доц. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Автор монографії про бджільництво в Україні (1979), статей у кн. “Історія міст і сіл України. Тернопільська область” (1973) і “Тернопільщина у Великій Вітчизняній війні” (1980), наук. публікацій.

Н. Халуца.

ГОЛОВАЩЕНКО

Михайло Іванович (20. 11. 1923, с. Кримки, нині Червонолиман. р-ну Донец. обл.) – журналіст, мистецтвознавець, письменник, історик. Засл. діяч мист-в України (1994). Закін. Київ. ун-т (1956). Автор документ. кн. “Олександр Мишуга” (1971), “Соломія Крушельницька” (2 ч.; 1978, 1979), “Михайло Роменський” (1982), “Модест Менцинський” (1985), “Феномен Олександра

Кошиця” (2 т., 2001, 2002); статей, нарисів, рецензій, віршів у період. виданнях, у т. ч. в г. “Русалка Дністрово”. За матеріалами Г. знято д/ф “Соломія Крушельницька” та ін. кінострічки. Не раз перебував на Тернопільщині, збираючи матеріали про С. Крушельницьку, М. Скала-Старицького, К. Чічку-Андрієнка.

Б. Мельничук.

ГОЛОВЕЦЬКИЙ

Микола (10. 04. 1925, Тернопільщина – 08. 03. 1966, м. Філадельфія, США) – лікар, громадський діяч. Чл. УЛТ Пн. Америки. Освіту здобував у г-зіях оо. Василян у Бучачі, “Рідної школи” в Чорткові, закін. в Інсбруці (Австрія, 1945). 1946–48 студіював медицину в Інсбруці. ун-ті. 1949 емігрував до США. 1955 закін. вивчати дипломат. службу та право в Джорджтаун. ун-ті, 1961 – дантист. студії. Від 1962 жив у Філадельфії, мав лікар. практику.

Літ.: Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.–Чикаго, 1996. – Кн. 2.

Б. Волинський.

ГОЛОВІН

Богдан Петрович (псевд. – Богдан Кузик, Богдан Горбачівський, Теодор Хуторянин, Тарас Чепіга та ін.; 06. 09. 1926, с. Золотковичі, нині Мостис. р-ну Львів. обл.) – історик, педагог, публіцист, громадсько-освітній діяч. Засл. працівник освіти України (1993). Чл. Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури (1967), Укр. світ. спілки профес. вчителів (1994), НСЖУ (1999), НТШ (2000), ВУСК (2000). Почес. чл. Всеукр. т-ва “Просвіта” (1996) та Християн. місії. т-ва “Фундація духовного єднання України” (1998). Медаль “Будівничий України” (2001). 1941–43 навчався в торг. школі у Львові. 1943–45 – на примус. роботах у Німеччині. Закін. істор. ф-т Львів. ун-ту (1958). Прац. педагогом на Львівщині. 1961–69 – заст. дир., дир. школи в с. Прошова, 1969–73 – заст. дир. рай. заоч. СШ, 1973–92 – вчитель у селах Буцнів, Почапинці та Лозова Терноп. р-ну. Від липня 1992 – голова (від 2001 – почес. голова) правління Терноп. обл. об'єд. Всеукр. т-ва “Просвіта”. Автор понад 450 статей, нарисів, рецензій, розвідок про укр. письменників, науковців, священиків, учасників ОУН та УПА, громад.-політ.

діячів; кн. “Молода Просвіта” Тернопільщини” (1997, співавт.), “Мученики та ісповідники Української церкви ХХ століття (2000). “Нації незгасимий смолоскип” (2003), “Троно вітань щиро-сердних” (2004; усі – Т).

М. Чернописький.

ГОЛОВІН

Микола Миколайович (22. 02. 1875, м. Москва, Росія – 10. 01. 1944, м. Париж, Франція) – військовик. Генерал-лейтенант рос. армії (1917), генерал-поручник Армії УНР. 1916 – нач. штабу 7-ї армії (штаб – у м. Бучач). Від листопада 1917 служив в укр. армії; один із авторів плану створ. регуляр. Армії УНР.

П. Гуцал.

ГОЛОВІНСЬКА-КУЗЬМОВИЧ

Марія-Любомира (1904 – 1986, м. Найставн (шт. Філадельфія, США) – літератор, громадська діячка. Дружина о. *В. Головінського*, мати *А. Головінської-Максимович* та *І. Головінського*. 1927–44 проживала з сім'єю у с. Зарваниця (нині Теробовлян. р-ну). Емігрувала до Зх. Європи, 1949 – до США. Голова Марійської дружини Матері Божої Зарваницької при храмі Христа-Царя у м. Найставн. Видала зб. оповідань “Сефта” (1952), “Чічка” (1954), драми “Марія” (1962), “Полудник” (1965); 3 тт. вибр. творів, у т. ч. книгу споминів “Зарваниця” (1971, перевид. у Т., 2000) та її продовження “Чужиною” (1977).

Л. Кузьмович.

ГОЛОВІНСЬКА-МАКСИМОВИЧ

Анна (псевд. – Г. Подолянка; 07. 06. 1928, с. Зарваниця, нині Теробовлян. р-ну) – письменниця. Дочка *М.-Л. Головінської-Кузьмович* та *В. Головінського*. Працювала бібліотекарем у Філадельфії (США). Автор більше 100 віршів, нарисів, оповідань, поем “Газда” і “Йордан”.

Б. Волинський.

ГОЛОВІНСЬКИЙ

Василь (06. 06. 1894, м. Підгайці – р. і м. см. невід.) – релігійний діяч. Чоловік *М.-Л. Головінської-Кузьмович*. Навчався в духовній семінарії у Львові. Старшина УГА. Від 1927 – священник у с. Зарваниця (нині Теробовлян. р-ну). Тут розгорнув широку громад. діяльність. Від 1949 – в США,

організував укр. катол. парафію, збудував храм Христа-Царя у Філадельфії. З ініціативи Г. художник П. Андрусів відтворив тут чудотворну ікону *Божої Матері Зарваницької*. На другому бічному вітварі цієї церкви розміщена копія образу Розп'яття, який був у церкві Пресвятої Трійці в Зарваниці.

Х. Весна.

ГОЛОВІНСЬКИЙ

Іван (25. 04. 1927, с. Зарваниця, нині Теробовлян. р-ну) – вчений-психолог, громадський діяч. Син *М.-Л. Головінської-Кузьмович* та *В. Головінського*. Д-р психології. Чл. управи НТШ. Чл. Амер. асоц. психологів, Амер. акад. досліджень розумових відхилень. Засл. чл. кількох амер. наук. інституцій. Закін. студії в ун-ті Темпл. Проф. ун-ту Ратгерс у Ньюарку. Чл. Гол. пласт. булави та укр. громад. установ. Чл. міжнар. ред. колегії часопису “The Journal of Special Education”. Автор книги “Розумові вади” (1976), статей і наук. розвідок. *Лит.:* Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Б. Мельничук.

ГОЛОВІНСЬКИЙ

Мирон (1897, м. Підгайці – 29. 08. 1992, м. Філадельфія, США) – священник, громадський діяч. Почес. чл. Ком-ту підгасчан в еміграції. Старшина УГА (1919). Закін. прав. та богослов. студії. Священник у с. Вишнівчик на Теробовлянщині. В США – парох у Барнесборо (шт. Пенсильванія), сотрудник (другий священник) митропол. собору у Філадельфії.

І. Гаврільцьо.

ГОЛОВІНСЬКИЙ

Юліан (01. 12. 1894, с. Радимно біля м. Перемишль, нині Пшемисль, Польща – 30. 09. 1930, с. Великі Глібовичі, нині Перемишлян. р-ну

Львів. обл.) – військовик, громадсько-політичний діяч. Від лютого 1919 – ком-р 6-ї (Равської) бригади УГА, яка в червні–липні того ж року воювала на Тернопільщині, відзначилася під час *Чортківської офензиви*. Співзасн. УВО (1920) та ОУН (1929), край. провідник ОУН на ЗУЗ (1930).

Б. Пиндус.

ГОЛÓВКА

Григорій (1929, с. Вербів, нині Бережан. р-ну) – громадський діяч. Чл. ОУН (1943). Від 1950 – в США (м. Парма, шт. Огайо). Голова осередку Спільки укр. молоді Америки (СУМА), чл. Крайової управи СУМА, відзн. Грамотою за 50-річну виховну роботу в СУМА. Провідний чл. Орг-ції Визвольного і Державницького фронтів, Орг-ції оборони чотирьох свобод України.

Б. Волинський.

ГОЛОВКО

Андрій Васильович (21. 11. (03. 12). 1897, с. Юрки, нині належить до с. Хорішки Козельщин. р-ну Полтав. обл. – 05. 12. 1972, м. Київ) – письменник. Чл. СПУ (1934). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1969). 1915 як прапорщик рос. армії перебував на Кременеччині. На поч. нім.-рад. війни в червні 1941 був у Тернополі з групою фронт. кореспондентів.

Є. Гасай.

ГОЛОВКО

Ярослав Володимирович (18. 11. 1962, м. Бережани) – архітектор. Член НСАУ (1991). Закін.

Львів. політех. ін-т (1984, нині нац. ун-т “Львівська політехніка”). Працює у ТВП “Тернопіль-архпроект”. Осн. роботи у Тернополі: освіт.-духовний центр на вул. Карпенка, церква Преображення Господнього на бульв. Куліша (1996); духовно-культ. центр ім. Данила Галицького зі собором Св. Трійці (1999, співавт.).

А. Водоп'ян.

ГОЛОВНА́ РУ́СЬКА РА́ДА

– громадсько-політична організація у Львові, яка відстоювала інтереси і права українців Галичини перед імперським урядом Австрії. Створ. 2 травня 1848 представники укр. світської та духовної

інтелігенції під впливом рев. подій; нарахов. 66 чл. Головою ГРР обрали епис. Г. Яхимовича, його заст. – уродженців Тернопільщини *І. Борискевича* та *М. Куземського*. Рада проголосила єдність укр. народу Галичини і Вел. України, висунула вимогу створити в Австрії укр. корон. край із правами автономії, домагалася офіц. визнання укр. мови. В Сх. Галичині виникли округ., повіт. та міські ради як філії ГРР, у т. ч. в Бережанах, Бучачі, Заліщиках, Збаражжі, Зборові, Нарасві (нині Бережан. р-ну), Підгайцях, Скалаті, Тербовлі, Тернополі, Усті-Зеленому (нині Монастирис. р-ну). Орг-торами і кер. цих рад були переважно священики. Місцеві ради збирали підписи на підтримку вимоги про створ. укр. автоном. провінції, проводили нар. віча і передвиборні збори. У Бережанах сформов. загін нац. гвардії; в Тернополі 5 грудня 1848 освячено хоругву нац. гвардії, однак її загін не був створений. Від кін. 1848 діяльність ГРР пішла на спад; 1851 її розпустила австр. влада.

П. Гуцал.

ГОЛОВЧА́К

Олег Іванович (01. 03. 1951, с. Новичка Долин. р-ну Івано-Фр. обл.) – архітектор. Чл НСАУ (1978). Закін.

Львів. політех. ін-т (1974, нині нац. ун-т “Львівська політехніка”). Працював гол. арх. проекту в АТ “Терно-Корс”, нині – у ТВП “Тернопільархпроект”. Голова правління ТОО НСАУ (1990–99). Проектує об'єкти житл. і громад. призначення. Основні роботи в Тернополі: приміщення краєзн. музею (1982), театру актора і ляльки (1984), обл. універсальна наук. б-ка (поч. 1986), житл. мікрорайон на вул. Лучаківського (1987–2003), пам'ятник митрополитові *А. Шен-тицькому* (2001), церква св. Йосафата (1997–2003), єпархіал. буд. на вул. Січових Стрільців (2000).

А. Водоп'ян, І. Дуда.

ГОЛÓВЧИНЦІ

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Королівка. При Г. був хутір в урочищі “Козюгура”, знищений із приходом рад. влади. Розташ. над р. Тупа – притокою р. Серет,

за 26 км від райцентру і 3 км від найбл. залізн. ст. Глусте. Насел. 625 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1486 (Сіреджук П. Першовитоки. – К., 1994.). 1734 у Г. відбулося повстання під проводом А. Пушока. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1902), “Луг”. Під час нім. окупації у Г. було розстріляно багато євреїв. Є церква Успіння Пречистої Діви Марії (1876; мур.), капличка та каплиця “Водохреща” (арх. Б. Місько). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1966), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1992), встанов. памят. хрест на честь скасування панщини (віднов. 1995). Діють ЗОШ 1 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, дошк. заклад, торг. заклад, ТОВ “Дружба”, фермер. госп-во “Перспектива”. Є став. У Г. народ. проф., слов’яніст *М. Пушкар*.

В. Олійник, В. Уніят.

ГОЛОВЧУК

Ярослав Володимирович (24. 11. 1932, с. Вербівці, нині Теребовлян. р-ну) – оперний і концертний співак (тенор). Засл. артист УРСР (1968). Державна премія Грузії ім. З. Паліашвілі. Закін. Львів. консерваторію (1965, нині муз. акад. ім. М. Лисенка). Соліст Львів. оперного театру (1961–68). Київ. театру опери і балету (1969–75, нині Нац. опера), Ансамблю пісні й танцю (1975–77) РА в Німеччині, Київ. філармонії (1977–90), від 1991 – Держтелерадіо України. У вересні 1973 виступав у Терноп. театрі на концерті до 100-річчя *С. Крушельницької*. Основні партії: Андрій (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемівського, Герман (“Пікова дама” П. Чайковського), Петро (“Нагалка Полтавка” М. Лисенка), Самозванець (“Борис Годунов” М. Мусоргського), Манріко, Радамес (“Трубадур”, “Аїда” Дж. Верді), Микита (“Ярослав Мудрий” Г. Майбороди).

Я. Головчук у ролі Самозванця в опері “Борис Годунов”.

П. Гуцал, М. Ониськів.

ГОЛОД

Софія (р. н. невід., м. Бережани – р. см. невід., Канада) – піаністка, педагог. Навчалася на філос.

ф-ті ун-ту та водночас у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові. Від 1936 диригувала хорами в Бережанах і Підгайцях, навчала гри на піаніно. Муз. студії продовжила в м. Регенсбург (Німеччина). Згодом переїхала у м. Торонто (Канада), де 1950-і викладала в Муз. ін-ті ім. М. Лисенка.

І. Дула.

ГОЛОД

Уільям (28. 11. 1926, с. Переволока, нині Бучац. р-ну) – інженер-механік, громадський діяч. 1959 закін. Ілліной. ун-т (США). Працював в уряд. орг-ціях та міськ. службах Чикаго, секр. ошад. та кредит. асоц. від 1964. Чл. Асоц. укр. інженерів в Америці (філія у Чикаго, був на виконав. посадах). Меценат церкви св. Йосипа.

Лім.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Б. Мельничук.

ГОЛОДОМОР 1932–1933

– акція, з допомогою якої більшовицький режим Радянського Союзу винищував український народ. 15 травня 2003 ВР України визнала Г. актом геноциду (за прибл. підрахунками загинуло від 7 до 14 млн. осіб). На Тернопільщині знач. поширення набуло збирання коштів для допомоги голодуючим. Започаткували цей рух священики панахидами за упокій жертв Г. в рад. Україні; вони закликали паству офірувати дешицю для порятунку братів за Збручем. Ініціатором та орг-тором прод. допомоги став “Подільський союз кооператив”, який очолювала *І. Блажкевич*; підтримали почин УНДО, “Просвіта”, ОУН, “Союз українок”, “Рідна школа”, “Маслосоюз” та ін. політ. й громад. орг-ції. Вони надіслали петиції протесту до рад. уряду та в Лігу Націй. Багато часописів під рубрикою “На протестаційному фронті”, подавали правдиву інформацію про Г. Від 2000 щорічно в четверту суботу листопада в Україні відзначають День пам’яті жертв голодомору і політ. репресій.

Лім.: Лановик Б., Лазарович М., Матейко Р. Голодомор 1932–1933 років: причини та наслідки // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Т., 2003. – Вип. 8.; Ї жє. Чорна тінь голодомору 1932–1933 років над Тернопіллям: Книга Пам’яті. – Т., 2003.

Б. Лановик, М. Лазарович, Р. Матейко.

“ГОЛОС ЛАНОВЕЧЧИНИ”

– газета Лановец. районної ради і райдержадміністрації. Виходить від жовтня 1944 (спочатку під назвою “Більшовицька зброя”; “Будівник комунізму”). Постійні рубрики: “3 ко-

горті нескорених”, “Сузір’я славетних”, “Наші земляки”, “Спорт” та ін. Випускає додатки “Ринок праці”, “Вісник Пенсійного фонду”, “Футбольний сезон”. Редактори – Д. Тупол, В. Плутейко, І. Костенко, Н. Головка, С. Коркушко, від лютого 1984 – В. Подунайчук. Наклад 2600 примірників.

О. Подунайчук.

“ГОЛОС НАРОДУ”

– газета, часопис Чортківського району. Співзасн. РДА, рай. рада, колектив редакції. Виходить від грудня 1939 (під назвами “Нове життя”, “Зоря комунізму”); тепер. назва – від 1991). Нині тижневик на 6-ти сторінках. Редактори: від жовтня 1963 – В. Шуляк, від листопада 1988 – З. Фрис, від квітня 1991 – А. Шуляк.

І. Дем’янова.

“ГОЛОС ПОДІЛЛЯ”

– газета, видання Тернопільської повітової ради ЗУНР. Виходила від 9 листопада 1918 після утвердж. в місті укр. влади. Ред. *П. Карманський*. Надруковано 6 номерів. Від 27 листопада виходила під назвою “Український голос”.

П. Гуцал.

“ГОЛОС СЕРЦЯ”

– обласний літературно-мистецький конкурс. Започатк. у грудні 1997 з ініціативи обл. орг-ції асоц. творч. інтелігенції “Світ культури”, обл. упр. культури, обл. упр. у справах сім’ї та молоді, обл. орг-ції НСПУ. Переможці 1-го конкурсу (1998): поети *Є. Зозуляк, П. Тимочко, О. Черномаз*; композитори *І. Вовчак, Л. Міллер*; 2-го конкурсу (2001): письменники *Б. Бастюк, Г. Костів-Гуска, Я. Сачко*, літераторка *Б. Дерій*; композитор *Ю. Кіцила*; митці *Б. Дубчак, А. Заблода*; фотохудожник *М. Бенч*. За підсумками 1-го конкурсу видано зб. пісень “Україні” (1998).

В. Дерій.

ГОЛОТА

Андрій (крипт. – А. С.; рр. і м. н. та см. невід.) – гравер. 1730–50-і працював у Кременці та Почаєві, виконав на міді гравюри реліг. та істор. змісту. Серед робіт – здійснені в друкарні Почаїв. лаври гравюри: титул. стор. з фігурами святих і головами херувимів (“Службник”, 1735), чудотворні образи *Божої Матері Теребовельської* і *Піддубецької*.

І. Дуда.

ГОЛОТКИ

– село у Підволочиському районі. Підпорядк. Кошляків. сільраді. Розташ. над р. Збруч. Насел. 389 осіб (2001). Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Сільський господар”, “Союз українок”, “Рідна

школа”. Є церква св. Трійці (1784). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1968). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка.

Я. Пелехатий.

ГОЛОФАЄВ

Володимир (14. 10. 1931, м. Ворошиловськ, нині Луган. обл. – 30. 05. 1977, м. Тернопіль) –

скульптор. Чл. СХУ (1971). Закін. Луган. худож. уч-ще. Від 1957 – в Тернополі. Працював гол. художником обл. худож.-вироб. майстерень Худож. фонду України (від 1965). Займався скульптурним портретом. Брав участь у виставках (Тернопіль, Київ, Москва). Індивід. виставки в Тернополі 1963 і 1979 (посмерт.).

І. Дуда.

ГОЛОЦВАН

Леонід Богданович (20. 04. 1934, м. Харків) – інженер-будівельник, поет, перекладач. 1942–44 проживав і навчався у школі в Бучачі. Від 1944 – в Австрії, згодом – в Аргентині. Від 1973 – у м. Буенос-Айрес. Чл. голова Т-ва укр. високошкільників Аргентини. Читав лекції з укр. літри в Кордов. ун-ті, вів укр. радіопередачі, був реж. аматор. театру в м. Тартагал. Вірші пише укр. й іспан. мовами. Автор кн. “Коротка українська грамати́ка” (1984), “Україна”, “Тисячоліття хрещення України-Русі” (співавт.; обидві – 1988), зб. перекладів іспан. мовою “Антологія української поезії” (1991) та ін., низки публікацій в укр. та іспаномов. періодиці. Після 1992 відвідував Україну, побував у Тернополі, Бучачі.

П. Тимочко.

ГОЛОШИНСЬКІ ЯМИ

– водно-болотний масив, орнітологічний заказник місцевого значення. Розташ. на пд.-сх. околиці

с. Голошинці Підволочис. р-ну, в межах долини р. Самчик, на тер. колиш. торфовища в урочищі "Ями". Створ. відповідно до рішення Терноп. обл. ради від 30. 01. 2003 № 98. Перебуває у віданні Новосіл. сільради. Пл. 5 га. Під охороною – числ. мислив. орнітофауна, зокрема крижень звичайний, норець великий, норець сірошочкий, норець сіроший, курочка водяна, лиска звичайна, качка сіра та ін. види водоплав. птахів.

І. Сліпченко.

ГОЛОШИНЦІ

– село у Підволочиському районі. Підпорядк. Новосіл. сільраді. Насел. 171 особа (2001). Діяли т-ва "Просвіта", "Сокол", "Сільський господар", "Союз українок", "Рідна школа", кооператива. Є капличка. Встанов. пам'ят. знак на честь скасування панщини. Діють клуб, б-ка. У Г. народ. проф. *М. Бомба*.

В. Уніят.

ГОЛОЯД

Мирон (псевдо "Владко", "Роман"; ймовірно 1910, с. Теклівка, нині Підволочис. р-ну – 01. 11. 1944, біля м. Станіслав, нині Івано-Франківськ) – діяч ОУН і УПА. Закін. г-зію в Тернополі. 1930, 1932–33 ув'язн. польс. влада, 1939 перебував у концтаборі Береза Картузька. 1939–41 – у Німеччині, в липні 1941 нелегально прибув до Львова і розгорнув діяльність у нац. підпіллі. Чл. Гол. референтури СБ при Проводі ОУН (1941–44), заст. Гол. референта СБ ОУН (1944). Загинув у бою з підрозділом НКДБ.

М. Кривецький.

ГОЛОЯД

Павло Григорович (1906, с. Теклівка, нині Підволочис. р-ну – 28. 04. 1932, м. Тернопіль) – громадський діяч. Очоловав у селі осередки т-в "Січ" і "Рідна школа". За вбивство агента польс. поліції Терноп. воєвод. суд засудив Г. і *Я. Пришляка* до страти. На їх могили на Микулин. цвинтарі в Тернополі встановлено пам'ятник.

Лит.: Жульковська О. "Прощаюся з Україною і гину за неї" // Свобода. – 1997. – 24 трав.

Б. Пиндус.

ГОЛУБ

Олексій (1949, м. Рівне – 09. 03. 1993, м. Нью-Йорк, США; прах похов. у м. Рівне) – естрадний співак. Співав у Терноп. обл. філармонії, ансамблях "Збруч", "Ватра", "Український концерт". 1975 емігрував до Польщі, співав із симф. оркестром Варшав. радіо і телебачення. Потім виступав у Парижі. Від 1981 – в США.

Б. Волинський.

ГОЛУБ

Юрій Володимирович (14. 10. 1951, с. Розсоха Чорнобил. р-ну Київ. обл.) – правник. Старший радник юстиції. Почес. працівник прокуратури України. Учасник ліквідації наслідків катастрофи на Чорнобил. АЕС. Закін. юрид. ф-т Київ. ун-ту (1977). Працював токарем, налагодником на з-ді "Будшляхмаш" (1969–72, м. Київ), пом. прокурора Макарів. р-ну (1977–80), прокурором Поліс. (1980–84), Вишгород. (1984–97) р-нів на Київщині. Від 1997 – заст. і перший заст. прокурора Київ. області. Від 14 липня 2003 – прокурор Терноп. області.

Лит.: Чорна О. Юрій Голуб: "Ми служимо тільки Закону – це не лише слова" // Свобода. – 2003. – 4 груд.

Л. Долішна.

ГОЛУБЕЦЬ

Микола (15. 12. 1891, м. Львів – 20. 05. 1942, там само) – письменник, історик, архівіст, мистецтвознавець, публіцист. Навчався у Львів. і Віден. ун-тах, Краків. АМ. Під час 1-ї світ. війни – в Легіоні УСС, служив у його Пресовій квартирі; воював на Тернопільщині. Від листопада 1918 – четар УГА. 1920–30-і працював у НТШ, ред. львів. часописів. Автор 84 худож. і наук. книг, серед них – зб. поезій "Фрагменти" (1909), "Бувають хвилі" (1910), "Мойсей Безумний" (1914), повістей "Люди і блазні" (1927) та "Жовті Води" (1937), наук. праць "Начерк історії українського мистецтва" (1922), "Галицьке малярство" (1926), "Український килим" (1936), "Золота книга українського лицарства" (1939), істор.-краєзн. нарису "Теребовля" (1927), статей про художни-

ків, зокрема уродженців Тернопільщини *О. Кульчицьку, Л. Левицького, Я. Струхманчука.*

П. Бабій.

ГОЛУБИЦЬКИЙ

Яків (псевд. – Яр. Голубицький; 1920-і, с. Печірна, нині Лановец. р-ну) – еколог, меценат. Працював у м. Торонто (Канада) провід. спеціалістом екол. служби. Діяльний у нац. громаді. Спонує видання ж. “Православ’я” (м. Київ). Коштом Г. з його передмовою перевид. кн. М. Мироненка “Думки про визволення України” (К., 1994).

І. Гаврильцо.

ГОЛУБИЦЬКИЙ

Дмитро-Микола (30. 01. 1899, с. Перемилів, нині Гусятин. р-ну – 10. 06. 1982, м. Едмонтон, Канада) – лікар, громадський діяч. Від 1900 – в Канаді. Закін. Альберт. ун-т в Едмонтоні. Довголіт. чл. управи і голова Укр. студент. гуртка при Ін-ті ім. М. Грушевського, активіст Союзу українців-самостійників Канади, Т-ва укр. самостійників та ін. Діяльний у мед. та укр. культ. т-вах, очолював дирекцію Ін-ту св. Івана в Едмонтоні. Меценат колегії св. Андрея, Ін-ту св. Івана та ін. укр. установ.

Від 1900 – в Канаді. Закін. Альберт. ун-т в Едмонтоні. Довголіт. чл. управи і голова Укр. студент. гуртка при Ін-ті ім. М. Грушевського, активіст Союзу українців-самостійників Канади, Т-ва укр. самостійників та ін. Діяльний у мед. та укр. культ. т-вах, очолював дирекцію Ін-ту св. Івана в Едмонтоні. Меценат колегії св. Андрея, Ін-ту св. Івана та ін. укр. установ.

Б. Мельничук.

ГОЛУБОВИЧ

Іван (27. 12. 1874, с. Васильків, нині Чортків. р-ну – 1945) – педагог, етнограф, самодіяльний композитор, громадсько-освітній діяч. Навчався у г-зії в Бучачі. Закін. учит. семінарію в Сокалі на Львівщині (1899). Вчителював до 1926 в селах Заболотів, Завалля і Петрів на Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.), Ждиня та Карлів на Лемківщині (нині Польща, 1916–26). Діяльний у т-ві “Просвіта”, записував фольклор. матеріали, керував хорами. Автор віршів, оповідань, етногр. статей, споминів. Архів Г. зберіг. у відділі рукописів ЛНБ.

П. Арсенич.

ГОЛУБОВИЧ

Сидір (Ісидор) Тимофійович (06 (18). 03. 1873, с. Товстенське, нині Чортків. р-ну – 12. 01. 1938, м. Львів) – адвокат, громадсько-політичний діяч.

Д-р права (1902). Навчався у г-зії в Тернополі (1884–92), на правн. ф-ті Львів. ун-ту (1893–97). Від 1903 працював адвокатом у Тернополі. Очолював філію “Просвіти” (1904–14) і т-во “Сокіл”, секр. “Подільської ради”, ред. г. “Подільський голос” (1904–08). Співзасн. і чл. управи “Повітового кредитного товариства”, “Народного дому” та “Подільського союзу кооператив”. Від 1911 – посол австр. парламенту, від 1913 – *Галиц. сейму*. Від жовтня 1918 – чл. УНРади ЗУНР. Від 9 листопада 1918 – держ. секр. судівництва в уряді ЗУНР, у Тернополі наприкінці грудня очолював уряд. 4 січня–9 червня 1919 – голова Ради держ. секретарів ЗУНР, одночасно очолював держ. секретаріати фінансів і торгівлі та промислу. В червні–листопаді – уповноваж. Диктатора ЗУНР із внутр. справ. 1920–23 перебував у Відні. Співзасн. Укр. труд. партії (м. Львів), брав участь у створ. УНДО. Влітку 1925 відійшов від політ. діяльності. 1929–37 – адвокат у м-ку Залізці (нині смт Зборів. р-ну). Іменем Г. у Тернополі названа вулиця (1999).

Лит.: *Макарчук С.* Українська республіка галичан. – Л., 1997; *Гуцал П.* Сидір Голубович: штрихи до політичного портрета // Наукові записки ТДПУ. Серія: історія. Вип. 8. – Т., 1999.

П. Гуцал.

ГОЛУБ'ЯК

Олекса (30. 03. 1902, с. Горожанка, нині Монастирис. р-ну – 02. 10. 1968, м. Пітсбург, США) – громадський діяч. Агроном філії т-ва “Сільський господар”, активіст “Просвіти”, “Рідної школи”, ОУН у Підгайцях. 1944 виїхав до Австрії, згодом перебував у таборах для переміщених осіб у Німеччині. 1949 емігрував до США. Голова відділу Укр. конгрес. ком-ту Америки. Автор віршів, споминів та ін. творів. Листувався з *В. Куйбійовичем*, готував матеріали до ЕУ.

Б. Волинський.

ГОЛУБ'ЯК

Стефанія (з дому – Смагет; 06. 10. 1921, с. Волощина, нині Бережан. р-ну – 05. 08. 1988, м. Пітсбург, США) – громадська діячка. Від 1952 проживала у Пітсбургу (шт. Пенсильванія).

Організац. референт, секр. СУА, голова 27-го відділу СУА ім. О. Басараб.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Волинський.

ГОЛЬДБЕРГ

Самуель-Лейб (р. н. невід., м. Тернопіль – р. і м. см. невід.) – редактор, видавець. Засн. євр. неперіод. видання “Карем хамед” (“Принадний виноградник”). 1883–93 у Відні та Празі вийшло 7 т. його праць з іудаїстики й історії євреїв.

Е. Бергер.

ГОЛЮТЯК

Михайло Миколайович (31. 03. 1961, м. Бучач) – живописець. Чл. НСХУ (1995). Закін. уч-ще прикл. мист-ва в м. Вишня Чернів. обл. (1980). Живе і працює у м. Золочів Львів. обл. Серед творів – “Спогад” (1992), “Танок птахів” (1993), “Похід” (1994), “Розмова бюстів” (1995).

І. Дорош.

ГОЛЯЧЕНКО

Олександр Макарович (13. 02. 1940, с. Малі Горошки, нині Горошків. р-ну Житомир. обл.) –

вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1979), проф. (1987). Закін. Вінн. мед. ін-т (1963), де працював асист. каф. орг-ції охорони здоров'я. Від 1972 – лікар-методист Калинів. ЦРЛ Вінн. обл., тут створив наук.-інформ. лабораторію з питань орг-ції та упр. охорони здоров'я. Від 1977 – зав. орг-метод. відділом Вінн. обл. лікарні. Від 1983 – зав. каф. соц. гігієни та орг-ції охорони здоров'я Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Автор понад 100 наук. і навч.-метод. праць, підручників та монографій, у т. ч. “Соціальна медицина та організація охорони здоров'я” (1993), “Економіка української здоровоохорони” (1996), “Соціальна медицина, організація та економіка охорони здоров'я” (1997) та ін. Упоряд. зб. “Лікарі Тернопільщини: Хронологія імен та фактів” (1996).

І. Дем'янова.

“ГОМІН”

– газета. Засновники – Збараз. орг-ція НРУ та міськрада. Виходила від 26 серпня 1990 до 4 чер-

вня 1994. Розповсюдж. у Лановец., Зборів., Підволочис. і Кременец. р-нах. Ред. М. Дикий.

Ф. Смітюх.

“ГОМІН”

– муніципальний чоловічий хор у м. Львів. Лауреат всеукр. і міжнар. конкурсів. Худож. кер. і диригент – засл. діяч мистецтв України О. Цигилик. У червні 1995 виступав разом із одноп'ятичл. укр. хором із м. Манчестер (Вел. Британія) у Бережанах, Тернополі, в червні 2001 – в с. Вербів Бережан. р-ну на відкритті мемор. комплексу Борцям за волю України.

О. Маруняк, Я. Павлів.

“ГОМІН”

– український чоловічий хор Союзу українців у Великій Британії (м. Манчестер). Лауреат премії

ім. *Братів Лепких* (1999). Почесна грамота КМ України (2000). Створ. 1949. Засн. і довголітній диригент – Я. Бабуняк. 1995 разом з одноп'ятичл. хором із м. Львів здійснив турне містами України; кошти від благодійних концертів передані на буд-во храму Матері Божої Неустанної Помочі в Тернополі. В червні того року виступав у Тернополі, Бережанах, у с. Вербів Бережан. р-ну на відкритті пам'ят. таблиці І. та Я. Бабунякам.

Я. Павлів.

“ГОМІН ВОЛІ”

– газета Підволочиської районної ради і районної державної адміністрації. Заснов. 20 квітня 1941. Виходила під назвами: “Червоний Скалат”, “Збручанська зоря”, “Збручанські вісті” та ін. На поч. 1990-х злилася з органом рай. орг-ції НРУ г. “Гомін волі” й взяла її назву. Редактори: Й. Перхалюк, М. Шпікула, О. Хомик, від 1996 – Я. Сиривко.

І. Заверуха.

ГОМОТІЮК

Євстахій (04. 01. 1897, м-ко, нині смт Гусятин – 03. 02. 1973, м. Гартфорд, шт. Коннектикут, США) – громадський діяч. Студював право, здобув кооп. освіту. Воював в УСС, УГА. Перед 2-ю

світ. війною – дир. Повіт. союзу кооператив у Борщеві. Після приїзду до США – один із чільних укр. громад. діячів Гартфорда. Секр. 277-го відділу Укр. нар. союзу, чл. Клубу заслужених союзівців.

Л. Щербак.

ГОМОТЮК-ЗЄЛИК

Ірина (19. 10. 1929, м-ко, нині смт Гусятин) – художниця. Від 1949 – в США. Закін. маляр. студії в Коннектикут. ун-ті (м. Гартфорд), навчалась у *М. Мороза*. Роботи – в імпресіоніст. стилі.

В. Слюзар.

ГОНСЬКИЙ

Ярослав Іванович (31. 01. 1930, м-ко Войнилів, нині смт Калус. р-ну Івано-Фр. обл.) – вчений у галузі медицини.

Д-р мед. н. (1984), проф. (1985). Закін. Івано-Фр. мед. ін-т (1959). Від 1962 – в Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА); асист. каф. біохімії, доц. каф. біофізики, зав. каф. мед. хімії (від 1985). Вивчає роль і співвідношення окисних процесів різних видів, способи їх корекції. Має 10 патентів на винаходи і 30 рацпропозицій. Автор понад 200 наук. публікацій. За ред. Г. випущено кн. “Біохімія людини”, “Практикум для лабораторних занять з біохімії”, “Глумачний довідник з медико-біологічної термінології”.

І. Кліш.

ГОНТА

Марія Євгенівна (17. 12. 1937, с. Новомалин Остроз. р-ну Рівнен. обл.) – акторка, співачка (сопрано). Засл. арт. УРСР (1979). Закін. Дубнів. культ.-освіт. уч-ще (1956) і студію при Рівнен. театрі. Від 1962 – в Терноп. обл. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка (нині академ. театр). Зіграла понад 100 ролей, серед яких: Маруся Чурай (“Дівчина з легенди”

Л. Забашти), Маруся (“Дай серцю волю, заведе в неволю” М. Кропивницького), Катря (“Не судилось”), Ганна (“Маруся Богуславка”), Мелася (“Оборона Буші”; всі три – М. Старицького), Оксана, Одарка (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського), Тетяна (“Суєта” І. Карпен-

Л. Забашти), Маруся (“Дай серцю волю, заведе в неволю” М. Кропивницького), Катря (“Не судилось”), Ганна (“Маруся Богуславка”), Мелася (“Оборона Буші”; всі три – М. Старицького), Оксана, Одарка (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського), Тетяна (“Суєта” І. Карпен-

Махидевран. “Роксолана”.

М. Гонта і Б. Стецько. “Без вини винні” О. Островського.

ка-Карого), Неллі Костянтинівна (“Наближення” Ю. Щербака), пані Зося (“Маклена Граса” М. Куліша), Махидевран (“Роксолана” за П. Загребельним), Лідія Василівна (“Старомодна комедія” О. Арбузова).

Лит.: Тернопілля '97: Регіональний річник – Т., 1997; Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

І. Дем’янова.

ГОНТАРУК

Любов Романівна (21. 09. 1947, с. Малий Кунинець Збараз. р-ну) – поетка, педагог. Чл. НСПУ (1999). Закін. Горин. СШ Кременец. р-ну, біол. ф-т Терноп. пед. ін-ту (1972, нині ТДПУ). Вчителювала у Збараз. школі-інтернаті. Автор зб. поезій “Джерело” (К., 1992), “Білий день” (Л., 1993), “Сім хвилин” (К., 1994), “Подив” (Л., 1995),

“Над Гнізною” (Збараж, 1996), “Вибране” (Л., 1997), “Червоний кінь” (Т., 1999) та ін.

о. Р. Сливка.

ГОНТЮК

Роман Володимирович (02. 02. 1984, м. Надвірна Івано-Фр. обл.) – спортсмен (дзюдо). М. сп. міжнар. кл. (2001). Багатораз. переможець та призер чем-тів України; першості Європи серед юніорів (2001, 2002); сріб. призер першості світу (2002); 1-е місце на двох міжнар. турнірах кл. “А” (2003). Чл. збірної команди України. Навчається в ТАНГ.

Г. Гунтік.

ГОНЧАР

Михайло Васильович (02. 02. 1952, с. Стриганці Бережан. р-ну) – вчений-біохімік. Д-р хім. н., проф (2001). Чл. секції біохімії НТШ. Закін. Рекшин. СШ (1969), хім. ф-т Москов. ун-ту (1974). Від 1980 – доц. каф. біохімії Львів. ун-ту. Від 1985 – ст. н. с. Львів. відділ. Ін-ту біохімії НАНУ; за сумісництвом – доц. каф. генетики та біотехнологій Львів. ун-ту. Від 2000 – в Ін-ті біології клітини НАНУ: заст. дир. з наук. роботи, зав. відділу регулятор. систем клітини. Осн. наук. дослідження – біохімія та біотехнологія неконвенційних дріжджів, білків і ензимологія. Розробив набори “Діаглюк” для діагностики діабету та “Алкотест” для виявлення алкогол. сп’яніння. Учасник двох міжнар. проектів (НАТО та INTAS). Автор понад 130 наук. та метод. праць, у т. ч. патентів і навч. посібників.

О. Гиса.

ГОНЧАР

Олесь (Олександр) Терентійович (03. 04. 1918, с. Суха, нині Кобеляц. р-ну Полтав. обл. – 15. 07. 1995) – письменник, публіцист, громадський діяч. Чл. НСПУ (1946). Акад. АН УРСР (1978). Герой соц. праці (1978). Держ. премії СРСР (1947, 1948, 1982). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1962). Ленін. премія (1964). 1941 добровольцем пішов на фронт. Закін. Дніпроп. ун-т (1946). 1959–71 очолював СПУ. 1973–91 – голова Укр. респ. ком-ту захисту миру. Автор трилогії “Пра-

О. Гончар серед тернопільських письменників (зліва направо): Г. Петрук-Попик, П. Тимочко, Л. Крупа, Б. Демків, М. Левицький, О. Корнієнко.

пороносці”, романів “Людина і зброя”, “Тронка”, “Собор”, “Циклон”, “Берег любові”, “Твоя зоря” та ін., повістей, новел, нарисів, статей, зб. “Фронтів поезії” (1985). Підтримував творчі зв’язки з літераторами Тернопільщини, подарував свої книги *Музеєві В. Гнатюка* в с. Велеснів Монастирис. р-ну. Не раз відвідував наш край: 1965 був у Тернополі, у вересні 1977 – в Збаражі, Вишнівці, Монастириськах (про поїздку згадує в зб. “Письменницькі роздуми”), у червні 1987 – в Бережанах на відкритті мемор. таблиці *М. Шашкевичу*, в с. Старий Скалат Підволочис. р-ну в *Музеї Лєся Курбаса*, в с. Біла Терноп. р-ну в *Музеї С. Крушельницької*, в Кременці, Почасві, ін. насел. пунктах області.

Літ.: Сорока Я. Зустрічі з Олесем Гончарем // Русалка Дністрова. – 1995. – Ч. 9, 12; Петрук-Попик Г. Тиждень з Олесем Гончарем // Свобода. – 2003. – 29 берез.

Б. Мельничук.

ГОНЧАРІВКА

– село у Монастириському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Підвичулки. Поблизу Г. був х. Бошорків. Розташ. в межиріччі Золотої Липи та Коропця, за 2 км від автошляху Івано-Франківськ–Бучач–Тернопіль. Насел. 1188 осіб (2003). До 1946 село називалося Вичулки (Вичілки). Перша писемна згадка – 1785. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, кооперагива. Вночі з 20 на 21 листопада 1935 Г. частково спалена внаслідок пожежі. Восени 1942 після того, як поляки вбили мешканця села В. Парубочого, створено оборонний загін (22 особи) під командуванням підрайон. провідника ОУН С. Жилавого. 1942 поблизу Г. відбувся бій сотні “Бистрого” УПА з німцями. 1943 через село проходило з’єднання С. Ковпака. Є стара дерев. і нова св. Архістратига Михаїла

(1996; мур.) церкви, 3 каплички. Насипана символ. могила Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Г. народ. славіст, філософ, проф. *Я. Розумний*, проживають майстер гончарства *І. Бойко* та громад.-політ. діяч *Б. Паньків*. Поблизу Г. виявлено археол. пам'ятки лужицької культури. Про Г. видано кн. *І. Гулея* “До Вичілок доріженька” (2000).

П. Горожанський, В. Уніят.

ГОНЧАРКИ

– село у Тербовлянському районі. Підпорядк. Соснів. сільраді. Розташ. на березі р. Стрипа, за 40 км від райцентру і 16 км від найбл. заліз. ст. Денисів–Купчинці. Насел. 33 особи (2001). Село виникло на рубежі 19 і 20 ст. Діяло т-во “Прогресу”. Є каплиця.

А. Шуца.

ГОНЧАРУК

Михайло Іванович (10. 04. 1905, с. Тиврів, нині смт Вінн. обл.– 07. 12. 1969, там само) – живописець. Після 1945 працював у смт Микулинці Тербовлян. р-ну. Його пейзажі експон. на виставках у Тернополі, Києві та ін. містах. Картина Г. “І. Франко в Микулинцях” (1956), “Автопортрет” (1959), портрети *А. Бучми*, *Б. Романицького*, *Н. Ужвій* (1939–40) зберіг. у ТОКМ.

Б. Пиндус.

ГОРА ДОВБУША

– геоморфологічне утворення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на лівому схилі долини р. Гнізна, вище за течією від *Бабиної гори* на окраїні с. Залужжя Збараз. р-ну в кв. 35 вид. 4, 5, 7, 8 Збараз. лісництва, у межах ліс. урочища “Залужжя”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Висота 405 м. Заг. пл. 19,2 га. Під охороною; перебуває у віданні Залужан. сільради (3,9 га) і Терноп. держлісгоспу (15,3 га).

Лит.: *Сивий М., Кітура В.* Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Сліпченко.

ГОРА

Мартін (11. 11. 1791, м. Чернохов, нині Чехія – р. см. невід., ймовірно, м. Бережани) – педагог. Від 1820-х – проф. Бережан. г-зії, понад 20 р. викладав класичну граматику.

В. Барна.

ГОРАК

Станіслав (Horak Stanisław; 04. 09. 1925, м. Тернопіль – 10. 09. 1990, м. Битом, Польща) – польський поет, прозаїк. Навчався в Тернополі та Львові. Працював у ред. період. видань. Учасник 2-ї світ. війни. Видав зб. “Червоний маяк” (1957), “Осінь починається вночі” (1961), “Листопадові сади” (1965), “Околиця вічних бур” (1968), “Вибрана лірика” (1972), “Останній ліс” (1974), “Коронація” (1976), “Липень перед серпнем” (1982) та ін.

С. Ткачов, Г. Черняхівський.

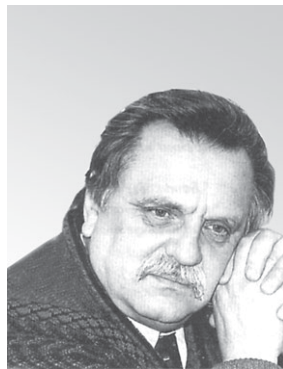
ГОРБАЛЬ

Костянтин (Кость) Гаврилович (псевд. і крипт. – Кость Горб., Горб., Г-ль, К., К. Н. Rumer; 29. 05. 1836, м-ко Тисмениця, нині смт Івано-Фр. обл. – 14. 01. 1903, м. Перемишль, нині Пшемисьль, Польща) – письменник, публіцист, педагог. Студював природ. науки та філологію у Львів. ун-ті (1861–64). Ред. ж. “Нива” і г. “Русь” у Львові (1865–67). 1868–76 – пом. вчителя, вчитель г-зії у Тернополі. Автор наук. розвідок, нарисів і статей у період. виданнях, кн. “Спомини з моїх літ” (1887), автобіогр. оповідань.

Б. Пиндус.

ГОРБАЛЬ

Микола Андрійович (10. 09. 1940 (за паспортом – 06. 05. 1941), с. Воловець Горлиц. пов., нині

Польща) – поет, публіцист, правозахисник, громадсько-політичний діяч. Чл. Міжнар. ПЕН-клубу (1986). Премія ім. В. Стуса (1992). 1945 депортований із родиною з Польщі в Україну. Від 1947 жив у с. Литяче Заліщиц. р-ну. Закін. Дорогичів.

СШ (1957); муз. відділ. Чортків. пед. уч-ща (1963), Кам'янець-Поділ. пед. ін-т (1970). Від 1963 – у Борщеві вчитель музики, викл. естетики в технікумі механізації с. госп-ва (нині агротех. коледж). 24 листопада 1970 Г. заарешт. органи КДБ; у квітні 1971 Терноп. обл. суд засудив за антирад. агітацію і пропаганду на 5 р. позбавлення волі в таборах суворого режиму і 2 р. заслання. Ув'язнення відбував у Мордовії та Перм. обл., заслання – в Томській обл. (нині РФ). Після

звільнення 1977 поселився в Києві, співпрац. з Укр. Гельсінською Групою. 1979 заарешт. вдруге, засудж. на 5 р. ув'язнення. У квітні 1985 Микол. обл. суд. виніс Г. новий вирок – 8 р. таборів особливого режиму і 3 р. ув'язнення (за правозахисну діяльність). 23 серпня 1988 звільнений із тюрми КДБ у Києві на підставі постанови Президії ВР СРСР. Тоді ж узяв участь у політ. акціях, спрямованих на поглиблення демократизації і здобуття незалежності України. Від вересня 1988 – викон. секр. *Укр. Гельсінської Спільноти*. 1990–94 – депутат Київ. міськради. 1994–98 – нар. депутат України. 1990–95 – голова Київ. орг-ції УРП. Від 1999 – президент благод. фонду “Галерея Богдана”. Діяльний у громад. орг-ціях із розбудови держ. засад, дотримання конституц. прав і свобод в Україні. 1983 в Нью-Йорку (США) вийшла зб. поезій Г. “Деталі піщаного годинника” (перевид. К., 1992), 2001 в Києві – кн. мемуаристики “Один із шістдесяти: Спогади на тлі ювілейного року”.

Б. Мельничук.

ГОРБАТІЙ

Геннадій Іванович (23. 06. 1955, с. Горигляди Монастирис. р-ну) – живописець. Чл. НСХУ (1989). Закін. Крим. худож. уч-ще (1981), Київ. худож. ун-т (1987). Від 1987 живе у Чернівцях. Працює в галузі станк. живопису. Учасник виставок у Києві, Чернівцях, Івано-Франківську, Сучаві (Румунія; 1988, 1991), Торонто (Канада; 1989) та ін. Серед творів – “Ранок на Бірючому острові” (1987), “Голодомор-33” (1988), “Коза-ча могила” (1990), “Берестечко, Берестечко...” (1991).

І. Дуда.

ГОРБАТІЙ

Іван Романович (18. 07. 1934, с. Заруддя, нині Збараз. р-ну – 02. 07. 1990, м. Тернопіль) – поет, журналіст. Чл. НСПУ (1999, по-смертно). Закін. Київ. ун-т (1967). Працював кор., літ. ред. г. “*Вільне життя*” (1963–90), відп. секр. обл. орг-ції Т-ва укр. мови ім. Т. Шевченка (1989–90). Автор числ. публікацій у періодиці України, поезій

у кол. зб. “Нижній креміль” (1989) і “Допоки я живу” (1994). 1998 вийшла зб. віршів Г. “На вістрі сльози”. На честь поета в його родин. селі встановлено мемор. таблицю-барельєф (1995).

о. Р. Сливка.

ГОРБАТЮК

Василь (19. 01. 1922, с. Ліщанці, нині Бучац. р-ну) – громадський діяч. Вояк дивізії “Галичина”. Чл. управи, секр. Союзу українців у Вел. Британії, діяльний у СУМ, Об’єдн. колиш. вояків-українців. Від 1955 – в Канаді. Чл. ексекютиви КУК (відділ у Монреалі). Учасник хору “Боян” від поч. його заснування, співзасн. драм. гуртка.

Б. Волинський.

ГОРБАТЮК

Іван (15. 07. 1893, с. Івачів Долишній, нині Терноп. р-ну – р. і м. см. невід.) – громадський діяч. Від 1943 – голова, заст. голови край. ком-ту Т-ва об’єднаних укр. канадців у м. Торонто.

Х. Весна.

ГОРБАЧЕВСЬКИЙ

Антін Якович (27. 01. 1856, с. Зарубинці, нині Збараз. р-ну – 25 (за ін. даними – 26). 04. 1944,

м. Санок (Польща) – адвокат, редактор, політичний і громадський діяч. Брат *І. Горбачевського*. Д-р права. Закін. нар. школу в Збаражжі, класичну г-зію у Тернополі (1874), правн. ф-т Львів. ун-ту (1879). 1883–84 редагував львів. г. “Діло”. Після адвок. практики у Львові та Перемишлі відкрив адвок. канцелярію у Чорткові (1893). Орг-тор і голова надзірної ради кредит. т-ва “Надія”, голова т-ва “Українська бесіда”, повіт. ком-ту Нац.-демократ. партії, засновник укр. приват. г-зії Укр. пед. т-ва у Чорткові. Від 1913 – чл. Найвищого держ. трибуналу у Відні (Австрія; єдиний українець у ньому). 1916 повернувся до Галичини; адвокат у Дрогобичі. 1918–19 – чл. УНРади ЗУНР, брав участь у розробці законодавства республіки. В липні 1919 переїхав з урядом ЗУНР до м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський). Заст. кер. надзвич. дипломат. місії УНР до Польщі (вересень 1919). Від 1921 – в Чорткові. Голова філії Т-ва допомоги україн-

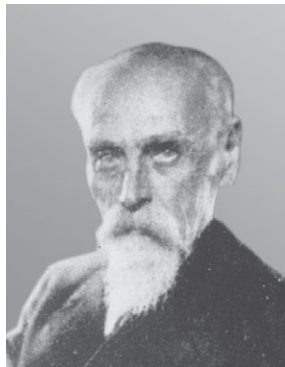
ським інвалідам, чл. надзир. ради “Повітового союзу кооператив” і кооперативи “Українська книгарня” та ін. 1925 – співзасн. УНДО. 1927 як засл. діяч увійшов за списком УНДО до сенату Польщі, відбув у ньому три каденції, сенатор, голова Укр. парламент. клубу. 1939 виїхав із Чорткова до Львова, 1940 – до Кракова. 1941–44 проживав у Чорткові.

Лит.: Ханас В. Горбачевський, брат Горбачевського // Тернопіль вечірній. – 1996. – 31 січ.

Л. Левенець, Б. Мельничук.

ГОРБАЧЕВСЬКИЙ

Іван Якович (15. 05 1854, с. Зарубинці, нині Збараз. р-ну – 24. 05. 1942, м. Прага, Чехія) – біохімік, гігієніст та епідеміолог, громадсько-політичний і освітній діяч. Брат *А. Горбачевського*. Орден Залізної Корони (1898) – найвища нагорода Австро-Угорщини. Дійс. чл. НТШ (1899). Чл. Королів. Чеського наук. т-ва (1908, згодом – Чеської АН).

Чл. Австр. Кайзер. наук. т-ва, Чехо-Словацької АН та ін. наук. орг-цій, почес. чл. Спільки укр. лікарів у Чехо-Словаччині, Т-ва укр. інженерів у Празі (1932) та ін. Акад. ВУАН (1925). Закін. Терноп. г-зію (1872), де входив до гуртка “*Громада*”. Вивчав медицину у Віден. ун-ті, 1875–77 – голова студент. т-ва “Січ”. Студентом розпочав наук. дослідж. з мед. хімії. 1877 закін. Віден. ун-т (д-р медицини). Працював у Відні в Хім., згодом – у Фіз. ін-тах. 1882 вперше у світі синтезував сечову кислоту, встановив джерела й шляхи її утворення в організмі. Від 1883 – в Карловому ун-ті у Празі: надзвич., звич. проф. мед. хімії (1883–1917), декан мед. ф-ту (1889–90, 1894–95, 1904–05, 1911–12), ректор (1903–04). 1888 відкрив фермент ксантиноксидазу. Засн. і перший дир. Ін-ту мед. хімії при цьому ун-ті. Разом з *І. Пулюєм* організував “Українську громаду” в Празі, створив фонд допомоги студентам. 1906 увійшов до Найвищої санітар. ради у Відні, згодом очолив її. Від 1908 – радник цісар. двору. Почес. чл. матем.-природ.-лікар. секції НТШ, 1911–18 – її голова. Учасник Всесвіт. лікар. конгресу в Парижі (1900); віце-президент та прези-

дент хім. секції. Від 1910 – почес. президент УЛТ. 1917 – в австр. уряді, створив перше у світ. практиці Мін-во нар. здоров’я, його міністр (1917–18). Чл. Найвищої ради здоров’я Австро-Угорщини, досмертний чл. Палати панів австр. парламенту. Після розпаду Австро-Угорщини – один із орг-торів Укр. університет. курсів (від 1921 – УВУ у Відні, від 23 жовтня того ж року – в Празі). 1923, 1931–34 – ректор цього ун-ту, від 1934 – почес. д-р права, від 1937 – почес. проф. Проф. Укр. тех.-госп. ін-ту (1922–23), Укр. госп. академії у Подєбрадах, 1927–28 – голова номенклатурної хім. комісії при цій академії, яка розробляла принципи укр. хім. термінології. Співзасн. (1924) т-ва “Музей визвольної боротьби України” в Празі, голова правління (1925–35), від 1935 – почес. чл. цього т-ва. Автор 66 наук. публікацій з хімії, біохімії, епідеміології, суд. медицини, токсикології тощо, понад 100 наук. опрацювань у галузі санітарії, багато з яких впроваджено в Австро-Угорщині. Підготував 2 томи підручника орг. і неорг. хімії укр. мовою, з яких 1-й т. – “Органічна хімія” – опубліковано у Празі 1924, що заклало основи укр. наук. термінології. Чеською мовою написав 4-том. підручник лікарської хімії (1904–08). Іменем Г. наймен. 1992 Терноп. мед. ін-т (нині ТДМА); на фасаді ВНЗ встановлена мемор. таблиця. Ім’я вченого також носить школа в с. Зарубинці.

Б. Мельничук.

ГОРБАЧЕВСЬКИЙ

Лонгин (1889, м. Монастирська – 1976, Канада) – громадський діяч. У дитинстві та юності жив у Тернополі, Терєбовлі, м-ку Товсте (нині – смт Заліщиц. р-ну). Закін. Львів. ун-т. Від 1923 працював у Чорткові в адвокат. канцелярії *А. Горбачевського*. Того ж року організував у місті хор, в якому брали участь *Є. Ласовська* та *Л. Крушельницький*. Від 1924 – голова т-ва “Рідна школа” в Чорткові. На еміграції в Канаді (м. Монреаль) від вересня 1926, чл. укр. громад. орг-цій. Автор спогадів у зб. “*Чортківська Округа*” (1974).

І. Гаврильцьо.

ГОРБАЧОВА

Ольга Пантелеївна (16. 08. 1932, с. Попасна, нині м. Луган. обл.) – музикант, педагог. Засл. прац. культури України (1991). Закін. Київ. консерваторію (1960). Від 1959 – викл. Терноп. муз. уч-ща ім. С. Крушельницької.

М. Колопенюк.

ГОРБАЧУК

Іван (1921, с. Цвігова, нині Бучац. р-ну) – меценат, громадський діяч. Активіст “Просвіти”, “Лугу”. Від 1949 – в США (Балтимор, потім Буффало). Довголітній чл. управи осередку Спільки укр. молоді Америки. Фундатор ЕУ, жертводавець на зб. “*Бучач і Бучаччина*” та ін.

Г. Яворський.

ГОРБЕНКО

Павло Петрович (01. 05. 1949, м. Чортків) – вчений у галузі медицини. Військовий лікар. Д-р мед. н. (1995), проф. (1992). Чл. Рос. акад. природн. н., ректор Національного ін-ту здоров'я, ген. дир. Рос. ін-ту профілактики медицини і валеології.

В. Ханас.

ГОРБІЙ

– село (до 1990 – хутір) у Козівському районі. Підпорядк. Городищ. сільраді. Розташ. на березі р. Стрипа, за 12 км від райцентру і 2 км від найбл. залізн. ст. Яструбове. Насел. 121 особа (2001).

М. Завіруха.

ГОРДАСЄВИЧ

Галина Леонідівна (31. 03. 1935, м. Кременець – 11. 03. 2001, м. Львів, похов. у м. Кременець) –

письменниця, публіцист, громадська діячка. Член НСПУ (1983). Лауреат літ. конкурсу “Шістдесятники” (1996). Премії ім. О. Білецького в галузі критики й ім. В. Марченка в галузі публіцистики (1997). Почесна відзнака-хрест “За заслуги в боротьбі

за волю України” від Всеукр. т-ва політв'язнів і репресованих, орден “За вірність” ім. В. Стуса від т-ва “Меморіал” (посмертно). Заарешт. 20 травня 1952 під час навчання у пед. уч-щі в м. Костопіль на Рівненщині; засудж. на 10 р. позбавлення волі за “антирадянську агітацію”. Звільнена в грудні 1954. Працювала на будовах Донбасу. Закін. Літ. ін-т у Москві (1971). Автор низки крит. і публіцист. статей, поет. і прозов. збірок, серед них “Веселки на тротуарах” (1966), “Відцвіла шипшина” (1974), “Наречена сонця” (1976), “Слід зірниць” (1989), “Вибране сином” (1999), “Рядок з літо-

пису”, “Ера України” (обидві – 2000), “Степан Бандера: людина і міф”, “Соло для дівочого голосу”, “Сонце, вітер і жінка”, “Ішла весна по місту” (усі – 2001), “Українка в світі” (2002). Г. – співорг-тор на Донеччині т-ва укр. мови, НРУ, “Меморіалу”, обл. орг-ції ДПУ. Не раз відвідувала Тернопільщину, зокрема провела творчі зустрічі з громадськістю Тернополя та Кременця у квітні 1995.

І. Дем'янова.

ГОРДІНСЬКИЙ

Святослав Ярославович (17 (30). 12. 1906, м. Коломия, нині Івано-Фр. обл. – 08. 05. 1993, м. Верона, похов. у м. Бавнд-Брук, США) – художник, мистецтвознавець, поет, перекладач, критик, діяч культури. Син *Я. Гординського*. Дійс. чл. НТШ і УВАН. Навчався в мист. школі *О. Новаківського* у Львові, академіях Берліна і Парижа. Чл.-засн. Асоц. незалеж. укр. митців у Львові (1931–39). 1939–41 перебував у Кракові, від 1944 – в Німеччині, 1947 виїхав до США. Голова Об'єдн. мистців-українців в Америці (1956–63). Автор живопис. і граф. робіт, розписав у Європі, США й Австралії більше 30 храмів. Видав монографії, зб. поезій, переклад “Слова о полку Ігоревім” (1936) та ін. 1930-і не раз перебував на Тернопільщині, зокрема у с. Сновидів (нині Бучац. р-ну) в домі свого тестя І. Шлемкевича (селу присвятив однойменну поему; 1938), на відпочинку в Заліщиках; на Борщівщині створив картини “Над Дністром” і “Сільська дівчина”. В червні 1991 відвідав Україну.

Б. Пиндус.

ГОРДІНСЬКИЙ

Ярослав Антонович (22. 07. 1882, с. Шкло, нині смт Яворів. р-ну Львів. обл. – 05. 07. 1939, м. Львів) – літературознавець, педагог. Батько *С. Гординського*. Д-р філології. Дійс. чл. НТШ (1914). Навчався у Львові, і Віден. ун-тах. Викладав у Коломий. г-зії, проф. Укр. таєм. ун-ту (1922–25) й академ. г-зії у Львові. Автор наук. праць, зокрема “Іван Гушалевиць і його літературна діяльність” (1905), “Академік К. Студинський” (1929) та ін. 1920–30-і не раз перебував у Тернополі як голова комісії матури (випуск. екзаменів) в укр. г-зії.

П. Гуцал.

ГОРДІНСЬКИЙ-ЮХНОВИЧ

Здіслав (Hordyński-Juchnowicz Zdisław; 31. 07. 1857, м. Бережани – 03. 01. 1929, м. Львів) –

польський військовик. Генерал дивізії (1911). Др-медицини. Вищу мед. освіту здобув 1881 у Ягеллон. ун-ті (м. Краків). Від 1879 – лікар в австр. армії. 1906–15 викладав у військ.-мед. ін-ті у Відні. З утворенням ВП 1920 – кер. санітар. управління, ген. інспектор військ. мед. служби.

С. Ткачов.

ГОРДІЙ

Ігор Романович (13. 03. 1956, с. Дорогичівка Заліщиц. р-ну) – архітектор. Акредитований чл.

Укр. акад. арх-ри (2000). Чл. НСАУ (1983). Закін. СШ у смт Товсте Заліщиц. р-ну, Київ. інж.-буд. ін-т (1979). Від 1979 живе і працює у Тернополі. Серед робіт: 3-я міська поліклініка (1985); корпус обл. лікарні (1987); СШ № 24 (1988); житл. мікрорайон на вул. Над-

збручанській у Тернополі (1988, усі – співавт.); житл. квартал у Кременці (1990, співавт.); житл. будинки на вул. Коцюбинського та вул. Липовій у Тернополі (1999–2003) та ін.

І. Дуда.

ГОРДІЙЧУК

Петро Максимович (06. 01. 1912, с. Чорнорудка, нині Житомир. обл. – 13. 01. 1991, смт Каланчак Херсон. обл.) – художник театру, режисер. Навчався у Київ. худож. ін-ті та ін-ті театр. мист-ва. Брав участь у худож. виставках, у т. ч. в Тернополі (1972); персон. виставка – Львів (1961). Оформив вистави: “Фауст” Ш. Гуно (1934, м. Київ), “Назар Стодола” Т. Шевченка (1939, м. Херсон), “Сусіди” О. Корнієнка (1958, м. Дрогобич) та ін. Автор пейзажів, натюрмортів, портретів і жанр. картин, зокрема “Невільник” (1940), “Садок вишневий коло хати” (1956), “Лісова пісня” (1976). 1946 – репресований. Працював реж. нар. самодіял. театру ім. Леся Курбаса в смт Підволочиськ (лютий 1972 – грудень 1978); засн. дит. худож. школи у цьому селищі (1976).

І. Дуда.

ГОРЄЦЬКИЙ

Гавриіл Карлович (1853, с. Дятьківці, нині належить до м. Коломия Івано-Фр. обл. – 07. 02.

1887, с. Ілавче, нині Теребовлян. р-ну) – священик, хоровий диригент. Закін. богослов. ф-т Віден. ун-ту (1877); там же навчався музики. Засн. і кер. мішаних, переважно 4-голосих хорів, які виступали в Тернополі (1879–87), Чернівцях (1880), Скалі-над-Збручем (нині смт Скала-Подільська Борщів р-ну; 1881–82), селах – Ілавче (нині Теребовлян. р-ну; 1882–87), Вікно (нині Гусятин. р-ну; 1883–86) та на Прикарпатті. Більшість цих хорів під кер. нових диригентів існувала до 1914. Зі своїм хором Г. брав участь у мандрівці львів. студентів по Тернопільщині (серпень 1885). У репертуарі – твори Д. Бортнянського, Г. Березовського, М. Вербицького, *М. Лисенка*, *О. Нижанківського*, Н. Ніщинського і Р. Шумана, колядки, щедрівки, веснянки, духовні пісні та ін.

Лит.: Пам’ять по Гавріїлу Горєцькому // Діло. – 1887. – 12 лют.

П. Медведик.

ГОРЄЛОВ

Володимир Михайлович (22. 07. 1899, с. Колишкіно, нині Пучезьк. р-ну Іванов. обл., РФ – 26. 01. 1945, похов. у м. Львів) – військовик. Полковник. Герой Рад. Союзу (1944). Учасник нім.-рад. війни. Відзначивсь у боях за Теребовлю, Чортків, Заліщики та при форсуванні Дністра (березень 1944).

Н. Халуца.

ГОРЖІЦА (ГОРІЦА)

Йозеф (1829, м. Вішков, Чехія – жовтень 1897, м. Тернопіль) – педагог, музикант. Від серед. 1860-х викладав музику та співи у г-зії й учит. семінарії в Тернополі.

В. Барна.

ГОРИ-СТРИЙОВЕЦЬКІ

– село у Збарзькому районі. Підпорядк. Максимів. сільраді. Утворене з хуторів. Розташ. за 14 км від райцентру. Насел. 176 осіб (2003). Діяло т-во “Просвіта” (від 1925). 1944 більшовики розстріляли у Г.-С. 27 нац. свідомих укр. юнаків. На цвинтарі їм спорудж. пам’ятник (1964), 1997 насипано символ. могилу на місці розстрілу. Через село проходило з’єднання *С. Ковпака*. Є церква Покрови Пресвятої Богородиці (1990; кам.).

Б. Дзядик, В. Лашта.

ГОРИГЛЯДИ

– село у Монастириському районі. Центр сільради. До 1800 входили хутори Березина, Думка, Одаї, Суходіл (нині насел. пункти Івано-Франків. обл.). Розташ. на лів. березі Дністра, за 42 км від

Пам'ятник І. Дворському.

райцентру. Насел. 1259 осіб (2002). Перша писемна згадка – 1421, згідно зі “Збором документів Малопольських” (1975). Діяло т-во “Просвіта”. До 1957 село належало до Тлумац. р-ну Станіслав. (нині – Івано-Фр.) області. Є церква Преподобного Онуфрія (1820), молитов.

будинку “Зал Царства” свідків Єгови. Спорудж. пам'ятник І. Дворському (1965; скульп. А. Мацієвський), насипано символ. могили Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку, ПАП “Горигляди” та ТЗОВ “Гарант”. У Г. народ. живописець Г. Горбатий, Герой Рад. Союзу І. Дворський, художники-керамісти М. Рйонка, Г. і М. Трушки, проживає Герой соц. праці П. Дворська. Про Г. підготовлено кн. М. Михайлюк “Горигляди: Історія села та його мешканців”.

М. Михайлюк.

ГОРИНКА (ГОРИНЬКА)

– річка у Кременецькому, Шумському та Лановецькому районах, ліва притока Горині (басейн Прип'яті). Довж. 32 км, пл. бас. 115 км². Починається з джерела біля с. Горинка. Долина трапецієподібна, шир. 2 км. Заплава двобічна, шир. до 500 м, місцями заболочена. Шир. річища 2–5 м. Похил річки 1,6 м/км. Замерзає наприкінці листопада – в грудні, скресає на поч. березня. У верх. та серед. ч. долини є кілька ставків. Воду частково використовують для с.-г. потреб.

Й. Свинко.

ГОРИНКА

– село у Кременецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Духів та Кушлин. До села приєднано хутори Гуків Гай, Залісся, Копань, Корчунок, Пасічки, Ромасів Ліс та Снігоровеччина. Розташ. за 16 км від райцентру. Насел. 1420 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1545. Є церква Преподобного Іова Почаївського (1997; кам.), каплиця. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969), насипані могили 5-и воякам УПА (1992) та 7-и воякам УПА, полеглим у липні 1950 (2003). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП.

У Г. народ. архітектор Б. Бойко, поетка Н. Панчук. Поблизу Г. виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту, черняхівської та Лука-Райковецької культур.

В. Уніят.

ГОРИНСЬКИЙ ЗАКАЗНИК

– водно-болотний масив, гідрологічний заказник місцевого значення. Розташ. між селами Старий

Олексинець, Устечко, Ридомиль, Млинівці, Вел. Горинка Кременец. р-ну в межах заплави р. Горинь. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496 зі змінами, затвердженими її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні ПАП “Горинь” (4,1 га), спілок власників паїв “Промінь” (6,2 га), “Колос” (36,5 га), “Ридомиль” (46,3 га), “Хотовиця” (4,7 га). Пл. 106 га. Під охороною – водно-болотний масив, що формує витік р. Горинь.

І. Сліпченко.

ГОРИНЬ

– річка у Кременецькому, Збарзькому та Лановецькому районах, права притока Прип'яті (ба-

Біля витoku р. Горинь.

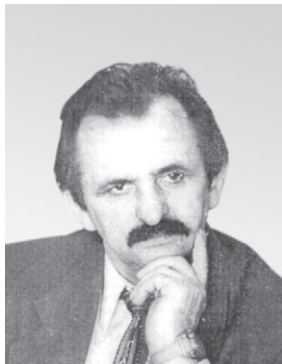
сейн Дніпра). Довж. 659 км (у межах Терноп. обл. – 50 км), пл. бас. 27,7 тис. км² (у межах Терноп. обл. – 995 км²). Починається з джерел біля с. Волиця (Кременец. р-ну), тече на сх. до Хмельн. обл. Долина у верх. течії трапецієподібна, шир. до 1–2 км. Заплава завшир. до 1 км і більше, місцями заболочена. Річище помірно звивисте, шир. 5–10 м і більше. Похил річки (загаль-

ний) 0,29 м/км. Осн. притоки в межах області: Вілія (ліва), Горинка (ліва) та Жирак (права). Льодостав у верх. течії із серед. грудня до серед. березня. Річка зарегульована числ. ставками і водосховищами, найбільші з них – у селах Борсуки та Передмірка Лановец. р-ну. Рибництво гол. чином ставкове. Воду використовують для тех. та с.-г. потреб. На берегах Г. – смт Вишнівець і Ланівці.

Й. Свинко.

ГОРИНЬ

Богдан Миколайович (10. 02. 1936, с. Кнісело, Жидачів. р-ну Львів. обл.) – громадсько-політичний діяч. Брат

М. Гориня. Чл. СПУ (від 1996). Нар. депутат України (1990, 1994). Ордени “За заслуги” 3-го (1997) і 2-го ступ. (2001). Закін. філол. ф-т Львів ун-ту (1959). Виступав у пресі як літ. критик і мистецтвознавець.

Організував видання і поширення самвидаву. 1965 – заарешт. і засудж. “за антирадянську пропаганду” на 3 р. концтаборів. 1988–90 – голова Львів. обл. філії УГС, 1990–92 – голова Львів. обл. орг-ції УРП, чл. її Проводу. 1990–94 – заст. голови Комісії ВР України із закордон. справ. 1994 – деп. ВР України по Галицькому в. о. № 356 м. Тернополя. Чл. Ком-ту з питань прав людини, нац. меншин і між-нац. відносин. Автор низки книг.

М. Ониськів.

ГОРИНЬ

Михайло Миколайович (17. 06. 1930, с. Кнісело, нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) – правозахисник, громадсько-політичний діяч. Брат *Б. Гориня*. Орден Ярослава Мудрого 5-го ступ. (2000). Закін. Львів. ун-т. Від 1962 брав участь у нелегал. правозахисній діяльності. В серпні 1965 Г. заарешт. органи КДБ; засудж. на 6 р. ув’язнення. Працював над створ. (1976) Укр. Гельсін. Групи, офіційно вступив до неї 1982 в таборі під час другого ув’язнення. Після звільнення 1987 – співзасн. Укр. Гельсін. Спілки. Влітку 1989 очолив у Києві оргкомітет НРУ за перебудову, на його установ. з’їзді обраний головою секретаріату. Згодом – голова Політ. ради і співголова НРУ. Від 1990 – депутат ВР України. 1992–95 – голова

УРП, 1997 – співзасн. Укр. респ. християн. партії. В травні 2000 очолив Укр. всесвіт. координац. раду. 1990-і не раз перебував на Тернопільщині.

М. Ониськів.

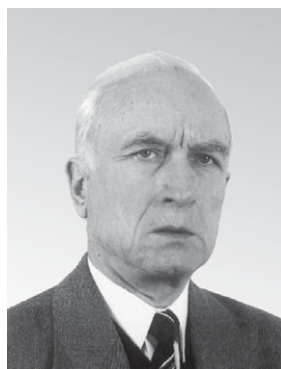
ГОРИЦВІТ ВЕСНЯНИЙ

(*Adonis vernalis L.*; нар. назви – жовтоцвіт, пожарна квітка) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Жовтецеві. Рослина лікарська, медоносна, декоративна, отруйна. Зростає на схилах. Під охороною у заповіднику “Медобори” та його філії “Кременецькі гори”, заказнику “Голицький” у межах ботан. пам’ятки природи “Деренівська ділянка” в Тербовлян. р-ні та інших.

Г. Синиця.

ГОРІЛИЙ

Анатолій Гаврилович (03. 01. 1936, с. Кука Читин. р-ну Читин. обл., нині РФ) – вчений у галузях еко-

номіки праці, соціальної роботи. Канд. тех. н., проф. (1991). Закін. Криворіз. гірничоруд. ін-т (1958). Від 1978 – доц., зав. каф. Терноп. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ). Досліджує проблеми зайнятості населення, труд. міграції та ін. Автор понад 80 наук. праць, у т. ч. 4 монографій.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ГОРІХ ВЕДМЕЖИЙ

(ЛЩИНА ДЕРЕВОВИДНА)

– екзотичні дерева, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Батьківщина – Балкани, Кавказ, Північний Іран, Гімалаї. Зростають у м. Заліщики (два дерева віком 80 р.) та в с. Кровинка Тербовлян. р-ну (одне дерево). Оголош. об’єктами природ.-заповід. фонду рішеннями виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131 та від 26. 02. 1999 № 50. Перебувають у віданні: в Заліщиках – комбінату комунал. підпр-в; у с. Кровинка – ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. кожного 0,01 га. Під охороною – п’ятистовбурні дерева, особливо цінні у садово-парк. будівництві.

І. Сліпченко.

ГОРІХ ЧОРНИЙ

– насадження, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. **Ділянки № 1, № 2** – поблизу с. Дзвинячка Борщів. р-ну в кв. 67 вид. 3 та кв. 65 вид. 4 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу, в межах ліс. урочища “Дача “Гай””. Оголош. об'єктами природно-заповід. фонду рішеннями виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 31 та від 18. 03. 1994. Пл. 2,1 та 0,9 га. Під охороною – високопродукт. насадження Г. ч. 1а бонітету віком 35 р., діам. 20 см та віком 26 р., діам. 16 см. **Ділянка № 3** – поблизу цього ж насел. пункту в кв. 80 вид. 30 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу, в межах ліс. урочища “Дача “Ярки””. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Пл. 1,5 га. Під охороною – високопродукт. насадження 1а бонітету, віком 26 р., діам. 16 см. **Ділянка № 4** – поблизу с. Трубчин Борщів. р-ну в кв. 83 вид. 7 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу, в межах ліс. урочища “Ріжки”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Пл. 2,5 га. Під охороною – високопродукт. насадження 1б бонітету, віком 24 р., діам. 20 см. **Ділянка № 5** – поблизу с. Констанція Борщів. р-ну в кв. 81 вид. 4 Улашків. лісництва Чортків. держлісгоспу, в межах ліс. урочища “Галілея Голубицька”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Пл. 0,2 га. Під охороною – високопродукт. насадження 1а бонітету, віком 65 р., діам. 36 см. **Ділянка № 6** – поблизу с. Слобідка Заліщиц. р-ну в кв. 3 вид. 3 Дорогичів. лісництва Бучац. держлісгоспу, в межах ліс. урочища “Чагор”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 13. 12. 1971 № 645. Пл. 1,0 га. Під охороною – високопродукт. насадження 1 бонітету, віком 45 р., діам. 20 см. Усі ділянки перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Г. ч. – високопродукт. лісоутворююча порода, деревина якої не поступається за якістю деревині грец. горіхів.

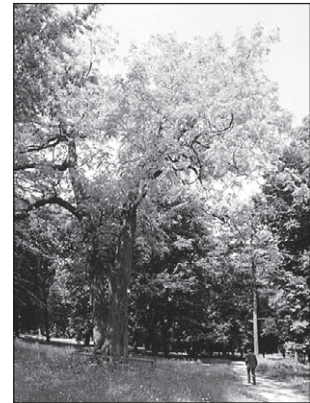
І. Сліпченко.

ГОРІХ ЧОРНИЙ

– екзотичні вікові дерева, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Батьківщина – Північна Америка. **2 дерева** віком 80 р., діам. 56 і 58 см зростають біля муз. шк. в с. Більче-Золоте Борщів. р-ну (пл. 0,02 га) та **2 дерева** віком 90 р., діам. 66 і 85 см. – поблизу с. Угриньківці Заліщиц. р-ну (пл. 0,02 га). Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл.

ради від 28. 12. 1970 № 829. Перебувають у віданні місц. шк.л. **2 дерева** віком 100 р., діам. 82 і 87 см – поблизу с. Нирків Заліщиц. р-ну (пл. 0,02 га) в кв. 29 вид. 12 Дорогичів. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Нирків”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 17. 10. 1969 № 747. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. **5 дерев** віком понад 80 р., діам. 75 і 80 см – поблизу с. Гермаківка Борщів. р-ну (пл. 0,05 га) в кв. 15 вид. 13 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Дача Романського”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 28. 12. 1970 № 829. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”.

1 дерево віком 110 р., діам. 98 см. у м. Збараж, на тер. парку по вул. Б. Хмельницького (пл. 0,03 га). Перебуває у віданні Збараж. держ. істор.-архіт. заповідника. **4 дерева** віком 80 р., діам. 60–70 см – біля автошляху в с. Завалів Підгаєц. р-ну (пл. 0,04 га). Перебувають у віданні місц. селян. спілки. **3 дерева** віком 80 р., діам. 72–82 см – в кв. 91 вид. 3 Мшанец. держлісгоспу (пл. 0,06 га). Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Останніх 7 дерев оголош. об'єктами природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Г. ч. цінний у зеленому господарстві.

Горіх чорний у збараському парку.

І. Сліпченко.

ГОРІШНЬОВІВАЧІВСЬКИЙ ЗАКАЗНИК

– водойма, гідрологічний заказник місцевого значення. Розташ. у с. Івачів Горішній Терноп. р-ну, в межах пд. ч. Івачів. водойми. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні ВАТ “Тернопільський облрибкомбінат”. Пл. 37,4 га. Під охороною – ділянка Івачів. водойми, що є регулятором водного режиму верх. ч. басейну р. Серет і рівня ґрунтових вод прилеглих тер., а також місцем нересту й нагулу риби.

І. Сліпченко.

ГОРІШНЯ ВІГНАНКА

– село у Чортківському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Переходи. Розташ. на лів. березі р. Серет, за 10 км від райцентру. Насел. 1165 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1581. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”, “Союз українців”, “Рідна школа”. У липні 2000 внаслідок буревію пошкоджено більше 100 будинків. Спорудж. пам’ятник героям, полеглим у нім.-рад. війні (1990), погруддя Т. Шевченка (1992). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, ПАП “Оберіг”, ковбасний цех, хлібопекарня та ін. У Г. В. народ диригент, композитор *М. Коссак*, канд. екон. н. О. Коцан, громад. діяч у Канаді, підприємець П. Крижановський, канд. мед. н. Т. Шевченко. Поблизу Г. В. виявлено археол. пам’ятки трипільської культури та поховання перших століть н. е.

Г. Івахів.

ГОРІШНЯ СЛОБІДКА

– село у Монастириському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Нова Гута та Рідколіся. Назва насел. пункту походить, ймовірно, від слова “слобода”. Розташ. на берегах р. Коропець, за 4 км від райцентру. Насел. 778 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1710. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокол”, “Луг”, “Союз українців”, “Рідна школа”, “Сільський господар”. Є стара церква св. Феодосія (1918; дерев.) та новий храм (1995). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні, встанов. два хрести на честь скасування панщини, насипано символ. могили воякам УПА (1990) і на честь незалежності України (1995). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, торг. заклад, ТзОВ “Прогрес”. У Г. С. народ. педагог, видавець *Б. Будний*, громад. діяч *В. Кунцьо*, священник, літератор *В. Ганішевський*. Поблизу В. виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту та трипільської культури.

М. Парацій, В. Уніят.

ГОРЛІНКО

Василь Петрович (01. 01. 1853, с. Ярошівка, нині с. Українське, Талалаїв. р-ну Черніг. обл. – 14. 04. 1907, м. Санкт-Петербург, нині РФ, похов. у родин. селі) – літературознавець, критик, мистецтвознавець, фольклорист, етнограф. Співроб. ж. “Киевская старина”, петербур. г. “Новое время”, автор зб. “Южнорусские очерки и портреты” (1898), “Украинские были” (1899), “Отблески” (1908). У вересні 1884 відвідав Вишнівець і

Кременець (ст. “Розпродаж у Вишнівецькому замку” в “Киевской старине” за жовтень 1884).

П. Гуцал.

ГОРЛІНСЬКИЙ

Олексій Кирилович (1914, с. Старий Олексинець, нині Кременец. р-ну – 1998, м. Москва, РФ) – військовик. Генерал-майор. Засл. прац. культури РРФСР. Ордені СРСР, Польщі, Чехословаччини; орден Почес. легіону США. 1940 закін. Київ. ун-т. Учасник нім.-рад. війни. Займав команд. пости в РА. Після закін. 1959 Акад. Ген. штабу Зброй. Сил СРСР у Москві викладав у ній.

Є. Гасай.

ГОРЛИЦЬКИЙ

Нестор Модестович (03. 02. 1906, с. Уличне, нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл. – 01.07. 1978, м. Львів) – співак (тенор), актор. Навчався у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові (нині муз. акад.). Учень *С. Крушельницької*. 1927–32 виступав у театрах *Й. Стадника* та ім. І. Тобілевича, 1932–37 – у мандрів. трупах Галичини; з ними не раз гастролював на Тернопільщині.

Х. Весна.

“ГОРЛИЦЯ”

– приватне мале підприємство у Тернополі. Діє від 1996. Спеціаліз. на випуску книжк. видань та ін. друк. продукції. Займається доброчин. діяльністю. Дир. – А. Монастирський.

Б. Волинський.

ГОРЛІС-ГОРСЬКИЙ

Юрій Юрійович (справж. – Городянин-Лісовський; 14 (26). 01. 1898, м. Полтава – 27. 09. 1946, м. Аусбург, Німеччина) – письменник. 1918–19 воював в Армії УНР, до 1922 брав участь у антирад. повстан. русі на Черкащині. 1924 Г.-Г. заарешт. органи ДПУ; ув’язнений. 1932 нелегально перейшов рад.-польс. кордон, жив у Рівному та Львові, деякий час 1936 – в с. Багатківці (нині Теребовлян. р-ну) в священника *Б. Їжака*, працюючи над другою ч. роману “Холодний Яр” (1937). Не раз бував у селах *Денисів*, *Драгоманівка*, *Ішків*, *Купчинці* (нині *Козів. р-ну*), де у читальнях “Просвіти” ознайомлював земляків із уривками зі свого роману; підтримував творчі контакти з місц. самодіял. митцями. Інші твори Г.-Г. – “Ave Diktator” (1933), “Отаман Хмара” (1934), “У ворожому таборі” (1935), “Червоний чортополох” (1935), “Між живими трупами” (не опубл., рукопис втрачено). Від 1944 – в Австрії та Німеччині. Зник безслідно за нез’ясованих обставин.

Г. Кушнерик, Б. Мельничук.

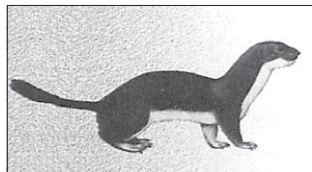
ГОРМАН

Джім (справж. – Степан Козак; р. н. невід., с. Колиндяни, нині Чортків. р-ну – р. і м. см. невід.) – спортсмен (силач). Мешкав і виступав на змаганнях в еміграції. За повідомленням г. “Український голос”, змагався на сцені (очевидно, 1920–30-і) 60 разів із найвизначнішими силачами Пд. Америки й Канади і лише раз був переможений.

В. Слюзар.

ГОРНОСТАЙ

(*Mustela erminea*) – ссавець із ряду Хижі звірі, родини Куницеві. Поширений на всій тер. Терноп. обл. Місця оселення – долини річок, береги водойм, болота, ліси, чагарникові зарості, інколи трапл. на полях і в насел. пунктах. Занесений до Червоної книги України.

В. Кваша.

ГОРНЯТКЕВИЧ

Андрій Дем'янович (31. 08. 1937, с. Кривеньке, нині Чортків. р-ну) – вчений-україніст, видавець, громадсько-культурний діяч. Син *Д. Горняткевича*. Чл. УВАН. Ступінь д-ра здобув 1972 в Каліфорн. ун-ті (США). Викладав у Гарвард. ун-ті. Від 1973 – в Канаді. Кер. Осередку ресурсів укр. мови при Канад. ін-ті укр. студій. Від 1976 – проф.-асистент Альберт. ун-ту. Інструктор гри на бандурі. Автор наук. статей з історії бандури та музики, підручників. Займається видав. діяльністю, переклав англ. мовою і видав кобзар. підручник *З. Бережана (Штокалка)* “Школа гри на бандурі” (1989, 1992).

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

І. Гаврильцьо, М. Фуг.

ГОРНЯТКЕВИЧ

Дарія Іванівна (р. н. невід., с. Кривеньке, нині Чортків. р-ну – 1995, Канада) – педагог, громадська діячка. Дочка *І. Бриковича*. Навчалася в Терноп. укр. г-зії, згодом – у Відні й Кракові. Працювала вчителькою в г-зії у Седльцях (Польща). Від 1948 проживала у Кергонксоні (США), Едмонтоні (Канада). Працювала в університет. б-ці. Діяльна в Союзі українок й ін. укр. орг-цій.

Х. Весна.

ГОРНЯТКЕВИЧ

Дем'ян Іванович (13. 11. 1892, м. Лісько, нині Польща – 03. 03. 1980, м. Кергонксон, США) –

художник, мистецтвознавець. Батько *А. Горняткевича*. Чл. (1945), заст. голови управи УВАН (1951). Закін. Краків. АКМ (1923), студіював у Дрездені й Мюнхені. Виконав поліхромію церкви Вознесіння Господа Нашого Ісуса Христа у селах Настасів (нині Терноп. р-ну) та Кривеньке (нині Чортків. р-ну). Серед публікацій – стаття про збирача нар. творчості, уродженку Настасова *С. Парильє*. 1944 виїхав на Захід, 1951 емігрував до США.

І. Дуда, Б. Пиндус.

ГОРОДЄЦЬКИЙ

Владислав (Лешек-Дезидерій-Владислав; *Nogodecki Władysław*; 04. 06. 1863, с. Шолудьки, нині Немирів. р-ну Вінн. обл. – 03. 01. 1930, м. Тегеран, Іран) – польський архітектор, інженер, художник, організатор будівельного виробництва, мандрівник. 1890 закін. АМ у Санкт-Петербурзі (нині РФ). Працював переважно в стилі модерн. Спроектував і збудував споруди у Києві (у т. ч. т. зв. буд. з химерами; нині одна з резиденцій Президента України), Черкасах, Євпаторії, Сімферополі, Умані. Від 1920 жив у Польщі, працював арх. у мін-ві сусп. робіт. 1924 реконструював *Вишнівецький палац*.

П. Гуцал.

ГОРОДЄЦЬКИЙ

Євген-Ігор Теодорович (27. 09. 1935, с. Ясенівка, нині Золочів. р-ну Львів. обл. – 23. 06. 2000, м. Тернопіль) – вчений, педагог. Д-р тех. н., проф. (1991). Закін. Львів. полігр. ін-т (1959; нині Укр. академія друкарства). 1960–67 працював на каф. хімії Укр. ін-ту вод. госп-ва у Рівному. Від 1972 – в Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА); асист., ст. викл., доц. каф. неорган. хімії; 1985–98 – зав. каф. заг. хімії; від 1998 – проф. каф. мед. хімії. Досліджував властивості алкілфенолів, способи отримання бісфенольних антиоксидантів. Автор більше 100 наук. публікацій та 11 винаходів.

Н. Василюшин.

ГОРОДЄЦЬКИЙ

Степан (1853 – 1928) – громадський і церковний діяч, священник, папський шамбелян. Почес. чл. т-ва “Просвіта” (1925). Навчався в Бережан. г-зії. У Львові 1918–19 – ген. вікарій, гал. протпресвітер. Орг-тор і меценат освіт. заходів на Рогатинщині (нині Івано-Фр. обл.), де душпастирював. Співзасн. гімназ. бурси в Бережанах і укр. г-зії “Рідної школи” в Рогатині.

Б. Пиндус.

ГОРОДИСЬКИЙ

Леон Леонович (16. 02. 1945, с. Стара Брикуля Теробовлян. р-ну) – педагог, історик, краєзнавець. Чл. ВУСК (1992). Закін. Івано-Фр. пед. ін-т (1972). Працює вчителем Теробовлян. г-зії. Видав спільно з І. Зінчиним кн. “Мандрівка по Теробовлі і Теробовлянщині: Історичний нарис-путівник” (Л., 1998). Автор наук.-краєзн. статей, поезій та ін. публікацій у пресі.

Г. Кушнерик.

ГОРОДИСЬКИЙ

Миколай (Horodyski Mikoay; листопад 1773, с. Баворів, нині Терноп. р-ну – бл. 1850) – польський політик. Навчався у Львів. ун-ті. Спів-орг-тор Т-ва польс. республіканців (1798). Чл. Варшав. т-ва приятелів наук (1804). 1816–31 володів маєтком у с. Коцюбинці (нині Гусятин. р-ну), деякий час тут проживав. Під час повстання 1830–31 – міністр закордон. справ Польщі. Перекладав польс. мовою твори європ. драматургів.

П. Гуцал.

ГОРОДИСЬКИЙ

Францішек (Horodyski Franciszek; 04. 03. 1871, с. Товсте, нині Гусятин. р-ну – 28. 09. 1935, м. Львів) – польський художник. Закін. г-зію в Тернополі. Навчався в Ягеллон. ун-ті у Кракові (1889–91), Мюнхен. АМ (1891–1908, з перервами). 1908–19 жив у Відні, с. Трибухівці (нині Буцац. р-ну), Львові та м. Закопане (Польща). 1918 поселився у Львові. Від 1895 брав участь у виставках (Мюнхен, Берлін, Варшава, Краків та ін.). У доробку митця бл. 200 портретів, жанр. картин, пейзажів, натюрмортів, реліг. композицій. Деякі твори Г. зберіг. у Львів. карт. галереї.

І. Дуда, Б. Пиндус.

ГОРОДИЩА

– укріплені поселення в давні часи. Спорудж. на місцях, найвигідніших для оборони. Вперше укріплені валами та ровами поселення постали на тер. сучас. Тернопільщини на рубежі пізньої бронзи – ран. заліза, в період культури фрак. гальштату (6–7 ст. до н. е.; локал. варіант – *Гава-Голі-*

гради (Голіградська) культура). Масово будували Г. в ранньозаліз. віці. Характерні вони і для слов'ян. та давньорус. пам'яток (1 тис. н. е). Давньорус. літописи повідомляють про міста, що розвинулися з Г., – центри князівств або окремих земель. На Тернопільщині відомі літописні міста 12–13 ст.: Збараж, Кременець, Теробовля, Микулин (нині Микулинці Теробовлян. р-ну), Шумськ, а також такі, що тепер не існують, – Биковен, Вигошев, Моклеков, Данилів, Стіжок. Для більшості Г. літописи не подають назв (*Галицько-Волинський літопис* згадує про 150 безіменних Г.). Сучасні дослідники поділяють їх за місцем розташування на мисові та острівні, за плануванням – на круглі й складні. За функціон. особливостями виділяють кілька типів давньорус. Г.: князів. (держ.) фортеці, общинні центри, феод. замки, сховища, святилища, міста – центри уділ. князівств. На тер. більшості давніх Г. проводять археол. розкопки.

Лит.: Археологія Прикарпаття, Волині і Закарпаття (ранньослов'янський та давньоруський період). – К., 1990.

М. Ягодницька.

ГОРОДИЩЕ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Носівці. Розташ. на березі р. Серет, за 42 км від райцентру. Насел. 129 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1564. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1924; кам.). Спорудж. пам'ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985) і Т. Шевченку (1990). Діють клуб, б-ка. У Г. народ. живописець *С. Білявський*, інж.-геолог *П. Шинкарик*, служив священником *Т. Бордуляк*. Поблизу Г. виявлено стоянку пізнього палеоліту (35–10 тис. р. до н. е.), поселення ранньозалізного періоду та давньорус. городище (12–13 ст.).

М. Мороз, В. Уніят.

ГОРОДИЩЕ

– село у Козівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Горби та Млинці. До села приєднано х. Загребельна. Розташ. на березі р. Восушка, за 15 км від райцентру і 4 км від найбл. заліз. ст. Яструбово. Насел. 959 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1467. 1944 спалене під час відступу нім. військ. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1991), капличка (1995), “фігура” Божої Матері (1996; скульп. *І. Мулярчук*). Спорудж. пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1975) і па-

м'ят. знак на честь 40-річчя визволення Г. від нім.-фашист. загарбників (1985). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, цегел. з-д. У Г. народ. поет *Б. Беднарський*, лікар, громад. діяч *Р. Кузів*.

М. Завіруха, В. Лашта.

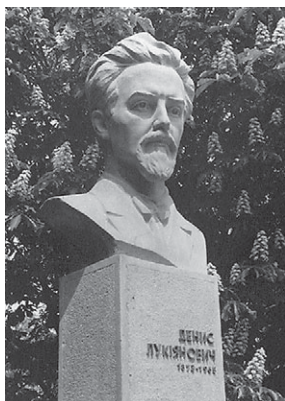
ГОРОДНИЦЯ

– село у Гусятинському районі. Центр сільради. У зв'язку з переселенням жителів х. Заболото

Центральна вулиця села.

виключ. з облік. даних. Розташ. на берегах р. Гнила, за 14 км від райцентру. Насел. 1595 осіб (2003). Відоме з перш. пол. 17 ст. 1848 поблизу Г. на р. Збруч знайшли кам. ідола. 1943 через Г. проходили загоны з'єднання *С. Ковпака*. 31 грудня 1943 нім. війська розстріляли 23 мешканці Г. Діяли т-во “Просвіта” та ін. укр. т-ва. Є церкви св. Трійці (1772; мур.), Всіх Святих (1895; реставр. 1994), Преображення Господнього (1912; реставр. 1991), 2 каплички, 3 “фігури” Матері Божої, “фігура” св. Антонія (реставр. 1995) та

Пам'ятник Д. Лукіяновичу.

“фігура” на честь скасування панщини. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1965; скульп. В. Монастирський), встанов. мемор. таблицю (1975) і пам'ятник *Д. Лукіяновичу* (1993; скульп. *І. Мулярчук*), насипано символ. могилу УСС (1990). Є кімната-музей *Д. Лукіяновича*. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку, млин. У Г. народ. громад. діяч у Канаді *В. Грайник*, літератор, публіцист *Д. Лукіянович*, поет і публіцист *О. Шпитко*. Поблизу Г. виявлено археол. па-

м'ятки трипільської культури, культури кулястих амфор, комарівсько-тшинецької, черняхівської та давньоруської культур. Про насел. пункт видано кн. М. Вольного (1958).

О. Грабовська, В. Уніят.

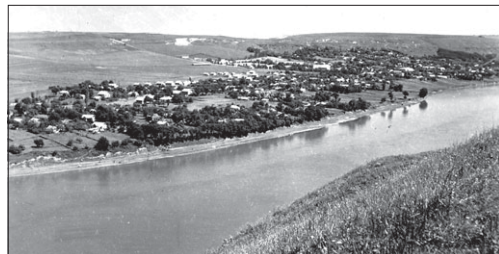
ГОРОДНИЦЯ

– село у Підволочиському районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Сновида, за 27 км від райцентру і 4 км від найбл. залізн. ст. Криве. Насел. 1056 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1784. Діяли т-ва “Просвіта”, “Хліборобський вишкіл молоді”. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1930), “фігура” Матері Божої (1991), хрест-“фігура” (1866; віднов. 1991), капличка (1999). Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985), насипано козац. могили (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, дошк. заклад, 4 торг. заклади. У Г. народ. нар. арт. України *І. Бернацький*, діяч культури *М. Даукив*, д-р істор. н. *С. Мовчан*. На тер. Г. виявлено археол. пам'ятки культури кулястих амфор та черняхівської культури. Поблизу Г. розташ. заповідник фонду ботан. заказника місц. значення Гостра могила № 2 (7 га).

Н. Тихоліз, В. Лашта.

ГОРОДОК

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради. Розташ. на берегах Серету і Дністра, за 16 км від

Вид на с. Городок.

райцентру та найбл. залізн. ст. Заліщики. Насел. 733 особи (2003). Перша писемна згадка – 1418 як про важливий оборонний пункт. У Г. була зупинка для купців, які пливли з Чорного моря до Галича. У добу Середньовіччя Г. як оборонне м-ко зі замком мав земляні укріплення – “Шанці панни Марії”. Внаслідок частих нападів турків і татар поселення занепало, проте на поч. 18 ст. під назвою “Кулаків Городок” ще мало статус міста. Влітку 1915 угорці спорудили тут перехід через Дністер. 1937–38 побудовано дерев. міст через р. Серет. У селі діяли т-ва “Просвіта” (від 1911),

“Луг”. Є церква св. Михаїла (з чудотворним образом Діви Марії; 1795), капличка (1996), зберег. залишки палацу Борковського-Дуніна (19–20 ст.). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1991), встанов. пам’ят. хрест на честь проголош. незалежності України (1992), насипано символ. могили Борцям за волю України та воякам УПА (1994). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, фермер. госп-во “Городок”, торг. заклади. У Г. народ. громад. діячка у Канаді *К. Боднарчук*, польс. поет *А.-Л. Борковський-Дунін*. Археол. пам’ятки Г. представлені поселеннями трипільської, гава-голіградської, черняхівської культур, курганами скіфського періоду і давньорус. могильниками. Пам’ятка природи – т. зв. “дуби Т. Бульби”.

М. Жбанова-Гуменюк, В. Олійник, В. Уніят.

ГОРОДОЦЬКО-ДОБРІВЛЯНСЬКИЙ ЗАКАЗНИК

– природоохоронний (іхтіологічний) об’єкт місцевого значення. Розташ. у межах р. Дністер, від гирла р. Серет до турбази “Дністрянка”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 19. 11. 1984 № 320. Перебуває у віданні Городоц., Касперів., Бедриків. сільрад Заліщиц. р-ну. Пл. 51 га. Під охороною – фрагмент р. Дністер як місце нагулу, нересту та відтворення чисельності вирезуба – риби, занесеної до Червоної книги України.

І. Сліпченко.

ГОРОДОЦЬКО-ЗДОВБИЦЬКА КУЛЬТУРА

– одна з культур шнурової кераміки (остання чверть 3 – перша чверть 2 тис. до н. е.). Названа від пам’яток поблизу сіл Городок і Здовбиця Рівнен. обл. Пошир. у Зх. Волині й на пд. Волин. Полісся. На Тернопільщині відома одна пам’ятка Г.-З. к. – поселення Ланівці 3.

Лит.: Словник-довідник з археології. – К., 1996.

М. Бігус.

ГОРОЖАНКА

– ботанічний заказник місцевого значення. Розташ. поблизу с. Горожанка Монастирис. р-ну, в кв. 42 вид. 20 Завалів. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “Горожанка”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні Бережан. держ. лісомислив. госп-ва ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 14 га. Під охороною – ділянка дубово-грабового лісу, в якому зростає підсніжник звичайний, занесений до Червоної книги України.

І. Сліпченко.

ГОРОЖАНКА

– річка у Галицькому районі Івано-Франківської області та Монастириському районі Тернопільської області, ліва притока Дністра. Починається з джерел біля с. Яблунів і впадає в Дністер у с. Устя-Зелене. Довж. 25 км, пл. бас. 155 км². Долина трапецієподібна, глибина до 60–80 м, ширина 1,5–2 км. Заплава завширшки 200–300 м. Річище слабо звивисте. Похил річки 3,8 м/км. Живлення мішане. Замерзає на поч. грудня, скресає у березні. Воду частково використовують для госп. потреб.

Й. Свинко.

ГОРОЖАНКА

– село у Монастириському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Саджівка. У зв’язку з переселенням жителів х. Бурти виключ. з облік. даних. Розташ. на березі р. Горожанка, за 25 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Галич на лінії Івано-Франківськ–Львів. Через село проліг автошлях Монастириська–Галич–Івано-Франківськ. Насел. 1007 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1445 як Рожанка. Належала родові Яблонських, за панування яких отримала магдебур. право. 1578 Г. значилась як приватне місто. У 16 ст. тут щосереді відбувались ярмарки. 1620–21 Г. зазнала найбільш спустош. нападів татар. Пізніше м-ко перейшло у власність роду Курдвановських, згодом – Малиновських, у 19 ст. – до Гогендорфів. Діяло т-во “Просвіта”. У березні 1946 МДБ розстріляло 4 членів ОУН. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1792; дерев.) та нова церква (2001). Спорудж. пам’ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), воїнам, які загинули під час визволення села (1985), воякам УПА (1992), насипана символ. могила УСС (1993). Є музей історії рідного краю. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У Г. народ. крайовий провідник ОУН *Ф. Воробець*, громад. діяч *О. Голуб’як*, громад. діяч у США *А. Мулик*. Про село видано кн. В. Сурмачевського та Д. Бабак “Горожанка” (2002).

Б. Горбаль, В. Уніят.

ГОРОХІВСЬКИЙ

Левко Федорович (за паспортом **Леон Теодорович**; 15. 02. 1943, с. Носів Підгаєц. р-ну) – політичний діяч. Орден “За заслуги” 3-го ступ. (1998). Нар. депутат України (1990–98); у ВР України – чл. Комісії з питань держ. суверенітету, міжресп. і міжнац. відносин (1990–94), Комісії (згодом Ком-ту) з питань ядер. політики та ядер. безпеки (1994–98). Почес. проф. ТДПУ (1997).

Закін. інж.-буд. ф-т Львів. політех. ін-ту (1965, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював майстром рембудтресту у м. Рівне, кер. архіт.-буд. групи в Терноп. філіях проектних ін-тів (1967–69). За антирадян. агітацію за-судж. 1969 на 4 р. таборів суворого

режиму (покарання відбував у Мордовії). 1973–89 працював у філії проект. ін-ту “Укрсільгосттехпроект”, на комбайн. з-ді (м. Тернопіль). Від 1988 – чл. УГС, від 1989 – голова її Терноп. обл. орг-ції, засн. г. “*Тернистий шлях*”. Брав участь у створ. на Тернопільщині НРУ (1989), чл. ради цієї орг-ції, один з ініціаторів створ. Всеукр. т-ва “*Меморіал*”. Голова Терноп. обл. орг-ції УРП (1990–92), заст. голови УРП (1992–95). Від 1997 – голова Терноп. обл. орг-ції, чл. Центр. проводу Респ. християн. партії. 1999 повернувся в УРП. 1997 – співзасн. Терноп. земляцтва в Києві, 1998–2000 – його голова. Як вісник земляцтва засн. г. “*Бюлетень Тернопілля*” (1999).

І. Дем'янова.

ГОРОШКЕВИЧ

Казимир-Андрій (Horoszkiewicz Kazimierz Andrzej; р. н. невід., с. Баймаки, нині Бус. р-ну Львів. обл. – 1942, Польща) – польський військовик. Генерал (1919). Закін. г-зію в Бережанах. Навчався на правн. ф-ті Львів. ун-ту. 1895 почав службу в австр. армії, воював на фронтах I-ї світ. війни. Від листопада 1918 – у польс. армії, командував дивізіями і бригадами.

С. Ткачов.

ГОРОШКО

Ірина (28. 11. 1953, м. Новомосковськ Дніпроп. обл.) – танцюристка. Засл. артистка УРСР (1985). Закін. Дніпроп. театр. уч-ще (1973) і Київ. ін-т театр. мист-ва (1982). Від 1973 виступала в ансамблі “*Надзбручанка*” Терноп. обл. філармонії.

Х. Весна.

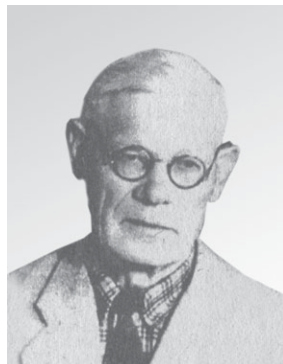
ГОРОШКО

Юрій Автономович (06 (19). 05. 1900, с. Передмірка, нині Лановец. р-ну – 08. 10. 1980, там само) – літератор, фольклорист, краєзнавець. Освіту здобував самотужки. Працював на залізни-

ці, в спожив. кооперації, у т-ві “Просвіта”. 1939 ув'язнений у Березі Картузькій. 1944–45 воював у РА. Закін. пед. уч-ще (1948), Кременец. учит. ін-т (1952), викладав у школах Лановец. р-ну. Від 1926 друкував поезії, новели, нариси й статті в періодиці. Видав зб. “*Поезії*” (1927; у співавт. з С. Лазебою) і кн. віршів “*Пісня*” (1936). Автор “*Історії села Передмірка*” (рукопис. зберіг. у Кременец. краєзн. музеї). Збирав і записував пісні; частина з них опубл. у зб. “*Пісні Тернопільщини*”; більшість зберіг. у фондах Кременец. краєзн. музею, ІМФЕ ім. М. Рильського НАНУ, Мін-ва освіти і науки України.

Лит.: Тернопілля '95: Регіональний річник. – Т., 1995.

В. Горошко.

ГОРОШКО

Ярослав Павлович (04. 10. 1957, с. Борщівка Лановец. р-ну – 08. 06. 1994, м. Київ, похов. у

родин. селі) – військовик. Підполковник. Герой Рад. Союзу (1988), звання присв. за мужність і героїзм у боях в Афганістані. Два ордени Черв. Зірки, медаль “*За відвагу*”. Чл. Спілки офіцерів України (1992). Закін. Хмельн. вище артилер. уч-ще (1981).

Від 1988 навчався у Москов. військ. академії ім. М. Фрунзе; після її закін. служив у м. Ізяслав Хмельн. обл. В січні 1992 прийняв присягу на вірність Україні; ком-р школи спецназу Мін-ва оборони. Трагічно загинув.

І. Дем'янова.

ГОРОШОВА

– село у Борщівському районі. Центр сільради. Розташ. на лів. березі р. Дністер, за 48 км від райцентру і 20 км від найбл. залізн. ст. Іване-Пусте. Насел. 1936 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1785, згідно з написом на фундаменті

старої церкви. 1930 внаслідок пожежі згоріли будівлі на двох вулицях. 1942 і 1964 Г. підтопили води Дністра. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, “Луг”, кооператива. Навіть за рад. часів, незважаючи на заборону, жителі села щорічно у ніч на 14 січня організовували походи *Маланок*, нині у Г. відбуваються театраліз. фестивалі *Маланок*, учасники – представники різних регіонів України та зарубіж. країн. Є церкви св. Параскеви (1798; мур., реконстр. 1888) і нова (1991). Спорудж. пам’ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968) і Т. Шевченку (1991); встанов. пам’ят. хрести на честь скасування панщини, полеглим воякам УПА (1992) та односельцям, яких репресувала рад. влада (1990); насипано могилу землякам, загиблим у 1-й світ. війні, та символ. могилу Борцям за волю України (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка, ФАП. У Г. народ. сотник УПА Б. Никор-

На сільській вулиці.

чук, д-р мед. н., громад. діяч у Канаді *Д. Ціпівник*, етнограф, фольклорист *А. Яківчук*. Поблизу Г. виявлено плитове поховання доби бронзи. Про Г. видано кн. *А. Яківчука* “Сам Бог витає над селом...” (1998) та *І. Мороза* “Тут Божа благодать...” (2002).

О. Кравчук, В. Уніят.

ГОРЧИНСЬКИЙ

Анатолій Аркадійович (22. 07. 1924, м. Фастів Київ. обл.) – режисер, композитор, виконавець власних пісень. Нар. арт. України (1994). Лауреат міжнар. та всеукр. фестивалів і пісен. вернісажів. Чл. НСТДУ (1996). Закін. Київ. держ. ін-т театр. мист-ва за спец. реж. драми (1956). Реж.-постановник Львів. драм. театру ім. М. Заньковецької (1956–65). Гол. реж. Львів. театру юного глядача (1965–68), Хмельн. (1968–73) та Рівнен. (1973–74) обл. муз.-драм. театрів; реж. Терноп. обл. муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка (1974–93). Поставив у театрах Львова, Хмельницького, Рів-

ного, Тернополя, Чернівців, Пензи (нині РФ), Кишинєва (Молдова), Києва 108 спектаклів; до знач. ч. з них написав музику. В Тернополі – реж. вистав: “Я завжди посміхаюсь” *Я. Сегеля*, “Таке довге, довге літо” *М. Зарудного* (1975), “Кравцов” (“Слідами голубих оленів”) *О. Коломійця*, “Рідний дім”

І. Шам’якіна (1976), “Драматична пісня” *М. Анчарова*, *Б. Равенських*, “Піна” *С. Михалкова* (1977), “Червона квіточка” за *С. Аксаковим*, “І змовкли птахи” *І. Шам’якіна* (1978), “Троянди юності” *О. Корнієнка*, “Дуель” *М. Байджієва* (1979), “Сучасна історія” *О. Галіна* (1982), “Рядові” *О. Дударєва* (1985), “Пастка” *Р. Тома* (1988), “Діти Арбагу” за *А. Рибаківим* (1989), “Черниця і спокусник” *І. Тогобочного* (1993) та ін. Г. – автор бл. 300 пісень, багатьох інструм. творів. На фест. “Шлягери ХХ століття” (м. Київ, 2000) кращими піснями століття визнані “Червона троянда”, “Троянди на пероні”, “Росте черешня в мамі на городі”.

Тв.: зб. пісень: “Росте черешня в мамі на городі” (1998), “Троянди на пероні” (2000; обидві – Т.), “Мелодії для матері і коханої” (К., 1999). Дискографія: платівка “Chervona trojanda” (Канада, 1990), “Червона троянда” (1993), “Нас поєднає вальс” (2002); “Найкраще” (2002, 2003).

Літ.: Хто є хто в Україні: Біографічний словник. – К., 1999.

О. Горчинська.

ГОРЧИНСЬКИЙ

Омелян (21. 11. 1888, м. Тернопіль – 27. 07. 1954, с. Потьма, Мордовія, нині РФ) – церковний діяч. Крилошанин, радник і референт митрополічної консисторії. Чл. Богослов. наук. т-ва. Освіту здобув у Львові та Інсбруку (Австрія). Рукопклад. 1911. Учасник 3-го Катол. конгресу у Велеграді (1911). Катехит т-ва “Рідна школа”. Сотрудник (другий священик) Успен. церкви у Львові. Г. заарешт. органи НКДБ 1945 разом із митрополитом *Й. Слітим* та ін. владиками. Помер у концтаборі.

І. Дула.

ГОСПОДАРСТВО ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– сукупність галузей, що виробляють товари і послуги на території області, складова частина національного господарського комплексу. 2002 область виробила 0,6% пром. і 3% с.-г. продукції України, у т. ч. бурякозбир. комбайнів – 76,7%, бавовн. тканин – 60,4%, цукру-піску – 7,4%, м'яса – 4,5%, масла – 3,5% та ін. За часткою виробленого нац. прибутку в Україні (1,5%) Терноп. область належить до т. зв. депресивних регіонів. У структурі такого прибутку провідне місце донедавна мала пром-сть, тепер – с. госп-во. У цій галузі 2002 виробляли понад 35% валової доданої вартості, у пром-сті – 18%. Внаслідок того, що темпи розвитку пром-сті в роки екон. кризи знижувалися значно швидше, ніж с.-госп-ва, область із пром.-аграрної перетворилася на аграрно-промисловою.

О. Заставецька.

ГОСТРОКІЛЬНИК ВОЛОСИСТИЙ

(*Oxytropis pilosa* (L.) DC.; нар. назви – горох волосистий, острокільник) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Бобові (Fabaceae). Рослина медоносна, лікарська. Реліктовий вид поза межею ареалу. Зростає дуже рідко на степ. ділянках і кам'ян. відслоненнях. Під охороною у заповіднику “Медобори”.

Лит.: *Доброчаєва Д. и др.* Определитель высших растений Украины. – К., 1987; *Смик Г.* Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

ГОГРА

Іриней (р. н. невід., Бережанщина – р. см. невід., США) – священник, громадський діяч. Учитель, дир. школи при монастирі оо. Василіян у Бучачі; згодом – секр. митрополита *А. Шептицького*. 1914 Г. вивезли в Росію; 1945 заарешт. і засудж. на 10 р. каторж. робіт у Сибіру. Звільн. 1955. 1960 переїхав до Польщі, 1963 – до США, де проживав у м. Лос-Анджелес.

Г. Яворський.

ГОФФМАН

Готфрід (Hoffman Gotfrid; pp. і м. н. та см. невід.) – архітектор. Родом із Сілезії. 1765–71 за його проектом зведено монастирську церкву Чесного Хреста в Бучачі, в 1770-і – Свято-Успенський собор Почаїв. монастиря. Працював у стилі бароко.

Г. Чернихівський.

ГОФФМАН

Єжи (Hoffman Jerzy; 1932, м. Краків, Польща) – польський кінорежисер, діяч культури. Від весни 1938 проживав у Тернополі. 1940 депорт. із родиною у Сибір. 1945 повернувся в Польщу. Постановив фільми “Знахар”, “Потоп”, “Пан Володимирівський”, “Вогнем і мечем” (1999), “Стара легенда, або Коли сонце було Богом” (2003).

П. Гуцал.

ГОФФМАН

Юзеф (Hoffman Józef; 19. 03. 1802, м. Желеч, Чехія – бл. 1860, ймовірно, м. Тернопіль) – педагог. Від 1849 – проф. г-зії у Тернополі, викладав гуманітарні дисципліни.

В. Барна.

ГОЦА

Василь Пилипович (1885, с. Озерна, нині Зборів. р-ну – 03. 11. 1937, ур-ще Сандормох, біля м. Медвежьгорськ, нині Респ. Карелія, РФ) – педагог, диригент, освітній діяч. Закін. Терноп. г-зю (1905). Студіював філологію у Львів. та Віден. ун-тах (1905–09). Учителював у м-ку Белз (нині м. Львів. обл.), співзасн. у ньому приват. укр. г-зії. На поч. 1-ї світ. війни воював в австр. армії, у вересні 1914 потрапив у полон. Після 1920 – на пед. роботі в рад. Україні. Від 1923 – зав. Кам'янець-Поділ. окр. відділу нар. освіти, орг-тор і кер. студент. хору. Від 1928 – ректор Житомир. ІНО, проф. курсу укр. літ-ри. 1933 Г. заарешт. органи ДПУ; засудж. 1934 на 5 р. ВТТ. Покарання відбував на Соловц. о-вах. Особлива трійка УНКВС Ленінград. обл. 9 жовтня 1937 засуд. Г. до розстрілу. Реабілітований 1966.

Є. Гасай.

ГОШКО

Тимко (1868, с. Ланівці, нині Борщів. р-ну – 17. 01. 1930, м. Вегревиль, Канада) – освітній діяч, меценат. 1903 прибув до Канади. Заснував школу і пошту під назвами “Борщів” (1908). Під час 2-го Всеканад. укр. з'їзду в м. Саскатун (1917) пожертвував 1 тис. дол. на створення Ін-ту ім. П. Могили.

Б. Волинський.

ГОШОВСЬКИЙ

Микола (Hoszwowski Mikołaj; 06. 12. 1778, с. Дзвиняч, нині Заліщиц. р-ну – 14. 02. 1828, м. Краків, Польща) – польський правник, громадський діяч. Д-р права (1817). Чл. Краків. наук. т-ва. Навчався в г-зії у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Закін. Львів. ун-т. Від 1809 – у Кракові: сенатор сейму міста, проф. Ягеллон. ун-ту (від 1818).

П. Гуцал.

ГОШОВСЬКИЙ

Пилип (псевд. і крипт. – П. Г., П. Г-ський, П. Гош, Пилип Гош; 1891, с. Блищанка, нині Заліщиц. р-ну – р. і м. см. невід.) – публіцист, новеліст. Працював учителем. Воював в австр. війську, під час 1-ї світ. війни – на Італ. фронті, потрапив у полон. Перебував у таборі для старшин у Монте-Касіно. Виступав на стор. табір. видань, зокрема ж. “Полонений”, входив до його редколегії; тут опубл. свої статті й роздуми, ліричні етюди та новели. 1921 приєднався до интерн. частин УГА на тер. Чехії. У часописі “Український стрілець” виступав із новелами і спогадами.

Б. Мельничук.

ГОШОВСЬКИЙ

Целестин (Hoszwowski Celestyn; 06. 04. 1837, м-ко Козлів нині смт Козів. р-ну – 05. 10. 1911, м. Львів) – польський скульптор. Навчався у Віден. і Мюнхен. АМ. Жив у Львові. Працював у галузі портрета, komponував жанр. фігурні групи (теракота), займався керамікою. Твори Г. вирізняються натур. точністю і деталізацією. Автор скульп. погруддя *А. Голуховського*, П. Костецького, *В. Поля* та ін.; композицій “Розпач”, “Віра”, “Сім’я” тощо. Учасник виставок у Львові, Варшаві, Відні, Кракові, Римі.

І. Дула.

ГОЩІНСЬКИЙ

Володимир Броніславович (27. 01. 1950, м. Чортків) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (2000), проф. (2002). Закін. Терноп. мед. ін-т (1973, нині ТДМА). 1980–86 – зав. судин. відділу Терноп. обл. клін. лікарні. Від 1987 працює в ТДМА: асист., доц. каф. факульт. хірургії (1987–94); доц.

каф. хірургії післядиплом. освіти (1994–97); зав. каф. поліклін. справи (від 1998). Коло наук. інтересів: попередження післяоперац. ускладнень за допомогою розсмоктувальних антимикроб. полімер. матеріалів; вплив оператив. втручань на органах травного тракту на щільність кістк. тканини; розробка показів до реконструктивних операцій при облітеруючому атеросклерозі магістрал. артерій нижніх кінцівок. Автор низки наук. публікацій та кількох винаходів.

Х. Весна.

ГОЯН

Ярема Петрович (11. 07. 1940, с. Долішне Залуччя, нині Снятин. р-ну Івано-Фр. обл.) – письменник, публіцист, критик, редактор. Чл. НСПУ (1984). Нац. премія України ім. Т. Шевченка (1993). Засл. діяч мист-в України (1998). Закін. ф-т журналістики Львів. ун-ту (1964). Від 1987 – гол. ред., дир. вид-ва “Веселка” (м. Київ). Автор зб. “Рушники” (1975), “Славичі” (1979), “Вогні яворові” (1984) та ін. Не раз відвідував Тернопільщину, зокрема 2001 і 2002 разом з обл. б-кою для дітей проводив акцію “Веселка” – дітям”, у листопаді 2002 побував у Теревовлі та Зарваниці, мав творчі зустрічі з читачами.

Н. Новицька.

ГОЯНІЮК

Василь (псевдо “Максим”; ймовірно 1918, с. Велика Кам’янка, нині Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. – 01. 05. 1945, с. Великі Гаї, нині Терноп. р-ну) – діяч ОУН та УПА. Закін. Коломий. г-зіо. Навчався на правн. ф-ті Карлового ун-ту в Празі. Від літа 1941 – обл. референт СБ ОУН на Тернопільщині. Загинув у бою з підрозділом НКДБ.

М. Кривецький.

ГРАБАН

Володислав Іванович (15. 05. 1955, с. Костомлоти, Польща) – поет, митець, редактор. Чл. НСПУ (2002). Редагував ж. “Загорода”. Автор та ініціатор проведення міжнар. свята лемків. культури “Ватра”, яке щорічно (від 1983) відбувається в Бескидах (Польща). Перебував у творчих відрядженнях на Тернопільщині, зокрема у Боршеві, Почаєві, Кременці, смт Товсте Заліщиц. р-ну (1992, 1997). Брав участь у літ. святі “Тернопільська весна” в Тернополі. Автор книг укр. та польс. мовами “Лице поміж тіней” (1984), “На ковпаку гір” (1991), “Розсіпані пейзажі” (1995), “Іконостас болю” (Т., 1997). Перекладає польською, зокрема твори Б.-І. Антонича, *В. Барни*, *Р. Вархола* та ін.

С. Кравець.

ГРАБАРЧУК

Євген (29. 08. 1920, м. Тернопіль) – лікар, громадський діяч, меценат. Закін. Кременец. ліцей (1938), мед. студії завершив докторатом в ун-ті

Людвіга-Максиміліяна у Мюнхені (Німеччина). Чл. ОУН, вояк УПА. Після 2-ї світ. війни емігрував до США. Викладав у мед. і дантист. школах шт. Нью-Джерсі. Голова Метрополіал. відділу УЛГ Пн. Америки, чл. кількох амер. мед. т-в. Автор низки мед. праць.

Б. Волинський.

ГРАБІВЦІ

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Пиляків. сільраді. Розташ. за 20 км від райцентру і 5 км від найбл. залізн. ст. Насел. 69 осіб (2001). Є церква св. Теклі.

Г. Рихлівська.

ГРАБКІВЦІ

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Млиновец. сільраді. Розташ. на березі р. Стрипа, за 4 км від райцентру і 2 км від найбл. залізн. станції. Насел. 165 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1598. Є церква св. Дмитрія (1921). Насипано символ. могили УСС (1991).

В. Ханас.

ГРАБОВЕ́НКО

Василь Наумович (14. 01. 1940, с. Коржова Слобода, нині Уман. р-ну Черкас. обл.) – тренер (гандбол). Засл. прац. фіз. культури і спорту України (1998). Закін. ф-т фіз. виховання Кременец. пед. ін-ту, там само працював тренером і викл. (1961–73). 1973–79 – ст. викл. Терноп. фінанс.-екон. ін-ту (нині ТАНГ); 1978–85 – гол. тренер жін. команди “Буревісник”

майстрів першої ліги кл. “А” СРСР з гандболу.

Від 1986 – зав. каф. фіз. культури, дир. центру фіз. культури і спорту ТАНГ, ст. тренер жін. гандбол. команди “Академія”.

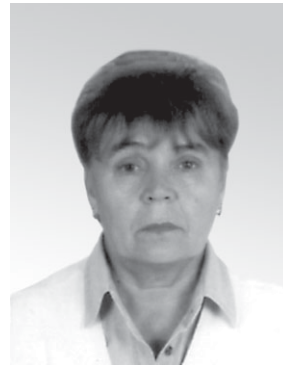
Літ.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Г. Гунтік.

ГРАБОВЕ́НКО

Надія Йосипівна (21. 08. 1941, м. Ярославль, нині РФ) – тренер (легка атлетика). Засл. тренер України (1998).

Срібна медаль Міжнар. Федерації легкої атлетики “За великий внесок у розвиток світової легкої атлетики”. Закін. ф-т фіз. виховання Кременец. пед. ін-ту (1964). Виступала в бар’єрному бігові та стрибках у довжину. Працювала тренером з легкої атлетики у фінанс.-екон. ін-ті (1964–80; нині ТАНГ). 1987–97 – тренер, дир. СДЮШОР ТАНГ та ОСК “Гарт”. Підготувала 2 м. сп. міжнар. кл. і 12 м. сп. Президент легкоатлет. клубу “Тернопіль” (ТАНГ).

Г. Гунтік.

ГРАБОВЕ́ЦЬ

– село у Тернопільському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Білоскірка. Розташ. на березі р. Гнізна, за 17 км від Тернополя і 6 км

Школа в с. Грабовець.

від найбл. залізн. ст. Прошова. Насел. 850 осіб (2002). Перша писемна згадка – кін. 17 ст. Є церква Покрови Пресвятої Богородиці (мур. 1887). Встанов. пам’ят. хрести на честь скасування панщини (1874) і тверезості (1897), спорудж. пам’ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1975), Борцям за волю України (1927; віднов. 1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У Г. народ. канд. мед. н. О. Березовський, проживав поет *Б. Щавурський*.

О. Сварник, В. Уніят.

ГРАБО́ВИЧ

Григорій Юліанович (12. 10. 1943, м. Краків, Польща) – літературознавець. Д-р філології.

Громадянин США. Проф., дир. Укр. наук. ін-ту Гарвард. ун-ту (1989–96), голова Амер. ком-ту славистів (1988–93), президент Міжнар. асоц. українців (1990–93). Нині – проф. Нац. ун-ту “Києво-Могилянська академія”. Автор кн. “Поет як міфотворець: Семантика символів у творчості Тараса Шевченка” (1982, англ.; 1991, укр.), “Шевченко, якого не знаємо” (2000) та ін. Читав лекції і мав творчі зустрічі в ТДПУ; навесні 2003 був у цьому ВНЗ на репрезентації своєї кн. “До історії української літератури”.

П. Гуцал.

ГРАБО́ВИЧ

Ларіон Михайлович (крипт. і псевд. – Іл. Г., Іл. Гр., Ларіон Г., Квасний, Ніглявенко, Снігур; 06 (18). 06. 1856, с. Шманьківці, нині Чортків. р-ну – 11 (24). 07. 1903, м. Львів) – письменник, публіцист, педагог. Закін. Львів. ун-т (1884). Викладав у г-зіях Бучача, Самбора, Львова. Друкував новели у періодиці. Автор істор. повісті “Марта Борецька” (1880; переробка повісті М. Карамзіна “Марфа Посадниця, або Підкорення Новгородка”), нарису “Коротка історія Новгородка” (1880), автобіогр. оповідання “Найкращий Великдень” (1882) та ін. 1905 у Львові вишла зб. Г. “Вибір поезій”.

Б. Пиндус, С. Ткачов.

ГРАБО́ВСЬКИЙ

Богдан Олексійович (07. 01. 1945, с-ще Перший квартал Приозер. р-ну Архангел. обл., нині РФ) – журналіст, публіцист. Чл. НСЖУ (1974). Засл. журналіст України (2002). Працював у ред. г. “За радянську науку” (багатотиражка Львів. ун-ту), “Ленінська молодь” (м. Львів, обл. мо-

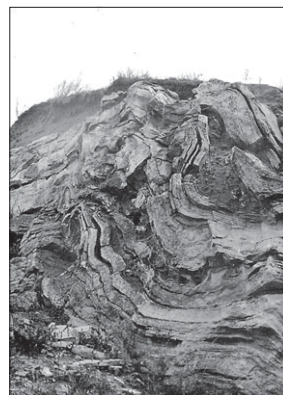

лод.), “Вільне життя” (1969–83). Згодом у Терноп. обл. держ. телерадіокомпанії: ред. радіо, гол. ред. телебачення, від 2000 донині – дир. радіо. Видав кн. публіцистики “Відземки”, повісті “Небезпечно вірити і не вірити” (обидві 2002), “Оцвітина” (2004; всі – Т.).

Б. Мельничук.

ГРАВІТАЦІ́ЙНІ СКЛА́ДКИ

– тектонічне утворення, геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. між селами Угринь та Синякове Чортків. р-ну, на лівому схилі р. Серет. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 17. 11. 1969 № 747. Перебуває у віданні приват. пайового госп-ва “Угриньське”. Пл. 0,5 га. Під охороною – товща

ясно-сірих дрібно- і середньозернистих вапнякових пісковиків нижньотортонського під’ярусу (міоцен) потужністю 7 м. Верстви цієї товщі інтенсивно зім’яті у дрібні складки з розмахом крил від 0,2 до 2,5 м. Зверху без помітної перерви деформовані породи змінюються горизонтальними шарами аналогічних пісковиків цього ж віку, перекритими четвертинними суглинками.

Лит.: Сивий М., Кітура В. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Сліпченко.

ГРÁДА

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Гаїв. сільраді. Насел. 578 осіб (2001). Діють клуб, б-ка.

В. Уніят.

ГРÁЙНИК

Василь (18. 03. 1899, с. Городниця, нині Гусятин. р-ну – 12. 11. 1970, м. Ошава, Канада) – громадський діяч. Від 1926 – в Канаді. Засновник (1934) і голова філії Укр. нац. орг-ції; співорг-тор відділу КУК в Ошаві. Разом із односельцями видав книгу “Городниця” про родин. село.

Б. Мельничук.

“ГРАМА́ТИКА” КРЕМЕНЕ́ЦЬКА

– пам’ятка українського книгодрукування. Навчальний посібник з церковно-слов’янської мо-

ви, виданий у м. Кременець 1638. Має передмову та 4 розділи, нараховує 208 стор. Автор, гравер і друкар невідомі. Створена на основі "Граматики слов'янської" М. Смотрицького (1619), є також запозичення з "Граматики" Л. Зизанія (1596). "Г." К. надрукована за сприяння місц. братства та єпископа А. Пузини в друкарні Богоявлен. монастиря, призначена для навчання учнів брат. школи. Збережено 6 її примірників.

П. Гуцал.

ГРАНІТНЕ

– село у Монастириському районі. Центр сільради. Біля Г. був х. Мазурі. Розташ. в долині р. Золота Липа – притоки р. Дністер, за 18 км від

Церква св. Димитрія.

райцентру. Насел. 365 осіб (2003). До 1964 називалося Баранів. Перша писемна згадка – 1461. Діяли т-ва "Просвіта" і "Луг", кооператива. 1957 Г. захопила велика повінь. Є церква св. Димитрія (1855; дер., віднов. 1986), "фігура" Ангела-Хоронителя на склепі панської родини (реставр. 1987; кам.; вис. 5 м). Встанов. хрест на честь скасування панщини (віднов. 1990), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка. Поблизу В. виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту, трипільської та голіградської культур.

В. Пасічник, В. Уніят.

ГРЕБЕНЬОВСЬКА

Стефанія Іванівна (28. 02. 1933, с. Верхня, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 29. 06. 2000,

м. Бучач) – режисер театру. Медаль "За трудову доблесть". *Обл. премія ім. І. Блажкевич* (2002, посмертно). Закін. Чортків. мед. уч-ще (1950) і Київ. ін-т культури (1980). До 1974 працювала медсестрою Бучач. центр. лікарні. 1974–88 – реж. самодіял. театру, від 1988 – зразк. театру юного глядача при рай. Буд. культури в Бучачі; поставила бл. 40 вистав. Організувала і вела дит. театр. студію. Г. – автор сценаріїв і реж. багатьох театраліз. дійств; співала у хорах, ансамблях, муз. сімей. колективі.

М. Гребеньовський, В. Дерій.

ГРЕБЕНІЮК

Степан (06. 01. 1895, с. Пилатківці, нині Борщів. р-ну – 21. 07. 1969, Канада) – священик, літератор. Емігрував до Канади 1910. Священик у зх. пров. Канади. Автор низки оповідань і сценків для молоді, опубл. у часописах "Вісник" і "Український голос".

В. Слюзар.

ГРЕБЕНІЮК-ОНУФЕРКО

Мирослава Семенівна (псевдо "Барвінок"; 11. 04. 1918, с. Мушкатівка Борщів. р-ну – 31. 01. 1996, м. Львів) – бандуристка. Навчалася у приват. студії живого слова у Львові. Вчителювала у с. Більче-Золоте, нині Борщів. р-ну. Медсестра УПА. Злегалізувалася під прізвищем Дерманчук. Виступала в концертах як співачка тріо бандуристів, солістка-бандуристка, танцюристка ансамблю "Чорногора". Заарешт. 1948; засудж. на 25 р. таборів і 5 р. позбавлення прав. Покарання відбувала в м. Ін-та, згодом – в Абезі (нині Респ. Комі). 1955 після звільнення повернулася до Львова. Працювала бандуристкою в обл. філармонії.

Лит.: Нескорена Березина: Жертви московсько-комуністичного терору ХХ століття. – Л., 2002.

С. Гасай.

ГРЁКОВ (ГРЕКІВ)

Олександр Петрович (24. 11. 1875, с. Сопич, нині Глухів, р-ну Сум. обл. – 02. 12. 1958, м. Відень, Австрія) – військовик. Генерал-майор рос. армії (1915), генерал-поручник Армії УНР (1919). Під час 1-ї світ. війни воював на Тернопільщині у військах Пд.-Зх. фронту; 1917 – нач. штабу 6-го армій. корпусу 11-ї рос. армії, який дислокувався в р-ні Залізців; відзначився як ком-р гвард. полку в боях під Тернополем в липні того ж року. 30 березня 1918 признач. заст. військ. міністра УНР, за Директорії – командувач Пд. фронтом, військ. міністр, наказ. отаман. 25 травня–6 липня 1919 – Начальний вождь УГА, під його команд. проведена *Чортківська офензива*. Від 1920 жив у Відні, співпрацював з УВО й ОУН. У серпні 1948 Г. заарешт. органи МДБ; засудж. Звільнений 1956; як австр. громадянин повернувся до Відня.

П. Гуцал.

ГРЁЧИН

Богдан Петрович (03. 06. 1950, с. Шоломия

Пустомит. р-ну Львів. обл.) – педагог, громадський діяч. Канд. пед. н. (2002). Відмінник освіти України. Закін. фіз-матем. ф-т Івано-Фр. пед. ін-ту (1972, нині Прикарпат. ун-т). Від 1974 – у м. Чортків. Вчителював, працював завучем, дир. школи. 1990–97 – голова міськради. Від 1997 – дир. Чортків. пед. уч-ща.

М. Ониськів, Г. Яворський.

ГРЁЧИН

Галина Романівна (24. 01. 1986, м. Тернопіль) – спортсменка (сноубординг). М. сп. України (2003). Абсолютна чемпіонка Зим. юнац. спорт. ігор України, чемпіонка України (2003). Чл. збірної команди України.

Г. Гунтік.

ГРЕЧІНА

Григорій (Гржегорж) (06. 01. 1796, Волинь – 20. 02. 1840, Польща) – вчений-математик, педагог. Д-р філософії (1838). Закін. *Вищу Волин. г-зію* в Кременці та ун-т у Вільно (нині м. Вільнюс, Лит-

ва). 1819–31 – проф. Кременец. ліцею. Від 1834 – куратор Київ. ун-ту, згодом у ньому – проф. каф. теорет. математики. Автор дослідження “Про початки геометрії” та ін. праць.

В. Столяр.

ГРЁЧКО

Андрій Антонович (17. 10. 1903, с. Голодаївка, нині с. Куйбишево Куйбишев. р-ну Ростов. обл., РФ – 26. 04. 1976, м. Москва, там само) – радянський військовик. Маршал (1955). Двічі Герой Рад. Союзу (1958, 1973). Від 1967 – міністр оборони СРСР. У березні–липні 1944 1-а гвард. армія під команд. Г. воювала з нім. військами на Тернопільщині.

П. Бабій.

ГРЕЧУХА

Михайло Сергійович (19. 09. 1902, с. Мошни, нині Черкас. р-ну одноймен. обл. – 15. 05. 1976, м. Київ) – радянський партійний і державний діяч. 1938–61 – чл. політбюро ЦК КПУ, 1939–54 – Голова Президії ВР УРСР, 1954–61 – перший заст., заст. Голови РМ УРСР. Брав участь у роботі міської парт. конференції в Тернополі у квітні 1940; після 2-ї світ. війни не раз відвідував Тернопільщину.

М. Мельниченко.

ГРЕЩУК

Григорій Григорович (02. 03. 1950, с. Кобиля Збараз. р-ну) – журналіст, публіцист. Чл. НСЖУ (1990). Закін. Березжан. технікум механізації та електрифікації с. госп-ва, ф-т журналистики Львів. ун-ту (1980). Працював зав. відділом, редакції Збараз., заст. ред. Гусятин. рай. газет, зав. відділом г. “Новая жизнь” (Комі АРСР, нині Респ. Комі), ред. відділу політики і нац. відродження г. “Тернопіль вечірній”. Редактор г. “Тернове поле” (1994–97). Прес-секретар Терноп. облради (1997–98). Від травня 1998 – кор. Терноп. обл. г. “Свобода”. Автор кн. “История Койгородского края” (м. Сиктивкар, Комі АРСР, 1989), “Так поставало Тернопілля” (Т., 2001); низки наук. та публіцист. статей в укр. і зарубіж. періодиці.

В. Уніят.

ГРИБ

Антон Євдокимович (07. 11. 1938, с. Слобідка Глушковецька Ярмолинец. р-ну Хмельн. обл.) – живописець, літератор. Засл. майстер нар. творчості України (1988). Чл. НСМНМУ (1990). Закін. Погірців. ПТУ Львів. обл. (1961), Москов. ун-т мист-в (1966), Одес. ун-т (1970). Працював провід. методистом, зав. відділом Терноп. обл. метод.

центру нар. творчості (1967–2002). Голова Терноп. осередку НСМНМУ (1990–93). Дослідник нар. мист-ва Тернопільщини. Уклав посіб. “Золоті плетінки” (1994), довід. “Барвисті джерела” (1998), каталоги виставок; автор зб. віршів “Острів душі” (2003; усі – Т.). Від 1966 бере

А. Грив. Діти – мої квіти. (ДВП, олія).

участь у худож. виставках – обл., респ., всесоюз., міжнар. (Франція, 1980; Болгарія, 1982; Молдова, 1983). Персон.: Підволочиськ, Копичинці (1986), Тернопіль (1988, 1993, 1996, 1999). Автор тв. “У горах Медоборах” (1978), “Липень на городі” (1985), “Діти – мої квіти” (1988), “Золоті верби” (1992), “Що посяв, те й пожнеш” (1996), “Не втримався у сидлі” (1997), “Юна троянда”, “До сонця” (2003); портретів *М. Бездільного*, *П. Ткачука* (обидва – 1997); плетіння з соломи – брилів, тарелів, шкатулок, серветок. Твори зберіг. у музеях Тернополя, Києва, Москви, Ярмолинців, приват. колекціях.

І. Дем’янова.

ГРИБ

Василь Григорович (12. 08. 1948, с. Суворовське Тульчин. р-ну Вінн. обл. – 26. 01. 2000, м. Збараж Терноп. обл.) – журналіст, літератор. Чл.

НСЖУ. Закін. ф-т журналістики Львів. ун-ту (1975). Працював у Збаражі: відп. секр. г. “Колгоспне життя” (1975–85), дир. друкарні (1985–98), ред. г. “Народне слово” (1998–2000). Автор зб. новел “Звістка” (1993) і “Звабний плід мандрагори” (1996), п’єси “Грин-трава”. Упоряд. і гол. ред. зб. “Літературна Збаражчина” (1996).

В. Кіріндась.

ГРИБАЧО́В

Микола Матвійович (06 (19). 12. 1910, с. Лопуші, нині Брян. обл., РФ – 10. 03. 1992, м. Москва, там само) – російський письменник. Герой соц. праці (1974). Держ. премії СРСР (1948, 1949). У травні 1944 брав участь у нараді військ. літераторів і кореспондентів 1-го Укр. фронту в с. Токи Підволочис. р-ну, перебував у армій. частинах на Тернопільщині.

Є. Гасай.

ГРИБОВА́

– село у Лановецькому районі. Підпорядк. Гриньків. сільраді. Розташ. при впадінні р. Жирак у Горинь, за 2 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Ланівці. Насел. 859 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1533 як Дрибова. Власність *М. Денисовича*, згодом перейшло до *Б. Острозької*. Є церква св. Архістратига Михаїла (1762; дер.). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985), насипана могила воякам УПА, полеглим 1944 в бою із загоном НКДБ. Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. У Г. народ. літератор, громад. діячка *С. Буняк*, нар. арт. України *О. Гринько*. Поблизу Г. виявлено римські монети.

М. Бігус, І. Буняк, Б. Хаварівський.

ГРИГОРА́Ш

Олександр Олександрович (26. 03. 1913, с. Диківка, нині Знам’ян. р-ну Кіровоград. обл. – 07. 04. 1975, м. Сімферополь) – актор, режисер. Засл. арт. УРСР. Працював актором і реж. Полтав., Харків., Проскурів. (Хмельницького), Дрогобиц., Сімферопол. театрів; 1947–48 – реж. Терноп. (Чортків.) театру ім. І. Франка, 1948–51 – Терноп. театру ім. Т. Шевченка. 1956–58 – викл.

майстерності худож. слова Дрогоб. пед. ін-ту. Поставив спектаклі “Весілля в Малинівці” Л. Юхвіда (1947), “Наталка Полтавка” І. Котляревського (1948), “Шельменко-денщик” Г. Квітки-Основ’яненка (1949), “Життя починається знову” В. Собка (1950) та ін. Як актор відзначився у творенні коміч. образів.

П. Медведик.

ГРИГОР'ЄВ

Петро Якович (16. 10. 1924, Свердлов. обл., нині РФ) – вчений у галузі гастроентерології. Д-р мед. н., проф. (1967), акад. (1990). Закін. Хабаров. мед. ін-т (1949). Працював лікарем у Росії. 1975–77 – зав. каф. факультет. терапії Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Від 1977 – зав. каф. гастроентерології 2-го Москов. мед. ін-ту; проф. каф. ф-ту удосконалення лікарів Москов. мед. ун-ту. Удосконалив методи діагностики, лікування, профілактики захворювань органів травлення.

Є. Стародуб (ЕСУ).

ГРИГОРІВ

– село у Монастириському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Окопи. Назва походить, ймовірно, від імені першого поселенця. Розташ. за 4 км від райцентру і 15 км від найбл. заліз. ст. Бучач. Насел. 661 особа (2003). Перша писемна згадка – 1454. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”, “Сільський господар”, “Хліборобський вишкіл молоді”. Є церква Пресвятої Діви Марії (1865; дерев., реставр. 1987), капличка (1997). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипано символ. могили УСС (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Г. народ. громад. діяч у Вел. Британії *В. Крамар*, проживав фольклорист і етнограф *В. Гнатюк*. На околиці Г. виявлено давньоруське городище.

В. Дмитрів, В. Уніят.

ГРИГОРІЙ

(у миру – Качан Ярослав Михайлович; 11. 09. 1939, с. Заставці, нині Монастирис. р-ну) – церковний діяч УПЦ КП. Закін. Харків. мед. ін-т (1960), Москов. духовну семінарію й акад. (1989). 1985 рукопоклад. на ієрарха. Від 1992 – благочинний Горохів. р-ну Волин. обл. Від 1995 – єпископ Запорізький і Мелітопольський.

М. Железняк (ЕСУ).

ГРИГОР'ОВИЧ

Іван (1876, с. Гнильче, нині Підгаєц. р-ну – 03. 04. 1937, м. Львів) – оперний і камерний співак

(тенор), скрипаль, диригент, педагог. Навчався у Бережан. г-зії (1888–95), співу – в приват. школі у Львові. Артист. діяльність розпочав 1895 в укр. театрі т-ва “Руська бесіда”, з яким виступав у Бережанах, Борщеві, Тернополі, Чорткові й ін. містах Галичини. 1901–05 – одночасно соліст опереткової трупи Т. Павліковського; з трупою Б. Марецького виступав у Кракові, Загребі та Белграді. В Заліщиц. учит. семінарії склав держ. іспит на вчителя музики, працював педагогом класу скрипки в Заліщиках (1910–14), на Лемківщині та у Львові. На укр. сцені співав партії Вакули та Петра (“Різдвяна ніч” і “Наталка Полтавка” М. Лисенка), Андрія (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського), Івана (“Катерина” М. Аркаса), Антося (“Галька” С. Монюшка); в оперетах Й. Штрауса, Ж. Оффенбаха, М. Лисенка, М. Вербицького та ін.

П. Медведик.

ГРИГОР'ОВИЧ-БАРСЬКИЙ

Василь Григорович (псевд. – Альбов, Василій Київський, Плака; 01 (12). 01. 1701, м. Київ – 26. 09 (07. 10). 1747, там само) – мандрівник, письменник. 1715–23 навчався в Києво-Могилян. академії. 1723–46 здійснив подорож у Сх. і Пд. Європу, Туреччину, на Близький Схід та в Єгипет; залишив про це записи (опубл. 1778). На поч. мандрівки влітку 1723 відвідав Кременець і Почаїв.

Лит.: Радченко І. Мандрівки В. Барського. – К., 1967.

П. Гуцал.

ГРИГОР'ЯН

Володимир Аветисович (03. 08. 1921, м. Баку, Азербайджан) – вчений у галузі медицини. Д-р

мед. н. (1973), проф. (1975). Закін. Азербайджан. мед. ін-т (1946). Прац. лікарем у Туркестані, 1948–58 – у Криму. Від 1958 – в Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): асист., доц., проф.; від 1966 – зав. каф. пропедевтики внутр. хвороб. Коло наук.

інтересів: ревматологія, кардіологія, гематологія та ін. Автор і співавт. понад 60 наук. публікацій.

С. Андрейчин.

ГРИМАЙЛІВ

– селище у Гусятинському районі. Центр. селищ. ради, якій підпорядк. села Буцики та Оленівка. До Г. приєднано села Мазурівка та Підлісся. Розташ. на лів. березі р. Гнилка – притоки Збруча, за 35 км від райцентру, залізн. станції. Через Г. проліг автошлях Тернопіль–Кам'янець-Подільський. Насел. 2124 особи (2001). За даними польс. дослідників, перша писемна згадка – кін. 15 ст. як власність шляхтича Грималея. 1497 Г. знищили татари. 1600 згідно з описом місц. замку належав Лудзецьким. 1617 Г. згадано як королів. поселення, війтом якого був О. Вольський. 1612–30 м-ко зазнало більше 20 нападів турецько-татар. орд. 1634 поміщиця із с. Калгарівка (нині – Гусятин. р-ну) А. Лагодовська, прозвана через жорстокість “Герод-бабою”, захопила і спустошила Гримайлів. замок. 1648 фортецею оволоділи козацькі війська. 1675 Г. зруйнували татари. Від поч. 18 ст. власник Г. – коронний гетьман Адам Сенявський, котрий 1720 надав йому статус міста, і воно стало центром Гримайлів. ключа, до якого належали три м-ка. Щороку в Г. відбувалися 8 ярмарків та щотижневі торги. У 1-й пол. 18 ст. в м-ку працювало 7 ремісничих цехів. Від Сенявських Гримайлів. ключ перейшов до Чарторийських.

Пам'ятник І. Пулюю.

Синагога.

Про ці поселення І. Франко написав історико-економ. статтю “Гримайлівський ключ у 1880”. Згодом Г. був власністю Любомірських, Жевуських, А. Нікоровича, який 1840 перебудував замок на палац. За австр. панування Г. став повітовим, а пізніше – заштатним м-ком Скалат. повіту. 1870-і спорудж. залізницю Тернопіль–Гримайлів. Під час 1-ї світ. війни частково зруйнований. 17 вересня 1939 Г. зайняли рад. війська. Від січня 1940 – райцентр. Від 6 липня 1941 до 23 березня 1944 – під нім. окупацією.

Від 1956 Г. – селище міськ. типу. В березні 1959 Гримайлів. р-н було ліквідовано, його тер. належала до Скалат., згодом – Підволочис. р-ну; потім Г. відійшов до Гусятин. р-ну. Є церква Покрови Пресвятої Богородиці (1806), синагога (19 ст.; мур.), дім молитви ХВС, руїни замку 19 ст. Спорудж. пам'ятники А. Міцкевичу (1898; реставр. 1934), Т. Шевченку (1956), І. Пулюю (1996; скульп. М. Обезюк), встанов. пам'ят. таблицю до 150-річчя від дня народж. І. Пулюя (1995), насипана символ. могила УСС (1990). Є кімната-музей І. Пулюя (1995). Діють ЗОШ 1–3 ступ., школа-інтернат, муз. школа, Буд. культури, дві б-ки, дошк. заклад, дільнична лікарня, ВАТ “СПМК-3”, ЗАТ “Гримайлівський консервний завод”, млин, торг. заклади. У Г. народ. польс. вчений, медик, педагог М. Бродович, правознавець У. Гейзмани, військовик, Герой Рад. Союзу Ю. Гюбнер, громад. діяч О. Кметь, фізик-електротехнік І. Пулюй (його ім'я присвоєно місц. школі); працював літературознавець

Замковий палац.

М. Мочульський; поховані композитор, диригент П. Любич, літераторка М. Олійник. На околиці Г. виявлено археол. пам'ятки доби бронзи. Є пам'ятка природи – ландшафт. парк (поч. 19 ст.).
Б. Мельничук, В. Уніят, Б. Хаварівський.

ГРИМАЙЛІВСЬКИЙ ПАРК

– пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Розташ. у смт Гримайлів Гусятин. р-ну. Рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 20.12.1968 № 870 Г. п. надано статус об'єкта природно-заповід. фонду. Перебуває у віданні Гримайлів. селищ. ради. Пл. 13 га. Засн. у 1-й пол. 19 ст. у ландшафт. стилі. Тут був розміщ. замок Волянського (зберег. кам'яна стіна). У Г. п. встановлено пам'ятник Т. Шевченку. Ростуть дерева, кущі (з них 7 екзотів) 17 видів. Є багато дерев-гігантів: клен несправжньооплатановий (діам. 120 см, вис. 22 м), ясен звичайний (діам. 130 см, вис. 24 м), липа дрібнолиста (діам. 150 см, вис. 20 м) та ін.

І. П'ятківський.**ГРИМАЛЮК**

Ігор Михайлович (01. 01 1928, с. Тишківці, нині Городенків. р-ну Івано-Фр. обл.) – педагог, гро-

мадський діяч. Закін. Чернів. ун-т (1951). Працював викл. хімії в серед. навч. закладах Тернополя. Очолював осередок Терноп. міськ. НРУ (1990–2000), чл. обл. ради НРУ, згодом – УНП. Голова Координац. ради громад. орг-цій Тернопільщини.

1995 очолив обл. орг-цію Укр. світ. спілки профес. учителів (УССПУ), до 2002 – перший заст. голови УССПУ в Україні. Автор статей із педагогіки, посібників “Збірник задач і вправ з неорганічної і органічної хімії”, “Лабораторні роботи з хімії”.

А. Клим.

ГРИНЄВИЧ

Орест (27. 08. 1942, м. Монастирська) – інженер-ядерник. Чл. Амер. асоц. ядерників, Форуму ядерної пром-сті. Студював у США в ун-тах Іллінойса та Лойоли. Від 1966 – президент Асоц. укр. студій в Ілліной. ун-ті. Від 1973 – кер. відділу ліцензування ядерного департаменту в м. Чикаго.

Лит.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Г. Яворський.

ГРИНІВЕЦЬКИЙ

Іван Миколайович (24. 06. 1850, с. Саночок, нині Саноц. пов., Польща – 25. 01. 1889, м. Перемишль, нині Пшемисль, там само) – актор, режисер, театральний діяч. Від 1875 працював у Руському нар. театрі у Львові, його дир. (разом з *І. Біберовичем* від 1882). Не раз перебував на Тернопільщині з гастролями, зокрема 1875 у Тернополі, влітку 1885 в Підволочиську, Скалаті, Теребовлі, Микулинцях, Підгайцях, Бережанах та ін. насел. пунктах.

П. Гуцал.

ГРИНІШИН (ГРИНЮК)

Тимко Федорович (1863, с. Слобідка, нині Буряківка Заліщиц. р-ну – бл. 1930, с. Пужники, нині Садове Монастириск. р-ну) – народний оповідач-гуморист. Володів мист-вом оповідання життєвих бувальщин, казок, легенд, анекдотів. 1895–1903 фольклорист і етнограф *В. Гнатюк* записав від Г. понад 200 гумор.-сатир. розповідей, які опубл. у зб. “Галицько-руські анекдоти”

(1899), “Галицько-руські народні легенди” (1902), “Знадоби до галицько-руської демонології” (1903), “Українські народні байки” (1916) й ін.

О. Черемшинський.

ГРІНІВ

Михайло Васильович (1886, с. Долина, нині Тлумац. р-ну Івано-Фр. обл. – квітень 1940, м. Чортків) – правник, громадський діяч. Д-р права (1924). Навчався у Львів. ун-ті. Від поч. 1920-х – адвокат у Бучачі. Голова повіт. ком-ту УНДО (від 1925). Очолював філії “Просвіти”, “Рідної школи”, “Сільського господаря”, Ком-ту спасіння України. 1939 Г. заарешт. органи НКВС. Навесні наступ. року переведений у Чортків. тюрму; розстріляний. Реабілітований 1991.

Лит.: Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія 1941. – Л.–Нью-Йорк, 2002.

О. Клименко.

ГРИНКЕВИЧ

Осип (13. 11. 1892, м. Тернопіль – 10. 07. 1973, м. Мельбурн, Австралія) – адвокат, громадський

діяч. Д-р права (1932). Закін. укр. г-зію в Тернополі, правн. ф-т Львів. ун-ту. Поручник УГА. Від 1921 працював в екон. т-вах Тернополя; секр. повіт. орг-ції УНДО (від 1925). 1928–39 мав власну адвокат. контору, захищав українців на політ. процесах у судах. 1941–44 – посадник Тернополя. Від 1944 – в Австрії, потім – у Німеччині, де працював у Міжнар. орг-ції для біженців. 1950 виїхав до Австралії, займався адвокат. практикою, налагоджував укр. громад. життя. Голова суду Союзу укр. орг-цій Австралії (1960–63).

Б. Мельничук.

ГРИНЧІШИН

Іван (28. 11. 1888, с. Звиняч, нині Чортків. р-ну – р. см. невід., Канада) – громадський діяч, педагог. Медаль 75-ліття пров. Альберта. Учителював у різних школах у Канаді. Співзасн. студент. гуртка ім. А. Коцка та Ін-ту ім. М. Грушевського в м. Едмонтон, його управитель. Секр. зх. шкіль у Мирнамі. Автор публікацій у пресі.

Лит.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

І. Буняк, Б. Волинський.

ГРИНЧІШИН

Михайло (1932, Канада) – релігійний діяч. Єпископ УГКЦ, Д-р теології. Батьки родом із Тернопільщини. Ректор, проф. богослов'я духовної семінарії в Римі, ред. кварталника “Логос”, протоігумен монастиря оо. Редemptористів. 1982 Папа Іван Павло II іменував Г. єпископом, хіротонію отримав з рук *Й. Сліпого*. Відтоді – апостольський візитатор для українців-католиків, єпископ УГКЦ у Франції, Бельгії, Голландії, Люксембурзі та Швейцарії. В листопаді 1992 відвідав з місією Тернопільщину, відправив богослужіння і виголосив проповіді у Тернополі, Збаражі, Козові та Микулинцях.

Х. Весна.

ГРИНЧІШИН

Петро Омелянович (15. 05. 1956, с. Саранчуки Бережан. р-ну) – поет, режисер, актор, діяч культури. Чл. НСПУ (1997). 1995 визнаний у Канаді “Українцем тижня”. Закін. Львів. культ-освіт. уч-ще, Вищі реж. курси. Працював кер. драм. колективу в Бережанах. Згодом – реж., актор, дир. профес. драм. театру в Сибіру, ред. вид-ва “А-ба-ба-га-ла-мага” (м. Київ); працював як драматург, сценарист. Від 1990 – в Канаді. Дир. і реж. драм. театру “Лісова пісня”, викл. літ-ри в укр. школі в м. Торонто. На сценгах України і Канади зіграв ролі *Т. Шевченка*, *С. Петлюри*, *Є. Коновальця*, *Лукаша* і *Водяника* у “Лісовій пісні” *Лесі Українки* (реж.) та ін. Поставив оперу *Г. Майбороди* “Тарас Шевченко”. Поезії Г. увійшли до “Хрестоматії української літератури Канади”, опубл. в часописах Канади й України. Автор зб. віршів “Думки поезії лукаві” (Торонто – К., 1996), книги публіцистики “Від Зарваниці до Гарабандалу” (Т., 2001).

І. Гаврильцьо, Я. Мазурак.

ГРИНЧІШИН

Ярослав Тадейович (05. 02. 1948, с. Кретівці Збараз. р-ну) – видавець, педагог, вчений у галузі ядерної фізики. Закін. фіз.-тех. ф-т. Харків. ун-ту. 1977–97 – викл., доц., зав. каф. фізики Терноп. пед. ун-ту (нині ТДПУ). Сфера наук. інтересів – ядерна фізика. Автор близько 50 наук.

праць. 1996 заснував у Тернополі (разом з *Я. Ган'юком*) вид-во “Підручники і посібники”. Відтоді тут випущено книги і брошури понад 1100 найменувань, здебільшого освіт. тематики. 2003 заг. тираж – 3,1 млн. прим., що становить близько 5% від усіх виданих в Україні книг.

С. Ткачов.

ГРИНЧУЦЬКИЙ

Валерій Іванович (16. 11. 1953, с. Збруч, нині Кам'янець-Поділ. р-ну Хмельн. обл.) – вчений у галузі економічної історії та історії економічної думки. Д-р екон. н. (1998), проф. (2000). Закін. Кам'янець-Поділ. пед. ін-т (1974). Від 1988 – ст. викл., доц., зав. каф. ТДТУ. Від 2001 – зав. каф. економіки підприємств і корпорацій ТАНГ. Автор більше 50 наук. праць, у т. ч. 2 монографій і 2 навч. посібників.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ГРИНЬКІ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Грибова та Козачки. Розташ. у долині р. Жердь, за 4 км від райцентру і 7 км від найбл. залізн. станції. Насел. 264 особи (2001). Перша писемна згадка – 1583 як власність князя С. Збараського. Є церква св. Димитрія (1866; дерев.), каплиця. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967). Діють ЗОШ I ступ., клуб, б-ка, ФАП.

С. Сливчук, Б. Хаварівський.

ГРИНЬКІВ

Василь Миколайович (13. 01. 1943, с. Лупків Лісків. пов. Ряшів. воев-ва, Польща) – журналіст, публіцист. Чл. НСЖУ. 1946 переселений із родиною в с. Семнів на Теробовлянщині. Середню освіту здобув у Теробовлі. Закін. ф-т журналистики Львів. ун-ту. Працював у ред. газет Теробовлян. і Козів.

р-нів. Від 1966 проживає в Самборі Львів. обл; редагував г. “Єдність”, “Освітнянська нива”, “Дзвони Самбора”, “Новини Самбора”. Автор кн. “Подолані рубежі”, низки публікацій в обл. і всеукр. пресі.

Т. Гринівський, М. Ониськів.

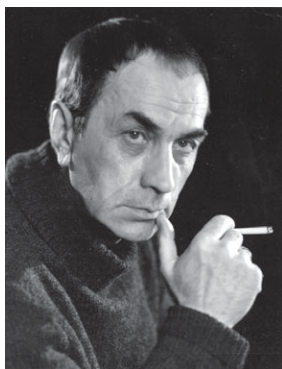
ГРИНЬКІВЦІ

– село у Шумському районі. Підпорядк. Матвіїв. сільраді. Розташ. на пр. березі р. Гориночка – притоки Горині. Насел. 291 особа (2003). Є церква св. Миколая (1909; дерев.). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1989).

В. Ханас.

ГРИНЬКО

Олександр Боніфатійович (26. 09. 1919, с. Грибова, нині Лановец. р-ну) – актор, співак (бас),

діяч культури, публіцист. Нар. артист УРСР (1990). Орден Ярослава Мудрого 5-го ступ. (2002). Закін. г-зію у Тернополі. Від 1938 – студент юрид. ф-ту ун-ту в м. Вільно (нині Вільнюс, Литва). Депутат Нар. зборів Зх. України (26–28 жовтня 1939) від

Лановец. виб. округу (м-ко, нині смт Ланівці, с. Грибова, с. Юськівці). Від 1939 навчався на мед. ф-ті Львів. ун-ту. 1939–41 – співак хор. капели “Трембіта” під орудою *Д. Котка*, Червоноарм. ансамблю пісні й танцю (кер. О. Александров). 24 червня 1941 Г. заарешт. органи НКВС; засудж. на 10 р. позбавлення волі (тюрми, концтабори: Сарагов. обл., Комі АРСР, Краснояр. край). Звільнений 1955. Реабілітований 1965. Закін. театрозн. ф-т Київ театр. ін-ту. Від 1956 – актор Львів. акад. укр. драм. театру ім. М. Заньковецької. Зіграв понад 150 ролей на сцені: Командор (“Камінний господар” Лесі Українки), Карпо (“Суєта” І. Карпенка-Карого), Гірей (“Маруся Богуславка” М. Старицького), Святослав (“Сон князя Святослава” І. Франка), Залізник (“Гайдамаки” за Т. Шевченком), Клавдій, Лір (“Гамлет”, “Король Лір” В. Шекспіра), Білинський (“Сестри Річинські” Ірини Вільде), Дорн (“Чайка” А. Чехова) та ін.; 10 ролей у кіно, серед яких – Дружинін (“Осяння”), Завадка (“Провал операції “Велика Ведмедиця”). Автор автобіогр.

повісті “Білі ночі, чорні дні” (Л., 1997), статей на театр. теми в періодиці.

Б. Мельничук.

ГРИНЬОХ

Іван (28. 07. 1907, с. Павлів, нині Радеків. р-ну Львів. обл. – 14. 08. 1994, м. Рим, Італія) – священник, теолог, діяч ОУН. Д-р богослов’я. Чл. НТШ. Теол. освіту здобув в Інсбруку, Мюнхені й Парижі. Капелан укр. студентства у Львові (1935–39). Згодом виконував на Тернопільщині завдання націоналіст. підпілля. В серпні 1943 на *Великому (3-у Надзвичайному) Зборі ОУН* біля Бережан обраний чл. Головної ради ОУН, незабаром – заст. Президента УГВР, перебував в УПА. Від 1945 – в Німеччині.

П. Гуцал.

ГРИПІЧ

Володимир Григорович (02. 09. 1923, м-ко, нині смт Опішня Зіньків. р-ну Полтав. обл.) – режи-

сер. Нар. арт. СРСР (1979). Закін. Харків. театр. ін-т (1949, кл. *М. Крушельницького*). Працював гол. реж. Волин., Терноп. (1957–62), Одес., Львів. ім. М. Заньковецької, Рівнен., Донец., Чернів., Запоріз. театрів. Нині – худож. кер. і гол.

реж. Черніг. муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка. У Тернополі поставив спектаклі: “Наливайко” В. Грипича, В. Серпкова за І. Ле (1958), “Родина шіткарів” Мирослава Ірчана, “Брати Єршови” В. Кочетова, “Повія” П. Перепелиці за Панасом Мирним, “І один у полі воїн” Ю. Дольд-Михайлика (1959), “Не судилось” М. Старицького (1960), “Розлука” Б. Анткова та І. Цюпи, “Циганка Аза” М. Старицького (1961), “Таня” О. Арбузова (1962) та ін. Реж.-постан. худож. фільму “Дума про тебе” за повістю М. Стельмаха.

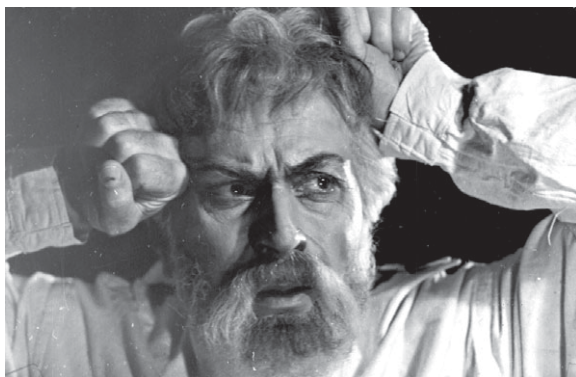
П. Медведик.

ГРИЦАЙ

Володимир Богданович (15. 05. 1956, с. Кутківці, нині належить до м. Тернопіль) – діяч культури. Закін. Тереховлян. культ.-освіт. уч-ще (1977, нині вище уч-ще культури). Рівнен. держ. ін-т культури (1982). Працював худож. кер. у Буд. культури, викл. у Тереховлян. культ.-освіт. уч-щі. 1993–95 – заст. зав. відділом культури Терноп.

Із М. Романицьким у виставі "Фауст і смерть"
О. Левади. 1960.

До ст. ГРИНЬКО
Олександр Боніфатійович

"Король Лір" В. Шекспіра. 1969.

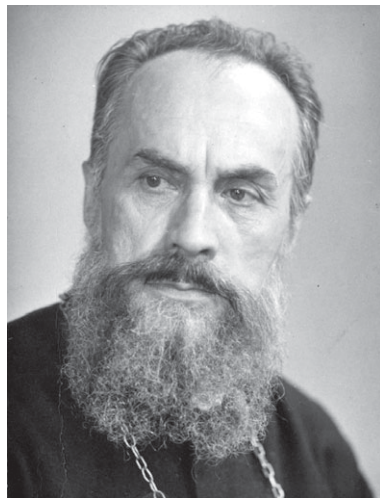
"Камінний господар"
Лесі Українки. 1972.

Із Т. Литвиненко
у виставі "Кафедра"
В. Врублевської. 1979.

"Сон князя Святослава" І. Франка. 1981.

"Данило Галицький" В. Босовича. 1986.

міськ. ради. 1995–99 – дир. СМТ “Доля” (м. Тернопіль). Від 1999 – дир. Терноп. муніципал. духового оркестру “*Оркестра Воли*”.

Є. Корницький.

ГРИЦАК

Євген Михайлович (07. 01. 1890, с. Пириятин, нині Радохів. р-ну Львів. обл. – після 22. 10. 1945, Словаччина) – педагог, мовознавець, публіцист. Закін. Терноп. г-зію (1908). Навчався у Львів. та Краків. ун-тах. Проф. укр. г-зій у Перемишлі (1922–39) та Ярославі (1940–44). Автор праць з укр. словотвору й літ-ри, статей на пед. теми. Пропав за нез’ясов. обставин у таборі для переміщених осіб.

Б. Пиндус.

ГРИЦАК

Лев Ярославович (25. 01. 1952, м. Чортків) – лікар, господарник, громадський діяч. Засл. лікар України. Орден “За мужність” (2001). Держ. премія в галузі арх-ри та містобудування (1993). Закін. Терноп. мед. ін-т (нині ТДМА). Очоловав міжколгосп. санаторій “Лісова пісня” у Волин. обл., працював гол. лікарем санаторію “Карпати” в м. Трускавець, Львів. області. Нині – міський голова Трускавця. За час його кер-ва місто стало чл. Міжнар. федерації курортів (2002), його визнано одним із кращих курортів світу в своїй категорії (2003).

О. Снітовський.

ГРИЦАК

Михайло Романович (1891, с. Васильківці, нині Гусятин. р-ну – грудень 1919, м. Вінниця) – військовик. Навчався у Львів. духовній семінарії. Під час 1-ї світ. війни воював в австр. армії на Італ. фронті. Від кін. 1918 – сотник УГА, командувач артилер. частиною, дійшов із боями до Києва. Від листопада 1919 – в гайдамац. полку Армії УНР. Помер від тифу.

Є. Гасай.

ГРИЦЕНКО

Володимир (1911, с. Озерна, нині Зборів. р-ну) – художник. 1925–28 навчався у Мистец. школі *О. Новаківського* у Львові. Брав участь у виставках 1928 і 1929. Подальша доля невідома.

І. Дуда.

ГРИЦІНА

Єронім (31. 10. 1899, м. Тернопіль – 24. 09. 1965, м. Вінніпег, Канада) – релігійний діяч. Митрат. Навчався у Тернополі. Старшина УГА. Закін. Краків. ун-т. Від 1925 – в Канаді. 1951–55 – голова президії консисторії УГПЦ. Від 1954 –

ред. г. “Вісник”. Автор книги “Літургіка” (1955). Дир. ради укр. школи при Ін-ті ім. П. Могили у Саскатуні, очоловав Союз українців-самостійників, Т-во укр. самостійників.

І. Буняк, Б. Волницький.

ГРИЦІВЦІ

– село у Збаразькому районі. Підпорядк. Кретів. сільраді. Розташ. на березі р. Нетеч, за 7 км від райцентру. Насел. 315 осіб (2003). Встановлено “фігуру” Пресвятої Богородиці на честь скасування панщини. У селі народ. письменник і літературознавець *П. Сорока*. Поблизу Г. виявлено археол. пам’ятки черняхівської та давньоруської культур.

М. Бігус, І. Цолган.

ГРИЦУК

Юрій Іванович (04. 05. 1949, м. Надвірна, нині Івано-Фр. обл.) – архітектор. Чл. НСАУ (1981). Від 1958 проживає у Тернополі. Закін. архіт. ф-т Львів. політех. ін-ту (1976, нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1976 працює в проєкт. установах Тернополя. Здійснив архіт. проєкти у Тернополі: приміщення обл. управління внутр. справ на вул. Валувій (1984, співавт.), житл. буд. на вул. Лесі Українки (1985) і Збараз. шосе (1988–89), планування й благоустрій парку “Топільче” (1982–84) та проєкт реконстр. парку в м. Збараж (1985, співавт.).

І. Дуда.

ГРИЦУНЯК

Антін Андрійович (бл. 1820, с. Чернихівці, нині Збараз. р-ну – 29. 03. 1900, там само) – народний оповідач. Був заможним господарем, неписьменним. Складав притчі, дотепні оповідання, сатири, мініатюри, легенди. 1890-і, ставши симпатиком РУРП, виступав на її вічах і передвибор. мітингах у Збаражі та селах повіту, Тернополі, Львові. В грудні 1895 і червні 1897 у Чернихівцях з Г. зустрічався *І. Франко*. Він записав й опубл. оповідання Г. “Чоловіка не наситиш” (1898), “Притча про графа Бадені” та “Розбійник і піп” (обидва – 1900); на основі його розповіді написав оповідання “Свинська конституція” (1896).

Літ.: Франко І. Антін Грицуняк // Зібр. творів у 50-и тт. – К., 1981. – Т. 32.

П. Медведик.

ГРИШИН

Едуард Олександрович (15. 04. 1930, с. Нью-чичим, нині Перм. обл., РФ – 13. 04. 1996, м. Тернопіль) – вчений-педагог. Д-р пед. н. (1982). Д-р

філософії (1995). Проф. (1983). Чл. АН ВШ України (1993). Числ. нагороди, в т. ч. зарубіжні; медаль К. Ушинського (1980). Закін. істор. ф-т Комі пед. ін-ту м. Сиктивкар (1951). Працював учителем, завучем, дир. ЗОШ в Комі АРСР (1951–58);

дир. Комі ін-ту вдоскон. вчителів (м. Сиктивкар, 1958–62); зав. каф. педагогіки Івано-Фр. пед. ін-ту (1962–67), Таганрог. пед. ін-ту (нині РФ, 1967–70); проректор Чечено-Інгуш. ун-ту (м. Грозний, 1970–72); проректор Владімір. пед. ін-ту (нині РФ, 1972–87); зав. каф. основ пед. майстерності Терноп. пед. ін-ту (1987–94, нині ТДПУ). Від 1991 – засн. і ректор першого в Україні пед. ВНЗ недерж. форми власності – *Терноп. експерим. ін-ту пед. освіти (ТЕПО)*. 1970–80 читав лекції в ун-тах різних країн світу. Сфера наук. зацікавлень: виробн. педагогіка, пед. етика, профес. підготовка учителя. Автор понад 250 наук. праць, опублік. у 18 країнах світу. Серед виданих у Тернополі: “Кожен вчитель повинен звести свій Собор” (1992), “Майбутньому вчителю про основи педагогічної майстерності” (ред., 1993), “Термінологічний словник з педагогіки”, “Короткий психологічний довідник” (обидві – 1995, співавт.), “Щоб стати вчителем” (1996).

Лит.: Людина з майбутнього: Спогади. – Т., 1997.

О. Горчинська.

ГРИШКО

Григорій Єлисейович (рр. і м. н. та см. невід.) – громадський діяч. Закін. Одес. с.-г. ін-т (1930). Учасник 2-ї світ. війни. Від травня 1946 до січня 1949 – голова виконкому Терноп. обл. ради, тоді ж депутат ВР УРСР від Кременец. вибор. округу. Від 1949 – в Києві.

Н. Халуца.

ГРИЦУК

Анатолій Дем'янович (06. 06. 1947, м. Тернопіль) – спортсмен (бокс). М. сп. СРСР (1968). Чемпіон України (1972). 5-е місце у чем-ті СРСР (1976). Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1980, нині ТДПУ). Від 2001 – методист у відділі сім'ї та молоді Терноп. обл. ради.

Г. Гунтік.

ГРИЦУК

Богдан Дмитрович (09. 08. 1947, м. Коломия, Івано-Фр. обл.) – вчений-хімік, педагог. Д-р хім. н. (1996), проф. (1997).

Закін. Чернів. ун-т (1970). Від 1982 працює у Терноп. пед. ін-ті (нині ТДПУ): доц. каф. неорган. хімії, від 1983 – зав. каф. хімії. Сфера наук. дослідж.: хімія ароматичних солей діазонію та ненасичених сполук. Відкрив (у співавт.) реакцію аніонарилювання, на основі якої розроблені зручні одностадійні методи отримання важкодоступ. жирно-аромат. хлоридів, бромідів, нітросполук, спиртів тощо. Серед синтезов. речовин виявлені сполуки, що становлять інтерес як органічні напівпровідники, присадки до мастил та основи для створення нових антимікробних препаратів. Автор понад 200 наук. публікацій, з них підручників “Задачі та вправи з органічної хімії” (1998; 2-е вид. 2001); “Лабораторні роботи з органічної хімії” (2000; 2-е вид. 2001; обидва – Т.).

В. Новіков.

ГРІГЕЛЬ

Володимир Андрійович (07. 06. 1910, с. Іванківці, нині Хмельн. р-ну Хмельн. обл. – 2001, м. Тернопіль) – лікар, самодіяльний художник. Закін. Вінн. мед. ін-т (1940), хірург. курси в Одесі (1941). Працював на Поділлі, Волині. 1957–75 – гол. лікар міськ. лікарні у Тернополі. Від 1959 брав участь у худож. виставках; 1993 – персон. у Тернополі. Серед картин: “Дозріла пшениця” (1986), “Заметіль на хуторі” (1989), “Джерело” (1990), “Польові квіти” (1993), “Парк “Топільче” (1995).

А. Гриб.

ГРІЗНИЙ

В'ячеслав Вікторович (1960, м. Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.) – футболіст, тренер. Засл. тренер Росії. Кращий тренер України (1996, 2002). Грав у командах Хмельн. і Рівнен. обл., “Нива” (м. Підгайці). Працював тренером у клубах “Нива” (м. Вінниця), “Левски” (Болгарія), 1997–2002 – “Спартак” (м. Москва, РФ). Від 2002 – гол. тренер команди “Арсенал” (м. Київ).

Г. Гунтік.

“ГРОМАДА”

– таємне українське патріотичне учнівсько-студентське товариство в гімназії (від 1863) та учительській семінарії (від 1872) у Тернополі. Мало б-ку. Серед осн. обов'язків чл. “Г.” було сумлінне вивчення історії України та укр. літ-ри. 1876 т-во видало рукописну г. “Сніг”. Співпрац. з г-зіями у містах Бережани, Станіслав (нині Івано-Франківськ) і Самбір на Львівщині. Чл. “Г.” – *О. Барвінський, М. Борискевич, І. Волянський, І. Горбачевський, С. Олесницький, І. Пулюй, А. Січинський* та ін. У кн. С. Олесницького “Сторінки з мого життя” (Л., 1935) частина спогадів торкається діяльності терноп. “Г.”.

О. Збожна, М. Ониськів.

“ГРОМАДЯНИН”

– український часопис, що виходив неперіодично у Тернополі 1928–31. Видавець *Н. Гірняк*, ред. *Д. Огар*. Публікував гол. чином матеріали про життя міста і Терноп. краю.

В. Ханас.

ГРОМІК

Іван Григорович (07. 01. 1949, с. Кулаківці Заліщиц. р-ну) – хормейстер. Засл. прац. культури УРСР (1987). Бронзова медаль ВДНГ СРСР. Закін. Тербовлян. культ.-освіт. уч-ще (нині вище уч-ще культури), Київ. ін-т культури (нині ун-т). Працює викл. Тербовлян. вищого уч-ща культури; соліст Струсів. засл. капели бандуристів “*Кобзар*”. Пропагує укр. вокал.-хор. мистецтво.

Х. Весна.

ГРОМНІЦЬКИЙ

Володимир (1862, с. Красне, нині Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 23. 11. 1938, м. Тернопіль) – церковний і громадський діяч. 1895 очолив Терноп. парафію (від 1893 керував її адміністрацією). Брав участь в орг-ції та роботі укр. т-в. Як голова “Рідної школи” сприяв діяльності освіт. установ: дівоч. г-зії, учнів. бурс, т-ва “Просвіта”, Руського та Пед. т-в, “Укр. бурси”, “*Мищанського братства*”, Марій. дружин тощо. 1914 заарешт.; перебував у рос. засланні. В Терноп. парафії Г. запровадив Богослужіння до Серця Ісусового, реколекції, акафисти, Служби Божі для міщан, учнів шкіл і г-зії. Придбав ділянку (на сучас. бульварі Т. Шевченка) для буд-ва парафіяльної церкви, та здійснити задуму не встиг.

Л. Кузьмович.

ГРОМНІЦЬКИЙ

Ісидор (1892, м. Тернопіль – 26. 09. 1957, м. Філадельфія, США) – громадський діяч. 1901–10 навчався у Терноп. укр. г-зії. Сотник УГА, ко-

мандант (ком-р) залізн. ст. у Тернополі в період ЗУНР. Перший голова об'єдн. “Тернопільщина” у Філадельфії (1957).

Б. Волинський.

ГРОМ'ЯК

Богдан Іванович (11. 09. 1948, с. Сухота Бродів. р-ну Львів. обл.) – архітектор. Чл. НСАУ (1978).

3-я (1979) і 2-а (1987) премії респ. конкурсів на кращий проект. Закін. Львів. с.-г. ін-т (1971, нині аграр. акад.). Працював у Терноп. філії проект. ін-ту “Діпроцивіль-промбуд”, від 1997 – гол. арх. проектів ТВП “Тернопіль-архпроект”. Працює в галузі містобудування, арх-ри житл. і громад. будівель. Основні роботи в Тернополі: дит. садок-ясла на вул. Живова (1979), адм. будинок обл. податк. адміністрації, терасні буд. на вул. Головацького (всі – 1990), адм. будинок ТОВ “Технотерн” (1997), Центр європ. і міжнар. студій ТАНГ, житл. комплекс на вул. Вербицького (обидва – 2000) та ін.

І. Дем'янова.

ГРОМ'ЯК

Роман Теодорович (21. 03. 1937, с. Глушин, нині Бродів. р-ну Львів. обл.) – літературознавець,

публіцист, критик, педагог, громадсько-політичний діяч. Канд. філос. н. (1969). Д-р філол. н. (1983). Проф. (1985). Дійс. чл. АН ВШ України (1994). Чл. НСПУ (1983). Закін. Львів. пед. ін-т у Дрогобичі (1960). Працював у школах Хмельн. і Терноп. обл. Викладав у Донец. ун-ті, Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (нині ТАНГ). Від 1975 – в Терноп. пед. ін-ті (нині ТДПУ): доц., зав. каф. укр. літ-ри, декан філол. ф-ту, від 1995 – зав. каф. теорії літ-ри і порівнял. літературознавства. Одночасно – надзвич. проф. УВУ в Мюнхені (Німеччина), проф. Ягеллон. ун-ту в Кракові (Польща, 1997–2000). 1988 – перший голова Т-ва укр. мови ім. Т. Шев-

ченка у Тернополі. 1989–91 – нар. депутат ВР СРСР. Квітень 1992–січень 1994 – представник Президента України в Терноп. обл. Генеральний секр. Укр. ланки Всесвіт. ліги за свободу і демократію. Заст. голови обл. орг-ції Укр. нар. партії, голова Терноп. обл. осередку Всеукр. громад. об'єдн. “За Україну! За Ющенка!” (від 2004). Автор низки наук. праць, серед них – “Літературно-художній образ” (1970), “Естетика і критика” (1975), “Громадянськість і професіоналізм” (1986), “Що доведено життям: Актуальні проблеми літератури і літературної критики” (1988), “Історія української літературної критики: Від початків до кінця XIX ст.” (1999), “Естетика Шевченка” (2002), книг спогадів-роздумів “Вертеп-1, або Як я став народним депутатом СРСР і що з того вийшло” (1992) і “Вертеп-2, або У хащах влади” (1995), зб. “Культура, політика, інтелегенція” (1996), “Давне і сучасне” (1997), числ. статей, есе, рецензій в укр. і зарубіж. виданнях. Співупоряд. зб. “Іван Франко. Краса і секрети творчості” (1980), співред. “Літературознавчого словника-довідника” (1997).

Лім.: Ткачук М. Жити – означає вибирати // Свобода. – 1997. – 18 берез.; *Куца О.* Віч-на-віч з Долею // Вільне життя. – 1997. – 21 берез.

П. Гуцал.

ГРОНСЬКИЙ

Едуард Едуардович (15. 01. 1929, м. Жмеринка, нині Вінн. обл.) – архітектор. Закін Львів. політех. ін-т (1954, нині

ун-т “Львівська політехніка”). Працював за спеціальністю у Тернополі в орг-ції “Облпроект” (1954–56), гол. арх. міста (1956–73), в “Діпроцивільпромбуді” (1973–83), Всесоюз. проект.-конструктор. тех. ін-ті “Світло” (1983–89). Виконав

проекти відбудови й реконструкції замку в смт Вишнівєць Збараз. р-ну, готелю “Україна”, буд-ва ансамблю торг-кооп. технікуму, приміщ. “Діпроцивільпромбуду”, виробн. комплексу ін-ту ВПКП “Світло”, майдану Волі, монумента Слави в одноймен. парку, житл. будинків у Тернополі.

І. Дем'янова.

ГРОШІ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– специфічний товар, що виражає вартість інших товарів, на які його обмінюють, і є їх загальним еквівалентом. Першими монетами, з якими ознайомилися наші предки, були римські, що надходили з пров. Дакія, Паннонія та Мезія. На

Українська гривня (художник Г. Нарбут).

Тернопільщині такі монети знайдені у більш як 100 насел. пунктах. Скарб із с. Касперівці, нині Заліщиц. р-ну містив понад 1 тис., а з с. Красіїв Монастирис. р-ну – понад 2,3 тис. монет. Рим. монети виконували функцію переважно нагородження і були сировиною для ювелір. вироб-ва. Справж. грош. обіг на тер. України, в т. ч. на Тернопільщині, почався у 2-й пол. 8 ст., коли масов. поширення набули араб. срібні дирхеми вагою 2,7–3,4 г. Звичайний дирхем мав на Русі назву куна, а карбований із високопробн. срібла – ногата. Через відсутність розмін. монет дирхем різали на ч. (резани). В скарбах, знайдених на Тернопільщині, нерідко трапляються фрагменти дирхемів (1/2, 1/4 та ін.). У грош. обігу поряд з араб. були візант. монети (золоті соліди, срібні міліарсії, мідні фоліси); їх поодинокі знахідки зафіксовані на тер. сучас. області. На Русі склалася також місц. грош. одиниця – гривня. Назва її походить від прикраси у вигляді обруча із золота або срібла, яку носили на шії (“загривку”). Цей термін набув значення вагового еквівалента, що відповідало певній масі металу – гривня срібла. Остання могла складатися з певної к-сті однакових сріб. монет, тому її називали гривнею кун. Спочатку гривня срібла і гривня кун мали однакову масу (бл. 200 г), в 12 ст. гривні кун важили бл. 50 г. При розкопках давньорус. городища-святилища біля с. Крутилів Гусятин. р-ну знайдена срібна гривня кийв. типу вагою 152 г, а біля с. Городища того ж р-ну – гривня новгород. типу вагою бл. 200 г. Київ. князі *Володимир Великий*, *Святополк Окаянний* і *Ярослав Мудрий* (кін. 10

Зразки монет.

– перша пол. 11 ст.) карбували власні монети: злагинки та срібляники, на яких були зображення князя, Ісуса Христа та тризуба, що відігравав тоді роль герба давньоукр. держави. Від 14 до кін. 17 ст. на грош. ринку західноукр. земель були монети місц. карбування та іноземні: чес., польсь., литов., нім., угор., іспан. й ін. Особливо популярним став празький гріш, який карбували в Чехії. 1350–1414 у Львові карбували сріб. монети рус. та львів. півгрошів, а також мідні денарії. Вони були регіон. монетами, однак набули знач. поширення на Поділлі, Волині та в Молдавії; зображення лева – герба Галичини – відрізняло їх від ін. подіб. монет. Поряд із польсь. та литов. монетами (гроші, півтораки, трояки, шостаки, орти, тинфи й ін.) в обігу були дукати, талери, левендальдери. Ці монети часто трапл. у скарбах, знайдених на Тернопільщині. Анархія в грош. госп-ві Речі Посполитої призвела до залучення в кін. 17 ст. у локал. обіг різновидів домінальних (від лат. *dominium* – власність) знаків і монет. Такі монети, виготовлені примітив. литтям і контрамаркуванням низькопроб. держ. монет гербами чи монограмами власників, були чинними лише в межах того або ін. маєтку. Відомі доміналь. монети Мошинських (м. Волочиськ), Понятовсь-

ких (с. Кам'янки, нині Підволочис. р-ну) та Потоцьких (м. Бучач). Після 1-го поділу Польщі 1772 австр. власті здійснили проміжні кроки в галузі фінансів, щоб адаптувати населення до нової валюти. 1774 були карбовані шеляги, 1775–77 – срібні 15 крейцерів (златовки), 30 крейцерів (двозлатовки). Після 1777 карбування цих монет припинили, їх замінили австр. валютою. Австр. гульден, що раніше мав 60 крейцерів, від 1857 почали ділити на 100 нових крейцерів. 1867 осн. грош. одиницею Австро-Угорщини став гульден (флорин, угор. форинт). Для обігу всередині імперії карбували монети вартістю 1 і 2 гульдени, розмінні срібні монети – 5, 10, 20 нових крейцерів та мідні – 5/10, 1, 4 крейцери. Після грош. реформи 1892 карбували золоті монети номіналом 10, 20, 100 крон, срібні – 1, 2, 5 крон, бронзові та нікелеві – 1, 2, 10, 20 геллерів. В обігу перебували банкноти вартістю 1, 2, 10, 20, 50, 100, 1000 крон. Після розпаду Австро-Угорщини в жовтні 1918 крона ще протягом деякого часу залишалася платіж. засобом на землях колиш. імперії, в т. ч. на тер. ЗУНР. Магістрати Тернополя, Кременця та Збаража, рятуючись від розмінної кризи, 1919–20 випускали свої папер. грош. знаки. В Зх. Україні австр. крони вилучив з обігу польсь. уряд у травні 1920, при викупній операції 100 крон обмінювали на 70 польсь. марок. Були введені банкноти номіналом від 1/2 до 1 млн марок польсь., не забезпечені золотом чи ін. цінностями, тому вони знецінилися. Грош. реформою 1 липня 1924 в Польщі впровадж. нову одиницю – злотий (5,13 злотого дорівнювали 1 дол. США), обмін проводили у співвідношенні 1,8 млн. марок польсь. на 1 злотий. Після девальвації злотого в жовтні 1925 долар США дорівнював 8,912 злотого, 1934 внаслідок девальвації амер. долара його вартість становила 5,3 злотих. До вересня 1939 в обігу на Тернопільщині перебували сріб. монети номіналом 1, 2, 5, 10 злотих, нікел. – 10, 20, 50 грошів, 1 злотий та бронз. – 1, 2, 5 грошів. Номіналами папер. грошей були 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 500 злотих. 1939–41 в обігу перебувала рад. валюта (папер. грош. знаки номіналом 1, 3, 5 рублів і 1, 3, 5, 10 червінців, розмін. монета 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20 копійок). Під час нім.-фашист. окупації 1941–44 в обігу на тер. Сх. Галичини перебували краків. злоті (банкноти 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 500 злотих, монети 1, 5, 10, 20, 50 грошів); у волин. ч. Тернопільщини, яка входила до рейхскомісаріату “Україна”, – ін. вид окупац. військ. грошей: 1, 5,

10, 20, 50, 100, 200, 500 карбованців. Після визволення краю від фашист. окупантів у обіг були введені різні види й типи рад. грошей, які впроваджували грош. реформами 1947, 1961 і 1991. Від 1961 – папер. купюри номіналом 1, 3, 5, 10, 25, 50, 100 карбованців і монети 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20, 50 копійок, 1 карбованець. Після проголош. незалежності України протягом нетри-валого періоду функціонували рад. грош. знаки, від 1992 – укр. купони, згодом – карбованці. У вересні 1996 введена укр. нац. валюта – гривня. Нині в обігу перебувають папер. грош. знаки 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200 гривень і монети 1, 2, 5, 10, 25, 50 копійок, 1 гривня. Нац. банк України постійно випускає ювілейні монети (метал. сплави, нікель, срібло, золото) номіналом від 1 до 500 гривень.

О. Клименко.

ГРОШОВИЙ

Тарас Андрійович (26. 11. 1941, с. Лежанівка Гусятин. р-ну) – вчений-фармацевт. Д-р фарма-

цевт. н. (1989), проф. (1991). Закін. у Львові мед. уч-ще № 1 (1960) та мед. ін-т (1968, нині ун-т). Працював у цьому ВНЗ асист. каф. технології ліків. 1975–97 – асист., доц., ст. н. с. Запоріж. мед. ін-ту (нині ун-т). 1997–2002 – на кер. посадах у

ВАТ “Галичфарм” у Львові. Від грудня 2002 – проф., зав. каф. фармацевт. дисциплін, дек. фармацевт. ф-ту ТДМА. Досліджує проблеми створ. лікар. препаратів, розробляє концепцію промисл. фармацевт. маркетингу. Автор понад 250 наук. і навч.-метод. робіт, 10 інформ.-довід. матеріалів, навч. посіб., співавт. 2 монографій, а також 10 лікар. препаратів, що серійно випускають в Україні.

М. Андрейчин.

ГРУБІНКО

Василь Васильович (20. 10. 1959, с. Лохове Мукачів. р-ну Закарпат. обл.) – вчений-біолог, педагог. Д-р біол. н. (1995), проф. (1999). Дійс. чл. Екол. акад. України (2000). Віце-президент Гідроеккол. т-ва України, голова його Терноп. обл. відділення. Закін. природ. ф-т Терноп. пед. ін-ту

(1981, нині ТДПУ). Від 1997 – у цьому ВНЗ: зав. каф. заг. біології, одночасно від 1998 – проректор з навч. роботи. Коло наук. інтересів: екол. біохімія і фізіологія тварин, біол. системологія, екол. освіта і виховання. Опубл. понад 200 наук. і навч.-метод.

робіт, серед яких монографія “Екологія, охорона природи, екологічна освіта і виховання” (1996), посібники “Лабораторний практикум з біотехнології” (2000; співавт.), “Загальна цитологія” (2001; співавт.).

І. Дем’янова.

ГРУЗІН

Анатолій Васильович (01. 09. 1937, смт Магдалинівка Дніпроп. обл.) – педагог. Засл. працівник нар. освіти України (1998). 1944–46 проживав у Чорткові, згодом – у Тернополі. Закін. фіз.-матем. ф-т Кременец. пед. ін-ту (1960). Працював викл. ПТУ № 9, технікуму рад. торгівлі у Тернополі. 1969–75 – дир. Терноп. торг.-кулінар. уч-ща, від 1975 донині – дир. Терноп. комерц. технікуму. Очолює Раду директорів ВНЗ 1–2 рівнів акредитації Терноп. області.

О. Чайка.

ГРУПА ЕКЗОТІВ

– екзотичні дерева, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростають у с. Лошнів Тербовлян. р-ну в старому парку амбулаторії. Оголошені об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 22. 12. 1987 № 310. Перебувають у віданні місц. амбулаторії. Площа 0,03 га. Під охороною – два дерева гледичії діам. 30 та 40 см і дерево ясена плакучого – декорат. форми ясена звич. діам. 24 см й віком понад 90 років.

І. Сліпченко.

ГРУША́НКА КРУГЛОЛІСТА

(*Pirola rotundifolia* L.; нар. назви – грушанка, грушочка) – регіонально рідкісна трав'яниста

рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Грушанкові (Rugolaseae). Рослина медоносна, лікарська. Релікт. вид. Ростає у хвой., міш. і лист. лісах, чагарниках. Трапл. дуже рідко. Під охороною у філії заповідника “Медобори” “Кременецькі гори”.

Лит.: *Доброчасва Д. и др. Определитель высших растений Украины.* – К., 1987; *Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв.* – К., 1991.

Г. Синиця.

ГРУША́НКА МАЛА́

(*Pirola minor* L.) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Грушанкові (Rugolaseae). Релікт. вид. Ростає у хвой., міш., частково лист. лісах. Трапл. рідко. Під охороною у заповіднику “Медобори” та його філії “Кременецькі гори”.

Г. Синиця.

ГРУШЕ́ВСЬКА

Катерина Михайлівна (21. 06. 1900, м. Львів – 30. 03. 1943, нині РФ) – етнолог, фольклорист, перекладач. Дочка *М.-І.* та *М. Грушевських*. Дійс. чл. НТШ (1927). 1917–19 навчалася у Київ. нар. укр. ун-ті, 1919–20 студіювала держ. право та соціологію в Женев. ун-ті (Швейцарія). 1924 повернулася з батьками до Києва, працювала в установах ВУАН. Від 1931 жила в Москві. Друкувалася від 1917. Автор праць “Примітивні оповідання, казки і байки Африки й Америки” (Відень, 1923), “3 примітивної культури: Розвідки і доповіді” (К., 1924), ред. перших 2-х тт. академ. видання “Українські народні думи” (К., 1927, 1931). До 1914 відвідувала з батьками м-ко Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну), с. Богданівку (нині Підволочис. р-ну) і Тернопіль. Востаннє перебувала на Тернопільщині в березні 1919 під час виїзду до Австрії. 10 липня 1938 Г. заарешт. органи НКВС; засудж. на 8 р. таборів.

Померла в ув'язненні. Реабілітована 1959.

Лит.: *Матяш І. Зоря і смерть Катерини Грушевської // Історичний календар–98.* – К., 1997.

Б. Пиндус.

ГРУШЕ́ВСЬКА

Марія-Іванна Сильвестрівна (з дому – Воляковська; 08. 11. 1868, с. Підгайчики, нині Зборів. р-ну – 19. 09. 1948, м. Київ) – вчителька, перекладач.

Дружина *М. Грушевського*, мати *К. Грушевської*. Навчалася в школах у містах Тернопіль, Підгайці, Станіслав (нині Івано-Франківськ), Краків. Закін. польс. ліцей у Львові (1887). Викладала в школі м-ка Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну). Від 1893 – у Львові, де познайомилася з *М. Грушевським*; у травні 1896 в Скалі, де проживала родина її сестри Олімпії, взяла з ним шлюб. Не раз перебувала з сім'єю брата Сильвестра в с. Богданівка (нині Підволочис. р-ну) та матері Кароліни в Тернополі. У Львові співала в хорі т-ва “Боян”. Листувалася з *С. Крушельницькою*. 1917 ввійшла до УЦР від просвіт. орг-ції Києва; скарбник Укр. нац. театру. Перекладала твори рос. і франц. письменників; в інтерпретації Г. вийшла зб. оповідань *А. Чехова* “Змора” (1901). Друкувала статті на мист. теми в “Літературно-науковому віснику”, “Артистичному віснику” та ін. львів. виданнях. *М. Грушевський* присвятив дружині свою найголовнішу працю – “Історія України-Руси”.

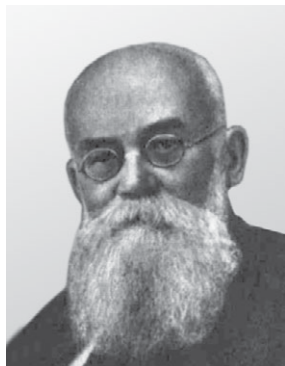
І. Труш. Портрет М.-І. Грушевської. 1903.

П. Медведик.

ГРУШЕ́ВСЬКИЙ

Михайло Сергійович (29. 09. 1866, м. Холм, нині Хелм, Польща – 24. 11. 1934, м. Кисловодськ, нині РФ; похов. у м. Київ) – історик, державно-політичний діяч, публіцист, письменник, організатор науки. Чоловік *М.-І. Грушевської*, батько *К. Грушевської*. Дійс. чл. Істор. т-ва Нестора-літописця в Києві (1890), НТШ у Львові (1893). Чл.-кор. Краків. АН (1895). Дійс. чл. Чеської АН (1914). Акад. ВУАН (1924), АН СРСР (1929). Закін. істор.-філол. ф-т Київ. ун-ту (1890). 1894 за

рекоманд. *В. Антоновича* та *О. Барвінського* австро-угор. уряд призначив Г. проф. каф. всесвіт. історії з особливою увагою до Сх. Європи (фактично – каф. історії України) Львів. ун-ту. Від того ж року – кер. істор.-філос. секції НТШ,

1896 – археогр. комісії НТШ, 1897–1913 – голова цього т-ва. 1899 – чл.-засн. НДП, з якої пізніше вийшов. У Києві видавав від 1907 “Літературно-науковий вістник”, від 1908 очолював Укр. наук. т-во й одночасно політ. орг-цію – Т-во укр. поступовців. Восени 1914 цар. власті заарешт. Г. і вислали вглиб Росії. У березні 1917 повернувся з Москви до Києва, де обраний головою УЦР. Після ліквідації у квітні 1918 УЦР Г. займався наук. та публіцист. працею. Від весни 1919 – в еміграції. На поч. 1924 повернувся до Києва, працював у ВУАН. 1931 в Москві органи ДПУ заарешт. Г., але незабаром звільнили; повертатися в Україну йому не дозволили. Г. – автор праць “Історія України-Руси” (11 тт.), “Історія української літератури” (5 тт.) та низки ін. з історії, літературознавства, етнографії, соціології, фольклору тощо, а також публіцист. і худож. творів. Заг. число опубл. праць Г. перевищує 1800. У рад. період (1930–80-і) наук. і творча спадщина Г. була в УРСР під забороною, вченого характеризували як “українського буржуазного історика, одного з головних ідеологів буржуазно-націоналістичної контрреволюції на Україні”. Різноплан. зв’язки Г. з Тернопільщиною. Тут народилася його дружина *М.-І. Грушевська*; вінчалося подружжя у травні 1896 в м-ку Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну), де жила рідна сестра нареченої. У Борщеві Г. відвідував читальню “Просвіти”, подарував їй книги; в грудні 1902 виступав на нар. вічу. На поч. 20 ст. Грушевські часто гостювали в с. Богданівка (нині Підволочис. р-ну) в священика *С. Вояковського* – брата *Марії*. В Тернополі Г. відвідував дім матері своєї дружини *К. Вояковської*, а також адвоката *С. Даниловича*. Восстанне на Тернопільщині Г. перебував у кін. березня 1919, коли виїжджав за кордон. Священик с. Довжанка (нині Терноп. р-ну) *П. Білинський* 1896 передав ученому два цінних

рукописи нар. пісень 18 ст., які той опубл. у “Записках НТШ”. До наук. школи істориків України, яку Г. створив у Львові, належали *І. Джиджора*, *М. Кордуба*, *З. Кузеля*, *С. Томашівський*, *М. Чубатий* та ін., життя і діяльність яких пов’язані з Тернопільщиною. Життєві шляхи Г. з етнографом *О. Роздольським* переплелися у Львові та під час заслання в Росії. Завдяки старанням Г. 1928 акад. ВУАН були обрані уродж. Тернопільщини етнограф *В. Гнатюк*, біохімік *І. Горбачевський*, літературознавець *К. Студинський*. У працях вченого, “Записках НТШ” та ін. наук. виданнях, що він редагував, подано чимало матеріалів з історії Терноп. краю.

Лит.: *Пиндус Б.* Особисті та родинні сторони життя сімейства Грушевських і їх зв’язки з Тернопільщиною // Тернопілля ’96: Регіональний річник. – Т., 1996.

Б. Пиндус.

ГРУШЕЦЬКИЙ

Антін (Антоній; 1734, Волинь – між 1793 і 1798, біля м. Білосток, Польща) – іконописець, василіанин. 7 р. жив у м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський), де навчався малярства в К. Радзівіловського. Писав ікони в церквах Галичини й Волині. Працював у Львові, Почаїв. монастирі. Від 1760 перебував у Кракові, потім – у Варшаві та Супраслівському монастирі біля Білостока.

І. Дуда.

ГРУШКА

Григорій (10. 10. 1859, с. Зарубинці, нині Збараз. р-ну – 1913, с. Пеняки, нині Бродів. р-ну Львів. обл.) – священик, поет, редактор, видавець, громадсько-освітній діяч. Теологію студіював у Римі та Львові. 1884 рукопоклад на священика. Служив на парафіях у Збаражі й Коропці (нині смт Монастирис. р-ну), проповідником собору св. Юра у Львові. Дописував до г. “Душпастир”. Від 1890 – в США. Душпастирював у Шенандоа, відтак – у Джерсі-Сіті (шт. Пенсильванія). Від 1893 – видавець і ред. укр. г. “Свобода”; в ній опублікував свої статті, вірші, поему “Лайнерська сирота” тощо. Співзасн. 1894 Укр. нар. союзу (УНС). 1896 перейшов із греко-катол. віри на рос. православ’я. Співзасн. російськомов. часопису “Світ” (1897). Згодом переведений на парафію до Волин. губ. 1901 повернувся у Галичину, в грудні того ж року публічно заявив про приналежність до УГКЦ. Від 1906 – священик у с. Пеняки (нині Львів. обл.), де засн. читальню “Просвіти”, організ. буд-во Нар. дому. В м. Клів-

ленд укр. громада США спорудила пам'ятник Г. (1962), УНС засн. на його пошану пам'ятну медаль.

Б. Мельничук.

ГРУШКЕВИЧ

Ярослав Теофілович (26. 09. 1873, м. Дрогобич, нині Львів. обл.– 23. 07. 1964, м. Івано-Франківськ) – лікар-окуліст. Д-р медицини (1903). Чл. УЛТ (1913). Закін. мед. ф-т Львів. ун-ту (1900), спеціалізувався в клініках Берліна, Відня і Праги. 1905–09 працював у Тернополі, від 1909 – в Станіславі (нині Івано-Франківськ). Автор наук.-популяр. праць.

П. Гуцал.

ГУБЕНЯ

Петро Анатолійович (24. 01. 1983, м. Тернопіль)

– спортсмен (віндсерфінг). М. сп. України (2002). Навчається на механічному ф-ті ТДГУ. Переможець юнацьких спортивних ігор України (2001). Срібний призер молодіжних ігор, чемпіон України (2002). Від

2002 – чл. збірної команди України.

Г. Гунтік.

ГУБИН

– село у Буцацькому районі. Підпорядк. Миколаїв. сільраді. Розташ. на лів. березі р. Дністер, за 30 км від райцентру. Насел. 211 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1560. Діяли т-ва “Січ”, “Сокіл”, “Луг”, кооператива. Є церква Усікновення голови Іоанна Предтечі (1849; дерев.). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, ФАП, торг. заклад, млин. Поблизу Г. виявлено археол. пам'ятки піз-

Церква Усікновення голови Іоанна Предтечі.

нього палеоліту, культури кулястих амфор та давньоруської культури.

М. Бігус, В. Гладун.

ГУБЧАК

Михайло (02. 12. 1880, с. Смолянка, нині Терноп. р-ну – 15. 07. 1977, США) – педагог, громадський діяч. Закін. г-зію в Тернополі, ун-т (класичні мови) у Львові. Учитель у г-зіях Коломиї (1908–10) і Тернополя (1910–14, 1916–17). Сотник УГА. Після війни – у Тернополі учитель чол., відтак – жін. г-зії Укр. пед. т-ва, дир. жін. укр. г-зії “Рідна школа”, 1924–30 – дир. укр. чол. г-зії. Тут викладав укр. мову та літ-ру, диригував хором. Очоловав у місті т-во “Бесіда” і “Захоронку ім. князя К. Острозького”. Після закриття 1930 г-зії працював у корінній Польщі (Пйотрков, Ловіч, в останньому – заст. голови Укр. т-ва). 1942 повернувся до Тернополя, навесні 1944 виїхав до Німеччини (м. Мюнхен), 1949 – до США (м. Чикаго).

І. Гаврильцо, В. Чайковський.

ГУБЧАК

Осип (19. 07. 1912, с. Медин, нині Підволочис. р-ну) – правник, журналіст. Закін. укр. г-зію в Тернополі (1930), правн. ф-т Львів. ун-ту. Працював у ред. г. “Українські вісті” (м. Львів). Емігрував до США (м. Чикаго).

Б. Волинський.

ГУБ'ЯК

Анатолій Іванович (15.11. 1959, с. Петриків Терноп. р-ну – 13.

05. 1990) – спортсмен (греко-римська боротьба). Майстер сп. СРСР. Перший тренер – Б. Кожанов. Срібний призер першості СРСР серед юнаків (1977, 1978). Чемп. СРСР серед юніорів (1979). Багатораз. призер чемпіонатів України. Переможець міжнар. турніру в Італії (1979). Трагічно загинув.

В. Лашта.

ГУБ'ЯК

Василь Дмитрович (01. 01. 1954, с. Оришківці Гусятин. р-ну) – педагог, етнограф. Батько *Д. Губ'яка*. Закін. Івано-Фр. пед. ін-т (1981). Працює викл. у Теробовлян. вищ. уч-щі культури. Засн.

і кер. етногр. лабораторії “Мелос”. Досліджує муз.-пісен. фольклор Галиц. Поділля. Автор кн. “Теребовля в дзеркалі часу”, “Фольклорні обереги духовності”, “Величаймо отця Миколая”, етногр.-метод. зб. “Великодній кошик”, зб. муз. творів “Передзвін Теребовлі”; розвідки “Традиції кобзарства в Галичині” у зб. “Тернопілля '96”.

Г. Кушнерик.

ГУБ'ЯК

Дмитро Васильович (18. 03. 1982, м. Теребовля) – бандурист-вокаліст, композитор. Син *В. Губ'яка*.

Чл. Нац. спілки кобзарів України (2003). Гран-прі Всеукр. конкурсу юних бандуристів ім. В. Кабачка (Полтава, 1995), дипломи міжнар. конкурсу “Юний принц-97” (Бухарест, Румунія), 5-го конкурсу молодих композиторів ім. М. Богдановича (Гродно, Білорусь). Лауреат Всеукр. конкурсу “Нові імена” (1996); 1-ї премії Нац. конкурсів України ім. Г. Китастого (2002, 2003). Закін. Теребовлян. муз. школу, дит. студію “Кобзарик” при Струсів. засл. капелі бандуристів “Кобзар” (1990), Львів. муз. акад. ім. М. Лисенка (2003). Нині – аспірант цієї академії. Наук. роботу поєднує з концерт. діяльністю. Твори виконує на харків. і львів. бандурах (конструкції В. Герасименка). В репертуарі – класич. твори композиторів 18–20 ст. у перекладі для бандури, обробки нар. пісень і танців, власні пісні та інструмент. твори. 1998 виступав в Австрії, 2001 з ансамблем “Чарівні струни” – у Франції, 2002 з ансамблем “Збиранка” – в Німеччині. Автор інструмент. творів, у т. ч. “Відгомін історії”, “Золота осінь”, “Роксолана”, пісні на сл. Т. Шевченка “Чого мені тяжко” та ін. 28 листопада 2003 виступав уперше із концертом у Терноп. філармонії.

М. Євгенська, О. Маруняк.

ГУГЛІВІЧ

Роман (28. 11. 1907, с. Хмельська, нині Підволочис. р-ну) – юрист, фінансист, громадський діяч. Шевченків. премія свободи (1972). Закін. Бережан. г-зію (1926), правн. ф-т Львів. ун-ту

(1931). Працював (1931–44) адвокатом у Перемишлі, Золочеві, Лінці (Австрія; 1946–49). У Перемишлі – заст. голови “Просвіти”. 1946–49 – президент Укр. асоц. взаємодопомоги. Від 1955 – громадянин США. Студював у Нью-Йорк. ун-ті. Друкувався в укр. пресі. Президент Ком-ту об'єднаних укр. амер. орг-цій, займав відповідальні посади в Укр. конгрес. ком-ті Америки. *Лім.*: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Б. Мельничук.

ГУДАЙЄРА ПОВЗУЧА

(*Goodyera repens* (L.) Dr.; нар. назва – зозулька) – багаторічна кореневищна рослина. Занесена до Червоної книги України. Не все листя восени опадає. Належить до родини Зозулинцеві – Orchidaceae. Трапл. у сосн. та міш. лісах Кременец. р-ну.

Н. Мшанецька.

ГУДІЄ

Зента Жанівна (15. 11. 1927, м. Смоленськ, нині РФ – 07. 12. 1982, м. Тернопіль) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1967), проф. (1970). Орден “Знак Пошани” (1970). 1949 закін. мед. ін-т у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Від 1958 – зав. каф. біохімії Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Дослідж. взаємозв'язок вітамінів і мікроелементів, роль ліпідної перекисидациї в патогенезі опікової хвороби. Автор статей у наук. виданнях.

Л. Рубіна, Н. Саган.

ГУДИВІОК

Ярослава Степанівна (з дому – Горбатюк; 21. 06. 1936, с. Івачів Долішній, нині Терноп. р-ну) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1990), проф. (1991). Закін. Івано-Фр. мед. ін-т (1959, нині акад.), де й працює: асист., доц., від 1990 – проф. і зав. каф. фармакології. Наук. дослідження: фармакологія серцевих засобів, фітотерапія, токсикол. вивчення продуктів хім. пром-ті та ін. Автор 160 наук. праць, у т. ч. підручника “Фармакологія”.

П. Тимочко.

ГУДИМА

Арсен Арсенович (29. 09. 1964, м. Тернопіль) –

вчений у галузі медицини. Син *А. Гудими*. Д-р мед. н. (2002). 1987 закін. Терноп. мед. ін-т (нині ТДМА). Від 1995 – в цьому ВНЗ: ст. н. с. Центр. наук.-дослід. лабораторії; 1998–2001 – зав. каф. мед. інформатики, від 2001 – зав. каф. медицини катастроф і військ. медицини. Коло наук. зацікавлень – пошук фіз.

чинників і фармакол. препаратів із гепатопротектор. властивостями. Автор низки публікацій, має патенти на винаходи.

М. Андрейчин.

ГУДИМА

Арсен-Ярослав Миколайович (06. 06. 1934, с. Нове Село, нині Підволочис. р-ну) – філософ,

релігієзнавець, педагог. Батько *А. Гудими*. Канд. філос. н. (1977), проф. (1993). Медаль ім. А. Річинського УАПЦ (2002). Почес. н. с. відділ. релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г. Сковороди НАНУ. Голова Терноп. осередку Укр. асоц.

релігієзнавців. Закін. істор. ф-т Львів. ун-ту (1957). Працював учителем у родин. селі. Від 1970 викладає в Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА). Автор бл. 200 наук. і навч.-метод. праць, серед них “Релігієзнавство” (2000, 2003), “Почаївський монастир в історичній долі українства” (2003; усі – Т.). Чл. автор. колективу “Релігієзнавчого словника” (К., 1996). Відпов. ред. 10 наук. збірників, альманаху “Духовність – народові” (2002) та ін. книг. Автор і співавт. сценаріїв д/ф і телепередач.

П. Гуцал.

ГУДИМА

Петро Ярославович (27. 11. 1957, с. Паньківці Бродів. р-ну Львів. обл.) – журналіст, краєзнавець, громадський діяч. Чл. НСЖУ (1982). За-

кін. Підкамін. СШ на Львівщині, ф-т журналістики Львів. ун-ту. Працював кор. Бродів. рай. газети Львів. обл. Від 1980 живе і працює в Тернополі. Був на громад. та журналіст. роботі. 1990–2002 – гол. ред. обл. редакції Книги Пам’яті та

Книги “Реабілітовані історією”. Від 2003 – заст. нач. упр. у справах преси та інформації Терноп. ОДА. Автор кн. “Підкамінь: Портрет на фоні століть” (2004), публікацій у періодиці. За ред. Г. вийшли мемор. вид. “Книга Пам’яті України: Тернопільська обл.” (3 тт.; 1996–98), “Нескорена Зборівщина” (2 тт.; 2001), “За честь і славу, за народ: Книга пам’яті Тернопільського району” (2003).

Б. Мельничук.

ГУДЬ

Богдан Васильович (30. 04. 1956, с. Літатин Бережан. р-ну) – вчений-історик. Канд. істор. н. (1988). Закін. Бережан. СШ № 1, істор. ф-т Львів. ун-ту (1978). Від 1991 – доц. каф. історії України Львів. політех. ін-ту (нині ун-т “Львівська політехніка”). Дир. Ін-ту європ. інтеграції при Львів. ун-ті; кер. Львів. центру наук. досліджень

Польщі. Автор числ. публікацій в укр. і польс. періодиці, в т. ч. монографій “Нелегка дорога до порозуміння” (1997, співавт.), “Українці і поляки. Хто винен?” (2000) та ін. Виступає з доповідями та лекціями у ВНЗ Польщі, на польс. радіо й телебаченні. Автор сценарію д/ф “Тяжке братерство” (1998).

Н. Волинський.

ГУЗАН

Яків-Яким (р. н. невід., с. Верб’ятин, нині Бучаць. р-ну) – меценат. Після вересня 1939 заарешт. і ув’язн. Воював у дивізії “Галичина”. Від 1956 –

в Канаді. Один із фундаторів ЕУ, чл. Фондації ім. Т. Шевченка, жертводавець на зб. "Бучач і Бучаччина".

Г. Яворський.

ГУЗАР

Євген (1854 – 1918, м. Львів) – церковний діяч, літератор, педагог. Д-р богослов'я. Навчався в Бережан. г-зії. Крилошанин митрополичої капітули, проф. теол. ф-ту Львів. ун-ту. Автор підручників "Життя святих", "Історія церкви" та ін.

Б. Пиндус.

ГУЗАР

Любомир (26. 02. 1933, м. Львів) – церковний діяч, кардинал, Верховний архієпископ Української греко-католицької церкви. Д-р богослов'я. Від 1944 перебував у Австрії та Німеччині. 1949 переїхав до США. Закін. Вашингтон. католич. ун-т; 1958 рукопоклад. на священника. 1972 закін. Урбан. понтифік. ун-т у Римі. 1973 прийняв постриг у монастирі оо. Студитів.

2 квітня 1977 кардинал *Й. Сліний* висвятив Г. на єпископа. Від липня 1978 – архімандрит монастирів студит. чину. Від 1985 – протосинкел Львів. архієпархії, очолив її після приїзду в Україну 1991. 2 квітня 1996 призначений єпископом Києво-Вишгород. єкзархату, від жовтня того ж року – єпископ-помічник глави УГКЦ *І. Любачівського*. Після його смерті Синод єпископів обрав Г. Верховним архієпископом УГКЦ; 28 січня 2001 відбулася інтронізація, того ж дня Папа Іван Павло II іменував його кардиналом. Г. не раз перебував із душпастирською місією на Тернопільщині, зокрема в *Духовному центрі Зарваницької Божої Матері, Бучаць. монастирі оо. Василіян* на святкуванні його 250-ліття (листопад 2003), с. Кальне Зборів. р-ну (з нагоди його 555-ліття), де народ. мати Г. і похов. дід Л. Демчук (жовтень 2003).

П. Гуцал.

ГУЗАР

Михайло (01. 04. 1892, м. Бучач – р. і м. см. невід.) – громадський діяч. Закін. г-зію в Бучачі, навчався на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Воював в УСС (1914–17). Після війни закін. правн. студії, працював адвокатом у м. Перемишляни на Львів-

щині. Емігрував до США. Автор опубл. у збірниках спогадів про Бучаччину і Визвольні змагання українців.

Г. Яворський.

ГУЙВАНІЮК

Ніна Василівна (18. 11. 1949, с. Волиця Славут. р-ну Хмельн. обл.) – мовознавець, педагог. Д-р філол. н. (1994), проф. (1996). Закін. Чернів. ун-т (1972); нині – зав. каф. укр. мови цього ВНЗ. Автор майже 100 наук. і навч.-метод. праць. Учасник урочистостей на відкритті погруддя *В. Сімовича* в с. Гадинківці Гусятин. р-ну (липень 1993), наук. конференції до 150-річчя від дня народження *І. Верхратського* у Тернополі (квітень 1996).

М. Ониськів, М. Хаварівська.

ГУКАЛІВЦІ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Лопушани. Село Липник виключ. з облік. даних у зв'язку з переселенням жителів. До села приєднано х. Верби. Розташ. за 15 км від райцентру і 14 км від найбл. залізн. станції. Насел. 292 особи (2003). Перша писемна згадка – 1483. 17 ст. Г. – власність Собеських. Діяли т-ва "Просвіта", "Сільський господар", "Хліборобський вишкіл молоді", кооператива. Є церква Воздвиження Чесного Хреста (1853; кам.), костьол. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985), насипано братську могилу загиблим воїнам РА. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка.

Н. Бойко, В. Уніят.

ГУКАН

Кароль (Hukan Karol; 17. 03. 1888, м-ко Микулинці, нині смт Теребовлян. р-ну – 20. 01. 1958, м. Краків, Польща) – польський скульптор. Навчався на відділ. фігурної різьби в школі худож. промислів у Коломиї (1900–09), відділ. скульптури в Кракові. АМ (1908–12). Під час перебування в Італії (1926, 1939) захопився бароковим мист-вом. Постійно жив у Кракові. Працював із каменем, бронзою, деревом, гіпсом, глиною. Брав участь у виставках в Катовіце (1931), Празі (1933); померла – у Кракові (1958). Серед творів – 6 віттарів у костьолі оо. Єзуїтів у Кракові (1920–30), статуя Христа і 4 рельєфи у каплиці Преображення Господнього (1925, 1929), портрети апостолів і католич. святих у Маріяцькому костьолі в Кракові (1929), віттар Борогодиці-Переможниці в одноймен. костьолі у Лодзі (1928), "Розп'яття" в костьолі св. Александра у Варшаві (1935–37). Станкові твори зберіг. в музеях Кракова, Кросна, Варшави.

І. Дула.

ГУКІВ сім'я

– національно свідомо українська родина.

Михайло Г. (02. 11. 1889, с. Поздяч, Перемишл., нині Пшемисл. пов., Польща – 09. 12. 1980, м. Вроцлав, там само) – батько, там само) – батько. Після висвячення служив у с. Павлокома Перемишл. пов., 1921–39 – у с. Іскань Березів. пов., Польща.

Опікувався читальнею “Просвіти”, кооперативою, аматор. театр. гуртком. Восени 1944 за участю Г. та його синів *Мирослава-Тараса*, *Богдана* та *Євгена* в укр. селах на Перемишльщині були створ. відділи самооборони. Від 1950-х – священик місц. громади *УГКЦ* у м. Вроцлав.

Листувався із дружиною, вивезеною з групою земляків у с. Коцюбинці, нині Гусятин. р-ну. **Зиновія Г.** (19. 11. 1902, с. Павлокома Березів. пов., Польща – 10. 05. 1948, с. Коцюбинці Гусятин. р-ну) – мати. Діяльна в укр. об'єднаннях. Нар. лікарка й цілителька. Восени 1945 пересел. у с. Коцюбинці Гусятин. р-ну. **Мирослав-Тарас Г.** (псевда “Григор”, “Косач”; 14. 03. 1920, с. Павлокома, Перемишл., нині Пшемисл. пов., Польща – 14. 03. 1952, Тернопільщина) – син. Брат *Б.* та *Є. Гуків.*

Закін. укр. г-зію в Перемишлі (1938). Того ж року вступив до ОУН. Навчався на архіт. відділ. Львів. політехніки (1942–44). Від осені 1945 – провідник ОУН Перемишл. округи. Діяв під кер-вом вихідця з Тернопільщини *В. Галаси* (“Орлана”). Передавав пошту з території УРСР, зокрема від уродженця Тернопільщини *О. Дяківа-Горнового* до Проводу ОУН Закерзоння, забезпечував зв'язок від ЗЧ ОУН і ЗП УГВР до Краю. У вересні 1947 з братом Євгеном перейшов польсь.-рад. кордон, діяв у Карпатах, згодом на Тернопільщині. Референт пропаганди округ. проводу ОУН Чортківщини, очолював підпільну друкарню ОУН Поділ. краю ім. Я. Старуха (в м-ку, нині смт Товсте Заліщиц. р-ну). 28 квітня 1951 Г. заарешт. спецпідрозділ МДБ; за вироком військ. трибуналу в Тернополі засудж. до страти. Місце поховання невідоме. **Богдан Г.** (псевда “Скала”, “Вир”; 1922 або 1923, с. Іскань Березів. пов., Польща – 12. 07. 1981, шт. Флорида, США) – син. Брат *М.-Т.* і *Є. Гуків.* Діяч ОУН (від 1942). Навчався у Львів. ун-ті, мед. студії закін. у Німеччині. 1946 учасник рейду сотні ком-ра “Бурлаки” по Словаччині. Після переїзду до США – чл. Гол. управи Т-ва воєнків УПА. Працював лікарем. Автор спогадів у 13-у томі “Літопису УПА”. **Євген Г.** (псевдо “Щипавка”; 1924, с. Іскань Березів. пов. – бл. 1952, ймовірно, Бережанщина) – син. Брат *М.-Т.* і *Б. Гуків.* Діяч ОУН. Навчався в укр. г-зії у м. Перемишль. Діяв у референтурі СБ провідника “Потапа”, згодом – у підпорядкуванні брата “Григора”. Взимку 1947–48 через Карпати прибув на Тернопільщину, очолив округ. провід ОУН Бережан. краю. Нелегально разом із братом Мирославом-Тарасом відвідував матір у с. Коцюбинці Гусятин. р-ну. Загинув у бою.

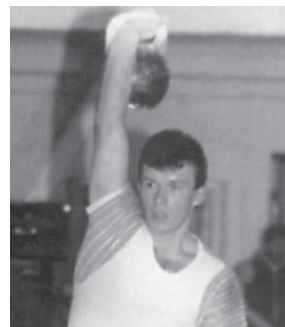

Лит.: *Голяш С.* Мирослав Гук (“Григор”-“Косач”) та його брати Богдан і Євген // Русалка Дністрова. – 1996. – Ч. 9.

С. Ковальківський.

ГУЛА

Дмитро Леонідович (1968, с. Носів Підволочис. р-ну) – спортсмен (гирьовий спорт). М. сп. СРСР (1991). Закін. Підгасц. ПТУ (1980), Смолен. ін-т фіз. культури (РФ). Чемпіон СНД у ваговій категорії до 90 кг. Призер чемпіонату світу. Був у збірних командах Росії та Білорусії. Проживає в м. Смоленськ (РФ).

Г. Гунтік.

ГУЛАЄВ

Микола Дмитрович (26. 02. 1918, станиця Аскайська, нині м. Аскай Ростов. обл., РФ – 27. 09. 1985, м. Москва, РФ) – радянський військовий льотчик. Генерал-полковник авіації (1972). Двічі Герой Рад. Союзу (1943, 1944). Збив 57 літаків противника. Навесні 1944 як заст. ком-ра 27-го гвард. винищув. авіац. полку 1-го Укр. фронту відзначився в повітр. бою над Тернополем, збив 3 літаки, за що був нагородж. другою Золотою Зіркою. Після війни займав команд. пости у Військ.-повітр. силах СРСР.

Н. Халуца.

ГУЛАЙ

Борис (р. н. невід., с. Славна, нині Зборів. р-ну) – меценат, громадський діяч. Проживає у США (м. Трентон). Співзасн. Групи укр.-амер. ветеранів, орг-тор гуманіт. допомоги в Україні. 1996 її відправлено на більш як 7 млн. дол., у т. ч. тернополянам – на понад 1 млн. дол. (мед. обладнання, ліки, інвентар).

Б. Мельничук.

ГУЛІВЧИ

Валерій (1861, Львівщина – 08 (20). 06. 1896, с. Колиндяни, нині Чортків. р-ну; похов. у м. Львів) – актор, хореограф. Від 1880 працював у театрі т-ва “Руська бесіда”, зіграв ролі Степана (“Мартин Боруля” І. Карпенка-Карого), Божейка (“Шляхта ходачкова” Г. Цеглинського) та ін. Постановив танц. сцени у виставах “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського, “Різдвяна ніч” і “Чорноморці” М. Лисенка, “Вечорниці” П. Ніщинського.

Б. Пиндус.

ГУЛІЙ-ГУЛЕНКО

Андрій Олексійович (1886, м-ко Новоархангельськ, нині Кіровогр. обл. – р. і м. см. невід.) – військовик. Генерал-хорунжий Армії УНР (1920). У вересні 1920 1-а Запоріз. дивізія під команд. Г.-Г. на підступах до р. Збруч на пд. Тернопільщини розгромила 41-у стріл. дивізію ЧА. У травні 1925 в Харкові засудж. на 10 років ВТТ; ймовірно, згодом розстріляли.

П. Гуцал.

ГУЛІН

Петро Анатолійович (24. 06. 1942, с. Соколівка Крижоп. р-ну Вінн. обл.) – художник. Дипломант всеукр. та міжнар. конкурсів з оформлення книг. Чл. НСХУ (1977). Закін. Львів. уч-ще прикл. мист-ва ім І. Труша (1968). Працює у галузі монумент. мист-ва, займається живописом, стан-

ковою і книжк. графікою. Проживав у Тернополі (1968–78), Ужгороді (1978–94), від 1994 – у Львові. Проілюстрував більше 50-и книг для укр. і зарубіж. вид-в. Учасник багатьох обл., всеукр., міжнар. виставок, у т. ч. 18-и персон.: Москва (1976), Ужгород (1981, 1992), Варшава, Каатовіце (1982), Прага, Братислава (1983, 1994), Карлові Вари, Хеб, Кошице (1983), Львів (1987), Київ (1992) та ін. Учасник першої виставки укр. авангарду (Лондон, 1990). Роботи Г. зберіг. в багатьох музеях і приват. колекціях України та світу.

І. Дорош, М. Ониськів.

ГУЛЬКО

Ярослав Гаврилович (03. 10. 1930, м. Тернопіль) – журналіст. Чл. НСЖУ (1958), правління ТОО НСЖУ (від 1976). Журналіст. відзнака “Золоте перо” (1995). Закін. Терноп. СШ № 1, ф-т журналістики Львів. ун-ту (1954). Працював кор. і ст. ред. обл. радіо, ст. кор. обл. г. “Вільне життя”, влас. кор. Держтелерадіо України в Тернополі, 1980–92 – влас. кор. ж. “Людина і світ”. Від 1992 – кор. г. “Тернопіль вечірній”. Автор повісті “Нічні вогники” (Л., 1961).

І. Дем'янова.

ГУЛЬОВСЬКИЙ

Андрій Володимирович (24. 10. 1943, с. Шельпаки Підволочис. р-ну) – художник. Закін. у Львові уч-ще прикл. мист-ва ім І. Труша (1962), Львів. ін-т прикл. та декор. мист-ва (1972, нині Акад. мист-в) за спеціальністю “інтер'єр та обладнання” (викл. В. Манастирський, В. Островський). Від 1972 – в Тернополі худож.-вироб. майстернях Худож. фонду України. Працює в галузі станк., монумент., сакрал. живопису. Учасник обл., зональних, всеукр.,

міжнар. виставок; персональна – 2002, м. Тернопіль. Твори зберіг. у музеях Тернополя і краю, приват. колекціях в Україні, Австралії, Канаді, Польщі. Серед робіт – “Портрет лікаря” (1984), “Гладіолуси” (1994), “Пробудження” (1998), “Портрет архітектора І. Осадчука” (1999).

Т. Удіна.

ГУЛЯК

Володимир (псевдо “Варнак”; 1912, с. Жизномир, нині Бучац. р-ну – 01. 01. 1941, там само, м. похов. невід.) – діяч ОУН. Навчався у Львів. торг. школі. Працював у Повіт. союзі кооператив у м. Бучач. За приналежність до ОУН кілька разів заарешт.; в ув’язненні – у Чортків. тюрмі. Окруж.

провідник ОУН Бучаччини. Розстріл. органи НКВС.

Б. Савак.

ГУЛЯК

Степан (14. 02. 1906, с. Жизномир, нині Бучац. р-ну) – громадський діяч, підприємець. Закін. учит. семінарію у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). 1934 заснував у Бучачі крамницю “Селянський базар”. Під час 2-ї світ. війни – старшина у полку “Холодний Яр”, згодом – в укр. підпіллі, дивізії “Галичина”, англ. полоні. Працював у світ. орг-ції молоді ІМКА. 1952 переселився до Канади (м. Торонто). Співорг-тор станиці Братства колиш. вояків 1-ї Укр. дивізії Укр. Нац. Армії, її довголіт. голова; діяльний в ін. укр. орг-ціях. Власник ресторану “Одеса”. Жертводавець на видання зб. “Бучач і Бучаччина” та ін. укр. потреби. Автор публікацій у періодиці.

Г. Яворський.

ГУЛЯК

Юліан (псевда “Арпад”, “Марко”, “Рен”, “Токар”, “Шрам”; 15. 01. 1915, с. Жизномир, нині Бучац. р-ну – 19. 07. 1944, с. Старі Стрелища Жидачів. р-ну, похов. біля с. Прибінь Перемишлян. р-ну Львів. обл.) – діяч ОУН. Закін. учит. семінарію в Заліщиках. Під час 2-ї світ. війни – край. провідник Тернопільщини, в. о. край. провідни-

ка Львівщини, організац. референт Проводу ОУН ЗУЗ, який із жовтня 1943 до березня 1944 перебував у с. Денисів. Віддав казною коштовностей ОУН.

Керував підпіл. радіостанцією “Вільна Україна”. Загинув у сутичці з німцями.

Б. Савак.

ГУЛЯНИЦЬКИЙ

Феодосій Михайлович (1899 – 1976, м. Тернопіль) – вчений у галузі хірургії. Д-р мед. н., проф. Гол. хірург Терноп. обл. відділу охорони здоров’я (1949–54, 1959–68). З діяльністю Г. пов’язане становл. хірург. служби на Тернопільщині. Одночасно викладав у Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА).

Г. Конопелько.

ГУМІННИЙ

Ігор Богданович (07. 06. 1962, с. Івашківці Збараз. р-ну) – господарник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Бережан. технікум механізації та електрифікації с. госп-ва (1981, нині агротех. ін-т), Львів. с.-г. ін-т (нині аграр. ун-т). Від 1995 – голова Збараз. райагробуду, від 1998 – голова агрофірми ім. Б. Хмельницького Збараз. р-ну. Від березня 2000 – заст. голови, від листопада цього ж року – перший заст., від листопада 2001 донині – голова Збараз. РДА.

М. Токарчук.

ГУМЕНЮК

Антоніна (10. 06. 1896, с. Мала Мощаниця, нині Здолбунів. р-ну Рівнен. обл. – 10. 09. 1975, США) – диригент церковних хорів. Працювала вчителькою, провадила хор. Під час 1-ї світ. війни – вчителька співу в єпарх. школі у Кременці, кер. хору. 1921–23 працювала на Рівненщині, відтак – на Закарпатті. 1939 виїхала до Австрії, після 2-ї світ. війни – до США. Регент церк. хору в м. Сент-Пол (шт. Мінесота). Співзасн. укр. орг-цій.

І. Дуда.

ГУМЕНЮК

Віктор Миколайович (29. 09. 1967, с. Шманьківчики Чортків. р-ну) – голова Проводу “ОУН Руху” в Москві. Служив у РА в Москві, де одружився й залишився жити. Брав там участь в акціях українців у Москві за здобуття державності

України. Від поч. 1992 – голова Секретаріату “ОУН Руху”, від кін. цього ж року – голова Проводу. Від 1995 навчався на юрид. ф-ті Львів. ун-ту. Орг-тор акцій “ОУН Руху” в Москві, зазнав переслідувань.

А. Шушківський (ЕСУ).

ГУМЕНЮК

Іван Степанович (01. 07. 1953, с. Ванжулів Лановец. р-ну) – живописець. Чл. НСХУ (1995). Закін. Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва (1982). Проживає у м. Рівне. Працює в галузі станк. і монумент. живопису. Розписав храм Усіх Святих (Канада). Серед творів: “Сонячний день” (1986), “Сходження” (1987).

І. Дорош.

ГУМЕНЮК

Любов Максимівна (14. 04. 1933, с. Новий Вишнівець, нині належить до смт Вишнівець Збараз.

р-ну) – педагог, громадська діячка. Засл. учитель УРСР (1979). Відмінник нар. освіти УРСР (1974). Орден Труду черв. прапора (1976). Депутат Терноп. обл. ради (1967–86), ВР УРСР (1980–85). Закін. фіз.-матем. ф-т Кременец. пед. ін-ту (1955). Працювала

вчителем, інспектором шкіл тодіш. Копичин. р-ну; 1969–91 – дир. Копичин. восьмиріч. школи (від 1974 – СШ). За сприяння Г. у Копичинцях здійснено газифікацію, споруджено два 40-квартир. буд., райлікарню № 2 та ін.

І. Дем’янова.

ГУМЕНЮК

Микола Миколайович (12. 02. 1950, с. Сурогатка Шаргород.

р-ну Вінн. обл.) – господарник. Почесна грамота КМ України (2003). Закін. Київ. технол. ін-т харч. пром-ті (1975), Київ. ін-т політології і соціального управління (1991). Працював ст. технологом (1974–77), дир.

(1977–85) Борщів. спирт. з-ду; голова Борщів. райвиконкому (1988–91); тех. дир. СП “Вікторія-Едланд” (1991–92); дир. Новосілків. спирт. з-ду (Підволочис. р-н, 1992–96). Від квітня 1996 – дир. Борщів. спирт. заводу.

Л. Базюк.

ГУМЕНЮК

Олег Іванович (27. 09. 1970, м. Хмельницький) – громадсько-політичний діяч, підприємець. Чл.

правління Укр. нар. партії. Закін. Хмельн. технол. ін-т (1992), отримав фах інженера-економіста. Працював головою ТОВ “Заграва Експо” та ТзОВ “Тернопільхлібпром” (1998–2002). 2002 обраний нар. депутатом України по Кременец. виб. округу № 165. Працює в Комітеті ВР України з питань економ. політики, управління нар. госп-вом, власності та інвестицій.

О. Вітвіцький.

ГУМЕНЮК

Павло (1884, м-ко, нині смт Підволочиськ – р. і м. см. неві.) – музикант, диригент, композитор. До США прибув 1902. Здобувши муз. освіту, заснував у Нью-Йорку власний оркестр, брав з ним участь у театр. виставах, концертах. У США вишло 83 платівки Г., в т. ч. “Українське весілля”, альбом з творами у його виконанні. Автор багатьох танц. та ін. мелодій.

І. Гаврильцо.

ГУМЕНЮК

Петро (15. 04. 1895, с. Іване-Пусте, нині Борщів. р-ну – 05. 09. 1985, Канада) – педагог, громадський діяч. Грамота УВАН. Від 1897 – в Канаді (Стюартбурн, пров. Манітоба). Працював учителем у різних школах. Автор спогадів “Злидні й досягнення українських піонерів” (1976), публікацій у г. “Канадійський Фармер”.

Лит.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Б. Мельничук.

ГУМЕНЮК

Петро Данилович (13. 04. 1923, с. Мітлинці Гайсин. р-ну Вінн. обл. – 23. 07. 2002, м. Тернопіль) – вчений-економіст, громадський діяч, юрист, педагог. Д-р екон. н. (1971), проф. (1976).

Від березня 1944 – учасник бойових дій у 2-й світ. війні. 3 ордени, 8 медалей СРСР, орден України “За мужність”. Закін. юрид. ф-т Львів. ун-ту (1950). 1950–58 – адвокат, кор. обл. газети, викл. Львів. юрид. школи, Львів. технікуму харч. пром-сті.

Від 1961 – викл., доц., від 1975 – декан екон. ф-ту Львів. ун-ту. Від 1975 – в Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (нині ТАНГ) – ректор, проф. каф. екон. теорії. Голова Терноп. осередку Всеукр. асоц. дослідників геноциду–голоду 1932–33 в Україні. Сфера наук. зацікавлень – перебудова в умовах ринку, господарювання, вдосконалення екон. політики і соціального захисту населення. Автор 130 наук. і навч.-метод. праць, у т. ч. 6 самост. та 14 кол. монографій.

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т., 2003.

Б. Легкий.

ГУМНІЙСЬКА

– село у Теробовлянському районі, підпорядк. Острівец. сільраді. Розташ. в долині р. Серет, за

Єпископ Н. Будка благословляє приходство в Гумніській.

7 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Теробовля. Насел. 692 особи (2003). Перша писемна згадка – 1471. Діяли “Просвіта” та ін. укр. т-ва. 2 січня 1944 нім.-фашист. окупанти розстріляли 32 жителі; на згадку про цю подію встанов. пам’ят. знак (1978). Є церква Пресвятої Трійці (1867; мур.). Встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипано символ. могилу УСС (1991). У Г. народ. громад.-культ. діяч, педагог, краєзнавець і літератор *Б. Хаварівський*. Є заповідник природи “Могили”.

Б. Хаварівський.

ГУМНІЦЬКИЙ

Ярослав Михайлович (10. 09. 1941, с. Острівець Теробовлян. р-ну) – вчений у галузі екології,

громадський діяч. Д-р тех. н. (1987), проф. (1989). Закін. хім.-технол. ф-т Львів. політех. ін-ту (1963, нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1987 – зав. каф. хім. інженерії та промисл. екології цього ж ВНЗ. Викладав в ун-тах Польщі. Віце-президент Укр. інж.-тех. т-ва. Заст. голови Львів. обл. орг-ції “Зелений світ”. Автор понад 150 наук. праць.

Г. Кушнерик, Р. Матейко.

ГУНЧАК

Тарас Григорович (13. 03. 1932, с. Старе Місто, нині Підгаєц. р-ну) – історик, політолог. Д-р філософії (1960).

Міжнар. премія ім. П. Орлика за визнач. вклад у демократизацію укр. сусп-ва (1995). Дійс. чл. НТШ, УВАН, кількох амер. наук. установ. Почес. проф. нац. ун-ту “Київський політехнічний ін-т”. Був кур’єром ОУН. Від 1949 – в США. Закін. Форд-

гам. ун-т. Проф. Рагерт. ун-ту (м. Ньюарк), голова його істор. відділу; очолює Ін-т східноєвроп. студій. Автор виданих англ. мовою монографій “Україна і Польща в світлі документів” (2 тт.), “Від Риги до Потсдаму”, “Україна 1917–1921: Дослідження революції”, “Російський імперіалізм від Івана Великого до революції”, “Українська політична думка ХХ ст.”, “На рогах дилеми: історія Української дивізії “Галичина”; укр. мовою – “Україна: Перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії”, “У мундирах ворога” (обидві – К., 1993) та ін., багатьох наук. праць у збірниках і періодиці. Співупоряд. зб. документів і матеріалів “Українська суспільно-політична думка в 20 столітті” (у 3-х ч.; 1983). Ред. ж. “Сучасність”, 1992 перевів редакцію з Нью-Йорка до Києва. Гол. ред. зб. “Підгаєцька Земля”. Підготував 6-й і 7-й тт. “Літопису УПА”. Ініціатор започаткування ж. “Військо України”, 14-том. видання “Тисяча років української суспільно-політичної думки” (К., 2002), спільно з Р. Сольчаником підгот. до нього 6–8 тт. Засн. і кер. фондів руху допомоги Україні у США, допомоги дітям Чорнобиля (нині об’єднані у Координац. ком-т допомоги Україні). Не раз приїжджав в Україну, в т. ч. на Тернопільщину, читав лекції у ВНЗ Києва (1991), брав участь у *Галицькій асамблеї* (1991). Привіз в Україну комп’ютери, відео-

камери, медичне обладнання, ліки; виділив кошти для преміювання кращих учителів. Ініціатор збору в укр. діаспорі США пожертвувань на буд-во храму Всіх святих українського народу в м. Підгайці (1998).

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 2001. – Ч. 1; *Сліпушко О.* Фундатор // Сучасність. – 2002. – № 3.

Б. Мельничук.

ГУНЬКА

Джек (р. н. невід., Тернопільщина) – релігійний діяч. Професор. Живе у Канаді (м. Торонто). Дир. християн. телепрограм. 1990 заснував у Тернополі при церкві ХВС першу в Україні Біблійну семінарію, зібрав для неї понад 80 тис. дол., закупив комп’ют. техніку, підручники, обладнання, залучив до викладання професорів з Італії, США.

І. Гаврильцьо.

ГУНЬКА

Нестор Никодимович (16. 03. 1932, с. Токи, нині Підволочис. р-ну – 07. 10. 2002, м. Івано-Франківськ) – гірничий інженер-геолог. Д-р геол.-мінерал. н. (1992), проф. (1996). Закін. Львів. політех. ін-т (1957, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював у Долин. (1957–58) та Болехів. конторах буріння (1958–63); кер. геол. відділу нафтовидобувного упр. “Долинанатогаз” (1963–93); в Ін-ті геології і геохімії корис. копалин НАНУ (Львів): зав. відділу (1993–96); від 1996 – проф. каф. Івано-Фр. тех. ун-ту нафти і газу.

С. Гасай, Д. Макаренко (ЕСУ).

ГУНЬКА

Ярослав (19. 03. 1924, с. Урмань, нині Бережан. р-ну) – громадський діяч. Воював у дивізії “Галичина”, 1-й Укр. дивізії Укр. Нац. Армії. Перебував у таборах для військовополонених в Італії та Вел. Британії, де діяльний в укр. громад. орг-ціях. Згодом емігрував до Канади. Відп. секр. ком-ту з вид. зб. “Бережанська Земля”. Активно підтримував НРУ. Після проголошення незалежності України не раз привозив у *Бережан. музей книги* літ-ру; 1994 – в числі закордон. спостерігачів під час виборів до ВР України. Секр. кількох укр. орг-цій і ком-тів.

Б. Волинський, Я. Павлів.

ГУНЬКО

Євген Іванович (06. 02. 1940, с. Завалля Снятин. р-ну Івано-Фр. обл.) – диригент, хормейстер. Засл. арт. України (1981). Доц. (1991). Закін. Терноп. муз. уч-ще (1962), диригент.-хоровий ф-т Львів.

консерваторії (1968, нині муз. акад.). Викладав у Тербовлян. і Чернів. культ.-освіт. уч-щах (1962–68). Диригент і хормейстер Чернів. муз.-драм. театру (1968–71), зав. муз. частини, гол. диригент і хормейстер Хмельн. муз.-драм. театру (1971–

83). Від 1983 – ст. викл., зав. каф. вокал.-хор. дисциплін Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ).

І. Дем’янова.

ГУР

Ярослав Олексійович (24. 04. 1960, с. Чумалі Збараз. р-ну) – економіст, громадський діяч. Онук *О. Смакули*. Закін. Доброводів. СШ Збараз. р-ну (1978), Терноп. кооп. технікум, ГАНГ (1995). Від 1993 працює в Терноп. міськраді, нині заст. нач. упр. у справах торгівлі, побуту та реєстрації. Співзасн. кількох громад. орг-цій. Автор наук. статей.

В. Лашта.

ГУРА

Богдан Прокопович (01. 11. 1944, с. Шишківці Борщів. р-ну) – журналіст, поет, публіцист. Закін. філол. ф-т Чернів. ун-ту. Від 1970 працює в ред. Кельменец. рай. г. (нині “Рідне слово”, її ред.; Чернів. обл.). Вірші публікує в альманахах, обл. і всеукр. періодиці. Видав зб. поезій “Осінні яблука” (1994). На слова Г. композитори написали пісні “Балада про мальви” (*В. Івасюк*), “Нас багато по світу” і “Товариство моє” (*П. Дворський*), “Верби над протом” (*Я. Вишиваний*) та ін.

Б. Мельничук (Чернівці), **М. Ониськів.**

ГУРАЛЬ

Василь (15. 04. 1920, с. Горожанка, нині Монастирис. р-ну – 07. 09. 1976, м. Люїсвілл, США) – гітарист, музикознавець. Навчався у Бучачі. Вояк дивізії “Галичина”. Освіту завершив у

Муз. ін-ті в Карлсруе (Німеччина). Викладав музику (кл. гітари) в ун-ті у Люїсвілл. Автор муз. творів, музикознав. праць.

Х. Весна.

ГУРАР'Є

Світлана Семенівна (08. 09. 1937, м. Гомель, нині Білорусь) – господарник. Ордени Труд. черв. прапора, Жовт. революції, медалі СРСР. Не раз була обрана депутатом Терноп. обл. ради. Закін. Костром. текстил. ін-т (1961, нині РФ). Працювала майстром, нач. цеху, гол. інж., дир. на ф-ках РФ. 1975–90 – ген. дир. Терноп. бавовн. комбінату. Тоді ж – голова ради дир. міста, чл. Клубу дир. при АН УРСР. Здійснила тех. переоснащення підпр-ва, що значно знизило рівень ручної праці. Сприяла буд-ву житла госп. способом, благоустрою комбінату й м. Тернопіль, створенню належних умов праці, побуту, відпочинку текстильників.

О. Дацко, І. Дем'янова.

ГУРБІЙ

– до 1944 село у Кременецькому районі. Нині не існує. Побл. Г. відбувся один із найбільших боїв УПА з регуляр. частинами ЧА та внутр. військами НКДБ. Нині через цю місцевість пролягає умовна межа між Здолбунів. р-ном Рівнен. та Шумс. р-ном Терноп. областей.

Г. Грещук.

ГУРБІВСЬКИЙ БІЙ (“БІЙ ПІД ГУРБАМИ”)

– один із найбільших боїв УПА з регулярними частинами ЧА та внутрішніми військами НКДБ у Гурбівських лісах на Волині (нині розділені між Шумс. р-ном Терноп. і Здолбун. р-ном Рівнен. областей). Тривав від 21 до 25 квітня 1944. У квітні 1944 переважаючі сили ЧА та війська НКДБ (з гарматами, танками, літаками) оточили в р-ні Гурбів. лісів більшість частин УПА-Північ та групу УПА-Південь. Бої з перемін. успіхом тривали, поки повстанці не прорвали оточення. Втрати УПА – 80 вояків; НКДБ та ЧА – 800, за ін. даними – 120 осіб. Про Г. б. видано кн. І. Марчука та І. Тищенко “Гурби: квітень 1944”.

Г. Грещук.

ГУР'ЄЙ

Ігор Володимирович (27. 04. 1957, м. Львів) – вчений у галузі техніки, педагог. Д-р тех. н. (2002), проф. (2003). Респ. премія в галузі н. і т. (1986). Закін. Львів. політех. ін-т (1979, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював інж., н. с. у Фіз.-мех. ін-ті АН УРСР у Львові. Від 1991 – в Терноп. приладобуд. ін-ті (нині ТДТУ): ст. викл., доц.

каф. верстатів та інструментів, зав. каф. верстато-інструм. систем автоматиз. вироб-ва (від 2003). Досліджує нові технологічні методи поверхневого зміцнення деталей машин та їх вплив на експлуатаційні характеристики зміцнення поверхонь. Автор низки наук. праць і винаходів.

О. Герман.

ГУРІН

Василь Іванович (08. 03. 1939, с. Первомайське, нині АР Крим) – живописець. Чл. НСХУ. Нар. художник України. Дійс. чл. АМ України. Закін. Київ. худож. ін-т, його проф. від 1987. В січні 2001 у Тернополі відбулася персон. виставка Г. “Мистецтво повинно хвилувати”, автор був на її відкритті.

Х. Весна.

ГУСАКОВСЬКИЙ

Георгій (Юрій; у чернецтві – Геннадій; 1725, с. Попівці, нині Кременец. р-ну – 1770, м. Кам'янець, нині Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.) – іконописець, монах-василіянин. 1753 вступив до Почаїв. монастиря, прийняв чернецтво (1754) і пробув тут 8 р. Відтак переїхав до Піддубецького монастиря (Луцьк. пов.), де був висвячений і прожив 2,5 р.; пізніше служив у монастирях с. Малаївці (пов. Ушиця) і м. Кам'янець (нині Кам'янець-Подільський). Малював ікони і портрети. В Почаїв. лаврі зберіг. підписна ікона св. Паїсія.

І. Дуда.

ГУСИМЕЦЬ ПУЖНИКОВІЙ

(*Arabis turrata L.*) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Хрестоцвіті (Brassicaceae). Зростає на вапняк. скелях і в затінених місцях.

Лит: Доброчаєва Д. и др. Определитель высших растений Украины. – К., 1987.

Г. Синиця.

ГУСЛАВСЬКИЙ

Андрій Андрійович (25. 01. 1961, м. Кременець) – господарник, громадський діяч. Подяка КМ

України, Почесна грамота ВР України, Відзнака Асоц. міст України, Пам'ятний знак Сейму Республіки Польща. Закін. Кременець, СШ № 3 (1978), Львів. політех. ін-т (1983, нині ун-т "Львівська політехніка"). Працював інж.-механіком Луцьк. автопідпр-ва, від 1984 – нач. відділу кадрів, гол. інж. Кременець. АТП. Від 1994 – голова Кременець. міськради нар. депутатів, від 1998 – міський голова Кременця. Заст. голови Нац. ради Спільки лідерів місц. та регіон. влад України (від 1999). Президент Асоц. малих міст Зх. України з розвитку туризму та ремесел "Золоте перевесло". З його ініціативи й сприяння утворено Кременець-Почаїв. держ. іст.-архіт. заповідник, побудовано приміщ. міськ. б-ки, реставровано садибу *Словацьких* та ін.

М. Ониськів, Г. Яворський.

ГУСОВСЬКИЙ

Миколай (бл. 1480, с. Гусово, нині Респ. Білорусь – після 1533) – білоруський поет. Віршував латин. мовою. Автор "Пісні про зубра" (написана в Римі 1518–22, видана у Кракові 1523; переспівав укр. мовою *Р. Лубківський* 1974), поезії "Перемога над турками під Теревовлею 2 липня 1524 року".

Лит.: Марсове поле. – К., 1988. – Кн. 1.

І. Дула.

ГУСЯТИН

– селище міського типу, райцентр Тернопільської області. Назва зазнала фонетичної транскрипції

У центрі селища.

– Всятин, Усятин, Гусятин. Походить, ймовірно, від імені чи прізвиська Ус; за ін. версією, від пошир. у цій місцевості рослини – гусятника. Розташ. у Зх. Поділлі на правому березі р. Збруч. Віддаль до обл. центру – 76 км. Заліз. ст. на магістралях: Г. – Бучач, Г. – Хмельницький, Г. –

Київ. Насел. 7,7 тис. осіб (2003). Перша писем. згадка – 1431; в істор. документах описані бої поблизу Г. між польс. і литов. військами. 1559 отримав магдебур. право, статус міста, дозвіл проводити три ярмарки на рік та щотижневі торги. Тодішній Г., розташ. по обидва боки р. Збруч, був королів. містом, 1574 перейшов у власність польс. магната Калиновського. За Андрусів. перемир'ям 1667 залиш. під владою Польщі. 1672 – відійшов до Туреччини, 1683 – знову до Польщі. 1772 зх. ч. Г. опинилася під владою Австрії. Тоді у ньому було 455 дворів і 2,5 тис. мешканців. Напередодні 1-ї світ. війни проживало бл. 6 тис. осіб. Діяла прикордон. митниця, працювали пивзавод і гуральня. У серпні 1914 в місто вступили рос. війська, у вересні 1917 – австрійські. 3

Пам'ятник С. Наливайку.

листопада 1918 у Г. утверд. влада ЗУНР. Восени 1920 Г. зайняли польс. війська, 17 вересня 1939 – радянські. У грудні 1939 м-ко стало райцентром. Від 6 липня 1941 до 23 березня 1945 – під нім. окупацією. Нині в смт діють пром. підпр-ва: ВАТ "Гусятин-мехзавод", ТОВ "Весна ЛТД" (вироб-во мін. води), ПП "Шик" (вироб-во меблів) та ін. Розвідано Новозбручан. родовище мін. води типу "Нафтуся", ропи. Працюють заклади освіт., культ. та соц. сфери: ЗОШ 1–3 ступ., *Гусятин. коледж ТДПУ*, муз. школа, Буд. культури, Центр дит. і юнац. творчості, кінотеатр ім. Т. Шевченка, б-ка,

дошк. заклад, друкарня, ред. рай. г. "Вісник Надзбруччя", центр. рай. лікарня, поліклініка, водолікарня, санаторії "Збруч" і "Медобори", краєзн. музей (відкр. 1979). Т-во "Просвіта" утвор. 1898, 1939 ліквідоване, віднов. роботу 1990 (голова *В. Горбоватий*). "Союз україн-

інок" існує до 1939, віднов. роботу 1994 (голова Л. Будняк). Серед пам'яток арх-ри – костюль Бернардинів з монастир. келіями (1610; мур.); синагога (поч. 17 ст.; мур.); Онуфрійська церква (2-а пол. 16 ст., мур.); 17 ст. перероблена на мечеть, згодом – на христ. храм), довкола неї збе-

Східна околиця Гусятини.

реглися оборон. мури; Укр. нар. дім (поч. 20 ст.). Спорудж. Меморіал Слави воїнам, полеглим у нім.-рад. війні (1985, скульпт.-арх. І. Комуницький), пам'ятники *С. Наливайку* (1992, скульп. К. Сікорський), Т. Шевченку (1993, скульп.

Санаторій "Медобори".

М. Обезюк). Археол. пам'ятка – урочище Фондова гора, поселення трипіль. культури. У Г. народ. Д. і *С. Наливайки*, проживає лікар, краєзнавець, публіцист В. Горбоватий.

В. Горбоватий, Б. Козелко.

ГУСЯТИНСЬКА ТОПОЛЯ

– вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу санаторію "Медобори" в лісопарк. зоні смт Гусятин, у кв. 58 вид. 8 Гусятин. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах урочища "Дача "Гусятин". Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 18. 03. 1984. Перебуває у віданні ДЛГО "Тернопільліс". Пл. 0,02 га. Під охороною – дерево тополі віком понад 100 р. та діам. 159 см. Цінне у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ГУСЯТИНСЬКЕ ВІДСЛОНЕННЯ СИЛУРУ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на вул. Суходільська на пд. околиці смт Гусятин, у межах кар'єру на правому березі р. Збруч. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90. Перебуває у віданні Гусятин. селищ. ради. Пл. 0,5 га. Під охороною – товща вапняків

і аргілітів скальського горизонту силурійської системи потужністю 20–25 м.

Літ.: Сивий М., Кітура В. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Сліпченко.

ГУСЯТИНСЬКЕ ДЖЕРЕЛО

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на сх. околиці смт Гусятин, у межах заплави р. Збруч. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні Гусятин. селищ. ради. Пл. 0,01 га. Під охороною – джерело питної води.

І. Сліпченко.

ГУСЯТИНСЬКИЙ КОЛЕДЖ

– вищий навчальний заклад 1–2 рівнів акредитації в смт Гусятин. Засн. у квітні 1986 як політех. технікум. Від 1997 – структур. підрозділ ТДГУ, від 1999 – коледж. Спеціальності: водій автомобіля, оператор комп'ютер. набору, засоби комп'ютер. графіки, комп'ютер. дизайн, інформ. технології в бух. обліку й аудиті, менеджмент малого підпр-ва, основи підприємн. діяльності (рівень "кваліфікований робітник"); менеджер офісу, бух. облік, орг-ція вироб-ва – менеджер, програмування для ЕОМ та автоматиз. систем, обслу-

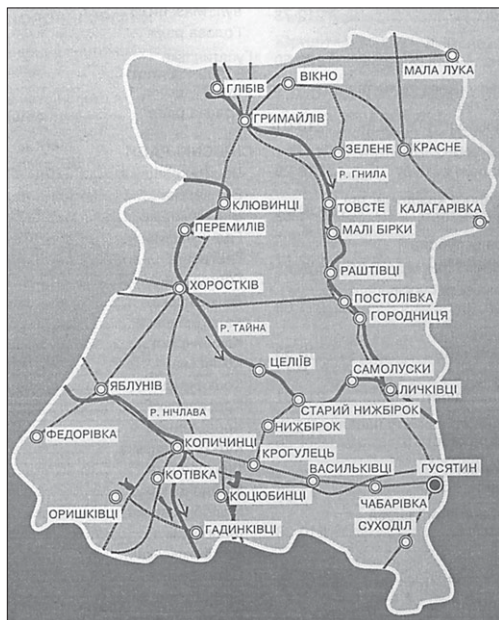
Приміщення коледжу.

говування і ремонт автомобілів, експлуатація та ремонт обладнання харч. вироб-в, зберігання, консервування і переробка плодів та овочів (рівень "молод. спеціаліст"); менеджмент орг-цій, інформ. управляючі системи і технології (рівень "бакалавр"). Дир. – доц. К. Зеленський.

І. Дудар, О. Чайка.

ГУСЯТИНСЬКИЙ РАЙОН

– район у східній частині Тернопільської області. Утвор. у січні 1940. Пл. 1 тис. км². Насел. 66,7 тис. осіб (2003). У р-ні – 2 міста (Копичинці та Хоростків), 2 смт (Гримайлів і Гусятин) та 60 сіл. Тер. р-ну розташ. на Подільському плато,

Гусятинський район.

основу якого становить Волино-Подільська височина (абсолют. вис. 300–400 м), поверхня плато розчлен. долинами лівих приток р. Дністер (найбільші – Збруч і Нічлава) та правих приток р. Збруч (найбільші – Гнила і Тайна). Ліси займають 16,69 тис. га. Є поклади глини, кварц. пісків, крейди, мергелю, гравію, гальки. Клімат помірно-континент., ґрунтово-клімат. умови сприятливі для с. госп-ва. Тер. Г. р. заселена в добу пізн. палеоліту (4–3 тис. р. до н. е.). В кін. 10 ст. належ. до Київ. Русі, потім – до Теребовлян., згодом – Галиц. та Галиц.-Волин. князівств. 14–18 ст. Гусятинщина – під владою Польщі. 1594–96 насел. краю брало участь у повстанні під проводом *С. Наливайка*. 1772–1918 – тер. Г. р. входила до Австрії (від 1867 – Австро-Угорщина). Від листопада 1918 до липня 1919 належала до ЗУНР, 1921–39 – знову до Польщі, від вересня 1939 – до УРСР. Від кін. 19 ст. до 1939 на Гусятинщині діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”,

Головний корпус санаторію “Збруч”.

“Січ”, “Сокіл”, “Пласт”, “Рідна школа”. Під час 1-ї світ. війни на тер. краю тривали бої між австр. і рос. арміями, тут воювали УСС, чимало сіл було зруйновано. Від 1930-х розгорнули діяльність підпільні групи ОУН. 1940-і – поч. 1950-х активно діяли групи УПА. В рад. період с. госп-во було колективізоване. Від травня 1963 до січня 1965 тер. ниніш. Г. р. належ. до Чортків. р-ну. Нині на пром. підприємств працюють 1736 осіб, у с. госп-ві – 4447 осіб. Діють *Гусятин. коледж* ТДТУ, 49 ЗОШ, школа-дитсадок, муз. школи, 65 клубних установ, серед них один – РБК, три – МБК, 3 міськ. клуби, 2 сільс. Буд. культури, 37 сільс. клубів, 9 музеїв та музей. кімнат (у т. ч. 2 державних – Гусятин. краєзн. та *Копичин. музей театрального мист-ва*), райлікарня. Зареєстровано 104 реліг. громади: 60 – УГКЦ, 14 – УПЦ КП, 13 – УАПЦ, 11 – РКЦ, 5 – ХВС, 1 – АСД. Архіт. пам’ятки, меморіали і пам’ятники видат. діячам: Онуфріївська церква (16 ст.), костюл Бернардинів (1610), синагога (17 ст.), руїни замку (поч. 19 ст.) у Гусятині, церква Воздвиження Чесного Хреста (1630) у м. Копичинці, церква св. Параскеви (1512) у с. Кругулець, замок (17 ст.) та костюл (1731) у с. Сидорів, синагога, руїни замку (19 ст.) й пам’ятник А. Міцкевичу (1898) у

Газокомпресорна станція поблизу Гусятин.

сміт Гримайлів, церква св. Димитрія (1648) і пам’ятник М. Заборовському (1832) у с. Суходіл тощо. На Гусятинщині народ. письменники *М. Капій*, *Б. Лепкий*, *Д. Лукіянович*, *М. Тарновський*, *О. Шпитко*, фізик *І. Пулюй*, мовознавець *В. Сімович*, актор і режисер *Г. Гладій*, вчений-біолог *О. Пилипчук*, театрознавець і літературознавець *Р. Пилипчук*, композитор, диригент і муз. діяч *Д. Січинський*, поет-пісняр *С. Галлябарда*, літератори *І. Бандурка*, *М. Валецька*, *В. Швак*, правник *І. Борискевич*, етнографи *Г. Білеляйзен*, *Г. Галька*, *М. Ломацький*, громад. політ. діячі *В. Мудрий* і *В. Темницький*, громад. діячі *Г.*, *М. і П. Байраки*, *В. Федорович* та ін. На

Річка Збруч у Медоборах.

тер. р-ну проліг Товтровий кряж (гори *Медобори*) – геологічна пам'ятка природи держ. значення; є пам'ятки садово-парк. мист-ва: держ. значення – *Хоростків. дендропарк* і місц. значення – *Гримайлівський парк* та ін. На тер. Г. р. знайдено бл. 80 археол. пам'яток, серед них селища, городища, курганні та ґрунт. могильники. 1848 поблизу с. Личківці у р. Збруч знайдений *Збруцький ідол*, згодом у с. Городниця – капище, де він стояв, жертovníк. Відкрито залишки посел. трипільської культури, поховання доби міді, розкопано кілька курганів ранньоскіф. часів (7–6 ст. до н. е.), знайдено окремі речі культури кулястих амфор. На околицях сіл Калагарівка й Крутилів знайдено рим. скляний посуд і бронз. прикраси, виявлено посел. трипільської та черняхівської культур.

Лит.: Де котить води Збруч: Путівник. – Т, 1990.

М. Пилипів, І. Соболь.

ГУСЯТИНСЬКІ ВІКОВІ ЛІПИ

– вікові дерева, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростають у лісопарк. зоні смт Гусятин, у кв. 58 вид. 6 Гусятин. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Дача “Гусятин””. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,04 га. Під охороною – 2 липи дрібнолисті віком 100 р., діам. 72 і 82 см. Цінні у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ГУТА

Іван Миколайович (07. 03. 1956, с. Васильківці Гусятин. р-ну) – підприємець, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Кам'янець-Поділ. с.-г. ін-т (1982). Від 1982 – гол. економіст, від 1983 – голова сільради, від 1985 – заст. голови колгоспу с. Крогулець Гусятин. р-ну. 1989–91 – заст. нач. Гусятин. ПМК. Від 1992 – голова фермер. госп-ва “Мрія”.

О. Дацко.

ГУТІЙ

Марія Степанівна

(31. 05. 1928, с. Ямна Перемишл. пов. Краків. воєв-ва, Польща) – ланкова, громадський діяч. 1945 переселена у с. Лошнів Тербовлян. р-ну. Герой соц. праці (1958), орден Леніна. Депутат ВР УРСР (1958–62). Працювала у місцевому колгоспі.

Н. Халуца.

ГУТИСЬКО

– село у Бережанському районі. Підпорядк. Підвисоц. сільраді. Розташ. за 18 км від райцентру. Насел. 114 осіб (2003). Проживають переселенці з Польщі. Г. – один із центрів худож. різьблення по дереву. У селі відбулися 2 перших крайових фестивалів лемків. культури (1999, 2000). Є церква (1991; кам.). Діє ЗОШ 1 ступеня. На тер. Г. розташ. ботаніко-ентомологічний заказник загальнодерж. значення “*Голицький*”.

Б. Волницький, С. Дух.

ГУТОР

Михайло Степанович

(31. 10. 1954, м. Підгайці) – підприємець, громадсько-політичний діяч. Депутат Терноп. обл. ради 2-го скликання (1994–98). Закін. машинобуд. ф-т Львів. політех. ін-ту (1976, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював гол. механіком Терноп. таксомотор. парку (1976–83), – токарем, мотористом, механіком суден на базі мор. риболовства Примор. краю та Сахалін. обл. (нині РФ). 1987–91 – провід. інж. Терноп. упр. побут. обслуговування (1987–91). Від 1990 – чл. редколегії г. “*За віру і волю*”, заст. голови кооперативу “Воля”. Від 1993 – чл. ради громад. орг-ції “Рідна школа”. Від 1995 – дир. приват. фірми “Скорпіон”. 1991–2002 очолював Терноп. край. орг-цію ХДПУ; нині – секретар ХДС.

І. Дем'янова.

ГУТОР

Олексій Євгенович (30. 03 (11. 04). 1868, м. Воронеж, нині РФ – 13. 08. 1938, м. Москва, там само) – російський військовик. Генерал-лейтенант (1914). Від серпня 1914 команд. дивізією, корпусом, 11-ю армією (її штаб був у Кременці) Пд.-Зх. фронту, які воювали на Тернопільщині. В травні 1917 – команд. Пд.-Зх. фронтом.

П. Гуцал.

ГУТЯНСЬКІ ДЖЕРЕЛА

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Нараїв Бережан. р-ну поряд із садибою лісництва, в кв. 29 вид. 10

Нараїв. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва, у межах ліс. урочища “Нараївська дача”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 2 га. Під охороною – підземні джерела, що утворюють ряд ставків між горбами у мальовничій долині.

І. Сліпченко.

ГУФРІЙ

Дмитро Федорович (12. 03. 1948, с. Ягільниця Чортків. р-ну) – вчений у галузі ветеринарії. Д-р вет. н. (1997), проф. (1999). Чл. Фармакол. ради при КМ України. Закін. Буцац. зоовет. технікум (1967), Львів. зоовет. ін-т (1975, нині вет. акад.), працює в цьому ВНЗ: асист., доц. (1984), проф., зав. каф. фармакології і патол. фізіології (від 2000). Голова Львів. відділ. Наук. т-ва мед. та вет. фармакологів і токсикологів України. Оpubл. понад 220 наук. праць, співавт. 4-х підручників.

Р. Гевко.

ГУЦАЙЛЮК

Зіновій Володимирович (06. 01. 1950, с. Супранівка Підволочис. р-ну) – вчений-економіст. Д-р екон. н. (1992), проф. (1990). Дійс. чл. Акад. екон. н. України. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1971, нині ТАНГ). Від 1971 – викладач, ст. викладач, доц., проф. каф. бух. обліку в пром-сті, від 1993 – зав. каф. аудиту, проректор з наук. роботи ТАНГ, від 2002 – зав. каф. фінансів, об-

ліку і аудиту ТДТУ. Наук. зацікавлення: бух. облік, аналіз госп. діяльності, аудит. Брав участь у розробці проектів Законів України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” та “Про аудиторську діяльність в Україні”. Автор 130 наук. праць, у т. ч. 5 монографій; підготував 10 канд. екон. наук.

І. Заверуха, Б. Мельничук.

ГУЦАЛ

Богдан Томович (1905, с. Золота Слобода, нині Козів. р-ну – 1998, м. Міннеаполіс, США) – педагог, інженер-електронник, громадський діяч. Брат *В. Гуцала*. Закін. Бережан. г-зію, учит. семінарію у Львові. Працював учителем у корінній Польщі, на Лемківщині. Емігрувавши до США, закін. філол. і тех. ін-ти. Діяльний у Пласті, Укр. конгрес. ком-ті Америки, Укр. нар. союзі.

Літ.: Гайдукевич Я. Золота Слобода. – Т., 2000.

М. Левчук.

ГУЦАЛ

Віктор Омелянович (02. 01. 1944, с. Трибухівці, нині Летичів. р-ну Хмельн. обл.) – музикант, диригент. Нар. арт. України (1990). Нац. премія України ім. Т. Шевченка (1992). Від 1987 – худож. кер. і диригент Держ. (нині Нац.) оркестру нар. інструментів України. Не раз виступав із цим колективом на Тернопільщині, зокрема в квітні 1995 у концерті *Д. Гнатюка* в обл. центрі.

І. Федечко.

ГУЦАЛ

Володимир Томович (1899, с. Золота Слобода, нині Козів. р-ну – 1984, м. Торонто, Канада) – літературознавець, громадський діяч. Брат *Б. Гуцала*. Д-р філософії. Після закінчення Бережан. г-зії студіював у Краків. ун-ті, де захистив докторську дисертацію. Працював у Львів. і Краків. ун-тах. Автор наук. праць.

М. Левчук.

ГУЦАЛ

Петро Зеновійович (псевд. – П. Бабій, В. Столяр; 06. 02. 1958, с. Жеребки Підволочис. р-ну) – історик, краєзнавець, журналіст. Чл. ВУСК і НСЖУ (2003). Закін. Скалаг. СШ (1975), істор. ф-т Львів. ун-ту (1980). Працював викл., ст. викл. у Терноп. пед. ін-ті (1982–96, нині ТДПУ), заст. дир. класич. г-зії у Тернополі (1997–99). 2000–03 перебував у Вел. Британії. Нині – наук. редактор ред.-видав. групи ТЕС. Видав кн. “У краю соколиних злетів: Нариси історії сіл Соколів та Сокільники землі Тербовлянської” (1998; спів-авт.) і “Село Жеребки: його історія і люди” (2003), опубл. низку статей у наук. і період. виданнях. Чл. автор. колективів “Релігієзнавчого словника” (1996), “Історичного календаря” (вип. 3–5; 1997–99), “Юридичної енциклопедії” (т. 3, 4; 2001, 2002).

Є. Гасай.

ГУЦАЛО

Євстахій (1918, с. Слов’ятин Бережан. р-ну) – правник, громад. діяч. Закін. Бережан. г-зію. Займався адвокат. практикою. Під час нім. окупації – бургомістр міст Ходорів (нині Львів. обл.) та Болехів (нині Івано-Фр. обл.). 1944 емігрував у Вел. Британію.

В. Уніят.

ГУЦАЛЮК

Василь Сидорович (1891, с. Супранівка, нині Підволочис. р-ну – 1955, там само) – політично-громадський діяч. Член КПЗУ (від 1919). Закін. Терноп. г-зію, фіз.-матем. ф-т Львів. ун-ту. Учасник подій у м. Дрогобич, коли австр. війська розстріляли демонстрацію місц. жителів під час виборів до парламенту. 1916 перейшов рос.-австр. кордон; цар. “охранка” заарешт. Г. і вислала у м. Ядрине Казан. губ., нині РФ. Після 1917 – на підпіл. роботі у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Заст. секретаря Галбюро при ЦК КП(б)У (1920). Грудень 1920 – квітень 1921 – зав. канцелярією ВУЦВК, прац. Наркомату закордон. справ УРСР. 1921–29 – зав. канцелярією, іноз. відділом НКВС УРСР. Від 1929 – секр. райвиконкому, інспектор облвно на Харківщині. 1952 повернувся в родин. село.

Лит.: Борці за возз’єднання: Біографічний довідник. – Л., 1989.

І. Дем’янова.

ГУЦАЛЮК

Людмила Петрівна (31. 07. 1956, с. Дубище Чуднів. р-ну Житомир. обл.) – фінансист. Почес. гра-

мота КМ України. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1977, нині ТАНГ). Працювала у фінанс. органах у Житомирі, в ост. період – заст. нач. фінанс. упр. Житомир. ОДА. Від вересня 1987 – нач. відділу аналізу до-

ходів та відслідкування податкового законодавства Упр. доходів Мін-ва фінансів України. Від квітня 1988 – нач. Упр. контролю у сфері органів держ. виконавчої влади та оборони Гол. контр.-ревіз. упр. України.

Б. Волницький.

ГУШАЛЄВИЧ

Євген Іванович (28. 11. 1864, м. Львів – 29. 05. 1907, м. Кельн, Німеччина) – оперний співак (драматичний тенор). Син *І. Гушалевича*. Навчався у Львів. і Віден. консерваторіях (1884–90). Концертну діяльність розпочав 1882. Соліст театрів Львова (1893, 1901–02), Берліна (1894–95), Праги (1895–1901), виступав на сценах Братислави, Будапешта, Варшави, Відня. Учасник мандрівки укр. студент. молоді по Тернопільщині (серпень 1885), співав у концертах на етногр. виставці в Тернополі (липень 1887). Через хворобу 1904 залишив сцену.

П. Медведик.

ГУШАЛЄВИЧ

Іван Миколайович (04. 12. 1823, с. Паушівка, нині с. Палашівка Чортків. р-ну – 02. 06. 1903, м. Львів) – поет, драматург, журналіст, теолог, педагог. Батько *Є. Гушалевича*. Від 1835 жив у с. Базар на Чортківщині. Навчався в Бучац. г-зії, духовній семінарії та на богослов. ф-ті Львів. ун-ту. Учасник Собору руських вчених (1848). Від 1849

викладав в укр. акад. г-зії у Львові. 1855–61 – священник у с. Іванівка, інспектор нар. шкіл Калус. пов. на Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.).

1862–89 – катехит в укр. акад. г-зії у Львові. Посол Галиц. сейму (1861). Ред. г. “Новини”, “Пчола” (обидві – 1849), “Зоря галицька” (1851–52), “Дім і школа” (1863–64). Автор зб. поезій “Стихотворения” (1848), “Цвіги з наддністрянської левади” (1852), “Поезії” (1861), “Галички отголосы” (1880), “Стихотворения” (1884), “Балканские думы” (1891); мелодрами “Сельские пленнопотенты” (1870), оперети “Підгоряни” (1865; переробив і 1882 поставив *М. Кропивницький*) та ін.; істор. і теол. праць, шкіл. підручників. Писав переважно “язичієм”. Покладений на музику вірш Г. “Мир вам, браття” став у Галичині патріот. піснею. Творчий доробок Г. представ. в укр. і рос. хрестоматіях.

Лит.: Франко І. Іван Гушалевиц // Франко І. Зібрання творів. – К., 1982. – Т. 35; УЛЕ. – К., 1988. – Т. 1.

Б. Пиндус.

ГУШТИН

– село у Борщівському районі. Центр сільради. Розташ. за 2 км від р. Циганка, 12 км від рай-

У центрі села.

центру. Насел. 548 осіб (2003). Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, “Луг”, “Сокіл”. Встанов. хрести на знак скасування панщини та на честь проголошення незалежності України (1993), насипано курган Слави. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка.

М. Котик, В. Лашта.

ГУШТИНКА

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Іванків. сільраді. Насел. 411 осіб (2001). Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, кооператива. Працює б-ка. Поблизу Г. виявлено археол. пам’ятки трипільської культури, бронзового та ранньозалізного віку.

М. Бігус.

ГУЩАК

Іван Васильович (07. 05. 1930, с. Мацошин, нині Жовків. р-ну Львів. обл.) – поет. Чл. НСПУ (1975). Прац. ст. ред. вид-ва “Камеяр” (м. Львів).

Автор числ. зб. поезій, книг для дітей. Не раз перебував на Тернопільщині, брав участь у літ.-мист. святах, мав творчі зустрічі з читачами.

В. Барна.

ГУЩА́НКИ

– село у Підволочиському районі. Підпорядк. Терпилів. сільраді. Розташ. на берегах р. Вовчок. Насел. 143 особи (2001). Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Січ”, “Луг”, “Сільський господар”, “Союз українок”, “Відродження”. У Г. двічі була проведена пацифікація: вперше її здійснила поліція, вдруге – військо. Є церква св. Михаїла (1810). Встанов. пам’ят. знак на честь скасування панщини. Діє б-ка. У Г. народ. громад. діяч, педагог К. Мазуренко, політ. діяч І. Чорний.

Б. Мельничук, В. Уніят.

ГЮ́БНЕР

Юліуш-Давид (справж. Хібнер-Шварц; 12. 11. 1912, м-ко Гримайлів, нині смт Гусятин. р-ну) – військовик, капітан. Герой Рад. Союзу (1943). Чл. КПЗУ. 1937 перебував у рядах захисників республік. Іспанії. Від 1943 – в польс. армії. Як заст. ком-ра 1-го піхот. полку 1-ї Польс. дивізії відзначився у боях із німцями біля с. Тригубово Могильов. обл. (Білорусь); під час штурму цього села важко поранений. Після війни виїхав до Польщі, згодом – в Ізраїль.

Лит.: Подвиги безсмертя. – Т., 2001.

Н. Халуца.

ГАБЛЬ

Генрик (рр. і м. н. та см. невід.) – правник, громадсько-політичний діяч. За походженням єврей. Працював адвокатом у Львові. 1907 обраний депутатом до австр. парламенту від округу Бучач–Підгайці–Монастириська–Вишнівчик.

В. Уніят.

ГАВАТОВИЧ

Якуб (Гават); Gawatowicz (Gawat) Jakub; 17. 03. 1598, м. Львів – 17. 06. 1679, там само) – польський письменник, церковний і культурно-освітній діяч. Після закін. Ягеллон. ун-ту в Кракові проживав у Бережанах у маєтку графині К. Сенявської. Згодом учителював у м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). Автор віршов. твору “Трагедія, або Образ смерті Іоанна Хрестителя, посланця Божого” з додатком 2-х інтермедій укр. мовою: “Продав kota в мішку” і “Найкращий сон” (1619); вони відомі як одні з перших драм. творів укр. мовою; питання про належність цих інтермедій перу Г. залишається дискусійним, ймовірно, він записав їх уже готовими з мандрівного драм. репертуару. 1622 знову переїхав до Бережан, прийняв чернецтво під іменем Гават. Від 1628 проживав у с. Вижняни, нині Золочів. р-ну Львів. обл.; 1669 переселився до Львова. Написав і переклав з латин. низку теол. творів.

Лит.: Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Я. Мазурак, С. Ткачов, В. Ханас.

“GAWĘDY PODCHORÓNRZYCH”

(“Відзнаки підхорунжих”) – польськомовний щомісячник. Виходив у Тернополі від 26 жовтня 1931 до червня 1932.

В. Ханас.

ГÁВЕЛ

Вацлав (Gavel Vaclav; 05. 10. 1936, м. Прага, Чехія) – чеський письменник, державний і

політичний діяч. Президент ЧСФР (1989–92), Президент Чеської Республіки (1992–2002). Під час офіцій. візиту в Україну відвідав 2 липня 1997 с. Калинівка Зборів. р-ну, де поклав вінок до могили чехослов. легіонерів, полеглих влітку 1917 в боях з австр. армією.

В. Барна.

ГАДЗІНСЬКИЙ

Володимир Антонович (псевд. – Йосиф Гріх, Оскар Редінг, Трильський; 21. 08. 1888, м. Краків, Польща – 11. 08. 1932, м. Одеса) – поет, прозаїк, публіцист, літературознавець. Чл. Спілки пролетар. письменників “Гарт”, літ. орг-ції “Арена”, “СІМ”, ВУСПП. Навчався у Львів. політехніці (1906–09), Віден. ун-ті (1910–13). Від серпня 1914 – доброволець УСС, в їх Легіоні воював на Тернопільщині 1915–16, потрапив у рос. полон. У липні–вересні 1920 перебував у Тернополі, працював у “*Всегазвидаві*”. Після 1920 – в рад. Україні. Видав зб. поезій “З дороги” (1922), “Неабстракти”, поеми “Земля”, “УСРР” і “Айнштайн” (усі – 1925), повість “Кінець” (1927), зб. статей і рецензій “Фрагменти стихії” (1927) та ін. Пішов з життя за нез’ясованих обставин.

Лит.: УЛЕ. – К., 1988. – Т. 1.

Б. Волинський.

“GAZĘTA PODÓLSKA”

(“Газета Подільська”) – польський часопис. Виходив 1937 в Тернополі.

В. Ханас.

“GAZĘTA TARNOPÓLSKA”

(“Газета Тернопільська”) – польський часопис. Виходив 1930 у Тернополі. Мав додаток “Przyszłość” (“Пшишłość”) – “Майбутнє”).

В. Ханас.

ГÁЙДА

Анатолій Володимирович (23. 02. 1955, с. Баріш Бучац. р-ну) – вчений-хімік. Д-р хім. н. (1993). Закін. СШ № 1 у м. Бережани, хім. ф-т Москов. ун-ту ім. М. Ломоносова (1977, нині РФ). Працював у Всесоюз. НДІ генетики та селекції пром. організмів (м. Москва, 1980–82); кер. н.-д. робіт Львів. філії Київ. НДІ гематології та переливання крові (1982–97); дир. спільн. укр.-амер. підпр-ва “БіоМарк” (1997–2000, м. Львів). Від 2000 донині – кер. наук. проекту в ТзОВ “Дезомарк” (м. Львів). Створ. ряд діагност. систем для аналізу стану зсідання крові та фібринолізу. Автор наук. праць.

Б. Мельничук, Г. Яворський.

ГАЙОВСЬКА

Ірина (12. 06. 1904, с. Олексинці, нині Борщів. р-ну – р. і м. см. невід.) – громадська діячка, учителька. 1910 емігрувала до Канади. Учительювала у школах на околиці пров. Манітоба й у Вінніпезі. 1955–57 – голова жін. відділу КУК, секр. жін. т-ва ім. княгині Ольги при Канад.-укр. ін-ті “Просвіта”, секр. жін. т-ва ім. Лесі Українки при Укр. нар. домі, бібліотекар цього дому. Орг-тор хор. і театр. гуртків. Автор публікацій у пресі.

Б. Волинський.

ГАЙОВСЬКИЙ

Прокіп-Петро (17. 07. 1892, с. Озеряни, нині Борщів. р-ну – 21. 11. 1974, Канада) – громадський діяч, педагог. 1925 емігрував до Канади. Учитель навч. закладів “Рідної школи” Вінніпег-а. Співред. г. “Канадійський Фармер” (1947–53). Секр. Укр. нар. дому (1943) і Канад.-укр. ін-ту “Просвіта” (1934–40); діяльний в ін. орг-ціях.

І. Гаврильцьо.

ГАЛЛЕР

Юзеф (Galler Józef; 19. 08. 1873, с. Юрчиці pobl. м. Краків, Польща – 04. 06. 1960, м. Лондон, Вел. Британія) – польський військовик. Генерал (1919). До 1914 не раз перебував у мастку своєї дружини в с. Трубчин (нині Борщів. р-ну). Під час 1-ї світ. війни – ком-р Польс. легіону, який в австр. армії воював у Галичині й на Буковині, в т. ч. на Тернопільщині. До 30 травня 1919 командував сформов. з допомогою Антанти польс. армією, яка завдала поразки УГА і змусила її відійти за р. Збруч (див. *Армія Галлера*).

П. Гуцал.

ГАЛЛЬ

Ян-Кароль (Gall Jan Karol; 18. 08. 1856, м. Варшава, Польща – 30. 10. 1912, м. Львів) – польський композитор. Від 1888 – проф. консерваторії та Вищого муз. ін-ту, кер. хорів у Львові. Серед творів – кантата “На ювілей Музичного товариства в Тернополі” (1902); приїжджав у місто на святкування ювілею т-ва.

Б. Пиндус.

ГАРВОЛЬ

Францішек (Garwol Franciszek; псевда “Зигмунд Гжибовський”, “Дзірит”, “Карасінський”, “Карась”, “Тернопільський”, “Францішек Токарський”; 06. 08. 1904, с. Присітниця, нині Ново-Сончів. пов., Польща – 21. 03. 1982, м. Глівіце, там само) – польський військовик. Брав участь у боях на поч. 2-ї світ. війни (1939). Від 1942 – ко-

мендант Бережан. інспекторату, згодом – кер. партизан. згрупування в Терноп. окрузі АК. Липень–серпень 1944 – комендант підокругу Тернопіль, від лютого 1945 – комендант пн. дільниці АК Львова.

В. Ханас.

ГЕБЛЕР

Іоакім (Gebler Joachim; 1931, Німеччина – 25. 06. 1995, м. Франкфурт-на-Майні, там само) – німецький вчений. Почес. д-р ТАНГ (1995). Наук. співроб. у Гайдельберзі й Франкфурті-на-Майні; асист. у соц. справах, радник СС. Один з ініціаторів створ. укр.-нім. ф-ту ТАНГ, куди передав свою б-ку.

В. Ханас.

ГЕЙЗМАНН

Удальрик (Gejzmann Udalyryk; 04. 07. 1835, м-ко, нині смт Гусятин – 01. 01. 1918, м. Брандштаг, Австрія) – польський вчений-правознавець. Д-р права (1859). Дійс. чл. Краків. АН. Закін. Ягеллон. ун-т у Кракові; працював у ньому проф. церк. (від 1860) і цивіл. (від 1863) права, 1883–89 – його ректор. Автор праць “Нове право католицької церкви в Австрії згідно з конкордатом” (1861), “Синодальний статут грецького єпископату в XIV–XV ст.” та ін., укладач зб. документів з історії права.

С. Ткачов, В. Ханас.

ГЕРЄТА

Володимир Васильович (19. 02. 1911, м-ко, нині смт Козова – 13. 01. 1936, м. Львів, похов. у м. Козова) – громадсько-політичний діяч. Повіт. провідник УВО (1926), заст. повіт. провідника ОУН на Бережанщині (1929). Чл. Край. езекутиви ОУН (1934). Включений з Козів. г-зії за політ. діяльність. Навчався у Тернополі в укр.,

після її закриття – у польс. г-зіях. Студював право у Львів. ун-ті. У квітні 1935 пораненого Г. заарешт., ув'язн. у львів. тюрмі “Бригідки”. Помер після катувань. 1992 ім'я Г. присвоєно ново-відкритій г-зії у Козові, на її тер. встанов. його погруддя (скульп. *І. Сонсядло*, 2003).

І. Дем'янова.

ГЕРЕТА

Ігор Петрович (25. 09. 1938, с. Скоморохи, нині Терноп. р-ну – 05. 06. 2002, м. Тернопіль; похов.

у с. Вел. Березовиця Терноп. р-ну) – археолог, мистецтвознавець, історик, громадсько-політичний діяч. Син *П. Герети*, брат *О. Герети*. Засл. діяч мист-в України (1998). *Премія ім. Братів Лєтких* (1997), Всеукр. археол. премія ім. В. Хвойки (2002).

Знак Укр. фонду культури “Подвижник культури”. Чл. НСХУ (1993). Почес. чл. ВУСК (1996). Чл. проводу Терноп. край. орг-ції НРУ (1989). Депутат Терноп. обл. ради 1–4-го скликань (від 1990), чл. її президії, голова постій. комісії з питань духовності, культури, свободи слова та інформації. Орг-тор і дир. *Ин-ту нац. відродження* України (від 1991; нині носить ім’я Г.). Голова Терноп. осередку НТШ (від 1996). Почес. громадянин м. Тернопіль (2003, посмертно). Від 1943 проживав у с. Вел. Березовиця. Закін. істор. ф-т Чернів. ун-ту (1962). 1965–66 зазнав переслідувань від рад. влади. Від 1963 працював на наук. посадах у Терноп. обл. краєзн. музеї. Викладав археологію та історію України й історію укр. мист-ва в Терноп. вищій духовній семінарії ім. Й. Сліпого і ТДПУ. Ініціатор створ. й автор експозицій мемор. музеїв *С. Крушельницької* у с. Біла Терноп. р-ну (1963), *Леся Курбаса* в с. Старий Скалат Підволочис. р-ну (1987), картин. галереї у Тернополі (1978; від 1991 – *обл. худож. музей*). Співавт. експозицій *етногр.-мемор. музею В. Гнатюка* у с. Велеснів Монастирис. р-ну (1969). Ініціатор створ. в Тернополі *обл. експеримент. школи мист-в* (1994), *істор.-мемор. музею політв’язнів* (1996); *співорг-тор музею-садиби Й. Сліпого* в с. Заздрість Теробовлян. р-ну (1991). При картин. галереї ТОКМ засн. мист. клуб (1978–85). Ініціатор заснування *обл. худож. премії ім. М. Бойчука* (1991), стипендії ім. *В. Барвінського* для студентів-музикантів Тернопільщини, які навчаються за кордоном, і стипендії ім. *М. Литвина* для студентів-бандуристів (обидві – 1993). Співзасн. Т-ва укр. мови (нині т-во “Просвіта” ім. Т. Шевченка, 1988),

т-ва “Меморіал”, обл. орг-ції НРУ (1989). Орг-тор Терноп. осередку НТШ (1996), його голова. Розкопав 20 та відкрив понад 100 пам’яток археології, в т. ч. могильник черняхів. культури 3–4 ст. у с. Чернелів-Руський Терноп. р-ну (1973–93), що має європ. значення, та кам. гробницю 3 тис. р. до н. е., яку музеєфікували (с. Лучка цього ж р-ну). Співавт. 3-х академ. монографій про археол. пам’ятки Прикарпаття та Волині (1981–82). Автор і співавт. більше 20 істор., наук.-популяр. та худож. книг, у т. ч. краєзн. нарисів “Теребовля” (1971), “Бережани” (1979, 1989), “Чортків” (1985), “Теребовля: Шлях через віки” (1997), зб. віршів та прози “Скибка неба” (1997). Опубл. більше 120 статей в енциклопедіях, зб. та ж. України й зарубіжжя, відредагував понад 20 видань Ін-ту нац. відродження України. 1992–2002 – почес. опікун Козів. г-зії ім. *В. Герети*. На регіон. акції “Галицький лицар 2002” Г. визнано (посмертно) найвизначнішою постаттю десятиліття у краї.

Лит.: *Чорновіл В.* Лихо з розуму: Портрети двадцяти злочинців. – Париж, 1968; *Литвин М.* Уроки естетики // Україна. – 1983. – № 28; *Його ж* Ігор Герета // Тернопіль: Тернопільщина літературна. – 1992. – Дод. 4. – Вип. 2. – Ч. 2; Тернопілля ’97: Регіональний річник. – Т., 1997; *Визначні постаті Тернопілля: Біографічний збірник.* – К., 2003.

М. Стельмах, Г. Яворський.

ГЕРЕТА

Олег Петрович (03. 03. 1940, с. Скоморохи, нині Терноп. р-ну) – музикант, громадський діяч. Син *П. Герети*, брат *І. Герети*. Почес. знак “За відмінну працю” Мін-ва культури України (1990). Від 1943 проживав у с. Вел. Березовиця, нині Терноп. р-ну. Закін. у Тернополі СШ № 8 (1957) та муз. уч-ще ім. С. Крушельницької (1963); Львів. консерваторію (1968, нині муз. акад.). Учасник правозахис. руху 1960-х, за що зазнав переслідувань. Від 1968 – на викл. роботі в Івано-Фр. муз. уч-щі, від 1977 – зав. відділ. струн. інструментів. Концертує в інструмент. ансамблях, соліст; від 1995 – худож. кер. Івано-Фр. камер. оркестру. Муз. ред. кн. *М. Литвина* “Пісні волі” (1995), *П. Герети* “Не плач, Україно” (1996) та ін. Автор музикознав. та ін. публікацій у пресі. Один із фундаторів Т-ва укр. мови (нині т-во “Просвіта” ім. Т. Шевченка) та НРУ на Івано-Франківщині. Не раз виступав із концертами на Тернопільщині (1997, 2003).

М. Литвин.

ГЕРЕТА

Петро Федорович (псевд. – Олесь Герета; 22. 06. 1902, м-ко, нині смт Козова Терноп. обл. – 01.

05. 1974, м. Тернопіль; похов. у смт Вел. Березовиця Терноп. р-ну) – поет, композитор, диригент, теолог, мовознавець. Батько *I. та O. Геретів*. Від 1904 проживав у м. Бережани, де 1912–14, 1917–19 – навчався у г-зії. 1919 – доброволець

УГА, з якою перейшов за Збруч, де захворів на тиф; згодом повернувся на Тернопільщину. Закін. учит. семінарію (1921), класич. академ. г-зію (1923). 1924–25 навчався на мед. ф-ті Укр. таєм. ун-ту, закін. Торг. акад. у Львові. 1928–33 – у Львові. богослов. академії. Після висвячення – священник і вчитель релігії у селах Скоморихи та Вел. Березовиця (нині Терноп. р-ну). 1958–61 – настоятель Свято-Успен. церкви, після її закриття – другий священник Свято-Рождествен. церкви у Тернополі (1961–63). Переведений на новоствор. парафію в с. Курівці Зборів. р-ну (1968–74), що було своєрідним покаранням за “уніатство й українство”. Засн. і диригент церк. хорів у Скоморихах та Вел. Березовиці (здобув 2-е місце на всегалиц. огляді у Львові 1943), засн. хору при Свято-Успен. церкві в Тернополі (диригент С. Герета). Автор поезій, пісень, переважно реліг.-патріотичних; музики до Служби Божої, церк. проповідей і мовознав. досліджень; збирач фольклору. На слова Г. написали музику Л. Лопатинський та В. Крупник. Поезія Г. опубл. у молодіж. ж. “Наш приятель” (1928–37), часописах “Америка” (Філадельфія, США), “Жіноча доля” (Коломия), “Місіонар” (Жовква), “Світ дитини” (Львів), “Українська ластівка” (Чернівці), “Український голос” (Вінніпег, Канада) та ін.; у зб. “Календар “Місіонаря” (Жовква), “Малий декляматор” (Львів). Муз. твори опубл. в кінці 1960-х – на поч. 70-х у “Церковному календарі”; мовознавчі студії та замітки – у ж. “Рідна мова” (1930-і) і г. “Наше слово” (кін. 1960-х – поч. 70-х, там само – фольк. записи; всі – Варшава). Вірші Г. надруковані у ж. “Тернопіль” та “Цвіт України” (1990), зб. “Молитва” (1991), “Богославень” (1994) та ін. Посмертно вийшли зб. поезій та пісень “Не плач, Україно” (1996), “Воскресні звуки” (1997).

М. Литвин.

ГЕРУС-ТАРНАВЕЦЬКА

Грайда-Ірена (27. 03. 1924, м. Почаїв, нині Кременец. р-ну) – вчений-мовознавець. Дійс. чл. УВАН. Від 1950 – в Канаді, закін. славист. відділ Манітоб. ун-ту (1964). Д-рат із філософії захист. 1966 в УВУ (м. Мюнхен). Від 1960 – викл., доц., проф. славист. відділу Манітоб. ун-ту. Автор наук. праць “Назовництво в поетичному творі” (1966), “Професор Н. Полонська-Василенко – науковець і людина” (1965) та ін. Голова гуманіт. відділу, віце-президент ВУАН, чл. сенату колегії св. Андрея, Канад. ономаст. ін-ту, Асоц. модерних мов, ін-ту “Волинь”, Укр. істор. т-ва та ін. наук. об’єднань.

Б. Мельничук.

ГЕЦ

Лев (13. 04. 1896, м. Львів – 16. 12. 1971, м. Краків, Польща) – графік, живописець. 1924 закін. Краків. АМ (від 1950 – її проф.). Під час 1-ї світ. війни разом з *I. Іванцем* випускав у Коші УСС часопис “Самохотник”. Взимку 1915–16 із *Пресовою квартирою* УСС перебував поблизу с. Соснів (нині Теребовлян. р-ну). Не раз приїздив до УСС на Тернопільщину.

І. Дуда.

ГЕЦЕЛЬТ

Адольф (р. і м. н. невід. – лютий 1920, м. Бершадь, нині Вінн. обл.) – військовик. За походженням австрієць. Старшина *Бережанської бригади* УГА.

В. Ханас.

ГЖЕНДЗЕЛЬСЬКА

Марія (Grzędzielska Maria; 07. 12. 1906, м-ко Гримайлів, нині смт Гусятин. р-ну – 1991, м. Люблін, Польща) – польський філолог, педагог, поетка. Д-р філології (1931). Закін. Львів. ун-т. Викладач полоністики у г-зіях Львова, Самбора і Золочева (до 1939). Як поетка дебютувала збіркою 1925. Від 1951 викладала в пед. ін-ті у Кракові, ун-ті в Любліні (Польща). Автор числ. праць із педагогіки та літературознавства.

С. Ткачов, В. Ханас.

ГЖЕНДЗЕЛЬСЬКИЙ

Владислав (Grzędzielsky Władysław; псевда “Анджей”, “Блажей”, “Божик”, “Еден”, “Свстахій”, “Свстахій Гловицький”, “Іден”; 05. 06. 1904, м-ко Гримайлів, нині смт Гусятин. р-ну – 05. 06. 1950, с. Балін Маріан. р-ну Кемеров. обл., нині РФ) – польський громадський і військовий діяч. Сріб. Хрест заслуги з мечами (1943). Закін. правн. ф-т Львів. ун-ту (1927). Працював у керівництві

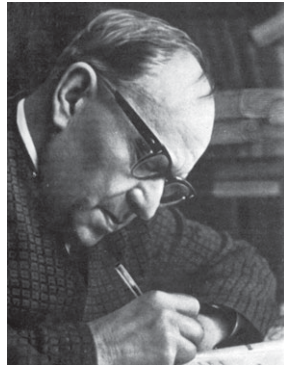
Львів. воєводства; віце-староста м. Турка (1935–39). Від вересня 1939 – учасник польськ. підпілля: відділ розвідки і контррозвідки, від 1942 – кер. Бюро інформації і пропаганди Львів. округу. Від квітня 1944 – дир. бюро внутр. справ округ. делегатури, від серпня 1944 – округ. делегат еміграц. уряду в Лондоні (Вел. Британія). Г. заарешт. 13 серпня 1944 органи НКДБ; засудж. на 20 р. ВТТ; помер в ув'язненні.

Лит.: Mazur G. Wiegorsky I. Konspiracja Lwowska 1939–44: Słownik biograficzny. – Krarow, 1997.

В. Ханас.

ГЖИЦЬКИЙ

Володимир Зенонович (псевд. – Вигнанець, Мрія; 15. 10. 1895, с. Острівець, нині Тереховлян. р-ну – 19. 12.

1973, м. Львів) – письменник, публіцист, перекладач. Брат С. Гжицького. Чл. СПУ (1956). Від 1900 жив у с. Довге на Тереховлянщині. Навчався у Терноп. г-зії (1907–14, 1917). Від кін. 1918 – поручник УГА. Після Визв.

змагань – у рад. Україні. Закін. Харків. ін-т с. госп-ва і лісівництва (1926). Працював у Нар. комісаріаті освіти УРСР. 7 грудня 1933 Г. заарешт. органи ДПУ; в лютому наступ. року за сфабрик. звинуваченням засудж. на 10 р. таборів. Від 1950 – на поселенні в Комі АРСР. Звільн. і реабіліт. 1956. Проживав у Львові; не раз відвідував рідн. село, Тереховлю, Тернопіль. Друкувався від 1922. Чл. літ. орг-цій “Плуг”, “Західна Україна”. Автор зб.: поезій “Трембітні тони” (1924), новел “Цісарське право”, нарисів “Комуни в степах” (обидві – 1930), оповідань і повісті “Повернення” (1958), оповідань “Помста” (1960), творів для дітей “Петрикові чорногузи”, нарисів, новел та етюдів “Пролог до осені” (1978); повістей “Муца” (1928), “Пустинний берег” (1963), “Кармелюк” (1968); романів “Чорне озеро” (1929, нова ред. 1957), “Захар Вовгура” (1932), “Опришки” (1932, ч. 1; 1962), “Слово честі” (1968); автобіогр. трилогії “У світ широкий” (1960), “Великі надії” (1963) та “Ніч і день” (1965 опубл. у ж. “Жовтень”; повна ред.: Л., 1989); п’єс “По зорі” (1925), “Вибух” (1927), “Наступ” (1931),

“Пісня про “чорних хлопців” (1932, не опубл., рукопис втрачено), “Скарби” (1970, рукопис); переклав творів Г. Запольської, А. Міцкевича, Б. Пруса, Ю. Словацького, Ю. Тувіма, Б. Ясенського та ін. письменників, сербо-лужиц. нар. пісень; мемуар. творів “Мої побратими” (1973) та “Спогади про минуле” (опубл. 1995 в часописі “Літературний Львів”). 1995 на Тернопільщині відзнач. 100-річчя від дня народження Г. В Острівці у приміщенні ЗОШ відкрито кімнату-музей Г., на батьків. хаті встанов. мемор. таблицю на честь братів Гжицьких.

Б. Мельничук.

ГЖИЦЬКИЙ

Степан Зенонович (14. 01. 1900, с. Острівець, нині Тереховлян. р-ну – 19. 08. 1976, м. Львів)

– вчений у галузі ветеринарії, основоположник ветеринарної біохімії в Україні. Брат В. Гжицького. Д-р вет. медицини (1931). Д-р біол. н., проф. (1940). Дійс. чл. НТШ (1942). Чл.-кор. АН УРСР (1951). Чл. Укр. акад. с.-г. н. (1959). Засл. діяч н. і т. УРСР (1960). Почес. чл. Об’єдн. укр. лікарів США та Канади. Закін. укр. г-зію в Тернополі (1920). Навчався 1921–23 на правн. ф-ті Укр. тасм. ун-ту, 1923–29 – в акад. вет. медицини у Львові. Після закін. цього ВНЗ залишився в ньому працювати; 1932–33 стажувався в Берліні, 1937–38 – у Відні. Після 2-ї світ. війни очолив каф. біохімії Львів. зоовет. ін-ту, одночасно 1951 – лабораторію біохімії Ін-ту агробіології АН УРСР. Орг-тор і перший дир. Укр. н.-д. ін-ту фізіології та біохімії с.-г. тварин (від 1960). На будинку Львів. зоовет. ін-ту (нині акад. вет. медицини) 1990 відкрито мемор. таблицю на честь Г. Наук. школа Г. вивчає питання клініч. вет. біохімії, особливості обміну речовин в організмах с.-г. тварин і птиці для розробки теор. та практ. основ підвищення їх продуктивності. Зх. наук. центр НАНУ встановив для молодих вчених премію імені Г. У вересні 1994 його ім’я присвоєно Львів. акад. вет. медицини.

Лит.: Гаврилюк П., Онисків М. Брати Гжицькі // Тернопілля ’95: Регіональний річник. – Т., 1995.

Р. Гевко, Б. Пиндус.

ГИЖИЦЬКИЙ

Павло (24. 01. 1692 – 28. 01. 1762, м. Кременець) – архітектор, художник. Автор проектів костюлу та будівель єзуїт. колегії (1731–62), костюлу францисканців у Кременці, перебудови костюлу єзуїтів (1725–30), костюлу бернардинців (1752–55) у Луцьку, вівтаря церкви св. Онуфрія в с. Підгірці на Львівщині. Розписав неф костюлу єзуїтів у Кременці. 1744 перебудував церкву в Почаєві. 1760 спорудив вежу Домінікан. костюлу в м-ку Підкамінь (нині смт Бродів. р-ну Львів. обл.).

Г. Чернихівський.

ГІГА

Степан Петрович (16. 11. 1959, с. Білки Іршав. р-ну Закарп. обл.) – естрадний співак, композитор. Нар. арт. України (2002). Чл. Нац. ліги композиторів України. Ордени Князя К. Острозького 1-го ступ. (2000), Козац. слави 3-го ступ. (2003), Різдва Христового (2004). Відзнака “Золотий диск” (м. Мюнхен, 2003). Закін. Київ. консерваторію (1988, нині Нац. муз. акад.). Живе і працює в Ужгороді. Автор понад 100 пісень. Від 2000 виступає з концертами в Тернополі та р-нах області. Дружина Г. – Галина поход. із м. Бучач.

Г. Драпак.

ГШЕЙЧУК

Василь (1882, с. Свидова, нині Чортків. р-ну – 18. 10. 1959, м. Оттава, Канада) – церковний і громадський діяч. Від 1903 – в Канаді. 1914 закін. теол. студії, єпископ *Н. Будка* рукопоکлав його в сан священника (перший укр. катол. священник у Канаді). 1922 – учасник двох делегацій до прем'єр-міністра Канади Мекензі-Кінга – у справі незалежності Галичини (ЗОУНР) та від імені Укр. центр. ком-ту. Чл. президії КУК, Укр. нац. союзу, займав чільні пости в ін. укр. орг-ціях.

І. Гаврильцо.

ГШЕЙЧУК

Павло (р. н. невід., с. Свидова, нині Чортків. р-ну – р. см. невід., Канада) – учитель, громадський діяч. Від 1903 – в Канаді. Працював у департаменті освіти, де займався орг-цією укр. шкільництва (1910–14). Підготував англ. мовою “Буквар”, виданий для шкіл пров. Манітоба. Співзасн. Укр. видав. спілки, її часопису “Канада”.

Б. Волинський.

ГІГЕЛЬ-МЕЛІХОВІЧ

Юзеф (Gigel-Melachowicz Józef; р. і м. н. невід. – квітень 1940, м. Медноє, нині Твер. обл., РФ) – польський краєзнавець, військовик. Полковник ВП. Від 1926 – віце-президент Поділ. турист.

краєзн. т-ва у Тернополі. Брав участь у військ. діях на поч. 2-ї світ. війни у вересні 1939. Ув'язнили органи НКВС. Помер у концтаборі.

В. Ханас.

ГІЛЬШЕР

Юрій (1895, м. Санкт-Петербург, нині РФ – 07. 07. 1917, м. Тернопіль, похов. у м. Бучач) – російський військовий льотчик, корнет. Кавалер ордена Білого хреста Георгія. Нагородж. Георгіїв. зброєю. Закін. Гагчинську льотну школу (1915). 1916 в бою втратив ногу, але домігся дозволу продовжувати службу в авіадивізії 7-ї армії. Загинув у бою.

Б. Сушкевич.

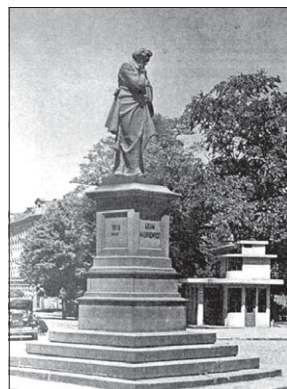
ГІНЗБУРГ

Самуїл (псевд. – Кривіцький Вальтер; 28. 06. 1899, м-ко, нині смт Підволочиськ – 10. 02. 1941, м. Нью-Йорк, США) – радянський розвідник. Ордени Черв. прапора і Леніна. Влітку 1917 виїхав до Росії, 1919 вступив у ВКП(б). 1920-і виконував агентурні завдання в Польщі, Чехії, Німеччині. 1925–26 працював у Гол. розвід. упр., 1930–33 – в 4-му упр. Ген. штабу ЧА. Згодом – резидент рад. розвідки у Зх. Європі. Наприкінці 1937 в Парижі публічно заявив про розрив з рад. режимом і про його злочини, розкрив рад. агентуру в зх. державах. Загинув за нез'ясов. обставин; найімовірніше – вбили рад. агенти.

Ю. Мокрій.

ГЛОВІНСЬКИЙ

Аполлінарій (Głowiński Apollinary; 01. 05. 1884, м. Тернопіль – 10. 08. 1945, м. Варшава, Польща) – польський скульптор. Чл. Т-ва заохочення красних мист-в (1938 – чл. управи), Спілки проф. митців-скульпторів. Навчався в Краків. АМ (1904–10). Майстерність удосконалював у Франції (м. Париж) та Італії.

*А. Гловінський.
Пам'ятник А. Міцкевичу.*

1913–15 працював у Польс. театрі у Варшаві. Під час 1-ї світ. війни інтернований до Сибіру. 1918 повернувся до Варшави. Працював переважно у портрет. жанрі (бронза, мармур, дерево, гіпс). Учасник виставок у

Варшаві, Лодзі, Познані та ін. містах. Серед творів – поруддя Г. Сенкевича, *Ю. Словацького*, *Т. Чацького*. Автор пам'яток у Тернополі А. Міцкевичу (відкр. 1923, зруйн. 1942) та *Ю. Пілсудського* (відкр. 1935, зруйн. 1940).

І. Дула.

“GŁOS PODÓŁA”

(“Голос Поділля”) – польськомовний щотижневик. Виходив у березні–листопаді 1936 в Чорткові.

В. Ханас.

“GŁOS PÓLSKI”

(“Голос Польський”) – польськомовний щотижневик. Виходив від 17 грудня 1904 до 10 вересня 1939. Ред. А. Дорман, Ю. Опацький, *Р. Хорошкевич-Войнич*.

Лім.: Ханас В. Початки преси на Тернопільщині // Тернопілля '96: Регіональний річник – Т., 1996.

В. Ханас.

ГНЕСЬКО

Михайло-Модест (18. 09. 1921, с. Угринь, нині Чортків. р-ну) – релігійний діяч, вчений. Д-р права (1951), проф. Студював у Лютеран. ун-ті в Римі (1947–51). До 1953 працював у Мондері (Канада) на різних постах у ЧСВВ, згодом – консултор і секр. чину у Вінніпезі (1958–64, 1970–73). Читав курси орієнтальних наук в ун-ті Оттави (1959–75). 1975–83 виконував у Римі обов'язки секр. курії, гол. дорадника протоархімандрита та ін. Від 1983 – в Едмонтоні на парафії св. Василя.

Б. Волинський.

ГОЛОВАЦЬКИЙ (ГЛОВАЦЬКИЙ)

Яків (Głowacki Jaków; чернече ім'я – Ізихій; 1735, м-ко Вінківці, нині смт Хмельн. обл. – після 1771, ймовірно, м. Почаїв, нині Кременец. р-ну) – живописець, василіянин. Навчався в маляр. школі при Києво-Печер. лаврі. 1762 вступив до монастиря оо. Василян у Почасві, 1770 – рукопоклад. на священника. Перебував і малював у монастирях Загорова, Підгірців і Почасва. 1770–71 виконав фрески у церкві Св. Христа монастиря оо. Василян у Бучачі: на склепіннях – “Сон Константина”, “Жертва Авраама”, “Самсон з левом”, “Мойсей з мідним змієм”; на стінах – “Знайдіння Христа св. Єленою”, “З'явлення Христа Юліанові Відступнику”, “Життя” св. Іоанна Дамаскина, Володимир і Василія Великого. Фрески знищені під час пожежі церкви (1865). Зберігся портрет *М. Потоцького* на весь зріст (1771),

що був у церкві Покрови Пресв. Борогодиці в Бучачі, нині – у ТОКМ. 1770-і навчав малярства у школі при монастирі оо. Василян.

Лім.: Мистецтво України: Біографічний довідник. – К., 1997.

І. Дула.

ГОЛУХОВСЬКИЙ

Агенор (Gołuchowski Agenor; 08. 02. 1812, за ін. даними 1813, м-ко Скала, нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну – 03. 08. 1875, м. Львів; перепохов. у Скалі) – граф, державно-політичний діяч Австрії. Батько *А. Голуховського*. За походженням поляк. Д-р права (1836). Перший почес. громадянин Тернополя (1866). Навчався у г-зії в Тернополі (до 1829), студював право у Львів. і Віден. ун-тах. Від 1848 – губернаторський радник у Львові, тимчасово керував управою міста, його віце-президент. Намісник Галичини 1849–59, 1866–67 і 1874–75. Міністр закордон. справ (1859) і держ. міністр (1860) Австрії. Намагався ввести латин. азбуку в укр. письмово (див. *Азбучна війна*).

І. Дула.

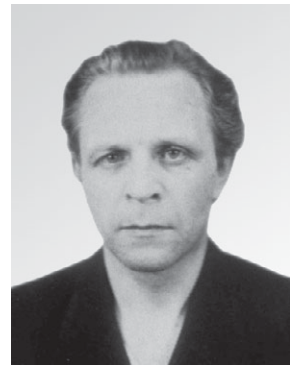
ГОЛУХОВСЬКИЙ

Агенор (Gołuchowski Agenor; 1849, м-ко Скала, нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну – 1921, м. Відень, Австрія) – польський граф, австрійський дипломат і державний діяч. Син *А. Голуховського*. Д-р права. Закін. Віден. ун-т. Володів маєтками в Скалі, селах Бурдяківці, Іванків і Лосяч на Борщівщині. Посол у Німеччині та Франції, 1895–1906 – міністр закордон. справ Австро-Угорщини.

П. Гуцал.

ГОЛЯШ

Григорій Іванович (псевда “Бей”, “Бульба”, “Модест”, “Шолом”; 19. 08. 1910, с. Бишки, нині Козів. р-ну – 16. 06. 1950, м. Львів) – діяч ОУН і УПА. Брат *С. Голяша*. Чл. ОУН (від 1929). 1930-і – чл. Березан. повіт. й округ. проводів ОУН, референт військ. справ. Від 1940 – чл. Край. проводу ЗУЗ. 1942 проводив військ. вишколи на Березанщині. Влітку 1943 вступив у *дивізію “Галичина”*, брав участь у боях під Бродами в

липні 1944. Потім командував сотнею УПА на Бережанщині, 1945–47 – організац. референт Поділ. краю. Від кін. 1947 виконував у Львові спецдоручення Проводу ОУН. 27 квітня 1950 спецгрупа МДБ захопила Г. важкопораним після невдалої спроби застрелитися в кривці у Львові. Під час допиту у місц. тюрмі викинувся з верх. поверху і загинув. Пам'ятну таблицю Г. відкрито 7 липня 2002 у Львові на фасаді будинку на вул. С. Бандери, 1.

Н. Максимків, М. Ханас.

ГОЛЯШ

Стефан Іванович (псевдо “Мар”); 26. 12. 1919, с. Бишки, нині Козів. р-ну – 28. 05. 2003, м. Палатіне; похов. у м. Блумінгдейл, шт. Іллінойс, США) – діяч ОУН і УПА. Брат *Г. Голяша*. Від 1934 навчався в Бережан. г-зії, чл. Юнацтва ОУН. 1940–41 діяв у підпіллі; повіт. військ. референт Бережанщини, секр. край. проводу ОУН. У липні 1941 проголосив у м-ку (нині смт) Козова *Акт відновлення Укр. держави*. Від 1941 – референт Юнацтва ОУН Бережан. округи, 1943–44 – студент Львів. політехніки, обл. референт Юнацтва ОУН Львівщини. Від 1944 – політвиховник сотні “Сурма” військ. округи “Маківка”, з якою діяв на Самбірщині, Лемківщині та Закарпатті. 1945–47 – кер. підпілля ОУН на Лемківщині. Після депортування українців організував рейд групи УПА до Зх. Німеччини. 1948–49 – референт Юнацтва ОУН при Гол. проводі ОУН. 1951 емігрував до США. Студював мікробіологію в ун-ті Лойола, працював при службі здоров'я шт. Іллінойс. Довголіт. голова СУМ в Чикаго, відділів Т-ва вояків УПА та Суспільної опіки. Від 1976 – чл. Видав. ком-ту “Літопис УПА”, від 1979 – голова його фінанс. комісії. Довголіт. секр. осередку НТШ в Чикаго. Автор споминів про визв. б-бу та ін. статей. Співавт. стяжок і значків, присвяч. ОУН та УПА. Видав у співавт. ряд філателічних серій “Підпілля пошта України”.

Б. Мельничук.

ГОМУЛКА

Владислав (Gomułka Władysław; парт. псевдо “Веслав”); 06. 12. 1905, м. Кросно, нині Жешув.

в-ва, Польща – 1982, Польща) – польський діяч робітничого і комуністичного руху. Ген. секр. ЦК Польс. роб. партії (1943–48), перший секр. ЦК Польс. об'єдн. роб. партії (1956–70). 1 травня 1927 як лектор ЦК КП Польщі виступав у Тернополі в буд. “*Мицанського братства*” (нині обл. філармонія) на зборах, закликав до єднання пролетаріату Польщі та Зх. України.

І. Дуда.

ГОНЕЦЬ

Григорій (19. 05. 1898, с. Пилява, нині Бучац. р-ну – 24. 06. 1982, Канада) – меценат, громадський діяч. Доброволець УГА (1919). Від 1937 – в Канаді (пров. Манітоба). Діяльний у Т-ві українців-самостійників, КУК, Укр. нац. об'єдн., колегії св. Андрея. Меценат Шевченків. фундації. Виступав у пресі.

Г. Яворський.

ГОНТА

Корнило (23. 09. 1899, с. Зарудечко, нині Збараз. р-ну) – громадський діяч. Чоловік *С. Гонти*. Від 1924 – в Канаді. У м. Торонто – активіст Укр. нар. дому (від 1929), Укр. робіт. союзу, секр. відділу “Взаємної помочі”, співзасн. укр. церкви св. Андрея, голова т-ва “Просвіта” (1936–37) та відділу Укр. нар. союзу. Співзасн. і голова допомог. ком-тів будови нар. домів у с. Розношинці на Збаражчині (1931) і в м. Збараж (1935). Спів-автор зб. “*Збаражчина*”.

С. Гринівський.

ГОНТА

Софія (р. н. невід., с. Розношинці, нині Збараз. р-ну) – громадська діячка. Дружина *К. Гонти*. Від 1930 – в Канаді (м. Торонто). Співзасн. і заст. голови Об'єдн. українців Збаражчини, згодом – Об'єдн. українців-збаражчан у США та Канаді, яке видало зб. “*Збаражчина*”. Діяльна в ін. укр. орг-ціях.

Т. Гринівський.

ГОРОШКЕВИЧ (ВОЙНИЧ)

Роман (Goroszkewicz (Wojnicz) Roman; 27. 01. 1892, м. Чортків – р. см. невід., м. Ополе, Польща) – публіцист, краєзнавець. Навчався у Львів. ун-ті, закін. Ягеллон. ун-т (м. Краків). Працював у музеях Львова, Тернополя. Від 1931 – ред. г. “*Głos Polski*”. Брав участь у військ. діяч. на поч. 2-ї світ. війни (вересень 1939). Перебував у нім. концтаборах. Автор краєзн. книг, упорядник збірок поезій.

С. Ткачов, В. Ханас.

ГОРСТ

Генріх (Gorst Henrich; псевд. – Згідливий Ендріх; р. н. невід., м. Гронінген, Голландія – 1612, м. Поз-

нань, Польща) – скульптор. За походженням голландець. 1573–90 жив і працював у Львові. 1582 виконав двох'ярус. надгробок М. та І. Сенявських у каплиці Бережан. замку.

І. Дуда, Б. Пиндус.

ГОРУК

Сень (Семен) Васильович (13. 09. 1873, м. Снятин, нині Івано-Фр. обл. – серпень 1920, побл. м. Архангельськ, нині РФ) – військовик. Отаман (майор) УГА. Навчався у Львів. ун-ті. Від серпня 1914 – в Легіоні УСС, ком. куреня. Воював над р. Стрипа на Тернопільщині восени 1915; 30 вересня 1916 в бою на горі *Лисоня* біля Бережан потрапив у рос. полон. Чл. Укр. військ. ком-ту, який організ. і здійснив Листопадове повстання 1918 у Львові. В січні–червні 1919 – ком-р *Бережан. бригади УГА*, згодом – нач. відділу штабу *ЧУГА*. У квітні 1920 заарешт. у Києві й вивезли в концтабір Кожухов під Москвою. Разом із багатьма в'язнями більшовики затопили на баржі в Білому морі.

Лит.: Гуцал П. Хоробрість і командирський хист // Історичний календар-98. – К., 1997. – Вип. 4.

П. Гуцал.

ГОСЛАВСЬКИЙ

Маурицій (Gosławski Maurycy; 05. 10. 1802, м-ко Фрампіль, нині с. Косогірка Ярмолин. р-ну Хмельн. обл. – 17. 11. 1834, м. Станіслав, нині м. Івано-Франківськ) – польський поет. 1821–24 навчався в Кременец. ліцеї. Учасник повстання 1830–31, після його поразки нелегально перебував на Тернопільщині, проводив антиуряд. діяльність. Ї. заарешт. австр. жандарми; ув'язнений; помер від тифу в тюрмі. Ї. – представник “укр. школи” в польс. літ-рі, у ряді творів – поемах “Поділля” (1826) і “Дума про Нечая” (1827), вірші “Пророк України” (1833) й ін. оспівував красу України та її героїч. історію. Автор зб. “Поезії” (1828), “Поезії польського улана, присвячена полякам” (2 тт., 1833).

В. Ханас.

ГОСПОДІН

Андрій (29. 12. 1900, с. Палашівка, нині Чортків. р-ну) – громадський і кооперативний діяч, публі-

цист, учитель. Військ. медаль (1920), Почес. грамоти “Просвіти”, УВАН, КУК. 1918–19 – доброволець УГА. 1923 – в Канаді (м. Вінніпег). Співзасн. і управитель вироб. кооператив; управитель кредит. кооперативи Пн. Вінніпега. Провідний чл. укр. орг-цій та установ. Автор оповідань, п'єс, віршів, які ввійшли до “Антології українського письменства” (1941), статей на громад., істор., літ. та кооп. теми, розвідок “Соломія Крушельницька у Вінніпегу та її праця”, “Спотворення Мазепи Пушкіном”, “Червона Москва нищить українську культуру”, “Микола Костомарів” та ін.

Б. Волинський.

ГОФФМАН

Якуб (Goffman Jakub; 19. 03. 1896, м. Коломия, нині Івано-Фр. обл. – р. і м. см. невід.) – польський історик, краєзнавець, громадський діяч. Чл. наук. т-в – Етногр., Істор., Волинського. Від 1923 працював учителем на Волині, викл. Кременец. г-зії. Ініціатор вид. і ред. “Rocznika Wołyńskiego”. Посол сейму (1935–38). Діяч Польс. вчител. союзу. Виступав речником польс.-укр. співпраці. 1940 депорт. у м. Котлас (нині РФ). Від 1942 – представник польс. посольства при військ. частинах. Автор числ. публікацій у пресі.

С. Ткачов.

ГОЧЕМСЬКИЙ

Адам (Goczemski Adam; pp. і м. н. та см. невід.) – художник, гравер на міді та дереві. Очевидно, син *Ю. Гочемського*. 1770–84 працював у друкарні Почаїв. монастиря, виконував гравюри на міді. Збережено бл. 60 його творів, зокрема гравюри “Решнівська Богородиця” (2 вар.: 1770, 1774), “Почаївська Богородиця”, “Покладення до гробу” (обидві – 1773), “Василій Великий” (1775), “Геперішній Єрусалим” (1778) та ін; ілюстрації до кн. “Опис хвороб...” (Л., 1775), “Трефологон” (1777), “Служебник” (1778) та ін. З дереворитів відомий – “Чудотворний образ коронованої Почаївської Богородиці” (1773).

І. Дуда, Г. Чернихівський.

ГОЧЕМСЬКИЙ

Юзеф (Йосиф; Goczemski Józef; pp. і м. н. та см. невід.) – художник, гравер на міді та дереві. Очевидно, батько *А. Гочемського*. За походженням вірменин. 1737–74 працював у друкарні Почаїв. монастиря, виконував гравюри на міді. Автор іконок для паломників. Збережено бл. 130 його композицій на евангел. теми; зображення апостолів та євангелістів наблиз. до портретів з інтер'єром і краєвидом. Серед творів: ілюстрації

“В’їзд до Єрусалима”, “Йосиф з братами” (обидва – 1745), “Остання вечеря”, “Розп’яття”, “Оплакування Христа” (всі – 1746); гравюри “Папа Григорій” (1746), “Притча про фарисея”, “Кременецька Богородиця” (обидві – 1767); дереворити “Вознесіння Богоматері” (1737), “Почаївська Богородиця” (1740), “Св. Петро” (1747), “Воскресіння” (1762) та ін. Проілюстрував “Службник” (1734), “Требник” (1741), “Тріюдь цвітна”, “Тріюдь пісна” (обидві – 1767), “Апостол” (1768).

І. Дуда, Г. Чернихівський.

ГОШУЛЯК

Дмитро (24. 10. 1889, с. Палашівка, нині Чортків. р-ну – 1959, м. Вінніпег, Канада) – громадський діяч. Від 1907 – в Канаді. Довголіт. голова читальні “Просвіта” у м. Вінніпег (від 1929), голова батьків. ком-ту школи св. Миколая, діяльний в укр. громад. орг-ціях.

І. Гаврильцо.

ГОШУЛЯК

Йосип Григорович (07. 10. 1922, с. Палашівка, нині Чортків. р-ну) – оперний і камерний співак (бас-баритон), бібліотекар, діяч культури. Брат *М. Гошуляка*. Закін. г-зію в Чорткові, вчителював. Співав у самодіял. хорах. Навчався в духовних семінаріях у містах Станіслав (1941–44, нині м. Івано-Франківськ), Гіршберг (Німеччина), Кулемберг (Голландія). Як профес. актор почав виступати у Театрі Блавацького в таборі для переселенців у Аугсбурзі (Німеччина). Студіював вокал. мист-во у Королів. консерваторії в Амстердамі (Голландія), Торонт. консерваторії (Канада). Від 1958 – соліст Канад. оперної компанії. Серед ролей: Батько (“Катерина” М. Аркаса), Максим (“Купало” А. Вахнянина), Захар Беркут (“Золотий обруч” Б. Лятошинського), Карась (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського) та ін. Від 1950 виступав із сольними концертами, а також з укр. капелою бандуристів ім. Т. Шевченка в містах Канади й США. У репертуарі – оперні арії, камерні твори укр. і зарубіж. композиторів, укр. нар. пісні; співав 5-ма мовами. Записав кілька платівок і касет. 1980, 1990 кон-

цертував в Україні. 1995 у Львові вийшла кн. Г. “Й свого не цурайтесь. Спогади, листування, матеріали”, 2002 вид-во “Джура” в Тернополі видало “Пісні та романси з репертуару Й. Гошуляка” і фотоальбом “Миті життя”.

Б. Мельничук.

ГОШУЛЯК

Мирон Григорович (1929, с. Палашівка, нині Чортків. р-ну – 08. 05. 1996, м. Калгарі, Канада) – співак. Брат *Й. Гошуляка*. Ентузіаст укр. хор. мист-ва в Канаді, учасник англомов. та укр. хорів, у т. ч. капели бандуристів ім. Т. Шевченка.

Б. Мельничук.

ГОШУЛЯК

Михайлина Павлівна (1934, с. Палашівка, нині Чортків. р-ну) – ланкова. Герой соц. праці (1958). Працювала в колгоспі ім. Калініна Чортків. р-ну.

Н. Халуца.

ГОШУЛЯК

Остап (05. 03. 1920, м. Тернопіль) – релігійний діяч. Після 2-ї світ. війни – в Канаді. Філософію і богослов. науки студіював у Торонт. ун-ті. Від 1969 – священник укр. церков у Торонто. Ред. видання “Наша мета” (1972), автор числ. публікацій.

Лит.: Ukrainians North America. – Champaign, Illinois, 1975.

Б. Волинський.

ГОЯН

Михайло Іванович (10. 01. 1922, с. Іллінці, нині Снятин. р-ну Івано-Фр. обл.) – український громадський діяч в Австралії, меценат. Премії ім. Д. Нитченка (2000), ім. Є. Чикаленка (2001). Почес. прац. вид-ва “Веселка” (2000). Грамота Держкомінформу України “За підтримку українського книговидання” (2001). Навчався у Снятин. г-зії. Від квітня 1943 – в дивізії “Галичина”. Від 1948 – у Вел. Британії, перекладач в англ. армії, співзасн. кількох укр. орг-цій, автор д/ф про укр. спільноту. 1970 переїхав до Австралії. Тут заснував Укр. фільмове підпр-во, Укр. мистец. спілку (її дир.). 1987–90 очолював у м. Аделаїда філію Фондації укр. студій в Австралії. 1991 разом із дружиною Марією організ. благодій. родин. фонд, який передав в Україну книжки у понад 8 тис. дитсадків, шкіл, сиріт. будинків, у т. ч. Тернопільщини. Офіцій. представник т-ва “Відродження” в Австралії. Меценат мист. і книж. видань, зокрема в Україні. Патрон Музею Т. Шевченка в Каневі. Чл. Всеукр. центру дит. книги “Діти України” при вид-ві “Веселка” (м. Київ). Автор медалей до 1000-ліття християнства в

Україні. 2000–01 відвідував Тернопільщину, подарував зб. книг Терноп. СШ № 14, виступав на зустрічах із громадськістю міста і у ЗМІ.

Лім.: Українці Австралії: Енциклопедичний довідник. – Сідней, 2001; Уславлені постаті України. – К., 2002.

О. Снітовський.

ГРАБОВСЬКИЙ

Войцех (Grabowski Wojciech; 15. 04. 1850, м. Звезжинець, Польща – 02. 06. 1885, м. Львів) – польський художник. 1872 закін. АМ у Мюнхені (Німеччина). На Борщівщині створив картину “Весілля на Поділлі”, малював красвиди.

П. Гуцал.

ГРАБОВСЬКИЙ

Станіслав (Grabowski Stanisław; р. н. невід., м. Краків, Польща – 1852, м. Відень, Австрія) – польський музикант, педагог, композитор. 1820-і викладав музику в Кременецькій ліцеї, потім працював у Житомирі. Писав переважно танцюв. музику (мазурки, полонези). Заповів 3 тис. рублів на буд-во костьолоу в м. Житомир.

С. Ткачов.

ГРОМНІЦЬКИЙ

Тадеуш (Gromniczy Tadeusz; 26. 12. 1851, м. Копичинці, нині Гусятин. р-ну – 17. 12. 1939, м. Краків, Польща) – польський церковний історик. Д-р церк. права (1879), проф. канон. права. Закін. богослов. ф-т Львів. ун-ту. Автор праць “Місто Львів, його стан та історія” (1879), “Святі Кирило і Мефодій” (1880), “Вірмени в Польщі, їх історія, права та привілеї” (1889) та ін.

С. Ткачов.

ГРОН'ЯНКА ПІВМІСЯЦЕВА

(*Botrychium lunaria* (L.) Sw; нар. назва – ключ-трава) – багаторічна спорова рослина, папороть. Занесена до Червоної книги України. Характерна ознака – споронос. колосок у вигляді грона. Належить до родини Вужачкові (Orphoglossaceae). Використ. у нар. медицині як ранозагоювальний засіб. Вид відомий із затінених сосн. і мішаних лісів Кременецького р-ну. Потребує додаткових заходів охорони.

Н. Мшанецька.

ГРОХОЛЬСЬКИЙ

Казимир (Grocholski Kazimierz; 1815, с. Рожиськ, нині Підволочис. р-ну – 10. 12. 1888, Австрія) – польський політик, австрійський дер-

жавний діяч. Д-р права (1842). Навчався в г-зії Тернополя (до 1829), ун-тах Львова і Відня. Від 1861 (з перервами) – посол (депутат) *Галицького сейму* й австр. парламенту від округу Тернопіль–Збараж–Скалат. У квітні 1871 признач. міністром уряду для Галичини; поміркована політика Ґ. викликала невдоволення польськ. кіл краю. Таємний радник двору (від 1878).

Лім.: S. Orgelbranda Encyklopedia Powszechna. – Warszawa, 1900. – Т. VI.

П. Бабій, І. Дуда.

ҐРУНТИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– природне тіло, що утворилося в результаті взаємодії материнської породи (підґрунтя), клімату, рослинності, мікроорганізмів; верхній шар земної кори, на якому ростуть рослини. Осн. ґрунтоутвор. породи в області – леси і лесоподібні суглинки, вапняки, глини, алювіальні відклади. Ці породи на тер. з рівнин. рельєфом і лісостеп. рослинністю стали основою для формування різних типів ґрунтів. Найбільшу пл. в обл. (бл. 72%) займають лісостепові опідзолені ґрунти: чорноземи, світло-сірі, сірі лісові й темно-сірі. Найпоширеніші – **чорноземи опідзолені**. Вони займають межиріччя рік Стрипа і Серет та пологі схили горбогір'їв. Відзначаються глибокою гумусованістю: гумус. шар має глибину 83–90 см, гумусове забарвлення спостеріг. і в материнській породі, вміст гумусу у верхньому горизонті – 3,6–3,9%. **Світло-сірі й сірі лісові опідзолені ґрунти** пошир. на горбистих і горбогірних місцевостях пн., зх. і пд.-зх. ч. області. Сх. межа їх залягання – вододіл рік Стрипа і Коропець. Вони сформув. під широколист. лісами на карбонатних чи лесових породах. У сірих опідзол. ґрунтах слабше виражений підзолистий процес ґрунтоутворення, і тому нема елювіального горизонту. Вміст поживних речовин у цих ґрунтах, особливо у світло-сірих, невисокий. Гумус. горизонт незначний, майже безструктурний, перегнуто в ньому 2,9–3,1%. Є потреба внесення вапна у невеликих і середніх дозах (1,5–6 т вапна на 1 га). **Темно-сірі лісові опідзолені ґрунти** пошир. у тих р-нах області, що й світло-сірі та сірі, але займають знижені ділянки, спадисті схили горбів і гряд. Вони сформув. на лесових породах, карбонати у їх профілі вилугувані й залягають на глиб. 120–140 см. Глиб. гумус. шару – 30–35 см, вміст гумусу – 3,5–4%, вміст поживних речовин добрий. Для темно-сірих ґрунтів характерні процеси реградації: наявність у профілі ґрунту карбонатів (на глиб. 50–60 см), у верх. шарі – крем'янки. Такі ґрунти трапл. у пд.-сх. ч. області.

Лісостеп. опідзолені ґрунти піддаються оглеєнню там, де води залягають бл. до поверхні (до 3 м). Внаслідок оглеєння виникають токсичні речовини (закисні сполуки заліза, марганцю), на таких ґрунтах погано ростуть дерева. Оглеєні опідзол. ґрунти трапл. окремими масивами на плато і пологих схилах горбів. Чітко виражений ілювіальний горизонт, що поділяється на дві частини: верхня (до 50–65 см) – добре гумусована, має горіховато-дрібнопризматичну структуру, і нижня – має щільну структуру й червоно-бурий колір. Найродючішими в області є **чорноземні ґрунти** (майже 20% тер.), що утвор. на лесах і лесоподіб. суглинках під степ. ділянками. Пошир. у центр. та сх. ч. Тернопільщини. Найбільші площі займають **чорноземи типові**, серед яких переважають глибокі малогумусні чорноземи. Їх генетичний профіль має значну глиб. – до 120–130 см, верхній гумус. горизонт досягає 45–60 см, вміст гумусу в ньому – 3,9–4,5%. Невеликими масивами трапл. чорноземи неглибокі (70–80 см). Чорноземи типові мають високий вміст пожив. речовин, нейтральну або слабкокисло (РН – 6,4–6,5) реакцію ґрунт. розчину, сприятливі агрофізичні водно-повітряні властивості, зернисту структуру. Це зумовлює їх високу родючість. **Чорноземно-карбонатні ґрунти** трапл. окремими ділянками в пн., пн.-зх. та пд. ч. області, де на поверхню виходять вапняк. і крейд. породи. Ці ґрунти мають неглиб. гумус. горизонт (40–50 см), високий вміст гумусу (4–5%), великі запаси пожив. речовин, але через низьку рухомість вони малодоступні для рослин. Тріщинуватість карбонатних порід і пухкість ґрунт. маси зумовлюють нестачу ґрунт. вологи, що зменшує продуктивність ґрунтів; вони непридатні для вирощування плодкових дерев. **Лучно-чорноземні ґрунти** є у місцях пошир. типових і опідзол. чорноземів; вони характерні для знижень у рельєфі, де близько до поверхні підходять ґрунт. води. Мають глибокий гумус. шар (120 см), містять 5–6% гумусу, багаті на поживні речовини. Майже повністю розорані. **Лучні ґрунти** утворилися на алювіальних і делювіальних відкладах у долинах рік, балок та глибоких зниженнях на плато, де близько до поверхні (80–150 см) залягають ґрунт. води. Мають глибокий гумус. шар (50–70 см), містять 4,5–5% гумусу. Їх період. перезволоження погіршує водно-повітр. режим, у них відбуваються процеси оглеєння. Осн. пл. зайняті луками і пасовищами. У заплавах рік, на сучас. алювіальних відкладах в умовах постій. надмір. зволоження сформувалися **лучно-болотні ґрунти**. Процеси оглеєння охоплюють усі горизонти,

ґрунти малородючі. Використ. як кормові угіддя, але продуктивність їх низька, оскільки в травостої переважає болотна рослинність. **Болотні ґрунти** утворились у долинах рік, днищах балок на алювіальних відкладах при надмір. зволоженні. Поділяються на торфово-болотні (з шаром торфу 25–50 см) і власне болотні (з шаром торфу 15–25 см). Відзнач. значними запасами орган. речовин і пожив. елементів, але внаслідок неповного розкладу органіки і нагромадж. токсичних форм заліза та ін. елементів ці ґрунти є мало родючими. Після осушення вони придатні для овочівництва, луківництва. Найменш родючі в області **дерново-підзолисті ґрунти**. Вони утвор. у межах Малого Полісся на піщаних водно-льодовикових відкладах під сосн. лісами. Мають виразний профіль: до глиб. 15–20 см гумус. горизонт – пухкий, безструктурний, із низьким (1%) вмістом гумусу, глибше від нього – підзолистий шар (вибілений пісок, з якого у глибший (ілювіальний) шар винесено колоїди та глинисті частки). Ґрунт має легкий механіч. склад, мало вологи і пожив. речовин, слабкокисло реакцію (РН – 6,0). Необхідні заходи для поліпшення механіч. складу ґрунту і збільшення у ньому мінерал. та орган. речовин. Ґрунт. покрив Терноп. області загалом сприятл. для вирощ. с.-г. культур лісостепу. Значної шкоди родючості ґрунтів завдає водна ерозія, особливо на пагорбковій поверхні. Найінтенсив. ерозійні процеси на Бережан. і Кременец. горбогір'ях, Товтрах, Придністров'ї. Пл. еродованих земель – майже 39% від пл. ріллі. Для поліпшення стану ґрунт. покриву необхідні рекультивация кар'єрів і торфорозробок, розкислення кислих ґрунтів, внесення орган. і мінерал. добрив, дотримання агротехнологій.

О. Заставецька.

ГУБИЦЬКИЙ

Євген (р. н. невід., м. Збараж – зима 1920, Вінн. обл.) – військовик. Поручник УГА. Старшина округ. команди в Тернополі.

В. Ханас.

ГУДЗЬ

Юрій Петрович (01. 07. 1956, с. Немильня Новоград-Волин. р-ну Житомир. обл. – 22. 01. 2002, м. Житомир) – письменник. Всеукр. премія ім. І. Огієнка в галузі літератури (2001). Чл. НСПУ. Закін. істор. ф-т Київ. пед. ін-ту. Вчителював у сільс. школах Житомир. і Київ. областей. 1986–88 – мол. н. с. Музею нар. арх-ри та побуту УРСР. Автор кн. “Postscriptum до мовчання” (Торонто, Канада, 1990); “Замовляння невидимих

крил” (Т., 2001) та ін. Не раз перебував на Тернопільщині, у т. ч. у вид-ві “Джура”, на зустрічі в обл. орг-ції НСПУ (2001).

І. Дем’янова.

ГУДЗЯК

Олександр (25. 03. 1889, с. Саранчуки, нині Бережан. р-ну – 22. 07. 1982, м. Вінніпег, Канада) – дослідник у галузях садівництва і городництва, громадський діяч. Воював в УГА. 1941–44 – дир. школи городництва у Заліщиках, згодом навчав городництва у Польщі й Баварії. Від 1949 – в Канаді (м. Вінніпег). 1956–72 – викл. і наук. дослідник у Манітоб. ун-ті. Автор кн. “Ілюстрована техніка очкування і щеплення” (1981), статей. Провід. чл. відділу КУК, Укр. нац. ради, Осередку укр. культури й освіти та ін. нац. орг-цій.

Лит.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.

Б. Волинський.

ГУЛА

Федір (Теодор) Іванович (07. 03. 1890, с. Носів, нині Підгаєц. р-ну – 29. 07. 1953, там само) – педагог, астроном, перекладач. Д-р філософії (1920). Навчався у Бережан. г-зії та Львів. ун-ті. 1913–14 викладав в укр. г-зії м. Белз (нині Львів. обл.). Під час 1-ї світ. війни воював в австр. армії на Італ. фронті, потрапив у полон. Доктор. дис. захистив у Празі (Чехія), де згодом працював проф. укр. г-зії і доц. астрономії Укр. пед. ін-ту ім. М. Драгоманова. Автор підручників “Теорія векторів” (1924) і “Сферична астрономія” (1927), наук. статей в укр., чес., нім. виданнях. Відкрив малу планету (астероїд), що названа його іменем. Перекладав укр. мовою західноєвроп. поезію, писав вірші. Від 1937 вчителював у м. Городенка (нині Івано-Фр. обл.). Від 1941 – зав. астрон. обсерваторії Львів. ун-ту. Під час нім. окупації ув’язнений у концтаборі. Повернувся до родин. села 1945, працював заст. дир. Завалів. СШ, вчителем фізики і математики СШ у м. Підгайці.

М. Медюх.

ГУРСЬКИЙ

Станіслав (Gurski Stanislaw; 08. 09. 1497 (1499 або 1489), Гора Костельна pobl. м. Полоцьк, нині

Білорусь – 12. 03. 1572, м. Краків, Польща) – польський історик, канонік краківський. Освіту здобув в ун-тах Кракова і Праги. Автор праці з історії Польщі (у 24 тт.), в якій відтворено події 1507–48 (вперше опубл. 19 ст.). 1535–37 – секр. королеви *Бони*.

С. Ткачов.

ГУСТАВ

Міхал (Gustaw Michał; 05. 01. 1911, м. Збараж – 14. 01. 1976, м. Краків, Польща) – польський церковний історик, теолог, бібліограф. Д-р теології (1947), габліліт. д-р від 1964. Закін. богослов. ф-т Львів. ун-ту. Дир. б-ки Католич. ун-ту в м. Люблін (Польща). Автор книг з історії закону сестер Бернардинок, біблій. бібліографії, наук. статей.

С. Ткачов.

ГУТКОВСЬКИЙ

Клим (18. 08. 1881, м. Тернопіль – 29. 05. 1915, м. Будапешт, Угорщина) – організатор спорту, редактор, військовик. Сотник УСС. Навчався у Львів. політехніці, але студій не закінчив. 1908 відкрив у с. Кривче, нині Борщів. р-ну, сталактитову (*Кристалъну*) печеру – втрете за історію цієї пам’ятки природи. Емігрувавши до Бразилії, 1910 – ред. г. “Праця”. Після повернення, займався хором і оркестром у театрі *Й. Стадника*. Активіст т-в “Січ” і “Сокіл-Батько”, виступав у театр. виставах, співав у хорі. Організував у м. Борислав, де працював, т-во “Українські Січові Стрільці”. Від 1914 – в Легіоні УСС, орг-тор і командант (ком-р) Гуцул. сотні.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 2001. – Ч. 2.

Б. Мельничук.

ДАВИД ІГОРЕВИЧ

(р. і м. н. невід. – 25. 05. 1112, м. Київ) – князь тмутороканський, володимир-волинський, луцький, острозький, бузький. У листопаді 1097 намовив вел. князя київ. Святополка Ізяславича осліпити князя теребовельського *Василька Ростиславича*; здійснив похід під Теребовлю, щоб приєднати її до своїх володінь. Позбавлений престолу у Володимир-Волинському, отримав уділ у Бужську (нині м. Буськ Львів. обл.).

П. Гуцал.

ДАВИДА

Станіслав Олексійович (24. 09. 1932, с. Кровця Сяноц. пов. Ряшів. воєв-ва, Польща – 01. 07. 1997, м. Тернопіль) – вчений у галузі медицини. Канд. мед. н. (1968), доц. (1972). Закін. військ.-мед. ф-т Харків. мед. ін-ту (1957). Працював лікарем Північного військ. округу, мол. н. с. Львів. НДІ туберкульозу, від 1972 – зав. курсом дит. хірургії Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). 1992–94 – голова Терноп. обл. відділ. УЛТ. Автор і співає. більше 70 наук. праць, мав автор. свідоцтво на винахід.

Ю. Саюк, В. Чайковський.

ДАВИДКІВСЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ

ЗАКАЗНИК

– природоохоронний об'єкт місцевого значення, водно-болотний масив. Розташ. на пд.-сх. околиці с. Давидківці Чортків. р-ну. Створений відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні приват.-оренд. підпр-ва “Дружба”. Пл. 9,5 га. Під охороною – типові лучно-болотні фітоценози.

І. Бай.

ДАВИДКІВЦІ

– село у Чортківському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Слобідка. Розташ. на берегах р. Нічлава, за 18 км від райцентру і 9 км від найбл. залізн. ст. Озеряни. Насел. 1141 особа

(2003). Перша писемна згадка – 1785. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Сільський господар”, “Рідна школа”, кооператива. Є церква св. Івана Богослова (1905; кам.), 2 каплички, “фігура” Матері Божої (2000). Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1960), встанов. пам'ят. знак воякам УПА. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, 3 приватні агропром. підпр-ва, фермер. госп-во. Із Д. походить літераторка *К. Новосад*. У селі є ботан. заказник “*Давидківський*” (9,5 га).

Г. Рихлівська, В. Уніят.

ДАВИДКО

Люся Степанівна (з дому – Жаховська; 18. 11. 1948, м. Тернопіль) – актриса. Дружина *Т. Давидка*. Нар. арт. України (2001). Закін. театр. студію при Терноп. обл. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка (1965); курс майстерності *Р. Степаненко*. Зіграла на сцені цього театру (нині – академ. театр) понад 100 різноплан. ролей (в осн. драм. героїнь та гострохарактер.), у т. ч.: Тетяна Рахіра (“У неділю рано зілля копала”, “Земля” за О. Кобилянською), Софія, Варка (“Безталанна”, “Наймичка” І. Карпенка-Карого), Мавка (“Лісова пісня” Лесі Українки), Стеха (“Назар Стодоля” Т. Шевченка), Валерія (“Моя професія – синьйор з вищого світу” Дж. Скарначчі, Р. Тарабузі), Роксолана (“Роксолана” за П. Загребельним), Гертруда (“Гамлет” В. Шекспіра), Кезонія (“Калігула” А. Камю), Хелен (“Гуцулка Ксеня” Я. Барнича), Жаннет Фішнр, Елейн Навазіо, Боббі Мітчел (“Останній палко закоханий” за Н. Саймоном).

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001; *Собуцька В.* Люся Давидко: “Я запалити хочу вогники в серцях!” // Свобода. – 2003. – 22 листоп.; *Садовська Г.* “Для театру – артистка золота” // Вільне життя. – 2003. – 29 листоп.

І. Дем'янова.

ДАВИДКО

Тадей Євстахійович (01. 01. 1939, с. Тарнава Дольна, Польща) – актор, режисер. Чоловік *Л. Давидко*. Засл. арт. України (1991). Закін. театр. студію при Львів. укр. акад. драм. театрі

До ст. **ДАВИДКО** Люся Степанівна

У "Наймичці"
І. Карпенка-Карого
(зліва).

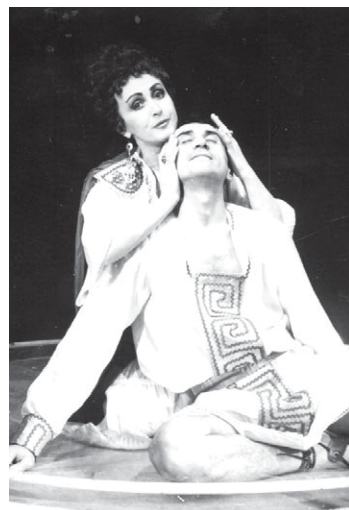
Із Т. Давидком у
"Наливайку" за І. Ле
(справа).

У "Роксолані" за П. Загребельним.

Із В. Хім'яком
у "Польоті над гніздом зозулі"
за К. Кізі.

Із М. Конечним у "Калігулі" А. Камю.

У "Ревізорі" М. Гоголя.

Із С. Андрушком
у "Ромео і Джульєтті" В. Шекспіра.

Із О. Папушею
в "Останньому палко закоханому"
за Н. Саймоном.

ім. М. Заньковецької (1961, кл. *О. Ринка* і *Б. Тягна*), філол. ф-т Львів. ун-ту. Від 1962 – актор Терноп. обл. муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка (нині академ. театр). Ролі: Гриць (“В неділю рано зілля копала” за *О. Кобилянською*), Михайло (“Не судилось” *М. Старицького*), Крижень (“Ключі до щастя” *О. Корнієнка*), Андрій (“Тарас Бульба” за *М. Гоголем*), Кравцов “Голубі олені” *О. Коломійця*) та ін. Знімався у кіно. 1972–83 – реж. Великоглибоч. нар. самодіял. театру (Терноп. р-н). Поставив спектаклі “Гіні минулого дня” *С. Голованівського*, “Трибунал” *О. Макайонка*, “Фараони” *О. Коломійця*, “Безталанна” *І. Карпенка-Карого*, “Маги-наймичка” *І. Тогобочного* та ін.

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

В. Дячун.

ДАВІДОВ

Євген Петрович (27. 03. 1926, с. Березівка Саратов. обл., нині РФ) – музикант, педагог. Засл. прац. культури України (1973). Учасник нім.-рад. війни. Закін. Кишинів. муз. уч-ще (1953), Харків. консерваторію (кл. *баяна*, 1958). Перший дир. Терноп. муз. уч-ща ім. *С. Крушельницької* (1958–80). Нині – викладач диригування цього навч. закладу.

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

І. Федечко.

ДАВИДОВИЧ

Василь Якович (23. 05. 1912, с. Великі Гаї, нині Терноп. р-ну – 04. 04. 1992, там само) – оператор машинного доїння. Батько *Я. Давидовича*. Герой соц. праці (1971). Працював у колгоспі “Поділля” Терноп. р-ну.

Н. Халуца.

ДАВИДОВИЧ

Ярослав Васильович (20. 04. 1948, с. Великі Гаї Терноп. р-ну) – правник, державний діяч. Син

В. Давидовича. Засл. юрист України. Закін. юрид. ф-т Львів. ун-ту (1978). Займався громад. роботою на Тернопільщині. Інструктор, зав. організац. відділом Терноп. облвиконкому, Терноп. ОДА; ст. консультант відділу по зв'язках з місц. органами влади і місц. самоврядування Секретаріату ВР України. Від 1996 – секретар, 2004 – заст. голови Центр. виборч. комісії (м. Київ).

Х. Весна, М. Токарчук.

ДАВІСКІБА

Генрик (*Dawiskiba Henryk*; псевда “Петрос”, “Рашиц”; 02. 02. 1916, с. Млинська, нині Тербовлян. р-ну – 25. 12. 1993, м. Сосновець Катовіц. воєв-ва, Польща) – польський військовик. Орден Срібний Хрест заслуги (1947). Навчався у Львів. г-зії, корпусі кадетів (1932–37), школі підхорунжих артилерії в м. Торунь (1938–39; Польща). Брав участь у боях на поч. 2-ї світ. війни (вересень 1939). Від березня 1944 – кер. контррозвідки Львів. округу АК.

В. Ханас.

ДАВНЬОРУСЬКА КУЛЬТУРА

– пам'ятки матеріальної (міста, городища, селища, могильники) і духовної (фольклор, вірування, писемність) культури 10–13 століть. За суттю Д. к. є єдиною для вел. території, що включала землі сх. слов'ян, які князь *Володимир Святославич Великий* об'єднав у державу – Київ. Русь. Сюди ввійшли землі новгород. словен, кривичів, полочан, радимичів, *білих хорватів*, *волинян*, *древлян*, *дулібів*, *бужан*, *уличів*, *тиверців*, *сіверян*, *в'ятичів*. Для Київ. Русі властива єдина, хоч із деякими локал. особливостями, матеріальна та духовна культура. Для всієї тер. характерні спочатку землянкові та напівземлянкові житла з печами-кам'янками, потім – наземні будинки на підклітях із глин. пічками, однакові побутові речі, кераміка, зброя, спосіб господарювання, ремісничі діяльності тощо. Тер. сучас. Тернопільщини різного часу належ. до *Шумського*, *Дорогобузького*, *Тербовльського*, *Галиць-*

кого і Володимир-Волинського князівств та Галицько-Волинської держави. Нині тут збережено залишки 255 поселень, 103 городищ, 24 курганних і 67 ґрунтових поховань давньорус. періоду; їх вивчення має велике наук. значення.

Літ.: Археологія Прикарпаття, Волині і Закарпаття (ранньослов'янський та давньоруський період). – К., 1990.

М. Ягодницька.

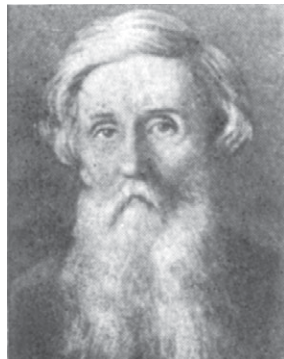
ДАЇЛИК

Іван (псевда “Скала”, “Кривоніс”, “Крук”; 1911, с. Розгадів, нині Зборів. р-ну – 1984, м. Торонто, Канада) – редактор, громадський діяч. Чл. ОУН (1935). 1938 заарешт. поляки, 1940 повернувся в село, переховувався від більшовиків, займався підпіл. роботою. 1944 перебрався у Зх. Європу, згодом – до Канади. Ред. часопису “Гомін України”.

Б. Волинський.

ДАЛЬ

Володимир Іванович (літ. псевдонім – Козак Луганський; 10 (22). 11. 1801, м. Луганськ – 22. 09 (04. 10). 1872, м. Москва, нині РФ) – російський мовознавець, етнограф, письменник. Чл.-кор. (1838), почес. акад. (1863) Петербур. АН. За походженням данець. Закін. мед. ф-т Дерптського (нині м. Тарту, Естонія) ун-ту (1829). Осн. праця – “Тлумач-

ний словник живої великоруської мови” (т. 1–4; 1863–67). Зібрав понад 30 тис. приказок, прислів'їв. 1831 відвідав Вишнівець, Кременець, Почаїв та ін. міста Волині, де записав легенди, казки, пісні, приказки (частк. увійшли до зб. “Місцеві перекази” і “Прислів'я руського народу”).

Б. Пиндус, Г. Чернихівський.

ДАМА́СКИН

Іван (справж. – Попович Данило; 28. 12. 1889, м. Збараж – 12. 01. 1968, м. Мондер, Канада) – релігійний діяч, письменник. 1913 виїхав до Канади. Закін. теол. студії (1919), рукопоклад. у сан священника. 1920–23 – душпастир у с. Гнилички (нині Підволочис. р-ну). Емігрував до Канади, місіонер у пров. Манітоба й Саскачеван. 1929 вступив до монастиря оо. Василіян у Мон-

дері, склав обітницю і прийняв чернече ім'я Дамаскин Іван (1933). Упор. зб. “Колядки і шедрівки” (1925), “В тіні хреста” (1957); автор праць “Маркіян Шашкевич на тлі відродження Галицької України” (1943), “Церковно-слов'янська грамати́ка” (1958), числ. статей, перекладів; уклад “Малий церковно-слов'янсько-українсько-англійський словник”.

Б. Мельничук.

ДАНИЛЕ́ВИЧ

Віктор Климентійович (24. 11. 1898, с. Тилявка, нині Шумс. р-ну – 1962, за ін. даними 1963, м. Осінніки, нині Кемеров. обл., РФ) – археолог, етнограф. Чл. т-ва “Просвіта”. Навчався на філол. ф-ті Новоросій. ун-ту (Одеса). Від 1922 вчителював у Шумській. Колекція археол. знахідок та нар. одягу, що зібрав Д., – одна з найцінніших на Волині (зберіг у Кременец. краєзн. музеї). 1945 заарешт. за “антирадян. пропаганду”; реабіліт. 1954.

В. Дячун.

ДАНИЛЕ́ВИЧ

Роман (1903, с. Печенія, нині Золочів. р-ну Львів. обл. – р. і м. см. невід.) – журналіст, громадський діяч. Навчався в Бережан. г-зії. Співорг-тор свята “Українська молодь Христові”, співзасн. катол. орг-ції “Орли”, учасник міжнар. катол. конгресів. Співпрацював у ред. часописів “Молоді робітники”, “Українське юнацтво”, “Лицарство Пресвятої Богородиці” та ін. Під час 2-ї світ. війни опікувався українцями в нім. полоні. 1949–54 ред. г. “Християнський голос” (м. Мюнхен, Німеччина). Від 1951 – голова Укр. катол. об'єдн. “Обнова”.

Я. Мазурак, Б. Пиндус.

ДАНИЛЕ́НКО

Михайло Васильович (10. 08. 1918, с. Новосимбірськ, нині Гайсин. р-ну Оренбур. обл., РФ – 18. 10. 2002, м. Львів) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1959), проф. (1960). Чл.-кор. АМН СРСР (1975), НАНУ (1992), АМН України (1993). Дійс. чл. Міжнар. т-ва хірургів (1978). Засл. діяч н. і т. УРСР (1968). Герой соц. праці (1978). Ордени Леніна (1966, 1978), Вітчизн. війни 2-го ступ. (1985) та ін. нагороди СРСР. Біоґр. ін-т США проголосив Д. “Людиною року” та “Людиною 20 століття – видатним науковцем” (1998). Закін. Саратов. мед. ін-т (1946). Працював військ. лікарем, у Вінниці: зав. судово-псих. відділ., нач. відділ. міської лікарні, клін. ординатором, гол. лікарем обл. клініч. лікарні, зав. обл. відділом охорони здоров'я, доц.

мед. ін-ту. Радник МОЗ КНДР (1953–55); докторант, доц., зав. каф. хірургії Вінн. мед. ін-ту; зав. каф. хірургії Терноп. мед. ін-ту (1959–60, нині ТДМА); ректор, проф. каф. шпитал. хірургії Львів. мед. ін-ту (1964–2000, нині ун-т). Напрямки наук. досліджень: хірургія серця і судин, торакальна хірургія, кардіоваскулярна хірургія, анестезіологія, реаніматологія, інтенсивна терапія. Автор понад 390 праць, з них 20 монографій, підручників, навч. посіб.; 7 патентів.

І. Заверуха.

ДАНИЛИШИН

Богдан Михайлович (06. 06. 1965, с. Церківна Долин. р-ну Івано-Фр. обл.) – вчений-економіст. Д-р екон. н. (1997). Чл.-кор. НАНУ (2003). Держ. премія України в галузі н. і т. (2003). Закін. Терноп. пед. ін-т (1987, нині ТДПУ). Працював викл. Івано-Фр. тех. уч-ща; від 1988 – у Раді по вивченню продукт. сил України НАНУ: м. н. с., ст. н. с., зав. відділу, заст. голови з наук. роботи; від 2000 – позаштат. радник КМ України. Напрямки наук. діяльності: методологія сталого розвитку та екол. безпеки, проблеми формування ресурс. стратегії сталого розвитку України.

В. Коржов (ЕСУ).

ДАНИЛИШИН

Степан Іванович (05. 01. 1909, с. Юхимівці, нині Волочис. р-ну Хмельн. обл. – 16. 12. 1973, м. Тернопіль) – художник-сценограф, живописець, педагог. Засл. діяч мист-в УРСР (1967). Чл. СХУ. Закін. Одес. худож.-пром. школу (1927), навчався в Київ. худож. ін-ті, Всерос. АМ у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ; 1934–40). Працював у театрах міст Брест (Білорусь) і Хмельницький, гол. художником Коломий. (1946–52) і Терноп. обл. (від 1952) муз.-драм. театрів. Викладав курс худож. оформлення спектаклю на театр. відділенні Тереховлян. культ.-освіт. уч-ща. Створив ескізи і макети до майже 150 вистав, серед яких: “Камінний господар” Лесі Українки (1964), “Незабутнє” за О. Довженком (1967), “Перша борозна” І. Кавалерідзе (1970), “Оборона Буші” М. Старицького, “Ключі до щастя” О. Корнієнка, “Голубі олені” О. Коломійця. Автор портретів, пейзаж. етю-

дів. Учасник респ. виставок; персон. – в Тернополі (1961, 1974) і Львові (1962).

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

І. Дуда, П. Медведик.

ДАНИЛІВ

Теодор-Гадей (19. 07. 1909, м. Бучач) – адвокат, журналіст, громадський діяч. Магістр права. Працював адвокатом у Бучачі й Збаражі. 1931–33 – чл. керівних органів укр. т-ва, секр. філії “Просвіти” в Бучачі. 1934–38 – секр. філії “Просвіти” в Збаражі. 1938–39 – голова філії Укр. т-ва допомоги інвалідам і охорони воєн. могил, секр. філії “Просвіти” і т-ва “Сільський господар”, надзир. ради “Повіт. союзу кооператив”, заст. дир. Українбанку, чл. управ гуртка “Рідної школи” та ін. повіт. орг-цій у Бучачі. В еміграції: секр. управи, згодом – секр. ради і дир. управи Союзу українців у Вел. Британії (1947–52), ред. часопису “Українська думка”, потім – секр., ген. секр. координац. осередку Укр. громад. центр. установ Європи, Азії й Африки. Жертводавець на укр. потреби, в т. ч. на кн. “Бучач і Бучаччина”.

Б. Мельничук, Г. Яворський.

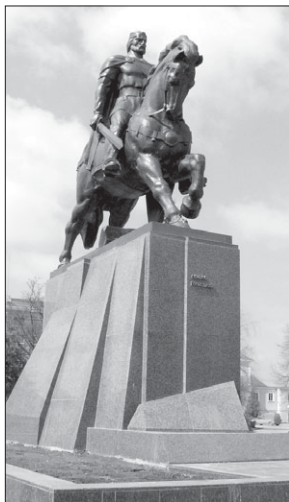
ДАНИЛІВЦІ

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Осташів. сільрад. Розташ. на пр. березі р. Восушка, за 14 км від райцентру і 3 км від найбл. залізн. станції. Насел. 419 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1589 як власність М. Собеського. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”. 1930 під час пацифікації знищена читальня “Просвіти”. Є церква Архістратига Михаїла (1715; дерев., реконстр. 1930-і), дві “фігури” на честь скасування панщини. Встанов. пам’ятник односельцям-воjakам УПА, полеглим 1942–52, пам’ят. знак на місці загибелі вояків УПА; насипані козац. та символ. могили УСС (віднов. 1990). Діє б-ка. У Д. народ. канд. філос. н. І. Козовик.

В. Уніят.

ДАНИЛО РОМАНОВИЧ ГАЛИЦЬКИЙ

(1201, Волинь – 1264, м. Холм, нині Хелм, Польща) – князь; правитель, від 1253 – король *Галицько-Волинської держави*. Син князя *Романа Мстиславича*. Разом із братом *Васильком* боровся проти бояр та угорс. і польс. загарбників за повернення галиц.-волин. престолу. Брав участь у битві з монголо-татарами на р. Калка (1223). 1229 відвоював Волинь, 1236 – Галич; оволодів Києвом, де посадив намісника. 1233 розгромив угор. військо в битві на тер. Тернопільщини (між сучас. Шумськом і Почаєвом). 1238 розбив нім.

Пам'ятник
Данилові Галицькому
в Тернополі.

рицарів під Дорогичином, 1245 – військо угор. і польс. феодалів під Ярославом (нині Польща). Вів тривалу б-бу із монголо-татарами, з цією метою прагнув створити антимонгол. коаліцію європ. держав. 1253 прийняв від Папи Римського Іннокентія IV корол. корону; коронований у Дорогичині. Сприяв екон. і культ. зростанню Галиц.-Волин. держави, за його правління вона досягла найбільшої могутності. Заснував Львів, Холм, куди переніс столицю держави, й ін. міста. Діяльність Д. Г. висвітлена у *Галиц.-Волин. літописі*. 2002 у Тернополі Д. Г. відкрито пам'ятник (скульп. Б. Рудий).

Г. Черняхівський, В. Чубатий.

ДАНИЇЛОВ (ДАНИЛІВ)

– давньоруське місто на території Південно-Західної Волині; локалізоване на *Данилової горі (Трійці)* поблизу х. Данилівка Шумського району. На поч. 1241 монголи на чолі з *Батисем* не взяли Д. – уперше в історії своїх загарбн. походів не змогли захопити місто. Згідно з договором 1366 між польс. королем Казимиром III Великим і литов. князем Любартом Гедиміновичем останній серед ін. міст Волині залишив Д. за собою. 16–17 ст. на тер. колиш. міста діяв Свято-Троїцький монастир, від якого збереглася одноймен. церква. 1968 археолог *П. Раппопорт* провів дослідження на тер. літопис. міста, що остаточно дало змогу стверджувати про розташування Д. на цьому місці. 1988–89 розкопки продовжив археолог *О. Гаврилюк*; були знайдені гончар. посуд з клеймами у вигляді літер, срібні та бронз. прикраси, уламки скляних браслетів, ювелірна гирка. Зібраний матеріал зберіг. у фондах *ТОКМ*.

О. Гаврилюк.

ДАНИЛОВА ГОРА (ТРИЦЯ)

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Гора-останець поблизу х. Данилівка Шумс. р-ну. Відчленована ерозійними процесами від пн.-сх. краю Гологоро-Кременец. кряжу. Вис.

358 м. Має зрізано-конічну форму з плоскою овально-вигнутою вершиною. Складена з пластів крейд, мергелів, неоген. пісків, пісковиків і вапняків та антропоген. супісків із вел. кількістю дріб. каміння. Круті схили й вершина гори частково вкриті дубово-граб. та сосн. лісом. На тер. гори на поч. 13 ст. виникло літописне місто *Данилов (Данилів)*. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 13. 12. 1971 № 645 із змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні Кременец. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 11,5 га.

І. Бай, О. Гаврилюк.

ДАНИЛОВИЧ

Северин Теофілович (05. 10. 1860, с. Петрів, нині Тлумац. р-ну Івано-Фр. обл. – 16. 11. 1939, м. Станіслав, нині Івано-Франківськ) – правник, публіцист, громадський діяч. Д-р права (1892). Закін. Львів. ун-т. Працював адвокатом у Станіславі та Коломиї, 1896–1907 – в Тернополі; сюди до Д. приїжджали *М. Грушевський, Лесь Мартович, В. Стефаник, І. Франко*. Потім – адвокат у Бучачі, на Станіславщині – в Бурштині, Тлумачі, Долині, 1927–30 – у Станіславі. Залишивши працю правника, займався господарством у власн. маєтку в с. Білківці (нині Зборів. р-ну). Один із лідерів РУРП (від 1890), співавтор її програм. документів. 1935 висував свою кандидатуру до польс. сейму в окрузі Тернопіль–Зборів, однак вибраний не був. Автор публіцист. статей у періодиці. Видав “Спогади”, написав спомини про *І. Франка*.

Лит.: Андрухів І., Арсенич П. Українські правники в національному відродженні Галичини (1848–1939 рр.). – Івано-Фр., 1996.

П. Гуцал, Р. Матейко.

ДАНИЛЬЧЕНКО

Михайло Григорович (04. 09. 1937, с. Угринівка Хмельн. р-ну Вінн. обл.) – господарник. Канд. тех. н. (1993), проф. (2002). Дійс. чл. Акад. екон. н. України (1993). Ордени Дружби народів (1981), Леніна (1990), “За заслуги” 3-го ступ. (1997); золоті медалі ВДНГ СРСР (1984, 1988); Почесна грамота Президії ВР УРСР (1987). Засл. вина-

хідник України (1991). Закін. Львів. політех. ін-т (1967, нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1986 – ген. дир. ВО “Тернопільський комбайновий завод”. Від 1994 – голова правління, ген. дир. ВАГ “Тернопільський комбайновий завод”. 1996–99 – 1-й заст. голови Терноп. ОДА. Від 1999 – проректор по зв’язках науки з виробництвом ТАНГ. Автор більше 200 наук. публікацій, у т. ч. 1 монографії, 5 навч. посібників.

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т., 2003.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ДАНИЛЬЧИК

Катерина Іванівна (11. 06. 1949, с. Купчинці Козів. р-ну) – педагог, громадсько-політична діячка. Депутат Терноп. обл. ради 1–2-го (1990–98) і 4-го (від 2002) скликань. Закін. Львів. ун-т (1971). Працювала вчителем у Козів. СШ (до 1994). Від 1994 – заст. голови Козів. РДА з гуманіт. та політико-прав. питань. Від 1989 брала участь в акціях, які проводив НРУ у б-бі за здобуття та утвердження незалежності України. Делегат кількох Великих зборів НРУ.

І. Дем’янова.

ДАНИЛЬЧУК

Іван (псевд. – “Іванчук”, “Іванович” та ін.; 01. 10. 1877, с. Більче-Золоте, нині Борщів. р-ну – 1945, Канада) – учитель, священик, письменник. В Україні закін. нар. школу і чотири класи г-зії. До Канади емігрував приблизно 1897. Закін. Манітоб. коледж, учителював. Деякий час (від 1902) жив у США; повернувшись до Канади, служив священиком у пров. Манітоба й Альберта. Від 1914 писав вірші, оповідання, сатиру, друкував їх у часописі “Ранок”. Найвідоміші сатир. твори – “Як я воював з Бушівнев на фармах”, “Гриньо Кручений”. Високу оцінку літераторові дав *О. Назарук* у кн. “Іван Данильчук – найбільший гуморист Канади”.

І. Гаврильцо.

ДАНИЛЬЧУК

Олексій Федорович (06. 08. 1946, м. Тернопіль) – оперний співак (тенор). Закін. Львів. консерваторію (1976, нині муз. акад.). Соліст Львів. театру опери і балету. Партії: Андрій (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського), Задорожний (“Украдене щастя” Ю. Мейтуса), Володимир Ігорович (“Князь Ігор” І. Бородіна), Рудольф, Каварадоссі (“Богема”, “Тоска” Дж. Пуччіні) та ін.

П. Гуцал.

ДАНИЛЮК

Архип Григорович (13. 03. 1941, с. Згорани Любомл. р-ну Волин. обл.) – етнограф, музейник.

Дійсн. чл. НТШ. Всеукр. премія ім. П. Чубинського. Закін. Львів. ун-т (1965). Працює в Музеї нар. арх-ри та побуту у Львові. Постійно займається дослідженнями на Тернопільщині. Автор кн. “Українська хата” (1991), “Релікти давнього будівництва” (1995) та ін., понад 300 статей, у т. ч. про нар. арх-ру і побут Зх. Поділля: “Подільська хата” (Наука і суспільство. – 1987. – № 2), “Особливості художнього оздоблення в інтер’єрі традиційного західноукраїнського житла” (Етнографія Поділля. – 1992. – Ч. 2), “Традиційне житлово-господарське будівництво Західного Поділля” (Подільська старовина. – В., 1993), “З глини, соломи і каменю” (Тернопіль, – 1995. – № 3) тощо.

Б. Волинський.

ДАНИЛЮК

Ігор Васильович (23. 04. 1949, с. Поділля Підволочис. р-ну) – господарник, громадський діяч. Засл. прац. с. госп-ва (1995). Ордени Труд. черв. прапора (1987), “Знак Пошани” (1978). Депутат ВР СРСР (1989–91). Закін. Кременец. с.-г. технікум (1968), Кам’янець-Поділ. с.-г. ін-т (1983). Працював агрономом, гол. агрономом, зав. відділ., головою колгоспу в Підволочис. р-ні. Від 1982 очолює госп-во у с. Кам’янки цього ж р-ну (нині ТОВ “Агрофірма “Нива”).

М. Ониськів, В. Слюзар.

ДАНИЛЮК

Михайло Якович (01. 10. 1919, м. Кременець – 02. 03. 1981, м. Міннеаполіс, США) – лікар, громадський діяч, літератор. Д-р медицини (1950). Чл. Амер. мед. асоц., Амер. т-ва хірургів, Укр. т-ва журналістів в Америці, Укр. письмен. асоц. США. Воєнний Хрест Президента УНР в екзилі (1954). 1938 закін. укр. г-зію в Кременці, вчителював у с. Башуки на Кременеччині (до 1939). Під час 2-ї світ. війни – курінний УПА на Волині. Медицину студіював у Мюнхен. ун-ті (Німеччина). 1950 емігрував до США, нострифікував диплом. 1954 розпочав приват. практику. 1955–57 – лікар в армії США. Від 1964 – довірений лікар Ген. консульства Німеччини у США. Від 1971 – клініч. проф.-асист. мед. школи Міннесот. ун-ту в м. Міннеаполіс, згодом – мед. дир. най-

більшої в шт. Міннесота корпорації опіки перестарілих. Засн. і перший голова Міннесот. відділу УЛГ Пн. Америки. Від 1966 – гол. радник Укр. нар. союзу, від 1967 – чл. Ради митрополії УАПЦ у США. Належав до ОУН(м). Співпрацював із газетами “Народна

воля” і “Свобода” та ін., мед. кор. укр. секції “Голосу Америки”. Автор спогадів “Повстанський записник” (1968), де йдеться про б-бу УПА на Кременеччині, “Лікарського довідника” (1970), “Короткого англо-українського медичного словника” (1973), кн. “На медичні теми” (1981), багатьох статей у періодиці Німеччини, Канади і США.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Мельничук, Г. Чернихівський.

ДАНИЛЮК

Сергій Андрійович (04. 09. 1957, с. Підлісці Кременец. р-ну) – господарник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 2-го (1994–98) і 4-го (від 2002) скликань. Закін. агр. ф-т Львів. с.-г. ін-ту, Івано-Фр. ун-т нафти і газу (2000). Працював заст. голови колгоспу в Кременец. р-ні (1980–86), на кер. посадах у Кременец. рай. агропромоб’єднанні (1986–91), першим заст. нач. упр. с. госп-ва райвиконкому (1991–92), заст. представника Президента з розвитку АПК Кременец. р-ну (1992–94), головою Кременец. рай. ради та РДА (1994–98). Від 1998 – нач. Кременец. відділ. із постачання та реалізації газу укр. магістрал. газопроводів “Львівтрансгаз”.

М. Токарчук, В. Чубатий.

ДАНИЛЮК

Федір Володимирович (12 (25). 08. 1907, с. Підлісці, нині Кременец. р-ну – липень 1987, там само) – народний майстер лозоплетіння. Під час 1-ї світ. війни евакуйов. на Сх. Україну. Після 1917 жив у Кременці та с. Бережці, нині Кременец. р-ну, потім – у родин. селі. Плів із лози кошики, крісла-фотелі, колиски, абажури, вази, сумки, етажерки тощо. Від 1979 брав участь у виставках нар. ремесел у Тернополі, Києві, Пермі (нині РФ) та ін. містах.

А. Гриб, І. Дуда.

ДАНИЛЮК

Федір Олександрович (18. 06. 1925, с. Кутиска, нині Лановец. р-ну – 13. 11. 2003, с. Буглів, того ж р-ну) – механізатор. Герой соц. праці (1971). Працював бригадиром трактор. бригади у колгоспі в с. Буглів.

Н. Халуца.

ДАНИЧКІН

Олександр Володимирович (11. 02. 1916, м. Донецьк – 28. 03. 1986, м. Тернопіль) – тан-

цюрист, балетмейстер. Засл. арт. УРСР (1971). Соліст балету ансамблю пісні й танцю Київ. військ. округу (1938–45), Шахтар. ансамблю пісні і танцю (м. Донецьк, 1945–57). Балетмейстер танц. ансамблів “Подільянка” Хмельн. (1957–64), “Надзбручанка” Терноп. (1964–85) обл. філармоній. На основі фольклор. записів нар. танців у селах Тернопільщини 1966–77 поставив свої хореогр. картини “Вихиляс”, “Каперуш”, “Кивун”, “Подільське весілля”, “Трусинець”, “Обжинки”, “Швець”, “Чабани” та ін.; ансамбль показав їх в Україні, республіках колиш. СРСР, у Болгарії (1973, 1977); більшість творів є в репертуарі “Надзбручанки”.

П. Медведик, Г. Шергей.

ДАНКО

Богдан (06. 07. 1929, с. Кривеньке, нині Чортків. р-ну) – бібліотекар, громадський діяч. Від 1954 – громадянин США. Закін. Коннектикут. ун-т (1970). Співпрацює з Йельським ун-том. Чл. Асоц. амер. професорів, Асоц. Коннектикут. б-к. Активний у Пласті, Укр. ком-ті в Америці, Амер. будинку націоналістів, “Рідній школі”.

Х. Весна.

ДАНЬКІВ

Світлана Михайлівна (з дому – Олексинин; 15. 10. 1960, с. Комарівка Бережан. р-ну) – педагог, літераторка. Чл. НСЖУ. Закін. фіз.-матем. ф-т Терноп. пед. ін-ту (1982, нині ТДПУ). Працювала вчителькою в Шибалин. СШ Бережан. р-ну (1982–89), у Бережанах: кор. рай. радіомовлення (1989–95), зав. відділу РДА (1995–96), наук. прац. Музею Б. Лепкого (1996–98), заст. голови рай. ради (1999–2002). Від 2002 – ред. рай. г. “Бе-

режанське віче". Авторка зб. поезій "Мій ясен світ" (1993), "Передчуття любові. Коріння душі" (1994), "Виражі кохання" (1998), числ. публікацій у пресі, в т. ч. канадській.

Н. Волинєць.

ДАНЬКОВИЧ

Іван (1911, с. Жизномир, нині Буцац. р-ну) – меценат, громадський діяч. Закін. кооп., с.-г., гірничі та електротех. курси. Працював у "Повіт. союзи кооператив" у Бучачі. Після служби в армії діяльний як чл. ОУН, інструктор т-в "Луг", "Просвіта". Після приходу більшовиків 1939 виїхав у Зх. Європу, від 1949 – в Канаді. На пам'ять про брата М. Даньковича разом із дружиною Павлиною пожертвували кошти на видання кн. "Бучач і Бучаччина" (1972).

Г. Яворський.

"ДАР ЖИТТЯ"

– міжнародний благодійний фонд єпископату Української лютеранської церкви і благодійної організації "Думки про віру". Діє в Україні, в т. ч. у Тернополі, від 1997 (від 1992 працює ниніш. підрозділ фонду – амер.-укр. орг-ція "Медична клініка на колесах"). Надає гуманітар. та консулт. допомогу, проводить профілакт. мед. роботу, постачає обладнання в лікар. установи, забезпечує хворих ліками тощо. Консулт. центри "За життя" фонду діють у Тернополі, Кременці, Києві, Запоріжжі, Севастополі. Один з ініціаторів і кер. проекту "Медична клініка на колесах" – уродженець Тернопільщини *С. Дудяк*. Дир. – *Н. Лейпер*.

Лім.: Сушкевич В. Звичайне диво // Вільне життя. – 2001. – 7 черв.

В. Сушкевич.

ДАРАХІВ

– село у Тербовлянському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Кам'янка і Пютьків. Із облік. даних виключ. х. Новий Тичин у зв'язку з пересел. жителів. Насел. 2145 осіб (2003). Розташ. над р. Брусенець, за 13 км від райцентру і 12 км від найбл. заліз. ст. Микулинці–Струсів; через Д. проліг автошлях Тернопіль–Івано-Франківськ. Перша писемна згадка – 1554, згідно з даними Я. Байгера. 1906 у Д. відбувся страйк селян. Діяли "Просвіта", "Сокіл", "Відродження" та ін. укр. т-ва. 26 вересня 1930 відбулася пацифікація над місц. жителями. Від 5 липня 1941 до 24 березня 1944 Г. – під нім.-фашист. окупацією. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1926; мур.), дві "фігури" Матері Божої. Спорудж. пам'ятник воінам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1975), встанов. кам. хрести на честь

загиблих за волю України та на могилі вояків УПА – братів Прусаків, насипано 2 могили рад. воінам. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку. В Д. народ. композитори *Б. та І. Кравчуки*, канд. н. І. Чупашко.

М. Сивульська, В. Уніят.

ДАРЇВСЬКА

Марцеліна (Darowska Marceлина; 16. 01. 1827, с. Язловець, нині Буцац. р-ну – 05. 01. 1911, там само) – польська графиня, релігійна діячка. Засн. згромадження Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії (1863); опікувалася сиротинцями, школами, ліцеями, притулками тощо. 1997 Папа Римський проголосив Д. блаженною. Гробівець у Язловці, де похов. Д., – пам'ятка арх-ри; тут є підземна церква.

Г. Яворський.

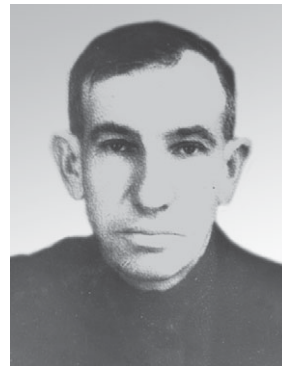
ДАРՈՒХА-КЛԷՒՏԱ

Тереза (Darocha-Kłęczta Teresa; 17. 07. 1939, м. Чортків) – польська художниця, сценограф. Навчалася в АКМ у Варшаві (1959–67). Подорожувала з творчою метою по Югославії, Франції, Бельгії, Німеччині та ін. країнах. Співпрацювала з театрами Варшави, Познані, Кошаліна, Зеленої Гури. Від 1967 – сценограф театру Гожичи в м. Торунь. Премія у конкурсі проєктів на будинок театру опери в м. Мадрид (Іспанія, 1962).

С. Ткачов.

ДАУШКՈՎ

Сергій Юхимович (25. 09 (08. 10). 1905, с. Лішня, нині Кременец. р-ну – 21. 04. 1991, с. Андру-

га, того ж р-ну) – письменник. 1949 закін. Остроз. пед. уч-ще (Рівнен. обл.). 1950 переїхав до Кременця. 10 р. прац. у кооп. крамниці. 1960 за сфабрик. недостатку засудж. на 10 міс. ув'язнення. 1961 повернувся до Андруги, де проживав понад 30 р. Перший вірш надрукував 1924 у львів. г. "Громадський голос". Писав оповідання, гуморески, фейлетони, окремі з яких опубл. 1920–30-і "Літературно-науковий вістник". Повість "Опанас Тятива" (Л., 1933) розповідає про героїчну б-бу краян із половцями, монголо-татарами (2-ге вид. – під назвою "Було колись". – Кременець, 1936). 1930-і в Кременці видрукував книжечки-метелики "Страшна річ", "Хуртовина" та ін. Підготував 2-у ч. по-

вісті “Було колись”, але події 1939 перешкодили її виходу. У рад. період повість “Було колись” трактували як націоналіст. і вилучали з б-к. Д. надсилав тв. до Львова, Києва, але в роки застою їх ніхто не друкував. Залишив у рукописах більше 10 романів і повістей: “Семерик”, “Хмари надходять”, “Свтух”, “Проклін”, “Серед руїн”, “Безвихідь”, у яких на місц. фактах відобразив б-бу укр. народу на різних етапах: від Батія до 1939. Зібрав і опрацював понад 250 “Казок старого млина”. 1993 на хаті Д. у с. Андруга встанов. пам’ят. таблиця. Окремі казки Д. вийшли кн. “Циганські ліки” (Дубно, 1992), опубл. в тижн. “Друг читача” (1992, 2 жовт.), альманасі “Курінь” та ін. виданнях; листи до С. Буняк опубл. в г. “Русалка Дністрова” (1995, Ч. 19).

Лит.: Черняхівський Г. Кременеччина: Історичне та літературне краснорозповідство. – Кременець, 1992; Його ж. Казкар із Малої Андруги // Русалка Дністрова. – 1995. – Ч. 19; Його ж. Портрети пером. – Кременець, 2001.

Г. Черняхівський.

ДАЦИК

Іван (31. 03. 1897, с. Козівка, нині Терноп. р-ну – 29. 07. 1983, м. Садбури, Канада) – громадський діяч, кооператор. До 1-ї світ. війни навчався у Терноп. г-зії. 1918 – доброволець УГА. Після війни закін. учит. семінарію. 1928 прибув до Канади. Чл. Укр. стрілец. громади (УСГ), багатораз. голова її філії, засн. б-ки УСГ. Голова і чл. управи філії Укр. нац. орг-ції в Садбурах. Фундатор-меценат ЕУ; фінанс. підтримував укр. громад. орг-ції.

Б. Мельничук.

ДАЦІЙ

Юліан (світське ім’я – Іван; 1863 – 1947) – священник-василіянин, церковний історик і педагог. Чернечий постриг прийняв 1882, священничі обіти – 1887. Ігумен монастирів у Бучачі (1901–04) та Підгір’ї на Львівщині (1920–32); викладав богослов. науки в навч. закладах; парох у Кристинополі (нині м. Червоноград Львів. обл.). Автор проповідей, статей у “Місіонарі” та ін. церк. виданнях, книг з історії християн. церкви, зокрема в Україні. Особ. архів Д. зберіг. у відділі рукописів ЛНБ.

П. Гуцал.

ДАЦКІВ

Михайло Олександрович (21. 11. 1893, с. Городниця, нині Підволочис. р-ну – 19. 03. 1939, найімов., Далека Північ, нині РФ) – діяч культури. Закін. г-зію у Тернополі. Навчався на правн. ф-ті Львів. ун-ту, звідки 1914 мобіліз. у австр.

армію. Наприкінці 1918 – в УГА; на поч. 1920 – в ЧА. Згодом – адміністратор у театр. колективі “Кийдрамте”, який очолював. *Лесь Курбас*. Від 1925 – дир. мист. об’єдн. “Березіль” (м. Київ), від липня 1926 – дир. театру “Березіль” (м. Харків), від 1928 – дир. Харків. філармонії, зав. концерт. відділом театру “Веселий пролетар”. 3 листопада 1933 заарешт.; помер в ув’язненні.

Є. Гасай.

ДАЦКО

Богдан Якович (1952, с. Мислова Підволочис. р-ну) – господарник. Канд. екон. наук. (1994). Засл. економіст України (1998). Закін. екон. ф-т Львів. ун-ту (1978). Працював у Львові нач. відділу “Головпостачу”, заст. нач. обл. упр. з поставання та збуту, дир. “Львівагроімпексу” – першої в Зх Україні й другої в Україні зовнішньоекон. структури. Згодом – президент “Галімпексу” і водночас, дир. Львів. складзеркал. заводу.

І. Буняк.

ДАЦКО

Мар’ян Володимирович (17. 01. 1952, с. Вербляни Бус. р-ну Львів. обл. – 21. 12. 1994, м. Тернопіль) – балетмейстер, діяч культури. Чоловік *О. Дацко*. У парі з дружиною – дипломант міжнар. та всеукр. конкурсів виконавців бал. танцю. Суддя вищої категорії Асоц. спорт. танцю України. Закін. студію бал. танцю “Ритм” у Львові. Працював артистом балету в молодіж. центрі “Романтик” у Львові. Від 1979 – в Тернополі: засн. і дир. культ.-мист. центру “Мальви”, творець школи бал. танцю. Автор хореогр. постановок “Повільний вальс”, “Румба”, “Ріліо”, “Весняний вальс”, “Танго”, “Веселі ритми” та ін.

І. Канделюк.

ДАЦКО

Ольга Михайлівна (30. 06. 1956, м. Львів) – балетмейстер, діяч культури. Дружина *М. Дацка*. У парі з чоловіком – дипломатка міжнар. та всеукр. конкурсів виконавців бал. танцю. Суддя міжнар. категорії Міжнар. федерації спорт. танцю (від 2002). Закін. Львів. культ.-освіт. уч.-ще (1978), Терноп. пед. ін-т (1986, нині ТДПУ). Аргистка балету в молодіж. центрі “Романтик”, кер. ансамблю бал. танцю політех. ін-ту (нині ун-т “Львівська політехніка”) у Львові. Від 1979 – в Тернополі: співзасн. школи бал. танцю, кер. дит. ансамблю бал. танцю “Мальвінка”, балетмейстер ансамблю бал. танцю “Мальви”. 1993–97 – дир. культ.-мист. центру “Мальви”. Від 1995 – президент клубу спорт. танцю “Мальви”.

Х. Весна.

“ДАЧА ГАЛІЛІЯ”

– лісовий заказник загальнодержавного значення. Розташ. у межах Росохац., Заліссян., Сосулів., Улашків., Заболотів., Милівец. сільрад Чортків. р-ну; Озерян. сільради Борщів. р-ну, у кв. 29–74 Улашків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах одноймен. ліс. урочища. Створ. відповідно до постанови РМ УРСР від 28. 10. 1974 № 500. Перебуває у віданні Чортків. держлісгоспу ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 1856 га. Під охороною – унікальний високопродукт. масив дуб. лісів штуч. походження з багатьма екзотами. Голов. лісоутворюючими породами є дуб звичай., граб з незначн. домішками ясена звичай., липи серцелистої, черешні, бука. У підліску – ліщина, клен татарський, бруслина бородавчаста. Трав’яний покрив утворюють осока волосиста, осока гірська, яглиця звичай., маренка запашна, зірочник ліс., медунка м’якенька, печіночниця звичай. та інші. Зростає багато рідкіс. та екзот. деревних порід: горіх чорний, горіх сірий, горіх маньчжурський, сосна чорна, сосна Веймутова, модрина європ., модрина япон., ялиця біла. “Д. Г.” – місце оселення значної кількості диких тварин: козулі, лисиці, борсука, тхора чорного, лося, підорлика великого; трапляється також пугач, занесений до Червоної книги України. Заказник – взірць лісорозведення в умовах

лісостепу і має ґрунтозахисне та водорегулююче значення; цінна лісонасіннєва база.

Лит.: Географічна енциклопедія України. – К., 1989. – Т. 1.

І. П’ятківський.

ДАЧІНСЬКИЙ

Станіслав (Daczyński Stanisław; 11. 09. 1892, м-ко, нині смт Гусятин – 01. 09. 1964, м. Варшава, Польща) – польський актор, режисер. Виступав у польс. театрах Кисва (1912–18) і Львова (1920–39). 1945 виїхав у Польщу. Поставив вистави “Кінець і початок” М. Мошинського, “Святоша” і “Тартюф” Ж.-Б. Мольєра й ін. Серед ролей – Хіггінс (“Пігмаліон”) Б. Шоу).

І. Дула.

ДАШІНСЬКИЙ

Ігнатій (Daszyński Ignacy; 26. 10. 1866, м. Збараж – 31. 10. 1936, м. Бистра, Польща) – польський публіцист,

громадсько-політичний діяч. Брат *Ф. Дашинського*. Навчався у г-зіях міст Станіслав (нині Івано-Франківськ), Краків, у Ягеллон. та Цюріх. ун-тах. Один із лідерів Польс. соціал-демократ. партії, редагував у Львові її газети “Праця” і “Робітник”. 1897–1918 – посол австр. парламенту. В серпні 1905 виступав у Тернополі на політ. мітингу. Після розпаду Австро-Угорщини створив і очолив 6 листопада 1918 уряд незалежної Польщі; 1920 – віце-прем’єр уряду нар. оборони. 1921–28, 1931–34 – голова Польс. соц. партії. Автор низки істор. та публіцист. книг і статей.

В. Ханас.

ДАШІНСЬКИЙ

Фелікс (Daszyński Feliks; 1864, м. Збараж – 1890, м. Львів) – польський публіцист, редактор, перекладач, громадський діяч. Брат *І. Дашинського*. Навчався в г-зі у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), звідки виключ. за політ. діяльність. Закін. Цюріх. ун-т (Швейцарія). Один із провід. діячів Польс. соціал-демократ. партії, брав участь у міжнар. робіт. русі. Листувався з *І. Франком*, переклав і надрукував польс. мовою його повість “*Boa constrictor*”.

В. Ханас.

ДАШКЕВИЧ

Роман Іванович (06. 12. 1892, с. Тустановичі, нині належить до м. Дрогобич Львів. обл. – 12. 01. 1975, м. Куфштайн, Австрія) – правник, військовик, громадський діяч. Д-р права (1924). Закін. правн. ф-т Львів. ун-ту. Під час 1-ї світ. війни – старшина артилерії в австр. армії. Навесні 1915 потрапив у рос. полон. 1919 – полковник Армії УНР, ком-р гармат. бригади, нач. артилерії корпусу Січових Стрільців, з яким воював у квітні–червні того ж року на Кременеччині. Після 1921 – адвокат у Львові. Орг-тор і голова молодіж. спорт. т-ва “Луг” (1925–39), не раз відвідував його осередки на Тернопільщині. Ред. часописів “Січові вісті” (1925–26) та “Вісті з Лугу” (1926–39). Від вересня 1939 – в м. Риманів на Лемківщині (Польща), від кінця 1943 – в м. Куфштайн. Уряд УНР в екзилі надав Д. звання генерал-поручника.

Лит.: Коваль Р. Життя – на службу Україні // Шлях перемоги. – 2002. – 12–18 груд.

Б. Мельничук.

**ДВАДЦЯТЬ ПЕРША
(ЗБАРАЗЬКА) БРИГАДА УГА**

– військова частина 4-го корпусу УГА. Ком-р – отаман Б. Шашкевич. Сформ. у травні 1919 з тил. військ. підрозділів і новобранців Збараз. й ч. Терноп. та Скалат. повітів. Бригада не була укомплект. за штатним розписом; мала 2 курені піхоти, легкий гармат. полк (3 батареї), чоту кінноти, чоту зв'язку. Під час *Чортків. офензиви* підпорядк. 1-у корпусу, наступала в напрямку на Тернопіль. Після переходу УГА за Збруч у липні 1919 ввійшла до 2-го корпусу, зайняла м-ко Меджибіж (нині смт Хмельн. обл.). Згодом розформована, її стрільці та старшини продовжували воювати в ін. військ. частинах.

Лит.: Шанковський Л. Українська Галицька Армія: Воєнно-історична студія. – Л., 1999.

П. Гуцал.

ДВАНДЦЯТА БРИГАДА УГА

– військова частина 4-го корпусу УГА. Ком-р – отаман О. Лесняк. Створ. в травні–червні 1919 з тил. арм. частин і новобранців Чортків. військ. округи. Не була укомплектована за повним штат. розписом. Під час *Чортків. офензиви* наступала у складі 2-го корпусу в напрямку на Бережани. Розформована після переходу УГА за Збруч.

Лит.: Шанковський Л. Українська Галицька Армія: Воєнно-історична студія. – Л., 1999.

П. Бабій.

ДВІРІЦЬ

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Колосів. сільрад. Розташ. за 14 км від райцентру. Насел. 180 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1545. 1583 Д. – власність Ф. Ласко. Є церква св. Архистратига Михаїла (1931; дер.). Діють клуб, ФАП, торг. заклад. Поблизу Д. виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту та скіф. періоду.

М. Бігус, Б. Хаварівський.

ДВІРЦІ

– село у Бережанському районі. Підпорядк. Рекшин. сільрад. При Д. є х. Долини. Розташ. на пр. березі р. Золота Липа, за 20 км від райцентру. Насел. 190 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1454. Під час 1-ї світ. війни майже повністю спалене. Діяло т-во “Просвіта”. 2002 вид. кн. В. та М. Мицьків “Села Стриганці та Двірці”.

М. Мицько.

ДВОРІЦЕ

– село у Козівському районі. Підпорядк. Ішків. сільрад. Розташ. на березі р. Стрипа, за 16 км від райцентру. Насел. 59 осіб (2003).

І. Сидорак.

ДВОРІЧЧЯ

– село у Теребовлянському районі. До 1959 – Людвиківка. Центр сільради. При Д. було с. Веселівка, виключене з облік. даних у зв'язку з переселенням жителів та х. Коло Тхорика – приєднаний до с. Йосипівка (Терноп. р-ну). Назва походить від двох річок – Кнур і Свиноха, що протікають через село Розташ. за 26 км від райцентру і 15 км від найбл. заліз. ст. Микулинці–Струсів. Насел. 560 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1785. Місц. насел. евакуйов. двічі – під час 1-ї та 2-ї світ. воєн. Є церква Матері Божої Неустановної Помочі (1905; кам., реставр. 1988), “фігура”. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985), встанов. пам'ят. хрест на честь скасування панщини, написано символ. могилу Борцям за волю України (1993). Діють ЗОШ І ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, приват.-орендне с.-г. підпр-во. У Д. народ. лікар, громад. діячка в США Е. Войнаровська, у Веселівці – д-р мед. н., проф. *М. Андрейчин*.

В. Уніят.

ДВОРСЬКА

Павлина Іванівна (05, 08. 1931, с. Горигляди, нині Монастирис. р-ну) – ланкова. Герой соц.

Хор-ланка. У центрі – П. Дворська.

праці (1966). Працювала у місц. колгоспі. Очолювала хор-ланку, яка не раз була лауреатом всесоюз. і всеукр. конкурсів.

Н. Халуца.

ДВОРСЬКИЙ

Іван Іванович (06. 04. 1919, с. Горигляди, нині Монастирис. р-ну – 06. 04. 1945, м. Кенігсберг, нині м. Калінінград, РФ) – військовик. Герой Радянського Союзу (1945, посмертно). 1940 мобіліз. в РА. Кулеметник 801-го стріл. полку 235-ї дивізії 3-го Білорус. фронту. Загинув під час штурму м. Кенігсберг. У родин. селі Д. і в смт Коропець Монастирис. р-ну йому встановлені пам'ятники-погруддя.

Н. Халуца, В. Ханас.

ДВОРСЬКИЙ

Михайло Васильович (10. 01. 1939, с. Горигляди, нині Монастирис. р-ну) – господарник. Орден “Знак пошани”, медалі. Закін. Дрогобиц. нафт. технікум (1958), Івано-Фр. ін-т нафти і газу (1968). Інж., ст. інж., кер. групи, гол. спеціаліст відділу технол. облаштування нафтопромислів Н.-д. і проект. ін-ту нафтодобув. пром-сті (1968–77). Працював у Мін-ві

енергетики і нафтохімії в Алжирі (1977–80). Гол. інж. проекту, нач. технол. відділу ін-ту “Укр-ДІПРОНДІНАФТА” (1981–92). Від 1992 – на кер. посадах у Держ. акціонер. компанії “Укр-ресурси”. Від 1997 – заст. ген. дир. СП “Укр-карпатойл”. Сприяв газифікації міст Бучач і Монастириська, смт Коропець, сіл Вістря і Горигляди Монастирис. р-ну.

І. Дем'янова.

ДВОРСЬКИЙ

Павло Ананійович (01. 02. 1953, с. Ленківці Кельмен. р-ну Чернів. обл.) – співак, музикант, композитор. Нар. арт. України (1994). Не раз співав на Тернопільщині, зокрема у Тернополі в 1994–96 й ін. роки. Деякий час виступав з терноп. ансамблем бал. танцю “*Мальви*”.

М. Болотний.

“ДВОХ ОЗЕР” ПЕЧЕРА

– карстова печера, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Кривче Борщів. р-ну, в кв. 18 вид. 12 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Муравинець”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 13. 12. 1971 № 645. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Вхід до неї – на дні глиб. балки. Із печери витікає потічок. Під охороною – карстова печера довж. 54 м. Охорон. зона – 0,8 га.

Літ.: Сивий М., Кітура В. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. П'ятківський.

ДВУЛІТ

Сергій Богданович (18. 12. 1975, м. Тернопіль) – спортсмен (веслування на байдарках і каное). М. сп. міжнар. кл. (1995). Багатораз. чемпіон України. Переможець 3-го етапу Кубка світу в м. Познань (Польща). Нині – тренер у Греції.

Г. Гунтік.

ДЕВОНСЬКІ ВІДКЛАДИ

– відслонення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пд. околиці с. Кривче Борщів. р-ну, в межах залісненого схилу долини р. Циганка, між входом до печери “*Кристална*” та х. Хоми. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 13. 12. 1971 № 645. Перебуває у віданні агрофірми “Кривчанка” Борщів. р-ну. Пл. 1 га. Під охороною – потужна товща зеленувато-сірих аргілітів із прошарками глинистих вапняків, у яких багато решток викопної фауни (брахіоподи, морські лілії, наутилоїди та ін.). Ці

породи належать до борщів. горизонту жедин. ярусу (нижній девон).

І. Бай.

ДЕВОССЕР

Михайло (21. 07. 1895, с. Пізнанка, нині с. Поділля Підволочис. р-ну – 15. 04. 1973, м. Торонто, Канада) – військовик, громадський діяч, педагог. Доброволець УСС і УГА (сотник). У кін. 1918 командував військ. частиною в боях побл. Львова. Після війни за нац. переконання кілька разів був ув'язнений. Закін. агр. студії, вчителював у школах на Помор'ї (Польща), згодом – управитель ліцею в с. Черниця, нині Бродів. р-ну Львів. області. 1944 виїхав до Австрії, потім – Тунісу. Від 1951 – у Канаді; активний в Укр. стрілец. громаді, Братстві УСС та ін. укр. об'єднаннях.

І. Гаврильцо.

ДЕГАНЕ

Жан-Люк – прем'єр-міністр Бельгії. 29 липня 1997 перебував у Тернополі, зокрема на спільному укр.-бельг. підпр-ві “Вагра-Шредер”.

Х. Весна.

ДЕДЬКО (ДЕТЬКО, ДЯТЬКО)

Дмитро (р. н. невід. – бл. 1349) – галицький боярин. Після смерті остан. князя Юрія II 1340 очолив Галиц. князівство, мав титул “проводир, або управитель Руської землі”. Зумів зберегти незалежність князівства, відбив військ. напади Угорщини, Польщі та Великої Орди. Після смерті Д. польс. король Казимир III здійснив похід у Галичину, внаслідок якого *Галиц.-Волин. держава* припинила існування (1349).

Г. Черняхівський.

ДЕЙ

Олексій Іванович (30. 03. 1921, с. Синявка, нині Мен. р-ну Черніг. обл. – 06. 08. 1986, м. Київ) – літературознавець, фольклорист, журналіст. Д-р. філол. н. (1960), проф. (1965). Премія ім. І. Франка АН УРСР (1983). Від 1962 – зав. відділом фольклористики Ін-ту народознавства АН УРСР. Учасник святкування 100-річчя від дня народження *В. Гнатюка* 1971 на Тернопільщині; побував у Велесневі, Тернополі, Кременці, Почасві.

Г. Черняхівський.

ДЕЙКАЛО

Ігор Миколайович (13. 12. 1952, с. Чабарівка Гусятин. р-ну) – вчений у галузі клінічної хірургії та ендокринології. Д-р мед. н. (2003). Закін. Терноп. мед. ін-т (1976, нині ТДМА). Працював

хірургом у Залізців. лікарні Зборів. р-ну. Від 1981 – клін. ординатор, асист., доц., проф. каф. факультет. хірургії ТДМА. Тематика наук. досліджень – заг. та ендокринна хірургія. Автор 82 наук. праць. Співавт. монографії “Проблеми остеопорозу”, підручників “Шпитальна хірургія”, “Факультетська хірургія”, “Клінічна хірургія”. Має 2 винаходи.

Х. Весна, Д. Чубата.

ДЕЙНА

Кароль (Dejna Karol; 10. 11. 1911, с. Великі Бірки, нині Терноп. р-ну) – польський мовознавець. Д-р філології (1954), чл.-кор. Польс. АН (1983). Закін. Львів. ун-т. Після 2-ї світ. війни працював в ун-ті м. Лодзь (Польща). Автор праць “Подільсько-волинське мовне пограниччя” (1938), “Українські говірки Тернопільщини” (1957), “Польські елементи в західноукраїнських говірках”.

В. Ханас.

“ДЕКОР”

– товариство з обмеженою відповідальністю, виробничо-комерційна фірма в с. Плотича Тернопільського району. Виготовляє скляний посуд – бл. 50 видів продукції. До “Д.” належ. Плотичан., Пісочнян. (Миколаїв. р-н Львів. обл.), Рогачин. (Бережан. р-н) і Рогатин. (Івано-Фр. обл.) склозаводи та консерв. з-д у с. Жовнівка Бережан. р-ну. Продукцію експортують у Білорусь, Молдову, Росію, Німеччину. Ген. дир. – М. Горбатюк.

Б. Мельничук.

ДЕЛЬВІГ

Сергій Миколайович (04. 07. 1866, м. Москва, Росія – 1949, м. Бухарест, Румунія) – військовик-артилерист. Генерал-лейтенант рос. армії (1916), генерал-полковник Армії УНР (1921). Від серпня 1914 – інспектор артилерії 9-го корпусу 3-ї армії, яка з-під Кременця наступала на Львів. 1 червня 1919 військ. місія УНР на чолі з Д. виїхала з Тернополя до Львова на переговори з польс. командуванням, у результаті яких 16 червня укладено перемир'я і встанов. демаркаційну лінію – т. зв. “лінію Дельвіга”; вона мала розділяти позиції укр. і польс. армій по лінії Залізці–

р. Серет–Тернопіль–Літятин–р. Золота Липа–р. Дністер. Однак Диктатор ЗУНР *С. Петрушевич*, оскільки перемир'я було укладено без участі представників ЗУНР і тривала *Чортків. офензива*, не визнав його умов, і наступ УГА тривав.

П. Гуцал.

ДЕЛЯВСЬКИЙ

Михайло Володимирович (15. 05. 1947, с. Коропець, нині смт Монастирис, р-ну) – вчений-механік. Д-р тех. н. (1996). Премія ім. Г. Карпенка НАН України (1996). Закін. Львів. ун-т (1970, нині нац. ун-т). Працює у Фіз.-мех. ін-ті НАНУ: інж., м. н. с., ст. н. с.; від 1997 – пров. н. с. Осн. напрямки наук. діяльності – механіка композитних матеріалів; механіка руйнування матеріалів; міцність конструкцій; матем. моделювання.

Г. Максимович (ЕСУ).

ДЕМБІЦЬКИЙ

Степан (1891, с. Мар'янівка, нині Терноп. р-ну – після 1966, США) – громадський діяч. 1922–28 очолював Укр. лігу амер. ветеранів. 1922 – співзасн. на конгресі у Філадельфії Об'єдн. укр. орг-цій в Америці. Ініціатор створення в США Укр. банку.

Б. Пиндус.

ДЕМБІЦЬКИЙ

Теофіл (1845, с. Словита побл. м. Перемишль, нині Пшемисль, Польща – 16. 07. 1915, м. Відень, Австрія) – адвокат, громадський діяч, меценат. Закін. Бережан. г-зію, від 1863 студіював право у Львів. ун-ті. Кандидат адвокатури в Перемишлі, від 1875 – адвокат у м. Коломия (нині Івано-Фр. обл.). Власник мастку в с. Белелуя коло Снятина, який заповів НТШ і “Просвіті” у Львові, на допомогу студентам-українцям; певні суми записав на потреби укр. т-в у Коломиї. На поч. 1-ї світ. війни виїхав до Відня.

Б. Пиндус.

ДЕМЕТРИКЕВИЧ

Володимир (Demetrykiewicz Włodzimierz; 09. 09. 1859, м. Золочів, нині Львів. обл. – 13. 04. 1937, м. Краків, Польща) – польський археолог. Проф. Ягеллон. ун-ту. Навчався в Ягеллон. (Краків) і Віден. ун-тах. Досліджував пам'ятки археології та мист-ва. Від 1891 – урядовий охоронець пам'яток старовини у Галичині. 1907 дослідж. поселення трипіл. культури у печері *Вертеба* в с. Білче-Золоте на Борщівщині, де відкрив ряд галерей і знайшов багато орнамент. кераміки. Також обстежував інші печери й археол. пам'ятки на Тернопільщині.

Ю. Малєв.

ДЕМІДА

Марія (р. н. невід., м. Теребовля) – бізнесмен, громадська діячка. Проживає у Польщі (м. Лодзь). Дир. польс. торгово-експозиц. фірми “Ерато”, на регуляр. виставках якої представляють товари підприємці Польщі, країн Балтії, Росії, Білорусі, Італії, Португалії, від 2000 – й укр. фірми, зокрема “Анікспром” з Хмельницького, Тернопільське ВО “Текстерно” та ін. Часто приїжджає на Тернопільщину.

Б. Волинський.

ДЕМИДАСЬ

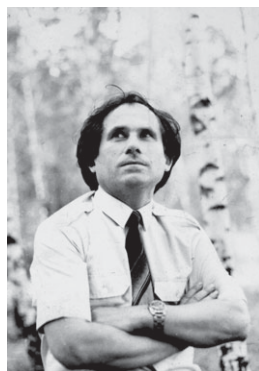
Ярослав Романович (08. 01. 1939, с. Красівка, нині Терноп. р-ну) – громадсько-політичний діяч, публіцист. Закін. Великобірків. СШ (1955), філол. ф-т Львів. ун-ту (1966). Працював учителем укр. мови та літ-ри у селах Стегниківці, Грабовець, Товстолуг (усі – Терноп. р-ну). 1989 вступив до НРУ та УГС. 1990 заарешт. за дії антирад. характеру; умовно засуджений. Від 1993 очолює обл. Комітет захисту УГКЦ, від 2003 – ред. г. “*Не здаюсь!*”. Займається самвидавом; автор статей на політ. тематику, вів рубрику “Колонка від Демидаса” в г. “*Вільне життя*” (2000–02).

В. Уніят.

ДЕМКІВ

Борис Миколайович (20. 07. 1936, м. Тернопіль – 31. 12. 2001, м. Тернопіль) – поет, публіцист, перекладач. Чл. НСПУ (1967), НСЖУ (1965). *Обл. літ. премія ім. С. Будного* (1974). Грамота Президії Верховної Ради УРСР (1986). *Літ.-мист. премія ім. Братів Лепких* (1996). Навчався у Терноп. СШ № 1 та школі робіт. молоді. Закін. ф-т журналістики Львів. ун-ту (1973). Працював диспетчером контори “Тернопільгаз”, на цілині у Пн. Казахстані, інструктором обкому

Б. Демків і Б. Бартків. 1966.

комсомолу, методистом обл. Буд. нар. творчості, кор. терноп. обл. г. “Ровесник” та “Вільне життя”, кер. літоб’єднання “Сонячні кларнети”, очолював відділ мист-ва обл. б-ки для юнацтва, завідував літ. ч. Терноп. обл. муз.-драм. театру, відділами поезії у ж. “Тернопіль” та г. “Русалка Дністровна”. Твори опубл. у ж. “Вітчизна”, “Дніпро”, “Донбас”, “Жовтень”, “Київ”, “Ранок”, “Україна”, г. “Літературна Україна”, “Молодь України”, “Літературна газета” та ін., альманахах “День поезії”, “Вітрила”, шоквартальнику “Поезія”, зб. поезії, місц. пресі та період. виданнях республік колиш. Рад. Союзу, а також Болгарії і Польщі. Автор текстів пісень на муз. О. Білаша, О. Германа, А. Горчинського, Б. Климчука, Ю. Константинова, М. Облещука, В. Подуфалого, Т. Сеньківа, В. Сороки, Р. Стратійчука, В. Толмачова, Я. Штогрини й ін. Пісня “Квіти ромена” стала шлягером 1960–70-х, платівка з нею вийшла мільйон. тиражем у фірмі “Мелодія”

В. Вихруци, Б. Демків, І. Блажкевич, М. Костенко. 1976.

(м. Москва). Працював у жанрі худож. перекладу з білорус., болгар., естон., польс., рос. та ін. мов. Зокрема, з польс. переклав твори Я. Вики, М. Конопницької, А. Міцкевича, Т. Новака, Ю. Словацького, повісті Е. Данеля “Тиждень для агента, або Написи Гете” (1986), С. Яблоковської “Одісея з чорним котом”. Зробив значний внесок у розвиток укр. афорист. думки, аж до майстер. освоєння такого жанру, як іронізми. Успішно ви-

ступав як прозаїк та публіцист у жанрах нарису, новели, статті, есе, памфлету. Опублікував низку нарисів про відомих людей краю і видатних діячів мист-ва, рецензій на творчість місц. літераторів. Створив чимало епіграм, пародій, сатир, мініатюр тощо. Творчість Д. аналізували Д. Затонський, М. Ільницький, А. Кацнельсон, Л. Новиченко, Т. Салига, П. Сорока та ін. літературознавці. Зб. поезій: “Суворя ніжність” (1965), “Символи” (1968), “Червоне мовчання” (1972), “Крило зорі” (1978, всі – К.), “Древо життя” (Л., 1982), “Поезії” (1986), “Ораторія лісу” (1987, обидві –К.), зб. пісень “Квіти ромена” (Т., 1995).

Лит.: Сорока П. Секрет вічності, або Ліра і терни: Десять епюдів про Б. Демкова. – Т., 2003; Герман О. Вітер в горах заснув // Нова Тернопільська газета. – 2002. – 6 лют.; Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2004 рік: Бібліографічний список. – Т., 2003.

С. Мичко.

ДІМНЯ

– село у Бережанському районі. Підпорядк. Підвисоц. сільраді. Розташ. на берегах р. Нараївка, за 16 км від райцентру. Насел. 128 осіб (2003). Встанов. пам’ят. хрест на честь 1-ї річниці незалежності України (1992). Діють клуб, кахельний та мебл. цехи.

С. Дух.

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– стан природного руху населення на території області. Динаміка зміни к-сті населення (тис. осіб) у Терноп. обл. згідно з переписами така: 1433,6 (1940); 1085,6 (1959); 1152,6 (1970); 1163,1 (1979); 1168,9 (1989); 1180,3 (1993); 1172,3 (1997); 1152,7 (2000); 1142,4 (2001); 1141,3 (2002); 1134,2 (2003). За чисельністю жителів за станом на 1 січня 2003 Тернопільщина займає передостаннє місце серед обл. України. Зміни кількості населення відображ. демогр. показниками, основними з яких є коефіцієнти народжуваності, смертності та природ. приросту. В сучас. умовах вони свідчать про несприятливість демогр. ситуації для процесу відтворення населення. Від кінця 1980-х темпи природ. приросту населення значно зменшилися. Якщо 1960 в розрахунку на 1000 жителів народжувалося 21,7 і помирало 7,9 особи, 1992 – відповідно 13,8 і 13,9 особи, то 2002 – 9,2 і 14,4 особи. Природ. приріст постійно зменшується: 1960 – 13,8%, 1992 – 0,1%, 2002 – 5,2%. В області від 1992 він від’ємний, к-сть населення неухильно скорочується. 2002–03 тут стало на 7 тис. жителів менше. Найгірша демогр. ситуація у селах: 2002 наро-

джуваність становила 9,1%, смертність – 17,6%, природ. скорочення населення – 8,5% (у містах – відповідно 9,3%, 10% і 0,7%). Причини такого становища: погіршення життя людей в умовах екон. кризи, “старіння” населення, посилення міграц. процесів за межі області, менша к-сть шлюбів і більша – розлучень. Пенсіонери становлять 24,1%, діти – 20,2%, решта – працездатне населення. Збільшення частки старших людей є однією з причин збільшення показників смертності. 2002 в Тернополі – додатній природ. приріст населення (1,7%), в усіх р-нах області – від’ємний. Найнижчий – у Зборів. (–10%), Гусятин., Збараз., Підгаєц., Підволочис., Лановец., Монастирис. (–7, – 8%) р-нах, у яких переважають сільс. жителі. Природ. скорочення населення свідчить про депопуляц. процеси, що відбуваються в області загалом і в кожному р-ні зокрема. Особливо несприятлива вікова структура населення у сільс. місцевості: діти становлять 20,5%, люди похил. віку – 29,8%, працездатні – 49,7%. Це зумовлює дальше збільш. показників смертності і демогр. навантаження. Нині в області загалом на 1000 працездат. людей припадає 800, у селах – 1014 непрацездатних. У майбутньому це знайде відображення у показниках працересурс. потенціалу.

О. Заставецька.

ДЕМЧЕНКО

Анатолій Володимирович (20. 05. 1928, с. Богданівка, нині Знам’ян. р-ну Кіровогр. обл.) – вчений у галузі ветеринарії. Д-р вет. н. (1977), проф. (1978). Закін. Одес. с.-г. ін-т (1949), де й працював: асист. доц. каф. мікробіології; від 1952 – зав. каф. природ. н. Кіровогр. пед. ін-ту; 1958–61 – зав. каф. зоології Кременец. пед. ін-ту (нині ТДПУ); згодом – заст. дир. Одес. н.-д. станції з питань ліквідації бруцельозу с.-г. тварин; доц., зав. каф. мікробіології; від 1964 – проф. Одес. с.-г. ін-ту. Досліджує бруцельоз с.-г. тварин, застосування мікробіол. преміксів, профілактику змішаних інфекцій птиці.

М. Железняк (ЕСУ).

ДЕМЧЕНКО

Галина Михайлівна (15. 12. 1944, с. Лешків, нині Сокал. р-ну Львів. обл.) – педагог, культурно-освітня і громадська діячка. Засл. прац. культури України (1986). Закін. ф-т іноз. мов Львів. ун-ту (1968). Вчителька англ. мови у с. Настасів Терноп. р-ну, Терноп. СШ № 9 і 3. 1975–97 – заст. голови т-ва зв’язків з українцями за кордоном “Україна”. Від 1997 – зав. відділу перекладачів ТАНГ. Авторка публікацій у періодиці.

Б. Головин.

ДЕМЧІШИН

Іван Миколайович (28. 06. 1948, с. Старий Нижбірок Гусятин. р-ну) – літератор. Медаль

“За трудову відзнаку”. Закін. Тербовлян. культ-освітнє уч-ще (1980, нині вище уч-ще культури), Рівнен. текстил. технікум (1986). Від 1981 навчався в Ін-ті культури у Рівному. Працював дир. ПК “Текстильник”, згодом – на профспілк. роботі у ВО “Текстерно”. 1978–85 – голова літ. студії “Данко” (м. Тернопіль). Автор зб. поезій та прози “Зілля любові”; “Рай-цвіт” (обидві – 1997), “Треба жити”, “Солодке життя” (обидві – 1998), “Хто серцем сонце гріє” (1999), “Долина Дайдай”, “Не падай на дощ” (обидві – 2000), “Бронька” (2001; усі – Т.), “Канцони і переддень” (Збараж, 2002).

Літ.: Зозуляк С. Ніжність поетового серця // Вільне життя. – 2000. – 15 квіт.

В. Барна.

ДЕМЧУК

Анатолій Васильович (03. 03. 1958, с. Михайлівка Лановец. р-ну) – актор, поет-гуморист.

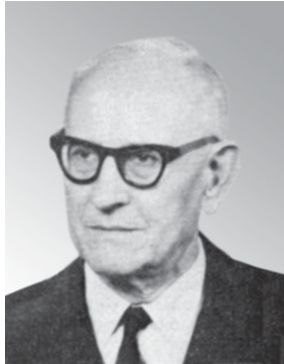
Засл. арт. України (1996). Премії ім. М. Андросова та ім. С. Олійника. Лауреат міжнар. фестивалів і всеукр. конкурсів сатири й гумору. Закін. Тербовлян. культ-освітнє уч-ще (нині вище уч-ще культури), Київ. уч-ще естрад. мист-ва (кл. *А. Сови*). Працював в Укрконцерті, Київ. та Запоріз. (1982–90) філармоніях, від 1996 – в агенції “Усмішка”.

Б. Мельничук.

ДЕМЧУК

Теофіл Семенович (20. 09. 1896, м. Тернопіль – весна 1992, м. Валбжих, Польща) – актор, театральний діяч, історик театру, педагог. 1908–11 навчався в укр. г-зії у Тернополі. 1915–17 – актор і адміністратор театру “Тернопільські театральні вечори”. 1918 працював у Держ. нар. те-

атрі П. Саксаганського (м. Київ). На поч. листопада того ж року повернувся до Тернополя; телеграфіст заліз. станції. Виступ УГА. Наприкінці грудня 1918 разом із *М. Бенцалем* заснував *Укр. театр*, який у березні 1919 перетворений на *Новий Львів. театр*. У

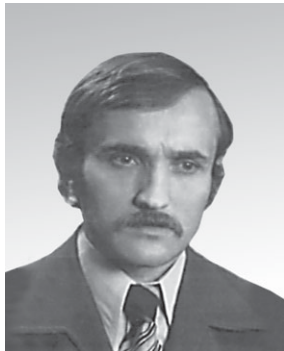
січні 1920 у Вінниці – співзасн. Нового драм. театру ім. І. Франка. В липні 1920 повернувся до Тернополя, заснував разом із *М. Крушельницьким* драм. театр. Після хвороби залишив його. Навчався на ф-ті права Укр. таєм. ун-ту у Львові. Вчителював у центр. Польщі, після 2-ї світ. війни – у м. Валбжих. Зіграв у театрі бл. 50 ролей, серед яких *Скорик*, *Скворцов* (“Сватання на Гончарівці”, “Шельменко-денщик” Г. Квітки-Основ’яненка), *Гупаленко*, *Націєвський* (“Суєта”, “Маргин Боруля” І. Карпенка-Карого), *Шинкар* (“Украдене щастя” І. Франка), *Скакунець* (“Пошилися в дурні” М. Кропивницького). Автор док. статей з історії укр. театру, спогадів про митців сцени *А. Бучму*, *Я. Бортника*, *В. Калина*, *К. та І. Рубчаків*, *С. і Й. Стадників*, *Г. Юрчакову*, *Г. Юру* та ін. Спогади вміщені у зб. “*Лесь Курбас*”, “*Мар’ян Крушельницький*” та ін. Зібрав вел. колекцію афіш і світлин акторів “Тернопільських театральних вечорів” та Нового драм. театру ім. І. Франка. Видав спогади. Рукописи своїх статей передав у Нац. музей у Львові, ЛНБ, НТШ, ТОКМ.

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

Б. Волинський.

ДЕМ’ЯНИЙ

Василь Дмитрович (29. 05. 1946, смт Перегінське Рожнятів.

р-ну Івано-Фр. обл. – 21. 11. 1996, м. Тернопіль) – спортсмен (греко-римська боротьба), тренер. М. сп. СРСР (1966). Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1978, нині ТДПУ). 6-разовий чемпіон УРСР

(1968–75), сріб. призер чем-ту СРСР (1968). Працював у Терноп. спорт. т-ві “Спартак”, ДЮСШ № 3. Трагічно загинув. У листопаді 2002 в Тернополі відбувся Всеукр. турнір з греко-рим. б-би пам’яті Д.

П. Бубній, Г. Гунтік.

ДЕНДРОЛОГІЧНИЙ ПАРК

– територія, виділена з метою збереження та вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найефективнішого наукового, культурного, рекреаційного й іншого використання. Д. п. загальнодерж. значення є н.-д. природоохорон. установами; Д. п. місц. значення у встанов. порядку може бути надано статус н.-д. установи. Д. п. Терноп. обл. входять до природно-заповід. фонду України; їх створюють Указом Президента

Адамове дерево у Хоростківському дендропарку.

України (Д. п. загальнодерж. значення) або рішенням Терноп. обл. ради (Д. п. місц. значення). Земельні ділянки з усіма природ. ресурсами вилучають із госп. використання і надають Д. п. згідно із Законом України “Про природно-заповідний фонд України” й ін. законодав. актами. Завдання Д. п. – інтродукція й акліматизація рослин,

Одна з алей Гермаківського дендропарку.

селекція дерев і чагарників, розповсюдження насіння і саджанців цінних порід та форм, збереження рідкіс. видів і таких, що перебувають під загрозою зникнення, здійснення навч. й наук. освіти, роботи тощо. Д. п. є місцем відпочинку і туризму. В Терноп. обл. 9 Д. п.: *Гермаківський і Хоростківський* загальнодерж. значення (заг. пл. 74 га), *Бережанський, Білокриницький, Дорошівський, Заліщицький, Козівський* (“Лісова пісня”), *Настасівський і Суразький* місц. значення (заг. пл. 35,7 га).

І. П'ятківський.

ДЕНЕКА

Микола Григорович (25. 11. 1914, с. Яблунів, нині Гусятин. р-ну – 25. 10. 1985, с. Гермаківка Борщів. р-ну) – лісничий. Засл. лісничий УРСР. Орден “Знак Пошани”, труд. та бойові медалі. 1931–39 – робітник, 1940–41 – лісничий Яблунів. лісництва колиш. Копичин. р-ну. Учасник нім.-рад. війни. 1945–51 – лісничий Копичин., від грудня 1951 – Гермаків. лісництв. 1956 заснував *Гермаківський дендропарк*. Автор путівника “Гермаківський дендропарк” (Л., 1982). У Гермаківці встановлено пам'ятник Д.

О. Дудар.

ДЕНИС

Володимир Петрович (18. 02. 1957, с. Качанівка Підволочис. р-ну) – господарник. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1978, нині ТАНГ) за спец. “фінанси і кредит”. Працював економістом у містах Волочиськ Хмельн. обл. і Ноябрьськ Тюмен. обл. (РФ), дир. філії Сибір. нафт. банку. Від 1995 – заст. з економіки голови правління ВАТ “Укрнафта” (м. Київ). Від 1998 – дир. департаменту держ. компанії “Газ України” Нац. акціонер. компанії “Нафтогаз України”.

М. Ониськів.

ДЕНІСІВ

– село у Козівському районі. Центр сільради, який підпорядк. с. Веснівка. Розташ. на пр. березі р. Стрипа, за 17 км від райцентру і 1,5 км від найбл. залізн. ст. Яструбове. Насел. 1076 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1559. Є версія,

що Д. та сусіднє с. Купчинці у минулому були одним м-ком і мали спільну назву – Бродилів. Це поселення знищили монголо-татари. Через Д. кілька разів проходили козац. полки *Б. Хмельницького*. На місцевих полях 12 травня 1651 відбулася битва козаків і татар із польс. армією М. Калиновського. Діяли т-во “Просвіта” (24 січня 1874 заснов. її читальня – перша на Тернопільщині), хор, нар.

Пам'ятник Й. Вітошинському.

школа хор. диригентів, драм. гурток. 1934 внаслідок пожежі згоріли 200 господарств. Від жовтня 1943 до березня 1944 у Д. перебував крайовий Провід ОУН ЗУЗ під кер. Ю. Гуляка (“Токара”). Від 24 березня до 14 липня 1944 на р. Стрипа зупинився фронт, насел. Д. було евакуйоване. Є церква св. Миколая (1887; арх. Роттер, розписав 1889–90 *К. Устиянович*; реставр. 1990), каплиця (поховані власники села Домарадзькі та Уейські), три “фігури” Матері Божої. Від 1874 у Д. був пам'ятник на честь тверезості, знищений 1984. Спорудж. пам'ятники на честь скасування панщини, Т. Шевченку (1983; скульп. Т. Олієвський), воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1984), *І. Блажкевич* (1989; скульп. *І. Мулярчук*), *Т. Федорів*, *М. Шаріку* (1992; скульп. *І. Сонсядло*), о. *Й. Вітошинському* (1992; скульп. *О. Мудрак*), на честь проголошення незалежності України (1992); насипано могили УСС (1989) та козацьку з пам'ятником (1993; скульп. *Б. Рудий*); встанов. меморіал. таблиці на будинках *І. Блажкевич*, о. *Й. Вітошинського* та поблизу пам'ятки природи – 480-річної липи *Б. Хмельницького*. Діють музеї

Пам'ятник М. Шаріку.

– 480-річної липи *Б. Хмельницького*. Діють музеї

– *красназничий* (від 1967; від 1993 – держ.), мемуар. І. Блажкевич та природи (у ЗОШ 1–2 ступ); Буд. культури, б-ка, дошк. заклад, буд. для перестарілих, поліклініка, аптека. У Д. народ. письменниці і громад. діячка І. Блажкевич, літератори *Є. Бородієвич, Г. Глинка*, письменники *Б. Мазепа, М. Шарик*, громад.-культ. діяч у Канаді *А. Глинка*, біохімік, громад. діяч у Канаді *І. Глинка*, художник *І. Дубельт*, реліг. діячі *В. та І. Кузіви*, красназничі *Б. Савак* та *В. Хома*. У селі проживав диригент о. Й. Вітошинський, перебували письменники *Т. Бордуляк, Ірина Вільде, В. Вихруц, В. Гжицький, Г. Гордасевич, Є. Дудар, О. Дучимінська, Б. Лепкий, Р. Лубківський, В. Лучук, О. Маковей, М. Павлик, О. Сенатович, В. Стефанік, І. Франко, А. Чайковський*, чеський етнограф *Ф. Ржегорж*, літературознавець, історик *М. Мушинка* та ін. відомі діячі. Є пам'ятки природи – три 130-річні буки чорнокорі. Видана книжка *В. Хоми* “А Денисів село славне” (1997).

Б. Савак, В. Хома.

“ДЕНИСІВСЬКИЙ ВІСНИК”

– видання *Денисівського краєзнавчого музею* Козівського району. Виходить неперіодично від 2001. Ред. *Б. Савак*. Публікує матеріали з історії Денисова та його округи, про відомих уродженців і пам'ятки села, ін. краєзн. матеріали.

П. Гудима, Б. Савак.

ДЕНИСІВСЬКИЙ ДУХОВИЙ ОРКЕСТР

– музичний колектив, який заснував *О. Вітошинський* у с. Денисів (нині Козів. р-ну). Від 2004 – народний. Виконує церк. та укр. нар. пісні. Виступав у містах і селах Галичини. Кер. – *П. Дідич, С. Павлишин, М. Шкільний, Ф. Мороз, М. Миколишин, І. Б'єгас, З. Коваль*. 2003 Д. д. о. відзначив 125-річчя.

Б. Савак.

ДЕНИСІВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

– державний музей у с. Денисів Козівського району. Створ. за ініціативою письменниці *І. Блажкевич*, відкритий 20 вересня 1967. У збиранні матеріалів, оформленні експозиції взяли участь сільс. вчителі *Й. Габ'як, Ф. Климчак, Т. Стецюк*. Експозиція розміщ. у будинку Денисів. школи; від 1984 діє у колиш. проборстві о. *Й. Вітошинського*. 1989 Д. к. м. надано статус народного, 1993 – державного. Дир. *Б. Савак*. Нині тут – бл. 7 тис. експонатів. Від 2001 виходить г. “*Денисівський вісник*”. 2002 Д. к. м. визнаний кращим сільс. музеєм Тернопільщини.

І. Буняк, Б. Савак.

ДЕНИСІВСЬКИЙ ХОР

– чоловічий хорівий колектив, який заснував 1868 в с. Денисів (нині Козівського району) о. *Й. Віто-*

шинський і навчив його співати з нот. Хор виконував церк. й укр. нар. пісні. У репертуарі переважали твори *М. Лисенка, С. Воробкевича, І. Лаврівського, А. Вахнянина* – всього бл. 100. Колектив, котрий нараховував 100–150 співаків, які виступали у святк. нар. одязі, успішно співав у Львові, Тернополі, Бережанах, Тереховлі, Копичинцях, Золочеві, Коломиї, Станіславі (нині Івано-Франківськ) та ін. містах і селах. Його діяльність високо оцінили *І. Франко, М. Павлик, Б. Лепкий, В. Стефанік* та ін. Чимало співаків навчалось у місц. школі диригентів; з неї вийшло понад 100 управителів хор. і муз. колективами.

В. Хома.

ДЕНИСЮК

Володимир Васильович (22. 09. 1980, м. Тернопіль) – спортсмен (фрістайл). Закін. ф-т фізичного виховання ТДПУ (2001). Чемпіон України (1999–2002). Призер етапу Кубка Європи з бік-єру (2000). Чл. збірної команди України.

Літ.: *Ігнатенко В., Гунтік Г.* Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Г. Гунтік.

ДЕНИСЮК

Степан Григорович (04. 07. 1947, с. Коханівка Збараз. р-ну) – господарник. Засл. прац. пром-сті України (1998). Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1975, нині ТАНГ). 1969–98 – на Терноп. бавовн. комбінаті: інж., нач. відділу кадрів, заст. дир., ген. дир. об'єдн. “*Текстерно*”, голова правління – президент ВАТ “*Текстерно*”. Від 1998 – голова Терноп. регіон. відділ. держ. інновац. фонду, від 2000 – голова Терноп. регіон. відділ. інновац. компанії в Терноп. обл. Громад. робота: президент Терноп. обл. орг-ції Укр. союзу промисловців і підприємців (від 1996), голова обл. орг-ції Партії промисловців і підприємців України (від 2000), го-

лова Орг-ції роботодавців Терноп. обл. (від 2003), пом.-консультант 1-го заст. голови ком-ту ВР України з питань прав. політики.

Х. Весна.

ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ 1944–1946

– примусове виселення українського населення Закерзоння (Лемківщини, Надсяння, Підляшшя та Холмщини) зі своїх етнічних земель на територію УРСР. На підставі “Угоди між урядом УРСР і Польським Комітетом Національного Визволення про евакуацію українського населення з території Польщі та польських громадян із території УРСР” від 9 вересня 1944 із Польщі в у зх., сх. та пд. області України було переселено (до 1 серпня 1946) 123010 укр. родин (483808 осіб). У Терноп. обл. переселено 41105 родин (173360 осіб, у т. ч. бл. 20000 – із Лемківщини). Про вшанування жертв Д. прийняті документи на сесії Терноп. обл. ради та видані розпорядження голови ОДА (2003). До 60-річчя Д. у Тернополі буде встановл. скульп. знак.

Лім.: Сергіїчук В. Трагедія українців у Польщі. – Т., 1997; *Misiło E.* Repatriacja czy Deportacja. – Warszawa, 1999. – Т. 2.

І. Дуда.

ДЕРЕВЛЯНИЙ

Василь Тимофійович (23. 08. 1962, с. Білоскірка Терноп. р-ну) – громадсько-політичний діяч. Депутат Терноп. обл. ради 3-го і 4-го скликань (від 1998). Закін. Київ. геологорозвід. технікум. Працював на з-ді “Оріон” (1985–92), заст. дир. Терноп. хлібозаводу № 1 (1997–98); менеджер із маркетингу ТзОВ “Ант” (від 2002). Чл. Укр. Гельсин. Спілки (1989). Організ. та очолював числ. акції у б-бі за незалежність України, в т. ч. маніфестації у Києві, агіт. поїзди в Дніпропетровськ і Донецьк тощо. Співорг-тор і заст. голови Терноп. обл. орг-ції УКРП (1992–2001). Нині – голова Терноп. обл. орг-ції партії “Всеукр. об’єднання “Батьківщина”.

М. Токарчук.

ДЕРЕВО МІЦКЕВИЧА

– меморіальне дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає в смт Гримайлів Гусятин. р-ну. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90. Перебуває у віданні Гримайлів. сільради. Пл. 0,01 га. Під охороною – ясен звичайний

віком 70 р., цінний в істор.-культ., пізнав. та естет. значеннях. Посадж. 1934 біля пам’ятника польс. поетові А. Міцкевичу.

І. Бай.

ДЕРЕВОРІЗ

Андрій (21. 09. 1892, с. Сухостав, нині Гусятин. р-ну – 27. 02. 1972, м. Вінніпег, Канада) – про-світянський діяч, меценат у Канаді. Перед 1-ю світ. війною прибув до Вінніпега. Тут – чл. т-ва “Бандурист”, виступав у хорі, драм. гуртку. Брав участь в організації та розбудові Канад. ін-ту “Просвіта”, його довголіт. чл., виконував різні обов’язки. У заповіті залишив поважну суму на цю установу і на парафію св. Покрови.

Б. Волинський.

ДЕРЕВ’ЯНКО

Богдан Петрович (06. 02. 1942, с. Ласківці Тер-ребовлян. р-ну) – диригент, педагог, музико-знавець, композитор. Засл. арт. України (1974). Почесні грамоти: Президії ВР Білорус. РСР (1976), КМ України (1999), Мін-ва культури і мист-в України (2002). Із капелюю “Мрія”: 1-а премія Всеукр. конкурсу ім. М. Леонтовича (1993, 1997); лауреат міжнар. конкурсів у м. Мен-диздрой (Польща, 1998) та м. Нешатель (Швей-царія, 2003). Закін. Чортків. пед. уч-ще (1962), Львів. консерваторію (1970, нині муз. акад.). 1962–65 працював учителем у м. Чортків, 1970–81 – худож. кер. Гуцул. ансамблю пісні і танцю Івано-Фр. обл. філармонії; 1981 – 88 – доц., зав. каф. нар. хор. співу Рівнен. ін-ту культури, кер. студ. хору. Від 1988 – доц., 1995–97 – зав., від 2000 – проф. каф. диригування Львів. муз. акад.; водночас від 1989 – кер. капели “Мрія” Львів. комерц. академії. Автор хорових, камерно-ін-струм. творів, романсів, обробок для хору укр. нар. пісень, музики вокал.-хореогр. композицій, зокрема “Гуцульський рік у гуцульських обрядах”, “Зелений мій краю!” та ін. Кембрідж. (Вел. Британія) міжнар. біогр. центр визнав Д. “Лю-диною року” (1993). Гуцул. ансамбль пісні і танцю під кер. Д. виступав із самобут. фольклор. програмами у Києві, Львові, Одесі, Москві (РФ), Мінську (Білорусь), Ризі (Латвія) та ін. містах. Капела “Мрія” – учасник літургії та святк. концерту у Ватикані з нагоди 400-річчя *Берестей. унії* (1996), літургії під час приїзду Папи Івана Павла II в Україну; репрезентував хор. мист-во України на міжнар. хор. фестивалях у Голландії, Іспанії, Німеччині, Польщі, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії.

М. Ониськів.

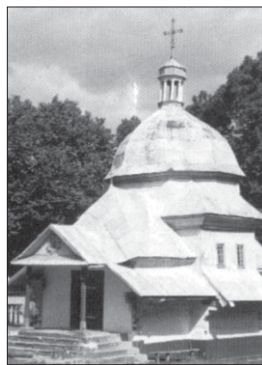
ДЕРЕМ'ЕНДА

Ярослав (17. 11. 1921, с. Бобулинці, нині Бучац. р-ну – 07. 09. 1987, м. Мюнхен, Німеччина; похов. у м. Дарбі, Вел. Британія) – громадсько-політичний діяч, журналіст. Навчався у Бучачі, за приналежність до ОУН ув'язн. у більшов. тюрму. Испити на агестат зрілості склав 1942 в укр. г-зії у Чорткові. Наприкінці війни – в Італії, потім у Вел. Британії, де розбудовував мережу ОУН і життя укр. громади. Чл. Проводу ОУН, довголіт. кер. його секретаріату; чл. Терен. проводу і терен. провідник ОУН у Вел. Британії. Заст. голови Центр. управи СУМ, голова Виховної ради і довголіт. голова Крайової управи СУМ у Вел. Британії. Перший заст. голови Союзу українців у Вел. Британії, чл. дирекції Укр. видав. спілки й Укр. інформ служби в Лондоні. Вніс значний вклад у розробку питань світогляду й ідеології укр. націоналізму, програми ОУН, особливо проблем виховання молоді.

Б. Мельничук, Г. Яворський.

ДЕРЕНІВКА

– село у Тереховлянському районі. Центр сільради. Розташ. за 11 км від райцентру, залізн. станції.

Церква Воскресіння Христового.

Насел. 531 особа (2001). Перша писемна згадка – 1565 як Дереньовичі. 22 листопада 1886 через Д. пройшов перший поїзд. Діяли т-ва “Прогресива”, “Січ”, “Луг”, “Відродження”, кооператива. Є церква Воскресіння Христового (1717; дер.), капличка. Встанов. пам'ят. знак полеглим у бою УСС, насипана

символ. могила воякам УПА. Діють ЗОШ І ступ., б-ка, АЗС, асфальто-бетон. з-д. У Д. народ. громад.-культ. діячка *М. Гаврилюк*, громад. діяч *В. Кубів*, педагог і публіцист *Т. Марцинів*, канд. н. С. Шаршаткіна, перебував єпископ *Н. Будка*. Пobl. Д. виявлено археол. пам'ятки черняхівської культури. Видана кн. В. Кубіва “Історія села Деренівка” (Л., 1997).

В. Уніят.

ДЕРЕНІВСЬКА ДІЛЯНКА

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пд.-сх. околиці с. Деренівка Тереховлян. р-ну поряд із ліс. урочищем, у межах

стрімкого схилу пн. експозиції. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні місц. с.-г. підпр.-ва. Пл. 2 га. Під охороною – типові лучно-степові фітоценози. Особливо цінні горлицько-весняний, гадючний шестипелюстковий – рідкісні й такі, що перебувають на грані зникнення, види рослин на тер. області. Також зростають шавлія лучна і кільчаста, парило звичай., льонок жовтий, оман мечолистий, лядвинець рогатий та ін. види флори, що мають наук., пізнав. й естет. значення. Місце оселення корис. ентомофауни.

І. Бай.

ДЕРЕНІВСЬКА СТІНКА

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Касперівці Заліщиц. р-ну, в кв. 81 вид. 2 Заліщиц. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Деренівка”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 21. 12. 1974 № 554. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 6 га. Під охороною – аборигенна скельна та лучно-степ. рослинність. Особливо цінні ясеніць білий – вид, занес. до Червоної книги України, мигдаль степовий, вишня кушова – рідкісні й такі, що перебувають на грані зникнення, види рослин на тер. обл., ін. види флори, цінні у наук., пізнав. та естет. значеннях. Місце оселення корис. ентомофауни.

І. Бай.

Д'ЕРЕНЬ

Анджей (Dereń Andrzej; 20. 12. 1903, с. Великий Ходачків, нині Козів. р-ну – 08. 07. 1984, м. Вроцлав, Польща) – польський історик, архівіст. Д-р історії (1970). Закін. Львів. ун-т. Працював у військ.-істор. бюро у Варшаві. Після 2-ї світ. війни – дир. держ. архіву у Вроцлаві. Автор наук. праць.

С. Ткачов.

Д'ЕРЕНЬ

Тарас (1938, с. Кривеньке, нині Чортків. р-ну) – військовик, генерал-лейтенант. Проживав в

Туркменістані. Начальник особливого Туркменістан. військ. округу.

В. Лашта.

ДЕРЖАВНА АВТОМОБІЛЬНА ІНСПЕКЦІЯ (ДАІ) ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

– структурна одиниця управління Міністерства внутрішніх справ України в Тернопільській області. Створ. восени 1944 як дорожня міліція; очолював С. Пономаренко. На кілька р-нів працював один інспектор, в обл. центрі діяли окремий взвод і кер. апарат. Було 2 автомобілі; особ. склад (бл. 100 осіб) сформов. переважно з учасн. війни: рядових, сержантів і старшин, котрі для роботи в ДАІ отримували спец. освіту. Нині у ДАІ Тернопільщини – бл. 400 чол. особ. складу та більше 100 автомобілів. Функції ДАІ: нагляд за тим, як водії та пішоходи дотримуються. Правил дорож. руху України, реєстрація транспорт. засобів, контроль за станом доріг, профілактика дорож.-транспорт. пригод тощо.

А. Сивирин.

ДЕРЖАВНА ЖАНДАРМЕРІЯ ЗУНР

– служба правопорядку в Західноукраїнській Народній Республіці. Була підпорядков. держ. секретаріату внутр. справ. Створ. під кер. заст. держ. секретаря внутр. справ *Р. Перфецького* в грудні 1919 у Тернополі; присягу вишколу жандармів приймав держ. секретар *Л. Цегельський*. Перший ком-р – сотник (згодом отаман) *М. Федитник*. На Д. ж. покладали функції охорони громад. порядку, б-би зі злочинністю і контрабандою, попередження правопорушень тощо. Навесні 1919 реорганіз. в корпус укр. держ. жандармерії. У серед. липня того ж року в корпусі служило 28 старшин, понад 1150 жандармів і 2000 міліціонерів; ком-р – отаман *І. Дичка*. Після переходу на Вел. Україну Д. ж. підпорядкована Команді етапу УГА; згодом розділила долю всієї армії.

П. Гуцал.

ДЕРЖАВНА МЕХАНІЧНА ГІМНАЗІЯ

– навчальний заклад у Тернополі. Розташ. у буд. на вул. Німцевича (нині вул. Котляревського). 10 грудня 1919 тут відкрито пром. школу, яка 1930-і реорганіз. в мех. г-зію – перший профес.-тех. заклад міста; тут навчалися верстат. обробки металу, слюсарства, бляхарства. На базі Д. м. г. у післявоєнні роки розпочала діяльність ремонт.-мех. майстерня, згодом з-д – попередник Терноп. комбайнового.

Лім.: Л. Бойцун. Тернопіль у плінні літ. – Т., 2003.

Л. Бойцун, Л. Левенець.

ДЕРЖАВНА ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА АДМІНІСТРАЦІЯ

– місцевий орган виконавчої влади, який діє на основі Закону України “Про місцеві державні адміністрації” і Типового регламенту та керується Конституцією України, Законами України, Указами Президента України, розпорядженнями КМ України, розпорядженнями і дорученнями голови ОДА. Є юрид. особою, має печатку із зображенням Держ. Герба України та своїм найменуванням, рахунки в банках України. На будинку, де розміщ. структурні підрозділи ОДА, піднято Держ. Прапор України. ОДА в межах відповідної адм. одиниці забезпечує: виконання Конституції, Законів України, актів Президента України, КМ України й ін. органів виконав. влади вищого рівня; законність і правопорядок, дотримання прав і свобод громадян; виконання держ. та регіон. програм соц.-культ. розвитку, охорони довкілля; підготовку і виконання відповідних бюджетів та програм; взаємодію з органами місц. самоврядування; реалізацію ін. наданих державою, а також делегованих відповідною радою повноважень. Розпорядження голови ОДА, прийняті в межах його компетентності, обов’язкові для виконання на відповідній території для всіх органів держ. влади, підпр.-в, установ та орг-цій, посад. осіб і громадян. Апарат ОДА здійснює правове, інформ.-аналіт., методичне, кадрове, матер.-тех. та організац. забезпечення діяльності ОДА, системат. перевірку виконання актів законодавства та розпоряджень голови. В ОДА діють структурні підрозділи за осн. напрямками роботи. Фінансове та матеріально-тех. забезпечення – в межах коштів, передбачених у Держ. бюджеті України. Регламент, чисельність працівників, структуру і штатний розклад затверджує голова. ОДА діє на засадах: відповідальності перед людиною і державою за свою роботу, верховенство права, законність, пріоритетність прав людини, гласність, поєднання держ. і місц. інтересів. Голову ОДА призначає Президент України за поданням КМ України на термін своїх повноважень. Представниками Президента України у Терноп. обл. із набуттям Україною статусу незалежної держави були: *Р. Гром’як* (23 березня 1992 – 15 січня 1994), *Б. Косенко* (14 лютого 1994 – 11 липня 1995). 1995 Указом Президента України введена посада голови ОДА. На неї призначено *Б. Косенка* (11 липня 1995 – 6 вересня 1996), *Б. Бойка* (7 вересня 1996 – 20 квітня 1998), *В. Вовка* (20 квітня 1998 – 13 вересня 1999), *В. Коломийчука*

(13 вересня 1999 – 26 квітня 2002). Від квітня 2002 ОДА очолює *І. Курницький*.

3. Висоцький.

**ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ДАТО)**

– головна архівна установа в області, яка зберігає і систематизує документальні джерела та матеріали – складову частину Національного архівного фонду (НАФ), керує архівною справою в області. Розташована в м. Тернопіль. Створ. у жовтні 1939 як Терноп. обл. істор. архів; нинішня назва –

від 1941 (з перервою 1958–80, коли називався Терноп. обл. держ. архівом). Діють 4 відділи: орг-ції та координації архів. справи; зберігання, обліку та довідк. апарату; формування НАФ і діловодства; інформації і використання документів. У ДАТО зберіг. документи від 1557 до ниніш. часу. На 1 січня 2004 в ньому нарахов. 3575 фондів, 704903 справи. Фонди архіву до 1939 містять документи Духовного собору *Почаїв. Успен. лаври* (серед них є унікал. документ про перебування 1846 в лаврі *Т. Шевченка*), держ. установ Австрії (від 1867 – Австро-Угорщини), Польщі та Росії, Волин. православл. духовної консисторії (від 1918), Терноп. магістрату (від 1784), Терноп. повіт. фінанс. дирекції Галиц. намісництва (1826–1910), Терноп. восвод. управи і повіт. староств воев-ва (від 1919), Кременец., Теробовлян. і Терноп. філій т-ва “Просвіта” тощо. Серед документів рад. періоду (1939–91) – матеріали виконкому Терноп. обл. ради депутатів трудящих, його упр. і відділів, статист. упр. Терноп. обл., підприємств й установ, закладів освіти та

культури, громадських та ін. орг-цій. У ДАТО зберіг. особові фонди відомих діячів науки і культури, чий життя і творчість пов’язані з Тернопільщиною, – *І. Блажкевич, С. Будного, Я. Гельса, В. Гнатюка, Б. Демкова, В. Дідюка, С. Дністрянського, П. Загребельного, І. Марчука, М. Ониськіва, М. Паращука, З. Флінти, Г. Чернихівського* та ін. 1991–95 розсекречено 157 фондів та 35143 справи; їхні матеріали стали доступними користувачам. В архіві є наук.-довідк. б-ка, збірки фотодокументів, кіно-відеодокументів і фонодокументів. Наук.-довідк. апарат нараховує 5920 описів, 384855 карток системат. і темат. каталогів, 25058 карток системат. каталогу фотодокументів; складений топогр. пофондовий показчик. З метою захисту прав і задоволення соціальних потреб громадян працівники архіву

Видання ДАТО.

здійснюють велику довідк. роботу. Від 1994 ДАТО видає книги серії “Корінь і крона”, 1994–99 – співвидавець г. “Русалка Дністрова”. Фонди архіву широко використовують науковці України і зарубіж. країн, терноп. краєзнавці в наук.-пошук. діяльності.

Лит.: Державний архів Тернопільської області. – Т., 1998.

Н. Сергєєва, Б. Хаварівський.

ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРІАТ ЗУНР

– найвищий виконавчий і розпорядчий орган ЗУНР, уряд республіки. Створила у Львові 9 листопада 1918 УНРада ЗУНР. Голова Д. с., держ. секретар фінансів – *К. Левицький*, держ. секретарі: військ. справ – *Д. Вітовський*, внутр. справ – *Л. Цегельський*, закордон. справ – *В. Панейко*, судівництва – *С. Голубович*, зем. справ – *С. Баран*, торгівлі та промислу – *Я. Литвинович*, шляхів – *І. Мирон*, пошти і телеграфу – *О. Пісецький*, охорони здоров’я – *І. Курівець*, освіти та віросповідання – *О. Барвінський*, громад. робіт – *І. Макух*, праці й сусп. опіки – *А. Чернецький*,

Фрагмент сторінки Біблії (1577) із бібліотеки ДАТО.

продовольства С. Федак. Після того, як Гал. армія залишила Львів, уряд від 24 листопада до 31 грудня 1918 перебував у Тернополі. Із 14 держ. секретарів змогли прибути зі Львова К. Левицький, Д. Вітовський, С. Голубович, І. Макух, І. Мирон, В. Панейко, О. Пісецький, О. Цегельський. До Д. с. було введено Й. Бурчинського. Уряд органом стала г. "Український голос" (від 27 листопада 1918). Уряд ЗУНР звернувся до населення із закликами піднятися на захист республіки, оголосив стан облоги на її тер. і мобілізацію в армію. Важливим кроком у створ. боездат. армії було признач. 9 грудня 1918 її команд. *М. Омеляновича-Павленка* та нач. штабу *С. Мишковського*, формування військ. частин і відділів жандармерії. 1 грудня 1918 видано "Обіжник до державних повітових комісарів", яким закладено основи держ. упр. на місцях. Були здійснені заходи для функціонування торгівлі, створення держ. запасів товарів, забезпечення правопорядку, боротьби зі спекуляцією тощо. Уряд вживав конкретних дій щодо об'єднання УНР і ЗУНР в одну державу. Питання злуки обговорювали на його засіданнях 8–9 грудня з участю представника УНР *Г. Сидоренка* та 22–23 грудня 1918 з участю віце-президента УНРади ЗУНР *Л. Бачинського*. В грудні К. Левицький змушений був залишити пост голови уряду. 4 січня 1919 УНРада ЗУНР на засіданні в Станіславі (нині Івано-Франківськ) затверд. новий склад Д. с., його очолив С. Голубович. Із деякими персон. змінами цей уряд діяв до 9 червня 1919, коли вся повнота держ. влади була надана *Диктатору ЗУНР С. Петрушевичу*. Функції Д. с. поклали на Раду уповноваж. Диктатора. Після втрати держ. території в липні 1919 кер-во ЗУНР перебувало у Кам'янці-Подільському, від листопада 1919 – в еміграції. 1 серпня 1920 С. Петрушевич сформував у Відні закордон. (екзильний) уряд ЗУНР. Після рішення Ради послів держав Антанти включити Сх. Галичину до Польщі цей уряд припинив існування 15 березня 1923.

Літ.: Гуцал П., Півторак Р. Уряд ЗУНР в Тернополі // Свобода. – 1998. – 1 груд.; *Макарчук С.* Українська республіка галичан. – Л., 1997.

П. Гуцал.

ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКА МИТНИЦЯ

– установа, що контролює перевезення вантажів через кордон, а також стягує мито та інші збори за їх провезення у межах Тернопільської області. Т. м. створ. 8 квітня 1992 на базі мит. поста Львів. регіон. митниці. Тоді у штаті було 5 співроб., нині – 120. Структура Т. м. (2004): кер-во, служби б-би з контрабандою та поруш. мит.

правил, 10 відділів, 5 секторів, 5 гол. інспекторів за напрямками роботи, мит. пост "Чортків", черг. частина, обслуг. персонал. Створено автопорти у Тернополі та Чорткові. Осн. функції – оформлення вантажів і транспорт. засобів, поштових відправлень, несупроводжуваного приват. багажу та контроль за їх доставкою. Працівники Т. м. проводять аналіт. роботу з метою визначення перспектив зовнішньоекон. діяльності, її тенденцій (семінари, наради, міжнар. зустрічі тощо). Т. м. очолювали – М. Лісовенко (1992–99), З. Буричко (1999–2003); від травня 2003 – І. Палешник. На Т. м. встановлено "телефон довіри"; виходить щомісяч. інформ. бюлетень, здійсн. ін. заходи для ефект. виконання наказів Держмит. служби України.

В. Решітник.

ДЕРЖИРУКА

Володимир (1882, с. Ігровиця, нині Терноп. р-ну – 27. 09. 1932, м. Майнерсвіль, США) – греко-католицький священник, громадський діяч, журналіст, редактор, літератор, композитор. 1905–08 навчався у Львів. духовній семінарії. Від 1909 – парох церкви Преображення Господнього у Львові. Займався літ-рою і музикою; ред. часопису "Народне слово" (1907–10). Згодом емігрував до США; парох у Філадельфії, потім – у Скрантоні. 1911–12 – ред. тижневика "Заоканська Русь". Займався худож. перекладами, зокрема творів Марка Твена ("Пригоди Тома Сойєра") й ін. Автор слів і музики до оперети "В тіні Різдвяної ночі", драм, віршів, оповідань, казок. Виступав у пресі з проповідями, статтями. Укладав музику до віршів, колядок тощо. Працював у т-ві "Провидіння".

Літ.: Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 2001. – Вип. 8.

І. Гаврильцо.

ДЕРІЙ

Богдана Василівна (06. 01. 1956, с. Великий

Говилів Теребовлян. р-ну) – літераторка-драматург. Дружина *В. Дерія*. Лауреат Всеукр. конкурсу "Земле моя, Україно" (2000, номінація "Кращий драматичний твір"), обл. конкурсу "Голос серця" (2001). *Обл. літ.-мист. премія ім. І. Блаж-*

кевич (2002). Закін. Чортків. мед. уч-ще (1974). Працювала мед. сестрою в Тернополі. Твори здебільшого дит. тематики. Автор книг “Мудрість хитрості – не сестра” (2000), “Корона” для принцеси” (2001), “Не гави, а шкільні забави” (2002), “Книжки в сумці, а розваги на думці”, “Сила орлинокрила” (обидві – 2003; всі – Т.).

Лит.: Полева В. Ролей вистачить на всіх // Свобода. – 2001. – 14 черв.

Х. Весна.

ДЕРІЙ

Василь Антонович (26. 06. 1959, с. Хом’яківка, нині Нагірянка Чортків. р-ну) – вчений-економіст, літератор. Чоловік *Б. Дерій*.

Канд. екон. н. (1991), проф. (2001). *Обл. літ.-мист. премія ім. І. Блажкевич* (2001). Призер обл. літ.-мист. конкурсу “Голос серця” (1998, 2001), 2-го обл. конкурсу пам’яті В. Вихруща (2002), всеукр. конкурсу “Міс і містер

Баланс–2002”. Закін. Укр. с.-г. акад. (1981). Від 1990 – в ТАНГ: ст. викл., доц., проф. каф. бух. обліку і аудиту. Досліджує проблеми розвитку бух. обліку й економіки агропром. вироб-ва. Автор 125 наук. і навч.-метод. праць, низки статей в “Економічній енциклопедії”. Зб. поезій “Мій Букварику, Букводарику” (1996), “Мамині турботи” (1997, співавт.), “Пора каштанового цвіту” (2001; усі – Т.); статті про творчість *І. Белебехи, І. Блажкевич, В. Вихруща, І. Дем’янової, В. Драбишинця, П. Сороки, В. Тракала* та ін. На тексти Д. написали музику *В. Лазаренко, З. Присухіна, В. Подуфалій, М. Болотний, М. Ведмедеря, Л. Олексюк, С. Ремій*. Упоряд. книги про акад. *Ю. Литвина*. Чл. ред. ради всеукр. ж. “Дзвіночок”, Наук.-метод. ради (центру) “Облік, звітність і аудит агропромислового виробництва” Мін-ва аграр. політики України.

Лит.: Тернопілля ’95: Регіональний річник. – Т., 1995; Дерій Василь Антонович. Нові імена в дитячій літературі Тернопілля: Бібліографічний покажчик. – Т., 1999.

Б. Мельничук, М. Ониськів.

ДЕРКАЧ

Іван Степанович (03. 03. 1921, м. Чортків – 08. 01. 1998, м. Львів) – мистецтвознавець, журна-

ліст, літератор, перекладач, редактор. Чл. НСЖУ. Закін. г-зію у Чорткові (1938), філол. ф-т ун-ту (1949), літ.-ред. ф-т Укр. полігр. ін-ту (1951, нині Нац. акад. друкарства) у Львові. 1941–44 жив і працював у с. госп-ві в с. Денисів Козів. р-ну,

згодом відбудовував залізниці на Тернопільщині. 1946–48 – бухгалтер на Козлів. спиртзаводі. Здобувши вищу освіту, працював коректором на Львів. книжк. ф-ці (1951–53), ред. у вид-вах “Каменяр” (1953–81), “Радянська школа” (1981–84; обидва – м. Львів). Упорядник і авт. передмови до першого в Україні зб. спогадів і статей про *С. Крушельницьку* “Славетна співачка” (Л., 1956), книг “Видатний співак – О. Мишуга” (1964), “Модест Менцинський – героїчний тенор” (1969). Опубл. низку статей про співаків, письменників, художників, акторів; автор оповідань, віршів, перекладів, у т. ч. із польс. мови творів *М. Конопницької, В. Сєрошевського, Януша Корчака*. Ред. книг *Ірини Вільде, В. Гжицького, Г. Хоткевича, Ю. Шкрумеляка* та ін. Автор путівників “Львів”, краєзн. нарисів “Львівська осінь”, “Архітектурні пам’ятки Львова”. Здійсн. літ. запис кн. актриси *Л. Кривицької* “На службі народного театру” (1954). Брав участь в орг-ції *Мемор. музею С. Крушельницької* у с. Біла Терноп. району.

П. Медведик.

ДЕРКАЧ

Лідія Іванівна (03. 03. 1945, с. Вербівка Горо-

дищен. р-ну Черкас. обл.) – правник. Засл. юрист України (2001). Закін. Харків. юрид. ін-т (1970, нині Нац. юрид. академія). 1971 обрана суддею Терноп. обл. суду, від 1986 – заст. голови, від грудня 1995 – голова цієї установи (нині апеляційний суд Терноп. області).

І. Дем’янова.

ДЕРКАЧ

Марія Дем'янівна (з дому – Фуртак; 25. 06. 1896, с. Струсів, нині Тербовлян. р-ну – 14. 04. 1972, м. Львів) – літературознавець. Канд. філол. н. (1952). Закін. (1926) Карлов. ун-т у Празі (Чехія), де здобула ступінь д-ра філософії (після 1945 ВАК СРСР відмов. його підтвердити). Працювала у Нац. музеї та б-ці НТШ у Львові (від 1929), ЛНБ (від 1939), н. с. Ін-ту літ-ри ім. Т. Шевченка в Києві (1951–54), ст. н. с. Ін-ту сусп. наук АН УРСР у Львові (1954–62). Дослідж. переважно життя і творчість *Лесі Українки*; опубл. на цю тему низку статей. Під час 2-ї світ. війни зберегла архіви *І. Франка*, врятувала від вивезення за кордон архів *Лесі Українки*. Підгот. кн. “*Леся Українка. Неопубліковані твори*” (Л., 1947), взяла участь у підготовці 5-том. видання її творів, 20-том. видання творів *І. Франка*. Авторка бл. 60 наук. праць про *О. Кобилянську*, *Н. Кобринську*, *М. Костомарова*, *М. Павлика*, *І. Франка*, *С. Ярошинську* й ін. укр. літераторів.

Г. Кушнерик, М. Ониськів.

ДЕРЛИЦЯ

Микола Михайлович (23. 04. 1866, с. Застав'є, нині Терноп. р-ну – 14. 03. 1934, с. Тростянець, нині Долин. р-ну Івано-Фр. обл.) – священик, письменник, етнограф. Навчався у г-зії в Тернополі та Львові. духовній семінарії. 1893 висвячений; 1894–95 – сотрудник (другий священик) у с. Заболотці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.), потім – священик у селах Хомовичі на Львівщині, Гошів, Витвиця і Тростянець (від 1921) на Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.). Організовував читальні “*Просвіти*”, хори, кооперації. Автор оповідань, новел, нарисів, що від 1900 опубл. у Львові. період. виданнях; увійшли до зб. “*Композитор*” і інші оповідання” (1904); повістей “*Марта*” (1928) і “*В Млаках*” (1930; обидві – Коломия), нарисів “*Селянські діти*” (1898) і “*Воєнний дідич*” (1928). Збирав коліскові та ін. нар. пісні. Підтримував творчі зв'язки з *І. Франком*, *В. Гнатюком*, ін. діячами. Більшість рукописів Д. втрачена під час 2-ї світ. війни.

Лит.: *П. Баб'як.* “...Один із не послідніх талантів на Галицькій Русі” // *Вільне життя.* – 1990. – 29 верес.

М. Ониськів.

ДЖАЛАЛІЙ

Филон (Джелалій Пилип; рр. і м. н. та см. невід.) – сподвижник *Б. Хмельницького*, кропивнянський полковник від 1649. Учасник боїв козац. війська на Тернопільщині у вересні 1648, *Збараз. облоги* і *Зборів. битви 1649*, походу під Берестечко через

Вишнівець і Кременець 1651. Був признач. ген. осавулом. Після 1654 доля невідома.

П. Гуцал.

ДЖЕРДЖ

Сергій Федорович (21. 04. 1963, м. Тернопіль) – лікар, громадсько-політичний діяч. Чл. Всеукр. лікар. т-ва (1989). Закін. Терноп. мед. ін-т (1986, нині ТДМА), Ін-т держ. упр. і самовряд. при КМ України (1995). Працював лікарем у Миколаєві (1986–92), ординатором Ін-ту урології та нефрології АМНУ (1992–94). Дир. ЗАТ “*Фармапром*” (від 1995). Голова молодіж. комісії, чл. президії Нац. ради ДемПУ. Співзасн. Всеукр. молодіж. громад. орг-ції “*Демократичні перетворення України*” (м. Київ).

І. Дем'янова.

ДЖЕРЕЛА В с. НИЦЕ

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. в с. Нище Зборів. р-ну. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 10. 1972 № 537. Перебуває у віданні Вовчків. сільради. Пл. 0,15 га. Під охороною – три джерела, з яких започатк. р. Серет.

І. Бай.

ДЖЕРЕЛА В УРОЧИЩІ КРИВУЛЯ

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Літятин Бережан. р-ну, в кв. 25 вид. 1, 3, 5, 6 Козів. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “*Кривуля*”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні ДЛГО “*Тернопільліс*”. Пл. 6 га. Під охороною – джерела підзем. вод, що живлять ставок, цінні у наук.-пізнав., госп. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДЖЕРЕЛО В с. МАРКОВА

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Маркова Монастириск. р-ну, в кв. 20 вид. 4 Монастириск. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “*Маркова*”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 131. Перебуває у віданні ДЛГО “*Тернопільліс*”. Під охороною – джерело питної води, цінне у наук.-пізнав., госп. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДЖЕРЕЛО В УРОЧИЩІ “ЛАН”

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на сх. околиці с. Росохач Чорт-

ків. р-ну в межах ліс. урочища “Дача “Галілея” на лівому високому березі р. Серет. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 30. 01. 2003 № 98. Перебуває у віданні Росохац. сільради. Під охороною – джерело підзем. вод, що має важливі істор.-культурну, сакральну, оздоровчу та естет. функції. На місці джерела побудов. капличка.

І. П’ятківський.

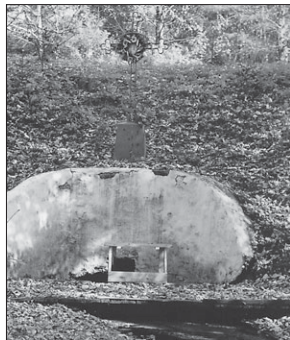
ДЖЕРЕЛО СВЯТОГО ЯНА

– гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. у с. Улашківці Чортків. р-ну біля Василян. монастиря св. Івана Хрестителя. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 30. 01. 2003 № 98. Перебуває у віданні Улашків. сільради. Під охороною – потужне джерело підзем. вод, що має істор.-культ., оздоровче та естет. значення.

І. П’ятківський.

ДЖЕРЕЛО СВЯТОЇ АННИ

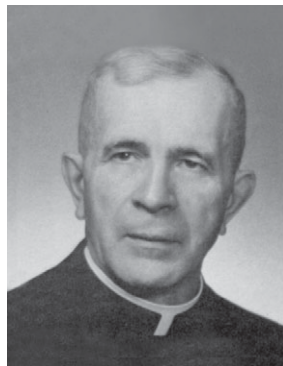
– гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на сх. околиці с. Лішня Кременец. р-ну, за 100 м від автошляху Кременець–Стіжок–Шумськ, неподалік від ставка. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 21. 08. 2000 № 187. Перебуває у віданні с.-г. виробн. кооперативу “Біла криниця” Кременец. р-ну. Під охороною – джерело підзем. вод, що має водорегулююче, оздоровче, естет. та істор. значення.

І. Бай.

ДЖИДЖОРА

Василь (30. 05. 1896, с. Заставці, нині Монастирис. р-ну – р. і м. см. невід.) – релігійний діяч. 1908–14 навчався у г-зії в Рогатині на Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.), іспит зрілості склав 1922 в Бережан. г-зії. Під час 1-ї світ. війни – в австр. армії, від кін. 1918 – в УГА (хорунжий). 1925–29 навчався в духовній семінарії та Богослов. акад. у Львові. Висвячений 1930, до поч. 2-ї світ. війни – священник на Підгаєччині. Навесні 1944 виїхав до Словаччини, згодом – до Німеччини (Баварія), де виконував душпастир.

обов’язки у таборах переселенців. Від 1950 – в США. 1951–54 – сотрудник (другий священник) при парафії в Скрентоні, згодом завідував парафією у Вільмердінгу коло Пітсбурга. Від 1962 – парох у Пітсбургу. Тут побудував нову церкву, яку 19 травня 1973

відвідав кардинал *Й. Сліпий*, поставив іконостас із живопис. роботами *С. Гординського*. Ініціатор створ. федерал. кредит. спілки “Самопоміч” (1974). 1975 *Й. Сліпий* іменував Д. крилошанином. 1982 відзнач. грамотою “Людина року” Укр. технол. т-ва США.

Б. Мельничук.

ДЖИДЖОРА

Іван (10. 07. 1910, с. Голгоча, нині Підгаєц. р-ну – 02. 03. 1993, м. Бедфорд, Англія) – громадський і культурний діяч. Зі студент. років брав участь у нац. русі. 1930 заарешт., ув’язн. на 12 р. 1939 вийшов на волю. Від 1940 – управитель пошти в с. Шумляни на Підгаєччині. 1943 вступив у дивізію “Галичина”, брав участь у битві під Бродами. Після війни перебував у таборі військ. полонених в Італії. 1947 переїхав у Вел. Британію. Там у таборі Горблінг організував хор “Бандура”, дир. укр. школи.

Б. Волницький.

ДЖИДЖОРА

Іван Миколайович (псевд. і крипт.: Нотик, Iqnotus (Незнайомець), І. Д., Д., Д-р о І., Ф-ф; 09. 02. 1880, с. Голгоча, нині Підгаєц. р-ну – 22. 04. 1919, там само) – історик, публіцист, громадський діяч. Дійс. чл. НТШ (1913). Закін. Бучач. г-зію (1902), філос. ф-т Львів. ун-ту (1907). Працював заст. бібліотекаря, секр. археогр. комісії НТШ. Збирав документи до “Жерел до історії України-Руси” *М. Грушевського*. Чл. “Історичного товариства Нестора-літописця” при Київ. ун-ті. Від 1916 – торг.-пром. референт в окружній команді м. Люблін (нині Польща); в період ЗУНР – військ. комендант у м. Рава-Руська (нині Львів. обл.). Наук. статті, рецензії, політ. огляди та ін. матеріали публікував у “ЗНТШ”, “Літературно-науковому вістнику”, часописах “Діло”, “Киевская старина” та ін. Серед розвідок: “Економічна політика російського уряду проти України в 1710–1730 рр.”

(доктор. дис., опубл. 1910–11 в 4 т. “Записок НТШ”), “До історії Генеральної військової канцелярії” (1912) – перша робота на цю тему. Істор. секція ВУАН видала зб. праць Д. “Україна в першій половині XVIII віку: розвідки й замітки” з передмовою М. Грушевського (1930). 1990 впорядковано й освячено могилу Д. в с. Голгоча.

Лит.: Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

В. Качкан, М. Ониськів.

ДЖИНДЖИРИСТИЙ

Мирослав Ількович (12. 12. 1931, с. Настасів, нині Терноп. р-ну) – режисер театру та кіно. Засл.

діяч мист-в України (1997). Навчався у Львів. ун-ті, закін. Київ. ін-т театр. мист-ва ім. І. Карпенка-Карого (1956). Працював реж. Рівнен. обл. муз.-драм. театру, де поставив 24 спектаклі укр. і зарубіж. класики та сучас. авторів (1956–65). 1965–66 – реж.

у Київ. театрі рос. драми ім. Лесі Українки, від 1966 – реж. студії “Укртелефільм”. Зняв стрічки “Не судилось” за М. Кропивницьким, “У неділю рано зілля копала” за О. Кобилянською, “Циганка Аза” і “Дай серцю волю, заведе в неволю” за М. Старицьким, “Камінний господар” за Лесею Українкою, “Дума про тебе” за М. Стельмахом тощо. Створив 22 д/ф про укр. письменників, зокрема про М. Бажана, Остапа Вишню, *М. Винграновського, О. Гончара, І. Драча, П. Загребельного, Д. Павличка, В. Яворівського*. Зняв майже 50 докум. і муз. фільмів, у т. ч. про Тернопілля: “Та не однаково мені”, “Оксана”, “Співає “Галичанка”, “Весілля на Поділлі”, “У неділю рано музиченька грала”, “Подільські гаївки” й ін. Одночасно викладав режисуру в Київ. нац. ун-ті культури та мист-в. Автор статей у ж. “Народна творчість та етнографія”, “Український театр” та ін виданнях.

В. Барна.

ДЖМІЛЬ

– комаха. Належить до родини Бджолині (Apidae) ряду Перетинчастокрилих (Hymenoptera). **Дж. вірменський** (*Bombus armeniacus*); зрідка трапл. в Бучац. р-ні. **Дж. моховий** (*B. muscorum*); зрідка трапл. у Заліщиц. р-ні. **Дж. пахучий** (*B. frag-*

gans); досить часто трапл. в Бережан., Бучац. і Підгаєц. р-нах.

Дж. пластинчастозубий (*B. serrisquama*); часто трапл. в Борщів. і Бучац. р-нах. **Дж. яскравий** (*B. rororum*); зрідка трапл. в Борщів.

і Бучац. р-нах. Усі види занесені до Червоної книги України.

Джміль пластинчастозубий.

С. Подобівський.

ДЖОДЖИК

Ярослав Іванович (09. 01. 1960, м. Тернопіль) – підприсмець, громадсько-політичний діяч. Нар. депутат України 2-х скликань (від 1998). Депутат Терноп. обл. ради 2-го і 4-го скликань (1994, 2002). Закін. фіз. ф-т Львів. ун-ту (1982). Працював інж., інж.-електронником на з-ді в м. Нальчик (нині РФ), у Терноп. обл. споживспільці (1982–88). Від 1988 – голова кооперативу “Сервіс”, від 1991 – дир., ген. дир. МП “Технотерн” у Тернополі. Від 1995 – президент Ліги підприємців Тернопільщини. Від 1998 – чл. Ком-ту з питань фінансів і банк. діяльності ВР України, 1998–2002 входив у депутат. групу Укр. Нар. Руху, від 2002 – чл. фракції “Наша Україна”. Від 1999 очолює Терноп. обл. орг-цію Укр. Нар. Руху (згодом – УНП).

В. Слюзар, В. Ханас.

ДЖУЛІНСЬКИЙ

Лев (03. 03. 1847, с. Лапшин, нині Бережан. р-ну – 1923, там само) – священик, видавець, письменник. Закін. Львів. духовну семінарію (1872). Був парохом у родин. селі. Видавав у м. Перемишль (нині Пшемисль, Польща) церк.-нар. г. “Посланник” (1889–1911), місячник “Книжечки місійні” (1890–95), книжки серій “Руський Амвон”, “Глюстроване життя святих” (1907) та ін. Випустив латин. молитовник для греко-католиків Зх. Галичини. У жовтні 1907 – квітні 1908 в домі Д. проживав і написав оперу “Роксолана” *Д. Сичинський*; деякий час перебував також автор

лібрето опери І. Луцик (після смерті Д. рукопис “Роксолани” передано в б-ку НТШ у Львові).

Літ.: Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Б. Пиндус.

ДЖУЛЬ

Павло (14. 10. 1921, с. Мильне, нині Зборів. р-ну) – лікар, громадський діяч, меценат. Д-р медицини. Чл. Амер. акад.

отоларингології. Почес. член УЛТ Пн. Америки (УЛТПА; 1985). Грамота Папи Римського (1991). Навчався у нар. школі в м-ку Залізці, нині Зборів. р-ну. Закін. укр. г-зію в Тернополі (1942). Того ж року розпочав мед. студії у

Львові, продовжував їх у Граці й Інсбруку (Австрія). 1949 переїхав до США. 1951 нострифікував диплом, відкрив приватну мед. практику в м. Детройт (шт. Мічиган). 1957–60 спеціалізувався у Вейн. ун-ті, після чого розпочав отоларингол. практику, яка з часом розрослась у вел. мед. інституцію. Працював також на ф-ті отоларингології у Вейн. ун-ті (клініч. проф.-емерит). Президент Мічиган. і Детройт. отоларингол. т-в. Орг-тор і багатоліт. голова Мічиган. відділу УЛТПА, гол. ред. його ж. “Лікарський вісник” (1967–99), Чл. ред. колегії зб. “25-ліття УЛТПА”, співред. 1-го т. зб. “Матеріали до історії української медицини” (обидва – 1975), гол. ред. його 2-го т. (1988) і зб. “40-ліття УЛТПА” (1990). Активний в укр. громад. орг-ціях Детройта. 1972–73 очолював комітет для влаштування “Української кімнати” у Вейн. ун-ті, 1988 – Митрополітал. комітет укр. тисячоліття, гол. ред. “Пропамятної книги святкувань 1000-ліття хрещення Руси-України в Детройті”. Від 1987 – ред. гасел з медицини англомов. “Енциклопедії України”. Від 1992 – президент Світ. федерації УЛТ; співорг-тор і учасник конгресів федерації в Харкові (1992), Дніпропетровську (1994), Одесі (1996) та Ужгороді (1998). Координатор гуманіт. допомоги мед. ВНЗ і н.-д. ін-там, “Просвіті”, НТШ та ін. установам в Україні. Автор числ. наук. і публіцист. праць. Меценат і співред. “Українського тлумачного медичного словника” (Л.). Чл. ред. колегії та жертводавець

на видання “Ювілейної книги Української гімназії в Тернополі. 1898–1998” (Т.–Л., 1998).

Б. Мельничук.

“ДЖУРА”

– видавництво в м. Тернопіль. Функціонує від 1996. Дир. В. Ванчура. Видає худож., краєзн., наук., перекладну та дит. літ-ру, книги про нац. визв. змагання на Тернопільщині, Започатк. видавничі проекти “Сучасний український роман”, “Українська реконкіста”, “Мандрівка Тернопіллям”, “Ера щоденників”, “Село – нове тисячоліття”. Серед авторів – письменники з усієї України, у т. ч. лауреати Нац. премії ім. Т. Шевченка І. Гнатюк, Є. Пашковський, М. Руденко. Нарис Б. Савки “Копичинці. Мандрівка через століття” відзнач. грамотою в номінації “Масова книга. Красназнавча література” на 8-у форумі видавців (2001, м. Львів). На базі вид-ва виходить часопис “Cova”. В Тернополі діє літ.-мист. магазин-салон “Джура”, де продають і пропагують україномовні видання й укр. мист-во, проводять творчі зустрічі з авторами та репрезентації книг.

У. Ванчура.

ДЖУРИН

– річка у Бучацькому, Чортківському та Заліщицькому районах. Ліва притока р. Дністер.

Довж. 51 км, пл. басейну 301 км². Започатк. із джерел біля с. Мартинівка Бучац. р-ну. Долина у верх. течії коритоподібна, у нижній – каньйоноподібна, глиб. у пониззі 100–120 м, шир. 1,5–2 км. Заплава двобічна (шир. 80–100 м), подекуди її нема. Шир. річища до 6–7 м, глиб. до 1,2 м. Похил річки 4 м/км. Живлення мішане. Пересіч. витрата води 0,5–0,7 м³/с, максим. – 174 м³/с. Замерзає у грудні, скресає наприкінці лютого – на поч. березня. На річці та її притоках є невеликі ставки. Воду використов. для госп. потреб. Біля с. Нирків Заліщиц. р-ну – зона відпочинку. На Д. є Червоногород. штуч. водоспад вис. 16 м і шир. бл. 20 м; тут була побудована невел. електростанція.

Водоспад.

Й. Свинко.

ДЖУРИН

– село у Чортківському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Джуринаська Слобідка. Розташ. над р. Джурином – притокою Дністра, за 18 км від райцентру, заліз. станції. Насел. 1227 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1607. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Союз українців”, “Рідна школа”, кооперація. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1902; кам.), храм УГКЦ (1938; реставр. 2000), “фігура” (2002). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), встанов. пам’ят. хрест на честь скасування

Церква Успіння Пресвятої Богородиці.

Біля школи.

панщини, насипана могила Борцям за волю України (1993). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку, пекарня, млин. У Д. народ. літературознавець *Є. Баран*, літератори *К. Кузик*, *Л. Трубацький*, актор *В. Палажук*, видавець, редактор *І. Німчук*, диригент *К. Цепенда*. Про насел. пункт видано 3 книги.

Б. Волинський, Б. Пиндус.

ДЖУРИНСЬКА СЛОБІДКА

– село у Чортківському районі. Підпорядк. Джурина. сільраді. До села приєднано хутори Німеччина та За Горою. Розташ. на березі р. Джурином, за 19 км від райцентру і 1 км від найбл. заліз. ст. Джурина. Насел. 481 особа (2003). Виникло у кін. 16 ст. Є церква Різдва Богородиці (1939; кам., реставр. 1992). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні, пам’ятник-погруддя Т. Шевченка (1964). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка.

В. Уніят.

ДЖУС

Володимир Іванович (05. 01. 1895, с. Чернихівці, нині Збараз. р-ну – 19. 06. 1964, м. Нью-Йорк, США) – винахідник, підприємець, громадський діяч. 1913 емігрував до Канади, потім – до США, де закін. ремісничу школу, працював механіком на ф-ках і з-дах. Автор багатьох винаходів, у т. ч. в літакобудуванні (скріплювач метал. частин, згодом пошир. на медицину); зареєстрував 32 патенти у США, Вел. Британії, Франції та ін. країнах. Провадив своє підпр-во, на якому виготовляли згадані скріплювачі. Відзначений подякою секр. оборони США. Перший президент (1948) і меценат Укр. ін-ту Америки в Нью-Йорку, під який пожертвував будинок вартістю 225 тис. дол.

Літ.: Вовк А. Український Генрі Форд зі Збаража // *Ріа плюс.* – 2002. – 27 листоп.

Б. Мельничук.

ДЖУС

Михайло Ярославович (25. 03. 1958, с. Грабівці, нині Борщів. р-ну) – лікар, громадсько-політичний діяч. Засл. лікар України (2002). Закін. Чернів. мед. ін-т (1986). Працював лікарем-реаніматологом у Терноп. обл. клініч. лікарні (1986–94). Від 1994 – гол. лікар Терноп. міськ. центру швидкої допомоги. Один з ініціаторів створення ДемІПУ та її об’єднання з Укр. Нар. Рухом (2003), у результаті якого утворено УНП. Від 23 листопада 2003 – голова Терноп. міськ. орг-ції УНП.

І. Дем’янова.

ДЗВЕНІГОРОД

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Урожайнів. сільраді. Розташ. на березі р. Дністер, за 25 км від райцентру і 17 км від найбл. заліз. ст. Іване-Пусте. Насел. 266 осіб (2003). За гіпотезою дослідників М. Балінського та Т. Ліпінського, перша писемна згадка – 1126 як Звенигород. Внаслідок частих нападів татар насел. пункт занепав. 1716 під час ремонт. робіт у Звенигород. замку виявлено багато людських кісток; щоб їх вивезти, потрібно було біля 1000 возів. 1772 старостою м-ка Д. був К. Ценський. Діяло т-во “Просвіта”. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1840; мур.). Насипана могила воякам

УПА (1993). Діє ЗОШ 1–2 ступ. Поблизу Д. виявлено археол. пам'ятки поморської та давньорус. культур.

О. Клименко, Б. Хаварівський.

ДЗВЕНИГОРОДСЬКА

СТЕПОВА́ ДІЛЯ́НКА № 1

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Дзвенигород Борщів. р-ну, в кв. 82 вид. 11, кв. 83 вид. 1 Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Рижки”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1976 № 637. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 3 га. Під охороною – лучно-степові та скельні фітоценози. Особливо цінні – ковила волосиста, сон чорніючий – види рослин, занесені до Червоної книги України; горлиця весняний, цибуля гірська – рідкісні й такі, що перебувають на грані зникнення, види рослин на тер. обл., ін. види флори, цінні в наук., пізнав. та естет. значеннях. Місце оселення корисної ентомофауни.

Лім.: Чайковський М. Пам'ятки природи Тернопільщини. – Л., 1977.

І. Бай.

ДЗВЕНИГОРОДСЬКА

СТЕПОВА́ ДІЛЯ́НКА № 2

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташована на пд.-сх. околиці с. Дзвенигород Борщів. р-ну в межах лівого схилу долини р. Дністер пд. експозиції. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 21. 08. 2000 № 187. Перебуває у віданні Урожайнів. сільради. Пл. 2 га. Під охороною – аборигенна лучно-степова рослинність. Місце оселення корисної ентомофауни.

І. Бай.

ДЗВЕНИГОРОДСЬКЕ

ВІДСЛОНЕННЯ СИЛУ́РУ

– геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пд. околиці с. Дзвенигород Борщів. р-ну, в межах лів. схилу долини р. Дністер у старому кар'єрі. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 19. 11. 1984 № 320. Перебуває у віданні Урожайнів. сільради. Пл. 0,15 га. Під охороною – відслонення верх. ч. рукшинської серії (трубчин. і дзвенигород. світи) верх. силуру.

Трубчин. світа – товстоплитчасті масивні вапняки з брахіоподами, конодонтами і табулятами; видима потужність 17,4 м. Дзвенигород. світа – грудкуваті й плитчасті глинисті вапняки та мергелі; видима потужність 9 м.

Лім.: Кітура В., Сивий М. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Бай.

ДЗВЕНИГОРОДСЬКІ ДУБИ

– вікові дерева, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростають біля школи у с. Дзвенигород Борщів. р-ну. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 21. 12. 1974 № 554. Перебувають у віданні Урожайнів. сільради. Пл. 0,03 га. Під охороною – 2 дуби віком 220 і 250 р., діам. 130 і 133 см, цінні в істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДЗВІ́НІЯЧ

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Дзвінка – притоки р. Дністер, за 7 км від райцентру, залізні. станції Насел. 1123 особи (2003). Перша писемна згадка – 1517 (*Сіреджук П.* Першовитоки. – К., 1994). Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”, “Сільський господар”, “Союз українок”, “Рідна школа”. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), пам'ят. знак на честь скасування панщини (віднов. 1989). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, відділ. зв'язку, ТОВ “Райазго”. У селі народ. військ. діяч П. Баранецький. Поблизу Д. виявлено археол. пам'ятки трипільської, гава-голіградської, черняхівської і давньоруської культур.

І. Дубецький, В. Олійник, П. Умрихін.

ДЗВІ́НІЯЧА

– село у Збаразькому районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Бистрецькі, Бойки, Вегері,

Ковила волосиста.

Церква Воздвиження Чесного Хреста.

Гаврихи, Горб, Котлявини, Лісовики, Семени. Розташ. на берегах р. Ключ, за 40 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Збараж. Насел. 1004 особи (2003). Перша писемна згадка – 1583 як власність *Вишневецьких*, згодом – Мнішеків та Абамелек. Діяли т-ва “Просвіта”, “Союз українців” та ін. укр. т-ва. Є церква Воздвиження Чесного Хреста (1888), дві каплиці. Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1965; скульп. Р. Яремчук). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Д. народ. поет *І. Гнатюк*, видавець, ред., громад. діяч *С. Кравець*; у місц. школі навчався прозаїк *Б. Харчук*. За переказами старожилів, у Д. 1846 побував *Т. Шевченко*, їдучи з Вишнівця до Почаєва.

В. Катрук, Б. Хаварівський.

ДЗВИНЯЧКА

– річка в Борщівському районі. Ліва притока Дністра. Започатк. з джерел біля с. Іване-Пусте. Тече на пд. схід через села Дзвинячка, Урожайне, Латківці, Дзвенигород і впадає у Дністер. Довж. 15 км, пл. басейну 62 км². У верх. і серед. ч. – долина широка, течія повільна; у нижній (від с. Латківці до Дністра) – вузька, глибока, течія швидка. Є три зарибнені ставки: один біля с. Михайлівка, два – в с. Дзвинячка. Воду використ. для госп. потреб.

Й. Свинко.

ДЗВИНЯЧКА

– село у Борщівському районі. 1964–90 називалося Комунарівка. Центр сільради. Розташ. на березі р. Дзвинячка (Дзвінка), за 36 км від райцентру і 15 км від найбл. залізн. ст. Іване-Пусте. Насел. 1051 особа (2003). Відоме з перш. пол. 17 ст. Є церква св. Трійці (мур.), костюл. Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ зв’язку. У Д. проживав архієпископ Варшавський *З. Фелінський*. Збереглася гробниця графів Козебродських.

В. Уніят.

“ДЗВІН”

– перша у західному регіоні України незалежна позацензурна газета. Засн. у жовтні 1989. Засновник і вид. – *Терноп. обл. т-во “Меморіал” ім. В. Стуса*, від 2003 співвид. – *ДАТО*. Перші числа часопису готували таємно і друкували в Прибалтиці, звідки їх нелегально доставляли на Тернопільщину. Ч. накладу розповсюдж. в усій Україні. Газета інформувала читачів про нац.-патріот. б-бу, політ. події в СРСР і тенденції його розпаду, беззаконня та свавілля рад.-парт. чиновників, репресії тоталітар. режиму в минулому й

ін. у матеріалах під рубриками “За Україну, за її волю”, “Пантеон пам’яті”, “Спогади очевидців”, “Повернуті імена”, “Факти проти фальсифікації” тощо. Часопис і нині регулярно друкує матеріали на підтримку демократ. процесів в Україні. “Д.” сприяє відродж. укр. традицій, істор. пам’яті, нац. культури і духовності. Редактори: *М. Куземко*, *С. Гринчак*, *М. Николин*, від 1992 – *А. Грицишин*, заст. голови обл. т-ва “Меморіал” ім. В. Стуса.

А. Грицишин.

“ДЗВІНИ З ТЕМНИЦІ”

– антологія поезії політв’язнів. Видана 2003 за сприяння Терноп. ОДА та облради. Упорядник *І. Гермаківський*. Поети – *М. Потикевич-Заболотна*, *В. Конюн*, *З. Сердюк*, *П. Серета*, *Д. Чернихівський*. У вересні 2003 репрезентована в обл. краєзн. музеї.

Є. Зозуляк.

“ДЗВІНИ ЛЕМКІВЩИНИ”

– всеукраїнський традиційний фестиваль лемківської культури. Засн. лемків. громад. орг-ції. Триває 2 дні. 1-й (під назвою “Лемківська ватра”) і 2-й фестивалі відбулися 1999 і 2000 у с. Гутисько Бережан. р-ну. В 1-у брали участь бл. 3 тис. осіб, 40 мист. колективів і окремі виконавці з Галичини та Києва. Наступні проходили в урочищі “Дубовиця” неподалік від м. Монастирська (2001, 2002, 2003).

І. Дем’янова.

“ДЗВІНИ ЛЕМКІВЩИНИ”

– часопис Всеукраїнського товариства “Лемківщина”. Виходить від 29 квітня 1994 як місячник (наклад – 3000), від 1995 – двомісячник (наклад – 1000 прим.). У кожному номері вміщені матеріали на лемків. говірці. До 2004 вийшло 42 числа. 1999 опубл. 2 числа літ.-мист. додатку “Д. Л.”. Часопис продовжує традиції лемків. преси, які започатк. г. “Наш Лемко” у Львові (1934–39). Розповсюдж. в Україні та в лемків. громадах Польщі, Словаччини, США, Канади, Хорватії. Редактори: *П. Сорока*, від 1999 – *І. Дуда*.

І. Дуда.

“ДЗВІНИ ПАМ’ЯТІ”

– самодіяльний народний хор Тернопільської обласної організації “Союзу українців”. Лауреат конкурсу ім. *С. Крушельницької* (2002). Виступав у Польщі (2003). Кер. – *В. Верней*.

Г. Івахів.

ДЗЄВАЛТОВСЬКИЙ-ГІНТОВТ

Казимир (Dziewałtowsky-Gintowt Kazimierz; 20. 01. 1892, м. Іркутськ, нині РФ – 09. 12. 1936, м. Варшава, Польща) – польський державний

діяч, дипломат. Від 1924 працював у МЗС Польщі. Урядовець у Вілен. і Новоград. воєв-вах, кер. відділу і заст. воєводи волинського. Згодом – заст. воєводи, воєвода тернопільський, віце-воєвода віленський.

В. Ханас.

ДЗЕДУШІЦЬКИЙ

Маурицій Ігнацій (Dzieduszycki Maurycy Ignacy; 10. 02. 1813, с. Рихтичі, нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл. – 22. 04. 1877, м. Львів) – польський історик, архівіст, письменник, літературознавець. 1828–32 навчався в г-зії у Тернополі. Закін. правн. ф-т Львів. ун-ту. Від 1852 працював у Львові заст. куратора Оссолінеуму. Наук. праці: “Короткий огляд історії Лісовиків” (1844), “Петро Скарга і його час” (1851), “Збігнев Олесницький” (1854), “Хроніка родини Дзедушицьких” (1865) та ін. з політ. та реліг. історії Польщі. Художні твори: “Вітчизна” (1868), “Повість з давніх часів” (1869).

П. Гуцал.

ДЗЕРЖАНОВСЬКИЙ

Казимир-Антоні (Dzierżanowski Kazimierz Antoni; 24. 10. 1872, с. Галушинці, нині Підволочис. р-ну – 1940, м. Київ) – польський військовик, генерал дивізії (1924). Мати Марія походила з укр. сім’ї Федоровичів. Навчався у г-зії в Тернополі. Після 1-ї світ. війни командував військ. округами у Варшаві, Познані (Польща), Гродно (нині Білорусь). Восени 1939 Д. заарешт. органи НКВС у Львові, влітку 1940 перевезли до Києва, де в ув’язненні помер.

С. Ткачов.

ДЗИГАСОВ

Артур Петрович (03. 03. 1962, м. Ардон, нині Респ. Пн. Осетія-Аланія, РФ) – спортсмен (греко-римська боротьба). М. сп. міжнар. кл. Закін. Київ. ін-т фіз. культури (1982). Багато-раз. чемпіон України. Володар Кубка світу (1994), 6-е місце на XXVI Олімп. іграх у м. Атланта (США, 1996). Виступав за спорт. т-во “Україна” і Терноп. СДЮШОР. Нині проживає в м. Київ.

Лім.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Г. Гунтік.

ДЗІНДЗЬО

Михайло Васильович (19. 07. 1925, с. Красна Кроснян. пов. на Лемківщині, нині Польща – 07. 08. 1993, м. Борислав Львів. обл.) – етнограф, краєзнавець. 1945 пересел. із батьками до Борщева Терноп. обл.; від 1947 – в Бориславі. Закін. Дрогобиц. нафт. технікум (1957). Працював техніком-оператором у газ. пром-сті. Збирав і записував лемків. фольклор. Опубл. нариси, оповідання, вірші в укр. та зарубіж. часописах, зокрема в ж. “Жовтень” (нині “Дзвін”), “Народна творчість і етнографія”. Автор зб. “Лемківське весілля села Красна” (80 пісень), “Лемківське весілля на Горличчині” (співавт.; 310 пісень).

І. Дем’янова.

ДЗУМБАЛ

– дівоча прикраса у с. Дністрове Борщівського району. Вузька стрічка із кінської шерсті, на яку нанизували цятки (бісер). У будень дівчата прикрашали голови одним Д., у свята – 5–8-ма. Ним також прикрашали капелюх нареченого.

Б. Спенська.

ДЗЬОБА

Богдан Павлович (12. 07. 1947, с. Переволока Буцац. р-ну – 23. 01. 2000, м. Монастирська) – журналіст, редактор. Чл. НСЖУ. Закін. філол. ф-т Сум. держ. пед. ін-ту. Працював кор., зав. відділом, відп. секр. Буцац. рай. газети. 1976–85 – викладач укр. мови і літ-ри в Буцац. ПТУ. 1986–2000 – ред. г. “Вісті Придністров’я” (Монастирис. р-н). Автор числ. публікацій у пресі.

І. Мороз.

ДЗЬОРДЗЬО

Юрій Павлович (21. 11. 1958, с. Озерна Зборів р-ну) – лікар, громадський діяч. Канд. мед. н. (1996). Депутат Терноп. обл. ради 2-го, 3-го і 4-го скликань (від 1994). Закін. Терноп. мед. ін-т (1982, нині ТДМА), клініч. ординатуру при Київ. НДІ фтизіатрії та пульмонології. Працював дільнич. терапевтом у Ромен. ЦРЛ Сум. обл., фтизіатром Козів. ЦРЛ, асист. каф. факульт. терапії ТДМА. Від серпня 1992 – гол. лікар Козів. ЦРЛ.

М. Токарчук.

ДЗЮБА

Іван Михайлович (26. 07. 1931, с. Миколаївка, нині Волновас. р-ну Донец. обл.) – вчений-

літературознавець, критик, редактор, правозахисник. Нац. премія України ім. Т. Шевченка (1991), премія ім. О. Білецького (1987). Академік НАНУ. Співголова ред. колегії ЕСУ. Закін. філол. ф-т Донец. пед. ін-ту (1953). 1965–72 переслідуваний за окремі по-

ложення своїх праць, участь у протестах проти політ. репресій. 1973 засудж. до 5 р. позбавл. волі за “антирад. діяльність”; звільнений за помилуванням. Від листопада 1992 до серпня 1994 – міністр культури України. Автор кн. “Інтернаціоналізм чи русифікація?” (напис. 1959; вид. 1968; перевид. англ., італ., кит., рос., франц. мовами), що стала настіл. книгою дисидентів, “Бо то не просто мова, звуки” 1968, “У всякого своя доля” (1989) та ін. Перебував на Тернопільщині, зокрема, в червні 1994 на міжнар. фестивалі “Театральні вечори-94”.

І. Заверуха, Б. Мельничук.

ДЗЮБАНОВСЬКИЙ

Богдан-Теодор (09. 09. 1904, с. Івачів Горішній, нині Терноп. р-ну) – лікар, громадський діяч.

Чл. УЛТ у Львові (1939), згодом – чл. канад. мед. т-в, Мічиган. відділу УЛТ Пн. Америки. Закін. укр. г-зію в Тернополі, мед. студії у Краків. ун-ті (1935). Після одноріч. шпитал. практики в Тернополі – лікар у с. Переволока на Бучаччині, від 1942

– в Тернополі. Лікар *дивізії “Галичина”*. Від 1949 – в Канаді. 1951–84 – приват. лікар. практика. Автор наук. праць та ін. публікацій.

І. Гаврильцьо.

ДЗЮБАНОВСЬКИЙ

Григорій (1893, с. Острів, нині Терноп. р-ну – р. см. невід., Канада) – промисловець. 1906–14

навчався в укр. г-зії у Тернополі. Дир. цукроварні у Вел. Березовиці біля Тернополя. Згодом проживав у м. Монреаль (Канада).

Б. Волинський.

ДЗЮБАНОВСЬКИЙ

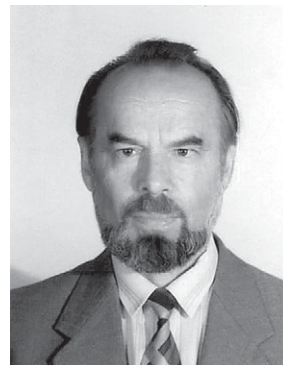
Ігор Якович (18. 02. 1951, с. Ігровиця Терноп. р-ну) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1992), проф. (1993). Закін. Терноп. мед. ін-т (1976, нині ТДМА). 1980–89 – асист., 1989–92 – доц. каф. госпітальної хірургії. Від 1992 – зав. каф. хірургії ф-ту вдосконалення лікарів. Від 1994 – голова Терноп. відділ. УЛТ. 1995–98 – зав. каф. факульт. хірургії, від 1998 донині – зав. каф. хірургії ф-ту післядиплом. освіти ТДМА. Сфера наук. зацікавлень: геронтологія, хірургія виразк. хвороби. Розробив методіку визначення ступеня ризику операції у хворих похилого віку, оригінал. спосіб резекції шлунка при виразці в умовах хроніч. дуоденальної непрохідності; міні-інвазивні методи лікування захворювань печінки, підшлунк. залози, нирок. Автор і співавт. 200 наук. і навч.-метод. праць; 6 патентів на винаходи.

Ю. Саюк.

ДЗЮБІНСЬКИЙ

Степан Миколайович (16. 05. 1942, с. Верховня Велика Нови-Сончів. пов., Польща) – архітектор. Чл. НСАУ

(1976). Від 1946 проживав у м. Рогатин (нині Івано-Фр. обл.). Закін. інж.-будів. ф-т Львів. політех. ін-ту (1971, нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1971 – в Терноп. філіалі проект. ін-ту “Діпроцивільпромбуд”; від 1988 – заст.

директора. 1985–88 – голова обл. орг-ції САУ. Серед архіт. споруд у Тернополі: корпус упр. МВС на вул. Валувій (1984), торг. центри на проспекті Злуки (1981) і бульварі Данила Галицького (1985; всі – у співавт.). Автор ряду проектів забудов мікрорайонів № 8–11 Тернополя.

І. Дуда.

ДЗЮБЛЮК

Олександр Валерійович (30. 06. 1971, м. Тернопіль) – вчений-економіст. Д-р екон. наук (2001), проф. (2003). Дійсн. чл. Акад. екон. кібернетики

України (2002). Закін. Терноп. ін-т нар. госп-ва (1992, нині ТАНГ). 1992–94 працював у Терноп. обл. дирекції банку “Україна”. Від 1994 – у ТАНГ: ст. викл., доц., зав. каф. банк. справи. Досліджує проблеми орг-ції грош. обігу і функціонування банк. системи. Автор 75 наук. праць, у т. ч. 3 монографій.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ДЗІОМА

Георгій Микитович (22. 03. 1912, м-ко Вишнівець, нині смт Збараз. р-ну – 21. 04. 1997, там само) – народний майстер, гончар. Брав участь у виставках нар. творчості в Тернополі та Києві (1956–92). Серед творів – гончар. посуд, нар. іграшки-свистунці (“Голуб”, “Півень”, “Собачка”, “Зайчик”, “Коник”, “Овечки”, “Котик”, “Лев”, “Ляльки”, “Вершник”). Зберіг. у музеях Тернополя, Києва, Львова, Кременця, приват. колекціях.

А. Гриб.

ДЗЯДИКЕВИЧ

Юрій Володимирович (28. 10. 1942, м. Підгайці) – вчений у галузі матеріалознавства. Д-р тех. н. (1992), проф. (1993). Дійс. чл. Нью-Йорк. АН (США; 1996). Закін. Львів. політех. ін-т (1965, нині ун-т “Львівська політехніка”). 1968–70 – викл. Терноп. філіалу Київ. ін-ту нар. госп-ва; 1974–2002 – асист., ст. викл., доц., зав. каф., проф. каф. профес.

навчання ТДПУ. Від 2002 – проф. каф. екон. підпр-в і корпорацій ТАНГ. Досліджує високотемпературну взаємодію на межі середовище-покриття і покриття–тугоплавкий метал. Автор понад 140 наук. праць і 35 винаходів; має автор. свідоцтва СРСР, патенти України та Росії.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ДІБЦЕ

– село у Козівському районі. Центр сільради. Розташ. за 5 км від райцентру. Насел. 839 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1454. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1907), “Рідна школа”, “Сокол”. Є церква св. Мучениці Параскеви (1873; мур.). Встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипані могили УСС та Борцям за волю України. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, дошк. заклад, автозаправка, два торг. заклади. У Д. народ. диригент І. Сирота.

Б. Волинський, І. Шкільний.

ДИВАК

Микола Петрович (12. 06. 1964, с. Верба Дубен. р-ну Рівнен. обл.) – вчений у галузі техніки. Д-р тех. н. (2003). Чл. Міжнар. т-ва Ін-ту інж. електрики й електроніки (IEEE). Закін. Львів. політех. ін-т (1986, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював у Львів. н.-д. радіотех. ін-ті (1986–89). Від 1992 – в ТАНГ: викл., ст. викл., доц., в. о. зав. каф. комп’ютер. наук, від 2003 – її завідуючий. Займається розробкою теорет. основ алгоритм. і програм. забезпечення для моделювання тех., екон. та екол. систем. Автор 70 наук. праць, у т. ч. монографій, має 4 винаходи.

Б. Мельничук, В. Письменний.

“ДИВО-СТРУНИ”

– зразковий аматорський ансамбль бандуристів Тернопільського районного будинку культури.

Учасники – діти із сіл Острів, Буцнів, Мишковичі, Велика Лука, Миролубівка, смт Вел. Березовиця Терноп. р-ну та Тернополя. Функціонує на базі дит. муз. школи в с. Острів. Кер. – Л. Атаманчук, Н. Лук'яничук. Створ. з метою розвитку кобзар. руху як складової частини патріот. виховання молоді. Розпочав діяльність як ансамбль “Кобзаріки” в “Малій кобзарській школі”. Постійний учасник культ.-мист. заходів, зокрема Кобзар. свят та Шевченк. днів, обл. огляду-конкурсу бандуристів “Творчість юних”. У червні 2003 взяв участь у звітні майстрів мист-в та аматор. худож. колективів Терноп. обл. у Києві. В репертуарі “Д.-с.” – нар., кобзар. та стрілец. пісні, колядки, твори окремих композиторів, духовна й інструмент. музика. Аранжування, переклади, обробки пісень для ансамблю здійснює Л. Атаманчук.

М. Євгенєва.

ДІДИК

Галина Томівна (псевдо “Анна”; 16., за ін. даними 18. 03. 1912, с. Шибалин, нині Бережан. р-ну – 23., за ін. даними 24. 12. 1979, с. Христинівка Черкас. обл., за ін. даними м. Львів) – діячка ОУН. Бронз. (1945) і Сріб. (1947) Хрести заслуги УГВР. Закін. Бережан. г-зію, учит. семінарію у Львові, курси медсестер. Працювала вчителькою, 1935–37 – в т-ві “Сільський господар” і “Повіт. союзу кооператив” у м. Зборів. 1939 Д. заарешт. органи НКВС, ув'язнена у Бережан. тюрму. 1943–45 – орг-торка і обл. кер. УЧХ Тернопільщини, зв'язкова Проводу ОУН (1945–47). 5 березня 1950 Д. заарештувала група МДБ у с. Білогорща біля Львова, де була остання криївка командувача УПА *Р. Шухевича*. У грудні 1952 засуджена на 25 р. ВТТ. Перебувала у Владимирській тюрмі (19 р.) і таборі суворого режиму в Мордовії (нині РФ). Звільнена в березні 1971, залишилася на поселенні в м. Караганда (Казахстан); повернутися в західні області України рад. власті їй заборонили. За даними *В. Хоми*, 1973 Д. місяць проживала у с. Денисів Козів. р-ну в будинку письменниці *І. Блажкевич*, звідки була виселена за вказівкою КДБ; згодом по-

селилася в с. Христинівка на Черкащині.

Лит.: Нескорена Березиня: Жертви московсько-комуністичного терору ХХ століття. – Л., 2002.

І. Дем'янова.

ДИДИК

Степан (чернече ім'я – Созонт; 21. 12. 1875, с. Дрищів, нині Надрічне Бережан. р-ну – 19. 12. 1950, м. Гленков, Канада) – релігійний діяч. Один із перших настоятелів ЧСВВ у Канаді. 1892 вступив до монастиря оо. Василіян у с. Краснопуща (нині Бережан. р-ну). Від 1902 – на місіонер. праці в Канаді. Ініціатор побудови парохіал. будинку (1903), першої церкви для укр. переселенців у Едмонтоні (1904). 1906–23 – настоятель Василіян. місії у Канаді. 1911 – ініціатор видання часопису “Канадійський русин” (від 1918 – “Канадійський українець”), співзасн. г. “Українські вісті”. 1929–43 – ігумен і парох у м. Едмонтон, де започатк. 1939 побудову церкви на честь 950-річчя хрещення України. Від 1943 – в США: ігумен монастиря св. Йосафата у Гленкові (1943–46), перший ігумен монастиря-новіціату в Давсоні (1946–48), заст. протоігумена Амер. провінції ЧСВВ (від 1948), його гол. дорадник (протоконсультор). З нагоди 50-річчя свого священництва вшанований найвищим призначенням від Папи Пія XII разом із апостол. благословенням.

Х. Весна.

ДИКАН

Ірина Миколаївна (23. 11. 1957, м. Нижній Тагіл Свердлов. обл., нині РФ) – вчений у галузі радіології. Д-р мед. н. (1995). Закін. Київ. мед. ін-т (1981). Працювала у цьому ж ВНЗ клініч. ординатором каф. радіології; лікарем-радіологом у клініч. лікарні м. Києва; 1986–93 – асист. каф. онкології та радіології Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Від 1993 – зав. відділу променевої діагностики Укр. НДІ онкології та радіології; цей відділ здійснює кольор. трьохвимірні дослідження, комп'ютер. томографію та ін., розробляє нові методи діагностики злоякісних новоутворень. Гол. рентгенолог Мін-ва охорони здоров'я України (від 1998).

С. Шербан (ЕСУ).

ДИКАС

Томаш (Dukas Tomasz; 25. 09. 1850, с. Гумніски, повл. м. Дембіца, Польща – 19. 04. 1910, м. Львів) – польський скульптор. 1872–78 студіював у Краків. школі красних мист-в, 1878–83 – у Віден. АМ. Від 1885 – у Львові. Автор першого пам'ятника А. Міцкевичу на площі біля вул. Міцкевича

(листопад 1895) і погруддя бургомістра *В. Ман-дла* в “Новому городі” (липень 1897) у Тернополі (обидва не збереглися).

І. Дула.

ДИКТАТОР ЗУНР

– тимчасовий титул найвищої посадової особи з надзвичайними повноваженнями в Західно-українській Народній Республіці. Надали *С. Петрушевичу* Президія виділу УНРади і Державний секретаріат ЗУНР на спільному засіданні в Заліцках 9 червня 1919. Передача всієї повноти військ. і цивіл. влади одній особі була зумовлена критич. становищем ЗУНР і загрозою втрати державності внаслідок наступу польс. військ. Замість уряду *С. Петрушевич* призначив Раду уповноважених *Д.: С. Витвицький* (закордон. справи), *С. Голубович* (внутр. справи), *В. Курманович* (військ. справи), *І. Мирон* (транспорт) і *О. Назарук* (преса). Кер-во армією *Д. ЗУНР* здійснював через Військ. канцелярію. Нач. вождем (командуючим) УГА замість *О. Омеляновича-Павленка* 25 травня призначено *О. Грекова*, 6 липня того ж року його замінено *М. Тарнавським*. Під натиском польс. військ УГА змушена була залишити тер. ЗУНР і перейшла на Вел. Україну; *Д. і Рада* уповноважених перебували в м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський). У листопаді 1919 вони виїхали до Відня (Австрія), де дипломат. засобами продовжували боротися за визнання ЗУНР.

П. Гуцал.

ДИКУСАР

Віра Олександрівна (23. 03. 1940, м. Київ) – артистка-танцівниця. Засл. арт. України (1973). 1959 закін. хореогр. студію при Бендер. буд. культури (нині Молдова). Працювала артисткою балет. групи Дрогобиц. драм. театру (1959–61), солісткою балету ансамблю танцю “Надзбручанка” Терноп. філармонії (1961–82) й ансамблю Черніг. філармонії (1969–70), кер. хореогр. молодіж. танц. колективів Терноп. пед. ін-ту (1984–85, нині ТДПУ) і ПТУ № 1 (від 1985). Танцювала сольні партії в хореогр. картинах “Подільське весілля”, “Подольночка”, “Гречаники”, “Полюбила Петруся”, “Ой, за гаєм, гаєм”, “Нескорена українка” та ін. Перебувала на гастролях у Білорусі, Болгарії, країнах Балтії, Росії.

П. Медведик.

ДИМ

– одиниця оподаткування, що до 18 століття була чинною на Тернопільщині. Ототожнювала-

ся з одним господарством (будинком, двором) – димом. Податок, який збирали з *Д.*, називали подимним. Його сплачували селяни власникові маєтку (князеві, королеві, шляхтичу) натурою та грішми; подимне було звичайним натурал. і грош. чиншем.

Г. Черняхівський.

ДИМЕТ

Михайло (1819, с. Нараїв; за ін. даними – х. Дунаїв (нині не існує) біля Нараєва, нині Бережан. р-ну – 18. 07. 1890, м. Львів) – книготорговець, меценат, громадсько-освітній діяч. Закін. Бережан. г-зію. Працював у Львові радником у магістраті (27 р.), заст. президента торгов. палати міста. Чл. Літ. т-ва ім. Т. Шевченка (від 1892 – НТШ), т-ва “Руська бесіда”, чл. Гол. управи і почес. чл. “Просвіти”; 1870–73 – її контролер (касир). 1862 *Д.* привіз із Києва в Галичину, в т. ч. у Бережани, “Кобзар” *Т. Шевченка*. Фінансово підтримував видання журналів “Мета” і “Руська читальня”, видав власним коштом “Словник німецько-руський” *О. Патрицького* й ін. книги, подарував “Просвіті” чимало книжок і брошур.

Лит.: Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Н. Волинєць.

ДИМІТРІЙ

(в миру – *Маган Євген Митрофанович*; 25. 06. 1899, м. Чернігів – 01. 04. 1970, м. Бостон, США) – релігійний діяч, архієпископ. 1924 прийняв монашество. Служив у Почаїв. лаврі; тут 1941 хіротонізований на єпископа Новоградського, вікарія Черніг. єпархії. Від 1942 – єпископ Скатеринославський та Мелітопольський, від 1943 – єпископ Донецький. 1944 емігрував. Архієпископ Бостонський в юрисдикції Амер. правосл. церкви.

В. Ханас.

ДИМІТРІЙ

(в миру – *Сперовський Микола*; 18. 04. 1865, нині Новгород. обл. РФ – 1920, м. Новгород) – релігійний діяч. Почес. чл. Археол. т-ва. Закін. Санкт-Петербур. духовну академію (1891). 1897–1903 – ректор Новгород. духовної семінарії. Від квітня 1903 до травня 1904 – єпископ Кременец., вікарій Волин. єпархії. Згодом – єпископ Новомиргород., Сухум., Рязан., Староруський. Автор низки богослов. книг.

В. Федорів.

ДИМІЦЬКИЙ

Михайло (1920, с. Синевідське Вижне, нині смт Верхнє Синьовиднє Сколів. р-ну Львів. обл.) –

вчений у галузі хімії, громадський діяч. Д-р фіз.-орган. хімії (1949). Чл. Амер. хім. т-ва, дійс. чл. НТШ у США. 1949 переїхав з родиною до США (м. Філадельфія). 1943 і 1997 бував на Тернопільщині, відвідував с. Настасів, звідки родом його дружина.

Б. Пиндус.

ДІРБАВКА

Михайло Васильович (15. 01. 1944, с. Котиківка Городенків. р-ну Івано-Фр. обл.) – художник

прикладного та декоративного мистецтва. Спеціалізація – худож. різьба по дереву, монумент. і станк. живопис, графіка. Чл. НСХУ (1993). Медалі СРСР. Закін. Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва (1973, нині Акад. мист-в). Від 1973 працює в Терноп.

худож.-вироб. комбінаті Худож. фонду України. Спроектував і виконав інтер'єри їдальні обл. ін-ту удосконал. вчителів (1983), готелю “Галичина” (1985) у Тернополі, кімнати казок у бібліці в м. Волочиськ Хмельн. обл. (1986) і Терноп. міськ. лікарні № 2 (1987), кімнати урочистих подій у с. Мильне Зборів. р-ну (1988) і с. Дарахів Тербовлян. р-ну (1989), декор. рельєф у Терноп. ЗОШ № 12 (1990). Розписав церкви: св. Миколая у с. Колодно Збараз. р-ну (1992) і в Тербовлі (1994), св. Дмитрія у с. Чагарі Гусятин. р-ну (1995). Учасник обл. та всеукр. виставок. Персон. виставки у Тернополі (1985, 1986, 2004). Серед творів – декор. таріль “Материнство” (1978), портрет “Гетьман Іван Мазепа” (2000), натюрморт “Бузок” (2002), рельєф “Матір Божа” (2003).

Т. Удіна.

ДИРЕКТОРІЯ УНР

– найвищий державний орган влади в Українській Народній Республіці 1918–1920. Створ. із 5 осіб 13 листопада 1918 на нелегал. засіданні в Києві як тимчас. орган для кер-ва повстанням проти гетьмана *П. Скоропадського*: голова – *В. Винниченко*, чл. – *О. Андрієвський*, *А. Макаренко*, *С. Петлюра* (обраний заочно) і *Ф. Швець*. У результаті зброй. б-би 14 грудня гетьман. режим був повалений. 26 грудня Д. проголосила віднов-

лення УНР; було призначено уряд, ухвалені нові закони. Після проголош. 22 січня 1919 в Києві *Акту Злуки УНР і ЗУНР* до Д. увійшов *С. Петрушевич*, однак він фактично не брав участі в її діяльності. В умовах загостр. внутр. ситуації в УНР і загрози агресії з боку більшов. Росії, білогвард. армії та військ Антанти Трудовий конгресс України тимчасово передав усю законодавчу, виконавчу і судову владу Д., її голова почав виконувати функції глави держави. На поч. лютого 1919 Д. й уряд УНР залишили Київ через наступ більшов. військ і надалі змінювали місце перебування залежно від ситуації на фронтах: Вінниця, Рівне, Здолбунів, Радзивилові. Дехто з чл. Д. перебував у містах Кам'янець (нині Кам'янець-Подільський), Гусятин, Станіслав (нині Івано-Франківськ). Через політ. розходження з Д. вийшли: 10 лютого – *В. Винниченко*, 5 травня – *О. Андрієвський*. 16 травня Д. (насправді – *С. Петлюра*) і чл. уряду УНР прибули залізницею через Красне та Зборів до Тернополя. Це був один із найтрагіч. періодів у історії УНР; її тер. обмежувалася, не рахуючи тер. ЗУНР, волин. ч. сучас. Тернопільщини, де перебувала Армія УНР, і невел. тер. біля Кам'янця. 1 червня внаслідок наступу польсь. військ кер-во УНР виїхало з Тернополя й наступних два тижні перебувало на залізн. станціях у Дичкові, Вел. Бірках і Богданівці. Війська Армії УНР зуміли здійснити успіш. наступ на Підволочиськ; *С. Петлюра* та чл. уряду переїхали в Кам'янець. 14 листопада 1919 скасовані повноваження *А. Макаренка* і *Ф. Швеця*, від імені Д. керувати УНР доручено *С. Петлюрі*. Правовий статус Д. як найвищої держ. влади в УНР в одній особі був визначений спец. законом. Голова Д. і чл. уряду знову перебували на Тернопільщині (Скала-Подільська, Чортків, Бучач) у липні–вересні 1920 в зв'язку з бойовими діями проти ЧА. 21 листопада того ж року кер-во і Армія УНР перейшли Збруч на лінії Підволочиськ–Токи в зх. напрямку, і на Тернопільщині їх інтернували поляки. *С. Петлюра* залишався в еміграції головою Д. і Головним отаманом УНР до трагіч. загибелі 25 травня 1926.

П. Гуцал.

ДИТИНЯК

Марія (07. 01. 1932, м. Чортків) – диригент, піаніст, педагог. Студювала музику в Чорткові, Ляндеку (Австрія). Від 1948 – в Канаді. Вдосконалювала гру на фортепіано в Едмонтоні, закін. пед. відділ. консерваторії в Торонто (1958). Чл. Альберт. муз. асоціації. Голова Укр. муз. т-ва Альберти. Викладала історію музики на курсах укра-

їнознавства в Едмонтоні, організувала тут 1967 жін. хор “Мережі” (муз. кер.), 1976 – хор “Дніпро” (від 1982 – мішаний; диригент і дир.). Від 1978 – орг-тор семінарів хор. диригентів для українців з Канади, Америки, Австралії й Аргентини, укр. муз. фестивалів у Канаді. 17 р. – коментатор укр. радіопроеграми в Едмонтоні. Опубл. біобібліогр. довідник “Українські композитори” (Едмонтон, 1986).

І. Гаврильцо, П. Медведик.

ДИТИНЯК

Роксолана (р. н. невід., м. Чортків) – співачка. Виступала на оперній сцені, в муз. фестивалях, на концертах у Канаді. 1970-і – викл. консерваторії у м. Торонто.

Б. Волинський.

ДИЧКІВ

– село у Тернопільському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Красівка. Розташ. на

березі р. Гнізна, за 10 км від Тернополя. Заліз. станція. Насел. 738 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1533. Навесні 1914 у Д. відбулася маніфестація до 100-річчя від дня народження Т. Шевченка, йому встанов. 3 мемор. таблиці; зірвала восени того ж року рос. окупац. влада. Восени 1916 у Д. стояв відділ саперів, який вирубав майже всі дерева. На поч. червня 1919 на заліз. ст. Д. перебували голова Директорії УНР С. Петлюра і чл. уряду. Діяли т-ва “Просвіта” (від 1896), “Сокіл”, “Сільський господар”, “Луг”, “Рідна школа”, кооператива. Влітку 1943 через Д. проходили окремі підрозділи з’єднання С. Ковтака. Є церква Преображення Господнього (1903; мур). Спорудж. пам’ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), та на честь Незалежності (1993). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Д. народ. історик, журналіст, громад. діяч І. Мітрінга, крайовий провідник ОУН В. Охримович, громад. діяч у Канаді В. Пласконіс; служив священником і тут похов. І. Волянський. Поблизу Д. виявлено археол. пам’ятки трипільської культури, доби

бронзи, ран. залізного віку, черняхівської та давньорус. культур. Видано нарис Б. Побера “Історія сіл Дичкова та Красівки” (Т., 2001).

О. Гаврилюк, В. Уніят.

ДИЧКІВСЬКЕ ДЖЕРЕЛО

– гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Красівка Терноп. р-ну, в кв. 58 вид. 5 Микулин. лісництва Терноп. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Красівка”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 21. 08. 2000 № 187. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,01 га. Під охороною – джерело підзем. вод, що має водорегулююче, оздоровче й естет. значення.

І. Бай.

ДИЧКІВСЬКИЙ

Михайло Григорович (21. 11. 1941, с. Заздрість, нині Тербовлян. р-ну) – вчений у галузі техніки, педагог. Канд. тех. н. (1979). Чл.-кор. Инж. акад. України (від 1993). Закін. Львів. політех. ін-т (1969; нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював доц. каф. (1981–89), зав. каф. цього ж ВНЗ (1989–91). Від 1991 – декан ф-ту електрон. апаратів та комп’ютер. систем ТДТУ. Напрямок наук. діяльності – автоматизація технол. процесів. Автор 83 наук. праць, у т. ч. 3-х книг (одна у співавт.); 26 автор. свідоцтв.

І. Дем’янова.

“ДІАЛОГ”

– газета. Видавці – Кременец. райрада і РДА (від січня 1992). Засн. у вересні 1939 як орган рай. ком-ту КП під назвою “Сталінським шляхом”, від вересня 1956 – “Промінь комунізму”, від квітня 1962 – “Прапор перемоги”. Виходить раз на тиждень. Наклад (2003) – понад 3000 примірників. Редактори: П. Величко (від кінця 1950-х–1978), М. Балицький (1978–93), від грудня 1995 – В. Хмілецький. Осн. тематика “Д.” – соц.-екон. проблеми, історія, культура, сусп.-політ. життя, краєзнавство, стор. для жінок “Любисток” та ін.

Р. Ленчук.

ДІБРОВА “ЗЕЛЕНИЙ ДУБ”

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Кутянка Шумс. р-ну,

в кв. 26 вид. 6 Сураз. лісництва Кременец. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Зелений дуб”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 05. 11. 1981 № 589. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 4,5 га. Під охороною – ділянка дубово-сосн. насадження 2 бонітету віком 180 р., цінна у наук., госп. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ДІБРОВА

Омелян (1889, м. Підгайці – після 1937, м. см. невід.) – живописець. Закін. Львів. пром. школу. Навчався у Краків. АКМ в Ю. Мегоффера, С. Дембіцького. 1931–33 проживав у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Учасник виставок у т-ві Сприяння красному мист-ву (1934), Зимовому салоні ін-ту пропаганди мист-ва (1937) у Варшаві. Малював пейзажі, натюрморти, портрети на гуцул. тематику.

І. Дуда.

ДІБРОВА

– село у Бережанському районі. Підпорядк. Сло-в’ятин. сільраді. Розташ. за 26 км від райцентру. Насел. 78 осіб (2003). Є пам’ятник Т. Шевченку (1999).

М. Коцій.

ДІБРОВА

– село у Збарзькому районі. Підпорядк. Шилів. сільраді. До Д. приєднано х. Коршемки (25 дворів). Насел. 139 осіб (2001).

В. Уніят.

ДІБРОВА

– село у Збарзькому районі. Підпорядк. Коханів. сільраді. Розташ. за 35 км від райцентру. Насел. 229 осіб (2003). Є капличка Георгія Побідоносця.

Г. Оницьук.

ДІБРОВА

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Гаїв. сільраді. До села приєднано х. Зайці. Розташ. за 22 км від райцентру. Насел. 160 осіб (2001).

І. Буняк.

ДІБРОВА

– село у Монастириському районі. Підпорядк. Вербків. сільраді. Насел. 356 осіб (2001). Є каплиця св. Трійці (1993).

Г. Лашта.

“ДІБРОВА”

– чоловіча аматорська народна хорова капела Бережанського державного лісомисливського господарства. Створ. 1961. Від 1995 – нар. самоді-

яльна. Перший хормейстер – С. Якимів. Від 1985 диригент – засл. прац. культури України *Б. Кухарук*. 1985–2000 концертмейстер – дир. лісо-мислив. госп-ва Я. Лозинський. У репертуарі нар., стріл., повстан. та ін. пісні. Бере участь у святк. концертах на район. та обл. сценах.

Н. Волинець.

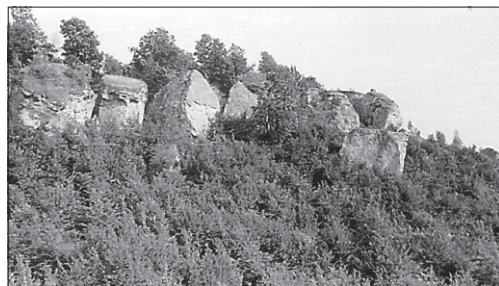
ДІВОЧИЙ ІНСТИТУТ ГАЛЄВИЧА

– дворічний навчальний заклад у Тернополі. Ді-яв 1896–98.

Л. Левенець.

ДІВОЧІ (ДИВИЧІ) СКЕЛІ

– пам’ятка природи державного значення в Кременці. Належать до Кременец. гір. Висота бл.

400 м. Схили поросли дубом, грабом, липою, кленом і сосною. Біля підніжжя скель у покладах білої крейди виявлено рештки давньої фауни. Про Д. с. є багато легенд. Одна з них розповідає, що якимсь на цих горах отаборилося військо татар, і тут вони ділили поміж собою взятих у ясир дівчат. Між полонянками була попівна, яка побуджувала посестер по нещастю до гарячої молитви. І коли вони молилися, татари запали в страхітливий сон, у якому самі себе пересікли шаблями. Врятовані кременчанки на знак вдячності за-снували тут монастир. Це було осоружним для диявола, і він у люті підняв під хмари велетен. скелю й жбурнув нею в храм. Тож каміння, розкидане по горах, не що інше, як рештки тієї скелі. За ін. легендою, дівчата, щоб не потрапити в полон до татар, зв’язалися косами і кинулися зі скель, котрі на їх честь назвали “Дівочими”. За ще однією легендою, дівочі тіла перетворилися на величезні кам. брили, що лежать біля підніжжя скель.

Б. Волинський, В. Лашта.

ДІДИК

Борис (10. 09. 1924, м-ко, нині смт Ланівці – 19. 02. 1998, м. Дюссельдорф, Німеччина) – громадський діяч, меценат. Чл. ОУН, Пласту, СУМ, довголіт. шкіл. референт Крайового представ-

ництва укр. еміграції в Німеччині. Щедро жертвував на церк. та культурні потреби українців.

Х. Весна.

ДІДИК

Тамара Софронівна (17. 09. 1935, м-ко, нині смт Ланівці) – оперна співачка (лірико-драматичне сопрано). Дружина

О. Врабеля. Нар. артистка УРСР (1975). Орден “Знак пошани” (1981) та ін. нагороди. 1957–59 працювала у Львів. акад. театрі ім. М. Заньковецької. Закін. Львів. консерваторію (1960, кл. вокалу в О. Бандрівської; нині муз. акад.); відтоді – солістка Львів. театру опери та балету. Від 1989 – доц. Львів. муз. акад. ім. М. Лисенка. Основні партії: Галя, Наталка (“Утоплена”, “Наталка Полтавка” М. Лисенка), Оксана й Одарка (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського), Галя (“Назар Стодоля” К. Данькевича), Мирослава (“Золотий обруч” Б. Лятошинського), Іоланта, Тетяна (“Іоланта”, “Свгеній Онєгін” П. Чайковського), Ельвіра, Леонора (“Ернані”, “Трубадур” Дж. Верді), Земфіра (“Алеко” С. Рахманінова), Мімі (“Богема” Дж. Пуччіні) – всього 52. Співала на гастролях у Канаді, Польщі, США, Фінляндії, Франції та ін. країнах. Кілька разів виступала з Львів. театром опери та балету на сцені Терноп. обл. муз.-драм. театру, брала участь у творчих зустрічах на Лановеччині.

Лит.: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2000 рік: Бібліографічний список. – Т., 1999.

Б. Мельничук, Г. Чернихівський.

ДІДІОРА

Богдан (псевдо “Гудима”, р. н. невід., с. Завалів, нині Підгаєц. р-ну – 1951, м. Нью-Йорк, США) – політичний діяч. Орг-тор ОУН у родин. селі. Чл. Гол. проводу ОУН.

І. Гаврильцо.

ДІДІОРА

Орест (1926, с. Завалів, нині Підгаєц. р-ну) – громадський діяч. Чл. Юнацтва ОУН. Воював у дивізії “Галичина”, перебував у таборах для переміщених осіб. Від 1948 – у Вел. Британії. Працював у металург. пром-сті; діяльний у СУБ,

СУМ та ін. укр. гром. орг-цій; виступає у пресі.

Лит.: Підгайчани в боротьбі за волю України: Історично-мемуарний збірник. – Детройт–Клівленд–Парма, 2002.

Х. Весна, А. Монастирський.

ДІДУХ

Анна (24. 01. 1922, м. Терєбовля) – художниця, діяч культури. Пед. освіту здобула 1941. Малярство студіювала в мист. школі у шт. Нью-Джерсі (США). Чл. Об’єдн. мистців-українців у Америці (ОМУА, філія в Нью-Йорку). Постійна учасниця виставок ОМУА і “Союзу українок” Америки. Картини здебільшого в техніці олії; авторка красвидів, натюрмортів, портретів.

М. Ониськів.

ДІДУХ

Валерій Дмитрович (26. 06. 1946, с. Ярунь

Новоград-Волин. р-ну Житомир. обл.) – вчений, літератор. Брат *Л. Дідуха*. Канд. фіз.-матем. наук. Закін. Львів. ун-т. Працював учителем фізики і математики в с. Коцюбинці Гусятин. р-ну. Нині – доц. каф. мед. і біол. фізики ТДМА. Вірші публікує в періодиці й альманахах. Автор зб. поезій “Кванти думок” (1985), “Спектр думок” (1987).

І. Заверуха.

ДІДУХ

Василь Степанович (07. 01. 1952, с. Романівка

Терноп. р-ну) – господарник, громадський діяч. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1973, нині ТАНГ). Працював нач. фінанс.-екон. відділу спец. тресту радгоспів (1974–83), на ін. кер. посадах у Терноп. р-ні. Від 1988 – заст. голови, голова план. комісії виконкому Терноп. райради. Від 1992 – нач. упр. соц.-екон. розвитку, від 1994 – заст. голови Терноп. РДА.

Від 1998 – голова Терноп. райради, чл. Координац. ради з питань місц. самоврядування, чл. правління Укр. асоц. місц. та регіон. влад.

І. Дем'янова.

ДИДУХ

Леонід Дмитрович (09. 02. 1940, с. Ярунь Новоград-Волин. р-ну Житомир. обл.) – вчений-

фізик, педагог. Брат *Валерія Дідуха*. Д-р фіз.-матем. н. (1994), проф. (1996). Нагороди СРСР. Знак “Відмінник освіти України” (1997). Відзнака Міжнар. біогр. центру (2000, Вел. Британія). Номінація Амер. біогр. ін-ту на отримання “American Medal of Honor” (2001). Закін. фіз. ф-т Львів. ун-ту (1962). Від 1966 – в Терноп. філіалі Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ): ст. викл., доц., зав. каф. фізики і декан мех. ф-ту (1975–83), проф., зав. каф. фізики (від 1997). Автор понад 120 наук. праць, у т. ч. 2 монографій. Учасник міжнар. наук. конференцій у різних країнах. Біографія Д. вміщена в довіднику “Who’s Who in World” (США, 2001, 2003).

О. Герман.

ДИДУШОК

Василь Федорович (27. 08. 1889, с. Княже, нині Золочів. р-ну Львів. обл. – 03. 11. 1937, урочище Сандормох повл. м. Медвежьгорськ, нині Респ. Карелія, РФ) – військовик, журналіст, громадський діяч. Брат *П. Дідушка*. Закін. правн. ф-т Львів. ун-ту (1914). Під час 1-ї світ. війни – командант (ком-р) сотні в Легіоні УСС; воював на Тернопільщині 1915–16. Брав участь у виданні ж. “Шляхи”, співпрацював із львів. г. “Діло”. В бою на г. *Лисоня* біля Бережан потрапив у рос. полон. У кінці 1917 – співорг-тор куреня Січових Стрільців у Києві. Полковник Армії УНР; у квітні–травні 1919 воював на Кременеччині. У верес-

ні 1933 Д. заарешт. органи ДПУ; засуд. на 10 р. таборів; розстріл. в ув’язненні.

Лит.: *Головацький І.* Галичанин, який прислужився Великій Україні // Літопис Червоної калини. – 1994. – Ч. 4–6; Сторінки історії УСС. – Л., 1998.

Б. Мельничук.

ДИДУШОК

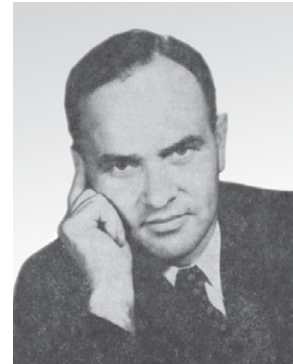
Петро Федорович (псевд. – Гельмер; 1887, с. Княже, нині Золочів. р-ну Львів. обл. – 03. 11. 1937, урочище Сандормох повл. м. Медвежьгорськ, нині Респ. Карелія, РФ) – військовик, публіцист, громадсько-політичний діяч. Брат *В. Дідушка*. Влітку 1915 – восени 1916 у Легіоні УСС воював на Тернопільщині над Стрипою, Серетом і Золотою Липою, на г. *Лисоня*. 30 вересня 1916 в бою біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну) потрапив у рос. полон. Від кінця 1917 – в Києві; секр. Укр. Нац. Союзу. В грудні 1918 – секр. *Директорії*, згодом – чл. делегації УНР на Париз. мир. конференції. Повернувся в рад. Україну. В грудні 1934 Д. заарешт. органи ДПУ; 1935 засуд. на 5 р. ВТТ; розстріл. в ув’язненні.

П. Гуцал.

ДИДЮК

Василь Степанович (псевд. і крипт. – В. Степанович, Діденко, В. Вишиваний, Сівач, В. Д., В. Д-юк та ін; 08. 02.

1915, с. Криволюка, нині Чортків. р-ну – 15. 09. 2003, м. Торонто, Канада) – громадсько-політичний діяч, журналіст, письменник, редактор. Золота медаль ім. Т. Шевченка (КУК, 1983), медалі Похід. груп УПА й Онтарій. уряду, Хрест заслуги Вільного козацтва, Почесні грамоти КУК, ЛВУ, Братства українців-католиків Канади (БУК) та ін., Почесна грамота і Ювілейна медаль з нагоди 450-річчя Тернополя. Грамота-благословення від Папи Івана Павла II (1990). Журналіст року (КУК, 1992). Закін. Чортків. г-зію, учит. семінарію в Бучачі; студював теологію в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), навчався у Вищій школі політ. наук, Укр. госп.-тех. ін-ті у Подєбрадах (нині Чехія). Співав і диригував у хорі *Д. Котика*. Орг-тор і кер. церк. і світ. хорів. Під час нім. окупації 14 місяців (від жовтня 1941) ув’язн. у тюрмі в Чорткові. Втік, працював у відділі про-

паганди і політ. виховання УПА, ред. г. “Упівські вісті” й ін. видань. Перед закін. війни за доруч. ОУН перебрався до Німеччини в м. Госляр (англ. окупац. зона). Тут – заст. голови і культ.-освіт. референт УЧХ. Орг-тор “Рідної школи”, курсів українознавства, г-зії, в якій викладав. Диригував хорами, готував amator. вистави. Ред. “Таборового бюлетеня”, г. “Таборове життя”, “Український Скиталець”. Окруж. зв’язковий Ліги укр. політ. в’язнів у Німеччині. Від 1948 – в Канаді. Орг-тор і вчитель шкіл у містах Канади. 1985–91 – дир. “Рідної школи” і курсів українознавства в Етобіко. Інспектор шкіл при КУК. Край. орг-тор Юнацтва СУМ, секр. т-ва УПА. Голова Спілки укр. журналістів Канади, чл. президії, прес. референт КУК. Голова відділ. БУК у Торонто, гол. секр. БУК, чл. президії Світ. конгресу вільних українців, гол. радник уряду Укр. нар. союзу, СУМ, Ліги укр. політ. в’язнів, голова Об’єдн. укр. педагогів Торонто, секр. Асоц. діячів укр. культури, ген. секр. ЛВУ, ген. секр. Світ. укр. визв. фронту, президент Світ. федерації укр. журналістів. Автор більше тисячі статей, віршів, нарисів, оповідань, рецензій, репортажів у пресі, календарях, альманахах. Кн.: “На народній ниві” (т. 1, 1982; т. 2, 1985), “Смійтеся на здоров’я” (т. 1, 1988; т. 2, 1991; т. 3, 1994), “Подорож по рідному краю” (1995). “ОУН-УПА в боротьбі за незалежність України” (1996) та ін. Ред. “Українського Журналіста”, низки книг. Власник вид-ва “Горизонт”; випускав брошури для українозн. курсів, екон.-госп. місячник “Проблеми”. Співред. г. “Гомін України”, від 1965 – кор. г. “Свобода” (США). Від 1991 не раз приїжджав в Україну, в т. ч. на Тернопільщину. Передав ДАТО, де створ. його особовий фонд, понад 2000 одиниць книг і періодики зі своєї бібліотеки.

Лит.: Сорока П. Нарис життя і творчості Василя Дідока. – Т., 1996; “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Дідюк, Б. Мельничук, Г. Яворський.

ДІЛЯНКА ЦЛИНИ В УРОЧИЩІ

“ГУТИСЬКО”

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. pobl. с. Гутисько Бережан. р-ну, в межах закарстованого схилу пн. експозиції. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 26. 02. 1999 № 50. Перебуває у віданні Підвисоц. сільради. Пл. 18 га. Під охороною – лучно-степ. фітоценози. Особ-

ливо цінні любка дволиста – рослина, занесена до Червоної книги України, ін. види флори, що мають наук., пізнав. та естет. значення. Місце оселення корис. ентомофауни.

І. Бай.

ДІНОТЕРІЙ

(dinotherium) – вимерлий представник родини Хоботних, дещо подібний до сучасних слонів. Жив на Поділлі в неоген. періоді (понад 15 млн. р. тому). Характер. особливість – передня ч. нижньої щелепи зігнута вниз майже під прямим кутом й закін. парною зігнутих і загостр. бивнів. Довж. тіла – понад 6 м., вис. – 5 м., вага – 6–7 т. Шкіра гладка, без шерсті, бо завдяки теплому і вологому кліматові шерсть Д., як і сучас. африк. та індій. слонам, була непотрібна. В Європі Д. з’явилися в серед. неоген. періоду (міоцен) і вимерли у його кінці (пліоцен). Жили переважно у вологих заболоч. місцях з багатою субтропіч. рослинністю. Рештки цих тварин знайдено у кількох місцях Поділля. Фрагменти передньої ч. скелета Д. виявлено в с. Гусятин над Збручем (нині Хмельн. обл.) у товщі неоген. піску на глибині бл. 10 м (зберіг. у Природ. музеї НАНУ в Києві). Зуби, ч. ниж. щелепи, бивень і фрагменти кісток такої ж тварини знайдено в с. Чернихів Зборів. р-ну (зберіг. у ТОКМ).

Й. Свинко.

ДІОНІСІЙ (БАЛАБАН)

(р. і м. н. невід. – 1663, м. Корсунь, нині Корсунь-Шевченківський Черкас. обл.; похов. у м. Київ) – православний церковний діяч 17 століття. Від 1655 – єпископ Луцький та Острозький. Від 1658 – митрополит Київський; останній. глава православ. церкви в Україні, який відмовився прийняти посвяту в Москві. 28 серпня 1658 на загальноцерк. святі канонізації в Почасві освятив мощі *Іова Почаївського*.

П. Гуцал.

ДІОНІСІЙ (ВАЛЕДИНСЬКИЙ)

(в миру – Валединський Костянтин Миколайович; 04 (16). 05. 1876, м. Муром, нині РФ – 15. 03. 1960, м. Лодзь, Польща) – церковний діяч, митрополит. Закін. Казан. духовну акад. (1900). 1897 прийняв монаший постриг. Від 1902 – архімандрит, інспектор Холм. духовної семінарії. 1913 хіротоніз. у *Почаїв. Успен. лаврі* на єпископа Кременецького, вікарія Волин. єпархії; хіротонію здійснив Патріарх Антіохійський Григорій IV. Залучив українців до викладання у Кременец. духовній семінарії, видавав богослужбові тексти

укр. мовою, укр. церк. газети, шкільні підручники. 1918–19 – чл. Всеукр. церк. собору. На поч. 1919 за рішенням *Директорії УНР* деякий час разом із *Антонієм (Храповицьким)* перебував у Бучач. монастирі, згодом – в еміграції. Співзасн. автокефальної Польс. православ. церкви. Від 1922 – архієпископ Волин. та Кременецький. Від березня 1923 – митрополит Варшав. і Волинський та всієї правосл. церкви в Польщі, священноархімандрит Почаїв. Успен. лаври. 1948 повернувся до РПЦ.

Б. Пиндус, С. Ткачов.

ДІТКІВЦІ

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Мшан. сільраді. Розташ. на березі р. Верховинка, за 37 км від райцентру. Насел. 419 осіб (2001). Під час 1-ї світ. війни Д. було майже знищено. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Відродження” “Сільський господар”, “Союз українок”. 1941 у Воробіїв. лісі під час відступу ЧА загинуло 29 юнаків із Д. та навколиш. сіл. 16 березня 1946 побл. Д. полягло 19 вояків УПА, в т. ч. сотник “Гордієнко”. Є церква св. Покрови (1904), “фігура” на честь скасування панщини. Встанов. пам’ятник “Казьміра” польс. панові (1822), пам’ят. хрест на честь тверезості, спорудж. меморіал полеглим у 1946 воякам УПА (1995). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. У Д. народ. фотохудожник *В. Балюх*. На тер. Д. виявлено римські монети.

В. Уніят.

ДІФАЗІАСТРУМ СПЛІОСНУТИЙ

(*Diphasiastrum complanatum* (L.) Holub.; нар. назва – плаун двогострий) – багаторічна спорова рослина. Належить до родини Плаунові – Лусородіасеае. Занесена до Червоної книги України. Трапл. у сосн. лісах, на схилах карстових лійок у Бережан. та Кременец. р-нах. Рослина фарбувальна та лікарська (у нар. медицині застосов. при захворюваннях нирок, спори – як дитячу присипку).

Лит.: Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. – К., 1989; Основи екології. – Т., 1998.

Н. Мшанецька.

ДЛҀБАК

Роман (Dłubak Roman; 1900 – 1982, Польща) – польський художник. Від 1929 – вчитель школи мист-в Кременец. ліцею. Після 2-ї світ. війни

проживав у Ченстохов. воєв-ві (Польща). Автор багатьох пейзажів та ін. картин.

В. Ханас.

ДЛҀСЬКИЙ

Остап (Dłuski Ostap; справж. – Лянгер Адольф (Langer Adolf); 31. 10. 1892, м. Бучач – 12. 02. 1964, м. Варшава, Польща) – польський політичний і громадський діяч, публіцист. Міжнар. Ленін. премія “За зміцнення миру між народами” (1960). Від 1911 – чл. Польс. соціал-демократ. партії Галичини і Шльонська. 1918 закін. філос. ф-т Віден. ун-ту. Співзасн. КП Польщі, ред. її друк. органу “Світ”. 1921 і 1926 заарешт. за рев. діяльність. Один із гол. учасників “Святоюрського процесу” у Львові (1921–22). До 1933 проживав у СРСР, чл. ВКП(б). Учасник 6-го (1928) і 7-го (1935) конгресів Ком. інтернаціоналу. 1937–45 – в еміграції у Франції, брав участь у Русі Ополу. 1945–48 – чл. ЦК Польс. робіт. партії, гол. ред. г. “Голос народу”. 1944 – чл. президії Польс. Ком-ту нац. визволення. Від 1948 – чл. ЦК Польс. об’єдн. робіт. партії. Співорг-тор Всесвіт. конгресів діячів культури у Вроцлаві (1948) і прихильників миру у Варшаві (1950). 1950–64 – чл. президії Всесвіт. ради миру, заст. голови Польс. ком-ту захисту миру; від 1958 – голова Польс. групи Міжпарламент. союзу. 1952–64 – депутат сейму Польщі.

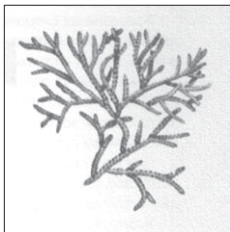
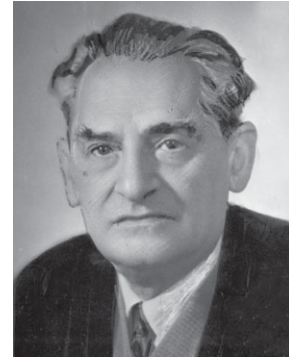
Лит.: *Ониськів М.* “...Ідеалам людства присвятив себе” // Вільне життя. – 1972. – 3 листоп.; Борці за возз’єднання: Біографічний довідник. – Л., 1989.

І. Дула.

ДМИТІРКО

Любомир Дмитрович (05 (18). 03. 1911, м. Винники, нині Львів. обл. – 02. 10. 1985, м. Київ) – письменник, публіцист. Чл. СПУ (1935). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1979). Навчався в Кам’янець-Поділ. ІНО (1929–30). Навесні 1944 в РА перебував на Тернопільщині, у травні виступав із доповіддю на нараді військ. кореспондентів 1-го Укр. фронту в с. Токи Підволочис. р-ну. Від 1962 – гол. ред. ж. “Вітчизна”. Автор збірок поезій, новел і публіцистики, повістей, романів, п’єс.

Є. Гасай.

ДМИТІРКО

Степан Михайлович (чернече ім'я – Софрон; 01. 06. 1917, с. Бичківці, нині Чортків. р-ну) – релігійний діяч, єпископ Української греко-католицької церкви. Навчався у г-зії в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Вступив до монастиря оо. Василян у Крехові на Львівщині, де прийняв монаші обіти. Навчання продовжував у монастирях Крестинополя (нині Червоноград), Лаврова і Добромиля, духовній семінарії в м. Оломоуц та Карлов. ун-ті в Празі (Чехія). Рукопоклад. на священника 1942. Служив у Львові; префект малої семінарії в Буцац. монастирі, після його закриття заміняв пароха у с. Звенигород Буцац. р-ну. Душпастир. працю продовжив нелегально. 1968 підпільно хіротонізований в Івано-Франківську на єпископа. 1973 Д. заарешт. органи КДБ, в січні наступ. року ув'язн. на 2 р. Від 1975 працював робітником у Коломиї та с. Ковалівка Монастирис. р-ну. Після виходу УГКЦ із підпілля 1989 єпископ Д. обійняв Івано-Фр. єпархію.

Б. Головин.

ДМИТРИШИН

Андрій (21. 12. 1891, с. Долина, нині Тереховлян. р-ну – 17. 03. 1970, м. Нью-Йорк, США) – громадський діяч, журналіст. Перед 1-ю світ. війною емігрував до Канади. Від 1915 жив у США, брав активну участь у роботі Запомогового союзу амер. українців, був у кер-ві Ліги амер. українців. Після 2-ї світ. війни працював у ред. г. “Українські вісті”.

Х. Весна, Б. Пиндус.

ДМИТРИШИН

Григорій (1940, м. Зборів) – педагог, громадський діяч. Від 1949 – в Канаді (м. Вінніпег). Студіював у Манітоб. та Вінніпез. ун-тах. Учитель у школах Вінніпега. Працював у Братстві українців-католиків Канади, відділі та президії КУК (заст. президента 1983–85). Очолював “Комітет відзначення голодомору в Україні” (1983). Сприяв встановленню у Вінніпезі перед ратушею пам'ятника жертвам голодомору.

І. Буняк.

ДМИТРІВ

Ілля Григорович (псевда “Ковальський”, “Чорнів”; 31. 07. 1922, с. Тростянець Малий, нині Тростянець Зборів. р-ну – 27. 01. 2003, м. Врінтлайм, Вел. Британія) – журналіст, громадський діяч. Чл. ОУН (1940). До 1944 виконував за-

вдання Надрайон. проводу ОУН. Воював у *дивізії “Галичина”*. Від 1948 – у Вел. Британії. Закін. УВУ в Мюнхені. Довголіт. чл. і секр. Проводу ОУН, терен. провідник у Вел. Британії, від 1979 – ред. видань ОУН ж. “Визвольний шлях” і “Бюлетеня Проводу ОУН”. Голова Союзу українців у Вел. Британії, чл. кер-ва Світ. конгресу вільних українців і Європ. конгресу українців.

Б. Волинський.

ДМИТРІВ

Нестор (1863, с. Жеребки, нині Підволочис. р-ну – 27. 05. 1925, м. Єлізабет, шт. Нью-Джерсі, США) – священник, письменник, редактор, громадський діяч. Закін. укр. акад. г-зію (1890), студіював теологію у Львові. 1884 рукопоклад. на священника. 1895 емігрував до США. Ред. г. “Свобода” до 1897. На прохання укр. поселенців виїхав до Канади.

Перший укр. священник у Канаді, заснував там кілька церк. громад (Теребовля, Стюартбурн, Една-Стар). 1899 повернувся на священничу службу до США. Чл. Духовної ради, яку створили укр. священники в Шамокіні 1901, активний в Укр. нар. союзі. Автор низки оповідань, статей. *Лит.:* “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Мельничук.

ДМИТРУК

Хризант-Любомир (18. 12. 1936, с. Струсів, нині Теребовлян. р-ну) – інженер, громадський діяч. Від 1949 – в Канаді. Студіював хім. інженерію в Альберт. ун-ті в Едмонтоні (1960), в ун-ті Зх. Онтаріо у Лондоні (1968). Працював у департаментах великих підпр-в, ексекутивним дир. в Альберт. провінц. департаменті екон. розвитку. Голова Укр. катол. юнацтва в Едмонтоні (1963–64). Чл. Клубу укр. професіоналістів і підприємців.

М. Ониськів.

ДМИТРУК

Ярослав Михайлович (02. 01. 1930, с. Могильниця, нині Теребовлян. р-ну) – співак. Засл. арт.

УРСР (1980). Закін. Львів. консерваторію (1964, нині муз. акад.). Соліст Держ. акад. капели “Трембіта” (1968–90, м. Львів). Від 1990 – артист хору Львів. театру опери та балету. Виконавець укр. нар. пісень. 1996 – гастролі в Італії з мист. групою “Карпатські зорі”.

Г. Кушнерик.

ДМІТРУХ

Микола Антонович (20. 06. 1954, с. Краснопілля, нині Березан. р-ну Миколаїв. обл.) – графік, художник-майстер декоративного мистецтва. Чл. НСХУ (1990). 2-а премія міжнар. львів. осін. салону “Високий Замок–2000”. Закін. Львів. уч-ще приклад. мист-ва (1979). Працював у Терноп. худож.-вироб. комбінаті. Від 1993 – викладач Терноп.

дит. худож. шк. № 1. Творить у галузі станк. та книжк. графіки, живопису, плакату, карикатури, екслібрису та ін. Учасник всеукр., міжнар. виставок (1989–2002). Персон. виставки: Тернопіль (2001), Ярослав, Любачів (Польща, 2002). Осн. твори: серія “Легенди Тернопільщини” (1992–95), “Тернопільський замок” (1995), “Різдвяна церква в Тернополі” (1996), серія “Скіфія” (1995–99), серія “Костьоли Польщі” (1995–2000). Худож. оформив кн. “Крапелини”, “Крапелини-2” *Б. Мельничука* (1999). Твори зберіг. у музеях Тернополя, Миколаєва, Львів. палаці мист-в, Домі сатири і гумору (м. Габрово, Болгарія), Міжнар. екслібрис. центрі Сент-Нікласу (Бельгія), Галереї сатири “Піранія” (м. Ярослав, Польща), Асоц. екслібрису (Китай), приват. колекціях в Україні та за кордоном.

Т. Удіна.

ДМОХОВСЬКИЙ

Леонтій-Людомир (01. 07. 1909, м. Тернопіль – 1981, США) – вчений у галузі медицини, громадський діяч. Д-р медицини (1937), д-р філософії (1947). Дійс. чл. НТШ, УЛТ Пн. Америки, Амер. акад. мікробіології, Нью-Йорк. АН, Королів. т-ва медиків, Британ. т-ва генет. мікробіології, Пан-Амер. т-ва цитології раку, Чилій. т-ва рак. досліджень ін. амер. і міжнар. наук. т-в. Відзначений нагородами. Мед. освіту здобув у Львові. Від 1938 працював у Королів. ін-ті дос-

лідження раку в Лондоні; від 1946 – зав. каф. у Мед. академії у Лідсі (Вел. Британія). 1953 переселився до США. Проф. Колумб. ун-ту в Нью-Йорку, згодом – проф. вірусології Техас. ун-ту в Х’юстоні. Керував дослідями з вірусології й рак. захворювань в Онкол. ін-ті у Х’юстоні. Автор і співавт. більш як 450 наук. праць з імунології, серології пухлин, ендокринології, генетики та вірусології, розділів у книгах “Досягнення у дослідженні раку” (1953), “Рак” (1957), “Книга здоров’я” (1963), популярних статей та ін.

Лім.: Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.–Чикаго, 1994. – Кн. 1.

Б. Мельничук.

ДМУХІВЦІ

– село у Козівському районі. Підпорядк. Козлів. селищ. раді. Розташ. на березі р. Циборка, за 25 км від райцентру. Насел. 679 осіб (2001). Село виникло як вулиця смт Козлів. Є церква св. Дмитрія (1993). Насипано символ. могилу Борцям за волю України (1991). Діє б-ка. У Д. народ. педагог, редактор *Б. Фенюк*.

М. Ониськів.

“ДНІСТЕР”

– українська приватна страхова компанія. Засн. 1892 у Львові для забезпечення від “вогню, крадіжки і взлому”. Засн. – Т. Бережницький, *К. Левецький, В. Нагірний*. 1929 “Д.” мав 1200 агентів і бл. 96 тис. чл., майна на 1 млн. 972 тис. злотих, резерв. фонд 520 тис. злотих. Філії “Д.” від кін. 19 ст. діяли у Тернополі й ін. містах нашого краю. Про популярність т-ва перед 1-ю світ. війною свідчить те, що в ньому було застраховане майно всіх греко-катол. парафій.

Л. Бойцун.

ДНІСТЕР

– ріка у Південно-Західній Україні та Молдові. Довж. 1362 км, пл. бас. 72,1 тис. км². Започатк. в Карпатах у Турків. р-ні Львів. обл. на вис. бл. 1000 м, впадає у Чорне море. У верхів’ї долина V-подібна, глиб. 80–100 м, шир. річища до 40 м. Нижче, у передгір’ї, долина заболочена, завширшки до 13 км. У серед. течії в межах Поділ. височини (від с. Нижнів до м. Могилів-Подільський) долина річки звужується й поглиблюється, набуває каньйоноподібної форми (шир. 0,4–1,5 км, глиб. 100–120 м). Річище тут дуже звивисте. У нижній течії Д. перетинає Причорномор. низовину. Долина тут поступово розширюється, досягаючи в пониззі 16–22 км. Заплава розчленована числен. протоками і старицями, заросла очеретом (Дністров. плавні). Основні притоки у верх. течії (переважно праві) – Бистриця, Стрий,

Тече Дністер.

Лімниця та ін.; в середній (переважно ліві) – Зубря, Гнила Липа, Золота Липа, Стрипа, Серет, Збруч, Смотрич, Мурафа та ін.; у нижній течії Д. приймає праву притоку Рсуг (у Молдові); ліві притоки невеликі, найбільша з них Кучурган. Живлення ріки мішане, з переважанням снігового. Характерні весняна повінь та осінні дошові паводки. Пересічна витрата води у гирлі 300 м³/сек., річний стік – бл. 10 км³. Льодовий режим нестійкий, льодостав – з кінця грудня до поч. березня. Пересічна мінералізація води 300–500 мг/л, у нижній течії підвищена до 1000 мг/л. Д. служить природ. межею між Терноп., Івано-Фр. і Чернів. областями. Довж. Д. у межах Терноп. обл. 215 км. Долина різко звужується, поглиблюється і стає каньйоноподібною, шир. її від 0,4 до 1,5 км. Заплава слабо виявлена, вузька, річище дуже звивисте, має багато перепадів і порогів. Шир. річища від 60 до 150 м, середня глибина 1,5–3,5 м. Швидкість течії від 0,3 до 2 м/сек. Д. має велике народногосп. значення. На ньому споруджено ГЕС і водосховища Дністров. та Дубосарське. Ріка судноплавна від м. Заліщики до гирла. Пром. рибальство розвинуте в пониззі Д. Води використ. для зрошення, особливо в серед. та ниж. течії. Долина Д. – важливий рекреаційний район. У межах Терноп. обл. – *природ. парк “Дністровський каньйон”* із числ. ботан. та геол. пам’яток природи. На берегах Д. – міста Галич, Заліщики, Хотин, Могилів-Подільський (Україна); Сороки, Рибниця, Дубоссари, Бендери, Тирасполь (Молдова).

Лім.: Природа Тернопільської області. – Л., 1979.

Й. Свинко.

ДНІСТРОВЕ

– село у Боршівському районі. До 1961 – Вовківці. Центр сільради. Розташ. на березі р. Дністер, за 15 км від заліз. ст. Іване-Пусте. Насел. 757 осіб (2001). Відоме від 18 ст. У Д. 1838 від-

булося повстання селян. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Сільський господар”, кооператива. Є церква (1996), капличка. Встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини (1848), пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1965). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У Д. народ. журналіст і літератор *П. Ковальчук*, реліг. діяч *С. Савчук*.

В. Уніят.

ДНІСТРОВИЙ

Анатолій (справж. – Астаф’єв Анатолій Олександрович; 30. 07. 1974, м. Тернопіль) – проза-

ик, поет, есеїст, культуролог. Чл. АУП (1998). Канд. філос. н. (2001). Лауреат міжнар. літ. конкурсу “Транослов” (1997), вид-ва “Смолооскип” (1998) та ін. літ. премій. Закін. ПТУ № 2 у Тернополі (1992), істор.-філол. ф-т Ніжин. пед. ін-ту (1997). Від 2001 – ст. консультант у Нац. ін-ті стратег. досліджень Президента України (м. Київ). Наук. експерт із питань етнополітики, нац. меншин України, гуманіт. безпеки держави, сепаратизму; брав участь у розробці низки держ. програм, законопроектів, щорічних послань Президента України до ВР. Від 2003 викладає в Київ. нац. ун-ті. В антології укр. драматургії “У чеканні театру” (К., 1998) опублікував п’єсу “Учитель”. Вірші, прозу та есеїстику надрукував у ж. “Авжеж”, “Тернопіль”, “Сучасність”, “Критика”, “Кур’єр Кривбасу”, “Література плюс”,

“Молода нація” та ін. У поет. творчості – прибічник кращих здобутків пізнього модернізму. Як прозаїк поєднує інтелектуалізм, автобіографізм, неореаліст. зображення соц. “дна” та субкультурного життя. У творах остан. років відчутні регіон. мотиви (на матеріалі реалій Тернопілля). Поет. твори перекладені нім. та вірмен. мовами. Автор статей з укр. літ-ри, філос. творчості, історії, політології.

Тв.: зб. новел – Люди і речі. – Ніжин, 1994; зб. поезій – Проповідь до магми. – 1998, На смерть Кліо. – 1999, Спостереження. – 1999. – Усі – К., Жовта імла. – 2001, Спостереження (вид. 2-е). – 2002. – Обидві – Д.; романи – Невідомий за вікном. – 2001, Місто уповільненої дії. – 2003. – Обидва – К.

Б. Мельничук.

“ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН”

– регіональний ландшафтний парк. Розташ. у пд. ч. Терноп. області. На пд. природ. межа “Д. к.” пролягає по р. Дністер від пд. околиці с. Діброва Монастирис. р-ну до с. Окопи (гирло р. Збруч) Борщів. р-ну, на пн. – в осн. автошляхами: а) в Монастирис. р-ні – від перетину автошляху з Івано-Фр. обл. на пд. околиці с. Діброва – по пн.-сх. межі кварталів 83–86 Коропец. лісництва – по пд. контуру 79, 65 кварталів цього ж лісництва – до перетину з дорогою до с. Садове; б) у Бучац. р-ні – від перетину дороги до с. Садове далі до сіл Стінка і Космирин, по контуру 70 кварталу Золотопогіц. лісництва, потім по пд. межі с. Сновидів до 80 кварталу Язлівець. лісництва, по пн. контуру ліс. урочища “Костільники” (80–84 квартали) до перетину з дорогою Золотий Потік–Сокілець, далі полями на пн. по дорозі на с. Русилів, по пн. межі 50, 51, 52 кварталів Язлівець. лісництва – до Жнибородів уздовж лісу (55, 57, 60, 61, 65 і 66 квартали включно, цього ж лісництва), ще далі по дорозі до с. Берем’яни

(пн. околиця) до перетину з дорогою до с. Свершківці Заліщиц. р-ну; в) у Заліщиц. р-ні – від перетину з дорогою до Берем’ян по пд. околиці сіл Свершківці, Хмелева, Дорогичівка і Шутроминці до 51 кв. Дорогичів. лісництва, по зх. контуру кв. 48 та пн. контуру кв. 49 – дорогою біля пд. околиць сіл Нирків, Нагоряни, Торське і Глушка до перетину з дорогою до с. Іване-Золоте, далі по дорозі до сіл Бедриківці, Городок, Богданівка і Колодрібка до перетину з дорогою до с. Шупарка – межі з Борщів. р-ном; г) у Борщів. р-ні від межі із Заліщиц. р-ном по дорозі до насел. пунктів Іване-Пусте, Мельниця-Подільська, Дзвинячка, Урожайне, Вигода і пд. околиці с. Окопи – до гирла р. Збруч. “Д. к.” створ. відповідно до рішень виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 191 та від 29. 11. 1990 № 273. Мега – збереження унікал. природ. комплексів долини р. Дністер, проведення наук. досліджень, раціон. використання багатих рекреац. ресурсів, сприяння підтриманню екол. балансу в регіоні, пропаганда природоохорон. знань. Заг. пл. – 42084 га. Землі розташ. на тер. 48 сільрад, перебувають у власності 39 с.-г. підпр-в Чортків. та Бучац. держлісгоспів, Дністров. ГЕС, ін. користувачів. Ландшафти представлені каньйоноподіб. долинами рік Дністер, Стрипа, Серет, Джурин із прилеглими тер., дуже розчленовані ярами та балками, частково покритими лісом. У долині р. Дністер та його приток відслонений потуж. комплекс осадових товщ – антропоген. і силур. відкладів палеозойської ери. Це унікальна геолог. енциклопедія, що чітко зафіксувала еволюцію земної кори та життя, яке було в морськ. та континент. середовищах понад 400 млн. р. тому. На особливу увагу заслуговують відслонення силурійських і девонських відкладів у Трубочині, Худиківнях, Заліщиках, Іване-Золо-

Дністровський каньйон. Іване-Золотецький розріз нижнього девону.

тому, Устечку та Вістрі, що становлять велику наук.-пізнав. цінність, а окремі мають світ. значення. У рослин. покриві парку переважають дубові ліси з домішками граба, клена, липи, ясена, береста, в окремих місцях – бука, що чергуються з відкритими степ. ділянками на схилах річок і

Дністровський каньйон. Берем'янська стінка.

балок із наскельною та лучно-степ. рослинністю. Нині на дністр. схилах зростають рідкіс. рослини 65 видів, у т. ч: занес. до Червоної книги України – 21 вид, до Європ. Черв. списку – 2, до списків Бернської конвенції – 2, до “Переліку рідкіс., і таких, що перебувають під загрозою зникнення на тер. Терноп. обл.” – 43. В каньйоні збережено чимало рідкіс. рослин, реліктів та ендеміків: ефедра двоколоса, ясенець білий, мигдаль степовий, цибуля круглонога, зіновать подільська, таволга польська, клокичка периста, ковили волосиста, пірчаста, периста та вузьколиста, сони великий і чорніючий та ін. У межах парку трапляються рослини, угруповання, занесені до Зеленої книги України: формації ковил волосистої, вузьколистої та пірчастої, асоціації скельно-дубових лісів. Особливо цінні природ. місця зростання рідкіс. видів флори: стінки “Іване-Золотецька”, “Заліщицька”, “Криве”, “Деренівська”, “Городок–Костільники”, “Зозулинська”, “Берем'янська”, урочища “Жижжава”, “Обіжева”, “Глоди” тощо. Поєднання водних, степ. та ліс. біоценозів за певної захищеності від несприятл. умов середовища (порівняно вищі зимові т-ри, тепліше і вологе літо, менше поривчастих вітрів та ін.) зумовлює наявність своєрід. хребет. і безхребет. тварин. “Д. к.” – найбагатший в обл. на видовий склад рідкіс. і зникаючих комах (понад 50 видів, занес. до Червоної книги України), серед яких: красуня-діва, дозорець-імператор, кордулегастер кільчастий, кошеніль польська, пахучий і волохатий стафіліни, жук-самітник, вусачі великий, дубовий, західний та мускусний, земляний хрестоносець,

махаон, аполлон, мнемозина, бражник мертва голова та багато інших. Серед риб і хребетних тварин (25 видів, занес. до Червоної книги України): стерлядь, вирезуб, рибець малий, видра річк., борсук звичай., полоз ліс., кіт ліс., рись звичай. та ін. На тер. парку трапл. тварини 11 видів, що охорон. за списками Бернської конвенції; є 72 тер. та об'єктів природ.-заповід. фонду заг. пл. понад 1500 га. Найцінніші ботан. заказники загальнодерж. значення “Жижавський”, “Обіжевський” та “Урочище “Криве”, пам'ятки природи загальнодерж. значення – “Урочище “Трубчин”, “Урочище “Глоди”, “Урочище “Заліщицька діброва” в Шутроминцях”. Місцевість багата пам'ятками історії та культури (431 об'єкт) та арх-ри (72 об'єкти), сприятл. рекреац. ресурсами. На тер. парку встановлено диференційов. режим щодо охорони, відтворення та використання згідно з функціональним зонуванням: **заповідна зона** включає прибережну смугу Дністра між селами Стигла–Губин Бучац., Хмелева–Устечко, Торське–Зелений Гай, Добровляни–Городок, Виноградне–Зозулинці, нижче від сіл Колодрібка Заліщиц. і Колодрібка–Горошова, Устя–Худиківці та Дністрове–Білівці Борщів. р-нів; **зона регульованої рекреації** – ділянки у межах сіл Ямне–Коропець Монастирис., с. Набережне та околиці с. Сокилець Бучац., Устечко–Торське, Зелений Гай–Заліщики, Зозулинці–Богданівка–Колодрібка Заліщиц., Горошова–Устя, Худиківці–Дністрове, Дзвенигород, Білівці–Окопи Борщів. р-нів; **зона стаціонарної рекреації** – околиці с. Окопи; в Бучац. р-ні – у зоні р. Дністер між селами Губин–Берем'яни і в долині р. Стрипа біля турбази “Лісова”; в Заліщиц. р-ні – на околиці с. Хмелева, в долині р. Джурин між селами Нирків–Нагір'яни, м. Заліщики, с. Добровляни, між селами Городок–Виноградне; в Монастирис. р-ні – у межах сіл Коропець–Стигла та **господарська зона**. Рішенням Терноп. обл. ради від 21. 07. 2001 № 31 на базі регіон. ландшафт. парку створ. нац. природ. парк “Дністровський каньйон.”.

Ясенець білий.

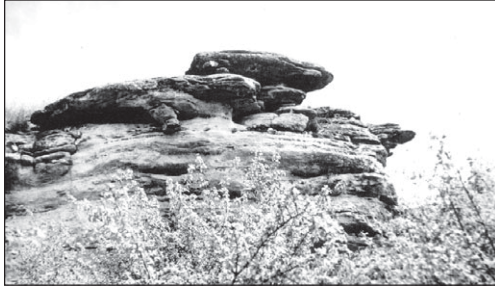
Лит.: Чайковський М. Пам'ятки природи Тер-

нопільщини. – Л., 1977.; *Його ж.* Дністровський каньйон. – Л., 1981.

І. П'ятківський.

ДНІСТРОВСЬКІ ФЕНОМЕНИ

– геоморфологічне утворення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пд. від с. Касперівці Заліщиц. р-ну на лівому схилі р. Дністер, у межах урочища “Криве” серед ча-

гарників. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 21. 12. 1974 № 557. Перебуває у віданні місц. селян. спілки. Пл. 1 га. Під охороною – мальовничі вапнякові скелі різних форм – останці вивітрювання.

Лім.: *Сивий М., Кітура В.* Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Бай.

ДНІСТР'ЯН

Степан Семенович (09. 04. 1948, с. Лімна Турків. р-ну Львів. обл.) – медичний працівник, громадський діяч. Відмінник охорони здоров'я України. Закін. Львів. мед. ін-т (нині ун-т). Працював лікарем на нафтопромислі в м. Долина Івано-Фр. обл., гол. держ. санітар. лікарем Бучац. р-ну, м. Тернопіль. Від 1998 – гол. санітар. лікар Терноп. області. Співорг-тор обл. т-ва “Бойківщина” (2002).

В. Янків.

ДНІСТР'ЯНСЬКА

Софія Львівна (з дому – Рудницька; 24. 10. 1882, м. Тернопіль – 09. 02. 1956, м. Вейпрти, Чехія; перепохов. 2001 у м. Ужгород) – піаністка, педагог, музичний критик. Сестра *Ю. Опільського* (*Ю. Рудницького*) і *С. Рудницького*, дружина *С. Дністр'янського*. Закін. г-зію у Тернополі (1903). Навчалася у Терноп. муз. школі, Львів. консерваторії та Віден. муз. академії. 1913–15 – викл. консерваторії, 1916–22 – педагог і дир. муз. школи у Відні. Як піаністка грала у містах Галичини та Відні сольні твори на концертах, акомпанувала *Г. Крушельницькій*, *М. Менцинському*, *О. Носалевичу* та ін. співакам. 1922–33 – викл. пед.

ін-ту ім. М. Драгоманова у Празі. Концертувала у Празі, Братиславі, Львові й ін. містах. На поч. 1930-х переїхала до Ужгорода, де організ. і вела муз. школу (до 1938). Після окупації Закарпаття переселилася до Праги, засн. там приват. муз. курси, на основі яких 1943–45 діяла муз. школа. Викладала музику та нім. мову в укр. г-зії у Модржанах. У кінці 1940-х – на поч. 1950-х викладала музику в Трнаві та Середі у Словаччині, продовжувала брати участь у концертах. Від 1954 працювала в муз. школі у Вейпртах. Авторка рецензій, статей про композиторів та виконавців в укр., польс., чес. і нім. пресі, розвідок з історії музики.

Лім.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1; Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2002 рік: Бібліографічний список. – Т., 2002.

П. Медведик, Б. Мельничук.

ДНІСТР'ЯНСЬКИЙ

Северин (1840-і – 1910-і) – педагог. Батько *С. Дністр'янського*. Д-р філософії. Студював у Львів. ун-ті. Перший дир. чол. вчит. семінарії у Тернополі (1871). Від 1872 – голова Пед. т-ва, згодом Т-ва вчителів вищих шкіл. Від 1886 – дир. вищої г-зії у Тернополі, учитель матем. та фізики. 1890 переїхав до Львова. Автор підручника “Наука рахунків для мужеських виділових шкіл” (1895).

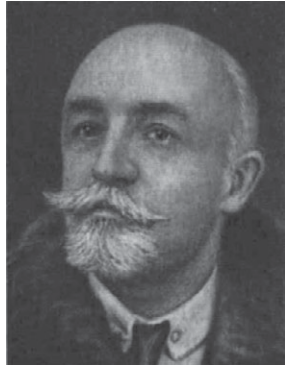
Лім.: Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скататщина: Регіональний Історично-Мемуарний Збірник. – Філядельфія, 1983. – Т. III.

І. Дуда.

ДНІСТР'ЯНСЬКИЙ

Станіслав Северинович (13 (25). 11. 1870, м. Тернопіль – 05. 05. 1935, м. Ужгород) – вчений-правознавець, публіцист, редактор, громадський діяч. Син *С. Дністр'янського*, чоловік *С. Дністр'янської*. Д-р права і політ. н. Дійс. чл. НТШ (1899). Акад. ВУАН (1928). Закін. чотири класи учит. семінарії та г-зію (1888) у Тернополі, Віден. ун-т (1894). Студії продовжував у Берліні, Лейпцігу, знову у Відні. Від 1899 – доц., зав. каф. цивіл. права, від 1901 – проф., від 1910 –

надзвич. проф. Львів. ун-ту. Голова юрид.-статист. комісії НТШ, ред. ж. “Часопись правнича” (згодом – “Часопись правнича і економічна” (1900–09, 1912) та “Правничого вістника” (1910–11, 1913). Започаткував серію “Правнича бібліотека” (вийшло 4 т.). 1907–18 – посол австр. парламенту, очолював у ньому “Український клуб”. Співзасн. профес. спілки юристів Галичини

та Буковини – Т-ва укр. правників (1909), його перший голова. Брав активну участь у державотворчих процесах ЗУНР, автор проекту її Конституції (1920). 1919 видав у Відні австр. кодекс цивіл. права укр. мовою, доповн. законами та розпорядженнями ЗУНР. Після встановлення в Зх. Україні польсь. влади – ініціатор (разом з *I. Горбачевським*, *О. Колессою* та ін. укр. вченими) засн. укр. ун-ту поза межами Галичини. Від 1921 – декан правн. ф-ту УВУ у Відні. Після перенесення УВУ до Праги – його ректор (1922), проректор (1923). Співзасн. 1923 і довголіт. голова Укр. правн. т-ва в Чехії. Читав лекції в Укр. госп. академії в Подебрадах, від 1929 викладав цивіл. право у Праз. нім. ун-ті. Орг-тор Укр. юрид. наук. з’їзду в Празі з метою розробки укр. права (1933). Автор числ. монографій, підручників і наук. статей у період. виданнях укр., чес., нім., польсь. й ін. мовами, зокрема “Право руської мови у Львівському університеті” (1901), “Звичаєве право й соціальні зв’язки” (1902), “Національна статистика: Студії з поля статистики і суспільних наук” (т. 1–2, 1909), “Цивільне право” (1919), “Загальна наука права і політики” (кн. 1–2, 1923; кн. 3–4 залиш. у рукописі), “Погляд на теорії права та держави” (1925), “Культура, цивілізація та право” (1926), “Основи модерного приватного права” (1928) та ін. Дав інтерпретацію судової свободи, яку згодом прийняли австр. цивільні правники. В Тернополі на будинку, де народ. Д., встановлено мемор. таблицю з барельєфом (1989, скульп. *I. Мулярчук*, арх. С. Дирявко); засн. премія ім. С. Дністрянського. *М. Мушинка* підготував і видав зі своїм вступ. словом кн. “Академік Станіслав Дністрян-

ський. 1870–1935: Бібліографія (К., 1992).

Лит.: Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

Б. Мельничук.

ДНІСТРЯНСЬКОГО

СТАНІСЛАВА імені ПРЕМІЯ

– премія, яку заснували 2003 Тернопільські обласні організації Спілки юристів України і НСПУ. Нагородж. за активну громадянську позицію, громадську, правозахисну та публіцист. діяльність, наук. здобутки в галузі права і пропаганду правових знань. Перші лауреати премії – доц. ТАНГ, засл. юрист України *З. Гладун* і письменник, ст. наук. ред. ТЕС *Б. Мельничук* (2003; за кн. “Як стати юристом”).

М. Ониськів.

ДОБЖАНСЬКИЙ

Антоні (*Dobrzański Antoni*; 20. 07. 1893, с. Лозівка, нині Підволочис. р-ну – 13. 02. 1950, м. Варшава, Польща) – польський вчений-медик, отоларинголог. Д-р медицини, чл.-кор. Польс. АН (1950). Закін. г-зію в Тернополі. Фахову освіту здобув в ун-тах Львова та Відня, стажувався у Парижі. Після 2-ї світ. війни працював у Варшаві. Автор низки наук. праць.

С. Ткачов.

ДОБЖАНСЬКИЙ

Ян (*Dobrzański Jan*; 1820 – 1886) – польський журналіст, поет, перекладач. Закін. Бережан. г-зію і правничі студії у Львів. ун-ті (1842). Один із кер. Центр. Ради Народової у Львові під час революції 1848–49. Ред. низки польсь. видань, зокрема газет “Народна рада” (1848–54), “Новини” (1854–56), “Народна газета” (1862–85) та ін. Автор повістей “В краю і за морем”, “Ciotunia”, зб. крит. статей “Польські повісті” (1847), публіцист. статей, рецензій і поет. творів у періодиці; переклав із франц. мови кілька п’єс для львів. театрів.

Лит.: *Мазурак Я.* Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Б. Пиндус, В. Ханас.

“ДОБРА ВОДА”

– закрите акціонерне товариство, спільне українсько-чеське підприємство з виробництва мінеральних вод. Засн. 1998. Розташ. у с. Млинівці Зборів. р-ну; воду добув. із глиб. 250 м – з

пластів девонського періоду. Крім звич. газ. і не-газ. напоїв “Д. в.” випускає “Лимон”, “Апельсин”, “Грейпфрут” та ін. Продукція третя в Україні (за “Миргородською” і “Живчиком”), що має міжнар. сертифікат якості ISO.

П. Бабій.

ДОБРИЛОВСЬКИЙ

Юліан (бл. 1760, Волинь – 1825, м. Львів) – священик, проповідник, поет, педагог. До 1784 викладав у колегійі Буцац. монастиря. 1788–96 – священик, духівник повіт. уч-ща в Кременці, згодом душпастирював у Підгірцях, Бродах і Львові. Брав участь у редагуванні почаїв. “*Богогласника*”. Один із перших поетів у Галичині, який писав твори укр. нар. мовою. Автор проповідей; переклав укр. мовою з церковно-слов’ян. “*Науки парохіалнія*” (Почаїв, 1792, 1794). Найвідоміші його вірші “Дай же, Боже, добрий час”, “Станьмо, браття, в коло”, що стали піснями (вперше опубл. 1833 у зб. “Пісні польські й руські галицького народу” *Вацлава з Олеська – В. Залеського*). Твори Д. виконували на Слов’ян. з’їзді у Празі (1848), набули популярності в народі, опубл. у багатьох збірниках.

Лім.: УЛЕ. – К., 1990. – Т. 2.

П. Медведик.

ДОБРІВЛЯНИ

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради. Розташ. на лів. березі р. Дністер, за 2 км від райцентру. Через Д. пролягає автошлях Заліщики–Борщів–Мельниця–Подільська. Насел. 2002 особи (2003). Перша писемна згадка – 1440 (*Середжук П. Першовитоки. – К., 1994*). 1767 води Дністра принесли церкву, яку в Д. встановили; незабаром прибули люди з села у Прикарпатті та відвезли її на місце. 1780-і під час повені ця історія повторилася; коли приїхали по церкву, її вже не розбирали. 1894–1896 у Д. була епідемія чуми. 1941 – село затоплене, через це нім. влада звільнила жителів від податків. До 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Сільський господар”, “Рідна школа”, “Союз українок”, кооператива. Є церкви Ісуса Христа (1943), св. Дмитрія Солунського (2002), каплиця (1991). Встанов. пам’ят. знаки на честь скасування панщини, загиблим від чуми (1896), на честь 1000-ліття хрещення України–Русі та 2000-ліття народж. Ісуса Христа, пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), насипано символ. могили Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, нар. музей хору “*Добровляни*”, є стадіон. У Д. народ. художник-різьбяр

М. Никорук, диригенти І. та Р. Романки, співачка Н. Тиш; проживали громад. діяч, журналіст у Канаді *В. Верига*, авіаконструктор Мирослав Олійник і канд. н. Микола Олійник, похов. громад. діяч Г. Кузняк. Поблизу Д. виявлено археол. пам’ятки трипіл. культури, культури Ноа, могильник княжої доби, збереглися земляні укріплення давніх часів. На тер. Д. є 2 ботан. заказники.

С. Гуцуляк, В. Олійник, В. Уніят.

“ДОБРОБУД”

– приватне підприємство у м. Тернопіль. Діє від 1994. Будує житлові споруди, займається благодійністю, орг-цією молодіж. спорту. Очолює “Д.” *В. Смакоуз*.

П. Гуцал.

“ДОБРОВЛЯНИ”

– народний аматорський хор. Створ. 1947 у с. Добрівляни Заліщиц. р-ну. Бронз. медаль 6-го

Всесвіт. фестивалю молоді у Москві (1957). 1964 присв. звання “народний”. Держ. грамоти та дипломи, лауреат обл. конкурсу ім. С. Крушельницької. Учасник багатьох фестивалів нар. творчості, виступав у Тернополі, Києві, Пензі (нині РФ), Болгарії та ін. Керівниками колективу були І. Романко та засл. прац. культури України *Я. Смеречанський*. Від 1964 – *Т. Хмурич*. У с. Добрівляни діє музей хору.

І. Виспінський.

ДОБРОВОДИ

– село у Збаразькому районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Гнізна, за 14 км від райцентру

Став у Доброводах.

і найбл. залізн. ст. Збараж. Насел. 1713 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1463 як Добра Вода. Від 1903 діяло т-во “Просвіта”. Навесні 1971 в Д. була велика повінь. Є церква св. Параскеви (1794), пам’ятка арх-ри – млин (1794). Спорудж. пам’ятники Т. Шевченку (1964; скульп. *Я. Чайка*), воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967; скульп. *Я. Чайка*), *О. Смакулі* (2000; скульп. *І. Маляр*), встанов. пам’ят. знаки на честь скасування панщини (1848), тверезості (1897), Борцям за волю України, меморіал. таблиці *О. Роздольському* (1972) та *О. Смакулі* (1999; скульп. *Я. Пиріжок*), насипана козац. могила. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ зв’язку, Збараз. ВК-63, ТОВ “Згода”, МП “Каштан”. У Д. народ. скульптор *А. Барановський*, філологи *А. Залеський* та *А. Музичка*, кооп. діяч в Австралії *М. Ліщинський*, фольклорист *О. Роздольський*, фізик *О. Смакула*, перебували письменники *І. Драч*, *Р. Іваничук*, *Д. Павличко*, *Б. Харчук* та ін., художник *А. Красницький*. На тер. Д. є геол. заказник – міоценові відклади (0,5 га). 1993 про село видано книжку *М. Назар*.

А. Пиріжок, В. Уніят.

ДОБРОВІДИ

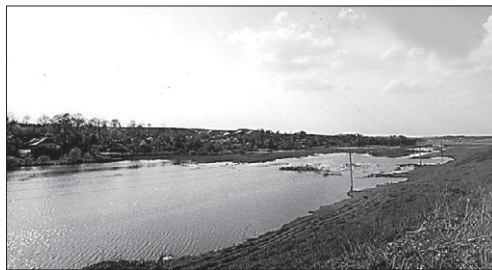
– село у Монастириському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Приски. У зв’язку з пересел. жителів х. Черемхів виключ. з облік. даних. Розташ. на березі р. Добровідка, за 8 км від райцентру і 26 км від найбл. залізн. ст. Бучач. Насел. 739 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1785. Діяли т-во “Просвіта”, кооператива. 1945 у Д. переїхало 200 сімей із Лемківщини. 1957 внаслідок повені зруйновано 4 будинки. Є церква св. Трійці (1989). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), насипано символ. могилу УСС (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, ТзОВ “Доброводівське”. У Д. народ. адвокат, політ. діяч *М. Лагодинський*. Поблизу Д. виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту, черняхів. та давньорус. культур.

О. Костура, В. Уніят.

ДОБРОВОДСЬКИЙ

БОТАНІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– водно-болотний масив, природоохоронний об’єкт місцевого значення. Розташ. на околиці с. Доброводи Збараз. р-ну, вище від ставу. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496 із змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у

віданні місц. селян. спілки. Пл. 18,5 га. Під охороною – залишки типових лучно-болот. фітоценозів на меліор. землях у межах заплави р. Гніздечна.

І. Бай.

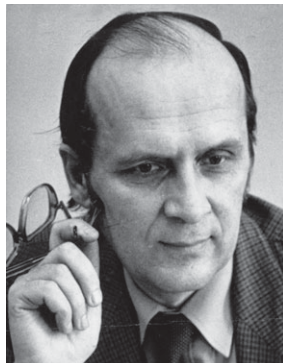
ДОБРОВОЛЬСЬКА

Олімпія (1892, м. Одеса – 02. 02. 1990, м. Нью-Йорк, США) – актриса, режисер, педагог. Дружина *Й. Гірняка*. Закін. муз.-драм. школу. Грала в “Молодому театрі” (1917–19) і театрі ім. І. Франка (1920–22) в Києві, “*Березолі*” (Київ, Харків; 1922–37), театрі м. Чіб’ю (нині м. Ухта, РФ, де перебував на засланні її чоловік; 1938–40), Черкас. пересув. театрі, Київ. театрі юного глядача (1940–41), драмат. трупі Львів. опери (1942–44). Навесні 1944 разом із *Й. Гірняком* емігрувала в Австрію, потім – у Німеччину. Від 1948 перебувала у США, працювала в Укр. театр. ансамблі та театрі-студії *Й. Гірняка*, викладала в муз. ін-ті у Нью-Йорку. Зіграла бл. 130 ролей, поставила майже 20 спектаклів, виступала як майстер худож. читання. 1942 разом із чоловіком деякий час жила в його родин. селі Струсів Теробовлян. р-ну, відвідувала Тернопіль.

Б. Пиндус.

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ

Микола Іванович (02. 06. 1940, с. Сербичани Сокирян. р-ну Чернів. обл.) – журналіст, літератор, критик. Чл. НСЖУ (1980). Канд. у м. сп. із шахів (1976). Закін. філол. ф-т Чернів. ун-ту (1963). 1963–64 – вчитель укр. мови та літ-ри в Ілавчен. СШ Теробовлян. р-ну. Працював у ред. газет: борщів. рай. “Надзбручанська правда” (1964–66), чер-

нів. обл. “Молодий буковинець” (1966–67), терноп. обл. “Ровесник” (1967–77); від 1977 – у ред. г. “Вільне життя”: кор., зав. відділом, заст. і в. о. відповід. секретаря, літ. редактор. Має бл. 10 тис. публікацій у місц., всеукр. та всесоюз. період. виданнях, кол. збірниках. Автор роману “Конику мій білогривенький...”, низки поезій, новел, поем.

М. Ониськів.

ДОБРОМІРКА

– село у Збараському районі. Центр сільради. До Д. приєднані хутори Іщуки, Королюки, Корчикита та Пилипчуки. Розташ. на берегах р. Вовчок – притоки Збруча, за 25 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Збараж. Насел. 541 особа (2003). Перша писемна згадка – 1648, коли козац. військо *Б. Хмельницького* проходило через Д. до Збаража. 1960 у селі була велика повінь. 24 червня 2002 внаслідок градобобою знищені всі посіви, зазнали пошкоджень будівлі. Є церква св. Параскеви (1860; мур.), дерев. капличка, “фігура” на місці старого храму (1860) та дві “фігури” на початку села (1935; віднов. 1992). Встановл. пам’ятні знаки на честь скасування панщини (1848), “25-річчя заведення тверезості” (1900), воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1987), насипано могилу УСС (1942; реставр. 1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, ТОВ “Обрій-2000”. У Д. народ. акторка *Г. Бабівна*, поет *Б. Будка*, громад. діячі у Канаді *Д. Будка* та *І. Гевусь*, реліг. діяч *Н. Будка*, педагог і мемуарист *П. Кабарівський*, піаністка, педагог *Н. Кміцикевич-Цебрівська*, суддя у США *С. Небеш*; перебував під час передвиборної кампанії *І. Франко*.

І. Романюк, В. Уніят.

ДОБРОПІЛЕ

– село у Буцацькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Матеушівка. До села приєднано хутори Гайдайка, Загребельки, Михайполе. Розташ. за 18 км від райцентру. Через Д. проліг автошлях Тернопіль–Івано-Франківськ. Насел. 604 особи (2003). Перша писемна згадка – 1785. Є церква св. Івана Хрестителя (1992; мур.), костюл (реставр. 1991). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), насипано могилу УСС

(1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку. У Д. народ. реліг. діяч *В. Ваверик*.

Ю. Чайківський, Г. Яворський.

“ДОБРОСЛАВ”

– торгова марка товариства з обмеженою відповідальністю “М’ясопереробний завод “Тернопіль””. Золота медаль “Українське найсмачніше”, відзнака “Краща торгова марка України” (обидві – 2003) та ін. нагороди. Засн. у серед. 1970-х як Тернопільський м’ясокомбінат. У кін. 1980-х на підприємстві запущений цех сирокочен. ковбас; на поч. 1990-х здійсн. модернізація, встановл. допоміж. нім. й австрій. обладнання для вироб-ва ковбас. виробів; 2000 – обладнання для виготовл. паштетів і консерв. Потужн. підприємства 900 т. ковбас. виробів на місяць. Структура підприємства: служби – ген. і фінанс. директорів, екон. безпеки, тех., довідкові, вет. лікарів; відділи – юрид., постачання, заготівлі; цехи – м’ясоперероб., транспорт., рем.-буд. дільниця. Ген. дир. – *В. Волков*.

Б. Винокуров.

ДОБРОТВІР

Дмитро (01. 03. 1901, с. Шили, нині Збараз. р-ну – 15. 05. 1975, м. Мельбурн, Австралія) – лікар, громадський діяч. Чл. УЛТ у Львові (від 1936). Воював в УГА. 1930 закін. мед. студії у Праз. ун-ті. Працював лікарем у Тернополі, Станіславі (нині Івано-Франківськ), на Бережанщині. Навесні 1944 емігрував до Німеччини, надавав лікар. допомогу біженцям у таборах. Від 1949 – в Австралії. Студіював у Мельбурн. ун-ті, працював лікарем мін-ва освіти в шт. Вікторія, потім – у гірничій компанії. Брав участь у роботі укр. громад. орг-цій, виданні ЕУ.

Б. Мельничук.

ДОБРЯНСЬКИЙ

Анатолій Миколайович (псевд. – Янко Славич; 26. 08. 1935, с. Волосо-Криклицевець, нині Крик-

ливець Крижопіл, р-ну Вінн. обл. – 04. 03. 2003, м. Чернівці) – літературознавець, мистецтвознавець, поет, педагог, громадський діяч. Канд. філол. н. Засл. діяч мист-в України (1997). Грамота Президії ВР УРСР (1990). Почес. громадянин Чернівців (1995). Обл. літ.-мист. премія ім. С. Воробкевича (1995). Лектор-музикознавець всеукр. категорії. Закін. філол. ф-т Чернів. ун-ту (1957). Працював у ред. г. “Радянська Буковина” (1957–59), викладачем каф. укр. літ-ри Чернів. ун-ту (1962–2003). Зібрав укр. фонотеку – понад 10 тис. грамплатівок і касет; б-ку – більше 30 тис. томів. Автор понад 100 мистецтвозн. статей, рецензій, кн. “Лідія Липковська” (2000), “Дивосвіт Василя Шевчука” (2001), співавт. кн. “Гуморист Микола Савчук” (1999), багатьох поезій, до окремих із них написали музику Г. Шевчук, С. Сабадаш, Л. Загуловський. Упоряд. антології “Український сонет” (1976). Не раз перебував на Тернопільщині, зокрема у серпні 1983 в с. Струсів Теребовлян. р-ну на літ. вечорі, присвяч. пам’яті поета С. Будного, з яким дружив і про творчість котрого написав низку статей. Творча дружба єднала Д. з уродженцем Тернопільщини диригентом А. Кушніренком; створив з ним кілька пісень і нар. оперу “Буковинська весна” (1968).

Літ.: Мельничук Б. Анатолій Добрянський (1935–2003) // Письменники Буковини другої половини ХХ століття. Хрестоматія. 2-ге вид. – Чц., 2003. – Ч. 2; *Його ж.* Студентський товариш Степана Будного // Вільне життя. – 2004. – 10 лют.

Б. Мельничук (м. Чернівці).

ДОБРЯНСЬКИЙ

Павло Казимирович (06. 03. 1930, с. Тарасівка Жмерин. р-ну Вінн. обл.) – письменник-гуморист. Чл. НСПУ (1971). Премія ім. В. Стефаніка (2002). Закін. Львів. мед. ін-т (1959, нині ун-т). Проживає в Івано-Франківську; очолював обл. орг-цію НСПУ. Автор низки збірок сатири і гумору. На Тернопільщині брав участь у всеукр. літ.-мист. святах: у Заліщиц. р-ні – “Дністрове перевесло” (1989, 1991, 1992), Тернополі – “Тернове поле” (1989), “Тернопільська весна” (1990, 1991), “Хліб України” (1997), Зборів. і Козів. р-нах – “Білий берег” (1990), Терноп. р-ні – “Пісні Поділля” (1994). У листопаді 2002 у Тернополі як заст. гол. ред. ж. “Перевал” брав участь у творчій зустрічі івано-фр. письменників із бібліотекарями області.

В. Барна.

ДОВБЕНКО

Михайло Володимирович (31. 10. 1954, с. Коропець, нині смт Монастирис. р-ну) – економіст,

громадсько-політичний діяч. Д-р екон. н. (1998). Орден “Знак Пошани” (1986). М. сп. СРСР із греблі на байдарках і каное. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1976, нині ТАНГ), працював у ньому м. н. с. н.-д. сектору, викл. каф. екон. аналізу.

Згодом – гол. економіст колгоспу в с. Радча Тисмен. р-ну Івано-Фр. області. 1982–86 – перший секретар Івано-Фр. обкому комсомолу. Перебував на парт. роботі. Від 1991 – гол. економіст агропромбанку “Україна”; зав. сектором, заст. голови, голова правління “Західкоопбанку”. 1993–96 – голова правління АКБ “Прут і К”, дир. філії Західноукр. комерц. банку. Від січня 1997 – керуючий Вінн. філією “Правекс-Банку”. Від 1999 – дир. Ін-ту відкритої політики в Києві. Заст. голови Ради старійшин УНП “Собор”. Д. – фахівець із цінних паперів та фонд. ринку. Сфера наук. інтересів – екон. ноBELістика. Часто відвідує Тернопільщину, бере участь у щоріч. *Нобелів. читаннях.* Автор понад 50 наук. праць, із них наук.-популяр. кн. “Видатні незнайомці” (1995); чл. автор. колективу “Економічної енциклопедії” в 3-х т. (К., 2000–02).

Ю. Ковальков, Г. Яворський.

ДОВБЕНЧУК

Лев Михайлович (01. 06. 1941, м. Косів, нині Івано-Фр. обл.) – архітектор. Чл. НСАУ (1975). 1955–60 навчався у Косів. уч-щі приклад. мист-ва (спеціальність “художня обробка деревини”), 1964–69 – на інж.-буд. ф-ті Львів. політех. ін-ту (нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1969 працює в проект. орг-ціях Тернополя. Від 1987 – гол. арх. НВО “Ватра”. Серед споруд у Тернополі: гол. корпус пед. ін-ту (1977, нині ТДПУ), ПК “Ватра” (1981), центр здоров’я і спорту НВО “Ватра” (1984). Роботи

в галузі ландшафт. арх-ри у містах Монастирська (1972) і Дубно (1978, Рівнен. обл.), база відпочинку біля м. Теревовля (1984, усі – спів-авт.). Автор архіт. ч. пам'ятних знаків скульп. *І. Козлика*.

І. Дуда.

ДОВБУШ (ДОБОЩУК)

Олекса Васильович (1700, с. Печеніжин, нині смт Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. – 24. 08. 1745, с. Космач, нині Косів. р-ну тієї ж обл.) – опришок, народний месник. Від серед. 1730-х Д. на чолі загону опришків діяв на Прикарпатті, Закарпатті та Буковині, розправлявся з кривдниками селян. У літ-рі поширене твердження, що 4 травня 1744 був із побратимами в м. Борщів на Тернопільщині й за наругу над місц. населенням убив власника маєтку, полковника корон. війська К. Злотницького та його сім'ю. Насправді ця подія відбулася в одноймен. селі на Покутті (нині Снятин. р-ну Івано-Фр. обл.). 21 серпня 1742 корон. гетьман Й. Потоцький видав у Тернополі універсал із закликом боротися проти Д. У травні 1745 загони опришків Д. з'явилися на берегах річок Золота Липа, Бибелка, в Шумлян. лісах на Бережанщині. Помер Д. від вогнестріл. рани. За життя і після смерті здобув славу відваж. опришків. вагажка, месника за кривди труд. люду. Нар. легенди, перекази, пісні про Д. були поширені на тер. Тернопільщини, чимало з них опубл. в етногр. збірниках. Образ Д. відображ. у творчості багатьох уродженців Терноп. краю. *В. Гнатюк* у “Розповідях про опришків” (1910) подав 134 нар. оповіді про Д. Десятки пісень про нього записав *О. Роздольський*, фольк. творів – *М. Бучинський*. Легенди про Д. використав у творах *К.-Е. Француз*. Постає Д. як нар. героя відтворена у романі “Опришки” *В. Іжицького*, “Верховинському циклі” поета *Р. Лубківського*, віршах *Г. Петрука-Потика*, *В. Фольварочного* та ін. авторів, у живопис. творах *О. Кульчицької* та *Я. Музики*, скульптурах *І. Мердака* та *Я. Мотики*. *Я. Геляс* знявся у к/ф “Олекса Довбуш”.

Літ.: Хаварівський Б. Натхнення з Довбушевої криниці // *Ровесник*. – 1989. – № 35; *Грабовецький В.* Олекса Довбуш (1700–1745). – Л., 1994.

П. Гуцал.

ДОВГАНЬ

Анатолій Олексійович (02. 08. 1952, с. Мальованка Шепетів. р-ну Хмельн. обл.) – вчений у галузі філософії, соціології та політології, педагог. Канд. філос. н. (1985), проф. (1999). Закін. філос. ф-т Київ. ун-ту (1978). 1978–86 – асист., ст. викл. Терноп. філіалу Львів. політех. ін-ту (нині ТДПУ), згодом – на громад. роботі. 1992–

2000 – проректор, дек. соц.-психол. ф-ту ТЕІПО. Від 2000 – проф. каф. філософії й українознавства, доц. каф. психології у виробн. сфері ТДПУ; за сумісн. від 2002 – проректор з навч. роботи, дек. соц.-екон. ф-ту, проф. каф. гуманітар. та фундамент. дисциплін ТІСІТ. Автор числ. наук. праць, у т. ч. “Політична реклама. Словник” (1997), “Соціологія. Експрес-довідник для студентів”, посібника “Основи конституційного права України” (обидва – 2001), “Світова деонтологічна думка: Антологія текстів” (2003, упоряд.; усі – Т.).

Я. Бакушевич.

ДОВГАНЬ

Василь (1895, с. Базаринці, нині Збараз. р-ну – грудень 1970, м. Детройт, США) – підприємець, громадський діяч. 1920-і приїхав до США, працював у Нью-Йорку, потім у Детройті, де заснував власну фірму. Від 1949 – чл. Укр. робіт. союзу, в якому 29 р. гол. радний, перший заст. голови, голова контрольної комісії. Борець із комуніст. ідеями серед робітників. Співзасн. і доволіт. голова Федерації українців шт. Мічиган. Засн. і голова Укр. вільної громади Америки. Співзасн. Злученого укр. допомог. ком-ту Америки, Укр. конгрес. ком-ту Америки та ін. орг-цій, у яких займав провідні становища. Активний у т-ві “Гайдамаки” та ін. укр. об'єднаннях.

Б. Волинський.

ДОВГАНЬ

Ганна Іванівна (28. 04. 1921, с. Старий Нижбірок, нині Гусятин. р-ну – 03. 08. 1989, там само) – ланкова. Герой соц. праці (1971). Засл. прац. с. госп-ва УРСР. Працювала в місц. колгоспі.

Н. Халуца.

ДОВГАНЮК

Володимир (29. 12. 1920, м. Борщів (за ін. даними с. Вовківці поблизу Борщева) – 28. 03. 1989, м. Торонто, Канада) – актор, організатор театрального мистецтва. Золота Шевченків. медаль КУК (1983). Театр. кар'єру започатк. в Україні у театрах *П. Карабіневича*, *Й. Стадника*, *М. Бенцалія* й ін. 1945 грав у театрі “Ренесанс”. У Канаді – актор і адміністратор Укр. нар. театру (1951–53), з яким гастролював по країні із

постановками “Наталка Полтавка”, “Пошилися в дурні” та ін. 1954 очолив драм. театр “Заграва”, під його керівном він зайняв 1-е місце на міжнар. огляді-конкурсі серед 14-и нац. канад. театрів. Орг-тор театру легкого жанру “Розвага”. Об’їхав із “Загравою” та “Розвагою” більші укр. осередки у Канаді та США, часто виступаючи в гол. ролях. Зіграв більше 100 ролей. Поставив спектаклі “Безталанна” І. Карпенка-Карого, “Назар Стодоля” Т. Шевченка, “Украдене щастя” І. Франка, “Бояриня” Лесі Українки та ін. 1980 і 1981 – нагородж. як найкращий актор. Кер. друкарні вид-ва “Гомін України”. Чл. Ради для справ культури відділу театру при Світ. конгресі вільних українців.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

О. Масликевич, Б. Мельничук.

ДОВГЕ

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. між селами Завалів і Гнильче Підгаєц. р-ну, в кв. 3–7 Завалів. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “Довге”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 376 га. Під охороною – місце відтворення та відновлення мислив. фауни. Трапл. борсук лісовий – вид, занес. до Червоної книги України, кабан дикий, козуля звичай., куниця лісова, лисиця звичай., заць сірий, білка звичай., курипка сіра – цінні мислив. види тварин та ін. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя заказника надані у користування Підгаєц. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтворення мислив. фауни.

І. Бай.

ДОВГЕ

– село у Тербовлянському районі. Центр сільради. Біля Д. були хутори Дубина і Закрегулець. Розташ. на лів. березі р. Серет, за 13 км від райцентру і 3 км від найбл. заліз. ст. Деренівка. Насел. 761 особа (2003). Перша писемна згадка – 1559 як Грицівка (нині ч. села). Діяли т-ва “Про-

світа”, “Луг”, кооператива. Є церква св. Івана Богослова (1704; дерев.), капличка, чотири “фігури”, розпочато буд-во ще одного храму. Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1986), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Д. народ. ветеринар, диригент і громад. діяч у Канаді *Б. Балько*,

На сільській електростанції.

проживали письменник *В. Гжицький*, біохімік *С. Гжицький*, проживав і похов. художник, письменник *К. Устиянович*. Поблизу Д. виявлені археол. пам’ятки трипільської культури. На тер. села є т. зв. *довгівська липа* – ботан. пам’ятка природи місц. значення.

В. Уніят.

ДОВГІЙ

Олексій Прокопович (08. 08. 1929, с. Городище Мен. р-ну Черніг. обл.) – поет, перекладач, публіцист, байкар. Чл. НСПУ (1971). Працював у вид-вах “Дніпро”, “Молодь”, “Музична Україна” (м. Київ). Автор числ. збірок. 1980 відвідав Тернопіль, Кременець, Почаїв; Кременцю присвятив вірш, учасник свята літ-ри “Тернопільська весна” (1986) у Тернополі.

В. Барна, Г. Чернихівський.

ДОВГІВСЬКА ЛІПА

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає в с. Довге Тербовлян. р-ну, біля церкви Івана Богослова. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні Довгів. сільради. Пл. 0,02 га. Під охороною – липа дрібнолиста віком 300 р. і діам. 145 см, цінна в істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДОВЖАНКА

– річка у Зборівському та Тернопільському районах. Права притока р. Серет (бас. Дністра).

Довж. 25 км, пл. бас. 70 км². Започатк. із джерел біля с. Озерна, впадає у Серет біля с. Острів. Долина річки трапезієвидна, схили пологі, розорані. Заплава двобічна, шир. 100–200 м. Річище слабо звивисте, шир. 4–5 м. Похил річки 2,4 м/км. Живлення мішане. Замерзає на поч. грудня, скресає у березні. Воду використ. для госп. потреб.

Й. Свинко.

ДОВЖАНКА

– село у Тернопільському районі. Центр сільради. Поблизу Д. були хутори Анастасівка й Анелівка, виключ. з облік даних у зв'язку з переселенням жителів. Розташ. на берегах р. Рудка, за 10 км від облцентру. Насел. 998 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1473. Діяли т-во “Прогресіта”, кооператива. Є церква св. Івана Богослова (1795; кам., реставр. 1996). Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1973), насипано могилу УСС (1992). Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, млин, 2 торг. заклади, ПАП “Перемога” та сел.-фермер. госп-во. У Д. народ. редактор, громад. діяч *В. Бачинський*, природознавець *М. Мельник*, диригент о. *В. Садовський*, публіцист, громад. діяч *В. Солонинко*, проживала родина *В. Лучаківського*. Поблизу Д. виявлено римські монети 2 ст. та археол. пам'ятки давньорус. культури.

В. Уніят.

ДОВЖЕНКО

Олександр Петрович (29. 08 (10. 09). 1894, с. В'юнище, нині належ. до смт Сосниця Черніг. обл. – 25. 11. 1956, м. Москва, нині РФ) – кінорежисер, письменник, публіцист, художник. Засл. діяч мист-в УРСР (1939). Нар. арт. РРФСР (1950). Держ. премії СРСР (1941, 1949). Ленін. премія (1959, помертньо). Навесні 1918 – воєк Армії УНР. Фільм Д. “Земля” (1930) на Всесвіт. виставці 1958 внесений до переліку 12 найкращих картин світ. кінематографа. В кін. вересня 1939 Д. на чолі кіногрупи прибув у Зх. Україну; виступав на мітингах у Підволочиську, Тернополі.

Відзняті на Тернопільщині кіноматеріали ввійшли до д/ф “Визволення” (1940); Д. є також автором тексту фільму. В Терноп. обл. муз.-драм. театрі *Я. Геляс* поставив за творами Д. виставу “Незабутнє” (1967).

Літ.: Астаф'єв О., Мельничук Б. “Творити ту велику справу”: Олександр Довженко і Тернопільщина // Вільне життя. – 1982. – 20 жовт.

І. Дем'янова.

ДОВЖИК

Василь Михайлович (09. 09. 1943, с. Пристайлове Лебедин. р-ну Сум. обл.) – письменник. Чл. НСПУ (1980). Закін. Київ. ін-т театр. мист-ва (1970). Автор збірок віршів для дітей та ін. книг. Учасник днів вид-ва “Веселка” у Тернополі, Гусятині й Чорткові (2001).

В. Барна.

ДОВЖОЦЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– природоохоронний об'єкт загальнодержавного значення. Розташ. поблизу с. Веселівка Кременец. р-ну, в кв. 51, 42, 45 вид. 9, 1, 2 Білокриниц. лісництва Кременец. держлісгоспу в ліс. урочищі “Антонівці-Свинодебри”. Створ. відповідно до постанови РМ УРСР від 16. 12. 1982

Фіалка запашна.

№ 617. Перебуває у віданні “Тернопільліс”. Пл. 151 га. Під охороною – тер. з ділянками дубово-грабово-ясен. лісів віком 85–105 р. із домішками берези бородавчастої, черешні лісової, сосни звичай., ялини європейської. У трав'яному покриві переважають яглиця звичай., копитняк європейський, фіалка запашна, медунка темна. Особливо цінні цибуля ведмежа, астранція велика, коручка морозновидна, гніздівка звичай. та ін. види, занес. до Червоної книги України, а також арум Бессера, зубниця бульбиста, клопогін смердючий – рідкіс. й такі, що перебувають на грані зникнення, види рослин на тер. області.

Літ.: Географічна енциклопедія України. – К., 1989. – Т. 1.

І. П'ятківський.

ДОЛГУШИН

Олександр Трохимович (13. 08. 1925, с. Макушкіно Пономарьов. р-ну Оренбур. обл., нині РФ) – поет. Чл. НСПУ (1999). Ордени Черв. зірки, Вітчизн. війни, Б. Хмельницького. Учасник нім.-рад. війни (1941–45), в РА воював у Тер-

нополі у квітні 1944. Від 1945 тут оселився; працював кор. військ. газет. Навчався в

Івано-Фр. пед. ін-ті, закін. Літ. ін-т ім. М. Горького у Москві (1961). Автор зб. поезій “Пам'ять серця” (1988), “Звездний час” (1991), “Прозрение” (1993), “Світанок над Дніпром” (1994), “Тернистий путь” (1995), “Воскресіння” (1996), “Синам України” (1997), “В леті вічності” (1998) та ін.

В. Барна.

ДОЛЄЖАЛЬ

Карл (1883, Чехія – 1924, там само) – військовик. Підполковник УГА. За походженням чех. Від поч. 1919 – нач. штабу 3-го корпусу УГА. 9 червня того ж року признач. у Заліщиках начальником військ. канцелярії Диктатора ЗУНР *С. Петрушевича*. Після переходу УГА на Вел. Україну – нач. оператив. відділу штабу Головного отамана Армії УНР *С. Петлюри*.

П. Гуцал.

ДОЛЕНГА-ХОДАКОВСЬКИЙ

Зоріан (Dolenge-Chodakowski Zorian; справж. – Чарноцький Адам; 04. 04. 1784, pobl. с. Гайна, нині Лагой. р-ну Мін. обл., Білорусь – 17 (29). 11. 1825, с. Петровське, нині Твер. р-ну Твер. обл., РФ) – польський фольклорист, етнограф, археолог. Чл.-кор. Варшав. т-ва друзів наук, Петербур. т-ва любителів рос. словесності. 1814–18 працював у б-ці Вищої Волин. г-зії у Кременці. Мандрував по Білорусі, Польщі, Україні, в т. ч. по Волині та Поділлі; записав бл. 3 тис. нар. пісень, з яких понад 2 тис. – українських. Фольклор. розвідки проводив на тер. Тернопільщини: у Кременці, Вишнівці, селах Лози й Шили на Збаражчині, Онишківці на Шумщині, де записав унікал. взірці архайч. укр. обряд. фольклору. Деякі з цих пісень опубл. у зб. М. Максимовича, П. Лукашевича та ін. Одна з рукопис. збірок Д.-Х., яку віднайшов у Львові *І. Герета*, зберіг. в *Музеї В. Гнатюка* у с. Велеснів Монастирис. р-ну. Автор наук. розвідок з фольклористики й етнографії. 1974 в Києві видана зб. “Українські народні пісні в записях Зоріана Долєнги-Ходаковського”.

Лит.: Баженов Л. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ ст. – Кам'янець-Подільський, 1993.

Л. Строчень, Г. Черняхівський.

ДОЛИНА

– село у Тербовлянському районі. До 1960 – Янів. Центр сільради, якій підпорядк. с. Слобідка. При Д. було с. Знесіння, виключ. з облік. даних у зв'язку з пересел. жителів. Розташ. на пр. березі р. Серет, за 15 км від райцентру і 7 км від найбл. залізн. ст. Деренівка. Насел. 881 особа (2001). Перша писемна згадка – 1497, коли польс.

Церква Архістратига Михаїла.

король Ян Ольбрахт із військом переходив через Янів з боку від Микулинців до Яблунова. До 1939 Я. зберігав статус м-ка. На поч. 17 ст. власник Янова Я. Гольський побудував замок і міст через р. Серет. 1644 м-ко – власність Е. Стадницької, 1675 пограбоване під час турец. навали. 1685 Янів. замок здобув козац. загін під проводом Сулименка. Наприкінці 19 ст. в Я. були магістрат, повіт. суд, нотаріат, пошта, телеграф, синагога. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Рідна школа”, кооператива. Є церква Архістратига Михаїла (1725; мур.), 2 “фігури” Матері Божої. Зберег. північ. ч. замку із залишками круглої вежі та рештки оборон. укріплень. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969), встанов. пам'ят. хрести на місці загибелі 5 вояків УПА та з нагоди 2000-ліття народження Ісуса Христа, пам'ят. знак на честь 500-річчя села. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, амбулаторія, відділ. зв'язку, ГЕС (від 1936), млин, стадіон, два оздоров. табори. У Д. народ. художники І. Габура та Ю. Пеніло, громад. політ. діяч у США *А. Дмитришин*, літераторка Л. Дуда; перебували єпископ *Н. Будка*, актор і режисер *М. Крушельницький*. Поблизу Д. виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту трипільської, черняхівської та давньорос. культур.

М. Михайлюк, В. Уніят.

ДОЛІНА

– село у Чортківському районі. 1961–91 було приєднано до с. Шульганівка. Підпорядк. Шульганів. сільраді. Розташ. на берегах р. Черкаська – притоки Серету, за 11 км від райцентру і 2 км від найбл. заліз. станції. Насел. 592 особи (2003). Діяли “Просвіта”, “Сільський господар”, кооператива. Спорудж. дві каплички. Встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини, пам’ятник Т. Шевченку (1991). Є клуб, б-ка, торг. заклад, млин.

В. Лашта, Н. Ревуцька.

ДОЛІНА ДЖЕРЕЛ У ТОРКАХ

– гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на околиці х. Торки Козів. р-ну. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні Кривен. сільради. Пл. 3,5 га. Під охороною – десять джерел, що, утворюючи невел. потічок, живлять р. Золота Липа.

І. Бай.

ДОЛІННИЙ

Володимир Васильович (19. 09. 1954, с. Буданів Тереховлян. р-ну) – педагог, громадський діяч. Закін. істор. ф-т Івано-Фр. пед. ін-ту (1977, нині ун-т). Працював учителем у Терноп. ЗОШ № 3, інструктором з орг. роботи (від 1979) та заст. зав. оргвідділу (від 1986) Терноп. міськвиконкому. 1989–96 – дир. Терноп. ЗОШ № 23. Від 1996 – заст. голови з виконавчої роботи Терноп. міськради. Голова обл. орг-ції і чл. Політради НДП (до 1999). Від 1998 – пом.-консультант нар. депутата України В. Філенка.

І. Дем’янова.

ДОЛІНСЬКИЙ

Данило Іванович (1941, с. Балутянка Саноц. пов., Польща) – різьбяр. Брат *М. Долинського*. 1945–52 жив у с. Гутисько Бережан. р-ну, згодом переїхав у м. Трускавець Львів. обл. Працює у галузі рельєфу та круглої скульптури малих форм. Твори-сувеніри експонував на виставках нар. мист-ва у Львові, Києві, Москві.

І. Дуда.

ДОЛІНСЬКИЙ

Лука (бл. 1745, м. Біла Церква, нині Київ. обл. – 10. 03. 1824, м. Львів) – живописець. Навчався у Львові (1770–71), Віден. АМ (1775–77). Брав участь в оформленні собору св. Юра у Львові

(“Тайна вечеря”, дві намісні ікони, зображення пророків, 8 апостолів, 4 полотна для бічних вівтарів), виконав оздоблення церков Св. Духа, св. Петра і Павла, св. Онуфрія, П’ятницької церкви, 6 картин для костюлю оо. Бернардинців у Львові. 1807–10 оформляв інтер’єри Успен. собору Почаїв. монастиря (ікони для іконостасу, великих та бічних вівтарів, розписи “Чудес Христових” на пілястрах, настін. живопис, пов’яз. з історією монастиря та ін.). 1861 за вказівкою рос. царя Олександра II іконостас замінили. Первіс. вигляд інтер’єру відом. з аквар. малюнка Т. Шевченка “Собор Почаївської лаври” (1846). Збереж. образи Д. “Зустріч Марії і Єлизавети”, “Христос у домі Марфи”, “Зцілення хворого”, “Засудження грішниця”. Намалював портрети митрополитів Ф. Володковича, А. Ангеловича, М. Левицького, єпископа П. Білянського, М. Барвінського, почаїв. архімандрита Левінського та ін. духовних осіб, створив портрет. зображення галиц. князя *Льва Даниловича*. Твори Д. зберіг. у Львів. нац. музеї.

Б. Мельничук, Г. Черніхівський.

ДОЛІНСЬКИЙ

Микола Іванович (1938, с. Балутянка, нині Саноц. пов., Польща) – різьбяр. Брат *Д. Долинського*. 1945–52 жив у с. Гутисько Бережан. р-ну, згодом переїхав у м. Трускавець Львів. обл. Серед творів: “Олені”, “Орел із здобиччю”, “Іжак та гадюка”, “Боротьба дикого кабана з вовками”. Фігурна композиція “Наука у дяка” створена до 150-річчя Т. Шевченка. Чимало творів зберіг. у музеї укр. нар. декор. мист-ва у Києві.

І. Дуда.

ДОЛИНЧУК

Ірина (з дому – Маланик; 1890, м. Борщів – 23. 12. 1974, м. Вінніпег, Канада) – громадська діячка. Дружина *М. Долинчука*. Почес. громадянка Вінніпега (1967). Від 1897 – в Канаді (м. Толстой, пров. Манітоба). Активна в Союзі українок Канади, ін. укр. об’єднаннях.

Х. Весна.

ДОЛИНЧУК

Микола (23. 05. 1888, с. Ворвулинці, нині Заліщиц. р-ну – 09. 02. 1967, м. Вінніпег, Канада) – підприємець, громадський діяч. Чоловік *І. Долинчук*. Від 1904 – в Канаді. Співзасн. православ. церк. громади і Нар. дому в м. Толстой (пров. Манітоба). 1946 переїхав до Вінніпега, де був головою церк. громади св. Михаїла.

Х. Весна.

ДОЛИНЮК**Євгенія Олексіївна** (25. 04. 1914, с. Білівці, нині

Борщів. р-ну – 20. 10. 1990, с. Боришківці того ж р-ну) – господарниця, громадська діячка. Двічі Герой соц. праці (1951, 1958). Засл. працівник с. госп-ва УРСР (1974). Депутат ВР СРСР 6-го скликання та ВР УРСР 4–8-го скликань (1955–74). Працювала в місц. колгоспі ланковою. Про Д. знято документ. фільм. Пам'ятник-погруддя Д. встановлено у с. Вигода Борщів. р-ну, де була центр. садиба кол. госп-ва.

Н. Халуца.**ДОЛМАТОВСЬКИЙ**

Євген Аронович (22. 04 (05. 05). 1915, м. Москва, нині РФ – 10. 09. 1994, м. Москва) – російський поет, перекладач. Літ. премія ім. П. Тичини “Чуття єдиної родини” (1985). На початку нім.-рад війни в червні 1941 з групою фронт. кореспондентів перебував на Тернопільщині, зокрема в обл. центрі; про участь у війні розповів в автобіогр. кн. “Було колись: Записки поета” (ч. 1; 1973), “Зелена брама” (1983, 1985). Перекладав твори Т. Шевченка й ін. укр. поетів.

Є. Гасай.**ДОЛУД**

Андрій (15 (27). 10. 1893, м. Єлисаветград, нині м. Кіровоград – 06. 09. 1976, м. Курітиба, Бразилія) – військовик. Генерал-хорунжий Армії УНР (1920). Під час 1-ї світ. війни воював у військах Пд-Зх. фронту на Тернопільщині. В листопаді 1918 прибув з Одеси під Львів на чолі окремого козац. загону, який воював в УГА до липня 1919. Командував 10-ю (Янівською) бригадою УГА. Під час 1-го Зимового походу Д. – нач. штабу Армії УНР. Від травня 1920 – ком-р 5-ї Херсон. дивізії, яка в липні й вересні того ж року воювала з військами ЧА на берегах Збруча, Стрипи і Дністра. В листопаді 1920 інтернований із дивізією біля Підволочиська. Наступного року виїхав до Бразилії.

П. Гуцал.**ДОЛЬД-МИХАЙЛИК**

Юрій Михайлович (справж. – Михайлик Юрій Петрович; 17. 03. 1903, с. Бутенки, нині Колибця.

р-ну Полтав. обл. – 17. 05. 1966, м. Київ) – прозаїк. Чл. СПУ (1939). Закін. Дніпроп. ін-т нар. освіти (1930). Був на пед. і видавн. роботі. Автор романів “І один у полі воїн” (1956), “У чорних лицарів” (1964), “Над Шпрее клубочаться хмари” (1985) та ін. творів. 1951 у Тернополі виступав на автор. вечорі в обл. філармонії.

В. Барна.**ДОЛЬНИЙ (ДІЛЬНИЙ)**

Євген (16. 01. 1928, м. Монреаль, Канада – 13. 06. 1983, м. Торонто, там само) – хоровий диригент. Народився у родині вихідців із с. Настасів (нині Терноп. р-ну). Навчався у Київ. консерваторії. 1947–50 – кер. хору, оркестру і капели бандуристів Т-ва об'єднаних українців Канади у Вінніпегу. Від 1952 – орг-тор і кер. Шевченк. чол. хору в Торонто, з яким 1970 гастролював в Україні, в. т. ч. на Тернопільщині.

Б. Пиндус.**ДОЛЬНИЙ**

Тарас Васильович (18. 06. 1952, с. Чумалі Збараз. р-ну) – спортсмен (біатлон). М. сп. СРСР

міжнар. кл. Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1985, нині ТДПУ). Перші тренери – *А. Коваленко, І. Починок*. Володар Кубка СРСР (1982) у гонці на 20 км, чемпіон Спартакіади народів СРСР (1986) в естафеті. Чемпіон Всесвіт. універсиади (1993);

12 місце у зим. Олімп. іграх у м. Ліллекхаммер (1984, Норвегія); 5 і 6 місця в естафет. гонці на чем-тах світу (1993, 1994), числ. нагороди на міжнар. та всеукр. змаганнях. Виступав за ФСТ “Колос”. Нині на тренер. роботі, проживає в м. Тернопіль.

Г. Гунтік.**ДОЛЬНИЦЬКИЙ**

Зенон (1896, м. Заліщики – 10. 05. 1976, м. Париж, Франція) – співак (баритон). Вокальну освіту здобув 1920–25 у Львів. консерваторії, виконав. майстерність удосконалював у Санкт-Петербурзі (Росія) та Мілані (Італія). Від 1925 співав на опер. сценах Львова, Кракова, Варшави, Берліна, Праги, Мілана (театр “Ла-Скала”), Женеви, Барселони, Відня, Белграда й ін. міст Єв-

ропи. 1942–44 – соліст Львів. опер. театру. В останні роки життя викладав у Рос. консерваторії в Парижі.

Б. Пиндус.

ДОЛЬНИЦЬКИЙ

Олег Володимирович (05. 06. 1926, м. Бучач) – вчений у галузі дитячої ортопедії, травматології та мікрохірургії. Д-р мед. н. (1967), проф. (1976). Держ. премія України в галузі н. і т. (1996). Закін. Чернів. мед. ін-т (1952). Клін. ординатор (1952–54), вчений секр. Укр. НДІ ортопедії і травматології (Київ; 1955–57), асист., доц., від 1976 – проф. каф. дит. хірургії Київ. мед. ін-ту (нині нац. мед. ун-т). Розробив концепцію лікування пологових пошкоджень плечового сплетіння у малят шляхом мікрохірург. відновлення, метод хірург. лікування природ. вад розвитку грудної клітки, природжених і набутих деформацій кисті у дітей; пластинну та реконструктивну хірургію опорно-рухового апарату.

Н. Коляденко, Я. Крижанівський (ЕСУ).

ДОМАМОРІЧ

– село у Тернопільському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Рудка, за 12 км від обл. центру і 15 км від заліз. ст. Озерна. Насел. 640 осіб (2003). За переказами, село вже існувало у 13 ст. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, кооператива. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1910; мур.). Встанов. пам’ят. знак на честь скасування панщини, насипано символ. могили Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Д. народ. сотник УСС, громад. діяч Д. Ладики, живописець *М. Лисак*.

Х. Табас, В. Уніят.

ДОМАЊСЬКИЙ

Ларіша-Пйотр (Domański Larisza Piotr; 1886, с. Вовківці, нині Борщів. р-ну – після 1917) – польський живописець. Закін. рільничу школу в с. Чернихів (нині Зборів. р-ну). 1907–09 навчався у Краків. АКМ як вільний слухач, 1913–17 – як студент. 1916 брав участь у двох виставках Т-ва приятелів красних мист-в у Кракові, де представив три портрети і рисунки.

І. Дуда.

“ДОМАШНЯ ВСЕЗНАЙКА”

– газета, що виходить у Тернополі від 2003. Періодичність – 2 рази на місяць. Засн. О. Та-нагійчук, видавець ІВД “Діана плюс”. Наклад – 118 тис. прим. (2003).

Х. Весна.

“ДОМАШНЯ ГАЗЕТА”

– видання у Тернополі, “порадниця для всієї родини”. Виходить раз на тиждень. Видавець –

прес. агенція “Вільне життя”. Засн. у квітні 2002. Виходила спочатку як додаток до г. “Вільне життя”. Рубрики: “Дім, сад, город”, “Здоров’я”, “Кухня”, “Жіночі секрети”, “Чоловічі пристрасті”, “Пізнай себе” та ін.

В. Савчук.

ДОМБРОВСЬКИЙ

Августин (09. 09. 1890, с. Сморгів, нині Радеків. р-ну Львів. обл. – 24. 05. 1979, с. Рудне, нині належ. до м. Львів) – педагог, громадський діяч. Закін. Терноп. учит. семінарію (1901). Працював у школах Галичини і Закарпаття. Створив у селах читальні “Просвіти”, організував т-ва “Сільський господар”, “Взаємна поміч” та ін. 1911 створив у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ) ред. ком-т, який випускав освіт. г. “Український вісник” і пед. додаток “Рідна школа”. В період ЗУНР очолював повіт. шкіл. інспекторат у Товмачі (нині м. Глумач Івано-Фр. обл.), посол (депутат) УНРади республіки. Уклав “Український буквар для 1-го класу” та “Буквар для неписьменних”, опубл. статті у пед. виданнях. 1929–30 – ред. г. “Учительське слово”, згодом – дир. укр. почат. школи у Львові (до вересня 1939). Після війни до виходу на пенсію 1957 працював учителем.

Б. Мельничук, Б. Пиндус.

ДОМБРОВСЬКИЙ

Володимир (09. 03. 1883, с. Гарбузів, нині Зборів. р-ну – 01. 06. 1925, м. Золочів, нині Львів. обл.) – педагог, мовознавець. Закін. Золочів. г-зію (1901), Львів. ун-т (1905). Брав участь у б-бі за укр. ун-т у Львові, за що заарештувала австр. влада. Працював викладачем укр., латин., грец. мов у г-зіях Чернівців, Копичинців (нині Гусятин. р-ну), Рогатина (1910–14), “Рідної школи” у Золочеві (1921–25). Автор виданих у Львові посібників “Українська стилістика і ритміка” (1924), “Українська поетика” (1925). Готував матеріали до словника синонімів укр. мови.

П. Медведик.

ДОМБРОВСЬКИЙ

Тадеш-Генрик-Зигмунд (Dębrowski Tadeusz Henryk Zigmund; 18. 06. 1895, м. Варшава, Польща – вересень 1939, м. Залішки) – польський митець. Чл. Спілки профес. образотв. митців (Польща). Від 1923 студіював у Варшав. школі красних мист-в. Вдосконалював майстерність, подорожуючи по країнах 3х. Європи. 1921 – виставка Д. у Т-ві зоохочення красних мист-в (м. Варшава). Викладав рисунок і образотв. мист-во у г-зії ім. Т. Чацького в Кременці; тут намалював кілька аквар. пейзажів і жанр. композицій олією. Згодом працював на Вищих учит.

курсах у Варшаві. Належав до групи митців "Rzut". Серед тв.: "Св. Францішек" (пастель), "Мадонна" (1937, темпера).

І. Дуда.

ДОМБЧЕВСЬКА

Ірена (з дому – Рибчук, за ін. даними Рибчак; 06. 11. 1886, м. Бучач – 05. 08. 1964, м. Нью-Йорк, США) – культурно-просвітницька і громадська діячка, журналіст. Пам'ятна відзнака УГА від Гол. укр. стріл. громади (1954, США). Серед. школу закін. у Львові. З молодих років займалася культурно-просвітн. роботою серед селян на парафіях біля Львова, де служив священником її батько. 1909 на Першому укр. просвіт.-екон. конгресі до 40-річчя "Просвіти" виголосила реферат про потребу видання просвіт. літ-ри для жінок-селянок. 1915–17 – управителька захистку УСС у Львові, під час Визв. змагань – сестра-жалібниця УГА. Жила у м. Миколаїв на Львівщині, де разом із чоловіком, громад.-політ. діячем й адвокатом Р. Домбчевським на власні кошти засн. читальню "Просвіти" і б-ку для дітей та молоді. Від 1928 – в м. Стрий, голова місц. "Союзу українок". Від 1935 – у Львові, працювала у т-ві "Сільський господар", "Центро-союзи", провадила курси для інструкторів кооп. роботи, як активістка "Союзу українок" організ. у селах жінок гуртки та кооперації. Співробітниця жінок. часописів "Нова хата", "Жіноча доля", дописувала до г. "Діло", видань "Кооперативна родина", "Кооперативна республіка", "Назустріч"; автор нарисів про О. Новаківського (ж. "Жінка". – 1935. – Ч. 11) та ін. спогадів. Після 2-ї світ. війни переїхала до США, де активна у Марій. дружині, ін. укр. орг-ціях.

Б. Мельничук, Г. Яворський.

ДОМІНІК

Євгенія Володимирівна (24. 04. 1938, с. Білобожниця, нині Чортків. р-ну) – агроном. Герой соц. праці (1988). Держ. премія України (1980). Засл. працівник с. госп-ва УРСР (1985). Працювала в місц. колгоспі. Співзасн. ТОВ "Калинівщина".

С. Бесполовцева.

ДОМІНІКАНСЬКИЙ КОСТЬОЛ У ТЕРНОПІЛІ

– пам'ятка сакральної архітектури. Збудов. 1749–79 в стилі бароко. Автор проекту – А. Моциньський (тривалий час авторство помилково приписували Яну де Вимте). Інтер'єр розписав С. Стройнський, фрески бічних нефів – Ю. Хойницький. При Д. к. був монастир. На утриман-

ня монахів фундатор костьолю Й. Потоцький записав с. Стегниківці, нині Терноп. р-ну. Від 1772 в монастирі розмістили установи циркулу (округу). 1820–48 тут перебували оо. Єзуїти; деякі приміщення займала г-зія.

1903 до костьолю повернулися домініканці. 1908–10 костьол реставр. під кер. арх. Садловського: споруд. новий купол, віднов. старі фрески і домальовано нові (художник К. Політинський), встанов. новий орган та малі вівтарі, електрифіковано. В квітні 1944 під час боїв за Тернопіль Д. к. завдано значних руйнувань. Післявоєнна реставрація заверш. 1957. 1978–89 в костьолі розміщ. Терноп. картин. галерея. Від 1989 – Катедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці УГКЦ (розпис центр. нефа виконав Ю. Журавський); у монастир. приміщеннях розташ. ДАТО.

Літ.: Дуда І., Мельничук Б. Тернопіль. Що? Де? Як? – К., 1989; Бойцун Л. Тернопіль у плінні літ: Історико-красознавчі замальовки – Т., 2002.

Л. Бойцун.

ДОМІНІКАНЦІ

– члени католицького чернечого ордену. Назва – від імені іспан. монаха Домініка де Гусмана, який засн. орден 1215 в м. Тулуза (Франція). 1220 Д. проголосили себе "орденом цілковитого убожества"; дають обіт бідності, утримання і послушання. Очолоє Д. генерал, підлеглий безпосередньо Папі Римському. В минулому гол. завдання ордену – б-ба з еретиками, від 1232 в його віданні була інквізиція. Д. засн. й утримували ун-ти в Болоньї, Кельні та Оксфорді, богослов. каф. в ун-тах Парижа, Падуї, Праги й ін. міст Європи. 1228 Д. засн. монастир у Галичі, 1233 – біля Києва. 1612 орден мав окрему Руську провінцію св. Яцека. Перші відомості про місіонер. діяльність Д. на тер. Тернопільщини – 16 ст. Свої монастирі та костьоли мали в м-ку Язловець, нині с. Бучац. р-ну (кін. 16 ст.), Тернополі (18 ст.) та ін. Нині діють більш як у 60 країнах, мають понад 600 монастирів і бл. 12 тис. ченців. В Україні осідки Д. є в Києві, Фастові, Ялті та Чорткові; три останніх займаються душпастир. обслугою

на парафіїх римо-катол. церкви. Жіночий орден сестер Домініканок має осідки в Жовкві (Львів. обл.) і Чорткові.

Я. Стоцький.

ДОМІНО

Збігнев (Domino Zbigniew; 21. 12. 1929, с. Кельнарова Жешув. пов., Польща) – польський письменник, публіцист, громадсько-культурний діяч. Почесна грамота ВР УРСР (1990). Міжнар. премія ім. В. Винниченка Укр. фонду культури (2002). Наприкінці 1938 переїхав із батьками в с. Ворвулинці (нині Заліщиц. р-ну), навчався у початк. школі в м-ку Товсте. 1940 депортований в Иркут. обл. (нині РФ). Від 1946 – в Польщі. Працював в органах держбезпеки, на дипломат. службі, зокрема радником з культури посольства ПНР в СРСР; згодом – заст. зав. відділом культури Польс. об'єдн. роб. партії. Від 1975 – ред. часопису “Профілі” (м. Жешув). Очоловав Жешув. відділ. Спілки польс. письменників. Не раз відвідував Ворвулинці, Товсте, Залішки, зокрема у вересні 1988 мав зустрічі з читачами. Автор зб. оповідань “Спрага” (1967), “Молоді сутінки” (1969), “Кедрові горіхи” (1974) та ін.; романів “Блукаючі вогні” (1972, перекл. укр. мовою 1979), “Вихор шаленіє” (1975), “Золота павутина” (1977), “Час додому, хлопці”, “Букова поляна”, “Сибіриада польська” (2001), докум.-публіцист. кн. “Брама Небесного спокою” (про Китай), “Нотатки з-під блакитного прапора” (за матер. власної участі у миротворчих військах ООН на Близ. Сході) та ін. творів.

М. Ониськів, В. Ханас.

ДОНІЙ

Олесь (Олександр) Сергійович (13. 08. 1969, м. Київ) – громадсько-політичний діяч. За фахом – історик. Лідер студент. руху кін. 1980-х – поч. 1990-х; 2–18 жовтня 1990 – один із трьох співголів студент. голодування в Києві, результатом якого стала відставка голови КМ України В. Масола. Перебував у Лук'ян. в'язниці за звинув. у “захопленні державних споруд”; звільн. під тиском громадськості. Від 1990 – заст. голови НРУ, від 1996 – голова об'єдн. “Молода Україна”. Автор кн. “Студентська революція на граніті” (1995). Від 2001 – кер. укр. мист. проекту “Остання барикада”, від 2003 – ред. літ. ж. “Молода Україна”. Не раз перебував на Тернопільщині, в т. ч. у червні 1999 на з'їзді обл. орг-ції “Молода Україна”.

І. Качмарський, О. Мельничук.

ДОНЦОВ

Дмитро Іванович (29. 08. (10. 09). 1883, м. Мелітополь, нині Запоріж. обл. – 30. 03. 1973, м. Мон-

реаль, Канада) – публіцист, критик, ідеолог українського націоналізму, громадсько-політичний діяч. Д-р права (1917). Від 1908 жив у Львові. Перший голова СВУ (1914). За гетьмана *П. Скоропадського* очолював Укр. телеграф. агентство, один із кер. Укр. хлібороб.-демократ. партії. 1922–39 – у Львові. В квітні 1931 виступав із лекцією перед гімназистами в Тернополі, не раз відпочивав у Заліщиках. Під час 2-ї світ. війни – в еміграції, від 1947 – в Канаді. Автор низки праць, серед них “Історія розвитку української державницької ідеї” (1917), “Націоналізм” (1926), “Дух нашої давнини” (1944), “Московська отрута”, “Росія чи Європа” (обидві – 1955). Політ. ідеї і філософія Д. значною мірою стали основою революц. діяльності ОУН.

П. Гуцал.

ДОНЧИК

Віталій Григорович (15. 04. 1932, м-ко Крюків, нині належ до м. Кременчук Полтав. обл.) – письменник, літературознавець, критик, публіцист. Д-р філол. н. (1984). Чл. НСПУ (1965). Чл.-кор. НАНУ (1992). Закін. Київ. ун-т (1956). Від 1962 – в Ін-ті літ-ри ім. Т. Шевченка НАНУ, від 1989 – гол. ред ж. “Радянське літературознавство” (нині “Слово і час”). Автор низки літературознав., публіцист. та з історії літ-ри праць. Не раз перебував на Тернопільщині, зокрема в листопаді 1993 мав творчу зустріч у ред. ж. “Тернопіль” і г. “Русалка Дністрові”.

Б. Мельничук.

ДОРІЧЕНКО

Олесь (Олександр) Васильович (20. 09. 1936, м. Київ) – поет, перекладач, мистецтвознавець. Чл. НСПУ (1971). Автор збірок поезій та ін. творів. Учасник літ.-мист. свята “Тернопільська весна” (1987) у Тернополі, Тербовлі, Чорткові; літ. свята “Прикарпатська мозаїка” (1989) у Монастирис. р-ні.

В. Барна.

ДОРОГІЙ

Анатолій Миколайович (14. 04. 1937, с. Прохори Борзнян. р-ну Черніг. обл.) – вчений у галузі неврології. Канд. мед. н. (1967), доц. (1983). Закін. Терноп. мед. ін-т (1967, нині ТДМА). Від

1983 працював на каф. нервових хвороб цього ВНЗ. Розробив ефективний метод лікування порушень мозк. кровообігу. Автор і співавтор 70 наук. і навч.-метод. праць. Має патент на винахід.

Є. Нечай.

ДОРОГИЧІВКА

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради. У зв'язку з пересел. жителів х. Веденці виключ. з обл.к. даних. Розташ. за 43 км від райцентру і 22 км від найбл. залізн. ст. Тлусте. Насел. 903 особи (2003). Перша писемна згадка – 1544 (*Сиреджук П. Першовитоки.* – К., 1994). Є церкви Введення Пречистої Диви Марії (1818; кам.) та греко-католицька (1999; мур.), капличка на честь незалежності України. Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), насипано могилу воюючим УПА. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, ТОВ “Дорогичівка”, цегел. з-д. У Д. народ. арх. *І. Гордій,* акад., засл. машинобудівник України *Я. Микитин.* Поблизу Д. виявлено археол. пам'ятки трипільської та пшеворської культур.

М. Бігус, І. Тимчасюк.

ДОРОГИЧІВСЬКІ СКЕЛІ

– геоморфологічне утворення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на лів. березі Дністра біля с. Шутроминці Заліщиц. р-ну, в кв. 16 вид. 21 Дорогичів. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Нирків”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 10. 1972 № 537 із змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 1,8 га. Під охороною – скелі вис. 10 м, складені травертином (вапняковим туфом). У товщі вапняків є три печери: Камерна (15 м), Пустельна та Кальцитова. За переказом, у печері Пустельній жив відлюдник. До неї ведуть видовбані у вертикал. стіні заглибини-сходинки, в печері-ніші зберег. сліди ручної обробки каменю – оltар, лежак тощо. Печера Кальцитова відрізняється цікавими натіч. формами, а вся скеля – різноманіт. формами вивітрянання. Над скелею у лісі витікає потужне джерело, води якого спадають із каменя з вис. 8 м. Навколо скелі на верх. терасі ростуть сім вікових дерев – дуби, ясени, береза. Скелі дуже мальовничі.

Лит.: М. Сивий, В. Кітура. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Бай.

ДОРОГУНЦІВ

Сергій Іванович (22. 09. 1929, смт Доманівка Миколаїв. обл.) – вчений-економіст. Д-р екон. н.,

проф. Чл.-кор. НАНУ (1992). Нар. депутат України (від 1990). Ордени “Знак Пошани” (2), “За заслуги” 3-го ступ. (1997). Закін. юрид. ф-т Київ. ун-ту (1953), Акад. сусп. н. при ЦК КПРС. 1954–62 – на громад. роботі в Тернополі. 1965–74 – консультант, зав. сектору відділу науки та навч. закладів ЦК КПУ. Від 1974 – пом. Голови РМ УРСР. Від 1984 – голова Ради з вивчення продукт. сил України АН УРСР. Від 1990 – голова Комісії з питань екології та рац. природо-користування, голова підкомісії із соц.-прав. проблем екології, від 1993 – голова Комісії з питань екології ВР України. Був головою Міжвідомчої наук. ради з проблем зайнятості насел. і ринку праці НАНУ та Мін-ва праці України.

І. Заверуха, В. Слюзар.

ДОРОЖИНСЬКИЙ

Діонісій (31. 07. 1866, м. Галич, нині Івано-Франк. обл. – 02. 07. 1930, с. Мізунь, нині Долин. р-ну, тієї ж обл.) – священник, теолог. Д-р богослов'я (1903). Закін. теол. ф-т Віден. ун-ту. 1891 рукоп.клад. на священника. 1893–96 – катехит учит. семінарії в Тернополі. Згодом у Львові викладав в укр. академ. г-зії (1896–1906), ун-ті (1906–14), духовній семінарії (1920–22). Видавав “Богословський вісник (1900–03). Автор праць “Начерк історії унії Руської церкви з Римом” (1896), “Празничні картини Руської церкви” (1908), “Про священство св. Іоанна Златоустого” (1910), “Катехизм св. Йосафата” (1923), “В справі кодифікації церковного права для Греко-Католицької Церкви” (1925) та ін.

П. Гуцал, Р. Матейко.

ДОРОЖИНСЬКИЙ

Микола (1894, с. Садки, нині Заліщиц. р-ну – 1956, м. Мюнхен, Німеччина) – громадсько-політичний діяч. Батько *П. Дорожинського*. Закін. Вищу торг. школу в Празі. Один із керівних діячів ОУН; 1920-і – близький співробітник *Є. Коновальця*. На еміграції – голова Установи мужів довір'я у Відні, ген. секр., потім – заст. голови Укр. нац. орг-ції в Берліні, голова Центр. представництва укр. еміграції в Німеччині.

І. Гаврильцьо.

ДОРОЖИНСЬКИЙ

Павло Миколайович (03. 08. 1929, м-ко Товсте, нині смт Заліщиц. р-ну) – журналіст, редактор, громадський діяч. Син *М. Дорожинського*. Орден “За заслуги” 3-го ступ., Золоті і Срібні хрести Пласту. Журналіст року (1993; Федерал. уряд Канади). Чл. СУЖ з США, Клубу канад. етніч. журналістів. Чл. НСЖУ. Чл. Проводу ОУН (1960). Закін. істор. ф-т Мюнхен. ун-ту, правн.

ф-т УВУ (Німеччина). Президент Світ. укр. студент. союзу (1957–60). Працівник ред. г. “Християнський голос” (1956–59; м. Мюнхен). Від 1959 – в США: голова центр. проводу Об’єдн. студ. і академ. т-в “Зарево” у зх. діаспорі, голова край. проводу Пласту (1971–74), політ. ради Централі українців у США (1972–75), управи Орг-ції держ. відродження України (1984–86; її почес. голова), Світ. координац. ради ідеол. споріднених націоналіст. орг-цій у зх. діаспорі (1979–92). Чл. управи СУЖ (1961–81), секретаріату Світ. конгресу українців (1975–92). Дир. шкільних українозн. студій у Нью-Йорку (1979–86). Від 1992 працює у фундації ім. О. Ольжича в Києві. Гол. ред. ж. “Самостійна Україна”; заст., гол. ред. г. “Українське слово”. Чл. Проводу, голова Київ. міськ. орг-ції ОУН. Автор числ. публікацій у пресі Канади, Німеччини, США й України.

І. Заверуха.

ДОРОЖОВСЬКИЙ

Володимир Іванович (17. 03. 1934, с. Настасів, нині Терноп. р-ну) – літератор, громадський

діяч. Навчався у Настасів. СШ; учнем заарешт. як чл. молодіж. орг-ції ОУН; засудж. на 25 р. ув’язнення та 5 р. позбавлення громад. прав. Покарання відбував у спец. таборах Мордовії, Колими, Омська (нині РФ) та Джезказгану (нині Респ. Казахстан). Звільн. 1957. Закін. Омський автодорож. ін-т (1961). Працював у Шумс. рай. сільгосптехніці (1962–70), на Терноп. авторемзаводі (1970–89). Від 1992 – заст. голови колгоспу в родин. селі, від 1994 – сільс. голова Настасова. Автор книг-спогадів “Тіні сірих колон” (1996, 1998), зб. поезій “Розвіяні долями” (2003; всі – Т.), кн. публіцистики “І пішов брат на брата”.

І. Дем’янова.

ДОРОФІЙКА

– село у Підволочиському районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Гребля та Підлан. Розташ. на березі р. Збруч, за 7 км від райцентру. Насел. 456 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1571 як м-ко Дорофієвець, власність *К.-В. Острозького*. 1572 Є. Гойському надано привілей на проведення ярмарків і торгів у Д. 1613 належало князям *Вишневецьким*. Діяло т-во “Просвіта”. Є церква св. Параскеви (1938; кам.), римо-католич. каплиця (1877; дерев.), “фігура” на честь скасування панщини (1890). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім. рад. війні (1985; скульп. *Я. Мотика*). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. У Д. народ. громад. діяч *А. Жуковський*, вчений-математик *О. Іващук* (нині працює в ТАНГ). Поблизу Д. виявлено археол. пам’ятки черняхівської та давньорус. культури.

М. Ващинська, О. Клименко.

ДІРОХОВ

Валерій Олексійович (01. 01. 1957, м. Копичинці Гусятин. р-ну) – правник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. Львів. політех. ін-т (1978, нині ун-т “Львівська політехніка”), Нац. акад. внутр. справ України (1993). Працював майстром у Терноп. упр. буд-ва, інж. відділу УВС Терноп. облвиконкому. Від 1983 – в органах внутр. справ. Нині – перший заст. нач. УМВСУ в Терноп. обл., нач. упр. б-би з організ. злочинністю.

М. Токарчук, В. Слюзар.

ДІРОШ

Володимир Володимирович (28. 05. 1955, с. Хоростець Козів. р-ну) – живописець. Закін. Терноп. СШ № 11 (1972), Москов. ун-т мист-в (1984). Працював художником-оформлювачем у різних орг-ціях Тернополя. Осн. полотна: “Перед дощем” (1986), “Півонії” (1987), “Тернопільський красвид” (1990), “Околиця міста” (1991), “Почаїв” (1993) та ін. Учасник виставок у Тернополі та Києві.

А. Гриб.

ДІРОШ

Євген Григорович (13. 10. 1948, с. Оріхівці Підволочис. р-ну) – економіст, краєзнавець. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1975, нині ТАНГ). Працював на Терноп. комбайн. з-ді, нині – у корпорації “Ватра”. Автор кн. “Степан Качала” (1995), “Тимотей Старух” (1996), “Тарас Шевченко на Поділлі і Волині” (2002), текстів до фотоілюстрованих видань “Лісовими стежками” (1985), “Шацький природний національний парк”

(1986), “Незаймана краса Волині” (1989). Друкується у всеукр. й обл. періодиці.

Б. Савак.

ДОРОШ

Ігор Володимирович (10. 01. 1962, м. Тернопіль) – художник-живописець. Чоловік *О. Дорош*. Чл. НСХУ (1994). Закін. Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва (1989, нині акад. мист-в). Голова правл. Терноп. обл. орг-ції НСХУ (від 2001). Працює в напрямку сучас. реформаторського, рефлексуючого мист-ва постмодернізму. Від 1996 – ініціатор виставок-конкурсів модерн. мист-ва в Тернополі. Учасник обл., зон., всеукр. та міжнар. виставок; дипломант міжнар. виставки львів. осін. салону “Високий замок” (2002). Персон. виставка (серпень 2003, м. Тернопіль). Осн. твори: “... думи аж до тебе!” (2001), “... та не з дому, а до дому...”, “За течією ріки”, “Уособлення” (2002), “Переспів” (2003).

Т. Удіна.

ДОРОШ

Оксана Володимирівна (08. 05. 1961, м. Ужгород) – художниця. Дружина *І. Дороша*. Чл. НСХУ (1994). Закін. Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва (1989, нині акад. мист-в). Має кваліфікацію художника декор. мист-ва. Викладач живопису Терноп. філії Ужгород. коледжу мист-в ім. А. Ерделі (від 1998). Учасник обл., зон., всеукр. та міжнар.

виставок, Міжнар. пленеру митців у м. Кам’янець-Подільський (1985). У творчості Д. домінує принцип концептуального напрямку в сучас. реформаторському мист-ві постмодернізму. Осн. твори: “Опустіле” (1997), “Забуте місто”, “Прозріння” (1999), “Оновлення” (2000), “Про те” (2002).

Лит.: Довідник Національної Співки художників України. 2003–2004. – К., 2003.

Т. Удіна.

ДОРОШЕНКО

Василь Петрович (12. 04. 1870, м. Ічня, нині Черніг. обл. – 24. 06. 1957, смт Вишнівець Збараз. р-ну) – вчитель, освітній діяч. Закін. Коростен. учит. семінарію (1889), Глухів. учит. ін-т (1896). Діяльний у “Просвіті” та ін. укр. т-вах. Викладач міськ. 2-клас. уч-ща, укр. г-зії (1918–22), духовної семінарії (1926–30), вчитель поч. школи (1922–23) і СШ № 3 (1939–41) у Кременці; згодом працював у м. Дубно (нині Рівнен. обл.), Вишнівец. СШ (1944–50). 1925 уклав зб. віршів для дітей “Рідна природа” (рукопис зберіг. у ЦДІА України у Львові). Автор публікацій у пресі.

Г. Черняхівський.

ДОРОШЕНКО

Дмитро Іванович (псевд. – М. Жученко; 26. 03. (07. 04). 1882, м. Вільно, нині м. Вільнюс, Литва – 19. 03. 1951, м. Мюнхен, Німеччина) – історик, публіцист, літературознавець, культурно-освітній і громадсько-політичний діяч. Чл. НТШ (1923). Навчався у Варшав., Петербур. і Київ. ун-тах. Чл. ЦР у Києві (1917). Міністр закордон. справ у уряді гетьмана *П. Скоропадського* (1918). 1919 – проф. укр. історії ун-ту в м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський). Викладав історію України в УВУ, Праз. і Варшав. ун-тах. 1926–1931 – дир. Укр. наук. ін-ту в Берліні. Від 1945 – перший президент УВАН. Автор бл. 1 тис. праць, серед них “Огляд української історіографії” (1923), “Нарис історії України” (т. 1, 2; 1932, 1933), “Історія України 1917–1923 рр.” (ч. 1, 2; 1930, 1932), “Православна церква в минулому і сучасному житті українського народу” (1940), монографії про *П. Дорошенка*, *П. Куліша*, *М. Костомарова*, *Т. Шевченка* та ін. Влітку 1912 вперше приїхав на Тернопільщину (Кременець, Почаїв, Вишнівець). 1916–17 як представник ком-ту Пд.-Зх. фронту Всерос. союзу міст побував у всіх повіт. містах нашого краю, займаючись наданням допомоги постраждалому від воєн. дій населенню, орг-цією дит. притулків, відкриттям у Тернополі г-зії тощо. Наприкінці квітня 1917 Д. призначений

комісаром Тимчас. уряду Росії в Галичині та Буковині. В квітні 1919 через м-ко Скала (нині смт Скала-Подільська), міста Чортків і Бучач їхав до Праги. Про перебування Д. на Тернопільщині йдеться у його кн. “По рідному краю” (1919), “Мої спомини про недавнє минуле. 1914–1920” (1923), “Мої спомини про давнє минуле. 1909–1914” (1949) і статтях.

Лит.: Гуцал П. “Країна моїх молодечих мрій”: Д. Дорошенко і Тернопільщина // Освітнянин. – 1997. – № 4–5.

П. Гуцал, Г. Чернихівський.

ДОРОШЕНКО

Петро Дорофійович (1627, м. Чигирин, нині Черкас. обл. – 19 (29). 11. 1698, с. Ярополча, нині

Ярополець Волоколам. р-ну Москов. обл., РФ) – військовий і державний діяч. Гетьман України (1665–76). Як козак, писар і сотник Чигирин. полку брав участь у походах *Б. Хмельницького* у Волинь і Галичину 1648, 1649 і 1655. Від 1660 – чигирин. полковник, підтримував політику *І. Виговського*.

Ставши гетьманом, здійснив реформи, спрямовані на зміцнення Укр. держави. Змушений був укласти союз із Крим. ханством і визнати протекторат Туреччини; наслідком цієї політики стали походи Д. разом із своїми союзниками в Галичину 1667 і 1672, основні події яких відбувалися на Тернопільщині. Брав участь в укладенні *Підгаєцьких договорів 1667 і Бучаць. мирного договору 1672*. У вересні 1676 зрікся гетьманства; цар. уряд вислав Д. у Московію.

П. Бабій.

ДОРОШЕНКО

Ярослав Юрійович (16. 10. 1931, с. Тязів, нині Тисмен. р-ну Івано-Фр. обл.) – журналіст, поет. Чл. НСПУ (1982). Закін. філол. ф-т Івано-Фр. пед. ін-ту (1968, нині ун-т). Працював у ред. обл. газет. Очоловав Івано-Фр. обл. орг-цію НСПУ (1992–2002). Автор низки збірок поезій. Учасник всеукр. свят літ-ри на Тернопільщині: “Дністрове перевесло” (1990, 1999) у Заліщиц., “Прикарпатська толока” (1989, 1990, 1992) – Монастирц., “Веселка Опілля” (1990) – Бережан. і Підгаєц. р-нах, “Мова калинова” (2002) у Тернополі.

В. Барна.

ДОРОШІВСЬКА ДІБРОВА

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Блищанка Заліщиц. р-ну, в кв. 64 вид. 1 Заліщиц. лісництва у межах ліс. урочища “Дорошів”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 05. 11. 1981 № 589. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 18,5 га. Під охороною – ділянка дуб. насадження 1 бонітету віком 105 р., цінна у наук., госп. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДОРОШІВСЬКИЙ ДЕНДРОПАРК

– дендрологічний парк місцевого значення. Розташ. поблизу с. Бедриківці Заліщиц. р-ну, в кв. 68 вид. 7 Заліщиц. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Дорошів”. Засн. 1961. Рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 28. 12. 1970 № 829 йому надано статус пам’ятки природи; сучас. статус – від 1996. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 3 га. У Д. д. зростають дерева і чагарники 50 видів, форм та різновидів, зокрема сосна Веймутова, модрина європ., берека, гледичія, горіх чорний, бархат амурський, ясеня амер., ясеня звич. та ін. Д. д. – база наук. досліджень із вивч., впровадж. й акліматизації деревно-чагарник. порід різних видів.

І. П’ятківський.

ДОРОШКО

Петро Онуфрійович (11 (24). 12. 1910, с. Тупиків, нині Городнян. р-ну Черніг. обл. – 07. 01. 2001, м. Київ) – письменник, перекладач. Чл. НСПУ (1938). Навесні 1944 в РА перебував на Тернопільщині, у травні брав участь у нараді військ. кореспондентів 1-го Укр. фронту в с. Токи Підволочис. району.

Є. Гасай.

ДОРОШУК

Степан (07. 01. 1894, с. Боришківці, нині Борщів. р-ну – 11. 03. 1955, м. Вінніпег, Канада) – педагог, поет, редактор. У Канаді – від 1897. 12 р. учительовав у школах, заснував читальні “Промінь”. У Вінніпезі відкрив свої друкарню і видво “Промінь”; видавав укр. часописи для дітей “Дитячий світ” (1924) і “Промінь” (1927–30), гумор. ж. “Тоцило” (1930–43). Видав понад 200 укр. та кілька англомов. книжок. Писав вірші та оповідання укр. й англ. мовами, які друкував переважно у пресі. Вийшли також зб. “Для рідних”, “Збірка поезій”, “Сотня перлин”.

Б. Мельничук.

ДОРУНДЯК

Михайло Григорович (01. 10. 1857, с. Киданці, нині Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. – 31. 07. 1907,

м. Борщів) – правник, громадський і культурний діяч. Д-р права (1891). Навчався у Коломий. г-зії, Львів. та Віден. ун-тах. 1882–94 працював в адвокат. канцеляріях у Косові та Городенці на Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.). Від липня

1894 – в Борщеві, де розпочав власну адвокат. практику. Голова повіт. “Просвіти”, засн. і кер. кредит. т-ва, ініціатор буд-ва Нар. дому, чл. управ кооперативи “Народна торгівля” і страхового т-ва “Дністер”. На виборах 1897 – орг-тор повіт. комітету, за підтримки якого послом австр. парламенту обрано *Р. Яросевича*. Надавав юрид. допомогу селянам під час страйків 1901–02, захищав їх безплатно на суд. процесах у Тернополі та Станіславі. Підтримував зв’язки з *М. Грушевським*, *І Франком* та ін. діячами. Автор статей у львів. і чернів. пресі. Іменем Д. у Борщеві названо вулицю.

П. Гуцал, Р. Матейко.

“ДОСВІТНІ ВОГНІ”

– незалежна громадсько-політична газета в м. Чортків. Засн. – кооператив “Мрія”, співзасн. – рай. орг-ція НРУ. Ред. З. Мамчур. Виходила 1995–96.

І. Дем’янова.

ДОСВІТНІЙ

Олесь (справж. – Скрипаль Олександр Федорович; 27. 10 (08. 11). 1891, м. Вовчанськ, нині Харків. обл. – 11. 11. 1934, м. Харків) – письменник, публіцист. Навчався у Петербур. ун-ті (Росія), звідки виключ. за рев. діяльність; змушений емігрувати. 1918 повернувся в Україну, примкнув до більшовиків. У серпні-вересні 1920 перебував у Тернополі, працював у “*Всегазвидаві*”. Згодом деякий час нелегально проводив комуніст. роботу в Зх. Україні, у т. ч. на тер. Тернопіль-

щини; про цей період розповів у повісті “Нас було троє” (1929). У грудні 1933 Д. заарешт. органи ДПУ і за сфабрикованим звинуваченням розстріляли.

П. Бабій.

ДОСКАЧ

Марія Іванівна (30. 04. 1967, с. Горожанка Монастирис. р-ну) – спортсменка (легка атлетика). М. сп. міжнар. кл. (1992). Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1988, нині ТДПУ). Бронз. призерка з марафон. бігу на Всесвіт. універсіаді (1992). Переможець Все-союз. молодіжних ігор (1991) і міжнар. змагань. Проживає у Франції.

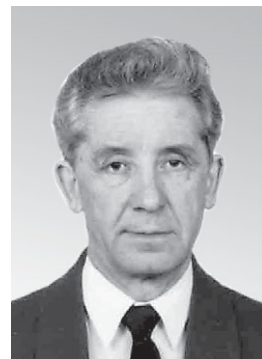

Лім.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Тернопіль, 2003.

Г. Гунтік.

ДОСКОЧ

Ізидор Олексійович (14. 05. 1940, м. Підгайці) – музикант, диригент, педагог. Засл. прац. культури України (1990). Закін. оркестр. ф-т Харків. ін-ту культури (1963, нині акад. культури), оперно-симфон. відділ Львів. консерваторії (1980, нині муз. акад.). 1963–68 – викладач відділ. нар. інструментів, орг-тор і кер. оркестру нар. інструментів Кам’янець-Поділ. культ.-освіт. уч-ща. 1968–74 – викладач каф. музики, кер. оркестру нар. інструментів Кам’янець-Поділ. пед. ін-ту. Від 1974 – в Тернополі: викладач гри на нар. інструментах, кер. симфон. оркестру в муз. уч-щі, орг-тор дит. зразкового хору “*Зоринка*”; від 1996 – його директор.

Лім.: М’ятка А. “Зоринка” і Миколай // Нова тернопільська газета. – 2003. – 17 груд.

О. Смоляк.

ДОСКОЧ

Меланія (з дому – Пастернак; р. н. невід., с. Мшанець, нині Теребовлян. р-ну – р. см. невід.,

м. Тандер-Бей, Канада) – меценатка. Виступала в аматор. гуртку та хорі. Перед 1-ю світ. війною прибула до Канади. Пожертвувала значні кошти на буд-во греко-католическої церкви у Тандер-Бей, Фундації ім. Т. Шевченка, Укр. католического університету в Римі, на ін. громад.-культур. потреби.

М. Ониськів, В. Слюзар.

ДОСКОЧ

Раймонд-Уолтер (23. 05. 1932, м-ко, нині смт Гусятин) – біохімік, педагог. Д-р хімії (1959). Чл. Амер. хіміч. т-ва, Корол. хіміч. т-ва (Вел. Британія), Амер. т-ва фармакол. діагностики. Від 1937 – в Канаді, від поч. 1950-х – у США. Навчався у Мак-Мастер. та Висконсін. ун-тах. 1959–61 – асист. Висконсін. ун-ту; 1961–63 – біохімік відділу антибіотиків Мічиган. департаменту здоров'я; 1963–65 – доц. Огай. ун-ту; 1961–63 – доцент із мед. хімії Висконсін. ун-ту; 1965–68 – почес. проф., від 1968 – проф. біохімії та хімії натур. продуктів Огай. ун-ту. Автор і співавт. понад 100 статей у “Журналі органічної хімії”, “Науці” та ін. спеціаліз. виданнях. Діяльний в Об'єдн. молодих укр. націоналістів та ін. укр. т-вах у Канаді.

Б. Мельничук.

ДОСТОЄВСЬКИЙ

Андрій (р. і м. н. та см. невід.) – греко-католицький священник. Дід рос. письменника Ф. Достоєвського. Перебував у Почаїв. монастирі; брав участь у виданні “*Богослужника*” (1790–91), в якому опубл. свої поезії укр. нар. мовою.

Х. Весна.

“ДОСЬЄ 02”

– обласна громадсько-правова газета. Засн. 17 грудня 1998 упр. МВС України в Терноп. області. Виходить раз на 2 тижні. Висвітлює діяльність органів внутр. справ, інформує про б-бу зі злочинністю, друкує матеріали з прав. освіти, проводить опитування щодо роботи міліції та ін. Ред. г. “Д.” співпрацює з центром громад. зв'язків обл. упр. МВС України. Редактори: М. Вільшаненко, В. Андрійшин, О. Говорун (від лютого 2004). Видавець – ТЗОВ “Озон” (О. Новосад).

С. Шворніков.

ДОХВАТ

Христина Йосипівна (22. 09. 1934, с. Бурканів, нині Тербовлян. р-ну) – художниця. Від кінця 2-ї світ. війни – в Словаччині, згодом – у таборах для переміщ. осіб в Австрії. 1949 переїхала до США. Навчалася у школі монастиря ЧСВВ, в приват. мист. школі м. Сарасота (шт. Флорида). 1952–56 студіювала у Філадельф. ун-ті мист-в.

Працює в жанрі іконопису, стінопису. Виконала ікони і мозаїки катедр. собору Пресвятої Богородиці у Філадельфії (1963–66), розписала укр. каплицю в катедрі св. Марії у Вашингтоні (1972), зокрема виконала запрестольну мозаїку Богородиці, бічні мозаїки “Кирило і Мефодій” та “Богородиця – покровителька українців Америки”; серед ін. творів – ікони “Благовіщення” і “Мироносиці біля гробу Господа” в церкві архангела Михаїла у м. Шенандоа (1984), мозаїка “Зішестя воскреслого Христа” в церкві Івана Хрестителя у м. Парма (1971), мозаїка “Я є Альфа й Омега” в церкві св. апостолів Петра і Павла у м. Аліквіла (1979), ікона Вишгородської Богородиці (інша назва – Володимирська; авторка подарувала кардиналові Й. Сліпому 1969; зберіг. у музеї Укр. католического ун-ту в Римі) й ін. Усього оздобила понад 50 греко-католических, православ. і римо-католических храмів у шт. Коннектикут, Массачусетс, Нью-Джерсі, Нью-Йорк, Огайо, Пенсильванія. Проживає в м. Норт-Норрістовн (шт. Пенсильванія). Гол. художник Філадельф. греко-католическої митрополії у США.

Х. Дохварт. Мозаїка “Велика Панагія” катедрального собору у Філадельфії (США). 1967. (Фрагмент).

Лит.: Степовик Д. “Хочу малювати церкву в Україні” // Україна. – 1992. – № 8; “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Волинський, І. Дуда.

ДОЦЕНКО

Олександр (25. 08. 1897, с. Семеренки, нині Миргород. р-ну Полтав. обл. – 07. 06. 1941, м. Краків, Польща) – військовик, історик. Від осені 1919 – полковник Армії УНР, ст. ад'ютант Гол. отамана С. Петлюри, перебував з ним на Тернопільщині. Видав “Літопис української революції” (т. 1, 2; 1923, 1924), зб. документів “Зимовий похід” (1932), опубл. статті про Армію УНР.

П. Гуцал.

ДОЧУМІНСЬКИЙ

Йосип Степанович (1912, м. Копичинці, нині Гусятин. р-ну – 1968, там само) – музикант, диригент, педагог. Закін. курси хор. диригентів у Тернополі. 1936–39 – кер. симфон. оркестру Львів. мандрів. театру “Богема”. В післявоєн. час – учитель музики США, кер. оркестру нар. ін-

струментів, троїстих музик, хору й ансамблю танців Буд. культури в Копичинцях; актор у драмгуртку. Хор під кер. Д. переміг на респ. огляді-конкурсі в Києві (1959). Автор муз. творів.

І. Бандурка.

ДРАБАТ

Григорій (17. 03. 1921, с. Литвинів, нині Підгаєц. р-ну – 30. 08. 1977, м. Лондон, Вел. Британія) – редактор, громадсько-політичний діяч. З молодих літ брав участь у нелегал. діяльності ОУН. Від 1943 – старшина УПА, займався ідейно-політ. роботою. 1946 прибув у Вел. Британію: співзасн. Союзу українців у Вел. Британії (СУБ), чл. його управи (1947) і заст. голови (1950–55, 1961–66), голова контрольної комісії СУБ (від 1967). Терен. провідник ОУН у Вел. Британії, чл. Проводу Закардон. частин ОУН, від 1968 – заст. голови і кер. секретаріату Проводу ОУН. Засн. і гол. ред. ж. “Визвольний шлях” (1948–77), співзасн. і доволіт. дир. Укр. видав. спілки (від 1949). Ред. “Українського кличу”, співред. англомов. період. видань “Ukrainian Press Service”, “Observer”, “UIC”. Заст. голови, голова Т-ва укр. вільних журналістів. Співзасн. б-ки і музею ім. Т. Шевченка. Автор низки статей на політ., ідеол., організаційно.-кадрові й ін. теми. 14 жовтня 1992 в Литвинові на місці хати Д. з фінанс. допомогою його вдови відкрито пам’ят. хрест.

Лит.: Мельничук Б. “Він житиме вічно в ідеї...” // Тернопіль вечірній. – 1996. – 14 серп.; “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Мельничук.

ДРАБІК

Михайло Володимирович (14. 10. 1954, с. Великий Луг, нині Добрян. р-ну Перм. обл., РФ) – диригент, співак. Засл. прац. культури України (1992). Закін. Теревовлян. культ.-освіт. уч-ще (1975, нині вище уч-ще культури), Київ. ін-т культури (1979, нині нац. ун-т культури і мист-в). Працював методистом, худож. кер. в установах культури, вчителем у Гусятин. і Бережан. р-нах. Від 1990 – зав., нач. відділу культури Бережан. РДА. Соліст нар.

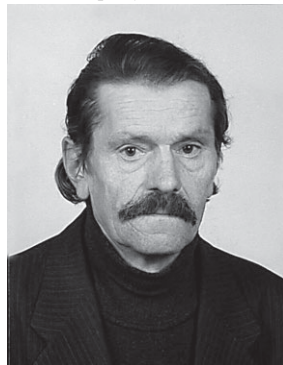

самодіял. капели “Боян”, хору “Просвіти”, ансамблю “Берег Жанни” (м. Бережани). Учасник концертів на честь 350-річчя *Зборів. битви*, 800-річчя м. Рогатин Івано-Фр. обл., творчого звіту Тернопільщини в Києві “Веселка Надзбруччя” (2001) та ін.

Г. Радченко.

ДРАБИШІНЕЦЬ

Василь Миколайович (18. 09. 1942, с. Тухля Сколів. р-ну Львів. обл.) – поет. Чл. НСПУ

(2000). Від 1962 – в Тернополі. Працював робітником у різних галузях нар. госп-ва. Публікації від 1970 в період. виданнях. Автор виданих у Тернополі зб. поезій “Полинові шляхи” (1997), “На перехресті віри і надії” (1998), “Поле моєї любові” (1999), “Діалоги супроти ночі”, “Пливу Дніпром в човні Богдана” (обидві – 2000), “На руїнах наших душ” (2001), “Зодіак” (вибране), “Тіні в розбитих рамах” (обидві – 2003).

В. Барна.

ДРАГАН

Юрій (1894–1926, м. Прага, Чехія) – поет, військовик. Учасник Визв. змагань в Україні 1917–20, сотник війська УНР, з яким перебував на Тернопільщині. Після 1920 – в еміграції. Автор зб. поезій “Сагайдак”. *О. Лятушинська* присвятила Д. кн. віршів “Княжа емаль” (1941).

Г. Черняхівський.

ДРАГАН

Ярослав Петрович (16. 07. 1933, с. Синява, нині Збараз. р-ну) – вчений-фізик, педагог. Д-р фіз.-матем. н. (1989), проф. (1996). Дійс. чл. Инж. акад. України (1992) та НТШ у Львові, чл. секції інформатики Зх. наук. центру НАНУ. Чл. Institution of Electrical Engineers (США, 1996). Закін. Львів. ун-т (1955). Працював у Фіз.-мех. ін-ті АН УРСР

у Львові (від 1959). Нині – проф. каф. біомед. систем і апаратів ТДТУ (від 1996). 1999 працював проф. в ун-ті Чепел-Хілл (шт. Пн. Кароліна, США). Автор більше 300 наук. праць, серед них 10 монографій і посібників. Учасник багатьох міжнар. конференцій з проблем теорії сигналів у різних галузях науки і техніки.

О. Герман.

ДРАГАНІВКА

– село у Тернопільському районі. Центр сільради. До Д. приєднано х. Квітове (Колонія). Розташ. на берегах р. Руда, за 13 км від облцентру і 4 км від найбл. залізн. ст. Вел. Ходачків. Насел. 905 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1758. Діяли т-во “Просвіта”, кооператива. Є церква св. Трійці (1832), костюль Матері Божої (1852). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1986). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У Д. перебував реліг. діяч *Й. Слітий*. Про Д. вийшла кн. І. Чернецького “Острів серед українського моря” (2003).

Церква св. Трійці.

В. Мусевич, В. Уніят.

ДРАГОМАНІВКА

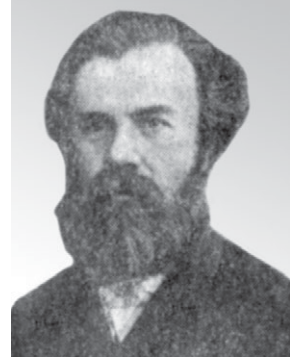
– село у Козівському районі. Підпорядк. Купчинець. сільраді. Назване на честь *М. Драгоманова*. До села приєднано х. Підліс. Насел. 58 осіб (2001). Почали заселяти 1876 як х. Микицівка (Микитівка). Діяло т-во “Просвіта”. У Д. народ. художник *П. Мороз*, проживали громад. діяч, поет *П. Думка*, актор, диригент *Й. Мороз*; перебували *І. Франко*, художник *Д. Стецько*. Видано кн. *В. Хоми* “Герої Визвольних змагань на Драгоманівці” (1999).

В. Гоцул, В. Хома.

ДРАГОМАНІВ

Михайло Петрович (псевд. – М. Галицький, П. Кузьмічевський, М. Толмачов, М. Петрик, Українець та ін.; 18 (30). 09. 1841, м. Гадяч, нині Полтав. обл. – 20. 06 (02. 07). 1895, м. Софія, Болгарія) – публіцист, історик, філософ, економіст, літературознавець, фольклорист, громадсько-політичний діяч. Дядько *Лесі Українки*. Закін. істор.-філол. ф-т Київ. ун-ту (1863); працював тут, від 1870 – доц. Емігрував 1876 у Швейцарію, де видавав безцензур. зб. “Громада”, потім –

одноимен. журнал, заборон. в Росії твори укр. письменників. 1889–95 – проф. історії Софії. ун-ту. Основні праці Д. опубл. у виданнях “Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство” (т. 1–4; Л., 1899–1907), “Літературно-публіцистичні праці” (т. 1–2; К., 1970), “Вибране” (К., 1991) та ін. Влітку 1875 під час подорожі Зх. Україною відвідав Дубно, Кременець, Почаїв, Львів; про враження розповів у “Австро-руських споминах”. На його честь названо село Драгоманівка (нині Козів. р-ну). Поряд із могилою Д. на цвинтарі в Софії похов. уродженець Тернопільщини, скульптор *М. Парашук*.

Лит.: *Чернихівський Г.* Михайло Драгоманов і наш край // Тернопіль. – 1991. – № 3; *Його ж.* Мій шлях до Драгоманова // Тернопілля ’95: Регіональний річник. – Т., 1995.

Г. Чернихівський.

ДРАЖНЬОВСЬКИЙ

Роман (13. 08. 1922, м. Чортків) – географ, картограф. Воював в Укр. Нац. Армії (1944–45). Навчався в ун-тах Граца (1947–50) та Інсбрука (Австрія). Емігрував до США. 1957–62 – укладач карт у Колумб. ун-ті, 1962 отримав у ньому ступінь магістра. Від 1962 – лектор Амер. геогр. т-ва. Автор праць “Сучасні публікації в галузі географії” (1964), “Фізична карта України” (1972), “Бібліотека карт” (1975) та ін. Брав участь у написанні кн. “Тенденції у бібліотечній справі”, “Картографія”, “Спеціалізовані бібліотеки” й ін. Чл. Амер. геогр. асоц., Асоц. бібліотек США (1973–76 – голова Нью-Йорк. ради дир. б-к), Укр. бібліотеч. асоц. в Америці (її віце-президент від 1974), Т-ва ветеранів Укр. Нац. Армії.

Б. Мельничук.

ДРАЛЬ

Петро (1897, с. Малі Бірки, нині Гусятин. р-ну – 03. 04. 1935, м. Вінніпег, Канада) – друкар, громадський діяч. Від 1912 – в Канаді. Працював складачем у друкарнях г. “Канадійський Українець”, відтак – “Канадійський Фермер”. Три-валий час займав відповідальні пости у Запомог. т-ві св. Миколая та Ін-ті “Просвіти”. Секр. Укр. центр. ком-ту.

Б. Волинський.

ДРАМАТУРГІЯ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– сукупність драматичних творів (у т. ч. перекладних та інсценізацій) письменників, які народилися чи проживали на території області. Першими, хто працював у цьому жанрі (від сер. 1800-х до кін. 1900), були уродженці краю *Р. Мох, І. Гушалевич, Осип Барвінський, К. Підвисоцький*. Згодом, на поч. 20 ст. – *Д. Николишин*, який, окрім написання власних п'єс, перекладав твори франц. та польс. драматургів; автор, інсценізатор і реж.-новатор *Леся Курбас*, драматурги *В. Мартиневич* і *Я. Косовський*. Для дітей та юнацтва творили *І. Блажкевич, Р. Завадович*, нині у цій царині працює *Б. Дерій*. Від 1950-х були поставлені й окремими виданнями вийшли драми *О. Корнієнка*, згодом – *В. Фольварочного*; також мали успіх інсценізації *Б. Антківа*, від 1980-х плідно працює як автор та інсценізатор п'єс для дорослих і дітей *Б. Мельничук*, опубл. та поставлені в театрах України віршов. драми *Л. Крупи*. Перекладали твори зарубіж. драматургів *С. Єзерський, Ф. Коковський, С. Олесницький, М. Рудницький, І. Сeroїчковський, С. Чарнецький* та ін. Всі вони сприяли розвитку театр. мист-ва.

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

ІІ. Медведик.

ДРАПАК

Григорій Миронович (03. 04. 1959, с. Констанція Борщів. р-ну) – артист розмовного жанру, гуморист. Засл. арт. України (1999). 1-а премія Всеукр. конкурсу читців, присвяч. пам'яті Т. Шевченка (1996), 2-а премія Всеукр. конкурсів виконавців гумору і сатири ім. А. Соби (1996, 1998). Закін. Тербовлян. культ.-освіт. уч-ще (1978, нині вище уч-ще культури), студію Київ. акад. драм. театру ім. І. Франка (нині Нац. театр). Працював актором Терноп. обл. муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка (1983–88, нині академ. театр); від 1988 – актор естради у ПК “Березіль” (м. Тернопіль); дебютував у виставі “Вісьга-війо!” *Б. Мельничука*; нині виступає із самостій. програмами за творами *Б. Бастюка*, власними та ін. авто-

Ікона, яку вишив Г. Драпак.

рів. Спільні концерти з *А. Кудлай, І. Поповичем*, гуртом “Соколи” та ін. Гастролював зі *С. Гітою* у РФ (2002) та США (2003), з *О. Білозір* і *П. Дворським* в Італії (2002) та ін. 1995–2001 вийшло 5 вип. аудіокасет Д. “Смійтеся і регочіться”. Займається вишивкою хрестом; брав участь у кол. виставках у Тернополі (2000–03).

X. Весна.

ДРАПАКА (ГЛИБОЧОК)

– річка в Борщівському районі. Права притока Нічлави. Започатк. із джерел у с. Озеряни, впадає у Нічлаву в с. Висічка. Довж. 17 км, пл. басейну 57 км². Від витoku до с. Глибочок – течія повільна, нижче до гирла похил зростає, набуває каньйоноподібного вигляду. Воду використ. для с.-г. потреб.

Й. Свинко.

ДРАЧ

Іван Федорович (17. 10. 1936, с. Теліжинці Тетіїв. р-ну Київ. обл.) – поет, сценарист, перекладач, публіцист, культурний і громадсько-політичний діяч. Чл. НСПУ (1962). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1976). Держ. премія СРСР (1980). Закін. Київ. ун-т (1962), Вищі сценарні курси в Москві (1964, нині РФ). Співзасн. НРУ, його перший голова (1989–92). Нар. депутат України (від 1990; 1998–2002 – по виборч. округу № 167 у Терноп. обл.). Автор низки збірок віршів і поем, книг статей та есеїв, кіносценаріїв тощо. Не раз перебував на Тернопільщині: 1969, 1984 – в Кременці на святкуванні ювілеїв від дня народження *Ю. Словацького*; 1984 – у Тернополі з *Д. Павличком, Ю. Щербаком* та ін. письменниками, 1989 – брав участь у святі літ-ри “Дністрове перевесло” у Борщів. р-ні, автор. вечори у Тернополі; 1996 – у ТДПУ на наук. конференції, присвяч. 60-річчю Д., мав творчі зустрічі з читачами.

В. Барна, Г. Черніхівський.

ДРЕВИНСЬКИЙ

Лаврентій (рр. і м. н. та см. невід.) – шляхтич, громадський і просвітній діяч на Волині. Обіймав у Луцьку посаду чашника Волин. землі. На соборі в Бресті 1596 залишився вірним православу. вірі. Не раз був у депутаціях шляхти Волин. воев-ва до короля, послом сейму Речі Посполитої. На сеймі у Варшаві 1620 виступив із промовою на захист прав укр. шляхти і “забезпечення спокою грецької релігії”. Від 1608 – чл. Львів. братства, співзасн. братств та їх шкіл у Луцьку (1617) і Кременці (1633). За підтримки Д. 1638 вийшла в Кременці “*Грамматика*” та ін. книги. Автор полеміч. твору польс. мовою “Синопис” (Вільно, 1632), в якому відстоював істор. права “народу руського”. Родин. герб Д. і вірш. присвята йому вміщені у “*Зерцалі богословії*”, що надрукував 1618 в Почаєві *Кирило Транквіліон Ставровецький*.

Літ.: УЛЕ. – К., 1988. – Т. 1.

П. Гуцал, Г. Чернихівський.

ДРИЖАК

Володимир Іванович (03. 07. 1938, с. Давидівка Пириятин. р-ну Полтав. обл.) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н., проф. (1992). Нагороди СРСР (1986). Закін. Терноп. мед. ін-т (1964, нині ТДМА). 1964–75 – онкохірург, зав. відділ. Рівнен. обл. онкол. диспансера. Від 1974 – в ТДМА: асист., доц. (1989), проф. (1992) каф. онкології і мед. радіології; від 1994 до нині – зав. каф. онкології, промен. діагностики і терапії та радіац. медицини. Сфера наук. зацікавлень: вивчення гормонозалежності та розробка методів гормон. лікування пухлин шкіри й молочної залози, механізмів ендотоксикозу. Розробив прогностичні критерії порушень гормон. гомеостазу й ефект. засоби їх корекції при ракові молоч. залози. Автор і співавт. понад 70 наук. і навч.-метод. праць, серед них підручник “Мел-сестринство в онкології” (2001, співавт.), монографія “Гормони і рак молочної залози” (2002), має кілька винаходів.

В. Горшко.

ДРОБОТЮК

Борис Іванович (05. 11. 1941, с. Старий Вишнівець, нині належ. до смт Вишнівець Збараз.

р-ну) – графік. Чл. НСХУ (1982). Закін. Вижниц. уч-ще приклад. мист-ва (1969), Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва (спеціальність – інтер’єр та обладнання, 1977; нині акад. мист-в). Проживає у Львові. Учасник виставок у Львові, Дніпропетровську, Києві, Ульяновську та Москві (РФ), в Угорщині (1983), Польщі (1984), Голландії (1991). На виставці в ТОХМ у квітні 1992 експон. 54 його гравюри. Серед тв.: “Подвиг Михайла Мороза” (1978, офорт), “Весілля в селі Канафости на Львівщині” (1980, літографія), “На автобусній зупинці в Косові” (1984, літографія), “Скорбота. Пам’яті голодомору в Україні” (1991, мецо-тинто).

І. Дула.

ДРОГОВОЗ

Світлана Мефодіївна (27. 01. 1939, с. Ольгіно Москален. р-ну Омськ. обл., нині РФ) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1972), проф. (1976). Засл. прац. нар. освіти України (1991). Чл.-кор. АН тех. кібернетики України (1992). Закін. Терноп. мед. ін-т (1964, нині ТДМА). Працювала викл. каф. мед. підготовки Терноп. ін-ту нар. госп-ва (1969–70, нині ТАНГ). Від 1974 – зав. каф. фармакології Харків. фарм. ін-ту, проректор з наук. роботи цього ВНЗ (1976–83). Чл. президії Фармакол. ком-ту України. Автор і співавт. понад 600 наук. та навч.-метод. праць.

К. Посохова.

ДРОЗД

Іван Прокопович (24. 05. 1931, с. Крижчене, нині Чернігів. р-ну Запоріз. обл. – 03. 04. 2000, м. Тернопіль) – спортивний суддя. Чоловік *Р. Дрозд*. Відмінник нар. освіти. Канд. у майстри спорту з вільної б-би, плавання, легкої атлетики. Суддя Всесоюз. категорії з легкої атлетики; 1980 – суддя на 22-х літніх Олімп. іграх (м. Москва, нині РФ). Закін. Львів.

ін-т фіз. культури (1954). Від 1960 – у Кременец. пед. ін-ті (нині ТДПУ). Працював викл. каф. фіз. виховання; 1965–93 – ст. викл. каф. легкої атлетики ТДПУ. 1978–79 – переможець конкурсів суддів Всесоюз. категорії для відбору на 22-і Олімп. ігри.

Г. Гунтік, В. Ігнатенко.

ДРОЗД

Раїса Григорівна (28. 07. 1934, м. Дніпропетровськ) – педагог, спортивний суддя. Дружина *І. Дрозда*. Відмінник нар. освіти. Медаль “За трудову відзнаку”. Суддя Всесоюз. категорії з легкої атлетики, 1980 – суддя на 22-х літніх Олімп. іграх (м. Москва, нині РФ). Закін. Львів. ін-т фіз. культури (1955). Від 1960 – викладач каф. фіз. виховання Кременец. пед. ін-ту; 1970–90 – зав. підготовчого відділ. Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). 1978–79 – переможець конкурсів суддів Всесоюз. категорії для відбору на 22-і Олімп. ігри.

Г. Гунтік, В. Ігнатенко.

ДРОЗДОВИЧ

Іван (1894, с. Кривче, нині Борщів. р-ну – 03. 10. 1985, м. Монреаль, Канада) – громадський діяч. Від 1913 – в Канаді. Співорг-тор більшості укр. т-в і установ у Монреалі: чл.-засн. “Просвіти” і “Самопоміч”, греко-катол. громад, неділ. шкіл; активний у гетьман. русі.

Х. Весна.

ДРОЗДОВСЬКИЙ

Іван-Олександр (12. 04. 1918, м. Борщів – 09. 04. 1997, м. Мельбурн, Австралія) – громадсько-культурний діяч, видавець, редактор. Закін. укр. г-зію у Коломиї (нині Івано-Фр. обл.), с.-г. ліцей у с. Черниця (нині Львів. обл.), с.-г. ін-т у Дублянах біля Львова. Чл. ОУН. Від весни 1944 – в Австрії, Німеччині. Після закін. війни за дозволом окупац. влади співорг-тор таборів для укр. біженців у Мунстері та Гайденау; в остан. створив друкарню і кооп. вид-во “Заграва”, в якому друкували укр. підручники. Від 1949 – в Австралії; брав участь у засн. Укр. громади і Пласту (чл. управи, голова) в шт. Вікторія. Організував у Мельбурні вид-во “Просвіта” і друкарню, де видавав тижневик “Церква і життя”, його редактор.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1; Українці Австралії: Енциклопедичний довідник. – Сідней, 2001.

Б. Мельничук.

ДРОХВА

(*Otis tarda L.*) – найбільший птах орнітофауни України. Належить до ряду Журавлеподібні (Yruiformes), родина Дрохвові (Otidae). Занес. до Червоної книги України як вразливий вид і до Європ. Черв. списку тварин і рослин, що перебувають під загрозою зникнення у світ. масштабі. 19 ст. Д. були звичай. птахами на Волині й Поділлі, часто трапл. під час перельотів. За свідч. очевидців, гніздилися у степу *Панталіха* (нині тер. Тереховлян. р-ну). В 1-й пол. і серед. 20 ст. траплявся на Тернопільщині рідко. Я. Соколовський стверджував 1939, що в р-ні м. Заліщики гнізд. 15 Д. На гніздування 3–4 пар Д. на північ від м. Кременець за долиною р. Іква вказував З. Годин (1932), О. Кістяківський – на гніздування Д. біля м. Заліщики, де знайшов кладку і пташенят завбільшки з курку (1957). У ТОКМ зберіг. чучело Д., у Львів. природ. музеї – 2 яйця, знайдені 29 травня 1969, і пух відловленого 4 червня 1964 пташеняти на Тернопільщині. Можлива реакліматизація Д. шляхом інтродукції в місцях, де вона гніздилася до її зникнення.

Л. Кузьмович.

“ДРУГ ЧИТАЧА”

– щотижнев. видання “Укркниги”, Укоопспілки, “Союздруку”, згодом – Держкомвидав УРСР і Товариства любителів книги Української РСР. Перший номер вийшов у січні 1960. “Д. ч.” багато зробив для популяризації творчості *Є. Бохенської, В. Гжицького, М. Капія, Б. Лепкого, М. Тарнавського, К.-Е. Францо* та ін. літераторів – уродж. Тернопільщини. Виходив до липня 1992.

М. Ониськів.

ДРУЖБА

– селище міського типу в Тереховлянському районі. До 1953 називалося Зелена. Статус с-ща отрим. 1986; центр селища ради. Розташ. за 12 км від райцентру; в с-щі є заліз. ст. Микулинці–Струсів. Через Д. проліг автошлях Тернопіль–

Загальноосвітня школа у смт Дружба.

Чернівці. Насел. 1624 особи (2003). Розбудовувати Д. почали як посел. залізничників 1896, коли відкрито рух поїздів на дільниці Тернопіль–Копичинці. Нині Д. – індустр. центр Тербовлян. р-ну, тут функціонують підпр-ва: ЗАТ “Галнафтохім”, ТзОВ “Еталон-ліс”, комбінат хлібопродуктів, СП “Кераміка”, консерв. та деревооброб. з-ди, цех перероб. деревини, бурякопункт Хоростків. цукр. з-ду. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, торг. заклади. Завершують споруд. 2-х церков – для греко-катол. і православ. громад. Поблизу Д. виявлено археол. пам’ятки раннього залізного віку.

В. Ваньо, Б. Пиндус, В. Уніят.

ДРУЖИНІН

Володимир Миколайович (25. 12. 1907, м. Москва, нині РФ – 20. 08. 1976, м. Київ) – радянський партійний і господарський діяч. Герой Рад. Союзу (1944). 9 орденів СРСР. Депутат ВР УРСР (1947–54) та ВР СРСР (1950–66). Від лютого 1940 до червня 1941 – 2-й секр., 1948–52 – 1-й секр. Терноп. обкому КП(б)У. 1942–44 – комісар з’єднання *О. Федорова*. Згодом – в апараті ЦК КПУ, голова Крим. облвиконкому (1959–65), заст., перший заст. мін. харч. пром-сті УРСР (до 1974).

Н. Халуца, В. Ханас.

ДРУЖНИКОВ

Володимир Васильович (30. 06. 1922 – 1996, м. Москва, нині РФ) – російський кіноактор. Нар. артист РРФСР (1974). Держ. премія СРСР (1948, 1949). Знявся у фільмах “Без вини винуваті” (1945), “Кам’яна квітка” (1946), “Сказання про землю Сибірську” (1949), “Три сестри” (1965), “Офіцери” (1972) й ін. 1949 виступив із автор. концертами у Терноп. обл. муз.-драм. театрі, провів творчу зустріч із глядачами в кінотеатрі ім. І. Франка.

В. Сушкевич.

ДРУКАРНЯ ОУН

ім. ЯРОСЛАВА СТАРУХА-“СТЯГА”

– підпільне поліграфічне утворення на Тернопільщині, де виготовляли продукцію національно-визвольної тематики. Діяла від осені 1948.

Розташ. у криївці, викопаній на обійсті родини Мотичків на вул. Головної у м-ку Товсте (нині смт Заліщиц. р-ну). Розміри приміщення: шир. 2,5–3 м, довж. – 4, вис. – 2; розміщ. 2 друк. машини, станок-гутенбергівка. Засн. Д. референт пропаганди – *М. Гуж* (“Косач”), який підпорядк. голові окруж. Проводу ОУН Чортківщини *І. Сказінському* (“Кризі”). За наказом провідника *В. Бея* (“Уласа”) вид-во налагодило друк пропаганд. літ-ри. Крім “Косача” тут працювали: *В. Мельник* (“Хміль”), *В. Вінтонів* (“Ясень”, “Богдан”), від 1949 – “Славко” (німецький, точних даних нема). Вони випускали часописи “Хрін”, “Пе-

Хата, в якій знаходилася друкарня ОУН.

рець”; ж. “До волі”, “Підпільне слово”; “Революціонер-пропагандист”, передрук. видання Проводу ОУН “Ідея і чин”, листівки, відозви-зображення діячів нац.-визв. руху – *М. Міхновського, С. Петлюри, О. Басараб, С. Коновальця*, бфони (малюнки виконував *М. Гук*) та ін. Загалом, за спогадами *О. Мотичко-Вугляр*, було надрук. біля 700 кг продукції. 1950, дотримуючись конспірації, назву друкарні видозмінено з частк. заміною друк. шрифтів, машинок, розмірів назив. букв. Видання поширювали підп. мережею у Терноп., Львів., Станіслав. (нині Івано-Фр.), Чернів., Кам’янець-Поділ. (нині Хмельн.), Вінн., звідти – в Київ., Черкас. облас.тях. 28 квітня 1951 провокативний відділ МДБ захопив *М. Гука*, 7 травня оперзагін виявив друкарню. У нерівному бою загинули всі три працівники; сім’ю Мотичків заарешт., засудж. і відправлено в Сибір. Із криївки-вид-ва карал. органи забрали: 4 друк. машинки, 15 кг друк. шрифту, друк. знаряддя, 80 тис. прим. антирад. листівок, радіоприймач, зброю з набоями.

Лит.: Гайдай О., Хаварівський Б. Друкарня ОУН на Тернопільщині // Русалка Дністрова. – 1996. – Число 9 (79). – Квіт.

С. Ковальківський.

ДРУКАРСТВО НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– друкування книг пресом із використанням шрифту в металевій ливарній формі, яке запо-

чаткував німець Й. Гуттенберг близько 1440, згодом удосконалене. На Тернопільщині виникло на поч. 17 ст. Першу книгу – “Зерцало бого-словії” – надрукував 12 березня 1618 в Почаєві, ймовірно, на тер. монастиря Кирило Транквіліон Ставровецький у своїй пересув. друкарні; автором був сам друкар. Наступ. року він випустив у цій друкарні в с. Рохманів (нині Шумс. р-ну) в маєтку І. Вишневецької-Могілянки другу власну книгу – “Свангеліе учителное”. Стале Д. започатк. у Кременці після засн. 1633 при Богоявлен. православ. монастирі братства, яке заклало школу і друкарню. Нині відомі три кременец. друки 1638: підручник “Грамматика” (“Грамматіки или писменница языка словенскаго тщателем въкратце издана”), твір С. Косова “О мистиріях или тайнах в послолитости” і проповідь єпископа А. Пузини “Синод ведле звичаю дорочно-го...”. Є підстави вважати, що друкарня діяла не один рік, і тут видано більше книг, однак до нас вони не збереглися. В кін. 18 ст. у Кременці почала працювати друкарня, що 1805–31 належала Вищій Волинській гімназії (від 1819 – ліцей) і видавала латин., франц. та польс. мовами переважно підручники й наук. праці лише цього навч. закладу. Є дані, що 1805 у Кременці видані книги в єврей. друкарні. Найбільшою на Волині та в Галичині й однією з найвідоміших в Україні 18 ст. була друкарня Почаїв. монастиря (від 1833 – лавра), що діяла від 1730 (королів. привілей на заснування друкарні – 1732) і друкувала напочатку пастирські листи. 1735 вийшла перша книга – “Служебник”. До 1800 в друкарні випущено щонайменше 391 книгу; переважна більшість з них – реліг.-церк., надрук. церковно-слов’ян. й нар. укр. мовами, кілька десятків – мовами польс. і латин. Найвідоміші видання Почаїв. друкарні – “Богогласник” (1790–91). 1760 в м-ку Олексинець (нині с. Новий Олексинець Кременец. р-ну), 1806 в с. Білозірка (нині Лановец. р-ну) і 1809 в с. Збриж (нині Борщів. р-ну) були видані, очевидно в мандрів. друкарнях, єврей. книги. У Тернополі перша друкарня почала діяти 1815, її власником був Н. Пітлес; жодного видання укр. (“руською”) мовою у ній, як і в другій терноп. друкарні Ю. Павловського, що відкрилася 1857, не видано. Від поч. 19 ст. традиц. спосіб книгодрукування поступово замінений новими технологіями.

П. Гуцал.

ДРУЛЬ

Григорій Павлович (псевда “Луговий”, “Славко”; 09. 09. 1921, с. Постолівка, нині Гусятин. р-ну) – діяч ОУН і УПА. Чл. Юнацтва ОУН

(1937), ОУН (1939). Навчався у г-зії в Тернополі (до 1938). Орг-тор мережі ОУН у Постолівці та ін. селах на Копичинеччині. Від грудня 1940 – в підпіллі, надрайон. провідник ОУН у Копичинцях; влітку 1941 навчався у підстаршин. школі в м. Поморяни на Львівщині. У вересні–грудні 1941 – під арештом гестапо. 1942–43 навчався у мед. ін-ті у Львові, провідник ОУН студентів медицини. Від березня 1944 – орг-тор аптек і мед. вишкколів УЧХ; від лютого 1945 – нач. мед. служби ВО “Лисоня” УПА. В травні того ж року Д. заарешт. органи НКДБ; засудж. на 15 р. ВТТ; перебував у таборах м. Воркута (нині РФ), на спец. поселенні в м. Ухта (нині Респ. Комі). Звільн. 1955. На Тернопільщину повернувся 1960. Закін. політех. ін-т, до виходу на пенсію 1986 працював майстром. Реабіліт. 1991. Голова обл. орг-ції Всеукр. т-ва політ. в’язнів і репресованих (1991–2002); від 2001 – чл. Центр. проводу т-ва.

Лит.: Содолю П. Українська повстанча армія, 1943–49: Довідник другий. – Нью-Йорк, 1995.

І. Олещук.

ДРЯПАЧЕНКО

Іван Кирилович (04. 08. 1881, с. Василівка, нині Козельщин. р-ну Полтав. обл. – 24. 12. 1936, там само) – художник. Навчався в рисунал. школі у Києві (1894–98), Москов. уч-щі живопису (1898–1903), Петербур. АМ (1903–11). Автор портретів, картин на побут. й істор. тематику. 1914–17 з рос. армією перебував на Тернопільщині, зробив графічні малюнки Збаража, Тернополя, Бучача та ін. міст (деякі надрук. у “Летописи войни” 1915–16), створив картину “Недільний день у русинській церкві в Галичині” (1917).

П. Гуцал.

ДУБ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Рай Бережан. р-ну, в кв. 24, вид. 2, Бережан. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “Рай”, *Райському парку* – пам’ятці сад.-парк. мист-ва загальнодерж. значення. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням

виконкому Терноп. обл. ради від 15. 06. 1964 № 449. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,04 га. Під охороною – місце зростання 700-річного дуба (дерево в стадії відмирання), що має велику наук.-пізнав., мемор. та істор.-культурну цінність.

І. Бай.

ДУБ ДІБРОВИ

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Міжгір’я Борщів. р-ну, в кв. 38, вид. 1, Заліщиц. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Діброва”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 21. 12. 1974 № 354. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,03 га. Під охороною – дуб черешчатий віком понад 350 р., діам. 157 см, цінний у наук.-пізнав. та естет. значеннях. Залишок поділ. дібров.

І. Бай.

ДУБ ДОВБУША

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Мишків Заліщиц. р-ну, в кв. 16, вид. 7, Заліщиц. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Дача “Турин”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 17. 11. 1969 № 747. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,03 га. Під охороною – дуб черешчатий віком понад 400 р. та діам. 165 см, цінний у істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДУБ КОЛОНОВІДНОЇ ФОРМИ

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає на пн.-зх. околиці с. Литячі Заліщиц. р-ну. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні Литяц. сільради. Пл. 0,01 га. Під охороною – дуб черешчатий колонovidної форми віком понад 100 р. і діам. 64 см, цінний у істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях, сад.-парк. буд-ві. Зростає у межах регіон. ландшафт. парку “Дністровський каньйон”.

І. Бай.

ДУБ “КОРÓЛЬ” (1 дерево)

– плюсове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Новосілка

Підволочис. р-ну, в кв. 33, вид. 3, Скалат. лісництва Терноп. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Малинник”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 17. 11. 1969 № 747. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,03 га. Під охороною – плюсове дерево дуба черешчатого 1а бонітету віком 80 р., діам. 100 см і вис. 35 м, цінне у наук., пізнав. та госп. значеннях. Характерне високою якістю стовбура та інтенсивністю росту (за вис. на 10% і за діам. на 30% перевищує показники насаджень). Служить базою для заготівлі живців і насіння.

І. Бай.

ДУБ ПІРАМІДАЛЬНОЇ ФОРМИ

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає у с. Бичківці Чортків. р-ну, в старому парку біля школи. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні місц. с.-г. підпр.-ва. Пл. 0,02 га. Під охороною – дуб черешчатий пірамід. форми віком понад 100 р. і діам. 68 см, цінний у істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях, сад.-парк. буд-ві.

І. Бай.

ДУБ П’ЯТИСТÓВБУРНИЙ

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Золотий Потік Бучац. р-ну, в кв. 56, вид. 18, Золото-Потіц. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах урочища “Порохова”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,05 га. Під охороною – дуб черешчатий із 5-ма стовбурами, що зрослися, віком понад 100 р. і діам. кожного стовбура 38, 38, 38, 44, 46 см, цінний у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДУБ СКЕЛЬНИЙ

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Гермаківка Борщів. р-ну, в кв. 8, вид. 2, Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Дача Романського”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 21. 12. 1974 № 554. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – дуб скельний віком понад 150 р. і діам. 80 см, цінний у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДУБ ТРЕНТОВСЬКОГО

– вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає у с. Вигода Гусятин. р-ну в межах колиш. садиби лісника. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 10. 1972 № 537. Перебуває у віданні Гадинків. сільради. Пл. 0,03 га. Під охороною – 400-річний дуб діам. 160 см, цінний у істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях. Залишок подільських дібров.

І. Бай.

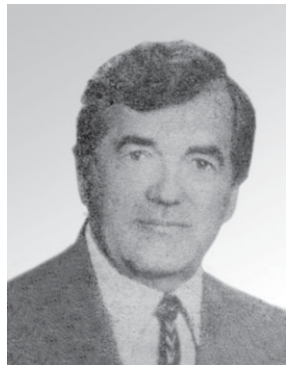
ДУБ ЧОТИРИСТОВБУРНИЙ

– вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу с. Мишків Заліщиц. р-ну, в кв. 19, вид. 1, Заліщиц. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Діброва”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,03 га. Під охороною – 4-и дуби порослевого походження віком понад 100 р. і діам. 52–87 см, що зрослися навколо материн. пня до вис. 0,5 м, звідки розходяться пучком. Стовбури прямі, без ознак походження. Шир. спільної крони – бл. 15 м, вис. 20 м.

І. Бай.

ДУБАС

Микола Васильович (псевд. і крипт. – Микола Грабковецький, Микола Ланець, М. Д.; 30. 11.

1932, с. Метенів, нині Зборів. р-ну) – письменник, публіцист, громадський діяч. Чл. НСПУ (1998). Навчався у Золочів. СШ № 1 на Львівщині. 10 червня 1949 заарешт. за участь у підпіл. юнац. орг-ції “Наша зміна”. Засудж. на 10 р. ВТТ. Пока-

рання відбував у Мордовії й Омській обл. (нині РФ). 1956 повернувся в Україну. Закін. електро-механ. ф-т Львів. політех. ін-ту (нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював у Львові інженером із автоматизації процесів вироб-ва в енергетиці; має 13 авт. свідоцтв на винаходи. 1991–98 – зав. н.-д. відділом Львів. орг-ції “Меморіал” ім. В. Стуса. Ред., упоряд. альманаху творчості колиш. політв'язнів “Біль” (1990–99). Засн. серії видань

“Бібліотека альманаху “Біль”. Співупоряд. кн. “Український національний фронт: Дослідження, документи, матеріали” (2000). Нині – ред. ж. “Воля і Батьківщина”. Автор наук. публікацій, числ. публіцист. статей, рецензій, репортажів, споминів в укр. та зарубіж. виданнях; зб. поезій “Осінній колаж”, “Рядки з хробачками” (1997), “Прозірки” (1999), “Календар від дідуся Миколи” (2000), “Клаптики” (2002), повісті “Шлях починався в не-году”, кн. публіцистики “Слова постмовчання” (2002).

Лит.: 3 облоги ночі: Збірник невеличкої поезії України 30–80 рр. – К., 1993.

І. Заверуха.

ДУБАС

Оксана Іванівна (22. 05. 1966, м. Будапешт, Угорщина) – бандуристка, педагог, мистецтвозна-вця. Канд. мистецтвознавства (2002). Дочка *І. Ваврика*. Закін. Терноп. муз. уч-ще (1985), Львів. консерваторію (1990, нині муз. акад.). Працювала викладачем гри на бандурі в Терноп. пед. ін-ті (1990–2003, нині ТДПУ). Від 2003 – н. сп. Ін-ту мист-в, фольклористи-ки та етнології ім. М. Рильського НАНУ (м. Київ). Наук. публікації: “Бандурна освіта в Україні. Шляхи до професіоналізації” (1995), “Устинська книга” Богодухівського братства” (2001), “В. Смець, З. Штокалко, Г. Китастих – основоположники та популяризатори українського кобзарського мистецтва в діаспорі” (2001), “Традиційний кобзарський репертуар: динаміка розвитку” (2001), “Кобзарство в середовищі Запорізької Січі” (2002) й ін. Муз. ред. катички (малої антології) “Українська різдвяна містерія” (2004).

М. Ониськів.

ДУБЕЛЬТ

Ігор Ярославович (10. 04. 1962, с. Денисів Козів. р-ну) – художник. Закін. уч-ще приклад. і декор. мист-ва ім. І. Труша (1981) та ін-т приклад. мист-ва (1989, нині акад. мист-в) у Львові. Працював у Терноп. худож.-виробн. майстернях Худож. фонду України. Автор картин “Пробудження розуму” (1983 – на міжнар. виставці в Івано-Франківську), “Протистояння”, “Оплакувальниці”,

“Сум”, “Біль”, “Лілея”, “Сова”, “Портрет дівчини”, “Портрет жінки” й ін. Брав участь в обл. та всеукр. виставках. Нині живе і працює в Канаді, займається оформленням інтер’єрів. Кілька своїх робіт передав у *Денисівський краєзнавчий музей*.

Б. Мельничук.

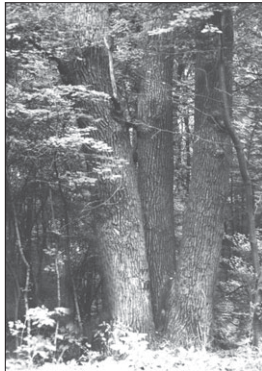
ДУБЕНКІ

– село у Монастириському районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Гута та Слобідка Долишня. У зв’язку з переселенням жителів хутори Дубовиця і Кадуби виключ. з облік. даних. Розташ. на берегах р. Коропець, за 5 км від райцентру і 25 км від найбл. залізн. ст. Бучач. Насел. 689 осіб (2003). Відоме з 18 ст. Діяло т-во “Прогресивіта”. 1957 внаслідок повені були підтоплені будинки. Є церкви Успіння Пресвятої Богородиці (1878; кам.) та св. Петра і Павла, каплиця (1992). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985), насипана могила Борцям за волю України (1938; віднов. 1992), встанов. пам’ят. хрест на х. Слобідка Долишня з нагоди 2000-ліття народж. Ісуса Христа (2000). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. Поблизу Д. виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту та трипільської культури.

В. Уніят, І. Фецич.

ДУБІ-БРАТІ ТРИСТОВБУРНІ

– вікові дерева, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростають поблизу смт Мельниці-Подільська Борщів. р-ну, в кв. 57, вид. 5, Гермаків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Дача “Діброва”. Оголошені об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,06 га. Під охороною – три дуби черешчатих віком понад 150 р., діам. 86–95 см, цінні у наук.-пізнав. та естет. значеннях. Ростуть “пучком” із щільного “гнізда”. Останніх два дерева зрослися окоренками до вис. 1,5 м. Стовбури і крони – без ознак пошкоджень. Дуби ростуть на розмитому уступі дністров. тераси. Залишок корінних дібров Поділля. Зростають у межах регіон. ландшафт. парку “Дністровський каньйон”.

І. Бай.

ДУБІ БРАТІВ МІСУЛІВ

– вікові дерева, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростають поблизу с. Байківці Терноп. р-ну, в межах х. Гаї Чумацькі на вул. Братів Місулів. Оголошені об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебувають у віданні гр. Г. Бобівник Пл. 0,04 га. Під охороною – два дуби віком біля 300 р. та діам. 100 і 90 см, цінні в істор., наук.-пізнав. й естет. значеннях. Розгалуження гілок починається на вис. 3–4 м. Зростають на відкритому місці на віддалі 6 м один від одного.

І. Бай.

ДУБІ ЗВИЧАЙНІ

– плюсові дерева, ботанічні пам’ятки природи місцевого значення. Зростають: попл. с. Урмань Бережан. р-ну – № 1 (1 дерево, віком понад 107 р., діам. 60 см і вис. 29 м; пл. 0,01 га); попл. с. Залісся Монастирис. р-ну – № 2 (1 дерево, віком понад 95 р., діам. 72 см і вис. 30 м; пл. 0,01 га), № 3 (3 дерева, віком понад 95 р., діам. 46, 58 і 66 см, вис. 30 м; пл. 0,03 га.), № 4 (1 дерево, віком понад 90 р., діам. 60 см і вис. 30 м; пл. 0,01 га); попл. с. Вілія Шумс. р-ну – № 5 (1 дерево, віком понад 93 р., діам. 37 см і вис. 33 м; пл. 0,01 га), № 6 (1 дерево, віком понад 93 р., діам. 38 см і вис. 31 м; пл. 0,01 га); попл. с. Мишковичі Терноп. р-ну – № 7 (8 дерев, віком 93 р., діам. 42–55 см і вис. 28–31 м; пл. 0,1 га); попл. с. Залісся Чортків. р-ну – № 8 (1 дерево, віком понад 100 р., діам. 44 см і вис. 27 м; пл. 0,01 га), № 9 (1 дерево, віком понад 140 р., діам. 56 см і вис. 27 м; пл. 0,01 га), № 10 (1 дерево, віком понад 100 р., діам. 41 см і вис. 27 м; пл. 0,01 га), № 11 (1 дерево, віком понад 80 р., діам. 44 см і вис. 25 м; пл. 0,01 га), № 12 (1 дерево, віком понад 130 р., діам. 60 см і вис. 28 м; пл. 0,01 га), № 13 (6 дерев, віком 100 р., діам. 40 см і вис. 27 м; пл. 0,06 га), № 14 (1 дерево, віком понад 110 р., діам. 40 см і вис. 29 м; пл. 0,01 га), № 15 (2 дерева, віком понад 110 р., діам. 40 см і вис. 29 м; пл. 0,02 га); попл. с. Цигани Борщів. р-ну – № 16 (1 дерево, віком понад 80 р., діам. 32 см і вис. 24 м; пл. 0,01 га), № 17 (1 дерево, віком понад 80 р., діам. 30 см і вис. 24 м; пл. 0,01 га). Оголош. об’єктами природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Під охороною – дуби черешчаті, цінні у наук., пізнав. та госп. значеннях. За вис. на 10% і за діам. на 30% перевищують показники ін. дуб. насаджень. Служать насіннєвою базою для заго-твлі живців і насіння. Одна з основних лісоутворюючих порід області.

І. Бай.

ДУБИ ТАРАСА БУЛЬБИ

– вікові дерева, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростають на пд. від с. Касперівці Заліщиц. р-ну, при шляху між селами Добрівляни і Городок, неподалік від р. Дністер. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 10. 1972 № 537. Перебувають у віданні Заліщиц. держ. дорожнього підприємства. Пл. 0,04 га. Під охороною – два дуби віком понад 100 р. та діам. 82 і 86 см, цінні в істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях. Зростають у межах регіон. ландшафт. парку “Дністровський каньйон”.

І. Бай.

ДУБИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

– вікові дерева, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростають поблизу с. Сураж Шумс. р-ну, в кв. 173, вид. 1, Сураж. лісництва Кременец. держлісгоспу (садиба лісництва) в межах ліс. урочища “Суразька дача”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 19. 10. 1967 № 737. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – два 250-річні дуби діам. 110–120 см, цінних у істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДУБІЛКО

Іван (25. 07. 1915, м. Почаїв, за ін. даними, с. Піскошине, Веселів. р-ну Запоріж. обл., куди його батьків вивезли з Кременеччини під час 1-ї світ. війни рос. війська – 24. 04. 1992, м. Торонто, Канада) – громадський діяч. 1915–17 перебував із батьками у Сх. Україні. Навчався в тех.-пром. школі у Вишнівці, Укр. техніко-госп. ін-ті у Подєбрадах (нині Чехія), студював політ. економію в Райніше Фрідріх-Вільгельмс ун-ті в Бонні

(Німеччина). 1920–30 працював у Почаєві організації, референтом кооператив і Укр. банку. Чл. ОУН. Активіст “Просвіти”. Після втечі з комуніст. арешту працював у кооперації в Перемишлі. Під час нім. окупації, втікнувши з-під арешту в Луцьку – у повстанцях, був орг-тором постачань харчів, взуття, одягу і санітарних матеріалів для УПА на пд. Волині. Під час нім. облави біля Берестечка потрапив у полон, вивезли до Німеччини. Голова укр. студент. громади в ун-ті у Бонні. Від 1948 – в Канаді (м. Монреаль, потім м. Торонто). Активний у Спілці укр. колиш. вояків, Т-ві волинян, Орг-ції демократ. укр. молоді (ОДУМ), Союзі українців-жертв рос.-комуніст. терору, мист. т-ві “Козуб”. Фінанс. уповноважений і голова представництва виконавчого органу Укр. нац. ради на Канаду. Працював у редакції тижневої г. “Наш вік”; чл. редколегії й адміністратор ж. “Молода Україна”; чл. управи видав. ж. “Нові дні”. Співпрацював з Ін-том дослідів Волині. Автор кн. “Почаївський монастир в історії нашого народу” (м. Вінніпег, 1986); співавтор і ред. кн. “50-ліття Української Православної Катедральної Громади св. Володимира в Торонті 1926–1976 рр.”; брав участь у виданні зб. “Альманах ОДУМ”, “Порадник одумівця”, кн. Г. Снегірьова “Набої для розстрілу”. Статті друкував в укр. часописах діаспори.

Б. Мельничук, Г. Черняхівський.

ДУБІНСЬКИЙ

Ілля Володимирович (17 (29). 03. 1898, с. Бутенки, нині Кобеляк. р-ну Полтав. обл. – 07. 10. 1989, м. Київ) – радянський військовик, письменник. Чл. СПУ (1934). Премія ім. П. Тичини “Чуття єдиної родини” (1984). Закін. військ. акад. в Москві (1927). У липні–вересні 1920 як ком-р 6-го полку 8-ї кавалер. дивізії Черв. козацтва воював на Тернопільщині; події цього періоду відтворив у романі “Золота Липа” (1933). 1937 заарешт. і ув'язн., звільн. 1955. Автор понад 30 худож.-докум. творів укр. і рос. мовами, споминів “Сурмачі сурмлять тривогу”, кн. про сталін. репресії “Особливий рахунок” (1989).

М. Ониськів, Б. Пиндус.

ДУБІНСЬКИЙ

Юхим Мусійович (10. 10. 1927, м. Сміла Черкас. обл.) – інженер-архітектор у галузі житлово-цивільного будівництва та містобудування. Чл. НСАУ (1955). Засл. арх. України (1995). Закін. Київ. інж.-буд. ін-т. Від 1955 – в ін-ті “Діпромісто” (м. Київ): ст. арх., кер. групи, гол. спец., гол. арх. проектів, гол. арх. архіт.-планувальної май-

стерні № 3. Від 1978 – гол. арх. ін-ту “Укрдіпро-річтранс”, кер. арх. майстерні ін-ту “Діпроци-вільпромбуд”, заст. нач. комплекс. наук.-проект. відділу ін-ту “КиївНДПмістобудування”, гол. арх. наук.-проект. бюро “Ліцензіарх”, кер. творч. арх. майстерні “Ю. Дубинський” Київ. орг-ції НСАУ. Автор житл. будинків у Павлограді, Черкасах, Тернополі (1956, 1963, 1971–79, 1984, 1988) та ін., проектів детального планування та забудови районів Тернополя (1991–93).

С. Кілессо (ЕСУ).

ДУБІЦЬКИЙ

Ізидор (27. 05. 1905, м. Тернопіль – 07. 06. 1964, США) – лікар. Чл. УЛТ Пн. Америки. Закін. Бержан. г-зію (1924). Мед. студії завершив у Познан. ун-ті (1932). Працював у Дрогобичі на Львівщині як інтерніст, зав. протитуберкульоз. відділу, 1943 відкрив приват. лікар. практику. Наприкінці 2-ї світ. війни виїхав до Німеччини, 1949 емігрував до США. Лікар у містах Сент-Люїс, Лайма, Льюрейн, Клівленд-Парма. Автор наук. праць.

Лит.: Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.-Чикаго, 1994. – Кн. 1.

Б. Волинський.

ДУБИЧ

Тетяна Андріївна (з дому – Гарап'юк; 12. 09. 1959, м. Бережани) – педагог, писанкарка, вишивальниця. Дочка майстра нар. творчості М. Гарап'юк. Закін. ф-т початк. класів Терноп. пед. ін-ту (1980, нині ТДПУ). Працює вчителькою Бережан. ЗОШ № 1. Займається писанкарством, вишивкою, макраме тощо. Учасник обл., всеукр. і міжнар. виставок, зокрема в Канаді (1989) та Франції (1991). Роботи Д. зберіг. у музеях Бережан, Тернополя, Києва й ін. міст.

Б. Тихий.

ДУБІВІЦЬКЕ ДЖЕРЕЛЮ

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у с. Дубівці Терноп. р-ну в долині р. Гніздична під правим схилом. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 21. 08. 2000 № 187. Перебуває у віданні Дубівец. сільради. Пл. 0,20 га. Під охороною – джерело підзем. вод, що відіграє важливу водорегуляторну, оздоровчу, естет. та істор. функції. Витікає з-під задерненого схилу недалеко від хат. Воду використовують для освячення і пиття.

І. Бай.

ДУБІВКА

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Бурдяків. сільради. Розташ. за 30 км від райцентру і

12 км від найбл. залізн. ст. Скала-Подільська. Насел. 94 особи (2003). Діяло т-во “Просвіта”. Є дерев. церква св. Симеона, перевезена 1905 із с. Цигани (нині Борщів. р-ну). Встанов. три хрести на честь скасування панщини. Діють клуб, ФАП, торг. заклад. Є пам'ятка природи – липа.

М. Ониськів.

ДУБІВСЬКА ЛІПА

– вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає в с. Дубівка Борщів. р-ну. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983. Перебуває у віданні Бурдяків. сільради. Пл. 0,02 га. Під охороною – липа дрібнолиста віком понад 200 р. і діам. 140 см, цінна на наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДУБІВЦІ

– село у Тернопільському районі. Центр сільради. До Д. приєднано х. Сіножати. Розташ. на пр. березі р. Гніздична, за 14 км від Тернополя та 7 км від найбл. залізн. ст. Курники. Насел. 777 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1556; згідно з люстрацією Галиц. староства Д. належали К.-В. Острозькому. 1730-і – власність Я. Собесько-

Пам'ятник полеглим односельцям.

го, 1890 – Т. Стойовської. 1734 через Д. проходив гайдамац. загін Верлана. 1832 внаслідок холери померло багато жителів. Діяли т-ва “Просвіта”, “Рідна школа”, кооператива, орг-ції ОУН, УСРП, УНДО. Є церква св. Михаїла (1906; кам.). Встанов. пам'ятники на честь врятування села від посухи (1845), пам'ят. хрест на честь скасування панщини (1898), пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969), насипано символ. могили УСС (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, млин, 3 торгов. заклади. У Д. народ. д-р мед. наук І. Висоцький, педагог, господарник А. Каплун, громад. діяч З. Мандзій, господарник З. Пастернак, громад. діяч З. Попадич, арх. Я. Сенік, журналіст,

красзнавець *В. Уніят*, публіцист, красзнавець, громад. діяч *В. Ханас*. Душпастирювали о. *І. Іваницький*, архієпископ *Іов (Василь Павлишин)*. Перебували польс. літератори, громад. діячі *М. Голславський* та *С. Гоцинський* (грудень 1831), співачка, нар. арт. України *С. Ротару*, гром.-політ. діячі *Б. Бернстрем*, *Л. Кравчук*, *А. Матвієнко*, *І. Плющ* та ін. Поблизу Д. виявлено археол. пам'ятки пізн. палеоліту, раннього залізного віку та черняхівської культури. Є карстові джерела. 1996 видано кн. *В. Ханаса* "Історія села Дубівці. Частина I".

В. Ханас.

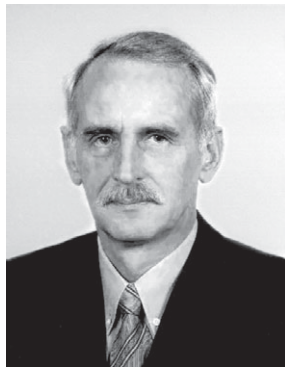
ДУБОВА АЛІЯ

– вікові дерева, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у с. Яблунів Гусятин. р-ну в межах садиби санаторію. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 13. 12. 1971 № 645. Перебуває у віданні Яблунів. дит. туберкульоз. санаторію. Пл. 0,22 га. Під охороною – 22 дуби віком 150–200 р., діам. 90–170 см, цінних у істор., наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ДУБОВСЬКИЙ

Володимир Ізидорович (12. 08. 1949, с. Першотравневе, нині с. Вербів Підгаєц. р-ну) – господарник. Засл. раціоналізатор УРСР (1985). Закін. Підгаєц. СШ (1966), Львів. політех. ін-т (1972, нині ун-т "Львівська політехніка"). 1972–75 – майстер, ст. майстер, заст. нач. цеху Армавір. електротех. з-ду (нині РФ). 1975–90 працював у НВО "Вагра": технолог, заст. нач. цеху, нач. цеху, гол. інж.; заст. ген. дир. Бровар. світлотех. з-ду. Від серпня 1990 донині – ген. дир. спільн. укр.-бельг. підпр-ва "Вагра-Шредер". Разом з тим – викл., від 2002 – чл. нагляд. ради ТАНГ.

Ю. Болюх.

ДУБРАВСЬКИЙ

Стефан (14. 08. 1829, с. Топільниця, нині Турків. р-ну Львів. обл. – 1909) – педагог, освітній діяч. Навчався в гол. окруж. школі в Лаврові (1839–42), згодом – у г-зії оо. Василян у Бучачі. Вчит.

студії – у Перемишлі й Відні. Вчителював у реал. школах у Кракові, Новому Сончі (Польща), Львові та Стрию. Статті на пед. тематику друкував у львів. часописах "Дім і школа" (1864), "Неділя" (1865) та ін. Автор монографії.

І. Дуда.

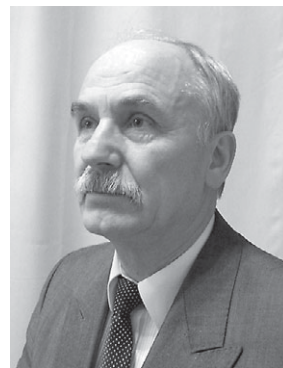
ДУГЕЛЬНИЙ

Георгій Андрійович (01. 05. 1923, с. Сергіївка, нині Червоноарм. р-ну Донец. обл. – 30. 03. 1987, м. Тернопіль) – вчений у галузі офтальмології. Д-р мед. наук (1972), проф. (1973). Закін. Донец. мед. ін-т (1949, нині ун-т). 1963–84 – зав. каф. очних хвороб Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА), голова правління обл. т-ва офтальмологів. Сфера наук. зацікавлень: проникаючі поранення очей, с.-г. травматизм очей, вплив отруйних хімікатів на органи зору. Автор понад 80 наук. праць.

А. Сенякіна.

ДУДА

Ігор Микитович (10. 03. 1940, с. Ганчова Горлиц. пов. Краків. воєв-ва, Польща) – мистецтвознавець, красзнавець, педагог, діяч культури. Чл. НСЖУ (1984), НСХУ і ВУСК (1992), Міжнар. асоц. мистецтвознавців (1996), НТШ (1998). Засл. прац. культури України (1999). Заст. голови (від 1994), голова (1998–2000) обл. т-ва "Лемківщина"; чл. колегії всеукр. т-ва "Лемківщина" (від 2001), президії Світ. федерації укр. лемків. об'єднань (від 2002). Від 1999 – ред. г. "Дзвони Лемківщини". Орг-тор першого в Україні фестивалю лемків. культури "Вагра" (с. Гутисько Бережан. р-ну, 1999). Закін. Львів. технікум легкої пром-сті (1961), Ін-т живопису, скульптури та арх-ри АМ СРСР (1973; м. Ленінград, нині Санкт-Петербург, РФ). 1966–91 – на пед. роботі у Тернополі: у ПТУ № 8, Респ. школі декораторів-рекламознавців, кооп. технікумі, пед. ін-ті (нині ТДПУ), обл. ін-ті підвищ. кваліфікації вчителів. Від 1991 – орг-тор і дир. ТОХМ. Співзасн. худож.-мемор. музею *Л. Левицького* в с. Бурдяківці Борщів. р-ну (1996), музею "Лемківщина" в Тернополі (2000). Працює в галузі приклад. графіки, худож. оформлення, рисунка і реставрації живопису; оформ-

ляс афіші, буклети, емблеми, герби, книжки та ін. Автор каталогів “Художники Тернопільщини”, “Дмитро Шайнога” (обидва – 1994), “Діонісій Шолдра”, “Мистці Тернополя” (обидві – 1995), “Андрій Ткаченко” (1996), “Антін Малюца” (1998); краєзн. путівників “Бучач” (1985), “Борщів”, “Тернопіль. Що? Де? Як?” (обидва – 1989), “Тарас Шевченко на Тернопільщині” (1990, 1998; співавт. ост. двох *Б. Мельничук*), “Тернопільщина літературна” (1990). Автор бл. 550 статей, рецензій і нарисів з історії, культури і мист-ва в період. виданнях України та Польщі, серед яких: “Літературно-мистецька енциклопедія Тернопільщини (1984–86)”, “Тернопільщина мистецька” (1992–93), “Вулиці змінюють імена” (1992), “Тернопіль. 1540–1991” (1999–2002). Член редколегії ТЕС.

Лит.: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2000 рік: Бібліографічний список. – Т., 1999; *Красовський І.* Діячі науки і культури Лемківщини: Довідник. – Торонто–Л., 2000.

Т. Удіна.

ДУДАР

Антін (р. н. невід., с. Вел. Бірки, нині смт Терноп. р-ну – жовтень 1919, м. Бар, нині Вінн. обл.) – військовик. Поручник УГА. Старшина Запасного коша у Тернополі, командант (ком-р) сотні 18-ї (Тернопільської) бригади УГА.

В. Ханас.

ДУДАР

Євген Михайлович (24. 01. 1933, с. Озерна, нині Зборів. р-ну) – письменник-сагирик, виконавець

власних творів. Чл. НСПУ (1973). Засл. діяч мист-в України (1993). Літ. премії ім. Остапа Вишні (1985) та ім. М. Годованця (1997), міжнар. премія ім. П. Орлика (1995), премія ім. П. Сагайдачного (2000). Золота медаль Т. Шевченка (СВУ, Австралія, 1990). Співголова ком-ту гумору і сатири НСПУ. Закін. ф-т журналістики Львів. ун-ту (1962). Працював у респ. газетах, ж. “Перець”. Від 1980 виконує власні твори на сцені (понад 10 тис. виступів, творч. вечорів, радіо- і телезустрічей). Співзасн., худож. кер. і голова журі Всесукр. фестивалю “Вишневі усмішки”. Співзасн. Всесвіт. асоц. сатириків і гумористів у м. Габрово (Болгарія, 1985). Неоднораз. учасник Всесвіт.

фестивалів сатири і гумору. Автор понад 20 книг, у т. ч. “Спогади про себе: Фрагменти з мого бурхливого і неспокійного життя” (2001), “І силою, і правдою...” (2003; обидві – Т.). Часто перебував на Тернопільщині, проводив творчі зустрічі з громадськістю краю.

Лит.: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2003 рік: Бібліографічний список. – Т., 2003.

І. Дем’янова, М. Ониськів.

ДУДАР

Степан Танасович (03. 08. 1919, м. Бучач) – агроном, краєзнавець. Чл. ВУСК (1991). Закін. агроном. ф-т Одес. с.-г. ін-ту (1952). Учасник нім.-рад. війни. Працював зав. насінневої інспекції Бучач., згодом Бережан. (1957–62) управлінськ. с. госп-ва. 1962–79 – заст. голови Бережан. рай. об’єдн. сільгосптехніки. Від 1977 почав збирати експонати для Бережан. краєзн. музею, який відкрито 1980; його дир. до 1995. Автор низки статей на краєзн. тематику.

Б. Савак.

ДУДАР

Тарас Григорович (05. 07. 1948, с. Озерна, нині Зборів. р-ну) – вчений у галузі аграрної економіки. Д-р екон. наук (1992), проф. (1992). Акад. АН ВШ України (1996). Чл.-кор. Укр. акад. аграр. наук (2002). Закін. Львів. с.-г. ін-т (1973; нині аграр. ун-т). 1973–76 – гол. економіст колгоспу в Озерній. 1979–82 – асист. каф. управління і наук. орг-ції Львів. с.-г. ін-ту. Від 1982 – у Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (нині ТАНГ): ст. викл., доц., проф., від 1994 – зав. каф. аграр. менеджменту і права. Досліджує проблеми підвищення якості продукції в аграр. сфері та зростання конкурентоспроможності с.-г. формувань, управління вироб-вом. Автор бл. 150 наук. праць, у т. ч. 14 монографій, підручників і брошур.

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т. 2003.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ДУДАР

Ярослав (псевда “Верес”, “Чавун”, “Чугайстер”); 20. 03. 1915, с. Карашинці, нині Гусятин. р-ну –

13. 12. 1945, біля с. Романів Луц. р-ну Волин. обл.) – діяч ОУН. Чл. Юнацтва ОУН (1931). Навчався у Львів. політехніці (1935–39). Обласний провідник ОУН на Лемківщині (1939–40) і Холмщині (1940–41). На поч. нім.-рад. війни влітку 1941 – чл. похід. груп ОУН у Київ. обл., на провідних постах в ОУН на Вінниччині та Житомирщині. Від поч. 1942 – обл. провідник ОУН на Кам'янець-Подільщині (нині Хмельн. обл.). У квітні того ж року Д. ув'язнено гестапо; через 6 міс. зумів утекти з тюрми. 1943–44 – організац. референт Проводу, край. провідник ОУН на осередньо-східних укр. землях. Від 1945 – чл. Проводу ОУН на північно-західних укр. землях. Загинув у бою з підрозділом НКДБ.

Літ.: Савка Б. Забути не маємо права. – Т., 2000.

Б. Савка.

ДУДІНСЬКИЙ

Роман Васильович (18. 03. 1880, с. Нижчі Луб'янки, нині Збараз. р-ну – 14. 07. 1920, табір Кожухов біля м. Москва, нині РФ)

– військовик, отаман (майор) УГА. Закін. г-зію у Тернополі. (1908) і Львів. політехніку (1913). Від серпня 1914 – командант (ком-р) сотні УСС, брав участь у боях над Золотою Липою і Серетом, на г. Лисоня. В УГА командував запасним Кошем УСС у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), від поч. 1919 – 2-ю (Коломий.), згодом – 13-ю бригадами. Після переходу УГА за Збруч потрапив навесні 1920 в більшов. полон; вивезений у концтабір Кожухов, у якому загинув.

С. Гасай, В. Ханас.

ДУДЮК

Дмитро Лук'янович (12. 06. 1934, с. Оришківці, нині Лановец. р-ну) – вчений, педагог. Д-р тех. н. (1991), проф. (1992). Дійсн. чл. Лісів. АН Укра-

їни, її віце-президент. Засл. діяч науки і техніки України (1995). Закін. Львів. політех. ін-т (1958, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював у Львові інж. у Держенергонагляді обл. енерго, на телевізор. з-ді. Від 1965 – в лісотех. ін-ті (нині Укр. лісотех. ун-т): асист., ст. викл., доц., проф., 1983–94 – проректор з наук. роботи, від 1994 – зав. каф. автоматизації виробн. процесів, електротехніки і теплотехніки. Досліджує методи оцінки ефективності та структурно-параметричної оптимізації автоматизованих виробничих систем. Автор понад 200 наук. і навч.-метод. праць, з них 5 монографій, 6 навч. посібників.

І. Дем'янова.

ДУДЯК

Степан (04. 09. 1925, с. Савелівка, нині Монастирис. р-ну – 16. 01. 2004, м. Медісон, США)

– лікар, громадський діяч, меценат. Д-р мед. н (1950), професор. 1943 закін. г-зію в Чорткові і розпочав мед. студії у Львові, закін. в Мюнхен. ун-ті (Німеччина; 1950). Емігрував до США. Працював у відділі радіології при шпиталі, 32 р. – у мед. центрі св. Марії в Медісоні: шеф радіол. відділу, потім – кер. шпитал. лікарів. Асоційований проф. радіології Вісконсинського ун-ту. Автор наук. праць і статей у “Лікарському віснику”. Чл. УЛТ Пн. Америки в Чикаго, кількох амер. мед. т-в, т-ва “Друзі радіології в Україні”. Почесна грамота УЛТ Пн. Америки (1989). Гніздовий Пласту в Чикаго (1951). Засн. і кер. проекту “Медична клініка на колесах”, яка з квітня 1992 працює на Тернопільщині. Жертводавець на укр. культ. та громад. заходи.

Літ.: Сушкевич В. Звичайне диво // Вільне життя. – 2001. – 7 черв.

Б. Волинський, Г. Яворський.

ДУЖИЙ

Микола (псевдо “Мирон Вировий”); 13. 12. 1901, с. Карів, нині Сокал. р-ну Львів. обл. – 18. 05. 1955, м. Львів) – редактор, громадський діяч. Чл. НТШ. Навчався у Львові в Укр. таєм. ун-ті (1921–24), після його закриття – у Львів. ун-ті. Від 1926 служив у польс. армії, курсант школи підхорунжих у Заліщиках. 1931–32 – гол. ред. ж. “Студентський шлях”, чл. редакції часопису “Наш клич”. 1932–39 – секр. т-ва “Просвіта”, 1939–41 – кер. відділу Укр. центр. ком-ту в Кракові. 1941 повернувся до Львова, виконував доручення ОУН. Секр. президії установ. з’їзду УГВР в липні 1944. Кер. ред.-видав. сектору Гол. штабу УПА, ред. і співред. підпіл. видань “Повстанець”, “Український перець” та ін.; автор брошур, звернень, листівок. Д. заарешт. органи НКДБ у червні 1945; засудж. до розстрілу, вирок замінено на 20 р. ВТТ. Звільнений 1955.

Х. Весна.

ДУЗЬ

Іван Михайлович (18. 11. 1919, м. Волочиск, нині Хмельн. обл.) – письменник, літературознавець. Д-р філол. н. (1964), проф. (1966). Засл. прац. культури УРСР (1967). Чл. НСПУ (1962). Почес. громадянин Тернополя (1985). Закін. Одес. ун-т (1947). Працював учителем, журналістом, від 1952 – викл., доц., проф., зав. каф. укр. літ-ри Одес. ун-ту. Автор літературозн., публіцист. і худож.-докум. книг. Навесні 1944 в 60-й армії 1-го Укр. фронту воював за Тернопіль; після війни не раз відвідував місто, мав творчі зустрічі. Про участь у бойових діях на Тернопільщині розповів у кн. “На все життя: Фронтіві бувальщини” (1986).

П. Гуцал.

ДУЛІБИ

– одне з найраніших східнослов’янських племінних утворень. За деякими даними, Д. об’єдналися в союз племен уже 4 ст. у протистоянні з готами. Донині археол. пам’ятки й ареал розселення Д. чітко не з’ясовані. Припускають, що тер. проживання Д. сягала на сході верхів’їв річок Горинь і Стир, на півдні – верх. течії р. Дністер, на заході – басейну річок Сян і Вепр (нині Польща), на півночі – Берестейщини (нині Брест. обл, Білорусь). На думку багатьох вчених, Д. належать поселення і могилики Празької та Луки-Райковец. археол. культур (6–9 ст.). Як союзники київ. князя Олега Д. брали участь у його перемож. поході на Візантію 907. Цим роком датована остання згадка про Д. у літописах. До Київ. Русі

їхні землі остаточно приєднав (981) вел. князь київ. *Володимир Святославич Великий.*

В. Мороз.

ДУЛІБИ

– село у Бучацькому районі. Центр сільради. Розташ. неподалік межиріччя річок Дністер та Стрипа, за 18 км від райцентру. Насел. 855 осіб (2001). Відоме від 18 ст. Є дві церкви, капличка Матері Божої (2000). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, ПАП “Дуліби”, торг. заклади. Поблизу Д. розкопано поховання доби міді.

Я. Красій, М. Мацала.

ДУМА

Петро (псевдо “Ігор”; 1921, с. Мужилів, нині Підгаєц. р-ну – 1947, Лемківщина) – політичний діяч. Закін. г-зію у Бережанах. Чл. Проводу Юнацтва ОУН. Від 1940 студював медицину у Львові. У серпні 1941 при спробі його арешту застрелив поліція і перейшов на нелегал. становище. 1943–44 – окруж. провідник Юнацтва ОУН Золочівщини. Від серпня 1944 очолював референтуру пропаганди Львів. області. 1946 – на Закарзонні. Перебував в УПА (старшина); загинув, місце поховання невідоме.

Лит.: Підгайчани в боротьбі за волю України: Історично-мемуарний збірник. – Детройт–Клівленд–Парма, 2000.

І. Гаврильцьо.

ДУМКА

Григорій Михайлович (11. 02. 1882, с. Купчинці, нині Козів. р-ну – 1962, м. Софія, Болгарія) – вчений-агроном. Д-р агрономії, д-р філософії. Закін. г-зію у Тернополі, агроном. освіту здобув у Чехії. 1910-і – дир. с.-г. школи на Прикарпатті. 1911 – орг-тор с.-г. курсів у Купчинцях 1914 мобілізований в австр. армію. Перебував у рос. полоні до 1918, цього ж року емігрував до Чехії (м. Карлові Вари). 1941 – 44 працював у Львові в Укр. ком-ті.

В. Хома.

ДУМКА

Павло Андрійович (21. 03. 1854, с. Купчинці, нині Козів. р-ну – 19. 11. 1918, с. Драгоманівка, нині того ж р-ну) – поет, публіцист, громадський діяч. Закін. Купчинец. почат. та Львів. різьбяр. школи. Потім здобував знання самоосвітою. Навчався у священника і громад. діяча *І. Наумовича* в м. Скалат, під його впливом почав писати вірші. У Купчинцях організував читальню “Просвіти” (1874), в якій діяли хор і драм. гурток; з його ініціативи поклали в селі т-ва “Сокіл”, “Січ”, “Пласт”, “Братство тверезості”, “Сільський гос-

подар”, почали діяти кооператива, фах. курси для селян. Довголіт. голова “Просвіти” у родин. селі. 1890 – співзасн. РУРП. Виступав на захист нар. прав на вічах, з’їздах партії, в Галиц. сеймі (посол 1909–14). В жовтні 1918 делегов. до

УНРади. Вірші та статті публікував у часописах “Батьківщина”, “Зеркало”, “Народ”, “Хлібороб”, “Буковина”, “Громадський голос”, календарях тощо. Зібрав вел. б-ку (знищена під час 1-ї світ. війни). Д. підтримував дружні зв’язки з О. Барвінським, Лесем Мартовичем, М. Павликом, В. Стефанюком, К. Трильовським, Лесею Українкою, К. Устияновичем, І. Франком та з ін. відомими діячами, з багатьма із них листувався. І. Франко високо оцінив творчість Д. у ст. “Із поезій Павла Думки” (1890). Д. – автор статей “Слово мужика до мужиків” (1909), “З приводу ювілейного обходу др. І. Франка” (1913), в яких одним із перших дав високу оцінку творчості й діяльності І. Франка; до 25-літнього ювілею його літ. праці присвятив каменяреві поезії “Веснянка”, “Гей, хто на світі кращу долю має?”. На запрошення Д. І. Франко приїжджав у Купчинці (1884, 1885, 1897, 1902); Д. часто бував у нього у Львові; не раз організовував матер. допомогу сім’ї І. Франка від тернопільців; за порадою І. Франка назвав хутір, на якому побудувався, Драгоманівкою; разом брали участь у студент. мандрівці по Галичині, в т. ч. центр. і пд. ч. Тернопільщини (серпень, 1885). Твори Д. опубл. у його зб. “Веснянка” (Л., 1970; упорядник В. Хома), чотири- і шести том. “Антологіях української поезії”. У Тернополі в упорядкуванні В. Хоми вийшли зб. публіцист. статей і поезій Д. – “Молитва рільника” (1994). Біля приміщення Купчин. ЗОШ 1–3 ступ. встанов. пам’ятник Д. (1999, скульп. І. Мулярчук).

Лит.: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 1994 рік: Бібліографічний список. – Т., 1993; Хома В. Старовинні Купчинці. – Т., 1993; Його ж. Побратим Каменяря // Вільне життя. – 2004. – 20 берез.

Б. Савак, В. Хома.

ДУНАЄВСЬКИЙ

Ієронім (р. і м. н. та см. невід.) – василянин, каліграф. Виконав пером титул. сторінку “Поми-

нальника” монастиря ЧСВВ в с. Краснопуца (нині Бережан. р-ну) у формі архіт. обрамлення. Під рисунком підпис польсь. мовою: “Ієронім Дунаєвський Ігу(мен) М(онастиря) П(очаївського) і дата – 1725.

І. Дуда.

ДУНАЇВ

– село у Кременецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Богданівка, Куликів, Сав-

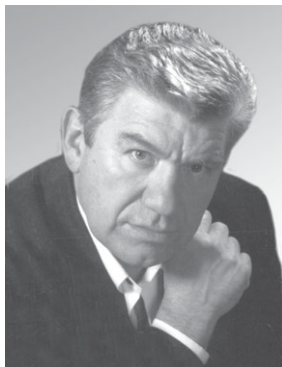
Сільський адміністративний будинок.

чинці. У зв’язку з пересел. жителів х. Заболотний (Урля) виключ. з облік. даних. Розташ. на лів. березі р. Іква, за 16 км від райцентру. Насел. 517 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1545 як Денятин. Є церква св. Димитрія. Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1975). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, відділ. зв’язку, амбулаторія, 4 торг. заклади. У селі проживає та очолює місц. госп-во “Денятин” агроном, краєзнавець В. Бернацький, який 12 р. працював дир. Кременец. краєзн. музею. Поблизу Д. виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту, черняхівської та давньорус. культур.

М. Гришук, Б. Мельничук.

ДУНІЦЬ

Василь Ярославович (28. 11. 1948, м. Теревовля) – інженер-автодорожник, автор і ви-

конавець пісень. Почес. дорожник України (2003). Лауреат міжнар. конкурсу укр. естрад. пісні “На хвилях Світязя” (1996). Переможець Всеукр. радіофестивалю “Пісня року” (1998, 2003). Закін. Терноп. муз. школу № 1, інж.-буд. ф-т

Львів. політех. ін-ту (1971, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював виконробом мостової

дільниці, інж. виробн.-тех. відділу Терноп. шлях. рем.-буд. управління № 38, гол. інж. Дирекції автомобілі. доріг, що будуються в Терноп. обл.; від 2001 – нач. відділу тех. контролю служби автомобілі. доріг у Терноп. області. 1993 з муз. гуртом “Візерунок” Д. брав участь у 50 концертах у Канаді, згодом концертував у Німеччині. Автор бл. 200 пісень (пише музику на власні та тексти укр. поетів), ч. з яких увійшла в магнітоальбоми “Слухай і думай” (1993, 1994), “Мамині мальви” (1998), магнітоальбоми і компакт-диски “Моя кохана” (2002), “Моя родина – Україна” (2003). З участю Д. і на основі його пісень створ. муз. фільми: “Моя рука ніколи і нікому ні кривди, ні біди не принесе” (1997), “Я піснями живу” (2003; обидва – Т.). Автор зб. поезій та пісень “Мамині мальви” (1998).

І. Дем’янова.

ДУНІВ

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Вигода та Щигівці. Розташ. за 20 км від райцентру. Насел. 427 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1440 (*Сиреджук П.* Першовитоки. – К., 1994). Восени 1648 мешканці с. Кулаківці (нині село у Заліщиц. р-ні) розгромили у Д. маєток місц. пана. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Сільський господар”, кооперація. Є церква св. Юрія (1994), каплиця св. Йосафата (відновл. 1991). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), встанов. хрест на честь скасування панщини. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, торг. заклад, ТОВ “Добробут”. Поблизу Д. виявлено археол. пам’ятки трипільської, черняхівської та давньорус. культур.

В. Олійник, М. Ониськів.

ДУПЛА (ТУПА)

– річка у Чортківському і Заліщицькому районах, права притока р. Серет (басейн Дністра). Довж. 44 км, пл. бас. 229 км². Започатк. біля с. Палашівка, впадає в р. Серет у с. Касперівці. Долина річки у верх. течії коритоподібна, у нижній – каньйоноподібна, глиб. у пониззі 70–80 м, шир. 1,5–2 км. Заплава двобічна, вузька, у верх. течії подекуди заболочена. Річище помірно звивисте, шир. 5–7 м. Похил річки 4,2 м/км. Живлення мішане. Замерзає у грудні, скресає наприкінці лютого – на поч. березня. У верх. ч. річки є ставки. Воду використ. для госп. потреб.

Й. Свинко.

ДУПЛИСЬКА

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Дупла (Тупа). Насел. 298 осіб

(2001). Перша писемна згадка – 1578 (*Сиреджук П.* Першовитоки. – К., 1994). Діяли т-во “Просвіта”, “Сільський господар”, “Січ”, “Луг”, “Союз українок”. Є церква Різдва Христового (1896; мур.), костюл (1869; мур.), каплиця (1870). Спорудж. пам’ятники воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1989), Т. Шевченку (1992), встановлено пам’ят. хрест на честь скасування панщини. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка. У Д. народ. літератор *Г. Савчинський*. Поблизу села виявлено археол. пам’ятки трипільської та голіградської культур.

М. Бігус, В. Уніят.

ДУРБАК

Іван (псевд. – Іван Савич, Літописець, І. Новосілецький, І. Винницький, І. Січинський, І. Тернопільський, І. Подільський, І. Каун, І. Старокрайовий, Мандрівник, Кум

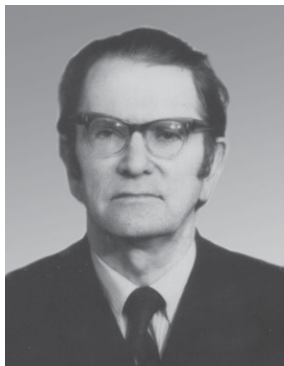
Наум, Карапет, Той самий, Вишневий та ін.; 20. 01. 1903, м. Тернопіль – 16. 08. 1994, м. Вотервіллі, США) – журналіст, громадський діяч. Чл. Т-ва укр. письменників і журналістів (1930),

дійс. чл. НТШ, чл. Спілки укр. журналістів Америки. Чл. УВО (1925–30). Учасник проголошення ЗУНР у Тербоволі, воював в УГА. Навчався у Львові в Укр. таємному ун-ті та держ. ун-ті (1927–32). Чл. УВО. 1932–39 працював у ред. львів. г. “Нова зоря”, “Мета”, згодом – у “Краківських вістях” (1939–41), “Українських щоденних вістях” (Львів, 1941). 1941 – нач. бюро преси Львів. міськ. ради. Співатор кн. “Пам’яті вождя УГА” (1939). Переїхав до Австралії, від 1949 співпрац. із г. “Вільна думка”. Відтак – у м. Вотервіллі (США). Дописував до багатьох укр. газет Америки та Канади. Автор числ. статей. Ред. зб. “Теребовельська Земля”. Секр. Комісії регіон. дослідів і публікацій, чл. ради для справ культури при Світі. конгресі вільних українців.

Б. Мельничук.

ДУРБАК

Роман Теофілович (26. 01. 1914, с. Верхній Струтин, нині Рожнятів. р-ну Івано-Фр. обл. – червень 1995, м. Золотів Львів. обл.) – священик, літератор. Магістр теології (1939). Проживав у с. Золотники (нині Теребовлян. р-ну). На-

вчався у Бережан. г-зії, Львів. ун-ті. Закін. Львів. богослов. академію, 2 р. вчителював. Навесні 1941 висвячений, отримав парафію в м. Підгайці. 1949 – репресований; засудж. на 10 р. ВТГ; заслання відбував у Піщаному таборі pobl. м. Караганда (Казахстан). 1956

повернувся на Тернопільщину. Служив священником у с. Івачів Горішній (нині Терноп. р-ну), м. Золочів Львів. області У доробку Д. – сонети, октави, пейзажні замальовки, бл. 10 істор. драм і поем, переспіви з “Пісні пісень”, переклади тв. О. Пушкіна, С. Єсеніна та ін. поетів, дослідж. про поетику Євангелія тощо. До 1939 вірші друкував у ж. “Дзвони”, г. “Неділя”, “Мета” й ін. Після більш як 50-річного вимушеного мовчання добірка його віршів опублікована в журналах “Україна” (1989, № 14), “Дзвін” (1991, № 1), г. “Поклик сумління”, антології “Богославень” (Т., 1994) та ін. Автор зб. поезій “Любов і життя” (1993).

М. Ониськів.

ДУРБАК

Савин (28. 10. 1874, с. Липинка Горішня, нині Рогатин. р-ну Івано-Фр. обл. – 13. 06. 1964, м. Ютіка, США) – священик, громадський діяч. Закін. г-зію в Санокі, богослов. студії у Львові (1895). Рукописи на священика 1898. Душпастирював у парохіях сіл Вербів, Новосілка (нині Підгаєц. р-ну), в Тернополі. 1908–35 – катехит виділової школи в Теревовлі. Одночасно зав. парохіями у селах Налужжя (1915–18) і Залав’є (1922–35; обидва – нині Теревовлян. р-ну). Дир. каси “Поміч”, голова госп.-торг. спілки, довголіт. секр. філії т-ва “Сільський господар” у Теревовлі. Тут брав участь у листоп. подіях 1918 як секр. повіт. УНРади. Від 1935 працював в архіві Львів. архієпископії. Від осені 1944 – в еміграції (Словаччина, Австрія, Німеччина). Від 1949 – в США;

організ. укр. католич. парохію в м. Ютіка, її довголітній парох.

Лит.: Теревовельська Земля: Історично-Мемуарний Збірник. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1968.

Г. Кушнерик.

ДУРДИНЕЦЬ

Василь Васильович (27. 09. 1937, с. Ромачевиця, нині Залужжя Мукачів. р-ну Закарп. обл.) –

правник, державний діяч. Генерал внутр. служби України (1997). Нагороди СРСР, ордени “За особисту мужність” (1991), Князя Ярослава Мудрого 5-го ступ. (2000). Нар. депутат України (1990–98). Засл. прац. МВС (1990). Засл. прикордонник

України (1997). Почес. проф. Нац. академії внутр. справ України (1997). Закін. юрид. ф-т Львів. ун-ту (1960). Від 1978 – в МВС, 1982–91 – 1-й заст. міністра внутр. справ УРСР. 1995–97 – віце-прем’єр-міністр, 1-й віце-прем’єр-міністр, 1997 – в. о. Прем’єр-міністра України. 1999–2001 – міністр з питань надзвич. ситуацій та у справах захисту від наслідків Чорнобиль. катастрофи. Від 2002 – посол України в Угорщині. Не раз перебував на Тернопільщині під час виконання служб. обов’язків.

В. Мусевич, В. Слюзар.

ДУРОВА

Надія Андріївна (псевд. – Александров; вересень 1783, м. Київ, за ін. даними, м. Херсон – 21. 03 (02. 04). 1866, м. Єлабуга, нині Респ. Татарстан, РФ) – російська письменниця. Служила в армії, перша в Росії жінка-офіцер. Мати – з давнього укр. козац. роду. На поч. 19 ст. служила в улан. полку, який дислокувався у м. Кременець, с. Колодне (нині Збараз. р-ну). Учасниця Вітчизн. війни 1812, в Бородін. битві поранена. Авторка повістей, спогадів “Кавалерист-дівича: Випадок у Росії” (1836), де описала враження від перебування у Кременці, Тернополі й ін. укр. містах. 1983 у Москві видані її “Избранные сочинения кавалерист-девицы”.

Лит.: Черняхівський Г. Жінка з легенди // Прапор перемоги. – 1987. – 25 черв.; Письменницы Пушкинской поры. – Ленинград, 1989; УЛЕ. – К., 1990. – Т. 2.

Б. Пиндус, Г. Черняхівський.

ДУСАНОВСЬКИЙ

Володимир Леонович (14. 02. 1933, с. Соснів, нині Тереховлян. р-ну) – агрохімік-грунтознавець, господарник. Брат *С. Дусановського*. Канд. с.-г. н. (1968). Орден “Знак Пошани” (1976), медалі СРСР. Закін. Київ. Укр. с.-г. академію (1956). Працював зав. агрохім. лабораторії МТС, нач. об’єднаної комплекс. партії

з дослідження ґрунтів Терноп. обл. (1957), заст. по рослинництву нач. Терноп. обл. управління с. госп-ва (1959). Займав кер. посади в Бучац. і Лановец. р-нах. 1964–83 – у с.-г. відділі апарату ЦК КПУ. 1983 – ст. н. с. Всесоюз. ін-ту цукр. буряків у Києві. Автор 17 наук. праць; співавт. 5 колективних монографій із питань агрохімії, ґрунтознавства і землевпорядкування, широкомасштаб. карти ґрунтів Терноп. області. Співорг-тор служби “Укрсільгоспхімія”. Автор кн. “Вулицями Соснова” (Т., 2000).

Лит.: Голубков М. Через роки і відстані. – К., 2001.

Я. Калакура, Р. Матейко.

ДУСАНОВСЬКИЙ

Степан Леонович (08. 11. 1939, с. Соснів, нині Тереховлян. р-ну) – вчений-економіст. Брат *В. Дусановського*. Засл. працівник нар. освіти (1999). Д-р екон. н. (1990), проф. (1991). Нагороди СРСР. Від 1995 – чл.-кор. Укр. екол. АН. Закін. Львів. с.-г. ін-т (1963, нині аграр. ун-т), 1963–76 – у Бережан. рай. управлінні с. госп-ва,

на громад. роботі. Від 1976 – в ТАНГ: ст. викл., доц.; від 1982 – зав. каф. економіки, організації і планування в АПК. Досліджує проблеми підвищення агропромислового вироб-ва у ринкових умовах. Автор понад 150 наук. праць, у т. ч. 8

монографій, 3 навч. посібників.

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т., 2003.

Б. Мельничук, Я. Павлів.

ДУТКА

Євген Миколайович (03. 01. 1950, с. Озерянка Зборів. р-ну) – лікар, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 2, 3, 4-го скликань (від 1994). Закін. Бережан. мед. уч-ще, Терноп. мед. ін-т (1977, нині ТДМА). Від 1978 – ургент. хірург; від 1982 – заст. гол. лікаря з експертизи непрацездатності, від 1986 – заст. гол. лікаря з поліклінічної роботи Тереховлян. рай. центр. лікарні.

М. Токарчук, Д. Чубата.

ДУТКА

Іван Володимирович (05. 12. 1947, с. Рудки Борщів. р-ну) – господарник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002). Закін. вет. ф-т Львів. зоовет. ін-ту (1973, нині акад. вет. медицини). Працював ст. ветлікарем-епізоотологом Чортків. ветстанції, ветлікарем Терноп. бурякоцукротресту, гол. ветлікарем Збараз. р-ну, головою колгоспу, першим заст. голови Збараз. райвиконкому, головою райагропромоб’єднання (нині рай. управління с. госп-ва). Очолював МП “Веста” в Збаражі (1991–95). Голова правління ВАТ “Збаразький райагропостач” (1995–2001). Від 2001 – заст. голови Збараз. РДА, нач. управління с. госп-ва і продовольства РДА. Від 2003 – голова правління ВАТ “Райагропостач”.

М. Токарчук.

ДУТКА

Чеслав-Павел (Dutka Czesław Paweł; 20. 01. 1936, с. Оришківці, нині Гусятин. р-ну) – польський літературознавець, соціолог. Д-р філології, проф. Від 1945 проживає у Польщі. Студіював поліністику у Вроцлав. ун-ті. Працював учителем, викладачем у тех. уч-щах. Від 1982 – проф. Вищої пед. школи в м. Зелена Гура. Автор кн. “Фундаментальні постави критика і дослідника, або Об’єктивізм і тенденції у критиці” (1981), “Література і посередницька роль” (1982), “Генотипостаті вченого і прихований аспект культури” (1984) та ін., числ. статей і рецензій у періодиці.

С. Ткачов, В. Ханас.

ДУТЧАК

Володимир Петрович (20. 03. 1933, с. Худіївці, нині Борщів. р-ну) – літератор, театральний режисер. Срібна медаль лауреата Всеукр. фестивалю театр. мист-ва (1972), бронз. медаль канад.-

укр. мист. фундації ім. Я. і М. Шафранюків (1989). 1991–93 – зав. відділу культури Борщів. РДА. Поставив на самодіял. сцені понад 50 вистав укр. авторів. Заснував музей нар. театру Борщів. цукр. з-ду (1978), музей речей домашнього вжитку в родин. селі (1976; знищ. пожежа). Автор кн. “Долею даровані зустрічі” (1990), “Шістдесятка весна” (1993), “Шуміли верби понад Нічлавою” (1994), “На порозі батьківської хати” (1997), “В пам’яті серця назавжди” (1998); понад 1 тис. статей і нарисів у період. виданнях.

С. Зозуляк.

ДУХІВ

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Горин. сільраді. Насел. 192 особи (2001). Діє б-ка.

В. Лашта.

ДУХНІВСЬКА

Ніна Тимофіївна (17. 02. 1913, м. Кременець – 12. 01. 2003, м. Київ) – актриса. Дочка *Т. Сафонова*. Дружина *М. Духновського*. 30 р. – ведуча концертів у Київ. філармонії. Відвідала Кременець у липні 1978, передала краєзн. музеєві особисті речі батька; до останніх днів життя листувалася зі співробітниками музею *М. Гецевич* і *С. Чернявською*.

О. Данилюк, Є. Чернявська.

ДУХНІВСЬКИЙ

Микола Іванович (12. 10. 1908, м. Варшава, Польща – р. см. невід., м. Київ) – художник. Чоловік *Н. Духновської*. Засл. діяч мист-в УРСР (1954). Проф. (1967). Працював у Київ. театрі рос. драми ім. Лесі Українки. Відомий також як живописець. Його роботи, написані у Кременці, – “Вид на Замкову гору”, “Будинок Словацьких”, “Околиці Кременця” – зберіг. у місц. краєзн. музеї. Не раз відвідував Кременець, Почаїв та ін. міста Тернопільщини.

Г. Чернихівський.

“ДУХОВНИЙ СІЯЧ”

– церковно-народний ілюстрований двотижневий часопис. Виходив 1927–31: спочатку у Варшаві, від квітня 1928 – в Кременці як видання Волин. єпархії православ. церкви. Ред. – В. Островський (1927–28), А. Котович (1928–30), О. Ві-

тенко (1930–31). Припинив вихід у серпні 1931. Друкував офіційні матеріали, статті з істор. релігії, культури, літ-ри тощо.

Г. Чернихівський.

ДУХОТА

Віктор Іванович (17. 03. 1955, с. Рикунь Вишгород. р-ну Київ. обл.) – спортсмен, тренер (фехтування). Чоловік *Н. Духоти*. М. сп. СРСР (1974). Закін. Київ. ін-т фіз. культури (1976). Неоднораз. переможець і призер першостей області, чем-тів УРСР, всеукр. змагань добровільного спорт. т-ва “Спартак” з фехтування на шпагах. 1979 – бронз. призер VII Спартакіади УРСР. Від 1976 – тренер-викладач ДСТ “Спартак”, Терноп. ДЮСШ № 2. Підготував 8 м. сп.; його вихованці ставали переможцями і призерами чем-тів й Універсіад України, міжнар. змагань. 2003 року збірна Терноп. обл. з фехтування, яку готував Д., зайняла 2 місце на Всеукр. літніх спорт. іграх.

Л. Никифоров.

ДУХОТА

Наталія Миколаївна (23. 05. 1955, м. Львів) – спортсменка, тренер (фехтування). Дружина *В. Духоти*. Закін. Львів. ін-т фіз. культури (1976). Канд. ум. сп. (1970). Чл. зб. команди Львів. обл. (1970–76) і СКА Прикарпат. військ. округу; неоднораз. призер і переможець першостей цього округу та Збройних сил СРСР. Від 1976 – тренер-викладач у Терноп. ДЮСШ № 2. Підготувала 7 м. сп.; її вихованці – переможці та призери всеукр., всесоюз. і міжнар. першостей, спорт. ігор, турнірів, універсіад та ін. змагань. 2003 жін. збірна команда Терноп. обл. з фехтування на шпагах, яку готувала Д., здобула срібні медалі на Всеукр. літніх спорт. іграх.

Л. Никифоров.

ДУЧИМІНСЬКА

Ольга-Олександра Василівна (з дому – Решетилівич; псевд. – Олег Барвінок, Ольга Лучинська, Ірма Остапівна, Поважна та ін.; 08. 06. 1883, с. Миколаїв, нині Пустомитів, р-ну Львів, обл. – 24. 09. 1988, м. Івано-Франківськ) – педагог, письменниця, редактор, етнограф, перекладач. 1902 закін. Ін-т дівчат у м. Перемишль (нині Пшемисль, Польща). Працювала, вчителькою на Львівщині та Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.), 1919–25 – в с. Ценів (нині Козів, р-ну). 1930–39 – в Коломиї зав. відділу критики і рецензій ж. “Жіноча доля”, в якому надрукувала чимало своїх творів, низку матеріалів про Тернопільщину, зокрема нарис про Теребовлян. замок; разом з Н. Кобринською і К. Малицькою видавала “Жіночу бібліотеку”. 1939–41 і 1944–46 – співроб. Музею етнографії і худож. промислу у Львові. 1946 Д. заарешт. органи МДБ, за сфабриков. звинуваченням ув’язнена. Після звільнення 1958 проживала у Львові в *Ірини Вільде*, Чернівцях, ост. 10 р. – у *М. Антонович* в Івано-Франківську. Друкувалася від 1905. Автор зб. поезій “Китиця незабудків” (1911; перевид. 2002 у Т.), повісті “Еті” (1945), новел, оповідань, статей, нарисів, рецензій, етногр. розвідок, перекладів, споминів. Підтримувала дружні стосунки з *І. Блажкевич*; певний час після 1958 мешкала у неї (влада відмовила у прописці); 1920–60-і відвідувала письменницю у с. Денисів Козів, р-ну; хресна мати її дочки Дарії. В рад. період твори Д. практично не друкували. 1992 у Львові видано зб. прозових творів Д. “Сумний Христос”.

Лит.: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2003 рік: Бібліографічний список. – Т., 2003.

П. Арсенич, В. Хома.

ДУЧІНСЬКИЙ

Едвард (Duczynski Edward; 1825, м-ко Залізіці, нині смт Зборів, р-ну – 25. 03. 1861, м-ко Менкіш Старий, нині Ярослав, пов., Польща) – польський художник. Закін. військ. акад. (1848) і АМ (1858) у Відні. Від 1850 служив у відділі картографії Ген. штабу австр. армії. 1859 брав участь в австро-італ. війні, після чого повернувся до Польщі.

О. Дучимінська на 99-у році життя.

Малював переважно акварелі–пейзажі, мініатюрні портрети, архіт. мотиви. Серед них – “Руїни замку в Залізіцях” (1853), “Портрет молодого юнака” (1846), копії полотен Рафаеля, А. Ван Дейка, П. Гаварні. Мист. спадщина Д. охоплює понад 400 творів, що зберігаються у Нац. музеї у Вроцлаві (Польща).

І. Дуда.

ДУШЕНКО

Степан (12. 04. 1919, с. Устя-Зелене, нині Монастирис, р-ну – 01. 04. 1995, Канада; похов. у м. Буффало, США) – громадський і культурний діяч. Активіст т-в “Просвіта”, “Луг”, дописувач до часописів “Шлях молоді”, “Жіноча доля”. Від 1939 жив у Німеччині. Тут займався просвіт. працею, організував висилку книгарню і відправляв літературу укр. “остарбайтерам”. Перевидав кілька книжок, у т. ч. “Український молитовник” митрополита *Іларіона (Огієнка)*. Від осені 1945 – ред. таборового “Інформаційного бюлетеня”. Провідник Берлін. філії “Української громади”. 1949–51 – співробітник Красної управи УСХС у британ. зоні Німеччини, в таборі ім. Лисенка у Ганновері. 1952 переїхав до США. Працював сталеваром, активний у громад. роботі. Виступав у пресі, збирав спогади. Голова Видав. ком-ту, який випустив до 85-ліття *О. Кисілевської* збірку її праць “По рідному краю”. Співроб. Сх.-Європ. дослід. ін-ту ім. В. Липинського у Філадельфії. Чл. управи Патріарх. т-ва у Буффало. Після проголошення незалежності України придбав для нашої країни вел. архів. Загинув трагічно.

І. Гаврильцьо, Г. Яворський.

ДУШНИК

Володимир (24. 09. 1908, с. Заставче, нині Підгаєц, р-ну – 05. 09. 1985, м. Нью-Йорк, США) – журналіст, громадський діяч. Д-р політ. н. (1965). Чл. Спілки укр. журналістів Америки. Хрест Заслуги УНР (1985). Навчався у Бережан. г-зії, матуру здав у Львові. Закін. ун-т у Лювені (1932, Бельгія). Від 1935 – в США. 1940 закін. Колумбій. ун-т. 1935–42 – ред. ж. “Націоналіст”, “Україна”, англомов. місячника “Тризуб”. Співред. г. “Свобода”, гол. ред. англомов. г. “Український тижневик” (1959–65). 1940 – співзасн. Укр. конгрес. ком-ту Америки. 1948–57 – дир. амер. катол. емігрант. місії в Пд. Америці. Ред. англомов. часописів: 1948–70 – “Українського бюлетеня”, від 1957 – “Українського кварталника”, від 1980 – місячника “Українські новини”. Співред. фотоальбому “Мандрівка Землями Підгаєччини” (1980). Автор праць “Українська Центральна Рада і Російське Тимчасове Управління”,

“В шуканні за свободою”, “Мучеництво в Україні”, “Українська Католицька Церква на Вселенському Соборі 1962–65” та ін., низки наук. і публіцист. статей, рецензій. Учасник міжнар. політ. конгресів у Мехіко, Лондоні, Ріо-де-Жанейро, Вашингтоні.

Лит.: Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Б. Мельничук.

ДУШНІЦЬКИЙ

Ярослав Михайлович (10. 04. 1934, с. Коцюбинці, нині Гусятин. р-ну) – економіст, господарник. Закін. у Львові торг.-кооп. школу (1959), торг.-екон. ін-т (1964). Від 1959 – ревизор Терноп. облспоживспілки. 1966 – голова ревізійної комісії, 1967–73 – нач. відділу госп. товарів ОСС, кер. “Облкооплісгоспторгу”. Від 1973 – дир. терноп. гурт.-роздріб. контори фірми “Меблі”. Від 1998 – голова спостереж. ради ЗАТ “Терноп. фірма “Меблі”. Під його кер-вом орг-ція ввела прогрес. методи торгівлі, визнана зразково-показовою, на її базі системат. проводили наради-семінари тощо. Д. розробив перший в Україні контейнер “ДГ-1”, при використанні якого досягнутий значний екон. ефект на всіх мебл. фірмах України.

М. Ониськів.

ДЮК

Тетяна Миколаївна (15. 10. 1965, с. Жердя Чеме-ров. р-ну Хмельн. обл.) – спортсменка (велоспорт). М. сп. СРСР, багатораз. чемпіонка СРСР, призерка міжнар. змагань. Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1993, нині ТДПУ). Працює педагогом-організатором фіз. виховання у до-

шкільному закладі Тернополя.

Лит.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Г. Гунтік.

ДЯДЬО

Микола Данилович (06. 12. 1908, с. Зарубинці, нині Збараз. р-ну) – релігійний діяч, редактор. Закін. укр. г-зію у Тернополі (1928), богослов. акад. у Львові (1928–33). Рукопоклав на священника в грудні 1934 єпископ Н. Будка. Служив у с. Конохи (нині Козів. р-ну), настоятелем у с. Лагодів на Перемишлянщині; декан Унівського деканату (Львівщина). Від 1945 – в таборі Ляндсгут у Німеччині: катехит нар. і серед. шкіл, учитель. Від 1949 – в Канаді. Душпастиривав на різних парафіях Едмонтон. єпархії; декан Калгар. деканату. Автор релігійних кн.: “Одвічні стежки” (1954), “Свангельські правди” (1957), “Джерела життя” (1958), “Люди біля Христа” (1968). Співред. тижневика “Українські вісті” (м. Едмонтон). Патріарх Й. Сліний наділив Д. 1973 почесним крилошанством Львів. митрополії, 1984 призначив радником Едмонтон. єпархії. Активно працював у Пласті, “Просвіті” та ін. товариствах.

Б. Волинський.

ДЯДЮША

Сергій (26. 09. 1870, м. Хорол, нині Полтав. обл. – 23. 05. 1933, м. Каліш, Польща) – військовик. Генерал-майор рос. армії (1915), генерал-поручник Армії УНР (1918). 1915–16 – ком-р полку, нач. штабу піхот. дивізії 7-ї армії, яка воювала на Тернопільщині. В період гетьманату – ком-р 1-го Волин. армійського корпусу. Від поч. 1920 – другий генерал-квартирмейстер Ген. штабу Армії УНР, брав участь у кер-ві військами під час боїв з ЧА на Тернопільщині в липні та вересні 1920. В кінці листопада того ж року інтернований біля м. Підволочиськ.

П. Бабій.

ДЯКІВ

Микола Григорович (1895, с. Кудинівці, нині Зборів. р-ну – 25. 12. 1919, м. Вінниця) – військовик, сотник (капітан) УГА. Від 1901 проживав у с. Жеребки Королівські (нині с. Жеребки Підволочис. р-ну), де його батько обіймав парафію. Навчався в нар. школі у Скалаті, у Львові в укр. академічній г-зії та Політехніці. Від кін. 1918 – в УГА, ком-р тех. сотні в 4-й (Золочів.) бригаді; з нею у липні 1919 перейшов на Велику Україну. Помер від тифу.

Лит.: Жалібна книга: Поіменний список полеглих членів УГА у визвольній війні. Випуск перший. – Л., 1922.

П. Бабій.

ДЯКІВ

Павло (р. н. невід., м. Тернопіль – 1941) – педагог, краєзнавець. 1920–39 – викладач укр. г-зії у Тернополі. Збирав матеріали про Тер-

нопіль і його мешканців; 1939 видав частину своєї праці “Міщанське братство в Тернополі”. Наприкінці червня 1941, перед відступом ЧА з міста, Б. заарештували органи НКВС. Подальша доля невідома.

Б. Пиндус.

ДЯКІВ

Петро (17. 10. 1879, с. Накваша, нині Бродів. р-ну Львів. обл. – р. і м. см. невід.) – художник театру. Чоловік *А. Дякової*. 1913–14 навчався у Краків. АМ. 1906–09 – актор і художник театру т-ва “Руська бесіда” у Львові, з яким гастролював на Тернопільщині; 1902–12 – у Театрі М. Садовського в Києві.

П. Медведик.

ДЯКІВ

Степан Іванович (27. 04. 1945, с. Голгоча, нині Підгаєц. р-ну) – народний майстер-керамік. Член

Керамічні вироби С. Дяківа.

НСМНМУ (1990). Навчався у Москов. заоч. ун-ті мист-в (1963–64), Косів. технікумі нар. худож. промислу (1968–72; спец. – кераміка). Працював учителем у селах Мозолівка на Підгаєччині, Осівці на Бучаччині. В родин. селі відкрив майстерню з худож. оформлення, побудував керам. цех і кахельну піч. Від 1975 бере участь у виставках у Бережанах, Тернополі, Києві, Каневі, Москві (нині РФ). Виготовляє баранці, півники, нар. іграшки, свищики за мотивами казок, декор.-ужитковий посуд.

А. Гриб, І. Дуда.

ДЯКІВ-ГОРНОВИЙ

Осип (справж. – Дяків; псевда “Артем”, “Гончарук”, “Горновий”, “Наум”, “Осипенко”; 21. 06. 1921, с. Олесине, нині Козів. р-ну – 28. 11. 1950, с. Великополе, нині Яворів. р-ну Львів. обл.) – ідеолог боротьби ОУН, сотник УПА, публіцист. Золотий і Срібний Хрести Заслуги УГВР. Закін. Бережан. г-зію (1939). Навчався у Львів. ун-ті; 1940 заарешт. і засуджений. У липні 1941 втік із тюрми в м. Бердичів Житомир. обл., прилучився до б-би ОУН і УПА. Чл. край. проводу Юнацтва ОУН (1941–43), ред. підпіл. ж. “Вісті” та “Юнак” (1943–44), чл. гол. осередку пропаганди при Про-

воді ОУН (1945–48), провідник Львів. краю ОУН (1948–50), чл. Проводу ОУН (1949–50), чл. УГВР (від червня 1949), заст. голови Ген. секретаріату УГВР (від липня 1950). Автор кн. “Наше ставлення до російського народу”, “Чому ми в нашій боротьбі ставимо на власні сили українського народу”, “Як постала і розвинулася більшовицька тюрма народів ССРСР”, “На большевицькому ідеологічному фронті”; низки статей, нарисів, маніфестів, памфлетів, в яких висвітлював ідейно-політ. засади визв. б-би ОУН і УПА. 1968 в Нью-Йорку вийшла зб. творів Д.-Г. “Ідея і чин” (перевид. 1976 англ. мовою під назвою “СРСР без маски”). Загинув у бою зі спец. підрозділом МДБ. 1994 в родин. селі йому відкрито пам’ятник.

Лит.: *Содоль П.* Українська Повстанча Армія 1943–49: Довідник. – Нью-Йорк, 1994; *Бережанська Земля: Історично-Мемуарний Збірник.* – Торонто–Нью-Йорк–Лондон–Сідней–Бережани–Козова, 1998. – Т. 2.

М. Ханас.

ДЯКОВА

Антоніна Андріївна (з дому – Коссака; 15. 10. 1890, м. Чортків – 1962, м. Дрогобич Львів. обл.) – актриса. Сестра *В. і М. Коссаків* та *К. Рубчакової*, дружина *П. Дяківа*. Працювала у театрах т-ва “Руська бесіда” у Львові (1901–14), *І. Козутяка* (1917–18), пересув. трупі (1921–22), трупі *Й. Стадника* (1924–25), з якими гастролювала на Тернопільщині. Серед ролей: *Настя* (“Украдене щастя” *І. Франка*), *Палажка* (“*Мартин Боруля*” *І. Карпенка-Карого*), *Йоель* (“*Уріель Акоста*” *К. Гуцкова*).

П. Медведик.

ДЯКУНЧАК

Юрій (13. 03. 1892, с. Бенева, нині Тереховлян. р-ну – 25. 05. 1963, м. Торонто, Канада) – адвокат, громадський діяч. Д-р права. Під час 1-ї світ. війни – в австр. війську. Від 1918 – доброволець УГА (поручник). Після війни перебував у Чехо-Словаччині, де закін. правн. студії. Працював адвокатом у Любачеві. За нім.-фашист. окупації – суддя у Коросно. Від 1948 – у Канаді. Чл. Укр. стріл. громади (УСГ), Укр. нац. орг-ції. Заст. голови (1954–56), від 1962 – голова гол. управи УСГ.

Б. Волинський.

ДЯЧАН

Пилип (1831 – р. і м. см. невід.) – мовознавець, педагог. Навчався на ф-ті слов'ян. філології Віден. ун-ту. Від серед. 1850-х до 1861 вчителював у Бережан. г-зії, переїхав до Львова, згодом – проф. Варшав. ун-ту. Автор кн. “Геродот і його музи” (1877) та ін. праць з класич. філології, ст. “Критика на граматику руского языка, составлену д-ром Михайло Осадців” (1864), однієї з перших укр. шкіл. граматик “Методична граматика языка малоруского” (1865, укр. і польсь. мовами).

Н. Волинець.

ДЯЧЕНКО

Андрій Васильович (1910, с. Плоске, нині Бровар. р-ну Київ. обл. – 03. 03. 1944, Тернопільщина) – військовик. Герой Рад. Союзу (1944). Учасник нім.-рад. війни. Відзначився у боях поблизу с. Гута Межигірська на Київщині. В бою біля Збаража важко поранений, помер у госпіталі.

Н. Халуца.

ДЯЧЕНКО

Кость (Костянтин) Іванович (20. 01. 1928, с. Драбівка, нині Корсунь-Шевченків. р-ну Черкас. обл.) – поет, гуморист. Чл. НСПУ (1976). Автор числ. збірок гумору і сатири та ін. книг. Брав участь у Всеоюз. святі літ-ри “Тернопільська весна” (1985) у Тернополі, Теребовлі, Микулинцях, с. Струсів Теребовлян. району.

В. Барна.

ДЯЧЕНКО

Олександр Сергійович (27. 10. 1919, с. Кичинці, нині Корсунь-Шевченків. р-ну Черкас. обл. – 07. 03. 1984, м. Київ) – літературознавець, перекладач. Чл. СПУ (1952). Учасник нім.-рад. війни. Закін. Київ. ун-т (1947). Зустрічався в лютому 1959 з читачами у м. Тернопіль та с. Завалів Бережан. р-ну.

В. Барна.

ДЯЧИШИН

Микола Дмитрович (24. 08. 1957, с. Августівка Козів. р-ну) – громадський діяч. Закін. Львів. ун-т, Ін-т держ. управління і самоврядування (нині Укр. академія держ. управління при Президентові України). Від серпня 2003 – кер. апарату, заст. голови Львів. ОДА.

М. Ониськів.

ДЯЧОК

Теодозій (21. 01. 1912, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну) – інженер-архітектор. Від 1954 – громадянин США. Чл. Т-ва укр. інженерів в Америці, ін. професійних орг-цій. Активіст укр. громад. об'єднань.

Б. Гаврильцо.

ДЯЧУК

Сергій Анатолійович (04. 09. 1980, м. Кременець) – спортсмен (лижне двоборство). М. сп., багатораз. чемпіон України. Закін. Київ. ун-т фіз. культури. Чл. збірної команди України.

Г. Гунтік.

ДЯЧУН

Анна (з дому – Сало; 25. 09. 1898, с. Токи, нині Підволочис. р-ну – 03. 02. 1969, США) – музикант, громадський діяч. Магістр музики. Від 1914 – в США. Серед. освіту здобула в Нью-Йорку. Виступала в хорах при церкві св. Юра і Т-ва укр. молоді. Закін. консерваторію у м. Детройт (кл. ф-но й скрипки). Вчителювала у школах, згодом заснувала власну студію музики, яку провадила до кінця життя. Виступала на імпрезах і концертах, акомпанувала солістам, співакам, оркестрам і хорам. Активно працювала для Укр. нар. дому, Федерації амер. українців у Мічигані, Допомогового ком-ту та ін. укр. організацій.

Б. Мельничук.

ДЯЧУН

Володимир Кирилович (20. 02. 1947, с. Лозова Терноп. р-ну) – поет. Чл. НСПУ (2001). Закін.

Терноп. СШ № 2 (1965), Львів. політех. ін-т (1970, нині ун-т “Львівська політехніка”). 1972–99 – інж.-конструктор у Технол. ін-ті машинобудування (м. Тернопіль). 1999–2002 працював у м. Краків (Польща). Вірші опублік. у ж. “Тернопіль”, “Березіль”, “Дністер”, “Сова”, літ.-мист. альманахах “Вітрила-83”, “Курінь”, зб. “Подільська толока”, “Поезія-85”, регіон. річнику “Тернопілля ‘95”, місц. і респ. періодиці. Автор виданих у Тернополі зб. поезій “Коагула” (1995), “Тернозба” (2000), “Маскарон” (2003).

І. Дем'янова.

ЕВТЕЛЬЄ

Павло (Eutele Paul; 1804 – 1889, м. Львів) – польський скульптор, майстер меморіальної скульптури. До Львова прибув 1828. Учень А. Шімзера. Виконав декор. рельєфи на будинках і понад 60 надгробних пам'ятників на Личаків. цвинтарі у Львові. Автор надгробка Анни-Емілії Грубер (бл. 1860, пісковик) на Микулин. цвинтарі у Тернополі.

І. Дуда.

“ЕКОЛОГІЧНА ЛІГА”

– Тернопільський обласний осередок Всеукраїнської екологічної ліги. Колективний чл. Терноп. обл. орг-ції “*Нова Україна*”. Зареєстр. 23 листопада 1998. Чисельність орг-ції 1097 осіб. Очолює С. Вадзюк. Рай. осередки створені в Бережан., Гусятин., Зборів., Теребовлян., Терноп. та Шумс. р-нах, міський – у Тернополі. Функціонує наук. рада (голова – В. Кондрацюк). Активну екол. роботу проводить Бережан. рай. осередок (голова – Г. Проців). Традиційними стали природоохоронні акції “Посади своє дерево”, “Збережи ялинку”, “Первоцвіт”, конкурси “Я відаю свій голос на захист природи”, “Замість ялинки – зимовий букет” та ін. Екологічне виховання школярів здійснюють через обл. осередок Всеукр. дит. спілки “Екологічна варта”, “Е. л.” координує його діяльність.

С. Вадзюк.

“ЕКОЛОГІЧНИЙ СПОЛОХ”

– обласна щомісячна незалежна громадська природоохоронна газета. Виходить у м. Тернопіль. Засн. у березні 1990. Спочатку назва – “За зразкове природокористування”. Засновники: упр. екології та природ. ресурсів у Терноп. обл., президія Терноп. обл. ради Укр. т-ва охорони природи. Ред. – Г. Барва.

М. Ониськів.

“ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТА МОЛОДЬ”

– громадська організація. Колективний чл. Терноп. обл. орг-ції “*Нова Україна*”. Засн. 1999. Осн. напрямки діяльності: молодіжні проблеми й екол. робота. Голова – Н. Копилець.

В. Гаврилишин.

“ЕКОНОМІКА І РИНОК:

ОБЛІК, АНАЛІЗ, КОНТРОЛЬ”

– збірник наукових праць. Видає (від 1998) каф. економіки, обліку та екон. аналізу в сфері соціальної інфраструктури ТАНГ. Вийшло (до 2004) 7 випусків. Наук. ред. – д-р екон. н., проф., зав. каф. І. Фаріон.

Х. Весна.

“ЕКОНОМІЧНА ДУМКА”

– видавництво Тернопільської академії народного господарства. Створ. 1997 з ініціативи О. Устенка. Завдання – забезпечення студентів методичною літ-рою, підручниками і посібниками, випуск монографій, опублікування статей та ін. наук. праць для прискорення розвитку екон. науки на етапі її становлення в умовах ринк. економіки. “Е. д.” випускає також період. видання: г. “Академія”, “Вісник ТАНГ”; зб. “Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль”, “Журнал європейської економіки”, “Комп’ютинг”, “Психологія і суспільство”, “Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України” та ін.

Б. Мельничук.

ЕКОНОМІЧНА РАДА

ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

– консультативно-дорадчий орган при Тернопільській обласній раді. Створ. у грудні 2002 з ініціативи групи депутатів обл. ради та представників наук. громадськості. Осн. завдання Е. р. Т. о. – вироблення організац. механізмів для забезпечення координації розвитку економічного потенціалу області; забезпечення альтернативності в прийнятті управлін. рішень; вироблення пропозицій для визначення регіональних пріоритетів розвитку продукт. сил; надання консультативної допомоги при складанні тер. балансів труд., фінанс., матеріальних ресурсів, грош. доходів і видатків; розгляд пропозицій щодо підвищення інвестиційної привабливості області, конкурентоспромож. підпр-в та ін. До Е. р. Т. о. входять вчені, політики, представники громад. орг-цій, фахівці у сфері управління та господарювання, нар. депутати України. Співголовами є голова обл. ради та голова ОДА.

В. Машевська, В. Чубатий.

ЕКСЛІБРИС

(лат. ex libris – із книг) – книжковий знак, невелика художньо виконана етикетка, де вказано, кому належить книжка. Попередники Е. – написи власників на рукописних книгах і суперекслібри – рельєфні зображення на оправі книжок (найстаріший, із гербом Львова, датов. 1545). Із

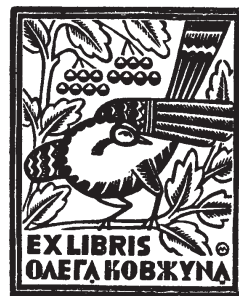
До ст. ЕКСЛІБРИСИ

Екслібрис роботи О. Кульчицької.

Екслібриси роботи М. Осінчука.

Екслібриси роботи Я. МУЗИКИ.

Екслібриси роботи Я. ОМЕЛЯНА.

Екслібриси роботи С. УДИНА.

поч. книгодрукування виник ін. спосіб познач. книг – наклеювання на внутр. боці обкладинки папірця з друк. написом “Ex libris” і прізвиськом власника книжки. Перші Е. створив нім. художник А. Дюрер (кін. 15 – поч. 16 ст.). Друковані Е. започатк. в Україні у кін. 16 – на поч. 17 ст. До 18 ст. в Е. переважали зображення гербів власників, 20 ст. популяр. стали сюжетні Е. У цьому жанрі працювали *О. Кульчицька, Я. Музика, М. Осінчук* та ін. уродж. Тернопільщини. Із сучас. художників Тернопільщини одні з перших Е. створив у кін. 1960-х *Є. Удін*. Нині в цьому жанрі плідно працюють *М. Дмитрух, І. Зілінко, Я. Омелян, О. Федорів, М. Хариневич, П. Шпорчук* та ін. терноп. художники. Значну ч. сучас. Е. становлять книжк. знаки укр. письменників, видавництв, музеїв, колекцій. У сюжетах Е. фігурує переважно образ книжки; окремі з них виконано за мотивами літ. і фольклор. творів. Техніка виготовлення Е. різноманітна: дереворит; шовкографія; ліногравюра; цинкографія; туш, перо; олівець; комп’ютер. графіка тощо. Сьогодні чимало тернополян мають власні Е. Їх колекціонували *Е. Бергер, І. Герета*, нині – фахівці ДАГО, ТОКМ, а також *Н. Волинець, І. Пилипець, В. Сушкевич* та ін.

Лит.: Екслібрис: Збірник Асоціації незалежних українських мистців. Перший випуск. – Л., 1932.

Б. Хаварівський.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ШКОЛА МИСТЕЦТВ

– обласний навчальний заклад у м. Тернопіль. Започатк. 1994 з ініціативи мистецтвознавця і громад.-політ. діяча, дир. *Терноп. ін-ту нац. відродження І. Герети*. Єдина школа, яка використовує індивід. плани в роботі з обдаров. дітьми. Серед вихованців Е. ш. м. – лауреати всеукр. та міжнар. конкурсів. Дир. – *О. Гайдукевич*.

Г. Уніят.

“ЕКСТРІМ”

– гірськолижний клуб у м. Тернопіль. Створений у грудні 2000. Осн. мета: сприяння функціонуванню та розвитку гірськолиж. школи, забезпечення її вихованців інвентарем, удосконалення майстерності з фрістайлу. Президент клубу – *Б. Забігайло*. Серед чл. клубу – призери чемпіонатів України, етапу Кубка Європи *Ю. Бартків, В. Денисюк* та ін.

В. Уніят.

ЕЛЕКТРІВНЯ

– електрична станція в Тернополі, споруджена 1898–1901. Будівлю Е. звела віден. будів. фірма, 1899 гол. підстанцію обладнала віден. фірма “Богуславський і Масловський”, електричні лінії

провела будапешт. фірма “Ганц і К.”. 15 лютого 1901 комісія “Товариства електричного освітлення у Відні” здала об’єкт міськ. владі в експлуатацію. 1907 магістрат Тернополя викупив у згаданого т-ва Е. за 480 тис. крон; вона перейшла у власність міста. Під час 1-ї світ. війни Е. була пошкоджена, потім відбудована; 1930-і – модернізована. Працювала до кінця 1950-х. Нині в приміщенні колиш. Е. на вул. Б. Хмельницького розміщена газова котельня.

Лит.: *Бойцун Л.* Тернопіль у плині літ: Історично-краєзнавчі замальовки. – Т., 2003.

Л. Бойцун.

ЕЛЕКТРОВ’ЯЗОК НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– мережа одного із сучасних видів зв’язку. Початком розвитку Е. на Т. вважають 2 січня 1897, коли в експлуатацію було здано держ. телефон. мережу і в уряд. установах встановили 41 телефон. апарат. Від січня 1907 почала діяти перша міжміська телефон. станція. Поступово зростала і ємність телефон. мережі. Згідно з довідником “Statystyka pocztowa, telegraficzna i telefoniczna Rzeczypospolitej Polskiej za rok 1922” (Варшава, 1923) за більшістю показників тодішня Львів. дирекція, до якої належ. терноп. підрозділ, поступалася лише Варшавській. Із 25 міст, підрозділ у містах Станіслав (нині – Івано-Франківськ), Тернопіль, Дрогобич, Чортків. У названому довіднику є розділ, де йдеться про терноп. телеграфістів і телефоністів. Згідно зі схемою телефон.-телеграф. сполучення Скалатської пошт. управи 1932 Скалат був забезпечений Е. із сусід. селами, Тернополем, Збаражем, Підволочиськом, Тереховою, Хоростковим, Чортковом. 1930-і почали встановлювати телефони, крім держ. установ, для населення. 1935 в Тернополі діяло 258 телефонів, видано перший телефон. довідник, почав функціонувати перший телефон заг. користування. Під час 2-ї світ. війни телефон. мережа зруйнована, знищено й розграбовано 16 район. контор зв’язку; заг. збитки – понад 22 млн. крб. 1944–50 створено 40 районних контор зв’язку, 90 відділень та 38 агентств, відновлено 1000 км ліній, організовано внутрішньообл. телефон. зв’язок із всіма р-нами області, з них: прямий цілодобовий – із 3-а, телеграф. – 18-а р-нами; зв’язок із Києвом та Львовом за системою Бодо. 1950 в Тернополі було понад 250 телефонів. На 1 січня 1951 в області працювало більш як 1750 радіоточок. Сьогодні бл. 90% послуг Е. на Т. надає ВАТ “Укртелеком”. Вихід на міжміський та міжнар. зв’язок здійснюють на базі цифрової АМТС. Ді-

ють 95 радіотрансляційних вузлів, які забезпечують роботу 180 тис. радіоточок, функціонують мобіл. види зв'язку, дедалі більшого розвитку набуває всесвіт. мережа Інтернет (у мережі "Укртелекому" бл. 3-х тис. абонентів). Кількість абонентів місц. телефон. мережі сягає майже 200 тис., з них 60 тис. у селах. До послуг споживачів 54 відділення "Телекомсервіс". 2003 надано послуг Е. на 86 млн. грн. 2003 Терноп. дирекція ВАТ "Укртелеком" мала одні з найкращих в Україні показники із розбудови телефон. мережі; серед обл. центрів за щільністю телефонів на 100 сімей м. Тернопіль займає перше місце.

О. Гадомський.

ЕЛІЇВ

Ярослав (1907, м. Копичинці, нині Гусятин. р-ну – р. см. невід., Канада) – священик, колекціонер, меценат. Закін. у Львові укр. академ. г-зію (1927), богослов. акад. (1932). Душпастир у селах Милятин, Бартагів і Ставки на Львівщині (1933–44), містах Бремен, Мунстер-Лягер у Німеччині (1944–47). 1947 виїхав до Канади. Працював у м. Торонто як літограф. Один із фундаторів ЕУ. Колекціонер нар. мист-ва, зокрема писанок.

Б. Мельничук.

ЕЛЬГОРТ

Бума (Борис) Борисович (10. 02. 1923, с. Вишевичі, нині Радомишл. р-ну Житомир. обл. – 21. 09. 1989, м. Тернопіль) – історик, муніципаліст, краєзнавець. Нагороди СРСР. 1940–41 навчався у Білгород-Дністров. учит. ін-ті. Учасник нім.-рад. війни. Закін. істор. ф-т Чернів. ун-ту (1951). Працював дир. Кременец. краєзн. музею (1951–59) і ТОКМ (1959–75), викл. Кременец., згодом – Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). З ініціативи Е. створено ряд краєзн. музеїв у містах і селах Терноп. області. Чл. редколегії видання "Історія міст і сіл УРСР. Тернопільська область" (1973). Автор статей на істор. тематику в енциклопедіях, наук. збірниках і періодиці; краєзн. нарисів "Кременець" (1969, 1977), "Заліщики" (1967), "Тернопіль" (1979; співавт.), буклета про печеру *Кристална* в с. Кривче Борців. р-ну (1964; співавт.).

І. Герета.

ЕМІГРАЦІЯ З ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– переселення, примусове або добровільне переміщення людей із краю в іншу країну з економічних, політичних або релігійних причин. Розрізняють Е. тривалу – на постійне проживання, тимчас., що передбачає повернення емігрантів через певний час, та сезон. – в певну пору року або на період. заробітки. Залежно від причин переселення виділяють еміграцію екон. (соціально-екон. причини) та політ. (опозиц. ставлення до політ. режиму). Укр. Е. характерна для всіх істор. періодів України – від Київ. Русі до наших

Представництво французької пароплавної компанії у Тернополі (1920-і).

днів. Мас. процес переселення розпочався в остан. третині 19 ст. Перша хвиля переселен. руху тривала з остан. чверті 19 ст. до 1-ї світ. війни. Жителі сучас. тер. Тернопільщини виїжджали здебільшого до Канади, США, Бразилії. Серед емігрантів переважало безземел. або малоземел. селянство з відсталих нац. окраїн Австро-Угорщини і царс. Росії. До поч. 1-ї світ. війни з Австро-Угорщини лише до США і Канади виїхало 400 тис. українців. Основ. контингент укр. емігрантів у Канаду рекрутувався з центр. і пд. повітів галиц. Поділля – Гусятин., Чортків., Борців., Заліщицького. 1900 г. "Руслан" (м. Львів) писала: "В Заліщицькому повіті проявився в останніх часах знов великий рух еміграційний. Майже щомісяця виїздило або виїздить по кілька родин з сіл Сенькова, Колодрібки, Блищанки, Щитовець. У серпні–вересні кинулась гарячка на села західні. Минулого тижня виїхало з сіл Печерна і Жежава над Дністром, а також із села Двигача разом декілька десятків родин руського (українського – Р. М., Н. С.) селянства". Масовим стало 1880-і переселення східногалиц. селянства на тер. Росії. Новий його вибух припав на серпень 1892 і розпочався в Збараз. пов., звідки в ніч із 3 на 4 серпня 25 жителів с. Шили таємно

перейшли через кордон у Росію. Через тиждень повіт залишили 1500 селян. Поступово еміграц. “гарячка” перекинулася в Борщів., Скалат., Терноп. та ін. повіти. Після 1-ї світ. війни почалася друга хвиля Е.: до труд. Е. додалася ще й політична. Диктатор ЗУНР *С. Петрушевич* разом із урядом зупинився у Відні, після остаточного вирішення держ. долі сх. Галичини переїхав до Берліна. Між 1-ю і 2-ю світ. війнами, коли укр. зем-

*Український кооперативний центр
у м. Мельбурн, Австралія.*

лі продовжували перебувати під владою різних держав, істотно змінився еміграц. процес. Якщо з рад. України Е. фактично не відбувалася, то із Зх. України, Пн. Буковини і Закарпаття вона відновилася 1920-ї й тривала до 2-ї світ. війни. 1918–25 до Канади прибуло 3700 осіб, в основному дружини і діти тих, хто приїхав сюди до 1-ї світ. війни. 1925 у Львові створено Т-во допомоги укр. емігрантам, яке заохочувало виїзд за кордон. Найбільші скупчення укр. Е. були в Чехо-Словаччині та Польщі, менші – в Австрії, Німеччині, Франції, Бельгії, Югославії, Італії. Вояків УГА розмістили у таборах, де вони зберегли свою внутр. адміністрацію. Багато старшин і стрільців, яким війна перервала навчання, роз’їхалися по ун-тах у чеських містах, де з допомогою уряду продовжили навчання. В Чехо-Словаччині було створено укр. г-зію, УВУ, Укр. госп. акад., Укр. вищий пед. ін-т та ін. навч. заклади. Серед осередків укр. Е. – також Берлін і Варшава, де діяли укр. наук. ін-ти. 1927–37 з Терноп. воєв-ва емігрувало 61300 осіб. Третя хвиля укр. Е. – під час 2-ї світ. війни і після неї. Ще до закін. війни нацисти вивезли з України на примус. роботи до Німеччини майже 3 млн. осіб. Із відступом гітлер. військ подалися на Зх. сотні тисяч українців, свідків багатомільйон. репресій, утікаючи від мук, заслання і смерті, що чекали їх у сталін. катівнях. З усіх без винятку укр. земель утікали молоді й старі селяни, інтелігенція. Уцілілі ч. УПА

прорвалися через Карпати, Чехо-Словаччину до Зх. Німеччини, звідки емігрували до багатьох країн світу. На поч. 1946 в Зх. Німеччині й Австрії залишилося бл. 200 тис. українців. Трохи менше їх було у Франції, Італії. Це була найбільша в укр. історії Е. Всі емігранти отримали статус переміщених осіб. Згодом цей статус надано також тим особам, яких переслідували тоталітарні режими, у т. ч. сталінський. Для переміщ. осіб в усіх окупац. зонах було створено спец. табори, які проіснували до закінчення основ. переселення емігрантів у заокан. країни (1951). 1947–57 з Німеччини й Австрії до заокан. і західноєвроп. країн виїхало 187 тис. українців. У останні десятиліття перед здобуттям Україною незалежності Е. мала виразне пн.-сх. спрямування. Основні її види: виїзд на цілиніні землі, т. зв. ударні будови (БАМ, Тюмень та ін.), лісорозробки, сезон. заробітчанство, план. переселення сімей, організ. набір робітників. Своєрід. формою труд. Е. можна вважати і добровільно-примус. скерування випускників ВНЗ на роботу за межі України. Від кінця 1980-х еміграц. процеси в Україні поживилися. 1993–94 почався інтенсив. відтік населення, щорічно з України виїжджають бл. 100 тис. осіб. 1991–2001 лише до Пн. Америки прибуло майже 120 тис. українців. Така масова Е. отримала назву “четвертої хвилі”. Тепер переважають екон. мотиви. Нема достовір. даних про те, скільки українців залишило Україну, в т. ч. Тернопільщину. Називають цифри від 2 до 7 млн. осіб. Лише в Італії працюють майже 0,5 млн. українців, у т. ч. багато з Тернопільщини. В Італії, Португалії та ін. країнах виникають нові укр. діаспорні орг-ції, які налагоджують контакти з тими укр. об’єдн., котрі здавна діють на Заході. У зх. областях України еміграц. процес набув великих масштабів. Приблизно половина сімей у Закарп., Івано-Фр., Львів., Терноп. та Чернів. областях має рідних, які працюють за кордоном. За далеко не повними даними, понад 100 тис. заробітчан із Тернопільщини поповнили четверту хвилю укр. Е. Серед чоловіків-емігрантів найактивніші вікові категорії 30–49 рр., серед жінок – 30–39 рр. Терноп. банкіри припускають, що емігранти щорічно пересилають своїм родинам у серед. 150 млн. дол., що є вел. інвестиціями в нар. госп-во області.

Лит.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986; *Лановик Б., Траф’як М., Матейко Р.* та ін. Українська еміграція: від минулини до сьогодення / За ред. проф. Б. Лановика. – Т., 1999; Українці Австралії: Енцикло-

педичний довідник. – Сідней, 2001; *Левцицька Л.* Скільки нас? Які ми? Деякі коментарі щодо підсумків Всеукраїнського перепису населення 2001 року в Тернопільській області // Вільне життя. – 2003. – 23 січ.

Р. Матейко, Н. Совінська.

Е́НГЕЛЬ

Йоганн-Хрiстiан (1770, м. Грац, Австрія – 1814) – австрійський історик. Автор праць “Історія Галича й Володимира” (Відень, 1792), “Історія України та українських козаків, а також князівства Галицько-Володимирського” (Галле, 1796) та ін. Відвідав Збараж, Зборів, Теребовлю.

В. Уніят, В. Ханас.

ЕНЕОЛІТ

(ін. назви – мідний вік, халколiт) – перехідний період від неоліту (нового кам'яного віку) до епохи бронзи, в якому водночас використовували мідні, кам'яні і крем'яні вироби. На тер. України датований 4–3 тис. до н. е. Мідні вироби виплавили із самородної руди, перші знаряддя праці з цього металу виготовляли куванням. Залежно від конкрет. умов основну роль у господарському житті набувало скотарство чи землеробство. В Е. відбувався перехід від мотич. до орного землеробства, виникли ремесла, зокрема керамічне, ткацьке. Використовували колесо. Землероб. госп-во зумовило осілий спiсiб життя і розвиток житлобудування. На Тернопільщині виявлені пам'ятки таких енеоліт. культур: *трипільська* (етапи А, В, С; 4 – кін. 3 тис. до н. е., на всій тер. обл.); *лендельська* (етапи Зимне-Злата і Вербковце-Костянець; 4 – кін. 3 тис. до н. е., на півночі обл.); *кулястих амфор* (сх. група; серед. – 2-а пол. 3 тис. до н. е., на всій тер. обл.).

Лiт.: Археологія Прикарпаття, Волини і Закарпаття (энеолит, бронза і раннее железо). – К., 1990; Словник-довідник з археології. – К., 1996.

М. Бігус, Ю. Малєв.

Е́ПІК

Григорій Данилович (04 (17). 01. 1901, с. Кам'янка, нині належ. до м. Дніпропетровськ – 03. 11. 1937, урочище Сандормох, нині побл. м. Медвежьегорськ, Респ. Карелія, РФ) – письменник. Чл. Спілки сел. письменників “Плуг”, літ. орг-цій ВАПЛІТЕ і “Пролітфронт”. Проживав у Полтаві, від 1924 – в Харкові. Автор зб. оповідань, романів, п'єс, кіносценаріїв. Незаконно репрес.; розстріляний; реабіліт. посмертно. Дружина Е. – Віра Панасівна Куликова та дочка Рада Григорівна Куликова (Епiк) від 1950 вчителювали в с. Саранчуки Бережан. р-ну, згодом – у м. Бережани:

дружина – у райвно, дочка – вихователем, учителем у школі-інтернаті, 10 р. – завучем у СШ № 2.

В. Лашта, М. Ониськів.

“EPICEDIÓN”

(грец. – поховальний плач) – жалобна поема польською мовою з численними українізмами, написана в кінці 1584 – на початку 1585 в с. Нижня Білка (нині Мала Білка Лановец. р-ну). Автор твору, найімовірніше, – власник села, шляхтич Ж. Білицький. Поема написана з приводу смерті князя М. Вишневецького в жовтні 1584 й описує його чесноти та подвиги; в ній трапляються запозичення з антич. і польсь. літ-р. 1585 надрукована в Кракові (Польща). Нині в б-ках України і Польщі не зафіксований жодний збереж. примірник. “Е.” – перший відомий друк. твір автора з Тернопільщини.

П. Гуцал.

Е́ПІЛЬМЕН-ЖУРМА́Н

Алісія (1930, м. Бучач) – американська письменниця. За походженням єврейка. Від 1952 – в США. В кн. “Alicia: My Story” (“Алісія: Історія мого життя”; Нью-Йорк, 1988) розповіла на підставі власних спогадів про загибель єврей. громади Бучача під час нім.-фашист. окупації 1941–44.

Е. Бергер.

Е́РЛІХ

Людвік (Ehrlich Ludwik; 11. 04. 1889, м. Тернопіль – 31. 10. 1968, м. Краків, Польща) – польський вчений-правознавець. Д-р права, проф. Навчався у г-зіях Тернополя та Львова. Студіював право, філософію, філологію й історію у Львів. ун-ті. Навчання продовжив у Галле та Берліні (Німеччина), Оксфордi (Вел. Британія). Декан ф-ту права (1934–37), кер. каф. міжнар. права (1945–61) Ягеллон. ун-ту в Кракові. Автор понад 10 книг з історії міжнар. права й ін. наук. праць.

С. Ткачов.

ЕРМАНТРА́УТ

Едуард Рудольфович (16. 02. 1937, с. Олексіївка Первомай. р-ну Харків. обл.) – вчений-агроном. Д-р с.-г. н. (1994), проф. (1995). Закін. Харків. с.-г. ін-т (1959, нині аграр. ун-т). Працював агрономом колгоспу, ст. н. сп. Івано-Фр. обл. с.-г. дослід. станції, заст. дир. з наук. роботи Терноп. с.-г. дослід. станції (1968–69), доц., проф., зав. каф. кормовиробництва Поділ. аграр.-тех. акад. (1969–95), зав. лабораторії матем. методів досліджень Ін-ту цукрових буряків УААН, проф. каф. загального землеробства Нац. аграр. ун-ту (від 1995). Зробив агробіологічні обґрунтування

приймів підвищ. врожайності та поліпшення якості корм. культур у господарських зонах Лі-состепу України.

М. Роїк (ЕСУ).

ЕСПЕРАНТО

– найпоширеніша з міжнародних штучних мов. Створив 1887 як допоміж. засіб спілкування польс. лікар Л. Заменгоф (свій проект штуч. мови він опубл. під псевдонімом D-го Esperanto – “той, який сподівається”; звідси й назва). В граматиці Е. є 16 правил (без винятків), наголос постійний – на передостан. складі, лексика базується на коренях індоєвроп. мов – роман., герман. і слов’янських. Алфавіт Е. – на латин. основі. Діяльність есперантистів координує створена 1908 Всесвіт. есперант. асоц. (м. Роттердам, Нідерланди). Мовою Е. виходять журнали, газети, бюлетені, підручники, словники, худож. і наук.-тех. літ-ра у різних країнах світу. Перше т-во знавців Е. виникло в Україні (м. Одеса) 1898. Перший підручник Е. в Україні видав 1907 в м. Тернопіль М. Юрків. На поч. 20 ст. у с. Нове Село (нині Підволочис. р-ну) Л. Денисюк створив інформ. бюро з пропаганди та навчання Е. 1930-і діяло есперант. т-во у Чорткові. 1979 Л. Зімелс організував у Тернополі курси з вивчення Е. та заснував т-во прихильників цієї мови, яке 1995 перетворено на клуб есперантистів “Терноцвіт”. Нині клуб нараховує більше 50 чл., серед яких 6 канд. н., 1 академік. Кер. т-ва (клубу): Л. Зімелс (1979–82), І. Галайчук (1982–84), від 1984 – М. Кривецький. Е. перекладені твори терноп. письменників Б. Андрушківа, В. Барни, Б. Мельничука, літераторів І. Дем’янової, Б. Хаварівського та ін.

Лит.: Кривецький М. Міжнародна мова есперанто. – Т., 2002.

М. Кривецький.

ЕТАЛОН МОДРИНОВО-ЯСЕНОВОГО НАСАДЖЕННЯ З ДОМІШКАМИ СОСНИ І ДУБА ЗВИЧАЙНОГО

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Озеряни Борщів. р-ну, в кв. 70, вид. 1, Улашків. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Дача Галілея”. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 3,4 га. Під охороною – високопродуктивне модрино-ясенєво-соснове насадження Ід бонітету віком понад 100 р.

І. Сліпченко.

ЕФЕДРА ДВОКОЛОСА

(*Ephedra distachya* L.; нар. назви – ставчак двоколоський, ставчак звичайний) – вічнозелений кущ. Належить до родини Хвойникові (Ephedraceae). Регіонально рідкісна, лікарська рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Реліктовий вид. Зростає на кам’яних місцях. Трапл. у Заліщиц. районі.

Лит.: Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. – К., 1989; Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

“ЕХО НАУЧЫЦІЕЛСКІЕ”

(“Ехо навчальське”; “Луна вчительська”) – польський педагогічний щомісячник. Виходив у Тернополі від червня 1931.

В. Ханас.

“ЕХО ПОДОЛСЬКІЕ”

(“Ехо подольське”; “Луна подільська”) – польський щотижневик. Виходив у Тернополі 1926–27.

В. Ханас.

“ЕХО ТАРНОПІЛЬСЬКІЕ”

(“Ехо тарнопольське”; “Луна Тернопільська”) – польський щотижневик. Виходив 1926 в Тернополі.

В. Ханас.

“ЄВАНГЕЛІЄ, АБО БЛАГОВІСТЯ БОГОДУХОВЕННИХ ЄВАНГЕЛІСТІВ”

– найбільший український стародрук, який видано у друкарні Почаївського монастиря. Надрук. церковнослов’ян. мовою, шрифтом вел. розміру (т. зв. євангельським). Довж. книги – 51, шир. – 34, товщ. – 9 см. Загалом у 18 ст. *Почаїв. друкарня* випустила 5 видань “С.” (з них одне – малоформатне).

В. Лашта.

“ЄВАНГЕЛІЄ УЧИТЕЛНОЄ”

– збірник проповідей *Кирила Транквіліона Ставровецького*; повна назва “Євангеліє Учителное або казаня на неделя през рок и на празники господскіє и нарочитым святым угодником божим”. Видрукував автор власним коштом у своїй друкарні 9 листопада 1619 в маєтку *Р. Вишневецької-Могилянки* у м-ку *Рохманів* (нині с. Шумс. р-ну); має 181 аркуш. 1696 перевидане в Уневі на Львівщині.

В. Уніят.

“ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ ГОЛОС”

– релігійний щомісячник. Виходив 1936 в Кременці. Видавці – *М. Вербицький* і *Г. Федешин*.

В. Ханас.

ЄВГЕНЬЄВА

Марія Василівна (21. 02. 1959, с. Кадубівці Заставн. р-ну Чернів. обл.) – музикант, педагог, публіцист. Голова Терноп. обл. осередку Нац. спілки кобзарів України (від 2002). Як кер. тріо бандуристок – лауреат фестивалю дит. духов. пісні “О Мати Божа, о райський цвіте”,

міжнар. фестивалю козац. пісні “*Байда*” (Тернопіль, 2003); грамота всеукр. фестивалю кобзар. мист-ва “Під срібний дзвін бандур” (м. Миколаїв, 2003); почес. грамоти 12-го міжнар. фестивалю укр. культури “Свято над Ославою” в с. Мокре, 4-го фольк. фестивалю-ярмарку в м. Бжозов, Свята укр. культури в с. Калників; усі – Польща, 2003. Закін. Чернів. муз. уч-ще (1979), Львів. консерваторію (1984, нині муз. акад.). Працює викладачем каф. інструмент. музики ТДПУ (від 1985).

Літ.: Дем’янова І. Чи візьмемо у прийдешність кобзу?... // Подільське слово. – 2003. – 24 січ.; *Бурма В.* Торкніться, пальці, дивострун // Вільне життя. – 2003. – 28 січ.

І. Дем’янова.

ЄВГРАФОВ

Олег Леонідович (05. 09. 1935, м. Суми) – тренер з плавання. Засл. тренер України. Закінчив Київ. ін-т фіз. культури (1959). Працював учителем фізичної культури у Тернопільській ЗОШ № 1 (1959–69). Підготував 15 м. сп., м. сп. міжнар. класу. Автор низки статей з теорії та методики спорту.

Літ.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Г. Гунтік, В. Ігнатенко.

ЄВЛՈՂԻЙ (МОРКОВСЬКИЙ)

(1878 – 11. 03. 1951, США) – релігійний діяч, православний єпископ. Був послушником Почаїв. лаври, прийняв чернечий постриг 23 червня 1942 хіротонізований на єпископа Вінн. УАПЦ. Від весни 1944 – в еміграції. Перейшов у РПЦ за кордоном, чл. її Синоду.

Вас. Ханас.

ЄВРЕЇ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

(юдеї, жиди, ізраїльтяни) – одна з найдавніших національних і релігійних меншин краю. Назва “жид” була цілком шанованою, без зневаги й не викликала у терноп. євреїв, як і в усій Україні, образи. Слово “євреї” прийшло у Сх. Галичину з Росії, його вживали на означення євреїв – вихідців звідти, часто у негативному контексті. Соц. структура Є. складалася за часів Австро-Угорщини. Євреї. ментальність на Тернопільщині фор-

мувалася за наявності своєї релігії, мови (для розмови з Богом – іврит, із простим євреєм – ідиш), побуту і соц. структури. Терноп. Є. відзнач. побожністю, зберігали, особливо у м-ках і селах, традиц. побут та одяг. Дуже популяр. була ідея обраної Богом нації. Переслідування як реліг., так і екон. пояснювали “господньою карою за наші гріхи”. Зосереджувались у містах і м-ках

Синагога у Тернополі (1930-і).

(становили 40–45% міщан Сх. Галичини), Є. займалися ремеслом, торгівлею, лихварством, орендою землі, домаш. послугами. Осн. заняттям Є. у містах і селах Тернопільщини на поч. 20 ст. була торгівля. За даними переписів 1897 в Росії та 1900 в Австро-Угорщині найбільше євреї. населення було в Кременці – 39% та Гусятині – 41%. Від кін. 19 ст. починає зростати к-сть Є. у держ. адміністрації і вищих школах краю. Укр. місц. населення ставилося до Є. толерантно, часто співпрацювало. Тоді та в міжвоєн. період на тер. Тернопільщини діяли євреї. банки, підр-ва, школи, т-ва. Важлива сторінка історії – укр.-євреї. передвибор. коаліція на виборах 1907 до австр. парламенту; результат цієї коаліції – обрання 2-х євреї. депутатів на Тернопільщині: від 60-го округу (Бучач–Підгайці–Монастирська–Вишнівчик) – львів. адвоката, д-ра *Г. Габля*, від 69-го округу (Чортків–Теребовля–Микулинці–Будзанів) – проф. *А. Малера*. Це був перший виступ на новітній політ. арені євреї. політ. діячів; згадані послі – перші євреї у вищому законодавч. органі Австро-Угорщини. 1909–39 у Тернополі діяв євреї. спорт. клуб “Єсуда”. Євреї. погроми вперше прокотилися Сх. Галичиною під час рос. окупації 1915, їх здійснювали рос. військ. частини. Участь євреїв в УГА (вступ в армію євреїв Бучача і Монастирськ, створення у Тернополі в червні 1919 Жидів. куреня), підтримка уряду ЗУНР під час виборів, сприяння єв-

рей. культ. діячів розвитку укр. культури позитивно позначилися на співіснуванні українців і євреїв. Значна к-сть Є. проживала на Боршівщині 1921, зокрема у Скалі-Подільській (1555 осіб), Мельниці-Подільській (1411), Озерянах (1302), Королівці (1161) та в ін. містах і селах краю. У міжвоєн. період значно зросло число Є., зайнятих т. зв. вільн. професіями. Більшість із них жила в умовах важкої праці та злиднів. Діячі ОУН часто переховувалися від арештів у євреї. сім’ях. Із приходом ЧА в новостворених у грудні 1939 Дрогобиц. (нині в складі Львів. обл.), Львів., Станіслав. (нині Івано-Фр.) і Терноп. областях к-сть Є. до 1940 збільшилася прибіл. на 12%; це були передовсім біженці з Німеччини і Польщі. Серед рад. функціонерів Є. було небагато, і зокрема у Зборові серед рай. адміністрації, в т. ч. міліції, – 28, із них місц. – 6. Від грудня 1939 Є., особливо прибулих із окупованої німцями Польщі, масово арештовували, виселяли в Сибір. Постраждали насамперед сїоністи, євреї. реліг. діячі; іудейські громади фактично перестали існувати. Найжахливішим періодом у житті Є. на Тернопільщині, як і в усій Україні, стала нім.-фашист. окупація 1941–44. Окупац. влада створила концтабори (гетто) у майже всіх вел. насел. пунктах краю. Тільки у Збаражі 1943 розстріляли понад 15 тис. зігнаних із насел. пунктів р-ну Є.; у селах їх зганяли в будинки і спалювали, розстрілювали на місці. Ще й нині не встановлена точна к-сть жертв нім. фашизму серед євреї. населення Тернопільщини. За часів рад. влади євреї. орг-ції на Тернопільщині не існували. З проголошенням незалеж. України євреї. община значно активізувала діяльність. Від поч. 1990-х на Тернопільщині діяло т-во “Алеф”; нині діють Євреї. община (кер. Д. Фанштейн) та фонд “Хесед-Фрідландер” (філія Хмельн. фонду “Хесед-Бешт”). Збережено надбання євреї. релігії та культури (синагоги, місця поховань, книги, документи тощо), діють іудейські громади. Терноп. земля дала світу визначних діячів євреї. культури, зокрема тут народилися письменники *Ш. Й. Агнон*, *А. Блюменфельд*, *Л. Кальтенберг*, *Г. Кестен*, реліг. діяч, нар. цілитель *Бешит*, політ. діяч у Польщі *О. Друсський*, скрипаль *І. Штерн* та ін. На Тернопільщині відомі педагог, засл. прац. освіти України *Р. Бабад*, лікар, проф. *Е. Бергер*, історик, краєзнавець *Б. Ельгорт*, есперантист *Л. Зімельс*, спелеолог *Ю. Зімельс*. Сьогодні намітилася тенденція до зменшення к-сті євреї. насе-

лення. Згідно з переписами 1979 на тер. області проживало 949, 1989 – 693, 2001 – 167 осіб (з них у містах – 155), які визнали себе євреями.

В. Уніят.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ)

– вищий навчальний заклад 4-го рівня акредитації у м. Тернопіль. Один із перших недерж. ВНЗ в Україні, засн. 1991 в Києві. Внесений до Держ. реєстру наук. установ України, яким держава надає підтримку. Підрозділ у Тернополі створений у травні 2001. Форми навчання: денна, заочна, дистанційна, післядипломна освіта. Готує фахівців за спеціальностями: економіка підпр-ва, інформаційні управляючі системи та технології, менеджмент орг-цій (туризм, охорона здоров'я, вироб. сфера, торгівля і послуги, автотранспорт). Дир. – О. Заїка.

П. Гуцал.

ЄВСЄЄНКО

Станіслав (19. 02. 1945, м. Кіровоград) – спортсмен (футболіст). М. сп. Закін. Київ. ін-т фізкультури. Грав за ФК “Зірка” (Кіровоград), у вищій лізі за команди “Шахтар” (Донецьк) і “Дніпро” (Дніпропетровськ). 1979–80 очолював підгасц. команду “Нива”. Нині проживає у Києві.

Лит.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Л. Легкий.

ЄВША́Н

Микола (справж. – Федюшка Микола Йосипович; ін. псевд. – Лебедик, Явір та ін.; 19. 05. 1890, м-ко Войнилів, нині смт Калус. р-ну Івано-Фр. обл. – 23. 11. 1919, м. Вінниця) – літературознавець, критик, публіцист. Навчався у Львів. і Віден. ун-тах. Працював секр. НТШ у Львові. Від початку 1919 – поручник, нач. архіву Начальної команди (штабу) УГА; воював на Тернопільщині. Помер від тифу.

Б. Мельничук.

“ЄГУ́ДА”

– єврейський спортивний клуб у м. Тернопіль. Засн. 1909. Ліквідувала більшовицька влада 1939. Футбол. команда “С.” під одноймен. назвою брала участь у чемп-ті Польщі з футболу.

В. Ханас.

ЄДИНА́К

Олексій Миколайович (12. 11. 1938, с. Лисавегівка, нині Дондошан. р-ну, Молдова) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1987), проф.

апробував концепцію “ідеального остеосинтезу”. Автор понад 160 наук. праць, має бл. 100 винаходів.

М. Андрейчин.

ЄДНА́К-СТРАХО́ЦЬКА

Галина Михайлівна (27. 12. 1961, с. Бісковичі

Самбір. р-ну Львів. обл.) – спортсменка (велоспорт). М. сп. міжнар. кл. (1984). Закінчила ф-т фізичного виховання Тернопільського пед. ін-ту (1987, нині ТДПУ). Багатораз. чемпіонка СРСР. Працює вчителькою Терноп. ЗОШ № 3.

Лит.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Г. Гунтік.

“JEDNODNÓWKA”

(“Єдноньовка”, “Одноднівка”) – польська газета у м. Тернопіль. Вийшла 10 жовтня 1934 при щомісячнику “Gawedy Podchorunrzuch”.

В. Ханас.

ЄЖ

Теодор-Томаш (Jeź Teodor Tomasz; справж. – Мілковський Зигмунт; 23. 03. 1824, с. Сарацет, нині Рибниц. р-ну, Молдова – 11. 01. 1915, м. Лозанна, Швейцарія) – польський письменник, публіцист, громадський діяч. Навчався у Київ. ун-ті (1847–48). Співорг-тор польс. повстання 1863–64; перебував у містах Кременець, Вишнівць (нині смт. Збараз. р-ну), Почаїв, де організував повстан. загін. Був одружений з урожденкою м. Чортків С. Врублевською. Автор романів, перекладів, істор.-публіцист. праць “Руська справа в Галичині” (1861), “Лях-Чех-Рус” (1878),

“Руська справа. Провідники Русі” (1879), “Повстання в Чернихові в 1888 р.” (1895) та ін.

Лит.: Ткачов С., Ханас В. 250 імен на карті Тернопілля: Кразнавчо-біографічний покажчик. – Т., 1996.
С. Ткачов, В. Ханас.

ЄЗЕРСЬКИЙ

Антоній (Jeziernski Antoni; 22. 05. 1859, с. Ігровиця, нині Терноп. р-ну – після 1905, м. Коломия, нині Івано-Фр. обл.) – польський художник. Закін. Львів. худож. школу (1878). Навчався в Кракові у школі красних мист-в (1878–82) та АМ (1884–87), Мюнхен. АМ (1890–91). Відвідав Італію (Венеція, Болонья, Флоренція, Рим), де копіював ікони і фрески. 1887–90, 1891–1902 жив і малював у Збаражі, селах Збараз, та Скалат. повітів (Богданівка, Жеребки, Залужжя, Синява). 1905 переїхав до Коломиї. Автор творів на істор. тематику, низки жанр. картин, зокрема “Збараський мотив” (1892), реліг. полотен “Св. Михаїл” у бернардин. костюлі в Збаражі, “Матір Божа” у Підволочиську, етюдів, ілюстрацій та ін. 1884–1903 виставляв роботи у Кракові, Львові.

І. Дуда, В. Ханас.

ЄЗЕРСЬКИЙ

Сидір Антонович (псевд. і крипт. – Исидор з-під Теребовлі, Сидір Тюрмач, С. Є. та ін.; 1847, с. Глешава, нині Теребовлян. р-ну – 1914, м. Золочів, нині Львів. обл.) – поет, перекладач, педагог. Закін. Львів. ун-т (1872). 1875–1903 учительовав у Золочів. г-зії. Друкувався у г. “Голос народний” (м. Коломия, нині Івано-Фр. обл.), ж. “Весна”, “Правда” та ін. Автор лір. поезій, перекладів драми Ф. Шіллера “Підступність і кохання” (1884; під назвою “Інтрига і кохання” йшла на сцені Руського нар. театру у Львові), повістей Ю. Коженьовського “Анілька” (1873) та “Поступова панна” (1899), роману Е. Дж. Булвера-Літтона “Останні дні Помпеї” (1890-і). Опубл. статті “До історії русько-українського письменства” (1890), “Історія Золочівської гімназії” (1899) й ін.

П. Медведик.

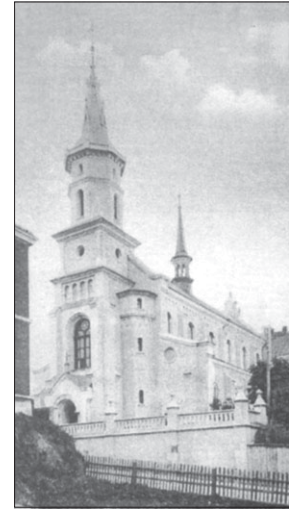
ЄЗУЇТИ

– католицький чернечий орден. Заснував 1534 іспанець І. Лойола у Парижі (Франція) і затвердив Папа Павло III під назвою Товариство Ісуса (Societas Jesu) 27 вересня 1540. Складаючи традиц. 3 чернечі обіти, Є. ввели для себе четвертий: повний та остаточний послух Папі. Мета ордену – проповідання ідей християнства, поширення впливу католицизму через місіонерство, освіту і

благодійність, зміцнення влади Папи Римського. Є. реформували систему катол. освіти, відкривши мережу духовних семінарій, колегій, акад. у країнах Європи й ін. частин світу. Вони зупинили поширення протестантизму в Пд., Центр. і Сх. Європі. На укр. землі Є. прибули 1574, коли їх запросив до Львова катол. архієпископ Й. Суліковський. Згодом єзуїт. монастирі виникли

у Луцьку, Кам’янці (нині Кам’янець-Подільський), Вінниці, Фастові й ін. містах. Одночасно закладали колегії: у Львові (1608; піднесена до гідності акад. 1661), Луцьку (1609), Києві (1690) та ін. Бл. 1720 князь М.-С. Вишневецький заснував колегію Є. у Кременці, яка проіснувала до 1773. Через активне втручання у політичне життя орден Є. 18 ст. заборонили правителі Іспанії, Португалії, Франції та ін. країн Європи. Папа Климент XIV ліквідував орден Є. 1773, однак 1814 його відновив Папа Пій VII. У Росії діяльність Є. була заборонена 1820. За погодженням з австрійським урядом, вислані з території Рос. імперії чл. ордену прибули до Тернополя, де стали викладачами першої г-зії в місті; вона діяла до 1848, коли орден Є. заборонили в Австрійській імперії. Згодом Є. відновили діяльність у Зх. Україні й перебували тут до 1939. 1891–1901 в Тернополі зведено єзуїтський костюл (в рад. час перебудований на цивіл. приміщення). Нині орден Є. нараховує бл. 20 тис. чл., діє в багатьох країнах світу, має 33 ун-ти і більше 200 шкіл різного типу, випускає понад 1 тис. період. видань 50-а мовами світу. Від 1992 Є. відновили діяльність в Україні. Їхні осередки є у Львові, Хмельницькому та Кіцмані (Чернів. обл.); у них перебувають 6 ієромонахів та 1 брат, які займаються душпастирством на катол. парафіях. 11 січня 2003 створ. Провінцію ордену в Україні, що належить до Асистенції Сх. Європи. Очолює о. Давид Назар.

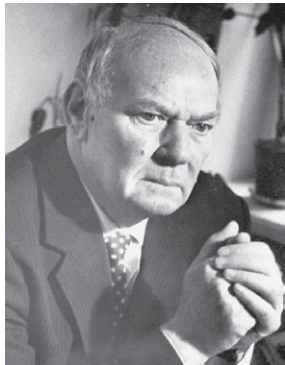
Я. Стоцький.

Костюл єзуїтів у Тернополі на початку 20 ст.

ЄЛАЃІН

Іван Олександрович (04. 06. 1934, с. Сукманівка Жердев. р-ну Тамбов обл., нині РФ) – журналіст.

Засл. журналіст України (1996). Чл. НСЖУ (1963). Медаль “За трудову доблесть” (1971). Відзнака НСЖУ “Золоте перо” (1983). 1958–66 – заст. ред. Лановец., 1966–83 – ред. Буцач. рай. газет; 1983–98 – оглядач обл. г. “Вільне життя”; 1998–2000 – гол.

ред. г. “Тернопіль вечірній”. Від травня 2003 – виконавчий секр. обл. орг-ції НСЖУ. Працює як нарисовець та в ін. жанрах публіцистики. Друк. в обл. та всеукр. часописах. Співавт. зб. нарисів “З манівців на світлу дорогу” (1984), “Про себе, про друзів, про час” (1999), “Тасмниця неопалимої купини” (2004) та ін. книг.

В. Старовойт.

ЄЛЕНІЮК-СУЛЯТИЦЬКА

Оксана (1929, с. Озеряни, нині Борщів. р-ну – 31. 08. 2002, Канада) – громадська діячка, меценатка. Співпрацювала з ОУН. Виїхала у Канаду. Чл. Ліги укр. катол. жінок Канади. Жертводавець на видавничий фонд “За тебе, свята Україно”. Співпрацювала з *терноп. благодійною орг-цією “Українська родина”*.

Т. Сулятицький, В. Уніят.

ЄЛОВІЦЬКИЙ

Євстахій (Jełowicki Eustachy; 21. 08. 1886, м. Львів – 15. 03. 1930, там само) – католицький релігійний діяч. Д-р теології та філософії (1930). 1921–30 обіймав Тереховлян. парафію; за нього у місті збудована базиліка. Згодом викладав психологію релігії у Варшав. ун-ті. Автор кн. “Студії над американізмом” (т. 1, незакін.), “На порозі суспільної психології релігії (обидві – 1929) та ін. наук. праць.

С. Ткачов, В. Ханас.

ЄЛОВІЦЬКИЙ

Миколай (Ełowicki Mikołaj; 1794, Волинь – 1867, м. Париж, Франція) – польський письменник. Навчався в Кременец. ліцеї. Учасник польсь. повстання 1830–31. Від 1831 жив у Парижі. Автор повістей “Монахія” (Л., 1854), “Кременець-

кий бенкет” (2 ч.; Париж, 1857, 1861) та ін. Перекладав польською з французької.

П. Бабій.

ЄЛОВІЦЬКІ (ЯЛОВИЦЬКІ)

– український шляхетський рід. Його представники володіли маєтками і займали важл. посади у Кременец. повіті 15–17 ст. Зачинателю роду – Панько Є., який у серед. 15 ст. отримав від польс. короля у володіння Ланівці та ін. насел. пункти Волині. Ін. представники роду: Гнівош Іванович Є. – кременец. повіт. суддя (серед. 16 ст.); Савин Гнівошович Є. – кременец. земський підсудок 1566–91, кременец. військовий 1595; Антон Є. – кременец. земський суддя 1578–89; Захарій Є. – королів. секр. і писар, київ. стольник 1621–29; Данило Є. – кременец. підкоморій 1632–48.

П. Гуцал.

ЄЛЧАНІНОВ

Олександр Георгійович (1874, Білорусь – 1921, м. Вадовіце, Польща) – військовик, генерал-хорунжий Армії УНР. Під час 1-ї світ. війни воював на Тернопільщині, ком-р дивізіону артилерійської бригади 11-ї рос. армії Пд.-Зх. фронту. Від листопада 1917 – в укр. армії, згодом – інспектор кінноти Ген. штабу Армії УНР. Від весни 1920 – заст. ком-ра окремої кінної дивізії *І. Омеляновича-Павленка*, яка в липні й вересні того ж року воювала з частинами ЧА на півдні Тернопільщини. В кінці листопада 1920 інтернований біля м. Підволочиськ.

П. Бабій.

ЄЛЬЧАНІНОВ

Анатолій Михайлович (01. 04. 1949, с. Коли-

бельське Чаплигін. р-ну Липец. обл., нині РФ) – спортсмен (греко-римська боротьба). М. сп. міжнар. кл. (1981). Виступав у важкій ваговій категорії (до 130 кг). Багатораз. чемпіон УРСР (від 1978), чемпіон СРСР (1979), володар Кубка світу (1981).

Нині – ген. дир. фірми “Атлант” у Тернополі.

Лім.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

П. Бубній, Г. Гунтік.

СЛЮК

Ізидор (1883, с. Рашків, нині Городенк. р-ну Івано-Фр. обл. – 01. 08. 1919, м. Кам'янець, нині Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.) – громадський діяч. Дир. Бережан. г-зії (до 1914). Від листопада 1918 – заст. повіт. комісара ЗУНР у Бережанах. Воював в УГА, з якою в липні 1919 перейшов на Вел. Україну.

В. Ханас.

ЄМЕЛІВКА

– село у Гусятинському районі. До 1939 – Гавришева. Підпорядк. Котів. сільраді. Розташ. за 29 км від райцентру і 4 км від найбл. залізн. станції. Насел. 156 осіб (2003). Є церква св. Архистратига Михаїла (1997; мур.). Діє ЗОШ 1–2 ступ.

Г. Гуменна.

ЄНДЖЕЇВІЧ

Єжи (Jędrzejewicz Jerzy; 02. 03. 1902, побл. м. Конське, Польща – 19. 11. 1975, м. Варшава,

там само) – польський письменник, перекладач, літературознавець. Орден “Знак пошани”. Дитинство Є. минуло в Україні. Навчався у г-зії в Катеринославі (нині Дніпропетровськ). Автор роману “Українські ночі, або Родовід генія” (1966) про

Т. Шевченка; в творі відображено перебування поета 1846 на Волині. Є. Ворцелю присвятив роман “Звитяга переможених” (1974); у творі йдеться про Кременець, де гол. герой навчався у *Вищій Волин. г-зії*. Перекл. тв. *І. Драча, Л. Костенко, М. Коцюбинського, М. Рильського, Т. Шевченка*, та ін. укр. письменників. Упоряд., автор передмов до кн. польс. мовою “Вибрані твори” М. Коцюбинського (1954), “Вибрані поезії” Т. Шевченка (1972). Листувався з кременчанами, зокрема з М. Середюком. Матеріали про Є. представлені в експозиції Шевченківського залу Кременец. краєзн. музею.

Лит.: *Черніхівський Г.* Листи Єжи Єнджеєвича до Макара Середюка // Слово і час. – 1990. – № 6.

Г. Черніхівський.

“СПАРХІАЛЬНИЙ ВІСНИК”

– церковна газета, видання архієпископа Тернопільського і Кременецького *Лазаря* (в миру – Р. Швець). Виходив 1990. Ред. о. М. Бочкай.

М. Ониськів.

СПАРХІЇ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– церковно-адміністративні округи християнських церков на чолі з єпархіяльним архієреєм (митрополитом, архієпископом, єпископом). Є. покликана до буття верхов. церк. влада; складаються з кількох деканатів, які поділяються на парафії. На тер. Терноп. обл. діють 6 єпархій: Бучац. УГКЦ – правлячий єпископ Іриной Білик, Терноп.-Зборів. УГКЦ – єпископ *Михайл Сабрига*, Терноп. УАПЦ – митрополит *Методій (Кудряков)*, Терноп.-Бучац. УПЦ КП – митрополит *Василь (Боднарчук)*, Терноп.-Кременец. УПЦ КП – архієпископ *Іов (Павлишин)*, Терноп. УПЦ – архієпископ *Сергій (Генцицький)*.

о. Й. Говера.

ЄПШЕВ

Олексій Олексійович (06 (19). 05. 1908, м. Астрахань, нині РФ – 15. 09. 1985 м. Москва, там само) – радянський військовик, генерал армії (1962). Герой Рад. Союзу (1978). Ленін. премія (1983). У березні–липні 1944 перебував на Тернопільщині як нач. військ. ради 38-ї армії, котра воювала проти нім.-фашист. військ.

П. Гуцал.

ЄПШИН

Анатолій Васильович (10. 01. 1938, с. Хлебтово Комарич. р-ну Брян. обл., нині РФ) – вчений-медик. Д-р мед. н.

(1984), проф. (1985). Чл. правління Наук.-метод. т-ва терапевтів і ендокринологів України, Нью-Йорк. АН. Закін. Вінн. мед. ін-т (1962, нині ун-т). 1975–85 – доц. каф. пропедевтики і терапії ФУЛ; від 1985 – зав каф. пропедевтики внутрішніх хвороб Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Сфера наук. зацікавлень – хвороби щитовидної залози та органів травлення. Розробив лікування дифузного токсичного зобу імуноактивними препаратами. Автор і співавт. більше 200 наук. і навч.-метод. праць.

М. Андрейчин.

ЄРЕМЕНКО

Антоніна Григорівна (1903, м. Бахмут, нині м. Артемівськ Донец. обл. – 06. 09. 1970, м. Тер-

після виходу на пенсію 1966 проживала у Тернополі.

Н. Халуца.

ЄРЕМІЯ П ТРАНОС

(р. і м. н. невід. – 1595, м. Стамбул, нині Туреччина) – православний церковний діяч. Константинопольський патріарх (1572–79, 1589–84, 1589–95).

У грудні 1589, повертаючись з Москви через міста Вільно (нині Вільнюс, Литва), Остріг (нині Рівнен. обл.; зустрічався з князем *К.-В. Острозьким*) і Збараж, прибув до Тернополя, де у дерев. церкві

Різдва Христового (не зберег.) відслужив богослужіння; потім на майдані перед храмом до Є. звернувся проповідник Кирило (Кипріан) із промовою на захист братств. Тоді ж Є. затвердив статут і права “Рождественского церковного братства” в Тернополі.

П. Бабій, В. Ханас.

ЄРМІНЬ

Йожеф Франтишкович (р. н. невід., м. Ужгород) – піаніст, музикознавець. Премія ім. С. Людкевича (2003, м. Львів). Закін. Львів. консерваторію (нині муз. акад.), аспірантуру Москов. консерваторії. Артист симфон. оркестру Львів. обл. філармонії. Доц. Львів. муз. академії Не раз виступав із сольними концертами на Тернопільщині.

В. Уніят.

ЄРЬОМЕНКО

Неоніла Семенівна (06. 10. 1926, с. Марківка, нині смт Луган. обл. – 05. 06. 1994, м. Харків) – вчений у галузі офтальмології. Канд. мед. н.

(1958), доц. (1964). Відмінник охорони здоров’я. Закін. Харків. мед. ін-т. 1951–58 – н. с. Укр. ін-ту очних хвороб. Від 1964 – доц., 1985–86 – зав. каф. офтальмології Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Сфера наук. зацікавлень: діагностика та лікування глаукоми, хвороб сітківки, зорового нерва, косоокості, міопії. Першою в Україні застосувала метод кріекстракції катаракти. Автор понад 70 наук. праць.

А. Сенякіна, В. Чайковський.

ЄРУСАЛІМЕЦЬ

Любов Олександрівна (17. 08. 1938, м. Кременець) – народна майстриня вишивання. Дипломи, премії на всеукр. і обл. виставках. Закін. Кременец. мед. уч-ще (1958). Працювала в полог. будинку (1958–64). Учасниця виставок у Тернополі (1982–1989), Бендерах (Молдова, 1983), Києві (1983, 1984, 1986). Серед тв. – вишиті рушники, серветки, блузки, панно, суперобкладинка “Кобзаря” Т. Шевченка (1984) та ін. Зберіг. в музеях Кременця, Канади, приват. колекціях.

А. Гриб.

ЄФРЕМОВ

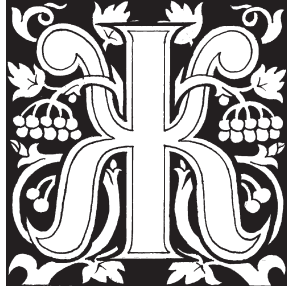
Борис Олексійович (24. 05. 1954, смт Товсте Заліщиц. р-ну) – артист розмовного жанру, діяч

культури. Засл. артист України (1989). Лауреат XII Всесвіт. фестивалю молоді та студентів у Москві (1980), всеукр. конкурсів і фестивалів. Закін. Київ. ін-т культури (1979). Працював викладачем навч. закладів, дир. Буд. культури, від 1990 – артист, режисер, продюсер мист. колективів у країнах Сх. Європи, від 1994 – заст. нач. Терноп. обл. управління культури; 1998–2002 – зав. відділу зв’язків та інформації Терноп. міськ. ради. Нині – на творчій роботі.

В. Барна, В. Ханас.

ЖАБИНЦІ

– село у Гусятинському районі. Центр сільради. Розташ. над р. Нічлава, за 26 км від райцентру. Насел. 652 особи (2003). Перша писемна згадка – 1592. Є костюл (1777), церква св. Покрови (1906; мур.). Діяли т-ва “Просвіта” та “Союз українок”. 2000 Ж. частково потерпіли від буревію. Насипано символ. могилу Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, дошк. заклад. Поблизу Ж. виявлено археол. пам’ятки трипільської, черняхівської та давньорус. культур.

В. Уніят.

ЖАБІНЯ

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Кальнен. сільраді. Розташ. на берегах р. Потік – притоки Золотої Липи, за 14 км від райцентру і 15 км від найбл. заліз. ст. Зборів (у с. Млинівці Зборів. р-ну). Насел. 520 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1469. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, кооператива. Є церква Вознесіння Господнього (1636; перебудована з оборон. замку). Споруджено пам’ятник на могилі полеглих у бою з татарами 1675 (1925) і Т. Шевченку (2000; скульп. *В. Косовський*); встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини; є могила УСС на цвинтарі та символ. могила Борцям за волю України. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд.

Пам’ятник Т. Шевченку.

культури, б-ка, ФАП, фольклор.-етнографічний мішаний хор, оркестр укр. нар. інструментів, СК “Жабинський”. У Ж. народ. фольклорист, літературознавець і мистецтвознавець *П. Медведик*. Поблизу села виявлено археол. пам’ятки давньорус. культури.

П. Медведик.

Церква Вознесіння Господнього.

ЖАБСЬКИЙ

Олександр (*Żabski Aleksander*; 04. 04. 1933, с. Бернадівка, нині Теребовлян. р-ну) – польський та український письменник, перекладач, педагог. Товариш поета *С. Будного*. Золотий Хрест заслуги Польщі. Навчався у Струсів. США, від 1952 – у Виборзькій військ.-мор. школі; служив на Балтій. флоті. 1955 переїхав до Польщі, де здобув пед. освіту, вчителював. 1966 закін. ф-т слов’ян. філології Вроцлав. ун-ту, 1980 – аспірантуру. Заст. голови повіт. правління Т-ва світських шкіл (1960–70), згодом – викл. ліцею в м. Стшелін на Вроцлавщині. Друкувався у польс. часописах: “Наше слово”, “Світанок”, “Наша культура” в “Українському календарі”, літ. антології “Гомін”; у Чехо-Словаччині – в ж. “Дукля”, “Дружно вперед”; в Україні – ж. “Всесвіт”, “Жовтень” (нині “Дзвін”), “Вітчизна” та ін. Переклав польс. мовою твори *С. Будного*, *Л. Забайти*, *А. Малишка*, *В. Сосюри* та ін.

М. Опіський, С. Ткачов.

ЖАБСЬКИЙ

Тадеуш (*Żabski Tadeusz*; 02. 01 1936, с. Новий Тичин Теребовлян. пов. (нині цього села нема) – польський літературознавець. Д-р філол. н. (1979), надзвич. проф. (1992). Від 1945 проживав у Польщі. Закін. ф-т полоністики Вроцлав. ун-ту (1960). Автор кн. “Літературно-слов’янське товариство у Вроцлаві”, “Естетично-літературні погляди Г. Сєнкевича” (1979) та ін. Ред. “Словника популярної літератури”, співред. серії “Популярна література і культура”.

С. Ткачов, В. Ханас.

ЖАБ’ЯК

– яр, геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Один із найбільших і найбагатших викопною фауною ярів пн. ч. Поділля. Розташ. біля

с. Дзвиняча Збараз. р-ну. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 02. 2001 № 238. Перебуває у віданні асоц. селян. спілок "Світанок". Пл. 10,5 га. Довж. бл. 1 км, глиб. у серед. ч. 25–30 м. Має кілька бокових відгалужень, у руслі протікає невел. струмок. Під охороною – відслонення глинистих літотамнієвих вапняків із великою к-стю добре збережених черепашок двостулкових і черевоногих моллюсків, решток ін. мор. організмів середньоміоценових (неоген.) віку. Нижче також залягають середньоміоцен. піщано-глинисті відклади з добре вираженими верствами бурого вугілля (потуж. 0,4–0,5 м) і уламками окременілих стовбурів дерев довж. до 2 м. Видима потужність міоценових порід на схилах яру – 25–30 м. Вони залягають на розмитій поверхні білих крейдоподібних мергелів верхньої крейди.

Лит.: Сивий М., Кітура В. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999; *Чайковський М.* Пам'ятки природи Тернопільщини. – Л., 1977.

Й. Сви́нко, І. Сліпченко.

ЖА́ДОВ

Олексій Семенович (30. 03 (12. 04). 1901, с. Нікольське, нині Орлов. обл., РФ – 10. 11. 1977, м. Москва, там само) – радянський військовий діяч. Генерал армії (1955). Герой Рад. Союзу (1945). У травні–липні 1944 5-а гвард. армія під командуванням Ж. воювала на Тернопільщині, перед Львів.-Сандомир. наступальною операцією дислокувалася біля Скалата, нині м. Підволочис. р-ну.
П. Гуцал.

“ЖА́ЙВІР”

– незалежне видання; літературно-мистецький, історико-красназничий альманах. Виходить неперіодично від січня 1992 в м. Бережани. Шеф-ред.

Б. Романишин, ред. *Н. Волинець.* До редколегії різного часу входили П. Вільчинський, *В. Павук, Я. Шургот.*

М. Друсевич.

ЖАК

Олег Остапович (02. 01. 1971, м. Бережани) – художник-дизайнер. Закін. Бережан. худож. шк. за спец. художник-графік (1986), фіз.-матем. ф-т ТДПУ (1994). Працював у ред. “Тернопільської газети” (1995–99). Нині – один із провідних художників-дизайнерів Тернопільщини.

В. Романів.

ЖАН

Йосафат-Іван (19. 03. 1885, м. Ст. Фабієн де Рі-мускі, пров. Квебек, Канада – 08. 06. 1972, м. Грінсбі, пров. Онтаріо, похов. у м. Мондер, Канада) – священик, громадський діяч. Рукоприклад. на священика 1910. Після зустрічі у м. Монреаль із митрополитом *А. Шептицьким* приїхав на Львівщину в Крехів. монастир вивчати мову, історію та релігію України. 1911 перейшов із католицизму на греко-катол. обряд. 1912 повернувся у Канаду, де відкрив укр. школи. 1914 – знову в Крехові, обслуговував 7 парафій pobl. Самбора (нині Львів. обл.). Не раз бував на Тернопільщині, ініціатор відкриття школи для сиріт у Бучачі. В період *ЗУНР* – перекладач держ. секр. міністра закордон. справ *С. Витвицького*, у червні 1919 – особистий секр. *Є. Петрушевича*, згодом – капелан УГА. Очоловав УЧХ, допомагав *С. Петлюрі* під час дипломат. місії у Варшаві. Чл. делегації УНР на Ризькій мир. конференції (1921), у Лізі Націй, місії УНР у Женеві (Швейцарія). Після поразки в Україні Визв. змагав повернувся до Канади. Автор ідеї виділення тут вел. тер. для укр. емігрантів. Вдруге вступив до оо. Василян у Мондері; ігумен у м. Монреаль (1940–42), парох у м. Оттава (1942–45). 1945 виїхав до Європи, делегат 2-го і 3-го засідань ООН у Лондоні та Парижі 1946. Від уряду пров. Квебек отримав 250 кв. миль в Абітібі, заснував на цій тер. укр. поселення “Шептицьке”. Від 1947 – декан укр. греко-катол. духовенства у Вел. Британії. 1949 повернувся до Канади, душпастирював у містах Монреаль, Едмонтон, Мондер, Грінсбі. 1964 заснував Фундацію ім. о. Жана для надання стипендій студент. молоді укр. походження.

Б. Мельничук, В. Уніят.

ЖА́РСЬКА

Михайлина Іванівна (21. 11. 1891, м. Белз, нині Сокал. р-ну Львів. обл. – 28. 04. 1972, м. Тер-

нопіль) – акторка театру, співачка (сопрано). 1911 навчалася співу в *О. Мишуги* у Львові. Працювала в театрі т-ва “Руська бесіда” у Львові (1907–11), з яким гастролювала на Тернопільщині; у наддніпрян. трупах П. Прохоровича (1911–12),

І. Гореміки (1913), Д. Гайдамаки (1914–15), П. Саксаганського (1915–16), театрах Чернігова, Житомира (1920–41), Терноп. муз.-драм. театрі ім. Т. Шевченка (1945–60). У театрі співала партії у муз. виставах: Софія (“Галька” С. Монюшка), Арсена (“Циганський барон” Й. Штрауса), Юлія (“Циганська любов” Ф. Легара); драм. ролі: Мати і Гордиля (“Маруся Богуславка” і “Циганка Аза” М. Старицького), Оришка (“Лимерівна” П. Мирного), Мотрона (“Гірка доля” С. Писемського) та ін. Авторка спогадів про *Й. Стадника* (1966), *О. Мишугу* (1968).

Літ.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001.

П. Медведик.

ЖАРСЬКИЙ

Олекса (р. н. невід., с. Росохач, нині Чортків. р-ну – р. см. невід., Канада) – громадський діяч, меценат. Від 1911 – в м. Едмонтон (Канада). Активний в Укр. нар. домі (його почес. чл.) й аматор. т-ві “Боян”. Жертводавець на реліг. та громад. потреби, зокрема на “Пропамятну книгу “Український Народний Дім. 1906–1966”.

Б. Мельничук.

ЖАРТІВЛИВІ ПІСНІ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– музично-поетичні твори, що побутують на території області й висміюють окремі вади людини або неординарні її дії в побуті. Спочатку – складова календар.-обряд. та родин.-обряд. жанрів, у період ліризації фольклору (середньовіччя) сформований в окремий жанр. Ж. п. розкривають здебільшого любовні та подруж. стосунки при незвич. обставинах. У них використ. пародіювання (насмішл. наслідування) подій із родин. життя, де у ролі дійових осіб часто виступають звірі, птахи, комахи чи навіть гриби (пісні про пташине весілля, смерть комара, похорон горобця тощо). Ж. п. за стилевими ознаками споріднені із танцювальними, тому вони часто творять

одну фольк. групу. Домінує мелодика широкого діапазону, що повністю відповідає гармонійному способу мислення. Вона має лише моторний характер, і це більшою мірою споріднює її з відповідними колізіями та мотивним складом. Коміч. ефект у Ж. п. часто створює контраст мінор. мелодики або паралельного її зіставлення із жартівливим змістом сюжету. Це й творить на сприйняттовому рівні гумор. ефект. На формотворчому рівні Ж. п. часто становлять дво- або чотирирядкову строфу з приспіваними, деколи кумулятивними (після кожної наступної строфи у приспіві збільшується певна к-сть лексем). Прикладом служать пісні “Ой чи чуєш ти, дубе”, “Ой служив я в пана та на перше літо”, “У нашого Омелечка” та ін. Якщо колись Ж. п. були основою репертуару переважно мандрівних дяків, спудеїв, кобзарів та лірників, то нині вони входять у репертуар співаків різних соціальних верств. На Тернопільщині Ж. п. найчастіше виконують фольк.-етногр. ансамблі та сучас. естрад. гурти.

О. Смоляк.

ЖДАНКІН

Василь Олександрович (23. 05. 1958, станиця Гурмай Краснодарського краю, нині РФ) –

музикант, кобзар. Гран-прі на конкурсі “Червона рута” (1989), лауреат фестивалю “Оберіг” (1990, м. Луцьк). Від 1960 проживав у с. Білокриниця (нині Кременец. р-ну). Закін. СІШ у м. Кривий Ріг (1975). Співав у Волин. нар. хорі, Почаїв. лаврі,

Терноп. обл. філармонії. Навчався в Укр. с.-г. акад. (Київ), Львів. консерваторії (нині муз. акад.). Закін. диригент. ф-т Рівнен. ін-ту культури (1987), де створив квартет “Птахи”. Працював у Рівнен. філармонії, 1988–90 в театрі-студії “Не журись!” у Львові. Від 1990 концертує як кобзар. У репертуарі твори: “Чорна рілля ізорана”, “Послання Божої Матері”, “Гей, літа орел, літа сизий”, “Гей, там на горі січ іде”, цикл колядок на сл. Б.-І. Антонича та ін. Автор низки муз. творів на власні та вірші укр. поетів. Знявся у кінострічках “І снігом стелиться життя” та “Українці, ми врятовані”. Гастролював у Аргентині, Канаді, США, РФ та ін. – усього більш як у 20 країнах.

Нині проживає у Кременці, співає у церк. хорі. Не раз виступав із концертами у Тернополі. Серед опубл. творів – “Билина про Крем’янець” (1992).

Лит: Малкович І. Гей, хто в лісі, озовися!.. // Україна. – 1989. – № 22; Белякова І. Василь Жданкін: “Мені відверто сказали, що українська сцена для мене закрита” // Rіa плюс. – 2003. – 26 лют.

Г. Чернихівський.

ЖДАНОВИЧ

Антін (рр. і м. н. та см. невід.) – військовик, дипломат. Київ. полковник Війська Запоріз. (від

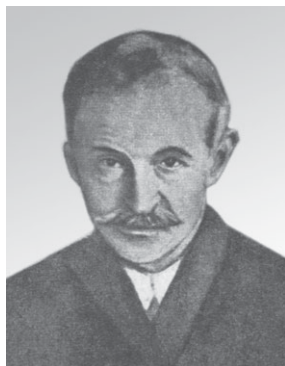
Д. Нарбут. Портрет полковника А. Ждановича.

1649), сподвижник *Б. Хмельницького*. 1650–51 очолював козац. посольства до Стамбула, 1653 – до Варшави. 1654 і 1655 був з дипломат. місіями в Москві. Від 1656 – ген. суддя. В лютому 1657 козац. корпус під команд. наказ. гетьмана Ж. йшов походом у Польщу через тер. Тернопільщини; на поч. липня того ж року повертався через Зборів, Озерну, Збараж і попл. Скалата з’єднався зі союз. угор. військом. Після смерті *Б. Хмельницького* Ж. підтримав гетьмана *І. Виговського*. Подальша доля невідома.

П. Бабій, В. Уніят.

ЖДАХА

Амвросій Андрійович (справж. Ждаха-Смаглій; 06 (18). 12. 1855, м. Ізмаїл, нині Одес. обл. – 08. 09. 1927, м. Одеса) – художник-графік. Дійс. чл. Т-ва художників ім. К. Костанді (1924). Закін. повіт. уч-ще (1871) та рисувальну школу Т-ва красних мист-в (1881) в Одесі. Приватно брав уроки малювання у В. Ковальова – товариша *Т. Шевчен-*

ка. 1908–10 – викл. малювання і креслення у Волин. єпархіальному жініч. уч-щі в Кременці; тут написав акварелі “Вид Кременецького замку вночі”, “Річка Іква по дорозі до Почаєва”, “Зимовий сонячний ранок” та ін., зробив малюнки “Замок Макошів при заході сонця”, “Хата під замком Бони”, “Церква Бони Сфорци”, виконав ілюстрації до укр. нар. пісень і худож. творів. Автор ілюстрацій до “Кобзаря” Т. Шевченка (1896–1901), “Чорної ради” П. Куліша (1899), “Слова о полку Ігоревім” (1903–04; ілюстрації втрачені), зб. “Українське весілля” (1905), кольор. мініатюр-листочок на теми нар. пісень, творчості (1-а серія: Київ, 1911) та ін.; ескізів нар. костюмів для труп *М. Кропивницького* і *М. Старицького*. 1910 переїхав до Одеси. Творчість Ж. досліджує *І. Вериківська*.

Лит: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 1995 рік: Бібліографічний список. – Т., 1994.

П. Гуцал, І. Дуда.

ЖЕЖАВСЬКИЙ

БОТАНІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– природоохоронний об’єкт загальнодержавного значення. Розташ. біля с. Зелений Гай Заліщиц.

р-ну в межах ліс. урочища “Жежава”. Створ. відповідно до постанови РМ УРСР від 28. 10. 1974 № 500. Перебуває у віданні Заліщиц. аграр. коледжу ім. С. Храпливого. Пл. 155 га. Під охороною – ліс. масив на лів. березі р. Дністер. Верхня сх. його ч. зайнята густими заростями дубово-граб. лісів,

переважно порослевого походження, з домішками клена, ясеня, в’яза, горобини та чагарників – ліщини, бузини, барбарису, клена татарського, шипшини, терену, глоду, кизилу. В середній ч. урочища, над стрімкими берегами, трапляються галявини зі степ. і болот. рослинністю. Найціннішими є зарості клокички перистої на значній площі. На пн.-зх. схилі серед порослевого граба окремими кущами зростають чорниця і брусниця (біля 1 га). Степ. ділянки наповнені рідкіс. для Поділля рослинами. Особливо цінні – зіновать подільська, ясенець білий, підсніжник білосніжний, лілія лісова, сон великий, сон чорніючий,

скополія карніолійська, клокичка периста та ін. види, занес. до Червоної книги України, цибуля подільська, конюшина гірська, півники угорські, гвоздика Анджейовського – рідкіс. й такі, що перебувають під загрозою зникнення, види рослин. на тер. області.

Лит.: Географічна енциклопедія України. – К., 1989; Чайковський М. Пам'ятки природи Тернопільщини. – Л., 1977.

І. П'ятківський.

ЖЕЖЕРІН

Борис Петрович (27. 07. 1912, м. Київ) – архітектор. Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1975). Засл. арх. УРСР (1992). Закін. Київ. інж.-буд. ін-т (1937). Автор багатьох архітектурних робіт. У Тернополі виконав проект відбудови будинків обкому КП (нині на бульв. Т. Шевченка; 1948), облвиконкому (нині ЗОШ № 4; 1953), буд. ЗОШ № 3 (нині на вул. М. Грушевського).

І. Дуда.

ЖЕЛЕЗНЯК

Микола Григорович (17. 04. 1960, смт Березна Мен. р-ну Черніг. обл.) – мовознавець. Канд. філол. н. (1989). Закін. Київ. пед. ін-т (1985, нині Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова). Працював

в Ін-ті мовознавства АН УРСР (1985–90); м. н. с.; 1990–91 – учений секр. сектору сусп. наук наук.-організаційного відділу Президії АН УРСР. 1991–96 – учений секр., 1996–98 – заст. голови Укр. міжнар. ком-ту з питань науки і культури при НАНУ. Від 1998 – кер. Координац. бюро ЕСУ НАНУ та відп. секр. Гол. ред. колегії ЕСУ. Водночас від 1990 – викл., доц. Нац. пед. ун-ту. Наук. дослідження у галузі діалектології та біографістики, зокрема вивчає творчу спадщину *І. Верхратського*, *В. Гнатюка*, *В. Сімовича* та ін. вчених – уродженців Тернопільщини. Ж. налагодив тісну співпрацю з терноп. краєзнавцями, в результаті область широко представлена в ЕСУ (виходить від 2001). Координац. бюро ЕСУ під кер-вом Ж. постійно надає ТЕС наук.-інформаційну допомогу.

Б. Мельничук, В. Ханас.

ЖЕЛЕХІВСЬКИЙ

Євген Ієронімович (псевд. – І. Соколик; 24. 12. 1844 (05. 01. 1845), с. Хишевичі, нині Городоц.

р-ну Львів. обл. – 18 (30). 02. 1885, м. Станіслав, нині Івано-Франківськ) – лексикограф, фольклорист, педагог. Закін. г-зію у Бережанах (1864), Львів. ун-т (1869). Викладав у Перемишл., Станіслав. г-зіях. Співзасн. т-ва “Просвіта” (1868) та Літ. т-ва ім. Т. Шевченка (1874; від 1892 – НТШ) у Львові. Підтримував творчі зв'язки з *М. Бучинським*, *Я. Головацьким*, *М. Драгомановим*, *О. Огоновським*. Головний наук. доробок Ж. – “Малорусько-німецький словар” (1-й т., 1884; 2-й т., 1886, завершив С. Недільський), в якому запропонував фонетич. правопис (т. зв. “желехівку”), що набув офіційного поширення в укр. письмі у Галичині.

Лит.: УЛЕ. – К., 1990. – Т. 2.; *Ониськів М., Петрик М.* Задумав “Словник” у Бережанах // Тернопілля '95: Регіональний річник. – Т., 1995.

М. Ониськів.

ЖЕЛІБА

Володимир Іванович (24. 02. 1934, с. Журавка Варвин. р-ну Черніг. обл.) – дипломат. Орден “За заслуги” 3-го ступ. Закін. Уман. с.-г. ін-т (1957), Москов. акад. сусп. наук (1980). Працював агрономом МТС у с. Тростянець (нині Зборів. р-ну), 1958–62 – у Заложців. с.-г. інспекції, 1962–71 на парт. роботі у Заложцях (нині смт Залізці Зборів. р-ну), Зборові, Києві. 1971–73 – перший заст. голови Терноп. облвиконкому. 1980–92 – голова Кіровоград. обл. ради. 1992–98 – Надзв. і Повноваж. посол України в Білорусі. 1998–2001 – радник Мін-ва України з надзвич. ситуацій. Нині на пенсії, очолює Кіровоград. земляцтво у Києві.

Х. Весна, Г. Яворський.

ЖЕРДЬ

– річка у Теофіпольському районі Хмельницької та Лановецькому районі Тернопільської областей. Права притока р. Жирак. Довж. 41 км, пл. бас. 139 км². Започатк. біля с. Гальчинці. Долина трапецієвидна, неглибока, схили пологі, розорані. Заплава двобічна, завширшки 150–200 м і більше, подекуди заболочена. Річище звивисте, шир. 8–10 м. Живлення мішане; замерзає в грудні, скресає наприкінці березня. На річці споруджено ряд ставків. Воду використов. для госп. потреб.

Й. Свинко.

ЖЕРЕБКИ

– село в Підволочиському районі. Центр сільради. Розташ. за 25 км від райцентру і 7 км від найбл. заліз. ст. Романівка. Насел. 672 особи (2004). Як один насел. пункт – від січня 1951. До того часу було 2 села, розділені струмком Бзура: Ж. Корольські (Великі, 1946–50 – Перші) та Ж. Шляхетські (Малі, 1946–50 – Другі). Перша писемна

згадка про Ж. Шляхетські – 1574. Ж. Королівські заснували на поч. 17 ст. жителі с. Дзвінчики (відоме 1567), яке знищили татари. “Просвіта” у Ж. Шляхетських засн. 1898, в Ж. Королівських – 1904. 1920–30-і діяли також т-ва “Сільський господар”, “Союз українців”, “Єдність”,

Церква Покрови Пресвятої Богородиці.

“Великий луг”, “Орли”. На фронтах 1914–20 загинула 26 жителів Ж., з них старшини УГА М. Дяків і М. Назаревич. 1941 і 1944 в ЧА мобілізована 141 особа, з них загин. 51. В УПА загин. 6 чол. 1940–52 репрес. 40 жителів села, 15 із них загин. в ув’язненні; депорт. в Сибір 58 осіб. Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка, ФАП. Є церкви Покрови Пресвятої Богородиці (1912; мур., від-

Церква Успіння Пресвятої Богородиці.

нов. 1990; УАПЦ) та Успіння Пресвятої Богородиці (1930-і; мур., добуд. 1991; УГКЦ), костьол (1936; мур). Спорудж. пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам односельцям (1966; скульп. П. Кулик). Відновлено 2 символ. могили Борцям за волю України (1990), встанов. 2 “фігури” на честь скасування панщини (1898), пам’ят. хрест до 425-ліття Ж. (1999). У селі народ. громад.-політ. діяч М. Бих, проф. Я Веселовський, літературознавець В. Гладкий, історик і краєзнавець П. Гуцал, літератор о. Н. Дмитрів, д-р тех. н. В. Лукович, д-ри філософії В. Лютий та о. Л. Чайка, вчений-геолог В. Гинда, канд. н. Б. Гладкий, П. Гладкий, С. Юрківський, М. Ямко, господарник А. Фігурський. В Ж. проживали кобзар М. Баран, польсь. художник А. Єзерський, громад. діяч І. Федорович. Поблизу Ж. знайдено рим. монети 2-го ст. 2003 видана кн. П. Гуцала “Село Жеребки: його історія і люди”.

П. Гуцал.

ЖЕРЕБКІВСЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– природоохоронний об’єкт місцевого значення. Розташ. поблизу с. Жеребки Підволочис. р-ну. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні місц. с.-г. спілки. Пл. 9,6 га. Під охороною – лучно-степ. та скельні фітоценози. Особливо цінні: ковила волосиста – занес. до Червоної книги України, горицвіт весняний, веронія скельна, молодило руське, осока низька – регіон. рідкіс. й такі, що перебувають під загрозою зникнення, види рослин на тер. області. Місце оселення корис. ентомофауни.

І. Сліпченко.

ЖИВІНА

Юзеф (Żywina Józef, 1917, с. Майдан, нині Чортків. р-ну – 27. 03. 1989) – польський поет. Учасник 2-ї світ. війни (СРСР, Іран, Палестина, Єгипет, Італія). Від 1946 проживав у Вел. Британії. Автор зб. поезій “Розмова з місяцем” (1945), “Вовче зілля” (1958) та ін. книг.

С. Ткачов, В. Ханас.

ЖІВОВ

Анатолій Павлович (1925, с. Кузьміщево Тарус. р-ну Калуз. обл., нині РФ – 12. 04. 1944, м. Тернопіль) – рядовий радянської армії. Герой Рад. Союзу (1944, посмертно). Працював у Москві, звідки пішов на фронт. У вулич. бою в Тернополі телефоніст взводу зв’язку 827-го полку 302-ї стріл. дивізії 60-ї армії Ж. загинув, закривши тілом амбразуру ворож. дзоту. У парку Слави в обл. центрі йому споруджено пам’ятник, одна із вулиць Тернополя названа його іменем. Про Ж. знято д/ф “Хлопець з “Трьохгірки”.

Н. Халуца.

ЖИВОТКО

Аркадій Петрович (псевд. – А. Пуховський, А. Пухальський; 03. 03. 1890, с. Пухове, нині Воронез. обл., РФ – 12. 06. 1948, м. Ашафенбург, Німеччина) – журналіст, письменник, історик преси, педагог, громадський діяч. Закін. психоневрол. ін-т у м. Санкт-Петербург (1917, нині РФ). 1917–18 – чл. ЦР в Києві, 1918–19 працював у мін-ві освіти УНР у м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський). 1920–23 перебував у Кременці: вчитель дит. притулку, працівник земської управи, співорг-тор “Просвіти”. Тут вийшли друком худож. твори Ж. – “Одної ночі: Образок на 1 дію” (1922) і “Пелюстки: Зб. поезій” (1923), “Весняночка”, “Снігова баба”. Разом із В. Бідовим й ін. укр. емігрантами власті вислали з міста, згодом – з країни. Переїхав у Прагу (Чехія), де

викладав в Укр. пед. ін-ті ім. М. Драгоманова. Кілька років перебував в Ужгороді; 1930–45 – знову в Празі. Від серпня 1945 – у таборі для переміщених осіб в Ашафенбургу. Автор кн. “Сучасне українське письменство поза межами СРСР” (1937), “Преса Карпатської України” (1940; обидві – Прага), “Історія української преси” (Регенсбург, 1946; перевид. К., 1999) та ін., низки статей, поезій, нарисів, рецензій, споминів.

Г. Чернихівський.

“ЖИВОТОКИ”

– часопис Української гімназії ім. І. Франка в м. Тернопіль. Виходить від 1992. Містить метод. надбання педагогів, репрезентує творчість гімназистів. Ред. – викладач укр. мови і літ-ри г-зії Г. Слюзар.

М. Описків.

ЖИГЕЛЬ

Владислав (Zygel Władysław; 1905 – 13. 02. 1944, с. Бенева нині Тербовлян. р-ну) – релігійний діяч. Магістр теології. Висвячений у Львові (1933). Адміністратор парафії с. Бенева Підгаєц. деканату. Автор теол. праць.

В. Ханас.

ЖІДЕК

Степан Васильович (08. 06. 1900, с. Великі Бірки, нині смт Терноп. р-ну – 08. 05. 1970, м. Біла Церква Київ. обл.) – військовик.

Генерал бригади Війська Польс. (1947), полковник РА. Нагороди СРСР і Польщі. Закін. 4 кл. укр. г-зії у Тернополі, продовжив навчання у Коломий. г-зії (нині Івано-Фр. обл.). 1919 воював в УГА, на поч. 1920 – в ЧУГА. Після закін. школи політпрацівників – комісар багальйону. Від 1922 навчався у Київ. і Харків. школах черв. старшин. 1936 закін. військ. акад. у Москві. 1937–40 – репрес.; після звільнення служив у Сибір. військ. окрузі. На поч. нім.-рад. війни в червні 1941 – нач. оперативного відділу 216-ї дивізії, яка воювала у р-ні Збаража і Підволочиська. Від лютого 1944 служив у ВП: нач. оперативного відділу 1-ї армії, нач. школи перепідготовки молодших офіцерів, ком-р 10-ї піхот. дивізії (грудень 1945 – травень 1947), ком-р 3-го військ. округу “Люблін” (травень – листопад 1947), нач.

відділу департаменту бойової підготовки польс. армії. Після служби у ВП повернувся в Україну. Вийшовши в запас, жив у Білій Церкві, працював викладачем у с.-г. ін-ті.

Лит.: Гасай С. Не втомлюся шукати. – Т., 1998.

Е. Гасай, Р. Мацелюх.

ЖИДІВСЬКИЙ (ЄВРЕЙСЬКИЙ) КУРІНЬ

– самостійний оперативний військовий підрозділ 1-го корпусу Української Галицької Армії. Сформ. у червні 1919 під час *Чортківської офензиви* з єврей. міліції Тернополя. Ком-р – поручник *С. Ляйнберг*; серед ком-рів сотень і чет були також старшини-українці. Склад куреня: 4 стріл. (по 200–220 вояків) і скорострільна (8 кулеметів) сотні, 3 чети – кінноти, саперна і зв'язку. Місце дислокації та вишколу – с. Остап'є (нині Підволочис. р-ну). Від 14 липня Ж. к. брав участь у бойових діях з польс. військами на лінії сіл Максимівка–Романове Село–Жеребки–Колодітківка, прикривав відхід частин 1-го корпусу за Збруч у р-ні Скалатах, Гримайлова та Гусятини. На Сх. Україні відзначився в боях із більшов. військами під містами Проскурів (нині Хмельницький), Вінниця, Фастів, Бердичів. Внаслідок бойових дій та епідемії тифу і дизентерії курінь втратив 2/3 складу; Начальна команда УГА його розформувала, вцілілих вояків перевели в ін. частини. *С. Ляйнберг* потрапив у польс. полон, де загинув.

П. Гуцал.

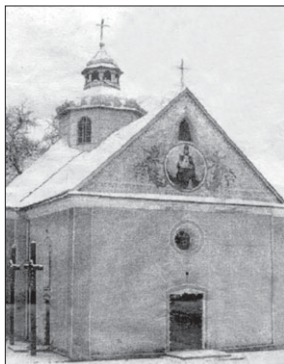
ЖИЖКО

Сергій (1954, Магадан. обл., нині РФ) – громадсько-політичний діяч, публіцист. Від 1957 проживав на Кременеччині. 1967–70 навчався у Коропец. школі-інтернаті Монастирис. р-ну. Закін. істор. ф-т Львів. ун-ту (1975, нині нац. ун-т). Учитель у школах Львівщини, наук. працівник Львів. музею історії релігії, робітник у Томській та Іркутській областях, Краснояр. краї (нині РФ). Від 1988 – учасник Львів. політех. дискус. клубу, від 1990 – чл. УГС, секр. УРП з питань інформації. Від жовтня 1992 – голова секретаріату КУН, від травня 1994 – заст. голови КУН. Автор низки статей з проблем організації націоналіст. руху, розвитку нац. ідеї в Україні.

Б. Мельничук.

ЖИЗНОМИР

– село у Бучацькому районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Гора, Луги та Ярова. До 1939 поблизу Ж. був х. Митниця (Полянка), де проживали поляки. Розташ. на пр. березі р. Стрипа, за 4 км від райцентру. Насел. 1657 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1606. На поч. 19 ст. власником Ж. був Д. Ласький. Діяли т-ва “Просвіта”,

Церква Ісуса Христа.

3-х вояків УПА (1992), спорудж. пам'ятник Т. Шевченку (1964), насипано символ. могили Борцям за волю України (1942; віднов. 1994) та УСС. Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, дошк. заклад, відділ. зв'язку, ПАП “Жизномир”. У Ж. народ. громад. діячі у США *І. Винник*, у Канаді *С. Гуляк* та *М. Лисий*, д-р тех. н., проф. *В. Мельник*, мистецтвознавець *М. Станкевич*, громад.-політ. діяч *І. Стойко*. Є пам'ятки природи дуб Т. Шевченка (посаджений на честь 100-річчя від дня народження поета) та багатоговікові липи.

М. Лисий, Г. Яворський.

ЖИЗНОМІРСЬКИЙ МОНАСТІР ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЬОГО

– згромадження монахів у 17–18 століттях поблизу с. Жизномир (нині Бучацького району). Засн. як православ. бл. 1600 за матеріальної підтримки дочки молдав. господаря М. Могиланки та її чоловіка, брацлав. воєводи С. Потоцького. Церква Преображення Господнього зведена в оборон. стилі. Монастир не раз зазнавав нападів ординців. 1700 приєднався до ЧСВВ. 1724 закритий і прилучений до *Бучац. монастиря*. Будівлі та церкву Ж. м. знищила пожежа 1798.

П. Гуцал.

ЖИЛА

Владислав (Zyła Władysław; 1877 – 18. 05. 1925, м. Львів) – католицький теолог, педагог. Д-р мистецтвознавства, проф. каф. історії церк. мист-ва Львів. ун-ту (1913). Був катехитом польс. г-зії в Тернополі. Автор монографії польс. мовою “Костьол оо. Домініканців у Тернополі. 1749–1779” (Л., 1917).

Л. Бойцун.

ЖИЛА

Володимир-Тарас Іванович (25. 06. 1919, м. Збараж) – літературознавець, публіцист, редактор. Орден “За заслуги” 3-го ступ. (2000). Д-р філософії (1967), проф. (1974). Чл. НТШ, УВАН, Укр.

істор. т-ва, Укр. Акад. мист-в і науки, Амер. т-ва порівнял. літ-ри, Амер. назвознавчого т-ва та ін.

наук. орг-цій. Віцепрезидент (1966–68), президент (1968–70) Амер. асоц. вчителів слов'ян. і східноєвроп. мов. Хрест Укр. козацтва зі золотою лавр. гілкою на стязці (1955). Закін. г-зію у Збаражі (1938), того ж року почав студії на правн. ф-ті Львів.

ун-ту, але не закінчив їх. Під час 2-ї світ. війни потрапив у нім. полон, де редагував і видавав часописи “Україна” (1943–45) та “Вояцька слава” (1944–45). Від 1945 – у війську *Т. Бороваця*, займався політ. вишколом. Ком-р 1-го укр. пересел. табору “Піккольо” (1946; вид. часопис “Українські вісті”), керівник укр. ч. табору Стар. Мартін у м. Філлях (Австрія), голова Обл. укр. таборової ради на Каринтію. Працівник УНРРА, Міжнар. емігрант. орг-ції, представник Укр. пересел. ради при Центр. представництві укр. еміграції в Мюнхені. Від 1948 – в Бразилії. Голова Укр. т-ва в Сан-Пауло (1948–49), співзасн. т-ва “Соборність”. Засн. і співред. тижневика “Наша думка” (1948). Від 1952 – в Канаді. Учитель серед. шкіл. Діяльний у КУК, секр. його 4-го конгресу. 1962–63 – секр. Централі українців-католиків Манітоби. Студював в ун-тах Манітоби (1962), Оттави й Мюнхена. Від 1963 – в Тексас-Тек ун-ті в Луббоку (США): проф.-асист., від 1974 – проф. Викладав слов'ян. мови та літ-ри і порівняльну літ-ру. Автор наук. праць “Ідейні основи Шевченкової “Гамалії”, “Гетьман Іван Мазепа під турецькою опікою: Історія та оцінка”, “З історії українознавства і славистики в Канаді” та ін., перекладу англійською з польс. “Фонетичного опису української мови” *І. Зілинського* (співавт., 1979), числ. статей, нарисів, рецензій з літ-ри, ономастики і топоніміки. Ред., співред. і видавець університетських записок із порівняльного літературознавства (від 1968; тт. 1–10, 15), зб. “Збаражчина” (співавт.) та ін. книг. Від 1986 – чл. уряду УНР в екзилі; займався справами культури і науки, згодом – міністр зовніш. справ. 1992 приїжджав в Україну, перебував на Тернопільщині. Про Ж. написала п'єсу “Сила орлинокрила” (Т., 2003) *Б. Дерій*.

Літ.: *Сорока П.* Володимир Жила. Життя і

творчість. – Т., 1999; Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2004 рік: Бібліографічний список. – Т., 2003.

Б. Мельничук.

ЖІЛА

В'ячеслав Миколайович (08. 02. 1961, м. Київ) – режисер театру, актор. Відзнаки Мін-ва культури (2000), АМ України (2004). Перші премії на фестивалях “Тернопільські театральні вечори” (1999, краща режисура – “Ромул Великий” Ф. Дюрренматта; 2000, “Коханий нелюб” Я. Стельмаха; 2002, “Ромео і Джульєтта” В. Шекспіра; 2003, “Не судилося” М. Старицького), “Прем'єри сезону” в Івано-Франківську (2001, “Коханий нелюб”; 2002, “Ромео і Джульєтта”; 2003, “Не судилося”). На фестивалі комедії у Чернівцях (2004) – краща вистава “Аут в готелі” Р. Куні. Закін. актор. (1985, кл. А. Решетникова) і реж. (кл. С. Данченка і Р. Коломійця) ф-ти Київ. театр. ін-ту. Від 1988 – актор, від 1994 – реж.-постановник, одночасно від 2003 – заст. худож. керівника з творчих питань Терноп. обл. драм. театру ім. Т. Шевченка (нині академ. театр). Поставив 24 спектаклі, серед них: “Калігула” А. Камю (1994), “Недоумкуватий Журден” М. Булгакова (1995), “Ніч перед Різдвом” за М. Гоголем (1997, автор інсценізації), “Одруження” і “Ревізор” М. Гоголя (1998, 2001), “Старомодна комедія” О. Арбузова (1999), “Русалчина ніч” за М. Гоголем, “Будьте здорові” Р. Шено (2000; 2001, м. Рівне), “Снігова королева” С. Шварца (2002, м. Чернівці). Вистави Ж. були представлені на міжнар. фестивалі у м. Ліверпуль (1994, 1996, 1997, 2003; Вел. Британія), серед них “Гуляння” за С. Мрожеком визнана “перлиною фестивалю” (1994). Ролі у театрі: Лаерт (“Гамлет” В. Шекспіра), Сергій (“Провінціалки” Я. Стельмаха) та ін.; у кіно: Віктор (“Проти місяця”), Капрал (“Час збирати каміння”), Журналіст (“Господарі”) та ін. Від 1994 – викл. майстерності актора на театр. відділенні Терноп. муз. училища.

Х. Весна.

ЖІЛАВИЙ

Йосип Михайлович (22. 07. 1937, м. Монастирська) – господарник, громадський діяч. Засл.

прац. с. госп-ва України (2003). Орден Труд. черв. прапора, медалі “За трудову доблесть”, “10 років незалежності України”. Депутат Монастирської райради семи скликань. Інструктор-орг-тор Монастирської держ. інспекції із заготівлі с.-г. продукції (1960–64), голова колгоспів (1964–99). Від 2000 – дир. ТзОВ “Дністер”.

І. Дем'янова.

ЖІЛИНЦІ

– село у Борщівському районі. Центр сільради. До Ж. приєднано хутори Замлин, Залипи, Поруби. Розташ. на березі р. Нічлава, за 12 км від райцентру. Насел. 385 осіб (2003). Відоме з перш. пол. 15 ст. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Сільський господар”, “Рідна школа”. 1942 у Ж. відбувся бій рад. партизанів із німцями; після відступу партизанів більшість чоловіків була вивезена до Німеччини. Є церква (1910), капличка (1994). Встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини та погруддя Т. Шевченка (1992). У Б. народ. публіцист, громад. діяч у США *Б. Федчук*.

Н. Безпалько, В. Унія.

ЖИЛЮК

Михайло Олександрович (27. 10. 1948, с. Богданівка Підволочис. р-ну) – оперний і концертно-камерний співак (баритон). Засл. артист Білорусі (1998). Лауреат всесоюз. конкурсу вокалістів ім. М. Глинки у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ; 1981); 2-а премія на міжнар. конкурсі вокалістів ім. С. Крушельницької у Львові (1992). Закін. Мінську консерваторію (1967–74). Від 1975 – соліст Білорус. театру опери і балету в Мінську. Оперні партії: Роберт, Слезький, Онегін (“Толанта”, “Пікова дама”, “Євгеній Онегін” П. Чайковського), Лев Данилович (“Князь Новгородський” І. Бондаренка), Валентин (“Фауст” Ш.-Ф. Гуно), Ніклаус (“Казки Гофмана” Ж. Оффенбаха) й ін. У концертах виконує укр. нар. пісні, твори *М. Лисенка, А. Кос-Анатольського* й ін. композиторів.

П. Гуцал.

ЖИЛЯЄВ

Микола Іванович (10. 07. 1939, смт Чечельник Вінн. обл. – 25. 09. 1995, м. Тернопіль) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. наук, проф. (1992). Закін. Станіслав. мед. ін-т (1962, нині Івано-Фр. мед. акад.). 1965–75 – співроб. Мукачів. н.-д. ін-ту педіатрії, акушерства і гінекології. Від 1975 – в Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): викл., зав. каф. акушерства і гінекології ф-ту вдосконалення лікарів. Від 1998 – проф. каф. акушерства і гінекології № 1. Розробив високо-ефект. комплексне лікування хво-

рих антиоксидантами. Автор і співавтор 70 наук. праць, має патент на винахід.

А. Франчук.

ЖИРА́К

– річка у Збарзькому та Лановецькому районах, права притока Горині (басейн Прип'яті). Довж. 30 км., пл. бас. 561 км². Започатк. з джерел поблищ. Шили. Долина трапецієвидна, неглибока, схили пологі, розорані. Заплава двобічна, завширшки 200–300 м і більше, подекуди заболочена. Шир. річища в пониззі до 15–20 м. Похил річки 0,24 м/км. Осн. притоки – Жердь і Буглівка (права). Живлення мішане. Замерзає в грудні, скресає наприкінці березня. Воду використ. для госп. потреб.

Й. Свинко.

ЖИ́ТНИК

Володимир Костянтинович (28. 11. 1938, с. Великі Будища Дикан. р-ну Полтав. обл.) – поет, перекладач. Канд. філол. н. (1973). Чл. НСПУ (від 1980). Премія ім. М. Рильського в галузі худож. перекладу (1998). Закін. Терноп. СШ № 6 (1956), філол. ф-т Київ. ун-ту (1961). Працював учителем, ред. вид-ва “Веселка” (м. Київ), зав. каф. слов'ян. філології Київ. ун-ту; нині – зав. каф. нац. ун-ту “Києво-Могилянська академія”. 1950-і проживав у Тернополі. Автор зб. поезій “Зелений вітер” (1967), “Причали” (1974), монографій та ін. книг, низки перекладів із чес., словац., польс. та ін. мов. Упорядник антологій молодої чес. поезії “Весняна Влтава” (1982, разом з *Р. Лубківським*), сучас. чес. оповідання “Міст” (1984). Учасник славист. конференцій.

В. Сушкевич, В. Уніят.

“ZYSIE KRZEMIENIECKIE”

(“Життя Кременецьке”) – польський щомісячник, потім двотижневик у м. Кременець. Виходив 1932–39. Видавець – Кременец. лицей, повіт. влада і магістрат міста.

В. Ханас.

“ЖІНО́ЧА ГРОМА́ДА”

– українська громадська жіноча організація, заснована в Тернополі 1900. Орг-торка і голова

(до 1914) – М. Ребачок-Солтис. Мета “Ж. г.” – розвивати нац. свідомість укр. жінок через діяльність освіт. гуртків, курсів, проведення вистав, концертів, благодій. вечорів тощо. Розміщувалась у буд. “Українбанку” на вул. Міцкевича (нині бул. Шевченка). При “Ж. г.” був “Кружок дівчат”, до якого входили учениці вчит. семінарії та дівчага-українки міста; вели його С. Брикович, А. Кордуба, Л. Онуферко. “Ж. г.” організ. дешеву кухню для бідних учнів укр. г-зії та вчит. семінарії, заснувала т-ва “Приют для слуг” і “Сирітський захист”, проводила аматор. вистави і концерти, видала “Буквар” О. Солтиса для самоосвіти. Під час 1-ї світ. війни й Визвольних змагань 1914–20 чл. орг-ції займалися благодій. справами: організовували допомогіві ком-ти, збирали кошти потерпілим від воєн. дій, влаштовували безплатні кухні для голодуючих і солдатів, шили білизну, працювали в шпиталях тощо. У період ЗУНР організ. курси медсестер (42 учениці). Хворими та пораненими опікувався “Комітет пань Червоного Хреста”, який діяв при “Ж. г.”. Згодом чл. орг-ції увійшли до “Союзу українок”. 1924 влада заборонила діяльність “Ж. г.”.

Лит.: Шляхами Золотого Поділля: Регіональний Історично-Мемуарний Збірник. – Філадельфія, 1983. – Т. I (2-ге вид.), Т. III.

Л. Левенець.

ЖІНО́ЧИЙ КА́МЕРНИЙ ХОР

– вокальний колектив Бережанської дитячої школи. Організований 1980. Тричі лауреат обл. конкурсу ім. С. Крушельницької (1980–90), гран-прі цього ж конкурсу (2002), лауреат конкурсу “Лесині джерела” (м. Луцьк, 1994), дипломант 2-го міжнар. конкурсу ім. М. Леонтовича (м. Рівне, 1989) і всеукр. конкурсу хор. музики ім. Д. Січинського (м. Івано-Франківськ, 2000). Учасник звіт. концертів Терноп. обл. у Києві (1999, 2001, 2003). Основа репертуару – обробки укр. нар. пісень, духовна музика, твори укр. і зарубіж. композиторів. Беззмінний диригент – засл. прац. культури України *Є. Падучак*.

Н. Волинєць.

ЖМУРКО́

Іван (12. 11. 1922, с. Настасів, нині Терноп. р-ну – р. і м. см. невід.) – діяч ОУН і УПА. Брат *Я. Жмурка*. Закін. укр. г-зію в Тернополі (1944). Від 1940 – в Юнацтві ОУН. У підпіллі – провідник СБ, надрайон. провідник ОУН. Подальша доля невідома.

Лит.: Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. 1898–1998. – Т.–Л., 1998.

Б. Пиндус.

ЖМУРКО

Ярослав (псевдо “Окунь”; 1924, с. Настасів, нині Терноп. р-ну – 25. 06. 1945, там само) – діяч ОУН і УПА. Брат *І. Жмурка*. Закін. укр. г-зію в Тернополі (1944). Від 1940 – в Юнацтві ОУН. Від 1943 – в підпіллі. Повітовий військ. референт, від весни 1944 – референт СБ Вел.-Борків., від квітня 1945 – Микулин. р-нів. Загинув у родин. селі, тіло було доставлене в Микулинці. Місце поховання невідоме.

Б. Пиндус.

ЖНІБОРОДИ

– село у Бучацькому районі. Центр сільради. До села приєднано х. Млинки, нині не заселений. Розташ. за 23 км від райцентру. Насел. 734 особи (2003). Перша писемна згадка – 1436 як Незброди. Є мур. церкви св. Михаїла (серед. 19 ст.; реставр. 1989) та Вознесіння (1999), капличка (1993). Насипано символ. могилу Борцям за волю України (1994). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка, ПАП “Жнибороди”. Поблизу Ж. виявлено археол. пам’ятки культур Ноа та давньоруської.

М. Василечко.

ЖНИВАРСЬКИЙ ОБРЯД (ЖНИВА)

– ритуальне завершення збору злакових культур. На Тернопільщині розпочин. переважно від свята Петра і Павла (12 липня) й закінч. святом Іллі (2 серпня). Жнива завершують цикл с.-г. свят і не є суворо регламент. у часі. Їх обрядність сформувалася на давн. етапі істор. розвитку сусп-ва і представляє в осн. патріарх. період переходу наших предків від кочівництва до землеробства. Ж. о. структурно близький до весільного, в основі – сусп. діяльність сім’ї. Він має трицикл. період. **Зажинки** – ритуал зажинання першого снопа. Це робила, як правило, берегиня роду – матір (за її відсутності – старша дочка) під спів зажинк. пісні. Перший зжатиї сніп привозили в оселю, і він стояв на покуті під час усіх жнив. **Жнива** на Тернопільщині були позбавлені конкрет. ритуалістики. Вони супроводж. актив. працею, під час відпочинку – відповід. піснею, насиченою ситуатив. лексикою (жартами, висміюванням ліничих парубків і дівчат тощо). **Обжинки** найбагатші щодо збереження традиц. обрядовості. Вони розпочиналися оспівуванням останнього зжатого снопа та “Волосової бороди” (подекуди її називають “Спасовою”) – трішки недожатого збіжжя, оберненого колоссям до землі. Парубки проповзали попід ним, “щоби їх цілий рік спина

не боліла”. Сплетений із остан. колосків вінок накладали на голову найкращій жниці й з остан. снопом ішли на подвір’я господаря, співаючи обряд. пісні. Господар зустрічав на воротах і запрошував на обжинкову толоку (т. зв. “могорич”), що завершувалася грою трійстих музик і забавою. У рад. період зі зміною способів господарювання Ж. о. майже повністю забутий. Частково зберіг. в Лановец., Кременец. та Шумс. р-нах.

О. Смоляк.

ЖНИВАРСЬКІ ПІСНІ

– музично-поетичні твори, що оспівують початок, хід та завершення жнив. За обставинами виконання поділ. на три групи: зажинкові, що викон. під час зажинання першого снопа; жнивні – викон. найчастіше під час ходьби в поле, повернення з нього й на перепочинку; обжинкові – оспівують ритуал зжинання остан. снопа. **Зажинкові пісні** – ритуально-прінагідні й тому формульні за структурою. В їх основі – переважно дворянк. строфи семисклад. будови зі структуротворчим повторенням першого речення, що змістом розкривають процес зажинання першого снопа. В кожній спів. традиції лише по кілька їх зміст. варіантів. Мелодика переважно речитативна, вузького ладового амбітусу. **Жнивні пісні** здебільшого строфічної будови. У них поєднані заспів та приспівні елементи, що нагадують старовин. гурт. спів. Мелодика, як правило, моторна, що відповідає обставинам виконання. В Ж. п. фігурують кілька мотивів – висміювання ліничих косарів чи женців, розкриття важкої фізич. праці під час жнив тощо. Тому вони мають багато спільних ознак із групою жартівливих і танцюв. пісень, особливо на рівні ритміч. та силабомелодич. будови. **Обжинкові пісні** – близькі до колядкових, адже їхнє гол. призначення – заворожувати щастя і багатство в родині. Серед мотивів – хвала ниві за щедрий врожай, величання господаря й господині, обжинкової “бороди”, плетення вінка. За структур. компонентами обжинк. пісні близькі до весільних. Ж. п. співали переважно жін. гурти або окремі виконавці одноголоса без інструмент. супроводу. Нині виходять навіть із пасив. репертуару співаків старшого покоління і незабаром стануть реліктовим календар. жанром.

О. Смоляк.

ЖОВНИЧ

Іван Григорович (26. 01. 1955, с. Іванівка Тербовлян. р-ну) – архітектор. Чл. НАУ (1985). Чл.

Спілки дизайнерів України (2004). Після закін. США у родин. селі (1972) працював учителем малювання і ручної праці. 1975–80 навчався на архіт. ф-ті Львів. політех. ін-ту (нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1980 – в проєкт. ін-ті

(ВПКТІ) ВО (нині корпорація) “Вагра” у Тернополі; від 1990 – гол. арх., від 1992 – нач. відділу дизайну, від 1998 – гол. дизайнер “Вагри”. Серед осн. проєктів: декор. композиція в профілакторії “Вагра” (1984, співавт.), бази відпочинку ВПКТІ “Світло” на Яблунів. перевалі в Карпатах (1985) та з-ду “Мусон” у м. Севастополь (1989, співавт.), оформлення інтер’єрів ПК “Вагра” (1982), Буд. культури МВС у Києві (1986), готелю “Арена” в Москві (1986, РФ). 1998–2003 виконав ексклюзивне комплексне освітлення: Палацу культури “Україна”, КМ України, Верхов. Суду, Мін-ва фінансів у Києві; Юрид. академії у Харкові й Одесі; Посольств України у Мінську (Білорусь) і Москві (РФ); обл. відділень Нац. банку в Донецьку, Черкасах, Рівному; Буд. вчених у Рівному; Центру дозвілля молоді в Полтаві; Дунай. пароплавання в Ізмаїлі; заліз. вокзалів у Львові та Одесі.

І. Дуда.

ЖОВНІВКА

– село у Бережанському районі. Центр сільради. Розташ. на лів. березі р. Ценівка, за 7 км від райцентру. Насел. 469 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1453. 1625 зазнало руйнувань внаслідок нападу татар. Із 14 на 15 серпня 1916 Ж. спалена під час битви за г. Лисоня. В кінці 1918 від тифу у селі померло більше 20% населення. Діяли т-ва “Просвіта”, “Союз українців”, “Луг”, кооператива. Є церква Покрови Пресвятої Богородиці (1992; мур.). Насипано могилу на місці загибелі 3-х воєнків УПА (1996) та символ. могилу Борцям за волю України (1997); зберігся міст для заліз. колії, який збудували італ. майстри (1895). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка, консерв. з-д.

Л. Кулик, В. Лашта.

ЖОВНІРЧИК

Ярослав Федорович (серпень 1950, с. Коропечь, нині смт Монастирис. р-ну) – громадський діяч.

Закінчив Чернівецький ун-т. Працював у США с. Горигляди Монастирис. р-ну, згодом – у Чорткові, Тернополі. Від 1991 – в Київ. ОДА, Адміністрації Президента України. Нині – зав. сектору управління з питань взаємодії з місцевими органами влади КМ України.

О. Черемшинський.

ЖОВТНІВЕ

– село у Тернопільському районі. Підпорядк. Чернелево-Руській сільраді. Розташ. на березі р. Гнізна – притоки Серету, за 18 км від Тернополя і 5 км від найбл. заліз. ст. Великі Бірки. Насел. 646 осіб (2002). Перша назва Чернелів-Мазовецький, після закін. 2-ї світ. війни – Жуково, від 1957 – Жовтневе. Відоме від 15 ст. Діяла “Просвіта” та ін. укр. т-ва. Є церква св. Трійці (відбуд. 1991). Спорудж. пам’ятник о. М. Михалевичу (2001), встанов. пам’ят. знак воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні, насипана символ. могила воєнкам УСС. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. Поблизу Ж. виявлені археол. пам’ятки черняхівської культури.

І. Куречка, В. Уніят.

ЖОВТОЗІЛЛЯ БІССЕРА

(*Senecio besseranus Minder*; нар. назва – дідик) – багаторічна трав’яниста рослина. Належить до родини Айстрові (Asteraceae). Занесена до Червоної книги України. Характер. риса – наявність однорядних червоно-бурих язичкових квіток у кошиках. Трапл. на лучно-степ. схилах, узліссях, чагарниках на тер. *Кременец. гір. Товтрового краю* і Бережан. горбогір’я. Застосовують у нар. медицині.

Лит.: Голицький ботаніко-ентомологічний заказник загальнодержавного значення. – Т., 1997; Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. – К., 1989.

Н. Мшанецька.

ЖОВТІЮК

Василь Ярославович (04. 01. 1957, с. Буряківка Заліщиц. р-ну) – господарник, громадський діяч. Депутат Терноп. обл. ради 4-го скликання (від 2002), чл. її президії та постій. комісії з питань регламенту, депутат. етики й орг-ції роботи обл. ради. Закін. фіз. (1979) і екон. ф-ти (1991, Чернів.

держ. ун-ту, нині нац. ун-т). Викладач спец. дисциплін МПТУ-11 (м. Берегове Закарпат. обл.), інж.-метролог з-ду “Зміна” (м. Червоноград Львів. обл.), викл., зав. бухгалтер. відділ. Заліщиц. радгоспу-технікуму (нині аграр. коледж Нац. аграр. ун-ту). Перший заст. голови виконкому Заліщиц. райради (1991–92); представник Президента України у Заліщиц. р-ні (1992–94); кер. Заліщиц. відділ. банку “Аваль” та Терноп. філією банку “Княжий” (1998–99). Працював у Терноп. відділ. Укр. держ. фонду підтримки селян. (фермер.) госп-в (1999–2002). Від 2002 – голова правління Терноп. обл. кредит. спілки “Хлібодар” (від 1998 – на громад. засадах). Чл. ради Терноп. обл. об’єднання Асоц. фермерів України, віце-президент Всеукр. асоц. тютюновиробників.

М. Токарчук.

ЖОГІН

Сильвестр Євдокимович (1912, х. Прочно-окопська Новокубан. р-ну Краснодар. краю, нині РФ – 16. 07. 1944, м. Зборів) – військовик. Ст. лейтенант РА. Герой Рад. Союзу (1944, посмертно). Від червня 1941 – учасник нім.-рад. війни. Брав участь у боях на Тернопільщині; загинув під час наступу РА в напрямку Озерна–Зборів. На могилі Ж. у Зборові встановлений обеліск (скульп. В. Козлик, арх. Й. Гой.).

Н. Халуца.

ЖОЛКІВСЬКИЙ (ЖУЛКЕВСЬКИЙ)

Станіслав (Zolkiewski Stanislaw; 1547, с. Туринець, нині Львів. обл. – 07. 10. 1620, pobl. м. Атаки, нині Молдова) – польський полководець і державний діяч. Польний коронний гетьман (від 1588), великий коронний гетьман (від 1613), великий канцлер Речі Посполитої (від 1618). Польсь. військо під команд. Ж. перебувало на тер. сучас. Тернопільщини під час боротьби з повстанцями під проводом *С. Наливайка* (1594–96), напередодні Цецорської битви, в якій Ж. загинув.

П. Гуцал.

ЖОЛОБАНІОК

Дмитро Федорович (28. 02. 1926, с. Вовківці Борщів. р-ну – 25. 11. 1991, там само) – культурно-освітній діяч. Орден Вітчизн. війни 1-го ступ.; медалі “За відвагу”, “За взяття Кенігсберга”, “За доблесну працю” та ін. Учасник нім.-рад. війни. Відмінник культ.-освіт. роботи. Закін. Тербовлян. культ.-освіт. уч-ще (1964, нині вище уч-ще культури). Від 1950 – зав. клубом у родин. селі, дир. Борщів. рай. буд. культури, 1982–91 – худож. кер. самодіял. нар. агітбригади Вовковец. буд. культури. Сценарист і реж. багатьох святкових

дійств у р-ні, кер. хор., вокал., драм., духового гуртків. Автор сценаріїв композиції “Христос воскрес” та ін. дійств. На фасаді буд. культури у Вовківцях встановлено на честь Ж. мемор. таблицю.

С. Зозуляк.

ЖОЛОБІ

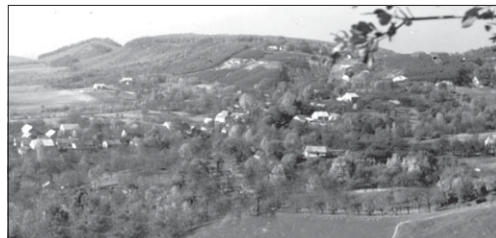
– карстова печера, геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Скоморохи Буцац. р-ну, в кв. 69, вид. 8, Язловец. лісництва Буцац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Жолоби”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 03. 12. 1971 № 645. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Під охороною – печера, що утворилась у травертиновому (вапняковому) туфі, довж. 7 м. Стінки покриті натічними утвореннями з кальциту білого і кремowego кольору.

Літ.: Сивий М., Кімура В. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999; *Чайковський М.* Пам’ятки природи Тернопільщини. – Л., 1977.

І. Сліпченко.

ЖОЛОБІ

– село у Кременецькому районі. Центр сільради. До Ж. приєднано х. Олексюки. Розташ. за 5 км

Вид на село Жолоби.

від райцентру. Насел. 1161 особа (2003). Перша писемна згадка – 1545, згідно з описом Кременец. замку. Є церква св. Трійці (1782; мур.), капличка (2001), Дім молитви ХВС. Встанов. пам’ят. знак воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У селі похований полковник Армії УНР *К. Мишевич*. Поблизу Ж. виявлено археол. пам’ятки давньорус. культури.

Р. Голобородько, М. Опіський.

ЖОЛОБКІ

– село у Шумському районі. Центр сільради. Розташ. над р. Хотячна, за 10 км від райцентру. Насел. 470 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1545 як село, що належало до Кременец. замку. Від 1583 – власність В. Вкринського. Є церква Димитрія Солунського (1991; кам.), Дім молитви ХВС. Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям,

полеглим у нім.-рад. війні (1969; скульп. Л. Бізюк, Г. Дібус та ін.). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, 3 с.-г. підпр-ва, торг. заклад.

В. Лашта, Б. Хаварівський.

ЖОЛТІВСЬКИЙ

Павло Миколайович (25. 11 (08. 12). 1904, с. Мислятин, нині Ізяслав. р-ну Хмельн. обл. – 30. 08. 1986, м. Москва, нині РФ; похов. у м. Львів) – мистецтвознавець. Д-р мистецтвознавства (1981). Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1971). Премія ім. І. Франка АН УРСР (1984). Закін. Київ. худож. ін-т (1932). Працював у Харків. музеї. 1934–46 – ув'язн. за сфабрик. звинуваченням. Після звільнення працював н. с. Львів. музею нар. промислів та етнографії, потім – у Львів. відділ. Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Збираючи і досліджуючи твори традиц. нар. мист-ва, не раз відвідував Тернопільщину. 1967 очолював експедицію ТОКМ на Збаражчині й Кременеччині, паспортизував мист. пам'ятки Почаїв. лаври. 1984–86 обліковував і вивчав іконописні та скульптурні твори в храмах Терноп. обл. Автор числ. монографій, наук. статей.

Лит.: Лавренюк В. Храм у дзеркалі ріки. – Т., 2000.

Л. Левенець.

ЖУК

Іван Васильович (02. 01. 1937, с. Лозівка, нині Підволочис. р-ну) – диригент. Засл. арт. УРСР (1980). Закін. хор. відділ. диригент. ф-ту (1960) та оперно-симфон. відділ. (1973) Львів. консерваторії. Працював у засл. хор. капелі “Трембіта”: диригент (1965–76), гол. диригент (1978–86). Від 1986 – викладач на каф. диригування Львів. консерваторії (нині муз. акад.). Від 1990 – керівник нар. чол. капелі “Прометей” (м. Львів). Упорядник зб.-хрестоматії для чол. хору “Співає “Прометей” (1996).

В. Камінський (ЕСУ).

ЖУК

Оксана Любомирівна (10. 12. 1973, с. Козярі Підволочис. р-ну) – літератор, педагог. Чл. НСЖУ (1998). *Обл. літ. премія ім. С. Будного.* Закін. філол. ф-т Київ. нац. ун-ту.

1992–93 – учителька в ЗОШ у с. Жеребки Підволочис. р-ну; нині працює в Підволочис. рай. буд. творчості школярів. Автор зб. поезій “Віршовирій” (1994), “Щирослі-

в'я” і “Тридивна” (обидві – 1998). Вірші Ж. опубл. в ж. “Тернопіль”, “Дзвін” (Львів), “Промінь” (Канада) й ін., регіон. річниках “Тернопільля” ('96, '97, '98–'99).

П. Гуцал.

ЖУК

Семен Антонович (псевд. – С. Антонович; 16. 05. 1898, с. Боложівка, нині Шумс. р-ну – 26. 06. 1941, с. Чайковичі Самбір. р-ну Львів. обл.) – кооператор, громадський діяч. Закін. Кременец. г-зію, навчався у Київ. кооп. ін-ті. Співорг-тор читалень “Просвіти”, кооператив у селах пд.-зх. Волині. 1928–30 – посол від Кременеччини в польс. сеймі. Від 1933 – дир. Укр. кооп. банку в Почасві, керівник нар. хору. 1936 організував на Волині Укр. культ.-освіт. т-во. Восени 1939 виїхав на Львівщину, там учителював. Автор кн. “Короткий історичний нарис Почаївської Успенської лаври” (Кременець, 1938). На поч. нім.-рад. війни Ж. розстріляли органи НКВС.

Лит.: Черніхівський Г. Портрети пером. – Кременець–Т., 2001.

Г. Черніхівський.

ЖУК-ОЛЕНЬ

(*Lucanus cervus L.*) – комаха. Належить до родини Рогачі (Lucanidae). Занес. до Червоної книги України як вразливий вид. Найбільший жук фауни твердокрилих Тернопільщини – 25–75 мм. Чорний. Надкрила у самців коричнево-бурі, у самок – темно-бурі. Верхні щелепи самців – у вигляді “оленячих рогів”, у самок вирости не утворюються. Дорослі жуки живляться соком ушкодж. дерев. Літають у червні–липні вечорами над кронами дубів. Влаштувають бої за їжу і за самок. Личинки розвиваються у гнилих стовбурах лист. порід – дуба, бука, берези. Розвиток личинки триває бл. 5 р. Чутки про його шкоду, зокрема птахівництву – безпідставні. Має естет. значення. На Тернопільщині чисельність Ж.-О. постійно зменшується.

М. Кузьмович.

ЖУК-САМІТНИК

(*Osmoderma eremita*) – комаха. Належить до родини Пластинчастовусих (Scarabaeidae) ряду Жуки (Coleoptera). Рідкіс. вид, занесений до Червоної книги України. Трапляється у Заліщиц. районі.

С. Подобівський.

ЖУКЕВИЧ

Степан Володимирович (10. 09. 1944, с. Ско-
морохи Терноп. р-ну) – господарник. Відзнака
КМ України та ін. нагороди. Закін. Терноп. фі-
нанс.-екон. ін-т (1974, нині ТАНГ). 1974–79 пра-
цював у відділі експлуатації АТП-19021. Від 1982
– нач. Терноп. приміськ. АС № 1, від 1984 – нач.
Терноп. автовокзалу.

Х. Весна.

ЖУКІВ

– село у Бережанському районі. Центр сільради,
якій підпорядк. села Гиновичі та Підлісне. Роз-

Пам'ятник Б. Лепкому.

таш. на берегах р. Золота
Липа, за 8 км від рай-
центру. Насел. 928 осіб
(2001). Перша писемна
згадка – 1420; тоді Ж. от-
римав магдебур. право,
власником насел. пункту
був Я. Лабонта. 1530 Ж. –
власність М. Сенявського.
Внаслідок татар. набігу
1627 м-ко частково зни-
щене. Діяли “Просвіта”,
“Січ” та ін. укр. т-ва. Є дві
церкви Івана Богослова
(дер., 1803, перевезена
з Нараєва та мур., 2001).
Встанов. пам'ятники
Т. Шевченку (1912; від-
нов. 1967), Б. Лепкому
(1991; скульп. *О. Маляр*,

арх. Р. Білик), на могилі о. С. Лепкого, на могилі
вояків УСС, полеглих 1917 (1995), пам'ят. хрест
чл. Проводу ОУН М. Арсеничу і 5 пам'ят. хрестів
на місці загибелі вояків УПА, мемор. таблицю
на буд., де проживала родина Лепких (1992).
Насипано могили жертвам сталін. репресій, рад.
воїнам, полеглим
1941, символ. моги-
лу Борцям за волю
України. У Ж. ді-
ють ЗОШ 1–3 ст.
ім. Б. Лепкого, Буд.
культури, б-ка, ФАП,
відділ зв'язку, муз.
школа, консерв. з-д,
АТ “Джерела”. У Ж.
народ. краєзнавець,
самодіяльний ком-
позитор *В. Подуфал-
лий*, літературозна-

Церква Івана Богослова.

вець, філософ *С. Федчишин*, 1892–1901 прожи-
вали письменники і громад. діячі о. *Сильвестр*,
Богдан та *Левко Лепкі*. У Ж. перебували *Ф. Ко-
ковський*, *З. Кузеля*, *І. Франко*, *А. Чайковський* та
ін. діячі літ-ри, культури й науки. Поблизу Ж.
виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту,
трипільської та висоцької культур, раннього заліз.
віку.

М. Подуфалій, В. Уніят.

ЖУКІВЦІ

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Яр-
човец. сільраді. Поблизу Ж. започатковується
р. Гнила. Насел. 49 осіб (2001). Є церква св. Параскеви (1908; кам.) перенесена із с. Мшана (ни-
ні Зборів. р-ну; збуд. 1741). Діє клуб.

П. Медведик.

ЖУКІВЦІ

– село у Лановецькому районі. Підпорядк. Бере-
жан. сільраді. Роз-
ташоване у долині
р. Свинорийка, за
18 км від райцентру
і найбл. залізн. ст.
Ланівці. Насел. 272
особи (2001). Пер-
ша писемна згадка
– 1515. Є церква Іва-
на Богослова (1874;
мур.). Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-
рад. війні (1986). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка.

Церква Івана Богослова.

Г. Басюк, Г. Дадюк.

ЖУКІНСЬКИЙ

Анатолій Олександрович (25. 08. 1949, м. Тер-
нопіль) – громадський діяч, економіст, gospodar-
ник. Голова Терноп. обл. ради (від травня 2002).
Депутат Терноп. обл. ради 3-го і 4-го скликань
(від 1998). Держ. та церковні нагороди, зокрема
орден Св. рівноапостол. князя Володимира Ве-
ликого 3-го ступ. Закін. Терноп. фінанс.-екон.
ін-т (нині ТАНГ). Труд. діяльність розпочав ро-
бітником на з-ді “Електроарматура” (м. Терно-
піль), згодом – на керівних посадах у структурах
госп. комплексу Терноп. обл. 2000–02 – перший
заст. голови Терноп. ОДА. Працюючи в ОДА й
обл. раді, докладав і докладає значних зусиль для
нормального функціонування економіки області,
збалансованого розвитку сіл, селищ і міст. Ці-
леспрямовано сприяє впровадженню якісно но-
вої моделі орг-ції діяльності органів місц. само-
врядування як основи народовладдя і розвитку

демократії, розвитку громад, ініціатив через утвердження ролі й значимості територіальних громад, їх залучення до вирішення соціально-еконост. завдань. За активною участю Ж. створ. мережу обслуговуючих комунал. підпр-в на селі. Ж. – послідов-

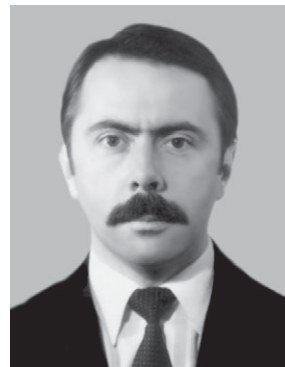
ний прихильник та орг-тор реформування і вдосконалення бюджет. політики, підвищ. ролі рад базового рівня. Співголова *Екон. ради Терноп. обл.*; чл. Міжвідом. ради з підготовки законопроекту “Про адміністративно-територіальний устрій України”; чл. Спільки лідерів місц. регіональних влад України; чл. Консультативно-дорадчої ради з питань місц. самоврядування при Голові ВР України. Започаткував низку ініціатив, зокрема видання першого в історії краю багатотом. “*Тернопільського Енциклопедичного Словника*”, ж. “*Рада*” та ін. Терноп. обл. рада 4-го скликання працює злагоджено і продуктивно, запровадивши в практику детальне опрацювання всіх найважливіших проблем, винесених на обговорення на сесії, у постійних комісіях за участю кер. і фахівців провід. управлінь та відділів держ. виконавчої влади, представників вироб. сфери, наук. кіл і громадськості. Обл. рада разом з ОДА, орг-цією роботодавців та Укр. фондом підтримки підприємництва є засновниками обл. фонду підтримки підприємців – координуючого центру і орг-тора виконання програми розвитку малого та серед. підприємництва на Тернопільщині. Постійно в полі зору обл. ради – питання стану та перспективи використання мінерал.-сировинних ресурсів у забезпеченні комплексного соціал.-еконост. розвитку області та участі банків. установ у інвестуванні згаданих процесів. Напрацьовано стратег. напрямки розвитку цієї пріоритет. галузі економіки. Ж. – автор низки публікацій із питань економіки, місц. самоврядування та державотворення.

В. Мусевич.

ЖУКОВ

Ігор Анатолійович (03. 10. 1949, м. Тербовля) – вчений у галузі математичного моделювання та інженерії. Д-р тех. н. (1998). Закін. Київ. ін-т інж. цивіл. авіації (1972). Працював у цьому ж

ВНЗ інж. наук.-дослід. сектору; згодом – інж., ст. інж. Ін-ту автоматки АН УРСР, асист., доц. Київ. ін-ту інж. цивіл. авіації; від 1982 – м. н. с., ст. н. с. Респ. наук.-дослід. інформ. центру МВС УРСР; доц. (1986–96), декан ф-ту (1990–99), проф. (1996–99), проректор з навч. роботи (1999–2000), від 2000 – зав. каф., перший проректор Київ. міжнар. ун-ту цивіл. авіації. Напрямок наук. діяльності – моделювання складних систем та орг-ція паралельних обчислювальних структур і систем для вирішення задач великої розмірності. Автор числ. наук. праць, навч. посібників “Основи математичного програмування” (1999), “Математичні методи в моделюванні систем” (2000) та ін.

Є. Сікорський (ЕСУ).

ЖУКОВСЬКИЙ

Андрій Кіндратович (1889, с. Дорофіївка, нині Підволочис. р-ну – 22. 02. 1951, США) – адвокат, громадсько-політичний діяч. Д-р права. Навчався у Підволочиську, в укр. г-зії у Тернополі, на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Під час 1-ї світ. війни – в УСС, потрапив у рос. полон. Від кінця 1917 – чотар куреня (згодом – полку) Січових Стрільців під команд. *Є. Коновальця*, охороняв ЦР в Києві; згодом – сотник армії УНР. Працював у Мін-ві закордон. справ України, в лютому 1918 як чл. делегації УНР брав участь у переговорах у Бресті (див. *Брестський мирний договір 1918*). Під час проголошення *Акта Злуки УНР і ЗУНР* у Києві Ж. – серед тих, хто забезпечував охорону на Софіїв. площі. Після війни здобув доктор. ступінь у Львів. ун-ті. До 1939 провадив адвокат. канцелярію у Підволочиську. Згодом, уникаючи переслідувань органів НКВС, переховувався у с. Голошинці Підволочис. р-ну. Під час нім. окупації 1941–44 – голова окруж. Укр. допомог. ком-ту в Тернополі. 1944 емігрував до Німеччини (м. Мюнхен), де працював в УВУ; 1948 – до США.

Лит.: Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина: Регіональний Історично-Мемуарний Збірник. – Філадельфія, 1983. – Т. III.; *Гасай Є.* За Україну, за її волю // Свобода. – 1994. – 29 черв.

Б. Волинський, Є. Гасай.

ЖУКОВСЬКИЙ

Антін (27. 09. 1904, м-ко Поморяни, нині смт Золочів, р-ну Львів, обл. – 08. 01. 1984, м. Ворен,

шт. Мічиган, США) – лікар, громадський діяч. Почес. грамота УЛТ Пн. Америки, Пласту, Шевченків. медаль Свободи Укр. конгрес. ком-ту Америки; відзнаки від президентів США. Президент Світ. асоц. амер. лікарів. Закін. Бережан. г-зію (1926), мед. ф-т

Ягеллон. ун-ту в Кракові (1934). Займався про-світ. роботою на Зборівщині й Бережанщині; співорг-тор осередки т-в “Луг” і “Рідна школа”, походу укр. молоді до козац. могил під Зборовом з нагоди 280-річчя *Зборів. битви* (1929). За політ. діяльність двічі ув’язн. у Березі Каргузькій. Лікар у м-ку Лопатин (нині с. Радехів, р-ну), 1943–44 – повіт. лікар у м. Броди (нині Львів, обл.), надавав мед. допомогу воякам УПА. 1944 емігрував до Німеччини; полковий лікар 1-ї Укр. дивізії Укр. Нац. Армії. Від 1949 – в США (лікар у Стілі, шт. Пн. Дакота; від 1975 проживав у м. Ворен). Від 1955 – чл. політради Укр. конгрес. ком-ту Америки, займався ін. громад. діяльністю. Дорадник міністра здоров’я США. Багато зробив для звільнення із сибір. концтаборів Митрополита *Й. Сліпого*.

Лит.: Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. – Л.–Чикаго, 1994. – Кн. 1.

Б. Пиндус.

ЖУКОВСЬКИЙ

Іван (1810 – р. см. невід., с. Оліїв, нині Зборів, р-ну) – релігійний діяч, митрат. Цісарський Золотий Хрест заслуги з короною. Рукопоклад. на священика 1832. Душпастирював у с. Оліїв. Радник і референт греко-кагол. митропол. консисторії у Львові, заст. Митрополита *Й. Сембратовича*. Один з ініціаторів створ. у селах Галичини братств тверезості. В кін. 1882 після відставки Митрополита усунутий з посади.

В. Уніят.

ЖУЛІНСЬКИЙ

Микола Григорович (25. 08. 1940, с. Новосілки Демидів, р-ну Рівнен, обл.) – вчений-філолог, літературознавець, критик, публіцист, громад-

сько-політичний діяч. Д-р. філол. н. (1981), проф. Акад. НАНУ (1992). Чл. НСПУ (1977). Орден “За заслуги” 3-го (1997) і 2-го (2000) ступ. Держ. премія України ім. Т. Шевченка (1991), премія Фондації О. і Т. Антоновичів (1994). Нар. депутат України (1994, 2002). Голова підком-ту з питань охорони істор.-культ. спадщини Ком-ту з питань культури і духовності ВР України (від 2002). Закін. Київ. ун-т (1968). Від 1978 – заст. дир., від 1991 – дир. Ін-ту літ-ри ім. Т. Шевченка НАНУ. 1992–94 – віце-прем’єр-міністр України з питань гуманіт. політики, 1999–2001 – віце-прем’єр-міністр України. Автор книг, статей, нарисів, оглядів, рецензій. Не раз перебував на Тернопільщині, зокрема 1998 в Тернополі брав участь у семінарі з проблем становища нац. меншин в Україні.

Г. Яворський.

ЖУЛКОВСЬКА

Ольга Андріївна (12. 07. 1928, с. Глібів, нині Гусятин, р-ну) – громадська діячка. Сестра *С. Жулковської*. Навчалась у торг. школі в Теребовлі. Чл. Юнацтва ОУН (1943). Від весни 1944 – в родин. селі допомагала націоналіст. підпіллю. Закін. курси бухгалтерів у Скалаті, працювала в Тернополі на базі “Головтекстильторгу”. В січні 1950 заарешт.; заслання відбувала в Амур. обл. (нині РФ). Після звільнення 1959 повернулася до Тернополя. Від кінця 1980-х діяльна у нац.-патріот. роботі: співорг-тор Терноп. обл. орг-ції “Союзу українок” і “Ліги українських жінок” (нині – її голова), Пласту, чл. ради Спільноти політв’язнів і репресованих, засновниця громад. музею родини *Голоядів* у с. Теклівка Підволочис. р-ну; з ініціативи Ж. школи у с. Теклівка присвоєно ім’я родини Голоядів. Автор кн. “У нас нема зерна неправди за собою” (Т., 2004), статей, споминів, віршів у період. виданнях. Чл. обл. комісії з визнання ОУН-УПА воюючою стороною. Делегат з’їзду НРУ, “Союзу українок”, Спільноти політв’язнів і репресованих, Конгресу укр. націоналістів, першого з’їзду українців Криму в м. Джанкой.

Р. Матейко.

ЖУЛКОВСЬКА

Стефанія Андріївна (березень 1924, с. Глібів, нині Гусятин. р-ну – 1945) – діячка ОУН. Сестра *О. Жульковської*. Чл. ОУН (1942). Навчалась у г-зії “Рідна школа” в Тернополі. Від 1943 – керівник жіночої мережі при штабі ОУН у с. Антонівці Шумського району. Загинула за нез’ясованих обставин.

О. Жульковська.

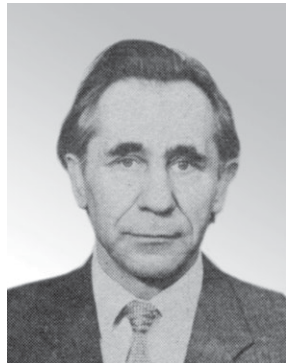
ЖУР

Петро Володимирович (13 (26). 10. 1914, с. Гарбузин, нині Корсунь-Шевченків. р-ну Черкас. обл.) – письменник, літературознавець, перекладач. Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1980). 1950 закін. Ленінград. (нині Санкт-Петербург) ун-т. 1979 подорожував місцями *Т. Шевченка*, зокрема відвідав Вишнівець, Кременець, Почаїв, ін. насел. пункти Тернопільщини, залишив про це публікації.

Г. Черніхівський.

ЖУРАВЕЛЬ

Антон (Антонін) Миколайович (01. 08. 1934, с. Кропивня, нині Новоград-Волин. р-ну Житомир. обл.) – живописець, літератор, публіцист. Чл. НСХУ (1993). Переможець Всеукр. фестивалю козац. пісні “Байда” (Тернопіль, 2003). Співав у поліс. нар. хорі “Льонок” (1958–59, м. Житомир). Навчався у Москов. заочному ун-ті

мист-в (1960–63). Працював худож.-оформлювачем у Житомирі, від 1970 – в Тернополі. Від 1958 – учасник кол. виставок у Житомирі, Києві, Тернополі. Індивід. виставки: Кременець (1981, 1982), Тернопіль (1981, 1982, 1986, 1994), Львів (1982), Київ (1988). Працює в галузі пейзажу й портрета. Твори зберіг. у музеї Лесі Українки

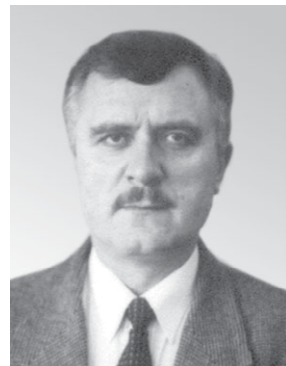
(м. Сурамі, Грузія), приват. колекціях в Україні, Польщі, РФ, Канаді, США. Автор кн. “Написано серцем”, “Сповідь Українця”, “Жар-попіл Кропивенського козацького славетного краю” (всі – 1998); зб. поезій “З вершин солодких і низин болочих”, “Ужинок душі веселика” (обидві – 2003; всі – Т.), статей на екол. тематику в періодиці.

Лит.: Антін Журавель. Живопис і графіка: Каталог творів. – Т., 2001.

І. Дем’янова, І. Дуда.

ЖУРАВЕЛЬ

Григорій Павлович (17. 07. 1949, с. Новосілка Підволочис. р-ну) – вчений-економіст, педагог. Канд. екон. н, проф. (1995). Засл. прац. освіти України (1999). Академік Укр. акад. екон. кібернетики (1999). Чл. президії наук.-метод. комісії з екон. освіти Мін-ва освіти і науки України (від 1994). Чл., голова Терноп. регіон. відділ. фах.

ради з напрямку “Економіка і підприємництво”. Закін. Терноп. фінанс.-екон. ін-т (1972, нині ТАНГ). Працював у нар. госп-ві Терноп. обл., стажувався за кордоном. Від 1975 – в ТАНГ: асист., ст. викл., заст. дек., дек., проректор, перший проректор. Досліджує проблеми вдосконалення бух. обліку, аналізу й контролю, брав участь у розробці галуз. стандартів вищої освіти, освітньо-профес. програм ступеневої підготовки фахівців, нормативних документів із впровадження ступеневої освіти. Автор більше 90 наук. статей, монографій, підручників і посібників.

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т. 2003.

Б. Мельничук, В. Письменний.

“ЖУРАВЛИНА” КНИГА

– словник імен Тернопільської української західної діаспори. Видання – перша спроба в Україні показати життєвий та творчий шлях і заслуги визначних осіб, які народ. на Тернопільщині, але через певні обставини змушені були виїхати за кордон. Вийшло 2 частини: 1-а (1999) поповнила серію “*Корінь і крона*” ДАТО, 2-а (2001) випущена у вид-ві “*Економічна думка*” ТАНГ за сприяння *О. Устенка* й ТОКМ (дир *В. Лавренюк*), при фінанс. підтримці публіциста, політичного і громад.

діяча, проф. *А. Камінського* (США). Автори, упоряд.-ред. 1 ч. – *Б. і Х. Мельничуки*; 2 ч. – *Б. і Х. Мельничуки та Н. Совінська*. Подані обширна літ-ра, здебільш. закордон. видавництв. і покажчик насел. пунктів, у яких народ. емігранти.

М. Ониськів.

ЖУРАВСЬКИЙ

Георгій Іванович (24. 12. 1948, м. Миколаїв) – художник. Респ. премія Ленін. комсомолу

ім. *М. Островського* (1979). Закін. Орлов. пед. ін-т (1970, нині РФ, вчитель малювання і креслення), Харків. худож.-промисловий ін-т (1974, художник декор.-приклад. мист-ва). Працював у Київ. худож. фонді, графіком у вид-ві “Дніпро” (м. Київ). Займався живописом, графікою, скульптурою, мозаїкою, монумент. розписом, проектуванням різьби по дереву, ілюструванням книг, оформл. інтер’єрів, виготовл. візажів, гравюр, плакатів тощо. Автор діорам “Букринський плацдарм”, “Арсенал” у 1918 році”, “Медична допомога обороні Києва” для музеїв Києва, “Трипільська культура” для краєзн. музею м. Черкаси. Учасник всеукр. виставок. 1987–89 розписав церкву св. Петра й Павла у смт Козова; 1991–98 – комплексно худож. оформив Катедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці у Тернополі (центр. плафон заг. пл. 800 м²; панікаділо, вис. 12 м; дерев. різьбл. іконостас 24 м² та ін.); 1998–2000 створив для цього ж храму монумент. композицію “Голгофа” (30 м²; живопис, різьба і позолота). Художне оздоблення Катедр. собору – оригінальна авторська творча розробка без використання реставрац. робіт. Від 1987 брав участь в оздобленні понад 10 храмів в Україні, РФ і Македонії. Нині працює в галузі іконопису і церк. розпису. Представник укр. бароко. Твори Ж. базовані на принципах церк. мист-ва Риму, Срусалима, Афін, Стамбула і Києва.

Лит.: Глубиш О. Спочатку збудуймо храм у душі // Божий сіяч. – 1997. – Квіт., трав; Симфонія Катедрального собору. – Т., 1999.

І. Буняк.

ЖУРАХОВИЧ

Семен Михайлович (24. 10 (06. 11.). 1907, с. Сокілка, нині Правобережна Сокілка Кобеляц. р-ну Полтав. обл. – р. см. невід. м. Київ) – письменник, публіцист, журналіст. Чл. НСПУ (1948). Премія ім. Ю. Яновського (1985). Закін. Київ. пед. ін-т (1951). Автор багатьох зб. оповідань і новел, повістей, роману “Київські ночі” (1964). Як журналіст перебував на Тернопільщині у вересні 1939; про це згадує у зб. нарисів “На визволеній землі” (1940) та кн. споминів “Пам’яті пекучий біль: 3 пережитого” (1987). Був у Зх. Україні, в т. ч. у Терноп. обл., як військ. кореспондент в червні 1941 на поч. нім.-рад. війни.

П. Гуцал.

“ЖУРНАЛ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ”

– щоквартальник Центру європейських і міжнародних студій ТАНГ. Виходить від 2002 укр., англ., рос. мовами. Пошир. в Україні та за її межами, публікує проблем. статті вітчизн. і закордон. авторів. Гол. ред. *С. Савельєв*.

В. Ханас.

“ЗА БРОВАРІЕМ”

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. між м. Копичинці, селами Яблунів й Увисла Гусятин. р-ну. Створ. відповідно до рішення Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994 із змінами, затвердж. її рішенням від 27. 02. 2001 № 238. Пл. 3117 га. Перебуває у віданні місц. селян. госп-в, ін. власників і користувачів. Під охороною – числ. мислив. фауна: заєць сірий, козуля, лисиця та білка звичайні, куниця лісова, куріпка сіра. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя надані у користування Гусятин. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереж. та відтвор. мислив. фауни.

І. Сліпченко.

“ЗА ВІЛЬНИЙ КРАЙ”

– газета, тижневик. Заснували 1991 Боршів. рай. рада і колектив редакції. Ред. – *І. Мороз*. Виходила до 1998.

П. Гудима.

ЗАБАВЛЯНКИ

– музично-поетичні або ритмізовані твори, завдання яких – впливати на фізичний та духовний розвиток дитини; складова дитячого традиційного репертуару Тернопільщини. Почали формув. на ран. етапі розвитку людства. Переважно супроводж. відповід. рухами та жестами, покликаними фізично зміцнювати дитину, створювати радіс. та бадьорий настрій. З. групують відповідно до віку дитини. Одні признач. для немовлят, інші – коли дитина тримає голівку або починає сидіти чи ходити. Значна ч. З. слугує для розвитку мовлення та сприймання дитиною навколиш. світу. Тематика З. різноманітна, поетика наближ. до дит. світосприймання. Вони бувають строфіч. та частіше – астрофічними. В їх основі – переважно ладканкові структури, що складаються з 3–12 різносклад. віршів. Строфічні З. представлені здебільшого невел. побудовами (від 1 до 4–5 строф) із симетрично поєднаними вір-

шами. Їх виконують лише одногосло дорослі й старші діти з відповід. пантомім. рухами. Нині через урбанізацію традиц. культури З. займають дедалі менше місця в репертуарі дорослих, частіше слугують як дидакт. матеріал у спец. пед. літ-рі.

О. Смоляк.

ЗАБАРА

– село у Шумському районі. Підпорядк. Залісц. сільраді. Розташ. за 18 км від райцентру. Насел. 105 осіб (2003). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1985). Діють клуб, б-ка, ФАП.

В. Уніят.

ЗАБАШТА

Василь Іванович (11. 06. 1918, с. Бабенкове, нині Харків. обл.) – живописець. Проф. Київ. худож. ін-ту. 1951 закін. Київ. худож. ін-т (вчився у К. Трохименка і В. Костецького). Працює в галузі станк. живопису. Кілька разів відвідував міста Кременець, Почаїв, смт Вишнівець та ін насел. пункти Тернопільщини. Виконав тут низку етюдів.

Г. Черняхівський.

ЗАБАШТА

Любов Василівна (21. 01 (03. 02). 1918, м. Прилуки, нині Черніг. обл. – 21. 07. 1990, м. Київ) – поетка. Дружина *А. Малишка*. Чл. СПУ (1950). Нагороди СРСР та УРСР. Закін. Київ. пед. ін-т (1953). Зав. відділу поезії в ред. ж. “Дніпро”, потім – на творчій роботі. Автор числ. зб. поезій, поем, п’єс, віршів для дітей, проз. творів – повістей і роману “Там за рікою – молодість” (1970). Не раз відвід. Тернопільщину, мала творчі зустрічі з читачами. Зокрема, перебувала на Підгаєччині, 1972 – в Підволочис. р-ні (м. Скалат, с. Скорики та ін.) на відзначенні 70-річчя від дня нар. *А. Малишка*, який від 1955 був депутатом ВР УРСР від Скалат., від 1959 – від Підгаєц. виборчих округів; опублікувала спогади про нього у г. “*Вільне життя*”. 1972 Терноп. обл. муз.-драм. театр ім. Т. Шевченка поставив п’єсу З. “Дівчина з легенди” (реж. *Я. Геляс*).

Б. Мельничук, М. Ониськів.

ЗАБЕРІЗКИ

– село у Козівському районі. Підпорядк. Конохів. сільраді. Розташ. за 19 км від райцентру. Насел. 112 осіб (2001). Є церква Вознесіння Христового (1992; кам.). Діє ЗОШ 1 ступ.

О. Лаврук, В. Лашта.

ЗАБЛУДА

Анатолій Федорович (15. 07. 1933, с. Мартинківці, нині Городоц. р-ну Хмельн. обл.) – худож-

ник-графік, літератор. Дипломант міжнар. конкурсу плакатів (1981, Москва, нині РФ). Закін. Терноп. політех. ін-т (нині ТДТУ). Працював у Тернополі інж.-конструктором на ВО “Ватра”, художником виробничого худож.-оформл. комбінату, кер. студії “Тангір” у ЗОШ № 18; нині – художник-графік Терноп. обл. держ. телерадіокомпанії. Займається станк. живописом, плакатом, тангір. графікою, колажем. Брав участь у регіон., всеукр. та зарубіж. виставках; з них 8 – персональних. Поет. і проз. твори опубл. у часописах України. Автор кн.-розмальовок для дітей “Всім, всім діткам!”, “Отакі-то ми цілющі квіточки” (обидві – 1995), зб. поет. мініатюр “...і нюанси” (1996), кн. поезій та прози “Знак запитання після крапки”, “Сильце для моралі” (обидві – 2003), “Навіщо я планеті...” (2004; всі – Т.).

І. Дем’янова.

ЗАБОЇКИ

– село у Тернопільському районі. Підпорядк. Почапин. сільраді. Розташ. на берегах р. Руда – притоки Серету, за 12 км від райцентру і 5 км від найбл. заліз. ст. Великий Ходачків. Насел. 808 осіб (2001). Відоме від 1-ї пол. 17 ст. 1944 внаслідок військ. дій 30% будівель було спалено. Є церкви св. Косми і Дем’яна (1897; мур.) та св. Володимира (1992; мур.). Спорудж. пам’ятник Т. Шевченку, насипана символ. могила односельцям, полеглим у Визв. змаганнях (1992). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У З. душпастирював письменник о. Т. Бордуляк.

В. Уніят.

ЗАБОКРІЦЬКИЙ

Ізяслав Якович (01. 08. 1922, с. Жабокрич, нині Крижопіл. р-ну Вінн. обл. – 08. 03. 1977, м. Київ, похов. у м. Тернопіль) – вчений-історик, педагог. Канд. істор. н. (1961), доц. (1962). Відмінник нар. освіти УРСР. Ордени Вітчизн. війни 1-го та 2-го ступ., Черв. зірки, бойові медалі СРСР. Учасник нім.-рад. війни. Закін. філол. ф-т Одес. ун-ту (1947). Декан мовно-літ. ф-ту, 1963–69 – проректор з навч. та наук. роботи, 1963–76 – зав. каф. історії Кременец. пед. ін-ту (нині ТДПУ). Кер. наук.-метод. ради обл. орг-ції т-ва “Знання”. Автор

більше 50 наук. праць. Вхпив до ред. колегії кн. “Історія міст і сіл Української РСР. Тернопільська область” (1973). Опубл. статті в “Радянській енциклопедії історії України” та ін.

І. Заверуха, Н. Забокрицька.

ЗАБОЛІТІВКА

– село у Чортківському районі. Центр сільради. 1953–93 назив. Улашківці. При З. був х. в урочищі Клевак, 1956 його жителі переїхали в село. Розташ. на лів. березі р. Серет, за 25 км від райцентру і 9 км від найбл. заліз. ст. Ягільниця. Насел. 697 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1646, коли добудов. дерев. церкву Пресвятої Трійці; новозбудовану однойменну церкву освячено 1998. Діяли т-ва “Просвіта”, “Рідна школа”, “Сокіл”, “Сільський господар”. Є римо-катол. каплиця, капличка св. Архістратига Михаїла, “фігури” до 400-ліття Берестей. унії та 1000-ліття хрещення Русі. Встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини (1849); 1991 віднов. 2 “фігури” та 10 пам’ят. хрестів, насипана братська могила на місці загибелі 5 вояків УПА. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У З. поширений нар. промисел – вироб-во з осоки і трави шіток для білення. На тер. села є пам’ятка природи – держ. заказник “Дача Галілея”.

О. Доскочинська, Т. Малиміна-Базиляк.

ЗАБОЛІТНИЙ

Дмитро Кирилович (25. 12. 1941, с. Явленка, нині Північноказахстан. обл., Казахстан) – спортсмен, тренер (баскетбол). Перший м. сп. СРСР з баскетболу (1964) в Терноп. обл. Від 1956 грав за збірну міста, області. Срібний і бронз. призер ДФСТ “Спартак” України. Чемпіон ПрикВО, двораз. бронз. призер ЗС СРСР. Володар кубка України (1964); призер першості серед КФК; тричі фіналіст спартакіад України. Тренер у СК “Львів”, т-ві “Авангард” (м. Тернопіль). Від 1969 працює на центр. стадіоні Тернополя.

Г. Гунтік.

ЗАБОЛІТНИЙ

Тарас Дмитрович (02. 01. 1946, м-ко, нині смт Товсте Заліщиц. р-ну) – вчений у галузі стома-

тології. Д-р мед. н., проф. (1992). Акад. Укр. АН нац. прогресу. (1996). Закін. Львів. мед. ін-т (1968, нині мед. ун-т), де працює донині зав. каф. терапевтичної стоматології ф-ту післядиплом. освіти. Напрямки наук. діяльності: особливості клініч. перебігу, лікування і профілактика захворювань пародонту при серц.-судин. вадах; вивчення впливу довкілля на стан рот. порожнини; запровадж. новітніх технологій із удосконал. методів обстеж. функц. стану тканин пародонту. Автор і співавтор понад 50 наук. праць.

Лит.: Львівський державний медичний університет ім. Данила Галицького. – Л., 2000.

В. Барна, Б. Пиндус.

ЗАБОРІВСЬКИЙ

Тимон (Zaborowski Tymon; 18. 04. 1799, с. Личківці, нині Гусятин. р-ну – 20, за ін. даними 28. 03. 1828, там само) – польський поет. Представник “української школи” в польс. літ-рі. Навчався у *Вищій Волин. г-зії* в Кременці (1810–16). Автор поем “Болеслав Хоробрий” (1819), “Боян” (1822, незакін.; перший у польс. літ-рі поет. переспів. “Слова у полку Ігоревім”), “Оборона Теревовлі” (1823); трагедій “Богдан Хмельницький” (1823), “Тасмниця, або Борис і Мальвіана” (1824); поет. циклу “Подільські думи” (1830) та ін. Друкувався у ж. “Наукові вправи” (1818).

Лит.: Ткачов С., Ханас В. 250 імен на карті Тернопілля: Кразнавчо-біографічний покажчик. – Т., 1996.

С. Ткачов, В. Ханас.

“ЗАБРОДДЯ”

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. поблизу с. Лішня Кременец. р-ну, в кв. 1–17 Білокриниц. лісництва Кременец. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Заброддя”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 435 га. Під охороною – числ. мислив. фауна: заєць сірий, козуля, лисиця та білка звичайні, куниця лісова, куріпка сіра тощо. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя заказника на-

дані у корист. Кременец. держлісгоспу як постійно діюча ділянка з охорони, збереж. та відтвор. мислив. фауни.

І. Сліпченко.

ЗАБРОДІВСЬКІ ДІБРОВИ № 1, № 2

– ботанічні пам’ятки природи місцевого значення. Зростають поблизу с. Лішня Кременец. р-ну, в кв. 4, 9, вид. 4, 2, Білокриниц. лісництва Кременец. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Заброддя”. Оголош. об’єктами природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 05. 10. 1981 № 589 та 05. 08. 1990 № 189. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 9,2 і 7,3 га. Під охороною – дубово-соснові насадження 1 та 2 бонітетів віком по 140 р., цінні в наук., госп. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

“ЗАБУТІ МОГИЛИ”

– науково-пошукове об’єднання. Створ. 1990 в Тернополі з метою розшуку, виявлення і відновлення забутих могил борців за волю України, насамперед ОУН і УПА. Того ж року всеукр. часопис “Пам’ятки України” (Київ) проводив у різних регіонах експедиції для реєстрації забутих могил (княжих, козац., стріл. тощо). Терноп. експедиція (кер. *І. Ясній*) упродовж 3-х тижнів працювала на тер. Зборів. р-ну (зареєстр. 102 могили: козац., стрілець, УПА; зібрано відомості у 59 селах). 1991 відбулася друга, 1993 – третя експедиції у лісах Шумщини та Кременец. горах. Загалом зібрано 125 рідкіс. світлин, зроблено звук. записи та записи зображень. 1994 студенти істор. ф-ту пед. ін-ту (нині ТДПУ) організ. пошукову групу “Трипе”, яка працювала на Шумщині; 1996 відновили наук.-пошук. експедицію для збору матеріалів про б-бу чл. ОУН і УПА, що отримала назву “Забутими стежками Українських Карпат-96”. Вони дослідж. зв’язки укр. повстанців із рад. партизанами (Надвірнян., Верховин., Богородчан. р-ни Івано-Фр. обл.). 1997 зареєстровано Терноп. обл. молодіж. наук.-пошук. т-во “Обереги”, спільно з яким проведено експедиції: “Рейдами Шумщини-98”, “Рейдами Кременеччини-99”, “Рейдами Лановеччини-2000”, “Рейдами Збаражчини-2001”. Крім того, відбулися (без участі т-ва “Обереги”) експедиції “Слідами Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН” (1999; с. Бишки, х. Веснівка, с. Денисів Козів. р-ну); “Партизанськими стежками ОУН і УПА на Перемишльщині-97”, “Дорогою до останньої кривки “Стяга” (1997, Монастир, Любачівщина, Польща). Чл. “З. м.” доглядають могили ге-

роїв України на тер. Тернопільщини, упорядковують зібрані матеріали, щоби передати їх на держ. зберігання та сприяють публікації відповідних видань.

Лім.: Гетьман В. Шумські ліси, Кременецькі гори... // Тернопіль вечірній. – 1992. – 5 верес.; *Бойко Т.* Забуті могили відновлюють ентузіасти // Подільське слово. – 1992. – 31 жовт.

В. Гетьман.

ЗАВАДІВКА

– село у Монастириському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Коржова та Маркова. До З. приєднано с. Стара Гута, хутори Гуральня та Скляна Гута. Розташ. на лів. березі р. Золота Липа, за 12 км від райцентру і 39 км від найбл. заліз. ст. Бучач. Насел. 233 особи (2001). Перша писемна згадка – 1785. Є церква Петра і Павла (1996), капличка. До 1939 діяло т-во “Просвіта”. Спорудж. пам’ятник полеглим у німрад. війні воїнам-односельцям (1968). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку. У З. народ. лікар, громад. діяч *А. Вітковський*. Поблизу села виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту та трипільської культури.

Б. Грицина, В. Уніят.

ЗАВАДІВСЬКЕ РОДОВИЩЕ ДОЛОМІТУ

– родовище, розташоване за 500 метрів на південний захід від с. Завадівка Монастириського району. Корис. копалина – доломіти девон. віку, сірі, темно-сірі до чорних, масивні, бітумінозні з прожилками і гніздами кальциту. Доломіти придатні для використання у металург. пром-сті, вироб-ва соди, окремі пачки – для вироб-ва скла, а також як буд. каміння. Запаси за пром. категоріями – понад 6500 тис. м³. Родовище розробляють.

М. Сивий.

ЗАВАДОВИЧ

Роман Михайлович (псевд. і крипт. – Роман зі Славної, Фортіссімо, Роляник, Володимир Переславець, М. Маморський, М. М. та ін.; 18. 12. 1903, с. Славна, нині Зборів. р-ну – 31. 05. 1985, м. Чикаго, США) – письменник, журналіст, редактор, культурно-освітній діяч, педагог. Надзвич. проф. мови та літ-ри Укр. католич. ун-ту в Римі. Почес. грамоти за творчу працю для укр. молоді (1960), “Українець року” (1978), медаль-хрест за літературну працю на користь укр. визвол. ідеї. Дитинство минуло у селах Пліснани, Присівці (нині Зборів. р-ну) та Ремезівці (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Навчався у г-зіях Золочева, Перемишля й Тернополя (1920–23). Студі-

ював в Укр. таємному ун-ті у Львові, від 1925 вивчав славистику у Львів. ун-ті. Займався культ.-освіт. працею у селах Золочівщини. Від 1937 – співроб. ж. для дітей “Малі друзі” (м. Львів). 1939–41 – учитель у серед. шк. в Золочеві. 1944 виїхав до

Німеччини. Співзасн. Об’єдн. працівників дит. літ-ри (1947). 1949 емігрував до США. Від 1954 – чл. ред. колегії ж. для дітей “Веселка”. Дебютував у літ-рі 1920. Твори публ. у ж. “Дажбог”, “Дзвони”, “Літературно-науковий вістник”, “Молода Україна” (всі – Львів), “Сонечко”, “Юні друзі” (Лондон), “Євшан-зілля” (Торонто), “Мій приятель” (Вінніпег), “Овід”, “Церковний вісник” (обидва – Чикаго), “Вільне слово” (Сідней) та ін., у газетах, календарях, альманахах. Автор книг “Рицар Лесь” (1924), “Казка про царевича Івана” (1925), “Через файку” (1927), “На дворі царя Гороха” (1935), “Пісня про княжу Україну” (1938), “Чародійні музики” (1943), “Казка-вигадка смішна про ведмедя-ласуна” (1947), “Хлопці з зеленого бору” (1948), “Діва Марія допомогла” (1951), “Кобзарева гостина” (1956), “Марушка Чепурушка і Лесь Побігдесь” (1969), “Карпатський чарівник” (1980) та ін., виданих у Львові, Вінніпезі, Джерсі-Сіті, Кракові, Мюнхені, Нью-Йорку, Регенбурзі, Торонто, Чикаго – всього бл. 50. Ред. книжок у вид-ві М. Денисюка в Чикаго, ред. мови ж. “Овід”, “Церковний вісник”, “Лікарський вісник”, “Інформаційний вісник” та ін. період. видань. “Пригоди гнома Ромтомтомика” перевид. у Тернополі 1995 і 2003, “Гоца Драла” – 2004. 2001 і 2003 терноп. вид-ва “Економічна думка” і “Збруч” випустили вибр. тв. З. За казкою “Пригоди гнома Ромтомтомика” у Терноп. театрі актора і ляльки поставлений (1995) спектакль “Добродушко”. З нагоди 90-річ. ювілею З. його ім’я присвоєно Зборів. г-зії.

Лім.: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2003 рік: Бібліографічний список. – Т., 2003.

Б. Мельничук.

ЗАВАДСЬКИЙ

Броніслав (Zawadski Bronislaw; 1849, с. Гайворонка, нині Тереховлян. р-ну – 1905, м. Варша-

ва, Польща) – польський літературознавець, журналіст. Проживав у Львові та Варшаві. Ред. часописів “Swiat”, “Ruch literacki”, “Kurier Warszawski”. Автор наук. та публіцист. праць, перекладів.

С. Ткачов, В. Ханас.

ЗАВАДСЬКИЙ

Владислав (Zawadski Władysław; 12. 06. 1824, с. Гайворонка, нині Тереховлян. р-ну – 10. 01. 1891, м. Львів) – польський історик, письменник, публіцист. Закін. філос. ф-т Львів. ун-ту (1843), акад. рільництва в Угорщині. Учасник Слов'ян. з'їзду в Празі (червень 1848). До 1858 поснував працю у власн. маєтку з дописами до газет, потім проживав у Львові, де разом із дружиною Анелею Зімерман редагував ж. “Pszyjacieli dzieci”. Автор повісті “Два світи” (1845), перекладів, праці “Нарис історії львівського театру” (1870–73), етногр.-краєзн. нарисів “Образ Червоної Русі” (1869), “Гуцули” (1872), літ.-крит. нарисів “Література в Галичині. 1772–1848”, “Журналістика в Галичині в 1848 році” (обидва – 1878), істор. досліджень, у т. ч. “Польські замки” (1866), спогадів про *І. Вагилевича*.

Лит.: Ткачов С., Ханас В. 250 імен на карті Тернопілля: Краєзнавчо-біографічний покажчик. – Т., 1996.

Г. Кушнерик, Р. Пилипчук.

ЗАВАЛИКУТ

Іван Якимович (10. 09. 1884, х. Заваликут повл. с. Малі Чорнокінци, нині Чортків. р-ну – 21. 03. 1975, м. Сиракузи, шт. Нью-Йорк, США) – громадський діяч, адвокат. Закін. студії права і політ. наук у Львів. ун-ті (1911). Працював адвокатом у Гусятині. Під час 1-ї світ. війни як старшина австр. армії брав участь у боях у Карпатах з рос. військами, полонений і відправ. у татар. м-ко Бугульм, звідки втік 1917. Під час творення Укр. держави – заст. повіт. комісара в м. Золотоноша на Полтавщині. Воював в УГА, був під більшов. арештом в Одесі. Після повернення в Галичину – адвокат у м. Копичинці. Активіст “Рідної школи”, чл. надзир. ради “Українбанку”; вів 7-класну приват. шк., голова надзир. ради “Повіт. союзу кооператив” (1923–30). 1930 переїхав до м. Коломия. Посол від УНДО до польс. сейму (1927–30, 1935–38). Адвокат у містах Замостя, Станіслав (нині Івано-Франківськ). 1939 виїхав до Німеччини, де обороняв українців у судах; 1950 емігрував до США.

Лит.: *Віват І.* Незламний борець за волю України // Тернистий шлях. – 1993. – 6 листоп.

Б. Мельничук, Б. Пиндус.

ЗАВАЛІВ

– село у Підгаєцькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Заставче, Затурин і Середне.

Вид на с. Завалів.

До села приєднано х. Кам'яна Гора. У зв'язку з переселенням жителів х. Замче виключ. із облік. даних. Розташ. в долині р. Золота Липа, за 12 км від райцентру і 33 км від найбл. залізн. ст. Потуртори. За переказами, поселення 12 ст. назив. Зелений Дуб. Перша писемна згадка – 1310, згідно із земел. реєстрами Львів. архіву. Інша докум. згадка датована 1395, відповідно до неї З. – власність І. Унгаруса. Згодом власниками поселення були Маковецькі, які збудували на місці дерев'яного, мур. замок у вигляді літери “U”. Сучасна назва села походить, ймовірно, від 3-х оборон. валів, що були тут під час княжої доби (згідно з А. Петрушевичем). 1675 турец.-татар. військо знищило замок. Після 1689 власник села Я.-С. Яблонівський відбудував фортецю. Відомо, що у З. був монастир оо. Василян, остан. ігумен якого під час ліквідації монастиря 1711 – С. Тарасевич. У березні 1729 м-ко отримало магдебур. право. В серед. 19 ст. завалів. землі купив К. Рачинський. 1883 у З. була пошесть холери, 1886 внаслідок пожежі майже все село згоріло. 1915 в ході воєн.

Пам'ятний хрест на честь скасування панщини.

дій замок знищено. 27 серпня 1915 у З. відбувся перемож. бій куреня УСС з рос. військами. Діяли т-ва “Просвіта”, “Рідна школа”, “Січ”, “Сокил”, “Сільський господар”, кооператива. Є церква св. Михаїла (1893; мур.), каплиця. Споруджено пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1981), обеліск на місці загибелі (1943) учасників загону *С. Ковтака* (1967), встанов.

пам'ят. хрест на честь скасування панщини, написана символ. могила Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, амбулаторія, ветлікарня, відділ зв'язку, пекарня, 3 торг. заклади. У З. народ. діяч ОУН *Б. Дідора*, художник *А. Манастирський*; проживали депутат ВР СРСР 2-го склик. (1950–54) *Є. Бабецька*, засл. учитель УРСР, громад. діячка *М. Фостій*. Біля села знайдено бронз. меч ранньозаліз. віку. Поблизу З. зберігся стовп, за легендою пов'язаний із церквою св. Миколая, яку воевода Роман побудував у 12 ст. на честь перемоги над половцями на чолі з Боняком.

Й. Батик, Е. Кіщик, Б. Пиндус.

ЗАВАЛІВСЬКИЙ ПЛАТАН

– екзотичне дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростає у с. Завалів Підгаєц. р-ну в межах садиби селян. спілки “Завалівська”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні місц. селян. спілки. Пл. 0,02 га. Під охороною – платан кленолистий віком 100 р., діам. 99 см, гібрид платана східного і західного. Цінний у садово-парк. буд-ві. Батьківщина – Балкан. півострів, країни Бл. та Серед. Сходу.

Лит.: *Чайковський М.* Пам'ятки природи Тернопільщини. – Л., 1977.

І. Сліпченко.

ЗАВАЛІВСЬКІ БУЧІНИ № 1, № 2

– ботанічні пам'ятки природи місцевого значення. Зростають поблизу с. Затурин Підгаєц. р-ну, в кв. 40, 48, вид. 8, 11, Завалів. лісництва Бережан. держ. лісомислив. госп-ва у межах ліс. урочища “Завалів”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 05. 08. 1990 № 189. Перебувають у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 9 і 22 га. Під охороною – буково-ясенево-кленове та буково-дубово-грабове насадження Іа і І бонітетів віком 100 та 56 р., цінні у наук., госп. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ЗАВАЛІВСЬКИЙ ПЛАТАН

Анатолій Харитонович (22. 01. 1937, с. Ширмівка, нині Погребищен. р-ну Вінн. обл.) – вчений у галузі судової медицини. Д-р мед. н. (1993), проф. (1995). Медаль “Ветеран праці” (1998). Закін. Вінн. мед. ін-т (1960). Від 1968 – у Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): асист., доц. каф. суд. медицини (1970–85); зав. каф. патологічної анатомії з курсом суд. медицини (1985–90); від 1994 – проф. каф. патологічної анатомії (зав.

курсу суд. медицини). Сфера досліджень – проблеми судово-мед. травматології, зокрема не смертельні і смертельні с. г. травми, їх діагностика і судово-мед. експертиза. Автор і співавтор понад 100 наук. праць, у т. ч. “Глумачний словник судово-медичних термінів” (2000), посібник “Судова медицина” (2001).

М. Андрейчин.

ЗАВГОРІДНИЙ

Олесь (Олександр) Сергійович (25. 01. 1940, м. Дніпродзержинськ Дніпроп. обл.) – поет, перекладач. Чл. НСПУ (1979). Літ. премія ім. Ю. Смула (Естонія). Закін. Дніпроп. ун-т (1967). Автор збірок поезій, перекладів. У січні 1996 перебував з дит. ансамблем “Калинонька” у смт Підволочиськ, селах Староміщина і Дорофіївка Підволочис. району.

І. Заверуха.

ЗАВЕДНІОК

Василь-Володимир Федорович (20. 09. 1923, с. Свинюхи, нині Привітне Локачів. р-ну Волин.

обл.) – вчений у галузі біології. Канд. біол. н. (1966). Медаль “Захиснику Вітчизни” (1999). Чл. ОУН (1942). Учасник Визв. змагань 1942–44, стрілець, чотовий УПА; 1944 З. заарешт. військ. контррозвідка “СМЕРШ”; репрес.; утік із фільтрац. табору в м. Харків. Закін. лісгосп. ф-т лісотех. ін-ту в м. Ленінград (1953, нині Санкт-Петербург, РФ). Працював на Львівщині, нач. план. відділу, інж.-лісопатологом Терноп. обл. управління ліс. госп-ва (1954–62). Від 1967 – асист., 1970–84 – доц. каф. біології і генетики Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Напрямки наук. роботи – ентомологія і екологія. Розробив і впровадив у вироб-во методику б-би з короїдами та з пеньковою парослю, використання і розсел. ліс. мурашок, аерозол. метод б-би зі шкідниками лісу (1968). Автор понад 90 наук. праць, у т. ч. 3-х монографій. Від 1990 – чл. Край. ради НРУ. Видав книги “На півночі, на Волині створилась армія УПА” (1996), “Вони вмирили, їм сурми не грали” (2000), “Українські герої Визвольних змагань 1917–1950 рр.” (2004, усі – Т.).

І. Дем'янова.

ЗАВЕРУ́ХА

Борис Володимирович (05. 03. 1927, м. Остріг, нині Рівнен. обл.) – вчений-ботанік. Д-р біол. н. (1986), проф. (1991). Закін. Кременец. пед. ін-т (1955, нині ТДПУ). 1955–60 – асист. каф. ботаніки цього ВНЗ. Від 1960 – наук. працівник, зав. відділу вищих рослин Ін-ту ботаніки АН України; від 1992 – зав. Ботан. музеєм цього ін-ту. Вивчав рослин. світ Поділля й Волині. Написав понад 200 наук. праць. Автор кн. “Бережіть рідкісні рослини” (1968), “У світі рослин” (1980), “Квіти дванадцяти місяців” (1974, 1986, всі – К.). Співавт. низки видань, у т. ч. “Червоної книги” (К., 1980).

Г. Чернихівський.

ЗАВЛІ́НСЬКИЙ

Роман (Zawiliński Roman; 1855, м. Бережани – після 1904) – польський мовознавець, етнограф. Навчався в ун-тах міст Вільно (нині Вільнюс, Литва), Краків (Польща). Від 1879 – вчитель г-зії у містах Нови-Сонч і Краків. Ред. часопису “Poradnik językowy”. Автор праць із мовознавства, етнографії та виховання: “Бжезінський говір”, “Бжезіняни”, “Про польські переклади трагедій Софокла” (обидві – 1881), “Про споріднені зв’язки аріо-європейських мов” (1885), “Вказівки до збирання народних особливостей” (1886), “Про способи нагромадження етнографічних матеріалів” (1887, співавт.), “Польська хрестоматія для 3 класу гімназій і реальних шкіл” (1893), “Словаки, їх життя і література” (1899).

Лит.: S. Orgelbranda Encyklopedia Powszechna. – Warszawa, 1904. – Т. XVI.

І. Дуда.

ЗАВІ́РСЬКИЙ

Міхал-Зигмунт (Zawirski Michał Zygmunt; 29. 09. 1882, с. Мала Березовиця, нині Збараз. р-ну – 02. 04. 1948, м. Конських, Польща) – польський філософ, психолог. Закін. філос. ф-т Львів. ун-ту (1901–06). Стажувався у Берліні й Парижі, 1919 захистив докторат у Львові. Викл. філософії та психології у серед. і вищих навч. закладах Львова та Познані. Від 1937 – проф. Ягеллон. ун-ту в Кракові; також ред. польськомов. “Квартальника філологічного” (1936–48).

С. Ткачов, В. Ханас.

ЗАВІ́СТОВСЬКА

Казимира (Zawistowska Kazimierza; 1870, с. Раштівці, нині Гусятин. р-ну – 28. 02. 1902, м. Краків, Польща) – польська поетка, перекладачка. Вірші та переклади друкувала в періодиці. Автор зб. “Поезії” (1903) та ін. публікацій.

С. Ткачов, В. Ханас.

ЗАВОДСЬКЕ

– селище міського типу в Чортківському районі. Центр селищної ради. До З. приєднано х. Лип-

Будинок культури у Заводському.

ники. Розташ. за 4 км від райцентру і 2 км від найбл. залізн. ст. Шманьківчики. Через с-ще проліг автомоб. шлях Чортків–Кам’янець-Подільський. Насел. 3073 особи (2001). Виникло як поселення цукроварів; указом Президії ВР УРСР від 2 липня 1981 новозбуд. насел. пункту присвоєно назву Заводське. 28 липня 1981 прийнято рішення виконкому Терноп. обл. ради віднести З. до категорії смт. Збудоване на місці х. Липники. Є 2 каплиці, триває буд-во 2-х церков – Андрія Первозванного та Зіслання св. Духа. Діють Чортків. вище тех. уч-ще, ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, лікарня, аптека, дошк. заклад, шк. мистецтв, АТС, відділ. зв’язку, ВАТ “Чортківський цукровий завод”, приват. агропідпр-во, торг. і побут. заклади. У З. працюють художники *М. і Т. Витягловські* та *С. Шевчук*.

Т. Малиміна-Базиляк, В. Уніят.

ЗАВОРОТЮ́К

Володимир Васильович (08. 11. 1919, м. Бережани – липень 1944, біля м. Броди, нині Львів. обл.) – поет, журналіст. Навчався у родин. місті, г-зії “Рідна школа” в Тернополі (1933–39), закін. гуманіт. ліцей. Під час нім. окупації вчителював на Тернопільщині. Писав вірші, виступав як актор. Учасник багатьох нац.-культ. заходів. 1943 вступив як військ. кор. до дивізії “Галичина”. Загинув у бою.

Лит.: Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. 1898–1998. – Т.–Л., 1998.

Х. Весна.

ЗАГАЄВИЧ

Микола (1889, м. Яворів, нині Львів. обл. – 1918, с. Мотовилівка, нині Любар. р-ну Житомир. обл.) – військовик. Хорунжий, четар УСС, належав до сотні О. Яримовича, з якою воював на Тернопільщині. Співорг-тор і ком-р 3-ї сотні галицького полку Січових Стрільців у Києві; поліг у бою під час протигетьман. повстання.

Б. Пиндус.

ЗАГАЄЦЬКИЙ МОНАСТІР СВЯТОГО ІОА́ННА МИЛОСТІВОГО

– згромадження монахів у с. Загайці (нині Малі Загайці Шумського району). Заснувала бл. 1626 як православний І. Яролинська при підтримці Луцького єпископа А. Пузини та з благословення Київ. митрополита П. Могили. 1649 фунда-торка заповіла монастиреві частину своїх маєтків, а С. Яролинський подарував чудотвор. образ Божої Матері, який зберіг. у соборі св. Іоанна Милостивого. 17–19 ст. був одним із центрів реліг.-духов. життя на Волині. Від 1714 належав уніатам; тут діяла школа філософії та риторики для оо. Василіян. У 3. м. була вел. б-ка рукописів і стародруків. На поч. 19 ст. повернений православ. церкві, 1819–54 в ньому діяло духовне уч.-ще. 1990-і відновив свою діяльність.

Л. Кравчук.

ЗАГАЙКЕ́ВИЧ

Богдан Вікторович (у гімназ. документах Тео-дат; 05. 02. 1887, м. Тернопіль – 20. 08. 1967, м. Бавдн-Брук, США) – педагог, громадський діяч. Брат *В. Загайкевича*. Чл. НТШ. Навчався у Львові в г-зії та на філос. ф-ті ун-ту. Від 1918 – сотник УГА. Викладав як проф. в укр. г-зії та ін-ті для дівчат (1922–39) у м. Перемишлі (нині Пшемисль, Польща). Довголіт. голова т-ва “Боян”, чл. віділу музею “Стривігор”, голова Укр. допомог. ком-ту (1941–44) у Перемишлі. 1944 виїхав у 3х. Європу, звідти – до США. Автор наук. статей і популяр. істор. розвідок. Ред. кн. “Перемишль – західний бастион України” та ін. видань.

Б. Пиндус.

ЗАГАЙКЕ́ВИЧ

Володимир (1876, м. Тернопіль – 07. 06. 1949, м. Міттенвальд, Німеччина) – адвокат, громадський діяч. Брат *В. Загайкевича*. Закін. г-зію у Тернополі, право студіював в ун-тах Львова, Відня і Берліна. Адвокат. канцелярію провадив у м. Перемишль (нині Пшемисль, Польща), де був головою “Просвіти” та ін. укр. т-в. 1912–18 – посол до австр. парламенту. 1918 – чл. УНРади ЗУНР; очолював повіт. раду Перемишля. 1919–22 – ред. часопису “Український голос” (м. Перемишль). Від 1925 – один із лідерів УНДО. 1930–35 – посол від УНДО до польс. сейму, його віце-маршал, голова укр. сейм. клубу. Виступав як оборонець на багатьох політ. процесах. Автор статей на політ. та правничі теми. 1939–44 – президент Апеляцій. суду в м. Краків (Польща).

1944 переїхав до Німеччини, проживав у Карлсфельді, відтак – у Міттенвальді (Баварія).

Лит.: Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника. – Л., 2003. – Вип. 10.

Б. Мельничук.

ЗАГА́ЙЦІ

– село у Підгаєцькому районі. Підпорядк. Старомиській сільраді. До села приєднано х. Почмайстрівка. Розташ. на пр. березі р. Коропець, за 1 км від райцентру. Насел. 252 особи (2001). Відоме від 16 ст. 1787 в 3. проживало 244 особи. Є “фігура” Ісуса Христа (1995), капличка на х. Почмайстрівка, козац. могила, символ. хрест на поч. села. У 3. народ. літератор *В. Цибульський*.

Н. Врублевич.

ЗАГА́РОВ

Олександр Леонідович (справж. – Фессінг; 05 (17). 01. 1877, м. Єлизаветград, нині Кіровоград – 12. 11. 1941, м. Саратов, нині РФ) – актор, театральний режисер. Засл. діяч мистецтв РРФСР (1940). Працював у театрах Москви, Санкт-Петербурга, Херсона, Одеси, Києва. Взимку–навесні 1919 – в “Українському театрі” у Тернополі. 1921–23 – в Рус. нар. театрі у Львові, 1923–25 – в Ужгород. укр. театрі, після чого виїхав до рад. України.

П. Гуцал.

ЗАГІ́РЦІ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Михайлівка. До 3. приєднано х. Яроччина; х. Медведівка виключ. з облік. даних у зв’язку з переселенням жителів. Розташ. за 10 км від райцентру і 3 км від найбл. залізн. ст. Юськівці. Насел. 499 осіб (2003). Відоме від 1-ї пол. 17 ст. 1926–36 діяло т-во “Просвіта”. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1876; дерев.). Споруджено пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1976), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. Поблизу 3. виявлено археол. пам’ятки пшеворської, липицької та черняхівської культур.

Г. Басюк.

ЗАГІ́Р’Я

– село у Зборівському районі. Центр сільради. До 3. приєднано хутори Ліщина, Нишківці, Петрівка, Серетеччина. Розташ. на березі р. Лівий Серет, за 34 км від райцентру і 30 км від найбл. залізн. ст. Зборів (у с. Млинівці). Насел. 1215 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1570. Діяли т-ва

“Просвіта”, “Луг”, “Рідна школа”. 1960 повинь знищила млин і підтопила ч. села. Є церква св. Воскресіння (1875; кам.), 9 “фігур”, у т. ч. охоронця села від пожеж Фльоріана (1775), Ангела-хоронителя на честь закінчення буд-ва церкви (1875), воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967); встанов. пам’ят. знаки на честь скасування панщини (реставр. 1991) та із написами на честь визначних дат з історії села; насипані символ. могила Борцям за волю України (1993), братська могила воякам УПА; збережені могили чеських та угорських вояків, полеглих у 1-у світ. війну. Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку. У З. народ. діяч ОУН І. Бутин, літератор, меценат *П. Бутин*, д-р істор. н., проф. *М. Івасюта*. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки раннього заліз. віку та давньорус. культури. Про насел. пункт 2000 видано кн. В. Олексюка.

З. Базилевська, В. Уніят, З. Хоміцький.

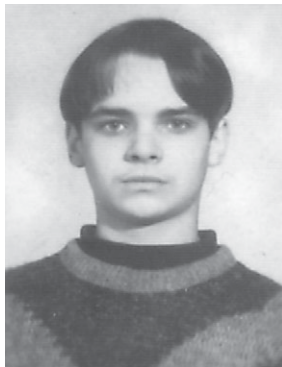
ЗАГОРІДДЯ

– село у Збаразькому районі. Підпорядк. Вишнівцев. селищ. раді. Розташ. на березі р. Горинь, за 24 км від райцентру і 15 км від найбл. залізн. ст. Карначівка. Насел. 444 особи (2001).

В. Ханас.

ЗАГОРІДНИЙ

Анатолій Олегович (03. 10. 1981, м. Кременець)

– спортсмен (санний спорт). М. сп. України (2001). Навчається у Київ. ін-ті туризму. Займатися санним спортом почав 1990 у Кременец. ДЮСШ. Багатораз. переможець і призер Всеукр. змагань; чл. збірної України із сан. спорту (2000–03).

Лім.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Г. Гунтік.

“ЗАГРІВА”

– народний аматорський хор національнопатріотичної пісні. *Премія ім. Братів Ленких* (2002). Засн. 1989 у м. Тернопіль. Об’єднує колиш. учасників нац.-визвол. б-би 1940-х і симпатиків нац. ідеї. Виступав на урочинах у Тернополі й області та в ін. регіонах України, в т. ч. на фестивалі “Пов-

Хор “Заграва”.

станські ночі” на Рівненщині, під час відкриття 2-го і 3-го з’їздів УРП, Великих зборів Конгресу укр. націоналістів у ПК “Україна”, перед будівлею ВР України в день проголош. незалежності України (1991), у дні святкування 50-х і 60-х роковин УПА в Києві. 1998 хор концертував у Польщі.

Н. Каменюк.

“ЗАГРЕБЕЛЛЯ”

– регіональний ландшафтний парк. Розташ. у Тернополі. До “З.” належать дендропарк на вул. Львівській і Бережанській, ліс. насадження НДВГ ТАНГ “Наука”, розсадник ВАТ “Зелене господарство”, лісопарки “Кутківці” та на березі Терноп. ставу, ліс. урочище “Пронятин”, Терноп. став з намітою частиною і гребним каналом, пляж та ін. землі. Створ. відповідно до рішення Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994 з метою збереж. у природ. стані окремих типових природ. комплексів та об’єктів, забезпечення умов для відпочинку населення. Організований без вилучення зем. ділянок, водних та ін. природ. об’єктів у їх власників або користувачів. Заг. пл. 630 га. В межах парку зростають астранція велика, пальчатокорінник м’ясо-червоний, підсніжник білосніжний, лілія лісова, плавун щитолістий – види рослин, занес. до Червоної книги України, арум Бессерів, глечики жовті, вільха сіра, вовчі ягоди звичайні – рідкіс. рослини в області та багато ін. видів. На тер. парку з урахуванням природоохорон., оздоров., наук., рекреаційної, істор.-культ. й ін. цінностей природ. комплексів та об’єктів, їх особливостей встановлено диференц. режим щодо охорони, відтворення й використання згідно з функціональним зонуванням: **заповідна зона** – призначена для охорони та відновлення найцінніших природ. комплексів, режим якої визначений відповідно до вимог, встановлених для природ. заповідників; **зона регульованої рекреації** – в її межах проводять короткотермін. відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам’ят. місць, дозволено

влаштування турист. маршрутів і екол. стежок, заборонені прохідні, лісовідновні та головного користування рубки лісу, промисл. рибальство й мисливство, будь-яка діяльність, що може негативно вплинути на стан природ. комплексів та об'єктів; **зона стаціонарної рекреації** – для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, ін. об'єктів обслуговування відвідувачів парку; **господарська зона** – в її межах проводять господар. діяльність, є насел. пункти, об'єкти комунал. призначення парку, а також землі ін. землевласників та землекористувачів, включені до парку, на яких господарюють із дотриманням заг. вимог щодо охорони навколиш. природ. середовища. Дороги, рекреаційні та ін. об'єкти, що входять у тер. парку, необхідно утримувати у взірцевому стані. Завдання, наук. профіль, особливості природоохорон. режиму та характеру функціонування “З.” визначені у положенні про нього, що розроблене відповідно до Закону України “Про природно-заповідний фонд України”; його затвердило Держ. упр. екології та природ. ресурсів у Терноп. обл. ласті.

І. П'ятківський.

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ

Павло Архипович (25. 08. 1924, с. Солошине Кобеляц. р-ну Полтав. обл.) – письменник. Чл. НСПУ (1953). Орден та медалі СРСР. Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1974), Держ. премія СРСР (1980). Депутат ВР СРСР 10–11-го скликань; депутат ВР УРСР 3-го скликання. Учасник нім.-рад. війни. Автор числ. романів, повістей, новел, п'єс, сценаріїв, статей. Перебував на Тернопільщині 1956 разом з ін. письменниками; мав зустрічі з читачами в обл. центрі, містах Заліщики, Кременець, Почаїв, Тербовля. 27–28 лютого 1984 як перший секр. правління СПУ (1978–86) виступив у Тернополі на установ. зборах обл. письмен. орг-ції, літ.-мист. вечорі. У Терноп. обл. муз.-драм. театрі 1985 поставлено спектакль за романом З. “Роксолана” (реж. П. І. Загребельний). Терноп. драматург Б. Мельничук інсценізував повість З. “Гола душа” (поставлено у Львів. обл. муз.-драм. театрі (м. Дрогобич) 1992; реж. Я. Бабій). 1994 г. “Русалка Дністрова” вмістила у ч. 17 фотокопію листа З. до ред.; 1995 ж. “Тернопіль” опубл. (першодрук) у ч. 2 повість З. “Кавтаклізма, або Кошмарна пригода в Європейському домі”; його листи опубл. в г. “Русалка Дністрова”.

В. Барна.

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ

Павло Іванович (27. 06. 1934, с. Рождественське, нині Драбів. р-ну Черкас. обл. – 14. 02. 1997,

м. Тернопіль) – режисер, актор театру і кіно, діяч культури, педагог. Нар. арт. України (1980). Нагороди СРСР. Закін. актор. (1961) і реж. (1974) ф-ти Київ. театр. ін-ту. Від 1961 – актор, від 1973 – реж., 1974–87 – гол. реж. Терноп. обл. муз.-драм. театру ім. Т. Шевченка (нині академ. театр). Від 1995 – проф. Терноп. експерим. ін-ту пед. освіти. Поставив спектаклі “Голубі олені” О. Коломійця (1973), “Поки гарба не перекинулася” О. Йоселіані (1975), “Тарас Бульба” за М. Гоголем (1980, співреж.), “Моя професія – синьйор з вищого світу” Дж. Скарначчі та Р. Тарабузі (1983), “Влада темряви” Л. Толстого (1984), “Роксолана” за П. А. Загребельним (1985), “... А за тим пропав і слід” за К. Кізі (1987), “Кайдашева сім'я” за І. Нечуєм-Левицьким (1988), “Маруся Богуславка” М. Старицького (1993) та ін. Серед ролей: у театрі – Матій (“Ой піду я в Бориславку” за І. Франком), Грабець (“Балладина” Ю. Словацького), дядько Лев (“Лісова пісня” Лесі Українки), Лаврін Запорожець (“Незабутне” за О. Довженком), Платон (“Дикий Ангел” О. Коломійця), Тарас Бульба в одноймен. виставі за М. Гоголем, Курц (“Хазяїн” І. Карпенка-Карого); в кіно – Балабан (“Чортова дюжина”), Батько (“Веселі Жабокричі”), Парубок (“За двома зайцями”), Директор іподрому (“Вершники”), Добродій (“Вечори на хуторі біля Диканьки”). 1991 організував у ПК ВАТ “Ватра” Укр. нац. театр, де поставив спектаклі “Наймичка” І. Тогобочного, “Степан Бандера” Я. Верещака, композицію “Згадаймо праведних гетьманів” Б. Мельничука. Автор наук. праць, посібників, театрознав. та ін. статей у періодиці.

Літ.: Павло Загребельний у спогадах сучасників. – Т., 1998; Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2003 рік: Бібліографічний список. – Т., 2002.

Х. Весна, Б. Мельничук.

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ

Семен (28. 02. 1900, с. Курівці, нині Зборів. р-ну – 20. 03. 1963, м. Лодзь, Польща) – лікар, громадський діяч. 1922 закін. укр. г-зію у Тернополі. Мед. студії завершив 1928 в м. Грац (Авст-

М. Грушевський у "Як сходило сонце" І. Микитенка. 1967.

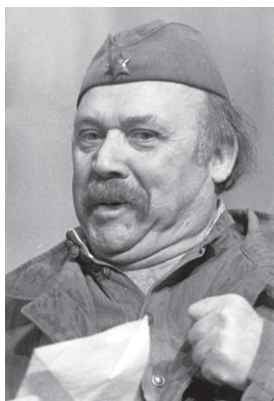

Лаврін Запорозець у "Незабутньому" за О. Довженком. 1967.

До ст. **ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ**
Павло Іванович

Адвокат у "Голубих оленях" О. Коломійця (з Я. Мельник). 1973.

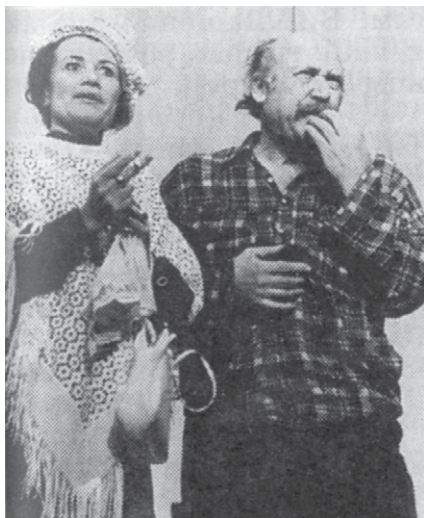
Соколов у "Долі людини" за М. Шолоховим. 1976.

Платон Ангел у "Дикаму Ангелі" О. Коломійця. 1978.

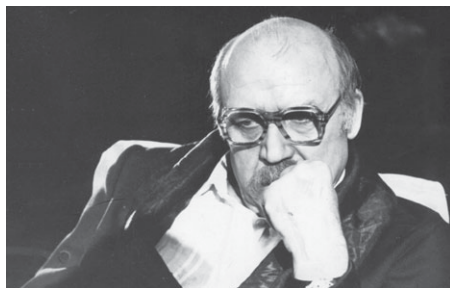

Тарас Бульба в однойменній виставі за М. Гоголем. 1980.

Чмутін у "Ретро" О. Галіна (з М. Гонтою). 1982.

Луїн у "Наближенні" Ю. Щербака. 1985.

Кошовий Балабан (справа) у фільмі "Чортова дюжина" (з Л. Пригуновим). 1977.

рія). Лікар, практику розпочав у с. Настасів (нині Терноп. р-ну), де працював до 1927. Тоді ж переїхав на Познанщину; там – лікар-психіатр у психіатр. лікарні м. Варта. Від 1937 – чл. УЛГ у Львові. Під час 2-ї світ. війни переїхав у м. Лодзь, де працював лікарем. Від 1956 – чл. Укр. сусп.-культ. т-ва; учасник драм. гуртка і хору “Бандура”. Автор наук. праць та ін. публікацій.

І. Гаврильцо.

ЗАГРОДСЬКИЙ

Олександр (10. 04. 1889, с. Зеленьків, нині Тальнів. р-ну Черкас. обл. – 04. 04. 1968, м. Нью-Йорк, США) – військовик, генерал-поручник армії УНР (1919). Від травня 1919 – ком-р 6-ї дивізії Запоріж. групи Армії УНР, яка воювала на тер. Кременец. повіту. Під час 1-го Зим. походу в грудні 1919 – травні 1920 командував 2-ю Волин. дивізією, у вересні 1920 – військ. групою, яка наступала проти ЧА з-під Нижнева через Монастириська, Бучач і Копичинці до Збруча. Від листопада 1920 – в Польщі, на поч. 1945 – у Німеччині, від 1949 – в США.

П. Гуцал.

ЗАДА́РІВ

– село у Монастириському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Сеньків. До села приєднано х. Монастирок (Підмонастир). Розташ. на пр. березі р. Золота Липа, за 14 км від райцентру і 32 км від найбл. заліз. ст. Бучач. Насел. 1154 особи (2003). Перша писемна згадка – 1437. 16 ст. засн. монастир оо. Василян. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”, “Рідна школа”, Нар. дім, кооператива, аматор. театр, гурток, хор. На х. Монастирок – читальня ім. М. Шашкевича. Під час повені 1957 ч. села була затоплена. Є церква Покрови Пресвятої Богородиці (1886; кам.), церква-каплиця (16 ст., дерев.; перебуд. 1997, мур.), капличка. Встанов. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), пам’ят. хрест на честь скасування панщини (1990), насипано символ. могилу Борцям за волю України (1992). Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ зв’язку. У З. народився громад. діяч, посол до УНРади ЗУНР (1919) М. Плиска. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту, трипільської, комарівсько-тшинецької, голіградської та черняхівської культур і римські монети перших століть нашої ери.

Д. Грицина, В. Уніят.

ЗАДА́РІВСЬКИЙ МОНАСТІР

СВЯТОЇ ПАРАСКЕ́ВИ

– згромадження монахів у 16–19 століттях у с. Задарів (нині Монастириського району). Засн. як православ.; покровителями З. м. були господарі

Молдавії. На поч. 18 ст. приєднався до З’єднаної церкви, увійшов до ЧСВВ. 1777 оо. Василян було 6 осіб. 1819 З. м. приєдн. до *Бучац. монастиря*. Збереглася монастир. церква св. Параскеви.

П. Бабій.

ЗАДО́ЙКО

Олекса (24. 05. 1912, м. Збараж – серед. 1990-х, Канада) – громадський діяч, меценат. Золота Шевченків. медаль КУК. Закін. шк. та кооп. курси у м. Збараж. Активний у читальні “Просвіти” в с. Базаринці (нині Збараж. р-ну). Чл. гол. т-ва “Просвіта” у Львові. Діяльний у Збараж. нар. домі, т-вах “Сокіл”, “Рідна школа”. Зв’язковий ОУН.

Під час 2-ї світ. війни – в Угорщині та Німеччині (м. Берлін). Чл. Укр. нац. об’єдн. (УНО). Після війни – 2 р. в Бельгії, чл. Укр. допомог. ком-ту в м. Брюссель. Від 1947 – в Канаді (м. Торонто). На керівних постах в УНО, Укр. стріл. громад. Від 1963 – секр. Об’єдн. українців-збаражчан у Канаді, здійсн. підготовчу роботу до видання 2-томника “*Збаражчина*”. Після 1990 пожертвував 40 тис. дол. у Фонд допомоги Україні при Світ. конгресі вільних українців.

Б. Мельничук.

ЗАДО́ЙНА

Анна (з дому – Кучма; р. н. невід., м. Підгайці – 1992, м. Клівленд, США) – громадська діячка. Дружина *Максима Задойного*. Діяльна в укр. громад. орг-ціях. Зв’язкова Юнацтва ОУН. Від 1939 вчителювала. Під час нім. окупації працювала у “Повітовому союзі кооператив”. Емігрувала до США. Автор публікацій у пресі.

Б. Волинський.

ЗАДО́ЙНИЙ

Максим (р. н. невід., с. Соснів, нині Тереховлян. р-ну – 1992, м. Клівленд, США) – громадський діяч. Чоловік *А. Задойної*. Чл. ОУН. Емігрував до США. Чл.-засновник Ком-ту підгайчан та ін. укр. громад. орг-цій у США.

Х. Весна.

ЗАДО́ЙНИЙ

Микола (1912, с. Соснів, нині Тереховлян. р-ну – серпень 1996, м. Сант-Пітерсбург, шт. Флорида, США) – громадсько-політичний діяч. Чл. УВО

(1928), згодом ОУН (від Юнацтва). Війт родин. села. За нац. активність тричі ув'язнений. 1939 виїхав до Польщі; співпрацював із *Я. Старухом*. Під час нім. окупації повернувся у с. Соснів; станичний ОУН; голова сільс. управи. 1944 емігрував до Німеччини, згодом – у США. Фермер у шт. Мічиган, 1974 переїхав у шт. Флорида. Працював у парафіял. управі УГКЦ. Чл. відділу Оборони чотирьох свобод України, діяльний у мережі ОУН(б).

І. Гаврильцьо.

ЗАДУРА

Богдан (Zadura Bohdan; 1945, м. Підгайці) – польський поет, перекладач. Автор зб. поезій “Серед пейзажу з амфор” (1968), “Морська подорож” (1971), “Вихід на сушу” (1983), “Старі знайомі” (1986), “Проявлені фотознімки” (1990); кн. “Українські речі”. Перекладач угор., укр. і англоамер. поезії, в т. ч. кн. віршів *Д. Павличка* “Таємниця твого обличчя” (1989).

С. Ткачов.

ЗАЖЕРІЙ

Василь (псевда “Кременезний” та ін.; р. н. невід., с. Вербовець, нині Лановец. р-ну – 1943, м. Кременець) – діяч ОУН. Кер. зв'язкової та розвід. мережі ОУН на Кременеччині. Організував зв'язк. мережу “Кременець–Дубно–Верба–Радзівилів–Підкамінь–Почаїв–Кременець” (тер. сучас. Рівнен., Львів і Терноп. обл.). 1943 З. зарешт. німці побл. Вишнівця, вбитий при спробі втечі з кременец. в'язниці. 1993 перепохов. на Монастир. цвинтарі у Кременці.

В. Уніят.

“ЗАЗДРІСТЬ”

– лучно-степова ділянка, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на зх. околиці с. Заздрість Тербовлян. р-ну. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 26. 02. 1999 № 50. Перебуває у віданні Заздрів. сільради. Пл. 6 га. Під охороною – ділянка нерозор. степу типової лучно-степ. та лучної рослинності. Ростуть лікар., кормові, медоносні, декор., фарбувальні та ін. види флори. Місце оселення корис. ентомофауни.

І. Сліпченко.

ЗАЗДРІСТЬ

– село у Тербовлянському районі. Центр сільради. У зв'язку з переселенням жителів із облік. даних виключ. х. Поплави. Розташ. на березі р. Тюха – притоки Серету, за 24 км від райцентру й 15 км від найбл. заліз. ст. Микулинці – Струсів.

Духовний центр ім. Й. Сліпого.

Насел. 920 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1439. Під час 1-ї світ. війни частково зруйноване. Діяли “Просвіта”, “Сільський господар” та ін. укр. т-ва. Є церква Воздвиження Чесного Хреста (1876; мур.), костюл (1911), жін. монастир (1994), “фігури” св. Миколая та Матері Божої, св. Петра (1884), св. Антонія, при в'їзді у село, з написом “П + Іван Тернопільський 1901 р.”, у дворі С. Вергун (1938), з написом “Непорочній Діві Марії” (1997). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1970), встанов. пам'ят. знак на честь 100-річчя від дня народження кардинала *Й. Сліпого* (1992), його погруддя (1994; скульп. *Е. Мисько*), пам'ят. хрести на честь 5-ї річниці незалежності України (1996), 1000-ліття хрещення України-Руси (1998), насипано символ. могилу УСС (1990). Збереглася садиба батьків кардинала *Й. Сліпого*, на території якої відкрито (1998) Духовний центр (музейно-меморіал. комплекс) ім. кардинала *Й. Сліпого*. Діють ЗОШ 1–2 ступ. ім. *Й. Сліпого*, Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ зв'язку. У З. народ. реліг. діячі *Т. Василевич* і *Й. Сліпий*, лікар і громад. діяч *Р. Сліпий*. Поблизу села розкопано кілька курганів скіфських часів, знайдено кам. стовп із рунічними знаками (2–3 ст.), виявлено археол. пам'ятки західноподіл. групи скіф. часу, давньорус. культури та рим. монети.

Р. Гогусь, М. Опіський.

ЗАЙКО

Мирослава Антонівна (10. 07. 1934, м. Красноярьськ, нині РФ) – музикознавець, піаністка, громадська діячка, літературно-музична лекторка. Почес. чл. Всеукр. т-ва “Просвіта” (2004). Чл. Всеукр. муз. спілки. Почес. відзнака Фонду культури України “За подвижництво в українській культурі” (1993). Народ. у сім'ї репресованих. Від 1946 – в м. Заліщики. Закін. Заліщиц. серед. і муз. школи, Дрогобиц. муз. уч-ще, Львів. ун-т (нині нац. ун-т), Москов. заочн. ун-т мист-в. Як

виконавиця поєднує гру на ф-но, худож. читання та лектор. мист-во. Автор числ. статей у світ. укр. пресі. Укладач, ред. і реж. власного репертуару. Пропагує шедеври укр. муз. і літ. класики та сучас. авторів. Орг-торка понад 1000 благочин. виступів, у т. ч.

на радіо, телебаченні. Кошти пожертвувала у Чорнобил. фонд, на пам'ятник І. Франку в Тернополі та ін. Упорядкувала словник "Український лексикон співзвучних слів".

Я. Павлів.

ЗАЙОНЧКОВСЬКИЙ

Андрій (08. 12. 1862, Орлов. губ., нині РФ – 21. 03. 1926, м. Москва, там само) – російський військовик, генерал, історик. Закін. акад. Ген. штабу (1888). Під час 1-ї світ. війни – ком-р 30-го арм. корпусу, який 22–26 червня 1916 на Тернопільщині розбив 2-й австро-угор. корпус. 1922–26 – професор Військ. акад. ЧА. Автор кн. "Мировая война 1914–18 гг." (1938), у якій йдеться про події в нашому краї, та ін.

В. Ханас.

ЗАЙЦЕВ

Василь (24. 03. 1915, с. Вербовець, нині Лановец. р-ну – 15. 01. 1986, Канада) – лікар, громадський діяч. Д-р медицини (1940). Чл. УЛТ Пн. Америки. Навчався у Кременец. духовній семінарії, студіював медицину в ун-тах у Вільні та Ковні. В Німеччині працював лікарем у Берліні, Карлсбаді. Орг-тор і кер. Берлін. філії Укр. нац. орг-ції (УНО), опікувався укр. робітниками та військовополоненими. Після прибуття 1949 до Канади – лікар, заст. дир. туберкульоз. санаторіїв у пров. Манітоба. Згодом спеціалізувався з анестезіології. Автор наук. праць та ін. публікацій у пресі. Активіст укр. громад. та церк. орг-цій, зокрема Укр. нац. об'єдн., Братства св. Андрея.

Б. Волинський.

ЗАКАЗНИКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– території (акваторії), виділені для збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів. Заказники Терноп. обл. входять до природно-заповід. фонду України. Їх оголошують указом Президента України (заказники загальнодерж. значення), рішенням обл. ради (за-

казники місц. значення), проводять без вилучення зем. ділянок, вод. та ін. природ. об'єктів у їх власників або користувачів. Залежно від характеру, мети орг-ції і необхід. режиму охорони З. поділяють на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоол., орнітол., ентомол., іхтіол., гідрол., загальногеол., палеонтол. та карстово-спелеологічні. Завдання, наук. профіль, особливості природоохорон. режиму й характеру функціонування З. визначають у положеннях про них, які розробляють відповідно до Закону України "Про природно-заповідний фонд України" і затвердж. у Мін-ві екоресурсів України. На території З. обмежена або заборонена діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про них. Госп., наук. та ін. діяльність, що не суперечить меті і завданням З., проводять із дотриманням заг. вимог до охорони навколиш. природ. середовища. Власники або користувачі зем. ділянок, водних та ін. природ. об'єктів, оголошених З., зобов'язуються забезпечити режим їх охорони та збереження. У Терноп. області функціонують 117 заказників заг. пл. 61323,52 га, з них 14 – загальнодерж. значення (11702 га) та 103 – місц. значення (49621,52 га).

І. П'ятківський.

ЗАКАЛОВ

Олександр Васильович (17. 03. 1948, м. Дніпропетровськ) – вчений у галузі харчових технологій, педагог.

Канд. тех. н. (1985). Закін. Львів. технікум харч. пром-сті (1967). Працював 1967–68 у Чорткові на хлібо- та горілчаному з-дах. 1968–73 навчався у Львів. політех. ін-ті (нині ун-т "Львівська політехніка"). Від 1973 – асист., ст. викл., доц. Терноп. філіалу Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ), від 1997 – зав. каф. обладнання харч. технологій цього ВНЗ.

Напрямок наук. досліджень – тертя і зношування в машинах, трибологія. Автор понад 150 наук. і навч.-метод. праць, у т. ч. посібників "Проектування машиноскладальних цехів" (1993), "Триботехніка і підвищення надійності машин", "Технологічне обладнання харчових виробництв" (співавт.; обидва – 2000).

І. Дем'янова.

ЗАКАЛЮЖНИЙ

Мирослав Миколайович (10. 12. 1940, с. Черепин Пустомит. р-ну Львів. обл.) – вчений у галузі класичної філології. Канд. пед. н. (1987), проф. (2000). Закін. ф-т іноз. мов Львів. ун-ту (1967). Відтоді – у Терноп. мед. ін-ті (нині ТДМА): викл., ст. викл., доц., 1995–2000 – зав. каф. іноз. мов; від 2000 – проф. цієї ж кафедри. Наук. зацікавлення:

історія укр. пед. думки, методика викладання латин. мови у вищих мед. закладах. Автор і співавтор 24 наук. і навч.-метод. праць, у т. ч. “Посібника з анатомічної і клінічної термінології” (1993, співавт.), підручника для студентів мед. навч. закладів “Латинська мова” (Т., 1995; К., 2003).

М. Андрейчин.

ЗАКЛІНСЬКИЙ

Богдан Романович (псевд. і крипт. – Богдан 3-ий, Данило Романченко, Дуб, Богданко, С. Правдолюб, Б. 3., Д-о та ін.; 09. 08. 1886, м. Станіслав, нині Івано-Франківськ – 12. 04. 1946, м. Львів) – педагог, фольклорист, етнограф, публіцист, письменник. Дійс. чл. НТШ. Закін. вчит. семінарію у Станіславі (1910). Працював учителем, зокрема в с. Медведівці (нині Буцац. р-ну). 1915–17 воював в УСС на Тернопільщині. 1920–30-і працював у ред. пед. видань у Львові. Автор підручників, читанок і хрестоматій для шкіл, книг із педагогіки, наук. праць, статей, оповідань і новел; опубл. “Читанку для волинських дітей” (1918), зб. “Народні співанки і коломийки” (1929) та ін. Листувався з *В. Гнатюком*, *О. Кульчицькою*, *О. Назаруком*.

П. Гуцал.

ЗАКЛІЧКИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– музично-поетичні твори, в основі яких – вірування в магічну силу слова; здавна побутують у краї. Належать до нар. творчості давнішої фольклор. верстви. На поч. етапі функціонування втілювали вербальну магію дорослих, потім через християнізацію традиц. культури ця віра поступово втрачала сенс і залишалася жити в світі уявлень дітей. Адресатом З. є головні небесні світила та метеорол. явища. Звернення до сонця, до-

щу, хмар, вітру, пов’язані здебільшого із землероб. працею наших далеких предків. Спершу слова супроводжували певними магіч. діями, відгомони яких ще помітні у деяких сучас. текстах. З. багато в чому змінилися від прадавніх часів, але їхня суть та сама – прохання, щоби випав дощ, вийшло сонце чи щезли хмари. Тривале функціонування З. серед дітей викликало виникнення вже позбавлених стародавніх вірувань зразків. Тепер З. – власне дитяча творчість. Вони звучать найчастіше у період розквіту природи – навесні. Композиційно більшість З. складається з експозиції та своєрід. епілогу, в якому сконцентр. бажання здійсненого (припинення або падання дощу, виглянення сонця, прогнання хмари та ін.). Мелодика З. – речитат.-декламаційна; їх рецитують як дитячі гурти, так і окремі виконавці одноголосо з деякими пантомім. елементами (рухами рук, голови, тулуба тощо). Поряд із примовками вони – найрепродуктивніший жанр у сучас. дит. репертуарі Тернопільщини.

О. Смоляк.

ЗАКОПЕЦЬ

Мирон Михайлович (03. 12. 1932, с. Гамарня Любачів. пов., нині Польща) – музикант, педагог, діяч культури. Професор. Засл. діяч. мист-в України (1993). Дійс. чл. Міжнар. асоц. подвійної тростини (IDRS). Почесна відзнака та медаль Мін-ва культури і мист-в України (2002). В листопаді 1945 разом із батьками переселений у с. Озерна Зборів. р-ну, згодом жив у с. Вільшанка того ж р-ну. Приватно навчався гри на скрипці у П. Дикого в с. Вел. Плавуча Козів. р-ну, відвідував муз. школу в Тернополі. Від 1952 живе у Брюховичах (Львів). Навчався у муз. уч-щі (1952–56) та консерваторії (1959–64, нині муз. акад.) у Львові. Від 1964 донині працює у Львів. муз. уч-щі (нині муз. коледж ім. С. Людкевича): викл., проф., зав. відділу духових інструментів. Очолює Львів. обл. асоц. Всеукр. муз. спілки духовиків. Створив власну концепцію навчання гри на гобої. Автор бл. 100 підручників і посібників, зокрема “Методика гри на гобої в дитячій музичній школі”, “Школа гри на гобої”, “Етюди

для гобоя”, зб. “П’єси українських композиторів” та ін., статей в укр. і зарубіж. фахових виданнях. Здійснює обробки нар. пісень для гобоя та ін. муз. інструментів, складає репертуарні збірки гри на гобої. IDRS надала 3. почесне звання по класу гобоя.

Лит.: Зозуляк П. Лицар гобоя // За вільну Україну. – 2002. – 24 груд.; Лемішко М. Шлях до вершини // Українська культура. – 2003. – № 9.

Р. Матейко.

ЗАКОПНЯК

Василь Федорович (11. 11. 1937, с. Водички, нині Хмельн. р-ну Хмельн. обл.) – лікар, громадський діяч. Нагороди СРСР. Лікар-уролог вищої категорії. Закін. Терноп. мед. ін-т (1966, нині ТДМА). Працював у Тернополі зав. відділом урології обл. лікарні, гол. урологом області (1972–85). 1985–92 – гол. лікар 1-ї міськ. лікарні, нині – лікар-уролог 3-ї міськ. лікарні м. Тернополя. Автор оригін. лікар. методик, наук. праць.

Б. Мельничук.

ЗАКОРДОНЕЦЬ

Володимир Антонович (04. 09. 1928, с. Бебехи, нині Яснозір’я Віньковец. р-ну Хмельн. обл.) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1985). Закін. Київ. мед. ін-т (1954, нині ун-т). Працював гол. лікарем Перегін. рай. санепідемстанції Станіслав. (нині Івано-Фр.) обл. (1954–58); заст. гол. лікаря Козів. р-ну (1958–59), Долин. р-ну на Івано-Франківщині. Від 1965 – м. н. с. лабораторії гербіцидів, кер. лабораторії експертизи, зав. лабораторією гігієни і токсикології пестицидів, 1986–89 – зав. лабораторією токсиколого-гігієніч. оцінки якості навкол. середовища у зв’язку із застосуванням пестицидів Всесоюз. НДІ гігієни і токсикології пестицидів, полімерних і пластичних мас.

В. Боєр (ЕСУ).

ЗАКУРДАЄВ

Степан Олексійович (27. 12. 1925, с. Купальна Талов. р-ну Воронеж. обл., нині РФ – 26. 04. 1982, м. Воронеж) – військовик. Єфрейтор РА. Герой Рад. Союзу (1944). Закін. Воронеж. лісотех. ін-т (1950). Учасник нім.-рад. війни від 1943. Брав участь у боях за форсування Дністра, зокрема за переправу pobl. с. Устечко Заліщиц. р-ну. Після війни проживав у Воронежі.

Н. Халуца.

ЗАЛАЇВСЬ

– село у Тербовлянському районі. Підпорядк. Плебанив. сільраді. При 3. був х. Когутівка. Роз-

таш. на березі р. Серет, за 7 км від райцентру. Насел. 545 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1421. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Луг”, “Сільський господар”, “Рідна школа”. 7 березня 1941 у З. заарешт. 13 чл. ОУН. Є церква св. Трійці (1903), “фігура” (1879). Встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини, пам’ятник Т. Шевченку (1914, перший у повіті), пам’ят. знак до 100-річчя церкви (2003), мемор. таблицю УСС; збереж. могила УСС (1915). Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. У З. народ. живописець-аматор, краєзнавець *М. Брездень*, фізик С. Гумінецький, фольклорист, етнограф і музикант *Ф. Маковський*, громад. діяч, господарник *І. Панцьо*, душпастирював проф. о. *І. Нагаєвський*, перебували політ. діяч *Л. Цегельський*, скульптор *Ф. Якимів*. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки трипільської культури.

М. Ониськів, В. Уніят.

ЗАЛІСЬКИЙ

Антін Миколайович (15. 08. 1936, с. Доброводи, нині Збараз. р-ну – 09. 02. 1989, м. Київ) – вчений-мовознавець.

Канд. філол. н. (1969). Від 1968 – м. н. с. ст. н. с. Ін-ту мовознавства АН УРСР. Автор дослідження “Вокалізм південно-західних говорів української мови” (1973) та ін. наук. праць, низки статей. Співавт. і ред. “Атласу української мови” (т. 1, 1984; т. 2, 1988), “Общеславянского лингвистического атласа” (3 вип.; 1978, 1988, 1990). Кер. автор. колективу зб. текстів “Говори української мови” (1977).

Лит.: Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000.

П. Гуцал.

ЗАЛІСЬКИЙ

Гадей (30. 08. 1883, с. Тростянець, нині Золочів. р-ну Львів обл. – р. і м. см. невід.) – педагог, громадський діяч. Закін. Золочів. г-зію, філос. ф-т Львів. ун-ту (1909). Викладав у Заліщиках: від 1909 – в учит. семінарії, від 1911 – в приват. жін. семінарії. Від 1913 вчителював у 1-й г-зії в м. Самбір (Львівщина). 1919 – посол до УНРади ЗУНР у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Згодом учителював у Стрию на Львівщині, Станіславі. Після 2-ї світ. війни емігрував до Канади, де жив у м. Торонто. Діяльний в

Об'єдн. укр. педагогів Канади та ін. нац. орг-ціях. Автор багатьох наук. праць, серед яких “Спогад про Івана Франка” (“Літературно-науковий вістник”, 1923), “Слово в розумінні Шевченка” (ж. “Київ”, Філадельфія, 1963, ч. 5–6), “Шевченко і Мазепа” (“Київ”, 1964, ч. 3), “Шевченко і Галичина” (“Київ”, 1964, ч. 4), “Маркіян Шашкевич – особник” (“Шашкевичіана”, 1965, ч. 4–5), “До характеристики української провідної верстви з другої половини 18-го століття” (“Гомін України”, Торонто, 1963–64). 1971 переїхав до США.

Б. Мельничук.

ЗАЛЕСЬКИЙ

Вацлав-Міхал (Zaleski Waclaw Michał; псевд. – Вацлав з Олеська; 18. 09. 1799, м-ко Олесько, нині смт Буськ. р-ну Львів. обл. – 24. 02. 1849, м. Відень, Австрія) – польський поет, фольклорист, перекладач, громадський діяч. Закін. Львів. ун-т (1825). 1848–49 – губернатор Галичини. Власник маєтку в с. Остап'є (нині Підволочис. р-ну). Автор п'єс, поезій, перекладів укр. нар. пісень, драм. творів, статей про польсь. та укр. фольклор. Видав зб. “Пісні польські та українські галицького люду” (Л., 1833), куди ввійшли твори, що записали сам З. (окремі в околицях Тернополя і Чорткова), *М. Шашкевич, Г. Ількевич, І. Білинський* та ін.

П. Гуцал.

ЗАЛЕСЬКИЙ

Микола (10. 12. 1898, с. Слобідка, нині Козів. р-ну – 04. 08. 1970, м. Едмонтон, Канада) – лікар,

громадський діяч. Чл. НТШ, УЛТ (від 1927). Навчався в г-зіях у Тернополі та Львові. Мед. студії розпочав у Львові, 1926 закін. мед. ф-т ун-ту в Празі. Під час Визвол. змагань встановив укр. владу в м. Бережани, воював в УГА (Бережан. бригада), брав участь у *Чортків. офензиві*. Був в охороні Диктатора ЗУНР *С. Петрушевича* в м. Кам'янець (нині Кам'янець-Подільський). У м. Луцьк – лікар, заст. дир., дир. міськ. лікарні. Під час 2-ї світ. війни очолював Укр. допомог. ком-т; 1943 З. заарешт. німцями. 1944 виїхав до Австрії, дир. табір. шпиталю. 1948 емігрував до Канади, працював лікарем, викл. на мед. ф-ті Альберт. ун-ту. В Ед-

монтоні – засн. і голова відділу УЛТ Пн. Америки, голова Пласту, Централі українців-католиків місц. єпархії (1956–60); діяльний в ін. укр. об'єднаннях.

Б. Мельничук.

ЗАЛЕСЬКИЙ

Михайло (21. 05. 1891, с. Слобідка, нині Козів. р-ну – 01. 07. 1965, м. Монреаль, Канада) – релігійний діяч, славіст. Д-р філософії (1932). Чл. НТШ. Закін. г-зію в Тернополі, Львів. ун-т. 1918 рукопоклад. на священника. Служив на парохії св. Петра й Павла, проф. г-зії у Бережанах (1918–28); від 1934 – дир. 2-ї укр. г-зії у Львові; радник Митрополичої канцелярії і чл. Митрополичої шкільної ради. Від 1937 – викл. Львів. ун-ту. Душпастирював у Кракові (1940–44), Австрії (1944–49); пров. Квебек, м. Монреаль (Канада); проф. слов'ян. мов у Монреал. ун-ті. Від 1957 – протопресвітер Монреал., Оттав. і Нової Шкоції греко-катол. парохій. Від 1962 – декан греко-катол. парохій у Монреалі.

Б. Волинський.

ЗАЛЕСЬКИЙ

Прокіп (р. н. невід., с. Іванчани, нині Збараз. р-ну – весна 1919, м. Львів) – військовик. Хорунжий, старшина Збараз. куреня 3-ї бригади УГА. Загинув у бою.

В. Ханас.

ЗАЛЕСЬКИЙ

Ян (Zaleski Jan; 1919, м. Монастирська – 04. 04. 1981, Польща) – польський мовознавець, славіст. Д-р філології (1975). Займався ономастикою, автор наук. праць, кн. “Назви Тернопільщини” (1987, вид. посмертно).

С. Ткачов.

ЗАЛЕСЬКИЙ-ФАЛЬКЕНГАГЕН

Пйотр (Zaleski-Falkenhagen Piotr; 1809, м. Овруч, нині Житомир. обл. – 30. 10. 1883, м. Краків, Польща) – польський вчений-економіст. Закін. Кременец. ліцей (1829). Навчався у Санкт-Петербур. (нині РФ) та Единбур. (Вел. Британія) ун-тах. Працював у канцелярії Сенату в м. Санкт-Петербург; 1931 вийшов у відставку, виїхав до Вел. Британії, де взяв нове прізвище – Фалькенгаген. Співвид. ж. “The Polish Exile” в м. Единбург. Проф. математики у вищій школі м. Аплос (Шотландія), перекладач у мін-ві закордон. справ Вел. Британії. Кер. торг. фірми в Парижі (від 1841). 1859–61 займався фінанс.-екон. діяльністю у Варшаві (Польща), відтак працював у Дрездені (Німеччина). Автор наук. праць, статей з економіки у польсь., франц., англ. виданнях.

І. Дуда, С. Ткачов.

ЗАЛИШКИ СТАРОВИННОГО ПАРКУ**В с. БЕРЕЖАНКА**

– пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Збереж. у с. Бережанка Лановец. р-ну в межах садиби ЗОШ 1–3 ступ. Рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994 їм надано статус об'єкта природно-заповід. фонду. Перебувають у віданні Бережан. ЗОШ 1–3 ступ. Пл. 0,5 га. Ростуть поодинокі дерева липи, ясена, гіркогоштанна звичай. (каштана кінського). Найцінніші три липи дрібнолистих діам. 165, 120, 95 см і вис. 25–30 м. У шкiл. саду зростають ще 3 липи.

І. П'ятківський.

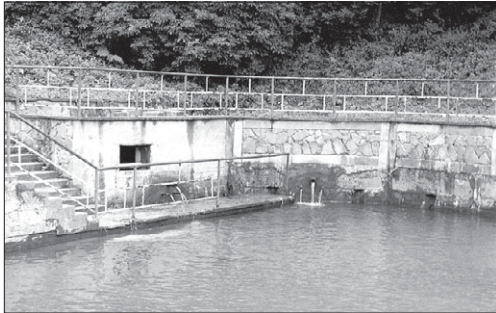
ЗАЛИШКИ СТАРОВИННОГО ПАРКУ**В с. МЛИНІСЬКА**

– пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Збереж. у с. Млиніська Тербовлян. р-ну. Рішенням Терноп. обл. ради від 18. 02. 1994 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238, їм надано статус об'єкта природно-заповід. фонду. Перебувають у віданні Кобиловолоц. сільради. Пл. 7,6 га. Парк закладено у кін. 18 – на поч. 19 ст. Ростуть сім дубів черешчатих віком 200 р., діам. 133, 141, 103, 99, 102, 119 та 108 см, три липи дрібнолистих віком 200 р. і діам. 132, 127, 126 см, два 100-річних буки пурпуристих діам. 108 і 178 см, дві сосни Веймутова діам. 71 і 86 см.

І. П'ятківський.

ЗАЛІЗЕЦЬКЕ ДЖЕРЕЛО

– гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. у смт Залізці Зборів. р-ну, нижче

від дамби ставу біля кафе “Рибалка”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Перебуває у віданні Залозец. селищ. ради. Пл. 0,01 га. Під охороною – джерело питної води, цінне у наук.-пізнав., оздоров. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ЗАЛІЗНИЙ ВІК НА ТЕРНОПІЛЬщині

– історичний період від 8 ст. до н. е. до 4 ст. н. е., головною ознакою якого є виготовлення та використання знарядь праці із заліза. В спец. літ-рі його називають раннім заліз. віком. Залізо добували здебільшого з болот. руди т. зв. сиродутним способом, обробляли куванням. Застосування заліз. знарядь підвищило продуктивність землеробства, сприяло розвитку та спеціалізації ремесел, що прискорило другий сусп. поділ праці – відокремлення ремесла від землеробства. Багато продукції ставало товаром і було призначено для обміну та торгівлі. Розвиток землеробства, ремесла і торгівлі сприяв майновому та соціал. розшаруванню населення. У 3. в. на Т. проживали племена культури фракійського гальштату (*Гавва-Голігради*) у Подністров'ї та *висоцької культури* на Волині. Відомі також окремі елементи культури кімерійців. Скіф. час (7–5 ст. до н. е.) представлені пам'ятками *західноподільської групи*. Зі сарматських пам'яток віднайдено 2 могильники (біля с. Буряківка та смт Товсте Заліщиц. р-ну). Наступні старожитності цього періоду пов'язані з готськими та давньослов'ян. племенами.

Літ.: Давня історія України. – К., 1998. – Т. 2.

Ю. Малєв.

ЗАЛІЗНИЦЯ ГІРСЬКА

(*Sideritis montana* L.) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Губоцвіті (*Lamiaceae*). Зростає на кам'янистих схилах.

Літ.: *Смик Г.* Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

ЗАЛІЗНИЦЯ НА ТЕРНОПІЛЬщині

– частина залізничної мережі України. Заліз. колія з'єднала Тернопіль зі Львовом 12 грудня 1870. Приймал. комісія дійшла до висновку, що магістраль Золочів–Тернопіль можна відкрити для товар. перевезень і обмежено для пасажирських. Її протяжність була 64 км 43 м. Вартість буд-ва 1 км – 102 тис. 713 золотих ринських. Будувала акціонер. компанія “Цісарсько-королівської привілейованої галицької залізниці Карла-Людовіка”. Її відкрито 22 грудня 1870 для товар. перевезень, 1 серпня 1871 – для пасажирських, 4 жовтня 1871 – лінію Тернопіль–Підволочиськ. Заліз. колія через Тернопіль з'єднавала

Австрію з Рос. імперією. До поч. 1-ї світ. війни пролягла розгалуж. мережа залізниць: Тернопіль–Копичинці–Гримайлів, Тернопіль–Вел. Бірки–Скалат–Гримайлів, Тернопіль–Чортків–Заліщики, Тернопіль–Копичинці–Бучач, Чортків–Іване-Пусте. 1915–16 прокладено Гусятин. військ-стратегіч. залізницю. Устаткування для буд-ва колій замовляли на ф-ках і з-дах Австро-Угорщини, Вел. Британії, Німеччини. Осн. акціонерами були держава, частково комунал. осередки, місц. влада і приват. особи. Від 1925 власник – підпр-во “Польська державна залізниця”. Залізні лінії Тернопільщини належали до Львів. і Станіслав. дирекцій. Від грудня 1939 діяли Терноп. відділ. Львів. залізничі, згодом – відділок, нині – *Терноп. дирекція залізн. перевезень Львів. залізничі.*

Л. Бойцун.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ВОКЗАЛ У ТЕРНОПІЛІ

– спеціальна споруда для обслуговування пасажирів, станція залізничного сполучення. Збудов. 1870, коли відкрита залізн. колія Золочів–Терно-

Залізничний вокзал на поштівці 1917.

піль. Восени 1903 почали буд-во нового приміщення вокзалу; проект розробило тех. бюро мін-ва залізниць у Відні (Австрія). Навесні 1905 закін. спорудж. правого крила, в серпні 1906 новий вокзал ввели у дію. Фронтон прикрашало дзеркал. коло-вікно пл. 65 м². На вокзалі були водогін, центр. опалення, освітлення від власної динамомашини. Вартість буд-ва – 300 тис. крон. Зруйнов. під час 1-ї світ. війни; відбудований. У вересні 1920 в салоні 3. в. розміщувався штаб Гол. отамана Армії УНР *С. Петлюри*. 1944 – знову зруйнов.; відновл. 1952 у зміненому вигляді. Опорядж. роботи 1999–2000 – фірма “Марс” під кер. А. Мусійчука (арх. *Д. Чепіль*).

Л. Бойцун.

ЗАЛІЗНІ РУДИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– природні мінеральні утворення, відомі у Кременецькому і Шумському районах. Представлені лімонітом (бурим залізняком), що утворює тоненькі (0,2–0,5 м) проверетки у ниж. ч. неогено-

вої товщі. Знач. покладів не виявлено. Залізо трапл. також у вигляді конкрецій марказиту у відкладах білої писальної крейди турон. ярусу в північних р-нах області. Знач. скупчень марказит не утворює. Сполуки заліза гетит і гідрогетит утворюють жовті та жовтобурі нальоти на стінках тріщин аргілітів і пісковиків девон. віку, а також кристал. агрегати в порах порід. Давні розробки бурого залізняку відомі на крайньому пн. сході області у Шумс. р-ні та південніше в басейні р. Горинь. Видобуток їх тривав від кін. 2 тис. до н. е. до 12 ст. Розробляли поверхневі поклади на заболоч. заплавах річок, у невел. озерах.

М. Сивий.

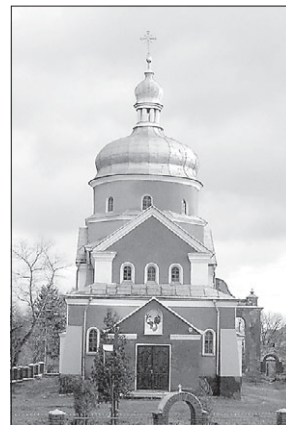
ЗАЛІЗЦІ

– селище міського типу в Зборівському районі. До 1993 – Заложці. Центр селищ. ради. До 3.

У центрі селища.

приєднано хутори Дерехів, Зоряний (Бонзулі), Турчин. Розгаш. на берегах р. Серет – притоки Дністра, за 28 км від райцентру і 24 км від найбл. залізн. ст. Зборів. Через З. проліг автошлях Тернопіль–Броди–Червоноград. Насел. 2816 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1483 як частина олеських маєностей, що після смерті Яна із Сяна перейшли у власність його сина Петра. На поч. 16 ст. король Сигізмунд I подарував ці землі М. Камінецькому, який збудував замок. 1516 З. отримали статус міста, 1520 – магдебур. право. Після Камінецьких власниками м-ка була родина Олеських, згодом – Ю. Мнішек. 1603 перед походом на Москву в З. перебував Лжедмитрій I; 1604 – Ю. Мнішек, щоби допомогти Лжедмитрію I – своєму зятеві захопити

Костьол Непорочного Зачаття Діви Марії.

москов. престол, заставив м-ко за 40 тис. злотих угор. магнатів Ю. Другету. Після цих подій З. перейшли у власність *Вишневецьких*. 1649 полк *М. Кривоноса* здобув місц. замок. 1675 татари, не взявши фортеці, знищили будівлі та посіви, то-

Залишки фортеці.

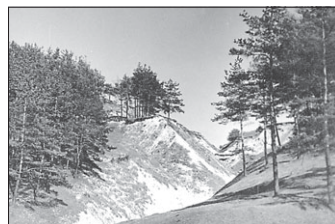
му 1677 польс. сейм звільнив жителів м-ка від сплати податків на 12 р. Під час Північ. війни (1705–12) З. зазнали частих нападів і руйнувань. 1743 перейшли у власність до *Потоцьких*, які 1768 продали м-ко *М. Ронікерові*. 1772 З. прилучені до Австрії. М-ко належ. до *Бродів.*, від 1788 – *Золочів. округів*. Від 1790 – власність *І. Мончинського*, пізніше – *В. Дзедушицького*. У серед. 18 ст. в З. спорудж. суконну ф-ку, в 2-й пол. 19 ст. збудовані водяний млин, цегельня, винокур. з-д. Під час 1-ї світ. війни З. зазнали значних руйнувань, насел. було евакуйоване. Від вересня 1920 м-ко – під владою Польщі. Діяли “*Просвіта*”, “*Сокіл*”, “*Відродження*” та ін. укр. т-ва, кооператива. 17 вересня 1939 в З. увійшла ЧА. У січні 1940 створено *Залозців. р-н* (був до кін. 1962, коли З. перейшли до *Зборів. р-ну*). Від 9 липня 1941 до 23 березня 1944 З. перебували під нім.-фашист. окупацією. 7 березня 1944 З. ненадовго зайняв партизан. загін *М. Шукасва*. 1961 З. надано статус смт. Є церква *Покрови Пресвятої Богородиці* (1740; кам.) та костюл *Непорочного Зачаття Діви Марії*. Спорудж. пам’ятники воїнам РА (1958), односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1984), *Т. Шевченку* (1995), *В. Якубовському* (1997, скульп. *В. Садовник*), встанов. пам’ят. знак “*Залізці 1483 р.*”. Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, районна лікарня, відділ зв’язку, спиртозавод, з-д продтоварів, шкіргалантер. ф-ка, ПП “*Скала*”, ВАТ “*Агропромтехніка*”, рибгосп. У З. народ. реліг. та громад. діяч *М. Бутринський*, художники *Е. Дучинський* і *Я. Музика*, піаністка *І. Негребецька*, педагог і літератор *О. Хоміцький*, діяч УПА *В. Якубовський* (“*Бондаренко*”); працював адвокат, громад.-політ. діяч *С. Голубович*. Поблизу З.

виявлено археол. пам’ятки доби пізньої бронзи. Є гідрологічна пам’ятка природи “*Залозецьке джерело*”.

Б. Мельничук, В. Уніят, Л. Фесик.

ЗАЛІСЕЦЬКИЙ ЯР

– геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн.-сх. околиці с. *Залізці Збараз. р-ну*, біля дороги до с. *Великий Кунинець*. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні *Залісец. сільради*. Пл. 5 га. Під охороною – виходи на поверхню верств голубувато-сірих глин з вел. к-стю добре збереж. решток назем. рослин у вигляді обуглених листків та їх відбитків, хвої, шишок. Серед викопної флори переважають представники теплолюбних форм (клен, дуб, граб, каштан, тис, ялівець) із домішкою типових субтроп. видів (самшит вічнозелений, кипарис, платан та ін.). У цих же шарах містяться числ. рештки мор. двостулкових і червононогих моллюсків серед. міоцену (неоген). За кількістю видів і збереженістю решток рослин відслонення найбагатше на *Поділлі*.

Лит.: *Сивий М., Кітура В.* Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999.

І. Сліпченко.

“ЗАЛІССЯ”

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. між селами *Урмань Бережан. та Розгадів Зборів. р-нів*. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні *Урман. (160 га) та Розгадів. (120 га) сільрад*. Пл. 280 га. Під охороною – численна мислив. фауна: заєць сірий, козуля і лисиця звичай., куниця лісова, куріпка сіра, борсук лісовий (вид занес. до *Червоної книги України*), свиня дика, олень благородний. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя надані у користування *Зборів. та Бережан. рай. орг-ціям УТМР* як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтворення мислив. фауни.

І. Сліпченко.

ЗАЛІССЯ

– село у *Борщівському районі*. Центр сільради. Розташ. на пр. березі р. *Збруч*, за 32 км від рай-

центру і 5 км від найбл. залізн. ст. Гермаківка. Насел. 957 осіб (2002). Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокил”, “Сільський господар”, кооператива. Під час I-ї світ. війни населення евакуйоване. Є церква Преображення Ісуса Христа (1835; кам.), костюл, дві каплички. Спорудж. пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), встанов. три хрести на честь пам’ятних подій, насипана могила воякам УПА. У З. поширений нар. промисел – ткацтво. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У селі народ. лікарі М. Коновальчук, О. та П. Кочмарі, науковець В. Лотоцький, І. Недокус, А. Стоницький, громад. діяч о. М. Сваричевський. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки західно-поділ. групи скіф. часу, черняхівської культури та рим. монети. На тер. села є пам’ятка природи – липа (1848).

Хрести на честь: скасування панщини, заснування села та здобуття незалежності України.

В. Уніят.

ЗАЛІССЯ

– село у Козівському районі. Підпорядк. Конюхів. сільраді. Розташ. за 26 км від райцентру. Насел. 70 осіб (2001). Є могила Невідомому воякові УПА.

В. Ханас.

ЗАЛІССЯ

– село у Монастириському районі. Підпорядк. Велеснів. сільраді. До села приєднано х. Поле. Розташ. на берегах р. Коропець – притоки Дністра, за 10 км від райцентру і 32 км від найбл. залізн. ст. Бучач. Насел. 289 осіб (2003). Діяли т-ва “Просвіта”, “Сільський господар”, “Луг”, “Рідна школа”, “Відродження”. Село зазнало руйнувань під час повені 13 червня 1957. Є церква Різдва Пречистої Діви Марії (1880; реставр. 1991). Насипана символ. могила Борцям за волю України (1938; віднов. 1988), братська могила з пам’ятником (1995) 38 жертвам трагедії 6 лютого 1945, встанов. хрест-офіру з написом: “Пам’ятка для рідного села Залісся від його уродженця Степана Гузана” (1994). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка. У З. народ. чл. ОУН Мирослав, Володимир та Зенон Дошаківські, громад. діяч у Вел. Британії М. Захарчук-Зелений, громад. діяч у США Г. Кріслатий (Гамалія). Поблизу З. ви-

явлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту, трипільської та давньорус. культур.

Д. Грицина, О. Черемшинський.

ЗАЛІССЯ

– село у Чортківському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Млинка. Розташ. на берегах р. Млинка, за 18 км від райцентру; залізн. ст. – у селі. Насел. 1197 осіб (2001). Перша писемна згадка – 17 ст. До 1939 діяли “Просвіта”, “Союз українок”, “Сільський господар”, “Рідна школа” та ін. укр. товариства. Є костюл (1801), церква св. Михаїла (1889; мур.), каплиця УГКЦ (1998), капличка (2001). Спорудж. пам’ятники односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1971) та воїнам РА (1988), встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини, насипана символ. могила УСС (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. Поблизу З. виявлено скарб сріб. прикрас давньорус. часу. На х. Млинка є печера.

В. Лашта, Т. Малиміна-Базиляк.

ЗАЛІСЦІ

– село у Збарзькому районі. Центр сільради. До села приєднано хутори Калянтир, Осівець та Поповеччина. Розташ. на березі р. Іква, за 45 км від райцентру і 27 км від найбл. залізн. ст. Кременець. Насел. 1680 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1583 як власність М. Вишневецького. Діяло т-во “Просвіта”. У З. розвинено гончарство. Є церква св. Покрови Пресвятої Богородиці (1898; дерев.), каплиця (19 ст.). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1968; скульп. В. Афонічев). Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП. Із села вийшло найбільше в Терноп. обл. священників. На тер. З. є пам’ятки природи – яри “Жаб’як” та “Залісецький”. Поблизу села виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту.

В яру поблизу села.

В. Уніят, Б. Хаварівський.

ЗАЛІСЦІ

– село у Шумському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Забара. Розташ. за 15 км від райцентру. Насел. 806 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1545, згідно з реєстрац. книгами Кре-

менець замку, 18 ст. З. – власність Радзивіла, який 1755 збудував дерев. церкву; там були книги “Апостол” (Москва, 17 ст.), “Євангеліє” (Почаїв, 1755) і “Службеник” (Почаїв, 1765) та ікона Божої Матері з Немовлям (18 ст.), що збереглися донині. 1943 через село проходили молдав. партизан. загін Я. Шкрябича та загоны з’єднання С. Ковнака. Є церква Покрови Пресвятої Богородиці (1909; реконстр. 1946). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1969). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку.

Г. Басюк, Б. Хаварівський.

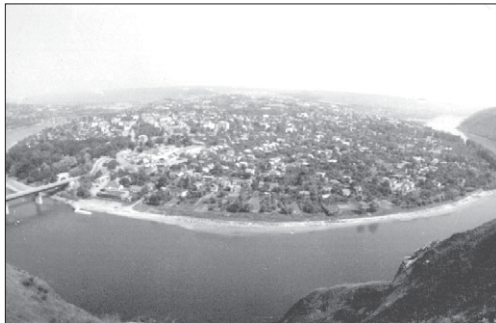
ЗАЛІСЬКЕ ДЖЕРЕЛО

– гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на зх. околиці х. Колонія Бережан. р-ну. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні місц. селян. спілки. Пл. 0,5 га. Під охороною – джерело питної води, цінне у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ЗАЛІЩИКИ

– місто на півдні Тернопільської області; районний центр, залізнична станція. Розташ. на лівому бе-

Панорама м. Заліщики.

резі р. Дністер, за 125 км від Тернополя. Через місто пролягає стратег. автомагістраль Одеса–Брест; є автобусне й залізн. сполучення з областями України, Молдовою, РФ, Польщею, Болгарією та ін. країнами. Пл. 7,11 км². Насел. 10 тис. осіб (2003): українці, поляки, росіяни, євреї, молдавани й ін. Побл. З. – *Жежавський* та *Обіжєвський* ботан. заказники, урочище “Криве”. На тер. міста знайдено пам’ятки піз. палеоліту, трипільської, голіградської, липицької, ранньослов’ян. і давньорус. культур. Назва міста походить, ймовірно, від місця проживання його перших поселенців – “за лісом”. Згадане 1469 як Залісея, 1493 – як Заліще; нинішня назва – від 1578. М-ко З.

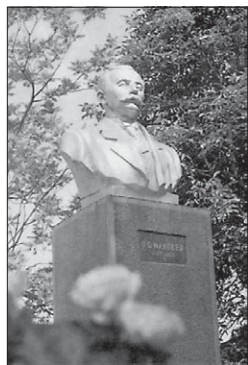
виникло бл. 1750 на землях одноймен. села, яке відтоді назив. Старі Заліщики (нині не існує). 1766 З. стали королів. містом й отримали магдебур. право; на гербі

Такою була ратуша. 1966.

зображ. мислив. замок, згодом ратуша, над якими – єдиноріг. 1772 З. відійшли до Австрії, 1774 стали центром округу (циркулу). В рос. “Тернопільському краї” 1810–15 зберегли статус округ. центру. 1895 через З. прокладена залізниця. На поч. 20 ст. діяли пивовар. і цегел. з-ди, 2 кам. кар’єри, гуральня, різьбяр., столяр., слюсар. і шевська майстерні. 1 вересня 1899 відкрита держ. чол. вчит. семінарія (1936 реорганіз. у г-зію); в ній викладали о. Й. Раковський, *О. Маковей* (1913–25 – її дир.), літературознавці О. Жолевич і Т. Залеський, краєзнавець *Й. Шварц* та ін.; серед учнів – майбутні письменники *М. Ломацький*, *Д. Макогон*, *І. Федорак*, *С. Фодчук*, історик і бібліотекар *В. Верига*, педагоги *М. Базник*, *М. Вахнюк*, *П. Гошовський*, *І. Малюк*, *С. Паладійчук*, видавець і бібліограф *І. Калинович*, художник *В. Нінювський*, композитори *Я. Баранецький*, *М. Гайворонський*, *Я. Смерчанський*, диригенти *В. Корінь*, *С. Корінь*, вчений *Б. Гнатюк*, співак *І. Григорович*, актор *С. Коханенко*, реліг. діяч *П. Каменецький*. Читальня “Просвіти” в Старих Заліщиках засн. 1897, повіт. філія т-ва у З. – 1903. 1904 відкрита садівничо-город. школа. Від вересня 1914 до липня 1917 місто займала рос. армія. На поч. червня 1919 в З. перебувало кер-во ЗУНР, тут 9 червня *С. Петрушевичу* надані повноваження Диктатора республіки. 1920–30-і місто – значний культ. і курорт. центр Польщі. В липні 1941 – квітні 1944 – під нім.-фашист. окупацією. 24 березня 1944 у місто увійшла 20-а механіз. бригада (ком-р *А. Бабаджанян*) 1-ї гвард. танк. армії, згодом 129-а гвард. стріл. дивізія під команд. генерала *С. Бушева*; 6 рад. воїнів удостоєні в боях за З. і форсування Дністра звання Героя Рад. Союзу. Нині в місті працюють підпр-ва “Агробуд”, “Арма”, “Дністрянка”, “Молочні дари”, “Олімп”, “Піон”, “Роммар”, консерв. з-д та ін. Діють *аграрний коледж*, ПТУ, г-зія, дві ЗОШ 1–3 ступ., школа-інтернат, муз., худож. і спорт. школи, центр наук.-тех. творчості школярів, рай. буд. дит. і юнац.

творчості, 2 дошк. заклади, держ. краєзн. і 4 громад. музеї, рай. Буд. нар. творчості, б-ки, кіно-театр, дит. ревматол. санаторій, рай. лікарня, поліклініка, обл. шпиталь інвалідів і репресованих, обл. протитуберкульоз. санаторій. Є церкви Покрови Пресвятої Богородиці (1873), Пресвятого Серця Христового (2002; обидві – УГКЦ), Різдва Пресвятої Богородиці (1999; УАПЦ), костюль св. Станіслава (1763; РКЦ). Відновлена капличка Божої Матері (1992). До 10-річчя незалежності України споруджено дерев. капличку (2001). Основні архіт. пам'ятки: цісарсько-королів. військ. казарма (18 ст.; нині приміщення ПТУ), буд. староства і суду (потім – учит. семінарія; нині готель “Старі Заліщики”), палац баронів Бруніцьких (перебуд. 1831 з мислив. двірця в стилі ампір; нині відділ. лікарні), буд. польс. т-ва “Сокіл” (1903; нині кінотеатр), “Нар. дім” (1908; нині пошта) й ін. Окраса міста – старовин. заповід. парк над Дністром; тут зростають понад

Пам'ятник О. Маковею.

400 унікал. дерев більш як 40 видів. На міськ. цвинтарі – пам'ят. хрест на честь скасування панщини 1848, надгробок на могилах громад.-політ. діяча *О. Поповича*, письменника, педагога і громад. діяча *О. Маковея*, рос. і польс. офіцерів війни 1812, польс. повстанців 1863–64, могили австр. і рос. воїнів 1-ї світ. війни. На брат. могилі рад. воїнів, полеглих у 2-й світ. війні, споруджено пам'ятник (1958), поряд встановлено хрест на честь загиблих вояків-заліщан (1999); попл. брат. могили на постаменті – танк Т-34. Біля шосей. моста 9 травня 1971 відкрито пам'ятник Героям Дністра (скульп. *І. Козлик* і *В. Колесник*, арх. *Г. Карасев*). Неподалік від залізн. моста – кам. хрест, який звів заліщанин *І. Томчишин* на пам'ять про політ. в'язнів, котрих у вагонах підірвали вибухівкою і скинули з моста в Дністер відступаючі частини ЧА у червні 1941. Зведено також пам'ятники *І. Франку* (1956), *О. Маковею* (1957), *Т. Шевченку* (1961; автор усіх – скульп. *Д. Кривач*), *М. Гайворонському* (1992; скульп. *М. Невеселій*), пам'ят. знак *О. Кандибі-Ольжичу*, який 1928–29 дослідж. у З. поселення трипільської культури, та монумент Борцям за волю України (обидва –1997; арх. *А. Сорочук*). Встановлені

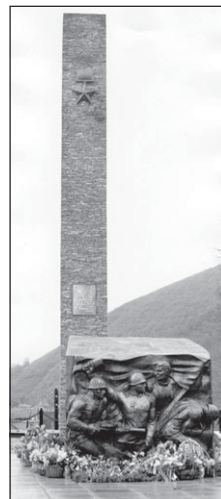
пам'ят. хрест чл. ОУН і воякам УПА (1992), мемор. таблиці: *В. Стефанику* (1971), *В. Баранику* (1994), *Т. Шевченку* (з написом “1814–1914. В соті роковини уродин Тарасові Шевченкові Заліщицька земля”) – на буд. пошти; *О. Маковею* – на буд. колиш. вчит. семінарії (1967, поновл. 1987); письменникові та журналісту *П. Ковальчуку* – на буд., де він жив (1995); *С. Скрипнику* (майбут. патріарху *Мстиславу*), котрий 1923–25 жив у З., – на буд. міськ. ради (1998; автор о. *О. Паленичка*);

співаку *М. Голинському* – на буд., де він 1919 і 1927 перебував (2003). Уродженці З. – *М. Гайворонський*, педагог і різьбяр *Е. Смеречанський*, проф., інженер-конструктор *Б. Гнатюк*. У З. жили і працювали адвокати *В. Бараник*, *В. Охримович*, *І. Калитовський*, економіст і поет *В. Вихруц*, лікар і письменник *А. М'ястківський*, артист *М. Комаровський*, педагог і краєзнавець *О. Тур*, агроном-дослідник *Р. Коцик*, мовознавець *М. Пушкар*. Виступали на сцені *М. Кропивницький*, *Г. Крушельницька*, *М. Садовський* та ін. Відвідували місто *С. Крушельницька*, *Д. Дорошенко*, *В. Стефаник*, *М. Павлик*, *Ю. Федькович*, *С. Яричевський*, *О. Теліга*, *Ірина Вільде*, *Р. Федорів*, *С. Дудар*, *Р. Лубківський*, *Н. Яремчук*, *І. Миколайчук*, польс. письменник *Я. Каспрович*, амер. журналіст *Дж. Рід*, рос. генерал, майбутній маршал Фінляндії *К.-Г. Маннергейм*, маршал Польщі *Ю. Пілсудський* та ін. відомі діячі.

В. Олійник.

ЗАЛІЩИЦЬКА ГРУПА СЕРЕДНЬОГО ЕТАПУ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

– археологічна культура, поширена в 4 – кінці 3 тис. до н. е. на півдні Тернопільщини. Вперше виділив 1930-і археолог *О. Кандиба-Ольжич*. До неї увійшли поселення біля сіл Шипівці (нині Заліщиц. р-ну), Горішня Вигнанка (нині Чортків. р-ну), Кудринці й Більче-Золоте (нині Борщів. р-ну) та ін. Назва походить від поселення біля м. Заліщики. Тут виділено 2 типи жител: наземні й глинобитні – майданчики та заглиблені – напівземлянки; крем'яні знаряддя праці. Характерним

Пам'ятник героям Дністра.

для З. г. є орнаментация кераміки черв. і чор. фарбами на білому фоні.

Лит.: *Сохацький М.* Археологічні розкопки Олега Кандиби на Тернопільщині та їх наукове значення // Спадщина Олега Кандиби-Ольжича у контексті національного відродження України. – Т., 1999.

О. Ягодницька.

ЗАЛІЩИЦЬКА ДІБРОВА

– ботанічна пам'ятка природи загальнодержавного значення. Зростає поблизу с. Шутроминці Заліщиц. р-ну, в кв. 23, вид. 1–32, Дорогичів. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Нирків”. Оголош. об'єктом природ.-заповід. фонду розпорядж. РМ УРСР від 17. 10. 1975 № 780-р. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільськ”. Пл. 85 га. Під охороною – цінні природ. комплекси на схилах лів. берега Дністра. Росливість представлена переважно дібровою з дуба скельного віком 60–130 р. На відслоненнях гірських порід розташ. ділянки степ. і скельної рослинності з рідкіс. та ендеміч. видами. Особливо цінні – цибуля круглоголова, ясенець білий, ковила вузьколиста – види рослин, занесені до Червоної книги України, півники угорські, молодило руське, цибуля гірська і подільська – занесені до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. області”.

Лит.: Географічна енциклопедія України. – К., 1990. – Т. 2; *Чайковський М.* Пам'ятки природи Тернопільщини. – Л., 1977.

І. П'ятківський.

ЗАЛІЩИЦЬКИЙ АГРАРНИЙ КОЛЕДЖ

– вищий навчальний заклад 1–2 рівнів акредитації в м. Заліщики, структурний підрозділ Національного аграрного університету. Дир. М. Олійник. Попередник коледжу – с.-г. технікум, створ. 1945 на базі колиш. городничо-садов. школи, що діяла від 1904. 1975 реорганіз. у радгосп-технікум, 1988 до нього приєднано Копичин. с.-г. технікум бух. обліку. Нинішній статус – від 1997. Готує спеціалістів освіт.-кваліфікац. рівнів “молочний спеціаліст” і “бакалавр” за спеціальностями: на агроном. відділенні – “плодоовочівництво та виноградарство”, “агрохімія”; на екон. – “бухгалтерський облік”, “економіка підприємства”, “комерційна діяльність”. Факультативно студенти освоюють суміжні робітн. професії. При коледжі функціонують Західноукр. регіон. центр фермерства й опорний пункт Молдов. ін-ту кукурудзи та сорго. 2000 З. а. к. присвоєно ім'я *С. Храпливого*.

О. Чайка.

ЗАЛІЩИЦЬКИЙ ГОРИЗОНТ НИЖНЬОГО ДЕВОНУ

– відслонення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн.-сх. околиці м. Заліщики, вгору за течією від залізн. моста на лів. схилі р. Дністер. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 22. 12. 1987 № 310. Перебуває у віданні Заліщиц. міськ. ради. Пл. 1,8 га. Під охороною – тектонічно деформовані нижньодевон. відклади, що склад. з вапняків і аргілітів, цінні у наук.-пізнав. значеннях.

Лит.: *Чайковський М.* Пам'ятки природи Тернопільщини. – Л., 1977.

І. Сліпченко.

ЗАЛІЩИЦЬКИЙ ДЕНДРОПАРК

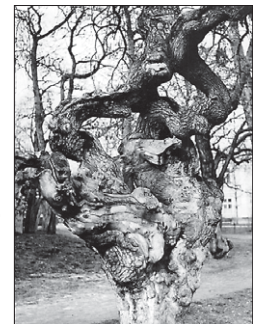
– природоохоронний об'єкт місцевого значення. Розташ. у м. Заліщики в межах садиби *аграр. коледжу ім. С. Храпливого* Нац. аграр. ун-ту. Рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90 йому надано статус об'єкта природно-заповід. фонду. Перебуває у віданні аграр. коледжу. Пл. 2 га. Закладений 1920-і на тер. садовничо-город. школи на 0,3 га, де донині збереж. рідкіс. й екзот. дерева та чагарники 15 видів, зокрема акація колоновидної форми, дуб пірамідальної форми, липа розсіченолиста, ліщина розсіченолиста і пурпурова тощо. 1973–80 на тер. З. д. посаджено дерева й кущі, трав'янисті одноріч. та багаторіч. лікар. й екзот. рослини, завезені з Київ., Львів., Чернів. ботан. садів, Уман. та *Гермаків. дендропарків, Обіжєв. та Жежєв. ботан. заказників*. При дендропарку є колекц.-дослідні ділянки, на яких вирощують лікар. та малопошир. рослини.

Лит.: *Чайковський М.* Дністровський каньйон. – Л., 1981.

В. Олійник, І. П'ятківський.

ЗАЛІЩИЦЬКИЙ ПАРК

– пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Розташ. у м. Заліщики біля колиш. палацу. Рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 20. 12. 1968 № 870 із змінами, затвердж. рішенням виконкому тієї ж ради від 29. 12. 1972 № 228, йому надано статус об'єкта природно-заповід. фонду. Перебуває у віданні Заліщиц. ЦРЛ. Пл.

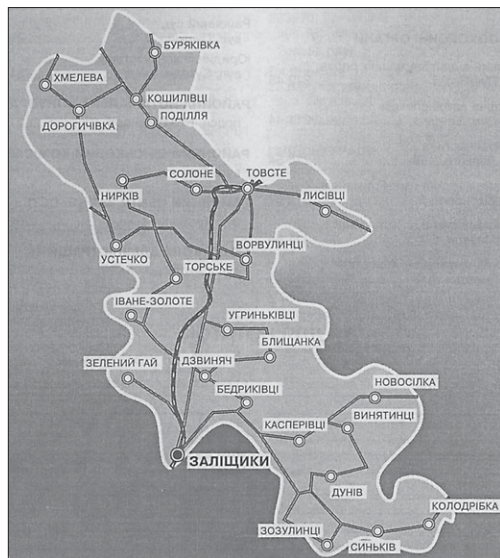
Софора японська плакуча.

5 га. Заснов. у кінці 19 ст. на лівому терас. березі р. Дністер. Один із старовин. парків Терноп. обл., де зростають дерева, куші та ліани 45 видів, у т. ч. 25 екзотів: гінґо дволопатево (діам. 143 см, вис. 22 м), 3 дерева бундука канадського (діам. 78–79 см, вис. 19–20 м), дуби звичай. (діам. 172 см, вис. 25 м) та північ. (діам. 105 см, вис. 22 м), гірकोкаштан звичай. (каштан кінський; діам. 101 см, вис. 15–16 м), тополя дельтовидна (діам. 110 см, вис. 25 м), софора японська плакуча, керія японська, бархат амурський, гледичія звичай. безколючкова та ін. Для поліпшення естет. стану посаджені декор. куші: спірея середня, вейгела рожева, жимолость татарська, форзиція європей. та ін.

В. Олійник, І. П'ятківський.

ЗАЛІЩИЦЬКИЙ РАЙОН

– район у південній частині Тернопільської області. Утвор. 1940. Пл. 683,91 км². Насел.

Заліщицький район.

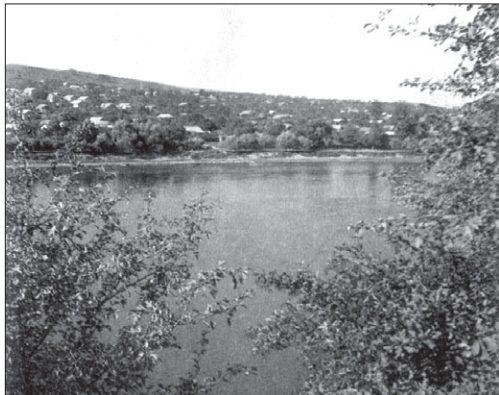
52,9 тис. осіб (2003): українці – 98,2%, росіяни, поляки, молдаване й ін. – 0,8%. У р-ні – м. Заліщики (райцентр), смт Товсте та 53 сільс. насел. пункти. Заліз. та автобус. станції (Заліщики, Товсте). Тер. р-ну становить хвилясту рівнину, порізану долинами рік Дністер, Серет і Джурин (притоки Дністра), Дупла (Тупа) і Громова (притоки Серету), Поросячка (притока Джурина). За клімат. умовами придатний для вирощування всіх с.-г. культур, садівництва (включ. абрикоси, айву та персики), виноградарства, городництва (ранні сорти помідорів, баклажанів і кавунів),

*Кам'яний "сфінкс"
на березі р. Серет поблизу с. Касперівці.*

розвитку пром. та житл. буд-ва, а також для тривал. і короткочас. відпочинку людей. Тер. З. р. заселена в період серед. палеоліту (100 – 38 тис. р. до н. е.). В часи Київ. Русі та *Галиц.-Волин. держави* тут було 25 поселень (міста Червоне і Городок, 5 городищ, 18 селищ). Найінтенсивніше заселення припадає на 14–15 ст. Центром краю було м. Червоногород (не існує від 1970; нині урочище "Червоне"). 1362–1434 тер. ниніш. З. р. належ. до *Вел. князівства Литовського*, 1434–1772 – володіння Польщі, 1772–1918 – під владою Австрії; вересень 1914 – липень 1917 – під окупацією рос. армії; листопад 1918 – липень 1919 належ. до ЗУНР; 1919–39 – Польщі; 1939–91 – УРСР. Заліщанщина має родовища буд. матеріалів (гіпсу, гравію, суглинків, глини) та джерела мінерал. вод (сульфат. води); є рудопрояви міді й фосфоритів. Найпоширеніший тип ґрунтів – чорноземи. У р-ні працюють 11 пром. підпр-в, на яких виробляють плодоовоч. консерви, хліб і хлібобул. вироби, масло тваринне, продукцію з незбираного молока, швейні та пластмас. вироби, поліетилен. плівку, мінерал. воду, безалкогол. напої, оцет, вироби з оцинков. бляхи, гумове взуття, ковбаси та ін. Серед підпр-в: "Арма", "Піон", "Молочні дари", агробуд. С. госп-во спеціаліз. на вирощуванні зерн. і тех. культур. Діють 23 приват. підпр-ва, 51 фермер. госп-во, 17 ТОВ та 1 держ. підпр-во *аграр. коледжу*. Осн. транспорт. навантаж. – на шляхи загальнодерж. значення: Брест–Кишинів–Одеса, Могилів–Подільський–Коломия–Делятин. На околицях Заліщиків обабіч Дністра є держ. ботан. заказники *Жежаський* (155 га), *Обіжевський* (168 га) та урочище "Криве" (56 га). В р-ні Касперів. водосховища на р. Серет – держ. ландшафт.

казанник (656 га). Діють база відпочинку “Росинка” поблизу с. Касперівці та шк. табір “Ромашка” в урочищі “Червоне” біля с. Нирків. Є 48 ЗОШ, худож. і 2 муз. школи, школа-інтернат, г-зія, дит. ревматол. санаторій, ДЮСШ, 4 позашк. заклади, ПТУ № 7, СПТУ № 22, аграр. коледж, 2 лікарні,

У Жезавському ботанічному заказнику.

36 ФАП, 15 амбулаторій, 3 фельдшер. здоровпунктів, обл. тубдиспансер, 23 буд. нар. творчості, 29 нар. домів, 2 кінотеатри, 54 б-ки, 1 держ. і 13 громад. музеїв, стадіони, готель. 18 худож. колективам присвоєно звання “народний”, серед них: капела “Гомін”, хор “Добровляни”, ансамбль пісні й танцю “Дністер”, “Хлібодари”, “Синьківчанка”, аматор. театр РБНТ, хор. капела Заліщиц. муз. школи та ін. Діють реліг. громади: 46 – УГКЦ, 13 – УАПЦ, 16 – УПЦ КП, 2 – РКЦ, 1 – ХВС, 1 – АСД. На тер. р-ну – пізньопалеоліт. стоянка в урочищі “Балки” (с. Лисичники), трипільські поселення в урочищах “Обоз” (с. Кошилівці), “Садище”, “Ущилівка” (м. Заліщики), “Горби” (с. Блищанка), поховання культури кулястих амфор (села Слобідка, Угриньківці, Хартонівці), поселення культури “Ноа” в урочищі “Городище” (с. Лисичники), поселення культури Гава-Голігради в урочищах “Вигошів” (с. Голігради), “Під валом” (с. Лисичники), “Лучка-на-Горбі” (с. Бедриківці), скіф. кургани (села Городок, Зозулинці, Дуплиська), поселення липицької культури (села Касперівці, Лисичники і Блищанка), черняхівської (села Слобідка, Дзвиняч, Шипівці, смт Товсте), давньослов’ян. (села Зелений Гай, Касперівці), давньорус. (села Синьків, Городок, Зелений Гай, Слобідка, Голігради, Дунів і Нирків, м. Заліщики). Ці пам’ятки в рад. час досліджували археологи Ю. Малєєв, В. Конопля, В. Олійник. Уродженці р-ну – краєзнавець, засновник повіт. музею в Заліщиках (1929)

Й. Шварц, поет, священник Г. Савчинський, арх. Я. Зубжицький, педагог і літератор М. Бзова, краєзнавець Л. Скибіцький, митець Г. Шабатура, правозахисниця, килимарниця С. Шабатура, композитор і диригент М. Гайворонський, актор і реж. С. Коханенко, громад.-політ. діяч Р. Ярославич, кооп. діяч, проф. Є. Храпливий, агроном-помолог Р. Коцик, етнограф Е. Коритко, д-р філології о. С. Кархут, мовознавець М. Пушкар, громад. діяч і журналіст В. Верига, педагог, д-р філософії Т. Ляхович, письменники В. Барна, М. Куземко (Гуменюк), В. Тракало, Герой Рад. Союзу С. Кошель, Герої соц. праці П. Мотрук, М. Середа і Г. Юрчишин. У насел. пунктах р-ну встановлено пам’ятники полеглим у 2-й світ. війні землякам і воїнам РА, діячам ОУН, воякам УГА і УПА, споруджено символ. могили Борцям за волю України.

В. Олійник.

ЗАЛОЗЕЦЬКИЙ

Микола Левкович (псевд. і крипт. – Аргус, Ігор Будивіра, Левко Борун, Марій Львович, М. З. та ін.; 21. 10. 1895, с. Нирків, нині Заліщиц. р-ну – р. і м. см. невід.) – громадський діяч, журналіст, перекладач, фармацевт. Орден св. Андрія 5-го ступ. Від 1906 – в Канаді (м. Вінніпег). 1925 закін. фармац. ф-т Манітоб. ун-ту. Вчителював, працював у банку, в адміністрації г. “Український голос”. Протягом 35 р. – співвласник компанії “Empire Drug stores”. Чл. Черв. Хреста, Укр. центр. ком-ту Канади, Союзу українців-самостійників, Клубу укр. професіоналістів і підприємців, “Канадського клубу”, голова Вінніпез. відділу Т-ва “Могилян”, голова Т-ва сприяння Укр. Нац. Раді. Переклав українською з англ. драму Б. Шоу “Чоколядовий вояк” (пост. 1922) та комедію “Бакс і Какс”, переназвану на “Бас і Квас”. Автор п’єси “Нові сили в Новий світ”, статей, віршів, поем, нарисів та ін. публікацій в укр. та англомов. пресі. Фінансово допомагав укр. студентам в Австрії та Чехо-Словаччині, письменниці О. Кобилянській.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Мельничук.

ЗАЛУЖЖЯ

– село у Бережанському районі. Підпорядк. Біщів. сільраді. До 1990 – хутір. Розташ. за 21 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Бережани. Насел. 122 особи (2001). 17 вересня 1944 внаслідок бою загону УПА з частинами РА село було частково спалене. Є церква св. апостолів Петра і Павла (2002). Встанов. хрест від захворювання чумою

(1916; кам.), 3 хрести на честь щасливого повернення з 1-ї світ. війни жителя села А. Ткачука (всі – 1916), хрест на місці загибелі (1952) 4-х вояків УПА (1992; дерев.).

В. Лашта, Г. Шупляк.

ЗАЛУЖЖЯ

– село у Збараському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Івашківці та Ліски. Розташ. на берегах р. Гнізна, за 2 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Збараж. Насел. 1242 особи (2001). Перша писемна згадка – 1444. Діяли “Просвіта”, “Сільський господар”, “Союз українців” та ін. укр. т-ва. Є церква Преображення Господнього (1600; кам., реставр. 1989) та церква (1996; кам.). Встанов. пам’ят. хрести на честь скасування панщини (1875), тверезості (1879), проголошення незалежності України (1991), пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1975), кам. хрест “Голгофа” на пам’ять про страшну епідемію (віднов. 2000), скульптурну композицію: хресною дорогою йде монах, який на долонях підносить у дар Христу церкву “Спаса” (2000). Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, фермер. госп-во “Марія”, цукр. та цегел. заводи. У З. народ. громад. діяч, чл. Виділу УНР А. Шмигельський, проживав літератор Я. Куцук, перебував І. Франко. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки раннього заліз. віку. На тер. З. є геол. заказники “Бабина гора” та “Довбушева гора”, стратиграфічний заказник плейстоцинових відкладів ґрунтів.

Г. Григорчук, В. Уніят, Б. Хаварівський.

ЗАЛУЖЖЯ

– село у Шумському районі. Підпорядк. Рохманів. сільраді. Розташ. за 5 км від райцентру. Насел. 320 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1513 як власність З. Боговитина. Є церква св. Петра і Павла (1993). Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У селі народ. громад. діяч і господарник В. Потик.

Л. Сирота, Б. Хаварівський.

ЗАЛУЦЬКИЙ

Іван (26. 04. 1831, м. Підгайці – 26. 03. 1909, м. Тереховля) – священик, меценат, громадський діяч. Навчався в г-зіях Бучача і Львова, 1865–73 – духовних семінаріях Львова й Відня (Австрія). Від 1879 – парох церкви св. Миколая в Тереховлі, згодом – Тереховлян. декан. Був обраний до міськ. і повіт. рад, управ повіт. “Просвіти” та ін. т-в. Усе своє майно і кошти заповів на нар. потреби, зокрема на буд-во й утримання ремісн. бурси, “Народної лічниці” та “Рідної шко-

ли” у Львові, на читальню “Просвіти”, гімназ. бурсу і дит. захоронку в Тереховлі.

Г. Кушнерик.

ЗАЛУЧЧЯ

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Ніврян. сільраді. Розташ. на пр. березі р. Збруч, за 25 км від райцентру. Насел. 225 осіб (2003). Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Сільський господар”, кооператива. Є церква св. Михаїла (1861). Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП. На тер. З. виявлено скарб рим. монет.

М. Бігус, В. Карпович.

ЗАМКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

– укріплені осідки володарів, що служили одночасно за житло і фортецю; виникли в середньовіччя для захисту перед ворожими нападами. Прототипами З. в Україні були міста-фортеці, переважно рублені (дерев.), рідше – муровані, що їх будували князі 10–12 ст. з метою оборони, зокрема на пограниччі з кочовиками і Польщею. 13 ст. після того, як Київ. держава занепала й Україну спустошили татари, військ.-політ. осередки перемістилися на західноукр. землі. Для охорони Галиц.-Волин. держави князі (голов. чином *Данило Романович*) відновлювали і будували численні городи-З. (Данилів, Кременець та ін.). Постійна загроза стала вирішальною у спорудженні на тер. сучас. Тернопільщини їх захис. по-ясу, переважно вздовж річок Дністер, Збруч, Серет, Нічлава, Стрипа, Золота Липа. З., крім зовніш. загрози, рятували власників і від внутріш. ворогів – повсталих селян і міщан, сусідів-феодалів. Тільки на тер. сучас. Терноп. обл. З. було понад 100. Спочатку їх будували з дерева (дуб. колод), вони були недовговічні (легко займалися), тому донині не зберігся жодний із замків ран. середньовіччя. З. споруджували різними за формою, розміром й оборон. потенціалом. Розрізняють три типи замк. споруд. Перший – фортеці, першочерг. завдання – оборона (мури – широкі, вежі – надійні), проблеми помешкання – другорядні. Росливість біля підніжжя замк. гори знищували. Зовн. вигляд своєю неприступністю повинен був відлякувати напасників (напр., З. у Кременці). Другий – З., де важливими була обороноздатність і зручність помешкання. Характер. прояви естет. елементів: зі смаком оформлена в’їзна брама, на мурі – родовий герб. Француз Далеїрац, описуючи середньовіч. Бучац. з., відзна-

До ст. **ЗАМКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

Вежа замку в м. Березани.

Залишки фортеці в с/т Залізі Зборівського району.

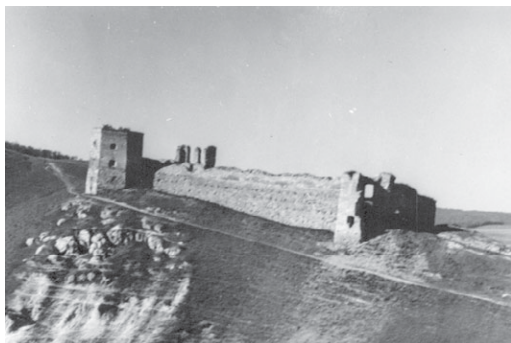
Замок у с/т Золотий Потік Бучацького району.

Замкова гора у м. Кременець.

Вежа фортеці у с. Кривче Борцівського району.

Вид на замок у с. Кудринці Борцівського району.

Залишки Червогородського замку (с. Нирків Заліщицького району).

До ст. **ЗАМКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

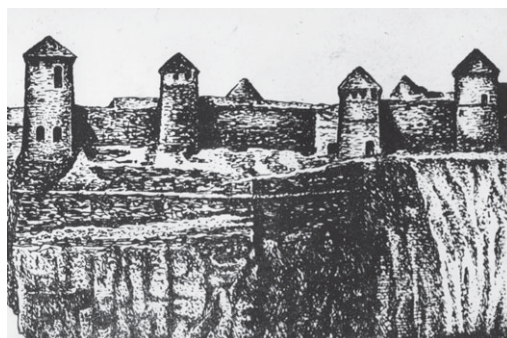
Замок у с. Сидорів Гусятинського району.

*Залишки замку
в с/т Скала-Подільська Борщівського району.*

Вежі замку в м. Скалат Підволочиського району.

*Такою була фортеця
у с. Старий Збаразж (нині Збаразького району).*

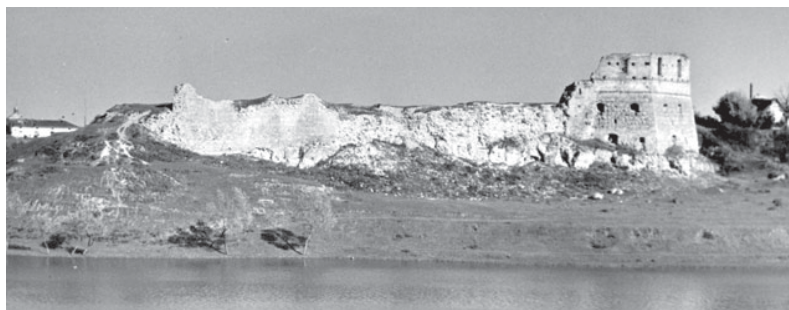

Східний бастион замку в м. Тербовля.

*Залишки замку
в с/т Микулинці (нині Тербовлянського району).*

*Замок у с. Токи
Підволочиського району.*

чив, що його дитинець оздобл. красивими ганками та ін. архіт. особливостями, зокрема фонтаном. Крім Бучач., до цього типу належ. З. у Бережанах і Залозцях (нині смт Залізці). Третій – характерний захис. бар'єром (поруч із фортифік. спорудами будували дрібні замочки і двори). Оточували 4-кут. глибокими ровами, які часто заповнювали водою, насипали вали, кути замикали сторож. вежами, в'їзна брама також була оборон. спорудою (напр., З. у Новосілці Костюковій, нині с. Новосілка Заліщиц. р-ну; зберег. рештки башти). Згодом постали мур. замки (здебільш. кам'яні); у пізн. середньовіччя на тер. сучас. Тернопільщини для потреб оборони почали пристосовувати культові споруди. Церкви-твердині, що нині зберег., – Різдва Христового і Возвиження Чесного Хреста у Тернополі, Миколаївські – у Теревовлі та Бучачі; колиш. костьоли у с. Долина Теревовлян. р-ну і смт Скала-Подільська Борщів. р-ну; монастирі, зокрема у Теревовлі; синагоги у Гусятині та Тернополі (остання не зберег.). Удосконалення вогнепал. зброї завдало відчут. удару середньовіч. фортифікац. системі. Почали спорудж. т. зв. бастіони (висунуті вперед земляні, інколи ошкарповані кам. брили). Прикладом З. бастіон. типу можуть бути фортеці у Збаражі та Ягільниці (нині село в Чортків. р-ні). Згодом З. замінили розкіш. садиби і палаци (палац у смт. Вишнівець, нині Збараз. р-ну). Через війни, ставлення власників, відсутність загальнодерж. політики більшість З. на Тернопільщині не збереглася. Загалом в Україні збережено 100 замків і замк. споруд, з них на Тернопільщині – 34. Зокрема у містах: Бережани, Бучач, Збараж, Скалат, Теревовля, Тернопіль; смт: Залізці, Золотий Потік, Микулинці, Скала-Подільська; селах: Буданів, Кривче, Кудринці, Окопи, Сидорів, Токи.

Лит.: Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. – Л., 1997.

В. Бурма.

ЗАМКОВА ГОРА (БОНА)

– гора-останець, належить до Кременецьких гір. Зі сходу прилягає до центр. ч. Кременця і піднімається над ним у вигляді вулкан. конуса вис. до 100 м. Гора з трьох боків обмежена глибокими ярами, лише зі сходу вузькою смугою вододілу з'єднана з плато. Складена палеоген. і неоген. відкладами (пісками, пісковиками, оолітовими вапняками), в основі яких – біла писальна крейда крейд. системи. Схили вкриті сосн. лісом. Вершина гори увінчана стінами замку 15–16 ст. 1648 його взяло козац. військо М. Кривоноса і Ф. Джалаля, після чого замок не відбудували.

Й. Свинко.

ЗАМКОВА

Зоряна Степанівна (з дому Лиса; 06. 12. 1970, смт Ланівці) – літераторка, журналістка. Дружина Р. Замкового.

Премія ім. В. Вихруща (2002). Закін. Терноп. ЗОШ № 20, ф-т журналістики Львів. ун-ту (1988). Працювала кор. терноп. рай. г. “Подільське слово”, зав. інформ.-аналіт. сектором Терноп. обл. ради профспілок. Від 2001 – гол.

спеціаліст інформ. забезпечення упр. виконавч. дирекції Фонду соц. страхування від нещас. випадків на вироб-ві та проф. захворювань України в Терноп. обл. Має числ. публікації в періодиці України та ін. країн. Автор зб. поезій “Фрески собору видінь” (2002), “Клопоти з ідеалом” (2004; обидві – Т.).

І. Дем'янова.

ЗАМКОВИЙ

Йосип Степанович (01. 03. 1904, с. Чистилів, нині Терноп. р-ну – 22. 09. 1943, м. Харків) – громадський діяч. Дід Р. Замкового. Закін. парт. курси в Комуніст. ун-ті в Харкові. Від 1924 – чл. підпіл. Терноп. окружкому КПЗУ. 1930–39 – тричі заарешт. за рев. діяльність. Від жовтня 1939 – голова колгоспу в с. Чистилів, згодом – заст. голови Великоглибочец. райвиконкому. Загинув під час боїв за Харків.

Лит.: Борці за возз'єднання: Біографічний довідник. – Л., 1989.

В. Уніят.

ЗАМКОВИЙ

Роман Дмитрович (21. 02. 1945, с. Чистилів, Терноп. р-ну) – господарник, громадський діяч.

Внук Й. Замкового, чоловік З. Замкової. Почес. знак Федерації профспілок України, медалі СРСР. Закін. Кам'янець-Поділ. індустр. технікум (1977), Вінн. політех. ін-т (1983). Від 1981 – нач. цеху “Облагоропроменерго”, від 1983 – нач. відділу

комплектації, гол. енергетик з-ду “Сатурн”. Від 1991 – голова обл. ради профспілок прац. радіоелектрон. пром-сті, від 1992 – голова обл. ради профспілок Терноп. області, чл. Президії та Ради ФПУ, голова правління обл. відділення Фонду соц. страхування України, чл. правління ФССУ. Від листопада 2000 – нач. упр. виконавчої дирекції Фонду соц. страхування від нещас. випадків на вироб-ві та проф. захворювань України в Терноп. області.

І. Дем’янова.

ЗАМОЙСЬКИЙ

Ян (Zamojski Jan; 1542 – 1605) – польський військовик, державний діяч. Коронний підканцлер (1576), коронний канцлер (1578), вел. польний гетьман (1581). Влітку 1594 з-під м-ка Заложці (нині смт Залізці Зборів. р-ну) військо під команд. З. вирушило назустріч татарам, які проривалися через Галичину в Угорщину. 1595 йшов походом через Тернопільщину і м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський Хмельн. обл.) до м-ка Цецора (нині с. біля м. Ясси, Румунія), де розгромив турецько-татар. військо.

П. Гуцал.

ЗАМОРА

Федір Павлович (19. 02. 1887, с. Великі Бірки, нині смт Терноп. р-ну – 18. 12. 1937) – громадський діяч, педагог. 1900–04 навчався в укр. г-зії у Тернополі. Закін. філос. ф-т Львів. ун-ту (1912); голова т-ва львів. студентів-українців “Академічна громада”. Працював учителем у приват. г-зії в м. Городенка (нині Івано-Фр. обл.). Від 1919 – в УГА, від січня 1920 – комісар 3-ї бригади ЧУГА. В серпні–вересні 1920 – голова і водночас зав. відділ. нар. освіти Терноп. повіт. ревкому. Від осені 1920 – на пед. роботі у Полтаві, Харкові, Білгороді. Депутат Полтав. ради робітн. і червоноарм. депутатів (1923–30), чл. Всеукр. ком-ту сприяння учителям. 13 серпня 1937 заарешт.; страчений. Реабіліт. 1988.

Г. Івахів.

ЗАМОСТНИЙ

Микола (06. 02. 1918, с. Верхняківці, нині Борщів. р-ну) – вчений у галузі селекції та насінництва

сільськогосподарських культур. Канд. с.-г. н. (1963). Навчався у лісотех. ін-ті, закін. Львів. с.-г. ін-т (1951). Прац. агрономом у колгоспах. Від 1954 – дир. експеримент. бази Львів. НДІ агробіології. Після реорганізації (1956) – зав. відділ. і дир. дослід. госп-ва, від 1959 – ст. н. с., 1977–85 – зав. відділом селекції НДІ землеробства і тваринництва зх. р-нів України. Осн. напрямки наук. діяльності – агротехніка, селекція і насінництво с.-г. культур. Автор 15 сортів кормових с.-г. культур, широко районов. в Україні та за її межами.

О. Савченко (ЕСУ).

ЗАНЬКОВЕЦЬКА

Марія Костянтинівна (з дому – Адамовська; 23. 07 (04. 08). 1854, с. Заньки, нині Ніжин. р-ну Черніг. обл. – 04. 10. 1934, м. Ніжин, там само) – актриса. Нар. арт. Республіки (1923). Навчалася у Гельсінк. консерваторії. Від 1882 – провідна актриса укр. труп М. Кропивницького, *М. Садовського*, М. Старицького й ін. 1905–06 гастролювала в Галичині (Тернопіль, Скалат, Чортків, Заліщики й ін. міста). 24 квітня 1906 грала у Тернополі в залі “Міщанського братства” з театром “Руської бесіди” у прощальній виставі “Батькова казка” І. Карпенка-Карого; наступного дня через Підволочиськ виїхала до Києва. 1989 на буд. готелю “Подільський” (нині “Україна”) в Тернополі, в якому зупинялася З., встановлено пам’ятну таблицю (скульп. І. Сікорський).

Лит.: Театральна Тернопільщина: Бібліографічний покажчик. – Т., 2001; *Бойцун Л.* Тернопіль у плині літ. Історико-красознавчі замальовки. – Т., 2003.

Б. Пиндус, В. Пукач.

ЗАП

Карел (08. 01. 1812, м. Прага, Чехія – 01. 01. 1871, м. Бенешов, там само) – чеський письменник, етнограф, перекладач. 1836–45 жив і працював у Львові. 1843–44 опубл. кн. “Дзеркало життя в Східній Європі” (тт. 1–3), в остан. томі якої – “Подорожі і прогулянки по Галицькій землі” – розповідає про своє перебування в містах Монастирська, Бучач, Бережани.

Лит.: *Січинський В.* Чужинці про Україну. – Л., 1991.

П. Бабій.

ЗАПА́СКО

Яким Прохорович (28. 08. 1923, с. Росішки, нині Тетіїв. р-ну Київ. обл.) – мистецтвознавець. Д-р мистецтвознавства, проф. Закін. Львів. полігр. ін-т ім. І. Федорова (1950, нині Укр. акад. друкарства). Дослідник історії укр. книжк. та декор.-

приклад. мист-ва. Автор праць “Орнаментальне оформлення української рукописної книги” (1961), “Першодрукар Іван Федоров” (1964), “Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст.” (1971), “Пам’ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні” (кн. 1–3, 1981–84; співавт. з *Я. Ісаєвичем*) та ін. 1963 видав Кременець і Почаїв, у наступні роки побував в ін. містах Тернопільщини.

Г. Чернихівський.

ЗАПЛАВА р. ЖИРАК

– ботанічний заказник місцевого значення. Розташ. між с. Пахія та с. Влащинці Лановец. р-ну. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні Влащин. сільради. Пл. 7 га. Під охороною – водноболотні фітоценози, типові для Зх. лісостепу.

І. Сліпченко.

ЗАПЛІТНИЙ

Антін (14. 06. 1890, с. Глібів, нині Гусятин. р-ну – 01. 07. 1968, м. Детройт, США) – адвокат, громадський діяч. Навчався в укр. г-зії у Тернополі (1901–05), Львів. та Віден. ун-тах. Від 1917 працював адвокатом. Брав участь у Листопад. подіях 1918 в Теребовлі (заст. повіт. комісара, повіт. комісар). 1919–20 – заст. повіт. комісара у Старокостянтинові (нині Хмельн. обл.). Працював у адвокат. канцелярії *С. Барана* в Тернополі (1922–26), провадив власну адвокат. практику в Теребовлі (1927–39). Від 1934 очолював повіт. комітет УНДО; чл. надзир. ради місц. екон. т-ва, голова гуртка “Рідної школи”, Т-ва охорони воєнних могил, чл. управ. ін. укр. установ у Теребовлі. 1944 емігрував. Від 1949 жив у США.

Б. Волинський.

ЗАПЛІТНИЙ

Роман (06. 10. 1925, м. Тернопіль – 01. 07. 1994, м. Бетгел-Крік, США) – лікар, громадський діяч, меценат. Чл. УЛГ Пн. Америки, кількох амер. мед. т-в. 1943 закін. укр. г-зію в Тернополі. Мед. студії завершив 1950 докторатом у Мюнхен.

ун-ті (Німеччина). Емігрував до США, де працював лікарем у Бетгел-Кріку (шт. Мічиган). Від 1961 – чл. Амер. колегії хірургів. 1965–70 – асист.-проф. Зх. Мічиган. ун-ту. Під час амер.-корей. війни – лікар армії США. Очолював місцеву лікар.

громаду в двох шпиталях. Автор наук. публікацій, доповідей.

Б. Мельничук.

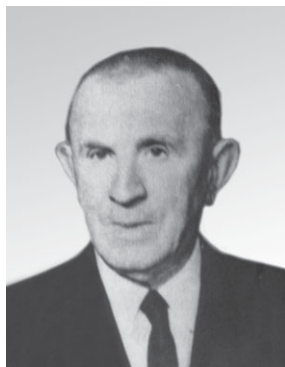
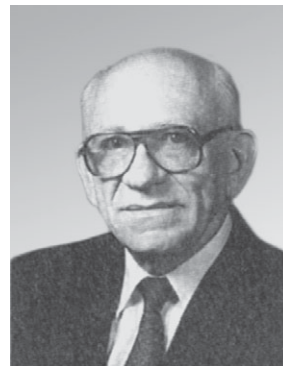
ЗАПОВІДНИЙ КУТОЧОК

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. у м. Тернопіль на вул. Винниченка 13, на подвір’ї будинку. Заклав 1968 *М. Чайковський*. Перші екзот. та рідкіс. види рослин посажені 1984 (гінго дволопатево, секвойя-дендрон (мамонтове дерево), оцтове дерево та ін.). З. к. постійно поповнюють новими видами. Оголош. об’єктом природ.-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні приват. ЖКП “Дружба-житло-сервіс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – рідкіс. й екзот. види рослин: метасеквоя китайська, тюльпанове дерево, тис ягідний, ялиця біла, ясенець білий, сакура японська, лимонник китайський, елеутерокок, півники угорські й злаколісті, зозуліні черевички та багато ін. рослин.

І. Сліпченко.

ЗАПОВІДНІ УРОЧИЩА

– територія (акваторія), виділена з метою збереження у природному стані лісових, степових та інших відокремлених цілісних ландшафтів, що мають велике наукове, природоохоронне й естетичне значення. З. у. в межах Терноп. обл. входять до природ.-заповід. фонду України. Оголошення проводять без вилучення зем. ділянок, вод. та ін. природ. об’єктів у їх власників або користувачів. Завдання й особливості природоохорон. режиму визначають на основі Закону України “Про природно-заповідний фонд України” та

первинних облікових документів. На тер. З. у. заборонена будь-яка діяльність, що порушує природ. процеси у включених до них природ. компонентах, відповідно до вимог, встановлених для природ. заповідників. Власники або користувачі З. у. зобов'язані забезпечувати відповідний режим. Винні особи несуть дисциплін., адміністрат., цивіл. або кримінал. відповідальність. На Тернопільщині є 4 З. у.: “Васильківці” – 394 га (Гусятин.), “Каленикові гори” – 18 га (Лановец.), “Березина” – 21,2 га (Лановец.), “Бобрів гай” – 43 га (Шумс. р-нів).

І. П'ятківський.

“ЗАПОВІТ”

– незалежний всеукраїнський тижневик. Виходив від 1991 у Тернополі. Видавці “Тарнекс Арт” і ТОВ “Воля” (від 1996). Редактори: З. Фрис (1991–92), В. Легкий (1993), В. Ханас (1994), Р. Крамар (1998). Серед авторів “З.” – Г. Безкоровайний, Г. Грещук, В. Махно, С. Ткачов, В. Чорновіл, Ю. Шаповал, Б. Щавурський.

В. Ханас.

ЗАПОРІЗЬКА ГРУПА АРМІЇ УНР

– військове з'єднання в Армії Української Народної Республіки 1919–1920. Сформ. у квітні–травні 1919 біля Кременця і Почаєва в основному з частин Запоріз. корпусу, які пішим ходом без зброї та військ. майна були переправлені в цей район із Румунії через Заліщики, Чортків, Теребовлю і Тернопіль (одним із козаків корпусу був В. Сосюра). Командував З. г. генерал В. Сальський; заг. чисельність – 3 тис. вояків. Складалася з 3-х дивізій (ком-ри – полковники В. Загородський, В. Осмоловський, Г. Базилевський). На поч. червня 1919 З. г., відступаючи перед польс. армією, здійснила наступ проти більшов. військ у напрямку на м. Проскурів (нині Хмельницький) і вийшла в р-н м. Кам'янець (нині Кам'янець-Подільський). Брала участь спільно з УГА в поході на Київ (під команд. М. Омеляновича-Павленка), першому Зимов. поході (під команд. А. Гулого-Гуленка). Згодом реорганіз. у 1-у Запоріз. дивізію, воювала з більшов. військами на Тернопільщині в липні і вересні 1920. 21 листопада того ж року з ін. частинами Армії УНР під натиском більшовиків перейшла на захід від р. Збруч біля Підволочиська; її вояки були роззброєні й інтерновані у таборах.

П. Гуцал.

ЗАПУТОВИЧ

Франко (р. н. невід., м. Підгайці – 1919, Вінниччина) – військовик. Сотник УГА. Нач. штабу *Бережан. бригади* 2-го корпусу УГА.

В. Ханас.

ЗАРВАНИЦЬКИЙ ДУХОВНИЙ ЦЕНТР

– всесвітній марійський відпустовий центр, одна з найбільших подільських святинь Української греко-католицької церкви.

Розміщ. у с. Зарваниця Теробовлян. р-ну. Відпустове значення набув 1867. Нині об'єднує комплекс храмів, духов. споруд і Хресну дорогу. До З. д. ц. належать парафіяльна церква Святої Трійці (1754), де зберіг. чудотвор. ікону *Божої Матері Зарваницької*. Будівля – хрещата із закругленою апсидою, до якої примикають дві прибудови. Стіни флаковані стовпами. Двосхилий дах увінчує висока відкрита маківка. 1991 з

Скульптурна композиція Зарваницької Матері Божої.

благословення архієрея М. Сабриги отець-митрат В. Семенюк за участю семінаристів і парафіян відбудував капличку біля джерела з цілошою водою, спорудив біля неї вел. каплицю, в якій під час відпустів відправляють Богослужіння, а також Хресну дорогу. Зведено реколекційний буд., відбудовано Святотроїцький монастир Студійського уставу (2001) та дерев. церкву Різдва Пресвятої Богородиці (2002). На схилі гори на зх. околиці села спорудж. собор Зарваницької Матері Божої (2000), який освятив і провів у ньому першу архієрейську літургію Глава УГКЦ кардинал Л. Гузар. Терноп. архітектор М. Нетриб'як, конструктор Т. Григель поєднали сучас. архіт. символи з традиціями давньоукр. арх-ри, що є синтезом центробанної круглої та багатокутної будівлі. Хрестокупольна, п'ятибанна, однонавна споруда без стовпів. У центр. ч. собору консолі несуть із допомогою підпруж. арок систему склепінь і купол на восьмигран. барабані, що завершений банею. В інтер'єрі висота до центру купола – 28 м. Над приміщеннями, що прилягають до внутр. куполів хреста, є 4 малі бані. У цоколі собору розміщ. нижня церква з двома каплицями. Верх. і ниж. церкви мають вихід на тераси. Навпроти собору, в центрі майдану, спорудж. архіт. композицію ікони Матері Божої Зарваницької (скульп. О. Маляр, Д. Пилип'як, арх. Д. Чепіль). На граніт. постаменті – декор. монумент. відкрита каплиця, в центрі якої стела зі зображенням ікони (з італ. білого мармуру). Композицію увінчує корона з хрестом.

Неподалік – чотириярусна дзвіниця (вис. із хрестом – 75 м). Перший ярус – прямокутний, інші – восьмигранні. Дзвіниця заверш. куполом. Внизу розміщ. крипти, виставковий зал, медпункт, крамниця тощо. П'ять дзвонів виготовлені в Україні та у відомій дзвонарні Фальчинських у м. Перемишль (Польща). Між собором і дзвіницею вимуровані бювети, де прочани можуть брати воду, що тече із цілющого джерела. Біля р. Стрипа збуд. надбрамна церква Благовіщення. Має шир. центр. і два бічні входи, чотирипелюстк. купол. За вхідною брамою – вел. майдан і Хресна дорога. У пд. ч. села збудов. Співоче поле для мист.-духовних заходів. Воно має вигляд амфітеатру і вміщує до 50 тис. глядачів. З. д. ц. створ. на пожертвування вірних України та діаспори; вел. допомогу надали держ. органи, громадськість області.

Лит.: Погорецький В. До стіп Зарваницької Матері Божої. – Т., 2004.

П. Бубній.

ЗАРВАНИЦЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК

– природоохоронний об'єкт. Розташ. поблизу с. Зарваниця Тереховлян. р-ну, в межах кв. 15–21 ліс. урочища “Вишнівчик” Бучац. лісництва Бучац. держлісгоспу, архіт. комплексу “Зарваниця” та сінокосів Зарваниц. сільради. Пд.-сх. межа – по р. Стрипа. Створений згідно з рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994 з метою збереження і раціонал. використання ландшафтів, водних об'єктів, рослин. й тварин. світу, пам'яток живої та неживої природи, історії, релігії і культури з рекреац., просвіт. та наук. метою. Організований без вилучення зем. ділянок, вод. та ін. природ. об'єктів у їх власників або користувачів. Заг. пл. – 283 га. Завдання парку: паломництво з метою оздоровл. і духов. очищення перед чудотвор. *іконою Зарваницької Божої Матері*; виявлення на тер. парку і взяття на облік особливо цінних пам'яток живої та нежив. природи, природ. фіто- і зооценозів, не порушених діяль-

Чотириярусна дзвіниця.

ністю людини, характер. для регіону, а також пам'яток історії, культури, арх-ри для їх збереження, наук. дослідження і раціонал. використання з рекреац., культур. та просвіт. метою; розробка і впровадж. наук. методів збереження природ. комплексів у процесі рекреац. використання; проведення біотех. заходів щодо збагачення тварин. світу; регулювання рекреац. навантажень і госп. заходів на госп. та істор.-культурні комплекси парку; створення естетично привабливих композицій шляхом реконструкцій, садіння декор. дерев, здійснення ін. заходів з метою забезпечення сприятл. умов для туризму, паломництва і відпочинку населення, ознайомлення з природою парку, культур. та істор. пам'ятками згідно з проектом орг-ції тер. парку; поширення екол. знань, пропаганда природ., культур. та істор. цінностей парку. З. р. л. п. – під охороною ДЛГО “Тернопільліс”, Терноп. єпархії УГКЦ та Зарваниц. сільради.

І. П'ятківський.

ЗАРВАНИЦЯ

– село у Тереховлянському районі, один із духовних центрів християнства. Центр сільради,

Панорама села.

якій підпорядк. с. Сапова. До З. приєднано х. Раків Кут. Розташ. на лів. березі р. Стрипа, за 40 км від райцентру і 24 км від найбл. заліз. ст. Бучач. Насел. 305 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1458. За народ. переказами, З. постала 1240, коли монахові з'явилася Чудотворна ікона Матері Божої. 1443 вперше згаданий її власник Я. Зарваницький. Згодом – власність Ходоровського, Ушинського та Вестемпа. У документах 1581 З. фігурує як м-ко. В актових документах 1635 є згадка про З. як оборонне м-ко. Збереглися письмові свідчення і про мур. замок на присілку Полісюки. Під час турец.-татар. нападів 1672–98 З. спалена. 1742 львів. митрополит Атаназій

Шептицький коронував чудотвор. образ Розп'ятого Спасителя. 1754 – власність графа Мйончинського, згодом – Охоцьких. У цей час З. почали заселяти євреї, які перетворили її на торгове м-ко; *А. Шептицький* викупив його у євреїв. 1867 заходами о. П. Мандичевського *ікону Зарваницької Божої Матері* короновано, папа Пій IX надав Зарваниці відпустового значення. Відтоді у селі – відпустові дні. У часи ідеол. тиску в З. проводили таємні відпусти та паломництва. Особливо масовими стали *Всенар. проції* з нагоди посвячення укр. народу під Покров Пресвятої Богородиці (18–21 травня 1995) та відзначення 400-ліття Берестей. і 350-ліття Ужгород. уній (17–19 травня 1996). 1932 у З. була пожежа. С церкви Пресвятої Трійці (1754; кам.), Благовіщення, Собор Зарваниц. Матері Божої (2000, мур.; арх. *М. Нетриб'як*, конст. *Т. Григель*), дзвіниці, Святотроїці, монастир Студійського уставу (2001) та монастир. церква Різдва Пресвятої Богородиці (2002; дерев.), капличка (1991), скульп. композиція Зарваниц. Матері Божої (2000; скульп. *О. Маляр*, *Д. Пилипjak*; арх. *Д. Чепіль*), Хресна дорога. Спорудження й облаштування *Зарваниц. духовного центру* триває. Насипано символ. могилу УСС з пам'ят. знаком архангелові Михаїлу, могилу воякам УПА (1993; арх. *Р. Вільгушинський*), встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини, кам. хрест на місці спаленої 1948 дерев. церкви, мемор. таблицю єпископу *Н. Будці* (2000). Діють філія Терноп. духовної семінарії, клуб, б-ка, відділ зв'язку, торг. заклад, будинок для гостей. У З. народ. поет і художник *В. Гаврилюк*, реліг. і громад. діяч *І. Гаврилюк*, реліг. діяч *М. Гаврилюк*, фольклорист та етнограф *Г. Галька*, літераторка *А. Головінська-Максимович*, проф. *І. Головінський*, публіцист, літератор *О. Макогін*, письменник *Є. Мандичевський*; працювали диригент *Й. Вітошинський*, літератори *М. Кузьмович-Головінська* та *В. Лімниченко-Мельник*. З. відвідували кардинал *Мирослав-Іван Любачівський* (1991), архієпископ *Володимир Стернюк* (1993), глава УГКЦ, кардинал *Любомир Гузар* (2002) та ін. діячі. Поблизу З. виявлено археол. пам'ятки культури кулястих амфор. Про насел. пункт видано кн. *А. Мельник* “Зарваниця” (Рогатин, 1926), *Б. Ленкого* “До Зарваниці” (Л., 1938; перевид.), *М. Кузьмович-Головінської* “Зарваниця” (Торонто, 1971; Т., 2000), єпископа Тернопільського преосвященного *Михаїла Сабриги* “Ведуть в Зарваницю дороги” (1995), *Б. Андрушківа* “Зар-

ваниця, святиня землі української” (2000), *П. Бубнія* “Зарваниця” (2002; усі – Т.) та ін.

о. **О. Глубіш, В. Уніят, Г. Фірман.**

“ЗАРВАНІЦЯ”

– часопис для прочан. Виходив раз на рік 1933–36. Редакція була у Підгайцях. Видавець – Зарваниц. греко-катол. парохіяльний уряд. Ред. – о. Я. Княгиницький. Вид. ілюстроване. Друкував розповіді паломників, у т. ч. про зцілення хворих і калік, повідомлення про реставр. роботи, списки жертводавців, подавав молитви, оповідання, вірші та пісні. Серед авторів – о. *Р. Дурбак*, о. *Є. Мацелюх*, *В. Щурат*.

Лит.: *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. – Л., 2001.

Б. Мельничук.

ЗАРЕМБСЬКА

Марія Іванівна (19. 12. 1938, м. Копичинці, нині Гусятин. р-ну) – майстриня народної творчості, вишивальниця, художник-модельєр трикотажу. Срібна медаль ВДНГ (1987). Чл. НСХУ (1988). Закін. Чортків. пед. уч-ще (1956), філол. ф-т Львів. ун-ту (1964). Працювала вчителькою у серед. школах у Копичинцях, Тернополі (№1), Ялті. Від 1970-х проживає у Києві. Вишиває скатертини, серветки, доріжки, рушники, чол. сорочки, жін. блузки і костюми. Учасниця виставок декор. і приклад. мист-ва, фестивалів нар. творчості; числ. дипломи і грамоти. З виставками вишивок та одягу побувала в багатьох містах, у т. ч. двічі в Тернополі. У Києві створила і влас. коштом утримує майстерню-музей “Рідна хата”, де організовує для учнів та студентів безплатне навчання мист-ву вишивки та моделювання в'язаного одягу; в “Рідній хаті” – більше 300 взірців автор. робіт З. Її вироби зберіг. у країнах Європи, Пн. Америки й Азії; вишитий рушник З. подарувала від України Індірі Ганді (Індія).

І. Дуда, Я. Маруняк, Я. Павлів.

ЗАРІВИНЦІ

– село у Бучацькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Рукомиш. Розташ. на берегах р. Стрипа, за 6 км від райцентру та найбл. за-

лізн. ст. Бучач. Насел. 626 осіб (2003). Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Сокіл”, кооператива. Є церква Вознесіння Господнього (1828; реставр. 1910), “фігура” Матері Божої (1998). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1965), насип. символ. могила воякам УПА (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ПСП “Воля”.

І. Матвій, Г. Яворський.

ЗАРИЦЬКА

Катерина Миронівна (03. 11. 1914, м. Коломия, нині Івано-Фр. обл. – 29. 08. 1986, м. Воло-

чиськ Хмельн. обл.; 1991 перепохов. у м. Львів) – громадська діячка. Дочка *М. Зарицького*, дружина *М. Сороки*. Чл. ОУН. Сріб. Хрест Заслуги ОУН. 1915–19 проживала у с. Нове Село (нині Підволочис. р-ну). Навчалася в г-зії у Тернополі (1924–26) та г-зії сестер

Василіянок у Львові (1926–32), на ф-ті геодезії Львів. політехніки (1932–34). У Львові в г-зії очолювала конспір. націоналіст. групу “Юнацтво”, згодом займалася підпіл. роботою ОУН. 1934 заарешт. за участь у замаху на мін. внутр. справ Польщі Б. Перацького; засудж. на 8 р. Ув’язнення відбувала у тюрмах Варшави та Станіслава (нині Івано-Франківськ). У березні 1940 З. заарешт. органи НКВС. Під час нім.-фашист. окупації керувала жін. мережею в край. проводі ОУН. Від 1943 – орг-тор і кер. УЧХ при УПА. 21 вересня 1948 З. заарешт. органи МДБ у м. Ходорів (нині Львів. обл.). Засудж. на 25 р. ув’язнення; перебувала у Верхньоурал. та Володимир. тюрмах, 1969 переведена до табору суворого режиму в Мордовії. У вересні 1972 звільнена із заборону проживати в Зх. Україні.

Лит.: Ониско Л. Катерина Зарицька. Молитва до сина. – Л., 2002.

Б. Мельничук, В. Уніят.

ЗАРИЦЬКИЙ

Мирон-Людомир (27. 07. 1901, с. Устя, нині Миколаїв. р-ну Львів. обл. – 02. 02. 1989, США) – лікар, громадський і професійний діяч. Голова Гол. Управи УЛТ Пн. Америки (1963–65). Чл. НТШ. Воював в УГА на Тернопільщині.

Б. Волинський.

ЗАРИЦЬКИЙ

Мирон Онуфрійович (21. 05. 1889, с. Стара Могильниця, нині Тереховлян. р-ну – 19. 08.

1961, м. Львів) – вчений-математик, філософ, педагог. Батько *К. Зарицької*. Д-р філософії (1930), проф. Дійс. чл. НТШ (1927). Чл. Польс. і Нім. матем. т-в. Дитячі роки минули у с. Нове Село (нині Підволочис. р-ну). Початкову освіту здобув у с. Криве

(нині того ж р-ну). Навчався в г-зях Бережан (1899–1901), Тернополя (1901–05) і Перемишля (1905–07; нині Пшемисль, Польща). Математику та фізику студіював у Віден. й Львів. ун-тах (1907–13). Учителював у г-зях Белза на Львівщині, Збаража на Тернопільщині та Коломиї на Станіславщині (нині Івано-Фр. обл.). Від листопада 1919 – викл. укр. г-зії в Тернополі. 1925 переїхав до Львова, де працював у польс., потім – укр. акад. г-зії. У 25-му томі “Збірника математично-природничо-лікарської секції НТШ” (Л., 1927) надрук. перша наук. праця З. Учасник 1-го польс. матем. з’їзду у Львові (1927), делегат НТШ на 1-му матем. з’їзді СРСР у Харкові (1930). 1936 видав “Хрестоматію грецької математики”. Від грудня 1939 – проф. Львів. ун-ту, зав. каф. теорії ймовірностей, потім – каф. заг. математики, декан фіз.-матем. ф-ту; одночасно – ст. н. с. Львів. філіалу АН УРСР. Викладав у Львів. політех. ін-ті (1942–46; нині ун-т “Львівська політехніка”) та Ужгород. ун-ті (1950–55). Автор 60 наук. праць укр., польс., нім. та франц. мовами. Дослідив похідні множини методами алгебри логіки, виходячи лише з кількох осн. аксіом і не користуючись ін. геометр. міркуваннями; вивчав теорію вимірних перетворень множин, що переводять довільну вимірну множину в іншу такого ж роду. Гол. тема досліджень З. – теорія Булевих алгебр. Серед наук. зацікавлень – теорія ймовірностей, матем. статистика, історія математики. Переклав українською з франц. мови працю С. Банаха “Курс функціонального аналізу”.

Лит.: Ониськів М., Чайковський М. Поет і філософ математики // Вільне життя. – 1968. – 26 серп.; Вони прославили наш край: Бібліографічний посібник. – Т., 2002.

Г. Кушнерик, Б. Пиндус.

ЗАРІВНА

Теодозія Петрівна (22. 06. 1951, с. Ридодуби Чортків. р-ну) – письменниця. Чл. НСПУ (1991). Літ. премія ім. В. Симоненка (1991). Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1973), Київ. театр. ін-т (1979, нині ун-т театру, кіно і телебачення). Від 1973 працювала вчителькою у селах Джурин і Джуринська Слобідка Чортків. р-ну; від 1979 – зав.

репертуар. ч. Київ. акад. драм. театру ім. І. Франка; від 1993 – коментатор, ст. ред. Нац. телерадіокомпанії України. Автор зб. поезій “Мить і вічність” (1986), “Дійство на крузі” (1991), “Сторож покинутого раю” (1997), прози “Полювання на птахів небесних”, п’єс “Я. М. Д., милістю Божою...”, “Сповідь для всіх”, романів “Каміння, що росте крізь нас” (1999) і “Солом’яний вимір” (2001), що вийшли 2003 однією книгою під назвою “Хроніка від жінки”; повісті “Дівчина з черешні” (2003).

В. Барна.

ЗАРІЧАНСЬКА

Оксана Іванівна (з дому – Климчук; 17. 06. 1956, м. Воркута, нині Респ. Комі) – підприємець, меценатка. Дочка

політв’язнів. Закін. Львів. торг.-екон. ін-т (1979, нині комерц. акад.); відтоді проживає на Тернопільщині. 1992 засн. у Тернополі СМП “Гілея ЛТД” (нині ТзОВ). На власні кошти видала кн. С. Мудрика - Мечника

“Служба безпеки революційної ОУН у боротьбі з НКВД–НКГБ–МГБ–КГБ” (Т., 1993, 1994) і безкошт. передала її всім обласним б-кам України. З. надавала кошти на орг-цію обідів для самотніх колиш. політв’язнів, на товари першої необхідності Терноп. обл. орг-ції Спілки політв’язнів і репресованих, Братству вояків УПА Поділ. краю “Лисоня”, дітям-сиротам – випускникам

навч. закладів, утриманням дит. будинку “Малютко”. Опікувалася притулком неповнолітніх у Тернополі. Фінансово допомогла передплаті періодики для Ін-ту нац. відродження України (2000), наук.-пошук. експедиції Терноп. об’єдн. “Забуті могили”, дійства, присвяч. родині *Гуків* (2000, с. Коцюбинці Гусятин. р-н). Закупила кн. П. Дужого “Роман Шухевич – політик, воїн, громадянин” (1998) для безкошт. передачі у книгозбірні Терноп. обл. (2003). Виділила кошти на проведення в ТЕПО студент. конкурсу наук.-творчих досліджень до 65-річчя від дня народж. *І. Герети* (2003) тощо.

А. Вихруш.

ЗАРУБИНЕЦЬКА КУЛЬТУРА

– культура ранньозалізного часу (3–2 ст. до н. е.). Відкрив В. Хвойко 1899 під час дослідж. могильника біля с. Зарубинці (нині Київ. обл.). Осн. район поширення – Середнє і Верхнє Подніпров’я. Більшість дослідників вважають З. к. праслов’янською. Пам’яток цієї культури на Тернопільщині не виявлено, але вона мала великий вплив на пшеворську і липецьку культури, що призвело до утвор. у перших ст. н. е. Зубрицької групи пам’яток з міш. пшеворсько-липецько-зарубинецькими рисами.

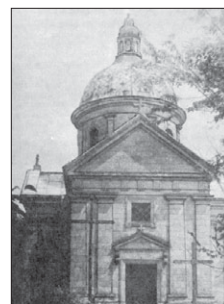
Літ.: Словник-довідник з археології. – К., 1996.

М. Бігус.

ЗАРУБИНЦІ

– село у Збарязькому районі. Центр сільради. Розташ. за 7 км від райцентру і найбл. залізн. ст.

Збараж. Насел. 655 осіб (2003). Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Відродження”. 1960 в З. внаслідок пожежі згоріло 6 будинків. Є церква св. Івана Богослова (1905; кам.), “фігура”. Встанов. пам’ят. знаки на честь скасування панщини та воякам УПА, полеглим у серпні 1946 (2001), насипана символ. могила односельцям, загиблим у нім.-рад війні, та Борцям за волю України (1993). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, спирт. з-д, ВАГ “Зоря”. У З. народ. правник, громад. діяч *А. Горбачевський*, біохімік, гігієніст, епідеміолог, акад. *І. Горбачевський*, священник, редактор, громад. діяч, літератор *о. Г. Грушка*.

Церква св. Івана Богослова.

В. Уніят, Б. Шморгай.

ЗАРУБИНЦІ

– село у Підволочиському районі. Центр сільради. Розташ. на березі р. Гнилка, за 35 км від райцентру і 4 км від найбл. залізн. ст. Гримайлів. Насел. 519 осіб (2001). Відоме від 18 ст. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”. 1928 внаслідок пожежі частина будівель згоріла. Є церква Воздвиження Чесного Хреста (1929; мур.), “фігура” Божої Матері. Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1970), насипана символ. могила УСС (1992). Діють ЗОШ I ступ., б-ка.

О. Бойчук, О. Вич.

ЗАРУДІЯ

– село у Збаразькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Витківці та Олишківці. До села приєднано хутори Підліски та Шукайводи, х. Березюків виключ. з облік. даних у зв’язку з переселенням жителів. Розташ. обабіч автошляху Тернопіль–Кременець, за 16 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Збараж. Насел. 721 особа (2003). Перша писемна згадка – 1564, заснували князі *Вишневецькі*. 1571 – спалили татари. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1874; дерев.). Спорудж. пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967). Діють ЗОШ I–3 ступ., клуб, б-ка, амбулаторія, аптека, відділення зв’язку, торг. заклад. У З. народ. поет, журналіст *І. Горбатий*.

В. Остачко, Б. Хаварівський.

ЗАРУДІЯ

– село у Зборівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Коршилів, Лавриківці, Озерянка, Травотолоки. Розташ. на березі р. Мала Стрипа, за 7 км від райцентру і 10 км від найбл. залізн. ст. Зборів у с. Млинівці. Насел. 417 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1570. Від 1743 – м-ко, був замок. Діяли “Просвіта” та ін. укр. т-ва. Під час I-ї світ. війни частково зруйноване. Є костюль (1905; не діючий), церква Воздвиження Чесного Хреста (1927; мур., реставр. 2000). Споруджено пам’ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1967), встанов. пам’ят. хрести на честь тверезості (1898) та скасування панщини. Діють ЗОШ I–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв’язку, 3 торг. заклади. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки давньорус. культури.

З. Базилевська, М. Бігус, В. Гусак.

ЗАРУДІЧКО

– село у Збаразькому районі. Підпорядк. Капустин. сільраді. Розташ. на березі р. Гнізна, за 9 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Збараж. Насел. 111 осіб (2001).

В. Лашта.

ЗАРУДНИЙ

Андрій Антонович (19. 03. 1933, с. Озерна, нині Зборів. р-ну) – економіст, громадсько-політичний діяч. Депутат Терноп. обл. ради (1990–94). Нар. депутат України від Зборів. вибор. округу (1994–98). Закін. Львів. держ. ун-т (1967). Від 1968 – нач. план. відділу ф-ки інд. пошиття одягу “Ромашка” (м. Тернопіль). 1972–85 – нач. фінанс. відділу Терноп. комбайн. з-ду. 1989–90 – голова виконкому Терноп. край. орг-ції НРУ. У серпні 1989 заарешт. при перевезенні г. “Дзвін” із друкарні у Литві. 1990–91 – 1-й заст. голови обл. ком-ту нар. контролю. 1991–93 – нач. облдержінспекції контролю за цінами. 1991–94 – співголова Терноп. край. орг-ції НРУ; чл. Малої і Великої рад Руху.

Г. Грещук, І. Дем’янова.

“ЗАРУДІЯНКА”

– польське спортивне товариство. Утвор. 1923, згодом переймен. на “Подільський спортивний клуб “Легіон”. Осн. секції – футбол., легкоатлет. та велосипедна. При “З.” діяв драм. гурток.

Лит.: Бойцун Л. Тернопіль у плинні літ: Історико-красознавчі замальовки. – Т., 2003.

Л. Левенець.

ЗАРУЦЬКИЙ

Іван Мартинович (бл. 1568, м. Тернопіль – серпень 1614, м. Москва, нині РФ) – козацький отаман, полковник. 7-річного полонили татари; вивірив у Криму, вивчив татар. мову та звичаї. Втїк і дістався до дон. козаків, відзначався відвагою та військ. талантом. До літа 1607 перебував у війську І. Болотнікова. Відправлений до Литви для набору добровольців, прорвався через ворожий заслін до м. Стародуб, де сформував повстан. загін. На чолі 5-тис. війська дон. і запоріз. козаків перейшов до Самозванця – Лжедмитрія II. Восени 1610 разом із ним відступив до м. Калуґа. Самозванець удостоїв З. бояр. звання. Після розпаду Тушин. табору З. перейшов на бік польс. короля Сіґізмунда III. Звільнив з ув’язнення в м. Ярославль Марину Мнішек, таємно одружився з нею. В січні 1611 приєднався до нар. ополчення, разом із П. Ляпуновим та Д. Трубецьким очолив його і підійшов до Москви. Прагнучи здійснити свої честолюб. плани, 1612 почав таємні переговори з поляками. Уникаючи кари, зі своїм загоном перейшов до м. Коломна. В травні 1614 здобув м. Астрахань, стратив воеводу, з’єднався з ногай. татарами і захопив увесь край. Від москов. війська втік в урал. степи. Біля о-ва Медвежий на р. Яїк козаки схопили З. і видали царе-

ві; страчений (посадили на кіл) на Красній площі в Москві, сина Івана – задушили, дружину втопили.

Лит.: Большая энциклопедия. – Санкт-Петербург, 1902. – Т. 2; S. Ongelbranda Encyklopedja Powszechna. – Warszawa, 1904. – Т. XVI.

І. Дула.

ЗАСЕ́НКО

Петро Петрович (22. 05. 1936, с. Любарці Бориспіль. р-ну Київ. обл.) – поет. Чл. НСПУ (1966). Премія ім. А. Малишка. Грамота Президії ВР України. Закін. Київ. ун-т (1959). Працював у пресі, вид-вах “Молодь”, “Музична Україна”, “Веселка”, зав. відділ. поезії ред. ж. “Київ”. Нині – голова приймал. комісії НСПУ. Автор числ. зб. поезій. Одружений з О. Білинською, уродж. с. Блищанка Заліщиц. р-ну, де написав чимало віршів. Від 1976 періодично перебував на Тернопільщині. Тут брав участь у Днях дит. літ-ри (1977), всеукр. літ.-мист. святах (1986, 1989–94, 2000, 2002), ювілей. урочинах письменників (1986, 2003).

В. Барна.

ЗАСІВА́ЛЬНИКИ (СІЯЧІ)

– хлопчики, котрі за народним звичаєм засівають господарів зерном “житя, пшениці і всякої пашниці” на Старий Новий рік (14 січня). При засіванні виголошують вірш. вітання, як от: “Сію, сію, посіваю, з Новим роком вас вітаю! З колоска – жмінка, зі снопа – мірка! Дай вам, Боже, дочекати до другого Нового року!”

М. Кришук.

ЗАСТАВЕ́ЦЬКА

Ольга Володимирівна (27. 04. 1953, с. Купчинці Козів. р-ну) – вчений-географ, педагог. Д-р геогр. н. (1998), проф. (2000). Чл. ВУСК (2002). Чл. Укр. геогр. т-ва. Закін. Львів. ун-т (1975). Працювала вчителькою географії у Купчинец. СШ (1975–77). Від 1982 – асист., ст. викл., доц.; від 2000 – зав. каф. географії України Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ).

Гол. ред. всеукр. часопису “Історія української географії”, чл. редколегії ТЕС, наук. період. видань “Наукові записки ТДПУ: Географія”, “Регіональні аспекти розміщення продуктивних сил України”. Займається проблемами географії,

комплексного екон. та соц. розвитку Зх. регіону України, питаннями географічного краєзнавства і методики викладання географії. Автор понад 100 наук. праць, у т. ч. монографії “Тернопільська область: Географічні основи комплексного економічного і соціального розвитку” (Т., 1994; Л., 1997), “Географія населення України” (2001; співавт.), навч. посібників, серед яких “Географія Тернопільської області” (1994, 1996, 1998, 2000, 2003; співавт.), “Рідний край. Тернопільщина” (2000), “Довідник школяра” (2000; усі – Т.), атласів, карт.

Лит.: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2003 рік: Бібліографічний список. – Т., 2002.

І. Дем’янова, Б. Савак.

ЗАСТАВЕ́ЦЬКИЙ

Богдан Іванович (05. 11. 1941, с. Литвинів Підгаєц. р-ну – 30. 09. 2000, м. Тернопіль) – вчений-географ, педагог. Канд. геогр. н. (1986). Чл. ВУСК (1991). Депутат Терноп. обл. ради (1990–94). Закін. Львів. ун-т (нині нац. ун-т, 1965). Працював учителем географії в Копичинец. СШ (1965–84). Від 1984 – у Терноп. пед. ін-ті (нині ТДПУ):

викл., доц., від 1992 – засн. і зав. каф. географії України (перша така каф. у пед. ВНЗ України). Перший ред. всеукр. часопису “Історія української географії” (1990, м. Тернопіль). Голова т-ва “Просвіта” у ТДПУ, Терноп. відділу Укр. геогр. т-ва (1990). Досліджував географію Зх. регіону України, методику викладання географії; вагомий вклад у краєзнавство. Автор понад 150 наук. праць, підручників, посібників, атласів, у т. ч. “Соціально-економічна географія України” (Л.; 1994, 1995, 2000), “Географія населення України” (Т., 2001; співавт.), статей у “Географічній енциклопедії України” (К., 1989–93), “Географії Тернопільської області” (Т., 1994, 1996, 1998, 2000, 2003; співавт.), нарисів-буклетів “Пам’ятники Кобзареві на Тернопільщині” (1989) та “Пам’ятники Іванові Франку на Тернопільщині” (1991; обидві – Т.). Ініціатор і орг-тор всеукр. конференцій з історії укр. географії та картографії, краєзнавства.

Лит.: Література до знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на 2001 рік: Бібліографічний спи-

сок. – Т., 2000; *Савак Б.* Красзнавці Тернопільщини: Біографічний довідник. – Денісів, 2003.

Б. Савак.

ЗАСТАВ'Є

– село у Тернопільському районі. Підпорядк. Баворів. сільраді. Розташ. на березі р. Гнізна, за 18 км від облцентру і 4 км від найбл. залізн. ст. Прошова. Насел. 447 осіб (2001). Діяли “Просвіта” та ін. укр. т-ва. Є церква Пресвятої Богородиці (2002), завершують буд-во церкви св. Дмитрія. Діє б-ка. У З. народ. письменник *М. Дерлиця*.

В. Уніят.

ЗАСТАВЦІ

– село у Монастириському районі. Центр сільради. До села приєднано х. Пасіка. Розташ. на берегах р. Коропець, за 9 км від райцентру і 25 км від найбл. залізн. ст. Бучач. Насел. 397 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1787. Діяли “Просвіта”, “Союз українок” та ін. укр. т-ва, кооператива. В червні 1957 у З. внаслідок повені знищені прибережні будинки, були людські жертви. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1890; дерев.). Спорудж. пам'ятник Т. Шевченку (1991), встанов. пам'ят. хрест на честь скасування панщини (1848), насипана символ. могила Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ I ступ., клуб, б-ка. У З. народ. історик, публіцист *І. Джиджора*, реліг. діячі о. *В. Джиджора* та о. *Г. Петришин*. Поблизу З. виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту, трипільської, комарівсько-гшинецької культур.

М. Бігус, Д. Грешина, В. Лупак.

ЗАСТАВЧЕ

– село у Підгаєцькому районі. Підпорядк. Завалів. сільраді. Розташ. на лів. березі р. Золота Липа, за 11 км від райцентру. Насел. 334 особи (2001). Перша писемна згадка – 1785. Із середини 19 ст. З. – власність Рачинських. 1914 село майже повністю спалили рос. війська. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Сокол”, “Рідна школа”, “Сільський господар”, кооператива. Є церква св. Юрія (1873), каплиця св. Георгія. Встанов. хрести на честь скасування панщини (1992), 50-річчя створ. УПА (1992), проголош. незалежності України, насипано символ. могили УСС та воякам УПА. У З. народ. громад. діяч, редактор *Г. Драбат*.

Е. Кішик, Г. Курис.

ЗАСТИРІЄЦЬ

Іосип (псевд. – Партицький, Романецький; 15. 08. 1873, х. Романца pobl. с. Коношків, нині Бродів. р-ну Львів. обл. – 15. 01. 1943, м. Львів) – священник, громадський діяч, письменник і пуб-

ліцист, організатор бурс. Д-р філософії (1914). Студював у Львові богослов'я, нім. мову й літ-ру. Рукопоклад. на священника 1898. Душпастирював у Бережанах, де був катехитом нар. школи й учителем г-зії. 1902 перейшов до академ. г-зії, звідти – до 4-ї польс. г-зії у Львові. Від 1904 працював у Бучачі, 1907–14 – катехит укр. г-зії в Тернополі. Тут заходами місцевого Ін-ту ім. княжни Ярославни перевидав зб. “*Русалка Дністрова*” (1910; перше вид. альманаху в Україні). На поч. 1-ї світ. війни З. заарешт. рос. влада. 1915–17 – у Відні орг-тор і кер. укр. учит. семінарії. Повернувшись до Львова 1917, працював у академ. г-зії до виходу на пенсію; голова читальні “Просвіта”, осередку “Рідної школи”. 1919–22 видавав часопис “Нова рада”. Автор розвідки “Петро Білянський – єпископ Львівський, Галицький і Кам'янець-Подільський” (опубл. у звіті г-зії за 1907/08 н. р.), худож. творів, спогадів, наук.-популяр. праць у періодиці, серед яких “Під стягом Гетьмана Дорошенка”, “Джерела до історії Церкви в Галичині”, “Грамота єпископа Гедеона Балабана, засновуюча Церковне братство в Бережанах”. Видав зб. прози “З нашої бувальщини” (1902) та “Оповідання, новели, гуморески” (1918), драму “Млин”, посібник з пасічництва та ін. Збереж. три томи укр. усної нар. творчості, яку записали на Тернопільщині та Львівщині З. і його учні.

Лит.: *Мазурак Я.* Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Я. Мазурак, Б. Пиндус.

ЗАСТІНКА

– село у Тернопільському районі. Підпорядк. Товстолуз. сільраді. Розташ. на березі р. Гнізна, за 14 км від облцентру. Насел. 389 осіб (2001). Відоме від 17 ст. 1832 проживало 236 осіб. Діяло т-во “Просвіта”. Є церква св. Параскеви (1905; мур.). Діє б-ка. У З. народ. громад. діяч *І. Кавун*. Поблизу села виявлено археол. пам'ятки культури кулястих амфор.

В. Уніят, Б. Хаварівський.

ЗАСТІНОЧЕ

– село у Тернопільському районі. Підпорядк. Острівця. сільраді. Розташ. на берегах р. Серет

Загальний вигляд села.

за 6 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Теробовля. Насел. 489 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1471. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Луг”, “Рідна школа”, “Сільський господар”. Вузькоколієюю З.–Кровинка (розібрана під час 2-ї світ. війни) із села вивозили червоний камінь-пісковик. Є церква св. Миколая (1894; мур.). Насипана символ. могила УСС (1991). Працює каменообробний кар’єр. У З. народ. журналіст, публіцист *В. Краснодємський*, вчений-медик і громад. діяч *А. Куликівський*, фізик *О. Побережний*. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки трипільської культури. 1997 видано істор. нарис *В. Іваницького* “Застіноче” (Теробовля, 1997).

Пам'ятник борцям за волю України.

М. Ониськів, В. Уніят.

ЗАСТІНОЧЕНСЬКЕ

РОДОВИЩЕ ПІСКОВИКУ

– родовище на північно-східній околиці с. Застіноче Теробовлянського району. Представлене пісковиком девон. віку, зеленувато-сірим та рожевим, кварцовим, щільним. Пісковик придатний для будового каменю, як щебінь для бетону, а також як облиц. матеріал для пам’ятників, бордюрів, тротуар. плит, облицювання будівель тощо. До 1939 червоний камінь-пісковик вивозили до Персії, Китаю, Японії та ін. країн. *Я. Бохенек*, *Л. Земський* й ін. скульптори виготовляли з нього пам’ятники; ним мостили дороги і тротуари в Галичині, на Поділлі й Волині; за рад. влади цим каменем викладено ряд тротуарів у Москві (нині РФ), тер. бавовняного комбінату. Запаси за пром. категоріями на 1 січня 2000 становили 1629 тис. м³. Родовище розробляють.

М. Сивий.

ЗАТІШНЕ

– село у Монастириському районі. Підпорядк. Комарів. сільраді. Насел. 100 осіб (2001). Утворене з хуторів Вербка та Грабок. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1990; мур.).

Д. Грицина, Т. Одут.

ЗАТІШША

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Почаїв. міськраді. Розташ. за 20 км від райцентру. Насел. 295 осіб (2001).

В. Лашта.

ЗАТІРА́ХА

Нєстор Іванович (13. 10. 1899, с. Новосілки Томашів. пов., нині Польща – 22. 04. 1980, с. Лошнів Теробовлян. р-ну) – поет, громадський діяч. 1915 виїхав як біженець до Росії, закін. 6 кл. г-зії у Москві (1917). 1918 повернувся на Холмщину, наступ. року мобілізували в Армію УНР. 1924 вступив у КПЗУ; за політ. діяльність не раз був заарештований. Вхорив до літ. об’єдн. “Горно”, друкував вірші у часописах “Вікна”, “Західна Україна”, “Знання”, “Сяйво” та укр. періодиці Канади, США, Чехо-Словаччини. Учасник наради пролетар. письменників Зх. України (1929) й Антифашист. конгресу діячів культури (1936) у Львові. Архів із рукописами творів і 6-ка З. втрачені під час 2-ї світ. війни. 1945 разом із сім’єю насильно пересел. з рідних місць у Лошнів; працював у місц. колгоспі. Поезії і спомини друкував у “Ровеснику”, Микулин. і Теробовлян. рай. газетах.

Г. Кушнерик, М. Ониськів.

ЗАТОВКАНЮ́К

Сильвестр (псевдо “Пташка”; р. н. невід., Кременеччина – 25. 02. 1944, Рівнен. обл.) – діяч ОУН та УПА. Від 1938 діяв у підпіллі. Влітку 1941 З. заарешт. гестапо; ув’язн. у Кракові. В серпні 1942 звільнений. Навесні 1943 – в штабі військ. округи “Заграва”, згодом – ком-р заплілля (тилу) військ. округи “Богун” УПА. Загинув у сутичці з нім. підрозділом.

М. Кривецький.

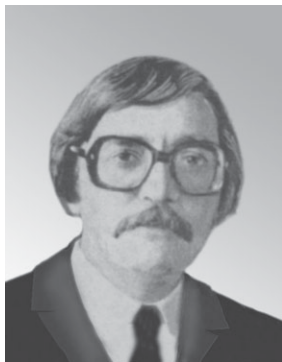
ЗАТОНСЬКИЙ

Володимир Петрович (27. 07 (08. 08). 1888, с. Лисець, нині Дунаєвец. р-ну Хмельн. обл. – 29. 07. 1938, м. Москва, нині РФ) – радянський партійний і державний діяч. Навчався в г-зії у м. Кам’янець (нині Кам’янець-Подільський), на фіз.-матем. ф-ті Київ. ун-ту. 1913–17 – викл. Київ. політех. ін-ту. Від 1917 – чл. Київ. орг-ції більшовиків, співзасн. КП(б)У. Секр. (міністр) у справах освіти тимчас. робітничо-селян. уряду України (грудень 1917), 1918 – голова ВУЦВК, чл. Закордон. бюро ЦК КП(б)У. Липень–вересень 1920 – голова *Галиц. революц. ком-ту (Галревкому)*, який діяв у Тернополі. 1921–22 – голова Вукоопспілки. 1922–23, 1933–37 – нарком освіти уряду рад. України, 1925–37 – чл. політбюро ЦК КП(б)У. В листопаді 1937 заарешт., за судж. до розстрілу. 1956 реабілітований.

Б. Пиндус, В. Пукач.

ЗАТУЛИВІТЕР

Володимир Іванович (29. 02. 1944, с. Яблучне Великописарів. р-ну Сум. обл. – 15. 01. 2003,

с. Бучак Канів. р-ну Черкас. обл.) – поет, перекладач. Чл. НСПУ (1977). Премії ім. П. Усенка та ім. П. Тичини. Закін. філол. ф-т Сум. пед. ін-ту (1966). 1966–68 працював учителем у школі с. Перволока Бучац. р-ну. Згодом – у київ. вид-вах “Молодь”, “Дніпро”, ж. “Сучасність”. Автор зб. поезій “Теорія крила” (1973), “Теперішній час” (1977), “Тектонічна зона” (1982), “Пам’ять глини” (1984), “Зоряна речовина” (1985), “Полотно” (1986), “Початкова школа” (1988) та багатьох невиданих проз. творів. Нині створ. Фонд мист. спадщини поета.

М. Друневич.

ЗАТУРИН

– село у Підгаєцькому районі. Підпорядк. Завалів. сільраді. До З. приєднано х. Гута. Розташ. на березі р. Золота Липа, за 17 км від райцентру. Насел. 182 особи (2001). Поселення відоме від 18 ст. Діяли т-во “Просвіта”, кооперація; була розвинута мережа ОУН. 25 червня і 21 вересня 1944 поблизу З. відбулися бої сотні УПА з підрозділами РА. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1992; мур.), каплиця (2000; кам.). Встанов. хрест на честь скасування панщини; поблизу З. є могила, в якій поховано бл. 40 вояків УПА. Діють ЗОШ І ступ., б-ка.

Е. Кіщик, Г. Курис.

ЗАХАРЄВИЧ

Юліан-Октавіан (Zachariewicz Julian Oktawian; 17. 07. 1837, м. Львів – 27. 12. 1898, там само) – польський і український архітектор. Від 1871 – проф. каф. арх-ри Львів. політехніки. За його проектами збуд. готель-вілла в с. Рай (нині Березжан. р-ну), костюль у с. Буцнів (нині Терноп. р-ну) і палац у м-ку, нині смт Гусятин, перебуд. замок під палац у с. Червоногород (нині належить до с. Нирків Заліщиц. р-ну).

П. Гуцал.

ЗАХАРЧУК

Василь Тимофійович (1899, с. Шманьківчики, нині Чортків. р-ну – р. см. невід., Канада) – громадський діяч. Навчався в укр. г-зії у Коломиї (нині Івано-Фр. обл.). Доброволець УГА. Від 1924 – в родин. селі: секр. читальні “Просвіти”,

спожив. і кредит. кооператив, голова “Лугу”, гуртка вишколу хлібороб. молоді, орг-тор хору, драм. гуртка. Чл. управи філії “Просвіти”, Повіт. ради в Чорткові. За нім. окупації – в Укр. ком-ті у Чорткові. Від 1949 – в Канаді. Бібліотекар в Укр. нац. об’єдн. у м. Вінніпег, голова відділу Ділового ком-ту земляків Чортків. округи; допомагав у виданні зб. “*Чортківська Округа*”.

Б. Мельничук.

ЗАХАРЧУК

Євген Михайлович (11. 12. 1882, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну – 13. 08. 1938, м. Київ) – актор. Навчався в укр. г-зії у Тернополі. Працював актором театру т-ва “Руська бесіда” у Львові (1901–06), від 1909 – в театрі *М. Садовського* у Києві. Також працював у Київ. театрі “Веселий жарт” (1915), ред. часопису “Державні вісті” (орган ЦР), від 1925 – актор Укр. нар. театру в Харкові, від 1929 – Київ. польс. держ. театру. Восени 1932 переїхав до Москви, працював у театрі ЧА, потім – Москов. укр. держ. театрі. 1936–37 – актор польс. театру в Мінську. В квітні 1937 З. заарешт. органи НКВС у Києві; в жовтні того ж року засудили до розстрілу. Реабіліт. у вересні 1994. Ролі: Андрій, Чарнога (“Тарас Бульба” за М. Гоголем), Мазепа (“Мазепа” Ю. Словацького), Олекса, Куртц, Невідомий (“Бурлака”, “Хазяїн”, “Сто тисяч” І. Карпенка-Карого), Марс (опера “Енеїда” М. Лисенка; вперше на укр. сцені), Дрявкін-Кульбицький (“Фея гіркого мигдалю” І. Кочерги) й ін. 1914 у театрі М. Садовського поставив спектакль “З доброго серця” Л. Ридля (у влас. перекладі).

С. Гасай.

ЗАХАРЧУК-ЗЕЛЕНІЙ

Михайло (06. 06. 1918, с. Залісся, нині Монастирис. р-ну – 18. 04. 1996, м. Лондон, Вел. Британія) – громадський діяч. Чл. ОУН. Після 2-ї світ. війни емігрував до Вел. Британії. Кер. референтури Терен. проводу ОУН цієї країни, секр. Антибільшов. блоку народів, чл. Видав. спілки, Укр. інформ. служби та Гол. управи Союзу українців, Об’єдн. колиш. вояків-українців у Вел. Британії.

Б. Волинський.

“ЗАХІДНА УКРАЇНА”

– літературна організація, яка діяла 1925–33 в Харкові. До неї належало понад 50 письменників і художників – вихідців із західноукр. земель, укр. літераторів США, Канади, Німеччини, Чехо-Словаччини. Кер. “З. У.” – Д. Загул, згодом – *Мирослав Ірчан*. Серед чл. – уродженці Тернопіль-

щини *В. Гжицький, М. Кічура, М. Тарновський*. Від 1927 орг-ція видавала ж. “Західна Україна”, де опубл. твори художника *Я. Струхманчука* та ін. вихідців із Тернопільщини. Від того ж року діяло одноймен. вид-во, яке серед ін. книг випустило зб. новел *В. Гжицького* “Цісарське право”, п’єсу “Дванадцять” *Мирослава Ірчана*, в якій йдеться про події на Тернопільщині. 1934 більшість чл. “З. У.” ввійшла до СПУ. Чимало з них були репрес., згодом реабілітовані.

Лит.: УЛЕ. – К., 1990. – Т. 2.

Б. Мельничук.

“ЗАХІДНА УКРАЇНА”

– періодичне видання; регіональний тижневик. Виходив у Тернополі від 1991 – на Терноп., Івано-Фр. та Львів. області. Засн. СП “Газета “Західна Україна”. Заг. наклад – 14675 примірників (гравень 1996). Гол. ред. – *В. Андрійшин*. У листопаді 1996 вихід припинила через фінанс. кризу.

В. Уніят.

“ЗАХІДНИЙ ВІТЕР”

– літературний гурт. Створ. 1992 в м. Тернопіль. 1994 видав одноймен. зб., куди як розділи увійшли поезії його чл. *Г. Безкоровайного* “Місцевість принагідної зорі”, *В. Махна* “Самотність Цезаря”, *Б. Щавурського* “...Правий берег сумної ріки”.

В. Дерій.

ЗАХІДНИЙ

Михайло Миколайович (09 (21). 04. 1885, с. Золота Слобода, нині Козів. р-ну – 06. 10. 1937, м. Бережани) – адвокат, літератор, громадський діяч. Д-р права. Закін. Бережан. г-зію (1903), правн. ф-т Львів. ун-ту. Працював адвокатом у Козові та Бережанах. Співзасн. і провід. діяч партії “Праця” (1930). Єдиний посол від цієї партії до сейму Польщі (1930). Під час “пацифікації” 1930 ув’язнений. Автор нарисів, публіцист. статей у періодиці, споминів “Як Франко послав мене до гімназії” (“Діло”. – 1926. – 2 черв.). Підтримував дружні стосунки з *І. Блажкевич, В. Будзиновським, В. Стефаником* та ін. діячами.

Я. Гайдукевич.

ЗАХІДНОПОДІЛЬСЬКА ГРУПА СКІФСЬКОГО ЧАСУ

– пам’ятки скіфського періоду другої половини 7–5 століть до н. е., що утворилися на території Західного Поділля та Північної Буковини внаслідок переміщення племен зі Східного Поділля, Середнього Подністров’я і Подільського Побужжя, витіснення й асиміляції ними попереднього

північнофракійського населення (культура *Гава-Голігради*). В ній переплелися традиц. скіф. культура з місц. фракій. елементами. Пам’ятки цієї групи на Тернопільщині досліджували *О. Ганіна, В. Гребеняк, А. Кіркор, Л. Крушельницька, І. Свешніков, Т. Сулімірський* та ін. На тер. обл. нині виявлено 2 городища, 35 поселень, 27 могильників і 1 майстерню цієї культури.

М. Бігус.

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА

НАРОДНА РЕСПУБЛІКА (ЗУНР)

– українська держава в листопаді 1918 – липні 1919 на етнічних українських землях Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття, що раніше належали до Австро-Угорської імперії. 18 жовтня 1918 у Львові конституювалась УНРада, яка наступ. дня проголосила ці землі єдиною укр. держ. територією, однак у складі Австро-Угорщини. Розпад імперії *Габсбургів* прискорив незалежність Укр. держави. В результаті збройн. повстання у Львові в ніч на 1 листопада влада у Сх. Галичині перейшла до УНРади. 9 листопада створ. уряд новопосталої держави – Держ. секретаріат на чолі з *К. Левицьким*. 13 листопада УНРада прийняла “Тимчасовий Основний Закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії”, що визначив назву держави – ЗУНР, її територію – укр. етнічні землі пл. бл. 70 тис. км² із 6-мільйон. населенням, демократ. засади держ. устрою, держ. символи – герб (золотий лев на блакитному полі; згодом – тризуб) і прапор (блакитно-жовтий). Однак на той час Пн. Буковину захопила Румунія, а Закарпаття – Угорщина (в січні 1919 закарпат. землі відійшли до Чехо-Словаччини). Тому ЗУНР фактично охоплювала лише більшу ч. Сх. Галичини, вклуч. 12 повітів на Тернопільщині. Від першого дня існування укр. влади їй довелося вести б-бу з польс. збройними формуваннями, яка переросла в польс.-укр. війну. 21 листопада під натиском польс. війська кер-во ЗУНР та її армія залишили Львів. 23 листопада – 31 грудня 1919 уряд республіки перебував у Тернополі (див. *Державний секретаріат ЗУНР*), потім – у Станіславі (нині м. Івано-Франківськ). 22 січня проголошено *Акт Злуки УНР і ЗУНР*. Було здійснено заходи з держ. буд-ва: 4 січня 1919 створ. Виділ УНРади – кер. орган тимчас. парламенту; сформов. новий уряд, затвердж. закони про орг-цію війська (13. 11. 1918), тимчас. адміністрацію (15. 11. 1918), судівництво (21. 11. 1918), держ. мову (01. 02. 1919),

шкільництво (13. 02. 1919), громадянство (08. 04. 1919), зем. реформу (14. 04. 1919) та ін. Організовано регулярну боєздатну армію. Зокрема, одними з перших в УГА сформовані *Бережан. бригада* і *Збараз. курінь*, у квітні–червні на Тернопільщині – *12-а, 13-а, 14-а, 18-а (Терноп.)* і *21-а (Збараз.) бригади* та *Жидівський (Єврейський) курінь*. 29 травня кер-во ЗУНР змушене залишити Станіслав через наступ польсь. *Армії Галлера* і переїхало спочатку до Бучача, згодом – у Заліщики і через Борщів у Кам'янець (нині м. Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.). 9 червня УГА розпочала з-під Чорткова наступ. операцію (див. *Чортків. офензива*), в результаті якої дійшла до Бродів, Золочева, Бережан і Рогатина. Однак через перевагу Польщі, якій політ. і військ. допомогу надавала Антанта, УГА змушена була знову відступити. 17–18 липня 1919 під натиском переважаючих сил противника кер-во й армія ЗУНР перейшли на Сх. Україну, де разом із *Армією УНР* продовжили б-бу за укр. державність. Із втратою держ. тер. ЗУНР фактично перестала існувати. Уряд республіки на чолі з *Є. Петрушевичем* продовжував діяти від осені 1919 до травня 1923 в еміграції, однак його зусилля політ. засобами домогтися відновлення ЗУНР не увінчалися успіхом. Серед творців і провід. діячів ЗУНР – уродженці Тернопільщини *О. Барвінський, С. Голубович, А. Горбачевський, Р. Дудинський, А. Чернецький, М. Чубатий, А. Шмигельський* та ін.

Лит.: *Макарчук С.* Українська республіка галичан. – Л., 1997.

П. Гуцал.

ЗАЦНИЙ

Лев Ількович (псевда “Ар”, “Вік”, “Троян”; 03. 05. 1911, м-ко, нині смт Козова – 01. 09. 1940, с. Вара Перемишль. пов., Польща) – громадський діяч, диригент. Чл. ОУН (1929). Закін. Бережан. г-зію (1931), вищу торг. школу в Кракові. Кер. дит. та чол. хорів у Козові. Входив до повіт., потім – округ. проводу ОУН Бережанщини (1929–36); заст., від квітня 1940 – організац. референт край. ексекутиви ОУН ЗУЗ. Брав участь у нарадах у

Кракові 1940, в результаті яких сформ. Провід ОУН(б). Загинув при переході кордону. У Козів. г-зії є погруддя З. (скульп. *І. Сонсядло*).

В. Хома.

ЗАЦНИЙ

Юрій Антонович (06. 05. 1943, м. Кременець) – вчений-мовознавець. Д-р філол. н. (1999). Закін. Горлів. пед. ін-т іноз. мов (1970, Донец. обл.). Працював у цьому ВНЗ. Від 1978 – зав. каф. англ. філології, теорії та практики перекладу Запоріж. пед. ін-ту (нині ун-т). Наук. дослідження в галузі соціолінгвістики, неології, лексикології англ. мови.

С. Швачко (ЕСУ).

ЗАШЛЯХОМ

– село у Збараському районі. Підпорядк. Раковец. сільраді. Насел. 53 особи (2001). Утворене з хуторів Баландова, Княжина та Окопи.

В. Лашта.

ЗАЯЧА КОНЮШІНА ШИВЕРЁКА

(*Anthyllis schiwereckii* (DC.) Blocki.) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Належ. до родини Бобові (Fabaceae). Ендеміч. релікт. вид. Спорадично зростає на степ. ділянках. Під охороною у природ. заповіднику “Медобори” та його філії “Кременецькі гори”, заказнику загальнодерж. значення “Голицький”, у Бережан. р-ні.

Лит.: *Доброчаева Д. и др.* Определитель высших растений Украины. – К., 1987; *Смик Г.* Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

ЗАЯЧІВСЬКА

Олена-Галина (псевдо “Уляна”; 23. 06. 1924, м. Надвірна, нині Івано-Фр. обл. – 26. 02. 1944, Тернопільщина) – діячка ОУН та УПА. Закін. г-зію у Львові (1942). Чл. Юнацтва ОУН (1938), брала участь у його діяльності в Ярослав. пов. (нині Польща). Зв'язкова край. проводу Юнацтва ОУН на ЗУЗ. Влітку 1942 – в Харкові; після то-

го, як гестапівці розгромили групу ОУН, повернулася до Львова. Загинула від необережного повождення зі зброєю.

Лит.: Содоль П. Українська повстанча армія, 1943–49: Довідник другий. – Нью-Йорк, 1995.

М. Кривецький.

ЗАЯЧКІВСЬКА-ГАВРИЛІЇК

Ірина (1898, м. Збараж – р. см. невід., США) – піаністка, діячка культури. Закін. муз. школу в Тернополі (кл. ф-но, 1911), вчит. семінарію (1912). Студювала гру на скрипці та теорію співу у філії Львівської консерваторії. Акомпанувала в терноп. хорі “*Боян*”, організувала смичк. оркестр у Збаражі. Під час 2-ї світ. війни емігрувала до Польщі, згодом – до Німеччини, відтак – до США. Виступала у концертах, вчила гри на ф-но. Заснувала муз. студії при Спілці укр. митців в Америці. Виступала з хором ім. Т. Шевченка, концертмейстер опери “Запорожець за Дунаєм” у постановці театр. групи імені Лесі Українки у Вотерліті. У США жила і працювала також у Детройті, Коговзі, Клівленді.

Б. Волинський.

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ

Йосиф (14. 06. 1889, с. Білобожниця, нині Чортків. р-ну – 20. 09. 1952, м. Рим, Італія) – релігійний діяч. Після закін. СШ в Бучачі вступив до новіціату оо. Василіян у Крехові. Ігумен монастиря у Добромилі, прокуратор монастиря в Буккові, секр. Провінції св. Спасителя, ігумен Дрогобиц. монастиря і завідувач місц. парафії, ген. секр. і економ гол. управи Василіян. чину у Львові. 1931–46 – у Римі: ген. секр. і економ архімандрита, настоятель архімандр. дому при василіян. церкві. Виїжджав на візитації монастирів до Галичини. У Римі працював у комісіях для кодифікації Сх. права, видавання літург. кн.; консультант літург. секції при Священній конгрегації для Сх. церкви. Від 1946 – проректор Папської колегії св. Йосафата, від 1948 – другий гол. консультор гол. управи ЧСВВ у Римі. Автор числ. публікацій у “Місіонарі”, “Поступі” та ін. журналах, доповідей на правничі й літургічні теми.

Б. Мельничук.

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ

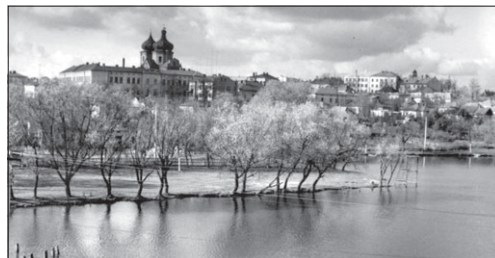
Олександр (1851, м. Збараж – 1926, там само) – священик, громадський діяч. Рукопоклад. 1880. Від 1886 – капелан, завідував парафією в с. Зарубинці, від 1897 – парох у Збаражі. Від 1900 – віце-голова повіт. ради, чл. окруж. шкіл. ради. Почес. крилошанин (1901), декан (1915). Орг-тор

і перший голова т-ва і читальні “Просвіта” (1900); голова банку “Надія” у Збаражі. В листопаді 1918 обраний головою УНРади ЗУНР.

І. Дула.

ЗБАРАЖ

– місто, районний центр. Розташ. за 22 км від Тернополя. Заліз. станція на лінії Тернопіль–

Вид на місто з боку ставу.

Шепетівка. Поряд зі Збаражем пролягла магістраль Одеса–Брест. Насел. – 16, 2 тис. осіб (2003). Розташ. на Волин.-Поділ. височині, серед гір Медобори на обох берегах р. Гнізна – притоки Серету. З. уперше згаданий у *Галиц.-Волин. літописі* 1211. Насправді місто набагато старше, про що свідчать археол. дослідження. Назва “Збараж” походить, найімовір., від слова “збір”; тут руські князі збирали воїнів, ідучи на рать; тому автор “Повісті минулих літ” називає його Збираж. Окремі дослідники вважають, що топонім походить від праслов’ян. слів “бара” – болото, заболоч. місцевість або “браті” – місце борців. Від кін. 10 ст. місто належало до Київ. Русі, 13–14 ст. – до Галицько-Волин. княз-ва; відіграло помітну роль у його історії. В др. пол. 14 ст. за З. багато років боролися Польща та Литва. Проте у цей період місто не занепало, залишилось одним із центрів Пд. Во-

*Пам’ятна таблиця
Несторові Морозенку на замковій стіні.*

лині. Від серед. 15 ст. власники З. – предки укр. князів. роду Несвізьких із Волині; одна з його віток почала йменуватися князями *Збараськими*. В кін. 16 – на поч. 17 ст. брати Христофор та Юрій Збараські на горі на лів. березі Гнізни збудували замок. У період Нац.-визв. війни під проводом *Б. Хмельницького* козац. загони штур-

Пам'ятник І. Франку.

мували місто і фортецю 1648, 1649, 1651 і 1655; найвідом. подією цього періоду є *Збаразька облога*. 1773 місто увійшло до Австр. (від 1869 – Австро-Угор.) імперії. 1797 цісар Франц II підтвердив герб міста: на ньому зображений верхи на коні св. Юрій, який убиває дракона. На околицях міста тривають археол. розкопки; віднайдені мезоліт. стоянка (8 тис. р. до н. е.), поселення трипільської, черняхівської, Лука-Райковецької, давньорус. культур, могильник 8–9 ст. Пам'ятники арх-ри: синагога (1537), Спасо-Преображенська церква (1600, збудов. на місці монастиря св. Онуфрія; нині – парафіял. церква с. Залужжя), костюл і монастир оо. Бернардинців (1627), Успенська (1755) та Воскресенська (1764; її фундатор – міщанин-швець Г. Гимонюк) церкви. 1887 під час вел. пожежі храми були пошкоджені; невдовзі відреставровані. 1990-і споруджена церква св. Петра і Павла, триває буд-во церкви Покрови Пресвятої Богородиці в с-щі цукр. з-ду. *Збараз. замок* 1994 оголош. Держ. істор.-архіт. заповідником. Діють пром. підприємства: з-д продтоварів, ТОВ “Збаражцукор”, ЗАТ “Хлібозавод”, ТОВ “Інтер”, ВАТ “Квантор”, СП “Тарний комбінат” та ін. У З. народ. громад. діячі в діаспорі А. Батюк та І. Хрін, письменник і церк. діяч Й. Верещинський, польск. діячі І. та Ф. Дашицькі, літературознавець і громад. діяч В. Жила, полковник, перший командуючий УПА Д. Клячківський (Клим Савур), єпископ І. Прашко, композитор П. Любович, актор, режисер Я. Стадник. Споруджено пам'ятники: А. Міцкевичу (1898), Б. Хмельницькому (1954; скульп. Я. Чайка, арх. В. Скочеляс), І. Франку (1992; скульп. В. Одрехівський), Д. Клячківському (Климу Савуру, 1994; скульп. В. Мельник, арх. В. Скочеляс.); Меморіал слави воїнам, полеглим у нім.-рад.

Пам'ятник Б. Хмельницькому.

війні (1965; арх. В. Скочеляс). Встанов. мемор. таблиці на честь: виступу І. Франка 1895 на вічі (буд. школи; 1970) та його перебування в місті (будинок Нар. руху; 1991), полковника Нестора Морозенка (замк. стіна; 1975), 125-річчя “Просвіти” (кол. буд. т-ва; 1996), фундаторів Укр. дому І. та В. Телев'яків (буд. СШ № 1; 1996), перебування в місті С. Петлюри (залізн. вокзал; 1997). На міськ. цвинтарі похов. УСС, жертви сталін. репресій (перепоховання). Відомі діячі міста і Збаражчини – В. і Т. Білинські, о. С. Тесля, Т. Стрільбицький та ін.

Н. Боклінка, С. Паровий.

“ЗБАРАЖСЬКЕ СЛОВО”

(1919, ч. 1; *Збараське Слово*, 1919, ч. 2–8)

– газета, “орган Комісаріяту в Збаражі”, 2–8 числа – “Державного повітового Комісаріяту”. Виходила від 4 лютого до 24 березня 1919 раз на тиждень. Мета – інформування насел. повіту про уряд. розпорядження, повіт. та міжнар. події.

Літ.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. – Л., 2001.

В. Лашта.

“ЗБАРАЖЧИНА”

– збірник статей, матеріалів і споминів у двох томах. 1 т. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто: Наукове Товариство ім. Шевченка, Український архів. – Т. XXX, 1980. – 740 с. Ред. – В. Жила, літ. ред. Яр Славутич. Обкл. виконала О. Мошинська. Містить понад 120 статей очевидців, уродженців чи мешканців регіону про істор. минуле, нац.-екон. відродження, мист. та освіт. традиції краю, історію ідейно-духов. життя, укр. поселення в країнах світу. Матеріали зб. висвітлюють життя і діяльність реліг. діячів Н. Будки та І. Прашка, вченого та громад.-політ. діяча І. Горбачевського, фізика О. Смакули, лікаря і публіциста Р. Осінчука й ін. 2 т. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто: Наукове Товариство ім. Шевченка, Український архів. – Т. XXXI, 1985. – 523 с. Ред. – В. Жила, літ. ред. Яр Славутич. Обкл. виконала О. Мошинська. Містить більше 60 статей очевидців, уродженців чи мешканців регіону про насел. пункти Збаражчини, фотоальбом та додатки. Книги ілюстровані докум. світлинами, картами. Є вірші вихідців зі Збаражчини.

В. Уніят.

ЗБАРАЗЬКА ДІЛЯНКА ПЕРВОЦВІТУ ВЕСНЯНОГО

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн. околиці с. Базаринці

Збараз, р-ну, за 3 км від м. Збараж зліва від залізниці Тернопіль–Ланівці на відкості шир. 50 м та довж. 300 м. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 26. 04. 1996 № 90. Перебуває у віданні Львів. дистанції захисних лісонасаджень. Пл. 1 га. Під охороною – цінна лікар. рослина – первоцвіт весняний.

І. Сліпченко.

ЗБАРАЗЬКА ОБЛЮГА 1649

– бої козацького війська під командуванням гетьмана *Б. Хмельницького* і його союзників-татар на чолі з ханом Іслам-Гіреєм III із оточеним під Збаражем польським військом 30 червня – 12 серпня (за старим стилем) 1649. Після поразки від укр. козаків на Брацлавщині та Волині польс.- шляхет. загони під орудою *Я. Вишневецького* й ін. заг. к-стю до 15 тис. осіб відступили до Збаража під захист його укріплень. Навколо табору, який тилом упирався в стіни міста і замку, польс. жовніри, угор. та нім. найманці насипали оборонні вали. Першого дня боїв був оточений польс. обоз, у полон взято бл. 4–5 тис. осіб “челяді”. 1 липня козац. артилерія піддала табір оточених нищівному обстрілу. 3 і 4 липня відбулися загальні штурми польс. табору. 10–14 липня тривав безупинний гармат. і рушнич. обстріл. 20 липня польс. військо змушене відійти до останнього, третього рубежу оборони перед замком; наступного дня козаки ледве не увірвалися до табору. 27 і 29 липня відбулися нові генеральні приступи козац. і татар. війська, але жовніри змогли відкинути атакуючих. У боях під Збаражем полягло чимало селян і козаків, загинув полковник *Нестор Морозенко*, був поранений полковник *І. Богун*. У польс. таборі почався голод, шансів прорвати оточення в нього не було. Врятувало обложених наближення польс. війська на чолі з королем *Яном II Казимиром*. На початку серпня, залишивши коло Збаража кілька полків під команд. наказ. гетьмана *І. Чарноти*, *Б. Хмельницький* на чолі 60-тис. війська разом із татарами вирушив назустріч королів. армії. В *Зборів. битві* її розбили. Після укладення *Зборів. договору* облога польс. табору під Збаражем була знята у ніч на 13 серпня. Те, що козац.-татар. військо не захопило польс. табору під Збаражем, позначилося на розвитку наступних істор. подій.

II. Гуцал.

ЗБАРАЗЬКЕ КНЯЗІВСТВО

– удільне васальне князівство 15–16 ст. у Великому князівстві Литовському (від 1569 – Речі

Посполитій). Включало землі Пд.-Зх. Волині та Пн. Поділля з центром у м. Збараж. Виникло на вотчин. землях князів Несвізьких, які володіли ними від давніх часів. 1434 Федір Несвізький визнав васалітет польс. короля, застерігши для себе і нащадків спадкову непорушність свого князівства (Збараж, Вінниця, Хмельник). 1463 його син Семен іменувався вже князем Збаразьким. З. к. мало статус княжої волості. Держ. адміністрація не втручалася у його внутр. справи; князі *Збаразькі* беззастережно, але на основі загальнодерж. правових актів здійснювали управління, збирали податки та чинили суд. Вони зобов'язані були надавати військ. допомогу своєму патрону й не мали самост. зовн. зносин. У др. пол. 16 ст. З. к. фактично втратило автоном. устрій, його володарі стали звичайними королів. васалами – вел. землевласниками. Формально ж князі Збаразькі, а після припинення роду 1621 їх наступники *Вишневецькі*, зберігали титул правителів З. к.

II. Бабій.

ЗБАРАЗЬКИЙ ЗАМОК

– фортифікаційна оборонна споруда в м. Збараж. Перший з. з. звів 1393 князь Д. Корибут на

Сучасний вигляд замку.

Княжій горі в ниніш. приміськ. с. Старий Збараж; його зруйнували татари 1474 і 1598. Новий замок спорудили 1626–31 за проектом італ. арх. В. Ска-

В'їзна брама. Фото 1930-х.

моцці інж.-італієць *А. дель Аква* і, можливо, голланд. *Г. ван Пеен*. Арх-ра замку відображала новітні тенденції фортифікац. мист-ва Європи;

Експозиційний зал Замкового палацу.

В. Скамоцці описав проект З. з. у праці “Ідея загальної архітектури” (Венеція, 1615). Заг. вигляд замку серед. 17 ст. відтвор. на гравюрі голландця *В. Гондіуса*. З. з. квадратний у плані, зведений на пагорбі. Цоколь мурований із каменю, верх – із цегли, стіни обкладені тесаним пісковиком. Товщина стін 2-го поверху сягає 175 см, на рівні верх. підвалу – 105 см. Укріплення було оточене ровом 40 м і валом шир. 23 м. Рів із допомогою гідротех. системи наповнювали водою. З кожного бастиону на кутах ходи вели до палацу. Зі сходу фортецю оточували ліси, стави й болота, із заходу і півночі – високі береги р. Гнізна, з півдня – крутий яр. За початк. планом бічні сторони мали дорівнювати діагоналі квадрата, проведеного по осі гол. фасаду. Влітку 1649 польс.-шляхет. військо, укріпившись у таборі біля замку, витримало тривалу облогу козац.-селян. війська під проводом *Б. Хмельницького* і його союзників-татар (див. *Збаразька облога*). 1675 фортецю вщент зруйнувала турец.-татар. армія. Сучас. ансамбль замк. споруд склався протягом ряду пізніших перебудов. У серед. 19 ст. тут працював цукр. завод. 1896 замк. палац згорів. 1920-і його відбудували і пристосували під гімназію, згодом – під краєзн. музей. Від 1994 З. з. входить у комплекс споруд Збараз. держ. істор.-архіт. заповідника.

І. Дуда.

ЗБАРАЗЬКИЙ КУРІНЬ

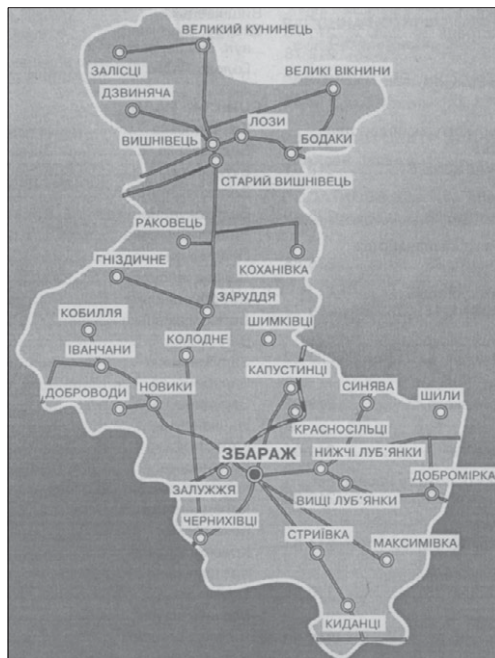
– військове формування УГА. Сформов. з мешканців Збараз. повіту у грудні 1918. Складався із 4-х піхот. сотень та сотні скорострілів. Ком. – поручник *Вінтоняк*. Від 15 січня 1919 – у *Бережан. бригаді* УГА. Брав участь у *Чортків. офензиві*, боях під *Чортковом*, *Бережанами*, с. *Денисів* (нині *Козів. р-ну*), містами *Жмеринка*, *Бердичів*, *Козятин*, *Біла Церква*. Від 1920 – в *ЧУГА*. У квітні 1920 розформований.

Літ.: Українська Галицька Армія. У 50-річчя її участі у Визвольних змаганнях. – Т. 4. (Матеріали до історії). – Вінніпег, 1968.

В. Ханас.

ЗБАРАЗЬКИЙ РАЙОН

– адміністративний район у центрально-північній частині Тернопільської області. Створ. 1940. Пл. 900 км². Насел. 60 тис. осіб (2003): українці

Збаразький район.

– 98,3%, мешкають також росіяни, поляки, білоруси та ін. У р-ні – м. Збараж (райцентр і залізн. станція), смт Вишнівець і 73 сільс. насел. пункти. З. р. розташ. на Волино-Поділ. височині. У південній його ч. – Товтровий кряж (гори *Медобори*). Найвища точка – г. *Зубова* біля с. *Доброводи* (432 м). Поклади глини, вапняків, пісковиків, крейди. Головні річки: *Гнізна*, *Гніздечна* (притоки *Серету*), *Жирак* (притока *Горині*), *Горинь* (притока *Прип'яті*). На ріках розташ. 23 ставки для риборозвед. та рекреації. Найпоширеніший тип ґрунтів – опідзолений чорнозем. Болота займають 0,3 тис. га. Від кін. 10 ст. до 1349 тер. сучас. З. р. належ. до Київ. Русі та *Галиц.-Волин. держави*; в 2-й пол. 14 ст. захопила Литва; від серед. 15 до кінця 16 ст. існувало васальне від Литви і Польщі *Збараз. князівство*, яке згодом стало волостю в *Кременец. повіті* *Волин. воєв-ва Речі Посполитої*. 1773–1918 тер.

Збаражчини, за винятком Вишнівецького округу, входила до Австрії (від 1869 – Австро-Угорщина). Вишнівецьчина від 1795 належала Росії. Від листопада 1918 до липня 1919 Збараж. пов. входив до ЗУНР. 1920–39 належав до Волин. і Терноп. воєводства Польщі, 1939–91 – УРСР. Під час Нац.-визв. війни під проводом *Б. Хмельницького* козац. військо воювало на Збаражчині 1648, 1649, 1651, 1655 і 1657. Нині в З. р. працюють пром. підприємства: ТОВ “Збаражцукор”, з-д продтоварів, хлібозавод, тарний комбінат (м. Збараж), Зарубин. спиртзавод, Вишнівецьк. консерв.

Збаразький цукровий завод.

з-д, теплич. комбінат (с. Романове Село) та ін. На поч. 2003 діяло 32 кол. с. госп-ва, з них найбільші – “Поділля” (с. Стривка), “Славутич” (с. Вел. Вікнини), “Тарасівка”; 28 фермер. госп-в. У р-ні – 58 ЗОШ, 2 муз. школи, 2 ДЮСШ, 2 ПТУ, 4 лікарні, 8 амбулаторій, 56 ФАП, 4 фельдшер. пункти. Діють 16 Буд. культури, 44 клуби, 62 б-ки, 2 кінотеатри, 51 кіноустановка. 22 колективи худож. самодіяльності мають звання “народний”, серед них чол. хор. капела “Гомін”, рай. духовий оркестр, жін. хор “Союзу українок”, чол. хор Братства ОУН-УПА, хори сіл Котюжино й Залісці. В р-ні – футбол. клуби “Авангард” і “Галич”, спорт. клуб з вільної б-би “Чемпіон”. Діють 97 ре-ліг. громад: УГКЦ – 29, УАПЦ – 22, УПЦ КП – 17, УПЦ МП – 14, РКЦ – 2, ХВС – 10, АСД – 2, Свідків Єгови – 1. 1994 створ. Держ. істор.-архит. заповідник, до якого належ. *Збараж. замок* і *Вишнівецьк. палац*. На тер. З. р. виявлено залишки палеоліт. стоянок людей (20–15 тис. р. до н. е.), пам’ятки трипільської культури (4–3 тис. р. до н. е.), епох мідно-кам’яного, бронз. та ранньозаліз. віків, ранньослов’ян. та давньорус. культур. Уродженці З. р – хімік, акад. *І. Горбачевський*, правники *А. Горбачевський*, *С. Небеш* і *Г. Славуца*, фізик *О. Смакула*, винахідник *В. Джус*, єпископи УГКЦ *Н. Будка* й *І. Прашко*, архієпископ *Й. Верещинський*, військовик *Р. Ду-*

динський, громад. діячі *Р. Осінчук*, *М. Січинський*, *А. Шмигельський* та *Я. Остапчук*, перший командуючий УПА *Д. Клячківський* (*Клим Савур*), письменники *І. Гнатюк*, *І. Горбатий*, *М. Качалуба*, *О. Лятуринська*, *П. Сорока*, *Б. Харчук*, літературознавці *В. Жила* й *А. Музичка*, вчений-латиніст, проф. *В. Маслюк*, нар. оповідач *А. Грицуняк*, мовознавець *А. Залеський*, художники *О. Куца-Ковалишин*, *Т. Левків* та ін. Працювали письменники *Б. Чепурко*, *М. Чумарна*. Перебували *І. Мазепа* (1707), *Т. Шевченко* (1846), *І. Франко* (1895–98, 1900, 1902), *Д. Дорошенко* (1916–17), *Н. Романович-Ткаченко* (1916), *П. Тичина* (1958), *О. Гончар* (1977), *Д. Павличко* та ін. відомі діячі.

М. Маценко, В. Чайка.

ЗБАРАЗЬКІ

– український князівський рід 15–17 століть. Назву отримали від м. Збараж, яким володіли від перш. пол. 15 ст. Засн. роду – Федір Несвізький, кременец. і брацлав. староста; 1434 він забезпечив непорушність удільного *Збараж. князівства*. Його син Семен (р. н. невід. – 01. 04. 1481) першим титулував себе князем Збаразьким (1463). Інші представники роду З.: Владислав Андрійович (16 ст.) – справця кiev. воєводи; Микола Андрійович (р. н. невід. – 1574) – кременец. староста; Стефан Андрійович (р. н. невід. – 1586) – вітеб. і трокський воєвода; Януш Миколайович (р. н. невід. – 1608) – кременец. староста, брацлав. воєвода (від 1576), брав участь у придушенні повстання *С. Наливайка* 1596; Єжи (Юрій) Янушович (1574 – 12. 07. 1631) – краків. каштелян (від 1620); Криштоф (Христофор) Янушович (1579 – 1627) – кременец. староста, коронний конюший, дипломат. Обидва останні З. вчилися у Падуан. ун-ті (Італія), де слухали лекції Г. Галілея, прийняли католицизм і не були одружені. Зі смертю Є. З. рід припинився; його володіння успадкували князі *Вишневецькі*.

П. Бабій, І. Дуда.

ЗБАРАЗЬКІ ГІМНАЗІЇ

КІНЦЯ 18 – ПОЧАТКУ 19 СТОЛІТЬ

– середні навчальні заклади у м. Збараж. Перша г-зія відкрита 1789, утримували на кошти фундації *М. Потоцького*. Навчалися за статутом і програмою держ. г-зій в Австр. імперії. 1804 в ній було 216 учнів. 1805 перенесена до Бережан (див. *Бережанська гімназія*). У Збаражі відкрилася г-зія з початк. курсами у монастирі оо. Бернардинців (дир. ксьондз Дашкевич); серед її учнів

1807–08 – *Ю. Коженювський*. 1810 рос. власті *Тернопільського краю* відкрили в місті нову 5-класну г-зію; при ній діяла також 3-класна норм. школа. Держ. протектор г-зії – цар. намісник І. Тейльс, дир. Ф. Рейнспенгер, префект – о. А. Бохенський, 6 викладачів. Навчання – латин., нім., польс. і рос. мовами; викладали предмети: географію, геометрію, історію Рос. царства, латинь, натуральну історію, політ. історію, релігію, рос. і франц. мови. 1813–14 навч. році було 57 учнів, 1814–15 – 64 учні. Г-зію 1816 закрили австр. власті.

П. Гуцал.

ЗБИР

Микола (р. н. і м. невід. – 02. 02. 1968, м. Філадельфія, США) – священник, громадський діяч. Закін. г-зію у Тернополі, Богослов. акад. у Львові. Сотрудник (другий священник) церкви Різдва Христового в Тернополі. Після 2-ї світ. війни – у США. Співзасн. “Земляцького об’єднання “Тернопільщина” (1963–68 – його голова), одним із завдань діяльності якого було видання регіон.-істор.-мемуар. зб. “*Шляхами Золотого Поділля*”.

Б. Пиндус.

ЗБОЖЕВСЬКИЙ

Войцех (*Zborzewski Wojciech*; р. і м. н. та см. невід.) – польський вчений і педагог першої половини 19 століття. Проф. математики у Кременець ліцеї та Полтав. г-зії. Здійснив наук. подорож по Поділля, Волині та Литві (1830). Чл. наук. установ. Автор праць “Мікроскопні дослідження рідкісних екземплярів Поділля і Волині” (1832), “Думки про природничі науки, зокрема зоологію” (1846) й ін.

С. Ткачов.

ЗБОЖНА

Ольга Михайлівна (25. 07. 1943, с. Воронів Сокал. р-ну Львів. обл.) – вчений у галузі матеріалознавства, педагог. Канд. фіз.-матем. н. (1975). Закін. фіз. ф-т Львів. ун-ту (1967). Працювала у фіз.-мех. ін-ті ім. Г. Карпенка АН УРСР. Від 1980 – в Терноп. фінанс.-екон. ін-ті (тепер ТАНГ): доц. каф. обліку і

контролінгу в пром-ті. Автор монографії “Українські та студентські “Громади” – школа вихован-

ня української національної еліти” (2003), навч. посібників “Технологія” (1993), “Основи технології” (2002), наук. статей, красн. та ін. публікацій у періодиці. Має автор. свідоцтва на винаходи.

М. Опіський.

ЗБОРІВ

– місто на заході Тернопільської області, районний центр, залізнична станція (в с. Млинівці за

Залізничний вокзал.

3 км від міста). Розташ. на Волин.-Поділ. височині, між берегами Головної і Малої Стрипи, що утвор. навколо 3. два ставки (один із них існував 17 ст.). Від пд. сходу є передмістя зі старими назвами – Війтівщина, Загребелля, Коханівка, Куклинці. Через місто пролягла автомагістраль Львів–Вінниця, є залізн. сполучення з усіма регіонами України та зарубіж. країнами. Відстань від обл. центру 35 км. Насел. 7,8 тис. осіб (2003); прожив. українці, поляки, росіяни, євреї та ін. На околиці 3. виявлено стоянку піз. палеоліту. Перші писем. згадки про передмістя належать до 15 ст., хоч нинішня назва не трапляється. За переказами, в добу *Галиц.-Волин. держави* на місці 3. було поселення (“град”) Верхостав, яке знищили чужинці. За однією версією, місто заснували шляхтичі Зборовські з Великопольщі, за ін.

Зборівський монастир.

– власники одноймен. м-ка у Львів. землі. Від 16 ст. у 3. був невел. замок. В істор. документах 1601 згадано про уряд бургомістра в місті, отже воно мало магдебур. право. В серпні 1649 біля “3.” відбулася битва укр. козац. війська на чолі з *Б. Хмельницьким* та його союзників під проводом хана Іслам-Гірея III з польс. армією, на чолі з королем *Яном II Казимиром* (див. *Зборівська битва*). Від 1642 3. володіли Собеські, від 1740 – Радзивіли, від 1760 – Бельські. Від 1772 місто

належ. Австрії (від 1869–Австро-Угорщині), 1904 стало повіт. центром. Під час 1-ї світ. війни за місто тривали значні бої 1915, 1916 і 1917, тому воно було повністю знищене (вціліло 4 буд.). Від листопада 1918 до липня 1919 – центр повіту ЗУНР. Потім до вересня 1939 належ. Польщі. Від січня 1940 – райцентр Терноп. обл. УРСР. Від 2 липня 1941 до 22 липня 1944 – під нім.-фашист. окупацією. Нині в місті працюють підприємства: ВАТ “Зборівський цегельний завод”, “Зборівхлібопродукти”, з-д “Тонар”, комунал. підприємства “Проект-будсервіс”, “Зборівгаз”, ТОВ “Зборівські м’ясопродукти” та ін.; діють ЗОШ, *технікум ТДТУ*, г-зія ім. *Р. Завадовича*, Буд. культури, центр. рай. лікарня, друкарня, є парк і стадіон. Із архіт. пам’яток не зберег. церква Пресвятої Богородиці та рагуша з ринком (знесені 1977). Є церква

Пам’ятник жертвам комуністичних репресій

Преображення Господнього (1794; кам., в стилі бароко), будинки “Рідної школи” і краєзн. музею, пам’ятники – на честь тверезості, Б. Хмельницькому (1972), воїнам, полеглим за визволення міста під час нім.-рад. війни. 1929 на місці Зборів. битви насип. “Козацька могила”, 1989 – відновлена. Діє музей

“Зборівська битва” (дир. *Г. Баран (Радошівський)*). Уродженці З. – видавець, письменник *Ю.-А. Вислобоцький*, поетка *Н. Віргуш*, педагог і громад. діяч *С. Лис*, художник *С. Нечай*, педагог, громад.-освіт. діячка *М. Рудницька*, теолог, реліг. письменник *о. І. Шевців*, диригент *А. Юркевич*; місто відвідували письменник *о. Т. Бордуляк*, польс. королі *Ян II Казимир* і *Ян Собеський*, дипломат і мандрівник *У. фон Вердум*, письменник *Р. Завадович*, художник та письменник *К. Устиянович*; працювали адвокат, д-р права *В. Левицький*, кооперат. діяч, літератор *Т. Ількевич*, агроном, діяч культури *М. Снітинський*, журналіст, літератор *І. Фарина*.

П. Гуцал, М. Лукачат.

ЗБОРІВСЬКА БИТВА 1649

– одна із головних битв українсько-козацького війська на чолі з гетьманом *Б. Хмельницьким* проти польського війська біля м. Зборів під час Національно-визвольної війни 1648–57. Козаки

оточили основні сили польс. війська в Збаражі (див. *Збаразька облога 1649*). Це змусило польс. командування зібрати 30-тисячне військо, яке вирушило з-під Любліна на чолі з королем *Яном II Казимиром* на допомогу обложеним.

Музей Зборівської битви.

Б. Хмельницький, проінформований про наступ корол. військ, вирушив назустріч. Уміло використавши умови місцевості, він напав на польс. військо під час його переправи через р. Стрипа поблизу Зборова. Атаковане вранці 5 (15) серпня 1649 козац. армією і татарами з двох боків воно зазнало важких втрат і змушене було отаборитися. Вранці наступ. дня козаки та їх союзники прорвалися у ворожий табір. *Яну II Казимиру* загрожували повний розгром і полон. У цій ситуації крим. хан *Іслам-Гірей III* згодився на сепаратні переговори і так врятував польс. військо. Він був не зацікавлений у зростанні військ. міцності України, припинив бойові дії сам і вимагав того ж від *Б. Хмельницького*, погрожуючи виступити на боці Польщі. Гетьман змушений був погодитися на укладення *Зборівського договору*. Облогу Збаража було знято, воснні дії припинено. 1929 до 280-річчя битви біля Зборова насипана козацька могила; 1990 вона відновлена й освячена. У Зборові діє музей “Зборівська битва”.

Літ.: *Крип’якевич І.* Богдан Хмельницький. – Л., 1990; *Смолій В., Степанков В.* Богдан Хмельницький: Соціально-політичний портрет. – К., 1995.

Вас. Ханас.

“ЗБОРІВСЬКА ДЗВІНИЦЯ”

– газета, тижневик у Зборівському районі. Виходить від 1939 під назвами “Прапор волі”, “Радянське село”; від 1991 – “З. д.”. Засн. – рай. рада і РДА. Ред. – *Н. Пшеничняк*. Осн. рубрики: “Свято української родини”, “З погляду вічності”, “До вашого відома”, “Статистика знає все”, “Поміркуйте на дозвіллі” та ін.

Х. Весна.

ЗБОРІВСЬКИЙ ДОГОВІР 1649

– мирна угода, укладена після *Зборівської битви* між українським гетьманом *Б. Хмельницьким* і

польським королем *Яном II Казимиром* 8 (18) серпня 1649 поблизу м. Зборів. На укладення З. д. та його умови вплинула позиція союзника гетьмана – крим. хана *Іслам-Гірея III*, який, уклавши попередню домовленість із королем і погрожуючи розірвати укр.-тагар. союз, примусив Б. Хмельницького піти на поступки польс. стороні. Згідно зі З. д. козац. реєстр встановл. 40 тис. осіб. Тер. Брацлав., Київ. і Черніг. воев-в переходила під упр. гетьмана, на ній було заборонено перебувати польс. військам. Усі адм. посади в цих воев-вах займали надалі укр. шляхтичі православ. віри. Сзуїти та євреї не мали права проживати у вказаних воев-вах. У власне володіння Б. Хмельницький отримав м. Чигирин. Укр. шляхті повернули раніше конфісковані маєтки. Король оголошував амністію учасникам повстання. Разом із тим до Війська Запорізьк. не ввійшла тер. ряду полків на Волині й Поділлі; польс. шляхта поверталася тут у свої володіння, а селяни і міщани мали виконувати повинності. Питання про скасування унії, повернення православ. церкві майна, що відібрали уніати, надання Київ. митрополиту посади у сенаті Польщі мав вирішувати польс. сейм (ці пункти З. д. так і не були виконані). Найважлив. підсумком З. д. було те, що вперше в Речі Посполитій виникла автономна укр. держава – Військо Запорізьке (пл. бл. 200 тис. км², насел. бл. 1,6 млн. осіб) зі своїм політ. устроєм, адм.-тер. поділом, нац. армією, судочинством тощо. В січні 1650 З. д. затвердив польс. сейм. Втратив силу після підписання Білоцерків. договору 1651.

Лит.: Смойл В., Степанков В. Українська державна ідея 17–18 ст.: проблеми, формування, еволюції, реалізації. – К., 1997.

П. Гуцал.

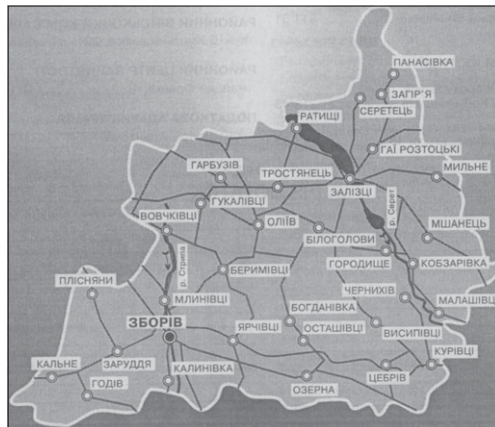
“ЗБОРІВСЬКИЙ ЛИСТОК”

– газета-одноднівка. Вийшла у Зборіві в травні 1926.

В. Уніят.

ЗБОРІВСЬКИЙ РАЙОН

– адміністративний район у північно-західній частині Тернопільської області. Утвор. у січні 1940. Пл. – 1,1 тис. км². Насел. 46,7 тис. осіб (2003); з них сільське – 36,5 тис. Від січня 1963 до Зборів. р-ну прилучено Заложців. р-н (30 сіл) і західну тер. колиш. Великоглибочец. р-ну (26 сіл); у січні 1967 до Терноп. р-ну прилучено 9 насел. пунктів З. р. Нині у р-ні – 90 насел. пунктів, з них: м. Зборів, смт Залізці та 88 сіл. Залізничні ст. Зборів, Озерна, Цебрів, Курівці, Ярчівці. Через З. р. проліг автошлях Львів–Золочів–Зборів–Озерна–Тернопіль; довжина

Зборівський район.

автомоб. шляхів – 450 км, у т. ч. з твердим покриттям 350 км. Місцевість р-ну лежить у межах Терноп. плато Волин.-Поділ. височини, горбогір'я Вороняків, частин Опілля та Поділ. Товтрів. Поверхня – плоскохвиляста рівнина з абсолют. висотами переважно 350–400 м, найвищ. відмітка – 424 м на пн.-сх. від с. Беримівці. Поклади мергелів, вапняку, пісковика, глини, каменю. Осн. річки: Серет (242 км), Стрипа (147 км), Золота Липа – лівобереж. притоки Дністра; започатк. річки Восушка, Довжанка, Лопушанка; на річках створ. 24 ставки та 2 водосховища. Найпоширеніший тип ґрунтів – чорноземи опідзолені й темно-сірі опідзолені (85% пл.), є також ясно-сірі лісові, чорноземи глибокі малогумусні та ін. Ліси займають 11,4 тис. га (ростуть дуб, граб, ясен, береза, липа, тополя, сосна, ялина). Клімат помірно теплий, вологий; сніг лежить від грудня до березня, опадів випадає понад 650 мм на рік. Осн. галузь

Санаторій “Барвінок” на хуторі Манюки (нині у складі с. Мишанець).

госп-ва – сільське (78,6% зем. фонду), діють ПАП, фермер., одноосіб. госп-ва. Вирощують пшеницю, ячмінь, гречку, цукр. буряки, картоплю та овочі. Розвинуті м'ясо-молочне скотарство, свинарство, птахівництво, рибицтво. Найбільші

промислові підприємства: Залізців. спиртозавод, СП “Добра вода”, укр.-в’єтнам. підпр-во “Весна”, шкіргалантерейна ф-ка, з-д продтоварів, ПП “Весна”, ВАТ “Агропромтехніка” та ін. У р-ні – 67 ЗОШ, г-зія, *технікум ТДТУ*, 3 муз. школи, 20 Буд. культури, 62 клуби, 75 б-к, музей *Р. Купчинського*. На тер. р-ну відбулося чимало істор. подій, у т. ч. *Зборів. битва*, укладений *Зборів. договір*, битви часів 1-ї та 2-ї світ. воєн. Збереглися пам’ятки історії, арх-ри, зокрема замок у с. Жабиня (1636; нині церква Воскресіння Господнього), руїни замків в смт Залізці, с. Оліїв, старі дерев. церкви у Бзовиці, Годові, Данилівцях, Підгайчиках, пам’ятники, “фігури”, мемор. комплекси у т. ч. чехослов. легіонерам у с. Калинівка (1927, реставр. 1997). Від кін. 19 ст. до 1939 діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Січ”, “Відродження” (Братство тверезості), “Луг”, “Союз українок”, “Сільський господар” та ін. На тер. р-ну виявлені археол. пам’ятки палеоліту, мезоліту, бронзи, ран. заліз. віку, черняхівської, давньорус. та ін. культур. Пам’ятки природи – Серетський гідрол. та Мильно-Бліхівський зоол. заказники. На тер. З. р. народ.: письменники *Є. Дудар*, *Р. Завадович*, *Я. Косовський*, *Л. Лисак-Тиволюк*; письменник і композитор *Р. Купчинський*; поет, художник, виконавець власних пісень *О. Герман*; вчений, письменник і громадський діяч *Б. Андрушків*; науковці *Я. Барвінський*, *С. Галамай*, *С. Годованний*, *В. Домбровський*, *В. Здоровега*, *Г. Маланчук*, *Л. Січкорізі*, *О. Шаблій*; літератори *Р. Метельський*, *Р. Пінь*; актори, режисери *М. Бенцаль*, *Я. Бортник*, *С. Шагайда*; архітектор *Р. Павлишин*, художники *Е. Дучинський*, *Я. Музика*, *С. Нечай*; музико-

Пам’ятник *Р. Купчинському* у с. Розгадів.

знавці *В. Лотоцький*, *Б. Лукасевич*, *Г. Сторожук*; краєзнавці, фольклористи *П. Медведик*, *Г. Черняхівський*, діячі ОУН та УПА *І. Польовий*, *В. Якубовський*. Перебували, працювали: священик і письменник *о. Осип Барвінський*, громад. діяч *І. Габрусевич*, композитор, скрипаль *К. Лінинський*, фольклорист, перекладач *О. Роздольський*, живописець, письменник *К. Устиянович*, франц. мандрівник *П’єр Шевальє* та ін.; працює письменник *Г. Баран*.

О. Заставецька, П. Медведик, Ф. Ментух.

ЗБОРІВСЬКИЙ ТЕХНІКУМ ТДПУ
– вищий навчальний заклад 1–2 рівнів акредитації в м. Зборів, структурний підрозділ Тернопільського державного технічного університету. Дир. – канд. тех. н. *В. Костюк*. Створ. у червні 2000 на базі тех. уч-ща, яке діяло в структурі ТДПУ від 1997. Попередником тех. уч-ща було СПТУ № 30, створ. 1986. Готує кваліфік. робітників за спеціальностями: с.-г. будівництво, металообробка, електропостачання, харч. вироб-во, комп’ютеризація; молодших спеціалістів за спеціальностями: програмування для електронно-обчисл. техніки й автоматиз. систем, бух. облік, обслуговування та ремонт автомобілів і двигунів, зберігання, консервування та переробка плодів і овочів. За час діяльності уч-ща і технікуму підготовлено понад 1500 фахівців.

О. Чайка.

“ЗБОРІВСЬКІ ВІСТИ”
– газета для сільського населення Зборівського повіту. Двотижневик (1933), місячник (1934), інформативний часопис (1935–38 виходив раз на місяць; 1941–42 – раз на тиждень). Видавець – Зборів. філія “Просвіти”. Ред. *М. Снітинський* (1933–38) та *В. Зварич* (1941–42). Видання відстоювало позиції нац. самобутності українців, проголошувало ідеї укр. націоналізму. Поширювали також у селах Бережанщини та за кордоном (Франція, Канада, США, Парагвай).

Лит.: Дроздовська *О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. – Л., 2001.

Б. Мельничук.

“ЗБОРІВЩИНА. НАД БЕРЕГАМИ СЕРЕТУ, СТІПИ І ЗОЛОТОЇ ЛИПИ”
– історично-мемуарний і літературний збірник (Торонто–Нью-Йорк–Париж–Сідней: Наукове Товариство ім. Шевченка, Український архів. – Т. XXXVIII, 1985. – 1056 с.). Ред. колегія: *В. Верига*, *Б. Гошовський*, *А. Жуковський*. Коорди-

Став у смт Залізці.

натор – *В. Локоть*. Обкл. виконав *М. Михалевич*. Збірник містить понад 200 статей очевидців, уродженців чи мешканців регіону про істор. минуле, нац.-екон. розвиток, мистец. та освіт. традиції краю, історію ідейно-духов. життя, укр. поселення земляків у країнах світу. Матеріали зб. висвітл. життя і діяльність проф., медика *Я. Барвінського*, митрополита *К. Богачевського*, письменників, журналістів *Р. Завадовича*, *Р. Купчинського*, громад.-політ. діяча, науковця *М. Стахівца* та ін. У розділі “Містечка і села Зборівщини” – матеріали про реліг., сусп., політ., культ. та екон. життя насел. пунктів Зборівщини. Книга проілюстрована докум. світлинами, картами. Є вірші вихідців із Зборівщини.

В. Уніят.

ЗБРИЖ

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Бурджаків. сільраді. Розташ. на лів. березі р. Збруч, за 28 км від райцентру і 11 км від найбл. залізн. ст. Скала-Подільська. Насел. 20 осіб (2003). Перша писемна згадка 1646, коли на місці сіл Харжовець і Старий Ярослав було закладено м-ко Нове Бжезе. 27 липня 1672 року З. відвідав німецький мандрівник, дипломат *Ульріх Вердум*, який у своєму щоденнику залишив опис м-ка. Від серед. 18 ст. знову село. 1744 у З. засн. монастир оо. Капуцинів. Встанов. пам'ят. хрест на честь скасування панщини.

В. Лашта.

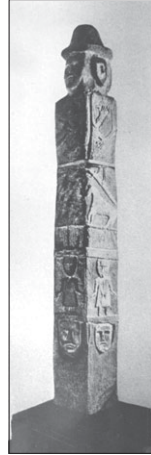
ЗБРОЊЦЕВА-ШКІРПАН

Олена Романівна (01. 03. 1898, м. Бережани – 23. 06. 1976, м. Львів) – мистецтвознавець. Канд. мистецтвознавства. 1926 закін. Віден. ун-т. Жила у Львові. Працювала заст. дир. з наук. роботи Львів. картин. галереї (до 1958). Автор кн. “Дерев'яні церкви Росії та їхнє відношення до камінного будівництва” (Відень, 1926), каталогів “Перша виставка творчості львівських художників *О. Кульчицької*, *Ю. Кратохвилі-Відимської*, *Н. Круглякової*”, “Друга виставка творів львівських радянських художників” (обидва – Л., 1949), персонал. виставок *А. Манастирського* (1952), *С. Альбіновської* (1956) та ін.; мистецтвознав. статей у періодиці.

І. Дуда.

ЗБРУЦЬКИЙ ІДОЛ

– кам'яна статуя язичеського бога Світовіда, видатна пам'ятка давньоруського мистецтва 9–10 ст. 4-гранний стовп із сірого вапняку вис. 2,67 м, увінчаний головою бога з 4-ма обличчями в шап-

ці. Боковини стовпа поділ. на 3 горизонт. смуги з барельєф. зображеннями світів: підземного, жителі якого тримають Землю; Землі з людьми; Неба з богами. З. і. знайшли 1848 у р. Збруч біля с. Личківці (нині Гусятин. р-ну). Археол. дослідження виявили між селами Городниця і Личківці кам'яний постамент із заглибленням, в якому стояв ідол; він був центром святилища. Біля ідола – 8 культових ям із людськими похованнями. З. і., очевидно, скинули у річку після прийняття християнства. Зберіг. у Музеї археології Ягеллон. ун-ту в Кракові (Польща). Копії експон. у багатьох музеях України, в т. ч. у ТОКМ.

І. Дуда.

“ЗБРУЧ”

– видавництво у Тернополі. Створ. на базі Терноп. обл. друкарні 1 січня 1979. Тоді ж розпочато буд-во цілісного видавничого комплексу; заверш. 1996. Розташ. у Тернополі на вул. Живова, 11.

Приміщення видавництва (арх. М. Кичко).

27 листопада 1991 КМ України прийняв постанову № 341, якою передав у відання Держкомітету по пресі колиш. парт. вид-ва, у т. ч. “З”. 15 січня 1992 переймен. на Терноп. видавничо-полігр. комбінат “Збруч”; від 15 вересня 1992 – орендне підпр-во; 22 грудня 2000 реорганізовано у держ. підпр-во; від 18 грудня 2001 – ВАТ. Дир. – *Й. Омелько* (1979–91), *Б. Куневич* (від 1991; від 2001 – голова правління). “З.” нині – потужний комплекс, який випускає різноманіт. полігр. продукцію: книги, журнали, газети, буклети, етикет-

ки, бланки, листівки, картонну й упаковку флексографічним способом, гофротару, штампи та печатки.

М. Федечко.

ЗБРУЧ

– річка на межі Тернопільської та Хмельницької областей, ліва притока Дністра. Довж. 244 км.,

Збруч між с. Калагарівка Гусятинського району і смт Сатанів Хмельницької області.

пл. басейну 3395 км². Започатк. з багатьох джерел, тече Подільською височиною з півночі на південь. У верхів'ї долина маловиразна, схили її пологі, розорані; нижче – V-подібна, подекуди – каньйоноподібна, шир. 0,5–1,6 км. Заплава у верхів'ї шир. до 1–1,2 км, заболочена; нижче звужується до 80–120 м і менше. Річище у верхів'ї слабозвивисте, завширшки 5–10 м, глиб. на плесах до 1,5–2 м. Нижче річище звивисте, трапл. пороги, шир. 15–50 м, глиб. до 2,5 м. Похил річки 0,8 м/км. Осн. притоки – Гнила (права) і Бовванець (ліва). Живлення З. мішане, переважає снігове. Замерзає в кінці грудня – на поч. січня, скресає у серед. березня. Пересічна витрата води 7,9 м³/сек. Швидкість течії – 0,2–0,6 м/сек. Гідрол. пост біля м. Волочиська (від 1944). Невеликі ГЕС. Споруджено водосховища (Божнарівське, Мартинівське та ін.) і ряд ставків для рибиництва, водопостачання, зрошування. Вздовж берегів – зони відпочинку. На берегах З. – *Медоборський заповідник* і *Моночинський заказник*, смт Підволочиськ, Гусятин і Скала-Подільська.

Й. Свинко.

“ЗБРУЧАНСЬКА”

– гідрокарбонатна різного катіонного складу з підвищеним вмістом органічних речовин лікувально-столова мінеральна вода типу “Нафтуса”. Її родовище в смт Сатанів Хмельн. обл. постановою РМ України від 7 березня 2000 № 1650 віднесено до 1-ї категорії унікальних. Розливають “З.” на підпр-вах смт Гусятин, міст Скалат, Тернопіль.

Г. Івахів.

ЗБРУЧАНСЬКА

– карстова печера, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. на околиці с. Збручанське Борщів. р-ну. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні Збручан. сільради. Під охороною – печера, що утворилася внаслідок вимивання у верхньоторгон. (неоген) гіпсах. Довж. 254 м.

Лит.: Сивий М., Кімура В. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області. – Т., 1999;

І. Сліпченко.

ЗБРУЧАНСЬКЕ

– село у Борщівському районі. Раніше назив. Новосілка. Центр сільради. Розташ. на пр. березі

Церква св. Миколая.

р. Збруч, за 35 км від райцентру і 9 км від найбл. заліз. ст. Іване-Пусте. Насел. 421 особа (2003). Перша писемна згадка – 1393. Є церква св. Миколая (14 ст.; мур., реставр. 1989), костюл (1731), встанов. пам'ят. хрест на честь скасування панщини. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, кахел. цех. Поблизу З. виявлено археол. пам'ятки трипільської культури. На тер. З. є пам'ятка природи місц. значення – печера Збручанська (Цапова Дюра).

Л. Савіцька, В. Уніят.

ЗБРУЧАНСЬКИЙ ГІДРОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– водойма, природоохоронний об'єкт місцевого значення. Розташ. між селами Дорoffівка, Воробіївка та Скорики Підволочис. р-ну, в межах західної ч. штучно створ. ставка у долині рік Збруч та Самчик. Створ. відповідно до рішення Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90 зі змінами, затвердженими рішенням тієї ж ради від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні місц. селян. госп-в “Україна” (27 га), “Зоря” (31 га) і “Ранок” (102 га). Заг. пл. 160 га. Під охороною –шту-

чно створ. став, що виконує водорегулюючу і стабілізуючу роль поверхневих та підзем. вод, підтримує водний баланс р. Збруч.

І. Сліпченко.

ЗБУРА

Іван (20. 01. 1860, с. Звиняч, нині Чортків. р-ну – 28. 10. 1940, м. Едмонтон, похов. повл. м-ка Ламонт, Канада) – поет. У Канаді – від 1898, жив на фермі в Бівер-Крік (пров. Альберта, потім – в Едмонтоні). 30 грудня 1898 написав великого вірша “Канадійські емігранти”, якого 2 лютого 1899 надрук. г. “Свобода”. Дослідники, зокрема *Яр Славутич*, вважають цей твір першим опубл. у Канаді укр. віршем, а З. – першим укр. поетом у Канаді. Другий вірш – “Фармерські злидні” – опубл. 20 грудня 1932 в г. “Новий шлях”. Залишив багато поезій, які спадкоємці не зберегли.

Лит.: *Славутич Яр*. Іван Збура // Тернопіль. – 1994. – № 5–6.

Б. Пиндус.

ЗВАРИЧ

Володимир Васильович (07. 02. 1919, с. Озерна, нині Зборів. р-ну – 05. 12. 1998, м. Львів) – історик, нумізмат. Навчався в укр. г-зії (1929–30) та в г-зії “Рідної школи” (1932–38) у Тернополі, богослов. акад. у Львові (1938–39). Під час нім.-фашист. окупації – ред. г. “*Зборівські вісти*” (1941); заарешт. гестапо й ув’язн. в тюрмах Тернополя і Львова, концтаборах Майданек, Гросрозен і Ляйтмеріц. Закін. Львів. ун-т (1950); працював у ньому в наук. б-ці, згодом – асист., ст. викл. каф. історії УРСР; орг-тор і незмін. дир. (до виходу на пенсію) Музею нумізматики і фрагістики ун-ту. Автор першого в Україні “Нумізматичного словника” (1972; переклад. кількома європ. мовами), довідника “Нумізматика” (1998; співавт.), низки статей в укр. і зарубіж. виданнях.

Р. Шуст.

ЗВАРИЧ

Іван (1894, м-ко Великі Бірки, нині смт Терноп. р-ну – 25. 12. 1985, Канада) – громадський діяч. Закін. г-зію у Тернополі. Під час укр. визв. змагань 1917–20 – поручник, сотник корпусу Січових Стрільців. Від 1926 – в Канаді. Співзасн. Укр. стріл. громади у Торонто, діяльний в Укр. нац. орг-ції, реліг. об’єднаннях.

І. Гаврильцо.

ЗВАРИЧ

Орест Богданович (02. 01. 1950, с. Цебрів, нині Зборів. р-ну) – юрист, громадський діяч. Учасник бойових дій. Медаль Араб. Респ. Єгипет (1971). Депутат Терноп. обл. ради трьох останніх скликань (від 1994). Закін. юрид. ф-т Львів. держ.

ун-ту (1976). Працював слідчим, ст. слідчим із особливо важливих справ УВС Терноп. області. Від 1997 – адвокат, юрист-консультант г. “*Вільне життя*”, де постійно виступає зі статтями, консультаціями на правові теми.

І. Дем’янова.

ЗВАРУН

Андрій (09. 02. 1943, м-ко Підволочиськ, нині смт) – мікробіолог. У США закін. Огай. ун-т, захистив доктор. дисертацію з мікробіології ґрунтів у Кентукському ун-ті. 1970–71 – доц. ун-ту, від 1971 – гол. мікробіолог компанії “Джонсон” у м. Меріленд. Автор наук. праць з ґрунтознавства, мікробіології довкілля та ін. Чл. Амер. с.-г. т-ва, Амер. т-ва мікробіологів, Ґрунтового наук. т-ва в Америці, Огайської АН, Археол. ін-ту в Америці та ін. наук. установ.

Х. Весна.

ЗВАРУН

Іван (18. 01. 1898, с. Нове Село, нині Підволочис. р-ну – 15. 04. 1993, м. Клівленд, США) – адвокат, громадський діяч. 1910–14 навчався в укр. г-зії у Тернополі, учасник укр. визв. змагань, старшина УСС і УГА. Студіював математику в Укр. таєм. ун-ті у Львові, 1927 закін. студії права у Львів. ун-ті. Адвокатську практику почав у Збаражі, від 1933

продовжив у Новому Селі (нині Підволочис. р-ну). Секр. Укр. нар. дому в Збаражі, секр., від 1939 – голова філії “Просвіти” у Новому Селі. Від жовтня 1939 – гол. бух. рай. фінанс. відділу в Новому Селі. У червні 1941 обраний головою Новосіл. р-ну; від 1942 – нач. міськ. суду в Підволочиську, 1943 перевед. до окруж. суду в Тернополі. Від березня 1944 – в еміграції. Після капітуляції Німеччини – комендант таборів для переміщених осіб, представник укр. табірників із пров. Шлезвіг-Гольштайн при англ. військ. квартирі. 1950 емігр. до США, від 1951 – у Клівленді. Діяльний у Братстві УСС, скарбник орг-ції колиш. військовиків Укр. Нац. Армії.

Б. Мельничук.

ЗВАРУНЧИК

Ніл Григорович (10. 08. 1944, с. Млинівці Кременец. р-ну) – художник, різьбяр, керамік. Лау-

реат міжнар. конкурсу “Сувенір другу” (1969). Навчався у Буданів. СПТУ (Теребовлян. р-н), працював на з-ді металовиробів у смт Товсте Заліщиц. р-ну. 1971 закін. Вижниц. уч-ще декор.-приклад. мист-ва (Чернів. обл.). Живе у Кременці. 1971–80 – викл. Кременец. пед. уч-ща. Працює в галузі живопису, графіки, різьби по дереву, кераміки, інкрустації, інтарсії. Учасник виставок у Тернополі (1972–73, 1976–88, 1994), Києві (1982, 1987–88), Москві (1987) та ін. Серед робіт – декор. група “Реве та стогне Дніпр широкий” (1989; дерево), декор. скульптура у парку (1986, дерево), в’їзний знак у Кременці (1990, метало-пластика), мемор. таблиця *Ю. Виливчуку* в с. Попівці (1990) та ін. Твори зберіг. в музеях Кременця, Тернополя, приват. колекціях.

А. Гриб, І. Дуда.

ЗВЕНІГОРОД

– давньоруське місто. Згадане в Київ. літописі 1145 як володіння князя Івана (Іванка) Ростиславича Берладника. Нині З. – городище біля с. Дзвенигород Борщів. р-ну; за ін. міркуваннями – біля с. Звенигород Бучач. р-ну. Щодо місцезнаходження З. є й ін. версії.

П. Гуцал.

ЗВЕНІГОРОД

– село у Бучацькому районі. Підпорядк. Підзамочків. сільраді. Розташ. за 6 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Бучач. Насел. 841 особа (2002). Відоме від 18 ст. 1944–45 польс. насел. (55% усіх жителів) було виселене, у З. заселили українців, які проживали на тер. Польщі. Є церква Введення в храм Пресвятої Богородиці, капличка (2002). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки трипільської та давньорус. культури.

П. Слюсарчук, Г. Яворський.

ЗВЕРШХАНОВСЬКИЙ

Фелікс Андрійович (05. 11. 1943, ст. Кайсацька Волгоград. обл., нині РФ) – вчений у галузі медицини. Д-р мед. н. (1989), проф. (1991). Закін. Терноп. мед. ін-т (1970, нині ТДМА). 1989–90 – доц., від 1995 – проф. каф. терапії ф-ту вдосконалення лікарів цього ж ВНЗ. Сфера наук. зацікавлень: клінічна гастроентерологія. Розробив методи

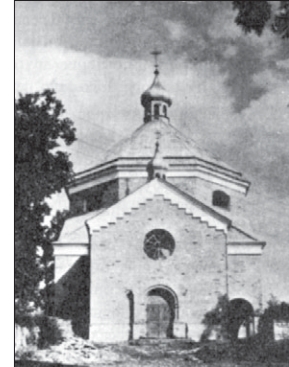

місцевого лікування виразкової хвороби шлунка та 12-палої кишки. Автор і співавт. майже 100 наук. і навч.-метод. праць. 1993 отримав індивід. грант з фонду Сороса за наук. дослідження. Має 5 автор. свідоцтв на винаходи.

І. Мельник.

ЗВІНІЯЧ

– село у Чортківському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Скомороше. Розташ. на пр. березі р. Серет, за 27 км від райцентру і 15 км від найбл. залізн. ст. Білобожниця. Насел. 1075 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1549. На поч. 18 ст. у З. був монастир оо. Василіян, який мав дві церкви; проіснував до 1785. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”, “Союз українців”, “Сільський господар”, “Рідна школа”, “Відродження”, кооператива. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1923; кам.), костюл (1940). Спорудж. пам’ятники Т. Шевченку (1964) та воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1965), встанов. 6 пам’ят. хрестів: на честь скасування панщини (1874) та укр. козацтва (віднов. 1991), з нагоди проголошення незалежності України (1992), 450-річчя села (1999), 1000-ліття хрещення Русі (1988), на спомин св. Місії (1995); насипано могили УСС (1990) та воякам УПА (1992). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, ПАП “Дзвін”. У З. народ. громад. діяч *М. Галуцинський*, громад. діяч у Канаді *І. Гринчишин*, поет у Канаді *І. Збура*, акад. *С. Костишин*, архітектор *М. Федик*, проф. *Д. Штогрин*. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки трипільської, комарівсько-тшинецької, черняхівської, празької та давньорус. культури, рим. монети.

Церква Різдва Пресвятої Богородиці.

О. Градова, В. Уніят.

“ЗВІРИНЕЦЬ”

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. у межах Шибалин. сільради Бережан. р-ну, в т. ч. у кв. 46–53 Бережан. держ. лісомислив. госп-ва (ліс. урочище “Звіринець”). Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс” (457 га) та Шибалин.

лин. сільради (1845 га). Пл. 2302 га. Під охороною – числ. мислив. фауна: заєць сірий, козуля і лисиця звичай., куниця лісова, куріпка сіра, борсук лісовий (вид, занес. до Червоної книги України), свиня дика. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 №15 мислив. угіддя заказника надані у корист. Бережан. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтворення мислив. фауни.

І. Сліпченко.

“ЗВІРИНЕЦЬ-БІЛЕЦЬКИЙ”

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. між селами Росохач та Угринь Чортків. р-ну, в кв. 63–71 Білец. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Звіринець”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Заказник перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 309 га. Під охороною – числ. мислив. фауна: заєць сірий, козуля, лисиця і білка звичай., куниця лісова, куріпка сіра, борсук лісовий (вид, занес. до Червоної книги України), свиня дика. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя заказника надані у корист. Чортків. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтворення мислив. фауни.

І. Сліпченко.

ЗВ’ОЖИК

Джон (10. 09. 1929, США) – архітектор, громадський діяч. За походженням – хорват. Відзнака Терноп. міськ. ради (2001). 1999 прибув в Україну як волонтер міжнар. орг-ції “Корпус миру”. Відгоді мешкає у Тернополі. Працював у відділі екології міськради, реалізує екол. та соц. проекти. Залучивши кошти інвесторів та здобувши гранти, подбав про озеленення парку ім. Т. Шевченка (600 кущів троянд, 400 ін. кущів, 200 дерев), реставрацію скверу Шевченка (14 тис. дол.), спроектував парк “Воскресіння” на Соняч. масиві, підготував проект буд-ва приват. клініки-діагност. центру для малозабезпеч. в обл. центрі. Активний чл. громад. орг-ції “Дар серця”, котра опікується дітьми-сиротами, не раз відвідував

школи-інтернати та дит. будинки з благодій. акціями. Співпрацює з орг-ціями “Каскад”, “Карітас” та ін., які займаються екол. і соц. проблемами, вишукує можливості отримати гранти для їх вирішення.

І. Дем’янова.

ЗВУКОНАСЛІДУВАННЯ

– невеличкі музично-поетичні твори, в основі яких – інтонації, уподібнені до звуків, що відтворюють голоси живих істот чи явищ природи. На Тернопільщині найчастіше трапл. наслідування звуків дзвона, співу жайворонка, солов’я, жовтобрюха, виття вовка, кумкання жаб. Гол. фактором у формуванні З. є відповідні інтонація та добір фонем, що властиві певним голосам тварин чи звукам навколиш. середовища. У зразках цього жанру відображ. також вигуки та звернення до тварин, особливо свійських. Серед них найпошир. ті, що пов’язані з перегоном худоби. Це своєрідні ономагопечні твори, що не мають словесного тексту, а уподібнені до голосів живих істот. Тематика К. обмежена і пов’язана, здебільшого, із жартливим обігруванням тих чи інших фонем. Вона базована переважно на алогіч. зіставленні несиметричних віршів, які часто перериваються звуконаслідувальними вставками. Для поет. текстів З. нерідко характерні багатограз. повторення складів, особливо прикінцевих; строфіка переважно тирадної будови, тобто складається з незнач. к-сті віршів у строфоїді (в осн. від 8 до 15). Пріоритетною є акцентна ритміка, що випливає із самої природи тонізації віршів і орієнтована на формули об’єднання. Побудовані З. на мелод. інтонуванні з елементами рецитаційності (рецитація є основою вигуків до тварин). Пісенні форми у цьому жанрі – переважно з елементами рондоподібних звуконаслідувальних вставок. Ці твори здебільшого вкладаються у кварто-квінтову ладозвукорядну структуру, їх виконують дит. гурти або окремі виконавці одноголоса (часто хаотично). Функціонально З. прикріплені до весн.-літ. періоду.

О. Смоляк.

ЗГАРСЬКИЙ

Євген Якович (крипт. Е. З., Зг. Е., Е. Я. З.; 23. 12. 1834, с. Чертіж, нині Жидачів. р-ну Львів. обл. – 1892, м. Відень, Австрія; за ін. даними кінець січня 1892, м. Львів) – педагог, письменник, етнограф. Навчався у Львів. та Віден. ун-тах. У Львові разом із К. Климковичем, Ф. Захаровичем та В. Шашкевичем утворив народовський гурток і літ. часопис “Вечерниці”. 1865–70 – вчитель укр. мови в г-зії Тернополя, де входив до пед.-літ. гуртка *О. Партицького*. 1871 почав учителювати

в г-зії у Бережанах. Від 1872 – викладач реальної школи в Коломиї, 1873–92 – Другої г-зії у Львові. Друкувався від 1854 в галиц. часописах і альманахах. Автор повісті-притчі “Анна Смохівська” (1855), поем “Маруся Богуславка” та “Святий вечір” (обидві – 1862), зб. “Поезії” (1877), статей та ін.; переклав твори Й.–В. Гете й Г. Гейне.

Лит.: Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Б. Пиндус.

ЗГУРІВСЬКИЙ

Михайло Захарович (30. 01. 1950, смт Скала-Подільська Борщів. р-ну) – вчений-кібернетик.

Д-р тех. н. (1984), проф. Академік НАНУ (1995) та АПНУ, дійс. чл. АН ряду країн. Засл. діяч н. і т. України (2000). Держ. премія України в галузі н. і т. (1990, 1999), премія ім. В. Глушкова НАНУ (1994). Ордени “За заслуги” 3-го (1996) і 2-го

(1998) ступ., “Золотий Знак Доблесті Речі Посполитої” (1995), “За заслуги перед Республікою Італія” (1996) та ін. Закін. ф-т автоматики і приладобудування Київ. політех. ін-ту (1975). Інж., ст. інж., с. н. п., проф. каф. тех. кібернетики цього ВНЗ (1975–86). Заст. нач. упр. н.-д. робіт Мін-ва вищої і серед. спец. освіти УРСР (1986–87). Проф. каф. тех. кібернетики (1987–88), про-ректор з навч. роботи (1988–92), від 1992 – ректор нац. тех. ун-ту “Київ. політех. ін-т”. Одночасно – дир. Ін-ту приклад. систем. аналізу НАНУ і Мін-ва освіти України (від 1998). Міністр освіти України (1994–99). Чл. Ради з питань науки та наук.-тех. політики при Президентіві України (від 1996), Ком-ту з Держ. премій України в галузі науки і техніки (від 1997), багатьох укр. і зарубіж. т-в. Голова Асоц. ректорів ВНЗ України, співголова Укр. союзу наук.-тех. інтелігенції. Автор і співавтор понад 300 наук. праць, зокрема 22 монографій і підручників. Має 25 винаходів.

Лит.: Хто є хто в Україні: Довідник. – К., 1999; Ректор третього тисячоліття. – К., 2002.

Б. Головин, І. Дем’янова.

ЗДЕРКО (ЗДЕРКІВНА)

Юлія (театр. псевд. – Юлія Миколаєнко; 19. 03. 1876, м. Терехівля – 22. 04. 1899, там само) –

артистка. 17-річною почала виступати у Львів. мандрів. театрі т-ва “Руська бесіда”. Її гра відзначалася високою сценічною культурою і тонким ліризмом. Серед ролей: Мотря (“Сто тисяч” І. Карпенка-Карого), Мотря (“Шельменко-денщик” Г. Квітки-Основ’яненка), Проня (“За двома зайцями” М. Старицького), Анночка (“Торгівля перлами” М. Цеглинського). Часто зупинялася з трупною театру в Терехівлі. Життя З. раптово обірвалося у розквіті творчих сил. Нині в Терехівлі є вул. Юлії Миколаєнко.

Г. Кушнерик.

ЗДЕРКІВСЬКИЙ

Іван Григорович (псевд. – Іван із Товстого, Іоанн Кр., Здерков., Здер., Олекса Мотиль; 02. 01. 1823, м-ко Товсте, нині смт Заліщиц. р-ну – 25. 04. 1901, с. Конюхів, нині Стрий. р-ну Львів. обл.) – священник, письменник. 1852 закін. Львів. духовну семінарію, служив парохом у селах Галичини. Учасник Собору рус. вчених у Львові (1848). В літ-рі наслідував традиції “Руської трійци”. 1851–52 у г. “Зоря галицька” та кн. “Сборник приветствований и желаний к употреблению русского юношества” опубл. свої поезії, оповідання, переклади. Автор статей з мови та літературознавства.

І. Дуда, Б. Пиндус.

ЗДЯРСЬКИЙ

Станіслав (Zdziarski Stanisław; 17. 11. 1878, м. Тернопіль – 02. 12. 1928, м. Варшава, Польща) – польський славіст, історик літератури, фольклорист. Чл. студент. т-ва “Академічна читальня”, яке утворили студенти Львів. і Краків. ун-тів. Співпрац. з часописами “Атенеум”, “Люд”, “Вісла” та ін. Видав біографію поетів “Української школи” польс. романтизму (М. Гославського, С. Гошинського, Б. Залеського). Автор праць “Народні елементи в польській поезії XIX ст.” (1901), “Із студій над “Українською школою”, “Народний напрямок у поезії” (1900).

С. Ткачов, В. Ханас.

ЗДОРОВЕГА

Володимир Йосипович (09. 10. 1930, с. Олів, нині Зборів. р-ну) – вчений у галузях журналістики та літературознавства, літературний критик, педагог. Син *Й. Здорогеги*. Д-р філол. н. (1970), проф. (1973). Чл. НСЖУ. Засл. журналіст України (1991). Премія Спільки журналістів СРСР. Закін. СШ у смт Залізці Зборів. р-ну, 1948–53 навчався на філол. ф-ті Львів. ун-ту. Від 1953 – в цьому ВНЗ: асп., викл., доц., дек. ф-ту журналістики

(1959–62, 1987–96), зав. каф. теорії і практики преси (від 1973), нині – проф. каф. укр. преси. Автор понад 150 наук. праць, з них 12 монографій: “Сучасна українська комедія” (1959), “Мистецтво публіциста” (1966), “У майстерні публіциста: Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності” (1969), “Питання психології публіцистичної творчості” (1982), “Віталій Коротич: Літературно-критичний нарис” (1986), “Збагнути день сущий” (1988) та ін., підруч.: “Вступ до журналістики: Текст лекцій (1994, 1998), “Теорія і методика журналістської творчості” (2000). Опублікував у період. виданнях, збірниках, альманахах понад 500 статей, нарисів, оглядів, есе, рецензій.

Х. Весна, Б. Мельничук.

ЗДОРОВЕГА

Йосип Миколайович (25. 01. 1902, с. Оліїв, нині Зборів. р-ну – 22. 04. 1988, там само) – громадський діяч, господарник. Батько

В. Здорогеги. Депутат *Нар. Зборів Зх. України* (1939), 1939–41 – голова Оліїв. тимчас. управи, заст. голови Заложців. рай. виконкому. Після 1945 до виходу на пенсію працював головою Оліїв. сільради, завідувачем Заложців.

відділу соц. забезпечення, головою колгоспу.

Лит.: Борці за возз'єднання: Біографічний довідник. – Л., 1989.

В. Лашта.

ЗДОРОВЦЕВ

Микола Федорович (14. 08. 1954, м. Сиктивкар Респ. Комі, РФ) – спортсмен (більярд). Канд. у м. сп. Закін. ф-т теплофікації і газифікації промисл. підпр-в (1983). Від 1958 проживає в Тернополі. Бронз. призер чемп-ту України 1992. Від 2001 очолює Терноп. обл. федерацію більярд. спорту, дир. більярд. клубу “Массе”.

Г. Гунтік.

ЗЕБЛЮЗИ

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Чугалів. сільрад. Розташ. за 1 км від райцентру. Насел. 152 особи (2003). Поблизу З. виявлено археол. пам'ятки піз. палеоліту.

В. Ханас.

ЗЕЛЕНА

– село у Борщівському районі. Підпорядк. Мельнице-Поділ. селищ. рад. До села приєднано хутори Оленівка та Юр'янівка. Розташ. за 38 км від райцентру. Насел. 425 осіб (2003). Є церква св. Вознесіння (1905; кам.). Споруджено пам'ятники Т. Шевченку (1964; скульп. В. Горн), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1969), встанов. пам'ят. хрест на честь скасування панщини. Діють ЗОШ 1 ступ., б-ка. У З. народ. громад. діяч у Канаді Д. Габріел.

В. Боднарчук, Г. Уніят.

ЗЕЛЕНА

– село у Бучацькому районі. Центр сільради. Розташ. за 10 км від райцентру і 13 км від найбл. заліз. ст. Бучач. Насел. 696 осіб (2003). Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Сільський господар”, кооператива. Внаслідок бомбардування 8 квітня 1944 село було зруйноване, загинуло 75 осіб. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці (1882; кам., віднов. 1990), капличка, “фігура” Матері Божої (2003). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), встанов. пам'ят. хрест на честь скасування панщини. Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, ПАП “Зелена”. У З. народ. підприємець і громад. діяч *П. Гадз*, служив священником письменник *о. В. Лімниченко-Мельник*.

Н. Бойко, Г. Яворський.

ЗЕЛЕНА

– село у Чортківському районі. Підпорядк. Коцюбинчицькій сільрад. Розташ. на пр. березі р. Збруч, за 46 км від райцентру. Насел. 141 особа (2001). Відоме від 18 ст. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, кооператива. Є церква Івана Богослова (1725; дерев.), капличка на честь скасування панщини (1864; віднов.), капличка з “фігурою” Божої

Капличка з “фігурою” Божої Матері й ангелами.

Матері й ангелами (1993), капличка (1996). Насипана символ. могила воякам УПА (1992).

В. Уніят.

ЗЕЛЕНА КРИНИЦЯ

– джерело, гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на х. Колонія Лапшин. сільради Бережан. р-ну. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні місц. селян. спілки. Пл. 0,2 га. Під охороною – джерело підзем. вод, що має наук.-пізнав. й естет. значення.

І. Сліпченко.

ЗЕЛЕНА КРИНИЦЯ № 1

– штучно створене озерце, гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Москалівка Лановец. р-ну на межі з Підволочис. р-ном серед с.-г. угідь агрофірми “Збруч”, у віддані якої перебуває. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 26. 12. 1983 № 496. Пл. 1 га. Під охороною – улоговина зі штучно створ. озером, яке вважають місцем започаткування р. Збруч.

І. Сліпченко.

ЗЕЛЕНА КРИНИЦЯ № 2

– штучно створене озерце, гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на пн. за-

ході від с. Кошляки Підволочис. р-ну серед с.-г. угідь. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні Кошляків. сільради. Пл. 3,4 га. Під охороною – улоговина зі штучно створеним озером.

І. Сліпченко.

ЗЕЛЕНЕ

– село у Гусятинському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Паївка. Розташ. на берегах

притоки р. Гнила, за 33 км від райцентру і 9 км від найбл. заліз. ст. Гримайлів. Насел. 475 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1343. Діяли “Просвіта”, “Сокил”, “Союз українок” та ін. укр. т-ва. Є церква св. Миколая (1946; кам.), костюль. Спорудж. пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967), насипано символ. могилу УСС (1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, дошк. заклад, АТС, пошта, торг. заклад. У селі народ. громад. діячі у Канаді М. Білаш, М. і П. Гаврисичини, архітектор Б. Магола.

Б. Мельничук, В. Уніят.

ЗЕЛЕНІЙКА

Ольга (р. н. невід., м. Тернопіль) – актриса. Закін. технікум торгівлі у Тернополі. Після переїзду на проживання у м. Торонто (Канада) продовжувала студії. Діяла в гуртку худож. самодіяльності. Від 1995 – в укр. драм. ансамблі “Муза” (м. Торонто), дебютувала роллю Тьоті Моті у виставі за п’єсою М. Куліша “Мина Мазайло”.

Х. Весна.

ЗЕЛЕНІЙ

Зенон (02. 09. 1901, с. Добрян, нині Городец. р-ну Львів. обл. – 02. 02. 1973, м. Торонто, Канада) – педагог, громадський діяч. Чл. НТШ. Почес. голова Об’єдн. укр. педагогів Канади. В УГА воював на Тернопільщині, зокрема брав участь у *Чортків. офензиві* (червень 1919).

І. Гаврильцо.

ЗЕЛЕНІЙ ГАЙ

– село у Заліщицькому районі. До 1950 – Жежава. Центр сільради, якій підпорядк. с. Печорна. У зв’язку з пересел. жителів до З. Г. х. Берези виключ. із обл.к. даних. Розташ. на лів. березі р. Дністер, за 7 км від райцентру і 5 км від найбл. заліз. ст. Дзвиняч–Жежава на лінії Тернопіль–Чернівці. Насел. 595 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1578 (*Середжук II*. Першовитоки. – К., 1994). Є припущення, що на землях З. Г. існували поселення Пожарниця та Соколів, які 1241 знищили монголо-татари. Насел. пункт заснований на землях с. Блашківці (відоме від 1414), яке припинило існування у 2-й пол. 18 ст. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”, “Сільський господар”, “Союз українок”, кооператива. Є церкви св. Параскеви (1784; дерев.) та св. Димитрія (2003; кам.), каплиця (1877; реставр.); пам’ятники священникові І. Підгороцькому, оборонцеві села від вогню св. Флоріяну (1819; підлягає реставрації), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967), Т. Шевченку (скульп. обох –

С. Бродовий); встанов. пам'ят. хрести про заснування цвинтаря (кін. 18 ст.), на честь скасування панщини (др. пол. 19 ст.; реконстр. 1976), заснування Братства тверезості (кін. 19 ст.), 2 придорож. хрести (20 ст.); насипана символ. могила Борцям за волю України (1993). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП. У З. Г. народ. художник, скульптор С. Бродовий, фольклорист *Е. Коритко*, музикознавець М. Мамалига, інженери-винахідники М. Монастирський, Я. Стасюк, засл. прац. охорони здоров'я України *Г. Олійник*, акторка *В. Самчук*, інж. О. Росткович, правник, громад. діяч С. Росткович, реліг. діяч о. В. Руденський, д-р Т. Руденський, літератор *М. Хом'як-Черничук*, художник, громад. діяч у Канаді *В. Човган*, живописець В. Шевчук. Поблизу З. Г. виявлені археол. пам'ятки пізнього палеоліту, трипільської, комарівсько-тшинецької культур, раннього залізного віку, культури Гава-Голігради, західно-поділ. групи скіфського часу, липицької, празької та давньорус. культур. На тер. насел. пункту є пам'ятка природи *Жежавський* держ. ботан. заказник і пам'ятки природи й археології печери Татарка та Лисяча Нора.

І. Дубецький.

“ЗЕЛЕНИЙ ДУБ-2”

– загальнозоологічний заказник місцевого значення. Розташ. за 2 км на пн. схід від с. Кути Шумс. р-ну, між селами Кутянка і Руська Гута, у кв. 12–31 Сураз. лісництва Кременец. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Зелений дуб-2”. Створ. відповідно до рішення виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 518 га. Під охороною – числ. мислив. фауна: заєць сірий, козуля, лисиця і білка звичайні, куниця лісова, борсук лісовий (занес. до Червоної книги України), свиня дика. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя надані у користування Шумс. держ. мислив. госп-ву як постійно діюча ділянка з охорони, збереження та відтворення мислив. фауни.

І. Сліпченко.

ЗЕЛЕНИЙ

Юрко (справж. – Юрченко Руслан Володимирович; 31. 05. 1971, м. Чортків) – музикознавець, публіцист, громадський діяч. Закін. Терноп. технікум радіоелектрон. приладобудування (1990), ТАНГ (1997). Працював у цукровиробн. галузі Терноп. обл. Заснував муз. крамницю “Сто пудів” (м. Тернопіль). 1989–95 – чл. т-ва “*Вертеп*”. 1991–94 – в УНСО, квітень–липень 1992 – учас-

ник бойових дій у Придністров'ї. Від 2001 – в Києві: упорядник укр. муз. новин ФДР “Радіоцентр”, муз. ред. програми “Галопом по Європі”. Автор низки телесюжетів, радіопередач, публікацій у пресі.

В. Ханас.

ЗЕЛЕНІ СВЯТА (ЗІСЛАННЯ СВЯТОГО ДУХА, П'ЯТДЕСЯТНИЦЯ, ПРЕСВЯТА ТРІЙЦЯ)

– одне з найбільших християнських свят. За часом відзначення вони повністю підпорядковані Великодню, бо припадають на 50-й день після нього. В дохристиян. період З. с. фетишизували період розквіту рослин, що слугували осн. їстівним продуктом для наших предків, а в християнський – возвеличують зішестя Святого Духа на апостолів і тим знаменують Христове божество. На відміну від ін. календар. свят, З. с. найбільше зазнали християнізації, і в наш час їх відзначають повністю на рівні християн. догматики. В дав. період їх святкували весь тиждень, але вже у кінці 19 ст. – 2 дні; клечальну суботу та Зелену неділю. До 1950-х зберігся звичай ходити до сходу сонця в ліс або у поле збирати квіти. Опісля з них плели віночки, щоб у неділю освятити в церкві. Посвячені віночки приносили додому й зберігали як оберег від нечистої сили. Обов'язком хлопців у переддень З. с. було збирати на сіножатях татарське зілля (по-місцевому шувар) і стелити його на долівку в хаті й сінях, а входні двері до хат та хлівів, ворота, криниці обмаювати гілками з ясена, липи, клена чи берези. В клечальну суботу зранку молодіці готували ритуал. страви: булочки, пироги з сиром, зелений борщ. На Тернопільщині донині зберігся обряд на З. с. посвячувати поля, щоби молитвами й співами благословити ниву, щасливо зібрати врожаї та відвернути градобої, зливи, урагани тощо. В поле йшла процесія дорослих і дітей із церков. атрибутикою. Діти дзвонили у дзвіночки, а старші співали пісні “Христос воскрес, радійте, люди”, “Царю небесний”, “Боже могучий” та ін. У с. Поручин Бережан. р-ну в кін. 19 ст. на З. с. виконували старовин. обряд “водити вільху”, що дуже близьке до східноукр. “Тополі” та поліс. “Куста”. За місц. звичаєм, у суботу після обіду дівчата йшли до лісу і зрубували молоду берізку, ввечері її прикрашали стрічками та квітами, а наступного дня після святк. відправи ходили до тих осель, де були дівчата на виданні, й зображали “вільху”. Вони давали дівчині, до якої приходили, тримати

заквітчане деревце, а самі ходили навколо і співали ритуал. пісні. Згодом забирали “вільху” і йшли на ін. подвір’я, обходячи таким чином усе село. У деяких селах Тернопільщини, зокрема на Чортківщині, зберіг. старовин. звичай після З. с. спалювати май, “аби він не гнив”. Цього дня жителі не пускали дітей до води і самі не йшли, “бо потопельники могли затягнути на дно”.

О. Смоляк.

ЗЕЛЕНЧАНСЬКА ДІЛЯНКА

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Розташ. на околиці с. Зеленче Тербовлян. р-ну, в межах схилу пд.-зх. експозиції, у кв. 105, вид. 6, Тербовлян. лісництва Терноп. держлісгоспу (лісове урочище “Дача “Тербовлянська”). Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 4,6 га. Під охороною – грабово-кленово-дубове насадження, під наметом якого зростають підсніжник білосніжний – вид, занес. до Червоної книги України, проліска дволіста, медунка, фіалка запашна, печіночниця лісова та багато ін. рослин.

І. Сліпченко.

ЗЕЛІНЧЕ

– село у Тербовлянському районі. Підпорядк. Підгайчиц. сільраді. Розташ. на берегах р. Серет та Гнізна, за 3 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Тербовля. Насел. 431 особа (2001). Перша писемна згадка – 1556. Діяли “Провіта” та ін. укр. т-ва. Встанов. пам’ят. хрест на честь скасування панщини. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки трипільської, пшеворської, черняхівської та давньорус. культур.

М. Бігус, В. Уніят.

ЗЕЛЕНЧУК

Теофан Корнійович (10. 10. 1918, с. Берестечко, нині Млинів. р-ну Рівнен. обл. – літо 1992, м. Львів) – вчений-ботанік, педагог. Д-р біол. н. (1973), проф. (1975). Навчався в укр. г-зії (1932–39) і на природ.-геогр. ф-ті пед. ін-ту (1939–41) у Луцьку, природ. ф-ті Львів. пед. ін-ту в Дрогобичі (1945–47) і біол. ф-ті Львів. ун-ту (1947–49). 1950–53 – асист. каф. ботаніки Львів. мед. ін-ту (нині ун-т). 1953–75 – у Львів. зоовет. ін-ті (нині акад.): ст. викл., доц., в. о. зав. каф. кормовиробництва і механізації. Від 1975 – проф. каф. ботаніки Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). 1987 переїхав до Львова. Автор понад 100 наук. праць.

К. Векірчик.

ЗЕЛЕНЧУК

Тома (р. н. і см. невід.; с. Лукавець, нині Бродів. р-ну Львів. обл.) – сліпий лірник першої пол. 19 ст. Проживав у с. Ратищі (нині Зборів р-ну), де 1835 фольклорист *Я. Головацький* записав від нього нар. пісні, які 1878 надрукував у 3-й ч. зб. “Народные песни Галицкой и Угорской Руси”, в т. ч. “Нечай”, “Про Саву Чалого”, “О страшнім суді”, “О Пречистій Діві Почаївській”; жарт. пісню-казку “Зібралася звірина до своєї громади”.

П. Медведик.

ЗЕЛІНКА

Степан (21. 01. 1940, с. Нижня Яблунька Турків. р-ну Львів. обл. – 14. 06. 2000, м. Тернопіль) – вчений-ботанік, педагог. Відзнака “Відмінник охорони здоров’я”. Закін. Борислав. пед. уч-ще (1957), ф-т фізвиховання Кременец. пед. ін-ту (1961, нині ТДПУ), природничий ф-т Терноп. пед. ін-ту (1967, нині ТДПУ); від 1974 навчався в аспірантурі Львів. відділення Ін-ту ботаніки АН України. Від 1961 працював у Терноп. пед. ін-ті – асист. каф. теорії та методики фізвиховання, від 1967 асист., згодом ст. викладачем каф. ботаніки. Брав участь у роботі Всесоюз. й Укр. ботан. товариства. Співорг-тор заповідника “Медобори” та *Голиц. ботаніко-ентомологічного заказника* загальнодерж. значення (на базі якого створ. Голиц. біостаніонар ТДПУ). Автор 75 наук. праць, рекомендацій щодо орг-ції Товтровоного природного парку на Поділлі.

Х. Весна, Б. Мельничук.

ЗЕЛІНСЬКИЙ

Юрій Борисович (22. 02. 1947, м. Борщів) – вчений у галузі математики. Д-р фіз.-матем. н. (1990). Закін. Київ. ун-т (1970). Від 1973 працює в Ін-ті математики НАНУ. Наук. дослідж. в галузі розробки застосувань топологічних методів до задач матем. аналізу, перебудови основ комплексно-опуклого аналізу.

М. Горбачук (ЕСУ).

ЗЕЛЬСЬКИЙ

Іван (24. 09. 1899, с. Гермаківка, нині Борщів. р-ну – 29. 01. 1974, м. Вінніпег, Канада) – громадський діяч, педагог, меценат. Серед. освіту здобув у містах Заліщики і Станіслав (нині Івано-Франківськ), вищу – у Варшаві. Учасник Визвол. змагань (1917–20). Вчителював у Коломиї, на Підляшші й у Вроцлавку (Польща). У Канаді – адміністратор г. “Новий шлях”, довголіт. заст. голови кредитівки, засн. і голова “Пластприятю”

у Вінніпезі. Діяльний у КУК, співпрацював з Істор.-військ. музеєм УВАН; жертводавець на нац. потреби.

І. Гаврильцо.

“ЗЕМЛЯ ПІДГАСЬЦЬКА”

– газета. Засн. і видавці – Підгасц. рай. рада, РДА і колектив редакції. Виходить від серпня 1992 на 4 стор. раз на тиждень. Ред. – Г. Телішук, І. Даньків, нині – О. Крегель. Осн. рубрики: “На полях району”, “Реформа освіти”, “Молодь і час”, “Спортивні обрії”, жін. стор. “Цвіт папороті”, чол. – “ВІН” та ін.

О. Крегель.

ЗЕМЛЯНСЬКИЙ

Федір Трохимович (24. 04. 1916, с. Кирилівка, нині Завітин. р-ну Ростов. обл., РФ – 24. 01. 1995, м. Тернопіль, похов. у м. Львів) – вчений-економіст. Д-р екон. н. (1971), проф. (1973). Орден Вітчизн. війни 1-го ступ., бойові медалі. Учасник нім.-рад. війни. Закін. фінанс.-екон. технікум у м. Нальчик (1937, нині Кабардино-Балкарська Респ., РФ), юрид. ф-т Львів. ун-ту (1955). 1945–63 – на кер. посадах у Львів. обл., згодом – викл., доц., проф. Львів. с.-г. ін-ту (нині акад.), зав. каф. Львів. ун-ту, зав. відділу Одес. відділ. Ін-ту економіки АН УРСР, проф. Кам’янець-Поділ. с.-г. ін-ту (нині Поділ. аграр.-тех. акад.). Від 1987 до кінця життя – проф. каф. планування нар. госп-ва ТАНГ. Досліджував орг-цію вироб-ва галузей харч. пром-сті, підсоб. підпр-ва та промислів у с. госп-ві. Автор 64 наук. праць, у т. ч. 4 індивід. та 2 кол. монографій.

Лит.: Вчені Тернопільської академії народного господарства: Довідкове видання. – Т. 2003.

Б. Мельничук, В. Письменний.

ЗЕМСЬКИЙ

Людвіг (р. н. невід., с. Струсів, нині Тербовлян. р-ну – бл. 1950, Польща) – скульптор-аматор, майстер виготовлення надгробних пам’ятників. Жив і працював у родин. селі. Освіти не мав. В юнац. роки допомагав С. Вуйцику і М. Паращуку в оздобленні Струсів. костюлу (1899–1901). Осн. роботи: надгробок на могилі доньки на польсь.

цвинтарі у Струсові (1925), вел. орел із хрестом на спині (там само, при вході), Ангел скорботи в Бернадівці, 4 пам’ятники на цвинтарі в Тербовлі, надгробок на могилі В. Юрчака (1920), скульптур. композиції на могилах родини Гарматіїв (1935) та дир. г-зії (1937), у центрі яких – скорботна постать жінки, вирізьблена з білого каменю; фігура Матері Божої біля церкви в с. Глещави (1939). Виконував також пам’ятники на замовлення для цвинтарів у Тернополі та Львові. Матеріал, з якого творив, заготовляв сам – черв. пісковик із Різдвянського і білий вапняк із Бернадівського кар’єрів. 1942 виїхав до Польщі.

Г. Кушнерик.

ЗЕМСЬКИЙ

Теофіл (р. і м. н. та см. невід.) – майстер кераміки. Кін. 19 – поч. 20 ст. працював у с. Будзанів (нині Буданів Тербовлян. р-ну). Виробляв неполив’яний гончар. посуд чор. кольору (т. зв. “сивак”), оздобл. геометр. і рослин. орнаментом.

Г. Кушнерик.

ЗЕМЦОВА

Наталія Миколаївна (07. 09. 1984, м. Дніпропетровськ) – спортсменка (волейбол). М. сп. України (2001). Навчається в ТАНГ. Призерка чемп-ту України серед команд суперліги у волейбол. клубі “Галичанка-Галекспорт” (бронза, 2001) та чемп-ту Європи серед молоді (срібло, 2002). Учасниця молодіж. збірної команди України.

Г. Гунтік, В. Ігнатенко.

ЗЕНЧІШИН

Іван (06. 06. 1902, с. Ілавче, нині Тербовлян. р-ну – р. і м. см. невід.) – громадський діяч, меценат. Від 1926 – в Канаді. Голова Укр. кредит. спілки, діяльний у “Просвіті”, Укр. нар. домі, Т-ві українців-самостійників. Друкувався в “Українському голосі”, англомов. пресі. Меценат на церк. та укр. потреби.

Б. Волинський.

ЗЕНЬО

Роман Богданович (03. 03. 1985, смт Гримайлів Гусятин. р-ну) – спортсмен (велоспорт на тре-

Перший тренер – О. Гуменюк.

Лім.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

Г. Гунтік.

“ЗЕРЦАЛО БОГОСЛОВОЇ”

– стародрук, перша друкована книга на Тернопільщині. Автор і видавець – *Кирило Транквіліон Ставровецький*; видав у власній пересув. друкарні в Почаєві 12 березня 1618. Має 84 стор. Оформлена гравюрами: форта, герби знатних шляхтичів, заставки, кінцівки, ініціали; є вилівні прикраси. В різних примірниках – вірші на присвяту окремим особам: *Л. Древинському*, *О. Пузині*, *І. Ярмолинському*. Далі вміщена “Передмова до чителника”. В “З. б.” викладені основи християн. теології, подані деякі знання про природу. Примірники зберіг. у б-ках України, Польщі та РФ.

Лім.: Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам’ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. Книга перша (1574–1700). – Л., 1981.

П. Гуцал.

ЗЕЛІНСЬКИЙ

Адам-Казимир (Zielinski Adam Kazimierz; 16. 01. 1902, м. Монастириська – 28. 12. 1991, м-ко Фейо, повл. м. Ліссабон, Португалія) – польський історик, дипломат. Д-р історії. Навчався на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Після 2-ї світ. війни – в еміграції у Португалії. Досліджував укр.-польс. відносини. Наук. статті друкував у “Zeszytach Historycznych” (Париж) та ін. виданнях.

С. Ткачов, В. Ханас.

ЗЕМ’ЯЛКОВСЬКИЙ

Флоріан (Ziemiałkowski Florian; 28. 12. 1817, с. Мала Березовиця, нині Збараз. р-ну – 1903, м. Відень, Австрія) – польський правник, політичний діяч. Д-р права. Навчався у г-зії в Тернополі (1825–33). Закін. Львів. ун-т (1838). Австр. власті заарешт. З. за приналежність до нелегал. т-в й орг-цій (1841, 1845, 1849, 1852). 1848–49 – посол (депутат) парламенту у Відні. Згодом –

ку). М. сп. міжнар. класу (2002). Навчається у Київському вищому уч-щі фізичної культури. Переможець Літніх ігор школярів (2000), срібний призер Юнацьких ігор (2001), переможець Ігор молоді (2002) України.

проф. права Львів. ун-ту. 1861 обраний послом *Галиц. сейму*, потім – австр. парламенту. Від 1871 – посадник Львова, від 1875 – президент Кракова, 1883–88 – міністр австр. уряду в справах Галичини.

Лім.: Pamietniki Floriana Ziemiałkowskiego. – Krakow, 1904.

І. Дуда.

ЗИМАК

Павло (р. н. невід., м. Тернопіль – р. і м. см. невід.) – військовик. 1919 – поручник УГА.

В. Ханас.

ЗИМОЛЮБКА ЗОНТИЧНА

(*Chimaphila umbellata* (L.) W. Barton.; нар. назви – барвінок лісовий, боровик) – регіонально рідкісна трав’яниста рослина. Належ. до родини Грушанкові (Ryholaceae). Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Зростає дуже рідко в дубово-сосн. лісах. Під охороною – у природ. заповіднику “*Кременецькі гори*”.

Лім.: Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Синиця.

ЗІБРОВ

Павло Миколайович (21. 06. 1957, с. Червоне Немирів. р-ну Вінн. обл.) – естрадний співак. Нар. арт. України (1996). Лауреат всесоюз. і всеукр. конкурсів. Закін. оркестровий (1981) та вокальний (1982) ф-ти Київ. консерваторії. Від 1994 очолює власний театр пісні. Разом із тим від 1998 – доц. Київ. ун-ту культури і мист-в. Випустив 7 магнітоальбомів. Автор музики понад 200 пісень на слова укр. поетів. Не раз виступав із концертами на Тернопільщині.

М. Гуцал.

ЗІЛІНСЬКИЙ

Євстахій (22. 05. 1900, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну – 28. 06. 1977, м. Торонто, Канада) – громадський діяч, меценат. 1926 прибув до Канади. Речник гетьман. ідеї, активіст Канад. Січі, Союзу гетьманців-державників. Фінанс. підтримував г. “Український робітник”, “Вільне слово”, “Батьківщина”, жертводавець на ін. укр. та реліг. потреби.

І. Гаврильцьо.

ЗІЛІНСЬКИЙ

Іван Михайлович (22. 05. 1879, с. Красна Коростинка, нині Кроснен. пов., Польща – 21. 04.

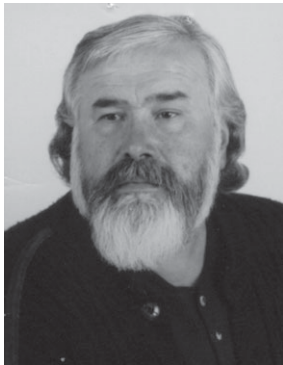
1952, м. Прага, Чехія) – мовознавець, лінгвіст. Д-р філософії (1906), проф. Дійс. чл. НТШ (1917), Укр. філол. т-ва у Празі. Чл. діалект. комісії ВУАН (1927–34), мовної комісії Польс. АН. Закін. Перемишл. г-зію (1900), філос. ф-т Віден. ун-ту (1907). Викладав укр. і латин. мови у Бережан. г-зії (1907–14), г-зіях міст Станіслав (нині Івано-Франківськ) і Львів, Укр. таєм. ун-ті. 1926–39 – проф. укр. мови Ягеллон. ун-ту (Польща). 1939–44 очолював укр. вид-во у Кракові. Від 1944 – проф. УВУ, від 1946 – Карл. ун-ту в Празі. Серед праць: “Дещо з фонетики українських говорів” (1908), “Проба упорядкування українських говорів” (1913), “Українські діалекти на карті московської комісії” (1925), “Карта українських говорів з поясненнями” (1933), “Питання про лемківсько-бойківську мовну границю” (1937), “Взаємовідносини між українською і польською мовами” (1937). Упорядник “Українського правопису” (перевид. 1940, 1942, 1943, 1944).

Лит.: Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани, 2000.

Я. Мазурак.

ЗІЛІНКО

Ігор Іванович (27. 05. 1953, м. Тернопіль) – живописець, графік. Чл. НСХУ (1992). *Мист. премія ім. М. Бойчука* (1990). Закін. відділ. кераміки Львів. уч-ща приклад. мист-ва ім. І. Труша (1972), Укр. полігр. ін-т у Львові (спец. – кн. графіка; 1983, нині акад. друкарства). 1972–89 викладав у Терноп. дит. худож. школі. Працює в галузі станк. графіки (офорт, літографія) і монумент. малярства. Чл. мист. гурту “Хоругва”. Серед робіт: серії портретів укр. письменників (1978; туш, перо), натюрмортів (1980; офорт), “Берестечко” та “Могила” (обидві – 1991; кольор. офорт); твори іконопису (акрил, позолота, дошка): “Різдво Івана Предтечі” (2002), “Зарваницька Божа Матір” (2003). Розписав храми в селах Вел. Глибочок (1989) і Петриків (1990) Терноп. р-ну; 1996–98 брав участь у розписах Катедрального собору Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії (м. Тернопіль). Учасник обл., зонал., всеукр. і міжнар. виставок; персон. – 1986 (Тернопіль, Івано-Франківськ, Чернівці), 2003 (Тернопіль).

Лит.: Естампна графіка Ігоря Зілінки / Вступна стаття Р. Зілінки. – Т., 2003; *Гошій І.* Художній світ Ігоря Зілінки // Нова Тернопільська газета. – 2003. – 11 черв.

І. Дуда.

ЗІЛІНСЬКИЙ

Володимир Павлович (29. 07. 1928, с. Гадинківці, нині Гусятин. р-ну) – фольклорист, краєзнавець громадський діяч. Чл.-кор. Ін-ту мистецтв, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАНУ. Орден “За вірність” ім. В. Стуса (2003), медалі “10 років незалежності України”, “10 років Конгресу українських націоналістів”, відзнака Президента України. Закін. Чернів. індустріал. технікум (1951), Львів. політех. ін-т (1958, нині ун-т “Львівська політехніка”). Учасник 1-го і 2-го респ. з’їздів фольклористів у Києві (1957, 1987). Зібрав бл. 700 нар. пісень, 350 коломийок, більше 1000 прислів’їв та приказок у Терноп., Львів., Чернів. областях. Публік. у журналах і етногр. збірниках. Автор понад 50 мелодій пісень на слова укр. поетів, більше 60 нарисів про визвол. боротьбу 1944–52, зібрав матеріал про 800 вояків УПА. Упорядкував і видав кн. “В борні за волю України” (2003), зб. пісень “Віночок пам’яті” (2000) і “Сім струн” (2001). Голова рай. орг-ції т-ва “Меморіал” ім. В. Стуса у м. Мостиська Львів. області.

Я. Павлів.

ЗІМЕЛЬС

Леон Шимонович (27. 07. 1911, м. Краків, нині Польща – 1985, м. Тернопіль) – інженер-енергетик, есперантист. Батько *Ю. Зімельса*. 1935 закін. політех. ін-т у Гданську (Польща). Працював гол. інженером у Рівному (під кер. З. запущена електростанція) та Тернополі. 1979 організ. у Тернополі курси з вивчення мови *есперанто* і засн. т-во її прихильників; учасник з’їздів есперантистів.

Е. Бергер, **В. Уніят.**

ЗІМЕЛЬС

Юзеф Леонович (13. 05. 1943, м. Івдель Свердлов. обл., нині РФ) – інженер, спелеолог. Син *Л. Зімельса*. Почес. громадянин шт. Алабама, Пд. Дакота, кількох міст США. Має ряд дипломів

та ін. нагород. Академік Укр. акад. арх-ри (від 1997). Закін. Львів. політех. ін-т (1970, нині ун-т “Львівська політехніка”). Досліджував печери Тернопільщини, учасник спелеол. експедицій у різних країнах. Очоловав Терноп. обл. клуб спелеологів і спелеотуристів (1965–91), віце-президент Асоц. спелеологів України (від 1992), чл. спелеол. т-в Італії та США; має низку публікацій про печери Тернопільщини. Від 1980 – гол. конструктор із проектування громад. і житл. будівель “Тернокорсу”. Автор констр. проектів будівель вид-ва “Збруч”, *ТОКМ*, церков Архістратига Михаїла і Новоапостольської у Тернополі, Катедр. собору в Чорткові й ін.

Е. Бергер, **Б. Мельничук**.

ЗІМЕНКОВСЬКИЙ

Борис Семенович (18. 04. 1940, м. Бережани) – вчений у галузі медицини. Д-р фарм. н. (1978),

проф. Акад. АН технол. кібернетики України (1993), АН ВШ України (1994), Міжнар. АН технологій та інжинірінгу (1995), Нью-Йорк. АН (1996), Укр. АН нац. прогресу (1999). Засл. прац. ВШ УРСР (1985). Ордени св. Володимира УПЦ КП (1999), “За

заслуги” 3-го ступ. (2002), медалі “За трудову доблесть” (1976), ім. Ярослава Мудрого АН ВШ (1999), Міжнар. Кембрідж. біогр. центру “Людина тисячоліття” за досягнення в галузі орган. хімії (1999), ВР України “10 років незалежності” (2002) та ін. Держ. премія України в галузі н. і т. (2000), АН ВШ України. Біогр. ін-т США проголосив З. “Людиною року” (2000). Президент Галиц. фарм. асоц., голова Зх. регіон. центру АН технол. кібернетики України, чл. президії Фармакол. ком-ту України, бюро Зх. наук. центру НАНУ, Європ. асоц. міжнар. освіти (2000). Закін. Львів. мед. ін-т (1963, нині ун-т), де працює від 1972: доц. каф. фарм. хімії, декан фарм. ф-ту, від 1979 – зав. каф. орган. і біоорган. хімії, від 1997 – зав. каф. фарм., орган. і біоорган. хімії, від 1979 – 1-й проректор, від 1998 – ректор. Осн. напрямки досліджень – синтез фізіол. актив. речовин в галузі гетеро- і макрогетероциклічних сполук та створення нових лікар. препаратів. Автор понад 420 наук. праць, 80 авт. свідоцтв на винаходи, 7 патентів. Співавт. 3 лік. препаратів, 3-том. під-

ручника “Органічна хімія”, першої Держ. Фармакопії України; наук. ред. 2-том. мед. ілюстрованого англо-укр. словника.

В. Барна, Б. Пиндус.

ЗІММЕР

Щепан-Кароль (Zimmer Szczepan Karol; 26. 12. 1903, м. Зборів – 05. 03. 1984, м. Лос-Анджелес, США) – польський історик літератури, педагог. Д-р філології (1928). Закін. г-зіо в Тернополі, вивчав полоністику у Львів. ун-ті. Працював учителем у г-зіях Львова та Перемишля (1925–39). Від 1951 – в США. Автор кн. “Станіслав Виспянський: Біографія” (1957) та ін. праць.

С. Ткачов.

ЗІНКЕВИЧ

Анатолій Семенович (26. 09. 1953, с. Лосятин Кременец. р-ну) – православний священик, митрофорний протоієрей. Орден св. Володимира 3-го ступ. (2003). Навчався в

Кременец. с.-г. технікумі та Київ. акад. нар. госп-ва. Закін. духовну семінарію у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ) і Москов. духовну академію. Перебував у Почаїв. лаврі. Від 1988 – на парафії в Тернополі. Нині – настоятель Свято-Троїцького духовного центру на честь *Данила Галицького* УПЦ КП. Очолоє ініціативну групу “Почаївській лаврі – статус національної духовної святині”.

І. Дем’янова.

ЗІНКЕВИЧ

Василь Іванович (01. 05. 1945, с. Васьківці Ізяслав. р-ну, нині Хмельн. обл.) – естрадний співак (тенор). Нар.

арт. України (1986). Нац. премія України ім. Т. Шевченка (1994). Закін. Вижниц. уч-ще декор.-приклад. мист-ва у Чернів. обл. 1968–74 – худож. кер. нар. ансамблю “Смеречина” у м. Вижниці. 1973–75 – соліст ансамблю “Смерічка”

у Чернівцях; від 1975 – соліст і худож. кер. ансамблю “Світязь” у Луцьку. Не раз виступав на Тернопільщині, зокрема 23 вересня 1990 в концертах, присвячених 450-річчю Тернополя, у 1992, 1994, вересні 1997, 1999 та ін.

І. Дуда, Г. Івахів.

ЗІНОВАТЬ

біла (*Chamaecytisus albus* (Hacq.) Rothm.; нар. назва – рокитник); **Блоцького** (*Chamaecytisus blockianus* (Pawl.) Klascova.; нар. назва – дереза); **Пачоського** (*Chamaecytisus paczoskii* (V. Krecz.) Klascova.; нар. назва – зановать); **подільська** (*Chamaecytisus podolicus* (Blocki) Klascova.; нар. назва – зіновник) – кущі заввишки 30–80 см,

Зіновать біла.

реліктові ендемічні види. Належать до родини Бобові (Fabaceae). Занес. до Червоної книги України. Квітки зібрані у негусте суцвіття. Трапл. на лучно-степ. схилах, добре освітл. галявинах та узліссях, у чагарниках, широколистих лісах, на вапнякових і щербінистих схилах у Бережан., Гусятин., Заліщиц., Збараз. р-нах. Рослини медоносні, використ. у нар. медицині.

Лім.: Чайковський М. Пам'ятки природи Тернопільщини: Ілюстрований нарис. – Л., 1977; Голицький ботаніко-ентомологічний заказник загальнодержавного значення. – Т., 1997.

Н. Мшанецька.

ЗІНЬ

Михайло (12. 02. 1928, с. Божиків, нині Бережан. р-ну) – вчений-економіст. Д-р економіки (1962). Проф. (1973). Від 1937 – у Канаді. Закін. Мічиган. ун-т (1956). Відгоді – декан ф-ту комерц. адміністрації, від 1973 – візитуючий проф. Вейн штат. ун-ту. Автор і співавт. підручників, наук. праць. Чл. числ. профес. орг-цій. Діяльний в укр. спільноті.

Б. Мельничук.

ЗЛУПКО

Степан Миколайович (15. 07. 1931, с. Дорожів, нині Верхній Дорожів Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) – вчений у галузі історії економіки, педагог. Д-р екон. н. (1989), проф. (1991). Засл. діяч н. і т. України (1996). Премія ім. М. Туган-Барановського НАНУ (1995). Навчався на істор. ф-ті Дрогобиц. пед. ін-ту (1949–51) та Львів. ун-ту (1951–56). Після закін. аспірантури працював 1960–72 у Львів. ун-ті, від 1972–93 – у Львів. відділ. Ін-ту економіки АН УРСР. Нині – проф., зав.

каф. економіки України (від 1993) Львів. нац. ун-ту. Автор понад 1100 наук. публікацій, зокрема монографій “Економічна думка на Україні: Нариси історії економічної думки на західноукраїнських землях в другій половині XIX ст.” (1969), “Іван Франко – економіст” (1992), “Економічна думка України: від давнини до сучасності” (2000), “Основи історії економічної теорії” (2001) та ін. Друкувався у регіон. річнику “Тернопілля '96” та ін. терноп. виданнях, неодноразово перебував на Тернопільщині, зокрема брав тут участь у наук. конференціях, допомагав розробляти програми розвитку регіону.

М. Ониськів.

“ЗМАГУЇН”

– спортивне товариство. Створ. у Тернополі 1935. Засновники *І. Брикович, І. Боднар, І. Лень*. Завдання – пропаганда фіз. культури серед укр. громадянства. Діяльність мала поширюватися на Тернопіль, Збараж, Зборів, Скалат і Тереховлю. Незареєстр. у зв'язку з тим, що влада звинуватила засновників “З.” у співпраці з ОУН.

Лім.: Бойцун Л. Тернопіль у плинні літ: Історико-краєзнавчі замальовки. – Т., 2003.

Л. Бойцун, В. Пукач.

ЗМІЄГОЛÓВНИК АВСТРІЙСЬКИЙ

(*Dracosephalum austriacum* L.; нар. назва – гадник) – багаторічна трав'яниста рослина. Належить до родини Губоцвіті (Lamiaceae). Занес. до Червоної книги України. Трапляється на вапняк. відслоненнях та лучно-степ. схилах. На тер. обл. знайдено небагаточисл. популяції виду в Гусятин. та Кременец. р-нах. Рослина медоносна, декор. та лікарська (містить багато ефір. олій).

Н. Мшанецька.

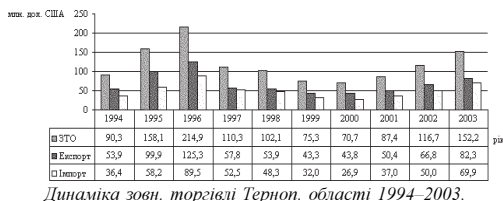
ЗОБКÓВ (ЗОБКІВ)

Михайло (19. 11. 1864, с. Горішня Липиця, нині Верхня Липиця Рогатин. р-ну Івано-Фр. обл. – 07. 12. 1928, м. Сарасво, нині Боснія і Герцеговина) – вчений-правознавець. Д-р права (1889). Дійс. чл. НТШ (1899). Закін. г-зію у Тернополі (1884), навчався на правн. ф-ті Львів. і Віден. ун-тів. 1892–94 займався наук. роботою у Віден. та Берлін. ун-тах. Не отримавши посади у Львів. ун-ті, переїхав у м. Загреб (Хорватія). Суддя, доц. Загреб. ун-ту, потім – президент сенату при Верхов. суді Боснії. Автор праць з рим. і цивіл. права (укр., нім. та хорват. мовами).

П. Гуцал.

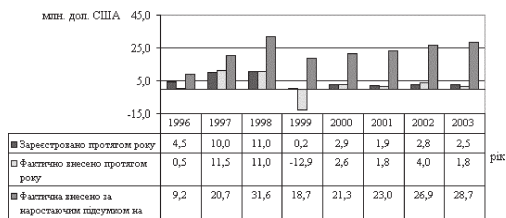
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

— реалізація на території області державної політики у сфері економіки, торгівлі, туризму та залучення іноземного капіталу. На тер. Тернопільщини початки З. д. сягають кін. 10 ст., коли київ. князь *Володимир Святославич Великий* приднав тер. краю до своєї держави; за часів *Галиц.-Волин. держави* З. д. на Т. розвинулась. Основу експорту становили продукти с. госп-ва (зерно, мед, горіхи та ін.). З прийняттям Декларації про держ. суверенітет Україна проводить самостійну зовнішньоекон. політику на основі законів і міждерж. угод. У червні 1993 розпорядж. Президента України на базі відділу зовнішньоекон. зв'язків утвор. упр. зовнішньоекон. зв'язків Терноп. ОДА, яке кілька разів реорганізовано. У квітні 2003 створ. головне управління зовн. зносин, зовнішньоекон. діяльності та туризму, яке покликане сприяти активізації зовнішньоекон. зв'язків, розвитку внутр., зовн. та іноз. туризму. Підпр-ва й орг-ції області 2003 торгували із 68 країнами. Осн. торг. партнерами Тернопільщини щодо експорту є: Росія, Німеччина, Молдова, Туреччина, Польща, Угорщина, Австрія, Італія, Нідерланди, Іспанія, Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Словаччина. Найбільші імпортні надходження — з Німеччини, Польщі, Італії, Іспанії, Бразилії, Нідерландів, Китаю, США, Чехії, Вел. Британії, Росії, Франції. Основа експорту — м'ясо та харч. субпродукти, їстівні плоди, горіхи, шкір. сировина та ін., продукція харч. і перероб. пром-сті (алкогол. й безалкогол. напої, оцет, вироби з м'яса, риби, продукти переробки плодів та овочів). Частка цієї продукції становить половину заг. експорту. Імпортує Тернопільщина продукцію машинобуд. (38% від заг. імпорту), хім. (25%), легкої (16%) та деревооброб. (10%) галузей. Протягом останніх років збереглася тенденція до збільшення обсягів зовн. обороту послуг (в осн. за рахунок зростання експорту транспорт. послуг).

З метою створ. належних умов для ефект. залучення іноз. капіталу в економіку обл. та збільшення його обсягів значну увагу приділено іноз. інвестуванню. В області діють 90 підпр-в з іноз.

інвестиціями. 43% іноз. капіталу внесено в м. Тернопіль (працює половина всіх підпр-в з іноз. інвестиціями), також — у підпр-ва Зборів. (22,7%), Борщів. (15,4%), Чортків. (6,8%), Терноп. (5,4%), Гусятин. (2,4%), Підволочис. (1,8%), Буцац., Тербовлян., Козів. та Збараз. (менше 1%) р-нів області. Найбільші обсяги інвестицій вкладено у промисловість (83,9%), у т. ч. в харчову та переробну (48,4%), транспорт і зв'язок (6,5%), оптову й роздріб. торгівлю (4,5%) та с. госп-во (2,0%).

Сума інвестицій, внесених в економіку обл., — менше 1% від усього інвестованого в Україну іноз. капіталу. Його залучення пов'язано з розв'язанням актуал. проблем на місц. рівні, на що спрямов. діяльність ради з питань залучення інозем. інвестицій при Терноп. ОДА. Від 2000 спостеріг. стабільний річний приріст обсягів інвестованого іноз. капіталу (2–4 млн. дол. США щорічно).

О. Олійник, Л. Созанська.

ЗОЗУЛИНІ СЛЬОЗИ ЯЙЦЕВІДНІ

(*Listera ovata* (L.) R. Br.; нар. назви — гайник, дволистник) — багаторічна трав'яниста рослина. Належить до родини Зозулинцеві (Orchidaceae). Занес. до Червоної книги України. Зростає у лист. лісах, чагарниках. На тер. області трапл. зрідка. Вид декор., потребує додаткових заходів охорони, оскільки зникає.

Н. Мшанецька.

ЗОЗУЛИНІ ЧЕРЕВИЧКИ СПРАВЖНІ

(*Cypripedium calceolus* L.; нар. назви — адамова голова, черевички, зозульки жовті) — багаторічна трав'яниста рослина. Належить до родини Зозулинцеві (Orchidaceae). Занес. до Червоної книги України. Трапл. у світлих вологих лісах, переважно на півночі і сході області у природ. заповідниках "Медобори", Шумс., Кременец., Бережан. р-нах. Рослина декоративна. Потребує додаткових заходів охорони.

Н. Мшанецька.

ЗОЗУЛИНЕЦЬ

блощичний (*Orchis coriophora* L.; нар. назва – зозулька); **болотний** (*Orchis palustris* Jacq.; нар. назви – зозульняк, султанчики); **обпалений** (*Orchis ustulata* L.; нар. назва – зозулька); **пурпуровий** (*Orchis purpurea* Huds.; нар. назва – любка); **салеповий** (*Orchis morio* L.; нар. назва – зміїна трава);

Зозулинець блощичний.

чоловічий (*Orchis mascula* (L.) L.; нар. назва – земляне серце); **шоломоносний** (*Orchis militaris* L.; нар. назви – слізки зозульчині, слочок) – багаторічні трав'янисті рослини з кореневими бульбами, заввишки 20–80 см.

Зозулинець чоловічий.

Належать до родини Зозулинцеві (*Orchidaceae*). Занес. до Червоної книги України. Зростають на луках, болотах, галявинах і узліссях, серед чагарників. Рослини медоносні, лікарські, декоративні. Спорадично трапл. на всій тер. області. Потребують додаткових заходів охорони.

Лит.: Чопик В. Редкие и исчезающие растения Украины. – К., 1978.

Зозулинець салеповий.

Н. Мшанецька.

ЗОЗУЛИНСЬКА СТЕПОВА ДІЛЯНКА № 1

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. між селами Зозулинці й Виноградне Заліщиц. р-ну у верх. ч. схилу р. Дністер, біля каплички. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні кол. госп-ва “Хлібороб”. Пл. 2 га. Під охороною – лучно-степ. рослинність, типова для Зх. лісостепу. Особливо цінні ковила волосиста (вид, занес. до Червоної книги України), волошка східна, осока низька – занесені до “Переліку рідкіс. і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. області”. Місце оселення корис. ентомофауни.

І. Сліпченко.

ЗОЗУЛИНСЬКА СТЕПОВА ДІЛЯНКА № 2

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. поблизу с. Зозулинці Заліщиц. р-ну, в кв. 58, вид. 23, Заліщиц. лісництва Чортків. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Зозулинці”.

Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 1 га. Під охороною – типові степ. фітоценози. Особливо цінні: сон великий, ясенєць білий – види рослин, занес. до Червоної книги України. Місце оселення корис. ентомофауни.

І. Сліпченко.

ЗОЗУЛИНЦІ

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Виноградне. Розташ. на лів. березі р. Дністер, за 31 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Заліщики. Насел. 1180 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1532 (*Сіреджук П.* Першовитоки. – К., 1994). Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, кооператива. Від 10 квітня до серпня 1940 у зв'язку з тим, що тут пролягав кордон, насел. села було евакуйоване у пн. р-ни області. Внаслідок пожежі 30 травня 1941 згоріли 48 госп-в, у вересні того ж року село частково підтопили води Дністра. Є церква Успіння Пресвятої Богородиці (1910; кам.), капличка Матері Божої (1889; реставр. 1992), римо-католич. каплиця (1892). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1966), насипано символ. могилу УСС (1992), встанов. пам'ят. хрест на честь незалежності України (1993); зберігся хрест, поставлений від чуми (1636). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ТОВ “Зозулинське”. У З. працювала поетка і громад. діячка *Г. Костів-Гуска*. Поблизу З. виявлено археол. пам'ятки пізнього палеоліту, трипільської, Гава-Голігради, черняхівської та давньорус. культур.

М. Бігус, В. Уніят.

ЗОЗУЛЯ

Віра Михайлівна (31. 08. 1970, с. Гвардійське

Теребовлян. р-ну) – спортсменка (спортивна ходьба). М. сп. міжнар. кл. з легкої атлетики (1996). Закін. ф-т фіз. виховання Терноп. пед. ін-ту (1992, нині ТДПУ). Багатораз. чемпіонка України, учасниця XXVII Олімп. ігор у Сідней (2000). Чл. збірної команди України. Виступає за фізкульт.-спорт. т-во “Колос”.

Г. Гунтік.

ЗОЗУЛЯК

Євген Тадейович (25. 04. 1943, х. Кругла, нині не існує, тер. належ. до с. Бурдяківці Борщів. р-ну) – журналіст, письменник. Чл. НСПУ (1996). Чл. НСЖУ (1980). *Обл. журналіст. премія ім. М. Костенка* (1994). *Премія ім. Братів Лепких* (2004). Закін. Львів. ун-т (1983, нині нац. ун-т). Кор. рай. г. “Надзбручанська правда”, власкор г. “Вільне життя”,

ред. відділу г. “Русалка Дністрова”. Нині – оглядач “Вільного життя”. Літ. твори опублік. у ж. “Тернопіль”, г. “Літературна Україна”, “Патріот Батьківщини”, місц. періодиці, альманасі “Вітрила”, зб. “День поезії – 1967”; у перекладах італ. мовою в Італії, рос. – у РФ, есперанто – в Україні. На тексти З. написали музику *М. Болотний, І. Вовчак, Я. Злонкевич, В. Сорока*. Автор поеми “Соло для камерного хору” (1995), зб. поезій “Материзна” (1993), “Годинник любові” (1997), “Голуб і поет”, “Політ світлячка у темряві” (обидві – 2003; усі – Т.).

І. Дем’янова.

ЗОЗУЛЯК

Юрій Дмитрович (09. 03. 1942, с. Солоне Заліщиц. р-ну) – вчений у галузі механіки. Д-р фіз.-матем. н. (1997). Урядові нагороди. Закін. Львів. ун-т (1965). 1968–72 – інженер, м. н. с. Фіз.-мех. ін-ту АН УРСР. Від 1972 – у Львів. філіалі матем. фізики Ін-ту математики АН УРСР (нині Ін-т приклад. проблем механіки та математики ім. Я. Підстригача НАНУ). Осн. напрямки наук. дослідж. пов’язані з матем. моделюванням та оптимізацією напружено-деформованого стану в тонкостін. елементах конструкції.

В. Міщенко (ЕСУ).

ЗОЛОТА ЛІПА

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає на краю дороги, що веде з м. Бучач до смт Золотий Потік, за 50 м від адм. будинку Бучач. держлісгоспу. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 14. 03. 1977 № 131. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл.

0,02 га. Під охороною – липа дрібнолиста віком 430 р., із серед. діам. 185 см. За легендою, 1672 тут підписаний мир між Туреччиною і Польщею – *Бучац. мирний договір*.

І. Сліпченко.

ЗОЛОТА ЛІПА

– річка у Золочівському і Перемишлянському районах Львівської та Бережанському і Монас-

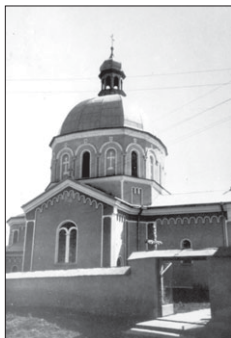
Золота Липа поблизу с. Урмань Бережанського району.

тириському районах Тернопільської області, ліва притока р. Дністер. Довж. 127 км, пл. бас. 1440 км². Започатк. із джерел біля с. Майдан Гологірський у Гологорах, тече на південь Поділ. височиною. Долина переважно трапецієвидна, широка. Заплава двобічна, завшир. від 40 м до 1,5 км. Річище помірно звивисте, подекуди спрямлене. Нижче від с. Завадівка трапл. перекаги. Шир. річища 5–15 м і більше, пересічна глиб. 0,5–2 м. Похил річки 1,4 м/км. Осн. притоки Східна (Поморянська), Золота Липа і Ценіївка (ліві). Живлення мішане, переважно снігове. Пересічна витрата води 3,95 м³/с. Замерзає лише у суворі зими. Гідрол. пости біля м. Бережани (від 1939) та с. Завадів (від 1899). На З. Л. – 21 гребля (з них 10 – греблі ГЕС). Є ряд ставків; займаються рибицтвом. Воду використовують для тех. і с.-г. потреб. На берегах З. Л. – м. Бережани.

Й. Свинко.

ЗОЛОТА СЛОБОДА

– село у Козівському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Тудинка, за 7 км від райцентру і 3 км від залізн. колії Тернопіль–Ходорів–Львів. Насел. 901 особа (2001). Перша писемна згадка – 1649, згідно з написом на титулі церков. книги “Тріодь”. 1729 – власність графа С. Потоцького. 1915 внаслідок воєнних дій згоріло 166 будинків. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”, “Рідна школа”, “Союз українок”, “Сільський господар”, “Відродження”, кооператива. 1930 під час пацифікації вбили 2-х селян. Є церква Покрови

Церква Покрови
Божої Матері.

(1871); насипано символ. могили полеглим за волю України (1996). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, музей родини Старухів. У З. С. народ. архітектори *Л. Бачинський* та *Л. Королишин*, лікар, громад. діяч у Канаді *І. Гадач*,

Пам'ятник Я. Старуху.

краєзнавець *Я. Гайдукевич*, літературознавець, д-р філософії *В. Гуцал*, адвокат, літератор, громад. діяч *М. Західний*, педагог і правник, громад. діяч *М. Солтис*, політ. діяч *Я. Старух*, проживав громад.-політ. діяч *Т. Старух*, перебували поети і композитори *М. Гайворонський*, *Р. Купчинський* і *Л. Лепкий*, письменники *Б. Лепкий* та *А. Чайковський*, загинув діяч ОУН і УПА *Г. Смачило*. Видано кн. *Я. Гаїдукевич* “Золота Слобода” (2000).

Б. Данилюк.

ЗОЛОТИЙ

Захарій (13. 09. 1897, с. Щитівці, нині Заліщиц. р-ну – 28. 03. 1971, м. Вінніпег, Канада) – релігійний діяч. Закін. духовну семінарію в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), 1928 рукопоклад. у сан священника. Як катехит у нар. та серед. шк. на Борщівщині організ. Марійські дружини, був активним у “Просвіті”, “Рідній школі”. Від 1928 – на парафії в Чорному Потоці, від 1933 – в Делятині на Станіславщині. Тут створив гурток священників-провідників, вів культурно-освітнє т-во “Скала”. 1944 емігрував на Захід, жив у Грацу та ін. містах Австрії. Катехит укр. г-зій в Інсбруці, Берхтсгадені, духовник в укр. духовній семінарії в Гіршбергу (1945–47). Від 1949 – в Канаді. Душпастирював на парафіях у Вінніпезі

та поблизу нього. Очолював допомог. т-во св. Йосифа; чл. Митрополичої консисторії, орг-тор філій Братства українців-католиків і “Рідної школи”. Референт священничих покликань при т-ві ім. св. Йосафата; голова шкільної кураторії та чл. Митрополич. трибуналу Вінніпез. архієпархії; голова Ради шкільництва й освіти КУК; капелан осередку СУМ. Автор кн. “Дев'ятниця (розважання) до Найсвятішого Серця Христового” (Гіршберг, 1947; Вінніпег, 1950).

Х. Весна.

ЗОЛОТИЙ ПОТІК

– селище міського типу в Бучацькому районі. Центр селищної ради, якій підпорядк. с. Рублин.

Дзвіниця церкви св. Трійці.

До З. П. приєднано хутори Жванець, Рудка, Селище. Розташ. неподалік впадіння р. Стрипа в Дністер, за 18 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Бучач. Насел. 2406 осіб (2003). Відоме від кін. 14 ст. під назвою Загайполе. 1443 згадане вже як село Потік. 1570 власник села *Я. Потоцький* перейменував його на Золотий Потік і домігся надання статусу м-ка.

1578 м-ко отримало дозвіл на проведення щоріч. 2-х ярмарків та торгів щопонеділка. 1601 З. П. отримав магдебур. право. На поч. 17 ст. для захисту своїх володінь від нападів татар. орд С. Потоцький збудував замок; 1634 споруджено косяль і монастир оо. Домініканців. У результаті частих руйнів. нападів турец.-татар. орд, які тривали від 1672 до 1699, м-ко занепало, замок спалено (1676). Від Потоцьких, які відбудували за-

Палац Гішовців. Нині – Будинок дитячої творчості.

мок, З. П. перейшов до Скварчинських, згодом – до Гневошів. Наприкінці 18 ст. З. П. – волосне м-ко і центр ключа спочатку Станіслав. округу, згодом – Бучац. повіту. 1818 З. П. отримав привілей на ярмарки. Під час 1-ї світ. війни зруйновано третину будівель. У З. П. діяли “Просвіта”, “Січ”, “Луг” та ін. укр. т-ва. 1938 внаслідок пожежі згоріли 60 будинків і 15 крамниць. Від січня 1940 до 1962 – райцентр. Від 10 липня 1941 до 21 липня 1944 перебував під нім.-фашист. окупацією. У вересні 1984 З. П. надано статус смт. Є церква св. Трійці (1897; кам.; худ. Ю. Левицький та А. Оріховський), каплиця Зарваницької Божої Матері, дзвіниця (1995), Місійний хрест до 100-річчя церкви св. Трійці (1997). Зберег. руїни замку (1608), палац Гневошів (1840). Споруджено пам’ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам РА (1954), Т. Шевченку (1965), Борцям за волю України (1992); встанов. пам’ят. хрести на честь скасування панщини та жертвам сталін. терору (1992), насипано символ. могили УСС (віднов. 1991). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, дошк. заклад, муз. шк., кінотеатр, Буд. школяра, краєзн. музей, лікарня, поліклініка, ф-ка “Берізка”, пекарня, ковбас. цех, приватні пром. підпр-ва з виготовлення меблів та вироб-ва харч. продуктів. Є пам’ятки природи – липова алея в колиш. мастку Гневошів та 200-літній дуб. У З. П. народ. канд. с.-г. н., господарник, громад. діяч І. Вуїв, літератор *О. Кришок (Тимофійва)*, композитор *І. Недільський*, акад. *І. Рубленик*, д-р філол. н., проф. *О. Сербенська*. 1953–56 директором школи працював проф. *М. Попович*, нині чл.-кор. НАНУ. Видано кн. *О. Наливайка “Золотий Потік”* (Т., 1994), “Золотий Потік – минуле і сьогодення” (Т., 2003) та “Літопис Золотопотіцький” (Т., 2001; за ред. І. Ружицького).

О. Наливайко, В. Уніят.

ЗОЛОТНИКІЙ

– село у Теребовлянському районі. Центр сільради. До З. приєднані хутори Водиця, Дубники, Млаки, Янова Долина. Розташ. на лів. березі р. Стрипа – притоки Дністра, за 25 км від райцентру і 28 км від найбл. заліз. ст. Микулинці–Струсів. Насел. 1870 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1459 як власність М. Золотницького. 1485 насел. пункту з ініціативи П. Золотницького надано права міста. Наприкін. 15 – на поч. 16 ст. родина Вільчеків збудувала замок. Через З. пролягав торговий шлях, який вів із Прикарпаття і Зх. Поділля на схід. 1581 З. – власність

Я. і П. Вільчеків. 1624 кримські татари зруйнували фортецю і спалили місто. 1648 Золотників. замок здобули козац.-селян. загони *Б. Хмельницького*. 1785–86 у З. був маєток галиц. каштеляна Варцеляна. У 2-й пол. 19 ст. З. – власність Серватовських. Діяли “Просвіта”, “Союз українок” та ін. укр. т-ва. Після 1935 м-ко було волос. центром; від січня 1940 до 1963 – райцентр. Від 5 липня 1941 до 21 липня 1944 З. – під нім.-фашист. окупацією. Є недіючий костюл (1872; мур.), церква св. Апостола Луки (1891; мур.). Спорудж. пам’ятники Невідомому солдатові (1961), Героєві Рад. Союзу *М. Мокрому* (1967), насипана символ. могила воякам УПА (1993). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, маслозавод “Альма-Віта” та МП “Фортуна”. У З. народ. співак *С. П’ятничка*; у місц. школі навчалися нині д-ри екон. н. *С. Дусановський*, *М. Сивульський*, *І. Фаріон*; працювали: заст. голови РМ УРСР *М. Орлик*, науковець *П. Орлик*; проживає депутат ВР УРСР останнього скликання *Т. Щесюк*; перебував *Р. Смик*. Поблизу З. виявлені рим. монети та археологічні пам’ятки давньорус. культури.

В. Бойко.

ЗОЛОТОПОТІЦЬКА ДУБІНА

– ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає біля с. Соколів Бучац. р-ну, в кв. 56, вид. 16, Золотопотіц. лісництва Бучац. держлісгоспу, в межах ліс. урочища “Сновидів”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 4,7 га. Під охороною – дубово-грабове насадження І бонітету віком 110 р., цінне у наук., пізнав. та естет. значеннях.

І. Сліпченко.

ЗОЛОТОПОТІЦЬКИЙ ДУБ № 1

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає поблизу смт Золотий Потік Бучац. р-ну, в кв. 62, вид. 11, Золотопотіц. лісництва Бучац. держлісгоспу в межах ліс. урочища “Порохова”. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 12. 1974. № 554. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 0,02 га. Під охороною – дуб черешатий віком понад 400 р., діам. 180 см і вис. 30 м, цінний у наук.-пізнав. та естет. значеннях.

І. Бай.

ЗОЛОТОПОТІЦЬКИЙ ДУБ № 2

– вікове дерево, ботанічна пам’ятка природи місцевого значення. Зростає у смт Золотий Потік Бу-

та діам. 96 см, що має наук.-пізнав. та естет. цінність.

чац. р-ну в межах приват. садиби. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 08. 1990 № 189. Перебуває у віданні місц. жителя І. Мукана. Пл. 0,01 га. Під охороною – дуб черешчатий віком біля 150 р.

І. Сліпченко.

ЗОЛОЧІВКА

– село у Козівському районі. Підпорядк. Глинської сільраді. До З. приєднано х. Окіп. Розташ. на пр. березі р. Стрипа, за 19 км від райцентру. Насел. 303 особи (2003). Перша писемна згадка – 1502. У травні 1917 внаслідок пожежі згоріло бл. 20 будинків. Діяли “Просвіта” та ін. укр. т-ва. С церква Івана Богослова (1886; кам.). Встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини (1849), пам'ят. знак на честь 2000-ліття Різдва Христового (2002), насипана символ. могила Борцям за волю України. Діють ЗОШ І ступ., б-ка.

В. Уніят, М. Яворська.

“ЗОЛОЧІВСЬКЕ СЛОВО”

– газета. Виходила у м. Золочів на Львівщині від 23 листопада 1918 року до серед. 1919; орган командування Золочів. військ. округу ЗУНР. Була призначена для населення, особливо селянства, Золочів., Зборів., Бродів., Радехів. і Кам'яно-Струмилів. повітів.

Лит.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. – Л., 2001.

Б. Мельничук.

ЗООЛОГІЧНИЙ ПАРК

– територія, виділена з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі. Зоол. парки загальнодерж. значення є природоохорон., культ.-освітніми та наук.-дослідницькими установами. З. п. місц. значення можуть бути визнані юрид. установами. Їх діяльність регламентує Закон України “Про природно-заповідний фонд України”. В межах Терноп. обл. функціонує “Лановецький” З. п. місцевого зна-

чення пл. 10 га, що належить до природ.-заповід. фонду України.

І. П'ятківський.

“ЗОРІНКА”

– народна хорова капела (від 2002), дитяча хорова школа (від 1996) у м. Тернополі. Утвор. 1980 як хор. гурток міськ. Палацу піонерів. Зразковий худож. колектив (від 1988). Дві сріб. та бронзова медалі І-ї Всесвіт. хор. олімпіади в м. Лінц (2000, Австрія). Перші премії та дипломи І-го ступ. всеукр. і міжнар. конкурсів (1988, 1991, 1993, 1997, 1998, 2001). Два сріб. дипломи на І-у міжнар. конкурс хор. колективів ім. Й. Брамса (Німеччина). Засн. і незмін. кер. – І. Доскоц, хормейстер і диригент – А. Свідун (від 1994). В репертуарі – понад 100 творів, що виконують в осн. а capella, у т. ч. духов. і світська класика, обробки укр. нар. пісень, пісні народів світу, мелос сучас. композиторів. Хорова шк. “З.” має 4 ступ. – молодший, де дошкільнят і першокласників навчають за спец. методикою хор. співу і сольфеджіо; середній – діти опановують двоголосся, вчать грати на муз. інструментах; кандидатський – навчаються поліфонічному триголосся; концертний – поєднують навчання з виконав. діяльністю. 2004 в школі навч. бл. 300 дітей. Працюють ансамблі скрипалів, сопіларів, вокальні. Крайні учні-піаністи вивчають концертмейстерство. Колектив концертував в Австрії, країнах Балтії, Білорусі, Німеччині, Польщі, Росії, Угорщині. “З.” співпрацює із сучас. укр. композиторами: Г. Гаврилець, І. Кириліною, Б. Фільц, І. Цербаковим та ін. Знач. подія у творч. житті капели були концерт із творів композитора, диригента Євгена-Ореста Садовського, зустріч із ним у школі, авторський концерт Б. Фільц (1999), шість сольних концертів духовної музики в костюлах м. Кракова (2001, Польща).

І. Доскоц, О. Смоляк.

ЗОРІЙ

Михайло (14. 08. 1908, м. Станіслав, нині Івано-Франківськ – р. см. невід., там само) – художник. Навчався в місц. г-зії. Від 1930 за рекомендацією Б. Лепкого і Д. Горняткевича вступив до Краків. АМ. Разом з А. Наконечним, Д. Горняткевичем і А. Лепким розписував церкву Вознесіння Господа Нашого Ісуса Христа в с. Настасів (нині Терноп. р-ну). Автор проекту пам'ятника на могилі Д. Сичинського в Станіславі. Репрес. 1945; після звільнення 1952 проживав у родин. місті.

Б. Пиндус.

“ЗОРЯ”

– товариство українських ремісників, промисловців, купців. Засн. у Львові 1884. Продовжувало

традицію міщан. братств. 1932 мало 12 філій у містах Галичини. Орг-тор – львів. архітектор *В. Нагірний*. У Тернополі “З.” найактивніше діяла 1930-і. Членами були купці, кооператори, будівничі, дрібні ремісники. “З.” надавала матеріальну допомогу та юрид. консультації, сприяла розвитку укр. торгівлі, проводила вечори, лекції; при т-ві діяла власна б-ка. 1934–39 “З.” у Тернополі очолювали: П. Качмарчук, І. Майка, А. Фалендиш, Д. Ладика. Т-во об’єднувало від 180 до 250 чл.; діяло у приміщенні “Українбанку” на вул. Міцкевича (нині бульв. Шевченка). Восени 1939 “З.” заборонила рад. влада.

Лит.: Бойцун Л. Тернопіль у плині літ. Історико-краєзнавчі замальовки. – Т., 2003.

В. Пучак.

“ЗОРЯ КРАЩОГО”

– щомісячний часопис товариства “Повітовий союз кооператив” на Волині. Виходив у Кременці 1924–26.

П. Бабій.

ЗУБАНІЮК

Микола Пилипович (25. 12. 1930, с. Лисанівці Старосиняв. р-ну Хмельн. обл. – 18. 10. 1996,

м. Тернопіль) – господажник. Засл. лісівник України (1981). Нагороди СРСР. Депутат обл. ради (1990–94). Закін. Сторожинец. лісотехнікум Чернів. обл. (1951), Львів. лісотех. ін-т (1960, нині ун-т). Працював у ліс. госп-ві Терноп. обл. Від 1962 – гол. інж.

Чортків. лісгоспу. Від 1965 – дир. Бучац., Чортків. лісгоспів. Від 1974 – нач. Терноп. обл. упр. ліс. госп-ва і лісозаготівель, 1988–96 – ген. дир. ДЛГО “Тернопільліс”. Запровадив дубово-букові й модринові насадження та ін. нововведення.

І. Дем’янова.

ЗУБЕНКО

Іван Сергійович (25. 09. 1888, с. Валуйки, нині Старобіл. р-ну Луган. обл. – 21. 08. 1940, м. Коломия, нині Івано-Фр. обл.) – педагог, письменник. 1905–09 навчався у пед. ін-ті в м. Феодосія (нині АР Крим), викладав у Херсон. г-зії. Від кін. 1915 воював у рос. військах Пд.-Зх. фронту на півдні Тернопільщини. Як сотник 3-ї Залізної

дивізії під команд. *О. Удовиченка* Армії УНР у липні та вересні 1920 брав участь у боях із ЧА біля Збруча, під Теревовлею, Бучачем і Монастирськими; в листопаді біля Підволочиська ін-тернов. і відправл. у табір у м. Каліш (Польща). 1923–25 виступав у мандр. театрі *Й. Стадника*, у т. ч. на Тернопільщині. Від 1925 жив і працював учителем у Коломії. Автор поезій, зб. прози “За кулісами життя”, повістей “Квітка на багні”, “Галина”, “Фатум”, “Зірка”, “Отаман Маруся Орлівна”, “Бізуяківна”, “Леся” (1933), істор. драм “Княжна Анна”, “Ганджа Андигер”, “Орленя” (1935) та ін. п’єс, публіцист. статей.

П. Гуцал.

ЗУБІВ

– село у Теревовлянському районі. Підпорядк. Рівдявн. сільрад. Розташ. на березі р. Серет, за 4 км від райцентру і 6 км від найбл. залізн. ст. Микулинці–Струсів. Насел. 413 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1546. Під час 1-ї світ. війни 1917 З. частково зруйнований. Діяли т-ва “Прогресивіта”, “Сокіл”. 22 червня 1941 внаслідок бомбардування нім. авіація знищила майже всі рад. літаки на зубів. аеродромі. Є церква Різдва Пречистої Діви Марії (1867; мур.), церква-каплиця УГКЦ (1991), старовин. “фігура”. Встанов. пам’ят. знак на честь скасування панщини (1849; віднов. 1990), пам’ят. хрест на честь 2000-річчя Різдва Христового (2002); насипані символ. могили УСС (1990) та Борцям за волю України (1992). Діє б-ка. У З. народ. посол до австр. парламенту Д. Виликанович, який учителював на Турківщині (Львівщина), громад. діяч, меценат *Б. Легенький*, журналіст, редактор *В. Пеліх*, душпастирював о. *І. Волянський*. Поблизу З. виявлено археол. пам’ятки періоду неоліту.

“Фігура”.

І. Буняк, В. Галанджій, В. Уніят.

ЗУБКОВ

Віктор Федорович (20. 07. 1954, х. Литвинів Білокалитвин. р-ну Ростов. обл, нині РФ) – військовик, громадський діяч. Полковник (1994). Закін. Орджонікідз. зенітно-ракетне уч-ще ППО (1974). Служив у військ. ч. ППО, дислокованих у Львові, Береговому (Закарп. обл.), Тернополі. Ком-р бази ППО у Тернополі (1990–92). Особовий склад бази першим серед військ. ч., розташованих у Терноп. обл., прийняв 6 грудня 1991 присягу на вірність Україні. Від 1997 – у запасі. Ве-

де активну громад. роботу. Заст. голови Терноп. відділення Спілки офіцерів України (від 1996).

В. Ханас.

ЗУБНИЦЯ БУЛЬБИСТА

(*Dentaria bulbifera L.*; нар. назви – зубочка, зубниця) – регіонально рідкісна трав'яниста рослина. Належ. до родини Хрестоцвіті (Brassicaceae). Внесена до “Переліку рідкіс. і таких, що перебув. під загрозою зникнення, видів рослин. світу на тер. Терноп. обл.” (рішення Терноп. обл. ради від 11. 11. 2002 № 64). Релікт. вид поза межею ареалу. Зростає поодиноким у листяних лісах. Під охороною у природ. заповіднику “Медобори” та його філії “Кременецькі гори”.

Лит.: Смик Г. Корисні та рідкісні рослини України: Словник-довідник народних назв. – К., 1991.

Г. Сивниця.

ЗУБРЕЦЬ

– село у Бучацькому районі. Центр сільради. До З. приєднано хутори Баришка та Поле. Розташ. у межиріччі річок Зубринка та Баришка, за 12 км від райцентру і найбл. залізн. ст. Бучач. Насел. 1567 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1773. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Луг”, “Рідна школа”. Є церква св. Архистратига Михаїла (1829). Споруджено пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1980), насипана символ. могила УСС (віднов. 1992), встановлено пам'ят. хрест на могилі вояка УПА М. Атаманюка. Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку, ПАП “Зубрець”. У З. народ. лікарі О. Ми-

Пам'ятник воїнам, полеглим у німецько-радянській війні.

хайлецький та Г. Пізар, громад. діячі П. і С. Саварини, М. Пилипів. Поблизу З. виявлено курганні поховання ранньоскіф. часу. 1999 у Тернополі видано книгу о. М. Бедрія “Зубрець: Нарис історичного минулого і сьогодення”.

Д. Гаврилюк, Г. Яворський.

ЗУБРІЛОВА

Олена Миколаївна (з дому – Огурцова; 25. 02. 1973, м. Шостка Сум. обл.) – спортсменка (біат-

лон). Засл. м. сп. України. Закін. Київ. ін-т фіз. культури (1995). 1996–99 проживала в Тернополі, виступала за фізкульт.-спорт. т-во “Динамо”. Багато-раз. чемпіонка України та чемпіонка етапів Кубка світу, призерка чем-тів світу (1997, 1999, 2001) й ін. міжнар. змагань. Від 2002 – в Мінську, виступає за збірну команду Білорусі.

Г. Гунтік.

ЗУБРИЦЬКИЙ

Никодим (1688, Галичина – 1724, м. Чернігів) – художник, гравер на дереві та металі. Працював у монастирях Крехова (нині Жовків. р-ну Львів. обл.), Львова (1691–1702), Почаєва (1704–05), Києва (1705–09) та Чернігова (від 1709). Створив понад 370 гравюр, цикл ілюстрацій до кийв. видань – “Апостол” (1709), “Іфіка Ієрополітика” (1712), “Новий Завіт” (1717). Книги з ілюстраціями З. видавали також у Відні, Москві, Петербурзі. 1704 виконав гравюру на міді “Облога Почаєва турками” (ця подія відбулася 20–22 липня 1675). Твір – один із кращих зразків багал. жанру в укр. живописі 18 ст.; став основою композиції *Й. Гочемського* та мист. творів ін. авторів на цю тему.

Фрагмент гравюри “Облога Почаєва турками”.

І. Дуда, Г. Чернихівський.

ЗУБЧЕНКО

Іван Іванович (10. 03. 1936, м. Миронівка Київ. обл.) – вчений у галузі техніки, педагог. Канд. тех. н. (1966), проф. (1995). Закін. Львів. політех. ін-т (1959, нині ун-т “Львівська політехніка”). Від 1965 – в Терноп. філіалі Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ): асист., ст. викл., доц. (від 1967), зав. каф. технічної механіки (1974–85), декан електро-мех. ф-ту (1968–74), заст. дир. філіалу з наук. роботи (1974–82), проф. каф. технічної механіки та с.-г. машинобудування. Працює над проб-

лемами підвищення довговічності та надійності ланцюг. передач. Автор низки наук. праць, має патенти на винаходи.

О. Герман.

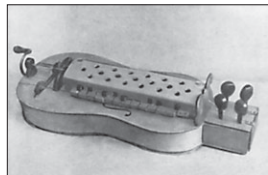
ЗУЛЯК

Василь Олександрович (1921, с. Гермаківка, нині Борщів. р-ну – 20. 07. 1992, смт Мельниця-

Подільська того ж р-ну) – диригент, музичний діяч, реконструктор українських народних музичних інструментів. Засл. прац. культури УРСР (1966). Срібна медаль фестивалю самодіял. мист-ва України (1967). Від 1939 – зав. клубом у родин. селі; дир.,

худож. керівник Мельнице-Поділ. буд. культури. 1948 створ. фольк. ансамбль цимбалістів, 1954 – сопілкарів, інструменти для яких було виготовлено у спец. майстернях при РБК. 1955 створ. оркестр укр. нар. інструментів, більшість з яких власноручно модернізував, а зниклі з ужитку відновив за описом старих нар. музик (бугай, сурма, старов. кобза та ін.). 1956 майстерня з виготовлення муз. інструментів під кер-вом З. переросла у ф-ку від Хорового, а згодом – Муз. т-ва УРСР. Тут виготовляли інструменти на замовлення Держ. засл. академ. нар. хору ім. Г. Верьовки, Держ. засл. капели бандуристів УРСР, індивід. замовлення в США та Канаду. Викладав у муз. школі, готував керівників духових оркестрів. 1958

Ліра.
Модель В. Зуляка.

– кер. ансамблю музики, пісні й танцю “Надзбручанський” Мельнице-Поділ. РБК (оркестр. група – 26 осіб.), який працював на профес. засадах. 1969–83 – кер., орг-тор

діяльності та гол. конструктор інструментів пром. підпр-ва “Мельнице-Подільські виробничі експериментальні майстерні”. 1992 З. виготовив останню модель чотириструн. гармонічної ліри, яку сам розробив. Листувався з М. Рильським та ін. відомими діячами.

Літ.: Носов Л. Василий Зуляк. – М., 1960; Кройтор Ю. Півстоліття у культурі тернопільській. – Т., 2002.

Ю. Кройтор, В. Логвин, П. Медведик.

ЗЮБРАК

Іван (р. н. невід., с. Білий Потік, нині Чортків. р-ну – 15. 05. 1923, Канада) – громадський діяч. Один із укр. першопоселенців у Канаді. Прибув сюди перед 1-ю світ. війною, працював на залізниці. Чл.-засновник укр. читальні ім. Т. Шевченка в Портедж ла Прері та укр. церк. громади. Трагічно загинув.

Б. Волинський.

ЗЮБРОВСЬКИЙ

Андрій Володимирович (01. 12. 1951, с. Біла, нині Терноп. р-ну) – фотохудожник. *Мист.*

премія ім. М. Бойчука (1990). Чл. Спілки фотохудожників України (1993). Лауреат Всесоюз. конкурсів фотомитців (1977, 1979, 1984). Закін. театр. відділ Тербовлян. культ.-освіт. уч-ща (1969, нині вище уч-ще культури). Працював режисером, дир. буд. культури в с. Плотича Терноп. р-ну, дир. клубу та худ.-дизайнером бюро естетики Терноп. комбайн. з-ду. Від 1980 – на творчій роботі у Тернополі. Учасник бл. 250 виставок і конкурсів в Україні й за кордоном, мав 41 персон. виставку. 1993 – голова мист. гурту “Хоругва”. Від 1983 займається відродж. чорнолощеної кераміки. Фахівець у галузі нар. медицини та ін. лікувальних методик.

І. Дуда, Б. Мельничук.

ЗЯТИК

Іван (26. 12. 1899, с. Одрехова, Сяноц. пов., Польща – 17. 05. 1952, Иркут. обл., нині РФ) – релігійний діяч. 1923 рукопоклад. на священника. 1941–44 – ігумен монастиря в Тернополі. 1950 З. заарешт. органи МДБ; за сфабрик. звинуваченням засуджений. Помер в ув’язненні.

Б. Головин.

ІБРАГІМОВ

Гідаят Тавякіюл огли (01. 07. 1951, с. Хок Ілічев, р-н Нахічеван, АО, Азербайджан) – громадський діяч. Закін. технікум харч. пром-сті (м. Баку), Львів. торг.-екон. ін-т. Від 1971 проживає в м. Тернопіль. Співзасн. (1999), голова (1999–2003) Терноп. регіон. відділення Конгресу азербайджанців України. Співавтор програм, документів цього об'єдн., налагодив контакти з держ. і громад. орг-ціями Терноп. області. Автор публікацій у пресі. Фінансово допомагав терноп. авторам (*І. Ляховському, О. Черноусу* та ін.) у виданні їх книг.

Б. Мельничук.

ІВАН

(р. і м. н. та см. невід.) – церковний маляр 17 ст. Жив і творив у Тербовлі. Ім'я згадане в документах 1632. Можливо, причетний до написання чудотворної ікони *Божої Матері Тербовельської*, що 1648 з'явилася в храмі Благовіщення Пресвятої Богородиці Підгорян. (Угорниц.) монастиря біля Тербовлі.

Г. Кушнерик.

ІВАН (ІВАНКО)

РОСТИСЛАВІЧ БЕРЛАДНИК

(р. і м. н. невід. – 1161, м. Солунь, нині Салоніки, Греція) – князь звенигородський, берладський. Володів Звенигородом, що на тер. сучас. Тернопільщини. 1144 здійснив похід на Галич, намагаючись відібрати його у *Володимира Володаревича*, але зазнав поразки і втік у м. Берладь (нині Бирлад у Румунії; звідси прізвисько князя). 1159 зробив другу спробу захопити Галич. престол, однак знову був розбитий і змушений утікати до Греції, де, за переказами, його отруїли.

П. Гуцал.

ІВАНЕ-ЗОЛОТЄ

– село у Заліщицькому районі. Центр сільради. До І.-З. приєднано х. Нагірка. Розташ. на лів. бе-

резі р. Дністер, за 15 км від райцентру і 4 км від найбл. заліз. ст. Дзвиняч. Насел. 875 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1349 як Іване (Гвани) Золоте, від 1519 – Іване; за час. назвою відоме від 1900. Діяли т-ва “Просвіта”, “Сокіл”, “Луг”, “Союз українок”, “Сільський господар”, “Рідна школа”, “Відродження”, кооператива. Є церква Перенесення Мошей св. Миколая (1895; мур.), каплички на честь заснування Запоріз. Січі (реставр. 1990), проголошення незалежності України. 1958 місцеві власті повалили пам'ят. хрести. Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967), віднов. пам'ятники на честь скасування панщини та з написом “Пам'ятник цей був повалений 1958 р. невірними” (1989), насипана символ. могила Борцям за волю України (1991). Діють ЗОШ 1–2 ступ., клуб, б-ка, ФАП, приватне селян. госп-во “Наддністрянське”. В І.-З. народ. науковець Д. Бабінець, С. Гандзюк, Б. Каспрук, О. Харлан, митець-кілимар *С. Шабатура*. Поблизу І.-З. виявлено археол. пам'ятки трипільської культури, перших століть н. е. та Київ. Русі.

І. Дубецький, В. Олійник, В. Уніят.

ІВАНЕ-ЗОЛОТЄЦЬКИЙ

РÓЗРІЗ НІЖНЬОГО ДЕВОНУ

– відслонення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташ. за 400 м нижче від с. Іване-Золоте Заліщиц. р-ну, на крутому лівому схилі долини р. Дністер. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 23. 12. 1976 № 637. Перебуває у віданні селян. спілки “Придністров'я” Заліщиц. р-ну. Пл. 2 га. Входить до заповід. зони регіон. ландшафт. парку “Дністровський каньйон”. Під охороною – відслонення порід жединського ярусу (нижній девон), складене червоними алевролітами і дрібнозернистими пісковиками з рештками викопних риб (потужність бл. 12,5 м) та зеленувато-сірими, червоними, жовтувато-сірими, тонко-плитчастими аргілітами з рештками тенітакулітів і остракод (25 м). Відслонення має важливе значення для вивчення стратиграфії нижнього девону.

Лім.: Сивий М., Кімура В. Мінерально-ресурсний потенціал Тернопільської області – Т., 1999.

І. Бай.

ІВАНЕ-ПУСТЕ

– село у Борщівському районі. Центр сільради. Розташ. за 25 км від райцентру; заліз. станції. Насел. 2005 осіб (2002). Відоме від 16 ст. Діяли

Церква Івана Богослова.

но пам'ятники Т. Шевченку (1964; скульп. Б. Мисько), полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1968), встанов. хрест на честь скасування панщини, насипано символ. могилу жертвам сталін. репресій (1998). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ зв'язку, амбулаторія, 10 продовольчих і 2 крамниці буд. матеріалів, об'єдн. агропромтехніка, комбікорм. з-д, с.-г. підпр-во “Поділля”. 3 нар. промислів розвинуті ткацтво та вишивання. В І.-П. народ. митрополити *Василь* та *Іоан* (В. та І. Боднарчуки), реліг. діячі *А. Бойчук*, *М. Бучковський*, *С. Випрук*, педагог, громад. діяч *П. Гуменюк*. Поблизу І.-П. виявлено археол. пам'ятки доби мезоліту, культури фракійського голыштату голіградського типу.

П. Крупчак, В. Уніят.

ІВАНЕЦЬ

Іван Йосипович (1893, с. Новосілки Гостинні на Львівщині – 10. 03. 1946, м. Солікамськ, нині Перм. обл., РФ) – художник. Чоловік Л. Паращук – дочки *М. Паращука*. 1915–16 як поручник УСС перебував із Пресовою квартирою в с. Соснів (нині Тербовлян. р-ну), де малював і фотографував. Малюнки увійшли до альбому “Українські Січові Стрільці” (Л., 1935). Від 1927 жив у Львові. Серед пейзажів – “Цвинтар у Крем'янці” (1929, олія). 1939–41 – голова Львів. орг-ції СХУ. 1941–44 – голова Спілки укр. образотвор. митців, дир. Львів. картин. галереї. 1945 репрес., загинув в ув'язненні.

Літ.: Ониськів М., Хаварівський Б. Українець Ми-

хайло Паращук: Ровесник болгарської волі, Страдник нашої долі. – Т., 2003.

І. Дуда.

ІВАНИЦЬКИЙ

Степан Миколайович (08. 04. 1945, с. Рогачин Бережан. р-ну) – господарник. Засл. лісівник Ук-

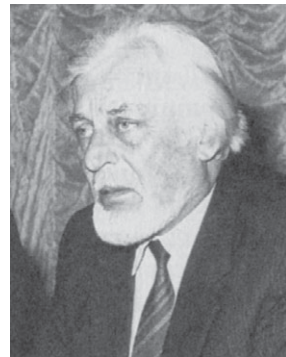

раїни (1995). Почесні нагороди Держлісгоспу України. Від 1947 жив у с. Нараїв Бережан. р-ну. Закін. Львів. лісотех. ін-т (1971, нині ун-т). Працював 1972–74 техніком-лісівником, пом. лісничого у Нараїв. лісництві, 1974–81 – ст. інж.-економістом, нач. цеху переробки деревини Бережан. держлісгоспу Терноп. обл. упр. ліс. госп-ва (нині ДЛГО “Тернопільліс”). Від 1981 – дир. Кременец. держлісгоспу, від 1999 – дир. виробничого-навчального комплексу “Кременец. лісгосптехнікум”.

О. Чайка.

ІВАНИЧУК

Роман Іванович (27. 05 1929, с. Трач, нині Косів. р-ну Івано-Фр. обл.) – письменник, громадський діяч. Чл. НСПУ (1960). Засл. діяч культури України. Премія ім. А. Голловка (1979) та Держ. премія УРСР ім. Т. Шевченка (1985). Ордени Труд. Черв. Прапора, “За заслуги” 3-го ступ. (1998). Нар. депутат України (1990–94). Закін. Львів. ун-т (1957). Працював викладачем мови й літ-ри на Львівщині, від 1963 – у ред. ж. “Жовтень” (нині “Дзвін”). Від 1994 – проф. Львів. ун-ту (нині нац. ун-т). Автор бл. 60 книг новел, повістей, романів, спогадів, публіцист. статей. Не раз перебував на Тернопільщині, зокрема 1982 і 1985; у грудні 1988 на зустрічах із читачами в м. Збараж та с. Доброводи Збараж. р-ну; у Тернополі 1990, 1995, в жовтні 2002 у ТДПУ на репрезентації своєї діалогії “Сполохи над пустирем” (Т., 2002).

В. Барна.

ІВАНИШИН

Василь Федорович (29. 12. 1943, м. Городенка Івано-Фр. обл. – 08. 11. 2000, м. Бережани) – художник. Закін. Косів. уч-ще декор.-приклад. мист-ва, Львів. ін-т декор.-приклад. мист-ва (1977). Від 1977 – худ., ст. худ., худ. 1-ї категорії, від 1984 – гол. худ. *Бережан. склозаводу*. Проекти, зразки, малюнки І. експон. на всеукр. і зарубіж. виставках; худож. полотна – у музеях Тернополя, Бережан та ін. Осн. роботи: “Автопортрет”, “Монастир отців Бернардинів”, “Натюрморт”, “Квіти у вазі”.

Г. Брицька.

ІВАНИШИН

Володимир Васильович (06. 09. 1961, с. Юр'ямпіль Борщів. р-ну) – господарник. Закін. Одес. політех. ін-т (1989). Працював на різних посадах у Борщів. р-ні: голова колгоспу (1989–92), дир. радгоспу-технікуму (1992–98, нині *агротех. коледж*). Від 1998 – 1-й заст. голови, голова Борщів. РДА. Від жовтня 1999 – голова правління Держ. акціонерної компанії “Укראгролізінг”, згодом – голова департаменту тракторного і с.-г. машинобуд. Мін-ва пром. політики. Очолює земляцтво “Тернопілля” в Києві.

І. Дем'янова.

ІВАНІВ

Михайло (05 (17). 11. 1866 – 1927, м. Каліш, Польща) – військовик, генерал-хорунжий Армії УНР. Закін. акад. Ген. штабу в Санкт-Петербурзі. 1916–17 командував 7-м Сибір. корпусом 7-ї армії, яка воювала на Тернопільщині (штаб – у м. Бучач). В Армії УНР – на команд. постах, 1920 – нач. відділу канцелярії Головного отамана С. Петлюри. Інтернований у листопаді того ж року біля Підволочиська, перебував у таборах у містах Ченстохова й Каліш.

П. Гуцал.

ІВАНІВКА

– село у Підволочиському районі. Центр сільради. До І. приєднано хутори Запустя та Озерна. Розташ. на берегах р. Гниличка, за 12 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Підволочиськ. Насел. 1166 осіб (2001). Відоме з 17 ст. Діяли т-ва “Про-

світа”, “Січ”, “Сокол”, “Луг”, “Сільський господар”, “Союз українок”, “Рідна школа”, “Відродження”. Є церкви Різдва Івана Хрестителя (1827; мур.) та св. Юра (2001; мур.), каплички на честь 10-ї річниці незалежності України і приїзду в Україну Папи Римського Івана Павла II, “фігура” на честь проголош. незалеж. України (1992). Спорудж. пам'ятник воїнам-односельцям, полеглим у нім.-рад. війні (1972), встановлено пам'ят. знак на честь скасування панщини, насипана символ. могила УСС (1991), відновлено могилу воякам УПА (1992). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку. В І. народ. громад. діячі *М. Татаринська-Скубова, Г. Шаварин.*

Я. Тхорик.

ІВАНІВКА

– село у Тербовлянському районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Лозівка. У зв'язку з пересел. жителів х. Вікторівка виключ. з облік. даних. Розташ. на берегах р. Тайна за 16 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Тербовля. Насел. 1592 особи (2001). Перша писемна згадка – 1576. У червні 1919 під час *Чортків. офензиви* поблизу І. відбувся переможний бій УГА з польс. військом, у результаті якого було звільнено Тербовлю. Діяли “Просвіта” та ін. укр. т-ва. Від 15 липня 1941 до 22 березня 1944 І. перебувала під нім.-

Будинок культури.

фашист. окупацією. Є церква Під Покровом Різдва Пресвятої Богородиці (1888; мур.), костюль (1895). Споруджено пам'ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1975), Т. Шевченку (1993), Борцям за волю України (1998), встановлено пам'ятні хрести на честь скасування панщини, тверезості (1875), 100-річчя церкви, річниці незалежності України, насипано могилу УСС (1919). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ. зв'язку, одне з краших в області с.-г. підпр-во. В І. народ. господарник *А. Білик*, архітектор *І. Жовнич*, громад. діяч *М. Хонтий*, проживав письменник, фольклорист *М. Каній*, загинув діяч ОУН В. Безушко. На околиці села є *Іванів. орнітол. заказник*. Поблизу І. виявлено археол. пам'ятки середнього палеоліту та давньорус. культури.

С. Турчин, В. Уніят.

ІВАНІВСЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– природоохоронний об'єкт місцевого значення. Розташ. побли. с. Підгородне Терноп. р-ну, в кв. 33, 34 Терноп. лісництва у межах ліс. урочища “Іванівка”. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 22. 07. 1977 № 360. Перебуває у віданні ДЛГО “Тернопільліс”. Пл. 57 га. Під охороною – ділянка дубово-граб. лісу, під наметом якого зростають лілія лісова та любка дволиста (види рослин, занес. до Червоної книги України).

І. Бай.

ІВАНІВСЬКИЙ ОРНИТОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– водойма, природоохоронний об'єкт місцевого значення. Розташ. на пд. околиці с. Іванівка Тербовлян. р-ну, в межах ставу. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 25. 04. 1996 № 90 зі змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Перебуває у віданні місц. с.-г. підпр-ва. Пл. 17,7 га. Під охороною – чисельна водно-болот. та мислив. орнітофауна. Трапляються чапля сіра, мартин звичай., плиска та лелека білі, інші види птахів. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя надані у користування Тербовлян. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереж. та відтвор. мислив. фауни.

І. Бай.

ІВАНКІВІЧ

Ярополк Левкович (02. 01. 1942, м. Бережани) – архітектор. Чл. НСАУ (1981). Закін. Львів. технікум залізн. транспорту (1961). Харків. інж.-буд. ін-т (спец. – арх-ра). Працював гол. арх. Бучач. р-ну (1969–72), заст. нач. відділу в справах буд-ва й арх-ри Терноп. обл. виконкому (1972–75). 1975–96 – гол. архітектор проєктів в ін-ті “Укоопроєкт” у Тернополі.

Від 1996 – заст. нач., нач. відділу експертизи проєкт. документації Терноп. експертно-тех. центру Держнаглядохоронпраці. Основні споруди: комбінат громад. харчування в Гусятині (1978), готель у м. Переяслав-Хмельницький (1981, спів-авт.), універмаг у с. Мишковиці Терноп. р-ну

(1981; срібна медаль ВДНГ СРСР), торговий центр у Козові (1980), торг. комплекс у м. Вінниця (1982), кафе “Тернопіль” (1982) і адм. буд. “Укоопспілки” (1984, спів-авт.) у Києві, ресторан “Пролісок” у смт Вел. Березовиці Терноп. р-ну (1983), реконструкція Терноп. кооп. технікуму (1984–86), кафе “Водограй” у Тернополі (1989), торг. центр у Тербовлі, філія “Укрсоцбанку” в Хоросткові (1996). Автор архіт. ч. ряду пам'ят. знаків воїнам, полеглим у 2-й світ. війні. Учасник всесоюз. і всеукр. виставок творчих робіт.

І. Дуда.

ІВАНКІВ

– село у Борщівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Бережанка, Гуштинка та Трійця. Розташ. за 12 км від райцентру і 4 км від найбл. залізн. ст. Скала-Подільська. Насел. 1693 особи (2003). Відоме з 16 ст. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Сокіл”, “Луг”, “Сільський господар”,

Федір Гайдамаха.

кооператива, драм. гурток, мандолін. оркестр. Є церква (1847; реставр. 1907), дерев. дзвіниця (17 ст.). Встановл. пам'ят. хрести на честь скасування панщини, УСС, жертвам сталін. репресій (обидва – 1990), насипана символ. могила воююч. УПА (1992),

споруджено погруддя громад.-політ. діячі *О. Басараб* (родом з І. її чоловік Дмитро). Діють ЗОШ 1–3 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, крамниці. Мешканець села *Ф. Гайдамаха* 12 р. (1860–72) був послом до австр. парламенту. В селі народ. лікар, громад. діяч *М. Буртняк*, літератор *Д. Николишин*. На околиці І. зростають *Іванківські липи*. Поблизу села виявлено археол. пам'ятки трипільської, черняхівської та давньорус. культур.

В. Лашта.

ІВАНКІВСЬКІ ЛИПИ

– ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Зростають на околиці с. Іванків Борщів. р-ну. Оголош. об'єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебувають у віданні Борщів. рай. держ. дорож. підпр-ва. Пл. 0,2 га. Під охороною – 8 дерев липи віком понад 120 р. і діам. 137, 166, 137, 107, 96, 188, 119, 130 см, що мають наук.-пізнав., істор. та естет. цінність.

І. Бай.

ІВАНКІВЦІ

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Малашівець, сільраді. Раніше село назив. Янківці. До І. приєднано х. Гребля. Розташ. на березі р. Серет, за 33 км від райцентру. Насел. 410 осіб. Перша писемна згадка – 1672. Під час 1-ї світ. війни багато будівель було зруйновано. Діяли “Просвіта” та ін. укр. т-ва, кооператива. Є церква Введення в храм Пресвятої Богородиці (1991), “фігура” Матері Божої на честь незалеж. України (2001). Встанов. пам’ят. знак на честь скасування панщини, спорудж. пам’ятник Борцям за волю України. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка, ФАП, дільнична лікарня. В І. народ. історик, проф. *Б. Лановик*. Поблизу села виявлено археол. пам’ятки доби серед. та піз. палеоліту, черняхівської культури.

Г. Крива, В. Уніят.

ІВАНКІВЦІ

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Катеринів, сільраді. До І. приєднано хутори Перша Лінія та Друга Лінія. Розташ. на березі р. Горинь, за 21 км від райцентру. Насел. 388 осіб (2001). Відоме від 18 ст. як Янківці. Є церква. Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям. Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка, ФАП, торгов. заклад. Поблизу І. виявлено археол. пам’ятки ран. палеоліту та доби енеоліту.

Р. Кізима, Б. Хаварівський.

ІВАНКІВЦІ

– село у Лановецькому районі. Центр сільради. До 1956 – Янківці. Розташ. на берегах р. Свинорійка, за 10 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Ланівці. Насел. 615 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1463. І. – власність *князів Збарзьких* 1583. Є церква св. Покрови (1741; дерев.), капличка (2003). Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985). Діють ЗОШ 1–2 ступ., б-ка. В І. народ. науковці В. і Р. Марчуки, генерал ЗС України І. Марчук, літературка Т. Салівончук, художник В. Трофимчук.

Н. Трофимчук, Б. Хаварівський.

ІВАННЯ

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Ставролексин, сільраді. Розташ. на березі р. Іванка, за 49 км від райцентру і 26 км від найбл. заліз. ст. Збараж. Насел. 171 особа (2001). Відоме від 18 ст. 1832 наслідок пожежі більшість будівель у селі згоріла. Діють школа-дитсадок, б-ка. Поблизу І. виявлено скарб рим. монет.

Б. Хаварівський.

ІВАНОВ

Микола (22. 07. 1851, м. Біла Церква, нині Київ. обл. – 11. 02. 1919, Росія) – російський військовик. Генерал артилерії. Липень 1914 – березень 1916 – Головнокомандуючий арміями Пд.-Зх. фронту. Під час бойових дій перебував у Кременці, Вишнівці, Гусятині та ін. насел. пунктах Тернопільщини.

В. Ханас.

ІВАНОВИЧ

Володимир Ієронімович (27. 08. 1905, м. Одеса – 26. 08. 1985, м. Київ) – поет. Чл. СПУ (1948). Закін. Одес. пед. ін-т. Автор зб. гумору й сатири, кн. для дітей. У березні 1957 зустрівся з читачами Тернополя і Кременця.

В. Барна.

ІВАНОНЬКІВ

Богдан Михайлович (20. 01. 1945, с. Ріпинці Буцац. р-ну) – діяч культури, диригент. Засл. арт. України (1987).

Доц. (1999). Навчався на відділі нар. інструментів Івано-Фр. муз. уч-ща. Працював викл. диригування Снятин. культ.-освіт. уч-ща (Івано-Фр. обл.), одночасно – концертмейстер диригента Ю. Дзюбановича. Закін. диригент. і вокал. ф-ти Львів. консерваторії (1972, нині муз. акад.), одночасно брав уроки вокалу в О. Бандрівської. Працював худож. кер. та диригентом ансамблю пісні й танцю “Черемош”, хор. капели Львів. ун-ту. Від 1972 – худож. кер. Терноп. обл. філармонії, згодом – худож. кер. та гол. диригент *Струсів. засл. капели бандуристів “Кобзар”*. 1975–92 – у Терноп. муз. уч-щі: викл. відділу хор. диригування, зав. відділу та кер. хору. 1976–86 – кер. нар. чол. хор. капели “*Кооператор*”. 1992–94 – дир. Терноп. обл. філармонії; від 1994 – в ТДПУ: ст. викл. каф. вокал.-хор. дисциплін; від 1999 – кер. студент. хор. капели. Серед вихованців – засл. артисти України *Я. Лемішка, Б. Репка, Н. Чорніта*, хормейстер капели “Думка” Ф. Фецак, кер. гурту “*Світозари*” І. Ясній та ін. В уч-щі підготував концерт. репертуар, зокрема кантати “Хустина” Л. Ревуцького, “Вечорниці” П. Ніщинсько-

нині муз. акад.), одночасно брав уроки вокалу в О. Бандрівської. Працював худож. кер. та диригентом ансамблю пісні й танцю “Черемош”, хор. капели Львів. ун-ту. Від 1972 – худож. кер. Терноп. обл. філармонії, згодом – худож. кер. та гол. диригент *Струсів. засл. капели бандуристів “Кобзар”*. 1975–92 – у Терноп. муз. уч-щі: викл. відділу хор. диригування, зав. відділу та кер. хору. 1976–86 – кер. нар. чол. хор. капели “*Кооператор*”. 1992–94 – дир. Терноп. обл. філармонії; від 1994 – в ТДПУ: ст. викл. каф. вокал.-хор. дисциплін; від 1999 – кер. студент. хор. капели. Серед вихованців – засл. артисти України *Я. Лемішка, Б. Репка, Н. Чорніта*, хормейстер капели “Думка” Ф. Фецак, кер. гурту “*Світозари*” І. Ясній та ін. В уч-щі підготував концерт. репертуар, зокрема кантати “Хустина” Л. Ревуцького, “Вечорниці” П. Ніщинсько-

го, “Заповіт” С. Людкевича; зі Струсів. капелою – “Колядки і щедрівки” (1988), “Історичні та повстанські пісні” (1990), “Церковна музика України” (1992); зі студент. хор. капелою – програму “Музика українських та зарубіжних композиторів” та ін. Автор низки обробок нар. пісень, аранжувань, перекладів для різних хорів, ансамблів та оркестрових акомпанементів.

О. Смоляк.

ІВАНЦІВ

Микола (1869, с. Тустоголови, нині Зборів. р-ну – 1914, м. Рим, Італія) – фольклорист, священник. Проф. богослов'я у Римі. 1893 закін. г-зію у Львові. 1889–91 приїжджав до Тустоголов, записував від матері й сестри різножанрові нар. пісні, а також пісні та коломийки у селах Мшана, Гарбузів (нині Зборів. р-ну), Брикуля, Дарахів, Могильниця, Романівка, Хмелівка (нині Теревовлян. р-ну). Зошит із цими піснями зберіг. в рукопис. фондї № 73 Ін-ту мистецтв, фольклористики та етнології НАНУ у Києві. Окремі записи пісень, які зробив І., опубл. у зб. “Балади” (К., 1987). У ЛНБ зберігаються його листи (1883, 1895) до *О. Барвінського*.

П. Медведик.

ІВАНЦІВ (БАРНА)

Мирослава Петрівна (20. 06. 1961, м. Тернопіль) – поетка, перекладачка. Дружина *В. Барни*. Чл. НСПУ (2002).

Премія ім. І. Блажекевич (1999). Закін. Терноп. СШ № 3 (1978), Львів. ун-т (1985), міжнар. курси іноз. мов у Москві (1988). Від 1986 – педагог Терноп. станції юних техніків, від 1992 – кор.-орг-тор бюро пропаганди худож. літ.-ри НСПУ. Від 2001 – проректор *Ін-ту економіки і підприємництва* (м. Тернопіль). Твори опубл. у г. “Голос України”, “Наше слово” (Польща), ж. “Вітчизна”, “Дзвін”, “Дивослово”, “Дніпро”, “Загорода”, “Київ”, “Тернопіль”, альманасі “Вітрила”, річниках “Тернопілля”, антології укр. поезії “Золотий гомін” та ін. Автор зб. поезій “Я так довго мовчала” (К., 1996), “Алегорії літа” (Т., 2001), кн. віршів для дітей “Гарантас” (К., 1998).

А. Чайканин.

ІВАНЧАНИ

– село у Збарзькому районі. Центр сільради, якій підпорядк. с. Мала Березовиця. 1953 до І. при-

Вид на село.

єднано с. Зарічне (Курники). Розташ. за 19 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Насел. 695 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1463. 1 листопада 1918 сотня озброєних чоловіків з І. роззброїла етапну команду маляр, яка перебувала тут після відходу рос. армії, і прогнала її з села. Діяли т-ва “Просвіта”, “Луг”, “Рідна школа”, хор, кооператива. Є церква св. Івана Хрестителя (1991; мур.). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1972). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП, відділ зв'язку. Пobl. І. знайдено рим. монету.

П. Польовий, В. Уніят.

ІВАНЧУК

Адріан Михайлович (17. 09. 1903, с. Струсів, нині Теревовлян. р-ну – 23. 09. 1951, там само) – поет. Чл. СПУ.

1929–33 входив до літ. орг-ції “Горно”. Навчався на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Друкувався у львів. журналах “Світло”, “Нові шляхи”, “Вікна” та ін. Брав участь в Антифашист. конгресі діячів культури у Львові (1936). Двічі ув'язн. у Березі Картузькій (1934, 1937), звільн. у вересні 1939. Вчителював у селах Струсів і Кровинка Теревовлян. р-ну. Автор проз. творів (неопубл.) та живопис. полотен. Вибрані поезії надруковані у зб. “Революційні поети Західної України” (К., 1958), кн. “Полум'яні рядки: Художні твори західноукраїнських пролетарських письменників на сторінках журналу “Вікна” (1927–1932 pp.)” (Л., 1981), бібліотечці г. “Воля” (Теребовля, 1993) та ін.

Лит.: Теревовлянщина: Красназвичий і літературно-мистецький альманах-календар на 2001 рік. – Т., 2001.

Г. Кушнерик.

ІВАНЧУК

Василь Михайлович (18. 03. 1969, м. Копичинці Гусятин. р-ну) – спортсмен (шахіст). М. сп.

міжнар. кл. (1986), міжнар. гросмейстер (1988). Почес. відзнака Президента України (1992), орден “За заслуги” 2 ступ. (2003). Проживав у Бережанах, Бучачі, Козові, Шумську (переїзди пов’язані з роботою батька), деякий час навчався у Терноп.

СШ № 11. Закін. Львів. ін-т фіз. культури. Перший тренер – Г. Василенко. Чемпіон Європи серед юнаків (1986, 1987). У складі збірної СРСР – чемпіон світу (1989), переможець Всесвіт. шах. олімпіад (1988, 1990). Сріб. призер чем-ту Європи і Всесвіт. шах. олімпіади зі збірною України (1992, капітан команди); фіналіст чем-ту світу з шахів (2002). Переможець відкритого чемпіонату Нью-Йорка (1988), супертурнірів у Лінаресі (Іспанія, 1989, 1991), багатьох ін. престиж. рейтингових міжнар. змагань, один із найсильніших шахістів світу. Кількараз. лауреат міжнар. призу журналістів “Шаховий Оскар”. Проживає у Львові. Не раз приїжджав на Тернопільщину, проводив зустрічі та сеанси одночасної гри з місц. шахістами.

Лит.: *Добровольський М.* “Цей період мого життя незабутній” // Вільне життя. – 1991. – 1 січ.; *Зозуляк Є.* Василь Іванчук починав у Шумську // Там само. – 1991. – 10 квіт.; *Бандурка І.* “Я допоможу тобі, Васильку... Будеш грати з Каспаровим, – одягни вишиванку” // Тернопільська газета. – 1996. – Число 8; *Сало І.* У Монако нашого земляка вітали “Червоною ротою” // Там само. – 2001 – 7–11 листоп.

І. Бандурка, М. Добровольський.

ІВАНЧУК

Ярослав Миколайович (10. 06. 1906, с. Ценів, нині Козів. р-ну) – вчений-математик, педагог. Чл. Амер. асоц. математиків, Амер. асоц. університетських професорів, Укр. істор. асоц. та ін. наук. орг-цій. 1937 закін. Львів. ун-т (магістр філософії). 1938–39 – вчитель г-зії у Львові, 1939–48 – викладач коледжу в Стемфорді (США, шт. Коннектикут). Навчався у Колумбій. ун-ті (магістр матем. н., 1948). Від 1948 працював у Кент. ун-ті.

Б. Мельничук.

ІВАНЮТА

Мирослав Максимович (08. 06. 1932, с. Мишковичі, нині Терноп. р-ну – 13. 12. 1999, м. Львів) –

вчений-геолог, громадський діяч. Брат *О. Іванюти*. Д-р геол.-мінерал. н. (1977), проф. (1983). Академік Укр. нафтогаз. акад. (1993). Засл. діяч н. і т. України (1992). Звання “Почесний розвідник надр” (1997). Держ. премія УРСР в галузі н. і т. (1991). Ордени “Знак пошани” (1986), “За заслуги” 3-го ступ. (1997). Закін. Терноп. СШ № 1 (1950), Львів. політех. ін-т (1955, нині ун-т “Львівська політехніка”). Працював у Башкир. АРСР. Від 1961 – в Укр. н.-д. геолорозвід. ін-ті Мін-ва геології УРСР (нині Укр. держ. геолорозвід. ін-т Держ. ком-ту геології України): геолог, ст. геолог, зав. сектору, зав. відділу, від 1979 – дир. Від 1993 – президент Укр. нафтогаз. академії. Займався вивченням промислово-геол. параметрів покладів нафти і газу, вдосконаленням методики геофіз. досліджень свердловин та інтерпретації матеріалів ГДС для визначення характеристик порід-колекторів, питаннями ефективності розвідки, розкриття і випробування продукт. пластів, інтенсифікацією припливів, розробкою нормат. документів, проблемами орг-ції та ефект. використання досягнень науки. Автор бл. 140 наук. праць, з яких кілька монографій. Гол. ред. і співавт. атласу “Геологія і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини”.

Р. Матейко.

ІВАНЮТА

Орест Максимович (03. 02. 1929, с. Мишковичі, нині Терноп. р-ну

– 24. 01. 1992, м. Київ) – вчений у галузі медицини, фтизіатр-пульмонолог. Брат *М. Іванюти*. Д-р мед. н. (1972). Почесна грамота Президії ВР України. Навчався у г-зії в Тернополі. Закін. мед. ін-т в м. Станіслав (1954, нині

Івано-Франківськ). Працював зав., заст. зав. Гошан. рай. відділу охорони здоров'я на Рівненщині. Від 1960 – в Київ. мед. ін-ті: асп., доц., проф. каф. фтизіатрії, декан лікувал. ф-ту. Згодом – заст. дир. з наук. роботи, дир. (від 1985) НДІ фтизіатрії і пульмонології. Гол. фтизіатр Мін-ва охорони здоров'я України (1987–92). Заст. голови правління Всесоюз. т-ва фтизіатрів, відповідальний ред. зб. “Туберкулёз”, член ред. ради журналів “Проблеми туберкулёза” і “Пульмонология”. Автор бл. 180 наук. праць, серед них 8 монографій; 12 винаходів.

Лит.: Визначні постаті Тернопілля: Бібліографічний збірник. – К., 2003.

Р. Матейко, В. Ханас.

ІВАСЕНКО

Богдан Миколайович (02. 08. 1948, с. Гуштин Борщів. р-ну) – лікар, громадський діяч. Закін. Терноп. мед. ін-т (1972, нині ТДМА). Лікар-хірург 1-ї категорії (1980). Працював хірургом Лазірків. рай. лікарні Полтав. обл. (1972–78), від 1978 – лікар-хірург Лубен. рай. лікарні тієї ж області. Голова Лубен. міськ. орг-ції т-ва “Просвіта” (1995) та УРП (1996) у Лубнах. Від 1997 – заст. голови Полтав. обл. орг-ції УРП і Всеукр. ком-ту оборони прав людини.

І. Дем'янова.

ІВАСЬКЕВИЧ

Михайло (26. 11. 1911, с. Сільце, нині Підгаєц. р-ну – 27. 11. 2002, м. Міннеаполіс, США) – меценат, громадський діяч. Працював службовцем у “Повітовім союзі кооператив” у Підгайцях, був діяльним у громад. орг-ціях. 1944 емігрував. 1950 поселився в м. Міннеаполіс (США), заклав тут власне підпр-во. Очоловав кілька громад. орг-цій, зокрема Визвол. фронт. Від часу засн. (1970) Ком-ту підгаєчан у Міннеаполісі – його голова. Фундатор (1 тис. 140 дол.) видавн. фонду на кн. “Підгаєцька Земля” і “Мандрівка Землями Підгаєччини”. Пожертвував кошти на буд-во церкви св. Петра і Павла у Сільці, храму Всіх Святих укр. народу і каплички у Підгайцях. Зробив внесок у розбудову новоствор. Підгаєц. г-зії, редакції г. “Земля Підгаєцька”. Значні суми вклав у реставрацію собору св. Юра у Львові, Львів. летовища, на підтримку дит. і сиріт. будинків. Меценат УВУ в Мюнхені, спонсор націоналіст. орг-цій. Завдяки І. в Україні споруджено ряд пам'ятників, видано книги, відновлено стріл. та повстан. могили.

Лит.: Кальба О. Помер меценат української духовності // Шлях Перемоги. – 2002. – 12–18 груд.

Х. Весна, Б. Мельничук.

ІВАСІЮК

Василь (21. 01. 1960, м. Яремче Івано-Фр. обл.) – релігійний діяч, єпископ Української греко-католицької церкви (2000). Навчався в м. Рівне в гідромеліор. ін-ті, тоді ж – у підпільній духовній семінарії. Закін. Терноп. вищу духовну семінарію, Папський Григоріян. ун-т у Римі (2003, ліценціат з догматичного богослов'я). Рукопоклад. 16 серпня 1989; служив підпільним священником у Терноп. та Івано-Фр. областях. Від грудня того ж року – парох у с. Старе Місто Підгаєц. р-ну та м. Підгайці, парох і декан у м. Бережани (1990–93); канцлер Зборів. єпархії (1993–94), вікарій (від 1993) і протосинкел (від 1996) Зборів. єпархії, після повернення з Риму – протосинкел Сокал. єпархії (1999–2000) на Львівщині. 28 липня 2000 Папа Іван Павло II призначив В. екзархом Одес.-Крим. екзархату.

о. О. Глубіш.

ІВАСІЮК

Володимир Михайлович (04. 03. 1949, м. Кіцмань Чернів. обл. – 22. 04. 1979, знайдений мертвим у Винників. лісі біля Львова, похов. у м. Львів) – поет, композитор. Син М. Івасюка. Респ. премія ім. М. Островського (1988), Держ. премія України ім. Т. Шевченка (1994, обидві – по смертно). Закін.

Львів. мед. ін-т (1973, нині ун-т), від 1973 навчався на композитор. ф-ті Львів. консерваторії (нині муз. акад.). Автор пісень “Я піду в далекі гори” (1968), “Червона рута”, “Водограй” (обидві – 1969), “Пісня буде поміж нас” (1971), “Два перстені” (1973) та ін.; музики пісень на слова Р. Братуня, Б. Гури, А. Дементьєва, Р. Кудлика, В. Лучука, Д. Павличка, С. Пушика, М. Ткача (увійшли до зб. “Пісні”, 1977, 1983; “Моя пісня”, 1988; “Водограй”, 1989), музики до вистави “Прапорonosці” за романом О. Гончара (1975, Львів. академ. укр. драм. театр ім. М. Заньковецької). Пісня “Червона рута” дала назву 1-му Респ. фестивалю сучас. укр. пісні та музики (Чернівці, 1989). На образ квітки для цієї пісні натрапив у фольклор. матеріалах В. Гнатюка у *Велеснів. мемор. музеї* його імені, який відвідав 1969. Влітку 1970 зустрівся у м. Борщів зі своїм другом М. Горбалем та учнями муз.

школи. Навесні 1979 перебував у Тернополі, зокрема в обл. філармонії. Загинув за нез'ясов. обставин. Виставка про життя і творчість І. з Чернів. музею його імені експон. у ТОКМ (весна 2000).

Лит.: Івасюк В. Життя як пісня: Спогади та есе. – Чц., 2003.

В. Барна, М. Ониськів.

ІВАСЮК

Микола Іванович (14. 04. 1865, с. Заставна, нині місто Чернів. обл. – 25. 11. 1937, м. Київ) – художник. Навчався у Чернів. вищій реал. школі, Віден. і Мюнхен. АМ (1884–96). Працював у Чернівцях, Відні, Львові, Ростові-на-Дону, від 1926 – в Києві. Автор полотен “В’їзд Богдана Хмельницького до Києва” (1892–1932), “Богдан Хмельницький під Зборовом” (1892), “Битва під Хотиним” (1903), “Іван Богун у бою під Берестечком” (1919), жанр. картин, портретів діячів укр. культури. В серпні 1885 – учасник мандрівки студент. молоді по Тернопільщині. Не раз приїжджав до мастку *В. Федоровича* у с. Вікно (нині Гусятин. р-ну), де малював портрети чл. його родини. У ЛНБ зберіг листи І. до *О. Барвінського*, *В. Гнатюка*, *О. Маковея*; останній надсилав йому літ-ру, допомагав матеріально. В липні 1937 І. безпідставно заарешт. органи НКВС, загинув в ув’язненні.

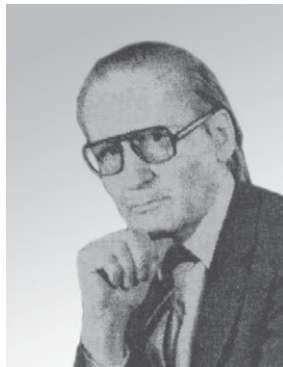
Лит.: *Баб як П.* І треба було бідному русинові... // Друг читача. – 1990. – 11 жовт.

П. Гуцал.

ІВАСЮК

Михайло Григорович (25. 11. 1917, м. Кіцмань, нині Чернів. обл. – 05. 02. 1995, м. Чернівці) – письменник. Батько *В. Івасюка*. Чл. СПУ (1962). 1949 закін. ф-т іноз. мов Чернів. ун-ту. Працював у Кіцман. СШ, згодом у Чернів. ун-ті. Автор романів, повістей (у т. ч. “Монолог перед обличчям сина”, 1988) та ін. творів. Не раз перебував на Тернопільщині, зокрема у серпні 1967 під час святкування в м. Заліщики 100-річчя від дня народження *О. Маковея*, у вересні 1989 – учасник всеукр. літ.-мист. свята “Дністрове перевесло” у м. Борщів.

В. Барна, І. Дуда.

ІВАСЮТА

Михайло Кирилович (01. 06. 1923, с. Загір’я, нині Зборів. р-ну – 28. 08. 1992, м. Львів) – історик, педагог. Д-р істор. н. (1963), проф. (1966). Орден Черв. зірки, медалі СРСР. 1936–39 навчався у тех. г-зії в Тернополі. Учасник нім.-рад. війни від 1941; навесні–влітку 1944 воював на Тернопільщині. Закін. істор. ф-т Львів. ун-ту (1947). Був на громад. роботі. Ст. н. с. (від 1953), зав. відділу історії України (від 1958), заст. дир. з наук. роботи (від 1969) Ін-ту сусп. наук АН УРСР у Львові (нині Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАНУ). Від 1973 – проф., зав. каф. Львів. держ. ун-ту. Автор низки наук. праць, серед них кількох монографій. Чл. ред. колегії, автор статей у кн. “Історія міст і сіл Української РСР. Тернопільська обл. (К., 1973).

Лит.: *Здоровега В.* Вірність, або Оцінка з історії професора Михайла Івасюти // Молодь України. – 1985. – 8 трав.

В. Плисюк.

ІВАХ

Онуфрій Тимкович (25. 06. 1900, с. Підпилип’я, нині Борщів. р-ну – 02. 05. 1964, м. Вінніпег, Канада) – поет, перекладач, журналіст. Від 1908 – в Канаді. Закін. філос. ф-т Саскачеван. ун-ту (бакалавр, 1929). Учителював у м. Даворин (пров. Манітоба), укр. колоніях, працював лектором укр. історії та літ-ри в Ін-ті ім. П. Могили в Саскатуні та його філії у Вінніпезі. Від 1932 – співред. г. “Український голос” (м. Вінніпег), в якому друкувався від 1917. Співпрац. з англ. відділом “Народного слова” (1938–42). Від 1942 – у ред. г. “Новий шлях” і працівник Т-ва укр. культури й освіти у Вінніпезі. Згодом повернувся до ред. “Українського голосу”. Автор лірич. медитацій (зб. “Бойова сурма України” (1931), “Українське євшан-зілля в Канаді” (1960); поеми “Той, кого світ ловив, та не спіймав” (1932, 2-е вид. 1945), повісті “Голос землі” (1937, тоді ж перекладено англ.; 2-е вид. укр. – 1973), драми “Відлет журавля” (1923), “Цікавих оповідань з давньої історії Канади” (1944), перекладів, “Самовчителя української мови для початківців” (1946, 2-е вид. 1953) та ін. книг, упорядник і перекладач англ. мовою антології “Українські пісні та лірика” (1933, автор вступу), зб. укр. нар. пісень та пісень літ. походження “Співаймо ж!” (1947), зб. “Українсько-канадський фольклор” (1960), “Української читанки з словником і примітками” (1960, співавт.) в “Українському голосі” опубл. “Нарис історії Великої Британії” (1939–40), “Коротку історію Канади” (1940); друкувався також у

“Канадійському Фармері” (від 1922), “Свободі” та ін. Поезія Т. Шевченка “Розрита могила” в перекладі І. вміщена в англ.мов. праці “Тарас Шевченко і західноєвропейська література” (Лондон, 1956). Перекладав укр. мовою твори англ. письменників. Критики називали І. найбільшим укр. письменником Канади.

Лит.: “Журавлина” книга. Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. – Т., 1999. – Ч. 1.

Б. Мельничук.

ІВАХІВ

Андрій Маркович (12. 12. 1909, с. Кобиля, нині Збараз. р-ну – 03. 09. 1992, там само) – майстер ткацтва. Килимар. справи навчився від батька. Виготовляв килими за нар. мотивами. Дипломи, премії за участь у виставках: Збараж, Тернопіль, Київ (1948–57, 1958–67, 1970), Москва (1970, нині РФ), Всесоюз. пересувна (1970–72). Вироби зберіг. у Збараз. краєзн. музеї, приват. колекціях.

Лит.: Гриб А. Барвисті джерела. – Т., 1998.

А. Гриб.

ІВАХІВ

Ярослав (псевд. – Ярослав Мулярчук; 1927, с. Конюхи, нині Козів. р-ну) – публіцист, громадський діяч. Навчався у Бережан. г-зії. Емігрував до США. Чл. Укр. конгрес. ком-ту Америки, фінанс. референт ряду фестивалів укр. молоді в США. Співавт., ред. і меценат (2600 дол.) кн. “Село Конюхи – козацьке гніздо” (Нью-Йорк, 1992), чл. Видав. ком-ту с. Конюхи. Передав у *Ін-т нац. відродження* у Тернополі та в ДАТО значну кількість літератури.

Б. Волинський.

ІВАХІВ

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Вовчків. сільраді. Розташ. за 14 км від райцентру і 10 км від найбл. заліз. ст. Зборів (у с. Млинівці). Насел. 259 осіб (2002). 1910 внаслідок пожежі згоріла частина будівель. Діяли “Сільський господар” та ін. укр. т-ва. Є церква Різдва Пресвятої Богородиці. Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985). Працюють ЗОШ І ступ., клуб, торг. заклад. В І. народ. громад. діяч, публіцист *В. Вашикович*, громад.-політ. діяч, д-р права, журналіст *С. Галамай*, проф., д-р мед. н. *В. Конвай*.

В. Ханас.

ІВАХІВ ГОРІШНІЙ

– село у Тернопільському районі. 1946–90 називалося Верхній Іванів. Підпорядк. Івачеводолішній. сільраді. Розташ. над р. Серет, за 15 км від Тернополя. Насел. 261 особа (2001). Перша писемна згадка – 1463 як Івачів згідно з урядовим

листом князів Семена, Солтана та Василя *Збаразьких*, які ділили вотчину між собою. Від 1672 – нинішня назва. Під час 1-ї світ. війни село зазнало значних руйнувань. Є мур. церква Храму Христового Воскресіння. Діють ЗОШ І ступ., клуб, б-ка, ФАП. В І. Г. народ. лікар, громад. діяч *Б. Дзюбановський*, душпастирював *Р. Дурбак*.

П. Тимочко.

ІВАХІВ ДОЛІШНІЙ

– село у Тернопільському районі. 1946–90 – Нижній Іванів. Центр сільради, який підпорядк. с. Івачів Горішній. Розташ. на лів. березі р. Серет, за 10 км від облцентру і 2 км від найбл. заліз. ст. Великий Глибочок. Насел. 505 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1463 як Івачів згідно з

Церква св. Луки та новозбудована дзвіниця.

урядовим листом князів Семена,

Солтана та Василя *Збаразьких*. Від 1672 – нинішня назва. Побл. поселення пролягав *Кучманський шлях*, тому воно зазнавало частих нападів татар. Діяли “Просвіта”, “Січ”, “Рідна школа” й ін. укр. т-ва, кооператива. Під час 1-ї світ. війни І. Д. зазнав значних руйнувань. Є церква св. Луки (1870; кам.). Спорудж. пам’ятники полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1966), членам ОУН і воякам УПА, які загинули 1939–50, встанов. пам’ят. хрести на честь 50-річчя скасування панщини та 500-річчя запоріз. козацтва (1994), на-

Пам’ятник полеглим членам ОУН і воякам УПА.

сипано символ. могилу Борцям за волю України (1990). В І. Г. народ. інженер-механік, меценат *В. Воловодюк*, громад. діяч *І. Горбатюк*, проф.-медик *Я. Гудивок*, громад.-політ. діяч *Т. Лехман*, арх. *П. Палашевський*, письменник *П. Тимочко*. Перебували *І. Блажкевич*, правник *Д. Ладика*, душпастирював *Р. Дурбак*. Діють ЗОШ І ступ., клуб, б-ка. Поблизу І. Д. виявлено археол. пам’ятки пізнього палеоліту, мезоліту та черняхівської культури. Видана кн. *Я. Панчишина* “Івачів Долішній: Короткий історичний нарис” (Г., 1997).

П. Тимочко.

ІВАШКЕВИЧ

Петро (1882, м. Збараж – 22. 11. 1944, м. Ярослав, Польща) – педагог. Вивчав класичні мови у Львів. ун-ті. Від 1909 – вчитель укр. г-зії у Перемишлі (нині Пшемисль, Польща), 1917–18 – проф. укр. г-зії у Львові. 1918–20 воював в УГА. 1922–29 перебував у Кутному біля Варшави. Проф. 1-ї г-зії (1929–39), від 1940 – укр. г-зії в Ярославі. Автор наук. праць, публікацій у періодиці.

Б. Головин.

ІВАШКЕВИЧ

Ярослав (Iwaszkewicz Jarosław; 20. 02. 1894, с. Кальник, нині Іллінець, р-ну Вінн. обл. – 02. 03.

М. Бажсан та Я. Івашкевич (справа) – у Кременці.

1980, с. Ставицько поблизу м. Варшава, Польща) – польський письменник, перекладач, громадський діяч. Навчався у Києві на юрид. ф-ті ун-ту та консерваторії. 1918 виїхав до Варшави. Очолював Спілку польсь. письменників. Автор повістей, романів, зб. поезій, статей, спогадів, перекладів, у т. ч. творів укр. письменників. Восени 1969 як кер. делегації польсь. письменників виступав на святкуванні 160-річчя від дня народж. Ю. Словацького в Кременці, у Тернополі на наук. конференції “Юліуш Словацький – поет і громадянин”, тоді ж відвідав Почаїв. лавру; опублікував про це спогади.

В. Барна, Г. Чернихівський.

ІВАШКІВ

Василь Михайлович (29. 07. 1958, с. Потік Козів. р-ну) – вчений-літературознавець. Канд. філол. н. (1987), доц. (1990). Закін. СШ у с. Куропатники Бережан. р-ну (1975), Львів. ун-т (1980). Працював у Терноп. пед. ін-ті (1980–83, нині ТДПУ), Ін-ті літ-ри ім. Т. Шевченка АН УРСР (1983–90).

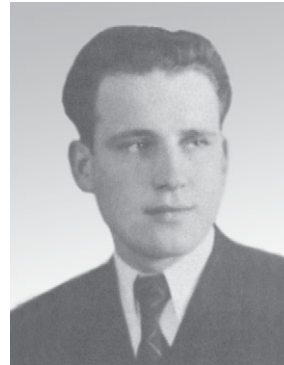

Від 1990 – доц., від 1997 – зав. каф. укр. фольклористики Львів ун-ту (нині нац. ун-т). Досліджує проблеми історії укр. літ-ри 19 ст. Автор наук. праць, серед них монографія “Українська романтична драма 30–80-х років XIX століття” (К., 1990). Упорядник “Творів” П. Куліша у 2-х томах (1994; 2-е вид. 1998).

Б. Головин.

ІВАШКІВ

Євген (21. 03. 1923, с. Бишки, нині Козів. р-ну) – інженер, науковець, громадський діяч. Дійс. чл.

НТШ, чл. Нью-Йорк. АН, Акад. фарм. н., Г-ва укр. інж. Америки, Амер. фарм. асоц. та ін. Низка нагород. Навчався у г-зії в Бережанах. Чл. ОУН. Від 1944 – у Німеччині. Закін. Укр. тех.-госп. ін-т у Регенсбурзі (1950). Переїхав до США.

Студії продовжив у Колумб. ун-ті в Нью-Йорку (1957), Нью-Йорк. тех. ун-ті (1959), Ньюар. інж. коледжі (магістр хім. інженерії). 1971–73 – секр. політ. ради, заст. президента (1977–80), ексекутивний заст. президента Укр. конгресового ком-ту Америки. 1975–79 – голова Ком-ту об'єдн. укр.-амер. орг-цій Нью-Йорка. Чл. управи, заст., в. о. голови ком-ту з вид. зб. “Бережанська Земля”. Ст. н. с. ін-ту Сквіба, фарм. дослід. ін-ту Брістол-Маєрс Сквіб (1989–92). Автор і співавт. 50 наук. праць, має патенти на винаходи. Від 1992 – чл. президії секретаріату Світ. конгресу вільних українців (нині – Світ. конгресу українців). Відзначений у виданнях “Американські Мужі й Жінки в науці”, “Хто є хто на Сході” та “Хто є хто у світі”.

Б. Мельничук.

ІВАШКІВЦІ

– село у Збаразькому районі. Підпорядк. Залужан. сільрад. Розташ. за 6 км від райцентру і 2 км від найбл. залізн. станції Насел. 244 особи (2001). Є церква Великомученика Димитрія Солунського. Діють ЗОШ 1 ступ., клуб, б-ка.

В. Уніят.

ІГЕЛЬСТРОМ

Костянтин Густавович (08. 05. 1799, м. Шумськ – 23. 11. 1851, посел. Кременське поблизу м. Та-

ганрог, нині РФ) – військовик, капітан. Чл. таєм. т-ва “Військові друзі”. В грудні 1825 як ком-р Литов. батальйону підняв повстання в Окремому Литов. корпусі. 1827 військ. суд позбавив І. чинів і дворянства, засудив на 10 р. каторги. 1828–32 відбував покарання на Нерчен. рудниках разом з ін. декабристами. Від 1832 – на поселенні в Енісей. та Іркут. губерніях. Від 1836 – рядовий рос. армії, яка воювала на Кавказі проти горців. 1843 звільнений у чині поручика.

Г. Чернихівський.

ІГНАТІНКО

Віталій Михайлович (12. 03. 1952, с. Варварівка Бахмац. р-ну Черніг. обл.) – педагог, спортсмен.

М. сп. з класич. б-би, чемпіон України (1974). Закін. Київ. індустр.-пед. технікум (1973), Терноп. пед. ін-т (1977, нині ТДПУ). Працював тут асист., ст. викл. каф. спорт. ігор. Від 1994 – голова Терноп. обл. ком-ту з фіз. культури і спорту. Від 1996 – нач.

упр. у справах фіз. культури і спорту, від 2000 – нач. упр. у справах фіз. культури, спорту і туризму Терноп. ОДА, перший заст. голови Терноп. обл. відділення Нац. олімп. ком-ту України. За час роботи І. в управлінні на Олімп. і Параолімп. іграх від Тернопільщини виступили 11 спортсменів. У здобутках тернополян є золоті нагороди на Параолімп. іграх, чем-тах світу та Європи.

І. Дем'янова.

ІГНАТІНКО

Олександр Степанович (1945, с. Усок Ямпіл. р-ну Сум. обл.) – військовик, громадський діяч. Від 1994 – нар. депутат України від Кременец. вибор. округу. Генерал-лейтенант, перший заст. нач. Акад. ЗС України. Закін. Харків. гвард. танк. уч-ще (1965), бронетанк. акад. (1973), акад. Ген. штабу (1986). Командував танк. з'єднанням у Забайкаллі, від 1990 – заст. командуючого армією у Закавказзі. У ЗС України від січня 1992: заст. нач. управління підготовки ЗС, нач. управління кадрів Мін-ва оборони України. Часто перебував на Тернопільщині.

Г. Грещук.

ІГОР

(в миру – Возняк Ігор; 03. 08. 1952, с. Липиці Миколаїв. р-ну Львів. обл.) – релігійний діяч,

єпископ УГКЦ. Закін. Дрогобиц. технікум (1970), підпільну семінарію у Львові (1980), курси форматив у Римі (2001). 1973 прийняв чернечий постриг і вступив у Чин Найсвятішого Ізбавителя (ЧНІ). Від 1980 – священник. 1989–90 душпастирював у Катедр. соборі Непорочного Зачаття Діви Марії в Тернополі. 1990–96 – протоігумен ЧНІ. 17 лютого 2002 висвячений на єпископа з титуляр. престолом Нізи у Ликії; призначений єпископом-помічником Львівським, протосинкелом Львів. архієпархії.

В. Ханас.

ІГОР

(ІВАН) ВАСІЛЬКОВИЧ (р. і м. н. невід. – 1141) – князь теребовльський (1124–39) і галицький (від 1139). Старший син теребовльського князя *Василька Ростиславича*.

Вас. Ханас.

ІГОР ОЛЬГОВИЧ

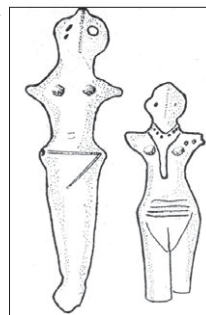
(хрестильне ім'я – Георгій; р. і м. н. невід. – 19. 09. 1147, м. Київ) – князь путивльський, великий князь київський (серпень 1146). Восени 1144 зі своєю дружиною брав участь у поході коаліції вел. князя київ. *Всеволода Ольговича* на Галич проти *Володимирка Володаревича*; війська супротивників зустрілися по обох боках р. Серет біля Теребовлі, потім вирушили на північ, і біля Звенигорода (нині на Львівщині) відбулося замирення. З великокнязів. престолу І. О. був скинутий, насильно пострижений у монахи, згодом під час заворушення його вбили кияни – противники Ольговичів.

Лит.: Літопис руський. – К., 1989.

В. Ханас.

ІГРАШКА НАРОДНА НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

– вид декоративно-ужиткового мистецтва краю. Пов'язана зі святково-обряд. діяльністю людей. Відомі 4 різновиди І. Н. – глиняна, ганчір'яна, дерев'яна, солом'яна чи рогозяна. На тер. Тернопільщини започатк. в часи трипіл. культури. Глиняні жін. фігурки прикрашали візерунками, обліплювали зерном і кидали у вогонь; після виконання цього магіч. обряду, що мав би гарантувати багатий урожай злаків, ці фігурки віддавали для забави дітям. На околиці с. Більче-Золоте

Глиняні фігурки, знайдені у Борцівському районі.

Борщів. р-ну знайдені глин. фігурки (неоліт) вис. 6,5–23,5 см. Традиція виготовлення твариноподіб. І. Н. також дуже давня, пов'язана зі скотарством. При розкопках трипіл. поселень знайдені скульптурні зображення бика, барана, свині, птаха тощо (с. Лисичники та Кошилівці Заліщиц. р-ну, с. Пищатинці Борщів. р-ну та ін.). На Тернопільщині глиняні іграшки-свищики та фігурки виробляли нар.

Іграшки з рогози.

майстри Г. Дзюма (смт Вишнівєць Збараз. р-ну), І. Бойко, О. Самеген (с. Гончарівка Монастирис. р-ну), Є. Куцарський (с. Товсте Гусятин. р-ну), Л. Стасюк (с. Королівка Борщів. р-ну), С. Дяків (с. Голгоча Підгаєц. р-ну); іграшки з рогози – Я. Ремінецький (м. Тернопіль); дерев. іграшки – Д. Мимрик (с. Великий Говилів Теребовлян. р-ну), Ф. Мрига (с. Великі Загайці Шумс. р-ну), І. Ористик (с. Михайлівка Борщів. р-ну), М. та С. Ористики (с. Гутисько Бережан. р-ну) та ін. 1920-і на регіон. етногр. виставках у Тернополі експонували ганчір'яні ляльки. У давнину їх виготовляли для ритуально-обряд. дійств: на *Колодія* і *Масницю* – спалювали, на *Купайла* (*Купала*) – топили у воді. Крім того, ворожки виготовляли фігурки в шлюбному вбранні для привороження наречених тощо, а ледь не у кожній сім'ї була ганчір. лялька, яку батьки зробили для дитини. Нині І. Н. майже цілком витіснені фабричними.

А. Гриб, І. Дем'янова.

ІГРОВИЦЯ

– село у Тернопільському районі. Центр сільради. До І. приєднано х. Корчунок, у зв'язку з пересел. жителів х. Обручівка виключений із обл. даних. Розташ. на березі р. Ігра, за 19 км від райцентру і 15 км від найбл. заліз. ст. Великий Глибочок. Насел. 1704 особи (2001). Відоме від 16 ст. Діяли “Просвіта”, “Сільський господар” та ін. укр. т-ва, кооператива. Є церкви св. Параскеви (1886), “фігура” Матері Божої (відновл. 1992). Споруджено пам'ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1967), встановлено пам'ят. хрест на честь скасування панщини. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, дошк. заклад, краєзн. музей, амбулаторія, аптека, с.-г. підпр-во “Золотий колос”, цегел. з-д, млин, 3 торг. заклади. В І. народ. громад. діячі Я. Біловас, В. Лисий,

різьбяр Я. Голик, польс. художник А. Єзерський, проживає педагог А. Каплун. Перебували громад. діячі Л. Кравчук, Т. Маліцький, реліг. діяч С. Щепаньський. Поблизу І. виявлено археол. пам'ятки доби пізньої бронзи.

П. Ткач, В. Уніят, В. Ханас.

ІГУМЕНИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

(від грец. – той, який веде, йде попереду) – у православній церкві – управитель або помічник управителя чоловічого монастиря; в католицькій і греко-католицькій церквах – настоятель, старший чернець, абат, архімандрит. Настоятеля чол. або жін. монастиря обирають на все життя й офіційно настановлюють на уряд літург. благословенням, хіротезією (руководінням). І. носить відзнаки сану: нагруд. хрест, ерігоніація (“набедренник” – прикрашений парчевий квадрат, що на одному куті висить на поясі), жезл та інколи спец. *man dyas* (“мантія” – широкий пурпур. або чор. плащ). Відомі І., які були проголошені святими у православ. церкві: преподобний *Іов Почаївський* (І. Почаїв. монастиря); в УГКЦ – священикомученики *Я. Сеньківський* (уродж. с. Великі Гаї Терноп. р-ну) і *В. Байрак* (уродж. с. Швайківці Чортків. р-ну), І. Свято-Троїцького монастиря у м. Дрогобич на Львівщині. На Тернопільщині діють 3 гілки чол. монаших чинів і згромаджень УГКЦ: ЧСВВ, Чин Найсвятішого Ізбавителя (ЧНІ) та монахи Студит. уставу, які на чолі своїх спільнот мають І., хоча влада і повноваження не в усіх чернечих згромадженнях рівнозначні. ЧСВВ – одне з найдавніших східних монаш. згромаджень, яке має активний осередок у *Бучац. монастирі Чесного Хреста Господнього*, що став продовженням перших монаших поселень ще з часів Київ. Русі. І. цього монастиря – о. *І.-Т. Майкович*, він же І. Струсів. монастиря, який відбудовують. Чернечу громаду Студитів відновив в Україні митрополит *А. Шептицький* на поч. 20 ст.; перший свій осідок вони отримали у с. Зарваниця (нині Теребовлян. р-ну) в монастирі св. Івана Хрестителя (І. – брат митрополита, священикомученик *К. Шептицький*). 1990-ті у Зарваниці збудовано Свято-Троїцький монастир, І. – еродиякон А. Салогуб. У кін. 1990-х постав монастир св. Теодора Студита у с. Колодіївка Підволочис. р-ну, його І. – еромонах Г. Планчак. ЧНІ має осідок у Тернополі. Перший монастир засновано 1931 (І. – о. Й. Девохт). До ліквідації монастиря 1946 І. залишався о. В. Порошко, 1990-і – віднов. й відбудовано монастир і церкву Успін-

ня Матері Божої, нині І. – о. М. Шевчишин. Із виходом УГКЦ з підпілля збудовано монастир оо. Редемптористів у Тернополі, де І. о. П. Федюк.

о. М. Пастух.

ІЖЕДЕРОВ

Федір Миколайович (17. 07. 1922, с. Рисайкіно Похвистнев. р-ну Куйбишев. обл., нині РФ) – військовик. Лейтенант РА, від 1946 – капітан запасу. Герой Рад. Союзу (1945). Від 1944 – учасник нім.-рад. війни. Брав участь у боях на Тернопільщині, зокрема 16 липня 1944 побл. с. Ярчівці Зборів. р-ну та при форсуванні р. Стрипа. Після війни проживав у м. Похвистнево.

Н. Халуца.

ІЖИКОВСЬКИЙ

Кароль (Irzykowski Karol; 27. 01. 1873, с. Блашкова, Польща – 02. 11. 1944, м. Жирардув, там само) – польський прозаїк, драматург, літературний критик. Чл. Польсь. акад. літ-ри (1933). Навчався у г-зіях Бережан, Золочева і Львова. Студіював германістику у Львів. ун-ті. 1896–98 – помічник вчителя у Бережан. г-зії. Згодом – стенограф у Львові, Кракові (1909–20). Від 1920 жив у Варшаві. Автор п'єс, трилогії “Jarzmo kapuńskie” (1909, 1917), роману “Pałuba” (1903), прозових творів “Walka o treść” (1923), “Słom wśród porcelany” (1934), зб. статей “Czyn i słowo” (1913), літературозн. праці “Fryderyk Hebbel jako poeta konieczności” (1909) й ін.

П. Гуцал.

ІЗМАЙЛОВ

Сергій Володимирович (01. 05. 1975, м. Ямпіль Вінн. обл.) – спортсмен (легка атлетика). М. сп.

міжнар. кл. Закін. ін-т банків. бізнесу ТАНГ (1996). Призер першості світу серед юніорів (1993), учасник Всесвіт. універсіад (Сіцілія, Пальма-де-Майорка). Чемпіон України у потрій. стрибку (1996). Чл. нац. та олімп. збірн. команд України з легкої атлетики. Учасник 27-х літніх Олімп. ігор у м. Сідней (2000, Австралія).

Лит.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т. 2003.

В. Грабовенко.

ІЗОТОВА

Ірина Юліанівна (12. 01. 1952, смт Мельниця-Подільська Борщів. р-ну) – астрофізик. Канд. фіз.-матем. н. (2002). Чл.

Міжнар. астрон. союзу та Європ. астрон. т-ва. Вчений секр. Укр. астрон. асоц. (1991–96) та Укр. міжнар. ком-ту з питань науки і культури при НАНУ (1996–2003). Закін. СШ № 3 у Тернополі (1969), фіз. ф-т Київ. ун-ту (1974,

нині нац. ун-т). Відтоді працює н. с. в астрон. обсерваторії цього ВНЗ. Основна діяльність присвяч. проблемам позагалакт. астрономії. На основі спостережень, отриманих на супутнику IRAS, визначено та проаналіз. інтегральні характеристики випромінювання галактик з активним зореутворенням із Першого (галактики Маркаряна) та Другого Бюраканських оглядів у далекому інфрачерв. діапазоні спектра. Автор і співавт. понад 30 наук. праць.

В. Троян.

ІЗОТОВА

Любов Андріївна (25. 01. 1946, м. Чарджев, нині Туркменістан) – співачка (колоратурне сопрано). Засл. арт. України (1985). Закін.

Харків. ін-т мист-в (1975, нині акад. культури). У репертуарі – партії з опер: Г.-Ф. Генделя “Лотаріо”, Г. Перселла “Королева фей”, В.-К. Глюка “Орфей і Еврідіка”, В.-А. Моцарта “Чарівна флейта”; романи зарубіж. композиторів, нар. пісні. У творчому доробку – 26 темат. програм, серед яких: “Твої листи пахнуть зів'ялими трояндами” (за творами *Лесі Українки*), “Любов, життя, мистецтво” (за творами *М. Рильського*), “Пісню світу віддала, серце вам лишила” (присвяч. *С. Крушельницькій*), “З народної криниці” (нар. пісні в обробці укр. композиторів), “Я помню вальса

звук прелестный” (вальси І. Дунаєвського, М. Лисенка, І. Шамо, Ф. Шопена, Й. Штрауса й ін.), “Композитори дітям та юнацтву” (твори В.-А. Моцарта, М. Мусоргського, П. Чайковського, Л. Деліба), “Богородице Діво, радуйся” (духовна музика М. Лисенка та ін.), “Вінок Шопену” (до днів культури Польщі в Україні, 2004), вечір старовин. музики тощо. Репрезентувала творчість слухачам України, Білорусі, Росії, Туркменістану, Польщі, Франції, Німеччини.

Г. Шергей.

ІЗЯСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ

(хрестильне ім'я – Пилип; бл. 1186 – 31. 05. 1223) – князь теребовльський (від 1209). Разом із князями – батьком Володимиром Ігоревичем та дядьком Романом Ігоревичем воював проти галиц. князя *Данила Романовича*; в битві на р. Гнізна влітку 1210 зазнав поразки. Загинув у битві з монголо-татарами на р. Калка (нині р. Кальник у Донец. обл.).

В. Ханас.

ІЗЯСЛАВ ДАВІДОВИЧ

(хрестильне ім'я – Миколай; р. і м. н. невід. – 06. 03. 1161, м. Київ) – князь чернігівський, великий князь київський (грудень 1154 – березень 1155, травень 1157 – грудень 1158, від лютого 1161). Восени 1144 був із військом у коаліції вел. князя київ. *Всеволода Ольговича* під час походу на Галич, зайняв із половцями м-ко Микулин (нині смт Микулинці Теребовлян. р-ну) і підійшов до Теребовлі.

П. Гуцал.

ІЗЯСЛАВ МСТИСЛАВИЧ

(хрестильне ім'я – Пантелеймон; бл. 1096, м. Новгород, нині РФ – 14. 11. 1154, м. Київ) – князь переяславський, володимир-волинський і берестейський, великий князь київський (серпень 1146 – серпень 1149, серпень 1150, від квітня 1151). Організував похід проти галиц. князя *Ярослава Володимировича Осмомисла*; вирішальна битва відбулася 17 лютого 1154 біля Теребовлі, після якої І. М. наказав стратити полонених галичан.

П. Бабій.

ІКВА

– річка у Бродівському районі Львівської, Кременецькому районі Тернопільської, Дубнівському та Млинівському районах Рівненської областей. Права притока р. Стир (бас. Дніпра). Довж. 155 км (у межах Терноп. обл. – 40 км), пл. бас. 2250 км² (у межах Терноп. обл. – 354 км²). Започатк. із джерел біля с. Літовище на Поділ.

височині, перетинає Мале Полісся і на Волин. височині біля с. Торговиці впадає у р. Стир. Долина річки у верхів'ї вузька коритоподібна, з крутими схилами, нижче, в межах Мал. Полісся, розширена до 5 км і більше. Заплава переважно двобічна, подекуди заболочена, шир. від 50–100 м на Поділ. ділянці, до 500–1000 і більше на Мал. Поліссі. Річище помірно звивисте, на окремих ділянках зарегульоване ставками та водосховищами. Шир. річища від 5 до 25 м, глиб. 0,5–2,2 м. Похил. річки 0,89 м/км. Живлення мішане, переважно снігове. Осн. притока – Тартацька (права). Замерзає на поч. грудня, скресає на поч. березня. Гідрол. пости біля с. Млинівці (від 1945) та біля смт Млинів (від 1939). Пересічна витрата води 5,5 м³/сек, макс. – 77 м³/сек. Використов. для тех.-побут. та с.-г. водопостачання. У бас. річки споруджено меліорат. системи “Іква”, “Тарнацька” та ін. На берегах І. – м. Дубно Рівнен. області.

Й. Свинко.

ІКВА

– село у Кременецькому районі. Підпорядк. Великобережц. сільраді. Розташ. на березі р. Іква, за 4 км від райцентру. Насел. 572 особи (2003).

На сільській вулиці.

Є церква Петра і Павла (1997). Діють ЗОШ І ступ, б-ка, ФАП, дошк. заклад, відділ зв'язку, упр. райшляхрембуду. Є пам'ятка природи – 90-річна пірамідальна сосна.

Ж. Пазюк.

ІКОНА

(від грец. – зображення, подоба, образ) – живописне релігійне зображення, предмет культового поклоніння. Вшанування І. поширене в християнстві (католицизм, православ'я), буддизмі, мусульманстві (іранському). Християнська І. виникла 1 ст. н. е. На ній зображені Ісус Христос, Матір Божа (Богородиця), апостоли й ін. персонажі Біблії, святі церкви. Найраніші І., як стверджує церква, належать пензлеві євангеліста Луки. Від 3 ст. згадки про І. все частіше трапляються у творах письменників та істориків Сх. церкви. В працях візант. богословів Діонісія Ареопігита Нового (кін. 5–поч. 6 ст.), Іоанна Дамаскина (8 ст.) і Те-

одора Студита (9 ст.) розроблені теорет. питання містич., літург. і мист. природи І. Після періоду іконоборства 726–843 у Візантій. імперії було прийнято почитання І. на 7-му Вселен. соборі в Нікеї (787). Створюють І. спец. технікою (див. *Іконопис*). Найдавніші І. в Україні, що збереглися до нашого часу, датують 11–12 ст. Деякі з них були особливо шановані, славились як чудотворні. Найвідоміші І.: Вишгородська (Володимирська), Ігоревська (11 ст.), Чернігівська (12 ст.), Печерська, Холмська й ін. Серед відомих чудотворних *ікон Божої Матері* на Тернопільщині – Бережанська, Буцнівська, *Зарваницька*, Краснопушчанська, *Почаївська*, *Теребовлянська*, *Тернопільська*, Улашківська, Чернихівська. Зокрема, Бережанська І. привезена 18 ст. з Риму до Бережан як цінний дар від Папи Римського, тривалий час зберігається в замк. каплиці. Буцнівську – подарував громаді м-ка Буцнів (нині село Терноп. р-ну) староста М. Цивінський 1729; вона є в місц. парохіял. церкві Петра і Павла. Чернихівська – була в церкві с. Чернихів (нині Зборів. р-ну) від 1578.

Лит.: *Степовик Д.* Історія української ікони Х–ХХ століть. – К., 1996.

о. Й. Говера.

ІКОНОПИС

– вид релігійного живопису; зображення Ісуса Христа, Матері Божої (Богородиці), святих та інших образів Старого й Нового Завітів, персонажів церковної історії. Ікони виконували спец. технікою за традиц. приписами: липову, дубову або кипарис. дошку закріплювали тонким полотном і покривали кількома шарами левкасу (алебастр із клеєм), шліфували і за певним порядком виконували малюнок, золочення та розпис яєчною темперою, а наостанок покривали поколосом (оліфою). Прийняття християнства 988 зумовило розвиток І. в Україні. Серед іконописців 11–12 ст. найбільшу славу мав монах Києво-Печер. монастиря Алімпій (Аліпій, Олімпій; бл. 1050 – 17. 08. 1114). За “Києво-Печерським патериком”, від 1084 він брав участь у розписі Успен. собору; можливо, виконував мозаїчні роботи для Михайлів. Золотоверх. собору в Києві (зруйнов. 1934). Ікони Алімпія до нашого часу не збереглися. При спільних осн. рисах в укр. іконопис. мистецтві у зв’язку з істор. обставинами виробилися своєрідні тенденції розвитку. Впродовж століть укр. малярі, спираючись на традиції мистецтва Київ. Русі та Галиц.-Волин. держави, створ. свою систему інтерпретації традиц. іконогр. канонів, що уніфікували та регламентували спосіб зображен-

ня бібл., євангельських та агіографічних сюжетів і худож. образу в цілому зі засадами стилю і колористичного вирішення. Зв’язки з мист. культурою ін. народів, зокрема сх. і пд. слов’ян, Візантії, Греції, західноєвроп. сфери впливів також позначилися на творчості укр. іконописців. Із прикметних рис укр. І. в середньовіччі виділяються монументальність, лаконічність і узагальненість у трактуванні худож. образу. Це надавало йому натхненної піднесеності без зайвої розповідності та дріб’язкової деталізації. Ще одна риса – його демократ. характер із виразним нахилом до нар. творчості при високій профес.

І. Зілінко.
“Нерукотворний образ Спасителя”.

культури. В сукупності все це визначало феномен укр. іконопис. малярства. У 20 ст. в Україні було знищено або продано за кордон безцінні реліквії І. минулих віків. Те, що залишилося, – мала частка вел. спадщини, але й вона дає змогу відтворити напрями і характер розвитку тогочас. малярства. Однак через брак пам’яток неможливо простежити всі етапи становл. локал. маляр. шкіль І. Утруднює відтворення цього процесу та обставина, що художники, як правило, не ставили на іконах своїх підписів і дат. У рад. період І. в Україні практично не розвивався; укр. іконописне малярство продовжувало свої традиції в діаспорі. Від поч. 1990-х мистецтво І. на теренах України відродилося. Відомими майстрами І. є *Я. Бурда*, *Р. Василик*, *М. і Т. Вацки*, *М. Дирбавка*, *Х. Дохват*, *І. Зілінко*, *В. Катеринюк*, *Ю. Мокрицький*, *А. Наконечний*, *М. Осінчук*, *В. Стецько* та ін. художники, життя і творчість яких пов’язані з Тернопільщиною.

о. М. Пастух.

ІКОНОСТАС

(з грец. eikōn – образ, зображення, ікона; stasis – ставити, розставляти) – перегородка-стіна зі вставленими в неї іконами, яка в храмах східного християнства відокремлює вівтар від центральної частини (в богословському значенні відділяє світ видимий від невидимого, небо від землі). В Україні цей термін широко використов. від 19 ст.; до цього часу вживали переважно термін Deicis (зі старогрец. – моління) або зрідка – Ка-

тапетасма. І. розвинувся від поч. християнства з первісної низької вітгарної перегородки. У Візантії вона набула форми кількоасової колони, в просвітах якої чіпляли заслони. Перші фігуративні зображення встановлювали на такій конструкції в передіконоборчому періоді. Тоді поряд з ін.

Іконостас у церкві Різдва Христового в Тернополі.

зображеннями на архітраві перегородки могло з'явитися зображення Деїсіс; ця композиція на тривалий час дала назву всьому ансамблю І. Від 10 ст. Деїсіс відроджувався і став центр. темою майбут. розширеного І. В Україні найдавніша згадка про протоіконостас трапл. у Кисво-Печерському паперу, де йдеться про замовлення преподобному Алімпію 5-и ікон Деїсіса і 2-х Намісних (дворядовий І.). Такий вигляд первісний І. зберігав, ймовірно, до 15 ст. Відтоді походять найдавні. ікони празничків, що могли бути в новоутвор. Празниковому ряді. Тогочасні укр. І. до нас не дійшли. Найдавніші групи ікон, що містилися на передвітгар. огорожі, походять від 16 ст. У кінці цього століття І. збагатився ще одним рядом – Пророчим; цих чотири ряди – Намісний, Празниковий, Деїсіс (16 ст. перетвор. на Апостольський) і Пророчий – становлять основу традиц. укр. І. й практично без змін зберіг. у невел. ансамблях донині. Найбухливішим у розвитку І. було 17 ст.; він змінився під західними впливами. Тоді ж започатк. багате різьблення конструкції І., його форма повторює фасади ренесанс. споруд, а згодом – барокових. Окрім зовн. змін конструкції вітгар. перегородки, певні новаторства започатковані й у тематиці зображень. У 1-й пол. 17 ст. з'явився Страсний ряд, у серед. століття виникли фігуративне зображення на гранях І. (т. зв. Цокольний ряд) і ще один додатк. ряд – Неділь П'ятидесятниці, який є воскресним циклом. Інші додаткові ряди спорадично виникли 17 ст. у різних І. і згодом не повторювалися (Успенський у Львові, у с. Цебрів Зборів. р-ну й ін.). Завершують 17 ст. два величких І.: Жовківський (у церкві Різдва Христового; худ. І. Руткович) та Скит-Манявський (Богородчанський; худ. Й. Кондзелевич). 18 ст. тра-

дицію високих І. завершив В. Петранович (Краснопушчанський, не зберігся, фрагменти нині в с. Вербів Бережан. р-ну; *Миколаївський* у Бучачі; Віцинський, частково зберіг. в с. Озерна Зборів. р-ну й ін.). Від 2-ї пол. 18 ст. у храмах почали відкривати вітгар, який до цього часу був заслонений високим І. Будували або низькі І., крізь які проглядав вітгар (церква Покрови в Бучачі), або Апостольський ряд разом із Пророчим (чи тільки ікона Деїсіс) підносилися високо під склепіння (церква св. Миколая в Золочеві, собор св. Юра у Львові), або вітгар та І. з'єднані в одній конструкції без Царських врат (Василіянський монастир у Підгірцях на Львівщині). В кінці століття майстри повернулися до високих І. (церква св. Духа у Львові, Андріївська у Києві). В 19 ст. відбувся занепад в іконопис. мист-ві. На поч. 20 ст. завдяки митрополитові А. Шенцицькому воно відродилося в Галичині; над І. працювали Ю. Панькевич (м. Борщів), М. Сосенко (с. Поляни на Львівщині), А. Коверко і П. Холодний (м. Львів), ін. укр. художники. В провінційному малярстві досить довго зберігались архаїчні прояви, що не відповідало заг. тенденціям розвитку укр. І. З істор.-мист. погляду найціннішими на Тернопільщині є І.: Михайлівський у с. Скорики Підволочис. р-ну (17 ст.), Миколаївський у Бережанах (1691), Успенський у с. Вербів Бережан. р-ну (фрагменти походять із Краснопушчанського І.; 1735–41), Миколаївський (1740-і) та Покровський (бл. 1770) в Бучачі, Успенський у Почасві Кременец. р-ну (бл. 1771), церкви в с. Озерна (18 ст.; див. *Іконостас Озернянський*).

Лит.: Тарануценко С. Український іконостас // Записки НТШ. – Т. 227. – Л., 1994; Ярема В. Походження і розвиток нашого православного іконостасу // Православний Вісник. – 1959. – № 10; № 11–12; Zilinko R. Rozwój ikonostasu i jego znaczenie w Kościele Wschodnim na ziemiach ukraińskich // Rocznik Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów. – Lublin, 2004. – Т. 2.

Р. Зілінко.

ІКОНОСТАС ОЗЕРНЯНСЬКИЙ

– іконостас у парафіяльній церкві Святої Трійці в с. Озерна Зборівського району. Традиційна висока симетрична вітгарна перегородка з 6 ярусів (рядів), угорі заверш. скульп. композицією Розп'яття з Пристоячими. В І. О. є ряди – Цокольний, Намісний, Неділь П'ятидесятниці, Празниковий, Апостольський і Пророчий; у центрі іконостасу над Царськими вратами розміщена ікона Богородиці Римської. Іконостас неоднорідний. Перевезений із монастир. церкви с. Віцинь

(нині Смереківка Перемишлян. р-ну Львів. обл.), що згоріла 1846; іконостас до неї завершив 1767 С. Скрипецький, окремі ікони раніше виконав *В. Петранович*. Того ж року до Озерної перевезено дерев. парафіял. церкву з іконостасом, у котрий теж потрапили ікони з монастир. церкви с. Віцинь. На поч. 20 ст. іконостас із дерев. церкви перенесли до нової мурованої. У 2-у світ. війну пошкоджений, зокрема розтрощено ікону Деїсіс (нині фрагменти ікони – у Львів. картин. галереї, в І. О. представлена копія). Під час реставрації іконостасу 1968 В. Вуйцик провів мистецтвознавчий аналіз і підтвердив висновок (1907) Ю. Пйотровського про авторство кількох ікон В. Петрановича (Намісні ікони, св. Миколай, Деїсіс, Апостоли). 1970–80-і І. О. перемальований; внаслідок цього первинний живопис захований під низькоюкіс. шаром малярства, фрагменти позолоти покриті метал. фольгою. Крім того, дерев. елементи конструкції уражені жуком-деревогризом. Для врятування ансамблю І. О. потребує реставрації.

Лит.: Драган М. Українська декоративна різьба XVI–XVIII ст. – К., 1970; Овсіичук В. Майстри українського бароко. Жовківський художній осередок. – К., 1991.

Р. Зілінко.

ІЛ'АВЧЕ

– село у Тербовлянському районі. Центр сільради. Розташ. на берегах р. Сорочанка, за 17 км від райцентру і найбл. заліз. ст. Тербовля. Насел. 1575 осіб (2001). Відоме від 13 ст. Початкова назва – Вилавче. Діяли т-ва “Просвіта”, “Січ”, “Луг”, “Сільський господар”, “Рідна школа”, “Відродження”. Є церква Івана Богослова (1873; мур.), “фігура” на честь 17 полеглих чл. ОУН і вояків УПА. Споруджено пам'ятники односельцям, які загинули у 1-й світ. війні (1929), воїнам-землякам, полеглим під час нім.-рад. війни (1967), Т. Шевченку (1993), встанов. пам'ят. знаки на честь скасування панщини, б-би за тверезість (1901), насипана могила УСС (1990). Діють ЗОШ 1–3 ступ., клуб, б-ка, дошк. заклад, дільнична лікарня, амбулаторія, приватно-оренд. с.-г. підпр.-во “Урожай”, 5 торг. закладів. В І. народ. реліг. діяч, публіцист о. І. Білинський, громад. діяч, художник-декоратор *М. Борачок*,

Церква Івана Богослова.

д-р філол. н. *П. Будівський*, громад. діяч *І. Зенчишин*, поет *Ф. Пігович*, перебували письменник *І. Франко*, митрополит *А. Шептицький*.

Д. Твердин, В. Уніят.

ІЛ'ЕНДЕР

Тобіаш (1892, м. Тернопіль – 1919, м. Гнівань, нині Тиврів. р-н Вінн. обл.) – військовик. Хорунжий у *Жидів. курені УГА*. Помер від тифу.

В. Ханас.

ІЛ'ЛЯШ

Іван Микитович (15. 02. 1920, с. Морозівка, нині Барішів. р-ну Київ. обл.) – громадсько-політичний діяч. Ордени Леніна, Труд. черв. прапора (три) та ін. нагороди СРСР. Депутат ВР УРСР 5–9 скликань. Навчався у льотній військ. школі. Учасник нім.-рад. війни 1941–45. Працював механіком, учителем, дир. школи у Свердлов. обл. (нині РФ). 1950–52 – другий, перший секр. Великодедеркал. (нині село Шумс. р-ну) райкому КПУ. 1955 закін. вищу парт. школу при ЦК КПУ. 1955–57 – перший секр. Лановец. райкому партії. 1958–71 – другий секр. Терноп. обкому КПУ. Травень 1971 – липень 1982 – голова виконкому Терноп. обл. ради. Від 1982 – на пенсії, проживає у м. Київ.

В. Мусевич.

ІЛ'ЛЯШ

Степан Семенович (08. 01. 1926, с. Вілька Сапоц. пов. Краків. воев-ва, Польща) – різьбяр. Грамоти, дипломи, премії виставок. Освіта 4 кл. Різьбярства по дереву навчався від родичів, займається ним від 1943. Переселений 1945 у с. Гутисько Бережан. р-ну. Працював різьбярем Бережан. лісгоспзагу. Осн. спеціалізація: мала аніматична скульптура. Учасник виставок: обл. (від 1967), респ. (від 1970), всесоюз. у Москві (1970).
Лит.: Гриб А. Барвисті джерела. – Т., 1998.

А. Гриб.

ІЛЬКЕВИЧ

Григорій Степанович (псевд. – Мирослав Ількевич, Мирослав з Городенки, Mirosław; 13 (25). 10. 1803, с. Нове Село, нині Жовків. р-ну Львів. обл. – 1841, м. Городенка, нині Івано-Фр. обл.) – педагог, поет, фольклорист. 1822 здав у Львові екзамени на нар. вчителя. 1824–35 працював у

Коломиї, потім – у Городенці. Збирав на Покутті, Волині і в Галичині, в т. ч. на Бучаччині та Чортківщині, фольклорні матеріали; в одному з сіл біля Чорткова віднайшов рукописну зб. пісень і віршів 18 ст. Кілька пісень, які записав І., увійшли до альманаху “*Русалка Дністрова*” (1837). Опублікував зб. “Галицькі приповідки і загадки” (1841), статті з етнографії і фольклористики (нім. і польсь. мовами). Рукопис збірки укр. істор. пісень, яку уклав І., зберігається у ЛНБ.

П. Гуцал.

ІЛЬКЕВИЧ

Теодор (псевд. – Мстислав Рус; 1878 – 23. 07. 1918, м. Зборів) – кооперативний діяч, письменник-гуморист. Працював у “Господарській спілці” в м. Самбір на Львівщині, потім – куратором “Сільського господаря” у Зборові. Співред. ж. “Комар”. Автор зб. “З рідного краю”, комедії “Американець”, нарису “Спомини з інвазії”, статей на екон. теми в часописах.

П. Бабій.

ІЛЬКІВ

Андрій Васильович (1974, м. Шумськ) – музикант (трубач). Закін. Хмельн. муз. уч-ще, Київ. консерваторію. Володар премії конкурсу “Перший талант світу” в м. Тулуза (Франція, 1995), 2-ї премії міжнар. конкурсу трубачів-професіоналів у Києві (1998). Нині – соліст Нац. буд. орган. та камер. музики, одночасно – викл. Київ. консерваторії. Виступає в Україні та за кордоном з Нац., Запоріж. і Черкас. симфон. оркестрами, ансамблем “Київська камерата” та ін.

С. Синюк.

ІЛЬНИЦЬКИЙ

Василь Степанович (псевд. і крипт. – Денис, Денис з-над Серета, Подолянин, Стефанович В., В. Д. Р., А. Д. Ст. та ін.; 22. 04. 1823, с. Підпечери, нині Тисмениц. р-ну Івано-Фр. обл. – 15. 04. 1895, там само) – педагог, публіцист, історик, письменник, перекладач, культурно-освітній діяч. Навчався у г-зіях Станіслава (нині – Івано-Франківськ), Тернополя і Львова, Львів. ун-ті (1840–41), “Цісарському конвікті” у Відні (1842–46). 1847 став священником. 1849–55 викладав у Станіслав., Терноп. і Львів. г-зіях. Працював дир. г-зій у Львові (1858–61), Тернополі (1861–68); від 1868 очолив дирекцію укр. академ. г-зії у Львові. Був головою Руського пед. т-ва (від 1881), Ком-ту будови Руськ. нар. театру у Львові. Учасник Собору руських вчених (1848). Опубл. ряд статей з питань укр. суспільно-політ., культурно-мист. і освітньо-шкіл. життя (зокрема, 1867 у

г. “Русь” подав огляди театр. вистав у Тернополі). Автор шкіл. підручників “Читанка для молодіжи”, “Читанка для молодіжи: Звірята, товариші чоловіка” (обидва – 1886), повісті “Рогніда-Горислава” (1860), драми “Настя” (1872), оповідання “Василько, князь Теробовельський і Володар, князь Перемиський”, істор. нарисів “Стародавній Звенигород” (1861), “Стародавній Теробовля” (1862), ін. розвідок і худож. творів. Переклав літ-ру з церк. та всесвіт. історії.

Лит.: Качкан В. Українське народознавство в іменах. – К., 1994. – Ч. 1.

Г. Кушнерик, П. Медведик.

ІЛЬНИЦЬКИЙ

Володимир Іванович (13. 06. 1938, с. Кіндратів, нині Турків. р-ну Львів. обл.) – вчений у галузі спортивної медицини. Д-р біол. н. (1984), проф. (1985). Закін. Кременец. пед. ін-т (1961, нині ТДПУ). 1961–71 – викл. Терноп. філіалу Львів. політех. ін-ту (нині ТДТУ). Від 1972 – зав. каф. спорт. медицини лікув. фізкультури, лікар. контролю та фіз. виховання Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Наук. зацікавлення: спорт. кардіологія, вплив окремих видів спорту на структурно-функціональні параметри серця дітей і підлітків. Автор і співавт. понад 350 наук. і навч.-метод. праць, зокрема метод. рекомендацій “Тренувальні програми для розвитку основних фізичних якостей функціонального стану серцево-судинної системи” (1978), “Фізична культура серед працівників розумової праці в режимі трудового дня” (1988), брошур “Морфофункціональні особливості серця юних спортсменів” (1980), “Рухова активність школярів” (1983) та ін.

М. Андрейчин.

ІЛЬНИЦЬКИЙ

Микола Миколайович (23. 09. 1934, с. Ільник, нині Турків. р-ну Львів. обл.) – літературознавець, критик, публіцист, поет, перекладач. Чл. НСПУ (1967). Д-р філол. н. (1984), проф. Дійс. чл. НТШ. Респ. (1983) і всесоюз. (1985) премії в галузі літ.-худож. критики. Премія НАНУ ім. І. Франка (1996). *Лит.-мист. премія ім. Братів Лепких.* Закін. Дрогобиц. пед. ін-т (1957). Від 1964 – в ред. львів. ж. “Жовтень” (нині “Дзвін”), заст. гол. ред. (від 1980). Від 1989 – чл. президії і голова філол. секції НТШ. Автор зб. віршів “Земні артерії” (1965), “Мозаїка доріг” (1980), багатьох книг літ.-крит. нарисів і статей, літературознавчих досліджень.

М. Ониськів.

ІЛЬНИЦЬКИЙ

Роман (1915, Борщівщина) – журналіст, громадський діяч. Навчався у г-зіях Чорткова, Тернополя (1925–30), Рогатина, в Малій духовній семінарії у Львові. Чл. Тимчас. правління у Львові (1941); ув'язнювали німці. Видавець і ред. тижневика “Час” (1945–49). Голова Міжнар. союзу екзильної преси, ген. секр. Міжнар. ком-ту переміщених осіб і політ. емігрантів у Німеччині (1947–52). Ред. “Українського самостійника” (1955–56), від 1957 – голова Політ. ради ОУН за кордоном. Автор праці “Deutschland und die Ukraine 1934–45” (“Німеччина і Україна 1934–35”; 2 тт., 1955–59), спогадів у зб. “Шляхами Золотої Поділля” (т. 3), числ. статей.

Х. Весна.

ІЛЬЧЕНКО

Олексій Олегович (08. 01. 1985, м. Тернопіль)

– спортсмен (плавання). М. сп. України (2002). Навчається в ін-ті фінансів ТАНГ. 6-разовий переможець і призер юнац. першостей України (1998–2002), в т. ч. сріб. призер юнацьких ігор та бронз. призер молодіж. ігор України (2002).

Кандидат до зб. команди України з плавання.

Лит.: Ігнатенко В., Гунтік Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

І. Ігнатенко.

ІЛЬЧІШИН

Дмитро-Михайло (20. 10. 1902, с. Сокиринці, нині Чортків. р-ну – 14. 11. 1983, Канада) – редактор, агроном, громадський діяч. Закін. Манітоб. ун-т (інж.-агроном, 1928). Працював у Манітоб. департаменті с. госп-ва й на залізниці, учителював у “Рідній школі”. 1925–38 – секр. т-ва св. Рафаїла (видав 7 календарів-альманахів), яке опікувалося емігрантами. Співзасн. гетьман. руху в Канаді, секр. “Гетьманської січі” (1928–36). 1926–27 – співред. г. “Канадійський українець”. 1932–33 видавав англ. часопис для українців “Монітор”. 1938 обраний до Вінніпез. міськ. ради. Від 1938 мав власне с.-г. підпр-во у м. Сант-Норберт (пров. Манітоба). Автор гострокрит. кн. “Творці комунізму” (1967). 1973 переклав англійською і видав 2-й т. “Історії України” *Д. Дорошенка*.

Б. Волинський.

ІНВЕСТИЦІЙНА**ПРИВАБЛИВІСТЬ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

– це сукупність чинників та їх кількісна оцінка, які визначають доцільність і ефективність інвестування в економіку Тернопільської області. Розрізняють І. П. підприємств, регіонів, галузей економіки. І. П. регіону є необхід. умовою формування сприятливого інвестиц. середовища. Кількісна оцінка та прогнозування І. П. дають можливість забезпечити зростання темпів розвитку регіону з урахуванням таких важливих факторів: раціональне використання його екон. потенціалу, ефекту оптимальної інтеграції, тер. розподілу праці та взаємної екон. кооперації. І. П. регіону має осн. метою визначити напрямки інвестування: при розробці інвестиц. програм або проєктів з урахуванням ресурсного потенціалу регіону, при здійсненні інвестиц. діяльності на ринках нерухомості, цінних паперів. У часовому аспекті І. П. можна розглядати в 3-х формах: ретроспективній, поточній та перспективній. Ретроспективний аналіз дозволяє дослідити інвестиц. процеси регіону, що відбувалися в минулому. Поточна форма відображає ті результати, які інвестори отримують на даний час, перспективна – враховує й передбачає інвестиц. можливості регіону на близьку та далеку перспективу. Найбільша частка в джерелах фінансування інвестиц. процесів протягом тривалого періоду припадала на центр. фінансування інвестицій, тобто фінансування за рахунок коштів держ. бюджету та бюджет. позик. Бюджетне фінансування було ключовим у фінанс. забезпеченні структурних перетворень. Нині бюджет. інвестиції в джерелах інвестування в економіку обл. становлять лише 9,2%, а за прогнозами їх частка збільш. до 9,9% протягом 3-х наступ. років. Осн. джерелом залишатимуться кошти підпр-в та орг-цій (45–50%) і кошти населення (35–36%). Помітно зростає участь іноз. інвесторів в екон. розвитку області – від 4,3% до 6%. Потенціал Терноп. обл. не задіяний в повному обсязі. Зважаючи на її природно-ресурс. та екон. потенціал, можна збільшити інвестування, задіяти внутр. джерела інвестування, максимально сприяти вкладенню іноз. капіталу. Основою прийняття таких рішень є визначення потенційно привабливих напрямків інвестування в розрізі р-нів та галузей економіки. Для обґрунтування І. П. р-нів як структур. елементів регіону визначають інтегральну оцінку, що дає змогу поєднати різні за назвою, одиницями виміру та вагомістю чинники. Визначення І. П.

р-нів передбачає розрахунок 6 узагальнюючих показників (показники екон. розвитку р-ну; показники розвитку с. госп-ва; показники, що характеризують демогр. ситуацію в р-ні; показники розвитку інвестиц. інфраструктури; показники розвитку комерц. інфраструктури; показники, які враховують можливі ризики у р-ні), оцінка яких, в свою чергу, базується на використанні певних аналіт. показників. Розрахунки інтегрального показника дали можливість виділити 4 рівні привабливості об'єктів для інвестування. Райони інвестиційно найпривабливіші (значення інтеграл. показника яких більше від 38): м. Тернопіль (59,75), Чортків. (41,8) і Терноп. (38,61) р-ни. Райони привабливі (знач. показника більше від 28, але менше від 38): Лановец. (33,55), Підволочис. (32,54), Бучац. (32,25), Гусятин. (30,66), Збараз. (30,11), Боршів. (29,91), Козів. (29,57), Бережан. (28,71) і Тербовлянський (28,28). Райони середньої привабливості (знач. показника більше від 20, але менше від 28): Шумс. (20,46), Зборів. (20,62), Кременец. (24,95), Заліщиц. (26,13) і Монастириський (27,61). Райони малопривабливі (знач. показника менше від 20): Підгаєцький (15,54). Такий підхід дає змогу визначити р-ни інвестиц. найбільш привабливі, залучити потенційних інвесторів, у т. ч. іноземних, розробити стратегію соц.-екон. розвитку регіону, простежити, які чинники впливають на інвестиц. привабливість територій.

І. Івашук, С. Юрій.

ІНГВАР ЯРОСЛАВИЧ

(рр. і м. н. та см. невід.) – князь дорогобузький, володимир-волинський, луцький, шумський. 1201–04 і 1212 чотири рази протягом нетривал. часу був вел. князем київським. Два його сини – князь володимир-волинський Ізяслав і князь шумський Святослав загинули 31 травня 1223 у битві з монголо-татарами на р. Калка (нині р. Кальник Донец. обл.); його дочка Гремислава, дружина краків. князя *Лєстька (Лєшка) Білого*, була матір'ю вел. краків. князя Болеслава Стидливого (1226–79). Союзник галиц.-волин. князів *Романа Мстиславича* і *Данила Романовича Галицького*.

П. Гуцал.

ІНГУЛЬСЬКИЙ

Петро Мокійович (04 (17). 07. 1912, с. Медівка, нині Липовец. р-ну Вінн. обл. – 22. 07. 1976, м. Львів) – письменник, публіцист, журналіст. Чл. СПУ (1955). Засл. прац. культури УРСР (1972). Учасник нім.-рад. війни. Працював у Львові жур-

налістом, дир. вид-ва “Каменяр”. Автор багатьох збірок нарисів та оповідань, повістей. Опубл. низку матеріалів про уродженців Тернопільщини, де не раз перебував; співпрац. із г. “*Вільне життя*”.

М. Ониськів.

ІНЛЕНДЕР

Адольф (Infender Adolf; 1854, м. Бучач – 1920) – польський журналіст, громадський діяч. Здобув фах фармацевта у Львів. ун-ті. 1870–80-і – один із лідерів соціаліст. руху в Сх. Галичині, чл. ред. ком-ту г. “Праця”. Брав участь у розробці “Програми робітничої партії Галичини”; заарешт. і засуджений на процесі соціалістів 1878 (разом із *І. Франком* і *М. Павликом*) і 1880 (разом із *Л. Варинським*). Згодом відійшов від активної політ. діяльності. Володів аптекою у Бродах на Львівщині. У Львові – ред. часопису “Рух”, чл. ред. “Львівської газети”. Співавтор “Великого польсько-німецького словника” (1911–13), упорядник 1-го т. “Ілюстрованої історії Польщі” (1896).

П. Бабій.

ІННОКЕНТІЙ

(Леоферов; р. і м. н. невід.) – релігійний діяч. 1953–58 – у Почаїв. лаврі; 1958–60 – намісник монастиря Астанайської єпархії РПЦ. Автор богослов. та істор. праць.

В. Федорів.

ІННОКЕНТІЙ-СЕЛЬНО

(в миру – Сельнокрінов-Коровін Яків Максимович; 1778, нині Перм. обл. РФ – 25. 04 (12. 05). 1840, м. Орел, там само) – православний релігійний діяч, архієпископ (1833). Вятську духовну семінарію. Від 1813 – архимандрит Соликамського Істобінського монастиря, від 1824 – ректор Псков. семінарії. 1827–31 – єпископ Дмитровський, 1831–32 – Курський і Белгородський. У лютому 1832 обійняв Волин. єпархію. За *І.-С. Почаївському* монастиреві надано 1833 статус лаври, відкрито мощі преподобного *Іова Почаївського*. 1836 в Кременець переведено Волин. духовну семінарію.

В. Ханас.

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

І ПІДПРИЄМНИЦТВА (ІЕП)

– вищий навчальний заклад недержавної форми власності в м. Тернопіль. Реалізує ступеневу систему підготовки фахівців, яку декларує Мін-во освіти і науки України. Засн. 1993 як філія Укр.-фінського ін-ту менеджменту і бізнесу, 1995 реорганіз. у самост. ВНЗ 3-го рівня акредитації з правом підготовки бакалаврів та спеціалістів.

Ректор – *О. Білоус*. В ІЕП діють ф-ти: екон. (спеціальності: “облік і аудит”, “фінанси”, “маркетинг”), перепідготовки фахівців (друга вища освіта). Один із 6 центрів в Україні, який готує реєстраторів – власників іменних цінних паперів і реалізаторів цих паперів. На ден. і заоч. формах навчаються понад 1 тис. студентів. ІЕП має навч. корпус, в якому 16 аудиторій, конференц-зал, 3 комп'ютер. класи, б-ка, спортклуб, а також стадіон та ін. Працюють 63 викладачі, серед них 2 д-ри та 38 канд. н. Відбуваються наук. конф., у т. ч. міжнародні. За результатами досліджень вчені ін-ту видали низку наук. праць, навч. посібників. ІЕП має тісні контакти з ВНЗ Польщі, США, Данії, Вел. Британії, а також Корпусом миру США, Амер.-польс.-укр. консорціумом.

І. Дем'янова, Г. Стародубець.

ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ (ІНВУ)

– громадсько-наукова установа. Створ. 23 березня 1991 з ініціативи *І. Герети* в Тернополі для теорет.-експертного, наук.-консультативного та інформ.-аналітичного забезпечення структур НРУ, ін. демокр. орг-цій та об'єднань, мета яких – нац.-держ. й духовно-культурне відродження України. Наук. діяльність ІНВУ охоплює гуманіт. галузі: релігієзнавство, філософію, історію, філологію, мистецтвознавство, педагогіку. Має відділи: істор.-археол., філол., фольклор.-етногр., мистецтвозн., філос.-реліг., політ.-екон., держава і права, молодіжно-освіт., інформ.-аналітичний (б-ка, музей Руху, комп'ютер. база даних), видавн. (монографії, брошури, преса, листівки), адмін.-господарський. Від часу заснув. до 2002 дир. – *І. Герета*, від 2002 – *О. Герман*. Найвищий орган ІНВУ – загальні збори, виконавчий – рада. Чл. ін-ту – науковці Тернополя, ін. міст України та зарубіжжя. Осн. функції – орг-ція, проведення, розвиток і координація наук.-теорет. українознавчих досліджень; розгортання прикладних наук.-популярних досліджень; проведення експертної та аналіт. обробки інформації з питань, які становлять інтерес у контексті нац. відродження; поширення і популяризація наук. інформації; проведення просвітньо-пропаганд. роботи (наук. конф., симпозіуми, семінари, диспути, лекції, вечори); надання допомоги у підготовці кадрів політ.-просвітнього напрямку; співпраця з наука та освіт. установами, громад. орг-ціями, ЗМІ та ін. Ін-т організ. експедиції, творчі відрядження тощо. ІНВУ підготував низку спецвип. г. “*Тернове поле*”, видав більше 30 худож. і наук. книг

та ін. видань. Співпрацює з НШТ та ін. наук. інституціями. Організовує зустрічі з видатними людьми, у т. ч. *М. Мушинкою*, *В. Лісовим*, *М. Кальбою* й ін.; влаштовує вернісажі та виставки. Має унік. б-ку, де зібрана укр. патріот. періодика років незалежності. 10 вересня 2002 ІНВУ присвоєно ім'я *І. Герети*.

Лит.: Герета І. Форпост національного відродження краю // Свобода. – 2002. – № 2.

М. Литвин.

“ІНФЕКЦІЙНІ ХВОРОБИ”

– всеукраїнський науково-практичний медичний журнал. Засн. 1995, виходить у м. Тернопіль щоквартально. Співзасн. ТДМА, Ін-т епідеміології та інфекц. хвороб ім. Л. Громашевського АМН України, АН ВШ України, Терноп. НДІ “Проблеми людини”, Представництво ООН в Україні. ВАК України внесла ж. “І. х.” до переліку фах. видань, у яких можуть бути опубл. результати дисертаційних робіт на здобуття наук. ступенів д-ра і канд. н. у галузі медицини та біології. Рубрики: “Передова стаття”, “Оригінальні дослідження”, “Огляди та лекції”, “Короткі повідомлення”, “Сторінки історії, події, ювілеї”, “Інструктивно-методичні матеріали”, “Рецензії” та ін. Із ж. співпрац. вчені Білорусі, Литви, Польщі, Росії, Узбекистану, Франції, що дає змогу інформувати читачів про досягнення світ. науки, клініч. та протиепідем. практики.

М. Андрейчин.

ЮАН

(у миру – Боднарчук Василь Миколайович; 12. 04. 1929, с. Іване-Пусте, нині Борщів. р-ну – 09. 11. 1994, там само) – релігійний діяч, митрополит УАПЦ. Брат *І. Боднарчука*. Канд. богослов. н. (1964). Закін. 9 кл. місц. школи. Від 1945 був дяком у родин. селі, керував хором. 1949 за зв'язки з ОУН заарешт. у с. Великий Ключів, нині Коломий. р-ну Івано-Фр. обл. Тут допомагав місц. священникові, провадив церк. хором. Під час арешту серед ін. вилучили три рукопис. зшитки коломиїнок, записаних у Вел. Ключеві. Покарання відбував у Тюмен. ВТТ та Караганді на руднику Кенгір. Організував там хор, писав поезії. 1955 звільнений. Навчався в м. Ленінград (нині Санкт-

Петербургу): від 1956 – в духовній семінарії, згодом – у духовній акад., яку закін. 1964. 1957 висвяч. у сан диякона, 1962 – священника. Служив на парафіях у с. Стрийка Збараз. р-ну (1965–68), м. Трускавець Львів. обл. (1968–77). Від 1977 – єпископ Іоанн Житомирський і Овруцький РПЦ. 20 жовтня 1988 вийшов з РПЦ і став одним з ініціаторів створення УАПЦ в Україні. Від жовтня 1989, змінивши ім'я Іоанн на Іоан, – архієпископ Львів. і Галицько-Волинський УАПЦ; 5 червня 1990 1-й Собор УАПЦ постановив І. бути митрополитом Львів. і Галиц., намісником Київ. патріарш. престолу, Першоєрархом УАПЦ в Україні. Загинув у автоаварії за нез'ясованих обставин.

Лит.: Вічна пам'ять померлому! // За вільний край. – 1994. – 16 груд.; Енциклопедія Коломийщини. – Коломия, 1998. – Зшиток 2.

о. Б. Боднарчук.

ІОАНН

(в миру – Лавриненко Віктор Пилипович; 12 (24). 03. 1899, м. Краснодар, нині РФ – 12. 10. 1985, м. Херсон) – православний релігійний діяч, архієпископ. Магістр богослов'я (1931). Закін. Ставропіль. духовну семінарію, богослов. відділ Варшав. ун-ту (1931). 1921 прийняв чернечий постриг. Від 1923 – вчитель Закону Божого у Кременец. г-зії; від 1924 – у Дерман. духовній школі. 1931–35 – чл. Волин. духовної консисторії, намісник Кременецького Богоявлен. монастиря, від 1932 – архімандрит. 1935 – чл. Гроднен. духовної консисторії, настоятель Жировицького Успен. монастиря. Від 1941 – настоятель Ковел. собору; хіротонізований у Почаїв. Успен. лаврі на єпископа Ковельського, вікарія Волин. єпархії. 1942 собор єпископів возвів І. у сан архієпископа Поліського і Брестського. 1946–56 – архієпископ Молотовський (Пермський), 1956–57 – Алма-Атинський, 1957–59 – Челябін. і Златоустський, від 1961 – Костромський і Галицький.

В. Ханас.

ІОВ

(в миру – Кресович Володимир Андрійович; 15 (27). 09. 1898, с. Мокрець, нині Турій. р-ну Волин. обл. – 04. 12. 1977, м. Львів) – православний релігійний діяч, архієпископ (1954). Закін. Кременец. духовну семінарію (1922). Служив священником Святомиколаїв. церкви Кременец. Богоявлен. монастиря (1922). Від 1922 – настоятель Свято-Троїцької церкви в м-ку Рохманів (нині с. Шумс. р-ну). Від 1932 – настоятель церков на Волині. 1942 прийняв чернечий постриг у

Почаїв. Успен. лаврі, отримав сан архімандрита. 24 червня 1942 хіротонізований там само на єпископа Луцького, вікарія Волин. єпархії. 1943–45 – єпископ Кременец. і Дубнівський, 1945–46 – Ізмайлівський, 1946–48 – Лисковський, 1950–51 – Великолуцький і Торопецький, 1951–53 – Чебоксарський і Чуваський, 1953–57 – Казанський і Чистопольський. 1957–60 – архієпископ Казанський і Марійський, 1967–73 – Уфимський і Стерлітимацький, від 1973 – Івановський і Кінешемський.

В. Ханас.

ІОВ

(в миру – Павлишин Василь Степанович; 05. 05. 1956, с. Конюхи Козів. р-ну) – православний релігійний діяч. Від

січня 2004 – архієпископ Терноп. і Кременецький. Закін. СШ у родин. селі (1972), Львів. політех. ін-т (1977, нині ун-т “Львівська політехніка”), духовну акад. в м. Ленінград (1985, нині Санкт-Петербург, РФ). 1982 рукопоклад. у сан диякона,

1983 – священника. Служив у Ленінград. єпархії (1983–85), від 1985 – у Львів.-Терноп. єпархії: священник Святовведен. церкви в с. Старий Тараж Кременец. р-ну, від 1987 – настоятель Святомихайлів. церкви в с. Старий Збараж Збараз. р-ну, від 1988 – священник у селах Товстолуг, Кравівка, Дичків Терноп. р-ну. 1989 перейшов з РПЦ в УАПЦ; тоді ж утворив реліг. громади і був настоятелем церков у селах Плотича, Ігровиця, Дубівці Терноп. р-ну. 1990 признач. канцлером Терноп.-Буцац. єпархії. В червні 1992 – учасник об'єдн. собору УАПЦ і УПЦ, на якому утворено УПЦ КП. У квітні 1995 прийняв чернечий постриг (звершив архімандрит Вікентій); у травні того ж року за рішенням Синоду УПЦ КП рукопоклад. у єпископа Кременец. та Збаразького (від листопада того ж року – Терноп.-Кременецького).

О. Гах, В. Ханас.

ІОВ

(в миру – Смакоус Віктор Федорович; 19. 02. 1964, м. Почаїв Кременец. р-ну) – релігійний діяч, єпископ Української православної церкви Московського патріархату. Канд. богослов'я (1999).

Закін. духовні семінарію та акад. (1991) у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ). Від 1991 – викл. Київ. духовної семінарії та акад., від 1992 – секр. Вченої ради Київ. духовної семінарії. 1997 прийняв чернечий постриг, архімандрит. Того ж року хіротонізов. у Києво-Печер. лаврі на єпископа Херсон. і Таврійського; від 1999 – єпископ Сум. і Охтирський, ректор пастирсько-богослов. духовного уч-ща. Автор богослов. праць.

В. Ханас.

ІОВ

(в миру – Тивонюк Дмитро Якович; 06. 11. 1938, м. Почаїв, нині Кременец. р-ну) – релігійний діяч, митрополит Російської православної церкви (2000). Канд. богослов'я (1969). Був послушником у Почаїв. Успен. лаврі. Навчався в Київ. (1957–58) та Одес. (1961–65) духовних семінаріях. Закін. Москов. духовну акад. (1969). 1968 прийняв чернечий постриг. Від 1971 – референт, згодом – зав. канцелярією відділу зовн. церк. відносин Москов. патріархату; від 1974 – ігумен, архімандрит. 1975 хіротонізов. на єпископа Зарайського, вікарія Москов. єпархії. Від 1976 – заст. голови відділу зовн. церк. відносин Москов. патріархату. Від 1988 – архієпископ Костромський і Галицький; від 1989 – Житомир. та Овруцький. 1994–95 – дир. вид-ва Москов. патріархату. Від 1994 – архієпископ Одинцовський, від 1996 – Челябінський.

Вас. Ханас.

ІОВ ПОЧАЇВСЬКИЙ

(в миру – Залізо (Желізо) Іван Іванович; 1551, Галицька земля – 28. 10. 1651, Почаїв. монастир, нині м. Почаїв Кременец. р-ну) – православний церковний діяч, ігумен.

Походив із селян. родини. 12-річним вступив до Угорницького монастиря (нині с. Угорники Коломий. р-ну Івано-Франків. обл.), прийняв чернечий постриг. Згодом на запрошення К.-В. Острозького перебрався до Дубен. Чеснохресного монастиря, де його обрали ігуменом. Після смерті князя 1608 прибув на Почаїв. гору, обраний ігуменом монастиря і залишався ним до кінця життя. Учасник Київ. собору 1628. Перетворив мо-

настир із пустельного на загальножитний, установив порядок життя монастиря. братії, запровадив регуляр. та урочисті богослужіння, впорядкував тер. монастиря. На заклик І. П. укр. шляхтичі Волині та Галичини склали пожертви на монастир. потреби; 1649 збудована церква Пресвятої Трійці. Ймовірно, сприяв *Кирилові Транквіліону Ставровецькому* у виданні 1618 “*Зерцала богословії*”. Автор багатьох повчань (рукописна зб. укладена в монастирі після смерті Іова; видав 1884 М. Петров під назвою “Пчела Почаевская”). 1659 мощі преподобного І. П. освятив митрополит *Діонісій (Балабан)*; нині вони спочивають у Печерній церкві Почаїв. лаври. в природ. печері, де він за життя молився у самоті.

П. Гуцал, Г. Чернихівський.

ІРАКЛІЙ (СЕВЕРИЦЬКИЙ)

(р. і м. н. невід. – 08. 10. 1596, м. Почаїв, нині Кременец. р-ну) – православний релігійний діяч. Єпископ Волинський та Острозький до 1596.

Вас. Ханас.

ІРХА

Едвард (1924, с. Ладичин, нині Тереховлян. р-ну) – інженер, громадський діяч. Навчався в укр. г-зії у Тернополі (1942–44). Від 1944 учасник 2-ї світ. війни. 1946–51 – навчався у Львів. політех. ін-ті (нині ун-т “Львівська політехніка”), заарешт. під час навчання. Працював на Долин. газ. з-ді, Борислав. газопромислі, згодом – зав. лабораторією НДІ нафти і газу в Краснодарі (РФ). Від 1995 очолював Львів. обл. орг-цію Всеукр. об’єднання ветеранів.

Лит.: Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. 1898–1998. – Т.– Л., 1998.

В. Уніят.

ІРЧАН

Мирослав (справж. – Баб’юк Андрій Дмитрович; псевд. – Абба, Б’юк, І. Мірко, Юрко Ропша; 14. 07. 1897, с. П’ядики, нині Коломий. р-ну Івано-Франків. обл. – 03. 11. 1937, урочище Сандормох, обл. м. Медвежьєгорськ, нині Респ. Карелія, РФ) – письменник, публіцист, драматург, перекладач. Закін. учит. семінарію у Львові (1914). Воював в УСС та УГА, у т. ч. на Тернопільщині. У серпні-вересні 1920 перебував у Тернополі, працював у “*Всегазвидаві*” та ред. г. “*Більшовик*”. 1922–23 навчався в ун-ті у Празі. 1923–29 жив у Канаді. Повернувся в рад. Україну, очолював літ. орг-цію “Західна Україна”, ред. її одноїмен. журналу. Автор зб. новел і оповідань, повісті “Карпатська ніч” (1924), п’єс “Дванадцять” (1923), “Товариство Пшик” (1925), “Підземна Галичина” (1926),

“Плацдарм” (1931; поставив театр “*Березиль*” *Леся Курбаса*), нарисів “Хто такі УСС”, “Герої Маківки”, “Похід борців” та ін. В кінці 1933 І. заарешт. органи ДПУ; в ув’язненні – розстріляний. Реабіліт. 1956.

П. Бабій.

ІСАЄВИЧ

Дмитро Григорович (07 (19). 10. 1889, с. Велицьк, нині Ковел. р-ну Волин. обл. – 17. 01. 1973, м. Стрий Львів. обл.) – громадсько-політичний діяч, педагог. Батько *Я. Ісаєвича*. Закін. духовне уч-ще в Кременці (1903), духовну семінарію в Житомирі (1909), політех. ін-т у Петрограді (1917; нині м. Санкт-Петербург, РФ). У червні 1917 обраний до УЦР в Києві, чл. Малої Ради. Один із лідерів Укр. партії соціалістів-революціонерів, чл. її бюро ЦК. Керівник делегації УНР на переговорах із більшов. Росією (січень 1918), чл. делегації УНР на Париз. мир. конф. (від березня 1919), делегат Конгресу спожив. кооперації союзних держав у Парижі (червень 1919) і міжнар. соціаліст. конф. (серпень 1919) в Люцерні. 1920-і жив у Парижі, Празі та Брюсселі, 1923–31 – в Луцьку. 1931–43 вчителював на Рівненщині, 1947–58 викладав у технікумі механізації с. госп-ва в Стрию. Автор статей в укр. і зарубіж. виданнях.

Лит.: *Шаповал Ю.* Україна ХХ століття. Особи та події в контексті важкої історії. – К., 2001.

П. Гуцал.

ІСАЄВИЧ

Ярослав Дмитрович (07. 03. 1936, с. Верба, нині Дубен. р-ну Рівнен. обл.) – історик, археограф, книгознавець, історик культури. Син *Д. Ісаєвича*. Д-р істор. н. (1978). Акад. НАНУ (1992), акад.-секр. відділ. історії, філософії та права НАНУ (від 1993). Почес. д-р Гроднен. ун-ту (Білорусь, 1993). Іноз. чл. Польс. АН (1994). Закін. істор. ф-т Львів. ун-ту (1957). Від 1958 – в Ін-ті сусп. наук АН УРСР (нині Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАНУ), його дир. від жовтня 1989. Заст. голови НТШ. Чл. міжнар. редколегій “Гарвардської бібліотеки давнього українського письменства” та “Зведеного каталогу й опису стародрукованих видань кириличного і глаголичного шрифтів”, кер. укр. групи істориків польс.-укр. семінару “Україна-Польща: важкі питання” (1986–2002). Автор понад 1 тис. публікацій. Не раз відвідував Бучач, Кременець, Почаїв та ін. міста Тернопільщини; зокрема, 1974 в Кременці брав участь у наук. конференції до 400-річчя укр. книгодрукування.

В. Ханас, Г. Чернихівський.

ІСАК

Григорій Терентійович (04. 02. 1927, с. Федорівка Карлів. р-ну Полтав. обл.) – художник. Народи СРСР. Учасник нім.-рад. війни. 1955 закін. Полтав. залізн. технікум. Працював на будовах Дрогобича (1955–68), Тернополя (від 1968). Від 1970 займається різьбленням по дереву, від 1987 – живописом. Учасник виставок у Тернополі (1986–94), Києві (1987, 1988, 1993) та ін. містах. Серед робіт – дерев.: “Підноси” (1986), “Женихи” (1987), “Соловейко” (1989); живописні: “Горобина” (1987), “Іній” (1989), “Водоспад (1993) та ін. Твори зберіг. у музеях Тернополя, приват. колекціях.

А. Гриб.

ІСЛАМ-ГІРЕЙ Ш

(1604, м. Бахчисарай, нині АР Крим – 1654, там само) – кримський хан (від 1644). Не раз здійснював грабіж. походи на Волинь та в Галичину, включаючи тер. сучас. Тернопільщини. 1648 вступив у спрямований проти Польщі військ. союз із укр. гетьманом *Б. Хмельницьким*. Брав участь у *Збараській облозі 1649*. Задля власної політ. мети порушував союзні зобов’язання у *Зборівській 1649*, *Берестецькій 1651* та *Жванецькій 1653* битвах. 1653 розірвав укр.-татар. союз і підтримав Польщу. За переказами, І.-Г. Ш отруїла невілляниця-українка.

В. Федорів.

ІСМАЇЛОВ

Адалят Орудж огли (17. 03. 1966, с. Карасу Саберабад. р-н, Респ. Азербайджан) – громадський діяч. Від 1990 проживає у м. Тернопіль. Від 2003 – голова Терноп. регіон. відділення Конгресу азербайджанців України.

В. Лашта.

“ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕОГРАФІЇ”

– всеукраїнський науково-теоретичний часопис. Виходить у Тернополі від 2000 під егідою Укр. геогр. т-ва, ТДПУ та Геогр. комісії НТШ двічі на рік (всього побачило світ 6 випусків). Шеф-ред. – проф. О. Шаблій (м. Львів), ред. – проф. О. Заста-

вецька (м. Тернопіль). Редактором перших 2-х випусків був ініціатор видання, доц. *Б. Заставецький*. Рубрики: “Віхи”, “Постаті”, “Раритети”, “Крає- і країнознавство”, “Натургеографічні та геоекологічні студії”, “Антропогеографічні дослідження”, “Картографічні сюжети”, “Шкільна географія” та ін. Входить у перелік наук. фах. видань України, де можна публікувати результати дисертац. робіт на здобуття наук. ступенів.

І. Дігчук.

ІСЬКІВ

Володимир Васильович (28. 07. 1939, с. Дмитрів, нині Радехів. р-ну Львів. обл.) – тренер, педагог. Відмінник освіти України. Закін.

Львів. ін-т фіз. культури (1962). 1962–74 – тренер з легкої атлетики ДЮСШ. 1974–83 – викл. Терноп. пед. ін-ту (нині ТДПУ). 1985–98 – голова обл. ради ДСТ “Спартак”, президент волейбол. клубу “Надзбруччя”. Від 1998 – методист інформац.-метод. центру освіти і науки Тернопу. миськ. ради.

Лит.: Ігнатенко В., Гунтик Г. Спортивні постаті Тернопілля. – Т., 2003.

І. Ігнатенко.

ІШКІВ

– село у Козівському районі. Центр сільради, якій підпорядк. села Дворище та Росохуватець. Розташ. на березі р. Стрипа, за 15 км від райцентру і 9 км від найбл. заліз. ст. Денисів–Купчинці. Насел. 427 осіб (2003). Перша писемна згадка – 1430. Діяли “Просвіта” та ін. укр. т-ва. Від березня до липня 1944, коли по р. Стрипа пролягала лінія фронту, жителі І. були переселені у с. Золота Слобода (нині Козів. р-ну). Під час військ. дій 1944 бл. 160 будинків спалено. Є церква Архістратиґа Михаїла (1934; кам.), “фігура” на місці старої дерев. церкви. Споруджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985), встанов. кам. хрести на місці церкви св. Антонія та на честь скасування панщини (1911), насипані могили на місці поховання 7 воєнів УСС (1990), односельцям, полеглим у 2-й світ. війні, та жертвам сталін. репресій. Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. В І. народ. нар. майстер, літератор і композитор

Церква Архістратиґа Михаїла.

В. Кульчицький, нар. майстер і поет *Я. Ремінецький*, тут працював (1977–2002) господарник і громад. діяч *В. Тринька*. Поблизу села – *Ішківський загальнозоологічний та орнітологічний заказник*.

І. Сидорак, В. Уніят.

ІШКІВСЬКИЙ

ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– природоохоронний об’єкт місцевого значення. Розташ. у межах Ішків. сільради Козів. р-ну, в т. ч. у кв. 43–46 Козів. лісництва (лісове урочище “Ішків”). Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням виконкому Терноп. обл. ради від 30. 06. 1986 № 198 із змінами, затвердж. її рішенням від 27. 04. 2001 № 238. Пл. 1251 га. Перебуває у віданні Ішків. сільради (1091 га), Бережан. держ. лісомислив. госп-ва ДЛГО “Тернопільліс” (160 га). Під охороною – числ. мислив. фауна. Трапл. борсук звичайний (занес. до Червоної книги України), заєць сірий, білка, лисиця, козуля звичайні, кунія лісова, куріпка сіра – цінні мислив. види та ряд ін. тварин. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя надані у користування Козів. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереж. та відтвор. мислив. фауни.

І. Бай.

ІШКІВСЬКИЙ

ОРНІТОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК

– природоохоронний об’єкт місцевого значення. Розташ. на пн. околиці с. Дворище Козів. р-ну, в межах колишніх торфорозробок. Оголош. об’єктом природно-заповід. фонду рішенням Терноп. обл. ради від 18. 03. 1994. Перебуває у віданні ТзОВ “Незалежність”. Пл. 80 га. Під охороною – числ. водно-болотна та мислив. орнітофауна. Трапляються лебідь-шипун, крижень звичайний, лиска, норець великий, водяна курочка, лунь болотний та ін. види птахів. Рішенням Терноп. обл. ради від 22. 07. 1998 № 15 мислив. угіддя надані

у користування Козів. рай. орг-ції УТМР як постійно діюча ділянка з охорони, збереж. та відтвор. мислив. фауни.

І. Бай.

ІШТВАН

Ілля Кіндратович (1909, с. Рєгетів Горлиц. пов. на Лемківщині, нині Польща – 1985, с. Нова Гута Монастирис. р-ну) – народний майстер. Від 1945 жив у Новій Гуті. Займався плетінням капелюхів із соломи. Учасник виставок ремесел у Тернополі (1978, 1981, 1983), Києві (1980), м. Бендери (Молдова, 1983).

І. Дуда.

ІЩЕНКО

Михайло Михайлович (25. 01. 1930, с. Гамзино Борисів. р-ну Белгород. обл., нині РФ) – вчений у галузі медицини. Д-р. мед. н. (1970), проф. (1972). Чл. Нью-Йорк. АН (1995). Відмінник охорони здоров'я (2002). Закін. Харків. мед. ін-т (1957). 1960–70 – асист., доц., 1970–98 – зав. каф. нерв. хвороб, 1973–74 – проректор з навч. роботи Терноп. мед. ін-ту (нині ТДМА). Від 1998 – проф. каф. нервових хвороб. Розробив високоефект. метод лікування хворих з ішемічними порушеннями мозк. кровообігу. Автор і співавт. більше 170 наук. і навч.-метод. праць, у т. ч. монографій; патент на винаходи.

М. Сенник.

ІЩЕНКО

Олег Іванович (10. 10. 1956, м. Бережани) – правник, фінансист, громадський діяч. Нар. депутат України (від 1995, 2-й тур; 1998–2002). Закін. юрид. ф-т Київ. держ. ун-ту (1978, нині нац. ун-т). Працював адвокатом у Чернігові (1978–91), ген. дир. проектно-буд. фірми ВО “Чорнобильська АЕС”, головою правління транснац. корпорації “Руно” (Лисичан. нафтоперероб. з-д). Від 1997 – голова правління АКБ “ОЛБанк”.

І. Дем'янова.

ІЩЕНКО

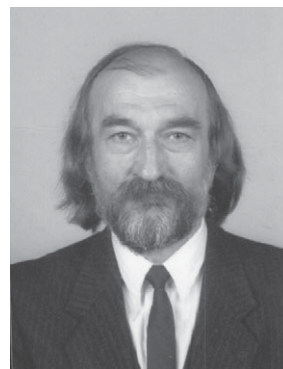
Олександр Анатолійович (05. 05. 1966, м. Тернопіль – 2002, м. Київ) – педагог, культурно-освітній діяч, мистецтвознавець. Закін. Терноп. СШ № 15, істор. ф-т Київ. пед. ін-ту. Вчителював у Терноп. СШ № 19, працював у Київ. коледжі

зв'язку, наук.-мист. центрі Мін-ва освіти і науки України (н. с., відп. секр. “Наукового вісника”). Розробив нові форми навчання дітей-інвалідів, базові тести для різних рівнів підготовки, методи автоматиз. контролю рівня знань, комплексну систематизовану програму “Альма-матер” для ВНЗ України. Співавт. мультимедійних програм: “Галерея українського та світового мистецтва”, “Мистецтво музеїв України”, “Українське барочне мистецтво”, та ін. Голова культ.-освіт. т-ва “Колорит” (м. Київ). Автор наук. праць.

О. Саган, Ю. Чубатий.

ІЩУК

Руслан Васильович (25. 06. 1949, м. Почаїв Кременец. р-ну) – музикант, диригент-хормейстер. Чл. Нац. Ліги укр. композиторів (1997), Асоц. діячів естрад. мист-ва України (1998). Закін. Почаїв. муз. школу (1964), Терехівлян. культ.-освіт. уч-ще (1967; нині вище уч-ще культури), Івано-Фр. пед. ін-т (1972; нині ун-т). Під час навчання у ВНЗ – кер. вокал.-інструм. ансамблю (ВІА) “Опришки”. Кер. ВІА: “Збруч” Терноп. (1974–75), “Беркут” Івано-Фр. (1975–76) і “Закарпаття” Закарпат. (1980–82) обл. філармоній. Від 1990 – в Тернополі, кер. театру пісні “Літопис” у ТАНГ. Автор музики пісень “Канни” (1968) на сл. *Ф. Піговича*, “Течія” (1967) на сл. *С. Пушика* та ін. Альбоми та аудіокасети “Опришків” вийшли у Канаді (м. Торонто), США (м. Нью-Йорк), Австралії (всі – 1972) і на всесоюз. фірмі грамзаписів “Мелодія”.

Лит.: *Маслій М.* Руслан Іщук: “За випуск платівки ансамблю “Опришки” у Канаді з пісню “Канни” я міг отримати 25 років тюрми” // Нова Тернопільська газета. – 2003. – 23 квіт.

Х. Весна.

ЇЖАК

Володимир Іванович (псевд. – Роберт; 1857, м. Бережани – 1920, м. см. невід.) – оперний співак (баритон). Навчався у Бережан. г-зії (тут почав концерт. діяльність), Львів. ун-ті, Мілан. консерваторії (1881–83). Співав у оперних театрах Італії (Мілан, 1883), Польщі, Румунії, Греції, Туреччини. 1883–85, 1887–88, 1891–92 – у Львові. 1888–91 з італ. оперною трупною гастролював у Бухаресті, Афінах, Белграді, Софії, Константинополі, Одесі. Партії: Дон Жуан і Альмавіва (“Дон Жуан” та “Весілля Фігаро” В.-А. Моцарта), граф ді Люна, Жермон і Ренато (“Трубадур”, “Травіата” і “Бал-маскарад” Дж. Верді), Астон (“Лючія ді Ламмермур” Г. Доницетті) та ін. 1889–91 гастролював у містах Бережани, Станіслав (нині Івано-Франківськ), Чернівці; виконував нар. пісні, тв. *М. Лисенка*, *О. Нижанківського*, *Й. Кишакевича* та ін. Від 1892 виступав як камерний співак у країнах Європи.

П. Медведик.

ЇЖАК ВУХАТИЙ

(*erinaceus auritus*) – ссавець із ряду Комахоїдні (insectivora). Занес. до Червоної книги України.

Мешкає в степах, на схилах, крейд. відслоненнях, у ярах тощо. Живе в норах. Живиться безхребет. і дрібними хребет. тваринами, яйцями птахів, іноді – рослинами. Трапл. на тер. Терноп. області. Чисельність різко зменшується через застосування пестицидів, випалювання сухої рослинності тощо. Потребує охорони і захисту.

Г. Івахів, І. Федечко.

ЇЖАК

Микола (16. 09. 1886, с. Чесники, нині Рогатин. р-ну Івано-Фр. обл. – грудень 1919, м. Жмеринка, нині Вінн. обл.) – священник, один із двох перших капеланів УСС. Навчався у Бережан. г-зії, спів-

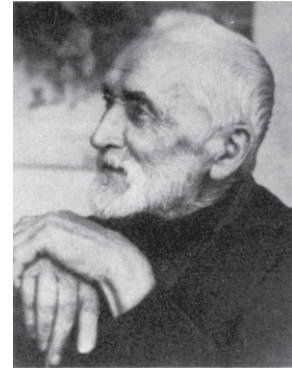
засн. орг-ції “Молода Україна”. 1911 рукопоклад. на священника. Від травня 1916 як духівник УСС перебував на Тернопільщині (с. Соснів, нині Тереховлян. р-ну та ін.). Під час Визв. змагань 1918–20 – референт духівництва при Держ. секретаріаті військ. справ у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Після відступу УГА за Збруч перейшов із нею на Сх. Україну, де й помер від тифу.

Лит.: *Лебедович І.* Полеві духівники УГА. – Вінніпег, 1963; *Бережанська Земля: Історично-Мемуарний Збірник.* – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1970. – Т. 1.

Б. Пиндус.

ЇЖАКЕВИЧ

Іван Сидорович (06 (18). 01. 1864, с. Вишнопіль, нині Тальнів. р-ну Черкас. обл. – 19. 01. 1962, м. Київ) – художник-живописець, графік. Нар. художник УРСР (1951). Фах здобув у іконопис. майстерні Києво-Печер. лаври (1882), Київ. рисув. школі (1884), Петербур. АМ (1888). Автор картин і малюнків на історичні та побутові теми, ілюстрацій до творів Т. Шевченка й ін. укр. письменників, монументальних розписів церков. Розписуючи 1911 церкву св. Георгія на місці *Берестецької битви 1651*, відвідав Почаїв. лавру.

П. Гуцал.

ЙОЙКО

Любомир (1905, м. Золочів, нині Львів. обл. – р. і м. см. невід.) – правник, концертно-камерний співак (героїчний тенор). Закін. юрид. ф-т Львів. ун-ту, працював у адвокат. канцелярії. Вокальну освіту здобув у Львів. консерваторії. До 1939 виступав із сольними концертами у Львові, Бережанах, Тернополі, Коломиї, Станіславі (нині Івано-Франківськ) та ін. містах Сх. Галичини, 1940-і – в містах Зх. Європи. Виконував укр. нар. пісні, твори *В. Барвінського*, *М. Лисенка*, *С. Людкевича* й ін. укр. і зарубіж. композиторів.

Лит.: *Лисенко І.* Словник співаків України. – К., 1997.

П. Гуцал.

ЙОСИПІШИН

Петро (16. 09. 1901, м. Гранів, нині Гайсин. р-ну Вінн. обл. – січень 1994, м. Париж, Франція) – громадський діяч. 1958–88 – директор бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. У листопаді 1920 перебував у містечку (нині смт) Підволочиськ як воєн. 2-ї бригади Запорізької дивізії Армії УНР.

Лит.: *Митрович К.* Св. п. Петро Йосипішин, взірцевий політичний емігрант і воїн України // *Мета* (Франція). – 1994. – Трав.–черв.

Б. Волинський.

ЙОСИПІВКА

– село у Зборівському районі. Підпорядк. Годів. сільраді. Розташ. за 16 км від райцентру. Насел. 117 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1532 як Йосифівка. Є церква Пресвятої Богородиці (1936; дерев.).

В. Лашта.

ЙОСИПІВКА

– село у Козівському районі. Підпорядк. Кривен. сільраді. Раніше хутір. Розташ. на березі р. Корпець, за 4 км від райцентру, залізн. станції. Насел. 206 осіб (2003). Діє ЗОШ I ступ.

П. Шанайда.

ЙОСИПІВКА

– село у Тернопільському районі. Центр сільради. До Й. приєднано х. Конохи. До 1946 – Юзефівка, заснував дідич Ю. Морисон. Розташ. на березі р. Кнур, за 27 км від райцентру і 8 км від найбл. залізн. ст. Великий Ходачків. Насел. 498 осіб (2001). Перша писемна згадка – 1785. До 1906 Й. була присілкою с. Купчинці (нині Козів. р-ну). Під час I-ї світ. війни майже повністю зруйнов., залишилися храм, школа і три хати. Є церква св. Петра і Павла (1910; дерев.), костюль (1933, мур.; 2004 реорганіз. у греко-католич. церкву), “фігура” св. Миколая (1890). Спо-

Кошицький костюль.

руджено пам’ятник полеглим у нім.-рад. війні воїнам-односельцям (1985), насипана символ. могила Борцям за волю України (відновл. 1990). Діють ЗОШ 1–2 ступ., Буд. культури, б-ка, ФАП. У Й. народ. діячі ОУН і УПА *В. Безушко*, *Б. Ярема*. Поблизу Й. виявлено археол. пам’ятки доби бронзи та давньорус. часу.

В. Уніят, К. Ярема.

ЙОСИФ

(рр. та м. н. і см. невід.) – гравер. 1734–42 працював у друкарні оо. Василян Почаїв. монастиря. Дереворити Й. вміщені у книгах “Службник” (1734–35, 1755), “Мінея-річка”, “Псалтир” (обидві – 1737). Виконав гравюри чудотвор. образу *Божої Матері Почаївської*, що надрук. на звороті титул. сторінок.

І. Дуда.

ЙОСИФА

(в миру – Вігер Олена Василівна; 11. 01. 1904, с. Миклашів, нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.;

Сільський хор “Провіди”. 1930-і.

за ін. даними м. Київ – 15. 11. 1988, м. Львів) – релігійна діячка, маги-ігуменя. Закін. Львів. жін. г-зію, півтора року навчалась у мед. ін-ті. Прийняла постриг у монастирі сестер Василіянок (1921). Наставниця для новичок, згодом – ігуменя монастиря сестер Студиток у с. Якторів (нині Золочів, р-ну Львів. обл.); від 1939 до середини 1940 – ігуменя такого ж монастиря у Львові. Діяльна у “Просвіті”, “Рідній школі” та ін. укр. т-вах; орг-торка у селах Золочівщини б-к, дит. садків і сиротинців, мед. та госп. курсів, хорів, драм. гуртків. 11 червня 1940 органи НКВС заарешт. Й. за співпрацю з ОУН; про перебування в тюрмі у Львові вона згадує у книзі “Я звинувачую” (вид., найімовір., нім. мовою). Після початку нім.-рад. війни Й. врятувалася з тюрми втечею. Відновлювала життя монаших спільнот, опікувалася сиротинцями; допомагала чл. ОУН і УПА, за що 12 жовтня 1945 її заарешт. органи НКДБ; у квітні 1946 засуджена на 20 р. каторги і 5 р. позбавлення прав; перебувала в концтаборах Сх. Сибіру та Мордовії. Звільнена 29 березня 1956; повертається до Львова їй заборонили. Понад 30 р. служила у підпіл. монастирі в м. Скалат Підволочис. р-ну. Згодом більшість часу проводила у Львові, займалася добродійною працею серед мирян і катехизацією дітей. За врятування єврейських дітей під час нім.-фашист. окупації уряд Ізраїля 1976 удостоїв Й. титулу “Праведник світу” (її ім’я вписане у Почесну стіну Праведників у Єрусалимі). Реабілітована 1995. У Скалаті її іменем названа вулиця. 8 січня 2004 в монастирі сестер Студиток у с. Великі Гаї Терноп. р-ну відбулося вшанування 100-річчя матері-ігумені Й. (У вміщеному в цьому томі ТЕС гаслі “**Вінтер Олена**” подані відповідно до вказ. там газ. статті неповні й неточні дані про Й. через те, що на час його підготовки ред. не мала необхідної інформації).

Лит.: Івашків А. Вона віддала своє серце Богові // Божий сіяч. – 2004. – Число 2; Вірченко Р. Вона служила Богові та Україні // Шлях Перемоги. – 2004. – 25 лют.

Н. Станьковська, І. Федечко.

ЙОСИФОВИЧ

Дмитро Григорович (псевд. і крипт. – Василь Ріленко, Василь Орленко, Орест Дубенський, Мирослав Зорин, Дм. Йос., О. Д., Д-б Ор. та ін; 06. 11. 1867, с. Нові Скоморохи, нині Галиц. р-ну Івано-Фр. обл. – 28. 11. 1942, с. Хитар Сколів, р-ну Львів. обл.) – літератор, перекладач, релігійний діяч. Навчався в г-зіях у містах Станіслав (нині Івано-Франківськ) і Бережани (останніх 2 р.). Закін. у Львові духовну семінарію і теол. ф-т ун-ту (1891). Душпастирював у селах Львівщини та Станіславщини. Друкувався у г. “Буковина”, “Діло”, ж. “Зоря”, “Неділя” та ін. періодичних виданнях. Автор віршів, байок, оповідань, повістей, перекл. тв. Й.-В. Гете, Г. Данілевського, В. Короленка, М. Костомарова, Г. де Мопассана, М. Некрасова, Е. Ожешко, О. Пушкіна, А. Чехова, Ф. Шіллера та ін. авторів. Кілька його перекладів вийшли друком у “Бібліотечці найзнаменітějšíх повістей “Діла”. Й. опублікував огляд праць Фр. Ржегоржа про українців Галичини, записував фольклор.

Лит.: УЛЕ. – К., 1990. – Т. 2; Мазурак Я. Літературна Бережанщина: Біографічний довідник. – Бережани. – 2000.

Я. Мазурак, Б. Пиндус.

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ І РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА ГРУПА
СКЛАДАЮТЬ ЩИРУ ВДЯЧНІСТЬ ЗА ДОПОМОГУ В ПІДГОТОВЦІ
ТА ВИДАННІ “ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО СЛОВНИКА”**

Тернопільській обласній раді (голова *Анатолій Жукінський*);
Тернопільській обласній державній адміністрації (голова *Іван Курницький*);
Тернопільській міській раді (міський голова *Богдан Левків*, секретар ради *Євген Бартків*);
Кременецькій міській раді (міський голова *Андрій Гуславський*);
колективам:
Асоціації Нобелівських студій (голова *Юрій Ковальков*);
ВАТ “Тернопільвторчермет” (голова правління *Володимир Ярош*);
ВАТ “Тернопільгаз” (голова правління *Олег Караванський*);
ВАТ “Тернопільміськгаз” (голова правління *Володимир Бобрівець*);
ВАТ “Тернопільський видавничо-поліграфічний комбінат “Збруч” (голова правління *Богдан Куневич*);
Державного архіву Тернопільської області (директор *Богдан Хаварівський*);
Державного управління екології та природних ресурсів у Тернопільській області (начальник *Орест Сінгалевич*);
ЗАТ “Тернопільська меблева фабрика” (голова правління *Михайло Бородюк*);
ЗАТ “Тернопільський молокозавод” (голова правління *Віталій Ковальчук*);
ЗАТ “Тернопільський центральний універмаг” (голова правління *Володимир Фостик*);
ЗАТ “Тернопільтурист” (голова правління *Михайло Антошків*);
Координаційного бюро “Енциклопедії Сучасної України” (керівник *Микола Железняк*);
Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України (директор *Мирослав Романюк*);
обласного краєзнавчого музею (директор *Микола Левчук*);
обласного управління статистики (начальник *Володимир Кирич*);
обласного художнього музею (директор *Ігор Дуда*);
обласної бібліотеки для дітей (директор *Надія Новицька*);
обласної бібліотеки для молоді (директор *Мирослава Хмурич*);
обласної організації народно-демократичного об’єднання “Нова Україна” (голова *Володимир Ханас*);
обласної ради профспілок (голова *Богдан Андрушків*);
обласної універсальної наукової бібліотеки (директор *Василь Вітенко*);
СП “Ватра-Шредер” (генеральний директор *Володимир Дубовський*);
СП “Волхонтет-Банчі ЛТД” (генеральний директор *Володимир Хомік*);
Тернопільського державного заводу “Ветсанзавод” (директор *Михайло Лоза*);
Тернопільської дирекції ВАТ “Укртелеком” (директор *Олексій Євдокімов*);
ТзОВ “Наутілус” (директор *Сергій Новіков*);
ТзОВ “Фірма “Весна” ЛТД” (директор *Василь Цільо*);
ТзОВ “Побутрембуд” (директор *Іван Ваврик*);
обласним організаціям Національних Спілок України:
архітекторів (голова *Анатолій Водоп’ян*);
письменників (голова *Володимир Барна*);
художників (голова *Ігор Дорош*);

редакціям газет:

“Вільне життя” (головний редактор *Петро Федоришин*);
 “Літературна Україна” (головний редактор *Петро Перебийніс*);
 “Місто” (головний редактор *Світлана Мичко*);
 “Свобода” (головний редактор *Микола Ротман*);
 “Тернопіль вечірній” (головний редактор *Василь Томин*);

ректорам ВНЗ м. Тернополя:

академії народного господарства – *Сергієві Юрію*;
 державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка – *Володимирові Кравцю*;
 державного технічного університету ім. І. Пулюя – *Олегові Шаблю*;
 державної медичної академії ім. І. Горбачевського – *Леонідові Ковальчуку*;
 експериментального інституту педагогічної освіти – *Анатолієві Вихруцу*;
 інституту соціальних та інформаційних технологій – *Ярославові Бакушевичу*;

нашим активним авторам:

Ірині Бай, Петрові Бубню, Надії Волинець, Єфремові Гасаю, Богданові Головину, Антоніві Грибу, Георгієві Гунтіку, Василеві Дерію, Марії Євгенєвій, Василеві Кітурі, Олегові Клименку, Миколі Кривецькому, Григорієві Кушнерику, Любові Левенець, Левкові Легкому, Наталії Мишанецькій, Василеві Олійнику, Ярославі Павлів, Богданові Пиндусу, Ігореві П'ятківському, Богданові Саваку, Мирославі Сивому, Богдані Синенькій, Галині Синиці, Олегові Смоляку, Володимирові Сушкевичу, Сергієві Ткачову, Тамарі Удіній, Надії Халупі, Володимирові Хомі, Ользі Чайці,

а також добродіям:

Іванові Бабію, Олегові Барчуку, Валерієві Бачинському, Євгенові Безкоровайному, Любомирові Безкоровайному, Юрієві Болюху, Петрові Бутину, Романові Висоцькому, Петрові Вовчуку, Борисові Воловику, Богданові Вороблевському, Григорієві Галькевичу, Миколі Гнатіву, Володимирові Горохівському, Богданові Грабовському, Ігореві Гуменному, Софії Демків, Степанові Денисюку, Василеві Дідуху, Ярославі Душницькому, Степанові Жукевичу, Олегові Заліщуку, Степанові Казюрі, Ярославі Картику, Мефодієві Карп'юку, Оксані Кричківській, Зіновієві Крушельницькому, Миронові Кубанту, Степанові Кулику, Володимирові Кунцю, Федорові Куцу, Степанові Левчуку, Романові Мацелюху, Михайлові Маценку, Петрові Мельничуку, Феліксісмі Ментуху, Несторові Миколюку, Вікторові Морозюку, Ірині Найдих, Богданові Окіпному, Ігореві Ороновському, Богданові Пелеху, Іларіонові Пилипцю, Ігореві Пирозу, Юрієві Пронику, Вікторові Рибіну, Орестові Скочному, Володимирові Сладику, Валерієві Сосницькому, Богданові Сушельницькому, Василеві Теремку, Володимирові Чубатому, Григорієві Шергею, Володимирові Шкроботу, Василеві Штокалу, Ігореві Юхимцю та іншим, які зробили вагомий внесок у благодіну справу творення ТЕС.

Т 35 **Тернопільський Енциклопедичний Словник** / Передмова Геннадія Яворського.
– Тернопіль: ВАТ ТВПК “Збруч”, 2004. – Т. 1. А – Й. – 696 с.
ISBN 966–528–197–6

“Тернопільський Енциклопедичний Словник” – перше в історії області видання, що подає про Тернопільщину систематизовану новітню інформацію з різних галузей: історії, географії, економіки, політики, освіти, науки, літератури, мистецтва, спорту тощо; містить відомості про визначних уродженців краю та відомих людей, які тут жили і творили. Видання буде корисним для науковців, педагогів, студентів і школярів, краєзнавців, усіх, хто цікавиться минулим та сучасним регіону.

ББК 92 (4 УКР-4 ТЕР)
УДК 031 (477. 84)

Редакційно-видавнича група:

*Петро Гуцал
Ірина Дем'янова
Богдан Мельничук
Христина Мельничук
Віктор Уніят*

Фото:

*Василь Бурма
Також використані світлини В. Балюха, М. Веніславського, Б. Приймака, І. П'ятківського,
Й. Свинка, М. Чайковського, С. Червінського та інших авторів, із фондів ДАТО, ТОКМ,
особистих архівів П. Медведика, Б. Мельничука і Г. Чернихівського*

Художнє оформлення:

Петро Шпорчук

Комп'ютерний набір:

*Ганна Івахів
Ірина Федечко
Лариса Щербак*

Комп'ютерні дизайн і верстання:

Ігор Максимлюк

Підписано до друку 10. 01. 2004 – 10. 05. 2004. Формат 70x100¹/₁₆. Папір офсетний № 1 і крейдований (вкл.). Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 56,12. Обл.-вид. арк. 83,72. Наклад 3500 прим. Зам. № 645.

Обласна комунальна установа “Енциклопедичний довідник “Тернопільщина”
(Тернопільський Енциклопедичний Словник)”

Відкрите акціонерне товариство “Тернопільський видавничо-поліграфічний комбінат “Збруч”

46008 м. Тернопіль, вул. Живова, 11